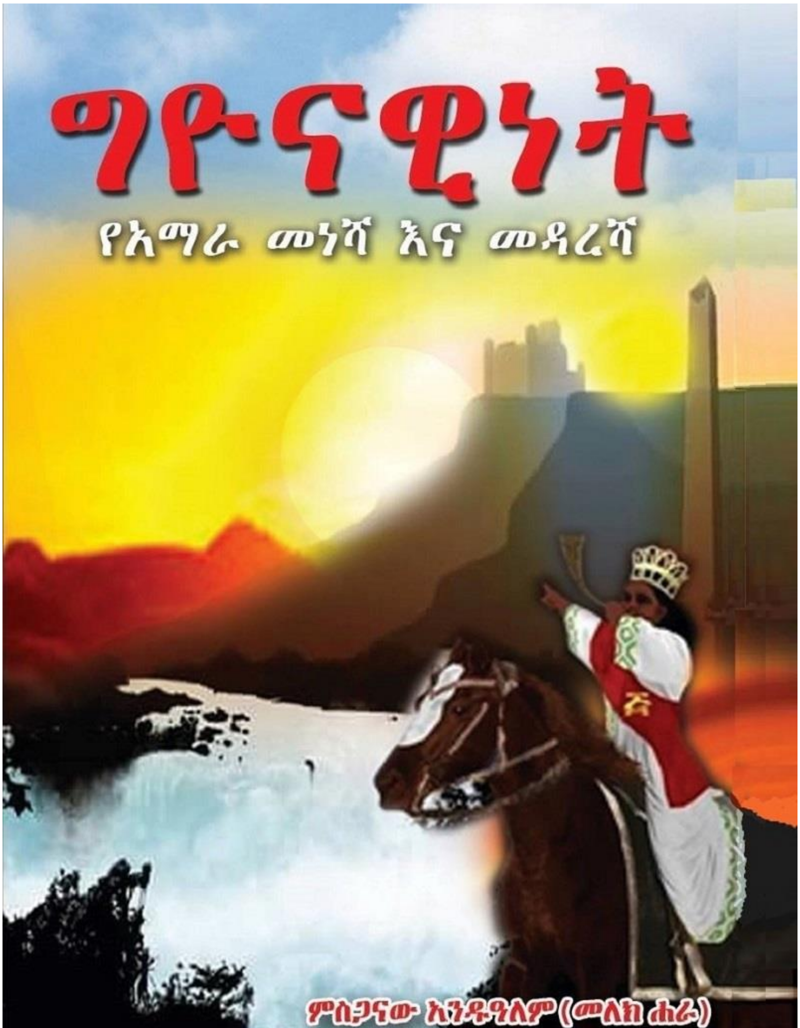
ግዮናዊነት
የአማራ መነሻ እና መዳረሻ
ምስጋናው አንዱዓለም (መለክ ሐራ)
2010 ዓ.ም

… ሰብለወንጌልም የዛ ህልውና ትግል ቀዳሚ ተሳታፊ ነበረች፤ ለአማራ ህልውና መትረፍም ባለውለታ ሴት ናት፡፡ በደስታ ቀን ካበቡት ሰዎች ይልቅ በመከራ ቀን ስልምልም ያሉት ሰዎች የበለጠ ዋጋ አላቸው፡፡ ሆኖም ሰብለወንጌል በመከራ ጊዜ እንደ ጸሀይ ያበራች ሀያል የአማራ ሴት ናት፡፡ ሰብለወንጌል የአማራ ጸሀይ ነበረች፡፡ የአምላክ ጸሀይ ስትጨልም ያበራች የአማራ ወይዘሮ ጸሀይ፡፡

ጥያቄዎች ቀጠሉ… አንድ ተሳታፊ እንዲህ አለ፡፡ "… እኔ መጠየቅ የምፈልገው የአማራ ህዝብ ምን እንዳደረጋችሁ ነው… ምን አድርገናችሁ ነው ግን? እውነት ይሔ ሆደ ሰፊ ህዝብ እናንተን ያስከፋ ሁኖ ነው? … እንዴው ምን አድርገን ነው… እናንተ ዙራችሁ የማታዩትን ድንበር በጠበቅን? ስለ ሀገር ደህንነት እያልን እየቆሰለን በቻልን… እየሞትን ዝም ባልን? እውነት በጣም ያሳዝናል… በጣም! አሁን ዝምታው ተሰብሯል፤ የሚሰራብን ደባ ቁልጭ እና ፍንትው ብሎ እየታየን ነው። ህውሃት ይህችን ሀገር እንደሚያፈራርሳት ግልፅ ነው። እንደ ኢትዮጵያዊ መሬቱን አብረን አርሰን እንብላ ስንል… እንደ አማራነታችን ማንነታችንም መሬታችንንም እናስመልሳለን።"

ግዮናዊነት

የአማራ መነሻ እና መዳረሻ

ምስጋናው አንዱዓለም (መለከ ሐራ)

ጥር 2010 ዓ.ም

ሶስተኛ እትም (የታረመ)
Revised Third Edition

Copyright © 2018 Mesganaw Andualem
(2010 ምስጋናው አንዱዓለም)
All rights reserved
ISBN-13: 978-1983973697

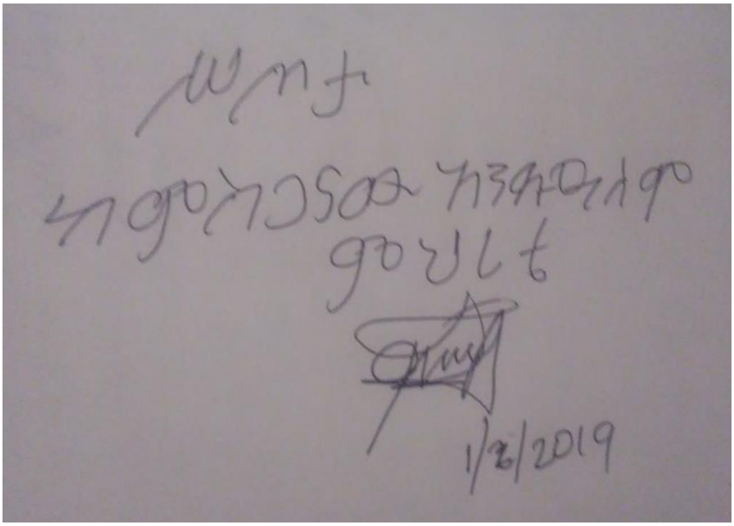
1/26/2019

ማውጫ

ምዕራፍ አንድ
የጨለማ ዘመን ብርሀን ፍንጣቂዎች....4

ምዕራፍ ሁለት
አማራ በዘመናት መካከል....33

ምዕራፍ ሦስት
አማራ እንደ ጥንት ምናባዊ ዓለምና ቅኔነት....77

ምዕራፍ አራት
ወደ አሁኑ አማራ....109

ምዕራፍ አምስት
የአማራ መንገድ....155

ምዕራፍ ስድስት
አንድ አማራነት....184

ምዕራፍ ሰባት
አማራን የገጠሙት ወቅታዊ ፈተናዎች....232

ምዕራፍ ስምንት
አንድ ያልሆነ አንድነት....326

ምዕራፍ ዘጠኝ
የአማራነት እንቅስቃሴ ውዴታ ወይንስ ግዴታ?....364

ምዕራፍ አስር
ወቅታዊው ሁኔታና አካሄዳችን....390

መሪ አንቀጽ

ስለ ህዝብ ለመጻፍ መነሳት ከባድ ውሳኔን ይጠይቃል፡፡ በተለይ ስለ ባለ ታላቅ ታሪክ ህዝብ፤ ታሪካዊ ፈተና ውስጥ ስለ ገባ ህዝብ ለመጻፍ እና በታሪካዊው እና በአሁኑ ሁኔታ ላይ ተመስርቶ የመወጣጫ ሀሳብ ለመንደፍ ብዕርና ወረቀት ለማዋሀድ መወሰን ቀላል አይደለም፡፡ ከዚህ በፊት ይሄ ነው የተባለ ለመነሻ የሚሆን ስራ አለመኖሩ ደግሞ ችግሩን የበለጠ ያከብደዋል፡፡ ጠቅለል ባለ ሁኔታ አማራን የተመለከቱ ዋና ዋና ጉዳዮችን መዳሰስ ግዴታ ሲሆን ደግሞ የበለጠ አስቸጋሪ ይሆናል፡፡ ብዙ መሆናቸው ስለብዙ ጉዳይ መመራመርን ይጠይቃልና፡፡ ግን ምርጫ አልነበረም፡፡ ምርጫ ከሌለ ደግሞ ለወደፊቱ ምርጫ ለመስራት መወሰን ግዴታ ይሆናል፡፡ ***ግዮናዊነት፡ የአማራ መነሻ እና መዳረሻ*** የተወለደበት አኳኋን ይሄው ነው፡፡

እናም ግዮናዊነትን በዚህ ጊዜ ለመጻፍ ያነሳሳኝ ምክንያት ከሶስት ዓመት በፊት፤ ማለትም በጥር 2007 ዓ.ም የአማራን እንቅስቃሴ በአዲስ አስተሳሰብና በአዲስ መንፈስ አነቃቅተን የአማራ ህዝብ ደመኛ ጠላት የሆነውን የህወሀት (ህዝባዊ ወያኔ ሃርነት ትግራይ ወይም በአማርኛ የትግራይ ሕዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት) አገዛዝ በታሪኩ አይቶት የማያውቀው ፈተና እንዲገጥመው ካደረግን በኋላ አራት አዳዲስ ክስተቶች በመከሰታቸው እና እነሱም ለአማራነት እንቅስቃሴው ፈተና መሆናቸውን፤ ፈተናነታቸውን መግፈፍም ለቀጣዩ የአማራ ህዝብ ትግል መንገድ ጠራጊ መሆኑን ስለተገነዘብኩ ነው፡፡

አንደኛ፡ በአማራነት የቆመው ወገን ለመሰረታዊ ግንዛቤ ያህል ስለ አማራ ማንነት እንቅስቃሴ አንብቦ የሚረዳው ሰነድ የግድ አስፈላጊ ነው፡፡ እንደሚታወቀው የአማራ ታሪክ "የኢትዮጵያ ታሪክ" እየተባለ ሲጻፍ የቆየ በመሆኑ አማራ ታሪክ ሰሪ ነገር ግን ታሪክ አልባ ህዝብ የመሰለበት ዘመን ላይ እንገኛለን፡፡ ስለሆነም አዲሱ የአማራነት እንቅስቃሴ ሲጀመር የአማራን ማንነት አይደለም ከስረ መሰረቱ የሚያስረዳ እንዲያው ለመግቢያ ያህል የሚሆን መሰረታዊ ግንዛቤ የሚሰጥ ሰነድ እጃችን ላይ አልነበረም፡፡ እስካሁን ድረስ ስለአማራ ማንነት፣ አማራዊ ፖለቲካዊ አስተሳሰብ መፍጠር አስፈላጊነት፣ እና በዚህ ወቅት እየተከሰተ ያለውን የኢትዮጵያ ነባራዊ ሁኔታ በሚመለከት እንደ ህዝብ መወሰድ ስላለበት አቋም የተዘጋጀ ሰነድ ባለመኖሩ ይሄንን ክፍተት መሙላት ጊዜ የማይሰጠው ህዝባዊ ግዴታየ ሆኖ ስላገኘሁት ይሄንን መጽሃፍ ለመጻፍ ወሰንኩ፡፡

ሁለተኛ፡ መጀመሪያውኑ አማራነትን ሲነቅፉት እና ሲያወግዙት የነበሩት በህብረ-ብሄራዊነት ስም የሚንቀሳቀሱ ኢትዮጵያዊያን አማራ በአጭር ጊዜ ከሐምሌ 5 ቀን 2008 ዓ.ም ጀምሮ ለአገዛዙ ህወሀት ቀይ መብራት ሲያሳይ፤ ይሄንን ትግል የራሳቸው ለማድረግ እና ህዝቡ የጠየቃቸውን መሰረታዊ ጥያቄዎች፤ ማለትም "ሕልውናየ ይረጋገጥልኝ፤" "ማንነቴ ይከበርልኝ፤" እና "ታሪካዊ እና ተፈጥሮአዊ ይዞታየ ይመለስልኝ" የሚሉትን ህልውና-ተኮር ጥያቄዎች ጠምዝዘው ተራ የስልጣን እና የዴሞክራሲ ጥያቄ አድርገው ማቅረባቸው ነው፡፡ በዚህም ጨርሰው ባይቀለብሱትም እንኳ ባደረጉት ርብርብ ለጊዜው የአማራን ትግል ለማዳከም መቻላቸው እንደ ገፊ

ምክንያት ሆኖ ለወደፊት የእንቅስቃሴው ማጠናከሪያነት ግብ ይሄንን መጽሃፍ ሊወልድ ችሏል፡፡

ሶስተኛ፡ የአማራ ህዝብ በዚህ ዘመን በአጭር ጊዜ ከአጽናፍ እስከ አጽናፍ በአስደማሚ መልኩ መነቃቃትን ተከትሎ አንዳንድ ሃይሎች የህዝቡን ትግል በመደገፍ ሳይሆን የየራሳቸውን ጠባብ አጀንዳ ለማራመድ በማቀድ ወደ መድረክ ብቅ በማለታቸው ምክንያት እንቅስቃሴው የትርምስ ሜዳ መሆኑ እና ህዝቡ ውዥንብር ውስጥ በመግባቱ የጠራ መንገድ መጠቆም የግድ አስፈላጊ ሆኖ ተገኘ፡፡ ስለ አማራነት ስሜት የሌላቸው፣ ለአማራ ፍቅር የሌላቸው፣ ከመሰረቱ የአማራውን የማንነት ትግል የማይደግፉ፤ ነገር ግን የአዲሱ እንቅስቃሴ ባልታሰበ ሁኔታ መጋጋል የፈጠረላቸውን ምቹ አጋጣሚ በመጠቀም በርካታ ወገኖች የአማራው ትግል ፊት አውራሪ ለመሆን በፈጠሩት ግርግር ትግሉ ጥራት ባለው መንገድ እንዳይራመድ እንቅፋት በመፍጠራቸው ህዝቡ የራሱን መስመር የሚከተልበት እና በስሙ "ቆመንልሀል" የሚሉትን ወገኖች አካሄዳቸውን የሚፈትንበት የጠራ አስተሳሰብ እና አማራዊ ምክንያት እና ውጤት ለይ መሰረት የጣለ ርዕዮት ዓለም መተለም የግድ አስፈላጊ ሆኖ በመገኘቱ ይሄ መጽሃፍ ለልደት በቅቷል፡፡ በተጨማሪም፤ ያልተደራጀ እና አግባብ ያለው ራእይ ያልሰነቀ እንቅስቃሴ ውጤቱ ውሀ ቅዳ ውሀ መልስ ነው የሚለው መሰረታዊ አስተሳሰብ ለዚህ መጽሃፍ መዘጋጀት ዳጎስ ያለ ሽህሬታ ይዞአል።

አራተኛ፡ በህብረብሄራዊነት ጎራ የተሰለፉ ኢትዮጵያዊያን የአማራን ትግል ለመጥለፍ፣ ለማጣጣል፣ ለማጥላላት እና ለመቀልበስ የሚያደርጉት ተጽእኖ ረገብ በማለት ፋንታ እያየለ እና መልክና ቅርጹን እየለዋወጠ ለያዥ ለገራዥ እያስቸገረ በመምጣቱ ናቸው፡፡ በዚህም እነዚህ ወገኖች መቸም ከአማራው ትከሻ እንደማይወርዱ በመረዳቴ አማራው ግልጽ በሆነ ሁኔታ ማንነቱን አጠናክሮ ይዞ እና በማንነቱ ዙሪያ መሰባሰብ የሚፈጥርለትን ጥቅም ተረድቶ እንዲያስተምራቸው ብሎም እንዲታገላቸውና እነዚህን የቅርብ እንቅፋቶች ከመንገዱ ገለል አድርጎ የድል ጊዜውን እንዲያቀርብ ለማስቻል በማሰቤ ይሄ መጽሃፍ ተወልዷል፡፡

ይህንን መጽሃፍ ሳዘጋጅም አብዛኛውን ማስረጃ የወሰድኩት በሳይንሳዊ መንገድ የተጻፉ ሰነዶችን ተገቢ እና ትክክለኛ በሆነ አግባብ በማጣቀስ ነው። በሳይንሳዊ መድብሎች ያልታተሙ የአገር ውስጥ ጸሀፍት የስራ ውጤቶችም ጥቅም ላይ መዋላቸው ሳይዘነጋ፡፡ እናም መጽሀፉ ረዘም ያለ ጊዜ የወሰደ እና ብርቱ ጥረት የተደረገበት የጥናትና ምርምር ውጤት ነው፡፡

የዘመን አቆጣጠርን በተመለከተ ዓ. ም ማለት ዓመተ ምህረት፣ እ.ኤ.አ ማለት እንደ አውሮፓዊያን አቆጣጠር፣ ዓ.ዓ ማለት ደግሞ ዓመተ ዓለም ማለት ነው፡፡ አጠቃቀስን በተመለከተ የተጠቀሰው መጽሃፍም ሆነ ጽሁፍ ሙሉ አድራሻ እና ምንነት የግርጌ ማስታወሻ ላይ ተቀምጧል፡፡ በየምእራፉ አንድ ማጣቀሻ አንድ ጊዜ እስከ ሙሉ ዝርዝሩ ከተጠቀሰ በኋላ የደራሲው ስም፣ አመተ ምህረትና ገጽ ብቻ ለፍለጋ እንዲያመች ተደርጎ በድጋሚ በየተጠቀሰበት ቦታ ተቀምጧል፡፡ በንባብ ጊዜም የመጽሀፉን ሙሉ ይዘት በአንድ ወይም ሁለት ምእራፎች ውስጥ ብቻ ለማግኘት ያስቸግር ይሆናል፡፡ ወደ ፊትና ወደ ኋላ እየተመለስኩ እያገናኘሁ ስለጻፍኩት ሙሉውን አለማንበብ ሙሉ ግንዛቤ

ለማግኘት ችግር የሚፈጥር መስሎ ይሰማኛል፡፡ በተለይ መጀመሪያ ጫፍ ጫፉ የተዳሰሰ ርእስ ሲገኝ፤ ነገር ግን ግልጽ ሳይሆን ሲቀር፤ በቀጣዮቹ ምእራፎች እየደጋገመ በስፋት ስለሚመጣ በትእግስት ወደ ቀጣዮቹ ምእራፎች መሸጋገር ያስፈልጋል፡፡ የአጻጻፍ ዘዴው ከቅርንጫፉ ወደ ግንዱ አይነት ነው፡፡

በዚህ መጽሃፍ ውስጥ "ወሎ" በሚለው ቃል ምትክ ሳይንት ጥቅም ላይ ውሏል፡፡ "ወሎ" በአሁኑ ወቅት ካሉት አራት የአማራ ግዛቶች አንዱ ነው፡፡ የጥንት ላስታ፣ የእጁ፣ አንጎት፣ አማራ፣ ቤተ አማራ፣ አማራ ሳይንት፣ ላይ ኮመንዛ… ጥቅል መጠሪያ ሆኖ እንደቆየ የሚታወስ ነው፡፡ አሁን የተቀየረበትም ምክንያት አማራ ሳይንት የአማሮች አባት የመጀመሪያ መኖሪያ በመሆኑ *(የደስታ ተክለወልድን መዝገበ-ቃላት ተመልከች)*፤ እና በወረራ ምክንያት የተሰጠውን ስያሜ በዋናው በራሱ በህዝቡ አጠራር መቀየር አስፈላጊ ሆኖ ስለ ተገኘ ነው፡፡ እናም ሳይንት ማለት የድሮው የአማራ ግዛት "ወሎ" የወል መጠሪያ ነው፡፡ ከዚህ ውጭም በአሁኑም ወቅት አማራ ሳይንት የተባለው ቦታ በራሱ አማራ ሳይንት ተብሎ ተጠቅሷል፡፡

የዚህ መጽሃፍ ማስታወሻነቱ ታሪክን ሊለውጥ ቆርጦ ለተነሳው፤ በጀግና አያቶቹ መንገድ ለሚሄደው ግዮናዊው የአማራ ትውልድ ነው፡፡ አጠቃላይ ምስጋና የማቀርበውም ከ1983 ዓ.ም ጀምሮ ለወገናቸው አማራ ጥብቅና ለቆሙና ውድ ህይወታቸውን ለሰው፤ እንዲሁም ለዚሁ ክቡር ማንነታቸው ታስረው ለሚሰቃዩ እና እስካሁንም በጽናት እየታገሉ ላሉ ውድ የአማራ ልጆች በሙሉ ነው፡፡

ምስጋናው አንዱዓለም ምሕረቴ
ታህሳስ 2010 ዓ.ም

ለመልእክት የሚከተሉትን አድራሻዎች ይጠቀሙ፤
Email: amesganaw@gmail.com
Facebook: https://www.facebook.com/Mesganaw24
Twitter:https://twitter.com/amesganaw

ምዕራፍ አንድ

የጨለማ ዘመን ብርሀን ፍንጣቂዎች

አብዮተኛው ብዕረኛ

በአንድ የምጽአት ዘመን አንድ ባለ ብሩህ አዕምሮ ሰው በእውቀቱ ህዝብ ሊያድን ተነሳ፡፡ ያም ሰው ከቆመበት ታሪካዊ ጊዜ አንጻር፣ እየሆነ ከነበረው ክስተት አንጻር፣ ነገ ምን ሊፈጠር እንደሚችል ካሰበው አንጻር፣ ቆሞ አስቦ… ቁጭ ብሎ አንሰላስሎ… ብዕርና ብራናን አዋህዶ… አማራ የመጣበት መንገድ የሆነ ቦታ ላይ ማቆም እንዳለበት በሚያሳስብ ድምጽ ተጣራ… ዘለግ ባለ ድምጽ…. ዓለም በሚሰማው ድምጽ… ድምጹን ከብሩህ አእምሮው፣ ከተማረ ህሊናው አመንጭቶ፡ ከብዕሩ አዋህዶ… አማራ እንደ ህዝብ ራሱን መርምሮ መንገዱን ማስተካከል እንደሚገባው ደግሞ አሳሰበ፡፡ አማራ የጠላቱን ጥንካሬ ምንጭ እና የራሱን ደካማ ጎን ፈትሾ ማወቅ እና ከምኞትና ጸሎት የዘለለ ድርጊት መውሰድ እንዳለበት ሰለሰ፡፡ ይህንን አብዮታዊ ጥሪ ያደረገው አባ ባሕርይ ነው፡፡ ልክ የዛሬ 432 ዓመት! የጨለማው ዘመን ነብይ፤ አብዮተኛ የብዕር አባት! አባ ባሕርይ የአማራ ዓለም በድቅድቅ ጨለማ በተዋጠችበት ጊዜ፤ በዛ ዘመን ብቻ ሳይሆን በአሁኑ ዘመንም አዋጅ ነጋሪ የሆነውን ባለ ብርሀን ብዕር አንስቶ ከተበ፡፡ ጠቃሚ ክታብ፡፡ ባለውለታ መዝገብ፡፡ ለዛሬ መነሻ ማስረጃ ሰነድ፡፡ ለወደፊት መዳረሻ መንገድ መቀየሻ፡፡ ለአማራ፡፡

አማራ በ432 ዓመት ውስጥ ምን ተማረ? አባ ባህርይን ሰምቶ መንገዱን አስተካከለ ወይስ ሌላ አባ ባሕርይ ይጠብቅ ነበር!? ለአማራ በዛሬ እና የዛሬ 432 ዓመት መካከል ልዩነት አለን? በአማራ ህይወት ውስጥ ለበጎውም ለክፉም ትናንት የዛሬን ያህል ቅርብ ነው፡፡ ታሪክ ነው ያልነው የአሁን ክስተት እየመሰለን፤ አሁን ነው ያልነው የሩቅ ታሪክ ሆኖ እየተገኘ… በታሪክና በአሁን መካከል ያለው ድንበር እየተሳከረ… ዛሬን ኖርን ብለን በትናንት ውቅያኖስ እየዋኘን፤ ትናንትን ኖርን ብለን ዛሬን በዋዛ ፈዛዛ እያቃጠልን… መድረስ ከተባለ እስከ አሁኑ ዘመን ድረስ ደርሰናል፡፡ በዛሬና በትናንት ድንበር አልባ መንገድ መካከል ስንመላለስ ትናንትን እየዘነጋን… ትናንትን በመዘንጋታችን ነገን ለትናንት እያስረከብን… ነገ ላይ ትልቅ ገደል እየተበጀበት… ለመዝለልም የዘነጋነው ትናንት እየቀፈደደን… ይሄው በዚህ ዘመን በእንዲህ ያለ ሁኔታ እንገኛለን፡፡ ያንዱ መድረስ ለሌላኛው መቅረት እየሆነ፤ ስለሌሎች ጥቅም ራሱን አሳልፎ በመስጠቱ ሳቢያ አማራ ትናንት እና ዛሬ ተደበላልቆበት… ዛሬ ጨልሞበት… የነገውም ጨንቆት እዚህ ደርሷል።

ከዛሬ ግማሽ እልፍ ዓመት በፊት የአማራ ባድማዎች ከአባይ ምስራቅ ሲወድሙ፣ የሸዋ አብያተ መንግስታትና እድሜ ጠገብ የእምነቱ ተቋማት ወደ ትቢያነት

ሲቀየሩ፣ ህዝብ በጅምላ ሲጨፈጨፍ፣ በወይን ተክልና በአዝርዕት እንዲሁም በብርና ወርቅ ሀብት ብዛት ተዘልሎ ይኖር የነበረ የአማራና ሌላ ነባር ህዝብ የመከራ ዶፍ ሲወርድበትና በገዛ ምድሩ በአባቶቹ ርስት፤ እትብቱ በተቀበረበት አማጋ እና ቀየ ተቅበዝባዥ ሲሆን-- ብዙ ሀያላን አማሮች በአይናቸው አይተዋል፤ ብዙዎቹም ተዋግተው ወድቀዋል፤ ብዙዎቹም ምርኮ ሆነዋል፤ ብዙዎቹም ማንነታቸውን ለውጠዋል፣ ብዙዎችም ተሰደዋል፡፡ በተለይም ከአባይ ምስራቅ የነበረ ህዝብ ከርስቱ እየተባረረ እና እየተነቀለ ወደ አባይ ምዕራብ በመትመም በጌምድር ላይ ሰፍሯል፡፡ ይሄም እስከ እኛ ዘመን ድረስ ታላቁ የአማራ ምጽአት ሆኖ ተመዝግቧል፡፡

በዚህ ዘመንም አባ ባሕርይ የተባለ ባለ ብሩህ አዕምሮ አብዮተኛ ፀኃፊ እየሆነ የነበረውን ሁሉ ይመለከት፣ ታሪክንም ያጠና፣ የወደፊቱንም ያስብ ነበር፡፡ ያየውንና የሰማውንም የምጽአት ዘመን መሻገሪያ ይሆን ዘንድ ከትቦ አስቀመጠ፡፡ የዛ ብልህና ባለውለታ አባ ባሕርይ ብሄራዊ ጥሪ እንደ ንጋት ኮከብ አንጸባራቂ ሆኖ እስከዛሬዋ እለት ድረስ ቀጠለ… ለግፍና ግዞት ምስክር ሆኖ… ነገን ለሚሰራ ግዮናዊ ትውልድ ለዛሬ ስንቅ ሆኖ፡፡

አባ ባሕርይም ያንን በማድረጉ ባልተለመደ ሁኔታ በዘመኑ የአጻጻፍ ስልት ላይ አብዮት አካሄደ፡፡ እርሱም አብዮተኛ ብዕረኛ ሆነ… ያም የአብዮተኛ ብዕረኛ ታሪካዊ ውርስ እስከዛሬ ህሊናን ያነቃል… በየዘመናት የትውልድ እዝነ-ልቡናም ትውስታን ይዞ ይሸጋገራል…

ከግዮን ምስራቅ ወደ ግዮን ምዕራብ ምጽአተ አማራ ደጋግሞ ተከስቷል፡፡ የዛሬ 500 ዓመት ገደማ የሆነውን ተወዳዳሪ ግን አልተገኘም፤ ከአሁኑ የጥፋት አዋጅ ዘመን በቀር፡፡ ማለትም ያ ምጽአተ አማራ አሁንም እየሆነ ነው፡፡ ልዩነቱ የጥንቱ በጌምድር ለጥንቱ ምጽአት ማረፊያ እንደሆነው ሁሉ፤ ለአሁን ጊዜ ማረፊያ እንዳይሆን ከስሜን ተራሮች ወዲያ፤ ከተከዜ ወንዝ ማዶ ከተነሳው ግፈኛው ሰው በላ ቡድን ወደ መሃል ግዮን እየተደረገ ባለው ግፊት ምጽአተ አማራ ወደ ግዮን እምብርት እየተከናወነ ነው፡፡ የግዮን እምብርትም በየአቅጣጫው እየተነዳደለ ነው፡፡ የአሁኑ ምጽአት ማረፊያ የለውም፡፡ ከግዮን በአራቱም አቅጣጫ ምጽአት ነው… አማራ ከአራቱም አቅጣጫ ይፈልሳል፤ ማረፊያ መሃል የለውም፡፡ በዚህም በታላቅነቱ ሁለተኛ በሆነው ታላቅ ዘመነ ምጽአት ሳቢያ የሁለተኛውን የአባ ባህርይ ጥሪ እንድናሰማ ግዴታ ሆነ፡፡

አማራ ሆይ ንቃ ስትባል ንቃ… ተነስ… ሩጥ… ቅደም፡፡ ይሄ መልዕክት ትናንት፤ የዛሬ 432 ዓመት ተነግሮሃል… አሁንም ይደገምልሃል፡፡ ንቃ… ተነስ… ሩጥ… ቅደም… ትናንት የነበርክበትን አስታውስ… ዛሬ የቆምክበትን ተመልከት… ነገ የምታርፍበትን አማትር…! በግዮን እምብርት ላይ የመሰባሰቢያ አዳራሽህን አቁም! ባላዎችህን ትከል፤ ድንኳንህን አሸብርቅ፤ ለእናትና አባትህ ምርኩዝ ሁን፤ ለታናናሾችህ መከታ፡ ከላላ ሁን፤ ክብርህን ራስህ በክንድህ ስራት… የዛሬ አምስት መቶ ዓመት ስለሆነው አባ ባህርይ የነገረህን ጨርስህ አልሰማህምና ታላቅ ጉዳት እንደገና አገኘህ፤ አሁንም ስማው፤ ለነገ ስንቅ ይሆንሃልና፡፡

የጥንቱን አብዮታዊ ብዕረኛ ጥሪ እናስታውስ ዘንድ ወደ ኋላ እንመለስ፡፡ አብዮተኛው ብዕረኛ ኢትዮጵያ፣ የአማራ ህዝብና ሌሎችም ነባር ነገዶች… ከወደ ደቡብ በኩል ፈልሰው በመጡ ኦሮሞዎች ሲወድሙ፣ ስልጣኔዎች ፍርስራሽ ሲሆኑ የተመለከተ… ከአባይ ምስራቅ የነበረ ነባር ህዝብ ወደ አባይ ምዕራብ ምጽአት (Exodus) ሲያደርግ ያየ… ሰው ነበር፡፡ የአጼ ሰርጸ ድንግልን (በንግስና ስማቸው መለክ ሰገድን) መንግስት ሊቃን[1] በአብዮተኛ ጽሁፉ በኦሮሞ ከመጥፋታቸው በፊት እንዲታገሉ ያሳሰበ ሰው ነበር፡፡ ለምን እንደ ተሸነፉም በቁጭት ጽፏል፤ በእልህና በእውነት አስረድቷል፡፡ የተሸናፊን ደካማ ከንፍና የአሸናፊን አመል በየፈርጁ ሰድሯል፡፡ ይህ ብዕረኛ በደስታ፣ በሰላምና ብልጽግና ይኖር የነበረ ህዝብ ድንገት ደይን ሲወርድበት ልቡ ከማዘን፣ አይኖቹ እምባ ከማንቆርዘዝ፣ በቁጭት እልህ ውስጥ ከመግባት፣ እና የመዳኛ መንገዱን ከመሻት አልቦዘነም… ከአባይ ምስራቅ ምጽአት ደርሶበት ወደ በጌምድር የተመመው እና በንጉሱ መለክ ሰገድ ዙሪያ የሙጥኝ ብሎ ስለሰፈረው መጻተኛ ህዝብ የብዕሩን ኃይል በማንሳት "ንቃ አማራ…!" ያለ ሰው ነው… የአማራ ዓለም ስትጨልም የበራ የንጋት ኮከብ… አባ ባህርይ…

አብዮተኛው ብዕረኛ ግሩም ፀኃፊ… ከዘመኑ የተለየ መርማሪ… ባለ ንስር ዓይን… ለህዝቡ አሳቢ ነበር… ስለዚህ አብዮተኛ ብዕረኛ የሚከተለውን ከመሃመድ ሀሰን[2] ጽሁፍ እንበደራለን፡፡ አባ ባህርይ "ዜናሁ ለጋላ"ን[3] በ1593 እ.ኤ.አ ጻፈ፡፡ ከጽሁፉ አላማዎች አንዱ ክርስቲያኑ ግዛት ኦሮሞን ለማስቆም እንዴት መነቃነቅ እንዳለበት የሚያሳስብ ነበር፡፡ በኢትዮጵያ ታሪክ ጽህፈት ዘዴ የመጀመሪው መጽሃፍ ነው-- ከተለመደው አጻጻፍ ወጣ በማለት ረገድ፡፡ ስለኦሮሞ ታሪክ በብዛት የተጠቀሰ እና የኦሮሞን ወረራ፣ ባህርይና የህዝቡን ማንነት ቅርጽ ሰጥቶት ያለፈ እንደዚህ ያለ መጽሃፍ ከቶ የለም፡፡ ለመላው ኢትዮጵያዊያን ስለ ኦሮሞ አሁን ድረስ ያለውን ርዕዮተ አለማዊ ምልከታ ያሰመረ ጽሁፍ ነው፡፡ ከተጻፈ 432 ዓመት በኋላ እንኳ አሁንም እንደ አዲስ መጽሃፍ ትኩስ ማስረጃ ነው፡፡

ከ1535-1604 እ.ኤ.አ እንደኖረ የሚገመተው አባ ባህርይ ኦሮሞን ለመቋቋም የአማራና ሌላው ነባር ህዝብ ያሳየውን ደካማነት በጽኑ ተችቶ ጠቅላላ ንቅናቄ መደረግ

---

[1] ሊቃን ማለት በዚህ መጽሀፍ የፖለቲካ፣ የኢኮኖሚና የባህል የበላይነት ያለው ቡድን (Elites) ማለት ሲሆን ሊቅ (Elite) ደግሞ ነጠላ ቃሉ ነው፡፡ ሊቃንን የአገራችን ምሁራንና ፖለቲከኞች (ለምሳሌ የአንዳርጋቸው ጽጌ ነጻነትን የማያውቅ ነጻ አውጭ (1997 ዓ.ም)) "ልሂቃን" እያሉ ይጠሩትና ይጽፉበት ነበር፤ አሁንም እንደዛው ይጠቀሙበታል፡፡ ነገር ግን ሊቃን የሚለው ቃል (እና ጽንሰሀሳቡ) በሰፊው የአማራ ህዝብ ዘንድ ጥቅም ላይ ስለሚውል ለህዝቡ ቀረቤታ ያለውን ቃል መጠቀም አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል፡፡ ሊቅ (ወይም ሊቃን) በዚህ መጽሀፍ ላቅ ያለ፣ የላቀ፣ ከጥቅሙም ከምኑም አብዝቶ የያዘ፤ እና የማህበረሰብን አመለካከት የመቅረጽ አቅምና ተሰሚነት ያለው ግለሰብ (ሊቅ) ወይም ቡድን (ሊቃን) የሚለውን ትርጉም ይዟል፡፡

[2] Mohammed Hassen 2012. Revisiting Abba Bahrey's "The News of the Galla". *The International Journal of African Historical Studies*, 45, 2, 273-294. Boston University African Studies Center.

[3] በዚህ መጽሀፍ ውስጥ ከአባ ባህርይ መጽሀፍ ርእስ ውጭ "ጋላ" የሚል ቃል እንዳይኖር ጥረት ተደርጓል፡፡ ምክንያም የኦሮሞ ህዝብ በዚህ ስም መጠራት ስለማይፈልግ የህዝቡን ስነ-ልቡና በማይፈልገው ቃል በመጠቀም መጉዳት ትክክል ስላልሆነ፡፡ "ዜናሁ ለጋላ" ግን የመጽሀፍ ስም ስለሆነ፤ ማንምም ሊለውጠው ስለማይችል እንዳለ ተቀምጧል፡፡

እንዳለበት ወትውቷል፡፡ አባ ባሕርይ በጽሁፉ ቀስቅሶ ኦሮሞ ላይ የአጸፋ እርምጃ እንዲዘምቱ ካደረጋቸው የአማራ ነገስታት ውስጥ፤ ከመለከ ሰገድ በተጨማሪ፤ አጼ ዘድንግል (1603-1604) አንዱ ነበር፡፡ አጼ ዘድንግል በአባ ባርህይ ጽሁፍና አስተሳሰብ የተመራ እና የኦሮሞን ወረራ ለመግታት ብዙ የታገለ የአማራ ንጉስ ነበር፡፡

አባ ባሕርይ አማራውን ያሸነፈው የኦሮሞ ኃይል እንዳልሆነ ያውቃል፡፡ የኦሮሞው ፖለቲካዊና ማኅበራዊ አደረጃጀት ለኦሮሞ ጥንካሬ ምንጭ እንደሆነ፤ እና የአማራው ድክመት ለዚሁ ኦሮሞ ተጨማሪ ኃይል እንደሰጠ አብጠርጥሮ ተረድቶታል፡፡ ሀሰን ኤስ.ቢ. ቸርነስቶቭን ጠቅሶ እንደሚያስታውሰው አባ ባህርይ "ቁርጥ ያለ ፖለቲካዊ አስተሳሰብ ያመጣ ሰው" ነው፤ ""ዜናሁ ለጋላም" በጣም በተማረ ፀኃፊ እና የቤተ መንግስቱን ፖለቲካ በደንብ በሚያውቅ ፀኃፊ ለንጉሱ የቀረበ ሪፖርት ነበር"[4] ይላል፡፡ አባ ባህርይ ምናልባትም የአማራን ጠንካራ እና ደካማ ጎን አብጠርጥሮ የተረዳ የመጀመሪያው የማኅበራዊ ታሪክ ትንታኔ ፀኃፊ ነው፡፡ አባ ባህርይ መለከ ሰገድን በማወደስ ከኦሮሞ ጋር የሚደረገውን ትግል በከፍተኛ ሁኔታ ሲያበረታታ ነበር፡፡ እንደ ቸርነስቶቭ ገለጻ አባ ባህርይ በኖረበት ዘመንም ሆነ እኩያዎቹ መካከል አምሳያ ያልነበረው የተለየ ፀኃፊ ነው፤ ይሄም ልዩ እውቀቱ በወቅቱ ባይኑ ካስተዋለው ቁም ነገር የመነጨ ይመስላል፡፡[5]

በጋሞ ተወልዶ የብርብራ ማርያም ገዳም አበምኔት የነበረው አባ ባህርይ ኦሮሞ በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አገሩን ካወደመው በኋላ ወደ በጌምድር፣ ወደ አጼ ሰርጸ ድንግል ተሰደደ፡፡ ከዛ በኋላ "ኦሮሞዎችን ይቅር ብሏቸውም ሆነ ረስቷቸው አያውቅም"፡ ፡ አባ ባህርይ የፖለቲካ ንቃት የነበረው፣ ምን እየተሰራ እንደነበረ እና የሚሰራው ስራ ለወደፊቱ ምን ተጽዕኖ እንደሚፈጥር ጠንቅቆ ያውቅ የነበረ ከዘመኑ የተለየ ፀኃፊ ነበር፡፡ አባ ባህርይ በዜማዎቹ ህዝቡን የሚወድ፣ ለህዝቡ በአረመኔዎች ስለተዘረፈው አገራቸው እና ስለደረሰው ጥፋት የሚማልድ እና የሚቆጭ ሊቅ ነበር፡፡[6]

አባ ባህርይ ኦሮሞ ያመጣው ጥፋት "በክርስቲያኖች ሀጢአት ነው፤ ስለዚህ ህዝቤን የእኔ ጸሎት ያድናቸዋል" ብሎ መዝሙረ ክርስቶስን የጻፈ "ክርስቲያን ብሄረተኛ" ነበር፡፡ በ1593 እ.ኤ.አ ግን ኦሮሞን ለመገዳደር ጸሎት ብቻ በቂ እንዳልሆነ፣ ይልቅም ተግባራዊ እርምጃ መደረግ እንዳለበት አምኖ ተንቀሳቀሰ፡፡ ለዚህም ነው በዚሁ ዓመት "ዜናሁ ለጋላን" በሰርጸ ድንግል ዙሪያ የተሰባሰቡትን ሊቃን ለማንቃት የጻፈው፡፡ ይሄንን መጽሃፍ የጻፈው የአጼ ሰርጸ ድንግልን ታሪክ መጽሃፍ ጽፎ በጨረሰ በአንድ ዓመት ውስጥ ነበር፡፡ በመለከ ሰገድ (አጼ ሠርጸ ድንግል) ዙሪያ የነበሩትን ሊቃን ለማነሳሳት የጻፈበትም ምክንያቶች፡- 1) የራሱ ተሞክሮ፤ 2) በኦሮሞ የጥፋት ፍልሰት ሳቢያ ህይዎቱ ላይ የደረሰበት ፈተና፤ 3) አገሩ ጋሞ በኦሮሞ ወራሪዎች እጅ ወድቃ በመውደሟ፤ እና 4) ከአባይ ምስራቅ የነበረው የክርስቲያን ህዝብ ወደ አባይ ምዕራብ ያደረገው ምጽአት

[4] Mohammed Hassen 2012, p. 274.
[5] Mohammed Hassen 2012, p. 274.
[6] Mohammed Hassen 2012, p. 276.

(ፍልሰት) ናቸው፡፡ “ዜናሁ ለጋላ”ን ሲጽፍ ልሂቃኑ ጠላታቸውን እንዲያውቁ፣ የጠላታቸውን ጥንካሬ ምንጭ እንዲረዱ እና የራሳቸውን ደካማ ጎን እንዲያውቁ[7]፤ በዛም እውቀታቸው መሰረት አገራቸውን እንዲከላከሉ እና ዘራቸውን እንዲያተርፉ ነበር፡፡

ከላይ እንዳየነው አባ ባሕርይ በዛ ዘመን ለአማራው ትንቢት ተናጋሪ፣ መንገድ ጠራጊ ሊቅ፣ የንጋት ኮከብ፣ አብርሆታዊ ነበር፡፡ ከአባ ባህርይ መጽሃፍ በመነሳት አጼ ዘድንግል[8] ቀድሞ ሠራዊት ያልነበረውን ሁሉ ህዝብ አንድ ላይ ሰብስቦ ተዋጊ ሰራዊት አደረጋቸው፤ መለከ ሐራም ብሎ ሰየማቸው፡፡ ይሄ ትምህርት የተገኘው ከአባ ባህርይ መጽሃፍ ነው፡፡ አባ ባሕርይ በወቅቱ የአማራውን (የክርስቲያኑን) ሽንፈት ሲተነትኑ የመደብ አወቃቀሩ ለሽንፈት እንዳበቃው አብራርተዋል፡፡ ማለትም አማራ በአስር አንቀጽ የተከፈለ እና አንደኛው ክፍል ብቻ-- የንጉሱ ሰራዊት ብቻ-- የሚዋጋ በመሆኑ-- በአንጻሩ ኦሮሞ ሁሉም አንድ ላይ ስለሚዋጋ ለአማራ ሽንፈት ምክንያት እንደነበር ዘርዝሮ ጽፏል፡፡ ለማስታወስም የነጋዴው ክፍል፣ የስነጥበቡ ክፍል፣ የአራሹ ክፍል፣ የአንጥረኛውና ሌላ ዕደ-ጥበብ ባለሞያው ክፍል፣ የቤተ ክህነቱ ክፍል ወዘተ አይዋጋም ነበር፡፡ ከአማራ መንግስታዊ አወቃቀር ባህርይ አንጻር ተዋጊው የንጉሱ ጦር ክፍል ብቻ ነበር፡፡ ይሄም ከአስር አንዱ ክፍል ብቻ ነበር ለውጊያ የሚሰለፈው፡፡ ይሄ አንድ አስረኛ ክፍልም ከሊቅ እስከ ደቂቅ አንድ ላይ ሆኖ ከሚያጠቃው ኦሮሞ ጋር ነበር የሚገጥመው፡፡ በዚህም የተነሳ የአማራው ጦር የቁጥር ብልጫ እየተወሰደበት ይሸነፍ ነበር፡፡ አባ ባህርይ ከንጉሱ ጦር ጥቂትነት የተነሳ አገራቸው እንደጠፋችም በምሬት ገልጧል፡፡ የማይዋጋውን ዘጠኙን የህብረተሰብ ክፍል በስንፍናው፣ በግዴለሽነቱ እና በአላማቢስነቱ ዘልፎታል፡፡ “ዜናሁ ለጋላም” ይሄንን ችግር ተንትኖ በማሳየት ለአማራው ርዕዮት አለማዊ ተልዕኮ የሰጠ መጽሃፍ ነበር፡፡ ያንን ጊዜ ወደዚህ ዘመን ስንተረጉመው አማራ ጨርቄን ማቄን ሳይል ባልተከፋፈለ ልብና አሳብ ለህልውናው መቆም እንዳለበት ያሳስባል፡፡ ልክ አጼ ዘድንግል የአባ ባሕርይን ጥሪ በመቀበል ተዋጊውንም የማይዋጋውንም፤ ሁሉንም የህበረተሰብ ክፍል ሰብስቦ “መለከ ሐራ” ብሎ ሰይሞ እንዳዘመተው ሁሉ፤ የዚህ ዘመን አማራም አሁን በወጣቶቹ እየተቀነቀነ ያለውን የግዮናዊነት እንቅስቃሴ ድምጽ ሰምቶ አሰላለፉን ማስተካከል ይጠበቅበታል፡፡ ለአማራ ዛሬም “መለከ ሐራነት” አማራጭ የሌለው መንገድ ነው። ግዮናዊ ንስር መለከ ሐራነት!

አባ ባህርይ አማራን ለመታደግ፣ ብሄራዊ ጥሪ ለማድረግ በወቅቱ በነበረው የአጻጻፍ ስልት ላይ አብዮት አካሄደ፡፡ በዘመኑ የተለመደውን ድርሰት እና መወድስ መጻፍ ትቶ ባልተለመደ መልኩ ሳይንሳዊ የማኅበራዊ ታሪክ እና የአንትሮፖሎጅ ትንታኔ ሰጠ፡፡ አባ ባህርይ በአብዮተኛ ብዕሩ በወቅቱ በነበረው ህዝብ ላይ አብዮት አካሄደ፡፡ የአማራውን ድክመት በቀጥታ በመንገር እንዲስተካከል ጣረ…

[7] Mohammed Hassen 2012, p. 279-80.
[8] ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 40፡፡ *የኢትዮጵያ ታሪክ (1597-1625 ዓ.ም)፤ የዐፄ ሱስንዮስ ዜና መዋዕል፡፡* ሲራክ አሳታሚ ድርጅት፡ አዲስ አበባ፡፡

በአባ ባህርይ ዘመን የአማራን ልዑላን ለማባረታታት ብዕር ላቂያ ግልጋሎት እንደሰጠ ግልጽ ነው፡፡ ያም ተረፈ-ትውፊት ይሄው ለእኛ እንኳ ደርሶን መሰረት ሆኖናል፡ ፡ ብዕር በአባ ባሕርይ ዘመን አብዮት አስነስቶ የአማራን ዘር እንዲተርፍ እንዳደረገው ሁሉ በዚህ ዘመንም ትልቅ ሚና እየተጫወተ ነው፡፡ የአማራን አብርሆታዊነት ለመቀስቀስ አባቶች ያስቀመጡልን የጽሁፍ ቋንቋ ወደር የሌለው ሚና ተጫውቷል፡፡ የእነ አባ ባሕርይ ፈለግ አሁንም አልጠፋም፡፡ በዚህም ዘመን ይህ አብዮተኛ ብዕር አልነጠፈም፡፡ በትግሬ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት አጋፋሪነት አማራው ላይ የተቃጣው ከባድ የህልውና አደጋ በዚህ ዘመንም የአባ ባህርይን የመንፈስ ልጅ… ግዮናዊ የአማራ ትውልድ… መውለድ ነበረበት፡፡ ተወልዶም ብዙ ሥራ ሠርቷል፤ እየሰራም ነው፡፡ ከ432 አመታት በኋላ ትንሳኤ ያደረገው የአባ ባሕርይ ብዕር ከዚህ ቀደም ብዙ ተናግሮ ሚሊዮን አማሮችን ለአማራነታቸው እንዲቆሙ አድርጓል፡፡ ቀዳማዊው አባ ባሕርይ ግራኝ መሃመድን በተካው የኦሮሞ ወራሪ ላይ ብዕሩን አስነስቶ ነፍስ ያላቸውን አማሮች በአንድ አሰለፈ፡፡ የአሁኑ ዘመን አባ ባሕርይዎች ደግሞ በዚህ ቀደምት ወራሪ እና በሰሜኑ ወራሪ ላይ አማራ በአማራነቱ ቆሞ እንዲመክት ሲሉ ብዕራቸውን አንስተው አማራ ተነስ… ንቃ… ተራመድ… ታሪክህን መልስ… ማንነትህን አድስ… እንደ ንስር ታደስ… ይላሉ፡፡ ፍኖተ- አባ ባሕርይ! አማራ አብርሆታዊ አብዮት ያካሂድ… መንገዱን አስተካክሎ ይሂድ… ያሸንፍ፡፡ የግዮን ልጆች ተጠራሩ… ተሰብሰቡ… እንደ ንስር ታደሱ… ለታላቅነታችሁ ቁሙ… ለታሪካዊ ክብራችሁ ምስክርነት ጽኑ… ተራመዱ… ሂዱ… ቅዘፉ… ብረሩ… ግዮናዊነትን ዘምሩ… ታሪካዊ እና ተፈጥሮአዊ እርስታችሁን አስከብሩ… በነጻነትም ኑሩ።

"ወደድንም ጠላንም የአማራው አንገት አንድ መሆኑን ማወቅ አለብን!"[9]

ደጃዝማች ፀኃዩ ዕንቁ ሥላሴ፡ 1965 ዓ.ም፡፡

የዘመናት የአማራ ምሰሶ የሆነው የዘውድ ስርዓት እያዘመመ፣ ካዘመመበትም ምስጥ እየበላው፣ ለመጠገን አልቻል ብሎ እየፈራረሰ ነበር፡፡ ይህንን የዘውድ ውርስ ለመታደግ የመጨረሻ የተባለው መላ፤ መፈንቅለ መንግሥት፤ በ1953 ዓ.ም ተሞክሮ ከሸፈ፡፡ ከ1928 ዓ.ም እስከ 1933 ዓ.ም ድረስ በጣልያን ወረራ ከወደቀበት ትቢያውን አራግፎ የተነሳውን የአማራ ኃይል ይሄው የመፈንቅለ መንግስት ሙከራ መልሶ አዳፈነው፡ ፡ በተቃራኒ እየተዳከመ በመጣው የዘውድ ስርዓት ላይ ተማሪዎች ይጮሃሉ፡፡ ወታደር ያጉረመርማል፡፡ ገበሬና ነጋዴ ያማርራል፡፡ ዓለም *በኮሙኒዝም* ርዕዮት ዓለም ትናጣለች፤

---

[9] ብርሃኑ አስረስ፡ 2005 ዓ.ም፡፡ *ማን ይናገር የነበረ… የታኅሣሡ ግርግርና መዘዙ፡፡* አዲስ አበባ የኒቨርሲቲ ፕሬስ፡፡

የዛ አየር ተቀጥላ የሆኑ አማራን ኢላማ ያደረጉ የብሄር አስተሳሰቦችም በኢትዮጵያ አየር ያንዣብባሉ፤ በሰሜን ኢትዮጵያ የኤርትራ ጉዳይ እየጋለ ነበር፡፡

በ1965 ዓ.ም የቀዳማዊ አጼ ኃይለ ሥላሴ መንግስት እያዘመመ፤ አዘማመሙም እየፈጠነ ሲሄድ ብዙዎቹ ባለስልጣናት ስጋት ውስጥ ወድቀው ነበር፡፡ እየተበላሸ የሄደውን ሁኔታ በምክርም በመፈንቅለ መንግስትም ለማስተካከል የተደረገው ሙከራ ሁሉ አልተሳካም፡፡ የዘውዳዊው ስርዓት ወደ ማብቂያው መዳረሱን በማየት ብዙዎቹ ለየት ያለ የስጋት አየር ይሸታቸው ጀመር፡፡ ነገሩ ከመንግስት ውድቀት ባሻገር የአማራ ውድቀት ዋዜማ መሆኑን የተረዱ መሳፍንት በበኩላቸው የተለየ ጭንቀት ውስጥ ገብተው ነበር፡፡ ከእነዚህ መሳፍንት አንዱ ደጃዝማች ፀኃዬ ዕንቁ ሥላሴ ነበሩ፡፡ ታዲያ እኝህ ደጃዝማች ስጋታቸውን አምቀው ይዘው ዝም አላሉም፡፡ መላ ማፈላለግ ያዙ እንጅ፡ ፡ ወዲያውም በወቅቱ ከወደ ጎንደር የተወለዱ ሶስት አማራ ባለስልጣናትን በ1965 ዓ.ም መጀመሪያ አካባቢ ለብቻቸው ቀጨኔ መድኃኔዓለም በሚገኘው ቤታቸው በታላቅ ምስጢር ሰብስበዋቸው ነበር፡፡ ያም ምሽት ለአማራ ጉዳይ የተዘጋጀ ልዩ የእራት ግብዣ ነበር፡፡ ተሰብሳቤዎችም ያንን የመጨረሻውን እራት (ጸሎተ ሐሙስ የሚመስል) ከባድ እና ምስጢራዊ ስብሰባ ከተካፈሉ በኋላ የቻሉትን ሁሉ ለማድረግ ተስማምተው ተለያይተዋል… የስብሰባው አላማ ደጃዝማች ፀኃዬ ዕንቁ ሥላሴ ለተሰብሳቢ አማሮች እንዳብራሩት "አማራውን ለማስተባበር" አንዳንድ ስራ እንዲሰራ ነበር፡፡ ያም አማራውን እየመጣ ካለው ጥፋት ለማዳን ነበር፡፡ እነዚህ የጎንደር ተወላጆች የተመረጡትም ከየበስተጀርባቸው ሊደግፉቸው የሚችል ህዝብ መኖሩን ግምት ውስጥ ባስገባ ሁናቴ ነበር--በደጃዝማች ፀኃዬ ዕንቁ ሥላሴ አስተሳሰብ፡፡ ደጃዝማች ፀኃዬ ታዲያ በግብዣው ላይ እንዲህ አሉ፡-

> ከእንግዲህ ወዲህ ማንም ቢመጣ ተነሳሁ የሚለው አማራው ሕዝብ ላይ እንጅ ለይቶ የሸዋ፣ የጎንደር፣ የጎጃም፤ [የሳይንት] አይልም፡፡ እኛም ወደድንም ጠላንም የአማራው አንገት አንድ መሆኑን ማወቅ አለብን፡፡ ስለዚህ አማራው መተባበር አለበት፡፡[10]

አዎ፡፡ ደጃዝማች ፀኃዬ ትክክል ነበሩ፡፡ የነብይነትን ስራ ሰርተዋል፡፡ የአማራው አንገት አንድ ነበር፡፡ በብዙ ሰይፎች ሊቆረጥ የተዘጋጀ አንድ አንገት፡፡ የአማራው አንገት አንድ መሆኑን፤ ቆራጮችም ብዙ መሆናቸውን፤ ሰይፋቸውም እየተሳለ እንደነበር የተረዱት ደጃዝማች ፀኃዬ ዕንቁ ሥላሴ አንገቱ አንድ የሆነ ህዝብ ልቡ አንድ እንዲሆን የመጨረሻውን የአማራ የእራት ግብዣ አደረጉ፡፡ የአማራ ልጆችን በምስጢር በመሰብሰብ፡፡ የዚያን እለት በደጃቹ ቤት የተደረገውን ግብዣ ያሰናዱት የተመረጡ አገልጋዮች እንደነበሩም (አማራ ብቻ መሆናቸው ነው) የዚህ ታሪክ ተሳታፊ የነበረው ብርሃኑ አስረስ *ማን ይናገር የነበረ… የታኅሣሡ ግርግርና መዘዙ* በተባለው መጽሃፉ ያየውን አስፍሯል፡፡ አዎ፡፡ ደጃዝማች ፀኃዬ እየመሸ በነበረ ዘመን፡ በአንዱ እለት ምሽት፡

---

[10] ብርሃኑ አስረስ፡ 2005 ዓ.ም፡ ገ. 367፡፡

ለአማራ በአማራ የአማራ እራት ግብዣ አዘጋጅተው ነበር፡፡ አንድ አንገት ያለው አማራ አንድ ልብ እንዲኖረው፡፡

ግን ዘመኑ ሸሸቶ፤ እለቱም እጅግ መሽቶ ነበር…

የአማራነት እንቅስቃሴ፤

በአዲስ መልክ መጀመር

የአማራ ህዝብ በታሪክ ውስጥ አያሌ ጊዜያት የህልውና ፈተና ሲገጥመው እና በአማራነት ተንቀሳቅሶ ህልውናውን ሲያስከብር እና ታሪክ ሲሰራ ቆይቷል፡፡ በአማራነቱ እየተሰባሰበ ራሱን ጠብቆ እዚህ መድረሱ ወደ ኋላ ከታሰበ እንዲህ ያለው የአማራ ታሪክ ረዥም ጊዜ ድረስ ሊዘረጋ የሚችል ነው፡፡ ሪቻርድ ዳውኪንስ[11] የተባለ የዝግመተ ለውጥ ምሁር ፍጥረት የሚኖረው ዘሩን ወይም ሀብለ በራሄውን (ጅኑን) ወደሚቀጥለው ትውልድ ለማስተላለፍ እንደሆነ ይከራከራል፡፡ አያይዞም የአንድ ህዝብ ዘር የማይሞት ወይም ዘላለማዊ የህልውና ቅጥልጥልዮሽ ያለው ዘላለማዊ ህልውና እንዳለው ይገልጻል፡ ፡ ዳውኪንስ ስነ ፍጥረታዊው ዘር ብቻ ሳይሆን ባህላዊው እሴቶችም አይሞቴ ቅጥልጥልዮሽ እንዳላቸው ይገልጻል፡፡ አንድ የተሳካ ባህላዊ እሴት ከትውልድ ወደ ትውልድ ለመተላለፍ በየጊዜው ከሚመጡ ለውጦችና አካባቢዎች ጋር ውህደተ-ተሸሎ በመፍጠር ቀጣይነቱን በብቃት ማረጋገጥ እንዳለበት ያሰምርበታል፡፡

ዳውኪንስም ሆነ ሌሎች የዝግመተ ለውጥ አስተሳሰብ ፈታውራሪዎች አንድ ፍጥረት ወይም የፍጥረቶች ማህበር ስኬታማ ነው የሚባለው በተተኪ ሁኔታ ዘሩን ለተከታዩ ትውልድ ሲያስተላልፍ ነው ብለው ያምናሉ፤ ይከራከራሉ፡፡ ልክ እንደ ዳውኪንስ ሁሉ ሌሎች አሳቢዎችም ስነፍጥረታዊ ብቻ ሳይሆን ባህላዊ እሴቶች ከትውልድ ወደ ትውልድ ማስተላለፍ የቻለ የባህል ክምችት ስኬታማ ነው ይላሉ፡፡ የዚህ እሳቤ መሰረታዊ ጭብጥ አንድ ህዝብ እስከ ባህሉ ለረዥም ዘመናት ቆይቶ በአስተማማኝ ሁኔታ ዘሩን ለቀጣዩ ትውልድ ማስተላለፍ ከቻለ ስኬታማ ነው ይባላል፡፡ በዚህ ህዝብ የአሁን ጊዜ ባህላዊና ስነፍጥረታዊ ህላዌዎች ውስጥ ወደ ኋላ ጠንቅቀን በመጓዝ በጊዜ እና ቦታ በተቀመረ ሳይንሳዊ ታሪክ ምንነቱን፣ ማንነቱን እና የአመጣጥ ታሪኩን ማወቅ እንችላለን ማለት ነው፡፡

ከዚህም አንጻር አማራ በአማራነቱ ማለትም በስነ ፍጥረታዊ ህላዌው እና በባህላዊ እሴቱ በስኬታማነት ባህላዊና ስነፍጥረታዊ መሎዮዎቻቸውን ካስተላለፉ ህዝቦች አንዱ ነው ማለት ነው፡፡ ስለሆነም አማራ ስነ ፍጥረታዊ እና ባህላዊ ጅኑን አስጠብቆ አሁን እኛ ያለንበት ዘመን ድረስ ለማድረስና ለማስተላለፍ ብርቱ ትግል ሲያደርግ መቆየቱን፣ በሂደቱም ብዙ ውጣ ውረዶችን ማሳለፉን እንገነዘባለን፡፡ በዛ ሁሉ ውጣ ውረዱ ውስጥ አልፎ አሁን ድረስ ከሞላ ጎደል ራሱን እና ባህላዊ መገለጫውን ለእኛ

[11] Dawkins, Richard 1989. *The Selfish Gene*. Oxford University Press.

ያስረከበ ስኬታማ ህዝብ ነው፡፡ ይሄም ማለት አማራ እንደ ዘርም እንደ ባህልም ከጥንት እስካሁኑ ሰአት ድረስ በዚህች ምድር ላይ ራሱን አስቀጥሎ መኖር የቻለ ቀዳሚ፤ አገር በቀል (indigenious, native) ህዝብ ነው ማለት ነው።

እዚህ ላይ ግልጽ ለማድረግ ያህል ባህል ሰው የሰራውን ማናቸውንም ተዳሳሽ እና የማይዳሰስ እሴት ሁሉ ያጠቃልላል፡፡ የአማራ ባህል ስንልም ከቋንቋው፣ እስከ አኗኗሩ፣ የጽህፈት ስልጣኔው፣ እስከ አስተራረሱ፣ እስከ አመላለኩ፣ እስከ ተረትና ፍልስፍናው ያለውን እና ሌላውን ያልተገለጠውን ሁሉ ያጠቃልላል፡፡ የአማራ ባህል ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ስነልሳናዊ፣ አኗኗር፣ መለኮታዊ፣ ጥበባዊ እና ማናቸውንም ከአዕምሮው ያመነጫቸውን እና አግኝቶ ያሻሻላቸውን እሴቶች እና በእጁ የሰራቸውን እና የቀመራቸውን ቁሶች ሁሉ ያጠቃልላል፡፡ በተፈጥሮ ያልተገኘ ማናቸውም ነገር፣ የአማራ አእምሮ ያመነጨውና እጁ የሰራውን ነገር ሁሉ ባህል እንላለን፡፡ በዚህ ረገድ በርካታ የአንትሮፖሎጅ ምሁራን የተለያዩ ነገር ግን ተቀራራቢ ትርጓሜዎችን ሰጥተዋል፡፡ ባህል የሚለውን ጠቅለል ባለ መልኩ ተንትኖ ያስቀመጠውን ኤድዋርድ ታይለርን (1871 እ.ኤ.አ) ትርጓሜ[12] በመጠቀም ነው እዚህ ላይ ያለው ስለባህል ምልከታ የተቀመጠው፡፡

የአማራ ህዝብ እንግዲህ ራሱን በየጊዜው ሊያጠፉት ከተነሱ ሀይሎች እየጠበቀ፣ ባህሉንም እያበለጸገና እያሳደገ፤ ብዙ የጀግንነት ስራ እየሰራ እዚህ ያለንበት ዘመን ደርሷል፡፡ ታዲያ የአማራ ህዝብ ባለፈባቸው ዘመናት ሁሉ መንገዱ አልጋ ባልጋ አልሆነለትም፡፡ እንደ ህዝብ አያሌ ጊዜያት ብርቱ ጠላቶች ተነስተውበት የመጥፋት አደጋ ገጥሞት ያውቃል፡፡ እያሸነፈም፣ ለጥቂት እየተረፈም አሁን ድረስ በህዝብነት ቀጥሏል፡፡ እንደ ህዝብ ብቻ ሳይሆን ባህላዊ ህላዌውም ላይ ከባድ አደጋ እየተደቀነበት ብዙ አደጋዎችን ተሻግሯል፡፡ በእርግጥ አብዛኛዎቹ በህዝብነቱ ላይ የተቃጡ አደጋዎች በባህሉም ላይ በቀጥታ የተንጸባረቁ ናቸው፡፡ ለበርካታ ጊዜያት ደጋግሞ ሲከሰት የነበረው ፈታኝ አደጋ በዚህ ዘመን በተለይ በአስከፊ እና አደገኛ በሆነ ሁኔታ ገዝፎ የአማራን ህልውና ከመቸውም ጊዜ በላይ አደጋ ውስጥ ከቶታል። ይህ በመሆኑም፤ አዲሱ የአማራ ትውልድ የቀደመው የአማራ ትውልድ የፈጠረውን ታሪካዊ ስህተት አርሞ ህልውናውን ለማስጠበቅ፤ ታሪካዊ እና ተፈጥሮአዊ መሬቱን ለማስከበር ቆርጦ በመነሳት ወደ ኋላ ሊቀለበስ በማይችል ትግል ውስጥ ይገኛል።

በመሆኑም የዛሬዎቹ የአዲሱ አማራ ትውልድ አንቀሳቃሾች መነሻቸው ይሄው በአማራ ላይ የጮኸው የአደጋ ደወል ነው፡፡ የአማራ ህዝብ በዚህ በእኛ ዘመን ምናልባት በታሪክ ከገጠሙት የከፉ አደጋዎች ሁሉ የባሰ አደጋ ገጥሞታል፡፡ ዛሬ አማራ በዘር ማንነቱ ተለይቶ የሚጠቃ፣ በባህል ማንነቱ ኢላማ የተደረገ፣ ሳይታፈርም ሆነ ሳይፈራ በአደባባይ *ማንፌስቶ* (የፖለቲካ ፍኖተ-መርህ) ታውጆበት እንዲጠፋ የተደነገገበትና ዙሪያውን

[12] Tylor, Edward 1873. *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom,* 2nd ed, 2 vols. London: John Murray. "Culture… is that complex whole which includes knowledge, beliefs, arts, morals, law, customs, and any other capabilities and habits acquired by [a human] as a member of society."

በወደረኛ አረም የተዋጠ ህዝብ ነው፡፡ ለዛም ብዙዎቹ ወጣቶች የሁኔታውን አደገኛነት እያወቁ በመጡ ጊዜ ከባድ የህሊና ፈተና እየሆነባቸው ሄደ፡፡ በተለይ ደግሞ ከ1983 ዓ.ም ጀምሮ በግልጽ የአማራን ዘር የማጥፋት ምልክቶች መታየት ሲጀምሩ፡፡ እነዚሁም ምልክቶች አድማሳቸው እየሰፋና አደገኛነታቸው እየከፋ መጣ፡፡ የዚህን አደገኛ ሂደት የተረዱት አንድ ሰውም ተገኙ፡፡ ብዙ ጓዶቻቸውን በማስከተል ታላቅ ስራ የሰሩ፡፡ ስማቸውም ፕሮፍ. አስራት ወልደየስ ሲሆን ለአማራ በአለኝታነት ቆመው ክቡር መስዋእትነት ከፈሉ፡፡ ከእርሳቸውም ጋር ብዙ ብርቅየ አማሮች አለቁ፡፡ ይሁንና ድል አልተገኘም፤ ህዝቡም ቀስ በቀስ ማለቁን አላቆመም፡፡ በአሳዛኝ መልኩ ፕሮፍ. አስራት ከተሰው ወዲህ ይሄ ነው የተባለ የጎላ እንቅስቃሴ ማድረግ የቻለ ስብስብም ሆነ ግለሰብ ከቶ አልተገኘም፡፡ በዚሁ ሁሉ መሃል ግን አማራ እንደ ህዝብም እንደ ባህላዊ ስብስብም እየጠፋ፣ እያነሰ፣ እየኮሰመነ ነበር፡፡ ወጣቶቹም የዚህ ሁለገብ የጥፋት ዘመቻ የታወጀበት ህዝብ ልጆች በመሆናቸው ገና በማለዳው ዘር-ተኮር ጥቃት እና ጥፋት እንደ ጀፎ አሞራ እንደ አንዣበበባቸው ጠንቀቅው ተረዱ።

ለዛም ይሄ ራሱን በዘመናት ማዕበል ውስጥ ሲያስቀጥል የቆየው የአማራ ህይወታዊና ባህላዊ ጅንግግን ህዝቡ ጨርሶ እንዳይጠፋ እነዚህን ውስን ወጣቶች ቀሰቀሰ፡፡ መከራው እየበዛ መሄዱን የተገነዘቡ፤ በተለይም ለአቅመ ማስተዋል ሲደርሱ ሰውነታቸው የመጥፋትን አደጋ እያነፈነፈ ያባትታቸው ነበር፡፡ በዚህም በሰላም ጊዜ ረግቶ የሚኖረው ነገር ግን ችግር በመጣ ጊዜ ፈጣን ድርጊት የሚወስደው መትረፊ-ደመነፍሳዊነት (Survival instinct) ጥሪ ማድረጉ አልቀረም፡፡ በዚህ መጽሃፍ የሚዳሰሰው ብዙው ክፍልም ከዚሁ መትረፊ-ደመነፍሳዊነት በመነጨ የህልውና ትግል አስፈላጊነት ዙሪያ የሚያጠነጥን ነው፡፡ የዚህ ሀሳብ ማዕከላዊ ጭብጥም ፍጥረታት ለህይወታቸው አስጊ የሆነ ሁኔታ በሚያጋጥማቸው ማናቸውም ሰዓት ቅጽበታዊ ደመ ነፍሳዊ እርምጃ ይወስዳሉ የሚለው ነው፡፡ የአማራም የወቅቱ ሁኔታ ከዚህ የተለየ አይደለም፡፡ አማራ እንደ ህዝብ የመኖር እድሉ አደጋ ውስጥ የወደቀ ህዝብ ነው፡፡ ለዛም ነው እንግዲህ አማራ የመኖር ትግል ወይም የህልውና ትግል ያደርጋል የምንለው፡፡

አማራ ለመኖር ትግል ያደርጋል ስንልም ህልውናው በአሸናፊነት ላይ ብቻ የተመሰረተ ነው ማለታችን ነው፡፡ ላለመሸነፍ መታገል አለበት፣ ሲታገል ለማሸነፍ መሆን አለበት፡፡ በዚህ መንገድ ብቻ ነው አማራ ህልውናውን ሊያስከብር የሚችለው፡፡ አማራ ህልውናውን ማስከበር የሚችለው በማሸነፍ ብቻ ነው፡፡ አሁን የአሸናፊነት መንፈስ የሚያንጸባርቁት ወገኖች ለአማራው ምንም አይነት ርህራሄ አለማሳየታቸው አማራ ተሸንፎ ሊኖር እንደማይችል፤ ይልቅም ጥፋት በደጁ እንደሆነ በቂ ማረጋገጫ ነው፡፡ አማራ እየተዳከመ በሄደ ቁጥር አጥፊዎቹ ጭካኔያቸው እየበረታ እንደሚሄድ ግልጽ ነው፡፡ ስለሆነም የአማራ ትግል በማሸነፍ ላይ ብቻ የተመሰረተ ነው፡፡ ማንም ሊያዝንለት፣ ሊራራለት እንደማይችል ከበቂ በላይ ትምህርት አግኝቷል፡፡ ለማሸነፍም ሲባል ዘመኑን የዋጀ አስተሳሰብ እና የትግል ስልት አስፈላጊ ነው፡፡ ይህም ጠንካራ የአማራ ማንነት መመስረት እና በዛ ማንነት ዙሪያ ተሰልፎ መታገል ነው፡፡

ስለሆነም አሁን ያለንበት የህልውና ትግል ዘመን የራሱ የሆነ አጀማመር አለው፡፡ በእርግጥ የአማራን ህዝብ ትግል ለመተረክ ጊዜው ገና ነው፡፡ ነገር ግን አማራ ለዘመናት ረስቶት በነበረው ማንነቱ ዙሪያ ተሰልፎ ትግል ማድረግ የጀመረበትን ጊዜ ዘመነ አብርሆታዊነት እንለዋለን እና ይሄ አማራ ጠንካራ የማንነት ፖለቲካዊ እርምጃ ውስጥ የገባበትን ሁኔታ በጥቂቱም ቢሆን መግለጽ ተገቢ ነው፡፡ በኢትዮጵያዊነት ጥላ ስር መደራጀት ኪሳራ እንጅ ትርፍ ባላመጣባቸው አመታት ሁሉ፤ አማራውን ኢላማ ያደረጉ የአውዳሚ ብሄረተኛ እንቅስቃሴዎች በተፋፋሙበት ዘመን ሁሉ፤ ለአማራው ሁነኛ መመኪቻ ዘዴ የቀየሰ አለመኖሩ ያሳዝናል፡፡ ያ መዘናጋትም አሁን ላለንበት አስቸጋሪ ሁኔታ በአያሌው ተጫውቷል፡፡ ውሎ አድሮ ግን እያዘገመም ቢሆን በአማራነት መሰባሰብ ብቅ ብቅ ማለቱ አልቀረም፡፡

ሁሉን-አቀፍ አላማ ባነገበ ሁኔታ ከዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ ወዲህ በአማራነት መደራጀት እውን የሆነው ለመጀመሪያ ጊዜ በ1984 ዓ.ም ነው፡፡ በ1983 ዓ.ም የትግሬ ነጻ አውጭ ድርጅት (ህወሀት) ኢትዮጵያን በወረራ ከተቆጣጠረ ወዲህ ቀድሞ የጻፈውን አማራን የማጥፋት፣ ማኅበራዊ እረፍት የመንሳት እና የማዳከም ስራ ሳይውል ሳያድር በጀመረበት ወቀት የአደጋውን አሳሳቢነት የተረዱ ጥቂት አማሮች ተሰባስበው እውቁን ፕሮፌሰር አስራት ወልደየስን መሪ በማድረግ የመላው አማራ ህዝብ ድርጅትን መሰረቱ፡፡ የመላው አማራ ህዝብ ድርጅት በአጭር ጊዜ ውስጥ ተንቀሳቅሶ በየቦታው ይጨፈጨፉ ለነበሩ የአማራ ወገኖች ቤዛ መሆን ጀመረ፡፡ አማራን የመጨፍጨፉ እርምጃ ገና ጋብ ባላለበት ወቅትም ፕሮፌሰር አስራት በህወሀት ታስረው እንዲሰው ተደረገ፡፡ ከአስራት መሰዋት በኋላም ድርጅቱን እነ ኢንጂኔር ኃይሉ ሻውል ወደ የመላው ኢትዮጵያ አንድነት ድርጅት (መኢአድ) ቀየሩት፡፡

መዐሕድ ወደ መኢአድነት ሲቀየር በታሪክ አማራ ላይ ከተፈጸሙት ስህተቶችና ክህደቶች አንዱ ሆነ፡፡ መዐሕድ ራሱን ወደ ህብረብሄራዊ ድርጅትነት መቀየር የነበረበት ህወሀት ስልጣን ሲለቅ ወይም በአስተማማኝ ሁኔታ ጸረ አማራነቱን ሲተው ነበር፡፡ ነገር ግን ገና በአማራ ላይ ያንዣበበው አደጋ ትኩስ በነበረበት ወቅት ድርጅቱን ወደ ህብረብሄራዊነት በመቀየር አማራ ያለተከላካይ፣ ያለመሰባሰቢያ ጥላ እንዲቀር ተደረገ፡፡ በምትኩም በእነ ፕሮፍ. መስፍን ወልደ ማርያም የሚመራው ጸረ አማራ ቡድን የበላይነት እየያዘ የአማራን ህልውና ፈጽሞ አደጋ ላይ የጣለ ርዕዮት አለማዊ ዘመቻ አጧጡፎ ቀጠለ፡፡ ይሄም ርዕዮት ዓለም "አማራ የለም" የሚል ስብከት ሲሆን ከአስራት ህልፈት ወዲህ ለ15 አመታት አማራ በአማራነት መደራጀትን እንደ ነውር እየቆጠረ በኢትዮጵያዊነት ስም ሲባክን እንዲቆይ ያደረገ አስተሳሰብ ነው፡፡ በዚህም ሂደት ብዙ የአማራ ወገናችን ፍሬ አልባ መስዋእትነት ከፈለ፡፡ የዚህ ድርጅት መቀልበስም አማራው አሁን ላለበት ችግር ትልቅ አስተዋጽኦ ተጫውቷል፡፡ አማራው በራሱ እንዳይሰባሰብ "አማራ የለም" በሚል አደንዛዥ ስብከት አማራ ነኝ ማለትን እንደ ነውር እንዲቆጥር ተደረገ፡፡ አማራነቱን እንደነውር በመቁጠሩ ደግሞ በአማራነቱ የሚደርስበትን ፍዳ በኢትዮጵያ ስም እየተቀበለ ቆየ፡፡

ቀጥሎም በአማራ ላይ የገዘፈውን አደጋ ቀድመው መረዳት የቻሉ እንደ ኮሎኔል አለበል አማረ ያሉ ወገኖች እንደ አማራ ተደራጅተው ለመታገል የአማራ ዴሞክራሲያዊ ኃይል ንቅናቄ (አዴሃን) የተባለውን ድርጅት ኤርትራ ውስጥ መስረተው መንቀሳቀስ ጀመሩ። ቀጥሎም በእነአምባሳደር እምሩ የተመሰረተው የሞረሽ እንቅስቃሴ ስለ አማራ በደል የማሳወቅ ስራን ጀመረ። በእርግጥ ሞረሽ ፕሮፌሰር አስራት ከተሰው በኋላ 16 ዓመት ቆይቶ በመነሳቱ እና በበቂ ሁኔታ ህዝቡ ባለመንቀሳቀሱ ሞረሽ አንዳንድ መግለጫዎችን ከመስጠት የዘለለ ሚና የሌለው ድርጅት ሆኖ ቆየ፡፡ ከዛም የተነሳ ሞረሽ አማራውን ማነቃነቅ የማይችል፤ በአቅም ውሱንነት ተቀፍድዶ የተያዘ ድርጅት ሆኖ ቀረ፡ ፡ በዚህም ተስፋ ማጣት ይመስላል የተወሰኑ የአማራ ወጣቶች ተነሳስተው የአማራ ወጣቶች የጋራ ንቅናቄ (አወጋን) የሚል እንቅስቃሴ ማድረግ የጀመሩት፡፡ አወጋንም መኖሩን ብቻ አሳውቆ እና አንድ ሁለት አማራ ላይ የተፈጸሙ በደሎችን በተንቀሳቃሽ ምስል አቀናብሮ ለህዝብ ካቀረበ በኋላ የውሃ ሽታ ሆኖ ቀረ፡፡

እነዚህ ከላይ የተጠቀሱት የአደረጃጀት እንቅስቃሴዎችና ሙከራዎች በልማዳዊው ኢትዮጵያዊነት አደረጃጀት ስር የተሰባሰቡ፣ አላማቸውም "ፓን-ኢትዮጵያዊ" የሆነ፣ የአማራን ችግር ሊፈቱ የተነሱበትም መንገድ እንደ አማራ በመደራጀት ለታላቋ ኢትዮጵያ በመታገል መርህ ነው፡፡ አማራ መሆናቸውን እውቅና ሰጥተው እንደ አማራ ይደራጁ እንጅ አማራውን የማሰባሰቢያ አዲስ አስተሳሰብ ማምጣት አልቻሉም፡፡ አማራውን ለማታገል የተከተሉት ስልትም በደሉን ብቻ በመንገር እና ዝንተዓለም ሲዋደቅላት የኖረችው አገር የባህር በር አልባ ሆናና የብሄር ፖለቲካ መጫወቻ ሆና መቅረቷን በማውሳት የቁጭት ስሜት በመፍጠር ላይ የተመሰረተ ነበር፤ ነውም፡፡ ዋና አስተሳሰባቸው ልክ እንደ ጥንቱ ኢትዮጵያዊነትን ማዕከል ያደረገ ነው፡፡ አዲስ እና ዘመኑን ግምት ውስጥ ያስገባ የመሰባሰቢያ አስተሳሰብ መንደፍ አልቻሉም፡፡ ይሄም አስተሳሰባቸው መንስኤና ውጤት ያለው ጥቃት ጋበዘባቸው፡፡

በአንድ በኩል አማራ ራሱን እንደ ብቸኛ ኢትዮጵያዊ ባለቤት በመቁጠር ሲበድለን ኖሯል ብለው ነፍጥ እስከማንሳት የደረሱት የብሄርና ህዳጣን ብሄረሰብ ሊቃን እና ቡድኖች እንዲፈሯቸውና ባገኙት አጋጣሚ ሁሉ እንዲያጠቋቸው በር ከፈተ፡፡ እነዚህ ወገኖች አማራውን በግልጽ ከማጥቃት ባሻገር ብሄራዊ ህልውናው ላይ ሳይቀር ያነጣጠረ ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ዘመቻ ከፈቱበት፡፡ ከእነዚሁም አስተሳሰቦች አንዱ "አማራ የለም" የሚለው ክርክር ጎልቶ ይገኛል፡፡ ይሄም ፕሮፓጋዳ አማራው በአማራነት እንዳይሰባሰብ አደረገ፡፡ ስለሆነም እነዚህ በፓን-ኢትዮጵያዊነት ጥላ ስር የተደረጉ ስብስቦች የረባ አመርቂ ውጤት ማስመዝገብ ሳይችሉ ቀሩ፡፡ አማራን ሊያሰባስብ የሚችል የተለየ አስተሳሰብ ባለመንደፋቸውም የሰበሰቡት ሰው ኢትዮጵያዊ ወደ ተባሉ ድርጅቶች ሁሉ እየኮበለለ አስቸጋሪ ሆነባቸው፡፡ አማራውን በአማራነት ማስተሳሰር እና የአማራነት ስሜት ባለመፍጠራቸው፣ ከዛ ይልቅ በበደልና ቁጭት ላይ ብቻ ተመስርተው ለመታገል በመወሰናቸው፤ ትግላቸው ከባድ ፈተና አጋጠመው፡፡ ለዚያም ነበር በቀላሉ ወደ ኢትዮጵያዊ ወይም ህብረ-ብሄራዊ ድርጅትነት የተቀየሩት እና አባላቱም የኮበለሉትና የሚኮበልሉት፡፡ ለአማራው ወቅታዊውን ችግር ከመፍታት የዘለለ ግብ

ባለማስቀመጣቸው የአማራው ትግል እድሜ አጭር፣ ቶሎ የሚበታተን፣ ቶሎ የቆመለትን አማራ ረስቶ ወደ ሌሎች ሄዶ የሚቀላቀል ሆነ፡፡

ይሄ በአማራነት የሚደረገው ትግል እንዳለ ሆኖ አማራው በፓን-ኢትዮጵያዊ ድርጅቶች ስር ታቅፎ ግንባር ቀደም ሆኖ ሲታገል ቆይቷል፡፡ በተለይም "ሰላማዊ" በተባለው የትግል ስልት ተሰማርቶ ለአመታት ለፍቶ ምንም ውጤት ሳይጨብጥ ጭራሽ ይሄ የትግል መስመር በህወሀት ተዕዛዝ ከእነ አካቴው ጠፋ፡፡ በተሳተፈባቸው በሁሉም ህብረብሄራዊ ፖለቲካዊ ድርጅቶች ውስጥ መከራን እንጅ አንዳች የተጨበጠ ነገር አላተረፈም፡፡ ብሄሮችና ህዳጣን ብሄረሰቦች ቀድሞውንም ኢትዮጵያዊነት በግድ በአማራው ተጫነብን በሚል ብሂል በሚከሱበት ስልት ተሰልፎ መታገሉ በራሱ ከመሰረቱ ችግር እንዳለበት ግልጽ ነው፡፡ በዚህም ምክንያት በተቃዋሚም ይሁን በገዥው ህወሀት በኩል ያሉት ከአማራ ውጭ የሆኑት ብሄርና ህዳጣን ብሄረሰቦች በግልጽም በስውርም አማራውን ሲታገሉት ነው የቆዩት፡፡

በእርግጥ ይሄ አማራው ላይ ያነጣጠረው ግልጽና ስውር ትግል ግማሽ ክፍለ ዘመን በላይ አልፎታል፡፡ አማራው ግን በዚህ በግማሽ ክፍለ ዘመን ውስጥ የተለየ መስመር ሊነድፍ አልቻለም፡፡ በአንድ በኩል ደምና አጥንቱን ከገበረላት ኢትዮጵያዊነት አስተሳሰብ መውጣትን እንደ ክህደት በመቁጠር፤ በሌላ በኩል ደግሞ ሁኔታዎች ከዛሬ ነገ ይሻሻሉ ይሆናል በሚል ቀቢጸ ተስፋ ለግማሽ በላይ ክፍለ ዘመን ምንም ለውጥ ሊያስገኝ ባልቻለ መንገድ ፍዳውን ሲከፍል ቆየ፡፡ በአማራ ድርጅቶችም ሆነ በህብረብሄራዊ ድርጅቶች ተጠልሎ በታገለበት እና እየታገለ ባለበት ሂደት ውስጥ ህልቆ መሳፍርት የሌለው ግፍን አስተናገደ፤ አማራው ወገኑ በጠቅላላው ከገጠር እስከ ከተማ የመከራ ቀንበሩ እየጠበቀበት፣ የየእለት ህይወቱ ተስፋቢስና በስጋት የተከበበ እየሆነ ከመምጣት ውጭ ጠብ ያደረገው ነገር የለም፡፡ ይሄም የአማራውን ትግል ፍሬ አልባ ልፋት አድርጎት ቆየ፡፡

ታዲያ በዚህ ሂደት ውስጥ የተለየ አሰተሳሰብ ያስፈልግ ነበር፡፡ ያም አስተሳሰብ የሆነ ቦታ በሆነ ሰው ወይም በሆኑ ሰዎች አማካኝነት መወለድ ነበረበት፡፡ ይሄም መንገድ አማራውን ከገባበት የህልም ሩጫ የሆነ ትግል አውጥቶ በአንድ ጥላ ስር የሚያሰባስብ መሆን አለበት፡፡ ለዚህም መነሻ ይሆን ዘንድ የግዮናዊያን ንቅናቄ በ2003 ዓ.ም ጥቅምት ወር ተመስርቶ፤ ግን ህዝባዊ እንቅስቃሴ ሳያደርግ በፈጣሪው ቡድን ብቻ ተወስኖ እስከ ቤተ አማራ መጀመር ድረስ በሚስጥር ቆየ፡፡ በመሆኑም የቤተ አማራ ጽንሰ ሃሳባዊ ውልደቱ የሚጀምረው ግዮናዊነት እንቅስቃሴ ላይ ነው፡፡ ስለ ግዮናዊ--ቤተ አማራ አስተሳሰብ ጥቂት ነጥቦችን እናንሳ፡፡

ማርክስ የለውጥ መሰረቱ እሳቤ ሳይሆን ትግበራ ነው ይላል፡፡ በሌላ አነጋገር የአንድን ማኅበረሰብ ኑባሬ የሚለውጠው ቁስ አካላዊ ለውጥ ነው፡፡ ቁስ አካል ላይ የሚደረግ ለውጥ እሳቤያዊ ለውጥን ያመጣል፡፡ እሳቤዎች ምጣኔ ሀብታዊ ለውጥን አያመጡም ይላል፡፡ ሌላኛው ማክስ ቬበር[13] ነው፡፡ ቬበር ቁስአካላዊ ለውጥን

[13] Weber, Max 1905. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism.* Routledge: London and New York.

የሚያመጣው እሳቤያዊ ለውጥ ነው ይላል፡፡ ለምሳሌ ካፒታሊዝም እንዲመጣ ያደረገው ወይም የኢንዱስትሪ አብዮትን ያፋፋመው የአስተሳሰብ ለውጥ ነው፡፡ በሰሜን አውሮፓ የፕሮቴስታንት እምነት መፈጠር በሰዎች አለማዊና መንፈሳዊ አስተሳሰብ ላይ ለውጥ አመጣ፡፡ ያም አስተሳሰብ ገነት ተኮር የነበረውን የካቶሊክ እምነት አስተሳሰብ ወደ ስራና ትርፍ ተኮር ባህል ቀየረው፡፡ ስለዚህ እሳቤ ላይ የሚመጣ ለውጥ ቁስአካላዊ ለውጥን ያመጣል ይላል፡፡ እናም እሳቤ ድርጊትን ይቀድማል፡፡ ቁስአካል የሚፈጠረው ከሀሳብ ነው፡፡ የቬበር አስተሳሰብ ለዚህ ሀተታ ደጋፊ ነው፡፡ ቁስ አካላዊ ለውጥን የሚያመጣው እሳቤያዊ ለውጥ ነው፡፡ እሳቤ ለቁስ አካላዊ ለውጥ እንዴት መንስኤ እንደሆነ እንመልከት፡፡

ከሀይማኖታዊ ዘፍጥረት ብንጀምር ዓለምም ሆነ ሰው ከመፈጠሩ በፊት ሀሳብ ነው የነበረው፡፡ ያ ሀሳብ ነው ወደ ቁስአካልነት የተቀየረው፡፡ አውሮፕላን ከመሰራቱ በፊት "መብረር እኮ ይቻል ይሆናል" ብሎ አስቦ ንድፍ የሰራው ሊዮናርዶ ዳቪንቺ ነው፡፡ ቁስአካላዊው ተሽከርካሪ ነገር ከመፈጠሩ በፊት አንድ ነገር መሽከርከር ስለመቻሉና የመሽከርከር ጥቅም በሀሳብ ደረጃ ቀድሞ ተፈጥሯል፡፡ ቀስት ከመፈጠሩ በፊት ቀስትን መፍጠር ያስቻለው እሳቤ በሰው አእምሮ ውስጥ ፈልቋል፡፡ ዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ የተበታተነውን አማራ (ኢትዮጵያ) አንድ ላድርገው ብሎ አስቦ ነበር ያንኑ ያሰበውን ወደ ድርጊት የለወጠው፡፡ አጼ ምኒልክ መጀመሪያ ቁስ አካል የሆኑትን ጣልያኖችን ወግቸ ላሸንፍ ብሎ አሰበ እንጅ ወግቶ ካሸነፋቸው በኋላ ተዋግቶ እንደሚያሸንፋቸው አላሰበም፡፡ የአጼ ኃለ ሥላሴ ፓርላማ ወኪል ገሰሰሁ አየለ የትግሬ ወጣቶችን ሰብስቦ አማራና ተፈጥሮ ጠላታቸው እንደሆነና አማራን እንዲያጠፉ፤ ትግሬን እንዲያተርፉ የሰበካቸው ስብከት እስካሁኑ ሰአት ድረስ በተግባር እየተገለጠ አማራን በማጥፋት ላይ ይገኛል፡፡ ጀኔራል ታደሰ ብሩ የኦሮሞ ኃይል ልፍጠር ብሎ በመጀመሪያ ፊደል በማስቀጠር ሰበብ አሰበ፤ ቁስአካላዊ የሆኑትን የኦሮሞ ብሄረተኞችንም ወለደ፡፡ ጀብሃ ኤሪትሪያ የምትባል አገር ልፍጠር ብሎ አሰበ፤ ሻእብያ ገፋበት እና እውን አደረገው፡፡ ሀዲስ አለማየሁ ፍቅር እስከመቃብርን፤ የእልም ዣትንና ወንጀለኛው ዳኛን ልጻፍ ብለው አሰቡ፤ በኋላም ጽፈው ሰጡን፡፡ በአሉ ግርማ ኦሮማይ ብየ ልጻፍ ብሎ አሰበ፤ በኋላም ጽፎ ሰጠን፡፡ ባጠቃላይ የተደረጉ ነገሮች ሁሉ ከመደረጋቸው በፊት የታሰቡ ናቸው፡፡ ስለሆነም ሀሳብ ድርጊትን ይቀድማል፣ ድርጊት የእሳቤ ውጤት ነው፤ ድርጊት ወይም ቁስ አካል ከእሳቤ ይፈጠራል፡፡ እናም አዲሱ የአማራነት እንቅስቃሴ በእንደዚህ ያለ መንገድ በሀሳብነት ተጸንሶ ዛሬ በመሬት ላይ ህዝቡን ለህልውናው እያታገለ ይገኛል፡፡ ይህም ማለት ሀሳብ ወደ ድርጊት እየተለወጠ፤ አማራን ለመጨረሻው አሸናፊነት ለማብቃት በትግል መስመር አሰልፏል ማለት ነው፡፡

ቤተ አማራና የወልቃይት ይፋዊ የአማራ ማንነት ጥያቄ ያለጥርጥር በኢትዮጵያ ፖለቲካዊ እሳቤና ትርክት (ዲስኩር ወይም ዲስኮርስ) ላይ በአጭር ጊዜ ውስጥ ትልቅ ለውጥ አምጥተዋል፡፡ ይህ አዲስ አስተሳሰብ ባጭር አገላለጽ በኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ትርክት ላይ ርእድ ወይም ርእደ-ትርክት አስከተለ ማለት ይቻላል፡፡ አማራን አግላይ የነበረው የአገሪቱ ፖለቲካዊ ትርክት ዛሬ ሙሉ በሙሉ በአማራ ዙሪያ የሚያጠነጥን ሆኗል፡፡ ይህ ርእደ ትርክት ያለጥርጥር በአገሪቱ ላይ ሌላ የቅርጽና የይዘት

ለውጥ ያመጣል፡፡ ነገሮች ባሉበት እንደማይቀጥሉም ከወዲሁ አስረግጦ አሳይቷል፡፡ ይህ አሁን የምናየው ርእደ-ትርክት ቆይቶ ርእደ ቅርጽና ርእደ ይዘት ያመጣል ብለን እንደገመትነው ወዲያው ህዝቡን ለግልጽ ተቃውሞ አስነስቶ አሳይቷልና፡፡

እዚህ ላይ ቤተ አማራ ሶስት አይነት ትርጉሞች እንዳሉት ልብ ማለት ይበጃል፡፡ አንደኛ፡ ቤተ አማራ የጥንት የአማራ ግዛት ክፍል መታወቂያ ነው፡፡ ሁለተኛ፡ ቤተ አማራ የአዲሱ የአማራ ትውልድ አማራዊ አስተሳሰብና እንቅስቃሴ መገለጫ ነው፡፡ ሶስተኛ፡ ቤተ አማራ በአማራነት እንቅስቃሴ ውስጥ በዚሁ አስተሳሰብ ከሚመሩት የአማራ ድርጅቶች የአንዱ (የቤተ አማራ ድርጅት) አህጽሮታዊ መጠሪያ ነው፡፡

እንደ አማራ አስተሳሰብና እንቅስቃሴነቱ ቤተ አማራ ማለት፡- ሀ) የአማራ ወገን፣ የአማራ ዘር፣ የአማራ የትውልድ ሀረግ፣ ከአማራ ወገን የሆነ ወይም የሆኑ የሚሉ ትርጉሞችን ይሰጣል፡፡ በዚህም ቤተ አማራ ማለት የአማራ ወገን የሚል አንድምታ ያስተላፋል፡፡ ስለሆነም ቤተ አማራ ማለት የአማራ ወገን ማለት ነው፡፡ የአማራ ወገን ማለትም አማራና በአማራ ምድር ሁሉ የሚኖር ህዝብ ማለት ነው፡፡ ለ) የአማራ ቤት፣ የአማራ አገር፣ የአማራ መኖሪያ፣ የአማራ ስፍራ የሚል ትርጉም ይሰጣል፡፡ ይህም አማራ "ቤት ለእንግዳ" የሚል በጣም የደረጀ ባህል ያለው ህዝብ እና በቤቱም እንግዶች እና መንገደኞች ጭምር በፍቅርና በመስተንግዶ አብረው የሚኖሩበት መሆኑን የሚያጠይቅ ነው፡፡ ዘመድ አዝማድ እና የሩቅ እንግዳ አንድ ላይ አብሮ እየበላ እየጠጣ የሚኖርበት የአማራ ቤት፤ የአማራ አገር ለሚለው ጽንሰ ሀሳብ በወካይነት ያገለግላል፡፡ ለዚህም ቤተኛ የሚባለው የአማራ ከዘመድ አዝማድ እና እንግዶች ጋር አብሮ የመኖር ባህል አይነተኛ ማሳያ ነው፡፡ በዚህ በአማራ ቤት ተምሳሌትነት አማራና የአማራ ወገን የሆነ ሁሉ በሰላም፣ በፍቅር፣ በደስታና በእኩልነት ይኖራል፡፡

የቤተ አማራ አስተሳሰብና[14] እንቅስቃሴ መመስረት መንስኤዎች እጅግ ብዙ ናቸው፡፡ እነዚህም ችግሮች ብዛታቸው ብቻ ሳይሆን ጥልቀታቸው የከፋ በመሆኑ ይዋል ይደር የማይባሉ ናቸው፡፡ ከአሁን በኋላ ትንሽም ቢሆን መዘግየትና መዘናጋት በህዝቡ ላይ እየደረሰ ላለው መከራ እድሜ ማበደር እና የህዝቡን የመጥፋት እርምጃ ማፋጠን ነው በሚል አስቸኳይ ውሳኔ ነው የቤተ አማራ አስተሳሰብ የተወለደው፡፡ የቤተ አማራ ምስረታ ምክንያቶች በጥቅሉ-- በተለያዩ የኢትዮጵያ አካባቢዎች እየደረሰበት ያለው ጭፍጨፋ፤ በተለያዩ ጊዜያት እደረሰበት ያለው መፈናቀል፤ የልማት ተጠቃሚ ባለመሆኑ ለከፋ ድህነት መጋለጥ፤ በሌሎች ብሔረሰቦች እንደ ጠላት፣ ጨቋኝ፣ ጨፍጫፊ መታየቱ እና ለህልውናው አስጊ መሆኑ፤ የአማራን ህዝብ መጨፍጨፍ የየእለት ተግባራቸው ያደረጉ ቡድኖችና ግለሰቦች በህግ በመጠየቅ ፋንታ ሲሸለሙና ሲሾሙ ማየትና የመሳሰሉት ናቸው፡፡ ከሶስት ዓመት በፊት ይህ አስተሳሰብ ሲመሰረት ዋና ዋናዎቹ አርዕስቶችም እነዚህ ነበሩ፡- 1) አማራ እንደህዝብ ህልውናው ላይ የተደቀነበት አደጋ፤ 2) አማራ

---

[14] የቤተ አማራ አስተሳሰብ ግዮናዊነት ወይም ግዮናዊ ቤተ አማራ በሚል ተለዋጭ ስምም የሚገለጽ ሲሆን ፍጹማዊ የሆነ የአማራ ፖለቲካዊና ማህበራዊ አንድነት አስተሳሰብን የሚያመለክት አብርሆታዊነት ወይ የአማራነት ወይም የአማራ ማንነት ወይም የአማራ ብሄረተኝነት አስተሳሰብና እንቅስቃሴ ነው፡፡

በተናጠል እየገጠመው ያለው የየእለት ስጋት፤ 3) አማራ የተዘፈቀበት አሰቃቂ የድህነት አረንቋ፤ 4) ሌሎች የኢትዮጵያ ብሔረሰቦች የደረሱበት የብሔረተኝነት ደረጃ፤ 5) የአማራ የዘር ማጥፋት ወንጀለኞች ለፍረድ አለመቅረብ፤ 6) ራሱን አቅልጦ የሰራት አገር ያልበጀችው መሆኑ፤ 7) እስካሁን አማራ ላይ የደረሰው በደል አብሮነትን አደጋ ላይ የጣለው መሆኑ፤ 8) ሁሉም ብሔረሰቦች የየራሳቸው ጸረ አማራ ድርጅት ሲኖራቸው አማራ ግን ለራሱም የሚሆን የሌለው መሆኑ፤ 9) በህብረ ብሔራዊ አደረጃጀት ውስጥ መቆየት ጉዳት እንጅ ጥቅም የሌለው መሆኑ ዋና ዋናዎቹ ናቸው፡፡

የቤተ አማራ እንቅስቃሴ በመጀመሪያዎቹ ሁለት አመታት እጅግ ጉልህ ሚና ተጫውቷል፡፡ ሆኖም በሂደት የአማራነቱ እንቅስቃሴ እየጎላ ሲመጣ አንዳንድ ችግሮች መፈጠራቸው አልቀረም፡፡ በተለያዩ አጋጣሚዎች በሚፈጠሩ ችግሮች የውስጥ ጉዳዮች ሳይቀሩ ወደ አደባባይ ወጥቶ ወደ መወጋገዝ በማምራታቸው የህዝባችን የመከፋት ደረጃ ምን ያህል ጥልቅ እንደነበር በገሀድ ታየ፡፡ ተመሳሳይ መወጋገዝም የአማራነቱ እንቅስቃሴ ባህርይ እስከመምሰል የሚደርስባቸው አጋጣሚዎች አሉ፡፡ የተከፋና አደጋ ውስጥ ያለ ማናቸውም ህዝብ የሚያሳየውን ጸባይ አማራ አሳይቷል፤ እያሳየም ነው፡፡ ይሄንን ማኅበራዊ ሀቅ ከማኅበራዊ ሳይንስ እይታ አንጻር መመልከቱ የችግሩን ጥልቀት ሊያሳይ ይችላል፡፡

ለምሳሌ ያህል ዳግማዊ አጼ ምኒልክ የተወሰኑ ደብዳቤዎች ላይ እንደምናየው ወደ ትግራይ ሹም ሲልኩ የትግሬ ሰው እርስ በእርሱ ጎጥና ሽጥ ይዞ መታኮስ አመሉ መሆኑን ጠቅሰው ሹሞቻቸው ተጠንቅቀው እንዲያልፉ ይመክሩ ነበር፡፡ እንዴያውም ወደ መጨረሻ በሰጡት የስንብት አደራ ቃል ላይ የትግሬ ሰው ማንም ሳይገባባቸው እርስ በእርሳቸው መተላለቃቸውን ጠቅሰዋል፡፡ የትግሬ ብሄረተኞች ስልጣን ከትግሬ እጅ ወጥቶ እንደገና ወደ አማራ ከዞረ በኋላ እንዲሁም ጥንት የእምነትና ትኩረት ማዕከል የነበረችው ትግራይ ዳር እየሆነች በመምጣቷ ህዝቡ መከፋት ስለጀመረ ነው እንደዚያ አይነት ማኅበራዊ ቀውስ ይከሰት የነበረው የሚል ይዘት ያለው አስተሳሰብ ያራምዳሉ፡፡ ይሄንን ትርክት ዶክተር ተሻለ ጥበቡ[15] ሲያብራራ ትግራይ ሙሉ በሙሉ ማእከላዊነቷን በማጣቷ “ተገፍተናል”፤ “ተከደናል” የሚለው ስሜታቸው ከባድ እንደነበረ፤ ያም የመከፋት ስሜት ወደ አመጽ እንደገፋፋቸው ጽፏል፡፡ ይሄ አስተሳሰብ እጅግ ውስን በሆነ መልኩ ተቀባይነት ቢኖረውም ወያኔዎች በመላው ኢትዮጵያ የነበረውን ተመሳሳይ ችግርም በትግራይ ብቻ የሚገኝ አማራ የሚያደርገው ሴራ እንደሆነ አድርገው መቀስቀሻና የትግል ሰነዳቸውም ላይ በመጻፍ የትግል መመሪያ አድርገውታል፡፡ ዞሮ ዞሮ ከዚህ ከመከፋቱ ስሜት ጀርባ የነበረው ሀቅ ደግሞ እርስ በእርስ መገዳደል፤ መጣላላት፤ መወነጃጀል ነበር፡፡ እዚህ ላይ አንድ ሰው ትግሬዎች ታዲያ መተባበር አልነበረምን የሚሻላቸው ብሎ ሊጠይቅ ይችላል፡፡

---

[15] Teshale Tibebu 1995. *The Making of Modern Ethiopia: 1896-1974.* The Red Sea Press, Inc.

እስራኤላዊያን በዓለም ላይ ተበትነው በነበረበት ጊዜ እርስ በእርስ ይጣሉ፣ ይጨቃጨቁና ይወጋገዙ ነበር፡፡ ከግብጽ ምጽአታቸውን ስናይ እንኳ ሙሴን ይጣሉት ነበር፤ እርስ በእርሳቸውም ይጣሉ ነበር፡፡ ግብጽም ውስጥ ሆነው ይጣሉና ይገዳደሉ ነበር፡፡ የሙሴ ትልቁ ስራው እንዴያውም እነሱን ማስታረቅ ነበር፡፡ ኢትዮጵያዊው ዮቶር አመራር አስተምሮት የተወሰነ ችግሩን መቅረፍ ቢችልም እስራኤላዊያን የሚፈጥሩት ጠብ ለሙሴ ከባድ ፈተና ሆኖ እንደቀጠለ ነበር፡፡ እዚህ ላይ አንድ ሰው እስራኤሎች መንገድ ላይ በበረሀ እየተንከራተቱ መተባበር አልነበረባቸውምን ብሎ መጠየቅ ይገባዋል፡፡ እስራኤላዊያን ከ1895 እ.ኤ.አ ጀምረው ፍልስጥኤም ውስጥ እስራኤልን ለመመስረት ሲንቀሳቀሱ እንኳ እርስ በእርስ በመጣላት ነበር፡፡ ማሞ ውድነህ የተረጎሙት ምጽአተ እስራኤል የተባለው መጽሃፍ ውስጥ እንደምናነበው የአረይ ቢን ካናን አባት ቢን ካናን እና ወንድሙ ትግል ላይ ይጣሉ ነበር፡፡ በኋላም አልያህ ቤት ሞሳድ እና ሃጋናን እስራኤል የሚባሉ ሁለት ቡድኖች ተፈጠሩ፡፡ ሁለቱም ለእስራኤል መመስረት እየታገሉ ነገር ግን እርስ በእርስ ጠብና ጭቅጭቅ ውስጥ ነበሩ፡፡ በሚገርም ሁኔታ በአውሮፓ ዘራቸው እየጠፋ፤ በሩሲያ እየተጨፈጨፉ እና በሌላውም ዓለም እየተሳደዱ በነበሩበት በዛ ክፉ ዘመናቸው እርስ በእርስ ጠብና ንትርክ ውስጥ ይገቡ ነበር፡፡ ለምን እንዲህ ሊሆን ቻለ ብለን መጠየቅ ይገባናል፡፡

ብዙ አገሮች ጦርነት ውስጥ በሚገቡበት ጊዜ፤ ማኅበራዊ ሰላም በሚናጋበት ጊዜ፤ ተስፋ መቁረጥና ድህነት በሚነግስበት ጊዜ ማኅበረሰብ እርስ በእርስ ወደመዘላለፍ፤ ወደ መጨቃጨቅ፤ ወደ መሰዳደብ ያመራል፡፡ ይህ ማኅበራዊ ሀቅ ወይም ነባራዊ ሁኔታ ነው፡፡ ባልና ሚስት እንኳ የከፋ ድህነት ውስጥ በሚሆኑበት ጊዜ ተፋተውም ሆነ ታርቀው አንድ ላይ በሰላም መኖር አይችሉም፡፡ አብረው እንዳይኖሩ ድህነት ሁልጊዜ እንዲጨቃጨቁ ያደርጋቸዋል፡፡ ስለኑሯቸው ሁኔታ ባል ሚስትን ተጠያቂ ያደርጋል፤ ሚስትም በተራዋ ባሏን ተጠያቂ ታደርጋለች፡፡ ጠብና ጭቅጭቅ አብሮ በሰላም እንዳይኖሩ በሚያደርጋቸው ጊዜ ወደ ፍች ይሄዳሉ፡፡ ፍችውም በሰላም ሳይሆን በጠብና ጭቅጭቅ በመካሰስ ነው የሚጠናቀቀው፡፡ ዋናው የጠብ ምንጭም የሌለን ሀብት በመከፋፈል ጊዜ የሚከሰት ነው፡፡ የሌለን ነገር እኩል ለመካፈል መሞከርን የሚያህል የጠብ አስቸጋሪ የለም፡፡ ችግሩ በጠብና ጭቅጭቅ ከተፋቱም በኋላ ጠብና ጭቅጭቁ የሚቀጥል መሆኑ ነው፡፡ ተፋተውም እንኳ በጠብ ነው የሚቀጥሉት፡፡ "ልጅ ታመመ ገንዘብ አምጣ" ወይም "ያንን ንብረት ደብቀህ ነበር እገሌ ነገሮኛል አካፍለኝ" ወዘተ በሚል ሌላ ጠብ ይቀጥላል፡፡ ተፋቾዎች ሀብት ያላቸው በሚሆንበት ጊዜ ግን ያላቸውን ተካፍለው በየፊናቸው ያለብዙ ውዝግብ ተለያይተው ይሄዳሉ፡፡ ምክንያቱም ያላቸው ሀብት ተለያይተው ሌላ ኑሮ ለመመስረት እና አጋር ለማግኘት ስለሚያስችላቸው፡፡

ዛሬ አማራ ያለበት ማኅበራዊና ፖለቲካዊ እውነታ በደንብ ሲዳሰስ ከላይ ከተገለጹት ሁኔታዎች ጋር ተመሳስሎ ይገኛል፡፡ በታሪክ አጋጣሚ የተሻለ ስርዓት እናመጣለን ብለን የዘውድ አገዛዝን የአማራ ልጆች ራሳቸው አሽቀንጥረው ጣሉ፡፡ ከዛም በፊት በክፉ አጋጣሚ በ1953 ዓ.ም መፈንቅለ መንግስት ሙከራ ወቅት አሉ የተባሉ ሰዎችን ከሁለቱም ወገን እንዲታጡ በር ከፈተ፡፡ በዚያም ምክንያት የአማራ ልጆች ያለመካሪና መንገድ መሪ ብቻችንን ሆነን ቀረን፡፡ መንገድ መሪና መካሪ በማጣታችንም

የረጋ ስርዓት መመስረት አልቻልንም፡፡ ድህረ ዘውድ ስርዓትም ኢህአፓ በሚባል ድርጅት ስም፣ በመኢሶን ስም፣ ወይም በተራማጅ ተማሪነት ፈሊጥ የገዛ ወገኖቻችን እርስ በእርስ ተላለቁ፡፡ ውስጣቸው ተሰግስገው በነበሩ ተገንጣይና ጎሰኛ አጀንዳ በነበራቸው ሰዎችና ቡድኖችም ሴራ ተፈጽሞባቸው እርስ በእርስ በመጫረስ ለቀጣዩ ህዝባቸው ወይም አሁን ላለንበት ችግር መጥፎ አሻራ አስቀመጡ፡፡ እነሱ በደሙት፤ ተጨራርሰው ባደላደሉት መንገድ ብሄረተኞችና ተገንጣዮች ሰተት ብለው ገቡበት፡፡ ከዚያም ወዲህ በሁሉም አቅጣጫ የማያባራ ችግር ውስጥ ወደቅን፡፡

ታዲያ ዛሬ ላይ ሆነን ስናስበው ያላጣነው ነገር የለም፡፡ አገራችንን ተቀማን፡፡ ሉዓላዊነታችን ተደፈረ፡፡ ታሪካችን ጎደፈ፡፡ በትግሬ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት ፊታውራሪነት በሚመራ የዝንጀሮ ስርዓት ውስጥ እንድንኖር ተገደድን፡፡ ሙዚቃ፤ ስነጥበብና ስነጽሁፋችን እንዲያሽቆለቁሉ ተደረገ፡፡ ሀይማኖቶቻችን ተደፈሩ፡፡ የምናከብራቸው ማኅበራዊ እሴቶች ተጣሱ፡፡ ታላቅ አገርና የታፈረ ህዝብ የመፍጠር ህልማችን እንደ ሰማይ ራቀ፡፡ ስንት የተለፋበት የአገር አንድነት የጎጠኞችና ህሊናቢሶች መፈንጫና መጫዎቻ ሆኖ ፈረሰ፤ የቀረውም በመፍረስ አደጋ ውስጥ ወደቀ፡፡ ከዘረፋና ብዝበዛ የተነሳ ኖሮ ከባድ ሆነ፡፡ አጠቃላይ ማኅበራዊ ስጋት ውስጥ ወደቅን፡፡ መቸ ልንታሰር፤ ከስራ ልንባረር፤ ቤታችን ሊበረበር፤ ልንገደል፤ መሬታችን ሊዘረፍ እንደሚችል አናውቅም፡፡ አንገቱ ላይ ቢላ እንደተንጠለጠለበት ጠቦት ሁሌ ስጋት ሆነ ኑሯችን፡፡ ምጣኔ ሀብታዊ ተሳትፎአችን ተገደበ፡፡ ሰርተን ወደ ላይኛው መሰላል እንዳንወጣ የማይገፉ ትብታብ ውስጥ እንድንወድቅ ተደረግን፡፡ ህዝባችን በሚፈጸምበት ደባ ድህነት ውስጥ ወድቆ ፈጣሪን እንዲያማርርና የአርባ ቀን እድሉ እንደሆነ እንዲያስብ ሆነ፡፡ ጉልበት ኖሮን የምንሻውን ለውጥ እንዳናመጣ ተደረግን፡፡ የተማሩና አዋቂ ወገኖች እያሉን በአማራነታቸው ብቻ ስለተገለሉ የምንሻውን ለውጥ በእጃችን ሰርተን ማምጣት የምንችልበት እድል ተዘጋብን፡፡ ይባስ ብሎ በዚህ አስከፊ የወራሪ አገዛዝ እንደ ህዝብ የመቀጠላችን ሁኔታ እንኳ ፈተና ውስጥ ወደቀ፡፡

ከላይ የተዘረዘሩት ማኅበራዊ ሀቆች፤ ኢኮኖሚያዊ እውነቶች፤ ባህላዊ መናጋትና ፖለቲካዊ ጉልበት እጦት ተደማምረው አሁን የምንገኝበት የተወዘጋገበ ሁኔታ ውስጥ እንድንወድቅ አደረጉን፡፡ ማንኛዋም የአማራ ነፍስ ከዚህ ውድቀት ለመውጣት በመፍጨርጨር ላይ ትገኛለች፡፡ በዚህ የመጀመሪያ የትግል ምዕራፍ ውስጥ ታዲያ ከላይ የተዘረዘሩት ነገሮች መንጸባረቃቸው አልቀረም፡፡ እናም እየሆነ ያለው አዲስና የሚያስደንቅ አይደለም፡፡ በማንኛውም እኛ ባለንበት አይነት ሁኔታ ውስጥ በሚኖር ህዝብ ዘንድ ሊከሰት የሚችል ተመሳሳይ ሁኔታ ነው፡፡ ማኅበራዊ ሀቅ ወይም ሊሆን የሚችል ክስተት በመሆኑ ምንም ሊሰማን አይገባም፡፡ በተቃራኒው ይህ ሁኔታ እንደሆነ እንድንታገል ያነሳሳን ልንረዳ ይገባል፡፡ ወይም ለአማራ እንታገል ብለን መነሳታችንን የትግላችንን እውነተኝነት የሚያረጋግጡልን እነዚህ ተጨባጭ ችግሮች ናቸው፡፡ ሁኔታው የሚያሳየን የችግሩን ጥልቀት ነው፡፡ ያለንበት ማበራዊ ሁኔታ ልንደብቀው በማንችለው ሁኔታ አፍጦና አግጥቶ እውነትን እየነገረን ነው፡፡ ሰዎች ላይ የምናየው አላስፈላጊ ጸባይ የገጠመን ችግር፤ የችግሩ የራሱ ነጸብራቅ ነው፡፡ ያው አንዳንድ ከፉ አመል ያለው ሰው

በማንኛውም ህዝብ ውስጥ እንደሚገኘው እኛም ውስጥ ሊገኝ እንደሚችል መርሳት ሳይኖርብን፡፡

ህዝብ በአስከፊ ሁኔታ ውስጥ ሲሆን፤ የችግሩን ምንጭ ማስወገድ ሲከብደው ቁጣውን፣ መከፋቱን፣ ምሬትና ሀዘኑን አጠገቡ በሚገኘው በራሱ ወንድምና እህት ላይ ይወጣል፡፡ አጠገቡ የሚገኘውን ተጠቂ ወገኑን ተጠያቂ ያደርጋል፡፡ ነገር ግን እንዲህ ማድረጉ እውነተኛ ስሜትና ፍላጎት ሳይሆን የግድ የታመቀው ችግር መተንፈስ ስላለበት የሚደረግ ነባራዊ ህግ ስለሆነ ብቻ ነው፡፡ ከገጠመው ችግር ብርታት የተነሳ ሰው አጠገቡ የሚገኘውን የገዛ ወንድሙን ሊያጠቃም ይችላል፡፡

በዚህ ሁሉ የስሜት መጎዳትና አስቸጋሪ ሁኔታ ውስጥ እያለፍን አማራነትን ችላ ማለት አንችልም፡፡ ምክንያቱም አማራ የእውነት በደል ተፈጽሞበታል፣ ሊጠፋም ነው ብሎ ለሚያምን ሰው እንዲህ ያሉ በየእለቱ የሚያጋጥሙ ችግሮችን እንደሰበብ ሊያስቀምጥ አይገባም፡፡ እናም በእንዲህ ያለ ውስጣዊ እምነት ነው ልንንቀሳቀስ የሚገባ፡፡ እምነታችንም አማራ ደግና አገር ወዳድ ህዝብ በመሆኑ ውርደትና ጥፋት አይገባውም የሚል መሆን ይኖርበታል፡፡ አዎ፡ አማራ አገሩን ይወዳል፡፡ ሲጸልይ እንኳ “አገራችን ሰላም አድርግልን፤ ገበያውን ሙላልን፤ ወንዞችን እስከ ገደባቸው ምላልን” ብሎ ነው፡፡ የመጀመሪያው ጸሎቱ አገር ሰላም እንድትሆን ነው፡፡ ከዛ ቀጥሎ ነው “አማን አውለኝ፤ በቸር አውለህ በሰላም መልሰኝ፤ ቅናኝ፤ አምላክ ተከተለኝ” ብሎ የሚጸልየው፡፡ ግን ጊዜው አገርም፣ ስለአገር ጸሎትም ሆነ ስለሰው ባርኮት ከማያውቁ ክፉዎች ጋር አገጣጥሞታል፡፡

እና ህዝባችን አገር ለሚላት ነገር ኖረላት፤ ሞተላት፡፡ ይሄም መልካም ነው፡፡ እስከ ትውልድ ድረስ የምንኮራበት ነው፡፡ ውርደትን እና ሎልነትን ተጸይፎ በደሙ ክብርን ሲጽፍ የኖረ ህዝብ አብራክ ክፋይ መሆን ለዛሬው የኩራታችን ምንጭም ነው፡፡ ነገር ግን ይህ ደግነቱ አንድ ነገር አጎደለበት፡፡ ለሌላው ሲያስብ እና ሲባትት ራሱን ረሳ፡፡ አማራ ለራስ መኖር ረስቶ…ኖረ፡፡ ይህም መልካም ነበር፡፡ ለሌሎች መኖር የትክክለኛ ሰውነት ባህርይ ነውና፡፡ ለሌላው መኖር ራስ ወዳነትን አሸንፎ ለሌላው መኖር ነውና ትልቅ ነገር ነው፡፡ ግን የኖረላት አገር ክፉ ምላሽ ሰጠችው፡፡ አንድ ጊዜ ራሱን ረሳ፡፡ ሁለተኛ ጊዜ ራሱን የረሳላት አገር ካደችው፡፡ አማራ ሁለት ጊዜ ተረሳ፡፡ እናም ህዝባችን ሁለት ጊዜ ተጎዳ፡፡ ህመሙን፣ ስቃዩን፣ እንግልቱን፣ መገፋቱን፣ መበደሉን፣ መሰደቡን፣ ደግ ሆኖ ሳለ እንደከፉ መቆጠሩን፤ ባስተማረ መረገሙን እንኳ በጸጋ ተቀበለ፡፡ ይህም መልካም ነበር፡፡ ክፉን በበጎ አትመልሱ የሚለው የቆየ ልማዱ ነውና ልማዱን ቢያከብር እጅግ የተወደደ ነገር ነው፡፡

ነገር ግን ይህንን ሁሉ በጸጋ ተቀብሎ እንኳ ባገኛት የኑሮ ደረጃው መኖር እንዳይችል ሆነ፡፡ የዘር ማጥፋት ታወጀበት፡፡ በዚህ ጊዜ ግን ህመሙ የሚሰማቸው ልጆቹ ባልታሰበ ጊዜ ብቅ አሉ፡፡ እነዚህም ልጆች አማራ ራሱን ይውደድ፣ ለራሱ ይኑር፣ ከዛ ከተረፈው ለሌሎች በማለት በአባ ባህርይ ድምጽ ተናገሩ፡፡ በዛም ምክንያት ብዙ ሰው ዛሬ ለአማራነት ቆሟል፤ በተለያዩ እንቅስቃሴዎችም ይሳተፋል፡፡ በዚህ መንስኤነት

በአማራ ውስጥ አራት አይነት አስተሳሰቦች ተፈጥረዋል፡፡ ሀ) አማራነቱን አጥብቆ ይዞ በግልጽ አማራ ነጻ መንግስት ያስፈልገዋል ብሎ የሚከራከር አማራ አለ፤ ለ) አማራነቱን አጥብቆ ይዞ የአማራ ችግር በኢትዮጵያ ውስጥ እንዲፈታ እንታገላለን፣ ያ የማይሆን ከሆነ ግን የአማራን ጥቅም በማናቸውም አይነት መንገድ እናስከብራለን ብሎ የሚታገል ወገን አለ፤ ሐ) አማራነትን ብዙም ዋጋ ሳይሰጡት ግን እንዲሁ ለፖለቲካዊ ፍላጎታቸው መወጫ እግረ መንገዳቸውንም በአማራ ትከሻ የኢትዮጵያን ችግር ለመፍታት የሚሞክሩ አሉ፤ መ) የአማራን ነገር አያሳየኝ ብለው ጭራሽ የአማራውን እንቅስቃሴ ለመቀልበስ የሚጥሩ አሉ፡፡ በዚህ ሁሉ ግን አማራነት እንቅስቃሴ እየጎላ፤ እየጋመ ነው፡፡ ወደዚህ ወደ አዲሱ የማንነት ትግል መንገድ የመሩ የአማራ አደረጃጀትን ዝግመተ ለውጣዊ እንቅስቃሴዎች በስሱ እንይ፡፡

በአባቶቹ መንገድ የሄደ ሰው፤ አስራት ወልደየስ

ፕሮፍ. አስራት ወልደየስ ለአማራ በጨለማ ጊዜ ብቅ ያሉ ሰው ናቸው፡፡ አስራት በጎሽ ሰውነት ባህርይ ይመሰላሉ፡፡ ጎሽ ዶክትሬት ወይም ዲግሪ የላትም፡፡ ድጓ፡ ጾመ ድጓም፣ ዚቅም አልተማረችም፡፡ ጎሽ ለልጇ ያላትን ፍቅር በእውቀቷ አትለካም፡፡ ጎሽ ልጇን ለመውደድ ዶክተር ወይም ፕሮፌሰር መሆን አያስፈልጋትም፡፡ ጎሽ ለልጇ ተወጋች የሚባለው ከፍጥረታዊ ባህርይ የሚመነጨውን ግዴታዋን ስለምትወጣ ነው፡፡ ጎሽ ለልጅዋ ስትል ከማታሸንፈው አውሬ ሁሉ ጋር ገጥማ ራሷ ትበላለች፡፡ ለልጅዋ ስትል ራስዋን ትሰዋለች፡፡ ጎሽ ለልጅ መሞትን ከትምህርት ቤት አልተማረችውም፣ ልዩ ስልጠናም አልወሰደችም፡፡ የጎሽ ቋንቋ አንድ ነው፤ እርሱም ፍጥረታዊ ግዴታ፡፡ ደመነፍሳዊ ምላሽ፡፡ በሳይንሱ ፍጥረታት ለዘራቸው የሚሰውት የጅን (የዘር ውርስ) ህግ ስለሚያስገድዳቸው ወይም የጅኑ ባህርይ ስለሆነ ነው፡፡ ጅኑ የራሱን ቅጅ በቀጣይነት በተሳካ ሁኔታ ካላስተላለፈ ዝርያው ይቆማል፡፡ ማንም ጅን ደግሞ መቋረጥን አይፈልግም፡፡ ሪቻርድ ዳውኪንስ[16] ይሄንን የጅን ባህርይ ዘለአለማዊ ቅጥልጥሎሽ (Immortal coils) ይለዋል፡፡ ጅን የሆነ ቦታ ላይ ላለመቋረጥ ወይም ቅጅውን ለማስቀረት ይታገላል፡፡ ይህ ፍጥረታዊ ምስጢር ነው እንግዲህ ወላጅ ወይም ቀዳሚው ቅጅ ለልጅ ወይም ለተተኪው ቅጅ እንዲሰዋ የሚያስገድደው፡፡

ወደ ሰው ሲመጣ ደግሞ ከፍጥረታዊ ባህርይ ከፍ ይላል፡፡ ሰው የሚያመዛዝን፣ ምክንያት ያለው፣ ማገናዘብ የሚችል፣ ሞራልና ስነምግባር ያለው ፍጥረት ስለሆነ ለልጁና ዘመድ አዝማዱ መሰዋቱ ከፍጥረታዊ ባህርይነት ከፍ ይላል፡፡ ይህ በአማርኛችን ለሌሎች ራስን አሳልፎ መስጠት ወይም ሰውነት ወይም Altruism ይባላል፡፡ ለሌላው ራሳቸውን አሳልፈው የሚሰጡ ሰዎች ከፍተኛ የሰውነት ባህርይ ያላቸው ናቸው፡፡ ምክንያቱም ሰው የሚያገናዝብ ፍጥረት በመሆኑ ትርፍና ኪሳራውን በማሰብ አታላይ የመሆን ባህርይ

[16] Dawkins, Richard 1989.

ስለሚያዳብር ነው፡፡ ማንኛውንም ሰው ፍጥረታዊ ወይም ዘረመላዊ ባህርይው ለልጁ እንዲሰዋ ያስገድደዋል፡፡ ነገር ግን እውቀትና ህሊና የሚባለው ነገር አንዳንድ ሰዎችን አታላይ ወይም ስውነትን የሚሸሹ፣ ሌላው ሞቶላቸው እነሱ መኖር የሚፈልጉ፣ ያልዘሩትን ለማጨድ የሚያደቡ ወስላቶች ያደርጋቸዋል፡፡ ስው የሆኑት ሰዎች ግን ሌላው እንዲኖር እነሱ ይሞታሉ፡፡ የዚህም ምክንያቱ ከፍ ያለ የሰውነት ባህርይ ስላላቸው ነው፡ ፡

ለዚህም ምሳሌ የአማራ ዘር እንዲጠፋ በተወሰነ እና በግልጽ ጭፍጨፋ በተጀመረበት ጊዜ ይሄንን ከፍተኛ የስውነት ባህርይ የተጎናጸፉ አማራ ራሳቸውን ለብዙዎች መስዋእት አድርገው አቀረቡ፡፡ ሁሉ እያላቸው ምንም እንደሌላቸው ሆኑ፡፡ አንዲቷን ነፍሳቸውን እንኳን አሳልፈው ሰጡ፡፡ አማራን ለማኖር፡፡ እኚህ ሰው ከፍተኛ የስውነት ባህርይ የነበራቸው ሰው ናቸው፡፡ ክቡር ሰማእት ፕሮፌሰር አስራት ወልደየስ፡ ፡ ይህ ስው ባህርይ በጀግናው አስማረ ዳኘና ከአስራት ጎን አብረው ታግለው በተሰው ሰማእታትም ዘንድ አልጠፋም ነበር፡፡ እነ እስክንድር ነጋ፤ በግፍ በእስር ላይ የሚገኙና የተሰውት በእነ ኮሎኔል ደመቀ ዘውዱና አታላይ ዛፌ የሚመራው "የወልቃይት የአማራ ማንነት ብሄረተኝነት ኮሚቴ" አባላት፣ እነ ንግስት ይርጋ፣ እነ ቀለብ ስዩም፣ እና እልፎች በተለያዩ ቦታዎች ለአማራነት በአማራ ህዝብ ደመኛ ጠላት ህወሀት እስር ቤት መስዋእት እየከፈሉ የሚገኙት በአማራነታቸው ጸንተው ቆሙ፡፡ ቆይቶም ከሀምሌ 2008 ዓ.ም ጀምሮ በጎንደርና በጎጃም ተከስቶ ለአማራ ብዙዎች ሲወድቁ ታየ፡፡ እነ ሲሳይ ጎንደር ላይ ለአማራነታቸው ተፋልመው ተሰው፡፡ እነ ጎቤ መልኬ በአርማጭሆ በረሀ ተሰው፡፡ ወጣቶች በጎንደር፣ ደብረ ታቦር፣ በባህር ዳር፣ ደባርቅ፣ ዳባትና ሌሎችም አያሌ ቦታዎች ላይ በአደባባይ ለአማራነታቸው ተጨፈጨፉ፡፡

ለወገን መታገልና መሰዋት የዘረኝነት ጉዳይ ሳይሆን ዘርን የማስቀጠል ትግል ነው፡፡ ለአማራነት ለመሰዋት መማርን አይጠይቅም፡፡ አለመማርንም ውድቅ አያደርግም፡ ፡ ለአማራ መታገል ምክንያታዊ ብቻ ሳይሆን ፍጥረታዊ ግዴታ ነውና፡፡ በተማሩ መጠን ለወገናቸው የሚሰው ሰዎች ደግሞ ሁለቱን ጸጋ የተጎናጸፉ ያደርጋቸዋል፡፡ በስነ ፍጥረትነት ለወገን መሰዋትን እና በመማር እና ትልቅ ሰው በመሆን የሚገኘውን ከፍተኛውን የስውነት የሰው ባህርይን--ሁለቱን የወረሱ ይሆናሉ፡፡

የከፍተኛ ስውነት ባህርይ ባለቤት የሆኑትን የፕሮፍ. አስራትን ስራና ማንነት ዘርዘር አድርገን እንይ፡፡ ጽሁፉ የተወሰደው ሳሙኤል አያሌው የተባለ ወጣት የፕሮፍ. አስራትን 16ኛ ሙት ዓመት ለመዘከር "ፕሮፌሰር አስራት ወልደየስ እና የአማራው ህዝብ ትግል" በሚል ርእስ ከጻፈው ጽሁፍ ነው፡፡

አንደበት ላጣ ህዝብ ካልተናገሩለት፡
ወንጀል አይሆንም ወይ ወገኑ ነኝ ማለት፡፡

ሀይሉ (ገምራው)

ፕሮፌሰር አስራት ወልደየስ የታወቁ የቀዶ ጥገና መምህር ሲሆኑ ሀምሌ 12 ቀን 1920 ዓ.ም በአዲስ አበባ ተወለዱ፡፡ በሶስት አመታቸው ቤተሰቡ በሙሉ ወደ ድሬደዋ በመዛወሩ እድገታቸው ድሬደዋ ሆነ፡፡ ጣልያን በ1928 ዓ.ም ኢትዮጵያን ሲወር ገና የ8 ዓመት ልጅ ነበሩ፣ ጣሊያን አያታቸውን ቀኝ አዝማች ፅጌ ወረደወርቅን ወደ ጣልያን በምርኮ ወሰዳባቸው፤ የ1929ኙን የግራዚያኒ ግድያ ሙከራ ተከትሎ ከተጨፈጨፉት 30,000 በላይ ኢትዮጲያዊን አባታቸው አቶ ወልደየስ አልታየ አንዱ ሆኑ፡፡ ይህንን ተከትሎም በባለቤታቸው ሀዘን ከፍተኛ ህመም ላይ የወደቁት እናታቸው ወዲያውኑ ሞቱባቸው፡፡ በ1933 ዓ.ም ኢትዮጵያ ከጣሊያን ነፃ ስትወጣ ወደ አዲስ አበባ የመጡት አስራት ወልደየስ በሚቀጥለው ዓመት ማለትም በ1934 ዓ.ም በተፈሪ መኮንን ት.ቤት ዘመናዊ የቀለም ትምህርት ጀምረዋል፡፡ በትምህርት ላይ ጥሩ አቀባበል ስነበራቸው ከተፈሪ መኮንን ትምህርት ቤት አጠቃላይ ተማሪዎች አንደኛ በመውጣት የካሜራ ተሸላሚ ነበሩ፡፡ በግብፅ አሌክሳንደሪያ ቪክቶሪያ ኮሌጅ በ1946 ዓ.ም በቀዶ ጥገና ሙያ በጥሩ ነጥብ ተመርቀው የወጡት ፕሮፌሰር አስራት ወደ ሌላ አገር ለመሄድ ወለም ዘለም ሳይሉ ደሀውን ወገናቸውን ሊያገለግሉ ወደ ሀገራቸው መጥተዋል፡፡ ለተከታታይ አምስት አመታት ህዝቡን ሲያገለግሉ ቆይተው ወደ እስኮትላንዱ ኤደንበርግ ዩኒቨርሲቲ ለበለጠ ትምህርት ተመልሰው ሄደዋል፡፡ ትምህርታቸውን እንደጨረሱ ሀገር ቤት ከረጅም ጊዜ ልፋት በኋላ የሙያ አጋሮቻቸው ጋር በመሆን የመጀመሪያውን የህክምና ት/ቤት አቋቁመዋል፡፡ በሙያቸው መምህር፣ ሀኪምና የት/ቤቱ ዲን ሆነው ደሀውን ህዝባቸውን አገልግለዋል፡፡

ምንም እንኳ አስራት ከደርግ ጋር ሆድና ጀርባ ሆነው የቆዩ ቢሆንም ህወሀት አዲስ አበባን በግንቦት ወር 1983 ዓ.ም ሲቆጣጠር እፎይታ፣ ማለዳ፣ አዲስ ዘመን እና አብዮታዊ ዴሞክራሲ የተባሉት ጋዜጦቹን በመጠቀም ከደርግ ጋር ወግነው እንደወጉት ስም ማጥፋት ጀመረ፡፡ ስለጉዳዩ የተጠየቁት አስራት ግን "እኔ የህዝብ ልጅ ነኝ፤ በሙያየ ከንጉሱ እስከ መንግስቱ ኃ/ማርያም ቤተሰቦች፤ ከድሀ ገበሬ እስከ ወታደር፤ የሙያውን ስነምግባር በሚጠብቅ ሁኔታ አገልግያለሁ። እነሱ እንደሚሉት ሳይሆን ምፅዋ ላይ የኢትዮጵያ ወታደር ወይም የተገንጣይ ሳንል አክመናል፡፡ አሁንም ቢሆን እርዳታየ ካስፈለጋቸው ለእነሱም ለማገልገል ችግር የለብኝም" ነበር ያሉት፡፡

እኝህ ፕሮፌሰር ለየት የሚያደርጋቸው ሰብእና በሙያው እንዳሉ ሌሎች አጋሮቻቸው፤ የራሳቸው የግል ህክምና ተቋም ገንብተው ገንዘብ ለመሰብሰብ አንድም ቀን ያልሞከሩ፣ ይልቅም ህይወታቸውን በሙሉ ለህዝብ ችግር አሳልፈው የሰጡ መሆናቸው ነው፡፡ ወደ አማራው ፖለቲካ ያስገባቸውም ይሄው ሰብእናቸው ነው፡፡ በሰኔ መጨረሻ 1983 ዓ.ም በአውሮፓውያን እና አሜሪካ አቀናባሪነት የተደረገው የብሄራዊ ሰላም ጉባኤ ላይ ፕሮፌሰሩ የከፍተኛ ትምህርት ተቋማትን ወክሎ የታደመው ቡድን አባል ሆነው ተሰብስበው ነበር፡፡ በዚህ ስብሰባ ላይ የተለያዩ ብሄሮችን እና ህዳጣን ብሄረሰቦችን የወከሉ ቡድኖች ሲኖሩ በህዝብ ብዛቱ ከትልቆች አንዱ የሆነው አማራ አልተወከለም ነበር፡፡ የስብሰባው ዋነኛ አጀንዳም "ስለተጨቆኑ ብሄር ብሄረሰቦች..." ሲሆን ጨቋኝ

ሆኖ የቀረበው ብሄር ደግሞ አማራው ነበር፡፡ አገዛዙ በሚቆጣጠራቸው ሚዲያዎች አጋፋሪነት አማራው ደርግና የአፄው ስርዓት ላጠፉአቸው ጥፋቶች ሁሉ እንደ ዋና ባለቤት ተደርጎ ተወሰደ፤ ቋንቋው "ቆሻሻ ቋንቋ" ወይም እንደ ኦነግ[17] አጠራር (Afan Ajawa) ተብሎ ይጠራ ጀመር፡፡ በግልፅም የወቅቱ ጠቅላይ ሚኒስትር ታምራት ላይኔ ሳይቀር ኤርትራ ሄዶ በአማራው ስም "በነፍጠኛው ስርዓት ለተደረጉ ማንኛውም ግፍ እና በደል እኔ በአማራው ስም ይቅርታ እጠይቃለሁ" የሚል ሰንፋጭ ንግግር አድርጎ መጣ፡፡ ሳይውል ሳያድርም ይህ ሁሉ በሬ ወለደ ፕሮፓጋንዳ ፍሬ አፍርቶ ወደ ተግባር ተለወጠ፡፡

ይህንን የቃላት ጦርነት ወደ ተግባር ለመለወጥ ሁሉም ታጣቂ ሀይሎች ተንቀሳቅሰዋል፡፡ በኦነግ (የኦሮሞ ነጻነት ግንባር)፣ ኦህዴድ (የኦሮሞ ህዝብ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት)--ኢህአዴግ (የኢትዮጵያ ህዝብ አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር) አማካኝነት በበደኖ 154 ሰው፣ ጊራዋ፣ ኩርፋ ጨሌ፣ ለንጋ፣ ኬርሳ፣ ሶካ፣ ደደር፣ ሂርና፣ ቁኒ፣ መስላ፣ ጋሊቲ፣ ደባ የተባሉ አካባቢዎች ከ1000 ሰው በላይ፤ አርባ ጉጉ ላይ ከሞተው ውጭ ከ32,000 በላይ አማራ ከመኖሪያው ተፈናቅሏል፡፡ አርሲ ነገሌ 60 ሰው፣ ወለጋ ከ200 አማሮች በላይ እንደ ዱር እንስሳ ታድነው ተገድለዋል፡፡ ይህ ከብዙ በጥቂቱ ነው፡፡ ሴቶችን መድፈር፣ ፅንሳቸውንን በጩቤ እያወጡ ማሳየት ዋና ሰብእና የጎደላቸው ድርጊቶች መፈጸም መደበኛ ድርጊቶች ነበሩ፡፡ ይህ ሁሉ ሲሆን ህወሀት ዳር ቆሞ ለኦነግ እና ሌሎች መሳሪያ እያስታጠቀ ያልታጠቁ ንፁህ ገበሬ አማሮችን አስጨፈጨፈ። የሚገርመው በቀደመ ስሙ ኢህዴን (የኢትዮጵያ ህዝብ ዴሞክራሲያዊ ንቅናቄ)፤ የጥምቀት ስሙ ብአዴን (ብሄረ አማራ ዴሞክራሲያዊ ንቅናቄ) የሚባለው ድኩማን ድርጅት ይህ ሁሉ ጭፍጨፋ ሲካሄድ አንድም ተቃውሞ አላደረገም፡፡ ከብአዴን ይልቅ የኢሳ ሱማሌ ጎሳዎች ለአገዛዙ ባስገቡት ደብዳቤ እንደ ገለፁት "ይህ በኦነግ እና ኦህዲድ አማካኝነት የሚደረግ ንፁህን ጭፍጨፋ ማስቆም ካልቻላችሁ እኛ ጣልቃ ገብተን እናስቆማለን" የሚል ታሪክ የማይረሳው ስራ ሰርተዋል፡፡

እንግዲህ ከላይ የጠቀስናቸው ምክንያቶች እና ሌሎችም ተጨምረው ነው ፕሮፌሰሩን መአህድን በጥር ወር 1984 ዓ.ም ሊያቋቁሙ ያስቻላቸው፡፡ መአህድ ገና ከጅማሮው በተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች ፅህፈት ቤት ከፍቶ በመንቀሳቀስ ተፅዕኖ ማድረግ ጀመረ፡፡ በታህሳስ ወር 1985 ዓ.ም ደብረ ብርሃን ላይ ያደረገው ህዝባዊ ስብሰባ ድርጅቱን በህወሀት ደህንነቶች ክትትል ስር እንዲወድቅ አደረገው፡፡ ከመስከረም እስከ ሀምሌ 1985 ዓ.ም ብቻ ከ40 በላይ የመአህድ ማእከላዊ ኮሚቴ አባላት ታስረዋል፡፡ ፕሮፌሰር አስራት ከአርባ አንዱ የዩኒቨርስቲ መምህራን ጋር 'በአቅም ማነስ' በሚል ፖለቲካዊ ስም ማጥፋት ታርጋ በገነት ዘውዴ በሚመራው ትምህርት ሚኒስቴር አማካኝነት ተባረዋል፡፡

[17] ኦነግ የሽግግር "መንግስቱ" አንድ አካል እንደነበር ይታወሳል፡፡

በ1986 ዓ.ም ህወሀት አስራትን ደብረ ብርሃን ስብሰባ ላይ ባደረጉት ንግግር አማካኝነት "መንግስትን በኃይል ለመገልበጥ አሲረዋል" ሲል ሁለት ዓመት ተኩል ፈረደባቸው፡፡ እዛው እስር ላይ እያሉ በ1987 ዓ.ም እንደገና በሌላ ክስ ሶስት ዓመት ጨመረባቸው፡፡ ይህ ሁሉ የሚሆነው ከ65 ዓመት በላይ የነበሩ አዛውንት ላይ ነበር፡፡ አስራት ከዚህ ዓመት በኋላ ግን ጤና አጡ፤ በተከታታይም በሀኪሞች የውጭ ህክምና ያስፈልጋቸዋል ቢባልም አገዛዙ ሊቀበል አልፈለገም፡፡ በመጨረሻ ከተዳከሙ በኋላ በታህሳስ ወር 1991 ዓ.ም ወደ ውጭ ሄደው ከ5 ወር በኋላ ግንቦት 1991 ዓ.ም በፊላደልፊያ አሜሪካ አረፉ፡፡[18]

በዘመናዊቱ ኢትዮጵያ ከአጼ ቴዎድሮስ በኋላ የአማራ መሪ የሆኑት ፕሮፍ. አስራት እንዲህ ባለ ግፍ በትግራይ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት አማካኝነት ከብዙ ግፍ በኋላ ለሞት ተዳረጉ፡፡ እርሳቸው የሞቱለት የአማራ ትውልድ ግን እንደገና አርማቸውን አንስቷል፡፡ ከ16 አመታት ዝምታ በኋላ፡፡

የአማራነት እንቅስቃሴን አገነዛዘብ

የደላው ሙቅ ያኝካል እንዲሉ አንዳንድ ዘመነኞች የአማራን እውነተኛ ችግር ሳይገነዘቡ፣ በማንነት መጠቃት ማለት ምን እንደሆነ ሳይገባቸው፤ አሁን ስለምናካሂደው የእንቅስቃሴ አይነት ቃላት መረጣ ላይ ይቧንቸራሉ፡፡ የአማራ እንቅስቃሴ "ብሄረተኝነት ነው ወይስ አይደለም?" የሚል ከእውነተኛው ችግር ሽህ ክንድ የራቀ አተካሮ ይፈጥራሉ፡፡ በመጀመሪያ ብሄረተኝነት በአማርኛም፣ በእንግሊዝኛም፣ በሌላም ቋንቋ ግልጽና ሁሉን ሊያስማማ የሚችል ትርጉም የለውም፡፡ አንዳንዱ ብሄረተኝነትን ከወዲሁ ከተፈጠረ አገር ጋር ያገናኘዋል፤ ሌላው ደግሞ ብሄረተኝነት አገር ለመፍጠር የሚደረግ እንቅስቃሴ ነው ይለዋል፡፡ በእርግጥ በሁለቱም መንገድ ያስኬዳል፡፡ ሌላም ሶስተኛ አለ፡፡ ዘውጌ ብሄረተኛነት (Ethnic nationalism)፡፡ ይሄ ከወዲሁ በተመሰረተ አገር ውስጥ፣ ወይም ወደ አገርነት ለማደግ ወይም በአንድ አገር ውስጥ የራሱን ራስገዝነት አስጠብቆ ለመኖር የሚደረግ እንቅስቃሴ ነው፡፡

አሁን ላይ ሆነን የምንመራርጠው ተራ የቃላት ጨዋታ ሳይሆን ወሳኙ ነገር የኢትዮጵያ ቀጣይ ፖለቲካዊ አቅጣጫ እና የአማራ እርምጃ ነው፡፡ ወዴት እንደሚወስደን በእርግጠኝነት መናገር አይቻልም፡፡ በእርግጠኝነት መናገር የሚቻለው አማራ ብሄረተኝነትም ተባለ፣ አብርሆታዊነትም ተባለ ወይም ዘውጌ ብሄረተኝነት ተባለ አማራ የማንነት ትግል እያካሄደ መሆኑ ነው፡፡ የማንነት ጥቃት የተከፈተበት ህዝብ የማንነት

---

[18] 1) አሰግድ መኮንን 2002፤ *ነፀብራቅ፡፡*
2) Assefa Negash 1994 (July 1). "Reflection on the Work of Professor Asrat: 1997."
3) *ገሪማ ታፈረ* 1961 ዓ.ም፤ *አባታጠቅ ካሳ የቋራው አንበሳ፡፡* ብርሃንና ሠላም ማተሚያ ቤት፡፡
4) *ታደለ* ብጡል 2000፤ *አጼ ቴዎድሮሥና ልዑል አለማየሁ፡፡* አፋ ማተሚያ ቤት፡፡

ትግል ማድረጉ የተፈጥሮ ህግ ነው፡፡ ከዚህ አንጻር በስያሜ ሰበብ መነታረክ ከመጤፍ ያነሰ ጉዳይ ነው፡፡ እንዲሁም አማራ ከዚህ በኋላ በአማራነት መቆሙ ግዴታው ነው፤ ከዛ የተሻለ አማራጭ ስለሌለ፡፡ ከእንግዲህ በኢትዮጵያ ውስጥ በሚፈጠር ማናቸውም አይነት ፖለቲካዊ አወቃቀር የአማራ ማንነት የማይነካ ክልል ነው፡፡ ስለሆነም የአማራ የማንነት (ዘውጌ ብሄረተኛነት ወይም ሌላ ተባለ) ሁለት ግብ አለው፡፡ አንደኛው፡ በአማራነቱ ተሰባስቦ አሁን የገጠመውን ፈተና ማለፍ፤ ሁለተኛው፡ ከዚህ በኋላ ተመሳሳይ ፈተና እንዳይገጥመው በጠንካራ የአማራነት መንፈስ ጸንቶ አንድ ሆኖ መቆየት ናቸው፡፡

እናም ዋናው ቁም ነገር አማራ በዚያች አገር ከእንግዲህ እንደ አማራነት ተሰባስቦ፣ የሆነው ታሪክና እየሆነ ያለው ወቅታዊ ችግር ከእንግዲህ እንዳይደገም በአንድ አማራነት አስተሳሰብ የመኖሩ ጉዳይ ነው፡፡ በዚያች አገር ውስጥ ምንም ተፈጠረ ምንም አማራነት ተጠናክሮ መቀጠል አለበት፡፡ ለማንኛውም ፌጦ መድሀኒት ነው፡፡ አቅም ያለው፣ የተደራጀ፣ ጠንቃቃ እና ብልጥ ህዝብ ጉዳትን እንኳ ጠምዝዞ ለራሱ ጥቅም ማዋል ይችላል፡፡ ዋናው ነጥቡ አማራ እንደ ህዝብ የራሱ ፖለቲካዊ ተክለ ሰብእና፣ ብሄራዊ ማንነት እና ጥብቅ ስሜታዊ እና ሀሳባዊ አንድነት መቆምና መኖር ያስፈልገዋል ነው፡፡

የአማራን የማንነት እንቅስቃሴ አብርሆታዊነት ነው፡፡ አብርሆታዊነት ከአማራ አንጻር ከሀሳብ ድንዛዜ መንቃት እና ያጡትን ያለፈ ታላቅነት ጨብጦ ለወደፊቱ የበለጠ ትልቅ ለመሆን፤ እና ማኅበረሰብ ከገባበት አይነተ-ብዙ ማህበራሰባዊ ውጥንቅጥ ለመውጣት የሚደረግ እንቅስቃሴ ነው፡፡ አብርሆታዊነትም ከማሰብና ማንሰላሰል ጋር የተገናኘ ነው፡፡ አማራነት የሚታሰብ እና የሚንሰላሰል ነገር ነው፡፡ አማራነት የአስተሳሰብ፣ የአኗኗር አይነት፣ የሰውነት መገለጫ ነው፡፡ ስለዚህ አብርሆታዊነት ነው፡፡ ይሁንና በዚህ መጽሃፍ ውስጥ ሁሉም እየተቀያየሩ ጥቅም ላይ ውለዋል፡፡ ተራ ቃላት ላይ ብንጨቃጨቅ ፋይዳ የለውም፡፡ ትልቁ ቁምነገር የአማራነት እንቅስቃሴ እየተካሄደ መሆኑ ላይ ነው፡፡ ያ ነው ትኩረታን እንጅ ስያሜው አይደለም፡፡

ይሁንና የአማራነትን እንቅስቃሴ ሰፋ አድርገን ለማስገንዘብ ያህል ከአለማቀፍ ንድፈ-ሀሳቦች አንድ ምሳሌ እንወስዳለን፡፡ ለማስረገጥ ያህልም በዚህ መጽሃፍ ውስጥ በአማርኛ ብሄረተኝነት የሚለው ቃል በዋናነት ዘውጌነት (Ethnic politics, Ethnic identity movement, Ethnonationalism) የሚለውን የሚመለከት ነው፡፡ እናም ከዚህ በመነሳት የያንግ ፊሊፕን የዘወጌነት/ብሄረተኝነት ቲዎሪ[19] እንጠቅሳለን፡፡

እንደ ያንግ ፊሊፕስ ክርክር ከአለማቀፍ ሁኔታ አንጻር የማርክሲዝም እና ዘመናዊነት ቲዎሪዎች ፊታውራሪዎች ዓለም ኢንዱስትሪያል እየሆነች በሄደች ቁጥር ዘውጌነት ወይም ብሄረተኝነት ያረጃል ብለው ነበር፡፡ ነገር ግን በተቃራኒው ነው የሆነው፡ ፡ በብዙ ቦታዎች ብሄረተኝነት ወይም ዘውጌነት እየተባባሰ ነው የመጣው፡፡ በዓለም ላይ ዘውጌነት እንደሚጠፋ የሚያሳይ ምንም ምልክት አልታየም፡፡ ይልቅም በሰዎች የየእለት

[19] Yang, Phillip Q. (2000). Chapter 3, "Theories of Ethnicity." *From Ethnic Studies: Issues and Approaches.* State University of New York Press.

ህይወት ውስጥ ጠቃሚ እየሆነ ነው የመጣው፡፡ በዘውጌነት ትወራ ውስጥ ሶስት አይነት አስተሳሰቦች አሉ፡፡

1) ፍጥረታዊ (Primordialism)
2) ግንባታዊ (Constructionism) እና
3) መሳሪያዊነት (Instrumentalism) ናቸው፡፡

ፍጥረታዊው የብሄረተኝነት አስተሳሰብ አንድ ሰው ማንነቱን በተፈጥሮ፣ በመወለድ የሚያገኘው እንደሆነ ያትታል፡፡ ይሄ ማንነት ከአያት ቅድመ አያት የሚወረስ እና ቋሚ፣ የማይለወጥ ነው፡፡ ለምሳሌ አንድ ሰው አማራ የሆነው ከአማራ አያት ቅድ አያት ስለተወለደ ነው፡፡ ስለዚህ አንድ ጊዜ አማራ ሆኖ ከተወለደ ይህ ሰው አማራነቱን ሊለውጥ አይችልም፡፡ ይህ ፍጥረታዊ የብሄረተኝነት አስተሳሰብ ከወላጆቹና ቅድመ አያቶቹ የሚወርሳቸው ሁለት ገጽታዎች አሉት፡፡ ፍጥረታዊ ወይም የደም ማንነት እና የባህል ውርስ፡፡ ሁለቱንም ከቀደምት ትውልዱ አባላት የሚያገኛቸው ናቸው፡፡ ማለትም አንድ አማራ የአማራ ዝርያን እና የአማራ ብሄር የሚተገብራቸውን እና የሚኖርባቸውን ባህላዊ ሀብቶች አብሮ ይወርሳል ማለት ነው፡፡ ይህ ፍጥረታዊ አስተሳሰብ ከቤሰብ ጀምሮ ከዛ እየሰፋ የሚሄድ ማንነት ነው፡፡ እናም ሊጠፋ አይችልም፡፡ ብሄረተኝነት ማለት የቤተሰብ ተቀጥላ ስለሆነ ወይም ከቤተሰብነት የሚመነጭ ማንነት ስለሆነ ሳይጠፋ የሚኖር ነው፡፡ በዚህ አስተሳሰብ የብሄረተኝነት ድንበር ግልጽ፣ ቋሚ እና የታወቀ ነው፡፡ አይለዋወጥም፡፡ አንድ ሰው አማራ ሆኖ ከተወለደ አማራነቱን ቀይሮ ሌላ ብሄር ሊሆን አይችልም፡፡

ግንባታዊው የብሄረተኝነት አስተሳሰብ በበኩሉ ብሄረተኝነት የባህላዊ ግንባታ ውጤት ነው፣ ብሄረተኝነት ማለት ተፈጣሪ ነገር ነው ብሎ ያምናል፡፡ ማለትም ብሄረተኝነት የምንወርሰው ሳይሆን በሆነ ባህላዊ እና አካባቢያዊ ሁኔታ እና ጫና ምክንያት የምንለውጠው ማንነት ነው፡፡ በዚህ አስተሳሰብ ብሄረተኝነት ድንበሩ ተለዋዋጭ ነው፡፡ ማንም ሰው ወደዛ ብሄረተኝት ሊገባም ሊወጣም ይችላል፡፡ ይሄም የሚወሰነው በዛ ማኅበረሰብ ነው፡፡ እንዲህ አይነቱን ብሄረተኝነት የሚፈጥሩት ተለዋዋጭ የማኅበራዊ አካባቢያዎች ናቸው፡፡ ይህ አስተሳሰብ ግን በአብዛኛው የሚያተኩረው መዋቅራዊ እና ታሪካዊ ሁነቶች ላይ ነው፡፡ ማለትም አንድ የህብረተሰብ ክፍል በተሰለፈበት የሞያ ዘርፍ፣ በተሰደደበት ሌላ አገር ራሱን አሰባስቦ ማንቱን ሲፈጥር የሚከሰት እውነታ ነው፡፡ ለአማራ ሁኔታ አይሰራም ቢባል ይቀላል፡፡ ምናልባት ከዚህ አስተሳሰብ አንጻር የአማራውን ሁኔታ ሊያብራራ የሚችለው ተለዋዋጭ ማኅበራዊ ሁኔታዎች ለአማራነት መፈጠር ሳይሆን መጠናከር አስተዋጽኦ አበርክተዋል ብሎ ማሰብ ይቻላል፡፡ ማለትም አማራ በፍጥረታዊ ማንነቱ የሚኖር ህዝብ ነው፡፡ ነገር ግን በአማራነት ተነስቶ ፖለቲካዊ እና ማኅበራዊ ድርጊት መውሰዱ በአካባቢው በተፈጠረው የኢትዮጵያ የብሄር ቁርቁስ ምክንያት ነው፡፡ ይሄም ማለት አማራ በቋሚነት ፍጥረታዊ ነው፡፡ አካባቢያዊ ተለዋዋጭ ማህራዊ አካባቢዎች ሲያስገድዱት ግን በዚህ ፍጥረታዊ ማንነቱ ዙሪያ ፖለቲካዊ አስተሳሰቡን አጠናከረ በሚለው እንረዳዋለን ማለት ነው፡፡

መሳሪያዊው የብሄረተኝነት አስተሳሰብ ደግሞ ብሄረተኝነት የሚፈጠረው ያንን ብሄረተኛነት ተመርኩዞ የሀብት፣ የሞራልና መሰል ጥቅም ሲያገኝ ነው፡፡ ይሄም ማለት አንድ የብሄር ማንነት ጠቃሚ ነው ብለው ካሰቡ ሰዎች ያንን ብሄራዊ ማንነት ይቀላቀሉታል፣ ያጠናክሩታል፡፡ ስለዚህ ይሄ አስተሳሰብ ብሄረተኝነት እና ጥቅም የተሳሰሩ መሆናቸውን ያሳያል፡፡ ይሄንን ከአማራ አንጻር ስናየው በአሁኑ ሰአት አማራነት ጥቅም አያመጣም፡፡ ስለዚህ ጥንት አማራ ነን ይሉ የነበሩት ሁሉ ከድተውት ሌላ ማንነት አጥልቀዋል፡፡ በአሁኑ ሰአት ጥቅም ስለማይሰጥ አማራነት የጥቅም መሳሪያ ብሄረተኝነት ነው ማለት አይቻልም፡፡ ይሄም እውነታ አማራነት ፍጥረታዊ ነው ወደሚለው የመጀመሪያው አስተሳሰብ ይወስደናል፡፡ አማራነት በተፈጥሮ የተገኘ፣ ከፋኝ ተብሎ የማይለወጥ ነው፡፡ ስለሆነም የአማራ ብሄረተኝነት ተወላጅነትን፣ ፍጥረታዊነትን እና የዛን ፍጥረታዊነት ባህላዊ ውርስን የሚቀበል ማንነት ነው ማለት ነው፡፡ ለምሳሌ በድሮው ጊዜ የትግሬ ክፍለ ሀገር ህዝብ እርስ በእርሱ የማይስማማ ነበር፡ አጼ ምኒልክ ይሄንን አንድ ጊዜ በስንብት አዋጃቸው ሌላ ጊዜ ወደትግሬ ገዥዎች በላኩት መልእክት ገልጸዋል፡፡ የአድዋው ተወላጅ ነጋድራስ ገብረህይወት ባይከዳኝም የትግሬ ሰዎች እርስ በእርስ እየተጣሉ ሚንሊክ አጣላን እንደሚሉ ጽፏል፡፡ አሁን ግን ትግሬነት ጠቃሚ ስለሆነ ያ ጥቅም እርስ በእርስ እንዲተሳሰሩ እና ትግሬነታቸውን በመሳሪያነት እንዲጠቀሙ አድርጓቸዋል፡፡ ስለሆነም ትግሬነት መሳሪያዊ ብሄረተኝነት ምን እንደሚመስል ያስረዳል፡ ፡ በእርግጥ በትግሬ ውስጥም ፍጥረታዊ ማንነት እንዳለ መዘንጋት የለበትም፡፡

ንስር፤
የግዮናዊው አማራ ትውልድ አርማ

የአዲሱ አማራ ትውልድ አርማ ንስር[20] ሆኗል፡፡ ቀደም ብሎ በጥንታዊያን አማሮች ዘንድ አንበሳና ሉል እንዲሁም ሌሎች አያሌ ምልክቶች በአርማነት ጥቅም ላይ ውለዋል፡፡ ለአሁኑ ዘመን የአማራ ትውልድ የንስር ባህርይ እጅግ ገላጭ ሆኖ ስለተገኘ ምልክቱ ንስር ሆኗል፡፡ ንስር የአማራ ፖለቲካዊና ማንነት ምልክት የመሆኑ ነገር አዲስ አይደለም፡፡ የቆየ የአባቶች ምልክት ነው፡፡ በታሪካችን ሀይለኛ ጀግንነትን በተለይም ፈጣንነትን ለመግለጽ የንስርን ተምሳሌታዊነት እንደምንጠቀም የታወቀ ነው፡፡ ለምሳሌ "አሞራው" የጀግና መጠሪያ ነው፡፡ በጣም ፈጣን፣ የማይጨበጥ ጀግናን "ጭላቱ" እንለዋለን፡፡ ክልኤ-ንስር ወይም ሁለት ንስር ምልክት የላሊበላ ግንብ ላይ ይገኛል፡፡ ይሄም አማራ የንስርን ምልክትነት ይጠቀም እንደነበር ለታሪክ ጥሎልን ያለፈው ማስታወሻ ነው፡፡ በአሁኑ ዘመን እንቅስቃሴ ንስርን እንደገና በማደስ የአማራ ምልክትነት የተጠቀሙት ሰዎች ባህርያቱንና ሀይሉን ከአማራ ሁኔታ ጋር አመሳክረው ተርጉመዋል፡፡

---

[20] አብዛኛው የንስር ባህርይ የታወቀ ሀቅ ስለሆነ ብዙም ማስረጃ ማጣቀስ አስፈላጊው አይደለም፡፡ ሆኖም ለፈጣን ዳሰሳ ይሄንን ድረገጽ መመልከት ይቻላል፡ http://famechurch.org/pdf/Bible-Study-Eagle-Analogy.pdf

የንስር ባህርይ ከሆኑት አንዱ ከፍተኛ የሆነ የማየት አቅም ነው፡፡ አንድ ንስር 340 ዲግሪ ዙሪያውን መቃኘት ይችላል፡፡ በጠላት የተከበበ ህዝብ ግን 340 ዲግሪ ብቻ ማየት በቂው አይደለም፡፡ 360 ዲግሪ ዙሪውን መቃኘትና መቆጣጠር አለበት፡፡ በላሊበላ ጊዜ ሁለት ንስሮች ፊታቸውን ቀኝና ግራ በተቃራኒ አቅጣጫ አድርገው የመቀመጣቸው ምልክት እንግዲህ ሙሉው ዙሪያቸውን 360 ዲግሪ ለመመልከት ነው፡፡ ሁለት ንስሮች አንድ ላይ ሲሆኑ ሙሉውን ዙሪያቸውን ያያሉ፡፡ የሁለት ንስር ምልክትነትም የህብረት ተምሳሌትን ያሳያል፡፡ ከጠላት ከበባ መውጣት የሚቻለው አንድ ላይ በመቆም፣ አንዱ ለአንዱ ከለላ በመሆን ነው፡፡ አባቶቻችን ቀይ ባህር በ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሲከበብ እና በየአቅጣጫው ጠላት ሲበዛ ወደላስታ በመሄድ በዘጠነኛው መቶ ክፍለ ዘመንና ከዛ በቀጠሉት አመታት ውስጥ ግንቦቻቸውን እና ቤተ አምልኮቶቻቸውን ወደ ምድር ልብ ውስጥ ሰሩ፡፡ ይሄን ወደ ምድር ልብ ውስጥ የሰሩትን ቤትም በመተባበር ዙሪውን ይጠብቁ እንደነበር ይሄ የንስር ምልክት ያሳያል፡፡ የንስር እይታ የህዝብን እና የመሪን ራእይንም ያሳያል፡፡ አማራ በአሁኑ ዘመን አርቆ ማየትና ያለበትን ትክክለኛ ነባራዊ ሁኔታ ተረድቶ መውጫ እቅድ ማበጀት ያለበት ዘመን ላይ ይገኛል፡፡ ንስር ሁለት አይነት አይኖች አሉት፡፡ አንደኛው በመደበኛው ጊዜ የሚጠቀምበት ሲሆን ሌላው ደግሞ በወጀብና ማእበል መሀል ሲበር መደበኛው አይኑ እንዳይጎዳበት የሚጠቀምበት አይን ነው፡፡ መደበኛውን አይኑን ተክቶ አገልግሎት ላይ የሚውል፡፡ ይሄም አማራ ኢትዮጵያዊነት አደረጃጀት እያስበላው ባስቸገረው በአሁኑ ሰአት አማራነትን፤ ልክ እንደ ንስሩ ውስጣዊ የክፉ ጊዜ መውጫ አይን፤ በማጽናት የገጠመውን ፈተና ለማለፍ መጠቀም ይገባዋል፡፡ ለዚህም ከንስር ብዙ ይማራል፡፡

የንስር ባህርይ የመታደስ ምልክት ነው፡፡ ንስር ጥፍሮቹና ላባዎቹ ሲያረጁ እና እየተዳከመ ሲሄድ ወደ አለታማ ቦታ ሄዶ በመደበቅ የዛሉና ያረጁ ላባዎቹና ጥፍሮቹ ሁሉም እስኪረግፉ ድረስ ይጠብቅና አዲስ ላባዎች አብቅሎ ታድሶ ይመለሳል፡፡ እንደገናም አፍላ ሀይለኛ ሆኖ በወጀብ ይበራል፣ ምግቡን ያድናል፤ ጠላቱን እባብንም ይሰብራል፡፡ አማራም ከዚህ የመታደስ ምልክት ብዙ የሚማረው ነገር አለው፡፡ አማራ በታሪክም እንደታየው ኃይል ባጠረው ጊዜ ወደ ግዮን ተራሮቹ በመጠለል ሀይሉን አሰባስቦ ብድሩን ሲመልስ እና ይዞታውን ሲያስከብር እንዲሁም ሀይሉን ሲያድስ የኖረ ህዝብ ነው፡፡ አሁን በተመሳሳይ ሁኔታ ውስጥ ስለሚገኝ የንስር ምልክትነት ይወክለዋል፡፡

ንስር ከሁሉም አእዋፍት ሁሉ በተለየ ሁኔታ ብቻውን ከፍ ብሎ ይበራል፡፡ ንስር ከሌሎች አእዋፍት በተለየ ሁኔታ ወጀብን እንደ አጋዢ በመጠቀም ከፍ ብሎና ተደላድሎ መብረር የሚችል ፍጥረት ነው፡፡ ሌሎች አእዋፍት ወጀብ ሲሆን በዛፍና ቅርንጫፎች ተንጠላጥለውና ተደብቀው ሲያሳልፉ ንስር ግን ወጀቡን ራሱን የራሱን የመብረር ኃይል ለማጎልበት ይጠቀምበታል፡፡ ስለሆነም ንስር በወጀብም ከፍ ብሎ የሚበር ነው፡፡ ይሄም አማራን ይገልጻል፡፡ ላለፉት አምሳና ስልሳ አመታት ሁለገብ አካላዊና ስነልቡናዊ ጦርነት ተከፍቶበት የቆየው አማራ አሁንም ድረስ ኩራቱን እንደጠበቀ፤ በስሜት ሳይዋዥቅ አለ፡፡ በተጨማሪም ንስር የገደለውን እንጅ የሞተ የማይበላ መሆኑ አማራ የራሱን ራሱን ችሎ መኖር እንደሚችል ያሳያል፡፡ ይሄም የንስር

ባህርይ ኩሩ ከሆነው የአማራ ባህርይ ጋር ይመሳሰላል፡፡ አዲሱ አማራም ይሄንን የንስር ምልክትነት በአርማነቱ ይጠቀማል፡፡

ንስር ራሱን አስከብሮ ረጅም እድሜ የመኖሩ ሚስጥር ንቃቱ እና ጠላቶቹን በሚገባ ቀድሞ አውቆ ጥንቃቄ ማድረጉ ነው። ንስር ጠላቶቹ የሚደርሱበት ዛፍ ላይ ቤቱን አይሰራም፤ ነገር ግን ከጠላቶቹ ርቆ ተራራ ላይ ይሰራል፡፡ በዚህም የተነሳ የንስር እንቁላል እንደ እርግብ እንቁላል ለአዳኞች የተጋለጠ አይደለም። ንስርም እንቁላሉን ከአዳኞች ለመጠበቅ የነብስ ውጭ ነብስ ግቢ ትግል ማድረግ አይጠበቅበትም። ይልቅስ ዘና ብሎ እንቁላሉን በየተራ እያሞቀ ጤናማ ዘሩን ይተካል እንጅ። የንስርን እንቁላል እየተሽሎከለከ የሚበላበት እና ዘሩን ሊያጠፋበት የሚሞክረው እባብ ነው። ንስርም በአስደናቂው አይኑ እባብን ያድነዋል። ሲያገኘውም በሰይፍ ማንቁርቱ በአንዴ ዝም--ሲጥ ያደርገዋል፡፡ ንስር እና እባብ የማይታረቁ ጠላቶች ናቸው። ንስር ግን እባብ ጠላቱ እንደሆነ ጠንቅቆ ያውቃልና ለጥቃት አይዳረግም። አዲሱ የአማራ ትውልድም ከዚህ የንስር ባህርይ መማር ስለሚገባው ንስርን በምልክትነቱ ይጠቀማል፡፡

ንስር አይበገሬና ፍርሀት አልባ ፍጥረት ነው፡፡ እስከመጨረሻው ድረስ ታግሎ አደኑን ይማርካል፣ ቦታውንም ያስከብራል እንጅ በፍጹም እጅ አይሰጥም፡፡ አማራም ከዚህ የንስር ባህርይ የሚማረው አያሌ ቁም ነገር ነው፡፡ ለዛም ነው ንስርን በአርማነቱ የመጠቀሙ ምስጢር፡፡ ንስር ጫጩቶቻቸውን በማሰልጠን እና በመንከባከብ ወደር የሌላቸው የወፍ ዝርያ ናቸው፡፡ አማራም ይሄንን ባህርይ ለታናናሾቹ ግዮናዊና ግዮናዊት እህትና ወንድሞቹ ማሳየት አለበትና ከንስር ባህርይ ይሄንን ይወርሳል፡፡

ንስር ግርማዊነት ያለው የአእዋፍት ዝርያ ነው፡፡ አስፈሪ፣ ኩሩና ክቡር ገጽታ አለው፡፡ ይሄም የአማራ ባህርይ እንደሆነ ራሷ ዓለም ምስክር ናት፡፡ ንስር በጣም ትእግስተኛ ነው፡፡ ንስር አደን ሲወጣ የሚያድነው ነገር ከተደበቀበት እስኪወጣለት ድረስ በትእግስት ለረዥም ጊዜ አድፍጦ መጠበቅ ይችላል፡፡ አማራም የጠላቱን ሁኔታ በማጥናት ጊዜ እየወሰደ ቀስ ብሎ ማጥቃት እንዳለበት ይህ የንስር ባህርይ ያሳያል፡፡

ንስር በአጠቃላይ አማራን በአሁኑ ወቅት በተገቢው ሁኔታ ሊወክል የሚችል ባህርይ አለው፡፡ ለዚህም አዲሱ የአማራ ትውልድ እንደ አርማነት እየተጠቀመበት ይገኛል፡፡ አንዳንድ እውቀት--ለምኔዎች ግን ይሄንን ንስርን ከአልባሌ ነገር ጋር ለማዛመድ ሲጥሩ ይስተዋላል፡፡ ነገር ግን ንስር በአማራ አያቶች (ላሊበላን መውሰድ ይቻላል) በግልጽ በምልክትነት ጥቅም ላይ ውሏል፡፡ የእውቀት ለምኔዎች አልባሌ ተረታተረትም የአባቶቻቸውን ማንነት እና ባህርይ ካለማወቅ የመነጨ ነው፡፡ እንጅማ ንስር ከጥንትም የአማራ ምልክት የነበረ፤ በዚህ ዘመን ደግሞ ከምንም ነገር በላይ አማራነትን ገላጭ ምልክት ነው፡፡

ምዕራፍ ሁለት

አማራ በዘመናት መካከል

ጥንታዊው አማራ

የአማራን ታሪካዊ ሁኔታ ለመጻፍ ቀላል ስራ አይደለም፡፡ በዋናነት የአቢሲኒያ ታሪክ የአማራ ታሪክ ቢሆንም ቅሉ የዚህ አካል የሆኑ እንደ ትግሬ ያሉ ነገዶችን ከዚህ አውድ ነጥሎ ለማስቀመጥ መጠነኛ አስቸጋሪነት አለው፡፡ ይሁንና አመዛኙ የአቢሲኒያ ታሪክ የአማራ ታሪክ መሆኑ ግልጽ ነው፡፡ የአሁኑን የህዝብ ብዛትና አሰፋፈር እንደ ማነጻጸሪያ ብንወስድ ራሱ የአማራን ታሪካዊ፣ ባህላዊ፣ ማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚዊና ወታደራዊ ስፋት በጥንቱም ዘመን ሀያልነትን ሊያጎናጽፈው እንደሚችል እና የአቢሲኒያ ወይም የኢትዮጵያ ዋና ፊታውራሪና ባለቤት እንደሆነ ለመረዳት ከባድ አይደለም፡፡ የውጭ ጸሀፍትም አቢሲኒያ የሚለውን ቃል አማራ ለሚለው ቃል ምትክ እያደረጉ ጽፈዋል፡፡ ለምሳሌ በእነ ዴቪድ እና ቶማስ አገላለጽ "ድሮ ድሮ የውጭ ሰዎች አቢሲኒያ ሲሉ አማራ ማለታቸው ነበር፡፡"[21] ስለሆነም በዚህ መጽሃፍ ውስጥ አማራ ለማለት አቢሲኒያ የተባለበት ቦታ ብዙ ነው፡፡ የአገው ታሪክ ቦታው ሙሉ በሙሉ በአማራ ታሪክ ውስጥ ነው፡፡ ምክንያቱም የአማራና የአገውን ታሪክ ነጣጥሎ ለማየት መሞከር ስለማይቻል፡፡ በመሆኑም አማራ እና አገው አንድ ህዝብ ወይንም የአንድ ቤተሰብ ሁለት ልጆች ሆነው ይታያሉ፡፡

ሰዎች ብዙ ጊዜ ስለ አማራ ታሪክ ለመናገር ሲፈልጉ እጅግ ቅርብ ከሆነው የአማራ (አማራ ሳይንት፣ ቤተ አማራ) ታሪካዊ ጊዜና ቦታ ላይ ይጀምራሉ፤ ጥቂቶች ደግሞ እስከ አክሱም ይዘልቃሉ፡፡ በአንድ ወገን አክሱም የአማራ የስልጣኔ አሻራ እንደሆነ የሚያረጋግጡ ማስረጃወችን በመንተራስ የሚከራከሩ አሉ፡፡ በሌላ ወገን ደግሞ አማራን ታሪክ አልባ ህዝብ አድርገው ለመሳል የሚፈልጉ ሀይሎች አማራ ወፍዘራሽ እንደሆነ የሚወተውት መሰረት የሌለው ፕሮፓጋንዳ ይነዛሉ፡፡ እነዚህ ሀይሎች፤ በዋናነት የትግራይ ብሄረተኞች እና የኦሮሞ ብሄረተኞች፤ አማራን እንደመጤ፣ አገር አልባና ታሪክ አልባ እንደሆነ የሚቆጥር የሀሰት ትርክት ያለመታከት ይፈጥራሉ፡፡ በአንጻሩ ይሄንን ችግር ተመልክቶ የአማራን ተሪካዊ አመጣጥ በመረጃ ተንተርሶ ለመሰደር የደፈረ ሰው እስካሁን የለም፡፡ ጥቂት ሰነዶች ቢኖሩም እንኳ ከአክሱም በላይ የሚራመዱ አይደለም፡፡ የአማራ ህዝብ አክሱም ላይ ስለነበረው ድርሻም ቢሆን የሾርኔ ከመጥቀስ ባለፈ ግልጽ ባለ ሁኔታ ሊያስረዱ አልቻሉም፡፡ እውነታው ግን አማራ የጥንት ስልጡን ህዝብ፣ የአክሱም ታሪክ ባለቤትና ወራሽ መሆኑ በሰነድ የተረጋገጠ መሆኑ ነው፡፡ የምሁራኑን ንዝህላልነት እና የአማራ ጠላቶችን ሀሰተኛ ፕሮፓጋንዳ ዋጋቢስነት አሳይቶ ትክክለኛውን የአማራ ሁኔታ

---

[21] Shinn, David H. & Ofcansky, Thomas P 2004. *Historical Dictionary of Ethiopia*, New Edition. Historical Dictionaries of Africa, 91. The Scarecrow Press, Inc.

ለመግለጽ፤ ስለጥንታዊው አማራ ማንነት እና የኖረባቸው ቦታዎች በሚከተለው መልኩ ተዘርዝሮ ቀርቧል፡፡ ይህ ጽሁፍ አማራን እና አማራነትን በጥንት ዘመን ምን ይመስሉ እንደነበር ለመግለጽ የተጓዘበት መንገድ በብዙ አቧራ የተደፋፈነን የወርቅ አክሊል ቆፍሮ እንደሚያገኝ የመጀመሪያ ሰው ስራ የሚወሰድ ነው፡፡

ወደ ጉዳዩ በቀጥታ እንግባ፡፡ አማራ እጅግ በጣም የጥንት ዘር እንደሆነ ድርሳናት ያስረዳሉ፡፡ የዚህም ምክንያቱ አማራ የሁለቱም የቀይ ባህር ዳርቻዎች ነዋሪነቱ እና አፍሪካዊነቱ ነው፡፡ ጆን ጃክሰን[22] አጠቃላይ ቀደምት ስልጣኔ የጥቁር ዘር እንደነበር፤ እሱም ኢትዮጵያ ማለትም አፍሪካ በአጠቃላይ የቀደምት ስልጣኔ መሰረት እንደነበር ይተርካል፡፡ ይህ ኢትዮጵያ ይባል የነበረው የዓለም ክፍል፤ ማለትም አፍሪካ፤ ምስራቃዊ ኢትዮጵያ እና ምእራባዊ ኢትዮጵያ ተብሎ በሁለት ይከፈል እንደነበርም ያትታል፡፡ ምስራቃዊ ኢትዮጵያ የዛሬውን ምዕራብ እስያን ሲይዝ ምዕራብ ኢትዮጵያ አፍሪካን ያጠቃልላል፡፡ የግብጽ ስልጣኔ በኋለኞቹ ዘመናት የመጣ የጥቁር ስልጣኔ ውጤት ተከታይ እንደነበርም ይገልጻል፡፡ በተለይ ኢትዮጵያዊያን የኮከብ ምርምርን እንደጀመሩት ያትታል፡፡ በግሪክ ትውፊት ንጉስ ሴፈስ የማይሞት ክዋክብት እስከመሆን እንደ ደረሰ ይታመናል፡፡ የግሪክ ክዋክብት ሴፈስ፣ ሚስቱ ካሲዮፒያ እና ሴት ልእልት ልጁ አንድሮሜዳ የዚሁ የኢትዮጵያ ንጉስ እና ቤተሰብ ናቸው፡፡ ኑቢያ፣ ግብጽ፣ ኢትዮጵያ የሚባሉት የኋለኛ ዘመን ክፍሎች አንድ የአትዮጵያ ስልጣኔ አካላት እንደነበሩ ከዚህ ትንተና እንማራለን፡፡ ጃክሰን አክሎም የባቢሎን ቀደምት ስልጣኔ የጥቁር ኢትዮጵያዊያን ስልጣኔ እንደነበር ያስታውሳል፡፡ ኢትዮጵያ በምድር ላይ የመጀመሪያ መንግስት እንደሆነች እና አምልኮትን ያስተዋወቀችም እንደነበረች ያስረዳል፡፡ በዘርያም ኩሽ ኢትዮጵያ ሲሆን ሚዝራይም ግብጽ እንደነበር ይተርካል፡፡ ናምሩድ የኩሽ ልጅ ሲሆን የባቢሎናዊያን ወላጅ ነው፡፡ ይህም የኢትዮጵያና የባቢሎን ስልጣኔ የአንድ ግንድ ህዝብ ስልጣኔ መሆኑን ያሳያል፡፡ የግብጽ ስልጣኔ በማያሻማ መልኩ የጥቁር ወይም ጠቆር ያለ ህዝብ ስልጣኔ እንደነበርም ይጠቅሳል፡፡ እዚህ ላይ አማራን የሚመለከቱ ነገሮች አሉ፡፡ ከእነሱም ቀደምት ስልጡንነት አንዱ ነው፡፡ ይህም ቀደምትነት በክዋክብት ሳይንስ ፈጣሪነት ይረጋገጣል፡፡ የግብጽ ስልጣኔ ጠቆር ያለ ህዝብ ስልጣኔ ነው ሲልም የአማራን መደበኛ መልክ ያመለክታልና የአማራን አመጣጥ ከባለ ታሪክ ህዝብ ማንነት ጋር ያዛምዳል፡፡

በተመሳሳይ ሁኔታ ዋሊስ ባጅ[23] ክላሲካል የታሪክ ሊቃውንት ከግብጽ እስከ ህንድ ያለውን አገር (ግብጽን እና ህንድን ጨምሮ) ኢትዮጵያ፤ በዚህ ክልል የሚገኘውን ጠቆር ያለ ህዝብም ደግሞ ኢትዮጵያዊ ብለው እንደሚጠሩት ያስታውሳል፡፡ ይሄም ምስራቅ ኢትዮጵያ እና ምዕራብ ኢትዮጵያ ተብሎ በሁለት ይከፈላል፡፡ ምስራቅ ኢትዮጵያ

---

[22] Jackson, John G. 1939. *Ethiopia and the Origin of Civilization: A Critical Review of the Evidence of Archaeology, Anthropology, History and Comparative Religion: According to the Most Reliable Sources and Authorities*.

[23] Budge, Wallis 1928. *A History of Ethiopia፡ Nubia and Abyssinia*. (According to The Hieroglyphic Inscriptions of Egypt and Nubia, and the Ethiopian Chronicles, Vol. 1. London.

እስያ ሲሆን ምዕራብ ኢትዮጵያ ደግሞ አፍሪካ ነው፡፡ ማን ኢትዮጵያ ብሎ ስም እንዳወጣ የተረጋገጠ ነገር የለም (በኋላ ባገር ውስጥ ሰነዶች ኢትዮጵያ የራሳቸው የኢትዮጵያዊያን (አማሮች) አባት መጠሪያ እንደነበር እንመለስበታለን)፡፡ ነገር ግን የሶሪያ መነኮሳት የግሪኩን መጽሃፍ ቅዱስ ወደ ግእዝ ሲተረጉሙ ኩሽ ወይም ኑቢያ የሚለውንና አቢሲኒያ የሚለውን ክፍል፤ ማለትም ምዕራብ ኢትዮጵያን አንድ ላይ ኢትዮጵያ ብለውታል፡፡ ዋሊስ ባጅ ምንም እንኳ ኢትዮጵያ ብሎ ስም ያወጣውን ወገን ማንነት ሊደርስበት ባይችልም፤ በሚቀጥሉት ክፍሎች ኢትዮጵያ ማለት ኢትዮጵያዊያን ራሳቸው ለራሳቸው የሰጡት ስም እንደሆነ መረጃዎችን አጣቅሰን እናያለን፡፡

ስለ ቀይ ባህር ምስራቅና ምዕራብ ኢትዮጵያነት ለማጠናከር ያህል፤ የጥንት አትላንቲክ ውቅያኖስ[24] የኢትዮጵያ ውቅያኖስ (ባህር) ይባል እንደነበር ማስታወስ ተገቢ ነው፡፡ የቃሉ መሰረት ይህ Ocean የሚለው ቃል ወላጅ የሆነው Okeanos ሲሆን በጥንት ግሪክ የዓለምን ከባቢ ባህር ውቅያኖስ አምላክ-ቲታን- ማለት ነው፡፡ በጥንት የካርታ ሰሪዎች ዘንድ Okeanos Aithiopos፤ በላቲን ደግሞ *Oceanus Æthiopicus*፤ ተብሎ ተጠቅሷል፡፡ ደስታ ተከለ ወልድ ውቅያኖስን በአማርኛ መዝገበ ቃላት ልክ የአማርኛ ቃል እንደሆነ አድርገው ተርጉመውታል፡፡ ውቅያኖስ የሚለው ቃል በቀጥታ ከግሪክ ይቀዳ፤ ወይም አጋጣሚ ይሆን፤ ወይም ከጥንት ኢትዮጵያ የተወሰደ ይሁን አሻሚ ነው፡፡ ይሁንና ውቅያኖስ ምድርን የሚከብ የጥልቅ ወንዝ አምላክ መሆኑ ግዮን ወንዝ የኢትዮጵያን መሬት ሁሉ ይከብባል ከሚለው ጋር ይገናኛል፡፡ ይህም ተራ አጋጣሚ ሊመስል ይችላል፡፡ ነገር ግን ቀደም ብለን በግሪክ ትውፊት ኢትዮጵያዊው ንጉስ ሴፈስ የማይሞት ክዋክብት እስከመሆን እንደ ደረሰ እና የግሪክ ክዋክብት ሴፈስ፣ ሚስቱ ካሲዮፒያ እና ሴት ልእልት ልጁ አንድሮሜዳ የዚሁ የኢትዮጵያ ንጉስ እና ቤተሰብ መሆናቸው መታመኑን ስናይ የዛ ከበባዊ ወንዝ (ውቅያኖስ) አምላክም የግዮን አምላክ፤ ወንዙም ግዮን ወንዝ የማይሆንበት ምክንያት የለም፡፡

የዘመኑ ምሁራን ከቀይ ባህር ማዶና ማዶ ያለውን ክፍል የጥንት አንድ ህዝብነት፣ አንድ የባህልና ስልጣኔ ማዕከልነት፣ አንድ የታሪክ ማሰሮነት በመዘንጋት በዘመናዊው ፖለቲካዊ ድንበር ላይ ብቻ በመመስረት ሌላ ትርጓሜ በመስጠት ከቀይ ባህር ምዕራብ ያለውን ክፍል እንደመጤና ፈላሻ የሚቆጥር ሀሳብ ያሰራጫሉ፡፡ ነገር ግን ይህ አይነት አተናተን ስህተት ነው፡፡ እውነታው አማራ የተባለ ሀያል ህዝብ ከቀይ ባህር ምስራቅና ምዕራብ፤ በሰሜን አፍሪካና በእስያ እስከ ህንድ ድረስ የተዘረጋ ስልጣኔ

---

[24] 1.*Georg Heinrich von Boguslawski, Handbuch der Ozeanographie, 1907.*
2. Seller, John, fl. 1658-1698, *Atlas maritimus, or A book of charts: Describeing the sea coasts capes headlands sands shoals rocks and dangers the bayes roads harbors rivers and ports, in most of the knowne parts of the world. With the true courses and distances, from one place to another: Gathered from the latest and best discoveryes, that have bin made by divers able and experienced navigators of our English nation: Accomodated with an hydrographicall description of the whole world*.
3. *A New Mapp of the World* According to Mr. Edward Wright Commonly called Mercator's-Projection.

እንደነበረው እናያለን፡፡ በእርግጥ አማራ የተባለው የጥንት ሀያል ህዝብ ራሱን ምን ብሎ ይጠራ እንደነበር በውጭ ምሁራን ይሄ ነው ተብሎ የተረጋገጠ ነገር የለም፡፡ ነገር ግን በያገሩ መጠነኛ የፊደል ለውጥ እየተደረገበት፤ መሰረታዊ መጠሪያውን ሳይለቅ አማራ ተብሎ እየተጠራ ይገኛል፡፡ የአማራ ዋናው መጠሪያ ምንጩ ከዚሁ ከግዮን ምድር አማራ ግዛት እንደሆነ እንገነዘባለን፡፡ ለዚህም የደስታ ተክለወልድን[25] ጽሁፍ እንደ ዋቢ እንጠቅሳለን፡፡ ደስታ ተክለ ወልድ አማራ ማለት የአማሮች አባት፣ የአማራ ህዝብ ማንነትን ገላጭ ስያሜ እንደሆነ ገልጽዋል፡፡ ሌላውም ዋቢ የአማራ ህዝብ ራሱን አማራ ብሎ የሚጠራ መሆኑ ነው፡፡ ስለሆነም የደስታ ተክለወልድን፣ የጥንት ግብጽና የዛሬ ሰሜን ሱዳንን አማራ የሚሉ መጠሪያዎች ከህዝቡ የራስ አጠራር ጋር በማገናኘት ይህ የጥንት ታላቅ ህዝብ ራሱን አማራ ብሎ ይጠራ ነበር ብለን መደምደም እንችላለን፡፡ አማራ ከሚለው ስያሜ ውጭ ያሉት ስሞች በተለያዩ ቋንቋዎች እንደየቋንቋዎች ባህርያት እየተለወጡ ጥቅም ላይ ይዋሉ እንጅ የራሱ የህዝቡ ዋና መጠሪያ አማራ እንደነበር እርግጥ ነው፡፡ የዚህን ህዝብ ታሪካዊ አመጣጥ የበለጠ ግልጽ ለማድረግ እንደሚከተለው እናያለን፡፡

የጥንታዊ አማራ ስሞች፤ በተለያዩ ህዝቦች ልሳናት

አማራ የተባለ የጥንት ሀያል ህዝብ በጥንት ልዩ ልዩ ህዝቦች፤ ቋንቋዎችና አካባቢዎች አማራ፡ ማሀራ፡ ህምያር፡ ሄሞራይት፡ ሆሜራይት፡ አማራር፡ አሙሩ፡ አሞራዊያን፡ ኤሞራዊያን፣ አማር፡ ሀማር፡ አምሓራ፡ ኣምሓራ፤ ሆሜር፣ ሐመር፣ ሀማር፣ ማርቱ፣ ሜሮ፣ ካማራ ወዘተርፈ እየተባለ ይጠራ ነበር፡፡ በተለያዩ የዓለም ክፍሎች፤ በተለይም በሜሶፖታሚያ፣ ግብጽና ሜዲትራኒያን፤ ቀይ ባህር ምዕራብ ማለትም ኢትዮጵያ (ሜሮና ኑብያን በማካተት) እጅግ ስልጡን ሆኖ እንደኖረ የጥንት ሰነዶች ያስረዳሉ፡፡ ከሁሉም በላይ እንደ አስረጅነት የአማራ የዛሬው ባህርይና በእነዚህ የተለያዩ ስያሜዎች የተጠቀሰው ህዝብ ባህርይ ተመሳሳይ ናቸው፡፡ ጅዊሽ አንቲኩቲ[26] በተባለው መጽሃፍ ውስጥ የሀም አራት ልጆች ሲኖሩት ኩሰ የኢትዮጵያዊያን አባትና ገዥ ሲሆን የዚህ ዝርያዎች ዛሬም ድረስ በኤሽያ ውስጥ ሳይቀር ኩሻዊያን ተብለው ይጠራሉ በማለት ያትታል፡፡ ምስራይትስ (ምስሮች) የሚለውን ቃል ራሱ በስነ ስርዓት ጠብቀው ይዘውት የሚገኙት በእነዚህ በአማሮች ልሳን እንደሚታየው ዛሬ በኢትዮጵያ የሚኖሩት አማሮች ናቸው፡፡ ምክንያቱም በዚህ አካባቢ የሰፈሩት አይሁዳዊያን ምስራይት፣ ግብጻዊያን ደግሞ ምስራዊያን ይባላሉና ሲል አማራው ጥንታዊ ዘር ከመሆን አልፎ የጥንት ግብጾችን እና እስራኤላዊያንን ትክክለኛ ስም በቋንቋው እና ትዝታ-ትውፊቱ ውስጥ ይዞ መገኘቱን መዝግቧል፡፡

---

[25] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962 ዓ.ም፡፡ አዲስ ያማርኛ መዝገበ ቃላት፡፡

[26] Flavius Josephus. *The Antiquities of the Jews* (trans.,) by William Whiston.

የአማራ ህዝብ አካል ወይም ቤተሰቦች የነበሩት ፊንቄዎች ሴማዊ ህዝብ ሲሆኑ መጀመሪያ በኤርትራ ባህር አካባቢ እንደነበሩ ሄሮዶተስ ጽፏል፡፡[27] ይህም የፊንቄዎች ዝርያ ከቀይ ባህር አካባቢ መሆን አማራ እስከ ዳማት (አዳማዊ) ስልጣኔ የተዘረጋ ታሪካዊ ህልውና እንዳለው ያሳያል፡፡ ጅዊሽ ኢንሳይክሎፔዲያ.ኮም ላይ አሞራዊያን በመጽሃፍ ቅዱስ (ኢያሱ፡5) የተራራማው አገር ነዋሪነታቸውን ይገልጻል፡፡ በአሞራዊያን ቋንቋ የሚኖሩበት ተራራ ሄርሞን ሸኒር ይባል እንደነበርም ያስታውሳል፡፡ ከሁሉም ዘሮች በተለየ ማንም ሊቆጣጠራቸው የማይችል፣ በህዋ ምርምር (ኮከብ ቆጠራ) ወደር የሌላቸው እና በኋላ ይሄንን ጥበባቸውን ለእስራኤላዊያን እንዳስተማሩ መጽሃፍ ቅዱስ ይናገራል፡፡ የጥበብ መጽሃፍቶቻቸውንም በአብሪም ተራራ ይደብቁ ነበር፡፡ የግብጽ የጥንት ጽሁፎች (1400 ዓ.ዓ በፊት) በምስራቅ ፊንቄ እና ሰሜን ፍልስጥኤም መካከል ያለውን መሬት የአማራ መሬት ይሉታል፡፡ አሚር ማለትም ኮረብታ ማለት ነው፡፡ አሞራዊያን ሊብያ ውስጥ ይኖሩ እንደነበርና የግብጽ ፈርኦን ራምሴ 3ኛም ራሱ አሞራዊ (አማራ) እንደነበር የጻፉ አሉ፡፡[28] ፊንቄዎች[29] ባህረተኛ ህዝብ ሲሆኑ አምላካቸው ያም ይባላል፡፡ ያም የሞት ወንድም ነው፡፡ ሞት ማለት የሞት አምላክ ነው፡፡ በግሪኮች ቀይ ዳማ (ፐርፐል) ህዝብ የሚል መጠሪያ ነበራቸው፡፡ ይሄውም ከተሰማሩበት የዘንባባ ስራና ንግድ የተነሳ የዘንባባው ቀለም ስለሚቀባባቸው ነው፡፡ የፊንቄ ቤተሰብ ወይም አካል የሆኑት አሞራዊያን[30] ሲን እና አሙሩ የተባሉ የጨረቃ አምላኮችን ያመልኩ እንደነበር ይታወቃል (አሙሩም የኢትዮጵያ አማሮች የጨረቃ አምላክ ማህረም ወይም አህረም ነው)፡፡ እጅግ ሲበዛ ጦረኛ የተራራ ህዝብ ናቸው፡፡ ከቀይ ባህር ማዶ ለነበሩ ህዝቦች የአሞራዊያን ምንጫቸው የማይታወቅ እንደሆነም ተዘግቧል፡፡ ይሄም ከዚህ ከቀይ ባህር ምዕራብ በኩል ተነስተው ወደ ምስራቅ ይሄዱ እንደነበር አስረጅ ነው፡፡

ፕሮፌሰር ጆሹዋ ማርክ[31] ስለአሞራዊያን እንዲህ ይላል፡፡ አምላካቸው አሙሩ ይባል የነበር ሲሆን የተራሮች ጌታ ማለት ነው፡፡ በጥንት ሜሶፖታሚያ በዛሬ ሶሪያ የኖሩና ሀሙራቢ በተባለው ንጉሳቸው አማካኝነት የባቢሎን ስልጣኔ አዳባሪ (እና መስራች) ናቸው፡፡ የበግ ቆዳ እንደሚለብሱ እና ጥሬ ስጋ እንደሚበሉ ተጽፏል፡፡ አሞራዊያን ቀደምት የእስራኤል አያት እንደነበሩና እስራኤላዊያን ከሞራዊያን ተለይተው የራሳቸውን ማንነት ለመፍጠር እንደጣሩና ለዛም ይረዳቸው ዘንድ አሞራዊያንን በአሉታዊ መልኩ ሲገልጽዋቸው እንደነበር መጽሃፍ ቅዱስን ዋቢ አድርገው ምሁራን ይናገራሉ፡፡ የከንአን ቀደምት ሰፋሪ እንደነበሩና እስራኤላዊያን ከንአንን እንደወረሩባቸውም ይጠቀሳል፡፡ የሴም ህዝብ አካል በሆኑት በአካዲያን ቋንቋ ሀሙራቢ የተባለው የአሞራዊያን ንጉስ

---

[27] Rawlinson, George 2000, p. 22 (Etext). *History of Phoenicia*. Project Gutenberg.
[28] http://www.jewishencyclopedia.com/articles/1422-amorites
[29] Mark, J. J. (2009, September 02). Phoenicia. *Ancient History Encyclopedia*. https://www.ancient.eu/phoenicia/
[30] https://phoenicia.org/amorites.html
[31] Mark, Joshua J. “Amorite.” Ancient History Encyclopedia. Published on 28 April 2011. http://www.ancient.eu/amorite/

አሙራፒ ነበር የሚባለው፤ ከ1792-1750 ዓ.ዓ በባቢሎን ነግሷል፡፡ ጆሹዋ ማርክ ጠቅለል አድርጎ እንደሚያትተው አሞራዊያን በሱመራዊያን ማርቱ ይባሉ ነበር፤ በአካዲያን አሙሩ ይባሉ ነበር፤ በግብጽ አማር ይባሉ ነበር፤ በእብራዊያን አሞራዊያን ይባሉ ነበር፡፡ ይህ አማራ የሚል ስም በሁሉም አጠራሮች የምዕራብ ሰዎች ወይም ምእራባዊያን ማለት ነው፡፡ ይሄም ምንጫቸው የሆነውን የቀይ ባህር ምዕራብን አመላካች ነው፡፡ ኢየሱስ እንኳ ማከዳን የአዜብ ንግስት ሲል የምዕራብ ንግስት ማለቱ ነበር፡፡

እንደ ጆሹዋ ትንታኔ አማሮች (አሞራዊያን) አሞራዊያን ራሳቸውን ምን ብለው እንደሚጠሩ ግን የተመዘገበ ነገር የለም፡፡ ማሪ፣ ኢብላና ባቢሎን በተባሉት ከተሞች እስከ ሰፈሩበት ጊዜ ድረስ አመጣጣቸው ከወዴት እንደሆነ የማይታወቁ ምስጢር ሆነው የቀሩ ህዝብ ናቸው፡፡ በባቢሎን በንጉሳቸው ሀሙራቢ አማካኝነት ላቅ ያለ ተጽእኖ አሳድረዋል--በተለይ ከ2000-1600 ዓ.ዓ በፊት ባለው ጊዜ፡፡ ከዛ በፊትም ብዙ ከተማዎች ላይ የራሳቸውን አሻራ አስቀምጠዋል፡፡ ነገር ግን ከ600 ዓ.ዓ በኋላ በታሪክ ውስጥ አሞራዊያን የት እንደገቡ አይታወቅም፤ ስለእነሱ የተመዘገበ ነገርም የለም፡፡ ከዚህም የምንማረው ከምንጫቸው የግዮን ምድር እየተነሱ ሩቅ አገሮችን ሁሉ ቅኝ የሚገዙ ከሆነ በሚሸነፉበት ጊዜ ወይ ሸሽተው ይመለሳሉ፤ ወይም ደብዛቸው ይጠፋል ማለት ነው፡፡ ለዛም ነው በየደረሱበት አገር ሁሉ መምጫቸው እንደማይታወቀው ሁሉ አጠፋፋቸውም የማይታወቀው፡፡ በነገራችን ላይ በመጽሃፍ ቅዱስ (ዘፍ. 14፡18) አብራሀምን የባረከው ካህን መልከ ጼዴቅም በአብራሃማዊያን የዘር ሀረግ ውስጥ ያልነበረ እና ከየት እንደመጣ የማይታወቅ ነበር፡፡ መልከ ጼዴቅ ማለትም "ጻድቁ ንጉሴ" ማለት ነው፡፡ ይሄም ቃል ዛሬም ድረስ በአማርኛና ግእዝ ትርጉም ያለው ቃል ነው፡፡ ይህ መልከጼዴቅ አመጣጡ ከወዴት እንደሆነ ባይታወቅም ቅሉ የሳሌም ንጉስ እንደነበር ተጠቅሷል፡፡

የሆነ ሆኖ ከላይ ከቀረበው የጆሹዋ ሀተታ እንደምንረዳው ሀ) አማሮች የተራራ ህዝብ ናቸው፤ ለ) ጥሬ ስጋ ይበሉ ነበር፤ ሐ) የምዕራብ ሰዎች እየተባሉ ሲጠሩ በተጠቀሱት ቀደምት ቦታዎች ይኖሩ እንደነበር ነገር ግን ከመነሻው ከየት እንደመጡ አይታወቅም፤ መ) አምላካቸው የተራራ አምላክ ይባላል፤ ሠ) ጦረኛ ህዝብ ናቸው፤ ረ) ጸሀፍት ወይም የጽሁፍ ህዝብና ጠቢባን ናቸው፤ ሰ) የህዋና ክዋክብት ጠበብት ናቸው፤ እንዲሁም ሸ) የጨረቃና ጸሀይ አምላክ ያመልኩ የነበሩ ህዝብ ናቸው፡፡ ይሄንን ሁኔታ ከዛሬው የአማራ አሰፋፈርና ባህርይ አንጻር ስናየው ቅድመ ታሪክና አሁን አንድ ላይ ተዋህደው እናገኛለን፡፡ ምዕራፍ ሶስት ላይ እንደምንመለከተው የግዮን ተራሮች የጨረቃ አማላክት ምንጭ እንደሆኑ የጥንት የሰው ልጆች ያምኑ ነበር፡፡ እንደገናም አሞራዊያን በጥንት የምስራቅ ስልጣኔዎች የምዕራብ ሰዎች ናቸው ተብለው መጠራታቸው ከቀይ ባህር ምዕራብ ስለመመንጨታቸው ማረጋገጫ ነው፡፡

ቀደም ተብሎ እንደተጠቀሰው አማሮች ወይም አሞራዊያን ጦረኛ የተራራ ህዝብ ናቸው፡፡ በጥንት ግብጾች ጽሁፍ ቀላ ያሉ፣ ቀለል ያለ ጸጉር ያላቸው፣ ቀጥ ያለ

አፍንጫ ያላቸው እና ከርዳዳ-ረዥም ጢም የነበራቸው እንደሆኑ ተመዝግቧል፡፡[32] ዘፍጥረት 10፡16 ላይ የአሞራዊያን አባት ኤመር የሚባል የከንአን 4ኛ ልጅ እንደሆነም ይናገራል፡፡ ዘኢንሳይክሎፔዲያ ብሪታኒካ[33] ላይ ሳባዊያን ከአፍሪካዊያን ጋር እንደተቀላቀሉ፤ በኢትዮጵያ ሳባ ማለት ሰው ማለት እንደሆነ የሚገልጽ ጽሁፍ ሰፍሮ ይገኛል፡፡ እዚሁ ኢንሳይክሎፔዲያ ላይ ኢዛና በ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ላይ በግሪክ ድንጋይ ላይ እንደተጻፈው የአክሱማዊያን፣ የሄሞራዊያን፣ የሳቢያን፣ የኢትዮጵያን፣ የሬይዳን እና የስሌ ንጉስ እንደሆነ ይገልጻል፡፡ እዚህ ላይ ሄሞራዊያን የአክሱም ግዛት አካል ነበሩ እያለን ነው፡፡ ሄሞራዊያን ደግሞ አማራ ማለት እንደሆነ አይተናል፡፡ ነገር ግን ኢዛና የትግሬ ንጉስ እንደሆነ አልገለጸም፡፡ ይህ ጽሁፍ በተጻፈበት ዘመን አማራ መኖሩ ሲረጋገጥ፤ ንጉሱም ኢዛና የአማራ ንጉስ እንደሆነ ድንጋይ ላይ ጽፎ አልፏል፡፡ ስለትግሬ ግን የተገኘ ምንም ማስታወሻ የለም፡፡ እናም በዛ ጊዜ ትግሬ የሚባል ነባር ወይም በህዝብነት የሚታወቅ ህጋዊ ነዋሪ ህዝብ ነበረ ለማለት ያስቸግራል ማለት ነው፡፡

ከአክሱም ቀደም ብሎ የነበረው የዳማት ስልጣኔም በብዙ መልኩ አወዛጋቢነቱ እንደተጠበቀ ሆኖ የአማራ አሻራ እንደሆነ መረጃዎችን በማቅረብ መሞገት ይቻላል፡፡ ፊሊፐ ዴቪድ[34] እንደገለጸው ዳማት የሚለው ቃል እስካሁን በሰሜን ምስራቅ አፍሪካ እንጅ በደቡብ አረቢያ አለመገኘቱ የዚህን አካባቢ ቀደምትነት ያመለክታል፡፡ የሀ ላይ ከተገኙት ጽሁፍ የሰፈረባቸው ድንጋዮች የእጣን ማጨሻዎች ናቸው የተባሉ ቁሳቁስ መገኘታቸውን ይጠቅሳል፡፡ በዳማት ከተጠቀሱት ነገስታት የአንዱ ስም MLK (ምልክ) ሲሆን መለከ ወይም መላከ የሚል ስም ሊሰጥ ይችላል፡፡ ይህም በሴማዊያን ቋንቋ ንጉስ ማለት ነው፡፡ ከዚህም ተነስተን ዳማት የጥንት አማራ ስልጣኔ እንደነበር መረዳት እንችላለን፡፡ ሪቻርድ ፓንክረስት[35] በርካታ ጥናቶችን ዋቤ አድርጎ ባጠቃለለው መሰረት ባጠቃላይ ከቀይ ባህር ማዶና ማዶ ስለነበረው ስልጣኔ ምንጭነት አራት የተለያዩ መላምቶች እንደሚሰጡ ያወሳል፡፡ አንደኛው፡ አበሻዎች ወይም ሳባዊያን ከየመን ወደ ኢትዮጵያ መጥተው ስልጣኔ አስፋፉ የሚል ነው፡፡ ሁለተኛው፡ ከየመን ሳባዊያን ተሰደው ቢመጡም ባዶ መሬት ሳይሆን በጣም የሰለጠነ ህዝብ ነው ያገኛቸው፣ ተጽእኗቸውም እዚህ ግባ የሚባል አልነበረም የሚል ነው፡፡ ሶስተኛው፡ ሁለቱም ህዝብ አንድ አይነት አየር ንብረት፣ ብዝሀ ህይወት፣ የሰው መልክና ባህል ያለው ህዝብ ስለሆነ የቀይ ባህር ምዕራብና ምስራቅ እንዲሁ በተጓዳኝ እንደ አንድ ወጥ ባህልነትና ስልጣኔነት አደገ የሚል ነው፡፡ አራተኛው፡ ደግሞ ፍልሰት ሲሆን ፍልሰቱ የተከሰተው ብዙዎች እንደሚገምቱት ከየመን ወደ ኢትዮጵያ ሳይሆን፣ በተቃራኒው ከኢትዮጵያ ወደ የመን ነው የሚል ነው፡፡ እነዚህ ወገኖች ወደ የመንና አጠቃላይ ደቡብ አረቢያ የተዛመተው ስልጣኔ ምንጩ አፍሪካ በተለይም ኢትዮጵያ ናት ብለው ይደመድማሉ፡፡

---

[32] http://www.biblestudytools.com/dictionaries/eastons-bible-dictionary/amorites.html

[33] Chisholm, Hugh 1911. *The Encyclopedia Britannica*, 11th ed., vol. XXIII. New York.

[34] Phillipson, David W. 2009. *The First Millennium BC in the Highlands of Northern Ethiopia and South–Central Eritrea: A Reassessment of Cultural and Political Development.* Afr Archaeol Rev 26:257–274

[35] https://web.archive.org/web/20060109162335/http://www.addistribune.com/Archives/2003/01/17-01-03/Let.htm

በብዙዎቹ ጥናት የመጨረሻው መላምት የበለጠ ለእውነታው የቀረበ ነው፡፡ ስለሆነም የኢትዮጵያ ተራሮች የስልጣኔ ምንጭ ናቸው ብሎ መደምደም ይቻላል፡፡ በሌላ ምንጭ[36] እኒህ ዘቢብ አምራች ህዝብ በፑንትም ያኑ ዘቢብ ማምረታቸውን የሚጠቁም የግብጽ የድንጋይ ላይ ስእል ያሳያል፡፡ ጊዜውም 2480-1155 ዓ.ዓ ነው፡፡ ግብጾች ፑንት ላይ ወርቅ፣ ጥቁር እንጨት፣ ወይራ፣ የዝሆን ጥርስ እና የዱር እንስሳት ይገዙ እንደነበር ተጠቅሷል፡፡ በግብጾች አይንም እንደ ገነት ያለ ቦታ ነበር፡፡ ይህም የፑንትና ዳማት ስልጣኔዎች የዛሬው ኢትዮጵያ ስለመሆናቸው ሌላ ማረጋገጫ ነው፡፡ በተለይ ዳማት የተባለው ቃሉ ራሱ ግእዝ የመሆን እድሉ ሰፊ ነው፡፡ ቃሉ ግእዝ የመሆኑ ነገር ደግሞ በእርግጥም ዳማት የጥንት ግእዝ (አማራ) ስልጣኔ እንደሆነ ደምበኛ ማስተማመኛ ነው፡፡ ለምሳሌ ሴልደን የተባለ ግሩም ፀኃፊ በግእዝ ድም ማለት መሬት የሚመስል ማለት ሲሆን አዳም ሲሆን ደስ የሚል፣ የሚወደድ፣ ደም ገንቦ፣ ውብ፣ ልከኛ ማለት ነው ይላል፡፡ ስለዚህም አዳም ማለት ከምድር መልክ የተወሰደ ሆኖ የሰው መልክ ማለት ነው፡፡[37]

ከዚህም ተነስተን ዳማት የሚለው የአዳም ወይም የሰው ዘር ቦታ፤ የሰው መገኛ፤ የአዳም አገር ነው ብለን መላምት መሰደር እንችላለን፡፡ ወደ ዚህ መላምት የሚወስደንም በዚህ ፀኃፊ የተገለጠው ነገር ነው፡፡ ሴልደን እንዲህ በማለት ለዚህ አስተሳሰብ ጥንካሬን ያክለበታል፡፡ ኢትዮጵያ የሚለውን ስም ኢትዮጵያዊያን ለራሳቸው የሰጡት ስም እንጅ ማንም የጫነባቸው አይደለም፤ ለምሳሌ የግሪክ ጸሀፍት በዚህ ስም ጠርተዋቸው አያውቁም፡፡ ኢትዮጵያ ማለት ጠየም ያለ ማለት እንኳ ቢሆን ከሚዲትራኒያን ቢጫማ የሰው ዘር አንጻር ስለሆነ የሚታየው ቀይ ዳማ ማለት ነው የሚሆነው፡፡ ይሄን መልክ በራሳቸው በኢትዮጵዊያን ቋንቋ አዳማዊ ይሉታል፡፡ የአዳም ትክክለኛ መልክ ማለት ነው፡፡[38] ስለሆነም ኢትዮጵያ ማለት አዳማዊ ማለት ነው፡፡ ይሄም የሰው መልክ ማለት ነው፡፡ በዚህ ምድር ላይ አብቦ የነበረው የዳማት ስልጣኔም የአዳማዊ ስልጣኔ ነበር ለማለት እንደፍራለን፡፡

ይህም ቀደምት ስልጣኔ ከአማራ ጋር የተያያዘ ወይም በቀጥታ የአማራ እንደሆነ ሰነዶች ያረጋግጣሉ፡፡ በስኮፍ ዊይልፍሬድ ሀርቬይ[39] አርትኦት የተሰጠው በአንደኛው መቶ ክፍለ ዘመን እንደተጻፈ የሚታመነው "በኤርትራ ባህር ጉዞ" መጽሃፍ ውስጥ እንደተዘገበው ከአዱሊስ ወደብ የዘጠኝ ቀናት ጉዞ በኋላ ሁሜራይቶች (አማሮች) ይገኛሉ፤ ከእነሱ ጎን ደግሞ ሳባዊያን ይገኛሉ ብሎ ከገለጸ በኋላ በዛ ዘመን ህግ አዋቂው ንጉስ ካሪባኤል የሁለቱ ንጉስ መሆኑን ይናገራል፡፡ እዚህ ላይ መሰመር ያለበት አንድ ነገር አለ፡፡ የአሁኑ ዘመን አማራ እጅግ ሲበዛ ህግ አክባሪ ነው፡፡ ይህም ከጥንት ከአሞራዊያን (ሀሙራቢ ህግ) ወይም የአማራ ህግ ጋር ተመሳሳይ ነው፡፡ አሁንም በስኮፍ መጽሃፍ

---

[36] Ancient Origins: Reconstructing the Story of Humanity's Past, Sept. 2013. http://www.ancient-origins.net/myths-legends-news-evolution-human-origins/mythical-land-punt-will-god-s-land-ever-be-found-00802?nopaging=1

[37] Selden, D. 2013, p. 334. *How the Ethiopian Changed His Skin.* Classical Antiquity, 32, 2, 322-377. University of California Press.

[38] Selden, D. 2013, p. 334.

[39] Schoff, Wilfred Harvey, 1874-1932; Arrian. 1912. *The Periplus of the Erythraean Sea: travel and trade in the Indian Ocean*. New York: Longmans, Green.

እየተገለጸ ያለው በዚህ በኢትዮጵያ ምድር የሚኖሩት አማሮች ንጉስ ካሪባኤል ህግ አዋቂ መሆኑን ነው፡፡ እነዚህን እውነታዎች ስናቀጣጥል የጥንት አክሱም፡ የሀ እና ዳማት ስልጣኔ የአማራ መሆኑን እናያለን፡፡ የዛሬው የአማራ ህግ አክባሪነት ለታሪካዊ ሰነዶች ተጨማሪ ማረጋገጫ ይሰጠናልና፡፡

ወደ በኤርትራ ባህር ጉዞ መጽሃፍ ስንመለስ አክሱም የጥንት ከተማ ስትሆን የአቢሲኒያ መናገሻ መሆኗ ተጠቅሶ እናገኛለን፡፡ ነዋሪዎችም ራሳቸውን ኢትዮጵያዊያን ብለው ይጠራሉ፡፡ አቢሲኒያ የሚለው ቃል የመጣው አበሻ ከሚል የአረብ ቃል ሲሆን ትርጓሜ ድብልቅ የሚል ነው፤ ሄሮዶተስ ደግሞ ኢትዮጵያ የሚለውን ስያሜ ጸሀይ ያቃጠለው ፊት ብሎ ጠርቷቸዋል፡፡ ሁለቱም ግን ስህተት ናቸው፡፡ ሀበሻት ወይም ማህራ ይልቅ ለዚህ ስያሜ መጠሪያ ቅርብ ናቸው፡፡ ከቀይ ባህር ወደ ውስጥ ዘልቆ አበሳ ወይም አበሲ የሚባሉ ህዝብ ነበሩ፡፡ በግብጾች ጽሁፍ እንደሚገኘው ግብጽን ከጎበኙ የፑንት ሰዎች ማህራ፣ ሶኮትራ እና ምስራቅ ሶማልያ ይገኙበታል፡፡ በጥቅሉ ሀብቲ ተብለው ይጠራሉ፡፡ ኢትዮጵያ የሚለው ቃል እጣን ከሚለው የማህራ ቋንቋ የተመሰረተ እንደሆነ የጻፉም አሉ፡፡ ትርጓሜውም እጣን አምራች ማለት ነው፡፡ ሀባሽ (አፋሽ *የእኔ አረዳድ*) እጣን አምራች (ለቃሚ ማለት ነው)፡፡ እነዚህ እጣን አምራቾች አበሾች ከ3ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ በእጣን ምድራቸው ሁሉ ሀያል እየሆኑ መጡ፡፡ የእነዚህ ሀበሾ ቋንቋም ግእዝ እንደነበር ተመዝግቧል፡፡ የሀበሾች በኋላ አክሱምን ከተማ አድርጎ ሀያል መሆን ቅድመ-ጊዜ ደቡብ አረቢያ በሚኖሩት ህምያሮችና ሌሎች በጦርነት በመገፋት ነው፡፡ (የኢትዮጵያ ምንጮች ህምያር ማዶ እና ማዶ ሆኖ እንደተዋጋ ይጠቅሳሉ፡፡ ሆሜራይት እና ሳባዊያን አንድ ዘሮች ዮቅጣናዊያን ሲሆኑ ሳባ ቀደምት ነው፡፡ ሴም አርፋክስድን ወለደ፤ አርፋክስድ ሳላህ ወለደ፤ ሳላህ ኤበርን ወለደ፡፡ የኤበር ሁለተኛ ልጅ ዮቅጣን ነው፡፡ *ለተጨማሪ፡- የአቶ አጽመ ርስትን እና አለቃ ታየን መጽሃፍት አንብቡ፡፡)*

በሴልደን[40] ሀተታም ኢትዮጲስ የሚለው የግሪክ ቃል በተለምዶ የተቃጠለ ፊት ማለት ሳይሆን ፈካ/ፈጋ ያለ/ ቀላ ያለ ማለት ነው፡፡ ግሪኮች ከሁለተኛው የአባይ ካታራክት በላይ ያለውን ቦታ ኢትዮጵያ ብለውታል፡፡ እብራይስጦች ደግሞ ይህንን ቦታ ረሽ ኩሽ ማለትም የወርቅ ምድር (ኑብያ) ብለውታል፡፡ ኢትዮጵያ የሚለውን ስም ኢትዮጵያዊያን ለራሳቸው የሰጡት ስም እንጅ ማንም የጫነባቸው አይደለም፡፡[41]

ግብጾች[42] ቀደም ተብሎ እንደተጠቀሰው ፑንት የአማልክት ምድር ነው ብለው ያስቡ ነበር፡፡ ፑንት በግብጾች አጠራር ፓውኔ ይባል ነበር፡፡ ግሪካዊው ኤራቶስቴኒስ በኋላ ይሄንን ቦታ ጣና ላይ የሚገኘው ደቅ ደሴት ነው ብሎ አጣቅሶ ጽፏል፡፡ ጣና በግሪክ ኮሎ ወይ ሴቦ ይባልም ነበር፡፡ ግሪካዊው ታሪክ ፀኃፊና ጅኦግራፈር አርቴሚዶረስ በ2ኛው መቶ ክፍ ዘመን ዓ.ዓ ፑንትን ዳናኪል ነው ካለ በኋላ ሀይቆች እንዳሉት እርሱም አዋሽ

[40] Selden, D. 2013, p. 328.
[41] Selden, D. 2013, p. 334.
[42] Encyclopedia Britannica. Punt፡ Historical Region, Africa

እንደሆነ ተናግሯል፡፡ ሆኖም የተረጋገጠ አይደለም፡፡ በሁሴን ሳይድ[43] ሀተታ ደግሞ ፑንት ሱማሌ (ሞቃዲሾ) ናት ያሉ የጥንት አሳሾች አሉ፤ ፑንት አዳል (አውታል፤ አውዳል) ናት ያሉ አሉ፤ አውዳል ማለትም ደሴት ማለት ነው ያሉ አሉ ሲል ያትታል፡፡ በጣም የሚገርመው ግን ሞቃዲሾ ራሷ አማራ (Xamara) ትባል እንደነበር ሶርያዊው አልሀማዊ በ1220 ዓ.ዓ መጻፉ ነው፡፡

እዚህ ላይ የምንረዳው ሀበሻ ማለት እጣን አምራች ህዝብ (ማህራ ወይም አበሳ ወይም አበሻት ወይም አቢሳን ማለት ሲሆን) ቋንቋውም የዛን ጊዜ ግእዝን ይናገሩ የነበሩት የአማሮች ወይም የኢትዮጵያዊያን ነው፡፡ በዛ ወቅት አማሮች በእጣን ምርትና ንግድ የታወቁ ነበሩ፡፡ እስከ ኑብያ ያለውን መሬት፣ የዛሬውን የሱማሌና የአፋር መሬት የእጣን ምርት ምቹነት ስንወስድ መረጃው እውነት ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ የበለጠ እውነት የሚሆነው ደግሞ በኢትዮጵያ በእጣን ምርት አሁንም የአማራ መሬቶች መሪ መሆናቸው ነው፡፡ ስለሆነም ብዙዎች እንደሚሉት አበሻ የአረብኛ ቃል ሳይሆን 1) እጣን አምራች ወይም እጣን አፋሽ የሚል ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ እናም አበሻ ወይም ሀበሻ ማለት አፋሽ ወይም አምራች ማለት ነው፡፡ 2) ከዚህ ጎን ለጎንም ማህራ ወይም አበሳ የሚል መጠሪያ የነበራቸው እነዚህ ሰዎች አበሻ ለሚለው መጠሪያ በእኩል ደረጃ ተጠሪ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ 3) ሴልደን በበኩሉ አበሻ (አበሽት) ማለት በሳቢያን ቋንቋ ሪዛሞች ወይም ጺማሞች ማለት ነው[44] ይላል፡፡ ከእነዚህ መረጃዎች በመነሳት መደምደም የሚቻለው ሀበሻ ማለት አረቦች ለአበሾች የሰጡአቸው ስም ሳይሆን ከእጣን አምራችነታቸው፤ ከሪዛምነታቸው፣ ማህራ (አማራ) እና ከአቢሳ ዘርነታቸው ላይ የተመሰረተ የራሳቸው ለራሳቸው ስያሜ እንደሆነ ነው፡፡ ስለሆነም አበሻ ማለት የሪዛም እጣን አምራች አማሮች መጠሪያ ነው፡፡

የዚህ ታሪክ ባለቤት የሆኑት ሂሚያራይቶች አማራ ስለመሆናቸው እና የመንን፣ ኑብያንና አቢሲኒያን ይገዙ እንደነበር፤ በልብያም የእነሱ ሀያል ግዛት ተመስርቶ እንደነበር ማክሚካኤል[45] የተባለ ተመራማሪ ይገልጻል፡፡ ማክሚካኤል እንደሚያትተው የየመን ገዥ በነበረው የአብርሀ ልጅ አፍሪቃስ (ኢብን አፍሪቃ) አማካኝነት ወደ ልብያ ዘምተው በ46 ዓ.ዓ ሳንጋ እና ከተማ (ያው በቀጥታ ከተማ ማለት ነው) በተባሉ ቦታዎች ለጦርነት ሰፍረዋል፤ በኑቢያም እንዲሁ ወረራ አድርገው ሰፍረዋል፡፡ በዚህ ዘመን ግን በአቢሲኒያም በደቡብ አረቢያም አንድ አይነት የጸሀይ አምልኮት ተንሰራፍቶ ነበር፡፡ የመጨረሻው የሂምያራይት ስርዎ መንግስት መሪ የነበረው አቡ መለክ ወደ ኑብያ ሄዶ ኤመራልድ ፍለጋ በአሸዋ ሰምጦ ቀርቷል፡፡ የዚህ የአሸዋ ውስጥ ሰመጣ ታሪክም በኢትዮጵያ ከሚታወቀው የአክሱም ንጉስ ወደ ግብጽ መንገድ ሲሄድ እስከ ሰራዊቱ በአሸዋ ሰምጦ መቅረት ታሪክ

---

[43] Hussein, Said M-Shidad 2014. *The Ancient Kingdom of Punt and its Factor in Egyptian History*. WardheerNews

[44] Selden, D. 2013, p. 333.

[45] Macmichael, H. A. 1922, p. 7-8. *A History of the Arabs in the Sudan: And Some Account of the People Who Preceded them and of the Tribes Inhabiting Darfur*.Vol.1. Cambridge University Press.

ጋር ይገናኛል፡፡ ይሄንንም ለማረጋገጥ ማክሚካኤል[46] ሂምያራይቶች ቤጃንና ግብጽን መውረራቸውን ያረጋግጣል፡፡ ይሄም በሌላ ምንጮች ኢትዮጵያዊያን ግብጽን ገዝተዋል የሚለውን የሚያጠናክር ከመሆኑም በላይ የሂማራቶችን ቁልጭ ያለ የአማራነት ማንነት የሚያስረዳ ነው፡፡ ማክሚካኤል አቢሲኒያዊያን ወይም ሂምያራይቶች በየመን ተመሳሳይ ዝርያ እንዳላቸው እና በቀይ ባህር ዳርቻዎች ላይ የንግድ የበላይነትን እንደተቆናጠጡም ይገልጻል፡፡[47]

በኪያኔ[48] ሀተታም ሰሜን ኢትዮጵያ ትግሬን፣ አማራን፣ ጎጃም፣ ሸዋን እና የመሳሰሉትን የሚያጠቃልል ሲሆን ሂምያራይቶች ማለትም አማሮች በፖለቲካና በባህል የበላይነት የመሩት አገር እንደነበር በማያሻማ ቃል ሰፍሮ እናገኘዋለን፡፡ የደቡብ አረቢያና የዚህ የተራራማው ኢትዮጵያ አገር አንድነታቸውንም ይጠቅሳል፡፡ ከምጽዋ 20 ማይል ደቡብ የሚገኘውን አዱሊስ ወደብን በኢትዮጵያና የመን የሚገኙት ሂምያራይቶች ወይም አማሮች በአንድነት መመስረታቸውንም ይጠቅሳል፡፡ የሂምያራይቶች ወይም አማሮች ይዞታም ይሄን ወደብ ይዞ እስከ ሜሮ ድረስ ነበር፡፡ ቴዎድሮስ ቤንት የተባለው ግሪካዊ በአድዋና አካባቢው የሂምያራይቶችን ወይም የአማሮችን ሀውልቶች እና በሂምያራይቲክ ወይም በአማርኛ ቋንቋዎች የተጻፉ የድንጋይ ላይ ጽሁፎችን አይቷል፡፡ የግሪክና ሮም ግዛቶች በመስፋፋት ላይ በነበሩበት ጊዜ ሁሉ አክሱምና የተቀረው የኢትዮጵያ ተራራማ አገር በሂምያራይቶች ወይም በአማሮች ኃይልና ባህል እድገት እየተመነደገ እንደነበርም አረጋግጧል፡፡

ኪያኔ እንደሚያትተው ግእዝ የሂምያራይቲክ ወይም የአማርኛ ንጹህ መገለጫ ነው፡፡ የጥንት ግእዝ አብዛኛው ባህርያት በየመን ከተገኙ የሂምያራይቶች የድንጋይ ጽሁፎች ጋር አስደናቂ አንድነት አላቸው፡፡ ይሄ የአማራ ህዝብ በኢትዮጵያ ዋናው የባህልና የኃይል ምንጭ ሆኖ ላለፉት ሁለት ሽህ አመታት እንደቀጠለ ምንም ክርክር የለውም፡፡ ጀምስ ብሩስ የዚህን ዘር አሻራ ፍለጋ ቀድሞ በ1768 እ.ኤ.አ ወደ የመን ተጉዞ እንደነበርና ከዛም ወደ ዋናው የአሁን ጊዜ ማእከላዊ የአማራ ግዛት ጎንደር በ1770 እ.ኤ.አ እንደመጣ ይጠቅሳል፡፡ ወደዚህም ምድር የአረብ ፍልሰት እንዳልነበርም ይጠቁማል፡፡ ይሄ ፀኃፊ ግን ትግሬዎችንም ሂምያራይቶች እንደሆኑ ጨምሮ ይገልጻል፡፡ ተከዜንና አባይን ተሻግረው ወደህምራ (አምህራ) ሲቀላቀሉ አማራ እንደሚሆኑም ስህተት የሆነ ነገር አስፍሯል፡፡ መሳሳቱን የሚገልጸውም ይሄንኑን ሀሳቡን በታሪክ ውስጥ ኢትዮጵያ በአማራ (ከተከዜ በታች) እና ትግሬ (ከተከዜ በላይ) የተለያዩ ነገዶች የፖለቲካና የባህል የበላይነት ስትመራ ነበር ማለቱን ስናጤን ነው፡፡ አማሮች ከየመን መጡ ብሎ መጻፉም በሌላ ሰነዶች ውድቅ የተደረገ ሀሳብ በመሆኑ ፀኃፊው ስህተት ለመስራቱ ማረጋገጫ ነው፡፡

[46] Macmichael, H. A. 1922, p. 140.
[47] Macmichael, H. A. 1922, p. 9-10.
[48] Keane, A. H. 1907. Africa, Vol. 1: North Africa, 2nd ed. London

ጆን ጊለስ የጥንት ግሪክ ታሪክ[49] በተባለው መጽሀፉ አዜብ ወይም ሳባ ከአክሱም ደቡብ የሚገኝ፣ ከሜሮ ጋር ጥብቅ ቁርኝት ወይም ግዛታዊ አንድነት የነበረው በሀይማኖትና የውሀ ትራንስፖርት የታወቀ እንደሆነ ይገልጣል፡፡ የግንኙነት መስመሩም ሜሮ፣ አክሱም፣ አሰብ ወይም ሳባ ነበር ይላል፡፡ ሳቢያ የዛሬው የመን ነው ይልና የአረብ እጣን መገኛ ከቀይ ባህር ማዶ የመን እና አዱል (አፋር) እንደሆነም ይናገራል፡፡ ሳቢያንስ ለመጀመሪያ ጊዜ በኤርትራ ባህር ተንሳፈው ቅኝት እንዳደረጉም ይገልጻል፡፡ ሆሜራይቶች የሳቢያን አንድ ነገድ ክፍል ሲሆኑ በኮከብ ቆጠራና መድህኒት እንዲሁም በቅኔና ግጥም እጅግ የታወቁ እንደነበሩ መዝግቧል፡፡ ሆሜራይት ማለት በአረብኛ ዘቢብ (ዘምባባ)፣ ፐርፐል ወይም ቀይ/ጠይም ዳማ ማለት ነው ሲልም መልካቸውን የሚወክለውን ስያሜ ይገልጻል፡፡ በቀይ ባህር አቋርጠው ወደ ሜዲቲራኒያን በመጓዝ ታዋቂውን የፊንቄን ስልጣኔ እንደ መሰረቱም ያረጋግጣል፡፡ ከዚህ ጆን ጊለስ መጽሃፍ ሳባ የመን ነው የሚለው እና ሳባዊያን ከየመን መጡ የሚለው የተለመደው የብዙዎቹ ምሁራን ስህተተኛ አስተሳሰብ በሌላ ተጨባጭ መረጃዎች ውድቅ የተደረገ ስለሆነ ተቀባይነት የለውም፡፡

ዮሐንስ መኮንን[50] ጌታቸው መኮንን ሀሰንን ጠቅሶ የአማራዎች አያት ሂምያራይቶች እንደሆኑ ያስቀምጣል፡፡ አማሮች አሁን ባሉበት የኢትዮጵያ ከፍተኛ ቦታዎች ለ2000 አመታት ኖሩ ሲልም የኪያኔን አስተሳሰብ ደግፎ ያክልበታል፡፡ አበሻ የሚለው ተለዋጭ ስምም አማሮች እንደሆኑ ያጠናክራል፡፡ አንዳንዶች አማራ አም ሐራ ከሚለው የግእዝ ቃል መጣ ይላሉ፡፡ ነገር ግን እንደ ዶናልድ ሌቪን ያሉት ይህንን ስያሜ ውድቅ አድርገውታል ብሎም ይጠቅሳል፡፡

በእርግጥ አማሮች ላለፉት 2000 አመታት በዚህ ስፍራ ኖሩ የሚለው አባባል ከዚህ ቀደም እንደተገለጸው ደካማ የሆነውን የታሪካዊ እይታን የሚያመለክት ነው፡፡ ከዛ ውጭ ግን እስካሁን በተዘረዘሩት ሰነዶች አማካኝነት መደምደም እንደሚቻለው አማራ ምናልባትም እጅግ ጥንት በሆነ ጊዜ ከዚሁ የአሁኑ የአማራ ምድር መንጭቶ ወደተቀሩት ስፍራዎች የሄደ ህዝብ ነው፡፡ ስለሆነም አማሮች ለ2000 አመታት በኢትዮጵያ ተራራማ ስፍራዎች ኖሩ የሚለው ስህተት ነው፡፡ አማሮች ወይም ህምያሮች ወይም ሃይማራይቶች ወደየመን ሄደው በወረራ ሳባን በመጣል የራሳቸውን መንግስት መሰረቱ እንጅ ጥንተ ምንጫቸው የመን አይደለም፡፡ ብዙ የታሪክ ድርሳናት ይሄንን ያሰምሩበትና ከቀይ ባህር ምስራቅ አካባቢ የነበራቸውን እንቅስቃሴ በተመለከተ ከሰሜን በኩል እንደመጡ ይስማማሉ፡፡ ወደ ባቢሎንም ሄደው በወረራ ተቆጣጥረው ቀድሞ የነበረውን ስልጣኔ ከፍ ወዳለ ደረጃ አደረሱ እንጅ ጥንተ ምንጫቸው ባቢሎን አልነበረም፡፡ እነዚህ አማሮች ስለዚህ ከቀይ ባህር ምዕራብ ሊሄዱ የሚችሉበት እድል ሰፊ ነው፡፡ በዛ ላይ የሄማይራይቶች ፊደልና ግእዝ/አማርኛ ፊደል እጅግ በጣም ተቀራራቢ ወይም ምንጩ አንድ ነው፡፡ እንግዲህ አማራ በግብጽ፣ በኑብያ፣ በአረቢያ፣ በኢትዮጵያ ይኖር ነበር፡፡

---

[49] Gillies, John 1820, p. 113-119. *The History of Ancient Greece: Its Colonies and Conquests,* 1

[50] Yohannes Mekonnen 2013. *Ethiopia, the Land, Its People, History and Culture.*

ከዚህም ተነስተን ይህ ዘር ጥንት ታላቅ ጦረኛ፣ ባህረተኛ ህዝብ እንደነበር እንረዳለን፡፡ በብዙ ረገድ ምንጬ የግዮን ሀይቆች፣ የግዮን ተራሮች፣ የግዮን ወንዞች እንደሆነም ወደ ድምዳሜ እየደረስን ነው፡፡

ይሄ ሁሉ መቸም አጋጣሚ አይደለም፡፡ እነዚህ ቦታዎች አንድም የሴሜቲክ ስልጣኔ ባድማዎች ናቸው፤ ሁለትም አማራ ወይም አቢሲኒያ በጥንት ጊዜ በንግድና ዲፕሎማሲ ትተሳሰራቸው የነበሩ አካባቢዎች ናቸው፡፡ ከዚህም ተነስተን አማራ የተባለ ህዝብ፡- 1) በጥንት ሀያል ዘር ሆኖ በተለያዩ የዓለም ክፍሎች ተበትኖ ይገዛ ነበር፡፡ ልክ በኋላ ግሪኮችና ሮማዊያን እንዳደረጉት፡፡ እናም በሆነ አጋጣሚ አቅሙን አጥቶ ተበታትኖ ቀርቷል፡፡ 2) ይህ ህዝብ አንድ ቦታ ታላቅ ስልጣኔ መስርቶ ይኖር ነበር፡፡ በሆነ የተፈጥሮ አደጋ ወይም በወረራ ምክንያት ከነበረበት አንድ ማዕከል ወደተለያዩ አቅጣጫዎች ተበታትኖ ሄዷል፡፡ በየደረሰበትም ስልጣኔውን መስርቶ ቆይቷል፡፡ በአንዳድ አካባቢዎች ተሳክቶለት እስካሁን ብቁ እና ሀያል ሆኖ ቆይቷል፡፡ በሌሎቹ ደግሞ ደካማ ሆኖ ቀርቷል፡፡ ዛሬ በኢትዮጵያ የሚገኘው ይህ አማራ የተባለ የጥንት ሀያላን ህዝብ ምንጭ ወይም ክፍል ከባድ የሆነ የህልውና ስጋት ውስጥ ወድቆ ይገኛል፡፡ ምናልባትም ይህ የኢትዮጵያው አማራ ባለፉት ሽህ አመታት ከሌሎች በተሻለ ራሱን አበልጽጎና አስከብሮ ኖሯል ማለት ይቻላል፡፡

አማራ የጥንት ሀያል ህዝብ ስያሜ ነው የሚለውን የበለጠ ግልጽ ለማድረግ ለምሳሌ ዊኪፔዲያ ድረ ገጽ ላይ አማራ የሚለውን ቃል ስንጽፍ እንኳ የሚከተሉትን እናገኛለን፡፡ ኢራን ውስጥ በፓርሻ ቋንቋ አመረህ ወይም አማራ የሚባሉ ህዝብ አሉ፡፡ ኢራቅ ውስጥ በኤፍራጥስ እና በጢግሪስ ወንዞች መካከል ባለው ረግረጋማ ቦታ አማራ ወይም አማራህ የሚባል ከተማ አለ፡፡ ነዋሪዎቹ ሀይለኛ ተዋጊ ሲሆኑ ሳዳም ሁሴን በ1992 እ.ኤ.አ የዘር ማጥፋት ፈጽሞባቸዋል፡፡ ቱርክ ውስጥ ቀደም ብሎ አማራ ተብሎ ይጠራ የነበረ ቦታ አለ፡፡ አማራ የተባሉ ኑቢያ ውስጥ የሚገኙ ከተሞች አሉ (አማራ ምስራቅ እና አማራ ምዕራብ)፡፡ በዚሁ ስፍራም አማራር የሚባል ሀይለኛ ተዋጊ እና የነጻነት ስሜት ያለው ህዝብ ዛሬም በሰሜን ምስራቅ ሱዳን ይገኛል፡፡ አማራ ተራራ የሚባል ተራራ በኢትዮጵያ ይገኛል፤ ሳይንት ወይም አማራ ሳይንት ውስጥ ማለት ነው፡፡ ቀደም ተብሎ እንደተገለጸው በግብጽም አማራ ወይም አማራር ነው የሚባሉት፡፡ በእብራይስጥ አሞራዊያን ወይም አማራ ናቸው፡፡ በግእዝ አምሐራ ናቸው፡፡ በየመን ሂምያራይት ናቸው፡፡ በግሪክ ሆሜራይት ናቸው፡፡ በጥንት ሴሚቲኪ ቋንቋዎች አሙሩ ወይም አሞራዊያን ናቸው፡፡ በህንድም ብሀር በተባለው ግዛት አማራ የተባሉ ህዝብ ይኖራሉ፡፡ ከተሞቻቸው በድንጋይ ግንብ የታጠሩ ናቸው፡፡ እነዚህ ጠያይም ህንዶች በጎንደር ህንጻ ግንባታ መሳተፋቸውም ይታወቃል፡፡ በ18ኛው የኢትዮጵያ ጥናትና ምርምር ተቋም ድሬዳዋ አለማቀፍ ጉባኤ ላይ አንድ ህንዳዊ የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ፕሮፌሰር ስለቤንጋል የአቢሲኒያ ግዛት ጽሁፍ አቅርቦ ነበር፡፡ በጽሁፉ ውስጥ የነበሩት ነገስታት፣ የህዝብ ማንነት እና የህንጻዎቹ ከጎንደር ግንቦች ጋር መመሳሰል በጣም አስገራሚ ነበር፡፡ ፕሮፌሰሩ ራሱ የዚህ የጥንት ቤንጋላዊ ወይም ኢትዮጵያዊ (አማራ) ህዝብ ተወላጅ ነው፡፡

አማራ፤ ህምያር፣ ሆሜራይት፣ አሞራዊያን፣ አማራ፣ ሀማር፣ አማር፣ አምሓራ… ከግዮን ምድር መንጭቷል፤ ምንጩም ኢትዮጵያ ነው፡፡ ቀይ ባህርን እንደ ቋሚ ድንበር በመጠቀም የአማራን ምንጭ ከወዲያ ማዶ አድርጎ መተንተኑ የአፍሪካን ስልጣኔ ያለመቀበል ዘረኛ አስተሳሰብ እንደሆነ ባለፉት አንቀጾች አይተናል፡፡ ቀይ ባህር ቀኝና ግራ የኢትዮጵያ ግዛት ነበር፡፡ ስለዚህ አሁን ሆነን እደምናስበው ሳይሆን ድሮ አንድ ግዛት ነበር፤ ምስራቃዊ ኢትዮጵያና ምእራባዊ ኢትዮጵያ ተብሎ የሚጠራ፡፡ አፍሪካ የሚለው ስያሜ ራሱ አፈር ከሚል የጥንት አማራ ቃል የመጣ ነው፡፡ እንደ ሴልደን አባባል በፊንቄዎች አፈር ማለት አፈር ማለት ሲሆን አፐር በእብራይስጥ አቧራ ማለት ነው፡፡ ይሄም ከካርት-ሀዳሽት (ካርቴጅ፡ የዛሬዋ ቱኒዚያ) ደቡብ ያለውን ቦታ ሮማዊያን አፍሪካ ብለው የጠሩበት ስያሜ ነው፡፡[51] ከዚህ የምንረዳው የፊንቄዎች (የአማራ ክፍሎች፡ በሌላ ስፍራ አማሮች ከየመን ወደ ልብያ ሄደው እንደተዋጉ እና የዛም ተዋጊ ስም አፍሪካ ለሚለው ስያሜ ምንጭ እንደነበር ገልጸናል)፤ ማለትም አፈር የሚል ቃል አፍሪካ ለሚለው ቃል ምንጭ ነው፡፡ ወደ ሮማዊያን ቋንቋ ሲቀየር ነው አፍሪካ የሆነው ማለት ነው፡፡ በዚህም አጋጣሚ አፈር ማለት በአማርኛ አፈር ማለት ነው፡፡ ስለዚህ የአፍሪካ መጠሪያ በራሱ በአማርኛ ቃሉ እንኳ ሳይለወጥ መገኘቱ ድንቅ ነው፡

ይህ የአማራ የጥንት ህዝብ እንግዲህ ከግዮን ተራሮች በመነሳት ወደ ግብጽ፣ ወደ ህንድ፣ ወደ ማእከላዊ እስያ ስልጣኔን ያስፋፋ ሀያል ህዝብ እንደነበር እንረዳለን፡፡ በጥንት ዘመን የነበረው የዚህ ህዝብ ባህልና ባህርያት በአስገራሚ ሁኔታ በአሁኑ አማራ አኗኗር ውስጥ ይንጸባረቃሉ፡፡ አማሮች የአማራ ግዛት እያነሰ እያነሰ መጥቶ ዛሬ የጥንት ማእከላቸው የግዮን ምድር ላይ ብቻ ተወስነዋል፡፡ ለምሳሌ ሴልደን እንደሚለው የግሪክ ስልጣኔ የግብጽ ልጅ ናት፤ የግብጽ ስልጣኔ ደግሞ በአፍሪካ ማህጸን የበቀለው የኢትዮጵያ ስልጣኔ ልጅ ናት፡፡[52] በዚህም መሰረት እውነትም አማራ የግብጽም ሆነ የተቀሩት ታላላቆች ስልጣኔዎች ምንጭ ነው ማለት እንችላለን፡፡

በአጠቃላይ የሴማዊያን ስልጣኔ ፈታውራሪው አማራ ነበር፡፡ ይሄ ሴማዊ ስልጣኔ በግሪክና ሮም ከተነጠቀ ወዲህ አልተመለሰም፡፡ አማራ ከግዮን እስከ ህንድ እስከ ግብጽ እስከ ካርቴጅ እስከ ሜሶፖታሚያ-ባቢሎን ድረስ ከቀይ ባህር ማዶና ማዶ ሰፍቶ ተንሰራፍቶ የኖረ ህዝብ ነበር፡፡ ከግዮን ምድር እየተነሳ ይሄንን ሁሉ እንዳቀና እንግዲህ እስካሁን ያነበብነው ታሪካዊ ማስረጃ ያሳያል፡፡ ዛሬ ግን በሁሉም ቦታ ተዳክሞ፣ በአንዳንድ ቦታዎች ጭራሽ ጠፍቶና ተውጦ ይገኛል፡፡ ዛሬ ይሄ የጥንት ታላቅ ዘር ቅሪት በኢትዮጵያ ውስጥ በአራት ዋና ዋና ግዛቶች ተወስኖ የሞት ሽረት ትግል እያደረገ ይገኛል፡፡ በአምስተኛ ዘርፍ በመላው ኢትዮጵና በተቀረው የዓለም ክፍል ተበትኖ ይኖራል፡፡ ይህ አምስተኛ ቅርንጫፍ በመላው ኢትዮጵያ ከአራቱ ክፍለ-ግዛቶች ውጭ ይኖር የነበረው ህዝብ በተለየ ሁኔታ መከራ ውስጥ የሚገኝ ነው፡፡ መኖሪያ ያጣው ግን በራሱ በአያት ቅድመ አያቶቹ ግዛት ነው፡፡ የሆነ ሆኖ ጠቅለል ተደርጎ ሲታይ ለመኖር እየታገለ ያለው

[51] Selden, D. 2013, p. 333.
[52] Selden, D. 2013, p. 333.

ይሄ አማራ የተባለ የጥንት ህዝብ እንደ ፖለቲካዊና ባህላዊ ኃይልነት የተሻለ ደረጃ ላይ ይገኛል፡፡

እንዲህ ያለ የጥንት ህዝብ ማንነቱ ተክዶ የለም እስከመባል የደረሰበትን አጋጣሚ ስንመለከት ከመገረም ውጭ የምንለው ነገር የለም፡፡ ስለአማራ አለመኖር የተነገሩትም መሰረተ ቢስ ወሬዎች እንዴት የህዝቡን አእምሮ እንዳደነዘዙት እንቆቅልሽ ነው፡፡ እውነታው ግን ይህ ነው፡፡ በታሪክ ገናና የሆነ ህዝብ ከጥንት እስከዛሬ ድረስ ባህሉም፣ ባህርይውም እምብዛም አልተለወጠም፡፡ በብዙ መለኪያዎች ሙሉ ማንነት፣ ታሪክ እና ያልተቀየረ ህላዌ ያለው ህዝብ ነው፡፡ እንዲያውም ወደ ታሪክ እየራቅንና እየመረመርን በሄድን መጠን የአሁኑ አማራና የጥንቱ አማራ ይበልጥ አንድነቱ እየጎላ ነው የሚመጣው፡፡

ልክ እንደ ጥንቱ ባህርይው ሁሉ የዛሬው አማራም ሰው የማይጠላ ህዝብ ነው፡፡ ባለጌን፣ ወራዳን፣ ጠባብን፣ ትምክህተኛን፣ ክብረቢስን እና ስግብግብ-ራስ-ወዳድንና ክፉን ሰው ይንቃል፡፡ አማራ ወራዳን ይንቃል እንጅ አይጠላም፡፡ ሌሎች አማራን መናቅ የማይችሉ ወገኖች ግን አምርረው ጠሉት፡፡ አማራን ሊንቁት የማይችሉት ህዝብ ነው፡፡ የማይንቁትን ህዝብ ደግሞ ይጠሉታል፡፡ አሳቻ ጊዜና ቦታ ሲያገኙም ይጎዱታል፡፡ ይሄ ከቅናት የተነሳ የሚደረግ የጥፋት ዘመቻ በፊንቄዎች ላይ፣ በግብጾች ላይ እና ብዙ አያሌ ቦታዎች ላይ ተከስቷል (ወደኋላ እንመለስበታለን)፡፡ አማራ ላይ እየሆነ ያለውም ይሄው ነው፡፡ ከጥላቻና ቅናት የተነሳ የውጭም የውስጥም "ምሁራን" ማንነቱንና ታሪካዊ ታላቅነቱን አጠልሽተውታል፡፡ ለምሳሌ አማሮች ከደቡብ አረቢያ መጡ የሚለው አስተሳሰብ በአማራ ታሪካዊነት እና ጥንተ-ኢትዮጵያ-በቀልነት ላይ የተቃጣ ቅናታዊ የፕሮፓጋንዳ ዘመቻ ነው፡፡ በእርግጥ ከባህር ማዶ መጡ ወይም እዚሁ ምስራቅ አፍሪቃ በቀሉ የሚለው ክርክር የዚህ ወቅት አስተሳሰብ ነው፡፡ በድሮው ታሪካዊ ወቅት አንጻር ሲታይ የባህሩ ማዶና ማዶ የአንድ ህዝብ ባህልና ስልጣኔ አሻራ ያረፈበት ሆኖ፤ ምንጩ ግን ከቀይ ባህር ምስራቅ ነበር፡፡ ይህ እንዳለ ሆኖ ይህ የሴም ዘር ህዝብ ቀይ ባህር ቀኝና ግራ ከመንሰራፋቱም ርቆ ብዙ አገሮችን በበላይነት ተቆጣጥሯል፡፡ እናም የሴም ዘር ምስራቅ አፍሪካ በተለይም ኢትዮጵያ ውስጥ ስለመብቀሉ የሚያመዝነው ክርክር እውነት ነው፡፡ ይሄንም ተረገጥ የሰው ዘር ራሱ ከአፍሪካ ወጥቶ ነው ወደ ሌሎች ክፍለ-አለማት የተበተነው የሚለው ሳይንሳዊ ትንታኔ ሊደግፈው የሚችል ነው፡፡

እስካሁን ያነበብነውን ታሪካዊ እይታ ከቋንቋ (እንዲሁም ከተጨማሪ ታሪክ አንጻር) በመዳሰስ የአማራን የጥንት ታላቅ ህዝብነት እናጠናክር፡፡ አማርኛና ትግርኛ ከጥንት የግብጽ ሄሮግሊፊክ ቋንቋዎች ጋር ያላቸውን አስገራሚ አንድነት ለገሰ አልይን[53] የተባለ ሰው አብራርቷል፡፡ እንደ ለገሰ አልይን አማራ ነጋዴዎች እና አከለ-ገዛኤ (አካለጉዛይ) ነጋዴዎች የግብጽን የፈርኦን መንግስት እንደመሰረቱ ይናገራል፡፡ ሙሉ

[53] Allyn, Legesse 2009. *Amarigna & Tigrigna Qal Hieroglyphs for Beginners.* AncientGebts.org Press. http://books.ancientgebts.org

በሙሉ ባንስማማበትም እንኳ የአማራና አከለ-ገዛኤ ነጋዴዎች ጠንካራ ተጽእኖ እንደነበር አይካድም፡፡ ኢትዮጵያ፣ ኑብያና ግብጽ የስልጣኔ አንድነት እንደነበራቸው፣ ኑብያ (ሜሮ) እና ኢትዮጵያ አንድ ግዛት የነበሩበት ጊዜም ብዙ እንደነበር፤ እንዲሁም ኢትዮጵያና ኑብያ በግብጽ ገዥነት መሳተፋቸው፣ አልፎ አልፎም መውረራቸው የተረጋገጠ ነው፡፡ ይህ እንዳለ ሆኖ ለገሰ ግብጽ የሚለው ቃል በአማርኛና ትግርኛ ትክክለኛ ስም ነው ይላል፡፡ ይህ እውነት ሆኖ፤ ነገር ግን ከዚህ ከፍ ያለ ተጨማሪ ማረጋገጫም አለ፡፡ ጥንት ግብጽ ቅብጥ (ከፐት) ነበር የምትባለው፡፡ በአማርኛ አሁንም ግብጥ ነው የምትባለው፡፡ ስለዚህ ትክክለኛው አጠራር የአማርኛው ይሆናል ማለት ነው፡፡ ግብጽ የሚለው የግእዝ እና የትግርኛው አጠራር ትንሽ ራቅ ይላል፡፡ የአማርኛው የበለጠ ይቀርባል፡፡ ለገሰ አማራ ነጋዴዎች አባይን ተከትለው ወደ ግብጽ ይወርዱ እንደነበር፣ አከለ ገዛኤዎች ደግሞ በቀይ ባህር በኩል ይሄዱ እንደነበር ጽፏል፡፡

በለገሰ ጥናት አንዳንድ በግብጽ እና በአማርኛ ተመሳሳይ ሆነው የተገኙ ቃላት፡ - አረፈ (አርፍ)፣ አባት (አቡት)፣ አበቃ (አባክህ)፣ አቦካ (አበክህ)፣ አዛባ (አስቡ)፣ አስቆየ (አስቅ)፣ አሸዋ (አሸአ)፣ ቃሬዛ (አቀርዝት)፣ መቁረጫ (አቀርጭና)፣ መርገብገብ (አገብገብ)፣ እጦት (አጥ)፣ አጠጣ (አጢጥ)፣ እጣን (እጣን)፣ ውሀ (እሀ (በጎንደር ገጠር እኳ ነው ሚባለው))፣ ሀያው (እው)፣ አወ (አው)፣ እውን (እውን)፣ ቤት (አብት)፣ ሞት (አሚቲዩ)፣ አመነ (አመን)፣ አማረ (አመር)፣ አመች (አመህ)፣ ግንብ (እንብ)፣ ነጻ (አነጭ)፣ ሆይ (እሀይ)፣ እዝ (እዝ)፣ ሰበረ (አስቡር)፣ ሀሳ (አስፐ)፣ ሳበ (አስፑ)፣ አሳመነ (አስመን)፣ ዘመድ (አስመት)፣ አሰረ (አስር)፣ መስራት (አስሩት)፣ አጨደ (አጨደ)፣ አሳሸ (አሳሽ)፣ ከይሲ (አከስ)፣ ጋን (አከን)፣ ገመገመ (አገም)፣ አጠጣ (አጠጥ)፣ አጥር (አጥር)፣ አዲስ (አቲስ)፣ እባብ (እፓፕ)፣ እጅ (እጅ)፣ አበል (አፐል)፣ አንተ (አንት)፣ እርቅ (እርቂት)፣ ሸማ (ኸሸም)፣ አበባ (ባባ)፣ ባህር (ባሪ)፣ በርበሬ (በርበርት)፣ ባረከ (ባረካ)፣ በረከተ (በረከታ)፣ በር (በር) ወዘተርፈ፡፡ ባጠቃላይ 80 ገጽ በላይ የሚሆነው ይህ መጽሃፍ የአማርኛ፣ የትግርኛ እና ሄሮግሊፊክስ ቃላትን ሰንጠረዥ ይዟል፡፡ ይሄ 80 ገጽ ሙሉ ሰንጠረዥ መቸም የአጋጣሚ መመሳሰል ነው አይባልም፡፡ ከዚህም መደምደም የሚቻለው የአማራን ቀደምትነት ነው፡፡ በግብጾች አማራ የሚለው ቃል አማሪ የሚል ትርጉም ሲኖረው እዚህም ላይ አመር ተብሎ ተቀምጧል፡፡[54]

ወደ ትርክታችን ስንቀጥል ጋብሬላ ስካሊታ[55] የግእዝን ጥንታዊነትና አፍሪካዊ መሰረት በጥናት ያረጋገጡበትን ጽሁፍ እናገኛለን፡፡ እንደ ጋብሬላ ክርክር የምእራባዊያን ሊቃውንት የስልጣኔ ሁሉ ምንጭ አፍሪካ መሆኑን ማመን አይፈልጉም፤ ያን ማድረግ ሚችሉት ጥላቻቸውን ማስወገድ ሲችሉ ብቻ ነው፡፡ ግእዝም የዚህ የዘረኝነትና ጥላቻ ምሁራዊ አድሎ ሰለባ ነው፡፡ ግእዝ ከአረብያ የመጣ ስልጣኔ ነው ሲሉ አፍሪካዊነቱን

[54] Allyn, Legesse 2009.
[55] Scelta, Gabriella F. 2001. *The Comparative Origin and Usage of the Ge'ez writing system of Ethiopia*

ለመካድ ያስባሉና፡፡ ነገር ግን ግእዝ በግብጽ ሄሮግሊፊክ ላይ መሰረት አለው፡፡ ላቲን ነገረ ፍጥረቱ ከግብጽ ሄሮግሊፊክስ እንደሆነው ሁሉ፡፡ የግብጽ ቅርብ ጎረቤት የሆነው የግእዝ ተናጋሪ ህዝብ ግብጽን ትቶ ፊደል ለማምጣት ደቡብ አረቢያ ሄደ፤ እግረ መንገዱንም አድጎ እና በልጽጎ መጣ ብሎ መከራከር የጤነኝነት ምልክት አይደለም፡፡ ሲናይቲክ ከተባለው ጥንት-ግእዝ ቋንቋ ማየት እንደሚቻለው የግእዝ ፊደላት ከጥንት ግብጽ ሀውልቶች ምስሎች ጋር አንድነት አላቸው፡፡ ለምሳሌ በአማራ ሴቶች ብር ማርዳና ቁርጥ የተባለ ድርብርብ መስቀል ይታሰራል፡፡ የጥንት ግብጽ ሀውልቶች አንገት ላይም ሁለት (ድርብ ጥንግ) መስቀሎች ይታያሉ፡፡ እነዚህም በግእዝ ፊደል የ "ተ" ን ዘር ሲያመለክቱ በጥንቱ ትርጉም የሚሰጡትን በተ ፊድልነታቸው ነበር፡፡ ላቲንም ግሪክም ከዚህ ቋንቋ ጽህፈት የተቀዱ ቢሆኑም ሙሉ በሙሉ ገልብጠው መውሰድ አልቻሉም፡፡ ሀ እና ፐ በግእዝ በጥንት ግብጽም ያው ናቸው፡፡ ነገር ግን ግእዝ ከግብጽ ሄሮግሊፊክ ተወለደ የሚለው የጋብሬላ አስተያየት ስህተት ነው፡፡ ይሁንና ከአማራ የ"ቶ" ፊደል ባለቤትነት፣ ትርጉምና ምስጢር አንጻር ይህ ሀቅ ትክክለኛ መረጃ እንደሆነ እናያለን፡፡ የመረጃው ትክክለኛነትም የግብጽ ሄሮግሊፊክ ቋንቋ እና አማርኛ ማህበረተኛ ወይም አንድ ቤተሰብ ሆነው መገኘታቸውን ማረጋገጡ ላይ ነው፡፡

እንደ ጋብሬላ ክርክር ግእዝ ለሶስት ሸህ ዓመት ቅደም ተከተላዊ ለውጥ ያልተደረገበት ቋንቋ ነው፡፡ የመጀመሪያው ፊደል ሀ እጁን ወደ ገነት የዘረጋ ሰው ምስል ነው፤ በግብጽም የዚህ ተጓዳኝ "ሆይ" አፉን የከፈተ አንበሳ ነው፡፡ ሁለቱም ከፍልስፍና አንጻር ኢትዮጵያ እጆቿን ወደ አምላክ ትዘረጋለች የሚለውን የመጽሃፍ ቅዱ ቃል የሚያመለክቱ ናቸው፡፡ ግእዝ ፊደል አምስት ባህርያት አሉት፡፡ ምስላዊነት፣ ርዕዮት አለማዊነት፣ ኮከብ አመልካችነት፣ ቁጥራዊነት እና ቅርጸ-ፊደላዊነት ናቸው፡፡ ግእዝ የሄሮግሊፊክስን ምስላዊ ባህርይ ወርስዷል፡፡ እናም ፊደላቱና ድምጾች ከተፈጥሮ የተገኙ ምስል ከሳች ናቸው፡፡ በዚህ በጋብሬላ እይታ መሰረት ግዕዝ ከግብጽ ሄሮግሊፊክ ቋንቋ ጋር አንድነት አለው፡፡ ይሄም አማሮች ወይም የግእዝ ባለቤት ህዝብ የሆነው ህዝብ በግብጽ ስልጣኔ ላይ ቀጥታ አሻራ ነበረው የሚለውን ክርክር የሚያጠናክር ነው፡፡ ለዚህም ማረጋገጫ[56] በእንግሊዙ "የሙዚየም ኦፍ አርትስ" ሳይንሳዊ መጽሄት ላይ "በግብጽ የኢትዮጵያ ንጉሳዊያን ቤተሰቦች" በሚል ርእስ በተዘረዘረው የመካነ ቅርስ ጥናት የኢትዮጵያ ነገስታት ግብጽን እንደገዙ ይገልጻል፤ ይሄም የጥናት ውጤት የመካነ ቅርስ ውጤቶችን መሰረት በማድረግ የተደረሰበት ድምዳሜ ነው፡፡

ሴልደን[57] ከጋብሬላ በተመሳሳይ አፍሪካዊውን የኢትዮጵያ ስልጣኔ ከደቡብ አረቢያ በመጡ ወራሪዎች የተመሰረተ ነው የሚለው መሰረት የለሽ እና የዘረኛ አስተሳሰብ እንደሆነ ይተቻል፡፡ የራሱን አስተያየት ሲያሰፍርም በእርግጥ ሁለቱ የሚገናኙበት ብዙ ነገሮች አሏቸው፤ ሆኖም በኢትዮጵያ በኩል እውነተኛ ሲሆን፤ በደቡብ አረቢያ በኩል ያለው መላምት ሀሰተኛና መሰረተ ቢስ ነው ይላል፡፡ ሴልደን ማስረጃ ይጠቅሳል፡፡

[56] 1921 "The Royal Family of Ethiopia." *Museum of Fine Arts Bulletin. The Museum of Fine Arts,* VOL. XIX 112 & 113. Boston, Massachusett
[57] Selden, D. 2013. P. 326-327.

ለምሳሌም ይላል፡- ከ1960ዎቹ ጀምሮ የተደረጉ የስነልሳን ጥናቶች በተከታታይ እንዳረጋጋጡት የአፍሮ-ኤሽያቲክ ቋንቋዎች ምንጭ ምስራቅ አፍሪካ ነው፡፡ እንዲያውም የቋንቋ ፍልሰትና ስርጭቱ ከየመን ወደ ኢትዮጵያ ሳይሆን በተቃራኒው ከኢትዮጵያ ወደ የመን መሆኑ ተረጋግጧል፡፡ አክሱም የበቀለውም ይህ ስልጣኔ ዋና መሰረቱ ራሱ የቀይ ባህር ምዕራብ ክፍል ነበር ብሎ ይደመድማል፡፡[58]

ግብጽ የጥንት ኢትዮጵያ ቅኝ ግዛት እንደነበር ሆስኪንስን[59] እንጥቀስ፡፡ በግብጽ ሀውልቶችና እላያቸው የነበሩት ጽሁፎች (ዲዮዶርስ እንደተመለከተው) የግብጽ ካህናት ብቻ ሲያውቁት በኢትዮጵያ ግን ሁሉም ህዝብ ያውቀው ነበር፡፡ ይህም ማለት ለግብጽ ካህናት ብቻ በሚስጢርነት ይያዝ የነበረው እውቀት በኢትዮጵያ የህዝብ ምስጢር ነው፤ ማለትም ሁሉም የሚያውቀው ነበር፡፡ ከዚህም ተነስተን የግብጽ ስልጣኔ ከኢትዮጵያ እንደ መነጨ የምናደርገው ክርክር እውነታነቱ የተረጋገጠ እንደሆነ እናያለን፡፡ በሆስኪንስ ሀተታ (ዲዮዶሮስ እንደጻፈው) ኢትዮጵያዊያን ግብጽ ቅኝ ግዛታቸው እንደሆነች ይገልጻሉ፤ "ግብጽ አረንቋ እንጅ ምንም ናት፤ የእኛ አባይ ነው ደለላችንን እያመጣ አገር ያደረጋት" ብለው በኩራት ይናገራሉ፡፡ ሄሮዶተስ ኢትዮጵያዊያን አገር በቀል የጥንት ህዝብ ናቸው ይላል፡፡ በእርግጥም ግብጽ ከመፈጠሯ በፊት ሀያል ዘር የነበሩ የአባይ ልጆች ናቸው፡፡ ዲዮዶሮስ ግብጾች ንጉሶቻቸውን እንደ አማልክት መቁጠር የተማሩት ከኢትዮጵያ ነው ብሎ ይደመድማል፡፡ ለመቃብራቸው የሚሆነውን ሀውልትና ጽሁፍ (ሄሮግሊፊክ) የተማሩትም ከኢትዮጵያ ነው ብሎ ያረጋግጣል፡፡ ግብጾች ሀይማኖታዊ ስርዓትን የተማሩት ራሱ ከኢትዮጵያ ነው፤ በዚህም የክርክር መስመር ግብጽ ስልጣኔዋን ከኢትዮጵያ ነው የተቀበለችው፡፡ ለዚህም ተጨማሪ ማረጋገጫ ይሆን ዘንድ አማራ ምዕራብ በተባለ የኑብያ ቦታ አማራ የተባለ መንደር ላይ አማራ የተባለ ቤተ መቅደስ ይገኛል፤ እርሱም በኢትዮጵያዊያን (በአማሮች) የተሰራ ነው፡፡ አምላካቸውም የሉል ቅርጽና ክንፍ ያለው የግዮን አምላክ ነው፡፡ ከዚህ የሆስኪንስ ዘገባ እንደምንረዳው ባለሉሉ የግዮን አምላክም ክንፍ ያለው መሆኑ የጥንት አማሮችን የንስር ባለ ምልክትነት ያሳያል፡ ፡

በተመሳሳይ ሁኔታ በጆንስ፡ ሞንሮ እና ኤልሳቤጥ[60] ትንታኔ ተራራማው የአበሾች ምድር አቢሰኒያ ከላእላይ ግብጽ ሸለቆዎች እስከ ሶማልያ ሜዳማ ስፍራዎች ድረስ ተዘርግቶ ይገኛል፡፡ ስለ አቢሲኒያ ይጻፉና ይነገሩ የነበሩ ብዙ የመካከለኛው አውሮፓ ዘመን ትውፊቶች፣ ተረቶችና ታሪኮች አቢሲኒያዎች በጥንት ግብጾች ህይወት ውስጥ የነበራቸውን ስፍራ ያመለከታሉ ሲሉም አክለው አስፍረዋል፡፡ ይህም የአክሱም ስልጣኔ በዋነኝነት የአማራ ቅርስና ውርስ ለመሆኑ ጸሀፍት ይስማማሉ፡፡ ለምሳሌ ማቴው ዴቪድ[61] የአክሱም ስልጣኔ የአማራን አስተሳሰብ ቀርጾ የኖረ መሆኑንና የእስልምና

[58] Selden, D. 2013. P. 327.
[59] Hoskins, G.A. 1835. *Travels in Ethiopia, above the Second Cataract of the Nile: The Antiquities, Arts, and History of the Ancient Kingdom of Meroe*. London.
[60] Jones, A. H. M.& Monroe, Elizabeth. 1935. *A History of Abyssinia*. Oxford
[61] Mathew, David. 1947. Ethiopia: A Study of a Polity, 1540-1935. London

መምጣት የአማራን ዓለም ከግብጽ ጋር እንዳቆራረጠው፤ በተለይ የአማራ ግዛት ክፍል የነበረው ሜሮ ከተወረረ ወዲህ የአማራ ተጽእኖ መመናመኑን ያትታል፡፡ አማሮች በባህላቸው የህግ ሰዎች፣ ወታደሮችና ካህናት እንደሆኑም አክሎ ያሰምርበታል፡፡ ይሄም የማቴው አባባል ቀደም ብለን የጠቀስነውን የአማራን የዛሬ ባህርይና የጥንት አማራን ባህርይ በየኖሩበት አገር ሁሉ ስናመሳክር ጥልቅ የሆነ አንድነት አለው ያልነውን ክርክር የሚያጠናክር ነው፡፡

ሆተን ካምዴን[62] በ1868 በተጻፈ መጽሃፍ ሄንሪ ሶልትን በመጥቀስ አበሾች አገር በቀል እንደሆኑ፤ በኋላ ግን ከግብጾች ጋር እንደተቀላቀሉ ያትታል፡፡ ሌሎቹ ደግሞ የጥንት እስራኤላዊያን ናቸው ማለታቸውን ያመሳክራል፡፡ ሌሎቹ ደግሞ የይሁዳ ነገድ ናቸው ማለታቸውን ያስታውሳል፡፡ ነገር ግን ቀደም ብለን በጆሹዋ ማርክና ሌሎች ዘገባዎች እንዳየነው አማሮች ለእስራኤላዊያን ቀደምት ወይም አያት ናቸው፡፡ ስለሆነም እዚህ ላይ የቀረበው አስተያየት የቅደም ተከተል መዛባት ይታይበታል፡፡ ሆኖም ሆቴን ካምዴን አበሾች ባጠቃላይ ሰው ወዳድና ጀግና መሆናቸውን አስምሮበት አልፏል፡፡ በዚሁ ጽሁፍ እንደተጠቀሰውም ፖርቱጋላዊው አልቫሬዝ በ1520 ወደ አማራ ሲመጣ ጥሬ ስጋ በደስታ ሲበሉ አይቶ ተደናግጦ ነበር፡፡ ሆተን ካምዴን ስለ ቋንቋም ሲናገር ትግርኛ ከግእዝ፣ አረብኛና እብራይስጥ የተቀያየጠ መሆኑን ጠቅሶ አማርኛ ግን ራሱን የቻለ ልዩ ቋንቋ ነው፤ አማርኛ ከትግርኛ አንዳንድ ቃላት ወስዶ ተጠቅሟል ብሎ ማሰብ ይቻል ካልሆነ በቀር ራሱን የቻለ፣ በራሱ የቆመ ነው ሲል ያረጋግጣል፡፡ ትግርኛ ከተከዜ በላይ ሲነገር አማርኛ ግን ከተከዜ እስከ አባይ ይነገራል በማለትም እርሱ ኢትዮጵያን በጎበኘበት ዘመን የነበረውን ሁኔታ ከትቧል፡፡ ይሄም ትግርኛ ከተከዜ በታች ቦታ ኖሮት እንደማያውቅ እና ከአክሱም መውደቅ ወዲህ ከተከዜ በታች የአማራ ርስት ብቻ እንደሆነ ለሚደረገው ክርክር ተጨማሪ ማስረጃ ነው፡፡

አማሮች ወይም ኢትዮጵያዊያን በግብጽ ስልጣኔ የነበራቸውን ተጽእኖና ግብጽን ቅኝ የመግዛታቸውን ነገር የበለጠ ተንትኖ ለማየት የአማራን የውሀ ህዝብነት ወይም መርከበኛነት ማስታወስ ይገባል፡፡ ስርግው ሀብለ ሥላሴ ራሳቸው በግእዝ ሀመር ማለት መርከብ ማለት ሲሆን አረቦች ከዚሁ ነው ሄሜር ብለው የወሰዱት[63] ብለው ጽፈዋል፡፡ ማለትም አረቦች ሀመር የሚለውን የመርከብ ትርጉም በመውሰድ መርከበኛውን ሀማር ወይም ህምያር ብለውታል ማለት ነው፡፡ ይሄም የሆነው አማሮች ቀይ ባህርን በመርከብ ተሻግረው ወደ አረብያ ያደርጉት የነበረውን ጉዞ ያረጋግጣል፡፡ ይህም ስለ አማሮች ወይም ሆሜራይትስ ወይም ሄሞራይትስ ወይም አሙሩዎች መርከበኝነት ሌላ ደጋፊ ሀሳብ ነው፡፡ በግሪኮች ትውፊት፣ በግብጾች ትውፊት እና በመካከለኛው ዘመን አውሮፓዊያን ትውፊት አማራ ወይም የአቢሲኒያ ተራሮች፣ ወንዞችና ሀይቆች የአምላክ ምድር ናቸው ለሚለው አስተሳሰብም ደጋፊ ነው፡፡ እነዚህ ትውፊቶች ይህንን ምድር የአምላክ ምድር ሲሉት ከመጽሃፍ ቅዱሳዊው የኖህ መርከብ

---

[62] Hotten, John Camden, ed. 1868. *Abyssinia and Its People; or, Life in the Land of Prestor John.* London

[63] Sergew Hable Sellassie 1972, p. 175. *Ancient and Medieval Ethiopian History to 1270.* Addis Ababa.

ጋርም ይገናኛልና፡፡ ለዚህም የበለጠ ማረጋገጫ ይሆን ዘንድ በስርግው ገላው[64] የተተረጎመው ክብረ ነገስት የኤርትራን ባህር ባህረ አልአህመር ይለዋል፡፡ ይህም ባህር እስራኤላዊያን ከግብጽ የተሻገሩበት ነው[65]፡፡ እዚህ ላይ በግልጽ እንደምንረዳው ቀይ ባህር ባህረ አልአህመር መባሉ ቀይ ባህር የአማራ ባህር ማለትም የመርከቦች ወይም የመርከበኛ አማሮች ባህር ይባል እንደነበር ማሳያ ነው፡፡

በጣም የሚገርመው ነገር ክብረ ነገስት የኢትዮጵያ ግዛት ብሎ የሚያስበው ከቀይ ባህር ማዶና ማዶ ያለውን ግዛት የጥንት ይዞታውን እንደያዘ፤ ሳይሸራረፍ ነው፡፡ ክብረ ነገስት ይሄንንም ግዛት ሁሉ የሴም ማለትም የአማራ ህጋዊ ርስት እንደሆነ ደጋግሞ ያሰምርበታል፡፡ ለምሳሌ ሳባ በጸሀይ አምላክ ታመልክ እንደነበር ይገልጽና የሳባን ጥንተ መሰረት የምድያም ንጉስ ሴማዊ ነው ይለዋል፡፡ ይህችም ሴማዊት የኢትዮጵያ አገረ-መንግስት ከሮም መንግስት ጋር አገር እንደምትካፈል ይደነግጋል፡፡ ከኢየሩሳሌም ደቡብ፣ ምዕራብ እስከ ኢትዮጵያ፣ በምስራቅ እስከ ህንድ ያለውን አገር ኢትዮጵያ ግዛቷ እንደሆነ ይደነግጋል፡፡ ክብረ ነገስት የባቢሎን መንግስት ሴማዊ ነው፤ የፋርስ ንጉስ የሴም ዘር ነው በማለት የይገባኛል ሙብቱን በሴማዊ የደም ትስስርነት አማካኝነት ይደነግጋል፡፡ የክብረ ነገስት መሰረታዊ አስተሳሰብ በሴማዊነት ላይ የሚያጠነጥን ሆኖ የጥንቱን የአማራ ሀያል ግዛቶች ሁሉ በእኔ ባይነት የሚያስረግጥ ነው፡፡ ለዚህም ይመስላል አጼ ቴዎድሮስ ሀያል የአማራ (ኢትዮጵያ) ክንድ እስከ ኢየሩሳሌም ሄዶ መግዛት ይችላል የሚለውን ሀሳብ እንዲወጥኑ ያደረጋቸው፡፡ በክብረ ነገስት እንደተገለጸው አጼ ቴዎድሮስ ባህር ተሻግረው ሊቆጣጠሩት የፈለጉት ግዛት የአማራ ወይም የኢትዮጵያ ነው፡፡ የቴዎድሮስ ህልም ኢየሩሳሌምን የመውረር ሳይሆን ህጋዊ ንጉሷ የመሆን ነበር፡፡ ለዛም ነበር "የኢትዮጵያ ባል የኢየሩሳሌም እጮኛ" እየተባለ በግጥም መልክ የንጉሱ ሀሳብ ሲገለጽ የነበረው፡፡ ቴዎድሮስ የኢትዮጵያ ባልነት ማለትም የኢትዮጵያ ንጉሰ ነገስትነቱን ካረጋገጠ በኋላ በልቡ ሊነግስባት ወዳጫት ኢየሩሳሌም መመኘቱን ህጋዊ በሆነ አረዳድ ያሳያልና፡፡

ከላይ የቀረበውን ሀተታ ለማጠናከር ዊሊያም ሻክ[66] አማራ ከአበሻት የዘር ግንድ የሚስቡ የኢትዮጵያ ሉአላዊ ባለቤት ህዝብ እንደሆነ ይጠቁማል፡፡መሲንግ ሲሞን[67] በበኩሉ ራሱ አበሻ የሚለው ቃል ምናልባት ከአዋሽ ወንዝ የመነጨ ሊሆን እንደሚችል ከትቧል፡፡ እዮብ ሉዶልፍ አቢሲኒያዎች ግዛታቸውን ግእዝ እንደሚሉትም ይጠቅሳል፡፡[68] አማሮችን አንዳንዶቹ ቻልዲያን (ኮከብ ቆጣሪና ህዋ መርማሪ የነበሩ

---

[64] ስርግው ገላው (ትርጉም) 1994 ዓ.ም፡፡ *ክብረ ነገስት፡ ግዕዝና አማርኛ፡፡* የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማዕከል፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፡፡

[65] ስርግው ገላው (ትርጉም) 1994ዓ.ም፡ ገጽ 54፡፡ ፡

[66] Shack, William A. 1974:15. *The Central Ethiopians: Amhara, Tigrina and Related Peoples. Ethnographic Survey of Africa,* Ed., by Forde, Daryll. Northeastern Africa. Vol. IV. International African Institute, London.

[67] Messing, Simon D. 1985, p.2. *Highland Plateau Amhara of Ethiopia.* Ed., by Bender, N. Lionel., 1. Human relations Area Files, Inc. New Haven, Connecticut.

[68] Ludolf, Hiob 1682, p., 8, J. P., Gent (trans.). *A new history of Ethiopia being a full and accurate description of the kingdom of Abessinia, vulgarly, though erroneously called the*

ባቢሎናዊያን) ይሏቸዋል፤ አንዳንዶቹ ኑብያዊያን ይሏቸዋል፤ አንዳንዶች ህንዶች ይሏቸዋል፡፡ ቀይ ባህር ጥንት የህንድ ባህር ይባል ነበርና ፖርቱጋሎችም የአማራውን ንጉስ የህንዶች ንጉስ ያሉበት ምክንያት ይሄው ነው፡፡[69] ሴልደን[70] በበኩሉ "ኢትዮጵያዊ እንዴት መልኩን እደቀየረ" ብሎ ርእስ በሰጠው ረዥም ትንተና ውስጥ በማያሻማ ቃል ኢትዮጵያ ኑብያን እና ደቡብ አረቢያን ትቆጣጠር እንደነበር አስፍሯል፡፡ ሴልደን ኢትዮጵያ ቀድሞ ብሄረ-ግእዝ ትባል እንደነበርና ትርጉሙም "የነጻ ህዝብ ምድር" ማለት እንደሆነ አትቷል፡፡ እንደርሱ አባባል ግእዝ የሚለው ግስም ነጻ የወጣና የሚያወጣ እንዲሁም በእብራይስጥ ማለፍ ወይም ማሳለፍ የሚሉ ትርጉሞች አሉት፡፡ ይሄም አማራ ነጻ ህዝብ የሚለውን ትርጓሜ ስንወስድ ግእዝ ራሱ የነጻ ህዝብ ቋንቋ ነበር ከሚለው ጋር ይገጣጠማል፡፡ ስለዚህም የአማራን እና የግእዝን አንድነት ያመለክታል፡፡ ብሄረ-ግእዝ የነጻ ህዝብ አገር የሚል ትርጉም መስጠቱ በቀጥታ አምሓራ የሚለውን ባለ ነጻ ህዝብነት ትርጉም ይመለከታል፡፡ ስለሆነም ብሄረ-ግእዝ ማለት የአማራ አገር ወይም ሀገረ-አማራ ማለት ነው፡፡ የነጻ ህዝብ አገር ማለት ነውና ነጻ ህዝብ የሚል የስያሜ ትርጉም ያለው ደግሞ አማራ ነው፡፡

እንደ ኢማር[71] ሀተታ በደቡብ አረቢያ የኖሩት የህምያር ነገድ መሪዎች ግዛታቸውን የሳባ ግዛት መሪዎች ይሉ ነበር፡፡ እስከ 500 ዓ.ዓ በሀያልነት ቀጥለዋል፡፡ በዚህ ዘመን በኢትዮጵያ ከተወረሩ ወዲህ ጽሁፋቸው ጠፍቷል፤ አካባቢው ከዛ ወዲህ ምን እንደሆነ አይታወቅም፤ በአረቦች ትውፊት ግን ብዙ አሻራ ትተው አልፈዋል፡፡ የተገኙት ቃላትም ለአማርኛ የሚቀርቡ ናቸው፡፡ ለምሳሌ "ስማ፤ ራአይኩ በህልም ከወለድኩ እብናን ሚን ጢብ" ("በህልሜ ወርቅ የሆነ ወንድ ልጅ ስወልድ አየሁ") የሚሉ የድንጋይ ላይ ጽሁፎች ተገኝተዋል፡፡ በአረቦች የህምያሮች ቋንቋ የህምያር ልሳን ይባል ነበር፡፡ ስቴይን ፒተር[72] እንደሚለው ደግሞ አል-ሀማዲን የተባለው የአስረኛው መቶ ክፍለ ዘመን ፀኃፊ የህምያርን ቋንቋ ለመረዳት አስቸጋሪ የሊቃን ቋንቋ፣ ለአረቦች እንግዳ ልሳን ብሎ ጽፎታል፡፡ አንዳንድ የቋንቋው ባህርያት ከአረብኛ ፈጽሞ የተለዩ ናቸው፡፡ አረብኛ አይደለም፡፡ ህምያሮች ከየመን ተራራማ ስፍራዎች እና ዘፈር ተብሎ ከሚታወቀው ዋና ከተማቸው በመነሳት በብዙ ቦታ አሻራቸውን አሳርፈዋል- እስከ ማእከላዊ አረብያ ድረስ፡፡ ይህ በደቡብ አረቢያ ዘፈር የተባለው የአማራ ከተማ በዱችስን

---

empire of Prester John: in four books ...: illustrated with copper plates. LONDON: Prince's Arms in St. Pauls Church-yard.

[69] Ludolf, Hiob 1682, p., 9.

[70] Selden, D. 2013.

[71] Koutchoukali, Imar. *Defining Ḥimyaritic: The linguistic landscape of southwest Arabia in the early Islamic period according to the testimony of the 9th century scholar al-Hamdani.* Leiden University

[72] Stein, Peter 2008. The "Ḥimyaritic" Language in pre-Islamic Yemen: A Critical Re-evaluation. *SEMCLASS,* 1, 203-212

ልዊስ[73] መጽሃፍ ሰፈር ተብሎ ተገልጾ እናገኛለን፤ በዚህም መሰረት የአማርኛው ሰፈር ወይም ከተማ ቀጥተኛ ቃል ሆኖ እናገኘዋለን፡፡

ኢብን ካልዱም[74] የተባለው በ14ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የኖረ የአረብ ታሪክ ፀኃፊ ደግሞ ይህንን አስፍሮአል፡፡ ህምያሮች ሙስናድ የተባለ ፊደል-ገበታ ነበራቸው፡፡ ሙግዳሮች በበኩላቸው ሙስናድ የፊደል ገበታን ከህምያሮች ነበር የተማሩት፡፡ የአረብኛ ጽሁፍ በእስልምና መጀመሪያ ጊዜ በጣም ኋላ ቀር ነበር፤ ምክንያቱም አረቦች በዛ ጊዜ የበረሀ ኋላቀር ባህርይ ስለነበራቸውና ለጥበብ ቅርበት ስለሌላቸው፡፡ አረቦች ስለ ጽሁፍ ምንም በማያውቁበት ዘመን ህምያሮች (ከአይሁዶች ጋር ግንኙነት እንዳላቸው ይጠቁማል) የመጽሃፍ ህዝቦች ይባሉ ነበር፡፡ አረቦችም ሙግዳሮችም ከአማሮች ወይም ህምያሮች ነው የተማሩት፡፡ ህምያሮች የራሳቸው የሆነ የጥንት ቅኔ ያላቸው ነገድ ናቸው፡፡ ህንድ የአቢሲኒያ ህንድ እና ሲንድ (ምዕራብ ህንድ) ተብሎ ይከፈል እንደነበርም ፍንጭ ይሰጣል፡፡ የህንድ ውቅያኖስ የአቢሲኒያ ባህር ይባል እንደነበርም ይጠቁማል፡፡ (በክብረ ነገስት የአማራ ባህር ተብሎ ከተገለጸው የቀይ ባህር ጋር ቀረቤታ እንዳለው ልብ ይባል!) ባጭሩ የህምያር ነገድን ቋንቋ በጊዜው የነበሩ አረቦች አይናገሩትም ነበር ይላል፡፡

በሀሴ ፊ-አሌክሳድሪያ (ገጽ 7-18)[75] ጽሁፍ ደግሞ ሳባ ትውልዱ ከቃህጣን (ዮቅጣን) ሲሆን የህምያር እና የካህላን አባት ነው፡፡ ህምያር በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ዐ.ም በግሪክ በቴዎድሮስ አናግኖስተስ ሆመሪቴ ተብሎ የተጠቀሰ ህዝብ ነው፡፡ ኖንኖሶስ የተባለውም የአጼ ጁስቲኒያን መልእክተኛ ቴዎድሮስን ተከትሎ ወደ አክሱም እና ደቡብ አረቢያ በመጓዝ ሆመሪቴ (ህምያር) የአክሱም ሆሜር ዘር መሆናቸውን አረጋግጧል፡፡ ከዚህ የኢትዮጵያ ህምያር (ሆሜሪቴ) የተመሰረተው ይሄ ህዝብ ደቡብ አረቢያ ውስጥ ህምያሪቲክ ተብሎ ይጠራል ሲልም አክሎ መዝግቧል፡፡ በተለይም አረቦች የህምያሮችን ተረቶች፣ አባባሎች እና የየእለት ቃላትን መዝገበዋል፤ በተለይ የህምያር ቋንቋ ለአረቦች ለጆሮአቸው እንግዳ እንደነበር ጠቅሰው ሰነዶችን ትተው አልፈዋል፡፡ ሆኖም ከ10ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በኋላ ስለ ህምያር የተጻፉ ብዙ ነገሮች የሉም፤ ቋንቋውም ጠፍቷል--በዛ ጊዜ፡፡ ሆኖም የዛ ተረፈ ልሳናት በአረብኛ ውስጥ *በሳብስትራተምነት* እንደቀጠሉ እርግጥ ነው፡፡ ኢብን ካልዱምን ጠቅሶም አረብኛ ከህምያር የተለየ ራሱን የቻለ ቋንቋ ነው ብሏል፡፡ በዚህም ህምያር የራሱ የጽህፍ ልሳን ነበረው፤ አረብኛም እንደዛው በማለት ጽፏል፡፡

ይህ በደቡብ አረቢያ በተለይም በየመን ገዥ የነበረው የህምያር (አማራ) ህዝብ ምንጩ ከኢትዮጵያ ስለመሆኑ ተጨማሪ ማረጋገጫም ማቅረብ ይቻላል፡፡ ለዚሁም

[73] Duchesne, Louis (1907). *The churches separated from Rome*. Ed., by Wilhel, J. D.D. Vol. IX

[74] *Ibn Khaldun, Abd Ar Rahman bin Muhammed the Muqaddimah*, Trans., by Rosenthal, Franz

[75] Haase, Fee-Alexandra. Mudar Language and Himyarite Language (http://web.aou.edu.lb/images/stories/lebanon/Research/CALR/issue6/Article%204.pdf)

አጋታርኪደስ[76] የተባለው ግሪካዊ ከክርስቶስ ልደት በፊት 120 ዐመት ላይ በአክሱም አማርኛ ወይም ከአማርኛ እጅግ የሚመሳሰል ካማርኛ የተባለ ቋንቋ እንደነበር ጽፏል፡፡ አጋታኪርደስ ራሱ ካማርኛ ወይም አማርኛ እንደለመደ ጽፏል፡፡ ግእዝ ልሳነ-መጽሃፍ ወይም መጻሀፍኛ እንደሚባልም መዝግቧል፡፡ እናም አማርኛ በጽሁፍ ልሳንነት ረገድ በግእዝ ላይ የበላይ የሆነው ይኩኖ አምላክ ከነገሰ ወዲህ ነው ይላል፡፡ አማርኛ የአማራ ቋንቋ ነው፤ የተፈጠረውም ከህምያራይት መጠነኛ ለውጥ በማድረግ ነውም በማለት አስረግጦ ያስረዳል፡፡ ስርግው ሀብለስላሴ[77] ራሳቸው ከየመን መሪዎች አንዱ የአቢሲኒያ አማራ ነገድ አባል እንደነበር ከዚህ ቀደም ስላነበብነው ማስረጃ ድጋፋቸውን ይሰጣሉ፡፡ ታደሰ ታምራት[78] በበኩሉ አማርኛ ከግእዝ ጋር እንዴት እንደሚገናኝ ሙሉ ስምምነት የለም ካለ በኋላ፤ ከግእዝ ይምጣ ወይም ከሌላ ያልታወቀ የጥንት ሴማዊ ቋንቋ ይምጣ የሚታወቅ ነገር የለም ይላል፡፡ ምንም እንኳ የግዕዝን እና የአማርኛን ምንጭ ለማረጋገጥ ባይችልም፤ ታደሰ ታምራት አማራን ነገድ በማለት ቃል በቃል ይጠራዋል፡፡ እንዲያውም ከትግራይ ደቡብ ያሉ ሴማዊያን ምንጫቸው አንድ ነው ብሎ ያረጋግጣል፡፡ ከእነዚህም በጣም ሰሜነኛው አማራ መሆኑን እና እሱም ከሁሉም ቀድሞ የነበረ እንደሆነ ይገልጻል፡ ፡ ከጽሁፍ እጥረት የተነሳ አማራ በዚህ ቦታ መኖር የጀመረበትን ቀን ብቻ ነው ማረጋገጥ የማይቻለው፡፡ ታደሰ ይሄን አስረግጦ ከመናገር ግን አልተቆጠበም፡- "ሆኖም አማራ አመጣጡ በቅድመ ክርስትና ዘመን በአክሱም ዘመን ነው" ይላል፡፡ ታደሰ ይቀጥላል፡ ክርስትና መስፋፋት ሲጀምር እንኳ በላይኛው በሸሎ ወንዝ ተፋሰስ አማራ የሚባል የተለየ ህዝብ እንደነበር ታሪክ ይጠቁማል ሲልም ያስታውሳል፡፡

ደስታ ተክለወልድ በ1962 ዓ.ም ባሳተሙት አዲስ ያማርኛ መዝገበ ቃላት መጽሀፋቸው ውስጥ አቢስ ወይም አቢሳ (ከለው) የኩሽ ሰባተኛ ልጅ፣ የናምሩድ ታናሽ፤ የነገድ ስም ነው፤ አቢሲኒያ (አቢሳዊ) ማለት የአቢስ (የአማራ) አገር፤ ሀበሻ ማለት ሲሆን ይሄ ስም ከ70 ሊቃናት በፊት ነበር ይላሉ፡፡ ሆሜር ሁሉንም ማእከላዊ አፍሪካ ኢትዮጵያ ብሎ እንደጠራውም ይጠቅሳሉ፡፡ የሲሲሊው ዲዮዶርም ምእራባዊ፣ ምስራቃዊ የአፍሪካ ጠረፍ እና ምእራባዊ አረቢያ ብሎ ኢትዮጵያን በሶስት እንደሚከፍለው ጠቅሷል፡፡ በተመሳሳይ ዳንቨር ስቴቨን[79] የአማራ ህዝብ የአክሱማዊው ግዛተ አጼ ወራሽ መሆናቸውን ያረጋግጣል፡፡ በመቀጠልም አማሮች የዚህ የጥንት ግዛት የተጻፈና ያልተጻፈ ታሪክ ጠባቂና ለትውልድ የሚያስተላልፉ የአክሱም ስልጣኔ ወራሽ ህዝብ መሆናቸውን አስረግጦ ይናገራል፡፡

ከዚህ እና ቀደም ብለን ከጠቀስናቸው ታሪካዊ ሀቆች ተነስተን አማራ የአክሱም ስልጣኔ ፈጣሪ እና ባለቤት እንደሆነ የተረጋገጠ ነው እንላለን፡፡ አክሱም ስትወድቅ

---

[76] *The Penny Cyclopedia of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge*, Vol., 1. London, p. 450-451.

[77] Sergew Hable Sellassie, 1972, p. 262

[78] Tamirat, Taddesse 1972. *Church and State in Ethiopia*, 1270-1527. P. 37-38.

[79] Danver, Steven (Ed.) 2013. *Native Peoples of the World: An Encyclopedia of Groups, Cultures, and Contemporary Issues.* Volume 1-3. Tylor And Francis.

ማእከሉን ወደ ሮሀ ላሊበላ፣ በኋላም ወደ ሸዋ፣ ከዛም ወደ ጎንደርና ጣና እንደገናም ወደ ሸዋ ሲያዘዋውር የቆየ ነገር ግን ያልተቋረጠ ስልጣኔና መንግስት ባለቤት ነው፡፡ ለኢትዮጵያ የሚያሳየው ፍቅር እና ልባዊ መንሰፍሰፍም የዚህ የአክሱም ስልጣኔ ፈጣሪና ባለቤት እና የግዛተ-አጼው ጠባቂ ፊታውራሪነቱ የተነሳ ነው፡፡ ትናንትን ለማወቅ ዛሬን ማጥናት መስታወቱን ያጠራል፡፡ ሰው ገንዘቡ ባለበት በዚያ ልቡ አለ ነውና አማራ ገንዘቡ የሆነችው አገሩ ኢትዮጵያ ባለችበት በዛ ልቡም አለ እንላለን፡፡ ከላይ የጠቀስናቸው ሰነዶች የአማራን የጥንት ስረ መሰረት ለመገንባት ያስችላሉ፡፡ የተጠቀሱት ዋና ዋና ስሞችም አሙሩ፣ አማራ፣ ህምያር፣ ሐመር፣ ሆሜራይት፣ ሄሞራይት፣ ፊንቄ፣ ኤመር፣ አሞራዊያን፣ ከንአን፣ ኣምሓራ፣ ሆሜሪቴ፣ አምሓራ ሲሆኑ በተለያዩ ቋንቋዎች ከመጻፋቸው በቀር አንድን ህዝብ ነው የሚያመለክቱት፡፡ ይህም አማራ የተባለው ህዝብ ነው፡፡ ጥሬ ስጋ ተመጋቢነት፣ ጦረኝነት፣ የተራራ ህዝብነት፣ ጽሁፍና ቅኔ ወዳድነት፣ ሀይማኖተኝነት፣ የህዋ መርማሪነት (ኮከብ ቆጣሪነት)፣ መድኃኒት ቀማሚነት፣ የባህር ላይ ቀዛፊነት፣ የመጽሃፍ ህዝብነት፣ ተወርሮ የማያውቅ ነጻ ህዝብነት፣ ህግ አዋቂነት እና ወዘተርፈ የዚህ የጥንት ህዝብ ባህርያት ሲሆኑ አሁንም አንዳችም ሳይጎድሉ የአማራ ህዝብ ባህርያት ሆነው ይገኛሉ፡፡ የአምላክ ህዝብነት ትውፊታቸውን በተመለከተ ደግሞ በቀጣዩ ክፍል ስለጨረቃ ተራሮችና ግዮን ስናይ እንመለስበታለን፡፡

አማራ ከመካከለኛው ዘመን ወዲህ፤ እና የአሁኑ አማራ

ኬለር ኤድመንድ[80] እንደ ገለጸው ኢትዮጵያ አክሱም በሰባተኛው ክፍለ ዘመን ከወደቀች ወዲህ እስከ 13ኛው ክፍለ ዘመን በአንድ አጼያዊ ግዛት ስር ተዳድራ አታውቅም፡፡ በ1270 እ.ኤ.አ ነው ከሸዋ የተነሱት አማሮች በአጼ ይኩኖ አምላክ መሪነት ሰሎሞናዊ ስርዎ መንግስቱን መልሰው በአንድ የአጼያዊ ግዛት ስር ያጠቃለሏት፡፡ በዚህ ጊዜ ነው የመካከለኛው ዘመን አብርሆታዊነት (Renaisance) የተጀመረውና አማርኛም የመንግስት ቋንቋ እና ዋና የአገሪቱ ባህላዊ እሴት የሆነው የሚል ይዘት ያለው ሀሳብ አስፍሯል፡፡ በእርግጥ ብዙዎች የአማርኛ ቋንቋ በዚህ ዘመን ተጀምሮ ነው የተስፋፋው የሚሉት ክርክር ብዙም የሚያስኬድ አይደለም፡፡ ምክንያቱም እነ እዮብ ሉዶልፍ እንዳረጋገጡት በ16ኛውና 17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን እንኳ አማርኛ አሁን አማራ የሚባለው ምድር ሁሉ ዋና መግባቢያ ነበርና፡፡ ይሄም ቋንቋው ከዛ ቀድሞ ሰፊ ስርጭት እንደነበረው የሚያስረዳ ነው፡፡ በተጨማሪም በዛ ፈጣን መገናኛ እና መንገድ ባልነበረበት ጊዜ ህዝቡ ትስስሩ ልል ስለሚሆን የቋንቋን በፍጥነት ሰፊ ቦታዎችን ማዳረስ ይገድባል፡፡ ከዛም ተነስተን ከእነ አጼ ይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግስት ተነስተን በ150 አመታት ውስጥ

[80] Keller, Edmond J. 1981, p.310-311. The Revolutionary Transformation of Ethiopia's Twentieth-Century Bureaucratic Empire. *The Journal of Modern African Studies*, 19, 2, 307-335. Cambridge University Press

ብቻ መላውን ምድር አዳረሰ ማለት አንችልም፡፡ ስለሆነም አማርኛ በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ላይ በድንገት አደገ የሚለው አስተሳሰብ ተቀባይነት የሌለው ነው፡፡ ምናልባት በዚህ ዘመን ከግእዝ ጎን ለጎን የጽሁፍ ቋንቋ ሆነ የሚለው ሚዛን ይደፋል፡፡ በመነገር ደረጃ ቀደምት ሆኖ ነገር ግን ግእዝ የስነጽሁፍ ቋንቋ በመሆኑ ምክንያት አማርኛ በቶሎ ወደ ጽሁፍ ቋንቋነት እንዳልገባ ግልጽ ነው፡፡

ይሄንን አማርኛ እድሜው በ700ና 800 አመታት የተገደበ ነው የሚለውን የተሳሳተ መላምት አለቃ ታየ ገብረማርያም[81] ቃል በቃል ሲያፈርሱት “ባጼ ይኩኖ አምላክ ጊዜ የአማርኛ ቋንቋ ተጀመረ ማለት ፍጹም ጨዋታና ተረት ተርታ ነገር ነው” በማለት ነው፡፡ አለቃ ታየ ቀጥለውም አማርኛ ከ5000 እስከ ስድስት ሽህ ዓመት በፊት ጀምሮ ይነገር እንደነበር የፊተኛው ክብረ መንግስት ላይ መጻፉን ይጠቅሳሉ፡፡ አለቃ ታየ ይልቅም አማርኛ በአጼ ይኩኖ አምላክ ያማረ፣ የሰለጠነ ሆነ ይላሉ፡፡ ለምሳሌም የጥንት አክሱም ነገስታት ወረደ፣ ነጋሽ፣ አግባ፣ ጉም፣ አስጎምጉም፣ ለትም፣ ተላትም፣ ያደ፣ ጎሽ፣ አይዞር፣ መራ ተክለ ሃይማኖት የሚባሉት ስማቸው ፈጽሞ አማርኛ ነው፡፡ እነዚህ ቃላት በትግርኛም በግእዝም የሉም፡፡ በግእዝ ሸ፣ ኛ፣ ጀ፣ ጨ የሚል አንድ እንኳ ቃል የለም በማለት ጽፈዋል፡፡ ስለ አማራ ህዝብ ሲናገሩ የአማራ ህዝብ ከነገደ ዮቅጣን ከኢትዮጲስ ዘር እንደሆነ ያሰምሩበታል፡፡

ይሄንን የአማራ ጥንታዊነት የበለጠ ለማስረገጥ ያህል በብሩክ ክላርክ እይታ አማሮች የኢትዮጵያ ሉአላዊ ህዝብ ናቸው፡፡[82] ፕሮፍ. ስርገው ሀብለስላሴ አማርኛ በዛግዌ ስርወ መንግስት ከተራ መግባቢያነት አልፎ የመንግስት የስራ ቋንቋ ወይም ልሳነ ንጉስ ነበር ይላሉ! አማርኛ ከአማራ ዳይናስቲ (Solomonic Dynasty) በፊትም ነበር፤ አሁንም አለ፡፡ ቋንቋ ያለህዝብ አይኖርምና አማራም ጥንትም ነበር፤ አሁንም አለ፡፡ ከ700 ዓመታት በፊት የተፃፉ የነ ኢብን ካልዱም[83] መፅሀፍት ዋቢ ናቸው፡፡ ዴቪድ ፍሊፕሰን[84] የተባለው እውቅ አርኬዎሎጅስት የሴፊንክስ ቅርፅ የያዘ እድሜው በሽዎች የሚቆጠር የአለት ላይ ምስል ጭቃ በረት ላይ መገኘቱን ፅፎአል! ጭቃ በረት መሀል ቤተ አምሀራ ከደሴ 30 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል፡፡ የሲፊኒክስ ቅርጽ ማለትም የጊዛው ግብጽ ስፊኒክስ አይነት ማለት ነው፡፡ አማርና የሚባለው የግብፅ ጥንታዊ ቦታ (Amarna Letters) ስለሚባል ሴሜቲክ ፊደልና በዘመኑ በነበሩ ሀያል ነገስታት መካከል የተጻፉ ዲፕሎማቲክ መልእክት ልውውጦችን ስናስብ አማሮች ግብፅ ሄደው እዛው የመሰረቱት ስልጣኔ መሆኑን እንረዳለን፤ ምክንያቱም ግብጽ ከጅምሩ ሴም ስላልነበረ፤ በኋላ የሄዱት የሴም ስልጡን አማሮች ግን ያንን ለመሰለ ስልጣኔ አበቁት፡፡

---

[81] አለቃ ታየ (ብረማርያም፡ 1914 ዓ.ም. *የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ፡ ባጭር ቃል የወጣ፡፡ ሚሲኦንግ ሱኤድዋ ሕተሚያ አሥመራ፡፡*

[82] Brooke, Clarke. 1959, p.61. The Rural Village in the Ethiopian Highlands. *Geographical Review*, 49, 1, 58-75. American Geographical Society

[83] Umarah Ibn Ali Al-Hakami; Ibn Khaldun; Muhammad Ibn Yaqub Janadi; Henry Cassels Kay. Yaman: Its *Early Medieval History (Yeman)*. Martino Publishing, 2005

[84] Phillipson, David W. 2009.

የሆነ ሆኖ እጅግ በጣም የቅርቡን ዘመን ብንወስድ እንኳ ከዛሬ አራት መቶ ዓመት በፊት የነበረው የምድረ አማራ ሁኔታ ከዛሬው ብዙም የተለየ አልነበረም፡፡ በዚህ ጊዜ ወደ አገራችን የመጣው ሎቦ ጀሮሜ "የአማራ ግዛት ነዋሪዎች እጅግ ስልጡን እና ትሁታን ናቸው" ይላል፡፡ ይሄ ጎብኚ ስልጡን ህዝብ ሲል እንግዲህ አብሮ ለረዥም ጊዜ በመኖሩ የተገነዘበውን ነገር ከራሱ አውሮፓ ስልጣኔ ጋር አነጻጽሮ መናገሩ እንደሆነ ግልጽ ነው፡፡ ስልጡን ህዝብ ሲልም በወቅቱ ከፖርቱጋል የስልጡን ህዝብነት አንጻር ተመልከቶት ለመሆኑ ጥርጥር የለውም፡፡ ስልጡን ህዝብ ማለት በዛ ወቅት ፖርቱጋል ከደረሰችበት የሰልጣኔ መለኪያ አንጻር የተሰነዘረ በመሆኑ እንደቀላል የሚታለፍ አይደለም፡፡ ስልጡን ለማለትም የተለያዩ የህብረተሰቡን ባህልና ትውፊቶች እንዲሁም ባህርይ የግድ መመልከት ያስፈልግ ነበር፡፡ ስለሆነም አባ ጀሮሜ ስልጡን የአማራ ህዝብ ሲል ለእኛ የሚሰጠን የተለየ ትርጉም አለ፡፡ ይሄውም አንድ ህብረተሰብ በዛ ደረጃ ስልጡን ነው ለመባል ከዛ ቀደም ለብዙ ዘመናት አንድ ቦታ በመኖር፣ የሆነ ያደገ ፖለቲካዊ እና ማኅበራዊ አደረጃጀት አዳብሮ ማጽናትን እና ታሪካዊ ህዝብነትን ያመለከታል፡፡ አንድ ህዝብ ስልጣኔን ለማምጣት ቀደምት ህዝብ መሆን አለበት፡፡ በእርግጥ አማራ የመንግስት አወቃቀር ላይ ከደረሰ ረዥም ጊዜ ያስቆጠረ ህዝብ በመሆኑ ስልጡን መባል ወይም ሆኖ መገኘቱ አይገርምም፡፡ ባጠቃላይ ከዚህ ስልጡንነት ጀርባ ቀደምትነትን እናገኛለን፤ ቀደምትነትም በአሰፋፈር እና በስልጣኔ ደረጃ ነው፡፡

አማራ በኢዮብ ሉዶልፍ ጊዜም (በ16ኛውና 17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን) ልክ እንደ አሁኑ በክፍለ ሀገር የተከፋፈለ ነበር፡፡ በጌ ምድር ግዛት፤ አምሐራ ግዛት፤ ጎጃም ግዛት፤ ሸዋ ግዛት፤ ዳሞት ግዛትና አገው ግዛት በመባል፡፡ ከላይ እንደተገለጸው ቋንቋቸው አማርኛ እንደነበርም ይጠቁማል፡፡ ለምሳሌ ስለበጌ ምድር ሲያብራራ በጌ ምድር በራሱ በቋንቋው በግ የሚረባበት ምድር ማለት ነው ብሎ በቀጥታ ተርጎሞታል፡፡ ስለዚህ እነዚህ የተለየ ነገድ ሳይሆኑ አንድ ነገድ ሆነው በተለያየ ክፍለ ግዛቶች የተከፋፈሉ ነበር፡፡ ከሞላ ጎደል የአሁኑን በሚመስል ሁኔታ፡፡ ምናልባት የአገው ነው ትንሽ ለየት የሚለው፡፡ አገው የራሳቸውን ቋንቋና አማርኛን እንደሚጠቀሙ ከዚህ መረዳት ይቻላል፡፡ አገውን በተመለከተ ኩይሪን[85] ከአክሱም ቀደም ብለው በነበሩት እልፍ አመታት በአፍሪካ ውስጥ ፈልሳፊ ህዝብ የነበሩ እና እረኝነት፣ እርሻን እና እጽዋት ማላመድን ያሳደገ ህዝብ ነው፡፡ አገው በእርግጥ ለአክሱም ስልጣኔ መሰረት ነበር፡፡ የአገው አሻራ በጣም ጠቃሚ ስነልሳናዊ፣ ባህላዊ እና ነገዳዊ ግብአት ሆኖ ቆይቷል፡፡ ሁለቱም ቡድኖች ከ1270 በኋላ በነበራቸው መስተጋብር አሁን የያዙትን ማንነት ማበልጸግ ችለዋል፡፡

የአሁኑ የአማራ ባህርይ ከላይ ከተዘረዘረው ከጥንቱ ባህርይ ጋር የሚመሳሰል ለመሆኑ የቅርብ ጊዜ ታሪካችን ምስክር ነው፡፡ አሌክሳንደር ቡላቶቪች ይህችን አማራ በግንባር ቀደምትነት የመራትን እና ታሪክ የሰራባትን አቢሲኒያን "በጥቁሩ አህጉር ውስጥ በጣም ሚና የተጫወተች አገር ናት" ይላታል፡፡ አክሎም ከግብጽ ጋር በነበራት ግንኙነት

[85] Quirin, James 1998:198. Caste and Class in Historical North-West Ethiopia: The Beta Israel (Falasha) and Kemant, 1300-1900. *The Journal of African History,* 39, 2, 195-220. Published by: Cambridge University Press.

አማካኝነት በኢትዮጵያ ተራሮችና አዋሳኞቿ ብቸኛዋ አብርሆታዊት እና የስልጣኔ አሰራጭ አገር እንደነበረች ያትታል፡፡ ለዛም በመካከለኛው ዘመን እጅግ በጣም ሀይለኛ መንግስት እንደነበረች ይገልጻል፡፡[86] አጁሞቢ ሳሂድ በበኩሉ የኢትዮጵያ ዘመናዊ ታሪክ ለአፍሪካ ባህላዊ፣ ምሁራዊና ፖለቲካዊ ታሪክ የራሱ የሆነ ወጋገን እንደሚፈጥር፤ ኢትዮጵያ በልዩ ልዩ ሁኔታ የአፍሪካ መገለጫ ተደርጋ ስትሳል መቆየቷን ያትታል፡፡[87] በዚህም ሳቢያ ኢትዮጵያ ለአፍሪካዊያን ዲያስፖራዎች ጥልቅ የሆነ ትርጉም ስትሰጥ ቆይታለች፡፡ የመጨረሻዋ ያልተወረረች አገር በመሆን ለጥቁር የነጻነት ትግል እንደ ቀንዲል እንድትወሰድም ሆናለች፡፡[88] ታዋቂው ፓን አፍሪካኒስት ዱቦይስ ስለ ኢትዮጵያ ሲናገር ነጻነቷን ያላስደፈረች፣ በዘመናዊ ብዝበዛና የዘረኝነት ቀንበር ውስጥ ያልወደቀች፣ የጥንት ፖሊሲዋን ጠብቃ አሁንም የምታራምድ አገር በመሆኗ ለአሁኑ የጥቁር ንቅናቄ የቃል ኪዳን ምድር ናት ብሏታል፡፡[89] ኢትዮጵያ እጆቿን ወደ እግዚአብሄር ትዘረጋለች የሚለውን መጽሃፍ ቅዱሳዊ ጥቅስም ጥቁር ህዝብ አንድ ቀን ዓለምን የሚመራ ሀያል ህዝብ እንደሚሆን ተስፋ የሚሰጥ ትንቢታዊ ንግግር ነው ብለውም ያምናሉ፡፡ ለዚሁም ኢትዮጵያ በጣልያን ስትወረር የጥቁር ህዝብ የመጨረሻዋ ምሽግ ተሰበረች ብለው ብዙ ፖለቲካዊ ተቃውሞና ሎቢ አድርገዋል፡፡[90] መሲንግ ሲሞን እንዲሁ የኢትዮጵያ ታሪክ ከተቀረው አፍሪካ በሁለት ዋና ዋና ነገሮች እንደሚለይ ሲገልጽ፡- በአገር በቀል የስነጽሁፍ ስልጣኔ እና ለረጅም ጊዜ ተጠብቆ በኖረ ነጻነት መሆኑን ያሰምርበታል፡፡[91]

እዮብ ሉዶልፍ በ17ኛው መቶ ክፍለዘመን የኢትዮጵያን ታሪክ ለመጀመሪያ ጊዜ በዘመናዊ መልኩ ጽፏል፡፡ አብዛኛው ጽሁፉ የሚሸፍነው የአቢሲኒያን ታሪክ ነው፡፡ በዚህ መጽሃፍ መግቢያ እንደተጠቀሰው ብዙዎቹ ጸሀፍት አቢሲኒያ ሲሉ በአብዛኛው አማራ ማለታቸው ነው፡፡ እናም የኢዮብ አመዛኙ ታሪካዊ ጥናት ስለአማራ ነው ማለት ነው፡፡ ለአብነት ስለ አቢሲኒያ ግዛቶች ሲጽፍ "በመኳንንትነት አማራ ከትግሬ ስለሚበልጥ አስቀድሜ ስለአማራ እናገራሁ" በማለት ነው የሚጀምረው፡፡[92] ሲዘረዝርም አማራ ከግዛቶች ሁሉ በጣም ትልቁ ልኡል እንደሆነ ያስረግጣል፤ በእርግጥ ይሄ የአማራ ግዛት ማለት ሳይንት ነው፡፡ ነገር ግን የአማራ ግዛት ማለት በወቅቱ ከአማራ ግዛቶች አንዱ ነበር፤ በመሆኑም ስለዚህ የአማራ ግዛት የተነገረው ስለ ሌሎችም የአማራ ግዛቶች እንደነበር እናያለን፡፡ ይህንን ለማጠናከር ሳሙኤል ጉባት አማራ የሚለው ስም ጥንት ከአንድ የግዛት ክፍል ጋር የተያያዘ ቢሆንም አሁን ግን በአጠቃላይ የግዛቱ መጠሪያ ሆኗል ይላል፡፡

86 Bulatovich, Alexander 1990. With the Armies of Menelik II, (trans.,by Richard Seltzer 1993). *Journal of an expedition from Ethiopia to Lake Rudolf, an eye-witness account of the end of an era.*
87 Adejumobi, Saheed A 2007, p.1. The History of Ethiopia. Greenwood Press
88 Adejumobi, Saheed A 2007, p.2.
89 Adejumobi, Saheed A 2007, p.2.
90 Adejumobi, Saheed A 2007, p.3.
91 Messing, Simon D. 1985, p.13.
92 Ludolf, Hiob 1682, p. 13.

በዚህም ግዛት በሞላው አማርኛ ይነገርበታል ሲል አክሏል፡፡[93] ኢዮብ አያይዞ የነገስታቱና መኳንንቱ ሁሉ የጥንት ምንጭ ይህ የአማራ ግዛት እንደሆነ ይደመድማል፡፡ አምባሰልና ግሸን የተባሉ የልኡላን ቤተሰቦች መጠበቂያ እንዳለውም ይጠቅሳል፡፡ ይሄም ቦታ የአቢሲኒያ እምብርት መሆኑን ያሰምርበታል፡፡ በአማራ ውስጥ ያሉት አውራጃዎች አምባሰል፣ አካምባ፣ አንበሲት፣ አርሞንኤም፣ አትሮንስ ማርያም፣ በዳበድ፣ በረራ፣ በተታ፣ በዳገደል፣ ድዳ፣ ደማህ፣ ኤፍራታ፣ ኤዋርዛ፣ ፈረስ ባህር፣ ገነተ ጊዮርጊስ፣ ጌሾ ባህር፣ ግሩምጌ፣ ገል፣ ግሸ፣ ግሸን፣ ሀገረ ክርስቶስ፣ ቀርነ ማርያም፣ ቂሳርያ፣ ላይ ኩታ፣ መካነ ስላሴ (ታሪኩን ሲጽፍ ቃለመጠይቅ ያደረገለት የአባ ጊዮርጊስ ትውልድ ቦታ)፣ መልዛ፣ ሸግላ (ሽክላ)፣ ታቦር፣ ተድባበ ማርያም፣ ጣት ቆይ፣ ዋልሳ፣ ዋሮ፣ ወግዳ፣ ወንዝ እግር፣ እና ዙር አምባ ናቸው፡፡[94] እዚህ ላይ ግን በሌላ የታሪክ ድርሳን የልብነ ድንግል ዋና ከተማ በረራ ማለትም የዛሬው አዲስ አበባ እንደሆነ ተጠቅሶ እናገኛለን፡፡ በዚህም አኳኋን የአማራ ግዛት የሚባለው ሸዋንም ያካትት እንደነበር ፍንጭ ይሰጣል፡፡

በኢዮብ የታሪክ መጽሃፍ ከአማራ ቀጥሎ በሁለተኛነት የሚቀመጠው ግዛት አንጎት ነው፡፡ ሀንጎትም ይባላል፡፡ ሶስተኛው ግዛት በጌምድር ነው፡፡ በጌምድር በአባ ጊዮርጊስ አባባል እንደ ጀርመን ያለ ባለ ብዙ ውሀ፣ ለምለም፤ እንዲሁም የበሽሎ ወንዝ ከአማራ ግዛት የሚለየው ግዛት ነው፡፡ በበጌምድር ውስጥ ያሉ አውራጃዎችም አንዳቤት (የባለዋሸንቶች አገር)፣ አትካና፣ ዳህር፣ እስቴ፣ ጉና፣ ቆማ፣ መቄት፣ መሳለሚያ፣ ስማዳ፣ ዛማ (ጻማ)፣ ወይናልጋ እና ውዶ ናቸው፡፡ አራተኛው ግዛት ባሊ ሲሆን በምስራቅ ዳርቻ ነበር የሚገኘው፣ ኦሮሞዎች መጀመሪያ የተቆጣጠሩት እና በአማሮች ላይ ግፍ መፈጸማቸው የሚጀምረው ከባሊ ግዛት ጀምሮ ነው፡፡ የመሬት ወረራውም የጀመረው እዚህ ላይ ነው፡፡ አምስተኛው ግዛት ቢዛሞ ሲሆን አባይ ከጎጃም ይከፍለዋል፡፡[95]

ስድስተኛው ግዛት ተራራማው የቡግና ግዛት ነው፡፡ ሰባተኛው ግዛት ከምባታ ሲሆን ነዋሪዎች ሀድያ ወይም ሀድዬን ይባላሉ፡፡ ስምንተኛው ግዛት ኮንት ወይም ኮንች ይባላል፡፡ ዘጠነኛው ዳሞት ሲሆን ከአባይ ማዶ፣ ከጋፋት ርቆ ይገኛል፡፡ አስረኛው ግዛት ደዋሮ ሲሆን የባሌን ደቡባዊ ክፍል የሚያዋስን ምስራቃዊ ግዛት ነው፡፡ አስራ አንደኛው ግዛት ደምብያ ሲሆን አሁን የመንግስት መቀመጫ ነው (ሉዶልፎ ታሪኩን በጻፈበት ወቅት ማለት ነው፡፡) የደምብያ አውራጃዎችም አርባያ፣ ድቅልአርባ፣ ዳሀና፣ እድን፣ ጋባ፣ ጎንደር፣ ቋራ፣ ናራ፣ ሰራቆ፣ ሰራቀርን፣ ጣቁሳ፣ ተንከል፣ ጭልጋ እና ዋልዋድ ናቸው፡፡ አስራ ሁለተኛው ግዛት እናርያ ሲሆን መሬቱ ለምለም፣ ሰዎቹ በጣም ቅንና ብሩህ ናቸው፡፡ አስራ ሶስተኛው ግዛት ፈጣጋር ሲሆን በምስራቅ በኩል ከባሊ ጋር ይዋሰናል፡፡[96] አስራ አራተኛው ግዛት ዳሞት ሲሆን ጋፋትን ያዋስናል፡፡ አስራ አምስተኛው ግዛት ጋጀ ወይም ጎግ ነው፡፡ አስራ ስድስተኛው ግዛት ጋን ወይም ጋንሄ፤ አስራ ሰባተኛው ግዛት ገንዝ፤ አስራ

---

[93] Gobat, Samuel 1850 (journal ended in 1833). *Journal of three years' residence in Abyssinia.* Contributor Clark, Sereno Dickenson (tr.)
[94] Ludolf, Hiob 1682, p. 13-14.
[95] Ludolf, Hiob 1682, p. 15.
[96] Ludolf, Hiob 1682, p. 15.

ስምንተኛው ግዛት ግድም፣ በምስራቅ በኩል ከደዋሮ ይዋሰናል፡፡ አስራ ዘጠነኛው ግዛት ጎጃም ሲሆን ሀያ ንኡሳን ግዛቶች (አውራጃዎች) ነበሩት፡፡ ሀያኛው ግዛት ጎምቦ፤ ሀያ አንደኛው ግዛት ጎንጋ፤ ሀያ ሁለተኛው ግዛት ጉራጌ ነው፡፡ ሀያ ሶስተኛው ግዛት ኢፋት (በምስራቅ በኩል ከሸዋ ጋር የሚገናኝ) ሲሆን ሀያ አራተኛው ግዛት ስሜን ነው፡፡ ሀያ አምስተኛው ግዛት ሴት (ስት፣ ሰት፣ ሰጥ) ይባላል፡፡ ነዋሪዎቹ በዛ ጊዜ ክርስቲያንም፣ አይሁም ወይም ሙስሊም አልነበሩም፤ ይልቅም የራሳቸውን ባህላዊ እምነት ይከተሉ ነበር፡፡[97]

ሀያ ስድሰተኛው ግዛት ሰዋ ወይም ሸዋ ነው፡፡ በጣም ሰፊ ነበር፡፡ የነገስታት መቀመጫ በነበረ ጊዜ ከአማራ ግዛት የበለጠ ዝነኛ ነበር፡፡ ብዙ ከተሞችና ገዳማት አሉት፡፡ ላእላይና ታህታይ ተብሎ በሁለት ይከፈላል፡፡ ሀያ ሰባተኛው ግዛት ሻት ነው፡፡ ሀያ ስምንተኛው ግዛት ትግሬ ነው፡፡ ባህር ነጋሽ ይባላል፡፡ በጣም የታወቀው ወደ ባህሩ የተጠጋው ማለትም የዛሬው ኤርትራ ነው፡፡ አክሱም ላይ ድሮ የነገስታት መቀመጫ ነበር፡፡ አሁን የባህር ነጋሽ ከተማ ድባርዋ ነው፡፡ ይሄ ግዛት ሀያ ሰባት አውራጃዎች ሲኖሩት በጊዜው ከተከዜ በታች ዋግን ብቻ ነው የሚጠቅሰው፤ ከዛ ውጭ ወልቃይት እና ጠገዴን አይጠቅስም፡፡ ይሄም ትግሬ እንጅ ትግራይ ተከዜን ተሻግራ አታውቅም ለሚለው ታሪካዊ ክርክር ተጨማሪ ማረጋገጫ ነው፡፡ በውስጡም የነበሩት ነዋሪዎች አንድ ህዝብ ሳይሆኑ የተለያዩ ብሄሮች ናቸው፡፡ ሀያ ዘጠነኛው ግዛት ወለቃ ነው፡፡ ሰላሳኛው ግዛት ውድ (ወድ) ወይም አጀ (ወጌ) ይባላል፡፡[98]

እዮብ በዛ ዘመን በጎንደር በጣም የታወቁ የአማራ ክፍለ ሀገሮች እንፍራዝ፣ መዘጋ፣ ጠገዴ፣ ወገራና ወልቃይት መሆናቸውንም ያስታውሳል፡፡[99] ሎቦ ጀሮሜ የተባለው ፖርቱጋላዊ እንዳለው አባይም በጌ ምድርን በማዋሰን የአማራን ግዛት፣ ወለቃን፣ ሸዋን እና ዳሞትን በግራ በኩል በመታከክ በቀኝ በኩል ጎጃምን ይከባል-- በዚህም ጎጃም ላይ የምድር ሰላጤ ይፈጥራል፡፡ ከዛም በዳሞት ግዛት ቢዛሞ አውራጃ እንዲሁም የጎጃም ክፍል በሆነው ጋማርጬሳ ጎጃምን እንደገና ከቦት ያልፋል፡፡ ከዛም የአቢሲኒያን ግዛት ሁሉ አካሎ ወደ ፋዙሎ እና ኡባርካ ይፈሳል፡፡[100] ኢዮብ እንደሚለው ጃንጀሮ ወይም ጅንጀሮ የሚባል ግዛትም ነበር፡፡

ይህ ሁሉ ግዛት አብዛኛው በግራኝ ወረራ ወድሞ በኋላም አብዛኛው በኦሮሞ ተወስዷል፡፡ በዚህ መጽሃፍ በሚቀጥሉት ክፍሎች ስለዚህ ሁነት እና በአማራው ላይ ስላስከተለው ችግር በስፋት ተገልጧል፡፡ አሁን ወደግራኝ ወረራ እንሂድ፡፡

[97] Ludolf, Hiob 1682, p. 16.
[97] Ludolf, Hiob 1682, p. 17.
[98] Ludolf, Hiob 1682, p. 18.
[99] Ludolf, Hiob 1682, p. 19.
[100] Lobo, Jerome 1788. *A voyage to Abyssinia*, (trans., by Johnson, Samuel).

የግራኝ ወረራ፤
የአማራ ስልጣኔ ውድመት

የግራኝ ወረራ የአማራን (አቢሲኒያን) ስልጣኔ ሙሉ በሙሉ ያወደመ ክስተት ነበር፡፡ ታሪክ እንደሚነግረን የከባድ ማእበልን አይነት ውድመት ነው ያደረሰው፡፡ ከግራኝ ወረራ በፊት ከአክሱም ወደ አማራ የተዛወረው ቤተ መንግስት በላስታ፤ ሮሀ ላሊበላ ደምቆ እና ግሩም ስልጡን ሆኖ ነበር፡፡ ዛጉዌዎች እየደከሙ ሄደው ሶሎሞናዊው ስርዎ መንግስት ስልጣን ላይ ወጣ፡፡ ሁኔታው ይህ ነበር፡፡ ዛጉዌዎች እየደከሙ ሲሄዱ የሸዋ ልኡል ተመስርቶ ነበር፡፡ በዛውም የተሳደዱ የልኡላን ቤተሰብ አማሮች በአማራ አለቶችና ተራሮች ተደብቀው ይኖሩ ነበር፡፡[101] በአለን ሎቪስ እይታ ከዛጉዌ በኋላ እስከ አጼ ሀይለ ሥላሴ ድረስ የሶሎሞናዊ ስርዎ መንግስትነት ርዕዮት አለማዊ መሰረት ቀጥሏል፡፡ ከዚሁ የሶሎሞናዊ ዘርነት ትውፊት፣ ከክርስትና እምነቱ እና ብሄራዊ ማንነቱ ነው እንግዲህ የኢትዮጵያ ዘመናዊ ፖሊቲሳይዝድ ጽንሰ ሀሳብ ተጨፍልቆ የተሰራው፡፡[102] ከዛግዌ ዘመን ጀምሮ እስከ ግራኝ ወረራ ድረስ ያለው ስልጣኔ የአውሮፓን የመካከለኛው ዘመን ስልጣኔ ይመስል እንደነበር አሌክሳንደር ቡላቶቪች አስፍሯል፤ ቀደም ብለን ፖርቱጋላዊው ሎቦ ጀሮሜ የዛሬ አራት መቶ ዓመት ገደማ ያየውን መሰረት በማድረግ ተመሳሳይ አስተያየት ማስፈሩን እናስታውሳለን፡፡ እንደ አሌክሳደር አባባል ከዛጉዌ ነገስታት ሁሉ ከፍ ያለ ዝና ያለው ንጉስ ላሊበላ ነው፤ የአቢሲኒያ ቤተ ክርስቲያን የቅድስና ማእረግ የሰጠችው፣ የፍልፍል አብያተ ክርስቲያናት ገንቢ እና የአባይን ወንዝ ወደ ቀይ ባህር ለመመለስ ሙከራ ያደረገ ንጉስ ነው፡፡

ይሄ ዘመን ማለትም እስከ 1534 እ.ኤ.አ ድረስ ከአውሮፓ የመካከለኛው ዘመን ጋር ከመመሳሰሉም ባሻገር ከ1434 እስከ 1468 እ.ኤ.አ ድረስ በአጼ ዘርዓ ያዕቆብ እጅግ ከፍተኛው ሀያልነት እና ግርማዊነት የታየበት ነው፡፡ ከረዥም ጊዜ መዳከም በኋላ የመጀመሪያው ከአውሮፓ ግንኙነት የተደረገውም በእሱ ዘመን ነበር፡፡ በሀይማኖቱ ጥብቅ ነበር፡፡ በፍሎረንታይን ጉባኤ ጊዜ ኢየሩሳሌም ይገኝ የነበረውን የአቢሲኒያ ገዳም አባት አባ ኒቆዲሞስን ለጳጳስ ኤጀን 4ኛ ልኳል፡፡ ነገር ግን በአጼ ልብነ ድንግል ዘመነ መንግስት ጊዜ ግራኝ በወረራት ጊዜ መላዋን አቢሲኒያን ከምንጃር ጀምሮ እስከ አክሱም ድረስ በእሳት ኣጋያት፣ በጦር በሳሰቃት፡፡ ግራኝ ከሁሉ አስቀድሞም ምንጃርን ነበር ዶግ አመድ ያደረጋት፡፡[103] ግራኝ በወርቅ የተለበዱ አብያተ ክርስቲያናትን ሁሉ አፈራረሰ፡፡ አገሪቷን በሙሉ ተቆጣጠረ፡፡ ከአስር አንድ ብቻ ክርስቲያን ሆነው ሲቀሩ ሁሉም ሙስሊም ሆኑ፡ ፡ ሴቶችና ወንዶች ለባርነት ተሸጡ፡፡[104]

---

[101] Ludolf, Hiob 1682, p. 77.
[102] Aalen, Lovise 2011, p.26. *The Politics of Ethnicity in Ethiopia: Actors, Power and Mobilisation under Ethnic Federalism*
[103] Bulatovich, Alexander 1897. *From Entotto to the River Baro,* (trans., by by Richard Seltzer). An account of a trip to the southwestern regions of the Ethiopian Empire 1896-97
[104] The Portugese Expedition to Abyssinia.

ፖርቱጋሎች ከተሸነፉ በኋላ ገላውዴዎስ ከ8000 እስከ 9000 የሚሆኑ የራሱን ጦርና የተረፉ ፖርቱጋሎችን ይዞ ግራኝን አሸነፈው፡፡[105] ፖርቱጋሎች አቢሲኒያ ካቶሊክ እንድትሆን እና ሲሶዋ ግዛት ለፖርቱጋል እንዲሰጥ ውል ነበረ ሲሉ ገላውዴዎስ እንደዛ አይነት ነገር እንደማያውቅ ተናግሮ ጥያቄያውን ውድቅ አደረገ፡፡[106] በዚህም ጊዜ የክርስቲያኑ ግዛት በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ኢጋማሽ ላይ ግማሹ በኦሮሞ ተወረረበት፡፡[107] ግራኝ ሲሸነፍ አጼ ገላውዴዎስ በእርግጥ የወደሙች አገር ነበር የተረከበው፡፡ ከድል ቀደም ብሎ ገላውዴዎስ ብዙ ሲሳደድ ቆይቷል፡፡ ከገራኝ ሽንፈት በፊት ከ60 እስከ 70 ብቻ ረዳቶች ይዞ በተጉለት ተደብቆ ቆየ፡፡ ቫስኮ ደጋማን ለማግኘት ሲሄድ ጥቂት ሰዎች ብቻ ነበሩት፡፡[108] የብሪተርኒዝ እና ሪቻርድ[109] ጥናት እንደሚያመለክተው በረራ በደቡብ ምስራቅ ሸዋ የነበረች ዋና ከተማ ነበረች፡፡ ሸዋ ከአማራ ቀጥሎ ከ13ኛው እስከ 16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የኢትዮጵያ ዋና ከተማ በነበረ ጊዜ ከነበሩት በርካታ ከተሞች ለመቶ ዓመት ዋና ከተማ የነበረችው በረራ ትገኝበታለች፡፡ በረራ በግራኝ አህመድ ወረራ ሙሉ በሙሉ ጠፍታለች፡፡ ጣልያናዊው ፍራ ማውሮ በ1464 እ.ኤ.አ በሰራው ካርታ በረራ ዋና ከተማ ሆና በዛሬ አዋሽ፤ ዝቋላ አካባቢ እንደነበረች ያሳያል፡፡ በረራ የአጼ ልብነ ድንግል ዋና ከተማ ነበረች፡፡ በረራ የዛሬዋ አዲስ አበባ ናት፡፡ የዛሬዋን አዲስ አበባ፤ የጥንቷን በረራ ስርግው ሀብለስላሴም በተመሳሳይ ቃል ማለትም "በረራ" ብሎ ነው የጠራት፡፡ በዚህም የጣልያንኛው "በራራ" የሚል ፊደል አቀማመጥ ወደ እኛ ቋንቋ ሲመለስ በረራ ስለመሆኑ ዋቢ ነው፡፡ በግራኝ ጊዜ የአይን ምስክር የነበረው ፀኃፊ አረብ ፋቂህ ግራኝ አህመድ ከበረራ በላይ በኩል የአጼ ናኦድ (1494-1508 እ.ኤ.አ) ከተማ የነበረችውን ከተማ እንዳወደማትም ጠቅሷል፡፡ በዛች የናኦድ ዋና ከተማም የነበረችውን የወርቅና አልማዝ መአት የነበራት ቤተ ክርስቲያን በመዝረፍ የግራኝ ወታደሮች ሀብታሞች ሆኑ፣ ቀድሞ የነበራቸውን ድህነትም አጠፉበት፡፡ ከዛ በኋላ ልብነ ድንግል ይሄን ቦታ መልሶ ሊቆጣጠር አልቻለም፤ ይልቅም ኦሮሞዎች ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ ወርረው ያዙት፡፡

ሌላም በአሁኑ ዱከም ወንዝ አቅራቢያ የነበረች የ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የነገስታት ከተማ ነበረች፤ ባደቄ (ባደቅ) ተብላ የምትጠራ፡፡ የአሁኑ ቱሉ ዲምቱ ተራራ አካባቢ ናት ብለው የሚናገሩ አሉ፡፡ ከየረር በምስራቅ በኩል 20 ኪሎ ሜትር ርቀት የነበረች ከተማ ናት የሚሉም አሉ፡፡ ባደቄ በ1528 ከሽምብራ ኩሬ (አሁን ሞጆ) ጦርነት አንድ ዓመት ቀደም ብሎ አማሮች የተሸነፉባት ከተማ ናት፡፡ የግራኝ ጦር በዚህ ውስጥ

[105] Veitch, Douglas 2010, p.5 (Ed.). Notes from the Journal of F.M. Flad, One of Bishop Gobats Pilgrim Missionaries in Abyssinia (1860).
[106] Veitch, Douglas 2010, p.6.
[107] Ishikawa, Hiroki 2011. Northern Ethiopian Historiography during the Second Halfofthe Solomonic Period (1540-1769). Nilo-Ethiopian Studies 16: 1-12. Japan Association for Nilo-Ethiopian Studies
[108] The Portugese Expedition to Abyssinia.
[109] Breternitz, Hartwig & Pankhurstt, Richard 2009, p.216-217. Barara, the Royal city of 15th and early 16th century (Ethiopia)፡ Medieval and other early settlements between Wechecha Range and Mt Yerer – Results from a recent survey. *Annales d'éthiopie, xxiv,* 209-249

የነበሩትን አብያተ ክርስቲያናት ዘርፎና አቃጥሎ፣ ከተሞችን አፍርሶ ሲያበቃ ወደ ሌላኛዋ የልብነ ድንግል መንደር ወደ እንጦጦ ዘመተ፡፡ በእንጦጦም የነበረውን ቦታ አረብ ፋቂህ የልብነ ድንግል ቤት ይለዋል፡፡ አያይዞም በግሩም ሁኔታ የተንቆጠቆጠ ስእል እንደነበረበት ይገልጻል፡- በቀይ፣ ቢጫ፣ አረንጓዴና ነጭ ቀለማት ያጌጡ የአንበሳ፣ የሰውና የአእዋፍት ምስሎች ነበሩበት በማለትም ይገልጸዋል፡፡[110] የግራኝ ወታደሮችም ባዩት ነገር እጅግ መደነቃቸውን እና ከዘረፉ በኋላም እንዳቃጠሉት ይገልጻል፡፡ ባደቄ ከተማ እንደ በረራና ናአድ ከተማ ሁሉ በአማራው ተመልሶ ያልተያዘ ብሎም በኦሮሞ ተወሮ ከእይታ ጠፍቶ የቀረ ነው፡፡ ሌላዋ ማሶን/ማሲን በማጄ (ሞጆ) ወንዝ አቅራቢያ የነበረች የንጉሱ ከተማ ስትሆን ተዘርፋ አመድ ሆናለች፡፡[111] በአጠቃላይ በየረር ተራራ አካባቢ የነበረው የአማራ ከተማ ለአማራው መንግስት ደቡባዊ ሽዋ የነበረውን ማእከላዊነት ያሳያል፡፡ ከከፋ-ደብረ ብርሀን-ቀይ ባህር ለተዘረጋው የንግድ መስመር ማዕከል ነበር፡፡[112]

በእነ በሪተርኒዝ እና ሪቻርድ ጥናት እንደተገለጸው በመካነ ምድር ምርምር የረር ተራራ ግድም የስሬ (ስእረ) ከተማም ተገኝቷል፡፡ ከደብረ ዘይት 15 ኪሎሜትር እንደሚርቅም ተጠቅሷል፡፡ በአጠቃላይ የአሁኑ አዲስ አበባና አካባቢው ከ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን፤ ከስረ-መሰረቱ፤ ጀምሮ የአማራ ከተማ ነበር፡፡[113] አጼ ምኒልክ ይሄንን አካባቢ በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ከተማቸው ሲያደርጉት ለሁለተኛ ጊዜ ነው፡፡ ይሄንን ሀሳብ የአጼ ምልክ ታሪክ ፀኃፊ ገብረ ስላሴ አጼ ምኒልክ የአባቶቻቸውን ከተሞች ሁሉ እያስቆፈሩ ቅሬተ-ታሪካቸውን እንዳገኙ ይጠቅሳሉ፡፡[114] ዛሬ አሳፋሪ በሆነ ሁኔታ የኦሮሞ ብሄረተኞች አዲስ አበባ ላይ ቀደምት ሰፋሪ እንደሆኑ በማራገብ፤ የአማራ ህዝብ ደመኛ ጠላት ከሆነው የትግራይ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት ጋር በማበር፤ አማራን (ከመሳደድ የተረፈውን) ከአዲስ አበባ ለመጥረግ እየዶለቱ ይገኛሉ፡፡ ኦሮሞ ግራኝ ባፈራረሳት በረራ ላይ ሰፍሮ መኖሩ እየታወቀ አሁን በማን አለብኝነት በታሪክ ክህደት ተሰማርተው ይገኛሉ፡፡ አዲስ አበባንም "ፊንፊኔ" በማለት ሲጠሩ ፊንፊኔ የኦሮምኛ ቃል ነው በሚል ተራ እና መሰረተቢስ "ፊደል ተገጣጠመልኝ፤" "ቃላት የእኔን መሰለልኝ" ቅዠት ላይ በመመስረት ነው፡፡ በእርግጥ አዲስ አበባ ብቻ ሳይሆን ሌላውም ነባር ቦታ የአማራ መሆኑን ለማስረዳት ታሪክን ማጣቀስ እንጅ ተራ የቃላት መመሳሰልን እንደመከራከሪያ መውሰድ አይገባም፡፡ ሆኖም የፊንፊኔ ቃሉ ፊንፊኔ፣ ፎልፎሌ፣ ፍልፍሌ፣ ፉልፉሌ ከሚሉ የአማርኛ ቃላት የተገኘ ሲሆን ይህም በአማርኛ ቋንቋ የትናንሽ ፉልፉል የሚሉ ምንጮች መጠሪያ ነው፡፡

ከላይ የተገለጸውን የታሪክና መካነ ቅርስ ጥናት ስናይ ሽዋ የአማራ ዋና ከተማ እንደነበረ፣ እጅግ ከፍተኛ የሆነ ብልጽግና ላይ እንደደረሰም እንረዳለን፡፡ ነገር ግን በግራኝ

[110] Breternitz, Hartwig & Pankhurstt, Richard 2009, p.216-217.
[111] Breternitz, Hartwig & Pankhurstt, Richard 2009, p.217.
[112] Breternitz, Hartwig & Pankhurstt, Richard 2009, p.218.
[113] Breternitz, Hartwig & Pankhurstt, Richard 2009.
[114] ታሪክ ዘመን ዘ ዳግማዊ ምኒልክ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ

ከወደመ ወዲህ የአማራው ነገስታት ዋና ከተማቸውን ራቅ ወዳለው የሰሜናዊ ግዛታቸው ጎንደር ነቅለው በመሄዳቸው ሸዋ ማእከላዊነቷ ቀርቶ፣ ያለጠባቂ ቀረች፡፡ ከግራኝ እግር ተከተሎ የወረራት ኦሮሞም ፍርስራሸዋን ሁሉ በማጥፋት የራሱ አደረጋት፡፡ አዲስ አበባን የአማራው ገዥ መልሶ ለመቆጣጠር ሶስት መቶ ዓመት መጠበቅ ነበረበት፡፡ በግራኝ የፈራረሰችው ሸዋ በኋላ በኦሮሞ ወረራ ተጽእኖ ስር በመውደቋ እንደገና ማንሰራራት ከብዷት ቀረ፡፡ ራቅ ካለውና መካከለኛው የአማራ ግዛቶችም በመነጠል አጼ ቴዎድሮስ መላውን አማራ በአንድ እስካሰባሰቡበት ጊዜ ድረስ ራስዋን የቻለች ሆና ቆየች፡፡ ይሄ ታሪካዊ ሀቅ እየታወቀ ዛሬ አማራው በጥንት በአያቶቹ ርስት እንደመጻተኛ ይቆጠራል፡፡ አማራው ይህችን የአባቶቹን ከተማ መልሶ ከገነባት ወዲህ በ115 ዓመት ውስጥ ትልቅ እድገት አሳይታለች፡፡ ይሄው አማራው ታሪካዊ ባድማው ላይ እንደገና መልሶ የገነባት ከተማ የአፍሪካ የፖለቲካ ማዕከል እስከመሆን ደርሳ አለማቀፍ ሆናለች፡፡ ነገር ግን የትግሬ ወራሪዎች አገሪቷን ራሳቸውን በማስቀደም ኦሮሞን በማስከተል ከተማዋን በመቆጣጠር የከተማዋን አብዛኛው ነዋሪ የሆነው አማራውን እንደመጤ ቆጠሩት፡፡

ይሄ መጽሃፍ በሚጻፍበት በአሁኑ ሰአት እንኳ አማራን ከአዲስ አበባ ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ ለማጽዳት "ለኦሮሚያ በአዲስ አበባ ልዩ ጥቅም" የተባለ አዋጅ በማጽደቅ ኦሮሞን የአዲስ አበባ ብቸኛ ባለቤት በማስመሰል የፖለቲካ ትኩሳቱን ለማብረድ በዝግጅት ላይ ናቸው፡፡ ታሪክ ራሱን ይደግማል እንዲሉ አማራ ጥንት በግፍ የፈራረሰችበትን ከተማውን ከስንት ፍዳ በኋላ መልሶ ቢገነባትም ሊኖርባት አልታደለም፡፡ የትግሬ ወራሪዎች አማራን በታሪክ ለሁለተኛ ጊዜ እጅግ በሚያስፈራ መልኩ ለአጠቃላይ ጠረጋ እያዘጋጁት ይገኛሉ፡፡ እስካሁንም ነባር አማራ ሰፈሮች እየፈራረሱ የትግሬ ብሄረተኞች ሰማይ ጠቀስ ህንጻዎች ተሰርተውባቸዋል፡፡ በአዲስ አበባ አማራ ህዝብ ቁጥርም በፍጥነት እየቀነሰ እና በመጤዎች እየተበለጠ ይገኛል፡፡ አማራ ላይ የታወጀው አጠቃላይ ጥፋት አዲስ አበባ በሚኖሩ አማሮችም ላይ ተፈጻሚ ሆኗል፤ እየሆነም ነው፡፡ እንደ እውነቱ ግን የአማራ "ክልል" ዋና ከተማ ራሱ አዲስ አበባ ነበር መሆን የሚገባው፡፡ በህወሀት የ1994 እና 2007 የህዝብ ቆጠራዎች ራሱ አማራ የከተማዋ አንደኛ ነዋሪ ነው፡፡ ለምሳሌ በ2007[115] ህዝብና ቆጠራ (ራሱ የወያኔ ስታትስቲክስ ኤጀንሲ ባመነው) የአማራ ህዝብ ቁጥር በአዲስ አበባ 47.5 ከመቶ ነው፡፡ በብቸኛ ብሄር የአዲስ አበባ ነዋሪነት ከአማራ የሚወዳደር አይደለም አጠገቡ የሚደርስ የለም፡፡ የሚያሳዝነው ግን ይህ የከተማዋ ግማሽ ህዝብ (እንደ ወያኔው ቆጠራ ውጤት ብንሄድ እንኳ) የከተማዋ ባለቤትም፣ ምንም አይደለም፡፡ ነዋሪነቱ ራሱ መደቡ የስደተኛ እንጅ የባለ-ሀገርነት፣ የባለ ከተማነት አይደለም፡፡ ይሄም አልበቃ ብሎ ከተማዋ የኦሮሞ ነባር ሰፈር ናት በሚል አማራን ከቅድመ አያቶቹ ባድማ ለማፍለስ መጠነ-ሰፊ ዝግጅት እየተደረገ ነው፡፡ የአማራን ታሪክና ወቅታዊ ሁኔታ በተመለከተ እንግዳ ሲሰነብት ባለቤት የሆነ ይመስለዋል የሚለው ተረትና ምሳሌ በአዲስ አበባ እና በወልቃይት ላይ የተፈጸመውን ያህል የትም አልተፈጸመም፡፡

---

[115] CSA 2007--Summary and Statistical Report of the 2007. Central Statistical Agency. Dec. 2008, Addis Ababa.

ወደ ጥንተ-ነገራችን እንመለስ፡፡ የአማራው ህልውና አደጋ ላይ ሲወድቅ ዙፋን ላይ የነበረው መሪ አጼ ልብነ ድንግል (1508-40 እ.ኤ.አ) ነበር፡፡ ይህ አጼ ልብነ ድንግል የኩራትና ቁጣ ሰው ነበር፡፡ በሱ ጊዜ ከደረሰው ውድቀት ወዲህ ኢትዮጵያ ሙሉ በሙሉ ለማገገም እድል አላገኘችም፡፡ ከ1527 ጀምሮ ግራኝ አህመድ የቱርክን የጠብመንጃ እርዳታ እና የሱማሌ ወታደሮችን በመያዝ የአማራን አገር አጠፋ፡፡ ግራኝ ካጠፋው ወዲህ የአማራ ምድር ጎስቋላ እና የተበታተነ ሆነ፡፡ በዚህም ክፍተት ተጠቅመው ኦሮሞች ወደ አማራ ምድር ያለ ሀይ ባይ ዘልቀው ገቡ፡፡ በ1563 እ.ኤ.አ ኦሮሞ ሲሰውን ግዛት ወረረ፡፡[116] ለዚህም ዶናልድ ሌቪን እንዲህ ይላል፡፡ "የአማራ ግዛት መስፋፋት በተለየ ሁኔታ መታየት ይገባዋል፡፡ አማሮች ድሮ የተወሰደባቸውን መሬት ማስመለስ ነበረባቸው፡፡ ነጻነታቸው ላይ የተጋረጠውን አደጋ ለመቋቋም ተጨማሪ ጥንካሬ ማግኘት ነበረባቸው፡፡ አሁን ያለውን ህዝብ እነሱ በአንድ ጥላ ስር ባያደርጉት ኖሮ እነሱም ሌላውም በአውሮፓዊያን በተወረረሩነበር፡፡"[117]

ከነዚያ ለአማራ የከፉ ዘመናት መገለጫዎች የሆኑ የግራኝ ወረራ እና የኦሮሞ ወረራ ወዲህ ከተሞች ቋሚነታቸው ቀርቶ ተንቀሳቃሽ ስለመሆናቸው ምክንያቶች ተከታታይ የሙስሊም ጎረቤቶች ወረራ፣ የኦሮሞ ወረራ እና የአውሮፓዊያን ወረራ ነበር፡፡ በ1526 እ.ኤ.አ ወደ ፖርቱጋል የሄደው አምባሳደር ጸጋ ዘአብ "የንጉሶች ከተሞች ተንቃሳቃሽ የሆኑበት ምክንያት በሁሉም አቅጣጫ… በጠላቶች ስለተከበብን በአፋጣኝ እየተንቀሳቀስን ወታደራዊ እርምጃ ለመውሰድ እንዲያመቸን ነው" ብሎ አብራርቷል፡፡[118] ይህንንና የመሳሰለውን በአማራው መንግስት ላይ የተከሰተውን መንከራተት በዜና ሚናስ[119] ላይ በሰፊው ተብራርቶ እናገኘዋለን፡፡ ዜና ሚናስ የአጼ ልብነ ድንግል ልጅ የአጼ ገላውዴዎስ ታናሽ ወንድም የማር ሚናስ ታሪክ ነው፡፡ ዜና ሚናስ ላይ የሰፈረው ሀሳብ በመጠኑ ሲዳሰስ ይህንን ይመስላል፡፡ ዜና ሚናስ ላይ ግራኝ አህመድ ቅዳ ወደ ምትባል ከተማ እንደ ሄደ ተጠቅሶ እናገኛለን፡፡ ምክንያቱ ደግሞ የማር ሚናስን በአካባቢው መወደድን በደንቢያ ከሚኖሩ ወታደሮቹ ስለሰማ ነበር፡፡ ወታደሮቹም ለግራኝ እንዲህ አሉት "በሃይማኖት ከእኛ ጋር የማይመሳሰሉና ነገር ግን ሃይማኖታችንን በሰይፍ እና በቸነከር ፍርሃት የተቀበሉ (አስገድደን እስላም ያደረግናቸው) የአማራ ከተማ ሰዎች ይህንን የቀድሞ ንጉሳቸውን ልጅ ሳያነግሱት አይቀሩም፡፡"

ከዜና ሚናስ ትረካ ጠቃሚ ቁም ነገሮችን እናገኛለን፡፡ ከእነሱም የአማራ ህዝብ በተደጋጋሚ የተጠቀሰበትን እናያለን፡፡ ታሪኩ እንዲህ ይላል፡- በወቅቱ ከግራኝ ጋር በተደረገ ጦርነት ሚናስ እና ወንድሞቹ ተማረኩ፤ ግራኝ አብዛኞቹን ሲገድል ለይስሃቅ ግን እራራለት፤ ቅዳ በምትባል ከተማም ከማራኪዎች ጋር ትቶት ሂደ፡፡ በወቅቱም የአጼ

---

[116] Levine, Donald N. 1965, p.19-20. Wax and Gold: Tradition and Innovation in Ethiopian Culture. The University pf Chicago Press. Chicago and London.
[117] Levine, Donald N. 1965, p.4.
[118] Horvath, Ronald J. 1969, p.214. The Wandering Capitals of Ethiopia. The Journal of African History,10,2፣ 205-219. Cambridge University Press
[119] ዜና ሚናስ፡ በግእዝ (ወደአማርኛ ለዚህ ጽሁፍ ሲባል የተመለሰ)

ገላውዴዎስ መንግስት እያየለ መጣ እና ከግራኝ ጋር ጦርነት አካሂዶ ግራኝ ተገደለ፤ ልጁ ተማረከ፤ ሚስቱ ግን አመለጠች፡፡ ከዚህ በኋላ የሚናስ እናት ሰብለወንጌል ዘዴ ዘየደች፤ እሱም ለግራኝ ሚስት ልጇን እንድትመልስላት እና በምትኩ የራሷን ልጅ እንድትወስድ መልክት መላክ ነበር፡፡ የግራኝ ሚስት በሃሳቡ ተስማማች እና መልእክት ለሱልጣን ሱሌማን ላከችበት፡፡ ሱሌማን ግን ልቡ ደነደነ፤ እናም 11 ወቄት ወርቅ ካልጨመሩኝ አልሰጥም አለ፡፡ ሰብለወንጌል ከህዝቡ ሁሉ ወርቅ አሰባስባ ልውውጡ በተመሳሳይ ሰዓት ተካሄደ፡፡ በወቅቱም ህዝቡ ሁሉ ተደሰተ፤ ድንኳኖች ተተከሉ፤ ምንጣፎች ተዘረጉ፡፡ ሁሉም ተደሰቱ፤ ንግሲቲቱም ደሰታውን አበሰሩ፡፡ ከዚህ በኋላ ንግስቲቷ ዘመኗን ሁሉ ደስተኛ ሆነች፤ መልክትም ወደ ገላውዴዎስ ላከች፤ የወንድሙን መመለስም ሰምቶ ፈጽሞ ደስ አለው፡፡ ከዚያም ሰብለወንጌል ከልጇ ጋር አንድ ክረምት በአይባ፣ ሌላ ክረምት በሸሜ ካሳለፈች በኋላ ሚናስን ይዛ ወደ ጎጃም ወደ ገለውዴዎስ ሄደች፡፡ ከጥቂት አመታት በኋለም ገላውዴዎስ ሞተ፤ በቤቱም ሀዘን በዛ፡፡ ከዚያም ሚናስ ተሾሞ ስያሜውም አድማስ ሰገድ ተባለ፡፡ እሱም ሹማምንቶችን ሾመ፤ ከዚያም በደንቢያ እና በበጌምድር ማሳለፍ እንዳለበቸው ተስማምተው አብዛኛዎቹ እናቱንም ጨምሮ ወደ ደምቢያ እና በጌምድር ሄዱ፤ እህታቸው አመተ ጊዮርጊስ ግን በዚያ በጎጃም በመርጡለ ማርያም አሳለፈች፡፡ ይህ እንግዲህ የአማራ ልኡላዊ ቤተሰብ እና ህዝቡ ያሳለፉትን አስቸጋሪ ሁኔታ በስሱም ቢሆን የሚያሳይ ነው፡፡

አማራው ከዚህ ሁሉ ውድመት በኋላ ራሱን በዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ ማሰበሳብ ጀምሮ፤ በዳግማዊ አጼ ምኒሊክ ሀይሉን አጠናክሮ ቀጥሎ፤ በመጠኑም ቢሆን አገግሞ፤ የተወሰዱበትን ታሪካዊ ግዛቶች ማስመለስ ጀመረ፡፡ ነገር ግን ይህ ታሪካዊ ግዛትን የማስመለስ ስራ በጠባብ ብሄረተኞችና ጸረ አማራ ሊቃን እንደ ወረራ ተደርጎ ተወሰደ፡፡ ታሪክም እንደሚያስረዳው አጼ ምኒልክ እንደገና ያስመለሱትን ግዛት ሁሉ ባህሉን አላጠፉትም፣ ማንነቱን አልተፈታተኑበትም፡፡ አጼ ምኒልክ ያደረጉት ነገር ቢኖር አሜን ብሎ የግዛት አካል መሆኑን አውቆ እንዲገብር ብቻ ነበር፡፡ አንዳንድ ተችዎች እንደሚሉት እንዲያውም የተቀረው ብሄርና ህዳጣን ብሄረሰብ ሁሉ ማንነቱን ይዞ የቆየው ብዙዎቹ እንደሚሉት የአማራነት መስፋፋት በግድ ስለተጫኔነበት ሳይሆን የዛ ተቃራኒው ነው፡፡ የአጼ ምኒልክና እንደገና ወደ ማእከላዊ መንግስት የተጠቃለሉት ግዛቶች ግንኙነት የግብር እና በኢትዮጵያ ግዛት ስር የማደር እውቅናን ብቻ ኢላማው ያደረገ ነበር፡፡ ከዛ በተረፈ አጼ ምልክም ሆኑ ከዛ በኋላ የተከተሉት አማራነትን በግዴታ አልጫኑም፡፡ እንደተባለው አማራነትን እና አማርኛን በግዴታ ቢጭኑ ኖሮ ዛሬ ማንም የእኔ የሚለውን ባህል፣ ቋንቋ እና ማንነት ይዞ ባልተገኘም ነበር፡፡

አጼ ምኒልክ ከግብር እና የመሬት ይዞታ የዘለለ የባህልና ማንነት ማጥፋት ስራ ውስጥ አለመሰማራታቸውን ለማረጋገጥ የነጋድራስ ገብረ ህይወት ባይከዳኝን[120] ክስ እንጥቀስ፡፡ ነጋድራስ ገብረ ህይወት አድዋ ተወልዶ፣ በህጻንነቱ አውሮፓ ሄዶ ከፍተኛ ትምህርት ተምሮ በመመለስ የአጼ ምኒልክ ባለስልጣን ለመሆን የበቃ ሰው ነው፡፡ የአጼ ምኒልክን መንግስት ሲተች አጼ ምኒልክ "ሁከተኛው የአበሻ ህዝብ" ጸጥ ብሎ

120 *"አጤ ምኒልክ"፤ ነጋድራስ ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ ሥራዎች፡፡* አዲስ አባባ ዩኒቨርስቲ ፕሬስ፡ 2002

የተገዛላቸው ልማዱን ስመረቁለት ነው ይላል፡፡ አጼ ምኒልክ ልክ አጼ ቴዎድሮስ እንዳደረጉት አበሻን ከድንቁርና ልማዱ ለማላቀቅ ሞክረው ቢሆን ኖሮ ጸጥ ብሎ በመገዛት ፋንታ ባጠፋቸው ነበር ይላል፡፡ ከነጋድራስ ገብረ ሕይወት የምንወስደው ቁም ነገር ቢኖር አጼ ምኒልክ ለኢትዮጵያ ህዝብ ልማዱን መረቁለት የሚለውን ነው፡፡ ይሄም ማለት ሁሉም ህዝብ እምነትና ባህሉ እንዲሁም ማንነቱ ተጠበቀለት ማለት ነው፡፡ ለዚህ ማረጋገጫ አሌክሳንደር ቡላቶቪች[121] በአይኑ እንዳየው አቢሲኒያ የወረረችውን ግዛት ህዝብ ባህል አታጠፋም፤ ማንነቱንም አትነካም፡፡

ዛሬ በጨቋኝነት እና አማርኛን እና አማራኛን በግድ በማስፋፋት የሚከሰሰው አማራ የሚከሰሰውን ያህል እንዳልነበር ለመረዳት ባህሩ ዘውዴ[122] የጠቀሰውን የአንድ ከአውሮፓ ተምሮ የመጣ ኢትዮጵያዊ *ፕሮፖዛል* ማየት ብቻ በቂ ነው፡፡ ፕሮፖዛል አቅራቢው ለኢትዮጵያ መንግስት ትክክለኛ የኢትዮጵያ አንድነት ማምጣት ካስፈለገ ሁሉም ቋንቋ ጠፍቶ ማንኛውም ህዝብ አማርኛ ብቻ እንዲናገር ማድረግ ያስፈልጋል ብሎ ነበር ያቀረበው፡፡ በተጨማሪም ክርስትና ሀይማኖት መስፋፋት እንዳለበት ጠይቋል፡፡ የቀኃሥ መንግስት ግን ያንን አላደረገም፡፡ ይህ አውሮፓ ተምሮ የመጣ ሳህሌ ጸዳሉ የተባለ ሰው ለትምህርት ሚኒስቴር በ1933 ዓ.ም ያቀረበውን ማሳሰቢያ ባህሩ ዘውዴ እንደሚከተለው ጠቅሶታል፡-

> ያገር ጉልበት አንድነት ነው፤ አንድነትንም የሚወልደው ቋንቋ ልማድና ሃይማኖት ነው፡፡ ስለዚህ ኢትዮጵያ ቀዳማዊ መሆኗን ለማስከበርና አንድነቷንም ለማጽናት እስካሁን በቆየው ልማዳችን ተማሪ ቤቶቻችንን አስፍተን ቋንቋችንንና ሃይማኖታችንን በመላው በኢትዮጵያ ግዛት በአዋጅ እንዘርጋው ይህ ካልሆነ እስከ መቼውም ድረስ አንድነት አይገኝም፡፡
> በመላ በኢትዮጵያ ግዛት ለሥጋዊና ለመንፈሣዊ ሥራ ያማሪኛና የግዕዝ ቋንቋ ብቻ በሕግ ጸንተው እንዲኖሩ ሌላው ማናቸውም የአረማውያን ቋንቋ ሁሉ እንዲደመሰስ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡

የኦሮሞና ትግሬ ነውጠኛ ብሄረተኞች እንዲሁም ሌሎች የህዳጣን ብሄረተኞች ተከታዮቻቸው ከዚህ መከኖ ከቀረው ምክረ-ሀሳብ እውነተኛ የባህል ጫና እና ጭቆና ምን ሊሆን እንደሚችል ትምህርት መውሰድ አለባቸው፡፡ እንዲህ ያለው ሀሳብ በመንግስ ደረጃ ተግባራዊ ሆኖ ቢሆን ኖሮ የዛሬው የኢትዮጵያ ሁኔታ ፈጽሞ ልዩ መልክ ሊይዝ በቻለ ነበር፡፡ ነገር ግን አማራው ባልዋለበት የስም ማጥፋት ሰለባ እንደሆነ ማሳያው ይሄንን መሰሉን ፕሮፖሳል ጥቅም ላይ እዳይውል ያደረገው ራሱ አማራው መሆኑን ስናውቅ ነው፡፡

[121] Bulatovich, Alexander 1897.
[122] Bahru Zewde 2002. *Pioneers of Change in Ethiopia: The Reformist Intellectuals of the Early Twentieth Century.* Athens: Ohio University Press.

የኦሮሞ ወረራ፤
በውድመት ላይ ውድመት

ኦሮሞን በተመለከተ ሁሉም ምሁራንና ጎብኝዎች በአንድ ነገር ላይ ዓለምንም ልዩነት ይስማማሉ፡፡ በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የግራኝን ወረራ ተከትሎ ኦሮሞ የአቢሲኒያን ግዛት እንደወረረ፤ በጭካኔ ህዝቡን እንደጨረሰ፤ እዲሁም ከሞት የተረፈውን የራሱን ባህል እንደጫነበትና ባህሉን እና ማንነቱን እንዳጠፋበት፤ ከኦሮሞ መግባት ጋር የማይፈታ የፖለቲካ ችግር አብሮ መግባቱን ይገልጻሉ፡፡ እዮብ ሉዶልፍ የአቢሲኒያ ግዛቶች ከኦሮሞ ወረራ በፊት 40 እንደሚደርሱና የታሪክ መጽሀፉን በጻፈበት ወቅት ግን 17 ብቻ እንደቀሩ ጠቅሷል፡፡ ለምሳሌ በኦሮሞ የተያዙ ወይም የጠፉ ካምባታ፣ ዌድ (ወድ)፣ ደዋሮ፣ ባሊ፣ ፈጠጋር፣ ቢዛሞ የተባሉ ግዛቶች እንደሆነ አበክሮ ይጠቅሳል፡፡[123] ከኦሮሞ መምጣት በፊት እናርያ፣ ዘንደሮ፣ አላባ ግዛቶች፤ እንዲሁም እናርያ በደቡብ በኩል የመጨረሻው ግዛት እንደሆነ ይጠቅሳል፡፡[124] ይህንን የበለጠ ለማጠናከር አጼ አምደ ጽዮን 100 ነገስታት በስሩ እንደነበሩት፤ ማለትም መቶ ግዛቶች ያስተዳድር እንደነበር ይታወቃል፡፡ በ1442 እ.ኤ.አ የአረቡ ጅኦግራፈር ኢብን ፋድል አላህ አል-ኦማሪ አምደጽዮን 99 ነገስታት በስሩ እንደነበሩት፣ የራሱ የንጉሱ ግዛት 100ኛ እንደነበር እና ሌላም ታሪክ የሌላቸው ህዝቦች በስሩ ያስተዳድር እንደነበር ጽፏል፡፡[125]

እነዚህ ግዛቶች ግን በኋላ ከባድ ውድመት ደርሶባቸዋል፡፡ ሳሙኤል ጎባት የተባለው ጎብኝ ሲጽፍ አማራ በግዛቱ ዝነኛና በተድላ ደስታ የኖረ ቢሆንም አሁን ግን በጨካኝ ኦሮሞዎች እና አዋኪ ትግሬዎች በሁለት ወገን ተወጥሮ እየተወጋ ተዳክሞ እንደነበር አመልክቷል፡፡[126] የሳሙኤል ትዝብት በአቅራቢያ ቁጥር ከሁለት መቶ ዓመት በኋላ አሁን የምናየውን ችግር ይመስላል፡፡ በሁለት መቶ አመታት ውስጥ መሰረታዊ መፍትሄ ሊኖር ይቅርና አሁን ችግሩ ተባብሶ ጭራሽ የመጥፋት አደጋ ላይ ወድቀናል፡፡ ጥንትም በሁለቱ ብሄሮች ከታችና ከላይ ተሰቅዘን ተይዘን ዘመናችን በጦርነት ኡደት አሳለፍን፡፡ በዛ ጊዜ እንኳ ለአማራነትም ተባለ ለአቢሲኒያነት ይዋጉ ነበር፡፡ አሁን ግን በአማራነታችን የተጋረጠውን አደጋ በኢትዮጵያዊነት በማሳበብ ሞታችን በጸጥታ እንቀበላለን፡፡ ለህልውናችን ትግል በማድረግ ፋንታ በማያዛልቅ ኢትዮጵያዊነት ውስጥ ከገዳዮቻችን ጋር ታጉረን ለእርድ እንመቻቻለን፡፡ ከዚህም የምንረዳው ከሁለት መቶ አመታት በፊትም የህልውና ችግር ውስጥ ወድቀን እንደነበር ነው፡፡ የዛኔ የህልውናችን ስጋት የሆኑት እነዚህ ሁለት ብሄሮች ነበሩ፤ ዛሬም ታሪክ ራሱን እየደገመ እነዚሁ ሁለት ብሄሮች ለአማራው ከባድ የህልውና ስጋት ሆነዋል፡፡ እዚህ ላይ የሚቆጨው ነገር አማራ በ19ኛው እና 20ኛው መቶ ክፍለ ዘመናት ራሱን በአስተማማኝነት የሚያስከብርበት እና

[123] Ludolf, Hiob 1682, p. 11.
[124] Ludolf, Hiob 1682, p. 12.
[125] Huntingford, G.W.B (trans.) 1965, p. 11-12. The Glorious Victory of Amda Seyon: King of Ethiopia. Oxford: At the Clarendon Press.
[126] Gobat, Samuel 1850 (journal ended in 1833).

እነዚህን የሕልውና ስጋቶች የሚያስወገድበት ታሪካዊ እድል እጁ ላይ ወድቆ ነበር፡፡ ከዛ ይልቅ ግን ያለፈበትን የህልውና አደጋ በመዘንጋትና በጊዜያዊ ድል በመዘናጋት እነዚህን ህዝቦች በኢትዮጵያዊነት ሽፋን ራሱ ባጸናው መንግስት ስርዓት ውስጥ ከፊት አሰለፋቸው፣ ነውጥ ፈጥረው ገፍትረው እንዲጥሉትም ራሱ አመቻቸ፤ የራሱ ልጆች ለውድቀቱ ተባባሪ እንደነበሩ ሳይዘነጋ፡፡ እዚህ ላይ ምን መደረገ ነበረበት ታዲያ የሚል አይጠፋም፡፡ ለዛ መልስ የለም፡፡ እጃቸው ላይ የነበረውን መልስ ያልተጠቀሙበት አባቶቻችን በአጸደ ገነት ይመልሱት፡፡ የአሁኑ ዋና አላማ አሁን እንዴት እንወጣው፤ ከዛ ታሪክ ምን እንማር የሚለው ላይ ነው፡፡

የኦሮሞን መጤነት ለማስረዳት ኦሮሞ የሚለው ቃል ራሱ ከወራሪነታቸው እንደመነጨ ብሉንዴል ሃርበት በ1990 እ.ኤ.አ ጽፏል፡፡ ብሉንዴል እንደሚለው ኦሮሞ ማለት ወራሪ ማለት ነው፡፡ ሁለት አይነት ኦሮሞዎች እንዳሉም ይጠቅሳል፡፡ የአቢሲኒያ ኦሮሞ እና የአረብ ኦሮሞ፡፡ በለቀምት-ዲደሳ በኩል የነበሩት ግን ይሄንን ኦሮሞ የሚል ስም አይጠቀሙም ነበር፡፡ ከዛ ይልቅ ራሳቸውን ኢልሞርሞ ወይም የኦረማ ልጆች ብለው ይጠራሉ፡፡ ይሁንና በማንኛውም ስሌት በአቢሲኒያ ምድር የተከሰቱት በ1542 እ.ኤ.አ ነው፡፡ ቀደም ብሎ ፈረስ የማያውቁ ዘላኖች ነበሩ፤ በኋላ ግን አቢሲኒያ ላይ ሰፍረው ለምለሚን ፍሬዋን በእርሻ ስራ ከተቋደሱ ወዲህ ፈረሰኞች ሆኑ፡፡[127]

ሳሙኤል ጉባት ኦሮሞዎችን ወራሪነታቸውን በሚያረጋግጥ መልኩ የአሁኑን ገጽታቸውን ይመለከታል፡፡ እንደ ሳሙኤል አባባል ኦሮሞ መልካቸው እንደየተቀላቀሏቸው አካባቢ ህዝቦች የተለያየ ነው፡፡ ከአቢሲኒያዎች የሚጠቁሩም የሚቀሉም አሉበት፡፡ እናርያ (ናራየ) ላይ የቆዩት የህንድ መልክ እና የህንድ አምልኮተ ባህርይ አላቸው፡፡ ይሄም ከመጡበት ህንድ የወረሱት ባህል ነው፡፡ አርሲ የነበሩት ከአቢሲኒያዎች ይጠቁራሉ፡፡ ከአቢሲኒያዎች ቅርብ ጉርብትና የነበራቸው ከአቢሲኒያዎች ከራሳቸው ይቀላሉ፡፡ ወደ ሌቃ ገደማ ያሉት መካከለኛ ጠይምነት አለባቸው፡፡[128] ብሩክ ክላርክ በበኩሉ ኦሮሞዎች ለብዙ መቶ አመታት ዘላን ሆነው የኖሩ ሲሆን በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ወደ ኢትዮጵያ መካከለኛው አገር ዘልቀው ከገቡ በኋላ አራሽ እና ረግተው የሚኖሩ እንደሆኑ ጽፏል፡፡ እንደ ብሩክ ክላርክ ትዝብት በመካከለኛው ኢትዮጵያ ከፍተኛ ቦታዎች በብዛት ተሰራጭተው የሚገኙት ምስራቃዊ ኦሮሞዎች ናቸው፡፡[129]

ከላይ ከተቀመጠው ታሪካዊ ማስረጃ የምንማረው ነገር አለ፡፡ እርሱም ኦሮሞ ወራሪ ከመሆኑ ባሻገር መልኩ የተለያየ መሆኑ ነው፡፡ የመልክ ልዩነትም ኦሮሞ ከባድ የሆነ ህዝብ የመዋጥ ባህል ስላለው የመጀመሪያው ወራሪ ኦሮሞ ደማዊ ዝርያ አናሳ መሆኑን እና አሁን ኦሮሞ ተብሎ የሚጠራው አመዛኙ ህዝብ በባህል እንጅ ኦሮሞ በደም ኦሮሞ

[127]Blundell, Herbert Weld. 1900, p.110. A Journey through Abyssinia to the Nile. The Geographical Journal, 15, 2, 97-118. Blackwell Publishing on behalf of The Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers).
[128] Ibid 110-11
[129] Brooke, Clarke. 1959, 60. The Rural Village in the Ethiopian Highlands. Geographical Review, 49, 1, 58-75. American Geographical Society

አለመሆኑን፤ ከሆነም በጣም የተቀላቀለ መሆኑን ነው፡፡ በዚህ እይታ ለምሳሌ በሳይንት ውስጥ የሚገኙት ኦሮሞ ተብለው የሚጠሩ ወገኖች በባህል እንጅ በደም ኦሮሞ ሊያሰኝ የሚችል ኦሮሞነት እንደሌላቸው፣ ቢኖራቸውም በጊዜ ብዛት የኦሮሞው ደም እየተዋጠ እንደመጣ ነው፡፡ የዛሬው ኦሮሞ በዝርያ ከኦሮሞነቱ ይልቅ አማራና ሌላ ነባር ህዝብነቱ ያመዝናል፡፡ አንድ የዘረመል (ጀነቲክስ) ጥናት ለምሳሌ በአማራ፣ በትግሬ፣ በፈላሻ፣ በቢለን፣ በኦሮሞ፣ በጉራጌ ወዘተ መካል ያለው ጀነቲክ ልዩነት አናሳ እንደሆነ[130] ያስረዳል፡፡ ይህ ጥናት በእነዚህ ህዝቦች መካከል ያለው የዘረመል ልዩነት አናሳ ነው ወይም ብዙ አይደለም ሲል ሁለት ነገሮችን ያሳያል፡፡ አንደኛ ብዙም ባይሆን የዘረመል ልዩነት መኖሩን፡፡ ሁለተኛ የዘረመሉ መመሳሰል የኦሮሞን የሞጋሳና ጉዲፈቻ ባህል ሚና እንደገና እንድናጤን ያደርጋል፡፡ ማለትም የኦሮሞ ዝርያ የጥንት የዘረ መል ይዘቱን ማጣቱን ነው፡፡ አሁን በአመዛኙ በኦሮሞነት ማንነት እየተገለጸ እና ራሱን እየገለጸ ያለው ህዝብ የኦሮሞን ባህል በሞጋሳና ጉዲፈቻ የተቀበለ ማለትም በወረራ ባህሉን የቀየረ ነባር ህዝበ መሆኑን፡፡ ስለሆነም የኦሮሞ ማንነት ከዘረመል ወይም ስነፍጥረታዊ ይዘቱ ይልቅ ባህላዊ ይዘቱ ያመዝናል፡፡ ባጭሩ ኦሮሞ የቋንቋና ባህል ስብስብ እንጅ የራሱ ወጥ ዝርያ ያለው ህዝብነቱ በጣም ውስን ነው ማለት ነው፡፡

በሌላ በኩል በኦሮሞ ወራሪነት ላይ የተወሰነ ነጥብ ለመጨመር ያክል በአንድ ማእከላዊ (አሩሲ) ኢትዮጵያ ላይ በተጠና የዘረመል መረጃ መሰረት አማራና ኦሮሞ ከደቡብ አረቢያዊያን ጋር የተመሳሰላሉበት ነገር ተገኝቷል፡፡[131] ይሄውም ኦሮሞ ከባህር ማዶ ተሰዶ መጣ ለሚለው ክርክር ደጋፊ ነው፡፡ ኦሮሞ በቀጥታ ከደቡብ አረቢያ መጣ የሚለውን ለመቀበል አስቸጋሪ ቢሆን እንኳ ቀድመው ከዚህ ክልል የገቡትን ሌሎች ነገዶች ስለዋጠ ኦሮሞነቱ ጠፍቶአል ማለት ነው፡፡ እዚህ ላይ ግን አማራ ከቀይ ባህር ምዕራብ በኩል እየተነሳ ወደ እስያ መሄዱን ቀደም ብለን ታሪካዊ መረጃዎችን አቅርበን ማረጋገጣችን ይታወሳል፡፡ በዚህ የዘረመል ጥናት ታዲያ ኦሮሞ የአማራን ዝርያ የሚጋራበት ሁለት ምክንያቶች እናገኛለን፡፡ አንደኛ በዚህ በኢትዮጵያ የነበረውን ነባር አማራና ሌላ የአማራ ቤተሰብ ነገዶች በመዋጥ የአማራ ዝርያ ወርሷል፡፡ ሁለተኛ ከእስያ በመምጣቱ ቀድሞ ከኢትዮጵያ ወደ እስያ ከሄዱት አማሮች ጋር ግንኙነት ኖሮታል፡፡ በሁለቱም መንገድ ግን ዛሬ ኦሮሞ እየተባለ ያለው ህዝብ በደም ከኦሮሞነቱ ይልቅ አማራና ነባር ህዝብነቱ ያመዝናል ማለት ነው፡፡ እዚህ ላይ መታወስ ያለበት ነጥብ ግን በኦሮሞና አማራ መካከል መጠነኛ ልዩነት መኖሩን፤ ያም ልዩነት ቋንቋ እና ባህል ልዩነት ጋር አብሮ እንደሚሄድ ነው፡፡ በቀጣይ ስለ አማራ ማንነት በምናወሳበት ክፍል እንመለሰበታለን፡፡

---

[130] Mourant, A. E.; Godber, Marilyn J.; Ada C. Kopec, D. Tills and Bridget G. Woodhead 1976. Genetical Studies at High and Low Altitudes in Ethiopia. Proceedings of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences, 194, 1114, A Discussion on Human Adaptability in Ethiopia, 17-22. Royal Society

[131] Tartaglia, Marco; *Scano*; Giuseppina, And Stefano, Gian Franco De 1996. An Anthropogenetic Study on the Oromo and Amhara of Central Ethiopia. American Journal of Human Biology 8:505- 416.

ወደ ጥንተ ነገራችን ስንመለስ ይሄ የኦሮሞ ማእበል አቢሲኒያ (አማራ) ላይ ከባድ ችግር አመጣ፡፡ ሉዶልፎ እንደሚለው አማሮች ኦሮሞ ከወረራቸውና ካዳከማቸው ወዲህ በጣም የተበታተኑና የተመናመኑ ሆነዋል፡፡ ለማረጋገጥ ያህል አልቫሬዝ ከነበረበት ጊዜ ሲወዳደር በጣም ተመናምነዋል፡፡[132] አሌክሳንደር ቡላቶቪች እንደሚለው ኦሮሞዎች ወደ መሀል አማራ ከመግባቸው በፊት ሀረርን ተቆጣጠሩ፡፡ ሀረርጌዎች ኦሮሞን ለመከላከል ከተማቸውን አጥረው ተቀመጡ፡፡ በኋላ ግን ኦሮሞዎች እስላሞች ሆኑ፡፡ በግራኝ ጦር ውስጥ በብዛት ኦሮሞዎች ነበሩ፡፡ አዳሎችና ሱማሌዎችም እንደነበሩበት ሳይዘነጋ፡፡[133] በቬች ዳግላስ ጽሁፍም ይህን የሚደግፍ ታሪክ ነው የምናገኘው፡፡ እንደ ቬች አባባል ግራኝ የአሩር (ሀረር) ገዥ ነበር፡፡ አሩር በዚህ አጋጣሚ የሐረር መነሻ ስም ሲሆን በግእዝና በአማርኛ ሀሩር ወይም አሩር የሚል ትርጉም ይሰጣል፡፡ እናም ግራኝ የአዳልን ንጉስ አስተባብሮ ልብነ ድንግልን ወጋው፡፡[134] አሌክሳንደር ቡላቶቪች በበኩሉ ስለ ሀረር ነባር ህዝቦች ሲጽፍ አገው፣ ጉራጌና ከፋ አገር በቀል ነዋሪዎቿ እንደነበሩ ይገልጻል፡፡[135] አጄሞቢ ሳሂድ እንዳለው ደግሞ ኦሮሞ በመላዋ የአቢሲኒያ ግዛት ተንሰራፍቶ ሰፈረ፤ የአማራውን ጥንተ መሰረትና የሰሎሞናዊያን ስርዎ መንግስት የተመለሰበትን ቦታ ሁሉ ወረረ፡፡[136]

በታሪክ እንደሚታወቀው ግራኝ አቢሲኒያን ካፈራረሳት በኋላ ኦሮሞ እግር በእግር ተከትሎ ገብቶ ተንሰራፍቶ ተቀምጦባታል፡፡ ከላይ የቀረበው የታሪክ ማስረጃም የሚያረጋግጠው ይሄንኑ ነው፡፡ ስለሆነም የግራኝና የኦሮሞ ወረራ በአንድ ወቅት የተከሰተ መቅሰፍት ከመሆኑም ባሻገር እርስ በእርሱ ተመጋጋቢ ነበር፡፡ የሁለቱም ባህርይ ጸረ ስልጣኔ፣ ጸረ ህዝብ ነበር፡፡ ግራኝ አቢሲኒያን ስልጣኔዋን ወደ ትቢያነት ቀየረ፤ ኦሮሞ በተራው ነባር ነገዶችን ጨፍጭፎ አጥፍቶና በተረፉት ላይ የባህል ስልቀጣ አካሂዶ ጋራኝ ያፈራረሳትን አገር የረባ ተቃውሞ ሳይገጥመው ተረከባት፡፡ አለን እንደመዘገበው ኦሮሞዎች ወደ ኢትዮጵያ ሲገቡ ህዝቡ ከሶማሌዎች ጋር ባደረገው ጦርነት ተመናምኖ ነበር፡፡ በኋላም ካቶሊክና ኦርቶዶክስ ተብሎ ሲጨፋጨፍ ተዳክሞ ነበር፡፡ ያን ምቹ አጋጣሚ ተጠቅመው ኦሮሞዎች የኢትዮጵያን ግዛት ሁሉ ወረሩ፡፡ ከዛም ወዲህ የኢትዮጵያ ውስጣዊ ፖለቲካ ዋና ችግር ሆነው ዘለቁ፡፡[137] ከዚህ ታሪክ እንደምንገነዘበው ግራኝ መጥቶ የአማራውን አገር ሁሉ አፈራረሰ፤ ያንን የፈራረሰ ማኅበራዊ፣ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ተቋማት ቀድመው ለእርዳታ የመጡትን ፖርቱጋሎች ሰበብ በማድረግ የእርስ በእርስ ጦነት ተከሰተ፡፡ ያም የእርስ በእርስ ጦርነት በኦርቶዶክስ ክርስቲያኖች እና የካቶሊክን እምነት በአውሮፓዊያን አማካኝነት በተቀበሉት ወገን ነበር፡፡ ይሄም ለኦሮሞ ወረራ ተጨማሪ እድል ፈጠረ፡፡ አማራ በግራኝ ከደረሰበት ውድመት ሳያገግም ሌላ

[132] Ludolf, Hiob 1682, p.5.
133 Bulatovich, Alexander 1897.
[134] Veitch, Douglas 2010, p.4.
135 Bulatovich, Alexander 1897.
[136] Adejumobi, Saheed A 2007, p.24. The History of Ethiopia. Greenwood Press.
[137] Allen, W. E. D. 1943, p. 10. Ethiopian Highlands. The Geographical Journal,101,1, 1-1. geographicalj

የሀይማኖት የእርስ በእርስ ጦርነት ውስጥ ገባ፡፡ የዚህም ክፍተት ለኦሮሞ አገሩን አስረክቦ እንዲቀመጥ አደረገው፡፡

በሳሙኤል ጎባት ትረካ አማሮች ሁልጌዜም መሬታቸውን ከወረረባቸው ኦሮሞጋር አስቃቂ ጦርነት ይዋጋሉ፡፡ ኦሮሞ ተሳክቶለት ብዙውን ግዛታቸውን ይዞባቸዋል፡፡[138] ከገጠማቸው የጦርነት ክፉት የተነሳ ራሱን ኦሮሞውን በሌላ ወገን ኦሮሞ እያታለሉ ያስወጉ ነበር፡፡ ለምሳሌ ኢዮብ ሉዶልፎ የአበሻ ነገስታት ኦሮሞዎቹን ወደ ራሳቸው ምድር (ለምሳሌ ደምቢያና ጎጃም) ያስቀምጡና ሌላ ኦሮሞ ወራሪ ሲመጣ በራሱ ያስወጉታል ሲል መዝግቧል፡፡[139] ግራውፈርድ ፐላውዴንን በመጥቀስ ሰሜን አቢሲኒያ በጨካኝ ወራሪ የኦሮሞ ዘር ከገዛ አብራኳ ሸዋ መቆራረጧን ያትታል፡፡ አፋሮች አቢሰኒያን ከግራኝ ጋር ሆነው ሊያጠፏት በፖርቱጋል ወታደሮችና ዘመናዊ ጦር መሳሪያ መግባት ለጥቂት ነበር የተረፈችው[140] በማለትም ያትታል፡፡

ኦሮሞዎች ብቻ ሳይሆኑ የአማራን መሬት የእኔ ነው ብለው ወርረው የተቀመጡት ሌሎችም ናቸው፡፡ ለምሳሌ ናይሎቲኮች መጤ ናቸው፡፡ ከናይሎቲኮች ቀደም ብለው የነበሩት ኒግሪቲኪ ነገዶች ከሱዳን በኩል ወደመሀል ኢትዮጵያ ገብተው ነባሮቹን አፈናቅለዋል፡፡[141] በኩንፈሎች ቀደምት ምድር ዛሬ ከሱዳን የገቡ ሀማሽ (ከማሽ) የተባሉ አሉ፡፡[142] ይሄ ፀኃፊ ብዙ ዘመን ኢትዮጵያ ውስጥ በመኖር ስለባህሉና መሰል ጉዳዮች ከራሱ ተሞክሮ ሲጽፍ አማራን "ገዥው ዘር" ይለዋል፡፡ እንደ ቤኒሻንጉል ያሉትን የጠረፉማ ኢትዮጵያዊ ብሄረሰቦችን ሁኔታ ለመግለጽ ደግሞ "የአማራ ስልጣኔ ገና ያልደረሳቸው" ይላል፡፡[143] አለቃ ታየ[144] ራሳቸው ሽናሻዎች ሽናሽ የተባሉት በኋላ አማራውን/አገውን ሊዘርፉ ብዙ ሆነው ሲመጡ ጊዜ ነው፤ ሽናሽ ባማርኛ እጅግ ብዙ ማለት ነው ብለው ወራሪነታቸውን ይገልጻሉ፡፡ የሆነ ሆኖ ዛሬ እነዚህ የአማራን ግዛት በወረራ የያዙ ህዳጣን ብሄረሰቦች አማራን በማፈናቀል አቻ የሌለው በደል በመፈጸም ላይ ይገኛሉ፡፡ እንዲህ ያለው ታሪካዊ ሀቅም አማራ ምን አይነት በደል እየደረሰበት እንደሆነ እና በራሱ አገር ባስጠለላቸው ህብረተሰቦች መፈናቀልና ግድያ እንደሚፈጸምበት ማሳያ ነው፡፡ በራሱ አገር የሚሳደድ እንደ አማራ ያለ ማን ይኖር ይሆን?

---

[138] Gobat, Samuel 1850 (journal ended in 1833).
[139] Ludolf, Hiob 1682, p.74.
[140] Crawfurd, J. 1868, p. 286. On the Ethnology of Abyssinia and Adjacent Countries. Transactions of the Ethnological Society of London, 6 (1868), 282-310. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
[141] Tartaglia, Marco; *Scano*; Giuseppina, And Stefano, Gian Franco De 1996
[142] Simoons, Frederick J. 1958. The Agricultural Implements and Cutting Tools of Begemder and Semyen, Ethiopia. Southwestern Journal of Anthropology, 14, 4, 386-406. The University of Chicago Press
[143] Plowden 1868፡16; Travels in Abyssinia and the Galla country: with an account of a mission to Ras Ali in 1848
[144] አለቃ ታየ ገብረማርያም፡ 1914 ዓ.ም. የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ፡ ባጭር ቃል የወጣ፡፡ ሚሲኦንግ ሱኤድዋ ሕተሚያ አሥመራ፡፡

ከውድመት መነሳት

እስከ 16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድረስ የአማራው ግዛት አቢሲኒያ በሚል ዋና መጠሪያው ሀያል፣ ከአውሮፓ ጋር የሚተካከል ስልጣኔ ላይ ደርሶ ነበር፡፡ አጼ ልብነ ድንግል ሀያል እንደነበር፣ ዘመኑም በጣም የበለጸገ እንደነበር ታሪክ ያስታውሳል፡፡ ለምሳሌ የማተሚያ መሳሪያ በሜይንዝ ጀርመን በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ ላይ በጆን ጉተንበርግ አማካኝነት ተፈልስፎ እንደ ተሰራ ወዲያው ወደ በረራ (አዲስ አበባ) ገብቶ እየተሞከረ የነበረው በዚህ በአጼ ልብነ ድንግል ዘመን እንደነበር ስርግው ሀብለ ሥላሴ መዝግበዋል፡፡ እንደ ስርግው ሀብለ ሥላሴ ዘገባ አንድርያ ኮርሳሊ የሚባል የኢጣልያ ተወላጅ ከ1513 ዓ.ም በፊት የጽህፈት መኪና አምጥቶ ለማተም እየሞከረ እያለ በሞት ተቀደመ፡፡ ከመሞቱ በፊት አርቂቆ እና በረራ--አድአ ላይ ሁለት ማሽን ቤቶች አቁሞ ነበር፡፡ አጼ ልብነ ድንግል በዚህ ተስፋ ባለመቁረጥ በ1513 ዓ.ም ለፖርቱጋል ንጉስ ዮሐንስ በህትመት መሳሪያ ጽሁፍ (ፊደል) ማተም የሚችሉ ሰዎችን እንዲልክለት ጠይቆታል፡፡[145] ይህም ቴክኖሎጅው ከተፈለሰፈ 70 ዓመት በኋላ በአማሮች እጅ ገብቶ የዛሬዋ አዲስ አበባ--የጥንቷ በረራ--እና አርቂቆ ላይ መስሪያቤት ቆመለት ነበር ማለት ነው፡፡ ይሄ ሁሉ ግን ከግራኝ ወረራና ኦሮሞ ወረራ በኋላ ትውስታ ሆኖ ቀርቷል፡፡ የዚህን ዘመን የአማራ ውድቀት አጀማመር ታሪክ እምባ በሚስመጣ እና ትልቅ ቁጭትን በሚፈጥር አኳኋን ዘግቦታል፡፡

በማርከስ ሀሮልድ ሀተታ መሰረት ግራኝ ዝግጅቱን ባጠናቀቀበት እና ወረራ በጀመረበት ሰአት አጼ ልብነ ድንግል የአማራን፣ የትግሬን፣ የአገውን፣ የበጌምድርን፣ የጎጃምን እና የሸዋን ጦር አሰልፎ ከዛሬዋ አዲስ አበባ 50 ኪሎ ሜትር ምስራቅ በኩል ሰፈረ፡፡ በ1528 እ.ኤ.አ ሽምብራ ኩሬ ላይ ክርስቲያኖች ተሸንፈው ደዋሮ፣ ሸዋ፣ አማራና ላስታ በሙስሊሞች ተያዙ፡፡[146] አሌክሳንደር ቡላቶቪች በበኩሉ ግራኝ በቱርክ መድፈኛና አልሞ ተኳሾች እየታገዘ መዋጋቱን ይገልጻል፡፡ በ1547 እ.ኤ.አ ፒተር ሌቭ ግራኝን ሲገድለው የኦሮሞ ወረራ አከተመ (በራሳቸው በአማሮች እጅ ነው የግራኝ ህይወት የጠፋው የሚሉም አሉ)፡፡ ከዚህ በኋላ አቢሲኒያዊያን ከአውሮፓ ጋር ሙሉ በሙሉ አንድ ልትሆን ተቃርባ ነበር፡፡ ምክንያቱም አቢሲኒያዊያን በአውሮፓ እርዳታ ከውድመት ተርፈዋልና፡፡ ነገር ግን ፖርቱጋሎች አጉል ፖለቲካዊ ንትርክ ውስጥ ገቡ፡፡ አውሮፓዊያን ስልታዊ በመሆን ፋንታ በአንድ ጊዜ ብዙ ነገር ፈለጉ፡፡ ይሄም ጥላቻን፣ የእርስ በእርስ ጦርነትን፣ ዝርፊያን እና መናናቅን ጋብዞ ጀሱሳዊያንን በማባረር ተደመደመ፡፡ በዛ ፖርቱጋሎች በፈጸሙት ታሪካዊ ስህተት የተነሳ አቢሲኒያዊያን እስካሁኗ ሰአት ድረስ ለነጭ ቀየሜታ ሰንቀው ቀርተዋል፤ ምናልባት ለወደፊቱም በዚህ የሚቀጥሉ ይመስላል፡፡ [147] አጼ ዳዊት (ልብነ ድንግል) ወደ ፖርቱጋል እርዳታ ሲልክ በግራኝ ፈጽሞ እየጠፋ

---

[145] ስርግው ሀብለ ስላሴ፡- ዳግማዊ ምኒልክ የኢዲሱ ስልጣኔ መስራች፡ ገጽ 337፡፡

[146] Marcus, Harold G. 1994, p. 20. A History of Ethiopia. University of California Press, The Regents of the University of California

[147] Bulatovich, Alexander 1897.

የነበረው ግዛት ሁሉ ከተመለሰለት እና አገሩም ከተረፈ በፖርቱጋል ጽጽስና ስር ለመጠቃለል እና ሲሶ መንግስቱን ለፖርቱጋል ለመስጠት ቃል በመግባት ነበር፡፡[148]

የዚህ የውል ነገር ከልብነ ድንግል ልጅ ገላውዴዎስ ጋር ፖርቱጋል ለገባችበት ቅራኔ መነሻው እንደነበር ባለፉት አንቀጾች ገልጸናል፡፡ ይሄም እውነትም አማራው በወቅቱ ልክ እንዳሁኑ ያለ የህልውና ፈተና አጋጥሞት እንደነበር ያሳያል፡፡ አማራው እውነትም እንደዛሬው ያለ (ወይም የከፋ) የህልውና ፈተና በገጠመው በዛ ጊዜ እድለቢሱና ከርታታው ንጉስ ልብነ ድንግል የሁኔታውን አስከፊነት በመገንዘብ አማራን እና አገሩን ለማትረፍ ሲሶውን ግዛት ለፖርቱጋል እስከመስጠት ቃል ገባ፡፡ ይሄ እንግዲህ ያንን ዘመን ለማስረዳት አይነተኛ ሁኔታ እንደሆነ ግልጽ ነው፡፡ ብዙዎች የዚህን ከባድ ታሪካዊ የህልውና አደጋ ለማለባበስ የንጉሱን ሰብእና በተረት ለመሸፈን ሞክረዋል፡፡ ሆኖም ዶናልድ ሌቪን እንደሚያስታውሰን የልብነ ድንግል ሰብእና በተረት ሊሸፈን እንደተሞከረው ሳይሆን ደመ-ትኩስ፣ ሀይለኛ፤ ቆራጥ እና ስልጣኔን በመሻት አብዮታዊ የነበር ነው፡፡ የግራኝ ወረራ የዚህን ሀያል ንጉስ ህልም በማቀጨጭ ነበር አማራን ለህልውና ስጋት የዳረገው፡፡ ለአብነትም ከተፈለሰፈበት ሰባ ዓመት ብቻ ወደ ኋላ ቀርቶ የጽሁፍ ቴክኖልጅን በማስገባት እነ ግሪክን ሁሉ ቀድሞ ነበር፡፡ ስለሆነም የዛ ዘመን ችግር ዓለምንም ጥርጥር እጅግ ከፉ ነበር፡፡ ቀደምት ስልጣኔን ያወደመ እና የላቀ ስልጣኔ ውጥንን መና ያስቀረ ከፉ ክስተት፡፡ ታሪክ በአማራ ህይወት ውስጥ እንደ ሸምበቆ መዝመም የጀመረው በዚህ ጊዜ ነው፡፡

በ1897 እ.ኤ.አ አጼ ምኒልክን የጎበኘው እንግሊዛዊው ብሉንዴል አቢሲኒያ ከግራኝ ወረራ በኋላ እስከ 18ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋማሽ ድረስ በታሪኳ አይታው የማታውቀው ውድቀት እንደገጠማት መዝግቧል፡፡[149] ሮናልድ ሆርቫት በበኩሉ ኦሮሞዎች በ400 አመታት ውስጥ በኢትዮጵያ ውስጥ እየሰረጉ ስኬታማ ወረራና ሰፈራ ማድረጋቸውን ያትታል፡፡ ኦሮሞዎች እንደ አማራው ረቀቅ ያለ ቴክኖሎጅ አልነበራቸውም፡፡ ነገር ግን ያልተማከለው ፖለቲካዊ አወቃቀራቸው በፍጥነት እየተንቀሳቀሱ ለመውረር እድል ሳይሰጣቸው አልቀረም፡፡ ኦሮሞዎችን ለመግታት ብዙ ጥረት ቢደረግም ከባድ ሆኖ ቆይቷል፡፡ በኋላ ከጎንደር አማሮች በተሻለ ሁኔታ የሸዋ አማሮች ኦሮሞዎችን በወታደራዊ እርምጃ በቁጥጥር ስር አዋሉ፡፡ ሸዋዎች ከጎንደሮች የተሻለ ስኬታማ የሆኑት ለብዙ ዘመናት ከኦሮሞ ጋር በመዋጋታቸው ልምድ ስላካበቱ እና አንዳንድ ኦሮሞዎችን በአጋርነት ማሰለፍ ስለቻሉ ነበር፡፡[150] በአጠቃላይ ግን ኦሮሞ አደረጃጀቱ እና የማኅበረሰብ አወቃቀሩ ለአሸናፊነት እንዳበቃው ከሮናልድ ሆርቫት በተጨማሪ በእነ ታርጋሲያ ትንተናም የተረጋገጠ ነገር ነው፡፡ እንደ እነ ታርጋሲያ ሀተታ ኦሮሞ በውስጡ 200 ጎሳዎች (ነገዶች) አሉት፤ በፖለቲካዊ አደረጃጀትና ኢኮኖሚያዊ

[148] Lobo, Jerome 1788, p. 40. A voyage to Abyssinia, (trans., by Johnson, Samuel).
[149] Blundell, Herbert Weld. 1900, p. 105. A Journey through Abyssinia to the Nile. The Geographical Journal, 15, 2, 97-118. Blackwell Publishing on behalf of The Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers).
[150] Horvath, Ronald J. 1969, p. 216.

ስምሪት ልዩነት አለው፡፡[151] ከዚህም የአደረጃጀት አይነት የተነሳ ነው የተሳካ ወረራ ማድረግ የቻሉት፡፡ ይሄም ከአባ ባሕርይ ትንተና ጋር ይገጥማል፡፡ አባ ባህርይ እንዳሉት ሁሉም የኦሮሞ ጎሳ ሴት ወንድ፣ ትልቅ ትንሽ ሳይል አንድ ላይ ሆ ብሎ ያጠቃል፡፡ ይሄም ማኅበራዊና ፖለቲካዊ አደረጃጀቱ የፈቀደለት እድል በአማራው ላይ የበላይት አጎናጽፎት የአማራውን ህዝብ እንዲያጠፉ፣ እንዲውጥና ግዛቱን እንዲረከብ ረድቶታል፡፡

በአባ ጀሮሜ ትዝብት ኦሮሞዎች ያገኙትን ሁሉ ጭዳ የሚያደርጉ፣ በሄዱበት ሁሉ በጭካኔያቸው ሽብር ፈጣሪ ናቸው፡፡ ይሄው ጎብኚ ስልጡን ህዝብ ካላቸው ውስጥ አማራ/አገው፣ ትግሬ፣ ጋሳይ፣ ዳሞት ዋነኞቹ ናቸው፡፡ አማራ ከሁሉም የሰለጠነና ትሁት እንደሆነም ይገልጻል፡፡ ኦሮሞ በጣም ጨካኝና ለአካባቢው ሽብር ፈጣሪ እንደሆነም ያሰምርበታል፡፡[152] አባ ጀሮሜ ስለግራኝ ወረራ ሲያብራራም ይህንን አስፍሯል፡፡ ግራኝ በፖርቱጋሎች ከባድ ምት አርፎበት ለጥቂት ካመለጠ በኋላ ከአረብ አገር 2000 አልሞ ተኳሾችን እና መንጋ ተዋጊዎችን ከቱርክ አስመጣ፡፡ ከብዙ የፖርቱጋል ወታደሮች ጋር ክርስቶፎር ደጋማንም ገደለው፡፡ ግራኝም ሁሉን በቁጥጥሩ ስር አድርጎ ነበርና ንጉስ ገላውዴዎስን ሲያሳድድ ነበር፡፡ በዛ ጊዜ ገላውዴዎስ ደምቢያ ነበር፡፡ አለቃቸው የሞተበቻውና የተሸነፉት ጥቂት የፖርቱጋል ወታደሮችም ንጉሱን አገኙት፡፡ "አለቃችን ሞቷልና ማን ይምራን?" ሲሉት ንጉሱ "በእኔ አመራር ስር ትገባላችሁ" አላቸው፡፡ ገላውዴዎስ ጀግና ነበር ምንም እንኳ ገና ወጣት ቢሆንም፡፡ ከግራኝ ጋር በነበረውም ጦርነት ፖርቱጋሎቹ ዝናቸውን ለማስጠበቅ እና ደማቸውን ለመመለስ በእልህ ለንጉሱ ግራኝ መህመድ ባለበት ቦታ በኩል እንዲዋጉ እንዲፈቀድላቸው ጠየቁት፤ ገላውዴዎስም ፈቀደላቸው፡፡ ፒተር ሊዮን የተባለውም ወታደር የክርስቶፎር አጋዥ የነበረ ግራኝን በደንብ ያውቀው ነበርና ከመንጋው መሀል አነጣጥሮ ተኩሶ ራሱን ፈረከሰው፡፡[153] አማሮች ገደሉት የሚልም ትርክት መኖሩን ቀደም ብለን ገልጸናል፡፡ የሆነ ሆኖ ግራኝ ለሽንፈት የተዳረገው በአማራው ኃይል መበርታት እንደሆነ ብዙዎቹ ጸሀፍት የተስማሙበት ሀቅ ነው፡፡ ይህም ሲባል የፖርቱጋሎች አስተዋጽኦ ሊናቅ የማይገባው ነው፡፡

---

[151] Tartaglia, Marco; *Scano*; Giuseppina, And Stefano, Gian Franco De 1996
[152] Lobo, Jerome 1788.
[153] Lobo, Jerome 1788.

ምዕራፍ ሦስት

አማራ እንደ ጥንት ምናባዊ ዓለምና ቅኔነት

አማራ ተራራ፤
የግዮን ተራሮች ትውፊታዊ ገነትነትና ቅኔ

ባለፉት ምእራፎች አማራ እጅግ የጥንት ህዝብ እንደሆነና ታሪካዊ ድርሳናትም ምንጩ የግዮን ተራሮች መሆናቸውን እንደሚያረጋግጡ በተብራራ ሁኔታ አይተናል፡፡ የግዮን ተራሮች የአማራን ጥንተ ህዝብነት እና የስልጣኔ ምንጭነት አምቀው የያዙ በመሆናቸው የጥንት የሰው ልጆችን ትኩረት ስበው ቆይተዋል፡፡ ስለዚህም ህዝብና መኖሪያ ቦታው ብዙ ኀብኝዎች ኀርፈዋል፤ ታሪኮች ተጽፈዋል፣ ቅኔዎች ተደርሰዋል፡፡ የዛ ዘመን የጥንት ህዝብና ቦታ አሻራ ለዛሬው ትውልድ ያስተላለፈውን የጥንት የሰው ዘሮች ምናባዊ እና አካላዊ እይታ ባጭሩ እንደሚከተለው እናያለን፡፡

የጨረቃ ተራሮች፤
የጨረቃ አማልክት ምድር

ስለ ጥንት የአማራ ምድር ማለትም ስለ ግዮን ምንጭና ህዝቡ ሲነሳ ከታሪካዊ ሀቅነት ባሻገር በቀጥታ ከመለኮታዊ ትውፊትነት ጋር እንደሚቆራኝ በተለያዩ ጸሀፍት የተመዘገቡ ድርሳናት ያስገነዝባሉ፡፡ ለምሳሌም የጥንት ግብጾች ስለ አባይ ምንጭ ያንሰላስሉ ነበር፤ የጥንት ግሪኮች ስለ አባይ ምንጭ ይመራመሩ ነበር፤ የመካከለኛው ዘመን አውሮፓዊያን ስለ አባይ ምንጭ ቅኔ ይቀኙ ነበር፤ ከመካከለኛው ዘመን ጀምሮ አውሮፓዊያን በብዛት ይጎበኙት ነበር፤ የአረብ ጸሀፍት በብዛትም ባይሆን በየዘመናቱ ይተርኩለት ነበር፡፡ የአባይ ምንጭ የመለኮት ምድር፣ የአምላክ ህዝብ መኖሪያ፣ የጠፋችው ኤዶም ገነት ፍርስራሽ… ነው ብለው የሚያምኑት ብዙዎች ነበሩ፡፡ ይህ ፍለጋ፣ ማሰላሰል፣ መመራመር፣ ራእይ ማየትና ቅኔ መቀኘት እስከ 19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድረስ ቀጠለ-- የአባይ ምንጭ እና የምንጩ አናት የጨረቃ ተራሮች በዘመናዊ ሁኔታ እስከተረጋገጡበት ዘመን ድረስ… በዚህ የጥንት ምድር የሚኖረው ታሪካዊው የአማራ ህዝብ በስፋት እስከታወቀበት ዘመን ድረስ…

ለመሆኑ የጨረቃ ተራሮች ምንድን ናቸው? በልዊስ ደችስን[154] መጽሃፍ እንደተገለጸው ቅድመ ክርስትና አማሮች በዋነኝነት ማህርን ወይም ማህረምን እና ብሄርን ያመልኩ ነበሩ፡፡ ከእነዚሁም ዋናው አምላክ ማህር ወይም ማህረም ሲሆን እርሱም

[154] Duchesne, Louis (1907). The churches separated from Rome. Ed., by Wilhel, J. D.D. Vol. IX

የጦርነት አምላክ ነው፡፡ ብሄር ደግሞ የባህር አምላክ ነው፡፡ ለአማሮች ማህረም የተለየ ስፍራ ነበረው፡፡ ምክንያቱም “ሌሎች አማልክት የአይበገሬው ማህረም ልጆች ናቸው” ተብሎ ስለሚታመን፡፡ ለምሳሌ ተክለ ጻድቅ መኩሪያ[155] ኢዛና ክርስቲያን ከመሆኑ በፊት ማህረም የተባለ የጨረቃ አምላክ ያመልክ ነበር ሲሉ አስፍረዋል፡፡ ስርግው ሀብለስላሴ[156]፤ ከተክለጻድቅ መኩሪያው ጋር በተመሳሰለ ሁኔታ ስለማህረም ካብራሩ በኋላ፤ የማህረም አምልኮት ከአሪት አምልኮት ጎን ለጎን ይከናወን እንደነበር አስታውሰዋል፡፡ ልዊስ ደችስን በበኩሉ እስከ አራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋማሽ ድረስ አማሮች ከሞላ ጎደል የአይሁድ (ኦሪት) ሀይማኖት ተከታዮች እንደነበሩ ጽፏል፡፡ እናም ማህረም የጨረቃ አምላክ ነበር፡፡ የዚህ የጨረቃ አምላክ መኖሪያ ነው እንግዲህ በጥንት ሰዎች ምናብ ውስጥ የጨረቃ ተራሮች እየተባለ ሲታሰብ የኖረው፡፡

በመጀመሪያ የጨረቃ ተራሮችን ካርታ ላይ ያሰፈረው ግሪካዊው ክላውዴዎስ ፕቶሎሚ ሲሆን ከ90-168 እ.ኤ.አ ኖሯል፡፡ እሱ የሰራው ካርታ በኋላ ልክ አለመሆኑ ቢረጋገጥም እንደ ማጣቀሻ ግን ያገለግላል፡፡[157] እናም የጨረቃ ተራሮችን ፍለጋ በጥንት ግሪኮችና ግብጻዊያን ብዙ ሲደከምበት ነበር፡፡ የጨረቃ ተራሮች የአባይ ምንጭ ናቸው ተብሎ ይታመናልና፡፡ ለምሳሌ ሄሮዶቱስ እንደ ጻፈው ጥንታዊ ግብጾች የአባይ ምንጭ በሁለት ተራሮች መካከል እንደሚገኝ እና ዘላለማዊ ጸበል እንዳለው ያምኑ ነበር፡፡ ሄሮዶተስ በጊዜው ያነጋገራቸው የግብጽ ቄሶች የአባይ ውሀ ብዙ መሆኑ ምክንያት ከአናቱ ከምንጩ በረዶ ስለነበረው ነው ብለው እንደሚያምኑ መዝግቧል፡፡ ነገር ግን ሄሮዱተስ ይሄን ቲዎሪ ራሱ ውድቅ አድርታል፤ ምክንያቱም በዛ ጊዜ ግንዛቤ ወደ ምድር ወገብ እየተጠጉ በሄዱ ቁጥር እሳት የሆነ ሙቀት እና ክፉ አውሬዎች ይበዛሉ እንጅ እንዴት በረዶ ሊኖር ይችላል በሚል፡፡ ነገር ግን ይሄ ሄሮዶቱስ ውድቅ ያደረገው አስተሳሰብ በኋላ እውነት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ ምክንያቱም አባይ ለ100 ማይሎች ያህል የዛሬዋን ኢትዮጵያ ይከባል፡፡ ከአባይ ምንጭ ጣና ሀይቅ ሰሜን ቅርብ ቦታ ላይ ስሜን ተራሮች የሚባል ተራራ አለ፡፡ ይሄም ቦታ አፍሪካ ውስጥ በረዶ ከሚጥልባቸው የአፍሪካ ጥቂት ቦታዎች አንዱ ነው፡፡ ዛሬ ይሄንን ተራራ የሚጎበኝ ሊያዝን ይችላል፤ ምክንያቱም ዓለም በመሞቋ በረዶው የለምና፡፡ ነገር ግን በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተጻፉ የአዱሊስ ድንጋይ ላይ ጽሁፎች ወደዚህ አካባቢ የሚደረገው ዘመቻ እስከ ጉልበት ድረስ በበረዶ የሚውጥ እንደነበር ተመዝግቧል፡፡ አንዳንዶች ታዲያ የጨረቃ ተራሮች የሰሜን ተራሮች ሊሆኑ እንደሚችሉ ይገምታሉ፡፡ ምክንያቱም ከ50 ዓ.ዓ ጀምሮ በግሪኮች የተሰሩት ካርታዎች በሂደት በተወሰነ መልኩ ወደዚህ ቦታ እያመሩ ስለሄዱ፡፡ በአማርኛ የሰሜን ተራሮች የሚለው ራሱ ወደ ግሪክ ተተርጉሞ ሊሆን ይችላል፡፡ በአቅራብ አተረጓጎም ስሜን

[155] ተክለ ጻድቅ መኩሪያ፡- የግራኝ አሕመድ ታሪክ

[156] http://www.ethiopianorthodox.org/english/ethiopian/prechristian.html

[157] http://libweb5.princeton.edu/visual_materials/maps/websites/africa/maps.html

የሚለው አማርኛ ወደ ግሪክ *ስሌንተብሎ* ተወስዶ ሊሆን ይችላል፡፡ *ስሌን* ደግሞ በግሪክ የጨረቃዋ አምላክ ማለት ነው፡፡[158]

ፈር ኒኮላስ የተባለው በ17ኛው ክፍለ ዘመን የኖረ ፈረንሳዊ የካርታ ባለሞያ ከአባ ጆሮሜ ገለጻ በመመስረት የአባይ ምንጭ የአባይ አይኖች እንደሚባሉ ጽፏል፡፡ እነሱም ምንጮቹ ከሁለት ተራሮች ስር ስለሚፈልቁ ነው-መንትያ ውሀዎች ስለሆኑ፡፡[159] የፕቶሎሚን የአንደኛው ክፍለ ዘመን እ.ኤ.አ ካርታ እርሱም ከጨረቃ ተራሮች ጋር በተያያዘ ይታመንበት ስለነበረው በረዷማ የአባይ ምንጭ ሰፊ ጥናት ያደረገው ኩሌይ ዊሊያምስ ነው፡፡ ኩሌይ ሲደመድም የፕቶሎሚ ወንዞች የአቢሲኒያ ወንዞች ናቸው[160] በማለት ነበር፡፡ ከአቢሲኒያ ተራሮች ሶስት ወንዞች ይወጣሉ የተባሉትን አስተካክሎ አጹፒስ (ተከዜ)፣ አትባራስ (መረብ) እና ኒሉስ (አባይ) መሆናቸውንም አረጋግጧል፡፡ አቦራ ወይም አትባራ (በስህተት ተከዜ የሚለውን ወንዝም) ይጠቅሰዋል፡፡ ይሄ አቦራ ተራራ የተባለው በኋላ በሌሎች የአውሮፓ ደራስያን እንደተረጋገጠው ከጥንት አማራ ተራራ የተባለው ነው፤ አቦራ ተራራ የተባለው የአማራ ተራራ መጠሪያ ነው፤ ለውጡም ወደ ውጭ ቋንቋ ሲወሰድ የተከሰተ ነው፡፡ ኩሌይ ናይል የሴሚቲክ ቋንቋ ነው፤ ምናልባት የፊንቄዎች ይሆናል፤ ነገረ ግን የግሪክም፣ የግብጽም እንዳልሆነ ጽፏል፡፡ ነገር ግን ፊንቄዎች በቀይ ባህር ዳርቻ ይኖሩ የነበሩና በኋላ ወደ ካርቴጅ የሄዱ የአማራ ቤተሰብ እንደሆኑ ጠቅሰናል፡፡ ኩሌይ የግርጌ ማስታወሻው ላይ ናይል (ናህል) ማለት ጥቁር ውሀ የሚል ትርጉም የሚይዝ ሆኖ በጥንት ግብጽ ቼሚ፣ በእብራይስጥ ስሆር፣ በግሪክ ሜላስ እንደሚባል ፍንጭ ይሰጣል፡፡[161]

በሱዳን በኩል ቆላማው አካባቢ ይኖሩ የነበሩት አገዎች እንደሆኑና ከስናር ጋር ቀጥታ ድብልቅነት እንደነበረባቸው፤ ስናር ላይ ከግብጽ ፈርኦን ከድተው የከተሙ እንደሆኑ ይገልጻል፡፡ በእነዚህም ቦታዎች በአትባራ ወንዝ ዙሪያ ከተሞች እንደነበሩ፤ ከእነሱም አልዋህ እና ሶባ የሚባሉት እንደሚገኙት ተመዝግቧል፡፡ ሜሮን ጨምሮ እነዚህ በጥቁር አባይና አትባራ ዳርቻዎች የነበሩ ስልጣኔዎች የክርስቲያን ስልጣኔዎች እንደነበሩም ተገልጧል፡፡ ይሄ አትባራ አካባቢ የነበረው ህዝብ አገዎች ከመባሉም በተጨማሪ አጤጌ ወይም አትባራጌ እንደተባለ ተጠቁሟል፡፡ ከአገዎች ቀጥሎ ተራራማው ቦታ ላይ የሚኖሩት ባህርተኛ አቢሲኒያዎች ተብለዋል፡፡ በቀይ ባህር ላይ ቀዛፊ ስለነበሩ፡፡[162] እነሱም አማሮች እንደሆኑ ከዚህ ቀደም በቀረቡት ምዕራፎች አይተናል፡፡ የአልዋህ

---

[158] http://www.geographicus.com/blog/rare-and-antique-maps/the-mountains-of-the-moon-and-the-sources-of-the-nile/

[159] http://libweb5.princeton.edu/visual_materials/maps/websites/africa/maps-nile/nile.html

[160] Colley, William Desborough 1854. Claudius Ptolemy and the Nile: Or, An Inquiry Into that Geographer's Real merits and speculative errors, his knowledge of eastern Africa, and the ... of the Mountains of the Moon.

[161] Colley, William Desborough 1854, p. 3.

[162] Colley, William Desborough 1854, p. 10-16.

ግዛት ሶባ (ሳፔ) ዋና ከተማዋ ስትሆን በ10ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በጣም ትልቅ የኢትዮጵያ ግዛት ነበረች፡፡[163]

የሆነ ሆኖ የአማራ ተራሮች በረዷማ ስለመሆናቸውም አባይ የሚሞላው በአቢሲኒያ ተራሮች ዝናብ ውሀ እንደሆነ ታውቋል፡፡[164] ፕቶሎሚ በስህተት የሰራው ካርታ በረዶአማው አገር የስሜን ተራሮች መሆኑ ተረጋግጧል፡፡[165] ከፕቶሎሚ ካርታ አትባራ የተባለው መረብ፣ አስታፑስ የተባለው ደግሞ ተከዜ እንደሆነ ማረጋገጥ ይቻላል፡፡[166] በፕቶሎሚ ካርታ የናይል ሀይቅ ከስሜን ተራራ ቅርብ ነው፡፡ የፕቶሎሚ ሶስት ወንዞች ማለትም መረብ፣ ተከዜ እና ናይል ምንጫቸው የአቢሲኒያ ተራሮች ነው፡፡[167] የአባይ ምንጭም በኢትዮጵያ የወርቅ ምድር ምዕራብ ድንበር ሱሳ (አሶሳ) በአገዎች ምድር አዋሳኝ ነው፡፡[168] ሜጫ ቃሉ እራሱ ከጥንት የአገው መስፈሪያ እንደሆነ ተረጋግጧል፡፡[169] ይሄም በፕቶሎሚ የአባይ ምንጭ ተብሎ በ1ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተጠቀሰ ነው፡፡[170] በግሪክ ጣና ሴቦ ይባል ነበር፣ ጣናን የሚያጠጣው ተራራ ደግሞ የሴቦን ተራሮች ይባል ነበር፡፡[171] አባይ ወደ ግብጽ የሚደርሰው በግሪክና ግብጽ በጋ ወቅት ስለሆነ ምንጩ ላይ ዝናብ ሳይሆን የቀለጠ በረዶ ነው እንደዛ ሚሞላው ብለው ያስቡ ነበር፡፡ በኋላ ግን በዛ ወቅት የኢትዮጵያ ክረምት መሆኑን ሲያውቁ በረዶ ሳይሆን የኢትዮጵያ ተራሮች ላይ የሚዘንብ ዝናብ እንደሚሞላው አመኑ፡፡[172] ይሁንና በእርግጥ የበረዶው ነገር እውነት መሆኑ ታውቋል፡፡[173] ማለትም በወቅቱ የሰሜን ተራሮች በረዷማ እንደነበሩ፡፡ ከሀያ አመታት በፊት ራሱ የራስ ደጀን ተራሮች ጫፎች በበረዶ ይሸፈኑ እንደነበር ይህ መጽሃፍ በሚጻፍበት ጊዜ ምስክርነት የሚሰጡ ዋቢዎችን በመጥቀስ ነው፡፡

ብዙዎቹ የጥንት ፀኃፊዎች የአባይ ምንጭ ወደ ግብጽ ከመታጠፉ በፊት ለአጭር ርቀት ወደ ምዕራብ የሚሄድበት የኤሌፋስ (Elephas) ተራራ ነው ብለው ደምድመዋል፡፡[174] የጨረቃ ተራሮች በአረብ ፀኃፊዎች ጀበል አል ካማር ተብለውም ተጽፈዋል፡፡ ይሄው አረብኛ ቃል አከማር ወይም ኮምር ተብሎ ከተጻፈ አረንጓዴ የሚል

---

[163] Colley, William Desborough 1854, p. 26.
[164] Colley, William Desborough 1854, p. 26.
[165] Colley, William Desborough 1854, p. 31.
[166] Colley, William Desborough 1854, p. 31-33.
[167] Colley, William Desborough 1854, p. 34.
[168] Colley, William Desborough 1854, p. 33-34.
[169] Colley, William Desborough 1854, p. 37.
[170] Colley, William Desborough 1854, p. 40.
[171] Colley, William Desborough 1854, p. 9.
[172] Colley, William Desborough 1854, p. 80.
[173] Colley, William Desborough 1854, p. 86.
[174] Colley, William Desborough 1854, p. 81.

ትርጉም ይሰጣል፡፡[175] በ12ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ኢድሪሲ የተባለ የአረብ ፀኃፊ የናይል ነዋሪዎችን እና ቦታዎችን ሲገልጽ የሽብርቅ ስእል ቤተ መቅደስ ተራራን፣ የወርቅ ተራራን (ደብረ ወርቅን)፣ እና የእባብ አገር (ምዕራብ የአቢሲኒያ ጠረፍን) ያብራራል፡፡[176] የጥንት ግሪክ ጸሀፍትም ይሄን የእባብ አገር የተባለውን ከጨረቃ ተራራ ወዲያ ያለውን አካባቢ የጭራቅ አገር ነው ብለውታል፡፡ የሰሜን ተራራ እንግዲህ የጨረቃ አማላክት ተራራ ነው ተብሎ መታመኑ ከላይ ተጠቅሷል፡፡ እንደተባለውም ስሜን የሚለው ቃል ነው በግሪክ ቋንቋ ወደ ስሌን የተቀየረው፡፡[177] ኮስሞስ፤ ግሪክኛ ተናጋሪው ግብጻዊ፤ በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን እ.ኤ.አ ተከዜ ከስሜን ተራራ ስር ይመነጫል፣ ናይል ደግሞ ከአገው ምድር ይመነጫል ብሏል፡፡[178] የሆነ ሆኖ የግሪኮች የጨረቃ ተራሮች ሀሳብ ምንጩ የአረቦች ጀበል አል ካማር ነው[179] የሚለውን አረፍተ ነገር እርግጠኛ ነው ብሎ ለመቀበል ይቸግራል፡፡ ምክንያቱም የጨረቃ አማልክት ከኋለኞቹ አረብ ጸሀፍት በፊት እንደነበሩ እርግጥ ስለሆነ፡፡

የአባይ መነሻ ትልቁ ተራራ በደቡብና በምስራቅ ተልባ ውሀ (11 000-12 000 ጫማ ከባህር ጠለል በላይ) ሲሆን፤ ከሱ ዝቅ ብሎ በምዕራብ በኩል ረግረጋማው ግሽ (9000 ጫማ ከባህር ጠለል በላይ) ይገኛል፡፡ እዚህ ነው እንግዲህ የአባይ ምንጮች የሚፈልቁት፡፡ የጣና ሀይቅ ከፍታ ደግሞ ከባህር ጠለል በላይ 5750 ጫማ ነው፡፡[180] በ1664 እ.ኤ.አ አትናሲየስ ኪርቸር የተባለ ግሪካዊ የጨረቃ ተራሮች የአባይ ምንጭ ሲሆኑ፤ ተራሮቹ ውሀ ላይ የተንሳፈፉ፣ የአባይ ምንጩ ግን ከተራሮቹ ስር ያለ ነው ብሎ ካርታ ሰርቶ አቅርቧል፡፡

እናም የጨረቃ ተራሮች የጨረቃ አማልክት ስፍራ የሆኑት የሰሜን ተራሮች ናቸው፡፡ እነዚህ የጨረቃ አማልክት ተራሮችም የግዮን ምንጮች እንደሆኑ ይታመን የነበረው በኋላ እውነት መሆኑ ተረጋግጧል፡፡ በመሆኑም የጥት ህዝብ የአማራ ምድር የአማልክት ምድር ነው ብለው ማመናቸው ከዚህ ታሪካዊ ፋይዳ አኳያ የተረጋገጠ ነገር ነው፡፡ የሰሜን ተራሮች የግዮን ምንጭ እና የግዮን አምላኮች ምድር ናቸው፡፡ እዚህ ላይ ብሄር የተባለው የአማራ አምላክ የባህር አምላክ የመሆኑ ነገርም ከግዮን አምላክነት ጋር ስለ መገናኘቱ ከግምት ከፍ ያለ እምነትን እንድናሳድር ያደርጋል፡፡ ምክንያቱም ማህረም እና ብሄር የአንድ አማላክት ቤተሰብ ማለትም የሴማዊያን አምላክ አስታር ልጆች ስለሆኑ፡፡ ንጉስ ኢዛና ከክርስትና በፊት የማህረም አምላኪ የነበረ መሆኑን ስናይ ደግሞ በእርግጥም ይህ ንጉስ የአማራ ንጉስ (አማራ እንደነበረ) እንረዳለን፡፡ በየሀ የአልሙቃህ አምላክ ማለትም የጸሀይ አምላክ እንደነበር እና ማህረም የጸሀይና የጨረቃ አምላክነት

[175] Colley, William Desborough 1854, p. 87.
[176] Colley, William Desborough 1854, p. 91.
[177] Colley, William Desborough 1854, p. 94.
[178] Colley, William Desborough 1854, p. 94.
[179] Colley, William Desborough 1854, p. 98.
[180] Colley, William Desborough 1854, p. 98.

ባህርይ እንደነበረው ስንረዳ ደግሞ የአማራን የአክሱም ስልጣኔ ባለቤትነት የበለጠ ያረጋግጥልናል፡፡ ይህ ማህረም የተባለ የጦርነት አምላክም በቀጥታ የአማራ ህዝብን ስም እና ባህርይው የሆነውን ጦረኝነት የያዘ በመሆኑ አንዳች የስም ግንኙነት እንዳለ እንረዳለን፡፡ ወይ ህዝቡ የማህረም ልጆች ብሎ የአምላኩን ስም ወስዷል፤ አልያም የአማሮች አምላክ ተብሎ ይሄ አምላክ ስሙን ከአማሮች ወስዷል፡፡

አማራ ተራራ፤ ትውፊታዊው ገነት

የጨረቃ ተራሮች የአባይ ምንጭ እና የጨረቃ አማልክት ምድር ናቸው የሚል የጥንት ትውፊት እንደነበረ ከላይ አይተናል፡፡ ከእነዛ የጥንት የግሪክ፣ የግብጽ እና የአረብ ጽሁፎችና ካርታዎች በመነሳት የመካከለኛው ዘመን አውሮፓዊያን አማራን የመጀመሪያው ገነት ያለበት ምድር ነው ብለው ስላመኑ መወድስ መጻፍ ጀመሩ፡፡ አማራ ተራራ ወይም የአማራ ተራራ የመጽሃፍ ቅዱሳዊው ገነት ምሳሌ ነው ብለውም ደመደሙ፡፡ እስኪ የተወሰኑትን ለአብነት ያህል እንይ፡፡

ኩብላ ክሀን በ1797 እ.ኤ.አ በእንግሊዝ አገር በሳሙኤል ታይለር ኮልሪጅ የተደረሰ ቅኔ ነው፡፡ በሳሙኤል ኮልሪጅ የ1797 እ.ኤ.አ ግጥሞች ውስጥ ኩብላ ካህን በራእይ ተገልጦ ቅኔ ተቀኝቶለታል፡፡ አንዳንዶች ኦፒየም ወስዶ በተመስጦ ጻፈው የሚሉ አሉ፡፡ የሆነ ሆኖ ኩብላ ካህን በራእይ ውስጥ ቆሞ የነበረበት ቦታ አልፍ የተባለ ቅዱስ ወንዝ እንደሚመነጭበት፣ የመንግስት አዋጅ መንገሪያ ሰገነት እንዳለው፤ አምስት በአምስት ማይሎች ስፋት ያለው ለም መሬት እንደሆነ፤ በማማዎች እና ግድግዳ ግንቦች የተከበበ እንደሆነ፤ ማራኪ ወንዞች የሚፈሱበት እና ደማቅ ቦታ መሆኑን፣ አበባማና የእጣን ዛፍ የሚያበቅል መሆኑን፤ እንደ ኮረብታዎች ሁሉ የጥንት አረንጓዴያማ ዛፎች የሞሉበት መሆኑን፤ በአረንጓዴ ኮረብታዎች ውስጥ የፍቅር ሸለቆ የሚመስል እና የቄዳር ዛፎች እንደ ሰንጠረዥ ያስዋቡት እጹብ ድንቅ ስፍራ መሆኑን ወዘተ ይገልጻል፡፡ ይህ እንግዲህ አማራ ተራራ ስለተባለው የጥንት ገነት የተቀኘ ቅኔ ነው፡፡ ቅኔው ረዘም ያለ ሲሆን ወደ መጨረሻው ስለ አማራ ተራራ የምትዘፍን የአቢሲኒያ ወይዘሮን በአይነ ህሊና ያመጣታል፡፡ ከወይዘሮዋም ቀጥሎ ስለማር ወለላ እና የገነት ወተት ስለመጠጣት ይቀኛል፡፡

ይህች አማራ ተራራ ላይ በአምሳለ ገነት ተዘልላ የተቀመጠች የአማራ ወይዘሮ እንዴት የባለቅኔውን ምናብ ልትቆጣጠር እና በሚያሰክር መንፈስ ውስጥ ልታሰምጠው ቻለች? የአማራዋ (ወይም የአቢሰኒያዋ) ውብ ወይዘሮ በአማራ ተራራ ተቀምጣ በኩብላ ካህን ለሳሙኤል ኮልሪጅ የተገለጠችው መነሻ የሌላት የውበት ሰነነት አልነበረችም፡፡ የዚህች ውብ ሴት መልእክት ወደ አውሮፓዊያን ባለቅኔዎች በሁለት መንዶች ደርሷል ብሎ መናገር ይቻላል፡፡

አንደኛ አማራን በጎበኙ አውሮፓዊያን የጉዞ መጽሃፍት ስለ አማራ ሴቶች ውበት በብዙው ተገልጧል፡፡ ይሄንንም አውሮፓዊያን ባለቅኔዎች አንብበዋል፡፡ ሁለተኛውና የአንደኛው እውነታ ማረጋገጫ ግን መጽሃፍ ቅዱሳዊው የውበት ቅኔ ነው፡፡ ከክርስቶስ ልደት በፊት በ424 ዓ.ዓ በሄሮዶቶስ[181] የተጻፈው የኢትዮጵያ ባህርይ በእርግጥም የአሁኑ የአማራ ባህርይና ሁኔታ ሆኖ እናገኘዋለን፤ ስለሆነም ባለቅኔዎች የ2500 ገደማ እውቀትንም ተንተርሰው እንደጻፉ እንረዳለን፡፡ ሄሮዶተስ እንደመዘገበው፡- “በኢትዮጵያ እጅግ ያማሩ ሕዝብ፤ ባለ ደም ግባት ቆንጆዎች፣ ውቦች፣ ሰዎች አሉባት፡፡ በሰፊ ሜዳ ለመንገድ አላፊ የሚሆን ድግስ እየደገሱ ያሰናዳሉ፤ ምንም ቢሆን መንገደኛ በመንገድ የሚበላውን አያጣም (ለአብነት ያህል ቅዱስ ላሊበላ የምትሄዱ አልጋ ባልጋ ነው መንገዱ የተባለውን የመስተንግዶ ባህል ልብ ይሏል)፤ እድሜያቸው ረዥም ሲሆን ከ100 እስከ 130 ዓ.ም ይቀመጣሉ፡፡ ነውር፣ ክፉ ነገር ባገራቸው የተጠላ፣ የተጸየፈ ነው፡፡ የጤና ምንጮች የሚሆኑ ውሆች አሏቸውና እሱን በጠጡ ጊዜ ሰውነታቸው ይታደሳል፡፡ በሀብትም እጅግ ባለጠጎች ናቸው፡፡” እንግዲህ የሄሮዶተስ 2500 ቀድሞ የተጻፈ ጽሁፍ የዛሬውን አማራ እንደሚገልጥ እናያለን፡፡ ይሄም ከዛም ወዲህ አማራን በጎበኙ በርካታ ሰዎች የተመሰከረለት ነው፡፡ እንግዳ ተቀባይ፤ ዝክር የሚያበሉና የሚያጠጡ፤ ውብ ህዝብ፤ ቆነጃጅት የሞሉበት ወዘተ የሚለው ጥንታዊ መገለጫ ዘሬም ባለበት አለ፡፡

የኮልሪጅ ቅኔ ዋና መልእክት ጉብላ ካህን በራእይ ያሳየውን የአዳምን ገነት በአቢሲኒያ ወይዘሮ የፍቅር ምትሀትነት የሚገልጽ ነው፡፡ ይህም እንደ ሴልደን አባባል መሀልየ መሀልይ ዘሶሎሞን (1፡5) ላይ “ጥቁር ነኝ ግን ከኢየሩሌም ቆነጃጅት ሁሉ አምራለሁ” የሚለው ቅኔ ማከዳ ለሶሎሞን የተናገረችው ነው፡፡ ሶሎሞን ይሄንን ቅኔ የተቀኘው ማከዳን ማለትም ጥቁር ነገር ግን እጅግ ውብ ሴት በማየት እና ንግግሯን በመስማት ነው፡፡ ማከዳ ጥቁር ትሁን እንጅ በኢየሩሳሌም ከነበሩት ቆነጃጅት ሁሉ የምትበልጥ ቆንጆ እንደሆነች ከነገረችው ነገር ተነስቶ ያንን ቅኔ ተቀኘ፡፡ እናም ማከዳ እጅግ በጣም ቆንጆ ነበረችና ለዚህ የሶሎሞን ቅኔ መነሻ ሆነች፡፡[182] ስለሆነም እነ ሳሙኤል ኮልሪጅ ለሶሎሞን ቅኔ መንስኤ የሆነችውን ውብ ማከዳ ዛሬም በአሳሾች መጽሃፍት በአማራ ተራሮች ውብ አማራ ሴት ወይዛዝርት እንዳሉ በማወቃቸው ነው እንዲህ አይነት ዘመን አይሽሬ ቅኔ መቀኘት የጀመሩት፡፡ እናም በእነዚህ የጥንት እና የአውሮፓ የሩቅ ጊዜ ቅኔዎች ውስጥ የምናገኘው ወርቅ የአማራ ሴቶች ከጥንት እስካሁን የውበት ሰገነቶች እንደሆኑ፤ ሶሎሞን የተቀኘላት ማከዳ ከአምላክ አገር (ከገነት) የሄደች ስለመሆኗ በኢየሩሳሌም እምነት እንደነበረ፤ እና የአማራን ተራራ የገነት ተምሳሌትነትና ጥንታዊነት የሚያሳይ ነው፡፡

---

[181] አለቃ ታየ ገብረማርያም፡ 1914 ዓ.ም፤ ገ. 51. *የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ፡ ባጭር ቃል የወጣ፡፡ ሚሲኦንግ ሱኤድዋ ሕተሚያ አሥመራ፡፡*

[182] Selden, D. 2013. How the Ethiopian Changed His Skin. Classical Antiquity, 32, 2, 322-377. University of California Press.

ይህ የአማራዊቷ ውብ ሴት የአማራ ተራራ በራሴላስ[183] (ራስ ስዕለ ክርስቶስ) መጽሃፍ "የደስታ ሸለቆ" ተብሎ የተወደሰ፤ የጥንት ንብረት መከማቻ፣ የጥበብ ምድር፣ የአማራ ልኡላን መኖሪያ፣ በአማራ ግዛት ውስጥ እጅግ የሚያምርና በሁሉም ቦታ በተራራ የተከበበ እና አናቱ ለዋናው ተራራ ማእከላዊ የሆነ ቦታ ተብሎ ተገልጧል፡፡ ኮልሪጅ አልፍ ያለው ይህ ወንዝ ወይም በራሴላስ መጽሃፍ የደስታ ሸለቆ የተባለው ቦታ ቀደም ብለን እንዳየነው ኤሌፋስ ተብሎ የተጠቀሰው ነው፡፡ በዚህም መሰረት ግዮን በጥንት እምነቶችም በአሁን እምነቶችም ቅዱስ ወንዝነቱ እየጎላ ይመጣል ማለት ነው፡፡

ከላይ የተገለጸውን የኲብላ ካህን ቅኔ እውነታ ለማጠናከር ሳሙኤል ኮልሪጅ ይሄንን ቅኔውን ሲጽፍ እርሱ ምንም እንኳ በራእይ ጉብላ የተባለ ካህን ተገለጠልኝ ይበል እንጅ ቀደምት የተጓዦችን ጽሁፎች እንዳነበበ አስተያየት የሚሰጡ አሉ፡፡ ስለ ኲብላ ካህን ግጥም ሳሙኤል ታይለር ኮልሪጅን ይጠቅሳል፡፡ ኮልሪጅ ግጥሙን የጻፈው በ1797 እ.ኤ.አ ነው፡፡ የግጥሙ መነሻም ኮልሪጅ የማርኮ ፖሎን የቻይና ጉብኝት መጽሃፍ ሲያነብ ነበር፡፡ በንባቡ ውስጥ ማርኮ ፖሎ ስለ ጎበኘው የቻይና ቤተ መንግስት "ዣናዱ" አንብቧል፡፡ ኮልሪጅም እንቅልፍ ሸለብ ሲያደርገው በራይ ኲብላ ካህንን ግጥም ገጠመ፡፡ ኲብላ ካህን ገነትን የሚያሳየው ካህን ነበር፡፡ ያሳየውም ገነት ስም ማውንት አቦራ ተራራ ወይም አማራ ተራራ ነው፡፡ አቦራ ተራራ በኋላ አማራ ተራራ መሆኑ ተረጋግጧል፡ ፡ ኲብላ ካህን በእንግሊዝ እና በእንግሊዝኛ ቋንቋ ውስጥ ወደር የለሽ ከሆኑ ግጥሞች አንዱ መሆኑ ተጠቅሷል፡፡[184] ኲፐርም ይሄ ቦታ የኮልሪጅ ፈጠራ አለመሆኑን ይልቅም ከጉዞ ማስታወሻዎች የተቀዳ እንደሆነ ይስማማል፡፡ ለዚህም ማረጋገጫው ፖርቱጋላዊው ጎብኝ አልቫሬዝ በአማራ ተራራ በኩል ማለፉን እና ከጥንት ገነት ትውፊት ጋር እንደተያየዘ፣ ይሄም በአካባቢው ነዋሪዎች እንደተነገረው ጠቅሷል፡፡[185] ዛሬም በሳን,ይንት ውስጥ ገነቴ የሚባል ቦታ እንዳለ ማስታወስ ያስፈልጋል፡፡

ከ1577-1626 እ.ኤ.አ የኖረው ሳሙኤል ፑርቻዝ[186] "ስለ አማራ ኮረብታ" በሚል ርእስ ስለ አማራ ተራራ የገነት ተምሳሌነትት ጽፏል፡፡ ሳሙኤል ፑርቻዝ ከአልቫሬዝ የአሰሳ ጽሁፍ በመነሳት እና ሌሎችን ምንጮች በማጣቀስ ይሄንን አማራ ተራራ አማራ ኮረብታ ይለዋል፡፡ ልብን በሚመስጥ ገለጻም ያሽሞነሙነዋል፡፡ ጸሀይ በቀጥታ የምታገኘው፣ ጸሀይ ራስዋ የምትደሰትበት እንደሆነ ይገልጸዋል፡፡ በዚህ ገነት መኳንንት እንደሚታሰሩበትም ይጠቅሳል፡፡ በኢትዮጵያዊያን ልማድ አንድ ጸሀይ ብቻ ነው የሚያበራው፣ ሌሎች መኳንንትነታቸው የሚያመጣባቸውን እስር እዚህ ገነት ውስጥ ያሳልፋሉም ይላል፡፡ የአማራ ኮረብታ በመሀል ኢትዮጵያ ግዛት እንደሚገኝና የአቢሲኒያ እምብርት እንደሆነም ይጠቅሳል፡፡ ለብዙዎቹ ገነት፤ ለጥቂት ስጋት ለሆኑ ልኡላን ደግሞ

---

[183] Johnson, Samuel 1759. Rasselas, Prince of Abyssinia. Ed., by Morley, Henry 1889. London: Cassell & Company, ltd.
[184] Cooper, Lane. 1906, p.328. The Abyssinian Paradise in Coleridge and Milton Modern Philology, 3, 3, 327-332. The University of Chicago Press
[185] Cooper, Lane. 1906, p.328.
[186] Purchas, Samuel, 1577-1626. Of the Hill Amara.

እስር ቤት ነበር ይላል፡፡ የአማራ ሰምና ወርቅነት፡፡ ልኡላንን ገነት ውስጥ የሚያስር ህዝብ፡
፡

ከአትላንቲስ ትውፊት ቀጥሎ በጥንት ሰዎች ትልቅ ትኩረት የተደረገበት እና እልህ አስጨራሽ ፍለጋ የተካሄደበት የመጽሃፍ ቅዱሱን ኤደን ገነት ፍለጋ ነው፡፡ ይህንን መጽሃፍ ቅዱዊሳውን ገነት ለማግኘት ብዙ ጥረት ተደርጓል፡፡ ምእራባዊያን አሳሾች ኮሎምበስን ጨምሮ ብዙ ለፍተዋል፡፡ የተወሰኑት የአሰሳ ጸሀፍት ይሄ የኤደን ገነት ኢትዮጵያ ውስጥ እንደሚገኝ እና ስሙም አማራ ተራራ እንደሚባል ተስማምተውበታል፡፡ በዱንካን ጽሁፍ ይሄ አማራ ተራራ የተባለው ኤደን ገነት በኋላ በኖህ ዝናብ እንደጠፋም መላምት ይሰነዝራል፡፡[187] በ1667 እ.ኤ.አ በተጻፈው በአራተኛው የጆን ሚልተን[188] የቅኔ መጽሃፍ ላይ አማራ ተራራ እውነተኛው ገነት ተደርጎ እንደሚታሰብ እና በአቢሲኒያ ወገብ ላይ እንደሚገኝ፣ እንዲሁም የአንድ ቀን መንገድ የሚወስድ በአንጸባራቂ አለቶች የተከበበ እና እጅግ ሰፊ እንደሆነ የሚገልጽ ግጥም ይገኝበታል፡፡ ይሄንን የአማራ ተራራ በተመለከተ ኢዮብ ሉዶልፍ የሚከተለውን አስፍሯል፡፡

> … ይህ በቴሌዝ ቃል መሰረት በአማራ ግዛት የሚገኘው አለታማ ተራራ ግሸን ነው፤ ከዚህም በተጨማሪ አምባሰል ተራራ አለ፡፡ በአማራ ግዛት ጠረፎች፤ በተለይም ወደ ሸዋ በኩል አምባ ግሸን የሚባል ተራራ ይገኛል፡፡ ለመውጣት አስቸጋሪ የሆነ፣ በሁሉም አቅጣጫ ጭው ያለ ገደል፣ በአስገራሚ መልኩ ከፍ ያለ፣ አናቱ ላይ ያለው የተፈጥሮ ድንጋይ አቀማመጡ ቤተ መንግስት የሚመስል ነው፡፡ ጫፉ ላይ ያለው ሜዳ ግማሽ የፖርቱጋል ሊግ (ወይም 3.1 ኪሎ ሜትር) ስፋት ያለው፤ ከስሩ ደግሞ የግማሽ ቀን የእግር መንገድ የሚወስድ ነው፡፡ ሲጀምሩት ለመውጣት ቀላል ነው፤ ከዛም ወጣ ገባማና ገደላገደላማ ይሆናል፤ አይደለም በሬ ፍየል የማይወጣበት ነው፤ ለዛም በገመድ ተንጠላጥለው የሚሄዱበት ጭው ያለ ተራራ ነው፡፡ [189]

ይሄ በአማራ ግዛት ውስጥ የሚገኝ አምባ ግሸን ነው እንግዲህ በቀጥታ አማራ ተራራ ወይም አማራ ኮረብታ ተብሎ በተለያዩ ድርሰቶች የተገለጸው፡፡ ይሁንና ይህ አምባ ግሸን ብቻውን የአማራ ተራራ ማለት አይደለም፡፡ ከፍ ብለን ያየናቸው ታሪካዊ ጽሁፎች እንደሚያስረዱት የአማራ ግዛት (ከአማራ ግዛት ውጭ ያሉት የአማራ አገሮች እንደ ሸዋ፣ ጎጃም፣ በጌምድር ያሉት) በአጠቃላይ የመሀል አቢሲኒያ ተራራማ (ፕላቶአማ) ክፍልን ስለሚሸፍኑ የአማራ ተራራ ሲባል ጠቅላላ የአማራ አገር፤ ማእከላዊው ወይም የአባይ ምንጭ ክፍል የሆነው ማለት እንደሆነ እንረዳለን፡፡ ከአማራ ተራራ አገር ውስጥ አምባ አማራ ወይም ኮረብታ አማራ በቀጥታ አምባ ወይም ኮረብታ ግሸን ተብሎ ተጠቅሷል፡፡

---

[187] Duncan, Joseph E. 1972. Milton’s Earthly Paradise: A Historical Study of Eden.
[188] Milton, John 1667. Paradise Lost, Book IV, 11. 280-8.
https://www.dartmouth.edu/~milton/reading_room/pl/book_4/text.shtml
[189] Ludolf, Hiob 1682, P. 29.

ይህ ኮረብታ ደግሞ የነገስታት ልጆች ማቆያና ግራኝ እስካጠፋው ድረስ ከጥንት ጀምሮ የአማራ ነገስታት ብሄራዊ ሀብት ማከማቻ እንደነበር ይታወቃል፡፡ ለምሳሌ ማርሊይን ሄልድማን እና ጌታቸው ሀይሌ ይኩኖ አምላክ የነገሰው ግሸን እንደሆነ ይገልጻሉ፤ ዘመዶቹ ቀደም ብሎ የደዋሮ፣ ወግዳና ከታታ፣ ፈጣጋር ገዥዎች እንደነበሩም ያትታሉ፡፡[190] በሀንቲንፎርድ ዘገባ ደግሞ በአምደ ጽዮን ጊዜ ከደብረ ሊባኖስ የፈለሱት መነኮሳት በደምብያና በጌምድር፣ በተለይም በአንኮ እና ግሸና በአታቻውን (ገዳማቸውን) ሰርተው ተቀመጡ የሚል እናገኛለን፡፡ [191]

ስለሆነም ግዮን (ግሸ፣ ግሸን፣ ግጀን፣ ጋሸና ወዘተርፈ) የአማራ ተራሮች የጥንት መገለጫዎች ሲሆን ከግሸን ወንዝ ማለትም ከግዮን ወንዝ ጋር ተዋህዶ ላቅ ያለ ትርጉም ይሰጣል፡፡ የትም ቦታ የእነዚህ ቃላት ልከኛ ወይም አምሳያ ብዙ ነው፡፡ ስለሆነም ግዮን ከአማራ ተራሮች ጋር የነበረውን ቁርኝት እና ዋጋ ያሳያል፡፡ ግሸን እና ግዮን አንድ አጠራር ሆነው፤ ነገር ግን የቋንቋ ልዩነት ወደ ሁለት ቃልነት እንደከፈላቸው ከዚህ መረዳት ይቻላል፡፡ ኦሪት ዘፍጥረትን የጻፈው ሰው ግሸንን ግዮን ብሎ እንደ ጻፈው እዚህ ላይ እናያለን፡፡

በእርግጥ የባህር (የግዮን ቅዱስነት) ቅድመ ክርስትና ባህርይ ነበረው፡፡ ዛሬ ግዮን ወንዝ (ግሸ አባይ) ሰዎች ለጤናቸው እንደሚጠመቁበት ይታወቃል፡፡ ከ600 አመታት በፊት ገደማ በኖረው የአቡነ ፊልጶስ ገድል ውስጥ ላት የተባሉ ሰዎች አሸንጌ ሀይቅን ያመልኩ ነበር፡፡[192] አሸንጌ የሚለው ቃልም የግሸን (ግሸንጌ) ቤተሰብ ቃል የመሆን ወይም የመቀራረብ እድሉ ሰፊ ነው፡፡ በዚህ እይታ የግዮን ወለል እስከ አሸንጌ ሀይቅ ሊደርስ ነው ማለት ነው፡፡ ይሄ ደግሞ የተከዜን ጥንት ትውፊታዊ የአማራ ተራራ ፍልቅነት ያረጋግጣል፡፡

ነገሩን የበለጠ ወደ ኋላ ለመውሰድ በሀንቲንግፎርድ ጽሁፍ መሰረት ቅድመ ክርስትና የነበሩ የአክሱም ነገስታት አህረም (የጦርነት አምላክ)፣ ብሄር ወይም ባህር (የባህር አምላክ) እና ምድር (የመሬት አምላክ) የሚባሉትን ያመልኩ ነበር፡፡ ይሄ ባህር የሚለው ነው በኋላ ወደ ብሄርነት የተቀየረው፡፡ ጥንተ-ቃሉ ግን ምድር የሚለው ሳይሆን ባህር የሚለው ነው አሁን ብሄር እየተባለ ያለው፡፡[193] ይህም ማለት ቅድመ ክርስትና የባህር (የውሀ) ቅዱስነት የነበረ ነው ማለት ነው፡፡ ይህም የዮርዳኖስ ጸበልነት ከነባሩ የኢትዮጵያ (ግዮን) ቅዱስነት ጋር ተጣምሮ የዛሬውን የጸበል እና የቅዱስ ውሀነት ልማድ ፈጠረ ለማለት ያስደፍረናል፡፡ ከዛም አልፎ ብሄር የሚለው ቃል የባህር አምላክ ነበረ፤ ያም የህዝቡ ወይም የባለ ውሀው ወይም የባለ አገሩ ህዝብ መጠሪያ ሆኗል፡፡ ብሄረ ግዮን

---

[190] Heldman, Marilyn E. and Getatchew Haile 1987. WHO IS WHO IN ETHIOPIA'S PAST, PART III: Founders of Ethiopia's Solomonic Dynasty. Northeast African Studies, 9, 1, 1-11. Michigan State University Press

[191] Huntingford, G.W.B (translator) 1965, p. 7. The Glorious Victory of Amda Seyon: King of Ethiopia. Oxford: At the Clarendon Press.

[192] Huntingford, G.W.B (translator) 1965, p. 9.

[193] Huntingford, G.W.B (translator) 1965, p. 2.

እንደማለት ነው፡፡ ይህም የአማራ ብሄር ስንል መነሻው የውሀ አምላክ መጠሪያ ነው፡፡ ይሄም አማራ የውሀ ህዝብነቱን… የግዮን ፍልቅነቱን ያሳያል ማለት ነው፡፡

የሆነ ሆኖ ግዮን ሰፊውን የአማራ ምድር የሚሸፍን ክልል ነው፤ ውሀዎቹም የቅዱስነት ወይም የጸበልነት ዋጋ ነበራቸው፣ አላቸው፡፡ አማራው ንጉስ አጼ ይኩኖ አምላክ በአማራ ተራራ ማለትም በአምባ ግሸን ወይም በአምባ ግዮን ነግሷል፡፡ ይህ አማራ ተራራም እንደተገለጸው የምድር እምብርት፣ የኖህ መርከብ የተንሳፈፈበት፣ ጸሀይ ራሷ የምትደሰትበት፣ በኖህ ጊዜ የጠፋው የኤዶም ገነት ነው፡፡ አማራ ተራራ… ጉብታ አማራ…. ኮረብታ አማራ… አምባ ግሸን (አምባ ግዮን፣ አማራ ግዮን) እያልን መረጃዎችን እየቀጣጠልን መረዳት እንችላለን፡፡ አምባ ግሸን አማራ ተራራ ከተባለ በቀጥታ ግሸን ግዮን ማለት ስለሚሆን አማራ ግዮን ይባላል፡፡ እናም አማራ የግዮን ልጅ፤ ግዮን የአማራ እናት ናት፡፡ ከዚህም ምድረ ግዮን ግዮናዊ አማራ የተባለ ህዝብ ይቀዳል፡፡

ከላይ የተዘረዘሩትን የጥንት አውሮፓዊያን ምኞተ-ገነት ስናይ በእርግጥም ዛሬ የአማራው ምድር የሆነው አካባቢ የመለኮት ምድር ነው ተብሎ እንደሚታሰብ እናያለን፡፡ በዛውም መጽሃፍ ቅዱስ ከአራቱ የገነት አፍላጋት አንዱ ግዮን ነው ይላል፡፡ የሁለተኛውም ወንዝ ስም ግዮን ነው፤ እርሱም የኢትዮጵያን መሬት ሁሉ ይከባል፤ ወይም የኩሽን መሬት ሁሉ ይከባል (ዘፍ. 2፡13) ይላል፡፡ ከኑብያ ማለትም ከደቡብ ግብጽ ጀምሮ እስከዛሬው የኢትዮጵያ ግዛት ያለው ምድር ተጨምሮበት ነው እንግዲህ ግዮን የኢትዮጵያን መሬት ሁሉ ይከባል የተባለው፡፡ ቀደም ባሉት ምእራፎች እንዳየነው ኢትዮጵያ ለጥቁር ህዝብ ሁሉ መጠሪያነት የሚውል ነው፡፡ ሆኖም ግዮን የኤደን ገነት ምንጭነቱ እንግዲህ የጥንት የሰውን አእምሮ የሚሰርቅ፣ ሄደው ሊያዩት የሚያጓጓ እንደሆነ እናያለን፡፡ እናም ምንጩን ለማየት ከጥንት ግብጽ፣ ግሪክ እና ሮማን ዘመናት እስከ 19ኛው መቶ ክፍለዘ ዘመን ድረስ የሰለጠነው ዓለም ዋና የምርምር ጥያቄ ሆኖ ቆይቷል፡፡

ግዮን የሚለው የገነት ምንጭነት አስተሳሰብም ጥንታዊነትን እና የእምነት ምድርነትን የሚገልጽ ርዕዮት ዓለም ያንጸባርቃል፡፡ ግዮን ማለት ታዲያ የአባይ ወንዝ ምንጭ ምድር ብቻ አይደለም፡፡ የአባይ ምንጭ ተራሮች ናቸው ተብሎ ስለሚታሰብ ግዮንነት ምንጭነት ብቻ ሳይሆን ተራራነትንም ይጨምራል፡፡ በዚህ አስተሳሰብ ውስጥ ለግዮን ምንጭ በመሆን እና ይሄን ወንዝ በመሙላት ውለታ የሚውሉት የግዮን ተራሮች አሉ፡፡ ግዮን ምንጭ ብቻ እንዳልሆነው ሁሉ አሁንም ግዮን ተራራ ብቻ አይደለም፡፡ ነገር ግን ግዮን ሀይቅም ነው፡፡ የዚህ የግዮን መነሻው የራሱ ሀይቅ እንዳለው የጥንት የሩቅ አለማት ትውፊት ይናገራልና፡፡ እርሱም የግዮን ሀይቅ ወይም ጣና ሀይቅ ነው፡፡ ግዮን ተራራን፣ ምንጭን እና ሀይቅን ብቻ የሚገልጽ አይደለም፡፡ ግዮን ከእነዚህ በተጨማሪ የጥንት ገነትነትን፣ ስለጣኔን ሁሉ የሚገልጽ ነው፡፡ ለምሳሌ በአማራ ምድር ውስጥ በጥንት ጊዜ ይሄ ቃል ትልቅ ዋጋ እንደነበረው አንዘነጋም፡፡ ወንዙ እንደ ቅዱስ ከመቆጠሩ የተነሳ የዚህ ወንዝ ምንጭ መጠሪያ የጠቅላላ ፕላቶማው አማራ አገር መጠሪያ ሁሉ የሆነ ይመስላል፡፡ ለምሳሌ የአካባቢ መጠሪያው ግሸን፣ ግሽ እና ግሽ አባይ ነው፡፡ ይሄ ግሽ ወይም ግሸን የሚል ቃል በብዙ ቦታዎች በተቀየረ የፊደል አቀማመጥ እንኳ ሆኖ

ለመጠሪያነት ያገለግላል፡፡ ለምሳሌ ግጀን የሚባል ረዥም ተራራ ጭልጋ እና ሰቀልት መሀል ይገኛል፡፡

ከዚህም በላይ ከላይ የተጠቀሱት ጸሀፍት እነ ኮልሪጅ፣ እነ ሳሙኤል፣ እነ ሚልተን፣ እነ ቴሌዝ፣ እነ እዮብ የአማራ ተራራ ፈጣሪ ገነትን የሰራበት ቦታ ነው የሚለውን ትውፊት በስፋት ተርከውታል፡፡ እነሱ የአማራ ተራራ የሚሉትም ግሸ አምባ ወይም ግሸን አምባ እንደሆነ ታውቋል፡፡ ይሄ ሳይንት ወስጥ የሚገኝ ቦታ ከጎንደር ማለትም ከግዮን ምንጭ ተራሮች የሚርቅ ነው፡፡ ሆኖም የአንዱ ወንዝ ምንጭ አካባቢ የተከዜ ምንጭ ነው፡፡ ስለሆነም ግዮን የሚለው ቦታ ጥንት ፈጣሪ ገነትን ሰርቶ ያስቀመጠበት ነው፡፡ የዚህ ቦታ ተራራ ቁመት 150 ሜትር ከፍታ ያለው በመሆኑ የመጽሃፍ ቅዱሱ ኖህ እዚህ ቦታ ላይ መርከቡ እንደተንሳፈፈች የሚናገሩም አሉ፡፡ ይሄም የግሸን አምባን ወይም የአማራ ተራራን የመጀመሪያው አምሳለ ገነት በኋላም የኖህ መትረፊያ ተራራ እንደሆነ ያሳያል፡፡ ከዚህም የምንረዳው ይሄ ግሸን የሚለው ቃል በአማራ ቅድመ ታሪክ፣ መንፈሳዊ ህይወት እና ቀደምትነት ውስጥ ላቅ ያለ ቦታ ያለው እንደሆነ ነው፡፡

ከዚህ ከወንዙ በሻገር የጥንት መላምቶችን፤ ለምሳሌ የእነ ፕቶሎሚን የጨረቃ ተራሮችን አስተሳሰብ ስንገመግም ስለ ሰሜን ተራሮች የተባለው ነገር እውነታ አለው፡፡ አንደኛ የጣና ማለትም የግዮን ሀይቅ ምንጮች የሰሜን ተራሮች ላይ የሚዘንብ ዝናብ ነው፡፡ በጎንደርና ወገራ የሚዘንብ ዝናብ ነው ጣናን የሚሞላው፡፡ ሲቀጥል የሰሜን ተራሮች በረዶ ነበራቸው የተባለው ልክ ነው፡፡ አሁንም ድረስ (በተለይ እስካለፉት 20 አመታት ድረስ) በብርድ ወቅት የራስ ደጀን ተራራ ጫፎች ግግር በረዶ ይታይባቸዋል፡፡ ስለዚህ የጨረቃ ተራሮች የተባለው የስሜን ተራራ ትክክልነት አለው ማለት ነው፡፡ በነገራችን ላይ ጎንደር ገጠር ውስጥ በጣም ነጭ የሆነን ነገር ሀጫ ይመስላል ይሉታል፡፡ ሀጫ እንዲሁ የዝናብ በረዶ ሳይሆን ግግር በረዶነትን ያመለክታል፡፡ ያም በድሮ ጊዜ አካባቢው በረዶ የነበረበት እንደሆነ የሚያሳይ ነው፡፡ ለዛም ነው አሁንም ድረስ በቋንቋቸው ይሄንን የጥንት በረዶ ገላጭ ቃል የሚጠቀሙት፡፡ አልፍ ወይም ኤሌፋት የሚባል ቅዱስ ወንዝ አለው ተብሎ ሲታመን መቆየቱም ከአባይ ምንጭነት ጋር የተያያዘ ነው፡፡

ከዚህ ሁሉ አንጻር አማራ የተራራማ አገር ህዝብ ነው የሚለውን ትርጉም ሰጭ ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ ይህም ባለፉት ምእራፎች እንዳየነው አሞራዊያን ወይም አማራ ወይም ሄሞራይትስ የተራራ ህዝብ እንደነበሩና የሚስጢር መጽሃፍቶቻቸውን በተራሮች ስር ይደብቁ እንደነበር ነው፡፡ የዛሬውም ሆነ የጥንቱ አማራም ገዳማትን፣ አብያተ ክርስቲያናትን፣ መስጊድና ምኩራቡን ተራራ አናት ላይ ነው የሚገነባው፡፡ ምስጢሮቹንም በተራራ እና ዋሻዎች ስር ነው የሚደብቀው፡፡

በእርግጥ እንደ ተባለው አምባ ግሸን ወይም አማራ ተራራ ይሁን ጠቅላላው የአማራ ደጋማው፡ ተራራማው አገር የአቢሲኒያ እምብርት ነው፡፡ ይሄንኑ ለማጠናከር ያህል ኢዮብ ሉዶልፍ የአማራ ግዛት የአቢሲኒያ ማዕከል መሆኑን አስምሮበታል፡፡ ግሸን አምባም ያው በአማራ ግዛት መሀል እንደሚገኝ የታወቀ ነው፡፡ ይሄም ጠቅላላው የአማራ ተራራማው አገር እምብርት መሆኑ ነው፡፡ ኢዮብ ቃል በቃል “በአሁኑ ጊዜ አማራ እጅግ

ታዋቂው የኢትዮጵያ ግዛት ነው፡፡… በአቢሲኒያ መሀል እምብርት ላይ ይገኛል፡፡ በሰሜን በጌምድር፣ በምዕራብ አባይ፣ ከአባይ ማዶ ጎጃም፣ በደቡብ ወለቃ፣ እና በምስራቅ አንጎት ያዋስኑታል"[194] ይላል፡፡

ተራራ በአማራ፤ ህይወት ውስጥ

ግዮን እንደ ወንዝ፣ ግዮን እንደ ገነት፣ ግዮን እንደ ተራራ፣ ግዮን እንደ ሀይቅ እያልን የአማራን ምድር ጠቅላላ ግዮንነት አየን፡፡ የጥንት ገነት በአውሮፓዊያን ድርሰቶች ውስጥ አማራ ተራራ ወይም አማራ ኮረብታ ወይም አማራ አምባ መባሉ የሚያመለክተን ሌላ ቁም ነገርም አለ፡፡ አማራ በአብዛኘው የሰፈረበት ተራራማ አካባቢ ነው፤ ከጥንትም የተራራ ህዝብ ሲሆን አምላኮቹም የተራራ አማላክት እንደነበሩ ቀደም ካሉት ገለጻዎች እናስታውሳለን፡፡ እናም የዚህ የተራራ ህዝብ ህዝብ ህልውና ተጠብቆ የኖረው በተራሮች እርዳታ ነው፡፡ አንደኛ ተራራማው አገር በድርቅ የመጠቃት እድሉ አናሳ ስለሆነ የአማራን ህዝብ በቋሚነት ተሸክሞ ስልጣኔውን እንዲያሳድግ ረድቶታል፡፡ ሁለተኛ ይሄ ተራራማው አገር ምርታማ በመሆኑ የአማራው የሀብትና የኃይል ምንጭ ሆኖ ቆይቷል፡፡ ሶስተኛ ይሄ ተራራማ አገር በውጭ ወራሪ በቀላሉ የማይደፈር እና የመጡበት ጠላቶችም በታሪክ በተደጋጋሚ ተቀብረው የቀሩበት ነው፤ ስለሆነም የአማራ የተፈጥሮ ምሽግ ነው፡፡ አራተኛ በድሮው ጊዜ ሜዳማና ረባዳማ ቦታዎች ኮሌራን በመሳሰሉ ወረርሽኞች ይጠቁ ነበር፡፡ በዛን ጊዜ አማራ ወደ ተራሮቹ በመሄድ ነው ህይወቱን ያተርፍ የነበረው፡፡ አሁንም በአማራ አስተሳሰብ ውስጥ ተራራ አካባቢ በሽታ የለም፣ የተራራ አካባቢ ሰውም ረዥም እድሜ ይኖራል ተብሎ ይታመናል፡፡ ስለሆነም ከጤና አኳያ ተራራማ እና ከፍታ ቦታዎች በአማራ ውስጥ ከመልካምነትና ጤንነት ጋር የተያያዙ ናቸው፡፡ ባጭሩ ከፍተኛ ቦታ የጤና ምልክት ተደርጎ ይወሰዳል፡፡ አምስተኛ አማራው በረባዳማ ቦታዎች አካባቢ ሁልጊዜ ጠላት ሲመጣበት የኖረ ህዝብ ነው፡፡ አቅም ባጣ ጊዜ ራሱን እንደገና አጠናክሮ ኃይል የሚሰበስበው በተፈጥሮ ምሽጎቹ ላይ በመሰባሰብ ነው፡፡ ስለሆነም እነዚህ ተራሮቹ የህልውናው፣ የደህንነቱ ዋስትናዎች ናቸው፡፡

ተራራ በአማራ ህይወት ውስጥ የድሮ አማሮችን ማኅበራዊ ቦታም ያንጸባርቃል፡፡ ለምሳሌ በግጥሞቻችን የሚከተለው እንጉርጉሮ ይንጸባረቃል፡፡

ዝናብ ዘንቧል አሉ ጋራ ጋራውን፡
ያመጣሽ እንደሁ ልጠብቅ ወንዙን፡፡

ይህ ግጥም አማራ እንደተገለጸው ልኡላን፣ ባለጸጎች እና ሊቃውንት ምንጊዜም ቤታቸውም ሆነ ድንኳናቸው የሚቆመው የተራራው ጫፍ ላይ ነው፡፡ ከተራራው ግርጌ ሰዎች እንደ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ መደባቸው ይሰፍራሉ፡፡ እታች የሚሰፍሩትም አማሮች እላይ ላሉት የልኡላንና ባለጸጋ ወይዛዝርት ከላይ ያለውን ግጥም ይገጥሙ ነበር፡፡ ዝናብ

[194] Ludolf, Hiob 1682, P. 13.

ያውርድልኝ አንችን፣ እኔ ከስር አገኝሻለሁ የሚለው ሰውኛ ቅኔ ይሄንኑ መደባዊ አሰፋፈርና በአማራ ውስጥ የተራራን ልዩ ስፍራ የሚያመለክት ነው፡፡

አማራ ማምለኪያ ቦታዎቹን ተራራ ላይ የሚሰራ እና በአጠቃላይም ደብር ብሎ የሚጠራ ህዝብ ነው፡፡ እያንዳንዱ የተራራ ጫፍ ቤተ ክርስቲያን ተተክሎባታል ለማለት ያስደፍራል፡፡ እናም አማራ ተራራ የተባለው ስፍራ ደብረ አማራ ይባል የነበረም ሊሆን ይችላል፡፡ ደብረ አማራ የተባለውን ሀረግ ወደ ውጭ ልሳኖች የአማራ ተራራ ብለው ተርጉመውት ይሆናል፡፡ ይሁንና ግዮን የግዮናዊው ህዝብ ተራራ፣ ሀይቅ፣ ጸበል፣ የአባይ ምንጭ እና አገሩ ነው፡፡ የግዮን ተራሮች ወይም የአማራ ተራሮች መዳኛ ምሽጋችን ናቸው፡፡ በታሪክ ብዙ ጊዜ ከጥፋት ተርፈንባቸዋል፡፡ ምንጊዜም ቢሆን ጥቃት ሲነሰዘርብን ወደ ተራራ የምንወጣ የተራራ ህዝብ ነን፡፡ ልክ እንደ ንስር፡፡ በአሁኑ ወቅትም የግዮን ተራራ አስፈላጊያችን ነው፡፡ ህልውናችን አደጋ ላይ በመውደቁ ለኢትዮጵያ ባስረከብነው ማንነታችን አማራነት የምንሰባሰብበት፣ ወደተራሮቻችን ወጥተን ኃይል የምንሰበስብበት ወቅት ነው፡፡ እስኪ ስለግዮን እና ግዮናዊነት በዚህም መጽሃፍ ፀኃፊ የተገጠሙች ግጥም እናንብብ፡፡

ዛፌን ከግዮን አጠጣኋት….

አገር አያውቃት ድንቅ ዛፍ ተክየ፡
ቅጠልዋ ልባሴ ገላዋ ጥላየ፤
ሁሉ ሲቀናባት የኔ የኔ ሲላት፡
ለመጣው ለሄደው ለሁሉም ሳድላት፤

ጎጂ ቸውን ሰሩ ግንዷን እየላጡ፡
ጫፏን አዘመሙት እየቆራረጡ፡
ጌጧንም አጠፉት እየፈላለጡ፡፡

ዙሪያየን አጠላው የእነሱ ዛፍ አድጎ፡
ቅጠሉ ሰፋፍቶ ፍሬው ተንዠርጎ፤
ቀና ብየ ባያት የኔዋን ከለላ፡
ከምን አታድነኝ ሆናለች ሰላላ፡፡

ሞኝነቴ ገብቶኝ አንድ ቀን ማልጀ፡
ጸበሌን አመጣሁ ከግዮን ወርጀ፤
ብረጫት ኮሳሴን፡
ጠውላጋዋ ዛፌን፤
ተአምር አሳየች እንደ ሳይንት ወይራ፡[195]
ምን ታምር ተባለች ለማለት አማራ፡፡

ምን ታምር ምን ያምር ምን ያምራል አማራ፡
ኮሰመነ ሲሉት ተነስቶ ሚያፈራ፡፡

---

[195] ድርሳነ ኡራኤል ላይ አማራ ሳይንት የተባለው ቦታ ምን ያምር ከሚል ቃል እንደመጣ ይናገራል፡፡ ከወይራ ቅጽበታዊ ልምላሜ ተአምር ጋር የተያያዘ ትውፊት አለው፡፡ ታሪኩን ያገኘሁት ስለዋልድባ ቤተ ሳማ ከሚተርከው መጽሀፍ ነው፡፡ (ሙሉ ስሙን ለማግኘት አልቻልኩም)፡፡

ለሁሉ ያደልኳት በደግነቴ፡
ጥላ ሁኝው ያልኳት ላገር ጎረቤቴ፡
የከፉ ቀን ታዛ የሰላም ቀን ቤቴ፡
ቃሌን አደስኩልሽ ይሄው ቀለበቴ፡
ደስታ የማይብሽ መዳኛ ህይወቴ፡
ለልጆ ማወርስሽ የቅድመ አያት ርስቴ፡
አንስቶ ለበስኩሽ አንች አማራነቴ፡፡

ኮስማናዋ ዛፌ ዛሬስ አብበሻል፡
ለዘርሽ ሆንሽለት የግዮን መሰላል፡
ጠባቂም በዛልሽ በስምሽ የሚሳል፡
አሁን አየሁሽ ልብሽ ኮራ ብሏል፡፡

ሌላው በዛፉ እኔም በዛፌ፡
ዛቅ ዛቅ አድርጌ ከታሪክ እቅፌ፡
ይከልለኝ ግዮን ያማራነት ዛፌ፡፡

አማራ የእምነት ምድር፤
የዮቶር አገር

የአማራ ምድር የእምነት ምንጭ እንደሆነ ስለ ግዮንና የሰሜን ተራሮች፣ እና ስለ አማራ ተራራ ባወሳንበት ክፍል አይተናል፡፡ ለዚህ ትውፊታዊ እሴት ከብሉይ ኪዳን ምንጭ እንጠቀም፡፡ እንደ ብሉይ ኪዳን ምድያም የኢትዮጵያ አባት ነው፡፡ ምድሪቱም ምድያም ትባላለች፡፡ ይህ መጽሃፍ ቅዱሳዊ እውቀት ነው፡፡ ከዛ በፊት ግን አእምሮ ንጉሤ[196] የተባለ ሰው በጻፈው ቅራት የተባለ መጽሃፍ ውስጥ ይህ ታሪክ ይገኛል፡፡ አእምሮ ንጉሴ እንደሚያትተው ሙሴ በላሊበላና አካባቢው አገር ሁሉ ኖሯል፡፡ አማርኛን፣ ቋርኛን፣ አገውኛንና ግእዝን ተምሯል፡፡ እርሱ የኖረባትም ምድር በሳይንት ውስጥ መደጊም ተብላ ትጠራለች፡፡ ከእርስዋም ነው ምድያም የሚለው ስም የተገኘው ይላል፡፡ ፀኃፊው የብራና መጽሃፍትን በየገዳማቱ እስከመገኛቸው እየጠቀሰ ነው የጻፈው፡፡

በግርሀም ሀንኮክ[197] መጽሃፍ ቅማንቶች በእምነት ረገድ ቀደምቱን የአይሁዳዊያን እምነት ስርዓት እንደሚፈጽሙ ጠቅሷል፡፡ ሀንኮክ ጎንደር ላይ ያየው ክርስትና ራሱ ከመላው ዓለም የተለየ እንደሆነ፤ ያም ክርስትናው ከጥንቱ ትውፊት ጋር ስለመዋሃዱ ያመለክታል ብሎ ጽፏል፡፡ ከግራሃም ሀንኮክ በፊት ቅማንትን ያጠናው ፍሬድሪክ ጋምስት[198] ስለቅማንት ሲጽፍ ተመሳሳይ አስተሳሰብ አንጸባርቋል፡፡ ለምሳሌ የቅማንት ሀይማኖታዊ ስርዓት በጨለማ ወደ ጫካ ተሂዶ የሚደረግ እጅግ ምስጢራዊ

[196] አእምሮ ንጉሤ (2000 ዓ.ም.) ጥንታዊ የኢትዮጵያ የሰላም ጥበቃ ታሪክ (ከቅራት-ዘመናዊ ፖሊስ)፡፡
[197] Hancock, Graham 1992. The Sign and The Seal.
[198] Gamst, Frederick C. 1984. The Qemant: A Pagan-Hebraic Peasantry of Ethiopia.

ነው፡፡ በሌላ በኩል የቅማንት ሀይማኖት ከአይሁድ፣ ክርስትናና እስልምና የተውጣጣ ነው የሚል አስተሳሰብ መኖሩ መዘንጋት የለበትም፡፡ እንዲያውም ቅማንትነት ከማኅበረሰብ ማንነት ይልቅ ወደ እምነት ስብስብነት ያዘነብላል፡፡ (የቅማንትን ጉዳይ ስለአማራ ማንነት በምናወሳበት ክፍል እንመለስበታለን)፡፡ ይህም ቅማንት በዝርያ አማራ ሆነው ነገር ግን በእምነት እንደተለዩ እና ያም የእምነት አፈጻጸም በቆይታ የተለየ ማንነት ወደመምሰል እንዳዘነበለ እንረዳለን፡፡

ኦሪት ዘጸአት ላይ ያለው ታሪክ ደፈር ብሎ ላስተዋለው ከላይ የተገለጹትን ታሪካዊ ዳራዎች የሚያጠናክር ፍንጭ ይሰጣል፡፡ ይህም ሙሴ ነገረ መለኮትን የተማረው ከምድያም ሰዎች (ከአማራ ሰዎች፡ በዛሬው የአማራ ምድር) መሆኑን የሚያመለክተው ነው፡፡ እንደሚታወቀው ሙሴ ከግብጽ ሸሽቶ ወደ ምድያም ምድር መጥቶ ካህኑን ዮቶርን እስኪያገኝ እና የክህነት ትምህርት እስኪማር ድረስ እስራኤል (የያዕቆብ ልጆች) የክህነት ስርዓትን አላቆሙም ነበር፡፡ ስለዚህም ሙሴ አምላክን አያውቅም ነበር ከመጀመሪያው፡፡ እስራኤላዊያን ተቋማዊ የእምነት ድርጅት ስላልነበራቸው ክህነትና የክህነት ስርዓት አልነበራቸውም፡፡ ነገር ግን ሙሴ ከምድያም ካህን ትምህርትን ተማረ፡፡ ይህም የክህነት ትምህርትን እስራኤሎች እንዳልጀመሩት፤ ይልቅም የምድያም ሰዎች ቀድመው የክህነት ስርዓት እንደነበራቸው ያመለክታል፡፡ አንድ የእምነት ተቋም ደግሞ ካህን እና ክህነት እንዲኖረው መጀመሪያ የእምነት ተቋሙ ራሱ ሊኖር የግድ ይላል፡፡

እስኪ ራሱን መጽሃፍ ቅዱስን እንመርምረው፡- "ሙሴ ግን ከፈርዖን ፊት ኮበለለ፡ በምድያምም ምድር ተቀመጠ፤ በውኃም ጉድጓድ አጠገብ ዐረፈ" (ዘጸ 2፡15)፡፡ "ለምድያምም ካህን ሰባት ሴቶች ልጆች ነበሩት፤ እነርሱም መጥተው ውኃ ቀዱ፡ የአባታቸውንም በጎች ሊያጠጡ የውኃውን ገንዳ ሞሉ" (ዘጸ 2፡16)፡፡ እነዚህ ሁለት ጥቅሶች ትልቅ ቁም ነገር አላቸው፡፡ የመጀመሪያው የሙሴን ወደምድያም ምድር መምጣት ያመለክታል፡፡ ሁለተኛው ደግሞ የምድያም ሰዎች በግ አርቢዎች መሆናቸውን ይጠቁማል፡፡ እዚህ ላይ በግ አርቢው የአማራ አገር ሁሉ ግንዛቤ ውስጥ ይገባል፡፡ አንዱ የአማራ ክፍል ጭራሽ በተለምዶ "የበግ አገር" በጌምድር ተብሎ ይጠራል፡፡ ከግብጽ ደቡብ ያሉ ግዛቶችን ስናይ ደግሞ በረሀዎች ስለሆኑ ለበግ ሳይሆን ለፍየልና ግመል ርቢ ነው የሚመቹት፡፡ ስለዚህ ያ የበግ አርቢ አገር የዛሬው የአማራ ምድር ሊሆን ይችላል ብለን መላ እንመታለን፡፡

የሚከተውለው ደግሞ ስለጋብቻ ነው፡፡ እንዲህ ይላል "ሙሴም ከዚያ ሰው ጋር ሊቀመጥ ወደደ፤ ልጁንም ሲፓራን ለሙሴ ሚስት ትሆነው ዘንድ ሰጠው" (ዘጸ 2፡ 21)፡፡ ቀጥሎ የምናገኘው ጥቅስ ሙሴ ራሱ ወደበግ ጥበቃ ስራ መሰማራቱን ነው፡፡ እንዲህ ይላል፡- "ሙሴም የዮቶርን የአማቱን የምድያምን ካህን በጎች ይጠብቅ ነበር፤ ወደ ምድረበዳ ዳርቻም በጎቹን ነዳ፤ ወደ እግዚአብሔርም ተራራ ወደኮሬብ ወጣ" (ዘጸ 3፡ 1)፡፡ ይህ የሚያመለክተው ሙሴን በእንግድነት የተቀበለው አካባቢ በግ አርቢነት ትልቅ መተዳደሪያው መሆኑን ነው፡፡ በጣም የሚገርመው ይህ ኮሬብ የሚባል ቦታ ዛሬም ሳይንት ውስጥ መኖሩ ነው፡፡ ምናልባት ኮሬብ የሚለው ስያሜ በኋላ የመጣ ነው ተብሎ

ሊታሰብ ይችላል፡፡ ግን ከሌሎች ታሪኮች ጋር ሲቀጣጠል ቀድሞም ከሙሴ በፊት ኮሬብ የሚባል ቦታ ሊኖር እንደሚችል አንዳች ስእል ይከስታል፡፡

ቀጣዩ ክፍል አምላክ ይህችን ሙሴ በእንግድነት የተቀመጠባትን ምድር የተቀደሰች ብሎ መጥራቱ ነው፡፡ አምላክ ሙሴን "አንተ የቆምክባት ስፍራ የተቀደሰች መሬት ናትና ጫማህን ከእግርህ አውጣ አለው" (ዘጸ 3፡5)፡፡ እንግዲህ ይህች ቦታ ቅድስት የመሆንዋ ምስጢር ዮቶር ትክክለኛ የእግዚአብሔር አገልጋይ መሆኑ ነው፡፡ ይህም ከሙሴ በፊት ምድያማዊያን የአሁኑ የእስራኤላዊያን አምላክ አገልጋዮች ነበሩ የሚል አዝማሚያን ያመጣል፡፡ ይህች ቦታ እዚህ የዮቶር አገር መሆንዋን የሚያስረዳውም ቀጥሎ ያለው ጥቅስ ነው፡- "ሙሴም እግዚአብሔርን፡፡ ወደፈርዖን የምሄድ የእስራኤልንም ልጆች ከግብጽ የማወጣ እኔ ማን ነኝ አለው" (ዘጸ 3፡11)፡፡ ከዚህ የምንረዳው ሙሴ ገና ወደግብጽ አለመሄዱን እና ይልቅም በዚህች ቅድስት ምድር መኖሩን ነው፡፡ ለዚሁም ዋና ማረጋገጫው እንዲህ የሚለው ታሪክ ነው፡- "ሙሴም ሄደ፡ ወደ አማቱ ወደዮቶር ተመለሰ፡፡ እስከዛሬ በሕይዎት እንዳሉ አይ ዘንድ ተመልሸ ወደ ወንድሞቸ ወደ ግብጽ ልሂድ አለው፡፡ ዮቶርም ሙሴን በሰላም ሂድ አለው" (ዘጸ 4፡18)፡ ፡ በዚህ አላበቃም፡- "እግዚአብሄርም ሙሴን በምድያም ነፍስህን የሚሹአት ሰዎች ሁሉ ሞተዋልና ተመልሰህ ወደ ግብጽ ሂድ አለው (ዘጸ 4፡19)፡፡

እዚህ ላይ ሁለት ነገሮችን አጠናክረን እንማራለን፡፡ እነርሱም ያች አምላክ ቅድስት ምድር ናት ያላት በእርግጥም የምድያም ምድር መሆንዋን እና እርስዋም ከላይ እደተገለጸው የአማራ ምድር መሆንዋን የሚያጠይቅ ነው፡፡ ሌላው ቁም ነገር ሙሴ ለአማቱ ለዮቶር ታዛዥ መሆኑን ወደ ግብጽ ሂድ የሚለውን የእምላክ ቃል ለመፈጸም እንኳ አማቱን ፈቃድ የሚጠይቅ መሆኑ ነው፡፡ ይህ ደግሞ ያ ሙሴን ያናገረ አምላክ የዮቶር አምላክ መሆኑንና ከዛም የአምላክ ሞገስ የተነሳ ሙሴ ካህኑን እንደሚያከብረው ነው፡፡

እንግዲህ የእስራኤላዊያን መታወቂያ ባህል ግዝረት ነው፡፡ እዚህ የመጽሃፍ ቅዱስ ታሪክ ላይ ግን መንገድ ላይ የተወለደውን የሙሴንና የሲፓራን ልጅ ራስዋ ሲፓራ ስትገዝረው እናያለን፡፡ "ሲፓራም ሚስቱ ባልጩት ወሰደች፡ የልጅዋንም ሸለፈት ገረዘች፡ ወደ እግሩም ጣለችው፡፡ አንተ ለእኔ የደም ሙሽራ ነህ አለች" (ዘጸ 4፡25)፡፡ ሲፓራ ልጅዋን መግረዝዋም ቀድሞም የካህን አባቷ ባህል እንደነበር ያመለክታል፡፡ ለምን ቢባል ግዝረት ብዙ ጊዜ ለወንዶች ነው የሚታዘዘው፡፡ ሴቷ ሲፓራ ስትገርዝ ግን ምናልባት ሙሴ ያንን ባህል አያውቅም ይሆናል ብለን ልንጠረጥር እንችላለን፡፡ ገርዛ ስታበቃ የደም ሙሽራ ነህ ማለቷም ግዝረት በዛን ጊዜ ትርጉም ያለው ባህል እንደነበር ያስረዳል፡፡ ስለዚህ እስራኤላዊያን ግርዘትን ከምድያም ሰዎች ተማሩ ማለት እንችላለን፡፡ ይህም አንዱ የኦሪት እምነት ምሰሶ ነው፡፡ ምሰሶው ታዲያ የተወሰደው ከምድያም ሰዎች ነውና ቅድሚያ ታሪክነቱ ለነዚህ ሰዎች ሊሆን የተገባ ነው፡፡

አሁንም የዮቶርን የእግዚአብሔር ሰውነት የሚገልጽ ታሪክ እናገኛለን፡፡ እርሱም በሙሴ አማካኝነት አምላክ እስራኤላዊያንን ከግብጽ ነጻ ማውጣቱን በሰማበት

ጊዜ የተናገረው ነው፡- “የምድያም ካህን የሙሴ አማት ዮቶር እግዚአብሐር ለሙሴና ለህዝቡ ለእስራኤል ያደረገውን ሁሉ፡ እግዚአብሔርም እስራኤልን ከግብጽ ነጻ እንዳወጣ ሰማ (ዘጸ 18፡1)፡፡ ከዛም የሚቀጥለው አስገራሚ ነገር ያች የእግዚአብሔር ተራራ የምትባለዋ በዚሁ በምድያም ምድር መሆንዋ ነው፡፡ ቃል በቃል እንዲህ ይላል፡- “የሙሴ አማት ዮቶርም ከልጆቹና ከሚስቱ ጋር በእግዚአብሔር ተራራ አጠገብ በምድረ በዳ ወደ ሰፈረ ወደ ሙሴ መጣ (ዘጸ 18፡5)፡፡ ይህ የሚያመለክተው ታዲያ እግዚአብሔር ቅድስት ብሎ የጠራት በእውነትም ምድረ ምድያም መሆንዋ ነው፡፡

ሌላው አስደናቂት ነገር ሙሴ እስራኤላዊንን ከግብጽ አውጥቶ ወደ እስራኤል ሲሄድ በዛው በአማቱ ቤት ነው የተመለሰው እና ለአማቱ ያሳየው ፍጹም አክብሮት ነው፡፡ ቃል በቃል እንዲህ ይላል፡- “ሙሴም አማቱን ሊገናኝ ወጣ፡ ሰገደም፡ ሳመውም፤ እርስ በርሳቸውም ደህንነታቸውን ተጠያየቁ፡

ወደ ድንኳኑም ገቡ” (18፡7)፡፡ እዚህ ላይ “ሰገደ፡ ሳመውም” የሚሉት ቃላት ትልቅ ቁም ነገር ተሸክመዋል፡፡ መቸም ሙሴ የእግዚአብሔር ሰው ነውና ለዮቶር ለመስገድ ዮቶርም የእግዚአብሔር ሰው መሆን አለበት፡፡ አለበለዚያ ሌላ አምላክ የሚያመልክ ኖሮ ቢሆን ሙሴ ክብር ባልሰጠውም ነበር፡፡ የሙሴ አምላክም በተቆጣ ነበር፡፡ ግን ዮቶር ነገረ መለኮትን ለሙሴ እንዳስተማረ ይህ በቂ ፍንጭ ነው፡፡ ይህንን የሚያጠናክረው ታሪክ ዮቶር በግብጽ ለእስራኤል ያደረገላቸውን በማስታወስ ለእግዚአብሔር ምስጋናና መስዋእት ማቅረቡ ነው፡፡ ቃሉ ራሱ ይህ ነው፡- “የቶርም፡፡ ከግብጻዊያንና ከፈርኦን እጅ ያዳናችሁ፤ ከግብጻዊያንም እጅ ህዝቡን ያዳነ እግዚአብሔር ይባረክ፡፡ ትዕቢት ባደረጉባቸው ነገር እግዚአብሔር ከአማልእክት ሁሉ እንዲበልጥ አሁን አወቅሁ አለ”(ዘጸ 18፡10-11)፡፡ በማስከተልም ዮቶር የሚቃጠል መስዋእትና ሌላም መስዋእት ለእግዚአብሔር ሰዋ ይላል (ዘጸ 18፡12)፡፡

የዚህ ሁሉ ጭምቅ ሀሳብ ታዲያ ምድያም ወይም የአማራ ምድር ከእስራኤላዊያን ቀድሞ የአሁኑ የኦሪት እምነት ባለቤት መሆኑን ነው፡፡ ሙሴ ከአማራ ተማረ፡፡ በኋላ ነገሩ ሁሉ ተገለባብጦ አማራ ከእስራኤላዊያን የተማረ ቢመስልም፡፡ ይህም ቀደም ባሉት ምእራፎች ስለ ጥንታዊው አማራ ስንዳስስ አማሮች (አሞራዊያን) የእስራኤላዊያን አያት እንደሆኑ ፕሮፍ. ጆሹዋ ማርክን ጠቅሰን ተናግረናል፡፡ እንደ ጆሹዋ ማርክ ታሪካዊ ገለጻም እስራኤላዊያን በአያቶቻቸው አማሮች ላይ ጥላቻና ቅናት ያንጸባርቁ ነበር፡፡ ያንንም ያደረጉት ከአማሮች የተለየ ማንነት ለመፍጠር ስለፈለጉ ነው፡፡ በዚህ አኳኋን እንግዲህ ሙሴ ወደ አያቶቹ አገር ወደ አማራ ምድር ነው የመጣው ማለት ነው፡፡ ለዛም ነው ከአያቶቹ እነ ዮቶር ነገረ መለኮትን ተምሮ ወደ ግብጽ እንደገና የወረደው፡፡ ዮቶር ለሙሴ ህግ ማስተማሩ እና የዮቶር ልጅ እስራኤላዊያንን እስከ ቀይ ባህር መንገድ መምራቱ የሚያሳየንም በአያትና በልጅ መካከል ትልቅ የእውቀት ልዩነት እንደ ነበረ ነው፡፡ ስለዚህም እስራኤላዊያን ከአያቶቻቸው የተቀበሉትን እምነት አሻሽለውና ለውጠው መልሰው ለአያቶቻው አማሮች ሰጥተዋል ማለት ነው፡፡

ይህንን በተወሰነ መልኩ የሚያስረዳን በክብረ ነገስት የተገለጠው የኢትዮጵያ የኢየሩሳሌም እና አካባቢው ሴማዊያን ግዛቶች ባለቤትነት ይገባኛል ትርክት ነው፡፡ ለዚህም እንደተጨማሪ አስረጅ የአማራ ቀሳውስት ዛሬ "እኛ ኢትዮጵያዊያን (አማሮች) እስራኤል ዘነፍስ ስንሆን እስራኤላዊያን ግን እስራኤል ዘስጋ ናቸው" ይላሉ፡፡ በእርግጥ ይህንን አስተሳሰብ ክርስቶስን ከመቀበልና ካለመቀበል ጋር አገናኝተው ለማቅረብ ይሞክራሉ፡፡ ይሁንና በዚህ ሰም ውስጥ እኛ ከእስራኤላዊያን እንበልጣለን የሚል የጥንት አያትነት ስሜት እንዳለ መገንዘብ ይቻላል፡፡ እንግዲህ ይህ የጥንት መለኮታዊ ቅዱስ ምድር ምድም የዛሬው ከሞላ ጎደል የአማራ ምድር ነው ካልን ዘንዳ በነብዩ አሞጽ (9፡7) ላይ የተጻፈው እናንተ እስራኤላዊያን ለእኔ እንደ ኢትዮጵያዊያን አይደላችሁምን የሚለው የክብር ንግግር በቀጥታ የሚመለከተው ይህንን ምድር ነው ማለት ነው፡፡ ከዚህ ጋር ተያይዞ የመልከ ጼዴቅ ካህንና የአቤሜሌክ ታሪክ ይጠቀሳል፡፡ የጥንት ሰዎች የግዮንን ምድር የአማልክት ምድር ማለታቸውም ከዚሁ ጋር ተያይዞ የሚተረጎምና እስካሁን የተነሳውን ክርክር የሚያጠናክር ነው፡፡ እናም ይህ የአማራ ምድር ለዓለም የኦሪታዊን እምነትን አብቅሏል፡፡ በዚህም ከኦሪት ለመነጩት ክርስትናና እስልምና አያት ነው ማለት ነው፡፡ ለዚህም የዛሬው የአማራ ህዝብ ሀይማኖተኝነት ብዙ የሚናገረው ነገር አለ፡፡

የአማራ ምድር፤
ቀደምት ስልጣኔ አብቃይነት

ከላይ የተዘረዘሩትን ታሪካዊና ትውፊታዊ ውርሶች ለማጠናከር ያክል የአማራ ምድር ቀደምት ስልጡን ሊሆን የቻለባቸውን መንገዶች እንመልከት፡፡ እንደሚታወቀው አማራ በግብርና የሚኖር ህዝብ ነው፡፡ የሰፈረበት መሬት ለእርሻ እና ለእንስሳት እርባታ ምቹ መሆኑን ግንዛቤ ውስጥ በማስገባት የእርሻ አብዮት ከተጀመረበት የዛሬ 12 ሽህ ዓመት ጀምሮ እያረሰ እንደኖረ እንገምታለን፡፡ ከታሪክም በዚህ ቦታ ቀደምት የእንስሳትና እጽዋት ማላመድ ስልጣኔ እንደነበረ ጠቅሰናል፡፡ በእርግጥ በብዙ መካነ-ቅርስ አጥኚዎች እርሻ የተጀመረው በወንዝ ዳር እና ዳር ነው ተብሎ ይታመናል፡፡ ለምሳሌም በጥንት ግብጽ የአባይ ወለልና በሜሶታሚያ የኤፍራጥስ እና ጢግሮስ ወንዞች ዳርቻዎች ላይ የመስኖ እርሻ ተጀመረ ተብሎ ይታመናል፡፡ ነገር ግን እነዚህ እርሻ ተጀመረባቸው ተብሎ የሚታመኑት ቦታዎች በረሀ መሆናቸውን ስናጤን ሻል ያለ ጥበብ ከሚጠይቀው የመስኖ እርሻ የሚቀድመውን አትክልት ተካይነት የተባለውን ክፍለ ኢኮኖሚ እናገኛለን፡፡ አትክልት ተካይ የተባለው ክፍለ ኢኮኖሚ ደግሞ አመቱን ሙሉ ወይም ወቅቱን ጠብቆ የሚከሰት ዝናብ በሚያገኙ ቦታዎች የነበረና አሁንም ያለ ነው፡፡

የአማራን ምድር ስናይ ወቅቱን ጠብቆ የሚከሰት ዝናብ ባለጸጋ በመሆኑ በመጀመሪያ አትክልት ተካይ ህዝብ ነበር ማለት ነው፡፡ አትክልት ተካይ ህዝብ ማለት ደግሞ ለእርሻ አብዮት ፈር ቀዳጁ ነው፡፡ ከአትክልተኝነት የመነጨው የእርሻ አብዮት ረቀቅ ያለውን ከዝናባማ ቦታ ርቆ ማረስን የሚጠይቀውን የመስኖ እርሻን ወልዷል ብሎ ማሰብ ይቻላል፡፡ ከዚህም ተነስተን ይህ የእርሻ አብዮት ከአባይ ምንጭ ከሆነው የአማራ

ምድር ተነስቶ ቀስ በቀስ የአባይን ፈለግ በመከተል ወደ ግብጽ ረባዳ ቦታዎች ሄደ ማለት እችላለን፡፡ ያ ግብጽ ላይ ትልቅ ስልጣኔ የመሰረተው የሰው ዘርም እዛው የግብጽ ረባዳ መሬት ላይ የመነጨ ሳይሆን ከደጋማው እና ወይና ደጋማው የአባይ ምንጭ አገር ተነስቶ በብዙ ዘመናት ቀስ በቀስ ወንዙን ተከትሎ የፈለሰ ህዝብ ነው ብሎ ማሰብ ይቻላል፡፡ ወንዙን ተከትለው የሄዱበትም ምክንያት በከፍተኛው የአማራ መኖሪያ በሆነው ምድር የህዝብ ብዛት እየጨመረ በመምጣቱ ነው፡፡ የህዝቡ ብዛት የጨመረበትም ምክንያት የእርሻ አብዮት መፈጠሩ ባመጣው ተጨማሪ የህዝብ ውልደት ሳቢያ ነው፡፡ በዚህም ስሌት የጥንት ስልጡን ህዝብ ከአማራ ምድር መነጨ ብለን መናገር እንችላለን፡፡

ይህ ከጥንት የእርሻ አብዮት ያካሄደ ህዝብ በኖረበት የአማራ ምድር ሁሉ ረግቶ ለመኖር ምቹ ነው፡፡ አባይን ተከትሎ ወደ ግብጽ ሄደ ከተባለ አንድ ላይ ረግቶ መቀመጡን አያፈርስም ወይ ተብሎ ሊጠየቅ ይችላል፡፡ አባይን ተከትሎ የሄደው መሬት ሲጠበው ጊዜ በመሆኑ ከፊሉ ነው የሚሆነው፡፡ በዛ ላይ እስከ ግብጽ የሚያደርሰው የወንዝ ዳር እና ዳር በህዝብ ስለሚያዝ ከዋናው ምድር ያለውን ህዝብ ተጨማሪ ፍልሰት እንዳያደርግ ይገድበዋል፡፡ በዚህም ስሌት የዛሬው አማራ በዛ በጥንት ጊዜ ቦታው ላይ የቀረው ነው ብለን እናስባለን፡፡ ዘላኖችን ስናይ አመቱን ሙሉ ውሀ፤ ልምላሜ እና ዝናብ ስለማያገኙ አንድ ቦታ ረግተው መኖር አይችሉም፡፡ ከዛም የተነሳ ከመሬት ጋር ሳይሆን ዘወትር ከሚከተሏቸው እንስሳት ጋር ነው ጥብቅ ቁርኝት ያላቸው፡፡ አማራ ግን አራሽ ስለሆነ በቦታው ለዘለዓለም ይኖራል፡፡ መሬቱ ላይ ለዘላለም በመኖሩም ከዚሁ መኖሪያ ስፍራው ጋር ከፍተኛ የሆነ ታሪካዊ፣ ስነልቡናዊ፣ አምልኮታዊ፣ ማኅበራዊ፣ ምጣኔ ሀብታዊ እና ወታደራዊ ቁርኝት ፈጥሯል፡፡ አማራ በዚሁ ለዘለለዓለም በኖረበት ስፍራ ላይ ብዙ ነገሮች አሳልፎአል፡፡ ስለሆነም የትውፊትና ታሪክ ምስክርነቱ ከዚህ መሰረታዊ አስተሳሰብ ጋርም ይገጥማል፡፡ እናም የተባለው ሁሉ እውነት ነው እንላለን፡፡

ሙዚቃና፤
ሰምና ወርቅ

አማራ መቸስ ሰምና ወርቅ ህዝብ ነው ብለናል አይደል፡፡ የሰምና ወርቅ ባለቤት የሆነው አማራ በዘመናት መካከል በጦርነት ውስጥ በመኖሩ፤ አየሩ ከቆላ እስከ ደጋ መለዋወጡ (ቢያንስ በሰላም ጊዜ ወደ ቆላማ ቦታዎቹ መውረዱ)፤ የቅድመ አብረሃማዊ እምነቶች፣ የአይሁድነት፣ የክርስትናና እስልምና እምነቶች እየተፈራረቁ የኖሩበት መሆኑ፤ እንደ ኦሮሞ ባሉት ወራሪዎች ሲወረርና ሲከላከል መኖሩ፤ በጅሀድ እወጃ ሊጠፉ ትንሽ ቀርቶት መትረፉ፤ በድርቡሽ መጨፍጨፉና ጎንደርን የመሳሰሉ ከተሞቹ መውደማቸው፤ በትግሬ ሊቃን በተደጋጋሚ መከዳቱ፤ ጣልያንን በመሳሰሉ ሀይሎች መወጋቱ እና ወዘተርፈ ተደማምረው ህዝቡን አመስጣሪና ተጠራጣሪ አድርገውታል፡፡ ይሄ ሁሉ ተደማምሮ ነው አማራን ቅኔ የሆነ ህዝብ ያደረገው፡፡ አንድን አማራ የዋህ ነው ልትል ትችላለህ፣ ያንኑ አማራ ከባድ ሚስጢር ሆኖ ልታገኘው ትችላለህ፣ ጨካኝ ነው ይሉታል፣ ግን ርህራሄው ልባቸውን ሲያቀልጠው ያገኛሉ፡፡ እንዲህና እንዲያ ነው ይሉታል፤ ግን ያሉትን ሳይሆን ባላሉት መንገድ ሆኖ ያገኙታል፡፡ በዚህ የተነሳ አማራ ሰምና ወርቅ ነው

እንላለን፡፡ ቋንቋውም ረቂቅ ነው፡፡ ረቂቅነቱም ከዚህ አኗኗሩ ካመጣበት ወይም ካጎናጸፈው የኑሮው ሁኔታ የሚቀዳ ነው፡፡ ዶናልድ ሌቪን እንደሚለው አማራ ጫፍ የደረሰባቸው ተግባራት ወታደራዊ ድል፣ የመንግስት አወቃቀርና አመራር፣ የቋንቋና ቅኔ እድገቶች ናቸው፡፡ ቋንቋቸው በአያሌው የገላጭነት አቅም ያለውና ተወዳጅነት ያለው ነው፡፡

በእነ ዴቪድ ሽን እና ቶማስ አባባል አንድ ሰው ሰምና ወርቅን ሳይችል አማርኛን በተገቢው ሁኔታ ሊናገረው አይችልም፡፡[199] አለመናገር ብቻ አይደለም ዘፈን ሊዘፍንበት እና የተዘፈነውንም ዘፈን ሙሉ መንፈስ ሊረዳው አይችልም፡፡ የአማራ ዘፈኑም፣ ቋንቋውም፣ አስተሳሰቡም፣ ሁሉም ነገር የተመሰጣጠረ እና በቀላሉ ሊፈታ እና ሊኖርበት የማይችል ነው፡፡ ብዙ ዘፈኖችን መደርደር ይቻላል፡፡ ግን ወረቀት ከየት ይመጣና! ፀኃፊስ መች ያንን ሁሉ ይችልና! ስለሆነም በጥቂቱ ለናሙና ያህል እናስታውስ፡፡ ዘመኑን ለመዋጀት ሲባል ከዘፋኙ ስንኞች በተጨማሪ በደራሲው የተካተቱ ስንኞች መኖራቸውን አንባቢያን ልብ ይበሉ፡፡

እስካሁን ድረስ ከተዘፈኑ ዘፈኖች የአማራን የወቅቱን ሁኔታ በመግለጥ የትልቁን ይርጋ ዱባለን አንድ ዘፈን የሚወዳደር ያለ አይመስልም፡፡ ይርጋ ዱባለ "ያፈራ ማሽላ መታሸቱ አይቀርም" በሚል ርእስ የዘፈነው ዘፈን ግጥም ከአማራ ወቅታዊ ሁኔታ ጋር ተነጻጽሮ እንደሚከተለው ቀርቧል፡፡ ዋናው ምክንያትም አማራ ያለበትን ሁኔታ የሚያስረዳ ከመሆኑም ባሻገር አማራ ምን ያህል አስቸጋሪ ሁኔታዎችን ለመግለጽ የሚያስችል የዳበረ የስነ ልሳን ባለቤት መሆኑን ለማሳየት ነው፡፡ የአማራ የአማርኛ ሙዚቃዊ ጥበብ ምን ያህል ረቂቅ እንደሆነ… እናይ ዘንድ… እነሆ…

አማን ነው ወይ አባይ የጎጃም መዝለቂያው፡
ጣናስ አማን ነው ወይ የጎንደር መዝለቂያው፡
ጀማስ አማን ነው ወይ የመሬ መዝለቂያው፡
ሐይቅስ አማን ነው ወይ የሳይንት መንገሻው፡
መቸም አይታወቅ ጀግና ሰው መውደቂያው፡፡

ይህ የጋሽ ይርጋ ዘፈን ሸዋ አስመራ ሲያማትር ጎኑን ተወጋ የሚለውን የሸህ ጅብሪል ሁሴንን[200] ትንቢታዊ ግጥም ያስታውሰናል፡፡ ታላቁ አማራ፣ ለታላቅ አገር ሲዋደቅ ድንገት ሳያስበው በጠባብ ብሄረተኞች እጅ ወድቆ ከዝንጀሮ ባነሰ ስርዓት ውስጥ እንዲያልፍ ጊዜ አስገደደው፡፡ ለዚህም ይርጋ መቸም አይታወቅ ጀግና ሰው መውደቂያው የሚለውን እድሜ ጠገብ እንጉርጉሮ አሳምሮ ተጫወተው፡፡ በሸህ ሁሴን ጅብሪል ትንቢታዊ ግጥም ታላቅ አገር እንገነባለን ብለን፤ ቀይ ባህር፣ አስመራ፣ ኤርትራ… ሁሉም

[199] Shinn, David H. & Ofcansky, Thomas P 2004. Historical Dictionary of Ethiopia, New Edition. Historical Dictionaries of Africa, 91. The Scarecrow Press, Inc.
[200] በጋለ ተፈሪ፣ 1984 ዓ.ም፡፡ ሼህ ሁሴን ጅብሪልና ግጥሞቻቸው።

አንድ ታላቅ ኢትዮጵያ ይወጣው ዘንድ ስንዋደቅ ባላሰብነው ጸረ አንድነት፣ ጸረ አገር ጠባብ ብሄረተኛ ድርጅቶች ተወርን ማየታቸውን በትንቢት ሸዋ አስመራ ሲያማትር ጎኑን ተወጋ ብለው ተነበዩ፡፡

የወቅቱን የኢትዮጵያ ፖለቲካ ከሚከተለው የጋሽ ይርጋ ግጥም በላይ የሚገልጸው ይኖራል ብሎ ለማሰብ ይከብዳል፡፡ አገር ሲያረጅ በአህያ ይወረራል የተባለው በኢትዮጵያ ተፈጽሟልና፡፡ የአንበሳ ልጅ ሙቶ የጅብ ልጅ ገነነ፤ አላስቀምጥ አለ ጸጉሩ እየበነነ የተባለው ሁሉ ተፈጽሟልና፡፡ ሸህ ሁሴን ጅብሪልም አሳማ ይነግሳል ብለው ተንብየዋል፡፡ ዛሬ የምናየውን የአሳማ መንጋ ነብዩም በነቃ ህሊናው አይቶት ነበር ማለት ነው፡፡ የይርጋ ዘፈንም እንዲህ የማይሆን እና የማይሆን ነገር አብሮ መሆኑን በዘፈኑ አመስጥሮታል፡፡

ምነው አረግሽው ነገሩን እንዳይሆን፡
ለምን አደረግሽው ነገሩን እንዳይሆን፤
ዝንጀሮን ከባህር አሳን ከገደል፡
ንብን ከገለባ አህያን ከማር፡
በሬን ከኮርቻ በቅሎን ከቀንበር፡
ብረት ምጣድ ጥዶ ቅቤ መጋገር፡
ከድንጋይ ላይ ሆኖ ሰማይ መቆንጠር፡
በብርሌ ውሀ ወዝቶ ማደር፡
የቀንጠፋ ጉዝጓዝ የቆንጥር ወንበር፡
እንዲህ ሆኖ ቀረ የእኛማ ነገር፡፡

የአማራን አብርሆታዊነት እና የህወሀትን ፋሽስታዊ አገዛዝ ግንኙነት አሁንም የጋሽ ይርጋን ድምጻ መረዋ አንደበታቸውን ተውሰን እንየው፡፡

የሚሆን ይሆናል የማይሆን አይሆንም፡
አንዴ አባይ ሲሞላ ሰው አያሻግርም፡
ያፈራ ማሽላ መታሸቱ አይቀርም፡
ይዘገያል እንጅ ያሰብነው አይቀርም፡፡

በዚህ ግጥም ከሀምሌ ወር 2008 ዓ.ም ጀምሮ አማራ ወግድ ብሎ በአደባባይ ተናገረ፡፡ ያፈራ ማሽላ መታሸቱ አይቀርምና አማራ ሲታሽ ኖሮአልና፤ ለአርባና አምሳ አመታት ያህል፤ በተለይም ደግሞ በህወሀት ለ26 አመታት ያከል፡፡ ፍሬ ወደ ሌላት ዛፍ ድንጋይ የሚወረውር የለም ይባላልና አማራ ከብሩ፣ ሞገሱ፣ ታሪኩ፣ ሰብእናው እና ጸባዩ ተወዳጅ ስለሆነ ያ የሌላቸው ሽፍቶች የህወሀትና የኦነግ ፋሽስቶች ዘመቱበት፡፡ ግን ጋሽ ይርጋ እንዳዜመው አማራ እንደ አባይ ነው፤ አይሆንም ብሎ ከሞላ ሞላ ነው፡፡ አማራ አይሆንም ካለ አይሆንም ነው፡፡ በዚህ በተጠቀሰው ወር አማራ እንደ አባይ ሞላ፤ ግፈኛን እና ዘረኛን አላሻግርም፤ በቃ! አለ፡፡ በቃ ሲል በቃ ነው፡፡ የማይሆን አይሆንም ብሎ ቀይ ካርድ መዘዘ፡፡

መቸም ጋሽ ይርጋ ጉደኛ ናቸው፡፡ የሚከተለው ግጥም ከወቅቱ ሁኔታ ገላጭነት አንጻር ቃል ቢጨመርበት እንደጎደለ ስለሚቆጠር እንዳለ አይተነው እናልፋለን፡፡

ስጋ አማረኝና ላሜን አረድኳት፡
ላሜን አረድኩና በአህያ ጫንኳት፡
አህያን ጫንኩና ውሻን ሳብ አልኩት፡
ውሻን ሳብ አልኩና ጅብን ንዳ አልኩት፡
ሁለት ይሉኝ አይል ከምንገድ በሏት፡፡
እባብ መለኮሰ ጠመጠመ ሻሽ፡
የዘነጋ ቢያገኝ እግር ሊያበላሽ፡፡

ምንም እንኳን በሙዚቃ መሣሪያ የተቀነባበረ ሙዚቃ ያለግጥም እና አቀንቃኝ በራሱ ሙዚቃ የሚባል ቢሆንም አንድን ሙዚቃ “ሙዚቃ”[201] ብለን እንጠራው ዘንድ ግጥም፣ ዜማ፣ የሙዚቃ መሳሪያዎች ቅንብር እና የእነዚህ ሁሉ ውህደት ከነአቀንቃኙ መሟላት ይኖርባቸዋል። ግጥም ዜማዊ በሆነና በረቀቀ ሚስጢር ቁጥብነት በተላበሰ አኳኋን ሐሳብን መግለጫ ጥበብ ነው። በአማራ ሕላዌ ውስጥ ከፍተኛ ክብር የሚሰጠው ይህ የጥበብ ዘርፍ ያለፈን ለማሞገስና ለመውቀስ፣ ዛሬን ለማሄስና የበለጠ ብሩህ ለማድረግ፣ የነገውንም በተስፋ ለመጠበቅ እና በትንቢት ለመጠቆም ስልጡኑ የአማራ ሕዝብ በሕይወቱ ሁሉ የሚጠቀምበት ጥበብ ነው። የአንድ ኅብረተሰብ የስልጡንነት መገለጫ ተደርጎ ከሚወሰዱ ማኅበረሰባዊ ጉዳዮች ማኅበረሰቡ ለግጥም ያለው ቀረቤታ፣ የሚሰጠው ቦታ እንዲሁም የደረሰበት ደረጃ ተጠቃሾች ናቸው። የስነትምህርት ሊቃውንት ባስቀመጡልን ዓለማቀፋዊ መስፈሪያዎች በግጥም ረገድ አማራ ሲመዘን በሦስቱም መለኪያዎች ከሚዛን በላይ ሆኖ እናገኘዋለን። ግጥምና አማራ፤ አማራና ግጥም አንዱ ለሌላኛው ክብርና ሞገስ ሆነው ኖረዋል፤ አሉ፤ ይኖሩማል። በየዘመኑ በነበሩ የአማራ ሹማምንት እና ነገስታት ጥበብ በተለይም ግጥም በቂ ከለላና እውቅና ተሰጥቶታል።

ይሰቅሉኝ እንደሁ አለሁ ከፊትዎ፣
ይገርፉኝም እንደሁ ቆምሁ ከፊትዎ፣
ያለምጣም ምንይልክ ብዬ ሰደብሁዎ።

ግጥም በአማራዊ ማንነት የተዋረሰን፤ አማራነታችን ያጎናፀፈን ትልቅ ጥበባዊ ሐብት ነው። በውኑ ግጥምና አማራን መለያየት እንዴትስ ይቻላል?

ዜማ መፍጠር ከተፈጥሮ ጋር ጥልቅ ትውውቅን የሚጠይቅ፤ ትውውቁንም በሚጣፍጥ የድምፅ ፍሰትና ቃና ለጆሮ እንዲስማማ አድርጎ መቃኘት ይጠይቃል። ዛሬ ላይ በኢትዮጵያ ሥም ዓለሙ የሚያውቃቸውን፤ አዳሜ የሚደልቅባቸውን የሙዚቃ ስልቶች አምባሰል፣ ትዝታ፣ ባቲና አንቺሆዬን ረቂቅ ፍልስፍናውን፣ እምነቱን፣ እሴቱንና የላቀ ሥነልቦናዊ እድገቱን በሚያንፀባርቅ ሁኔታ ከአማራዊ እማሬ አዛንቆ የፈጠራቸው ጠቢቡ የአማራ ሕዝብ ነው። ከአማራ ሕዝብ ታሪካዊ መነሻ ከሆነው ጥንተ ምድር አንጎት የተበረከቱልን እነዚህ የዜማ ስልቶች ወይም ቅኝቶች አማራ የደረሰበትን የልኅቀት ሰገነት እና በአራቱም ግዛቶች ለሚኖሩ አማሮች ጥበባዊ የጋራ መግባቢያ እንዲሁም የደም ትስስራቸው አስረጂዎች ናቸው። ከዜማ አንፃር በዓለም አቀፋዊ ልኬቶች የአማራን ደረጃ

[201] እዚህ ላይ በብእር ስሙ ዳሞቴው ፋሲሎ አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡

ስንመዝነው ከሚዛን በላይ ይሆናል። እኛው ባበረከትናቸው የሙዚቃ ቅኝቶች ስንቶቹ ታወቁበት? ስንቶችስ ሐብት አካበቱበት? ለፈጠራ ባለቤቱ ታላቁ አማራስ ምን አደረጉለት?

ዋሽንት፣ ማሲንቆ፣ ክራር፣ በገና፣ አታሞ፣ ፅናፅል፣ ከበሮ፣ ጥሩንባና የመሳሰሉት የሙዚቃ መሣሪያዎች የአማራው የዘመናት የምርምርና ጥናት ውጤቶች ናቸው። ከሸምበቆ ዝማሜ ወረብን የፈጠረ ልሂቁ አማራ ነው ከሸንበቆ የትንፋሽ መሣሪያ የሆነውን ዋሽንትን የፈጠረው። ይኸው ልሂቅ አማራ ነው በአንድ አውታር ወይም ገመድ ብቻ እጅግ አስደሳችና ተስረቅራቂ ሙዚቃን መጫዎቻ ማሲንቆን ከነአጨዋወቱ ለዓለሙ ያበረከተው። የበገናውን ተውት። ሰው ልዕለፍጥረት መሆኑን፤ ተፈጥሮ እርስ በርስ በልዩ ቀመር የተገናኘችና የተሳሰረች መሆኗን፤ ሊያውም በሙዚቃ መሣሪያ ከልዩ የአጨዋወት ስልት ጋር በበገና ያመለከተ ሕዝብ ነው፤ አማራ! ስለያንዳንዱ ሙዚቃ መሣሪያ ቀርቶ ስላንዱ ብቻ በጥልቅ እንፃፍ ብንል ጊዜውም ቦታውም አይበቃንምና እንዲሁ አድንቀን እንለፍ።

በቅንብርና ውህደት ረገድ አማራ ሙዚቃን መፍጠር፣ ለሙዚቃ የሚሆኑ ልዩ ልዩ ቅመማቅመሞችን መቀመም ብቻ አይደለም የተካነው። እነዚህን ሁሉ በምን ወቅትና ሁናቴ፤ በእንዴት አይነት ስልተምት ጭምር ተከሽነው መቅረብ እንደሚኖርባቸው ያስተማረ የጥበብ ሕዝብ ብቻ ሳይሆን ራሱ ጥበብ የሆነ ታላቅ ሕዝብ ነው። ከተፈጥሮ፣ ወቅትና ሁናቴ ጋር የተስማማ ሙዚቃን ማቀናበርና ለዓይንና ለጆሮ ምቹ አድርጎ ማሰናዳት ዓለም በተስማማባቸው የልኅቀት መለኪያዎች ሲሰፈሩ ወደርየለሽ የሚባሉ ናቸው።

በሚገርም ሁኔታ ከላይ በተነሱ ሙዚቃ እና ነክ ነጥቦች ላይ ያለው የፈጠራ፣ የመሰናዶና ስልተምት የምጥቀት ደረጃ በአራቱም ግዛቶች የሚኖሩ አማሮች ሁሉ የታላቅነታችን ምስጢር አማራ ከሚለው መጠሪያችንና ማንነታችን የተቀዳ ስለመሆኑ ጥበባዊ ምስክር ነው። ባበይ ንሳማ ድምጡን ዘለግ አርገው ቴቡን።

ነይማ ላሳይሽ አገሬ ሸዋን፣
እንደእናት እንዳባት ያሳደገኝን።
ነይማ ላሳይሽ አገሬ ሳይንትን፣
በፍቅር ኮትኩቶ ያሳደገኝን።
ነይማ ላሳይሽ ጎንደር አገሬን፣
ሁሉን ድል አድርጌ መናገሻዬን።
ነይማ ላሳይሽ ጎጃም አገሬን፣
በማርና ወተት ያሳደገኝን።
ነይማ ላሳይሽ አገሬን ዋግን፣
ነይማ ላሳይሽ አገሬን ላስታን፣
ነይማ ላሳይሽ አገሬን ቡግናን፣
ንቡ ላል ሰሪ ላሙ ሁሉ ሰራ፣
የታሪክ አድባሩ አገው ወ'አማራ፡፡

****(*የዳምቴው ፋሲሎ አስተዋጽኦ እዚህ ላይ ያበቃል፡፡*)

ሙዚቃ የአማራ አንጡራ አህዳዊ መሰረትና ሀብት እንደሆነ ቀደም ብለን አይተናል፡፡ ኢቮሉሽናሪ ቲዎሪ እንደሚያስረዳው የሰው ልጅ ዝግመተ ለውጥ ከጡንቻ ወደ አእምሮ ነው ያደገው፡፡ ሰው መጀመሪያ ከሌሎች ግዙፍ አራዊት ጋር ተሻምቶ እና ታግሎ ለመኖር ጠንካራ ጡንቻ ያስፈልገው ነበር፡፡ ለምን ቢባል በጥንት ጊዜ ከሌሎች እንስሳት የተሻለ ስልጣኔ ስላልነበረው፡፡ ይሁንና አእምሮው እያደገ ማለትም በአእምሮው እየተጠቀመ በሄደ ቁጥር በጡንቻ መመካቱ እየቀረ መጣ፡፡ የአእምሮ ማደግም የጽሁፍ ቴክኖሎጅን ፈጠረ፡፡ የዳበረ የፖለቲካና ማኅበራዊ አኗኗር እያደገ መጣ፡፡ በተያያዘም ቀደም ብሎ የአእምሮን እድገት ከመኅናጸፉ በፊት ሲዘፍን አእምሮአዊነትን ሳይሆን ጡንቻነትን ያንጸባርቅ ነበር፡፡ እየቆየ ግን በዝላይና ፈንጠዝያ ደስታን ከመግለጽ ወደማንጎራጎርና በአእምሮ ወደመመሰጥ እንዲሁም ወደማዜም አለፈ፡፡ ግጥምም በቅኔ ሰድሮ አመስጥሮ መዝፈን፤ ልብን የሚያስረቀርቅ ዜማ ፈጥሮ በዛ ማዜም የመሳሰሉት ሙዚቃዊ እድገቶች ታዩ፡፡ ከቅርቡ እንነሳ እና አማራ እንግዲህ የዚህ አእምሮአዊ የሆነውን የዘፈን ስልጣኔ የሚያንጸባርቅ ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ ባጭር አማርኛ አማራ ከረዥም ጊዜያት በፊት ጀምሮ ለሙዚቃ መደበኛ ትምህርት አቋቁሞ የኖረ ህዝብ ነው፡፡ ሙዚቃ የህዝቡ የየእለት ህይወት ከመሆን አልፎ መደበኛ ትምህርት ሆነ፡፡ የጥንት ውርስ የሆነውን የዜማ ትምህርት ልብ ይሏል፡፡ አማራ ሙዚቃን በድምጽ ከመማር፤ ከማዜምና ከማንጎራገር አልፎ በጽሁፍ ያሰፈረ ህዝብ ነው፡፡ ይህም ስልጡን ከሚባሉት ህዝቦች ተርታ በቀዳሚነት ያሰልፈዋል፡፡ የጥንት ምንጫችን በሆነው በቤተ አማራ፤ አንጎት፤ አማራ ሳይንት እና ላስታ እንዲሁም ላይ ኮመንዛ ዛሬ የምንገለገልባቸው ቅኝቶች በቅርስነት እንደቀሩልን የሚታወስ ነው፡፡ አማራ እነዚህን ቅኝቶች ከአካባቢው ቁሳቁስ የሙዚቃ መሳሪያዎችን ሰርቶ ለበአላት፣ ለንግስ፣ ለዝማሬ፣ ለድግስ እና ለእየለት ህይወቱ ሲገለገል ኖሯል፡፡

አማራ ሙዚቃን መደበኛ ትምህርት በማድረግ ብቻ አላበቃም፡፡ የተወሰኑ የማህበረሰቡን ክፍሎች በሙዚቀኝነት በቋሚነት መድቦ ከትውልድ ወደ ትውልድ በሚተላለፍ ሙያነት ሲገለገል ቆየ እንጅ፡፡ አማራ ባጭሩ ልክ እንደ ነጋዴ፤ ወታደርና ዳኛ ሁሉ ለሙዚቃ የራሱ የሆነ ተቋም መስርቶ ቆየ፡፡ ከእነዚህም የሙዚቃ ተቋማዊ ማህበረሰቦች አንዱ አዝማሪ በመባል የሚታወቀው ነው፡፡ አዝማሪ ወይም አለማጫዋች ወይም ሊቀመኳስ እየተባሉ የሚጠሩት የሙዚቃ ዘርፍ ባለሞያዎች አማራ ለዓለም ስልጣኔን ካበረከተባቸው ዘርፎች አንዱና በቀዳሚነት የሚሰለፉት ናቸው፡፡ ይህ ተቋማዊ ሙዚቃም አማራን አንድ በማድረግ እና አንድ ስነልቡናዊ ባህሪ እንዲኖረው በማድረግ ረገድ ትልቅ ሚና ተጫውቷል፡፡ በድሮው ጊዜ ነገስታት እና መኳንንት እንዲሁም ባለጸጎች የየራሳቸው አለማጫዋች ነበራቸው፡፡ አለማጫዋቾችም በዓለምም ሆነ በሀዘን ህዝቡን በዜማና ግጥማቸው ሲያገለግሉ ቆይተዋል፡፡

አማራ ከአዝማሪ ሙዚቃ ሌላ ፉከራ፤ ቀረርቶና ሽለላ የሚባሉ የሙዚቃ ክፍሎችን አዳብሮ በእነዚሁ ሲገለገል የኖረ ህዝብ ነው፡፡ የአዝማሪ ሞያዊ ሙዚቃ፤ ፉከራና ቀረርቶ እንዲሁም ሽለላ የተባሉት የስነሙዚቃ ዘርፎች አማራን በየጦር ግንባሩ አሸናፊ የሚያደርግ ስነልቡና በመፍጠር ረገድ እጅግ ጉልህ ሚና ተጫውተዋል፡፡ አማራ ከጥንት ጀምሮ ፎክሮና አቅራርቶ ወደጦርነት ይገባል፤ አሸንፎ ግዳይ ጥሎ ይመለሳል፡፡ ቀጥሎም በአዝማሪዎች፤ በገጣሚያን እና በእረኞች ይዘፈንለታል፡፡ ይህም ሂደት ህዝቡን

ጀግናና ወደር የለሽ ተዋጊ እንዲሆን አድርጎታል፡፡ እንደ አዝማሪ ሁሉ በዓለም ላይ በጣም የሚታወቁ ሙዚቃዊ ማህበረሰቦች የነበሩ ቢሆንም አሁን የተረፉት ጥቂቶች ናቸው፡፡ ለምሳሌ በመካከለኛው አውሮፓ የነበሩት የሙዚቃ ማህበረሰቦች እነ ትራውባዶር፤ ሜኒሲንገር፤ እንዲሁም የሰሜን አፍሪካዎቹ ኢሳዋስ እና ግናዋስ ጠፍተዋል፡፡ ወይም ወደ መጥፋት እያመሩ ናቸው፡፡ በምዕራብ አፍሪካ የሚገኙት ግሪዮት[202] የተባሉት ብቻ እስካሁን ዘመኑን ተቋቁመው ተርፈዋል፡፡ እንደ ግሪዮት ሁሉ አዝማሪ እስካንሁንም ካልጠፉት እና በሙዚቃ ማኅበረሰብነት ከሚገኙት ህዝቦች አንዱ ነው፡፡ ይህም አማራ በተለየ ሁኔታ የራሱን ባህል ጠብቆ የመቆየት ችሎታ መገለጫ ተደርጎ ሊወሰድ ይችላል፡ ፡

አንዳንድ ግንዛቤ-አጠር ሰዎች ወይም አማራን የማይወዱ ሰዎች አማራ ታዲያ ለምን ስለአማራ አልዘፈነም፤ ይልቅም ጎጃም፣ ጎንደር፣ ሸዋና ሳይንት እያለ ነው የሚዘፍነው በማለት ሲናገሩ ይደመጣል፡፡ ይሄ ግን ፍጹም የሆነ የግንዛቤ ችግር ነው፡፡ አማራ ለአማራነቱ ያልዘፈነበት ጊዜ የለም፡፡ አራቱ የተጠቀሱት እና የአገው የሙዚቃ ምት ስልቶች አማራነትን ያንጸባርቃሉ፡፡ እነዚህ የአማራ የሙዚቃ ስልጣኔ ንኡስ የአዘፋፈን ስልቶች ናቸው፡፡ ሁሉንም ምቶች ሁሉም አማራ በእኩል ስሜት ይረዳቸዋል፤ ይዝናናባቸዋል፡፡ ማንኛውንም ነፍስ ያለው የአማራ ሙዚቀኛ ካሴት ብታዩ እነዚህ ሁሉም አሉበት፡፡ ሙዚቀኞች ምናልባት ከእነዚህ አራት ወይም አምስት ምት ስልቶች ሌላ ሊጨምሩ ይችሉ ይሆናል እንጅ አያጎድሉም፡፡ ስለሳይንት፤ ጎንደር፤ ጎጃምና ሸዋ ምቶች ያልዘፈነ አማርኛ ዘፋኝ ማግኘት ከባድ ነው፡፡ አንዱን ያጎደለ እንኳ ማግኘት ከባድ ነው፡ ፡ ለምን ቢባል አንዱ ቢጎድል የሆነ የሚያጎድለው ነገር አለ ማለት ነው፡፡ ያ ደግሞ መጉደል የማይገባው ሙሉ የአማራ ዘፈን መሆን ስላለበት ሆነ ተብሎ የሚደረግ ነው ማለት ነው፡ ፡ ካሴቱ ላይ አማራ ብለው አይጻፉበት እንጅ በውስጠ ታዋቂነት የአማራን ዘፈን ነው የሚዘፍኑት ማለት ነው፡፡ ስለሆነም የአማራ ሙዚቃ አሃዳዊ ነው፡፡ የአንድነት መሰረት ነው፡፡ ወይም ለብቻው ነጥለን ብንወስደው እንኳ አንድ ሙዚቃ ብቻ አንድ አማራ ያደርገናል ማለት ነው፡፡

የአማራ ተረት፤
የጥበባችንና የእኛነታችን መስታወት

ተረት የማኅበረሰብ እድገት ደረጃን ይለካል፡፡ ተረት ከጠቅላላ የሰው ልጅ ቋንቋ ውስጥ አንዱ ክፍል ነው፡፡ ባህሉ ያደገ ማኅበረሰብ ብዙ አይነትና የተለያየ ጥልቀትና ይዘት ያላቸው ተረቶች ይፈጥራል፡፡ ከረጅም ጊዜ በፊት ጀምሮ የሚነገሩ ተረቶችን የያዘ ማኅበረሰብ ስናገኝ በዛ ተረት ውስጥ ያ ማኅበረሰብ ያለፈባቸውን ውጣ ውረዶች፤ እንደ ማኅበረሰብ የኖረባቸውን ዘመናት ርቀት፤ ከሌሎች የሩቅና የቅርብ ህዝቦች ጋር ያለውን ግንኙነት፤ እርስ በእርስ በልዩ ልዩ ዘርፎች ያለውን መስተጋብር፤ የእምነትና ባህል

[202] Hale, Thomas A. 1997. From the Griot of Roots to the Roots of Griot: A New Look at the Origins of a Controversial African Term for Bard. *Oral Tradition*, 12/2, 249-278

እድገቱን፤ የጦርነት ታሪኩን፤ የንግድና ልውውጥ እድገቱን፤ የምጣኔ ሀብታዊ ስምሪቱን እና እድገቱን… እንማራለን፡፡ የአንድን ህዝብ ያለፈ እድገት እና ያለፈው እድገቱ ለአሁኑ ጊዜ አኗኗሩ ያለውን መሰረትነት ለማወቅ መጀመሪያ ተረትና ስነቃሉን፤ ቅኔና ግጥሙን፤ ፈሊጥና ስላቁን ማወቅ ያሻል፡፡ የተለያዩት ህዝባዊ ተቋማት እያደጉና እየተስፋፉ በሄዱ ቁጥር የህዝቡ ተረት እየበዛ እና እየረቀቀ ይመጣል፡፡ ለምሳሌ የኢኮኖሚ እድገት ቋንቋውን ይለውጠዋል፡፡ የእምነት ተቋማት መደርጀት ተረትን ይቀይረዋል፡፡ ፖለቲካዊ አድማሱ በሰፋ ቁጥር ተረቱ እየሰፋ እና እየጠለቀ ይሄዳል፡፡ ወታደራዊ ድሉ እየተበራከተ በሄደ ቁጥር ተረቱ እየሰፋና እየረቀቀ፤ እየጠለቀ ይሄዳል፡፡ ለምሳሌ ወደ ግብርና ደረጃ የተሸጋገረ ህዝብ ተረቱ ከግብርና ጋር ይያያዛል፡፡ በዘላንነት የተወሰነ ህዝብ ተረቱ ዘላንነት ይሆናል፡፡ እርስ በእርሱ ሲናጭ የኖረ ህዝብ ተረቱ ስለመናጨት ይሆናል፡፡ ባጭር አገላለጽ ተረት የአንድ ህዝብ ሁለንተናዊ የማህበረሰባዊ እድገት ደረጃ ነጸብራቅ ነው፡፡ ተረቱን በማጥናት የህዝቡን ያለፈና የአሁን እድገቱን በትክክል መረዳት እና ከሌሎች ጋር ማወዳደር ይቻላል፡፡ ህዝብ ሲያድግ ተረቱም አብሮ ያድጋልና፡፡

በዚህም አካሄድ ተረት የእድገት ምልክት ነው እንላለን፡፡ ምክንያቱም አንድ ህዝብ በተረትና ምሳሌ ነገሮችን የሚወክለውና የሚገልጸው በደረሰባቸው እድገቶችና በሚያውቃቸው ነባራዊ እውነቶች ላይ ተመስርቶ ነው፡፡ አማራም የዚህ ትውፊት ባለቤ ነው፡፡ በመሆኑም የዳበረ እና ሁለንተናዊ ገላጭነት ያለው ተረትና ስነቃል ባለቤት ለመሆን ታድሏል፡፡ የበለጠ ለማስረዳት አማራ ለረጅም ዘመናት በአማራነት ባመዘኙ አንድ አይነት ቦታ እና በተመሳሳይ የአየር ንብረት ክልል እንዲሁም በተመሳሳይ የምጣኔ ሀብታዊ ስራ ተሰማርቶ ስለኖረ ይህንን የሚገልጽ ልዩ ተረትና ምሳሌ አዳብሯል፡፡ የአማራ ተረቶች ስፋት እና ጥልቀት የማህበረሰቡን ዘርፈ ብዙ ያለፉ ስልጣኔዎች የሚያሳዩ ናቸው፡ ፡ የዛ ያለፈው የማኅበረሰብ እድገት ውጤትም ዛሬ በእያንዳንዳችን ህይወት ውስጥ ይንጸባረቃል፡፡ አማራ ትልቅ እድገት ላይ በመድረሱ ምክንያት በአይነታቸው የተለያዩ እና በይዘታቸው አያሌ የሆኑ ተረትና ምሳሌዎች ባለቤት ሆኗል፡፡ ተረትና ምሳሌዎቹን በጥንቃቄ ለተገነዘባቸው ስለ ህዝቡ የሚናገሩት ነገር አለ፡፡ ለምሳሌ ተረትና ምሳሌዎቻችን የተሳተፍነባቸውን አውደ ውጊዎችን፣ ታሪካዊ ዳራዎችን፣ የእምነት ሁኔታዎችን፣ የንግድ ነገሮችን፣ የአኗኗር ዘይቤዎችን፣ የፖለቲካ ስርአተቶችን፣ የህግ ስሪቶችን፣ የሰው ለሰው ግንኙነት ደንቦችን፣ መንግስታዊ ህግጋት እና ደንቦችን፣ ሰማያዊ እና ምድራዊ ህይዎቶችን…. በተገቢው መንገድ ይገልጻሉ፡፡ የአማራ ተረቶችን ብቻ በአጽንኦት በመገንዘብ የህዝቡን ያለፉ የእድገት ደረጃዎች እና አኗኗር ዘይቤዎችን በቅጡ መረዳት ይቻላል፡፡ ሰፊ እድገት ሰፊ ተረት፤ ጥልቅ ፍልስፍና ጥልቅ ተረትን ይወልዳል፡፡ የአማራ ተረትና ምሳሌዎች በጣም ረቂቅ ከመሆናቸው የተነሳ አንዱ ብቻውን ብዙ ነገር መግለጽ ይችላል፡፡ በአጭር ቃላት ስንትና ስንት ነገርን በቀላሉ መግለጽ የነጠረ ተረትና ምሳሌ ባለቤትነትን የሚያረጋግጥ ነው፡፡ ደግሞም ተረቶቹ ፍልስፍናዊ ባህርያት አሏቸው፡፡ ያለፈው የአማራ ህዝብ የደረሰበትን የአስተሳሰብ እና የፍልስፍና ደረጃ ለማወቅ የተረቶችን ይዘትና ስፋት ማወቅ ብቻውን በቂ ነው፡፡

አንድ ህዝብ በጣም ሲያድግ ቁሳዊ ነገሮችን ከምናባዊ ነገሮች ጋር በማቆራኘት ምጡቅ የሆነ ፍልስፍናዊ ተረትና ምሳሌ ይፈጥራል፡፡ ቁስና ምናብን አንድ ላይ አጣምሮ

ረቂቅ ትርጉም እንዲኖራቸው ማድረግ የህዝብን የረጅም ጊዜ የባህል እና ስነ አእምሮአዊ እድገት የሚያመለክት ነው፡፡ ያላደጉ ህዝቦች እምብዛም የመንፈስና የቁስ ረቂቅነትን መግለጽ የሚያስችል ተረትና መሰል የቋንቋ ሀብት ይጎድላቸዋል፡፡ እያደጉ ሲሄዱ ግን ተረትና ምሳሌያቸውም አብሮ ያድጋል፡፡ የአማራ ተረትና ምሳሌዎች ታዲያ ቁሳዊውን ዓለም ከምናባዊው ዓለም ጋር በማጣመር ረቂቅ የሆነ ትርጓሜን የሚሰጡ ናቸው፡፡ የተረትና ምሳሌዎቹ ባህርያትም የህዝቡን ያለፈና የአሁን የእድገት ደረጃ ያመለክታሉ፡፡ ባጭሩ አንድ ህዝብ ሲያድግ ሰፊ ቋንቋ ይኖረዋል፡፡ ያ ሰፊ ቋንቋ ብዙ ቁሳዊና ምናባዊ እሴቶችን እና ነባራዊ ሁነቶችን ለመሰየም ይረዳል፡፡ ከዚህም ጋር ተያይዞ ሰፊና ጥልቅ ተረትና ምሳሌ ይፈጥራል፡፡

ፍላጎትና ስሜትን በምሳሌ ማስረዳት መቻል የስነልቡና እድገትና ባህርይንም ያመለክታል፡፡ የውስጥን ፍላጎትና መሻት በምሳሌ አድርጎ መናገር እና ለሰሚው የምርምር ጊዜና እድል በመስጠት ማሳካት የሚችል ህዝብ በጣም ለረጅም ጊዜ በአንድነት ኖሯል፤ ስለዚህም በውጫዊ ንግግር ብቻ ሳይሆን በውስጣዊ ፍላጎትም ይተዋወቃል ማለት ነው፡ ፡ የአማራ ተረትና ምሳሌዎችም የሚያሳዩት ይህንን ነው፡፡ በተረትና ምሳሌዎች የአንዱን ወገን ውስጣዊ ፍላጎት ማወቅ የሚያስችል ጥበብ፡፡ እናም እነዚህን ተረትና ምሳሌዎቻችንን ያለፈው ትውልድ ሳይንሳዊ ምርምር ውጤት እንላቸዋለን፡፡ ለምን ቢባል የሚያስተላልፉት መልእክት እና ለአነጋገር ቀላል መሆናቸው ትልቅ የጥበብ ውጤት መሆናቸውን ያሳያልና፡፡ የተረትና ምሳሌዎች ረቂቅነት ረቂቅ ትውልድ እንደነበረ ያመለክታል፡፡ ይህም ያ ረቂቅ ትውልድ የበለጸገ ባህል እንደነበረው ያስረዳናል፡፡ ለትክክለኛ ነገሮች ትክክለኛ የተረትና ምሳሌ ጥምረት መፍጠር በራሱ የህዝቡን ጥበብ የሚያሳይ ነው፡፡ በዚህ ረገድም አማራ የተረት ባለሀብት፤ ባለቤት ነው እንላለን፡፡

ታዲያ ስለምንድር ነው በአማራ ላይ ላለፉት 26 አመታት ከፍተኛ የተረትና ምሳሌ ማጥላላት ዘመቻ የተደረገበት ብለን ስንጠይቅ የአማራ ጠላቶች የተረትና ምሳሌያችንን ኃይል እና ያለፈውን የህዝባችንን ዘርፈ ብዙ እድገት የሚያረጋግጡ በመሆናቸው ከክፉ ቅናት የተነሳ ነው ብለን እንደመድማለን፡፡ ተረታችን ላይ የተዘመተበት ምክንያትም እንቁ በመሆኑ ነው፡፡ ድንጋይ የሚወረወረው ፍሬ ወዳለው ዛፍ ነው እንዲሉ ተረትና ምሳሌያችን ጠላቶቻን ሊያሟርቱበት እንደከጀሉት ሳይሆን የሆነ እንቁ ነገር ያዘለ በመሆኑ ነው፡፡ አማራን እና የአማራ የሆነውን ሁሉ ማጥፋት በሚለው አጀንዳ ስር ዋነኛ ሰለባ የሆነው ተረትና ምሳሌያችን ነው፡፡ ድንቅ ሀብታችን ባይሆን ማን ይነካው ነበር! የሚገርመው ተረታችን የተዘበተበት በራሱ በአማርኛ ተረት ነው፡፡ ነጋ ጠባ ተረት ምናምን እያለ የአማራን ባህል ሊያንቋሽሽ ሲዳክር የነበረው የህወሀቱ አምበል መለስ ዜናዊ አገሪቱን በተረት ብቻ እንደ"መራት" የሚታወስ ነው፡፡ ተረታችንን በተረታችን ለማጥፋት ብዙ የጣረ ሰው፡፡ እኛ ግን እንላለን፡፡ ካሉን ሀብቶች ሁሉ አንዱ ተረትና ምሳሌያችን ነው፡፡ ያለፈው ትውልድ ሊነበብ የሚችለው በቀዳሚነት በተረታችን ውስጥ ነው፡፡ እኛነታችን በተረታችን ውስጥ ታትሟል፡፡

የደራ ጨዋታ፤

መብል እኔን አልፎ ያለ መስሎሻል

እንግዳ ወደ አንድ የደራ አማራ ቤት ጎራ ይላል፡፡ ምግብ ቀረበ፡፡ የባለቤት ልጅ እጅ ልታስታጥብ ውሃ ይዛ ቀረበች፡፡ ግን ህግ ረሳች፡፡ አባወራ የቤት ሁሉ ቁንጮ መሆኑን ልብም አላለች፡፡ እንግዳው ሽበቱ ስለነበሩ "ከአባቴ በእድሜ ይበልጣሉ" ብላ ማስታጠብ፡፡ እንግዳም ህግ ረስተው የሽበታቸውን ግርማ በመጠቀም ሳያቅማሙ ከአባወራው ቀድመው መታጠብ፡፡ ለወትሮው ግን "ኧረግ! ኧረግ! መጀመሪያ አባትሽን አስታጥቢ የእኔ ልጅ፤ አባዎራ የቤቱ ጉልላት ነው" ነበር የሚባለው፡፡ የእድሜ ባለጸጋው ግን ይህንን ዘነጉ፡፡ አባወራ ዳር ላይ ሆነው ዝም ብለው ይመለከታሉ፡፡ ያው በንዴት ነገር መበሳጨታቸው አልቀረም፡፡ በእንግዳው ሰዋዊ ክብር እና በእሳቸው ተቋማዊ ክብር መሀል ትልቅ ውዝግብ ተነሳ፡፡ አእምሮአቸው ውስጥ ነው ታዲያ፡፡ የቤቱ ክብር ግን የማይገሰስ ነው እና ክብርን በክብር አንበርክከው የሆነ አጠር ያለ ነገር ተናገሩ፡፡ ወደሽማግሌው እንግዳ እያማተሩ "እህህህ... ታጠቢ.... መብል እኔን አልፎ ያለ መስሎሻል" አሉ፡፡

የደራው ጨዋታ ለአማራ ጉዳይ ሁነኛ ምሳሌ ናት፡፡ የኦሮሞ ተስፋፊ ብሄረተኞች ሙሉ ጎንደርን፤ ከፊል ሳይንትንና ከፊል ጎጃምን ብቻ ለህወሀት ትተው የአማራን መሬት ለመውሰድ ለክተው እየቋመጡ ይገኛሉ፡፡ ህወሀቶቹ ከፊል ሳይንትን፤ ከፊል ጎጃምን፤ እና ሙሉ ሸዋን ለኦሮሞች ትተው የአማራን መሬት ለክተው ለመውሰድ እየቋመጡ ይገኛሉ፡፡ ሁለቱም በእንግድነት ወደ አገራችን መጥተው ሲያበቁ በገዛ አገራችን እጣ ይጣጣላሉ፡፡ እነሱ እጣ ሲጣጣሉ በእነሱ ቤት እኛ የለንም፡፡ አማራ በዝምታው ቢቀጥል ኖሮ ኦሮሞና ትግሬ በአፋርና በቤኒሻንጉል በኩል የድንበር ጦርነት ማካሄዳቸው አይቀርም ነበር፡፡ የሁለቱንም ካርታ ለሚያይ ይሄ አረፍተ ነገር ምን ማለት እንደሆነ ወዲያው ይገለጥለታል፡፡

ታዲያ በመሀል አዲስ አማራ ትውልድ ብቅ ማለት፡፡ ከአማራ ጉዳይ በቀር ሌላ ነገር የማይታየው፤ የ60ዎቹ ነፈዝ ትውልድ ተቃራኒ፡፡ ታዲያ ይሄ አዲስ ትውልድ ህወሀቶችን "አማራን እንደጠላት እየቆጠራችሁ በአማራ ምድር ከምትኖሩ ለምን አገራችን ለቃችሁ አትሄዱም? ከተከዜ ማዶ ምን ትሰራላችሁ?" ሲላቸው፤ "በመጀመሪያ ኢትዮጵያ ያለ ትግራይ ምንም ናት፤ ታሪክ የለ ገለመለ... የለ" ይላሉ፡፡ አዲሱ የአማራ ትውልድም "የእናንተ ታሪክ ለእኛ ምን ያደርግልናል? ታሪካችሁንም... ሁሉንም ይዛችሁ ሂዱ..." ሲላቸው አይናቸውን ፈጠጥ፤ ግንባራቸውን ግምድ ያደርጉና "ኢትዮጵያ አንድ ናት! ይሄን ጸረ... አስተሳሰብህን.... ተው..." ይላሉ፡፡ አዲሱ የአማራ ትውልድ "አይ አማራ በቃ ራሱን ችሎ መኖር አለበት" ሲላቸው ይገነፍሉና "ለነገሩ መንግስቱ ሀይለማርያም እኮ አማራ የሚባል የለም ብሏል" ይላሉ፡፡ አማራውም ቀበል አርጎ "መንግስቱ የተናገረውን የምታምን ከሆነ "ይሄው መቀሌን ለቀንላቸው ተቆጣጥረውታል፤ ግን ምን ይሰራሉ! ንግድ ባንኩን ጠላ መጠጫ አደረጉት" ያለውንም

ትቀበለዋለህ?" ብሎ ይጠይቀዋል፡፡ ህወሀቶችም ንግግር ያቆማሉ፡፡ ሁለቱም "ቻው" ሳይባባሉ ይለያያሉ፡፡ ትግሬው ማታ ለማረድ ተመልሶ ይመጣል….

አማራውን የሚቀራመቱት ህወሀትና አነጎች ብቻ አይደሉም፡፡ ራሱን በህብረ ብሄራዊ ድርጅትነት ስም የሚጠራው ነገር ግን ውስጡ የአማራ ጥላቻ ናላቸውን ያዞረው ጠባብ ብሄረተኞች ከምችት የሆነው ቡድንም ነው፡፡ ይሄ መጽሁፍ በተጻፈበት ወቅት ይሄ ቡድን ኤርትራ በርሀ ገብቸ እታገላለሁ ብሎ ለ9 ተከታታይ አመታት ከዲያስፖራው ሳንቲም ሲለቅም ባጅቶ በዘጠነኛው ዓመት መጨረሻ ላይ አንድ ነጠላ ህወሀት ሳይገድል የተገኘ ማፈሪያ ስብስብ ነው፡፡ በምትኩ በዚህ ድርጅት ሰበብ ስፍር ቁጥር የሌላቸው የአማራ ልጆች ታስረዋል፣ ተረሸነዋል፡፡ ምክንያቱም ይህ ድርጅት በህወሀት ፓርላማ አሸባሪ ተብሎ የተፈረጀ ነው፡፡ ስሙን ለማስታወስም ግንቦት ሰባት ለነጻነትና ለፍትህ ይባላል፡፡ በቅርቡ አርበኞች የሚል ቅጥያ ከፊቱ ጨምሯል፡፡ ለወትሮው እንኳን ሰበብ አግኝቶ በባዶ ሜዳ አማራን የሚያጠፋው ህወሀትም የዚህን ድርጅት መኖር እንደላሜ ወለደችልኝ ገጸ በረከት ነው የቆጠረው፡፡ ይህ ድርጅት ውስጡ ጸረ አማራ ሆኖ ሳለ በአደባባይ ግን ራሱን በአማራ ጭንብል አጥልቆ ይዞራል፡፡ ሆነ ብሎ በአማራ አካባቢ የሚንቀሳቀስ በመምሰል የአማራን ሰዎች አሳልፎ ለህወሀት ይሰጣል፡፡ ህወሀትም ይህንን ድርጅት በማሳበብ አማራን ይፈጃል፡፡ ይሄም ድርጅት "በዚህ መጣሁ"፣ "በዛ ገባሁ" እያለ ጥሩንባ በመንፋት ለህወሀት "ጃዝ" ይላል፡፡ ህወሀት እየተከተለ አማራን ይለቅማል፡ ፡

2008 ዓ.ም የአማራ የማንነት ትግል የተጋጋለበት ወቅት፤ አማራው ወልቃይት ጠገዴ ይመለስ፣ አማራነት ይከበር፣ አማራን ማጥፋት ይቁም፣ ጭቆናና የዘር መድሎ ይቅር፣ በቅማንት ስም መታመስ ይብቃን፣ ድህነት አንገሸገሸን ብሎ ከዳር እስከ ዳር በመነሳት በወራሪው ህወሀት ላይ ከባድ ተቃውሞ ያሰማበት እና በነፍጥ መታኮስ የጀመረበት ጊዜ ነው፡፡ ታዲያ ይሄ ጸረ አማራ ድርጅት ስምንት ዓመት ሙሉ ሳንቲም ሲለቅም ከርሞ የአማራው የማንነት እንቅስቃሴ ሲጀመር የእኔ ትግል ነው ብሎ ማንቧረቅ ጀመረ፡፡ አማራው ለአማራነቱ የሚያደርገውንም ትግል እውነተኛ ገጽታ በመለወጥ ለኢትዮጵያ ዲሞክራሲ ብቻ የሚታገልና እሱን አዝሎ ወደ አራት ኪሎ ቤተ መንግስት ለማድረስ እንደሆነ አድርጎ አቀረበ፡፡ በዚህም የአማራውን መሰረታዊ የይዞታና የማንነት ጥያቄዎች ጠምዝዞ ህወሀት በሚፈልገው መንገድ የጥቃት ተባባሪ ሆነ፡፡ አማራውንም ከህወሀት ባላነሰ መልኩ አደማው፡፡ በተቆጣጠራቸው ሚዲያዎች በመጠቀምም የአማራ ጎበዝ አለቆች የመሸጉበትን ቦታ ሁሉ መጠቆም ጀመረ፡፡ ህወሀትም የዚህን ድርጅትና ሚዲያ ጥቆማ ከስር ከስር በመከተል በአማራው ህዝብ ላይ አሰቃቂ ግፍ ፈጸመ፡፡ ይህ ድርጅት በሚቆጣጠራቸው ሚዲያዎች የአማራውን የማንነት እንቅስቃሴ በአጠቃላይ ለመቀልበስ ያልቧጨረው ገደል የለም፡፡ ዋና ዋና የአማራነት ፊታውራሪዎችንም ህወሀት-ብአዴን የሚል ታርጋ በመለጠፍ ከህዝብ ለመነጠል ብዙ ሰራ፡፡ የአማራውን ህዝብ ትግል እንደራሱ ማስታወቂያ መስሪያ በመቁጠርም አማራውን በገደል ከጣሉና ካረዱ ድርጅቶች ጋር ተቃቅፎ መዞርና ስልጣን በመመኘት የውጭውን ዓለም ለማማለል መፈራረም ያዘ፡፡

የሆነው ሁሉ ሆኖ ግን የአማራ ልጆች ትግል በቀላሉ ሊደናቀፍ የማይችል ሆነ፡ ፡ ለዚህም ነው የአማራ ልጆች የደራውን አማራ ቅኔ ነገር ያወጋነው፡፡ እና ወደ ደራው አማራ ጨዋታ ስንመለስ ያም ሊበላ፤ ይሄም ሊበላ በሰው ቤት ቀድሞ እጁን ይታጠባል፡ ፡ እንግዳው አነጋዊያንንም ህወሀቶችንም ግንቦት ሰባቶችንም ይወክላል፡፡ እነዚህም በአማራ ህጋዊና ታሪካዊ ሀብት እንዲሁም ትግል ላይ እጣ ይጣጣላሉ፡፡ የሚያደርገውን ትግል ለመቀልበስ ይንደፋደፋሉ፡፡ በዚህ መሀል አማራው ድንገት ሳይታሰብ፤ ይናገረዋል ተብሎ ሳይጠበቅ "አንተም ከወንዝ ወዲህ፤ አንተም ከወንዝ ወዲህ አትድረሱብኝ፤ መሀሉን ለቃችሁ ሂዱልኝ" ብሎ እርፍ፡፡ በዚህ ጊዜ የደራው አባታችን "ታጠቢ… መብል እኔን አልፎ ያለ መስሎሻል" ያለው ነገር ትልቅ ቁም ነገር ሆኖ ተገኘ፡፡

እንቅልፍን የሚለካው አማራ

አማራ የእንቅልፍ መለኪያ አሃድ አለውና እንቅልፍን ይለካል፡፡ ይህ የአማራ የእንቅልፍ መለኪያ ወረራ ይባላል፡፡ አንድ ወረራ እንቅልፍ ተኛሁ፤ ሁለት ወረራ እንቅልፍ ተኛሁ ይላል፡፡ አንድ ጊዜ ተኝቶ እስኪነቃ ያለው ነው አንድ ወረራ እንቅልፍ የሚባለው፡፡ ንቁ ሰዎች በመሀል ወረራው እንቅልፍ ሳይጠናቀቅ ሊነቁ ይችላሉ፡፡ አንዳንዶቹ ግንድ ቢወድቅባቸው እንኳ የማይነቁ አሉ፡፡ አንዳንዶቹ ሁለትና ሶስት ወረራ እንቅልፍ ጨርሰው ይነቃሉ፡፡ የተቀሩት ደግሞ ረዣዥምና ብዙ ወረራ እንቅልፎችን ይተኛሉ፡፡ አማራ ሰዎችን እንቅልፋምና ንቁ የሚለው በዚህ መለኪያው ተመስርቶ ነው፡ ፡

አንዳንዱ ሲባትት ሲያማትር ይኖራል፡
አንዴም ሳይወረር ደጋግሞ ይነቃል፡፡

ስለአማራ ማንነት ትግል መነሳሳት ይሄ ወረራ እንቅልፍ በጣም ገላጭ ሆኖ ተገኝቷል፡፡ አንዳንዱ ቶሎ በመንቃት ያልነቁትን ያነቃል፡፡ አቅም በማጣቱ ይበዝበዝ እንጅ ሳያውቀው የሚሆን ነገር የለም፡፡ ንቁ አእምሮው ሁልጊዜም ይነቃል፡፡ ሌላው ደግሞ ትንሽ አንቀላፍቶ ብዙም ሳይዘገይ ይነቃል፡፡ ብዙው ግን ሙሉ ወረራ እንቅልፍ ተኝቶ ይነቃል፡፡ ከዛ የሚበዛው ደግሞ ጨርሶ ሳይነቃ የሚቀር ነው፡፡ የዛሬ አርባ ዓመት ወጣት የነበረ እና አሁን ከኋላው ተወልደን ነገሮችን ተገንዝበን ስንነቃ እንደተኛ የቀረ አለ፡ ፡ የእርሱም ዘላለማዊ እንቅልፍ መተኛነት አንሶ እኛንም ሊያስተኛ ብርድ ልብሱን ተጎናንፎ ይዞራል፡፡ ይህን የታዘበው ወንድማችን ኃይለማርያም አስፋው በፌስቡክ ገጹ ላይ በ2009 ዓ.ም ይህችን ግጥም ለቆ ነበር፡፡

ምነው ብቻህን ቆምክ ይለዋል ተጋድሞ፡
በመንጋ ተኝቶ በነቃው ተገርሞ።

ለራስ ምስክርነት ባይባልብኝ ልበልና (አንገቴን ሰበር አድርጌ) መቸም ቤተ አማራ እንደ አስተሳሰብ እና እንደ ድርጅት በአምላክ ፈቃድ ለልደቷ ምክንያት ነኝና፤ መቸም ያው ብዙው ሰው የሚያውቀው ችግር በ2008 ዓ.ም ተፈጠረና ከቤተ አማራ እንቅስቃሴ ሳይሆን ከቤተ አማራ ድርጅት ተለየሁ፡፡ እንቅስቃሴው እንዳይጎዳ በማሰብ፤ ድርጅቷም እንዳትደክም በማለት በህቡም በይፋም ስከራከርላት ነበር፡፡ ምክንያቱም የትንሳኤ መንገድ በመሆኗ እና አማራ ገና ያንዣበበበት የመከራ ዳመና ሳይጠፋ ይህችን መንገድ መቀልበስ አግባብ አይደለም ብየ ስለማምን፡፡ እና በጥቅምት ወር 2009 ዓ.ም ይመስለኛል ለሁለተኛ ዙር ችግር መዳረጓን ስሰማ ስሜቴን በሚከተለው መንገድ በስንኝ ቋጠሮ ገለጽኩ፡፡ ያው እኔስ የባለ ቅኔ ህዝብ ልጅ አይደለሁ!

የበኩር ልጀን አደራ

ዘር ትሁነኝ ብየ በጭንቅ የወለድኳት፡
ህዝቤ ይብዛ ብየ አልጠፋም ያልኩባት፡፡

የተወደደችው ገና በጉብልነት በለጋው እድሜዋ፡
ስልጡን አሻራዋ የአባቶች ባድማ ክቡር ስያሜዋ፡፡

የልጅነት ልጄ ሳረጅ መጠጊያየ፡
ዳስና ጎጆየ፡
ጥላ ከለላየ፤
የህልሜ ፍችዋ የመኖር ማእረጌ፡
ስንት የደከምኩባት ትዝታየ ወጌ፡፡

ለወግ ለማእረግ ባላበቃት፡
ባልድራት ባልኩላት ባላሽሞነሙናት፤
ትዝ ትለኛለች የወለደ አይረሳ፡
ዘሬ ናት ታሪኬ፡
ቤቴ ናት ኩራቴ፡
እንዳላያት ፈርሳ፡፡

አደራ ያዙልኝ አደራ ጠብቋት፡
ዛሬ ከእጀ ባጣት የበኩር ልጄ ናት፡፡

እንግዲህ አማራ ባለቅኔ ነው፡፡ አማራ ሰምና ወርቅ ነው፡፡ ትውፊቱን፣ እምነቱን፣ ብሶቱን እና ፖለቲካውን እንዲህ በዚህ ንኡስ ምዕራፍ በታየው ሁኔታ ይገልጻል፡፡

ምዕራፍ አራት

ወደ አሁኑ አማራ

በዘመናዊው አረዳድ አማራ ማነው የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ ታሪክን፣ የህዝቡን አጠቃላይ ባህል እና የአሁኑን ሁኔታዎች ማጤን ያስፈልጋል፡፡ ይሄንንም በምዕራፍ ሁለት በስፋት ተመልክተናል፡፡ የአማራን ህዝብ ቅድመ ታሪክ ለመረዳት በአንድ በኩል የሴሜቲክ ህዝብን ታሪክ ማጥናት እና በሌላ በኩል ደግሞ ያ ሴሜቲክ ዘር አሁን ባለበት ስፍራ ከኩሽቲክና ከሀማቲክ ህዝብ ጋር የተቀላቀለበትን አውድ ማጥናት ያስፈልጋል፡፡ ያም ሆነ ይህ የአብዛኘው የአማራ ምድር ነዋሪ ሴማዊ ታሪክ ከአጠቃላዩ የሴማዊያን ዘር ጋር የተገናኘ ነው፡፡ ብዙዎቹ እንደ ተስማሙበት የአፍሪካ ምስራቁ ክፍል የሴም ህዝብ ምንጭ ነው፡፡ ይሁን እንጅ የቀይ ባህር ምስራቁ ክፍልና ምእራቡ ክፍል እንዳሁኑ የፖለቲካ ድንበር ሳይኖረው አንድ አይነት ህዝብ ባህልና ስልጣኔ ማዕከል ነበር፡ ፡ በምዕራፍ ሁለት እንዳየነው ከዚህ ቀደም ከምስራቅ የባህሩ ማዶ ወደ ምእራቡ የባህሩ ማዶ ነበር ፍልሰት ሲከናወን የነበረው የሚለው መላምት ውድቅ ሆኖ ፍልሰት ሲከናወን የነበረው በተቃራኒው ከምእራቡ የባህሩ ማዶ ወደ ምስራቁ የባህሩ ማዶ እንደነበር አይተናል፡፡ የሆነ ሆኖ ዋናው ነጥብ በዚህ አሁን ባለበት ምድር ላይ አማራ ለብዙ ሺህ ዓመት የኖረ የጥንት ዘር ነው፡፡ ስለሆነም የአማራው ታሪክ በቅድመ ሴሜቲክ ታሪክ ብቻ ሳይሆን በአክሱማዊያን ስልጣኔ ማለትም ባዳበረው ከሶስት ሺህ በላይ ስልጣኔ (ማረጋገጫ በተገኘለት) ጭምር የሚተነተን ነው፡፡ ስለሆነም በግራም በቀኝ ያለው መከራከሪያ የአማራን የጥንት ህዝብነት የሚደግፍ ነው፡፡ የአማራው ማንነትም ከዚህ የጥንት ባለታሪክ ህዝብነት የሚቀዳ ተጨማሪ ገለጻ ነው የሚሆነው፡፡

ታሪክ ላይ እንስፈር ካልን ብዙ ነገር ማለት ይቻላል፡፡ ለምሳሌ የባቢሎን ስልጣኔ ፈታውራሪ የነበሩት አሞራዊያን አማር የሚባል ንጉስ እና በዚሁ ስም የሚጠራ ከተማ ነበራቸው፡፡ አሞራዊያን የሚለው ስም በጥንት ግብጽ ቋንቋ አማር ይባላል፡፡ የግብጽ የጥንት ቋንቋ ቀደምት (አያት ሴማዊ) ቋንቋ ነበር፡፡ በጥንት የግብጽ ነገስታት ከተማ የነበረ አሁን የሰሜን ሱዳን ግዛት፤ በድሮው ጊዜ ኑብያ፤ ምስራቅ አማራና ምዕራብ አማራ የተባለ ግዛት አለ፡፡ ይሄ አማራ የተባለውም ግዛት ሴማዊያን የሆኑት የአማራ ህዝብ መኖሪያ የነበረ ነው፡፡ ኑብያ ደግሞ የአክሱማዊያን በኋላ የአቢሲኒያ ግዛት ክፍል እንደነበረ የሚታወቅ ነው፡፡ ከዚህ አንጻር አማራ አንድም የጥንት እስከ ላእላይ ግብጽ ድረስ ያለው ግዛት ገዥ ነበር ማለት ነው፡፡ እዚህ ላይ መሰመር ያለበት ይሄ አማራ የተባለው የኑብያ ግዛት የሜርዌ ስልጣኔ እንደነበረ ነው፡፡ ሜሮ ደግሞ አሞራዊያን ከሚለው ስም ጋር ተቀራራቢ ነው፡፡ እንደገናም በዚሁ ክልል ምስራቅ በኩል አማራር የሚባል ከአማራ ጋር ቀራራቢ የዘረመል ውርስ ያለው ህዝብ አለ፡፡ አማራር-ቤጃ፣ አማራ እና ፈላሻ በተወሰነ

ደረጃ ተመሳሳይነት አላቸው፡፡[203] በሌላ ታሪካዊ ሰነድ የአክሱማዊያን ስልጣኔ የሴማዊያን ስልጣኔ እንደሆነ የታወቀ ነው፡፡ አንዳንዶች የሴምና የኩሽ ስልጣ ድብልቅ ውጤት ነው የሚሉ አሉ፡፡ ያም ቢሆን አማራ የሴምና ሀማቲክ ድብልቅ በመሆኑ ስልጣኔውን በሁለቱም ገጽታው የራሱ ያደርገዋል፡፡ እናም አማራ ከግብጽ ጀምሮ እስከ ሶማሊያ ዳርቻዎች ድረስ በሰሜን ምስራቅ እና በምስራቅ አፍሪካ በገናናነት የኖረ ህዝብ ነው፡፡ የጥንት አካዲያንን (ቀደምት የሴሚቲክ ስልጣኔ ፈር ቀዳጆች ናቸው ተብሎ ይታመናል) ስልጣኔ እንግዲህ አማራውን ለመመልከት ያገለግላል፡፡ ለምሳሌ በአካዲያን መዝገበ ቃላት አምሀራ ማለት የመድህኒት ተክል ማለት ነው፡፡ አማሩ ማለት ደግሞ አሻግሮ የሚያይ፣ መርማሪ ተመልካች (ንስር) ማለት ነው፡፡ ለእዚህም ሁሉ ምስክር ይሆን ዘንድ የማእከላዊ ኢትዮጵያ ሴማዊያን ቋንቋ ተናጋሪዎች ከአረብኛ፣ እብራይስጥ፣ በርበር፣ አርመንኛ፤ የጥንቶቹ አካዲያን እና ግብጣዊያን ይመደባል፡፡ በኢትዮጵያ አብዛኛዎቹ ሴማዊያን በማእከላዊ ኢትዮጵያ ይገኛሉ፤ ከተወሰኑት በሀረር ከሚገኙ አርጎባ እና አደሬዎች በቀር[204] ሲል ዊሊያም ሻክም መስክሯል፡፡ እነ ኪችን አንድሪው የሰሜዊያን ክፍል የሆኑት አርጎባዎችን በተመለከተ በአፍሪካ ቀንድ እና መካከለኛው ምስራቅ የመጀመሪያ ስልጣኔ የሴሜቲክ ስልጣኔ እንደሆነ የሴሜቲክን ታሪክ በማጥናት እና የቋንቋውን ባህርይ ከጥናቶች ጋር በማናዘብ አረጋግጠዋል፡፡ ሴሜቲክ የነህስ ዘመን ምንጩ 5750 እንደሆነም ይደመድማሉ፡፡[205]

ወደ ዘመናዊው ትንተና ስንመጣ በጆን ማርካኪስ አስተያየት አማራ መታየት ያለበት ከታሪክ፣ ከወጥ ማኅበረሰብነት አንጻር፣ ከፖለቲካና ከሶሲዮሎጅ አንጻር ነው፡፡ ከአሁን ጊዜ ታሪክ አንጻር አማራ በኢትዮጵያ ማእከላዊ ከፍተኛ ቦታዎች የሚኖር ህዝብ፤ በተለይም በጎንደር፣ በሸዋ፣ በሳይንትና በጎጃም የሚኖር፤ በመላ ኢትዮጵያ ተሰራጭቶ የሚኖር ህዝብ እና ለኢትዮጵያ አንድነት አማራነቱን ያስረከበ ህዝብ ነው፡፡ አማራ ቀደም ካለው ታሪክ አኳያ የዛሬዎቹ አብዛኛዎቹ ስፍራዎች በመጤ ብሄረሰቦች የተወረሩበት እና የራሱ ይዞታ እጅግ በጣም ያነሰበት ህዝብ ነው፡፡ ከሩቅ ጊዜም ሆነ ከቅርብ ጊዜ ታሪክ አኳያ አማራ የመሬት አሰፋፈሩ ፍጹማዊ የሆነ ድንበር የለውም፡፡ የቅርቡን ብንመለከት እንኳ በ14ኛው መቶ ክፍለዘመን የነበረው የአማራ ግዛት አሁን ከቀረችው ሁለት እጥፍ ነበር፡፡

ሆኖም አማራ አሁን በቅርቡ እንደገና እየተነሳ እንደሆነ ግን የምናየው ሀቅ ነው፡ ፡ ማርካኪስ ቃል በቃል የአሁኑን አማራ “reappear” አደረገ ነው የሚለው፡፡ ከማኅበረሰብነት አንጻር ስናየው አማራ የአቢሲኒያ አንዱና ዋነኛው ቅርንጫፍ ነው፡፡

[203] Tartaglia, Marco; Scano; Giuseppina, And Stefano, Gian Franco De 1996. An Anthropogenetic Study on the Oromo and Amhara of Central Ethiopia. *American Journal of Human* Biology 8:505- 416.

[204] Shack, William A. 1974, p. 11. The Central Ethiopians: Amhara, Tigrina and Related Peoples. Ethnographic Survey of Africa, Ed., by Forde, Daryll. Northeastern Africa. Vol. IV. International African Institute, London.

[205] Kitchen, Andrew; Ehret, Christopher; Shiferaw Assefa; and Mulligan, Connie J. 2009. Bayesian phylogenetic analysis of Semitic languages identifies an Early Bronze Age origin of Semitic in the Near East. Proc. R. Soc. B, 276, 2703–2710

ብዙዎቹ ምሁራንም የአማራን የአቢሲኒያ ዋና ግንድነት ይመሰክራሉ፣ ነባራዊ ሁኔታውም ያንኑ ያሳያል፡፡ ከባህል አንጻር ካየነው አማራ አማርኛ የተባለ የራሱ ቋንቋና ባህል ያለው ህዝብ ነው፡፡ ከፖለቲካ አንጻር ስናየው አማራ አገር ገንቢና መሪ፤ የኢትዮጵያን ዘመናዊ መንግስት ሰርቶ ያስረከበ ህዝብ ነው፡፡ የሌሎች አስተዋጽኦ ሳይዘነጋ፡፡ ከማህበረሰባዊነት አገላለጽ አንጻር አማራ ጥብቅ የሆነ የፊውዳል ማኅበራዊ መዋቅር ያለው ህዝብ ነው፡፡ ስለዚህ ይህ ህዝብ አመንም አላመንም በመደብ የተከፋፈለ የመደብ ትንተና ብቻ የሚገልጸው ህዝብ ነው፡፡[206]

ባለፉት ምእራፎች ደጋግመን እንዳየነው ጎብኝዎች፣ የታሪክ ተመራማሪዎችና ምሁራን አማራን በስሙ አማራ ብሎ የመጥራት ችግር የለባቸውም፡፡ አማራ ከጥንትም በአማራ ማንነት የኖረ እና እየኖረ ያለ ህዝብ ነው፡፡ ይህ ሀቅ ሆኖ ሳለ አንዳንድ አማራ-ፈር፣ አማራ-ጠል እና እውቀት-አጠር ሰዎች የአማራን ህልውና ለመካድ ብዙ ሲደክሙ ታይተዋል፣ ይታያሉም፡፡ በግልጽ በአደባባይ "አማራ የለም" ብለው የጻፉና የተናገሩም ታይተዋል፡፡ የእነዚህን መሰረተቢስ ጽሁፍና ንግግር ወደ ኋላ እንመለስበታለን፡፡ አሁን ግን ታሪክ አማራውን በስሙ ጠርቶ አማራ ብሎ እንዳስተናገደው አስረግጠን እንሄዳለን፡፡

ሮጀር ማኪ በ1974 እ.ኤ.አ በታተመ ስራው ስለ ፈላሻ ሲጽፍ ቴዎድሮስን አማራው ቴዎድሮስ የአማራን ግዛቶች በአጠቃላይ አንድ እንዳደረገ በማስረገጥ ነው፡፡[207] ዊሊያም ሻክ በበኩሉ አማሮች ቋንቋቸውን አማርኛ ብለው ይጠራሉ፤ አሁን በጎጃም፣ በበጌምድር፣ በአማራ እና ሸዋ ይገኛሉ[208] ይላል፡፡ ደስታ ተክለ ወልድ ዐማራ (ዐም፡ ሐራ) ማለት ዐም ህዝብ ሲሆን ሐራ ነጻ ማለት ነው፤ በተገናኘ ነጻ ሕዝብ፡ ገዥነት እንጅ ተገዥነት የማይስማማው ማለት ነው ይላሉ፡፡ ደስታ ተክለ ወልድ አማራነት ስለተባለ ፖለቲካዊና ማኅበራዊ ህልውናም ጽፈው አልፈዋል፡፡ አማራነት ማለት አማራ መሆን ማለት ነው[209] ብለው፡፡ አማራ የአሁኑ ባህሉ ጦረኛ መሆኑን ስናይ እና በተለያዩ የዓለም ክፍሎች የኖሩት የጥንት አማሮች እጅግ የተፈሩ ጦረኞች እንደነበሩ ስናይ አንድ የሚያደርጋቸው ምስል ይከስትልናል፡፡ ይሄ የተመሰከረለት ጦረኝነትም የነጻ ህዝብነቱ መለያ ሆኗል ማለት ይቻላል፡፡ ስለሆነም አማራ ተብሎ ነጻ ህዝብነቱን አስጠብቆ የኖረውን ጦረኛ ህዝብ ሌሎች፡ ምናልባትም እብራዊያን እና አረቦች አም-ሀራ ቢሉት አይደንቅም፡፡

ደስታ ተክለ ወልድ አክለውም ማራ ሣይንት ማለት የሳይንት አማራ ባለቤት፤ የዐማራ ዘርፍ ሆኖ ቢተረጎም ግን የአማራ አገር ሳይንት ማለት ነው[210] ይላሉ፡፡ ስለሆነም አማራ ማለትም አምሐራ ማለትም አንድን አማራ የሆነ ህዝብ የሚገልጽ ስም ነው፡፡

---

[206] Markakis, John (____). Amhara: What's in a Name?
[207] McKay, Roger 1974. Ethiopian Jewelry. African Arts, 7, 4, 36-39. UCLA James S. Coleman African Studies Center
[208] Shack, William A. 1974, p. 15.
[209] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962:938 ዓ.ም፡፡ አዲስ ያማርኛ መዝገበ ቃላት፡፡
[210] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962 ዓ.ም፡፡

በግእዝም አምሓራ የሚለው ቃል ይህንኑ ነው የሚያመለክተው፡፡ ምናልባት እነዚህ አምሐራ የሚሉት ቃላት በኋለኛው ዘመን ከክርስትና ጋር ተያይዞ የተሰጡት ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ወይም አማራ የሚለው ቃል በግእዝና እብራይስጥ አምሐራ የተባለው በጥንት አሞራዊን፣ ግብጾች እና አሲሪያዊያን ልሳኖች የፊደላት መለዋወጥ ሳቢያ ሊሆን ይችላል፡፡ ህምያር፣ ሆሜር፣ ማህር፣ አምሓራ፣ አምሓራ ወዘተ የሚሉት ስሞችም ህዝቡ ራሱን የሚጠራባቸው ሳይሆኑ ከህዝቡ ውጭ የሆኑ ቋንቋዎች ተናጋሪ ህዝቦች በየቋንቋዎቻቸው እንደሚያመቻቸው አማሮችን የጠሩባቸው ስሞች ናቸው፡፡ ስለሆነም አማራ ራሱ ለራሱ ያወጣቸው አጠራሮች ሳይሆኑ ሌሎች አማራ የሚለውን የጠሩባቸው ስሞች ናቸው፡፡

በዚህ ረገድ አማራን በጽሁፍ ለመግለጽ የሚስተዋለው ግራ መጋባት፤ ማለትም አማራ፣ ዐማራ፣ አምሓራ ወዘተ እየተባለ እየተጻፈ በሚፈጠረው ብዥታ ላይ ብያኔ መስጠት ይገባል፡፡ እንደሚታወቀው በግእዝና በትግርኛ የተለያዩ ፊደላት የአንድ ፊደል ዝርያ ሆነው ሳለ የተለያየ ትርጉም ያመጣሉ፡፡ አማርኛ ግን የፊደል አይነቶች ከሚፈጥሩት የትርጉም መለዋወጥ ብዥታ ነጻ ነው፡፡ ስለሆነም ዐማራ፣ አምሐራ፣ አምሓራ ወዘተ የሚባሉት አጻጻፎች በተለየ ሁኔታ ጥቅም ላይ የሚውሉበት ምክንያት የለም፡፡

ከታሪክ እና ከአማራ ጥንተ-ህልውና አንጻር አማራ ላይ ከተፈጸሙት ከባድ በደሎች አንዱ አማራን ማንነቱን ጠምዝዞ ወደ ክርስትና የመውሰድ ነገር ነው፡፡ ዐማራ፣ ኣምሓራ፣ አምሐራ ወዘተ እየተባለ የሚጻፍበትም ምክንያት አማራን ከማንነቱ ይልቅ ወደ ክርስትና ማጠጋጋት ስለተፈለገ ነው፡፡ አማራ በግእዝም ሆነ በትግርኛ አምሓራ ወይም ኣምሓራ ሊባል ይችላል፡፡ ነገር ግን እነዚህ ከህዝቡ ቋንቋ ውጭ የተሰጡ ውጫዊ ስያሜዎች ናቸው፡፡ ህዝቡ ራሱን አማራ ብሎ ነው የሚጠራው፡፡ ኪዳነ ወልድ እንዳሉትም የአማራ አባት ራሱ አማራ ነው የሚባለው፡፡ አማራ የሚባል የአማሮች ግዛትም ነበር፡፡ ሳይንት እና ቤተ አማራ የተባሉም የአማራ ግዛቶች ነበሩ፡፡ እነዚህ ህዝቡ የበቀለባቸው ቦታዎችና ራሱ ህዝቡ አማራ እየተባሉ፤ አማራም ራሱን አማራ ብሎ እየጠራ ባለበት ሁኔታ ከውጭ ለህዝቡ የተሰጠውን ጳጳሳዊ ስያሜ መጠቀም ከባድ ስህተት ነው፡፡ ባጭሩ የአማራ ማንነት ከፊደላት ጋር የሚያገናኘው ነገር የለም፡፡ አማራ የሚባል ህዝብ ከፊደሎች በፊት ነበር፡፡ ፊደላት አማራን አልፈጠሩትም፤ አማራ ግን ፊደላትን ፈጥሯል፡፡ ስለሆነም የፈጠራቸው ፊደላት ማንነቱን ደፍጥጠው በፈጣሪያቸው ላይ የተጣመመ የማንነት እይታ ሊያመጡ አይገባም፡፡ በእርግጥ አማራ ከጥንትም ማለትም ከክርስትና በፊትም ነጻ ህዝብ ነበር፡፡ ይሄንን የነጻ ህዝብነት ባህርይ ጠምዝዞ ወደ መለኮታዊ ትርጓሜ የወሰደው ግን የክርስትና አስተምህሮ ነው፡፡ አማራ ከክርስትና በፊት ነበር፡፡ ስለዚህ ከክርስትና በፊት የነበረው መጠሪያው አላግባብ ተቀይሮ ሌላ ትርጓሜ ተሰጥቶታል ማለት ነው፡፡ በመጨረሻም አማራ አማራ ነው፡፡ ምክንያቱም ከሁሉም የበለጠ የህዝቡ የራሱ ራሱን መጥሪያ ስም ይሄው አማራ የተባለው ከአማሮች ምንጭ ጋር የተገናኘው ስም ነው፡፡ ከዛ በተረፈ ክርስትናም ሆነ ትግርኛ ያጠመቁትን ህዝብ አምሓራ ወይም ኣምሓራ ማለት ይችላሉ፡፡ መብታቸው ነው፡፡ ነገር ግን ይሄንን ትርጓሚ አማራ ለተባለ ህዝብ "ያንተ ነው! ተቀበል" ማለት ስህተት ነው፡፡

ደስታ ተክለ ወልድ ስለ አማራ መኖሪያ ቦታዎች ሲናገሩ ዐማሮች ማለት ሸዎች፣ ላስቴዎች፣ በጌምድሮች፣ ጎጃሞች፣ ሳይንቶች ማለት ነው ይላሉ፡፡ አንዳንዶች አማራ የሚባል የለም፤ ይልቅም አማርኛ ተናጋሪ ነው እንጅ ብለው ያልሆነ ነገር እንደሚናገሩት ሳይሆን አማራ የተባለው ህዝብ የመግባቢያ ቋንቋው አማርኛ ይባላል፡፡ ደስታ ተክለ ወልድ ይሄንን ሲያስረግጡ ዐማርኛ የዐማራ ቋንቋ ማለት ነው ይላሉ--ቃል በቃል፡፡ ዐማርኛ ተዛዋሪ ምስጢራዊ ነገር፤ ክፉና በጎ በአንድ ጊዜ የሚያናግር ማለት ነውም ይላሉ፤ ይህም የህዝቡን ባለቅኔነት እና ቅኔነት የሚያመለክት ነው፡፡ ስለዚህም አማርኛ ቅኔአዊነት ማለት ነው፡፡ ዶናልድ ሌቪን[211] ከዚህ ተነስተው ይሆናል አማራ ቅኔ ህዝብ ነው ያሉት፡፡ ደስታ ተክለ ወልድ የአማራውን ማንነት ከቋንቋነቱ ባሻገር ሲያስረግጡ ዐማሬ ማለት የአማራ ተወላጅ፣ የአማራ ዘር ማለት ሲሆን የሳይንት አባት ዐማሬ ይባል ነበር ይላሉ፡፡ [212] ከዚህም የምንረዳው አማራ የተባለ ህዝብ አማርኛ የተባለ ቋንቋ እንደነበረውና እንዳለው ነው፡፡ ይሄም ማለት ቋንቋው ከህዝቡ የመነጨ፣ የህዝቡን መጠሪያ የተጠቀመ ማለት ነው፡፡ ከዛም አልፎ አማራነት የተባለ ፖለቲካዊና ማኅበራዊ ተቋምነትን የሚያጸባርቅ የማንነት አምድ እንደነበር፤ እንዲሁም አማራ የሚል የአማራነት ማለትም አማራ የመሆን እና ከአማራ የመወለድ ዝንባሌ ያለው ትርጓሜ እንደነበረው ደስታ ተክለ ወልድ አስምረውበታል፡፡ ይህም ማለት አማራ፣ አማርኛ፣ አማራ መሆን፣ ከአማራ መወለድ፣ ከአማራ ወገን መሆን የሚሉ የማንነት አምዶች ነበሩት ማለት ነው፡፡ የአሁኑ ዘመን አማራ "አማርኛው" ሲል ከቋንቋው ባሻገር ፍልስፍናን ወይም አነጋገርን ወይም አስተሳሰብን ለመግለጽ ይጠቀምበታል፡፡ ለምሳሌ "አማርኛው እንደዛ አይደለም" ሲል "ምስጢሩ፣ አስተሳሰቡ፣ ዘየው፣ ፍልስፍናው እንደዛ አይደለም" ማለቱ ነው፡፡ "አማርኛው አልገባህም" ሲልም እንዲሁ ከቋንቋው ባሻገር የሆነ ንግግር ማስተላለፉ ነው፡ ፡ ስለዚህም አሁን የምናካሂደው አማራነት አዲስ ክስተት ሳይሆን ቀድሞም የነበረ ነው ማለት ነው፡፡

ከላይ ካየናቸው ባህላዊ እሳቤዎች በተጨማሪ የአማራ ማንነት በዘረመል ጥናት ሁሉ ሳይታይ አልቀረም፡፡ እነ ሞራንት ጎድበር በ1960ቹ ዓ.ም የዘረ መል ጥናት አድርገዋል፡፡ ጥናታቸውን ሲጀምሩም አላማቸው አማራን በመሰለ የጥንት ህዝብ ውስጥ በከፍተኛ ቦታዎችና ረባዳማ ቦታዎች በሚኖሩ ሁለት የአማራ የጥናት ናሙናዎች መካከል ስለሚኖር አንድነትና ልዩነት ነበር፡፡ አጥኝዎቹ በሁለቱ ናሙናዎች መካከል ልዩነት ቢኖር እንኳ የጥንት ህዝብ በመሆናቸው የጀነቲክ ለውጥ ሊከሰት የሚችለው በድሪፍት (በአንድ ወጥ ህዝብ ውስጥ እዛው በዛው በተለያዩ ምክንያቶች የሚፈጠር ኢጋጣሚያዊ ለውጥ) እና በተፈጥሮ መረጣ እንደሆነ አስረግጠዋል፡፡[213] ይህም ማለት ከሌላው የመቀላቀል

[211] Levine, Donald 1965. Wax and Gold: Tradition and Innovation in Ethiopian Culture. University of Chicago Press.
[212] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962:938 ዓ.ም፡፡ አዲስ ያማርኛ መዝገበ ቃላት፡፡
[213] Mourant, A. E.; Godber, Marilyn J.; Ada C. Kopec, D. Tills and Bridget G. Woodhead 1976. Genetical Studies at High and Low Altitudes in Ethiopia. Proceedings of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences, 194, 1114, A Discussion on Human Adaptability in Ethiopia, 17-22. Royal Society

ጉዳይ ሳይሆን ረዥም ጊዜ በመኖር ሂደት ውስጥ በሚከሰት ተፈጥሯዊ ለውጥ ብቻ ነው ለውጥ ሊከሰትባቸው የሚችለው ማለት ነው፡፡ ሆኖም እነዚህ አጥኝዎች በሁለቱ ናሙናዎች መካከል እዚህ ግባ የሚባል ልዩነት ባለማግኘታቸው የአማራ ጥንታዊነት እና ነባርነት ከታሰበው በላይ እውነት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ በጥናታቸውም የአማራ ጅን 54 ፐርሰንት የኔግሮይድ፤ 46 ፐርሰንት ደግሞ የካውካሶይድ እንደሆነ[214] በደባርቅ እና በአዲአርቃይ ባሉ ከፍተኛ እና ዝቅተኛ ቦታዎች በንጽጽር የተጠናው ጥናት ከማረጋገጡም በላይ ሁለቱ ናሙናዎች አንድ አይነትነታቸውን አመልክቷል፡፡ ይሄም ሁለቱም ከአንድ አማራ ከተባለ የጥንት ህዝብ መምጣታቸውን ያመለክታል፡፡[215] በተጨማሪም ጥናቱ አማራ ከትግሬ የተለየ የራሱ ዝርያ እንዳለው ያትታል፡፡

ወደ ማህበረሰባዊው ትንተና ስንመለስ እነ ታርታግሊያ ማርከ አማራ ማለት የራሱ ድንበር የነበረው ህዝብና በተለያዩ እምነቶች እየተከፋፈለ የሄደ እንደሆነ እናያለን፡፡ ለምሳሌ የበጌምድር ድምበር ተከዜ ነው፡፡ በኋላ ሴማዊው ህዝብ በተለያዩ ክፍሎች ተከፈለ፤ ከእነዚህ ዋናው አማራ ነው፡፡ በእምነት ረገድ ክርስቲያን አማሮች፣ ሙስሊም አማሮችና ፈላሻ አማሮች በአንድነት ይኖራሉ፡፡[216] ይህም በተማሩ ሰዎች አይን አማራ የተለያዩ እምነቶች ያሉት ነገር ግን በዋና የአማራነት ማንነቱ በአያሌው የሚታወቅ ህዝብ እንደሆነ እናያለን፡፡ አንዳንዶች ልማዳዊ አባባልን በመንተራስ አማራነትን ከእምነት ጋር ለማገናኘት እጅግ የወረደ እና ፊደል ቆጠርኩ ከሚሉ ሰዎች የማይጠበቅ ንግግር እደሚናገሩና እንደሚጽፉ እናስታውሳለን፡፡ የሆነ ሆኖ እንደ እነ ታርጋሊያን ሁሉ ሪቻርድ ቾክ ራስ ውቤን የአማራ የጦር አለቃ (“Amhara warlord”) ብሎ ይጠራዋል፡፡ ቆንስል ፕላውዴንም በተመሳሳይ “የአማራው ጌታ” እያለ ነበር የጠራው፡፡ የሰሜኑን ገዥ ደጃዝማች ውቤ ሀይለ ማርያምንም በተመሳሳይ ስም ይጠራዋል፡ “የአማራ የጦር አለቃ” ብሎ፡፡[217] በተመሳሳይ አጼ ሱንዮስን ወደ ሸዋ ሄዶ ኦሮሞዎችን የተዋጋ የአማራ የጦር አለቃነቱ መሆኑን አስረግጦ ጽፏል፡፡[218] አንዳንድ ወበከንቱዎች ሱንዮስን ኦሮሞ ለማድረግ ደፋ ቀና ከሚሉት በተቃራኒው ማለት ነው፡፡

እንደ አሌክሳነደር ቡላቶቪች ደግሞ የአገሪቷ ገዥዎች የሆኑት አቢሲኒያዎች ከትግሬዎች በተቃራኒ ራሳቸውን አማራ ብለው ይጠራሉ፡፡ በማያሻማ መልኩ ሴማዊያን መሆናቸው እንዳለ ሆኖ የጥንት ግብጻዊያን የፊት ገጽታ አላቸው፡፡ መልካቸው ድብልቅ

---

[214] Mourant, A. E.; Godber, Marilyn J.; Ada C. Kopec, D. Tills and Bridget G. Woodhead 1976.

[215] Mourant, A. E.; Godber, Marilyn J.; Ada C. Kopec, D. Tills and Bridget G. Woodhead 1976.

[216] Tartaglia, Marco; *Scano*; Giuseppina, And Stefano, Gian Franco De 1996.

[217] Caulk, Richard. 1984, p. 205-204. Bad Men of the Borders: Shum and Shefta in Northern Ethiopia in the 19th Century. The International Journal of African Historical Studies, 17, 2, 201-227. Boston University African Studies Center.

[218] Caulk, Richard. 1984. Bad Men of the Borders: Shum and Shefta in Northern Ethiopia in the 19th Century. The International Journal of African Historical Studies, 17, 2, 201-227. Boston University African Studies Center.

ቢመስልም የሚገርም ቁራጥ እና አንድ አይነት ብሄራዊ መለያ ጸባይ አላቸው፡፡[219] አሁን የሚታየው የመልክ መለዋወጥ ከመጀመሪያው ድብልቅነት የመነጨ ሳይሆን ከጥንትም የአንድ ህዝብ ባህርይነቱ ያመዝናል፡፡ ለምሳሌ ከላይ ያየነው የዘረመል ጥናት የአማራን ዘረመላዊ አንድነት የሚያሳይ ነው፡፡ ይህም ማለት በውጫዊ ገጽታ የሚንጸባረቁት የቀለምና ጸጉር ልዩነቶች ውጫዊ ናቸው፡፡ በጀነቲክ ሳይንሱ የላይ በላይ ወይም የይስሙላ ልዩነቶች ናቸው ማለት ነው፤ ይሄውም የይስሙላ ልዩነት ውስጣዊ የዘር አንድነት ላይ ለውጥ አያመጣም፡፡ በዚህም የአማራ የቀለምና ጸጉር እንዲሁም አንዳንድ ገጽታዊ ልዩነት ውጫዊ፣ የይስሙላ እንጅ በውስጣዊ ዘረመላዊ ባህርይ አንድ ነው ማለት ነው፡፡

አማራ ስንል እንግዲህ በአማራ ምድር ውስጥ ያለውን ህዝብ ሁሉ እና በመላው ዓለም የተበተነውን ነው፡፡ ስለአማራ ህዝብ ስንናገር ታዲያ በአማራ ውስጥ ስላሉ ነባር ክፍሎች መዘንጋት የለብንም፡፡ ሳይንሳዊ ትንታኔውን በቀጣይ ርእሶች እንደምንመለስበት እያሰመርን በአማራ ስላሉ አንዳንድ ማህበረሰቦች ቁም ነገሮችን እንይ፡፡

እንደ ስርግው ሀብለስላሴ ያሉት ጸሀፍት አርጎባዎች ስረ-ምንጫቸው አማራ ነው[220] እንደሆነ በመጸፍ ቀደም ብለን ያተትነውን የአርጎባ አማራነት ማረጋገጫ ይሰጣሉ፡፡ አሁን በአማራ ምድር ውስጥ አርጎባዎች የሚኖሩበት ቦታ ቀደም ብሎ የአገው ምድር እንደነበር የሚጠቁሙ መረጃዎችም አሉ፡፡ የቢንአዊያህ (ዮዲት ጉዲት) መቃብር ነው የሚባል ቦታም በአጣጥየ ተገኝቷል፡፡ ዳሞት የሚባል የቦታ ስምም እዛው አለ፡፡ ቢንአዊያህ የአክሱምን መንግስት የጣለችው የዮዲት መነሻ ቦታ ነው ተብሎ ይታመናል፡፡[221] በኤጅ ስቬይን[222] ትንተናም አርጎባ እና አማራ አንድ ህዝብ ነው፤ ልዩነታቸው ክርስቲያን አማራ እና ሙስሊም አማራ የመሆን ጉዳይ ብቻ ነው፡፡ ይሄም አስተያየት የአማራና አርጎባ ልዩነት ሀይማኖታዊ እንጅ ማንነታዊ አለመሆኑን የሚያሳይ ነው፡፡ ስለሆነም አማራና አርጎባ ከስረ መሰረቱ አንድ የአማራ ህዝብ ነው፡፡

ሌላው ቅማንት ነው፡፡ ኦሊቨር ቶሚ ስለ ቅማንት ሲጽፍ ቅማንት ይሁዳዊ-ከንአናዊ እምነት እንደሚከተሉ የጻፉ አሉ ብሎ ይጀምራል፡፡ በእርግጥ ከከንአን መጡ የሚለው ያመዝናል፡፡ ዝርያቸውም ከነአናዊ ካውካሶይድ እንደሆነ የጻፉ አሉ፡፡ ከከንአን አመጣጣቸውም አባታቸው ከቤተ እስራኤላዊያን ጋር ስለመጣ ነው የሚሉ አሉ፡፡ ይሁንና ቅማንቶች ራሳቸውን እንደ አይሁድ አይቆጥሩም፡፡ አሁን አሁን አገር በቀል ነን የሚል እንቅስቃሴ ጀምረዋል፡፡ አሳማ፣ የቆሰለ እንስሳ ስጋ አይበሉም፤ ወተትና ስጋን አቀላቅለው አይበሉም፡፡ እምነታቸው ባጭሩ ባህላዊ፣ ከንአናዊ እና አረታዊያን ጥምር ውጤት ነው፡፡ ከራሳቸው ውጭ መጋባትን አጥብቀው ይከለክላሉ፡፡[223] ግራውፈርድ በበኩሉ

---

[219] Bulatovich, Alexander 1897.
[220] Asfaw Aklilu 2000.
[221] Asfaw Aklilu 2000.
[222] Edge, Svein 1996. Class, State and Power in Africa: A Case Study of the Kingdom of Shawa (Ethiopia) about 1840.
[223] Tourny, Olivier 2009. 'Kedassie': A Kemant (Ethiopian Agaw) Ritual Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies, ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim.

ቅማንቶች ጎበዝ ጠራቢና አናጢ ናቸው፡ በክርስቲያኑም፣ በሙስሊሙም፣ በአይሁዱም እውቅና የማይሰጠው ነገር ግን ከሶስቱ የተውጣጣ እምነት ይከተላሉ… አሁን አሁን ደግሞ ወደ ክርስትናው እየገቡ ናቸው፤ በቅርቡም ልዩነታቸው እንደሚጠፋ እሙን ነው፤ ብዙዎቹ ዋናውን ለያይ ባህላዊ ክንዋኔ እየተውት ነው፤ ሴቶቹ ትልቅ የእንጨት ጉትቻ ጆሮአቸው ላይ ያንጠለጥላሉ፤ አላማውም ከክርስቲያን ጋር ላለመጋባት ነው[224] እያለ ይዘረዝራል፡፡ ከእነዚህ ከሁለቱ ጥናቶች መገንዘብ የምንችለው የቅማንት እምነት ከባህላዊ እምነት፣ ከአይሁድ፣ ክርስትናና እስልምና የተውጣጣ ሆኖ ነገር ግን በሶስቱም ቤተ እምነቶች እውቅና የሌለው እንደሆነ ነው፡፡ በተጨማሪም ከሌላው ጋር ለመለያየት ሲሉ ባህላዊ አጥሮችን ራሳቸው እንዳበጁ እናያለን፡፡

አገው/አማራ የሀማቲክና የሴም ዘር ነው፡፡ ሁለቱም አንድ ላይ ተዋልደው በመኖራቸው ሴሜቲክ--ኩሽቲክ--ሀማቲክ ህዝብ ሆነዋል፡፡ ስለሆነም በአሁኑ ሰአት ንጹህ ሴማዊ የማናገኘውን ያህል ንጹህ ኩሽ ወይም ሀማቲክ አናገኝም፡፡ ለዚህም አስረጅ ለመጥቀስ ያህል ታደሰ ታምራት ኡለንደርፍን ጠቅሶ አክሱም አከ ከሚል አገውኛ እና ሹም ከሚል ሴማዊ ቃል ተጣምሮ መፈጠሩ የአገውና ሴማዊያንን ጥንታዊ የጠበቀ ግንኙነት ያስረዳል ይላል፡፡[225] ዛሬ የአገው ምድርና መተከል አገዎችን ከአማራ ፈጽሞ መለየት አይቻልም፡፡ ብዙዎች ሁለት-ልሳን ናቸው፡፡[226] በአጠቃላይ አገዎች ከክርስቲያን አማራው ጋር ጥብቅ ቁርኝት አዳብረዋል፡፡ የአገው ምድር አገዎች አባት የላሊበላ ወንድም ሀርቤ ነው፤ እሱም ስልጣን ለላሊበላ አስረክቦ ሰባት ልጆቹን ይዞ ወደ ጎጃም ስለሄደ ነው፡፡[227] ህምጣኛ (የአገውኛ ክፍል) ለረዥም ጊዜ ከሴሜቲክ ልሳን ጋር በመደባለቁ ሴሜቲክ ተጽእኖ ያጠቃዋል፡፡ በመዝገበ ቃላት ብቻ ሳይሆን በቅርጽና ትርጓሜው፡፡ በእርግጥ የተጽእኖውን አቅጣጫ ማወቅ አይቻልም፡፡ አገውኛውም ሴሜቲኩ ላይ ተጽእኖ አሳርፎአልና፡፡ በእርግጥ ይሄ ጥናት በተደረገበት ጊዜ ህምጦች ሁለት ቋንቋ ተናጋሪ ነበሩ፡፡ በጣም የሚቀርቡት ኤርትራ ለሚገኘው ቢለን ነው፡፡ ህምጦች ከዛ አካባቢ እንደፈለሱ ይገመታል፡፡ ለህምጣኛ አዊኛና ቅማንትኛ ቅርብ ናቸው፡፡[228]

እዚህ ላይ አንድ ሳይጠቀስ መታለፍ የሌለበት በሳይንስ የተደገፈ ሀቅ አለ፡፡ እንደሚታወቀው የኦሮሞ ተስፋፊ ብሄረተኞች አገውን በስመ-ኩሽነት የኦሮሞ ክፍል አድርጎ የሚያሳይ ፕሮፓጋንዳ ይነዛሉ፡፡ ነገር ግን ፈጽሞ ስህተት የሆነ ፕሮፓጋንዳ ነው፡፡ አንደኛ ነገር፡ የኦሮሞ አመጣጥ እና የአገው አኗኗር በፍጹም አይገናኝም፡፡ የህዝብ ፍልሰት አቅጣጫም፤ ታሪካም፣ ባህልም፣ የዘር ሀረግም አያገናኛቸውም፡፡ አገውና ኦሮሞ በገቢር የተለያዩ ቋንቋዎች ናቸው የሚናገሩት፡፡ በቋንቋ መለያየት ደግሞ የዘር ሀረግ ልዩነት

[224] Crawfurd, J. 1868, p. 299.
[225] Taddesse Tamrat. 1988, p. 8. Process of Ethnic Interaction and Integration in Ethiopian History: The Case of the Agaw. The Journal of African History, 29, 1, Special Issue in Honour of Roland Oliver, 5-18. Cambridge University Press.
[226] Taddesse Tamrat. 1988, p. 10.
[227] Taddesse Tamrat. 1988.
[228] Appleyard, D. L. 1988. A Definite Article in Xamtanga. African Languages and Cultures,1, 1,1988,15-24. Taylor & Francis, Ltd.

እንደተጠበቀ እንዲቀጥልና ልዩ ሆኖ እንዲገኝ ያደርጋል፡፡ ለምሳሌ እነ ፓጋኒ ሉካ ስለ ኢትዮጵያ ህዝብ ባጠኑት የዘረመል (የዘር ሀረግ) ጥናት መሰረት በኢትዮጵያ ብሄረሰቦች መካከል የዘረመል አይነቶች ከቋንቋ ልዩነት ጋር አብረው የሚሄዱ ሆነው ተገኝተዋል፡፡ [229] ይህ እንግዲህ ለሁሉም ብሄሮች የሚሰራ ይሆንና በአንድ የተለየ ሁኔታ ብቻ ይፋለሳል፡፡ ይሄውም ሁለት የተለያየ ቋንቋ የሚናገሩ ብሄሮች በመሬት አሰፋፈር የእርስ በእርስ መስተጋብር ለማድረግ የሚያስችል እድል ካላቸው የዘር ሀረጋቸው ይደባለቃል፡፡ ይሄም ለአማራና ለአገው በደንብ ሰርቷል፤ አብረው ስለሚኖሩ፡፡ አገውና ኦሮሞ ግን አይገናኙም፤ ስለዚህም የእነ ፓጋኒ ሉካ ጥናት ትክክል ነው ማለት ነው፡፡ እንዲያውም አፕሊያርድ ዴቪድ[230] ባጠናው ጥናት መሰረት በአገውኛ (ማእከላዊ ኩሽቲክ የቋንቋ ቤተሰብ) እና ኦሮሞኛና ሱማሌ የመሳሰሉ ደቡባዊ (ምስራቃዊ) የኩሽቲኪ ቋንቋዎች መካከል *ምንም አይነት* ዘረ-ቋንቋ ግንኙነት እንደሌለ አረጋግጧል፡፡ ይህም ማለት አገውኛ ከሱማሌም ሆነ ኦሮምኛ ጋር አይገናኝም ማለት ነው፡፡

ወደ ስልጣኔ ስንመጣ እንደ አለን ያሉት ምሁራን አገዎች እንከን አልባ የሆኑ ህዝብ፣ የጥንት ኢትዮጵያ ስልጣኔ ባለቤት ናቸው፤ ምንም ያልተቀላቀለበት የህም ዘሮች ናቸው፤ ፈላሻዎች ከአገው ጋር ተመሳሳይ ልሳን ያላቸው፣ በሰሜን ተበታትነው የሚኖሩ ህዝብ ናቸው፤ የሚከተሉት እምነትም አይሁዶች በባቢሎን ጊዜ ከመጋዛቸው በፊት ያደርጉት የነበረው እንደሆነ ይታመናል ይላሉ፡፡[231] አለን በተጨማሪም የዛሬዎቹ ፈላሾች አገውኛ የመናገራቸው ምስጢር ወደ ኢትዮጵያ በመጡበት ዘመን የኢትዮጵያ ከፍተኛ ቦታዎች ላይ አገውኛ በሰፋት ይነገር የነበረበት ዘመን እንደሆነ ይታመናል[232] በማለት ይከራከራል፡፡ ግራውፈርድ እንደሚለው ደግሞ አገዎች ከሌላው አቢሲኒያ ጋር ሲወዳደሩ ወግ አጥባቂ፣ ሀይለኛ እና ችክ ያሉ ናቸው፡፡ ድብቅነት እና የልብ ጥንካሬ መገለጫቸው ነው፡፡ በራቸሳው ጉዳይ ማንም የውጭ አካል ጣልቃ እንዲገባ ፈጽመው አይፈቅዱም፡፡ አማርኛ፣ ትግርኛና የራሳቸውን ልሳን ይናገራሉ፡፡ ሁሌም በራሳቸው ዘር ነው የሚተዳደሩት፤ ህጎቹ አሳሪ ቢሆኑም ፍትሀዊ ናቸው ብለው ይቀበሏቸዋል፡፡ የበጌምድርን ራሶች ያከብራሉ፡፡[233] በእርግጥ አለን አገዎች ምንም ያልተቀላቀለባቸው የህም ዘሮች ናቸው የሚለውን ለመቀበል የሚከብድ ነው፡፡ ስለአገዎች ከአለን ይልቅ የግራውፈርድ እውነት ነው፡፡ አገዎች ከሴማዊ አማራ ጋር ተደባልቀዋል፡፡ ጭራሽ አቶ አጽመ ርስት

---

[229] Pagani, Luca et al 2012. Ethiopian Genetic Diversity Reveals Linguistic Stratification and Complex Influences on the Ethiopian Gene Pool. The American Journal of Human Genetics 91, 83–96, 2012

[230] Appleyard, David L. 1996a. The position of Agaw within Cushitic. In Studies in Near Eastern languages and literatures: Memorial volume of Karel Petrá ek, ed. by P. Zemánek, 1-14. Prague: Academy of Sciences of the Czech Republic, Oriental Institute. *(ለበለጠ ንባብ፤ ተመልከት፡-* Fallon, Paul D. The Velar Ejective in Proto-Agaw. Selected Proceedings of the 39th Annual Conference on African Linguistics, ed. Akinloye Ojo and Lioba Moshi, 10-22. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.)

[231] Allen, W. E. D. 1943, p. 9. Ethiopian Highlands. The Geographical Journal,101,1, 1-1. geographicalj

[232] Allen, W. E. D. 1943, p. 10. j

[233] Crawfurd, J. 1868, p.286-287.

አገውን የሴም ዘር ነው ይሉታል፡፡[234] አቶ አጽመ ርስት አከለውም አገው በሴም ዘርነቱ ከአማራ ጋር አንድ ቤተሰብ ህዝብ እንደሆነም ያሰምሩበታል፡፡ በዚህ መመሰረት የአገውና የአማራ ነገር የቋንቋ ልዩነት ነው ማለት ነው፡፡

ፈላሻ ወይም አይሁድ ቀደም ብሎ የራሳቸው መንግስት መስርተው እንደነበር ተጠቅሷል፡፡ በአጼ ሚናስም ከባድ አመጽ የመፍጠር አቅም ነበራቸው፡፡ በዜና ሚናስ ላይ እንደምናየው አጼ ሚናስ ክረምቱን በበጌምድር እና በደምቢያ ካሳለፉ በኋላ በአጼ ሚናስ ሹማምንቶች ዘንድ ማጉረምረም ተሰማ፤ ምክንያቱም ፈላሻ እየተነሳ ነበርና በተመሳሳይ ሰዓት በለው ራድ የተባለ የውስጥ ጠላት ተነስቶ ድንኳን ድረስ ዘልቆ በመግባት ንጉሱን ሊገድላቸው ሙከራ አድርጎ አመለጠ፤ ጭፍሮቹ ግን ተገደሉ[235] የሚል ታሪክ ሰፍሮ እናገኛለን፡፡ በቅርቡ ታሪክ ደግሞ ግራውፈርድ አይሁዶች በውስን የአገሪቱ ክፍሎች ይገኛሉ፣ በድህነታቸው ምክንያት የተናቁ ቢሆንም ቅሉ አይጨፈጨፉም፣ በምድሪቷ የታወቁ አናጢዎችና አንጥረኞች ናቸው፣ በአካላዊ ሁኔታቸው ከአካባቢው የተለየ ነገር የላቸውም[236] ሲል በጉብኝቱ የታዘበውን ጽፏል፡፡ ታሪክን ለማጠናከር ያህል ጎንደር ስትመሰረት ቤተ እስራኤሎቹ በአናጢነት እና አንጥረኝነት ተሳትፈዋል፡፡ በወታደራዊው ዘርፍም ተሰልፈዋል፡፡ ሴት ቤተ እስራኤሎች ደግሞ አብያተ ክርስቲያናትን በማጌጥና በስእል ስራ አገልግለዋል፡፡ መሬትም ተሰጥቷቸዋል፡፡ ከተቀረው ህዝብም ጋር ተዋህደዋል፡፡ በአጠቃላይ ጎንደር ከለላ ስለሆነችላቸው፤ ዘመናቸውን የሰላምና የደህንነት እያሉ ያስታውሱታል፡፡[237]

ቁሪን ጀምስ እንደሚያትተው ደግሞ አንዳንዶች ቅማንት፣ አገውና ፈላሻ አንድ ምንጭ አላቸው ይላሉ፡፡ ለምሳሌ የቤተ እስራኤልና ቅማንት አመጣጥ በግልጽ አይታወቅም፡፡ ቀደም ብሎ አገውኛ ተናጋሪ የነበሩ እንደሆኑ የሚያምኑ አሉ፡፡ የማንነት ግንባታቸው እድገት ከኩሽቲክ እና ሴሜቲክ ግንኙነት የሚመነጨው ከአክሱም በፊትና በኋላ የነበረውን ትርክት ይሸፍናል፡፡[238] ነገር ግን እዚህ ላይ እጅግ ከባድ እንቆቅልሽ አለ፡፡ በአንድ ወገን ፈላሻዎች የሴሜቲክ ህዝብ ናቸው፤ ከቋንቋ አንጻር፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ በሀይማኖታዊ ስርዓት ረገድ ኩሽ ከተባሉት አገውና ቅማንት ጋር አንድ ዘር ናቸው ይላሉ፡፡ ከባዱ ጥያቄ አንድ ህዝብ ኩሽ ሆኖ ሲያበቃ እንዴት ሴማዊ ልሳን ሊናገር ይችላል? አንድስ ህዝብ ኩሽ ሆኖ ሲያበቃ እንዴት ሴማዊ ልሳን ሊናገር ይችላል? ይሄ ውስብስብ ጉዳይ ሌሎች ጥያቄዎችን ያጭራል፡፡ ይሄም 1) አንድ፡ ምሁራን ከባድ ስህተት ፈጽመዋል፤ ሁለት፡ የአገውና ቅማንት ማንነት በዝርያ ሴማዊ ሆነው ነገር ግን በእምነት ኩሻዊ ሆነዋል ማለት ነው፡፡ ለአምነታቸው ሲሉ የኩሻዊ ልሳን አዳበሩ ማለት ነው፡፡ 2)

---

[234] የተገኘው፡- ከአለቃ ታየ ገብረማርያም፡ 1914 ዓ.ም. የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ፡ ባጭር ቃል የወጣ፡፡ ሚሲኦንግ ሱኤድዋ ሕተሚያ አሥመራ፡፡

[235] *ዜና ሚናስ፡* በግእዝ (ወደአማርኛ ለዚህ ጽሁፍ ሲባል የተመለሰ)

[236] Crawfurd, J. 1868, p. 299.

[237] Quirin, James. 1998, p.205-206. Caste and Class in Historical North-West Ethiopia: The Beta Israel (Falasha) and Kemant, 1300-1900. The Journal of African History, 39, 2, 195-220. Cambridge University Press

[238] Quirin, James. 1998, p.197.

ከዚህም የአማራና አገው፣ ፈላሻ እንዲሁም ቅማንት ልዩነት የዘርያ ሳይሆን የሀይማኖት ነው ማለት ነው፡፡ እንዲህ ከሆነ ደግሞ ሁሉም በዘር አንድ አማራ ናቸው ማለት ነው ወደ ሚል ክርክር ይወስዳል፡፡ ለዚህም ደጋፊነት አማራ እስከ አራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድረስ የአይሁ ሀይማኖት ተከታይ እንደነበር፤ እንዲሁም አማራ በውስጡ ቅንማትና ፈላሻዎችን እንደሚያጠቃልል፤ ከዛም አልፎ ቅማንትነትና ፈላሻነት የእምነት እንጅ የማንነት ስሞች እንዳልሆኑ ቀደም ብለን ያወሳነው ታሪካዊ ሀተታ እውነት ነው ማለት ነው፡፡ ስለሆነም ፈላሻና ቅማንት በዝርያ አማራ ሆነው ነገር ግን በሀይማኖት ተለይተዋል፤ በተለይ አማራው ወደ ክርስትና ከገባ ወዲህ፤ የሚለው ድምዳሜ ሚዛን ይደፋል ማለት ነው፡፡ ነገር ግን እነዚህ የእምነት ቡድኖች በሂደት የራሳቸው የሆነ እምነት-ዘመም ከአማራነት ተደራቢ ማንነት ለማዳበር ችለዋል፡፡

ወይጦዎች ጉማሬ እያደኑ የሚኖሩ ጥቂት ክፍል ናቸው፡፡ የጉማሬውን ስጋ ለራሳቸው ይገለገሉበታል፤ ጥርስና ቆዳውን ደግሞ ይሸጣሉ፡፡ ሙስሊም ነን ይላሉ ግን በሙስሊሞች እውቅና የላቸውም፡፡ በጣና አካባቢ የሚኖሩ ሲበዛ ቆንጆ የሆኑ ዘር ናቸው፡፡[239] በዚህ አጋጣሚ መገለል ማለት በአንዳንድ ባህል አለመገናኘት ማለት ነው፡፡ ይህ ልማድ በየትኛውም የዓለም ህዝብ የነበረና ያለ ነው፡፡ አንዳንድ አማራ-ጠል ሰው ምንም ነገር ቢሆን አማራ ላይ ሲሆን የአማራ ብቻ ገድል አድርጎ ሊያየው ከመቻሉ በቀር አዲስ ነገር የለውም፡፡ በዚህ አውድ መሰረት ፈላሻዎች ይገለሉ ነበር፤ ቅማንቶች ይገለሉ ነበር፣ ወይጦዎችም ይገለላሉ፡፡ በተመሳሳይ ቅማንቶች አማራውን ያገሉ ነበር፤ ፈላሾች አማራውን ያገሉ ነበር፣ የወይጦዎችም ከዚህ አይወጣም፡፡ ይህም ሁሉ የነበር ጉዳይ ነው፡፡ ይህ መገለል የሚለው ቋንቋ ለአጠራር ከባድ ነው፡፡ በገቢራዊ ዓለም ግን ልክ እስላም ያረደውን ክርስቲያን፣ ክርስቲያን ያረደውን ደግሞ እስላም እንደማይበላው ያለ ሁኔታ ማለት ነው፡፡ ሌላ ተአምር የለውም፡፡ ይሄ አይነቱ የባህል አጥር መኖርን እንጅ መጠላላትን አያመለክትም፡፡ ይህም ህዝብ ለህዝብ መጠላላት እና መጸያየፍ ስለነበር ሳይሆን የባህል ጥበቃ ጉዳይ ብቻ ነው፡፡ ነገር ግን ግጭት ፈጣሪ ፖለቲከኞች እንዲህ አይነቱን ከባህል አንጻር የሚመጣ የባህል አጥር ህዝብን ከህዝብ ለማለያየት ይጠቀሙበታል፡፡ ዛሬ በቅማንት ስም እየተደረገ ያለውም ከዚህ ተለይቶ የማይታይ የግጭት ፈጣሪዎች እኩይ ስራ ነው፡፡

የሆነ ሆኖ አይሁድም፣ ቅማንትም፣ ወይጦም ሁሉም እምነታቸውን እንደፈለጉ እንዳይከተሉ ምንም ጫና አይደረግባቸውም ነበር፡፡[240] እዚህ ላይ የምንማረው ትልቅ ቁም ነገር አለ፡፡ በአማራ ምድር የእምነት ነጻነት ነበር፡፡ አስገድዶ ባህል ያስቀየረ ወይም እምነት ያስለወጠ የአማራ ንጉስ የለም፡፡ ምናልባት እንደ ኸገት አይነቶች በአጼ ሱስንዮስ ከባድ ጥፋት የደረሰባቸው አሉ፡፡ በእርግጥ ኸገቶች[241] የጠፉት በንጉሱ ላይ በማመጻቸውና ጦርነቱን ለመቋቋም አቅም ስላነሳቸው እንደነበር የንጉሱ ታሪክ ፀኃፊ አዣዥ ጢኖ መዝግቧል፡፡ ቅማንትም በአጼ ዮሐንስ እንጅ በግዴታ ክርስቲያን እንዲሆኑ

[239] Crawfurd, J. 1868, p. 299.
[240] Crawfurd, J. 1868, p. 299.
[241] ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 40 ፡፡ የኢትዮጵያ ታሪክ (1597-1625 ዓ.ም)፡ የዐፄ ሱስንዮስ ዜና መዋዕል፡፡ ሲራክ አሳታሚ ድርጅት፡ አዲስ አበባ፡፡

የተደረገው በአማራ ነገስታት ለዘለዓለም ነጻነታቸው ተጠብቆላቸው ነው የኖሩት፡፡ ትሪሚንግሀም ስፔንሰር[242] እንዳመለከተው አጼ ዮሐንስ አራተኛ ቅማንትን አስድዶ እምነታቸውን እንዲለውጡ አድርጓል፡፡ ትሪሚንግሀም እንዳለው በ1878 እ.ኤ.አ በቦሩ ሜዳ ጉባኤ በግዳጅ ክርስትናን እንዲቀበሉ ከተወሰነባቸው ክፍሎች ቅማንት አንዱ ነበር፡፡ በአጼ ቴዎድሮስም ቢሆን ክርስቲያኖች ሲሆኑ በውዴታ ብሎም በመንግስቱ መዋቅር ውስጥ ወደላይኛው እርከን ለማደግ ነበር፡፡ ለዛውም ከፍተኛ የመንግስት ባለሟሎች ለመሆን በቅተዋል፡፡ ታሪክ ከሚያስታውሳቸው የቴዎድሮስ ብርቱ ወታደሮችና ጀኔራሎችም ቅማንቶች ነበሩበት፡፡ ዛሬ ግን በቅማንት ስም በጸረ አማራነት ተሰልፈው ያሉ ጥቂት ማስተዋል የተሳናቸው ግጭት ፈጣሪዎች ለአጼ ዮሐንስ አራተኛ የመንፈስና የስጋ ልጆች፤ ለህወሀቶች፤ ወዶገብ በመሆን ጥላ ከለላ ሆኖላቸው የኖረውን የራሳቸውን አብራክ አማራን እያደሙ ይገኛሉ፡፡

ከላይ የተገለጹት ታሪካዊ ሀተታዎች በአመዛኙ ታሪካዊ ፋይዳቸው ጎላ ያለ ቢሆንም በአሁኑ ዘመን ጥንት በነበሩበት ይዘት አናገኛቸውም፡፡ አብዛኛዎቹ የአማራን ማንነት ሙሉ በሙሉ የራሳቸው አድርገዋል፡፡ ይሄም ለፈላሻና ቅማንት በእምነት ወደተለዩት የጥንት አማራነት እንደመመለስ ተደርጎ ሊወሰድ ይችላል፡፡ ለምሳሌ ላስታን በተመለከተ በአሁኑ ሰዓት በስነ ልቦና፣ በቋንቋና በባህል (መዋለዱ እንዳለ ሆኖ) በብዛት አማራ መሆናቸው የታወቀ ነው የሚሉ አሉ፡፡ አገው ንፁህ አማራ ነው የሚሉትም መነሻቸው ይሄው ነው። በወያኔ ስታስቲክስ መሰረት 45.45 በመቶ የዋግ ኽምራ ዞን ኗሪ (ወያኔ አገው እንጂ አማራ አይደለህም ብሎ የከፈለው ሳይንቴ) የወያኔን ስውር ጫና ችሎ አሁንም "አማራ ነኝ" ብሏል። ይህንንም የ1999ኙ የህዝብ ቆጠራ ሪፖርት ላይ ማየት ይቻላል። እንደ ዛሬው ወያኔ፥ "አንተ አዊ፣ ኽምራ እና ቅማንት እንጂ አማራ አይደለህም" እያለ ክፍፍል ከማምጣቱ በፊት፤ አዊው በጎጃም፣ ኽምራው በሳይንት፣ ቅማንቱም በጎንደሬ አማራነቱ ኮርቶ ይኖር ነበር። በተጨማሪም በአሁኑ ሰአት አገው የሚባል ነገድ አለ ለማለት አያስደፍርም፤ ምክንያቱም አገውኛ የሚባል አንድ ቋንቋ ስለሌለው ብለው የሚከራከሩ አሉ፡፡ በመሰረቱ፥ ዛሬ "እከሌ ነገደ አገው ነው" ለማለት፣ አገው የሚባል ነገድና አገውኛ የሚባል አንድ ቋንቋ መኖር አለበት። እርግጥ፥ በጥንታዊት ኢትዮጵያ በአንድ ቋንቋ የሚግባባ አገው የሚባል ነገድ እንደነበረ አይታበልም፡፡ ይሄም ከላይ በስፋት ተዘርዝሯል፡፡ ነገር ግን ይህ ጥንታዊ ነገድ በተለያዩ ተፅእኖዎች ምክንያት በአራቱም ማእዘን ተበትኖ፣ ከኢትዮጵያ ልዩ ልዩ ነገዶች ጋር በመቀላቀሉ ምክንያት፣ (በተለይ ከዛግዌ ውድቀት በኋላ) አንድ ወጥ ነገድነቱ አክትሟል። ምክንያቱም፥ ወደ ተበተኑበት ማኅበረሰብ ይዘውት የሄዱትን አገዋዊ ማንነት እንዳወረሱ ሁሉ፣ እነሱም የየአካባቢውን ማኅበረሰብ ባህልና ቋንቋ መውረሳቸው አልቀረም። የዚህ የዘር፣ የባህል እና የቋንቋ መወራረስና ቅየጣ ውጤት ደግሞ የየራሳቸው ልዩ ቋንቋ፣ እምነትና ባህል ያላቸው አዳዲስ ነገዶችን አስገኘ። እነኝህ የቅየጣ ውጤት አዳዲስ ነገዶች፥ አገውኛን ሱፐርስትራተምያደረጉ ፒጅን ወይም ድቅል ቋንቋዎች፣ አገዋዊ ትውፊትና የጋራ ትውስታ የያዙ፤ ግን የተለያዩ ነገዶች ሆነው በመውጣት፤ አገው የሚባል አንድ ቋንቋ ያለው ልዩ

[242] Trimingham, Spencer 1952, p.122. Islam in Ethiopia. Routledge: Tylor and Francis.

ነገድ ህልውናው ማብቃቱን አሳዩ። እነኝህ የአገው ትውፊት ወራሽ አዳዲስ ነገዶችም፡- ብሌን፣ ኽምራ፣ ቅማንት፣ አዊ፣ ኩንፈል… ወዘተ በመባል ይታወቃሉ። በነኝህ ነገዶች መካከል ያለው የቋንቋ ልዩነት፤ አማርኛ ከአርጎብኛ ጋር ካለው ልዩነት እጅግ ይሰፋል። ይህም ማለት፥ ቋንቋዎቹ አንዱ የሌላኛው ዲያሊክት (ዘየ) ሳይሆን ፍፁም ራሳቸውን የቻሉ ልዩ ቋንቋዎች በመሆናቸው ምክንያት፣ ተናጋሪዎቹ ያለ አስተርጓሚ አይግባቡም። ለምሳሌ፥ አዊኛ ተናጋሪው ከኽምጣኛ ተናጋሪው ጋር በቀጥታ መግባባት አይችልም።

እዚህ ላይ ልብ ልንለው የሚገባን ጉዳይ፥ እነኝህ ነገዶች የቋንቋ ብቻ ሳይሆን አንዳንድ ተደራቢ የባህል ልዩነትም እንዳላቸው ነው። ለምሳሌ፥ የአዊ ብሄረሰብ ውዝዋዜ የዳሞታ ጌቶችን (የወላይታን የሚመስለውን) ጭፈራ እንጂ የዋግ ኽምራውን ሰራ ፍፁም አይመስለውም! ምክንያቱም፥ አዊዎቹ በኦሮሞ መስፋፋት ምክንያት አባይን ተሻግረው ጎጃም ከመስፈራቸው በፊት፤ አገው ቅድመ-አያቶቻቸው፣ በዳሌ ጭፈራ ከሚታወቁት የደቡብ ህዝቦች ጋር በጉርብትና በመኖራቸው የዛኑ አካባቢ ባህል በመውረሳቸው ነው። የዛሬው "ኢ- ሰሜናዊ" ውዝዋዜና ከነ ኽምራ ጋር ያላቸው የቋንቋ ልዩነት መሰረቱም ነገዶቹ በቅየጣ ሲፈጠሩ የነበረው የግብአት (cultural input) ልዩነት መሆኑ ግልፅ ነው።

ነገር ግን አማርኛ ከትግርኛ ጋር የሚጋራቸው አያሌ ቃላት እንዳሉ ሁሉ፤ በአዊኛ፣ በብሌን፣ በኽምጣኛ እንዲሁም በቅማንትኛ መካከልም የቃላት መጋራት አለ። በተመሳሳይ መልኩ አማራና ትግሬ የተለያዩ ነገዶች እንደሆኑ ሁሉ፤ አዊ፣ ብሌን፣ ዋግ ኽምራ ወዘተም የተለያዩ ነገዶች ናቸው ማለት ነው። እዚህ ላይ፥ አዊ፣ ብሌን ኽምራ ወዘተ የጋራ አገዋዊ ትውፊት ስላላቸው፣ አንድ ላይ ጨፍልቀን አገው የሚባል አንድ ህያው ነገድ ልናደርጋቸው የምንችለው፤ የስነ ልሳን ምሁራን በቅፅል ስሙ "ኢትዮሴም" ብለው የሚጠሩት የአማራ፣ የትግሬ፣ የጉራጌ… ወዘተ ወላጅ የሆነውን ጥንታዊ ነገድ ከመቃብር ቀስቅሰን እውቅና ስንሰጠው ብቻ ነው። በዚህ አጋጣሚ ኢትዮሴም የሚባል ዘር አልነበረም፤ ጸሀፍት ለአጠራር እንዲያመቻቸው የፈጠሩት የወል ስም እንጅ፡፡ ባጭሩ፥ ጥንታዊያኑ ነገደ አገው እና ነገደ "ኢትዮሴም" ተፈጥሯዊ ሞት ሞተዋል። በስራቸው የተተኩት ደግሞ የነሱን ትውፊትና አሻራ የያዙ አያሌ ልዩ ልዩ ነገዶች ናቸው። እናም… እከሌ አገው ነው አልያም ነገደ አግአዚ ነው ለማለት እነኝህን ነገዶች እንደ አልአዛር ከሞት ማስነሳት አለብን ማለት ነው፡፡

እናም ላስታ ጥንትም የአማራ ምድር ናት የሚባለው ከዚህ በላይ በሰፈረው አመክንዮ መሰረት ነው። ባለፉት አንቀጾች እንዳወሳነው አለቃ ደስታ ተክለ ወልድ አማሮች እነማን እንደሆኑ ዘርዝረው ሲጠቅሱ፡- ሸዎች፣ ጎንደሮች፣ ጎጃሞች፣ ላስቶች … ወዘተ በማለት በግልፅ ላስታ አማራ መሆኑን አስፍረዋል። አለቃ ደስታ የህዝብን ትውፊት በማውሳት "የሳይንት አባት አማራ ይባል ነበር" እንዳሉት ሁሉ፤ ሮሃም (የአሁኗ የላስታዋ ላሊበላ) ስሟን ያገኘችው ከሳይንት ወንድም፣ ከአማራ ልጅ ከሮሃ ነው። በትውፊቱ መሰረትም ሳይንት፣ የሳይንቴ አማሮች አባት እንደ ሆነው ሁሉ፤ ሮሃም የላስቴ አማሮች አባት ነው። እርግጥ ከአገዛዝ መለዋወጥ፣ ከጦርነት እና ከሌሎች ምክንያትቶች የተነሳ

የህዝብ ፍለሳና እንቅስቃሴዎች በጥንት ዘመን የተለመዱ ክስተቶች ናቸው። አንድ ህዝብ፤ የኖረበትን ለቆ ከሌሎች ጋር ተደባልቆ አልያም አስለቅቆ ይኖር እንደነበር ይታወቃል፡፡ በዚህም ምክንያት የሰለሞናዊውን ወይም የአክሱምን አገዛዝ መዳከም ተከትሎ ዛግዌዎች ስልጣን ከነጠቁ በኋላ መዲናቸውን በላስታ አድርገው ገዝተዋል። በዚህ ወቅትም አማሮችና እና አገዎች አንድ ላይ ይኖሩ ነበር። አንድ ላይ መኖር ብቻ ሳይሆን፤ አማሮች በአዲሱ የዛግዌ መንግስት ውስጥ ሹመት ከማግኘት አልፈው፣ ቋንቋቸውንም የመንግስት ልሳን እስከ ማድረግ የሚዘልቅ ተፅእኖ ነበራቸው። በመጨረሻም የወደቀውን ሰለሞናዊ ስርዎ መንግስት በመመለስ አማሮቹ ዙፋኑን ተቆጣጥረዋል። ይህ ከአገው ወደ አማራ የተካሄደው የስልጣን ዝውውር ያስከተለው ሌጋሲ በቤተ መንግስት ብቻ የተገደበ ሳይሆን ቀድሞ የነበረውን ተመጣጣኝ የላስታ የህዝብ ስብጥርን አዛብቶታል። ይህንን ሁነትም ፕ.ር ታደሰ ታምራት እንደሚከተለው ይገልፁታል፦ "የዛጉዌ በአማራ ስርዎ መንግስት መተካት ከላስታ ወደምስራቅ ትግሬ፣ አካለ ጉዛይ፣ ሀማሴንና ሰራየ ከባድ የህዝብ ፍልሰት እንዲከሰት አድርጓል፡፡ ይህም ከላስታ ተሰደው በሄዱት እና በየአካባቢው በነበሩት ነባር ህዝቦች መካከል ከባድ የኃይል የበላይነት ትግል እዲካሄድ አድርጓል፡፡"[243]

እንግዲህ እንደ ፕሮፌሰሩ ጥናት ላስታ ላይ የነበሩ አገዎች ስልጣኑ በአማራ እጅ ሲገባ በአንድም በሌላም ምክንያት ከላስታ ነቅለው ወደ ትግራይ እና ኤርትራ ገብተዋል። ፈለሳውም በጣም ከፍተኛ ስለነበር፣ ኤርትራ ውስጥ የነበረውን ነባር ህዝብ በመገዳደር የፖለቲካ ሚዛን እስከማስቀየር ደርሰዋል፡፡ ይህ ህዝብ በታሪክ ብቻ ሳይሆን፣ በቋንቋው፣ በባህሉ እና በስነ ልቦናው አሁንም አማራ እንደሆነ ሄዶ መታዘብ ይቻላል። ተጨባጭ መረጃ ከተፈለገም በ2007 እ.ኤ.አ በተደረገው የህዝብ ቆጠራ እንኳን ላስታ አጠቃላይ ሰሜን ሳይንት 99.38 በመቶ አማራ ነኝ ብሎ አምኖ ተቆጥሯል።

ሌላው መረሳት የሌለበት ጉዳይ፥ ቅማንትም ሆነ ዋግ ኽምራና አዊ ከነገደ አማራ ጋር ዘመናትን በተሻገረው መዋለድና መዋሀድ ምክንያት በስነ ልቦና፣ በባህልና በቋንቋ የመላ አማራ አንድ አካል አንድ አምሳል በመሆን በፍቅር ኖረዋል። ከዘመናዊው የነገድነት መስፈርት አንፃርም ምንም የማይጎድላቸው ሙሉ አማሮች ናቸው። አዊኛም ሆነ ኽምጣኛ የአማራን ውበት የሚያደምቁ ፈርጦች እንጂ አማራን እና አማርኛን በጠላትነት የሚፈርጁ መሳርያዎች አልነበሩም። ዛሬ ግን በህወሀት አማካኝነት፥ ስነ ልቦናው አማራ የሆነውን የነኝህን ቋንቋዎች ተናጋሪ ህዝብ፣ አማራነትን እና አማርኛን እንዲፀየፍ፤ በውልደትና በውህደት ያገኘውን፣ አብሮ ያሰፋና ያሳደገውን ሰፊ አማራዊ ማንነት እንዲሸነቁር አልያም አውልቆ በጎተ ከረጢት እንዲጠቀለል እየተሰበከ ይገኛል። አማራነት ልዩ በሆነ መንገድ እያደገ የሚሄድ፣ አቅጣጫውም supra-ethnicity መሆኑን ያልተረዱ ምንደኞች፣ አማራ መሆን ማለት ይዘውት የመጡትን የቋንቋና የባህል ትውፊት እንደመጣል በመቁጠር አባቶቻቸው ያወረሷቸውን ክቡር ማንነት በማውገዝ እና

[243] Taddesse Tamrat 1972, p. 74-75. *Church & State in Ethiopia,* 1270- 1527. Ofxord University Press.

በማንኳሰስ ላይ ተጠምደዋል፡፡ አማራነት ኢትዮጵያዊነትን የከሰተ የመቻቻል ተምሳሌት መሆኑን ያወቁት ግን በነኝህ ባንዶች አይታለሉም፡፡

የአማራ ቋንቋ

የአማራ ቋንቋ--አማርኛ-- ሴማዊ ቋንቋ ሆኖ የሀማቲክ ወይም ኩሽቲክ ተጽእኖ ያለው ነው ብለው ምሁራን ይደመድማሉ፡፡ አጀማሩና አሰረጫጨቱ ላይ ግን አንድ አይነት ስምምነት ማግኘት አይቻልም፡፡ ብዙዎቹ ወደ ጽሁፍ ቋንቋነት ያደገበትን ጊዜ በመውሰድ ጠቅላላ ቋንቋውን የቅርብ ጊዜ ክስተት ነው ብለው ይከራከራሉ፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ ከግእዝ ጋር እህት ቋንቋ እንጅ የግእዝ ውላጅ እንዳልሆነ የሚከራከሩ አሉ፡ ፡

አሌክሳንደር ቡላቶቪች ስለ አማራ ሲናገር ልሳናቸው የሴማዊ ምንጭና የሀማቲክ ስር አለው፤ ግእዝ ከሀማቲክ የመጣ ስለሆነ፤ ግእዝ ወደ ኢትዮጵያ የገባው ከሴሜቲክ መግባት ጋር አብሮ ነው፤ እናም ገዥ የሆኑት ሴማዊያን ግእዝን የራሳቸው ቋንቋ አደረጉት፡፡ በማእከላዊ ፕላቶዎች ይኖሩ ከነበሩት ከኩሾች ጋር በመዋለድ ልሳናቸውንም ቀላቀሉት፣ እና ከአጎራባች ነገዶች ብዙ ነገር በመዋስ አሻሻሉት፡፡ አማርኛ ማራኪ፡ ገዥ ልሳን ነው፡፡[244] ይህ የአሌክሳንደር አስተያየት ትክክል አይደለም፡፡ ምክንያቱም ከዚህ በፊት እንዳየነው አማራ በግዮን ተራሮች ከጥንትም የኖረ በመሆኑ፣ ሴማዊያንም ከዚሁ ከኢትዮጵያ ወደየመን እንደፈለሱ የተረጋገጠ ስለሆነ፡፡ እናም እንዲህ ያለው አስተያየት ውሉን የሳተ ነው፡፡ በእርግጥ ከጊዜ እርዝማኔ የተነሳ ስለአማርኛ አመጣጥና ጥቅም ላይ ስለዋለበት ጊዜ በእርግጠኝነት መናገር አልተቻለም፡፡ ጥንታዊነቱን እና ኢትዮጵያ በቀልነቱን ግን መጠራጠር አይቻልም፡፡ ቀደም ብለን እንደጠቀስነው አማርኛ እንደሚባለው በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተፈጠረ ሳይሆን ከዛ ቀድሞ የነበረ ነው፡፡

እስኪ እዚህ ላይ የአንዳንድ ሰዎችን አስተያየት እንመልከት፡፡ ቀደምቱ ጀርመናዊ የታሪክ ፀኃፊ ኢዮብ ሉዶልፍ እንደሚለው አማርኛ የመንግስት ቋንቋ እንደሆነና ከሌሎች ዘይቤዎች ሁሉ ተለይቶ ያደገ፤ በሁሉም ቦታዎች የመግባቢያ ቋንቋ ነበር፤ አጎራባች ግዛቶች ለዚህ አማርኛ አንድ ነበሩ፡- አንጎት፣ ሀጣ፣ ጎጃም፣ ሸዋ የመሳሰሉት አንድ ዘይቤ ይጠቀሙ ነበር፡፡[245] እንደ ሄንሪ ስተርን ከዛጉዌ ውድቀት በኋላ በአክሱም ሲያገለግል ቆይቶ በኋላ የታገደው አማርኛ የቤተ መንግስት ቋንቋ በመሆን ግእዝ አዳከመው፤ በሸዋ በተለይ እና ከተከዜ እስከ አባይ በተንጣለለው አብዛኛው የአቢሲኒያ ግዛት ይነገር ነበር፡፡ ስያሜውን ያገኘው የጁ ይሁን እንጅ አማራ የሚለው ቃል

---

[244] Bulatovich, Alexander 1897.

[245] Ludolf, Hiob 1682, p. 78-80, J. P., Gent (trans.). *A new history of Ethiopia being a full and accurate description of the kingdom of Abessinia, vulgarly, though erroneously called the empire of Prester John: in four books ...: illustrated with copper plates.* London: Prince's Arms in St. Pauls Church-yard.

ከክርስትና ጋር መዛመዱ በአካባቢው ቀደምት የበላይነት እንደነበረው ያመለክታል፡፡[246] ይሄ አባባል እንደሚያስረዳው አማርኛ በአክሱም ዘመን ሲነገር እንደነበርና በኋላ በዛግዌ ስርዎ መንግስት እንደተከለከለ ነው፡፡ እንግዲህ የመከልከሉ ምክንያት በአማራና አገው ስርዎ መንግስታት መካል በነበረው የዙፋን ይገባኛል ፖለቲካዊ ውድድር ነው፡፡ ይሄም አባባል አክሱም የአማራ ስልጣኔ እንደነበር ፍንጭ ይሰጣል፡፡ ምክንያቱም የአማራው ይኩኖ አምላክ ስልጣን ላይ ሲወጣ በቀጥታ የአክሱም ህጋዊ ወራሽ እኔ ነኝ ብሎ ነበርና፡፡ ይሄም ለሶስት መቶ አመታት ተቋርጦ የነበረን ታሪካዊ አሻራ መልሶ በቦታው መትከልን ያመለክታል፡፡ ከእነዚህ አሻራዎችም አንዱ አማርኛ ቋንቋን ከእገዳ ነጻ አውጥቶ መመለስ ነው፡፡ ነገር ግን በእግጥ አማርኛ በዛጉዌ ቤተ መንግስት ተከልክሎ ነበር ብሎ ለመደምደም አይቻልም፡፡ ስለሆነም የዚህ አስተሳሰብ መደምደሚያ ወደ ሁለቱም አቅጣጫ የሚወስድ ነው፡፡

በጣም የሚያስገርመው ነገር በግእዝ እና በእብራይስጥ የሌሉ ነገር ግን በአማርኛ የሚገኙ ቤተሰብ ቃላት አሉ፡፡ በተጨማሪም በአማርኛ እና በእብራይስጥ ቋንቋዎች መካከል 500 ያህል ቤተሰብ ቃላት አሉ፡፡ የአረብኛውን ሳይጨምር፡፡ ይህም አማርኛ በጠቃላይ ካሉት 5700 ስርወ ቃላት ውስጥ 500ውን ከእብራይስጥ ጋር ይጋራል ማለት ነው፡፡ ወይም የአማርኛው 11.4 ፐርሰንት እብራይስጥ ነው ማለት ነው፡፡ ወልፍ ሌስላው እነዚህ 500 የጋራ ቃላት ከእብራይስጥ ወደ አማርኛ ገቡ ወይም ከአማርኛ ወደ እብራይስጥ ገቡ አይልም፡፡ ነገር ግን እነዚህ ቃላት በጥንት (እስከ አካዲያን ቋንቋ) ድረስ ባሉት የሴሜቲክ ቋንቋዎች ውስጥ እንደሚገኙ ጥቆማውን ሰጥቷል፡፡ ማለትም እነዚህና መሰል ቃላት የጋራ የሴማዊን ቋንቋዎች ሀብት ናቸው፡፡[247] እንግዲህ አማርኛና እብራይስጥ 500 የጋራ ስርዎ ቃላት አሏቸው ማለት ከዚህ ቀደም እንዳወሳነው አማራ የጥንት እስራኤላዊያን አያት በመሆኑ ግንኙነቱ የቋንቋም የደምም ቤተሰባዊነት እንደሆነ ያመለክታል፡፡ በክብረ ነገስት የሰፈረውን የኢትዮጵያን የኢየሩሳሌምና አካባቢው ሴማዊያን ግዛቶች ይገባኛል ባይነትም ከዚህ ስነልሳናዊ እውነታ አንጻር ስናየው ነገሩን የእውነትም እውነት ያደርገዋል፡፡

ከዚህ ቀደምትነት ክርክር ባሻገር ኢዮብ አማርኛ በመላው አቢሲኒያ እንደሚነገር፤ ከትንሽ አካባቢያዊ ለውጦች በቀር የትም ቦታ በአማርኛ ወንዝ መሻገር እንደሚቻል ጽፎአል፡፡ የነዋሪዎች ዋና መግባቢያ መሆኑንም ጠቅሷል፡፡ ሆኖም አማሮች ግእዝን በክብር እንደሚይዙም ተናግሯል፡፡ [248] ለምሳሌ በጎጃም ውስጥ ባሉ ከተሞች፡- ዳሞት፣ ሸዋ፣ ሴት፣ ሻት፣ ጎንጅ በአጠቃላይ አማርኛ ነው ነው የሚነገረው ከመጠነኛ

[246] STERN, Henry Aaron (1820-1885). *Wanderings Among the Falashas in Abyssinia: Together with a Description of the Country and its Various Inhabitants.* London: Wertheim, Macintosh, and Hunt, 1862, p. 178.
[247] Leslau, Wolf 1969. *Hebrew Cognates in Amharic.* Otto Harrassowitz. Wiesbaden
[248] Ludolf, Hiob 1682, p. 78.

አካባቢያዊ ልዩነት በቀር፡፡ በጠቅላላው በጌምድር፣ አንጎት፣ ጎጃም፣ ሸዋ እና ሀታ አንድ አይነት ቋንቋ ይናገራሉ፡፡[249]

ብዙ ጊዜ አማርኛን፣ ግእዝን እና ትግርኛን በተመለከተ የተምታቱ አስተያየቶች ይሰነዘራሉ፡፡ አማርኛ ከግእዝ ተወለደ የሚሉ አሉ፤ አማርኛ ከትግርኛ ተወለደ የሚሉ አሉ፣ ግእዝ ከእነዚህ ሁለት ቋንቋዎች በቅርብ ዝምድና እንጅ ቀጥታ ወላጅ አይደለም የሚሉ አሉ፡፡ የትኛው ትክክል እንደሆነ ለማወቅ አስቸጋሪ ነው፡፡ ለምሳሌ ግራውፈርድ በ1868 እ.ኤ.አ አማርኛና ትግርኛ ምናልባት ከግእዝ ተወለዱ ብሎ ጽፏል፡፡[250] ለዚህም ማጠናከሪያ ይሆን ዘንድ ኢዮብ ሉዶልፍ ግእዝ ልሳነ ኢትዮጵያ እንደሚባል ይገልጻል፡፡ [251] ግእዝ ልሳነ ኢትዮጵያ፤ ልሳነ መጽሃፍ እንደሚባልም ከሴልደን ጽሁፍ አንብበናል፡፡ ደስታ ተክለ ወልድም እንዲሁ "ዐማርኛ ምንም አስቀድሞ በአባቱ በግእዝ ጉያ ቢኖር በጣም የሰለጠነው ከጉዲት መንግስት ወዲህ በላስቶች ዘመን ነው" ይላሉ፡፡ ለዚህም ምስክሩ አጼ ይኩኖ አምላክን ያነገሰው የወንጌላዊው እጨጌ ተክለ ሀይማኖት ታሪክ በአማርኛ ተጽፎ ይገኛል[252] ይላሉ ደስታ ተክለ ወልድ፡፡ ሆኖም አማርኛ የሰለጠነው በላስቶች ዘመን ነው የሚሉት ክርክር ከሄንሪ ስተርን አስተያየት ጋር ይጋጫል፡፡ ሄንሪ ስተርን እንዳየው አማርኛ ከአክሱም ውድቀት ወዲህ ታግዶ ነበር፡፡ በተቃራኒው ደስታ ተክለ ወልድ በዛጉዌ ጊዜ አደገ ይላሉ፡፡ ይህም የደስታ ተክለ ወልድ አስተያየት ሌላ ክርክር የሚያመጣ ነው፡፡ አገዎች ሴማዊ ቋንቋ አይናገሩም ወይም ቋንቋቸው የኩሽ ቋንቋ ነው ከተባለ አማርኛ እንዴት መግባቢያቸው ሊሆን ቻለ ብለን ልንጠይቅ እንገደዳለን ማለት ነው፡፡ ይሄም በአንድ ወገን በዮዲት ወይም ጉዲት ወይም መሰበ ወርቅ ጊዜ (በቀጣይ ምእራፎች እንደምናየው) የዛጉዌ ስርዎ መንግስት የአገው ብቻ ወይም የላስቶች ብቻ ሳይሆን የሁለቱም ነው፤ ማለትም የአማራና የአገው ጣምራ ስርዎ መንግስት ነው፡፡ ምክንያቱም የአክሱም የመጨረሻ ሴት ልጅ መሰበ ወርቅ እና የላስታው መራ ተክለ ሀይማኖት ናቸው ስርዎ መንግስቱን የመሰረቱት፡፡ ስለሆነም አማርኛ የዚህ ስርዎ መንግስት አንዱ ሀብት ስለሆነ የመንግስት ልሳን የመሆን እድል አግኝቷል ብለን እንከራከራለን፡፡ በዚህም ክርክር አማርኛ በዛጉዌዎች ተከልክሎ ነበር የሚለው ሙግት ውድቅ ይሆናል፡፡ በተጨማሪም ከላይ የተገለጸው የላስታ አማራነት ሙሉ በሙሉ ትክክል ይሆናል ማለት ነው፡፡

ትግርኛን በተመለከተ ከሚሰነዘሩት አስተያየቶች አንዱ ትግርኛ ከተለያዩ ቋንቋዎች በውጭጭ የተፈጠረ እንጅ ራሱን የቻለ አይደለም የሚለው ነው፡፡ ግራውፈርድ ለምሳሌ ትግርኛ ትንሽ ከግእዝ ሰርቋል፤ በዋነኝነት ከአረብኛና እብራይስጥ የተቀያየጠ ነው ይላል፡፡ ግራውፈርድ ስለ አማርኛ ሲጽፍ ደግሞ አማርኛ ግን በራሱ ልዩ ነው ማለትም ራሱን የቻለ ነው፤ ሆኖም ከግእዝ ብዙ ቃላት ወስዷል ይልና አማርኛ አሁን የጽሁፍ ልሳን

[249] Ludolf, Hiob 1682, p. 79.
[250] Crawfurd, J. 1868, p. 303.
[251] Ludolf, Hiob 1682.
[252] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962:938 ዓ.ም፡፡

መሆኑን ጠቅሶ ትግርኛ ከተከዜ ማዶ ይነገራል ሲል ያስታውሳል፡፡[253] ይሄንን ለማጠናከር ያህል ትግርኛ የግእዝ ቀጥተኛ ልጅ ነው የሚሉት ወገኖች አንድ ያላስተዋሉት ነገር አለ፡፡ ግእዝ ቅኔና ሰምና ወርቅ ያለው ቋንቋ ነው፡፡ በተቃራኒው ትግርኛ ቅኔ እንጅ ሰምና ወርቅ የለውም፡፡ አማርኛ ግን እጅግ የዳበረ ቅኔም ሰምና ወርቅም ያለው ቋንቋ ነው፡፡ እዚህ ላይ ታዲያ ትግርኛ በቀጥታ የግእዝ ልጅ ከሆነ ሰምና ወርቁን፣ ነገር ማመስጠሩን የት ጣለው! ትግርኛ የግእዝን ትልቁን ባህርይ ሰምና ወርቅን በማጣቱ እውነትም እንደተባለው የውጭጭ ቋንቋ ነው ማለት ነው፡፡ አማርኛ ግን ከግእዝ የሰምና ወርቅ ባህርይን ሙሉ በሙሉ ወርሷል፡፡ አማርኛ ቋንቋ ብቻ ሳይሆን አማራ ራሱ እንደ ህዝብ ሰምና ወርቅ ህዝብ ነው፡፡ ለዚህም ነው ዶናልድ ሌቪን አማራን ሰምና ወርቅ የሆነ ህዝብ ነው ያለው በጥናቱ፡፡ ዶናልድ ሌቪን እንደሚለው ቅኔ እያበበ የመጣው ከሰለሞናዊው ስርዎ መንግስት መምጣት ጋር ተያይዞ ነው፡፡ ቀደምት የቅኔ እፍታ የሚታወቀው በአጼ እስክንድር (1478-94) ነው፡፡ በኢትዮጵያ ንግርት ቅኔ የተፈጠረው ጎጃም ውስጥ በኖረ ተዋነይ በሚባል ሰው በ14ኛው ክፍለ ዘመን ነው፡፡ ሌቪን ስለትግርኛ ሰምና ወርቅ ድርቅ ሲናገር ምንም እንኳ ትግሬዎች ከግእዝ የወረሱት ቅኔ ቢኖራቸውም ሰምና ወርቅ ግን የላቸውም፡፡ ከዚህም የተነሳ አማሮች ትግሬዎችን "ደረቅ" ይሏቸዋል፡፡ ማለትም "ሳያዋዙ እና ንግግራቸውን በጥበብ በሰምና ወርቅ ሳይወክሉ ይናገራሉ" ይሏቸዋል፤ እንደመጣላቸው በደረቁ ይናገራሉ ማለት ነው ብሏል፡፡ በተቃራኒው ብዙ ትግሬዎች እና አማራ ያልሆኑ ደግሞ የአማራ ንግግር ብዙ ምሲጢሮች ይበዙበታል እያሉ ያማርራሉ[254] ሲል ጽፏል፡፡

ለመሆኑ አማርኛ እንዴት አሁን ያለበት ደረጃ ላይ ደረሰ ለሚለው ጥያቄ ስለ አማርኛ እድገት አንዳንድ አስተያየቶች ተሰንዝረዋል፡፡ በዶናልድ ሌቪን እይታ ከ1270 ወዲህ የሸዋ አማሮች ወደ ሥልጣን ከመምጣታቸው ጋር ተያይዞ ስነጽሁፍ በጣም አደገ፡፡ ወርቃማው ዘመንም ይባላል፡፡ የሰለሞናዊው ስርዎ መንግስት የተደላደለና ሀይለኛ ሆነ፡፡ ክልላዊ ገዥዎቹም ጠንካሮች እና ስኬታማ ሆኑ፡፡ ሀይማኖት ተጠናከረ፡፡ ስነጥበብ አደገ፡፡ ነገስታቱ ጀግኖች እና ሀያላን ሆኑ፡፡ አምደ ጽዮን 16 የሙስሊም ሱልጣኔቶችን ወደ ደቡብ እና ምዕራብ አባረረ፡፡ ቀዳማዊ ዳዊት ሙስሊም ተቀናቃኞቹን እስከ ዘይላና ኤደን ባህረ ሰላጤ አባረረ፡፡ ይስሀቅ እና ዘርዓ ያዕቆብ ብዙ የጀግንነት ስራ ሰሩ፡፡ ዘመኑ ባጭሩ ዘመነ ጀግንነት ይባላል፡፡[255] ከዚህ እንደምንረዳው የአማራው ህዝብ ኃይል ባገኘና የአገሪቷ ነገስታትም ሀያላን በሆኑበት ጊዜ አማርኛም አብሮ ማደጉን ነው፡፡

ደስታ ተክለወልድ በጽሁፍ ረገድ አማርኛ ዘግይቶ እንደተጀመረ ጽፈዋል፡፡ ምክንያቱ ግልጽ ነው፡፡ ግእዝ የስነ ጽሁፍ ቋንቋ ስለነበር በአማርኛ መጻፍ እምብዛም የተለመደ አልነበረም፡፡ በእርግጥ በዚህ በመካከለኛው ዘመን በአማርኛ መጻፍ እንደተጀመረ ይታወቃል፡፡ ለምሳሌ ከላይ እንዳየነው በአጼ እስክንድር ዘመን ጽሁፍ ስራ ላይ ውሏል፡፡ ከዛም ቀደም ብሎ በአጼ አምደ ጽዮን ጊዜ ጽሁፍ ላይ እንደዋለ መጠነኛ

[253] Crawfurd, J. 1868, p. 286.
[254] Levine, Donald N. 1965, p.8.
[255] Levine, Donald N. 1965, p.18-19.

መረጃ አለ፡፡ አማርኛ በጽሁፍ ቋንቋነት እጅግ በጣም እያደገ የመጣው ቆይቶ ነው፡፡ በእርግጥ ደስታ ተክለ ወልድ አማርኛ የራሱን የፊደል ይዞታ እንዳዳበረና የራሱ ፊደላት እየጨማመረ እንደመጣ ይጠቁማሉ፡፡ እዲህም ይላሉ፡- የግእዝ ፊደል ለአማርኛ ያገለግላል፤ የአማርኛ ግን ለግእዝ አያገለግልም፡፡[256] ደስታ አክለው ግእዝና አማርኛ ተደባልቆ መጻፍ የተጀመረው በጎንደር መንግስት ጊዜ ነው፤ ማለትም በአጼ ዘርአያእቆብና አድያም ሰገድ ኢያሱ ጊዜ ይላሉ፡፡[257] እንደ ደስታ ግእዝን ወደ አማርኛ በስፋት መመለስ የተጀመረው በአጼ ቴዎድሮስ ዘመን ሲሆን በአጼ ምኒልክ ዘመንም ቀጥሏል፡፡[258]

ነገር ግን እነዚህ አይነት አማርኛን ከቅርቡ የሶሎሞናዊ ስርዎ መንግስት ጋር ማያያዝ ስህተት መሆኑ ግልጽ ነው፡፡ ምክንያቱም ከዚህ ቀደም በአክሱም ሀውልቶች ሳይቀር የአማርኛ ጽሁፎች እንደነበሩ፤ የአክሱም በርካታ ነገስታት ስም አማርኛ እንደነበረ፣ የጥንታዊ አማርኛ የመን ድረስ ይነገር እንደነበር የግሪክና የግብጽ እንዲሁም የሮማዊያን ድርሳናትን አጣቅሰን አይተናል፡፡ ስለሆነም አማርኛ የጥንት ቋንቋ ነው፡፡ መናገር ካስፈለገም የአሁኑ አማርኛ እና የጥቱ አማርኛ ልዩነት አለው ብሎ ነው፡፡ ያም የአሁኑን አማርኛ ቅርጽና ይዘት የነባሩ ውርስ እንጅ አዲስና የቅርብ ጊዜ አያደርገውም፡፡

በእርግጥ የአማርኛን እድገት በስነ ጽሁፍ መግባቢያነቱ መገመት ስህተት አለው፡፡ ምክንያቱም እንደ ማኅበረሰብ ጽሁፍን ለፍልስፍና፣ ታሪክ ለመጻፍ እና ለእምነት ጉዳዮች እንጅ በእለት ተእለት ኑሮው አይጠቀምም፡፡ ይሄም ማለት ማንኛውም ግለሰብ እንደ ዛሬው ዘመን የራሱን ማስታወሻ አይጽፍም ወይም መጽሃፍ አያሳትምም፡፡ ቢፈልግ እንኳ ቀለም፣ ብራናና ጊዜ ትልቅ ችግሮች ነበሩ፡፡ ይሄንን ክርክር በሚደግፍ መልኩ ግራውፈርድ "አቢሲኒያዊያን ትልቅ የትውስታ ኃይል ባለቤት ናቸው፤ ምንም እንኳ የጽሁፍ ልሳን ቢኖራቸውም ብዙም አይጻጻፉበትም"[259] ሲል ጽፏል፡፡ እንደ ግራውፈርድ ደብዳቤዎች ዓለምንም እንከን ይተላለፉ ስለነበር የህዝቡን ታማኝነትና የጽሁፍ መልእክት ልውውጥ የተከበረ እንደነበር ያስረዳል፡፡ ግራውፈርድ እንደሚለው አቢሲኒያዎች ከንግግር የመልእክት ልውውጥ አልፈው በሚጻጻፉበት ጊዜ እንኳ ማህተም አያደርጉበትም ሲል ይደነቃል፡፡ ምክንያቱም "ይሄም ፎርጀሪ ለመስራት ምቹ ቢሆንም እንኳ አንድም ቀን እንዲህ ያለ ድርጊት ተፈጽሞ አይቸ አላውቅም፡፡ ሁሉም ጉዳዮች የሚከናወኑት በንግግር ነው፤ ራቅ ላሉት ደግሞ በመልእክተኛ፡፡ እነዚህ ደብዳቤዎች በታማኝነት ለተቀባዩ ይደርሳሉ፡፡ ደብዳቤዎች እንደ ቅዱስ እቃ ነው የሚቆጠሩት"[260] በማለት ትዝብቱን አስፍሯል፡፡ የዚህን የጽሁፍ መልእክት ክቡርነት እና የታማኝነት ነገር ሄንሪ ብላንክም ይስማማበታል፡፡ ከመስማማትም አልፎ ግርምትን አጭሮበታል፡፡ ሄንሪ ብላንክ የአጼ ቴዎድሮስ እስረኛ ሆኖ በነበረበት ጊዜ በሚስጢር ምጽዋ ከነበሩ የእንግሊዝ ወኪሎች ጋር ያደርገው የነበረው የመልእክት ልውውጥ መንገድ ላይ በማንም ሳይፈተሽ

---

[256] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962:938 ዓ.ም፡፡
[257] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962: 938 ዓ.ም፡፡
[258] ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962: 938 ዓ.ም፡፡
[259] Crawfurd, J. 1868, p. 291.
[260] Crawfurd, J. 1868, p. 291.

በሰላም ይደርስለት እንደነበር ጽፏል፡፡ ሀሳቡን ሲያስቀምጥም "አቢሲኒያዊያን ለደብዳቤ የሚያሳዩት ክብር እንግዳ ነገር ነው፤ አንድ ድሀ መልእክተኛ ህይወቱን የሚቀይር ስጦታ ብታቀርብለት እንኳ እሽ ብሎ ደብዳቤውን አያሳይህም፡፡"[261]

አንድ ቋንቋ የጽሁፍ ደረጃ ላይ ለመድረስ እጅግ ብዙ አመታት ያስፈልጉታል፡፡ በመጀመሪያ ቋንቋውን የሚናገር ህዝብ መኖር አለበት፡፡ ያ ህዝብ በህዝብ ቁጥሩ መብዛት አለበት፡፡ ይህም ህዝብ ወደጽሁፍ የሚያመራ የአምልኮት፣ ምጣኔ ሀብት፣ ማኀበራዊ አደረጃጀት፣ ፖለቲካዊ አወቃቀር መድረስ አለበት፡፡ ይህም በጥቅሉ ስልጣኔ ማለት ሲሆን ጽሁፍን የሚወልደው እንዲህ አይነቱ ስልጣኔ ነው፡፡ በዚህ ረዥም ጊዜ በሚወስደው የስልጣኔ ጉዞም የመጨረሻው ግኝት የሚሆነው የጽሁፍ ቋንቋ ወይም ንግግርን በጽሁፍ መግለጽ ነው፡፡ እንግዲህ ከዚህ አንጻር አማርኛ የጥንት ቋንቋ ለመሆኑ ጥርጥር የለውም፡፡ በሌላ በኩል ከዚህ ቀደም በጠቀስናቸው እንደ እነ ሴልደን ባሉት ጸሀፍት ግእዝ ልሳነ መጽሃፍ ተብሎ በጥንት አክሱም አገልግሎት ላይ ውሏል፡፡ ይህም አማርኛ የንግግር ልሳን ሆኗል ማለት ነው፡፡ ስለሆነም አማራ ጎን ለጎን ጽኁፍን በግእዝ፤ ንግግርን በአማርኛ እያደረገ ቆይቷል ማለት ነው፡፡

ለምሳሌ በዚህ ለአምደ ጽዮን (ዣን ይስሐቅ) በተገጠመው የ14ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ የአማርኛ ግጥም[262] ውስጥ እንኳ አማርኛ በስነጽሁፍነት ምን ያህል ገላጭና የበለጸገ እንደነበር እናያለን፡፡ ከግጥሙ አንዳንድ ቁምነገሮችን ለመጠቃቀስ ያህል፡- በግጥሙ "ግድየዣን ሐርብይ ወልድ" የሚል ስንኝ ይገኛል፡፡ ትርጉሙም ግዳዣን የሀርቤ ልጅ ማለት ነው፡፡ ሀርቤም ቀደም ብለን ከላስታ አማራነት ወይም ከዛጉዌ ጋር አያይዘን የጠቀስነው ነው፡፡ አንዳንድ ስንኞችን እንመልከት፡-

አስመስሎ ገበሬ ሐርድ
ዣን ይስሐቄ የግድ
የዣን ሐርበይ ወልድ፤
የሚልም ስንኝ ይገኛል፡፡
ስንቱን እቆጽር፤
የሓላባ ገበር፤
የጣይቶ ገበር፤
የላቦላ ገበር፤
ስንቱን እቆጽር፤
የጎዴላ ገበር፤
ሲፈክር ነበር፤
ስንኳ ለአምሓራ ዧር፡፡

የሚልም ይገኝበታል፡፡ የአማራን ዘርነት ያሳያል፡፡ አማራን ከሌሎች ዘሮች ጋር በማነጻጸር ነው የጠራው፡፡ ዣን ይስሐቄ እኳን ሌላውን የአማራውን ዘር አስገብሯል ማለቱ ነው፡፡ በዛ በመካከለኛው ዘመን የአማራ ዘርነታቸውን አስረግጠው የኖሩ ነገስታት

[261] Blanc, Henry 1868, p. 100. *A Narrative of Captivity in Abyssinia.* London.
[262] Fiorelli, G. 1889. Rendiconti Delle Sedute. Della R. Academia Dei Lincei

ስለመኖራቸው ማረጋገጫ ነው፡፡ በአንጻሩ አምሓራ ወታደር ማለት ነው የሚለውን ከንቱ አስተሳሰብ አፈር የሚያበላ ነው፡፡ እነሱ እንደሚሉት አማራ ከየትም የተለቃቀመው ወታደር ነው፡፡ እንደዛ ከሆነ የጥርቅምቅም ዘር የአማራ ዘር ነኝ ሊል እንደማይችል እርግጥ ነው፡፡ ከስንኞች እንቀጥል፡-

ለዛች ለወብራ አገዊት፤
ስታዝን የተውነዋት፤

የሚል ስንኝ አለ፡፡ ይህም የወምበራ አገዊቲቷ ስታሳዝነዎት "የምስራች ምንም አልሆንኩም ያሏት" የሚል ትርጉም ይሰጣል፡፡ ይህችም አገዋዊት ሴት በንጉሱ ዘንድ እጅግ ሞገስ የነበራት እንደሆነች ያሳያል፡፡ ቀጣይ ስንኞችን ስናነብም፤ ንጉሱም ወደ አዳል ዘምተው ነበርና፡-

አሞራ የዳዊት አሞራ፤
ተከተለኝ በኋላ፤
ስጋ አበላህ ሐበላ፤
የደም አጠጣህ ነተራ፤
ተከተለኝ በኋላ፡፡

የሚሉ ስንኞች ይገኛሉ፡፡ ይሄ ክፍል ንስርን የሚመለከት ይመስላል፡፡ ለዛም ንስር የነገስታት ምልክት ነው ብለን በምዕራፍ አንድ የጠቀስነውን እውነታ በዚህ አስረጅነት እናረጋግጣለን፡፡ ስንኞች ይቀጥላሉ፡-

ሐርበኛ ዓምደ ጽዮን፤
መላላሽ የወሰን፡፡

የሚሉትን ስንኞች እናገኛለን፡፡ በሌላ ቦታ የአዳል መብረቅ እና የሱማሌ ጌታ የሚል ስንኝ ይገኛልና ንጉሱ ይሄንን ሁሉ ቦታ ወሰን አስመልሶ ያስተዳድር እንደነበር ምልክት ነው፡፡ እናም አምደጽዮን ያንን ትልቅ የኢትዮጵያ ግዛት ወደጥነት አንድነቱ መልሷል ማለት ነው፡ ፡ ቀጥሎም ከትግሬ ወደ ገንዝና ባሊ ሰራዊት እዲዘምቱ እንዳደረገ ይቀኝና ምን ቀረህ ከወሰን ይላል፡፡ ሁሉንም ቦታዎች፡ እነ ፈጠጋርን ሳይቀር ይጠቅስና፡-

ስማችን የዣን ተኩላ፤
አንበልዓም መሐላ፡፡

ብሎ ይቀኛል፡፡ ቀጥሎም ወላይታ ሁሉ በስሩ እንደነበር ይጠቅሳል፡፡ የአገው አቤትኤዠር እና የአንጎት ዣን አሞራ የተባሉ ሰራዊቶች እንደነበራቸው ይገልጻል፡፡ እናም በአምደጽዮን ዘመን የአገው ጦር አቤትኤዠር ሲባል የአንጎት ጦር (ዛሬ ራያ የተባለው ቦታ) ደግሞ ዣን አሞራ ይባሉ ነበር፡፡ እዚህ ላይ ሁለት ቁምነገሮች እንማራለን፡፡ አንደኛ አማራና አገው

በየራሳቸው የጦር ክፍሎች እንደነበሯቸው፤ ሁለተኛ ከላይ ካየነው የአገዋዊቲቷ ሴት ግርማ ሞገስ ጋር ስናጣምረው ከዚህ ቀደም አገው ማለት አማራ፡ አማራ ማለት አገው ብለን ያስረዳነውን ሀቅ በቅኔ ተሰድሮ ማግኘታችን፡፡ ከሰባት መቶ አመታት በፊት በተገጠመ ግጥም፡፡ ግሩም፡፡

ለማጠቃለል ፖለቲካዊ አንድነት ሲዳከም አንዱ ቋንቋ ወደተለያዩ አካባቢያዊ ዘየዎች (ዲያሌክትስ) ይቀየራል፡፡ አማርኛ እንደ እነ እዮብ ሉዶልፍ እና ሌሎች ጎብኝዎች ማብራሪያ ሁሉንም የአማራ ግዛቶች ማለትም ዛሬ በኦሮሞ የተወረሩትን ሁሉ የሚያግባባ ነበር፡፡ ሆኖም አካባቢያዊ ዘየዎች እንደነበሩም አሌ አይባልም፡፡ እነዚህ አካባቢያዊ ዘየዎች ግን የህዝብ ማእከላዊ ፖለቲካዊ አንድነት (መንግስት) ሲዳከም ለየብቻቸው የተለየ የቋንቋ ባህርያትን እያዳበሩ የሚሄዱ ናቸው፡፡ ይህንን መሰል ክስተት በመጠቀም አንዳንዶች አማርኛ ከተለያዩ ተቀራራቢ ቋንቋዎች ወደአንድነት እንደመጣ፣ በዚህም አንድ ውህድ አማራነትም ሆነ ቋንቋ እንዳልነበር ለማስረዳት ይሞክራሉ፡፡ ይህ ግን ስህተት ነው፡፡ በእርግጥ በንግድና መሰል ግንኙነት ሁለት ወይም ከዛ በላይ ቋንቋዎች ተመሳሳይ ባህርይ ሊያዳብሩ ይችላሉ፡፡ ከዚህ የበለጠው ግን በአማራ ጉዳይ ላይ በተለይ መጀመሪያ አንድ የነበረው ቋንቋ ህዝቡ አንድነቱ ሲደከም ወደተለያዩ ዘየዎች አደገ የሚለው ያስኬዳል፡፡ ለምሳሌ ጋፋትን ብንወስድ ለብቻው ራሱን የቻለ ቋንቋ እንደነበር የሚያስመስሉ አሉ፡፡ ነገር ግን ጋፋት የአማርኛ አንዱ ዘየ የነበረ ነው፡፡ በኋላም ፖለቲካዊ አንድነት ሲመጣ እንደተዋጠ ስናይ ክርክራችን ትክክልነቱ ጎልቶ ይወጣል፡፡

የአማራ ባህርይ፤
መልካምነት

ከዚህ ቀደም አማራ አንድ አይነት ብሄራዊ ባህርይ (National character) እንዳለው ቀደምት ጎብኝዎችን ጠቅሰን ተመልክተናል፡፡ ከዛው ለመቀጠል፡ የአማራን ምድርና ህዝብ የጎበኙ ሁሉ በአንድ ነገር ይስማማሉ፡፡ መልካም ባሃርይ ያለው ህዝብ ብለው፡፡ ከእነዚህ ውስጥ አንዱ ኢዮብ ሉዶልፍ ነው፡፡ ኢዮብ እንደጻፈው ሁሉም አቢሲኒያዊያን (አማሮች) የማስተዋል ተስጥኦ ባለቤት፣ መልካምነት አላቸው፡፡ ጭካኔ የላቸውም፣ ደም-ጠምም አይደሉም፤ በቀላሉ ይቅር ይላሉ፡፡ አልፎ አልፎ ግጭቶች ሲፈጠሩ እንኳ በጦርና ጎራዴ አይደባደቡም፡ በጥፊና *በቦክስ* ተመታትተው ጠባቸውን ያበርዳሉ፡፡ በተፈጥሮአቸው እኩላዊነትን እና ፍትህን የታደሉ ናቸው፡ በደል ቢደርስባቸው ለአካባቢያቸው ተጠሪ ያቀርባሉ ወይም ለፈጣሪ አሳልፈው ይሰጣሉ እንጅ ከዚህ አልፈው የጭካኔ ስራ አይሰሩም፡፡[263] ይሄንን ሲያብራራ አበሾች በጣም ቅን፣ ጠብ የማይወዱ፣ እርቅ የሚወዱ ናቸው፤ በእርግጥ ኦሮሞ ከወረራቸው ወዲህ ብዙ ነገራቸው ተምታቶባቸው በሰላም የድሮ ስልጣኔያቸውን ማስቀጠል አልቻሉም እንጅ፤ በተለይ እናርያዎች ንጉሱ እንኳን እጅግ የሚያከብራቸው ነበሩ ይላል፡፡[264] አሁንም ኢዮብ

[263] Ludolf, Hiob 1682, p. 69.
[264] Ludolf, Hiob 1682, p. 79-80.

አማራን እና ጎረቤቶቹን ያወዳድራል፡፡ እንዲህም ይላል፡፡ ይሄ ባህርይ ግን በሌሎች ጎረቤቶቻቸው የለም፡፡ መቸም በዚህ ዓለም ላይ ሁሉም መልካም አይሆን፤ መልካም ባለበት ክፉ አለና፡፡ በተለይ ትግሬዎች ከአማራው የተለየ፤ የአማራ ተቃራኒ ባህርይ እንዳላቸው ያስምርበታል፡፡[265]

ዶናልድ ሌቪን እንደተመለከተው ደግሞ አማሮች አእምሮአዊ-ተግባራዊ አራሾች፤ ጥብቅ ሀይማኖተኞች፤ እና መንፈሰ ጠንካራ ጦረኞች ናቸው፡፡ እንደ ብሄር ዋና ዋና ስኬቶቻቸው በውትድርናና አስተዳደር ረገድ ነው፡፡[266] ሬይ የተባለውም ሊቅ አበሾች ጥሩ ባህርይ እና መልካም ቁመና፣ ደልዳላ ሰውነት ያላቸው፤ አርበኛና ጦረኛ፤ ከመጠን በላይ ኩሩ፤ የውጭ ሰው የማያምኑ እንደሆኑ ሲጽፍ የውጭ ሰው አለማመናቸው ብዙ ጊዜ ለጥቃት ከመጋለጣቸው የተነሳ እንደሆነ አክሏል፡፡ ሬይ ቀጥሎም አበሾች ችሎት (ፍትህ) ወዳጅ፣ ትሁት፣ እንግዳ ተቀባይና መልካም እንደሆኑ ትዝብቱን አስፍሯል፡፡ ሬይ አቢሲኒያ ውስጥ በኖረበት ዘመን ሁሉ አንድም ባለጌ ሰው እንዳላጋጠመውም መዝግቧል፡፡[267] እንደ አለን አባባል ደግሞ አማሮች በአካላዊ ሁኔታ ቀለል ያለ ሰውነት ያላቸው፣ አጥንታቸው ቀለል ያለ፣ ወጥ እና ማራኪ ገጽታ ያላቸው ሲሆኑ የሰውነት ሁኔታቸው ፍጥነትን ያጎናጸፋቸው፤ እንደ ተርብ ተርገብጋቢ ናቸው ይላል፡፡[268] አለን ይቀጥላል፡- አማሮች "ቶሎ የመቆጣትና ነብር የመሆን ባህርይም ይታይባቸዋል"[269] እንጅ "ትንሽ ቋንቋቸውን ከለመድክና ጓደኛቸው ከሆንክ በጣም ታማኝ ጓደኛ ይሆናሉ፤ በተፈጥሮአቸው ርህሩህ፣ ለጋስና ተአማኒ ናቸው፤ በጣም ከሚያስደስት ሳቅና ቀልድ እንዲሁም ቅኔ ጋር፡፡ በዙሪያቸው ያለውን ተፈጥሮ የሚወዱ፣ ከውስጣቸው ፍቅር ያላቸው ደስተኛ ህዝብ ናቸው፡፡"[270] ይሄም ባህርይ ቀድመን ያየነው በሄሮዶተስ የተገለጠው ባህርይ ሳይለወጥ፤ ሳይቀነስበት ሳይጨምርበት ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ እናም በታሪክ ያልተበረዘ እና ሳይቋረጥ የቀጠለ የአማራ ብሄራዊ ወይም ህዝባዊ ባህርይ ሆኖ እናገኘዋለን፡፡

ደጋግመን እንደ ገለጽነው አማራ ረቂቅ ወይም የተወሳሰበ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ አወቃቀር ያለው ህዝብ ነው፡፡ በሌላ አነጋገር በእድገት ደረጃው በመንግስታዊ ህዝብነት የኖረ ህዝብ ነው፡፡ የዳበረ የስነጽሁፍ ቋንቋ ያለው፣ ወጥና ቅርጽ ያለው የአገር አጀንዳ ያለው፣ በውስጡ ትልቅ የመሆን እና ትልቅ ነገር የመስራት ፍላጎት ያለው ህዝብ ነው፡፡ ይህ ህዝብ አዳዲስ ነገሮችን ለመማር ችግር የሌለበት ነው፡፡ ለዛም ነው በብዙ ረገድ የእድገት ደረጃው የመንግስታዊ ህዝብ ባህርይ ያጎናጸፈው፡፡ ይህንን የአማራን የመማር ንቃት ብዙዎቹ አድንቀው ጽፈዋል፡፤ ለምሳሌ አለን የተባለው ሊቅ "አማራ በተፈጥሮ ትንሽ ስልጠናና ትምህርት ብቻ የሚፈልግ ባለ ብሩህ አእምሮ እንደሆነ

[265] Ludolf, Hiob 1682, p. 71.
[266] Levine, Donald N. 1965, p.5.
[267] Rey, C. F. 1922. Abyssinia of To-day: *Part I. Journal of the Royal African Society*, 21, 84, 279-290. Oxford University Press on behalf of The Royal African Society
[268] Allen, W. E. D. 1943, p. 8.
[269] Allen, W. E. D. 1943, p. 8.
[270] Allen, W. E. D. 1943, p. 8-9.

አምናሁ"[271] ሲል ምልከታውን ያስረዳል፡፡ ለዚህም፤ አለን እንደሚያስረዳው፤ "አማሮች እጅግ በጣም ተወዳጅ ግብረ ገብነት እና ስነስርዓት ያላቸው ህዝብ ናቸው፡፡ እጅግ በጣም ውስብስብ የሆነ ማኅበራዊ ተዋረድ አላቸው፡፡ ለታላቆቻቸው ጎንበስ ብለው እጅ ይነሳሉ፡፡ የታላላቆቻቸውን እጅና እግርም ይስማሉ፡፡ በተመሳሳይ የምስራቆች አይነት የተፈጥሮ ቀላልና ዲሞክራቲክ አመለካከት አላቸው፡፡ ምንም ድሀ ቢሆን አንድ አማራ ንጉሱን በቀጥታ ቀርቦ አናግሮ ጉዳዩን ያስፈጽማል፡፡ አዲስ አበባ ላይ ከንጉሱ ፍትህ የሚፈልጉ የዋሃን፣ ገበሬዎችና ወታደሮች ተሰልፈው አይቻለሁ፤ የሚጠባበቁትም ንጉሱን ለማግኘት ነበር፡፡"[272]

ከዚህ የምንማረው ነገር አማራ የሚያንጸባርቀው የስነምግባር ሁኔታ ከዚሁ ተዋረዳዊ አወቃቀሩ የሚመነጭ እና እንደገናም በተራው ተዋረዳዊው የአማራ ማኅበራዊ አደረጃጀት የሚጎለምሰው በዚሁ የአማራ ስነስርዓት አክባሪና ተገዥ ባህርይ መሆኑን ነው፡፡ ግራውፈርድ የተባለው ጎብኝ ደግሞ እንዲህ ትዝብቱን ያስቀምጣል፡፡ አማራ ስነ ምግባሩ ማራኪ ነው፤ በአመዛኙ የአውሮፓ ወይም የአረብ ተከለቁመና አላቸው፤ በአስደናቂ ሁኔታ ፈጣን እና ባለ ብሩህ አእምሮ ናቸው፡፡ ህጸጽ አለባቸው ከተባለ በአማራ ባህርይ ውስጥ ዋና የሆኑት ቁጣና ግልጽ አለመሆን ናቸው፡፡ በጣም አማኝ እና ለዚህ ዓለም ደንታቢስ ናቸው፡፡ ወንጀል ብዙም አይሰሩም፡፡ ከመጥፎ ባህርያቸው አንዱ ንዴታምነታቸው ነው፡፡ ሆኖም አለበቂ ምክንያት ወንጀል አይፈጽሙም፡፡[273] ዶናልድ ሌቪን በጥናቱ እንዳመለከተው በአማራ አስተሳሰብ ሰውነት ማለት ትልቅ ወይም ታናሽ፣ አማራ ወይም አማራ ያልሆነ፣ ክርስቲያን ወይም ባርያ፣ የሀብታም ዘር ወይም የደሀ ዘር በተባሉ ባህርያት የተከፋፈለ ነው፡፡[274] የአማራን (አቢሲኒያዊያንን) ባህርይ በተመለከተ ከተሰጡት አስተያየቶች ሁሉ የአሌክሳንደር ቡላቶቪቹ እጅግ ሲበዛ ዝነኛ ነው፡፡

> በአቢሲኒያን ጸባይ ውስጥ እንደሆነው ሁሉ ብዙ ተቃራኒ ነገሮች በአንድ ሰው ውስጥ ተዋህደው ይገኛሉ ብሎ ለማሰብ ይከብዳል፡፡ ባህርያቸው በዙሪያቸው ከቧቸው እንዳለው ተፈጥሮ አይነት ነው፡ - እንደ ብዙ ሸጦች፣ ገደላገደሎች፣ ተራሮች እና ሜዳማ ስፍራዎቻቸው እርስ በእርስ እንደሚለዋወጡት ከቦታ ቦታ፣ እንዲሁም ከምድር ወገብ ጋር የተቀላቀለ ቀዝቃዛ አየር ያለ ባህርይ ነው ያላቸው፡፡ ለራሴ ነጻነት ሰጥቸው ባወዳድር ይሄንን ነው የምለው፡- አቢሲኒያዊ ችሎታና አስተምህሮት አቀባበሉ እንደፈረንሳዊ ነው፤ ለተቆጣጠራቸው ህዝቦች የሚያደርገውን ሁኔታ እና የአስተዳደር ክህሎቱ እንደ እንግሊዛዊ ነው፤ ኩራቱ እንደ ስፔኖች ነው፤ ለእምነቱ ባለው ፍቅር፣ ትእግስትና እርጋታው እንደ ሩሲያዊ ነው፤ በንግድ ችሎታው እንደ አይሁድ ነው፡፡ ነገር ግን

[271] Allen, W. E. D. 1943, p. 8.
[272] Allen, W. E. D. 1943, p. 8. j
[273] Crawfurd, J. 1868, p. 286.
[274] Donald Levine, p. 257, 'Ethiopia: identity, authority, and realism', in Pye and Verba, op. cit. p. 250

ከእነዚህ ሁሉ ባህርያቱ በተጨማሪ በጣም ጎበዝ፣ ብልጥና ተጠራጣሪ ነው፡፡[275]

አማሮች ምንም እንኳ ለመማር ፈጣኖችና ንቁዎች ቢሆም በአንዳንድ ጉዳዮች ረገድ ዝግ ናቸው፡፡ ለምሳሌ ግራውፈርድ ይሄንን ትችት ያቀርባል፡፡ ግራውፈርድ እንደሚከራከረው አማሮች ለለውጥ ዝግጁ አይደሉም፣ እምነትና ልማዳቸው እንዲሁም ማኅበራዊ ህጋቸው ለውጥን አያበረታታም፡፡ ሁሉንም ልክ እንደ ድሮው በሚል ፈሊጥ ጠብቀው ለመሄድ ይታትራሉ፡፡ ለውጥ ግን አይቀሬ ነውና ሊለውጡት የማይፈልጉት ሁሉ እየፈራረሰ እየተለዋወጠ ይገኛል፡፡[276] ይሄንን ክርክር በእርግጥ በቀላሉ ማጣጣል አይቻልም፡፡ አማራ አሁንም ቢሆን አንዳንድ ነገሮችን፤ በተለይም እምነትና ልማድን በተመለከተ፤ በቶሎ ነገሮችን አይቀበልም፡፡ አጥንቶ፣ መርምሮና አሰላስሎ ከያዘ በኋላ እንደሚቀበል የምንገነዘበው ነው፡፡ በሌላ አተያይ የዚህ ህዝብ ህልውና እና ማንነት ተጠብቆ የቆየበትም አንዱ ምክንያት ይሄው ዝግነቱ እና ለውጥን ሳይፈትሽ የማይቀበል በመሆኑ ነው፡፡ ስለዚህ ይሄ ክርክር እውነት ሆኖ በጠቀሜታ ግን ሁለት ገጽታ ያለው ነው፡፡ ይህ እንዳለ ሆኖ፤ ሳሙኤል ጎባት እንደሚለው፤ አማሮች የሚያማምሩ፣ ጠንካሮችና ንቁዎች ናቸው፡፡[277] ሳሙኤል የአማራን መልካምነት ከማብራራት አልፎ በአማራና በትግሬ መካከል ያለውን የባህርይች ችግር እያነጻጸረ አቅርቧል፡፡ የሳሙኤልን እይታ ቃል በቃል ለማስቀመጥ፡-

> The inhabitants of… Amhara… are better informed, more inoffensive, and civilized, than the people of Tigre… The Amhareans are, therefore, frequent objects of pleasantry in the province of Tigre.... Slave merchants, indeed, well understand this difference of character, and, regarding the Amhareans as men of mild and benevolent dispositions, pay a high price for them much more readily than for the inhabitants of the northern districts…"[278]

የዚህን ቀጥታ ጥቅስ ሀሳቦች ወደ አማርኛ ጠቅለል አድርጎ ለመመለስ ያህል አማሮች ከትግሬ በተሻለ ሁኔታ አዋቂዎች፣ ሰው የማያስቀይሙ፣ እና ስልጡን ናቸው፡፡ አማሮች በትግሬ ውስጥ ተወዳጅ ናቸው፡፡ የባርያ ነጋዴዎች ይህንን የባህርይ ልዩነት ይረዳሉ፡፡ አማሮቹ ቅንና የሰው ገንዘብ የማይወዱ፣ ይልቅም ለጋስ መሆናቸውን ያውቃሉ፡፡ በተቃራኒ ትግሬዎች ግን አታላይ እና ቅንነት የጎደላቸው መሆናቸውን ያውቃሉ፡፡ ሳሙኤል ሲያጠቃልልም እንዲህ ይላል፤ ቃል በቃል፡- "የሁለቱ ግዛት ነዋሪዎች (አማራና ትግሬ) በቋንቋ ብቻ ሳይሆን የሚለያዩት፡ የተለያየ ብሄራዊ ጠባይ

---

[275] Bulatovich, Alexander 1897.
[276] Crawfurd, J. 1868, p. 289.
[277] Gobat, Samuel 1850 (journal ended in 1833).
[278] Gobat, Samuel 1850 (journal ended in 1833).

ባለቤት በመሆንም ነው"፡፡[279] ግራውፈርድ ስለትግሬ የሚናገረው ነገር ከዚህ ጋር ይገጣጠማል፡፡ እንደ ግራውፈርድ አባባል የትግሬ ነዋሪዎች ከአማራ ተቃራኒ ባህርይ ያንጸባርቃሉ፡፡ በተጨማሪም ትግሬዎች "ምንም እንኳ ለባህር ቅርብ ቢሆኑም ስለባህር ከሌሎች ብኄሮች ያነሰ ግንዛቤ ነው ያላቸው፡፡ ከራሳቸው በቀር ለሰው ልጅ ሁሉ ደንታ ቢስ ናቸው፡፡ ይሁንና ታታሪ ሰራተኛ ናቸው፤ በፖለቲካ ረገድ ሸፍጠኛ ቢሆኑም በግለሰብ ደረጃ ታማኝ ናቸው፡፡"[280] ከዚህ አስተያየት ጋር የሚስማማው ደግሞ አለን ነው፡፡ አለን እንደሚለው ትግሬዎች ከአማራ በብዙ ረገድ የተለዩ ናቸው፡፡ አማራና ትግሬ በደማቸው ውስጥ የተለያየ የሀምና የሴም ዘር አለ፡፡ ትግሬዎች ላይ የሀም ደም ይበልጣል፡፡[281]

ይህ የባህር ህዝብነት ወይም ባህር-ጠልነት ጉዳይ በቀደሙት ምእራፎች ስለ አሞራዊያን (አማራ) ባህረተኝነት ያየነውን ማስታወስ ያስፈልጋል፡፡ አማራ በአሁኑ ጊዜ መሀል አገር ላይ እየኖረ የባህር ፍቅርና እውቀት ያለው ህዝብ ነው፡፡ ትግሬዎች በተቃራኒ ባህር ድንበር እየኖሩ ለባህር ደንታ ቢስ ናቸው፡፡ ይህም ወደ አሞራዊያን የባህረተኝነት ልማድ ይዘረጋል፡፡ አማራ ጥንት ባህረተኛ ከሆኑት አሞራዊያን (ፊንቃዊያን) ወይም ሄሞራይትስ የመጣ ነው የሚለው አስተሳሰብም ትክክለኝነት ይታይበታል፡፡ የዚህ የአማራ የጥንታዊ ባህረተኝነት ባህርይም በዘመናዊው ዓለም በአሻራነት መቀጠሉ አልቀረም፡፡ ለምሳሌ፡- የቀድሞ ባሕር ኃይል መለዮ ለባሾችና ሲቪል ሠራተኞች የኅብረት-- ሥራና መረዳጃ ማህበር ባሳተመው "ኢትዮጵያ፡ የባሕር ጠረፏና የባሕር ኃይሏ" በተሰኘው መጽሃፍ[282] በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ-መንግስት፤ ማለትም አብዛኛው አፍሪካ በቅኝ ግዛት ቀንበር ስር በነበረበት ወቅት በደቡባዊው የአፍሪካ ክፍል የኢትዮጵያ መርከበኞች የገጠማቸውን አስደናቂ ነገር አስፍሯል፡፡

ነገሩም እንዲህ ነው፡፡ በ1962 ዓ.ም የፈረንሳይ ቅኝ ግዛት በነበረችው ማዳካስካር የኢትዮጵያ የጦር መርከብ ለጥገና ወደዲያጎ ስዋሬዝ ደሴት በማቅናት አርፋ ነበር፡፡ የኢትዮጵያ መርከበኞች ከዛ በፊት በብዙ አገሮች ሲመላለሱ እጅግ አድናቆት ያገኙ ነበር፡፡ በዚህ በማዳጋስካርም እጅግ አድናቆት ያገኙ ነበር፡፡ በዛ ጊዜ አፍሪካ በቅኝ ግዛት ስር ሆኖ የኢትዮጵያ የጦር መርከቦች በጥቁር ካፒቴኖች እየተመሩ በነጻነት መንቀሳቀስ ለተቀረው አፍሪካ ለማመን ከባድ ነበር፡፡ በዚህች ዲያጎ ስዋሬዝ በተባለች ደሴት ታዲያ ለጥቁር የተከለከለ መዝናኛ ውስጥ ድንገት የኢትዮጵያ መርከበኞች ገብተው ግብግብ ተፈጠረ፡፡ በዚህም የኢትዮጵያ መርከበኞች እርምጃ በመውሰዳቸው ጉዳዩ ወደ ኢትዮጵያ መንግስት እና የቻርለስ ደጎል የፈረንሳይ መንግስት በመድረሱ ቻርለስ ደጎል ለስህተቱ ማስተበበያ ሰጥቶ አጥፊ ነጮችንም እንደሚቀጣ አስታውቆ በኢትዮጵያዊያኑ አሸናፊነት ችግሩ ሊፈታ ችሏል፡፡ እዚህ ላይ የኢትዮጵያን መርከበኞች ማን አማራ አደረጋቸውና

---

[279] Gobat, Samuel 1850 (journal ended in 1833).

Gobat, Samuel 1850 (journal ended in 1833).

[280] Crawfurd, J. 1868, p. 286.

[281] Allen, W. E. D. 1943, p. 9.

[282] የቀድሞ ባሕር ኃይል መለዮ ለባሾችና ሲቪል ሠራተኞች የኅብረት-ሥራና መረዳጃ ማህበር፤ (2000፡ 294-297) ዓ.ም፤ *ኢትዮጵያ፡ የባሕር ጠረፏና የባሕር ኃይሏ፡፡* አዲስ አበባ፡፡

የሚል ግርግር ሊነሳ ይችላል፡፡ ሆኖም የአማራ አሻራ መሆኑን፤ እርሱም ከጥንት የነበረው የአማራ ባህረተኝነት ባህርይ በዘመናዊው ዓለም ተንጸባረቀ ብሎ መልሶ ማለፍ ነው፡፡ ነገሩ ከአማራ አሻራነትም ባሻገር የአማራው ተብሎ በጠባብ ብሄረተኞች በሚቀርበው ክስ መሰረት እንደገናም ያንን ያቋቋመው ያው አማራው ስለመሆኑ ጥርጥር ስለማያስነሳ የሚል ሀተታ ጨምረንበት እናልፋለን፡፡

ወደ አማራ ተናጠል ባህርያዊ እይታ ስንመለስ ግራውፈርድ እንዲህ ይታዘባል፡- አማሮች ለጋስና እንግዳ ተቀባይ ናቸው፡፡ በራቸው ለትንሽም ለትልቅም ለሁሉም እንግዳ ክፍት ነው፡፡ ማንም እንግዳ ወደ ቤት ሲመጣ በማንኛውም ሰአት ቢሆን ምግብ ይቀርብለታል፤ እምቢ ማለት አይፈቀድም፡፡[283] ለእንግዳ ብቻ ሳይሆን በልጅ አስተዳደግ እና በጋብቻ ህይወታቸውም ጥሩዎች እንደሆኑ ግራውፈርድ ያሰምርበታል፡፡ ግራውፈርድ እንደሚለው አቢሲኒያዊያን ለልጆቻቸው ትሁትና ርህሩህ ናቸው፡፡ ልጆች ታላላቆቻቸውን በራሳቸው ፈቃድ ለመርዳት ማኅበራዊ ህጋቸው ነው፡፡ ወላጆች በእንጀራ ልጆችና በልጆች ላይ ምንም ልዩነት እና አድሎ አያደርጉም፡፡ ጋብቻ የሚፈጸመው በማኅበራዊ ስምምነት (ሲቪል ኮንትራክት) ሲሆን በማንኛውም ጊዜ ሊፈርስ ይችላል፤ የሚቆርቡትም እድሜያቸው ትልቅ ሲሆን ነው፡፡ ትግሬዎች ግን እንደ አማራው ረጋ፡ ፈታ ያሉ አይደሉም፤ ሴቶችን እንደ አሻንጉሊት ነው ሚቆጥሯቸው፤ እንደ ሀራም ከአጠገባቸው ባያርቋቸውም፡፡[284]

አማሮች ወይም አቢሲኒያዎች በልጅ አስተዳደግ፣ አቀራረጽና በጋብቻ ሁኔታ ብቻ ሳይሆን ባህላቸው የንግግር ነጻነት የሚፈቅድ መሆኑም ሌላ ዋጋ ያለው ነገር እንደሆነ ተመዝግቧል፡፡ እንደ ግራውፈርድ አባባል አማሮች ከፍተኛ የሆነ የንግግር ነጻነት አላቸው፡፡ የኔ ቢጤዎች እንኳን የበላዩን መንካት፣ መጎተት እና ጨርቁን ማጎሳቆል ይችላሉ፡፡ ጉንተላ የሚካሄድበት የበላይ ጎንታዩን አይቶ በእድሜ ትልቅ ከሆነ ሳቅ ብሎ አልፎት ይሄዳል፡፡ እብድን እንኳ አያስሩም፡፡ ስድብ አይወዱም፡፡ ብዙዎቹ የችሎት ስራዎች የተሰዳደቡትን ማስታረቅ ናቸው፡፡ አስገድዶ መድፈር በጣም አስጸያፊ ወንጀል ነው፡፡ አቢሲኒያዊያን መልካም ባህርይና ባህላቸው ለዘመናት ብሄራዊ ባህርይ ሆኖ ቆይቷል፡፡ ነገር ግን ከዘመነ መሳፍንት መምጣት ወዲህ የጥንቱን መልካምነታቸውን እያጡት ይገኛሉ፡፡[285]

ለማጠቃለል ሌቪን የተለያዩ የጥንት ጸሀፍት በአድናቆት ስለ ኢትዮጵያዊያን የአምላክ ህዝብነት፣ የፍትህ ህዝብነት፣ ደግነትና ጀግንነት የጠቃቀሰው ከአማራው ጋር የተገናኘ ነው፡፡ የተጠቀሱት ባርያት ለአማራ ሀብቱ ናቸው፡፡[286] የአሁኑ አማራ ባህርይ በዚህ ታሪክ ከተገለጸው የተለየ አይደለም፡፡ ከዚህ ሁለት ሶስት ዓመት ወዲህ ጀምሮ ከእንግዲህ በኋላ በአማራ ህዝብ ውስጥ አዲስ ክስተት እየመጣ ነው፡፡ ይሄም ጠንካራ

---

[283] Crawfurd, J. 1868, p. 290.
[284] Crawfurd, J. 1868, p. 291.
[285]Crawfurd, J. 1868, p. 289.
[286] Levine, Donald 1974 (2000 ed). *Greater Ethiopia: The Evolution of a Multiethnic Society.* The University of Chicago Press.

አማራዊ ትስስር፡፡ ከዚህ በፊት የነበረውን ሁኔታ የበለጠ አጥብቆ በአንድ እጣ ፋንታ የሚያኖረው ግዮናዊ አማራነት እያበበ ነው፡፡

ጦረኝነት፤
የአማራ ብሄራዊ ባህርይ

አማራ ነጻ ህዝብ ነው ብለናል፡፡ ከነጻነቱ ጀርባ ያለው ኃይል ባህርይው ነው፡፡ ያ ባህርይው ጦረኛነቱ ነው፡፡ በጦረኛ ባህርይው ራሱን ጠብቆ ቆይቷል፡፡ በጦረኛ ባህርይው ተአምር ሰርቷል፡፡ የሰራውም አለማቀፍ ገድል እስከዛሬ ከእርሱ አልፎ ለጥቁር ህዝብ ሁሉ መኩሪያና መከበሪያ ነው፡፡ ነጻነቱን፣ አይበገሬነቱን፣ አይወረሬነቱን በጦረኝነቱ አስጠብቆ የኖረ ህዝብ ነው፡፡ እንኳን ጦርነት ገጥሞ ያሸነፋቸው ዝናውን የሰሙት ሁሉ በአንድ ቃል አማራ ጦረኛ ህዝብ እንደሆነ ይስማማሉ፡፡ ይሄ የተፈጥሮ ወታደር ህዝብ እንደ ህዝብ ከታወቀበት ጊዜ ጀምሮ ጦርነት ተለይቶት የማያወቅ ህዝብ ነው፡፡

በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ኢጋማሽና መጨረሻ ስለነበረው የአቢሲኒያ ጦር ማለትም የአማራ ጦር ከጦሩ ጋር አብሮ በመዝመት የአይን እማኝነቱን የሰጠው ሩሲያዊ አሌክሳንደር ቡላቶቪች ብዙ የሚያጫውተን ነገር አለ፡፡ ቡላቶቪች እንዲህ ይላል፡፡ የአቢሲኒያ ጦር ማለት የተለየ ባህርይ ያለው የአቢሲኒያ ህዝብ ማለት ነው፡ ነጻና ለእያንዳንዷ ነገር ጥልቅ ምርምር የሚያደርግ፡፡ ከሌላው ህዝብ በተሻለ ያደገ፣ ከመጠን በላይ ተጠራጣሪ እና ድንገታዊ ባህርይ ያለው ነው፡፡ ወታደሩ ማንኛውንም ይመቸኛል የሚለውን ሊጋስ፣ ጥሩ ሰብእና ያለውን እና እድለኛ የሆነውን መስፍን ወይም ንጉስ መርጦ ለማገልገል ራሱ ሄዶ ይገባል፡፡ ለምሳሌ ምኒልክ አሁን 60 000 ጦር ሲኖራቸው ተክለ ሀይማኖት 5000 ብቻ አላቸው፡፡ ድሮ ግን የተገላቢጦሽ ነበር፡፡ ለእኛ ለአውሮፓዊያን ይሄ ድንገቴ የአቢሲኒያ ወታደር ያልተደራጀ ይመስለናል፡፡ ነገር ግን በዚህ ያልተደራጀ በሚመስለው ጦር ውስጥ በታሪክ እጅግ ያደገ ባህል አለ፡፡ እርሱም የውስጥ ስነ ስርአተኝነትና የውጊያ ልማድ ናቸው፡፡[287]

ቡላቶቪች ይቀጥላል፡፡ አማሮች ብሄራዊ የጦር ልማዳቸው ረቀቅ ያለ ማሰሪያ ህግና ደንብ የለውም፡፡ ለምሳሌ የግራዝማቹ ጦር አልሆንልህ ቢለው ወደ ሌላው ራስ ጦር ሄደው ተሰልፈው ይዋጋሉ፡፡ ሁልጊዜም እውነተኛውን ሁኔታና ጠቀሜታ እየወሰኑ ነው የሚዋጉት፡፡ ሁልጊዜም የተሻለ ወደ ሚያዋጋቸው መሪ ገብተው ይዋጋሉ፡፡ ሹመት በሂደት ደረጃ በደረጃ የሚሰጥ ነገር ሳይሆን በሰውየው ፈቃድ ላይ ተመስርቶ የሚሰጥ ነገር ነው፤ አንድ ተራ ወታደር ወዲያውኑ በማንኛውም ቅጽበት ራስ ተደርጎ ሊሾም ይችላል፡፡ የአቢሲኒያ ወታደር የተዋጊነት መንፈስ እጅግ ከፍ ያለ ነው፡፡ የእያንዳንዱ ወታደር ግብም አንድ ብቻ ነው፡፡ ጠላቱን መግደል ብቻ፡፡ ይሄን ሀቅ በምንም ነገር ሊሸፋፍኑት እና ሊያለባብሱት፡ ራሳቸውን ሊሸውዱበት አይሞክሩም፡፡ ይልቅ ጦርነት ማለት መግደል ማለት እንደሆነ ያውቃሉ፡፡ እናም ወደ ጦርነት ሲሄዱ በታላቅ ደስታ ነው፡

[287] Bulatovich, Alexander 1897.

፡ እንደገናም ጦርነት ለአቢሲኒያዊ የጊዜ ማሳለፊያ፣ የገቢ ምንጭ፣ ምኞትን ማሳኪያ እንዲሁም የራስን ጀግንነት አሳይቶ ክብርን መቀዳጃ ተግባር ነው፡፡ የአቢሲኒያ ወታደር ለመግደል ይሄዳል፡፡ በአውሮፓዊያን ባህል ግን ወደ ጦርነት ሲኬድ ራስን መስዋእት ለማድረግ የልብ ዝግጅት ተደርጎ ነው፡፡ የአውሮፓ ጦር እንደ አቢሲኒያ ወታደር ጠላትን ፊት ለፊት ገጥሞ ለመግደል ሳይሆን መስዋእት ለመሆን ነው የሚሄደው፡፡ ከዚህ ተነስተን የአቢሲኒያ የጦርነት ልማድ ለመሰዋት ሳይሆን ለመግደል ስለሚሄድ ነው አሸናፊ የሚሆነው ማለት እንችላለን፡፡ ለጦርነት በደስታ ይሄዳሉ፡፡ ደመትኩስ ቢሆኑም ጀግኖች ናቸው፡ ፈጣን አስተውሎት ስላላቸው እንዴት አድርገው ሁኔታዎችን እና የመሬትን ባህርይ መጠቀም እንዳለባቸው ያውቃሉ፡፡ ይሄ የአቢሲኒያ ጦር ሀይለኛ ብርታት አለው፡ ፡ ትንሽ ምግብ ብቻ ይይዛሉ፤ ሙቀቱን፣ ብርዱን እና ረዥም ጉዞን ሁሉ ይቋቋማሉ፡፡ ነገር ግን ጥሩ መሪዎች ይፈልጋሉ፡፡ የበታቾቹን እምነትና ክብር የማያገኝ ወደ ጦርነት ሊመራቸው አይቻለውም፡፡ ለውትድርና አንድ የሆነ አስተሳሰብ አላቸው፣ ሲዋጉም ለዛው አስተሳሰብ ነው፤ ያም ለጦር መሪያቸውና ለራሳቸው ጀግንነት ቃል የሚገቡበት ነው፡፡ ሁልጊዜም ንቁ እና ጠያቂ ግንኙነት አላቸው--አንዳቸው ከአንዳቸው ጋር፣ አዛዦቻቸው የማያምኑበትን ነገር አድርጉ ቢላቸው አይታዘዙትም፡፡[288]

ዲዮዶረስ ስለ ኑብያ ኢትዮጵያዊያን ሲጽፍ በውጭ ወረራ ስር ወድቀው የማያውቁ፣ ሁልጌዜም ነጻ ህዝብ ሆነው የሚኖሩ ናቸው ይላቸዋል፡፡ በእርግጥ ኑብያን አክሱሞች ካጠፉ በኋላ ይሄንን ባህርይ የራሳቸው አደረጉ[289] ይላል፡፡ ስህተት ቢሆንም ቅሉ፤ ምክንያቱም ኑብያ ራሱዋ ኢትዮጵያ ስለነበረች፡፡ ስለማይጨው ጦርነት የተጻፈው የሀበሻ ጀብዱ[290] ተብሎ የተተረጎመው የአዶልፍ ፓርለሳክ መጽሃፍ ስለዚሁ የጦርነት ባህል ይነግረናል፡፡ በዚህ መጽሃፍ እንደ ተጠቀሰው የአቢሲኒያ ወታደር የትግሬ ተራሮች ራት ሆኖ ቀርቷል፡፡ ወታደሮቹና ህዝቡ በድፍረት፣ በጀግንነት ተዋግተዋል፡፡ የመርዝ ጋዝን ተቋቁመው ተዋግተዋል፡፡ ከዛም በኋላ የመጣው የአርበኝነት ትግል አማራን ልክ እንደ ስሙ ሁሉ ጦረኛነቱን ያስመሰከረ ነው፡፡ የአማራ ጦረኛነቱ የሚመነጨው ከፖለቲካዊ አወቃቀሩ እና ማህበረ-ኢኮኖሚያዊ አደረጃጀቱ እና ስለራሱ ነጻነት ካለው አስተሳሰብ ነው፡፡ ተዋረዳዊ መዋቅር ወይም የመንግስት አወቃቀር ያለው ህዝብ ስለሆነ የሙያ ክፍፍል አለው፡፡ ከእነዚሁም የሞያ ክፍፍሎች አንዱ ወታደርነት ነው፡፡ በእርግጥ የአማራ ህዝብ በታሪክ ከጦርነት ያረፈበት ጊዜ ስለሌለ ህዝቡ የተፈጥሮ ወታደር (Natural soldier) ነው፡፡ ከዚህ ተፈጥሯዊ ወታደር ህዝብ የሚቀዳ ደግሞ ውትድርና ሞያው ወይም የስራ እጣው የሆነ የህብረተሰብ ክፍል አለ፡፡

[288] Bulatovich, Alexander 1897.

[289] Levine, Donald 1974, p. 12.

[290] ፓርለሳክ አዶልፍ 1989 ዓ.ም (ተርጓሚ-ተጫነ ጆብሬ መኮንን)፡ *የሀበሻ ጀብዱ፡፡*

ሴት አማራ፤
ዘውድ እናት ሚስት

በአማራ ህዝብ ውስጥ የሴት ቦታዋ፣ ሁኔታዋና ያላት ዋጋ እንዴት ይታያል? ሴት ማለት በአማራ ውስጥ ምንድናት? ምንስ ሚና ትጫወታለች? እነኝህን ጥያቄዎች ለማብራራት በመጀመሪያ የተጠኑ ሰነዶችን እንዳስሳለን፡፡ በአሁኑ ዘመን በአማራ ፖለቲካ ውስጥ ንቁ ተሳትፎ የሚያደርጉ ሴቶች መኖራቸውም ሳይዘነጋ፡፡ የዛሬው ዘመን የሴት እኩልነት ፖለቲካ አለማቀፍ አጀንዳ ከመሆኑ በፊት የአማራ ሴት እንዴት ያለ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ እንዲሁም ኢኮኖሚያዊ ተሳትፎ ነበራት የሚለውን የምናየው አጠቃላይ የአማራ ህዝብ ከደረሰበት የማበረሰብ አደረጃጀት እድገት አንጻር ነው፡፡ ዶናልድ ክሩሚ እንደሚለው አማራ በባህሉ ለሴትም ለወንድም እኩል የውርስ፣ የስልጣንና የስያሜ መብት ይሰጣል፡፡ ወደ ላይ በእናትም በአባትም ወገን ዘር ይቆጥራል፣ ንብረትም ይወረሳል፤ ወደታች ወደ ሴትም ወደ ወንድ ልጅም እኩል ሽግግር ይደረጋል፡፡ ምንም እንኳ ይሄ የጾታ እኩልነት በተግባር ችግሮች ቢኖሩትም በአስተሳሰብ ደረጃ ምልሉ ነው፡፡[291]

በተቃራኒው በምእራባዊያን ሴቶች ባህል ባል በሚያገቡበት ጊዜ ማንነታቸው ይጠፋና በባላቸው ማንነት መታወቅ ይጀምራሉ፡፡ የባላቸውን መጠሪያ ስም ይወስዳሉ፣ ከራሳቸው ስረ-ቤተሰብ ጋርም ይቆራረጣሉ፡፡ ሴት በምእራባዊያን ውስጥ የራስዋ ቦታ የላትም፡፡ ልጆቿንም በስሟ አትጠራም፡፡ እርሷም በወላጆቿ ስም አትጠራም፡፡ በአጭሩ የምእራባዊት ሴት በወንድ ማንነት ውስጥ ቀልጣ የምትጠፋ፣ ለራስዋ ስምና ማስታወሻ የሌላት ፍጥረት ናት፡፡ የምእራባዊያን ሴቶች ባል ሲያገቡ ብቻ አይደለም ችግር የሚያጋጥማቸው፡፡ ባል ሲፈቱም እንጅ፡፡ ባል በሚፈቱበት ጊዜ ያንን ወርሰውት የነበረውን ማንነት መልሰው ይጥሉና ሌላ የሚያገቡትን ወንድ አዲስ ማንነት ይወርሳሉ፡፡ ስለሆነም የምእራባዊያን ሴቶች ያልጸና ማንነት፣ የማይቀጥል ማንነት እና በራሱ የማይቆም ማንነት ባለቤት ናቸው፡፡ የአማራ ሴቶች ግን የራሳቸው ማንነት ያላቸው፣ በራሳቸው የሚጠሩ፣ ቢያገቡም ቢፈቱም የማይለዋወጥ ማንነት ያላቸው ፍጥረታት ናቸው፡፡

እንግዲህ ስለ አብዮታዊው ብዕረኛ አባ ባህርይ ባወሳንበት በመጀመሪያው ምዕራፍ የአማራ ትናንትና ዛሬ እጅግ የተሳከረ፤ ትናንት የተባለው ዛሬ፣ ዛሬ ደግሞ ነገ እየሆነ እዚህ ደርሰናል ብለናል፡፡ በዚህም በአማራ ኡደታዊ ሁነታዎች መሰረት ባለፉት ምእራፎች ንግስት ማከዳ በውብትና ቁንጅናዋ የመካከለኛው ዘመን የአማራ ተራራ (የአማራ ተራራ ተምሳሌተ--ገነት) ውብ አማራዊት ሴት አምሳያ እንደሆነች አይተናል፡፡ ማከዳ እና የአሁኖቹ የአማራ ወይዛዝርትም አንድ አይት እንደሆኑ ሴልደን የተባለን ፀኃፊ ዋቢ ጠቅሰን አስረድተናል፡፡ የሄሮዶተስንም ምስክርነት ደግመናል፡፡ ጥቁር ነኝ ግን ከኢየሩሳሌም ቆነጃጅት ሁሉ ማራኪ ነኝ ያለችው ንግስት ማከዳ ለሶሎሞን መህልየ

[291] Crummey, Donald 1983, p. 207. Family and Property amongst the Amhara Nobility. The *Journal of African History*, 24, 2, The History of the Family in Africa, 207-220. Cambridge University Press.

ዘመሀልየ ዘሶሎሞን መዝሙር መንስኤ እንደሆነች ገልጸናል፡፡ ይህችም ውብ ንግስት በኋላ ስለአማራ ተራራ አማራዊት የውበት ሰገነት ከተቀኙት ቅኔዎች ጋር ተመሳሳይ እንደሆነች በማስገንዘብ በአማራ ህይወት ውስጥ ትናንትና ዛሬ ድንበር አልባ መሆናቸውን አሳተናል፡ ፡ አሁንም ፈለገ--ማከዳ የአማራ ወይዛዝርትን ሁኔታ በአጭሩ እንቃኛለን፡፡

ለዚህም መሲንግ ሲሞን የአማራ ባህል ከውስጡ ከውጭ እንደሚታየው ጨቋኝና ፈላጭ ቆራጭ አይደለም ብሎ ይከራከራል፡፡ የአማራ ሴት ለልጅዋ ስም የመሰየም ሙሉ መብት አላት፡፡ አብዛኛው የምትሰጠው ስምም ከወቅታዊ ስሜትዋ ጋር የተገናኘ ነው ሲል ያረጋግጣል፡፡[292] ክሩሚ ዶናልድ የአቢሲኒያ ሴቶች በአጠቃላይ አስደናቂ የሆነ የሀብት ባለቤትነት መብት ነበራቸው ካለ በኋላ የአላን ሆበንን የአማራ ሴት ከባልዋ ጋር እኩል መብት እንዳላት አረጋግጦ ጽፏል የሚል ድምዳሜ ይጠቅሳል፡፡[293] እንደ ዶናልድ ሌቪን ጥናት በአማራ ፖለቲካዊ ባህል ውስጥ ስልጣንን በተመለከተ ውስብስብ የሆነ የእምነት፣ ምልክት እና እሴት ዋናውን ቦታ ይይዛል፡፡ በመላው አማራ ባህል ውስጥ ስልጣን መልካም ነገር ነው፡- ለህዝብ ደህንነት፣ ታዛዥነት፣ ለህግ ተገዥነት እና ምስጉንነት ያገለግላል፡፡ በአንድም ይሁን በሌላ መንገድ የማንኛውም አማራ ህይወት ከስልጣን ወኪሎች ጋር የተሳሰረ ነው፡፡ የእነዚህ ስልጣን ወኪሎች አለመኖር የመጥፎ ነገር ምልክትና ጎዶሎነት ስሜትን ያመጣልና፡፡[294] በዚህ ረቂቅነትና ውስብስብነት ባለው የአማራ ባህል ውስጥ ታዲያ ሴት አንዷ አካል መሆንዋ አይዘነጋም፡፡

በአማራ ታሪክ ውስጥ ሴት እሰከ ከፍተኛው የስልጣ እርከን የምትደርስበት የማኅበረሰብ አደረጃጀት አላት፡፡ ሴት መሪዎች ወይም ንግስታት ነበሩ፡፡ ሴት በፖለቲካው ውስጥ በየዘመናቱ ጉልህ ሚና ተጫውታለች፡፡ ከታሪክ ለመጠቃቀስ ያህል አንደርሰን ክኑድ ታጌ[295] የሚባል ምሁር ስለዮዲት ጉዲት እጅግ አስገራሚ ታሪካዊ ትንተና ሰጥቷል፡ ፡ በትንተናው መሰረት በግብጽ ቤተ ክርስቲያን የጳጳሳት ታሪክም ይህች ሴት ተጠቅሳለች፡ ፡ በዛን ጊዜ የነበረው የሀበሻ ንጉስ በወቅቱ ጊዮርጊስ ለተባለው የኑቢያ የክርስቲያን ንጉስ እርዳታ የጻፈበትን ደብዳቤ ዋቢ በማድረግ፡፡ በዚህ ደብዳቤ የተገለጸችው ሴትም የቤኒ አልሀምአዊያህ ንግስት እደሆነች ተጠቅሷል፡፡ ይሄም ህዝብ የዳሞት ህዝብ እንደነበረ እና በደቡብ ምዕራብ ሸዋ፡ ከአባይ ምስራቅ ይገኝ እንደነበር ተጠቅሷል፡፡[296] አርጎባ በአጣጥየ መቃብሯ መገኘቱ በምስክርነት ይያዛል፡፡ ይህች ለ40 ዓመት የገዛች ሴት በትግሬ ጉዲት፣ በአማራ እሳቷ፣ በጥልጥል (አፋር) ደግሞ ጋኣዋ ተብላ እንደምትጠራ የኢትዮጵያ ነገስታት

---

[292] Messing, Simon D. 1974. Individualistic Patterns in Amhara Onomastics Significant Expressions and Their Relationship to Family and Population Problems. *Ethos*,2,1,77-91. Wiley on behalf of the American Anthropological Association

[293] Crummey, Donald. 1981, p.46.

[294] Donald Levine, 'Ethiopia: identity, authority, and realism', in Pye and Verba, op. cit. p. 250

[295] Andersen, Knud Tage 2000. *The Queen of the Habasha in Ethiopian history, tradition and chronology*. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies,* University of London, 63,1, 31-63. Cambridge University Press on behalf of School of Oriental and African Studies.

[296] Andersen, Knud Tage 2000, p. 34-36.

መዝገብ ያስረዳል፡፡[297] ይህች ሴት ከሶሎሞናዊያን ዘር ያልሆነች እና ትርዳ ገበዝ እንደምትባልም ትውፊት ያትታል፡፡[298] ዮዲት ማለት አቻ የለሽ ቆንጆ እና የንጉስ ውድም አስፈር የልጅ ልጅ የነበረችና ትውልዷም ሃሃይሌ (ከአክሱም ብዙም የማይርቅ ስፍራ) እንደነበር፤ ጉዲት የተባለችበትም ምክንያት ገበዘ ጽዮን የተባለችውን በወርቅ የተሰራች ቤተ ክርስቲያን በማቃጠሏ ነው የሚል ትውፊትም ይገኛል፡፡ እምነቷን ወደ አይሁድነት ከቀየረች በኋላ ክርስትናን ለማጥፋት እንደሞከረችም ይታመናል፡፡[299] የሶሎሞናዊያንን ልማድ ባለመጠበቋ እና አብያተ ክርስቲያናትን በማቃጠሏ አማሮች የነገስታት ዘርነቷን የፋቋት ሰው እንደሆነችም መላ ይመታሉ--ፀኃፊዎች፡፡[300]

አንደርሰን እንደሚለው ኢትዮጵያ በተለዋዋጭ ስም ጉዲት፣ ዮዲት፣ እሳቷ፣ እና ጋአዋ በተባለች በበጎም በክፉም የምትነሳ ንግስት እንደተመራች ትውፊቶች ያስረዳሉ፡፡ በአንድ ወገን እጅግ ቆንጆ የሆነች፣ ከንግስት ሳባ ጋር የምትወዳደር፣ የነገስታት ዘር እንደሆነች ይነገራል፡፡ በሌላ ወገን ደግሞ ተራ ሴት እና የመንግስትን መዳከም በመጠቀም ንጉሱን ገድላ አብያተ ክርስቲያናትን ሁሉ ያወደመች ናት የሚሉ አሉ፡፡ ትውፊቱ በተመሳሳይ ሁኔታ የመጨረሻው የአክሱም ንጉስ ድል ነአድ ልጅ የነበረች እና በኋላ የዛጔዌን ስርዎ መንግስት መስራች የላስታውን የጦር አለቃ መራ ተክለ ኃይማኖትን ያገባች መሶበ ወርቅ የተባለችን ሴት አጉልቶ ያስቀምጣል፡፡ ከአባቷ ፈቃድ ውጭ እንዳገባቸው እና በጋራ የዛጉዌን ስርዎ መንግስት እንደመሰረቱ ይታመናል፡፡ ይሄ ድርጊት በኋላ በአማሮች ዘንድ ትክክለኛ ዙፋኑ ትክክለኛ የሰለሞን ውርስነቱ ላይ ጭቅጭቅ ሲፈጥር የቆየ ነው፡፡ እነዚህ ትውፊቶች በስም እና በአንዳንድ ትርክተ-ነገሮች ቢለያዩም አንዲትን ተመሳሳይ ሴት እንደሚገልጹ መገንዘብ ይቻላል፡፡[301]

አንደርሰን ይቀጥላል፡፡ ከ934-977 እ.ኤ.አ. የኖረው አረብ ፀኃፊ ኢብን ሃውካል በአስረኛው ክፍለ ዘመን በሀበሻ ምድርና በአጎራባች ወረዳዎች ሁሉ ላይ ለ30 ዓመት የነገሰች ብርቱ ሴት ይጠቅሳል፡፡ ይሄም ትውፊት ጉዲት እና መሶበ ወርቅን የሚመለከት ነው፡፡[302] ይህችን ሴት በተለያዩ ሁኔታዎች በአሉታዊነት የገለጧት አማሮች ሊሆኑ ይችላሉ… የዙፋኑን ህጋዊ ወራሽነታቸውን ለማጠናከር ሲሉ በማለትም ይመለምታል፡፡[303] ይህች ሀያል ሴት በ945 ዓ.ም ዙፋን እንደነጠቀች ታደሰ ታምራትም ይስማማል፡፡[304]

---

297 Andersen, Knud Tage 2000, p. 38-39.

298 Andersen, Knud Tage 2000, p. 46.

299 Andersen, Knud Tage 2000, p. 39.

300 Andersen, Knud Tage 2000, p. 40.

301 Andersen, Knud Tage 2000.

302 Andersen, Knud Tage 2000, p.31.

303 Andersen, Knud Tage 2000, 32.

304 Taddesse Tamrat 1972, p. 39. *Church & State in Ethiopia, 1270- 1527*. Ofxord University Press.

የአንደርሰን ዋና ዋና ክርክሮችም፡- በአረቡ ፀኃፊ ኢብን ሃውክ የተገለጸችው ሀያል ንግስት እንደተባለችው አረማዊ፣ አይሁድ ወይም የዘውድ ህገወጥ ወራሽ አልነበረችም፤ ነገር ግን የንጉስ ዳኛዣን ልጅ ንጉስ ግዳዣንን ደካማነት በመጠቀም ስልጣን የነጠቀች የነገስታት ዘር ናት፡፡ የቢን አል-ሀምዊያህ ንግስት፣ ጉዲት፣ ጋዋ የሚሉት ስሞች በኋለኞቹ ዘመናት ንግስቲቷን ከሚያጥላሉ ትውፊቶች መፈጠር በኋላ የወጡላት ስሞች ናቸው ሲልም ይከራከራል፡፡ ድልነአድ የዚህች ንግስት ልጅ ነው፤ የአክሱማዊያንን የንግስና ዘርም ወደ አማራ-ሀይቅ ሀይቅ ያዛወረ ንጉስ ነው፡፡ ወደ ኑብያው ንጉስ ጊዮርጊስ ደብዳቤ ለግብጾች ጳጳሳት እንዲልኩለት የጠየቀው ንጉስ ድል ነአድ ነው፤ በጥያቄውም መሰረት አቡነ ሰላማ 2ኛን አስመጥቷል፡፡ ይህ አባ ሰላማ እና ድልነአድ ናቸው ታዋቂውን የሀይቅ ቤተ ክርስቲያን በ980 እ.ኤ.አ የገነቡት፡፡[305]

ለማጠቃለል ዮዲት፣ ጉዲት፣ ጋአዋ፣ እሳቷ፣ መሶበ ወርቅ፣ ትርዳ ገበዝ ከአማራና ከአገው ታሪክ ጋር የተያያዘች ናት፡፡ ታሪኩ በነበረው የዙፋን ወራሽነት ይገባኛል ወደ ስም መጠፋፋት የተገባበትን ሁኔታም ያሳያል፡፡ በታሪክ ስም መጠፋፋት መሪዎች ሌላ ስም ሊሰጣቸው እንደሚችልም በአጼ ቴዎድሮስ ዳግማዊ ላይ የተሰራውን የኮሶ ሻጭ ልጅነት እዚህ ላይ መጥቀስ ይቻላል፡፡ በዛም አለ በዚህ ይህች ሀያል ሴት የአሁኑ አማራ ቅድመ አያት ናት፡፡ በአማራ (አገው) ግዛት ውስጥ የራስዋ አሻራ የነበራት፣ እና ይሄው ትውፊቷ በበጎም በጎም ባልሆነ መንገድ እየተገለጸ የሚገኘው በዚህ ህዝብ ታሪክ ውስጥ ነው፡፡ ስለሆነም ከዛሬውና ካለፈው የአማራ ሀያላን ሴቶች መካከል አንዷ ናት ለማለት ይቻላል፡፡

አሌክሳንደር ቡላቶቪች[306] ጠቅለል አድርጎ ስለሀበሻ ሴቶች ሲናገር የአቢሲኒያ ሴት እጅግ ሲበዛ አማሪ ናት፤ ሰውነቷ ቀጨጭ ቢልም ይላል፡፡ ቡላቶቪች ይቀጥልና በአማራ ህዝብ ውስጥ በዝቅተኛ መደቦች ውስጥ ሴቷ ፍጹም ነጻ ስትሆን በላይኛው መደብ ግን ዝግ የሆነ ነጻነት አላት፡፡ ያለ አጀብ የትም መሄድ አትችልም፡፡ ደምቃ ለባብሳ፣ ለሩቅ ሰው በሚሸፋፈን አኳኋን ለባብሳ፤ በደንገጡሮቿ ታጅባ፣ በበቅሎዋ ሆና በአጀብ ትሄዳለች፡፡ የላይኛው መደብ ሴቶች ሁሉም ማለት በሚቻል መልኩ የተማሩና በደምብ ማንበብ የሚችሉ ናቸው፡፡ ብዙ ጊዜ በባልና በሚስት የጽሁፍ መልእክት ልውውጥ የተለመደ ነው፡፡ ቅናት ብዙም ቦታ የለውም፤ ምክንያቱም ወንድም ሴትም ተቃራኒቸውን በቀላሉ ማግኘት ስለሚችሉ፡፡ ምንም እንኳ ባል ሚስቱን ከሌላ ወንድ ጋር ስታመንዝር ቢያገኛት ሁለቱንም የመግደል አጋጣሚው ቢኖርም መቸም ቢሆን እንደዛ አይነት ነገር ተከስቶ አያውቅም፡፡ ባል ጥርጣሬንም ሆነ ቅናቱን አደባባይ አያወጣም፡፡ ባጠቃላይ ዝግ የሆነው የላይኛው መደብ ሴቶች ሁኔታ በግብረ ገብነትና ስነምግባር የተዋጀ ነው በማለት መዝግቧል፡፡

በመካከለኛው ዘመን የአማራ ታሪክ ውስጥ የሰብለወንጌልን ያህል ጠንካራ ሴት ታይታ ትታወቃለች ለማለት ድፍረት አይገኝም፡፡ ንግስት ሰብለወንጌል በጣም ብርቱ

---

305 Andersen, Knud Tage 2000, p. 63.
306 Bulatovich, Alexander 1897.

ፖለቲከኛ ናት፡፡ ሄርማ ማርጉስ[307] "ንግስት ሰብለወንጌል፤ የግዛተ-ገነት[308] ንግስት" በሚለው ጥናቱ ስለ ንግስት ሰብለወንጌል ሲጽፍ እንዲህ ይላል፡፡ ንግስት ሰብለወንጌል በጎጃም ብቸና እነማይ ውስጥ መንግስተ ሰማያት ኪዳነ ምህረት የተባለ ቤተ ክርስቲያን አሰርታለች፡፡ አቢሲኒያ በሙስሊም ሱማሌ-አዳል-ቱርክ-ሀረር ወረራ እና በኦሮሞ ወረራ መከራ ውስጥ በነበረች ጊዜ የተገኘች ብርቱ ሴት ናት፡፡ የአጼ ልብነ ድግል ባለቤት ስትሆን የአጼ ገላውዴዎስ (1540-1559) እና የአጼ ሚናስ (1559-1563) እናት፤ የአጼ ሰርጸ ድንግል (1563-1597) አያት ናት፡፡ በሶስቱም ልጆችዋ ንግስና ሁሉ የነበረች ናት፡፡ የምስራቃዊ ጎጃም ተወላጅ እንደሆነች ይታመናል (ፀኃፊው ታደሰ ታምራትን ጠቅሶ እንዳስቀመጠው)፡፡ በሀበሻ ምድር የንግስት ሰብለ ወንጌልን አይነት ሰው አልተፈጠረም፡ ፡ በእርስዋ ዘመን አማራ በአስከፊ የህልውና ትግል ውስጥ ወድቆ ነበር፡፡ ሰብለወንጌልም የዛ ህልውና ትግል ቀዳሚ ተሳታፊ ነበረች፤ ለአማራ ህልውና መትረፍም ባለውለታ ሴት ናት፡፡ በደስታ ቀን ካበቡት ሰዎች ይልቅ በመከራ ቀን ስልምልም ያሉት ሰዎች የበለጠ ዋጋ አላቸው፡፡ ሆኖም ሰብለወንጌል በመከራ ጊዜ እንደ ጸሀይ ያበራች ሀያል የአማራ ሴት ናት፡ ፡ ሰብለወንጌል የአማራ ጸሀይ ነበረች፡፡ የአምላክ ጸሀይ ስትጨልም ያበራች የአማራ ወይዘሮ ጸሀይ፡፡

ንግስት ሰብለወንጌል ቀድሞ በአጼ ልብነ ድንግል ባለቤትነት፣ በኋላ በልጆቿ አጼ ገላውዴዎስና አጼ ሚናስ እናት ንግስትነት እንዲሁም በመጨረሻ በልጅ ልጅዋ አጼ ሰርጸ ድንግል አያት ንግስትነት ያገለገለች ሴት ነበረች፡፡ ሚስትም፣ እናትም፣ አያትም በነበረችበት ጊዜ ሁሉ ንግስትነቷ ከእርስዋ አልተለየም፡፡ ምክንያቱም የአማራ የነገስታት ስርዓት እናት ንግስትን እጅግ የተከበረች ከማድረጉም አልፎ እናት ንግስት እያለች የልጅ ሚስት ንግስት መባል እንደማትችል ስለሚደነግግ፡፡ ከታሪክ ለመጥቀስ ያክል ያንግ ጆን እንደሚያስረዳው የኢትዮጵያ እናት ንግስታት በከፍተኛ ክብር ነበር የሚያዙት፡፡ የንጉስ ሚስት በህይወት እያለች የአሁኑ ንጉስ ሚስት እቴጌ ተብላ ልትጠራ ከቶ አትችልም፡፡ ክብር ሁልጊዜም ለትልቋ እቴጌ ነው የሚሰጠው፡፡ የአዲሱ ንጉስ ሚስት ብቻ ሳትሆን ንጉሱ ራሱ ለትልቋ እቴጌ ትልቅ ክብር ይሰጣታል፡፡ በእርግጥ አሁንም እቴጌ እንደሆነች ሁሉ "እናት ሆይ!" እያለ ይጠራታል፡፡[309] ለምሳሌ ይላል ያንግ ጆን፡፡ ለምሳሌ ሰብለወንጌል በብዙ ጦርነቶች ውስጥ የቆሰሉትን እያከመች፣ ለሞቱት አልቅሳ እየቀበረች ተሳትፋለች፡፡ ያንግ ጆን ቻስታንሆሶ የተባለውን የእነ ክርስቶፎር ደጋማ ባልደረባ ፀኃፊ ጠቅሶ እንዲህ ዘግቧል፡- "አንድ ጊዜ ጦርነት ላይ ነበርን፤ ንግስቲቷ ድንኳኗን ተክላ አየናት፤ በውስጡም ቁስለኞች ነበሩበት፤ እርሷና ደንገጡሮቿም በራሳቸው ሻሽና ጥሩር የቆሰሉትን እያሰሩ ያክሙ ነበር፡፡" [310] በወፍላ ጦርነት ጊዜ ክርስቶፎር ደጋማ ተገደለ፡፡ ሰብለወንጌል ከጥቂት ደንገጡሯቿና 120 የፖርቱጋል ወታደሮች ጋር ለጥቂት አመለጠች፡

[307] Herman, Margaux 2014. *Sabla Wang^el, the queen of the Kingdom of Heaven.*
[308] የአማራ አገር በጥንት ጊዜ ገነት ተብሎ ይታሰብ እንደነበር የሚታወስ ነው፡፡ እዚህም ላይ ንግስቷ የገነት አገር ንግስት ናት ማለት ነው፡፡
[309] Young, John 1998, p. 52. Regionalism and democracy in Ethiopia. *Third World Quarterly, 19, 2,191-204*
[310] Young, John 1998, p. 58.

፡ ከአዛገፍ ሞት በኋላ የእሷ ሚና ጠቃሚነቱ ቀጠለ፤ እርስዋና ሴቶቿ እጅግ ከባድ ሀዘን ውስጥ ወድቀው ነበር፡፡ በሚቀጥለው ቀን ግን ለፖርቱጋሎች ላከችባቸውና ንግግር አደረገች፤ ንግግሯም ከደረሰባቸው መሪር ሀዘን የሚያጽናና ነበር፡፡ ንግግሯም የሚገርምና የሚማርክ፣ መንፈስን የሚያድስ እና ልብን በጀግንነት የሚያጸና የጀግና ሴት ንግግር ነበር፡፡[311]

በዚህ በፖርቱጋላዊው ቻስታንሆሶ የአይን እማኝነት ቃል መሰረት እቴጌ ሰብለወንጌል የኢትዮጵያ እና የፖርቱጋል ወታደሮችን በግራኝ መሀምድ ከደረሰባቸው ሽንፈት ለማጽናናት በሚከተለው እቴጌያዊ ግርማ ሞገስ ነበረ ወደ እነርሱ የቀረበችው፡፡

> ንግስት ሰብለወንጌል ከእግር ጥፍሯ እስከ ራስ ጸጉሯ የሀር ቀሚስ ለብሳ፤ ሰፊና ሰርፋፋ አልባብ ደርባ፤ ሀር የለበሱ ወንዶች በንግስታዊ አልባስ አይነ-ርግቧን ሸፍነውላት--በአርምሞ የምታይበት ትንሽ ክፍተት ብቻ ትተውላት በግርማ ሞገስ ነበረች፡፡ ነጭ የህንድ ቀሚስ፤ አበቦች እና የወርቅ ነጠብጣቦች ያሸበረቁበት ጥቁር አብረቅራቂ ሰደርያ ለብሳ፤ የፖርቱጋሎችን አኳኋን በሚመስል ሁኔታ አፏን በመሀረብ ሸፈን አድርጋ ነበር፡፡ ነጠላ ጫማ አድርጋ፤ ሰይፏን በቀኝ እጇ እጀታውን ጠበቅ አድርጋ እና ወደ መሬት አዘቅዝቃ ይዛ፤ ግራ እግሯ ላይ አምባር አድርጋ፤ በቀኝ እግሯ ትይዩ ሰይፏን እየተደገፈች፤ በነጠላዋ ተሸፋፍና፤ ማንም እንዴት እንደምትቀመጥ እንዳያያት ሆና ተከልላ፣ ደንገጡሮቿ በቅሎዎቻቸው ላይ ተቀምጠውና በጸጥታ እየተራመዱ፡ ፊታቸውን ሸፍነው እያጅቧት ነበር፡፡

የካቶሊክ እምነት እንደ ዘመናዊ እምነት ሲሰበክና ኦርቶዶክስ እምነት እንደ ባህላዊ ሲቆጠር ሰብለወንጌል ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ሆና መቀጠል አለባት ብለው ከሚምኑት ባህላዊያን ወገን ነበረች፡፡[312] ሰብለወንጌል የብልህ ሴት ተምሳትነቷን ያረጋገጠች፣ ጥብቅ አማኝ፣ እና በመንግስት ጉዳይ በቀጥታ ተሳታፊ የነበረች ብርቅየ አማራ ሴት ናት፡፡ በዚህም ሁሉ ሞገሳምነትን እና ምህረትን ባህርይዋ አደረገች፡፡ በከፉና አደገኛ ጊዜ የኖረች፤ በዚህም ቀውጢ እና ፈታኝ ሰአት ዲፐሎማትነቷን ማረጋገጥ ብቻ ሳይሆን በጦርነት ውስጥ ጀግንነትና አልበገር ባይነትን በማሳየት ያሸነፈች ብርቱ ሴት ናት፡፡[313] ታላቋ ሰብለወንጌል በባልዋ ልብነ ድንግል ዘመነ መንግስት፣ በሁለቱ ልጆቿ ገላውዴዎስና ሚናስ ዘመነ መንግስታት፣ እንዲሁም በልጅ ልጅዋ ሠርጸ ድንግል ዘመነ መንግስት ውስጥ በቅንነት፣ በብልህትና በጀግንነት ለአቢሲኒያ በመከራዋ ወቅት ከፍተኛ ውለታ ተጫውታ በ1579 እ.ኤ.አ ከዚህ ዓለም በሞት ተለየች፡፡[314]

---

311 Young, John 1998, p.58.
312 Young, John 1998.
313 Young, John 1998, p.59.
314 Young, John 1998, p.59.

በእነ ሰብለወንጌል አገር፤ በአማራ ምድር፤ በ18ኛው ክፍለ ዘመን በጎንደር ሌላ እጅግ ብርቱ ሴት ብቅ አለች፡፡ ስሟም ንግስት ምንትዋብ ይባላል፡፡ በሶስት ነገስታት ዘመን ትልቅ የሆነ ፖለቲካዊ ስራን የሰራች፤ የጎንደር ቤተ መንግስት በተወረረ ጊዜ ሰራዊት አደራጅታ የተከላከለች፡፡[315] በዚሁ ጎንደር ከእቴጌ ምንትዋብ ቀጥሎ የመጣችው ብርቱ ሴት እቴጌ ተዋበች ናት፡፡ እቴጌ ተዋበች የአጼ ቴዎድሮስ ባለቤት ስትሆን ባለቤትዋ ከሽፍትነት ተነስቶ አማራን ከዛም አቢሲኒያን አንድ እስኪያደርግ ድረስ ብርቱ ክንዱ የነበረች ሴት ናት፡፡ በእርግጥም ለንጉሱ ብርቱ ክንድ እንደነበረች የሚያስታውቀው እርስዋ ካረፈች በኋላ ጤናው ልከ አልመጣ እያለና በአንዳንድ ውሳኔዎቹም የተዛባ ፍርድ እየሰጠ ሲሄድ ነው፡፡ አቶ ተክለ ጻድቅ መኩሪያ[316] እንደጻፉት እርስዋ በሞተች ጊዜ አጼ ቴዎድሮስ የገጠሙት ግጥም መቸም ወደር የለው፡-

እስቲ ጠይቁልኝ ርቃ ሳትሄድ፡
እቴጌ ተዋበች ሚስት ናት ገረድ፤

ብሎ ገጠመላት፡፡ በዚህ ግጥም ውስጥ የአማራ ሴቶች ንግስትነትን፣ እቴጌነትን፣ እናትነትን፣ እህትነትን፣ እና ባለቤትነትን እንዲሁም አገልጋይነትን አንድ ላይ አጣምረው የያዙ እንደሆኑ አመላካች ነው፡፡ ባጭሩ ከቴዎድሮስ ብርታት ጀርባ ብልኋ ሴት ተዋበች ነበረች፡፡ አማራውን ለመሰብሰብ የተደረገውን ጥረትም በቀጥታ ተሳትፋበታለች፣ ለሰባ ዓመት የተዳከመውን መንግስትም ተመልሶ እንዲጸና በማድረጉ ረገድ የባልዋ መካሪ፣ ጠባቂ እና አበረታ ነበረች፡፡ እቴጌ ተዋበች ጀግናውን የአማራ ንጉስ ከአነሳሱ ጀምሮ ለአላማው በርትቶ እንዲቆም በማድረግ የአማራ ባለውለታ ሴት ሆና አልፋለች፡፡

በተመሳሳይ ሁኔታ፡ ሪታ ፓንክረስት[317] እንደጻፈችው፡ ጣይቱ ብጡል በአያቶቿ በእነ ሰብለወንጌል ቦታ ተተክታ አያሌ አስደናቂ ገድል ፈጽማለች፡፡ ከአድዋ ቀደም ብላ በባልዋ አጼ ምኒልክና በኢጣልያ መካከል ትልቅ የዲፕሎማሲ ሚና ተጫውታለች፡፡ በጦር ግንባር ወታደርዋን ይዛ በመሰለፍ አኩሪ ጀብዱ ከመፈጸሟም ባሻገር የቆሰሉትን ስታክም፣ የደከሙትን ስታበረታታ ነበር፤ በዚህም የአዋጊነትንና የሀኪምነትን ሚና ደራርባ ተጫውታለች፡፡ ለኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንም አምድ ሆና አገልግላለች፡፡ በሪታ ፓንክረስት እይታ እንደዚህ አይነት የአማራ አስደናቂ ብቃትና ባህርያት ከጥንት የኢትዮጵያ ታሪክ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ ነው፡፡ በዚህ ረገድ "ንግስት ሳባን የዲፕሎማሲና ንግድ ተልእኮ ይዛ ለእውቀት ብቻ ሳይሆን ሀያል አጋር በመሻት ወደ ንጉስ ሶሎሞን ሄደች ብለን ብናስብ ትክክል ይሆንን?" ብላ ትጠይቃለች--ሪታ፡፡ አስፈሪዋ ንግስት ጉዲት አክሱምን አፈረሰች ሲባል ጣይቱ ከምታዘው የበለጠ ሰራዊት እንደነበራት እንገምታለን፡፡ መስቀል ክብራ የተባለችው የንጉስ ላሊበላ ባለቤትም እጅግ ሀያል ከመሆንዋ የተነሳ ወንድሟን ሂሩን ሊቀጳጳስ ማድረግ ችላለች፡፡ ዛሬ በሸሬ

---

315 Young, John 1998, p.51.

316 ተክለ ፃድቅ መኩሪያ (2000[1936]). የኢትዮጵያ ታሪክ፤ ከዐጼ ቴወድሮስ እስከ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ። አዲስ አበባ

317 Pankhurst, Rita 2009. Taytu's Foremothers: Queen Əleni, Queen Säblä Wängel and Bati Dəl Wämbära. Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies, ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim

በስሟ ገዳም አለ፡፡ ባልዋ ሲሞትም የአባ ሊባኖስን ገዳም ለመታሰቢያው እንዳስገነባች ይነገራል፡፡ ቤተ ክርስቲንም ቅድስት ብላታለች፡፡[318]

ነገሩን የበለጠ ለማብራራት ያህል አማራ ከጥንት ጀምሮ ለሴት ልዩ ክብር የሚሠጥ ባህል ያለው ህዝብ ነው፡፡ ሴት ንግስታት ነበሩት፡፡ ሴት አድራጊ ፈጣሪዎች ነበሩት፡፡ "የእቴጌ አሽከር" እያለ እየፎከረ የሚታዘዝ ሰራዊት ባለቤቶች ነበሩ፡፡ በፖለቲካችን ውስጥ ፊት ለፊትም ሆነ ከኋላ ሆነው ሲሳተፉና አንዳንዴም እነሱ በሚፈልጉት መጠን እና አቅጣጫ የሚያሾሩ ነበሩ፡፡ እቴጌ ምንትዋብ፤ እቴጌ ተዋበች፤ እቴጌ መነን (ጎንደር)፤ እቴጌ ጣይቱ፤ እቴጌ ዘውዲቱ፤ ወይዘሮ ሸዋ ረገድ ገድሌ፤ ወይዘሮ ስንዱ ገብሩ የመሳሰሉትን ዝናብ እንኳ ያፈራቸው እንቁ ሴቶችን መጠቃቀስ እንችላለን፡፡ የአማራ ፖለቲካዊ እድገት ምድቡ በሴት ንግስታት ይመሩ ከነበሩ በታሪክ በጣም ከፍተኛ እድገት ያሳዩ አገራት ናቸው፡፡ ትልቁ አሜሪካ እንኳ እንኳንስ ሴት መሪ ሊያደርግ ይቅርና ሴቶች መምረጥ ይችላሉ ብሎ የደነገገው ከ60 ዓመት በፊት ገደማ ነው፡፡ በአንጻሩ ትልልቅ የአማራ ፖለቲካ ክስተቶች በአብዛኛው ከሴቶች ጋር የተያያዙ ናቸው፡፡ አብዛኛውን ፖለቲካዊ ሂደት ሴቶች ወይም ፊት ለፊት መርተውታል፤ አልያም ከጀርባ ሆነው አቀነባብረውታል፡፡ በፖለቲካው ብቻ ሳይሆን የአማራ ታሪክ የሚነግረን የሴቶችን አስደናቂ ተሰሚነትንም ነው፡፡ አማራ በብዙ መልኩ ሴቶችን ተሰሚነታቸውን ያበለጸገ ታሪካዊ ህዝብ ነው፡፡

በአማራ ውስጥ ሴቶች ቀጥታ ተጽእኖ ሲያሳርፉ እንደኖሩ አይተናል፡፡ አገር መርተዋል፡፡ በተለይ ሰብለወንጌል፣ ተዋበች እና እቴጌ ጣይቱ የመከራ ወንዝ ካሻገሩ ሴቶች ግንባር ቀደም ናቸው፡፡ ከዚህ የሴቶች ፖለቲካዊ ተሳትፎ የተነሳ መፈንቅለ መንግስት የሞከረች ወይዘሮም በታሪክ ተከስታለች፡፡ ወይዘሮ ባፈና የአጼ ምኒልክ ባለቤት ነበረች፡፡ ንጉሱ ራቅ ብለው በሄዱበትም ዘመዶቿን አሳድማ መፈንቅለ መንግስት አደረገች፡፡ ነገር ግን ሳይሳካላት ቀረ፡፡ "መጨረሻዋስ ታዲያ ምን ሆነ?" ቢባል ምንም አልተደረገችም፡፡ አልታሰረች፤ አልተገረፈች፡፡ ንጉስ ያእቆብ በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን[319] አንዲትን ሴት አባትና ወንድሟ በመንግስት ላይ ስላመጹ ንብረቷን እንድትቀማ አደረገ፡፡ ከዛ ቀሳውስትና መኳንንት ተሰብስበው ንጉሱን አይንህ ላፈር ይሉታል፡፡ እንዴት ሴት ታንገላታለህ አባትና ወንድሟ ቢበድሉስ እነሱ ይጠየቃሉ እንጅ እርስዋ ምን አደረገች ብለው ወቀሱት፡፡ ንጉሱም እሽ አጥፍቻለሁ በሚል ንብረቷን መለሰላት፡፡ በጎጃም ደግሞ የራስ ሀይሉ ልጅ አባትዋ እርሱ የሚወደውን ሰው እንድታገባ ግድ ይላታል፡፡ እርስዋም ለአጼ ምኒልክ ደብዳቤ ትልካለች፡፡ "አባቴን ተቆጣልኝ፡ የማልፈልገውን ሰው አግቢ እያለኝ" ነው ብላ፡፡ ንጉሱም "ተው እንጅ እስዋ የወደደችን ታግባ፤ የወደደችውን ልታገባ መብቷ ነው እንጅ የማትወደውን ሰው አግቢ አትበላት" ብለው ላኩ፡፡[320]

---

[318] Pankhurst, Rita 2009.

[319] ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 40፡፡

[320] ሙሉው ጽሁፍ የአጼ ምኒልክ አገር ውስጥ ደብዳቤዎችን ከያዘው እንዲሁም አጼ ምኒልክ ከሚለው የጳውሎስ ኞኞ መጽሀፍ ይገኛል፡፡

ዛሬ የአራዊትና የእንስሳት ስብስብ የሆነው ህወሀት ከመጣ ወዲህ ግን ወደ ኋላ 2000 ዓመት ወሰደን፡፡ ኧረ ከዛም ሊያልፍ ይችላል፡፡ ብቻ አቻ የሌለው ኋላ ቀር ስርዓት መሰረተ፡፡ ያው ስርአቱ እንግዲህ የጋርዮሽ ዘመን የሆነበት ምክንያት አገዛዙን የመሰረቱት ግለሰቦች በአእምሮአቸው ውስጥ ዝቅተኛ፤ በጣም የወረደ የሰውነት ግንዛቤ ስላላቸው ነው፡፡ እህቶቻችንን ልብስ አውልቆ የሚያሰቃይና እስር ቤት ውሰጥ የሚደፍር፤ ጡታቸው ላይ ሳይቀር ዘግናኝ ስቃይ የሚያደርስ፤ ገና ተናገራችሁኝ ብሎ ሰብስቦ የሚያስር፡፡ የዚህን አገዛዝ ሰዎች ኋላ ቀርነት እና ድድብና እንዲሁም እንስሳነት ለመግለጽ ቃላት አይበቁም፡፡ ለዚህም ምሳሌ ገና ለገና ስለነጻነት ብቻ በመናገራቸው የታሰሩና ስቃይ የደረሰባቸው እህቶቻችን አያሌ ናቸው፡፡ ለምሳሌ ወይዘሮ እማዋይሽ አለሙን፣ ወይዘሪት ንግስት ይርጋን፣ ወይዘሪት ብርቱካን ሚደቅሳን፣ ወይዘሪት ርዕዮት አለሙን ምን እንደተፈጸመባቸው እናውቃለን፡፡ በተለይ አሁን በህወሀት እስር ቤት ውስጥ የሚገኙት ወ/ሮ እማዋይሽ እና ወ/ት ንግስት ይርጋ ላይ እየተፈጸመ ያለው ግፍ የተከዜ ማዶ ሰዎችን ውስጠ ባህርይ ያሳያል፡፡ ይህም በአማራና በትግሬ መካከል ስላለው የባህርይ ልዩነት አንድ ማሳያ ነው፡፡ በአማራ ባህል ውስጥ ሴትን መምታት ነውር ነው፡፡ ታሪክም የሚያሳየን ያንኑ ነው፡፡ ከትግሬ የበቀሉት ህወሀቶች ግን ሴትን ከማሰር፣ ከመድፈር አልፈው በቃላት ሊገለጽ የሚከብድ ዘግናኝ ግፍ ይፈጽማሉ፡፡

ከዚህ የአራዊት ስርዓት ያደረሰን ምንድነው ብለን ስናስብ ምክንያቱ አማራ መጀመሪያም ታሪክና ክብሩን በዘዴ ጠብቆ መኖር ስላልቻለ ነው የሚል መልስ እናገኛለን፡፡ አማራነቱን ጠበቅ አድርጎ ኖሮ ቢሆን ኖሮ ከዚህ ሊገልጹት እንኳ ከማይቻል አዘቅት ውስጥ ባልወረደም ነበር፡፡ አብረን እናድጋለን ተብሎ የተፈጠረው አገር ጭራሽ ነገሩ ተገልብጦ እኛን ወደ መቀመቅ ይዞን ወረደ፡፡ አሁንም ከዚህ የአራዊት ስርዓት ጋር ዓለምንም ለውጥ ለመኖር ማሰብ የወረድንበትን አዘቅት ቁልቁለት መጨመር ነው የሚሆነው፡፡ ሴት ልጅ ብትመታህ እንኳ ሩጠህ አምልጥ እንጅ እንዳትመታት የሚል እንደ አለት የጠነከረ ባህላዊ ማንነት ያለው አማራ ከሰው በላው ህወሀት ጋር ለመኖር በመፍቀዱ ምክንያት የወረደበትን አዘቅት በእነዚህ ቀንበጥ ልጆች ምሳሌነት ማየት ነው፡፡ ከሙት ጋር መኖር መጨረሻው አብሮ መሞት ነው፡፡ እውር አይናማውን ሲመራ እንዲህ ነው የሚሆነው!

የአማራ ሴቶች በታሪክ ብቻ የተገደቡ አይደሉም፡፡ በአሁኑ ወቅትም ግንባር ቀደም ናቸው፡፡ በአሁኑ የአማራ ፖለቲካ ውስጥ እጅግ አስደናቂ ሴቶች አሉ፡፡ የአማራን አብርሆታዊነት አምጠው የወለዱትም በዋነኝነት ሴቶች ናቸው፡፡ የአሁኑ ወቅት የሴቶቹ የአማራ ጠበቃነት አንድ በጣም ሊገለጽ የሚገባው ልኡላዊ ባህርይ አለው፡፡ ለአማራ ያላቸውን ሁሉ ለመስጠት እንጅ ከአማራ አንዳች ነገር ፈልገው አይመጡም፡፡ አማራነታቸውን ሲወዱም ከሙሉ ልባቸው፣ ሀይላቸውና ነፍሳቸው ነው፡፡ ራስን ማሳወቅ፣ የሆነ ነገር መፈለግ፣ ወይም ሌላ አንዳች ፍላጎት የላቸውም፡፡ ሲመጡ ለአማራ ብቻ ነው የሚመጡት፡፡

መሬት፤
በአማራ ህይወት ውስጥ

የአማራ የመሬት ስሪት ስርዓት ከአጠቃላይ የማህበረሰቡ አኗኗር ጋር የተወሳሰበ ትስስር ነበረው፤ አለውም፡፡ ለማስታወስ ያህል በአማራ ጥንታዊ ባህል ሁለት አይነት የመሬት ስሪቶች ነበሩ፡፡ ርስት እና ጉልት፡፡ ርስት በዘር የሚወረስ የመሬት ባለቤትነት ሲሆን አንድ አማራ የትም ኖረ የት በዘር ሀረጉ የማይፋቅ የርስት ባለቤትነት አለው፡፡ ይሄም የማይገሰስ የመሬት ባለቤትነት ከአጠቃላይ ባህላዊ፣ ማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ፖለቲካዊ መዋቅሮች ጋር የተሳሰረ ነበር፡፡ በተቃራኒው ጉልት በነገስታቱና በቤተክርስቲያን ለታማኞች የሚሰጥ የመሬት ይዞታ ሲሆን አራሹ ለባለቤቱ ግብር በመክፈል ይጠቀሙበታል፡፡ ርስት ሊነጠቅ የማይችል ባለቤትነት ሲሆን ጉልት ግን በማንኛውም ሁኔታ ሊነጠቅ ይችላል፡፡ ምንም እንኳ የጉልት ስርዓት የማይለወጥ ኢ-እኩላዊ አፈጣጠር ቢኖረውም በአማራ ውስጥ ማህበረሰቡን ከፋፋይ እና አጋጭ አልነበረም፡፡ ምክንያቱም እነዚህ ኢ-እኩላዊነቶች በአማራ ባህልና ትውፊት ቁጥጥር ስር የወደቁ በመሆናቸው ነው፡፡ በተለይ ቤተሰባዊ ሁኔታ እና ቤተ ክርስቲያን ይሄንን ኢ-እኩላዊነት የሚያመጣውን ግጭትና ክፍፍል በማለዘብ ትልቅ ሚና ነበራቸው፡፡[321]

የአማራ አባታዊ የጀብድ ባህል መሬት በማግኘትና መሬትን በመከላከል ትኩረት ላይ የተጠናከረ ነው፡፡ ለአማራ አባታዊ ስርዓት መሬት መሰረታዊ ግብአት ነው፡፡ ይሁንና የመሬት እጥረት አለ፡፡ ለዚህም አባት ልጆቹን ሀይለኞች ተዋጊዎች አድርጎ ያሳድጋል፡- መሬት እንዲያገኙ እና ያላቸውን መሬት እንዲከላከሉ፡፡ ይሄ ባህርይም የረዥም ጊዜ የጦረኝነት ባህል ነው፡፡ የአማራ ታሪክ ለምእተ አመታት ከአጎራባች ነገዶች ጋር በተካሄደ ጦርነት የተለሰነ ነው፡፡ ይሄም ጦረኝነታቸው ሰፊ መሬት እንዲይዙ እና ስኬታማ ተዋጊዎች እንዲሆኑ አስቻላቸው፡፡ ታሪካቸው መሬትና ግዛትን በተመለከተ የገዥዎች የእርስ በእርስ ጦርነትንም ያካትታል፡፡ ይሄ የጦረኝነት ክብራቸውም እስከአሁኑ የንጉሱ ጊዜ አብሯቸው አለ፡፡ የአማራ ታሪክ ጀግንነትን፣ ጀብደኝነትን እና ብርቱነትን የሚገልጽና የሚያበረታታ ቅኔና ትውፊት ባለቤት ነው፡፡ በአማራ ንቃተ ህሊና ውስጥ ጠላትን ማደባየትና ደሙን ማፍሰስ አሁን ድረስ በህይወት ያለ ጠንካራ ባህላዊ ሁነት ነው፡፡ በጦርነት ጊዜ የጦረኛ አማራ ጀግንነት የሚለካው የጠላትን ደም የተነከረ ልብስ ብጫቂ ፈረሱ ላይ እንደ ባንዴራ በማውለበለብ ነው፡፡ እንዲህ ያለ ወደር የለሽ ጀግንነት የሚፈጽሙ አማሮች የሚያስተዳድሩት መሬት ይሰጣቸዋል፡፡ ስልጣን እና ተሰሚነትም ይኖራቸዋል፡፡[322] በዚህ አኳኋን ለአማራ የጀግንነት ምንጭ የመሬት ስሪት ስርዓትና

[321] Keller, Edmond J. 1981, p. 318-319. The Revolutionary Transformation of Ethiopia's Twentieth-Century Bureaucratic Empire. The Journal of Modern African Studies, 19, 2, 307-335. Cambridge University Press

[322] Reminick, Ronald A. 1976, p. 752. The Symbolic Significance of Ceremonial Defloration among the Amhara of Ethiopia. American Ethnologist,3,4, 751-763. Wiley on behalf of the American Anthropological Association.

መሬት በህዝቡ ስነልቡና ውስጥ ያለው ዋጋ ነው፡፡ ስለዚህ የአማራ ጀግና ማንነት በመሬት ዙሪያ የሚያጠነጥን እንደሆነ እናያለን፡፡

ሰው የተወለደበትን እና ያደገበትን ምድር ይመስላል፡፡ መምሰል ብቻ አይደለም፤ ነው እንጅ፡፡ የሰው ማንነት ብቻውን ሰው በመሆኑ ብቻ የሚገለጽ አይደለም፡፡ በሰው ማንነት ዙሪያ አገር ምድር፤ ተራራና ወንዝ፤ ሸጥና ሸለቆ፤ አደይ አበባና ሳማ፤ ምንጭና ጸበል፤ ተረትና እምነት፤ ቋንቋና ልማድ፤ ወግና ትውፊት፤ ስነቃልና ኪነጥበብ፤ ስነጥበብና ፍልስፍና፤ እንስሳትና አእዋፋት ወዘተ አሉ፡፡ የአማራ አገር ሰው ስንል ማንነቱ በእነዚህ ዙሪያ የተቃኘ ህዝብ ማለት ነው፡፡ ከእነዚህና ሌሎች ነገሮች ጋር የተሳሰረ ማለት ነው፡፡ እና ሰው በአካባቢው በብዛት በሚያያቸውና በሚገለገልባቸው እንዲሁም በጣም በሚጠቅሙት ነገሮች ዙሪያ ሕይወቱንና ማንነቱን ይገነባል፡፡ በፍየልና ግመል ዙሪያ ህይወትና ማንነታቸው የተዳወረ ህዝቦች አሉ፤ በበረዶና ውሀ ዙሪያ ማንነታቸው የተዳወረ ህዝቦች አሉ፤ በአደንና ለቀማ፤ በእርሻና ንግድ ወዘተ ማንነታቸው የተዳወረ ህዝቦች አሉ፡፡ አጠቃላይ ማንነታቸውም ከእዚሁ ማንነታቸው ከተዳወረበት አካባቢያዊ ሀብት ጋር ይቆራኛል፡፡ ሁሉም ነገራቸው ከዋናው አካባቢያዊ መገለጫቸው ጋር የተሳሰረ ነው፡፡ አጠቃላይ መገለጫቸውም በዛው ይሆናል፡፡ የአማራ ከመሬት ጋር የተቆራኘ ነው፡፡ ወደኋላ እንመለስበታለን፡፡

ኢስኪሞ የሚባሉ ህዝቦች በሰሜናዊ ስካንዲኔቪያ እና ሩሲያ ይኖራሉ፡፡ ሬይንዲር ወይም የበረዶአማ አጋዘን የተባለውን እንስሳ በአንድ ሽህ የተለያዩ ስያሜዎች ይገልጹታል፡፡[323] ሳሚ የሚባሉት በሰሜናዊ አሜሪካና ካናዳ የሚኖሩ ህዝቦች በረዶን በ50 እና ከዛ በላይ የተለያዩ ስሞች በመጠቀም ይገልጹታል፡፡[324] በበደዊ አረቦች ቋንቋ ግመል አንድ ሽህ ስሞች አሉት ይባላል፡፡ በአፋር ግመል ወደ 13 ስሞች አሉት ይባላል፡፡ እነዚህ ህዝቦች ለተዘረዘሩት ነገሮች ብዙ ስም የሰጡበት ምክንያት ህይወታቸው በቀጥታ በእነሱ ላይ የተመሰረተ ስለሆነ ነው፡፡ ለሳሚዎች የበረዶ አጋዘን ማለት ጠቅላላ ህይወታቸው የተመሰረተበት ነው፡፡ ስለዚህም ከእሱ ውጭ ህይወት የማይታሰብ ነው፡፡ ለዛም በተለያዩ ስሞች ይጠሩታል፡፡ ለኢስኪሞ ወይም ኢኑይቶች ህይወት ያለበረዶ ምንም ነው፡፡ በረዶ ቤታቸው፤ መጠጣቸው፤ የአደን ቦታቸው፤ መዋኛቸው ወዘተ ነው፡፡ ግግር በረዶ የለም ማለት እነሱ የሉም ማለት ነው፡፡ አረብና ግመል በቀጥታ የተያያዙ ስለሆነ አንድ ሽህ ስሞች የተሰየመበት ምክንያት የግመልን አስፈላጊነት የሚያመለክት ነው፡፡ ለአረብ ግመል ህይወት ነው፡፡ ለአፋርም እንደዚሁ፡፡ ግመል በአፋር ህይወት ውስጥ እጅግ መሰረታዊ ከመሆኑ የተነሳ በ13 የተለያዩ ስያሜዎች ይጠሯቸዋል፡፡ ስለዚህ ያለግመል ህይወት ለአፋር አስቸጋሪ ነች፡፡

---

[323] https://www.washingtonpost.com/national/health-science/there-really-are-50-eskimo-words-for-snow/2013/01/14/e0e3f4e0-59a0-11e2-beee-6e38f5215402_story.html?utm_term=.902d4701de87
[324] https://www.washingtonpost.com/national/health-science/there-really-are-50-eskimo-words-for-snow/2013/01/14/e0e3f4e0-59a0-11e2-beee-6e38f5215402_story.html?utm_term=.00e1fa451166

የአማራን የህይወት ትስስር ስናይ መሬትን በቅድሚያ እናገኛለን፡፡ አማራ ያለመሬት ምንም ነው፡፡ መሬት በጣም ትልቁ ዋጋ ያለው ነገር ነው፡፡ ማንም አማራ ለመሬት የሚሰጠውን ዋጋ ለምንም አይሰጥም፡፡ በዚህም ምክንያት አማራ መሬትን በብዙ ስሞች ይጠራዋል፡፡ አማራ መሬትን መሬት፤ ምድር፤ ባድማ፤ ኩራ፤ ወጀድ፤ ዳሮ፤ ማሳ፤ ጥማድ፤ እርሻ፤ መስክ ወይም ሜዳ፤ ርስት፤ ጉልት፤ አገር፤ ሀገር፤ ውርስ፤ ድንጅ፤ ቀየ፤ መንደር፤ ዙሪያገባ፤ እትብት የተቀበረበት፤ ጉልማ፤ ድንበር ፈሰስ፤ ዞታ ወይም ይዞታ፤ ዲበ ቀብር፤ አጥቢያ፤ ግድም፤ ምሪት፤ መስክ፤ ግጦሽ፤ ታዛ፤ ኩታገጠም ምድር፤ ሰርቦላ፤ ዋልካ፤ ቀያቴ፤ ጥማድ፤ እና ወዘተርፈ ብሎ በተለያዩ ስሞች ይጠራል፡፡ ከዚህም በመነሳት መሬት በአማራ ህይወት ውስጥ እጅግ መሰረታዊ እና ወሳኝ መሆኑን እንረዳለን፡፡ ለዚህም በአማራ ባህል ውስጥ ርስት በሽህ አመቱ ለባለቤቱ ይባላል፡፡ ምንም ይሁን ምንም ርስትህን ከሽህ ዓመት በኋላም እንኳ ተከራክረህ ማስመለስ ትውልዳዊ ግዴታህ ነው፡፡ ምክንያቱም ርስቱን ተቀምቶ የቀረና ያላስመለሰ በማህበረሰቡ እንደሰው ስለማይቆጠር እና ቀሪ ዘመኑን የተዋረደ ሆኖ ስለሚኖር ነው፡፡ ከዛም በላይ አጠቃላይ ማንነቱ መሬቱ ወይም ርስቱ ጋር የተያያዘ ስለሆነ ርስቱን ተረትቶ ማጣት ራስን እንደማጣት ይቆጥረዋል፡፡

አንዲት ጉብታ በአማራ ምድር ውስጥ ትልቅ ትርጉም አላት፡፡ አንዲት ጉብታ በአማራ ምድር ውስጥ ዝም ብላ ዛፎች የበቀሉባት፣ በስሯ ፈፋዎች ያሉባት፣ አራዊት የተመሰጉባት መሬት ብቻ አይደለችም፡፡ አንዲት ጉብታ ብዙ ነገር አላት፡፡ የአንድ አማራ ዘለአለማዊ ማህተሙ ናት፡፡ እንደ አብነት ያች ጉብታ ለአማራ ከጥንት ከአያት ቅድመ አያት፡ ምንጅላት በፊት ጀምሮ የተዳዳረባት (ዓለም ያየባት)፤ የተዋጋባት፤ ከብቶቹን ያሰማራባት፤ አደን ያደነባት፤ በጦርነት ጊዜ ተሸሽጎ ያሳለፈባት፤ ሀይማኖታዊ ስርዓት ያከናወነባት፤ ጎጆ ቀልሶ የኖረባት፤ ቤተ አምልኮ የገነባባት፤ ልዩ ልዩ ክስተቶች የተከናወኑባት፤ ታላላቅ ሰዎች የነበሩባት፤ የንግድ ውል የተፈረመባት፤ ችሎት የተሰየመባት፤ እትብቱ የተቀበረባት፤ የወለደ የከበደባት፤ የእርሻ መሳሪያ እንጨቶችን ሲቆርጥባት የኖረባት፤ ጎጆ ለመቀለስ ዛፍና ማሰሪያ ልጥ የሚያገኝባት፤ ከስሯ የሚጠጣት ምንጭ የምታፈልቅለት፤ ከብቶቹ የሚጠጡባት እና ልብሱን የሚያትብባት እንዲሁም የሚዋኝባት ወንዝ ከስሯ የምታፈልቅ፤ የዱር ፍራፍሬ የሚያገኝባት፤ ደግሶ ያበላባት፤ የማገዶ እንጨት ሲለቅምባት የኖረ እና በጠቅላላው ከፉም ደግም ሁሉ ከተውልድ ወደትውልድ ሲተላለፍባት የቆየች ሁለንተናው ናት፡፡

ያች መሬት ለአማራ ሁለነገሩ ናት፡፡ ለታሪክ ማህተሙ፤ ለጀግንነት ምስክሩ፤ ለባለባድማነት ሀውልቱ፤ ለተረት ምሳሌው… ናት፡፡ ያች መሬት ያለፈ ህይወቱ ብራና እና ለወደፊት ህይወቱ የቃልኪዳን ዋስትናው ናት፡፡ አማራ ያለዛች መሬት ምንም ነው፡፡ ያችን መሬት ከአማራው ስንቀንሳት አማራው እንደሌለ፡ እንደምንም ይቆጠራል፡፡ አማራ ምልኡ የሚሆነው ያች መሬቱ ስትኖር ነው፡፡ ለዛም ነው ርስት በሽህ አመቱ ለባለቤቱ የሚል ብሂል የኖረን፡፡ አንዲት ጉብታ መሬታችን በግፍ ብትወሰድብን ሽህ ዓመት ማለትም ከትውልድ እስከ ትውልድ ድረስ ተከራክረን እናስመልሳታለን ማለት ነው የብሂሉ ቁምነገር፡፡

ይህ የአማራና መሬት ዘለአለማዊ ቁርኝት በዘፈን፤ በስነቃል፤ በስያሜ እና ወዘተ ይገለጻል፡፡ ለዚህም ስንል ነው ዘፈናችን ከመሬታችን፤ ከቀያችን ጋር የተሳሰረ የሆነው፡፡ ለዚህም ነው ምድራችንን የሚያወሳ ዘፈን ልማዳችን የሆነው እና ስንሰማው ሰውነታችንን የሚነዝረን፡፡ ፉከራና ቀረርቶአችን ከመሬታችን ወይም ከቀያችን ጋር የተያያዘ የሆነው ለዚህ ነው፡፡ መሬታችን የጀግንነታችንም ምንጭ ነው፡፡ የእኛን ቀየ የተከበረች እና የታፈረች ለማድረግ ታታሪ፤ ጀግና እና አዋቂ ለመሆን እንጥራለን፡፡ የእገሌ አገር ሰው ሲባል አገራችንን በክፉ ላለማስነሳት፤ ይልቅም በበጎ በማስነሳት ስመጥሩ ለማድረግ የምንጥረው፡፡ እኛ ዛሬ ያችን ጉብታችንን ብናሳፍር የቅድመ ትውልድን አጽም እና ውርስ ሁሉ ማሳፈር ስለሚሆንብን ነው የመሬታችን፣ የጉብታችን ነገር የማይሆንልን፡፡ ይህም ለምድራችን ስንል ጀግኖች፤ አዋቂዎች፤ ታላላቆች የመሆን ዋጋ በመሬታችን ሳቢያ ልባችን ውስጥ የታተመብን ማህተም ነው ብንል አንሳሳትም፡፡ ለዚህም ነው ሙሉጎጃም፤ ሙሉስሜን፤ ፈሰሰወርቅ ሸዋ ወዘተርፈ የሚሉ ስሞች በብዛት ከሱት የሆኑት፡፡ አማራ ከምድር ጋር ያለው ቁርኝት እንዲህ ብርቱ መሆኑ የአንድነታችን ምንጭ ነው፤ የአንድ ቤተሰባዊነት ህላዌያችን ምንጭ ነው፤ ለሽህ አመታት አንድ ላይ የመኖራችን ምንጭ ነው፡፡ አማራና ምድር በሞላው በጥብቅ የተሳሰሩ ናቸው፡፡ ይህም አንድ ቤተሰባዊ ግንድ ያደርገናል፡፡

እናም ርስት በሽህ አመቱ ለባለቤቱ የሚለው ብሂል በአማራ ውስጥ የመሬትን እጅግ አስፈላጊነት የሚያመለክት ነው፡፡ የጨዋ ልጅና ድንች ከባድማው አይጠፋም የሚለው ንግግር ለዚህ ትልቅ መልእክት አለው፡፡ ድንች መዘራት ከተጀመረ ከብዙ ዓመት በኋላ ድሮ ተዘርቶበት የነበረው ቦታ ላይ ከሌላ ማሳ ጋር ተዳብሎ ሳይዘራ ይበቅላል፡፡ እናም ድንች ዘሩ የማይጠፋ እህል ነው፡፡ አማራም በቀጥታ የዚህን ምሳሌ ነው ለጨዋ ልጅነት መታወቂያ ያዋለው፡፡ ልክ እንደ ድንች ሁሉ፣ የጨዋ ልጅ ከአባቱ ባድማ አይጠፋም፡፡ ከባድማ ወይም ከመሬት አለመጥፋትም የጨዋ ልጅነት ምልክት ነው፡፡ ይህም የመሬትን ላቅ ያለ ዋጋ ያመለክታል፡፡ የመሬትን ክቡርነት እና ውድነት በማህበረሰቡ ትልቅ ግምት ከሚሰጠው ግምት የጨዋ ልጅነት ጋር አስተሳስሮ ይገልጸዋል፡፡ የአባቱን ባድማ የማይጠብቅ የጨዋ ልጅ ያልሆነ፤ አሳዳጊ የበደለው ባለጌ ነው የሚል መልእክት ነው የሚያስተላልፈው፡፡ በዘፈኑም

የሰው የለው ሞኝ፡ የሰው የለው ሞኝ፡
ከቦታው ከስርፋው ካኖሩት ሲገኝ፤

ይላል፡፡ ይህ የአባት ባድማን መጠበቅ ከታማኝነት (ባስቀመጡት፣ ባመኑት ከመገኘት) ጋር ተቀኝቶ ተቀምጧል፡፡ እናም አማራ ከመሬት ጋር እጅግ የተቆራኘ ህዝብ ነው፡፡ በባህሉም በትንሽ የድንበር መገፋፋት ራሱ እርስ በእርስ ሊጨካከን የሚችል ነው፡፡ ድንበር ክቡር ናት፤ መሬት ህይዎት ናት፡፡ በሚስትና በርስት ቀልድ የለም ሲልም ለንግግር ማሳመሪያ ብቻ አይደለም፡፡ በተግባር የሚገለጽ ነው እንጅ፡፡ የመሬት ጉዳይ ቀልድ ሆኖ አያውቅም፡፡ መሬት ከጠቅላላ ህይዎቱ ጋር ስለተሳሰረ አማራና መሬትን ነጣጥሎ ማሰብ አይችልም፡፡ አማራ ያለመሬት ህይወቱን አስቧት አያውቅም፡፡ ጠቅላላ ማህበረሰባዊ መሰረቱም መሬትና በመሬት ዙሪያ የተገነባ ነው፡፡ ባጭሩ አማራ ያለመሬት መኖር ይከብደዋል፤ ወይም መኖር አይችልም ማለት ነው፡፡

እናሳ? እናማ ህወሀት የዚህን ህዝብ ከመሬት ጋር በጥብቁ የተቆራኘ ትስስር ለማጥፋት እና ለማዳከም ቆርጦ ተነሳ፡፡ የአማራ ማንነቱ የተሳሰረው እና ሀብቱ የሚመነጨው ከመሬት ነው፡፡ ፖለቲካዊ፤ ምጣኔ ሀብታዊ እና ማኅበራዊ መሰረቱ መሬት ነው፡፡ ህወሀትም መሬትና የአማራን መሰረቶች ለመናድ መፍጨርጨሩን ተያያዘው፡፡ ብዙ ጊዜ ይገርመን የነበረው ነገር መለስ "አገር ማለት ህዝብ እንጅ መሬት አይደለም" የሚለው ለበጣ ነበር፡፡ "መሬት አገር አይደለም፤ አገር ማለት ህዝብ ነው" እያለ ሲያላግጥ የአማራው መሬቶች ወልቃይት፣ ራያ፣ መተከልና ሸዋ አዲስ አበባ ላይ አማራውን እየነቀለ ትግሬን እያሰፈረ ነው፡፡ ነገር ግን እርሱን ተከትለው የሚነፍሱ በቀቀን ሰዎች ብዙ ነበሩ፡፡ እንደ ትልቅ መገለጥ ቆጥረውት የመለስን የለበጣ ንግግር ከመደጋገም እና ከመደነቅ ውጭ ምን ማለት ነው ብለው አያስቡትም፡፡

ግን የመለስና የህወሀት ካድሬዎች እንዲሁም ሌላ በቀቀኖች "መሬት ሳይሆን አገር ነው ህዝብ" የሚል ስላቅ በመሰረቱ ባዶ ጩኸት ነው፡፡ መጀመሪያ የተፈጠረው መሬት ነው፤ ሰውም፡ መለስን ጨምሮ፡ ከአፈር ነው የተፈጠረው፡፡ ከመለስ በፊት የአድዋ ተራሮች ናቸው የተፈጠሩት፤ ቀጥሎ የእሱ ወላጆች እዚያ መሬት ላይ ተቀምጠው ወለዱት፡፡ መሬት ሳይረግጥ አየር ላይ የሚኖር የለም፡፡ ስለሰው ለማውራት መጀመሪያ ማረፊያ ቦታ ያስፈልጋል፡፡ ምንም እንኳ ከሰው ቀድሞ የተፈጠረው መሬት ቢሆንም አንዱን ከአንዱ ማበላለጥ አያስፈልግም ነበር፡፡ በእርግጥ መሬት ያለ ሰው ሊኖር ይችላል፤ ሰው ግን ያለመሬት አይኖርም፡፡ ሰው ይኖር ዘንድ መሬት የግድ አስፈላጊ ነው፡፡ መሬት ይኖር ዘንድ ግን ሰው አስፈላጊ አይደለም፡፡ በዚህም እሳቤ ሰው የመሬት ጥገኛ ነው እንላለን፡፡ የመለስ ፍልስፍናም እዚህ ላይ እርቃኗን ቆማ ትታይ እና ማሰብ በሚችል አእምሮ ውስጥ ትከስማለች፡፡ መለስ መሬት ማለት አገር ሳይሆን ህዝብ ነው ሲል እንደዛ ተቀምጦ የሚሞላፈጥበት የሚኒልክ ቤተ መንግስት መሬት ላይ ነበር የተሰራው፡፡

መለስ ግን መሬት ሳይሆን አገር ማለት ህዝብ ነው ሲል በእርግጥ ህዝብ እየወደደ እንዳልሆነ ይታወቃል--ሊያስተላልፍ የፈለገው ሰም ያ ስለሆነ፡፡ በእርግጥ ወርቁ አማራን ከመሬቱ ጋር ያለውን ስነልቡናዊ ትስስር ነጥቆ ለራሱ ትግሬ አገር ለማስረከብ እያዘጋጀ እንጅ፡፡ እንዲህ እያለ ያስመስል እንጅ እሱ በውስጡ የሚወደው መሬትን ነው፡፡ መሬት ላይ ገንዘብ ይታፈሳል፡፡ ኪስና ሆድም ይሞላል፡፡ በዚህ በኩል ወገኖቹን የሌላ ብሔረሰቦች መሬት በማደልና በመሸጥ ኪሳቸውን ይሞላል፤ በዛ በኩል መሬት እኮ ምንም ማለት አይደለም ይላል፡፡ ቅድሚያ ህዝብ እያለ ያላግጣል፡፡ መሬት ህዝብ ካልሆነ ታዲያ የሳይንትን፤ የጎንደርን፣ የመተከል-ጎጃምንና የሸዋ አዲስ አበባን መሬት ህዝቡን እየጨፈጨፉ መውሰድ ለምን አስፈለገ? የጋምቤላን እና ጉምዝን መሬት መዝረፍ ለምን አስፈለገ? ከጎንደርና ሳይንት የመሬትና ህዝብ መሬት በልጦ ነው ህዝቡ የተጨፈጨፈው እንግዲህ፡፡ እሱና ጭፍራዎቹ ግን ይህንን ገልብጠው መሬት ለምኔ ህዝብ እንጅ እያሉ ያላግጣሉ፡፡

ከዚህም በተጨማሪ ህወሀቶች መሬትን በአፋቸው እንኳ የጠሉበት እንግዲህ ከአማራ ጋር በተያያዘ ነው፡፡ ትግል ሲጀምሩ አማራ ብዙ መሬት ይዟል፤ ፊውዳል ነው፤ የመሬት ከበርቴ ነው ብለው ነው፡፡ ስለዚህ አማራ መጥፋት አለበት ብለው ሲደነግጉ

የአማራ ሀብት የሆነውን መሬት ሁሉ ጨምረው ነው፡፡ መሬት ለአማራ የኩራቱ ምንጭ ነው፡፡ ስለዚህ የመሬትን አፋዊ ዋጋ በማኮሰስ የአማራን ኩራት መግደል አስፈላጊ ሆኖ ተገኘ፡፡ ከመሬቱ ጋር ጥብቅ ቁርኝት ስላለውም አማራን የማጥፋቱ ሂደት ከባድ ሆነ፡፡ ስለሆነም እየደጋገሙ መሬት ዋጋ እንደሌለው፤ አገር ማለት ህዝብ እንደሆነ በመለፈፍ አማራውን ከመሬቱ ጋር የስነልቡና ፍች እንዲያደርግ ጣሩ፡፡ አማራው ስለመሬት ያለው ጠንካራ ግንዛቤና ትስስር ከላላ በቀላሉ ማፈናቀልና ያንን መሬት መውረስ ይቻላል፡፡ ልክ በጎንደርና በሳይንት እንደሚያደርጉት፡፡ መሬት አያስፈልግህም፤ አንተ ብቻ ኑር ይልህና ቀና ስትል መሬትህን ወስዶ አንተን ዘበኛ አድርጎህል፡፡

ወደ አማራ ምሳሌ እንመለስ፡፡ አንዲት የአማራ አገር እንደ ምሳሌ እንውሰድ፡፡ ለአንድ ላሎ ምድር ላይ ተወልዶ ላደገ አማራ አማራነቱ ከላሎ ምድር ጋር የተሳሰረ ነው፡፡ ወንጭት ወንዝ፤ ተራሮች፤ ዛፎች፤ ወፎች… በጠቅላላ እሱ ውስጥ ህይወት ያላቸው ነገሮች ናቸው፡፡ ሁሉም ላሎ ምድር የምታስገኘለት ጸጋ ሁሉ ለህይወቱ መሰረት ናት፡፡ ላሎ ምድር ለእሱ የእሱነቱ ማጣቀሻ ናት፡፡ ለምሳሌ ጎረቤት ምድሮችና ሰዎችን የሚረዳቸው ከላሎ ምድር አንጻር ነው፡፡ ማማ ምድር፤ ግራ ምድር እና ቀይ ገብርኤል፤ ቀወት፤ ኤፍራታና ግድም፤ ጣርማ በር፤ ጌራ ምድር፤ ሞላሌ፤ ሚድወገሬ እና ወዘተ ለላሎ ምድር ማንጸሪያ ናቸው፡፡ ህይወቱም በልዩ ልዩ ገጠመኞች ከላሎ ምድር አልፎ ከጎረቤት ምድሮች ጋር የተቆራኘ ነው፡፡ ይህንን ከብ እያሰፋን ስንሄድም አማራ ከታችኛው አዋሽ እስከ ተከዜ፤ ከገላባት እስከ ዱቡባዊ ጉምዝ ድረስ ከመሬቱ ጋር የተሳሰረ ነው፡፡ ለምሳሌ የላሎ ምድሩ ሰው ተረቱ፤ ወጉና ባህሉ፤ ወዘተ የላሎ ምድርና አካባቢው ምድር ስሪት ውጤት ነው፡፡ ላሎ ምድርን ከአንድ የላሎ ምድር ሰው ማስወጣት አይቻልም፡፡ ምድር ለአማራ የማይረሳ ትዝታ ስላለው፡፡ ህይወት ስለሆነ፡፡

እዚህ ላይ ሌሎችም እኮ መሬት ጋር ጥብቅ ቁርኝት ያላቸው አሉ የሚል ይኖራል፡፡ አወ፡፡ ይኖራል፡፡ ነገር ግን አማራ ከመሬት ውጭ ሌላ አማራጭ የለውም፡፡ እንደ አማራ የመሬት ጥገኛ ህዝብ ካለም የአማራ ተመሳሳይ ነው ማለት ነው፡፡ ሆኖም ብዙ ህዝቦች ሌላ የህልውና አማራጭ ይኖራቸዋል፡፡ አማራ ግን የኑሮ መሰረቱ መሬትና ጸሎቱ ነው፡፡ አማራ ያለመሬቱ የለም፡፡ እና ባጭሩ አማራ ከመሬቱ ጋር እጅግ የተቆራኘ ነው፡፡ የአማራን መሬቱን መንካት ማለት በቀጥታ እሱን እና ማንነቱን መንካት ነው፡፡

የመሬትንና የአማራን ህይወታዊ ቁርኝት ለመረዳት ወደቤተ እምነት ጎራ ልንል እንችላለን፡፡ በትላልቅ እምነቶች ቅድስት አገር ተደርጋ ነው የምትወሰድ…የአማራ ምድር፡፡ አማራ መሬቱን መኖሪያው ብቻ ሳይሆን የሰማያዊ ህይወቱም መሰረት አድርጎ ይወስዳል፡፡ የምጻድቀው የተቀደሰ ምድር ላይ ስለምኖር ነው ብሎ ያስባል፡፡ ያም ቅዱስ ምድር አምላክ የሚወደው እና አምላክ የሚወዳቸውን የሚያኖርበት ምድር ማለት ነው፡፡ በዚህም አነጋገር መሬት ማለት ቤተ ጸሎት፤ ጸሎት የሚደረግበት ቦታ፤ መስዋእት ወይም ድግስ የሚደረግበት ቦታ፤ ሀይማኖታዊ ዝማሬና ጸሎት የሚደረግበት ቦታ፤ አምላክን የምንገናኝበት የጸሎት ቦታ (ገዳምና ወዘተ)፤ የእምነት ንዋየ ቅዱሳት የሚዘጋጁበትን እንጨት፤ አዝርእትና ውሀን የምናገኝበት ቦታ እና ወዘተርፈ ነው፡፡

እንግዲህ ከብዙ በጥቂቱ፤ ከምልዑ በክፍሉ መሬትና አማራ እንዲህ ናቸው፡፡ መሬታችን ለሱዳንም ሆነ ለትግሬ፤ ለጉምዝም ሆነ ለኦሮሞ መስጠቱ እኛነታችን መወሰዱ እንደሆነ መገንዘብ አለብን፡፡ አማራ ማለት አማራና መሬቱ ነው፡፡ ርስት በሽህ አመቱ ለባለቤቱ እንደተባለው ሁሉ የቱንም ያህል ጊዜ ቢወስዱ ወልቃይት ጠገዴ፣ ራያ፣ መተከል፣ ከፊል ሸዋ ወደባለቤታቸው ይመለሳሉ፤ የጥንት ታሪካዊ መሬቶችም ይታወሳሉ፣ ለትውልድም እንዲታወቁ ይደረጋሉ፡፡ ምክንያቱም ድንበሩ የተገፋበት አማራ፣ መሬቱን የተነጠቀ አማራ ግማሽ እንጅ ሙሉ ነው ተብሎ ስለማይታመን፡፡ አማራ ሙሉ ይሆን ዘንድ፣ ጀግንነቱ ይረጋገጥ ዘንድ፣ ክብርና ኩራቱ ይመለስ ዘንድ፣ እነዚህ የማንነቱ ማዳወሪያ የሆኑት መሬቶቹ ወደ ራሱ መመለስ አለባቸው፡፡

አማራን ለመረዳት መሬት በአማራ ህይወት ውስጥ ያለውን ፋይዳ ተመልክተናል፡፡ ከዚህም ውጭ አማራነትን ለመረዳት ወይም ለማስረዳት ሌሎች ቁም ነገሮች አሉ፡፡ ጠቅለል ተደርጎ ሲታይ አማራን አማራ የሚያሰኙ በርካታ ነገሮች አሉ፡፡ የአማራን ማንነት ለመረዳ ለአብነት ያህል አማራ የሚባለው ሰው በዘሩ፤ በባህሉ፤ በቋንቋው፤ በአኗኗር ዘይቤው፤ በስነጥበቡ፤ በኪነጥበቡ፤ በሙዚቃው፤ በተረቱ፤ በስነቃሉ፤ በታሪኩ፤ በትውልድ ሀረጉ፤ በስነልቡናዊ ባህርይው፤ በአስተሳሰቡ፤ በመሬት አቀማመጡ፤ በጦርነት ታሪኩ፤ በስነምግባሩ፤ በፖለቲካዊ ስርዓት አወቃቀሩ፤ በሀይማኖታዊ እሴቱ፤ በጸባዩ፤ ለሌሎች ባለው አመለካከት፤ በምርት አይነትና አመራረት ስልቱ፤ በምግብ ዝግጅቱና በአመጋገቡ፤ በውበትና ጌጣጌጥ ቁሳቁስና አጊያጊያጡ፤ በሰርግ ስርአቱ፤ በማህበርና ክርስትና እንዲሁም በተዝካርና ሰደቃ ስርአቱ፤ በዳኝነት ስርአቱ፤ ለፍትህ ባለው አመለካከትና ዋጋ፤ ለሰው ባለው ክብር፤ ለእንስሳት ያለው አመለካከት፤ ስለሰማይና ምድር ያለው እውቀትና አመለካከት፤ ስለአለማት ያለው ግንዛቤ፤ በሚያበቅላቸው የአዝርእት አይነቶች፤ በሚኖርባቸውና በተላመዳቸው የዝናብ፡ የብርድ፡ የሙቀትና ውርጭ አይነቶች፤ በዘመን አለዋወጥ ቀመርና የዘመን ለውጥን አከባበሩ፤ የበአላት አይነቶቹና አከባበር ስርአቶቹ፤ የጦር፡ የሰላምና የእርቅ ባህሉ፤ የንግድ ስርአቱ፤ የአልባሳትና ጌጣጌጦች አሰራርና አደራረጉ፤ ስለመንግስት ስርዓት ያለው አመለካከትና እውቀት፤ ስለዝናብና ውርጭ፤ መብረቅና በረዶ ያለው አመለካከት፤ የልጅ አስተዳደግ ስርአቱ፤ ለሴትና ህጻናት ያለው ቦታ፤ የባልነት እና የሚስትነት አኗኗርና ትርጓሜ፤ የቤተሰብ አወቃቀር እና የጉርብትናና ዝምድና አኗኗር፤ የንብረት ውርስ አወራረስ ስርዓትና ህጎቹ፤ የህግ ስርአቱ፤ የካሳ ስርአቱ፤ ሽምግልናና ተጧሪነት፤ ምርቃት እና እርግማን፤ ህልምና አተረጓጎም፤ ዝክርና ልግስና፤ የንፍግና ማእቀቦች፤ ስድብና ዘለፋዎች፤ ሽሙጥና አሽሙሮች፤ ሀሜትና የሀሜት አውዶች፤ የቡናና ግብዣ ተርቲሞች፤ ደቦና እቁቦች፤ የውሽማና እቁባት ባህል፤ የእጽዋትና እንስሳት ስያሜና ጥቅሞች እንዲሁም ተያያዥ እውቀቶች፤ የልጆችና ታናናሾች የቅጣትና ትምህርት አይነቶች፤ የቤት አሰራሮች እና የመንደር አመሰራረቶች፤ ታዛዥነትና አለቃና ታላቅ አክባሪነት፤ የጀግንነት ዋጋውና የፍርሀት ትዝብቱና ንቀቱ፤ የቆሎ ትምህርትና የሀይማኖታዊ ሊቅነት፤ የመድህኒት ቅመማ ባህላና የአቀማመም ዘዴዎች እንዲሁም የልማዳዊ ህክምና አይነቶች፤ የእውቀት ጠቀሜታ እና የድንቁርና ጎጅነት ምልከታ፤ የአምልኮት አይነቶችና ስርአቶች፤ አማራ ስላልሆኑ

ህዝቦች ያለው እውቀትና አመለካከት ሁሉ ነው፡፡ አማራን አማራ የሚያደርገው ይህ ሁሉ ነው፡፡

በእነዚህ እና መሰል መለኪያዎች አማራ የራሱ የሆነ ማንነት ያለው ህዝብ እንደሆነ ለመረዳት ከባድ አይደለም፡፡ ይህ ሁሉ ተደማምሮ አንድን አማራ እንደ አማራ ይገልጸዋል፡፡ አንድ ሰው ይህ ሁሉ ካለውና በዚህ ሁሉ ውስጥ ተወልዶ ካደገና ከኖረ አማራ ይባላል፡፡ አንድ ሰው አማራ አይደለም ማለት ይህ ሁሉ የለውም፤ ወይም ይህንን ሁሉ አያውቅም ማለት ነው፡፡ አማራ ማለት አንድ ነጠላ ነገር ሳይሆን ይህ ሁሉ ተደማምሮ ነው፡፡ አማራ ማለት ይህ ሁሉ ነገር ነው፡፡ አንድ አማራ ከዚህ ሁሉ ከተነጠለ ነው አማራ አይደለም የሚባለው፡፡ ሌሎች ጎረቤቶች አማራ ያልሆኑበት ምንያት የተዘረዘረውን ሙሉ በሙሉ ስለሌላቸው፤ ወይም የራሳቸው ከዚህ የተለየ ነገር ስላላቸው፤ ወይም ቢኖራቸውም እንኳ በተለያየ አውድና አሰራር እንዲሁም አረዳድና አተረጓጎም ስለሚጠቀሙበት ነው፡፡ በሌላ አነጋገር አማራ ያልሆኑት ሌሎች የዚህ የአማራነት መለኪያ ይዘቶች በራሳቸው አምሳልና ቅርጽ የተሰራ እንጅ የአማራው ራሱ ግልባጩ የላቸውም፡፡

የዘመኑ አወቅን ባዮች በማንነታችን ላይ የሚሰጡት የሀሰት ብይን ከእውቀት ማነስ የመነጨ እንደሆነ በዚህ ብቻ እንገነዘባለን፡፡ አንድን ሰው አማራ ነው ወይም አይደለም ለማለት ይህንን ሁሉ መመዘን እና መተንተን ያስፈልጋል፡፡ ከዚህ በተረፈ ያለው የመሀይማን ወሬ ነው፡፡ ይሄንን በተመለከተ ሰዎች በአንድ ኢትዮጵያዊነት ሂሳብ በማሰብ ሊቃወሙት ይችላሉ፡፡ እነዚህ ወገኖች ግን ኢትዮጵያዊነት የሁሉም የጋራ ማንነት እንጅ የአማራው የብቻው አለመሆኑን አይረዱም፡፡ ፖለቲካዊ አንድነትንም ሁሉን አቀፍ አንድነት ማለት እንደሆነ አድርገው በድንቁርናቸው ይሰብካሉ፡፡ ስለዚህ ስህተተኛ ናቸው፡፡

ምዕራፍ አምስት

የአማራ መንገድ

አማራ ብዙ መንገድ ተጉዟል፡፡ ሲወድቅ ሲነሳ አያሌ ፈተናዎችን አሳልፎ እዚህ ደርሷል፡፡ ይሄንን መንገዱን ከማሰሳችን በፊት አማራ ማን ነው የሚለውን *ከኮግኒቲቭ* (ስነአእምሮአዊ) ሳይንስ (አንትሮፖሎጅ እና ሳይኮሎጅ) አንጻር እንየው፡፡ ማለትም የሚከተለው ዝርዝር የማንነት ገለጻ የተመሰረተው ከኮግኒቲቭ አንትሮፖሎጅ ንድፈ-ሀሳቦች ውስጥ በአንዱ *ስኬማ* ንድፈ-ሀሳብ ወይም የራስ ትውስታና ምልከታ ዓለም ንድፈ-ሀሳብ (Cultural schema theory) ላይ ነው፡፡ *በካልቸራል ስኬማንድፈ ሀሳብ* (እሳቤ-ምናብ) መሰረት የአማራ ህዝብ የሚጋራቸው፣ የራሱ ብቻ የሆኑ መገለጫዎች አሉት፡፡ እነዚህ መገለጫዎች ሌሎች ብሄሮች/ዘውጌዎች ከአማራው የተለየ የራሳቸው *ስኬማ* እንዳላቸውም የሚያሳይ ነው፡፡ ይሄንን አስተሳሰብ በቀላሉ ለማስረዳት ለምሳሌ በግለሰብ ደረጃ አዛሉ ስለራስዋ ያላት ትውስታ፣ የህይወት ምልከታ፣ ያለፈችበት ታሪክ፣ ምልከተ ዓለም ወዘተ ከታደሰ የተለየ ነው፡፡ ሁለቱ የየራሳቸው ስኬማ አላቸው፡፡ ወደ አማራ እንደ ህዝብ ስንመጣ ደግሞ የራሱ ህዝባዊ የሆነ እሳቤ-ምናብ አለው፡፡ *(ለበለጠ ግንዛቤ የካስቶን ሮናልድን*[325] *Schemata in Cognirive Anthropology አንብብ፡፡)*

ከስኬማ ወይም ምልከታ-ዓለም-ወትውስታ አንጻር ይህ አማራ የህዝብም፣ በግለሰብም የየራሱ የሆነ መገለጫም ያለው ህዝብ ነው፡፡ ሲራመድ ዝግ ብሎ የሚሄድ፤ አጠገቡ ላለ እንቅፋት የማይሆን፤ የራሱን መንገድ ብቻ የሚሄድ፤ የወደቀ ሰው ካገኘ የሚያነሳ፤ ደካማን ረግጦ የማያልፍ ህዝብ ነው፡፡ አማራ ቤት የእግዜር ነው ብሎ አልጋውን ለእንግዳ ለቆ ወለል ላይ የሚተኛ ህዝብ ነው፡፡ እርቦት እንኳ ቢሆን የያዘውን ለአላፊ ወይም ለእንግዳ የሚያበላ፤ ጾሙን አድሮ ፈጣሪውን "ለእንግዳየ የማበላው ስላላሳጣሀኝ አመሰግንሀለሁ" ብሎ አይኑን ወደ ሰማይ ከፍ አድርጎ የሚያመሰግን፡፡ እንኳን መብላት ማብላት ይቀራል የሚል አስገራሚ የሆነ ራሱን ጥሎ ለሌላው የሚኖር ባህል ያለው፡፡ ክፉን በክፉ አልመልስም ብሎ እየተገፋም በትእግስት አሜን ብሎ የሚኖር፡፡ እሱ ዛኒጋባ ውስጥ እየኖረም ቢሆን እንኳ የአምላኩን ቤት አስጊጦ የሚሰራ፡፡ ምግብና መጠጥን ለሞተ እህል ትዝብት ውስጥ አልወድቅም በማለት በልግስና የሚያበላ፤ የሚያጠጣ፡፡ ያበደረውን ገንዘብ ሲያልፍልህ ትሰጠኛለህ በማለት ራሱን ችግር ላይ የሚጥል፡፡ ባለው ነገር ሁሉ የማይኮራ፤ ዓለምና የዓለም ሁሉ አላፊ ጠፊ ነው ብሎ የወዲያኛውን ዓለም በማሰብ ራሱን ረስቶ የሚኖር፡፡

---

[325] Caston, Ronald W. 1983. Schemata in Cognirive Anthropology. Ann. Rev, Anthropology, 12, 429-462. Annual Reviews, Inc.

አማራ በጣም የሚያስገርም ለሌላው መስዋእት የመሆን ስሜት ያለው፡፡ ዘር ማንዘሬ ብሎ አድሎ የማይሰራ፤ በወንድሙና በሩቅ ሰው መሀል እኩል የሚፈርድ፡፡ ፍትህን የማያጣምም፤ ታማኝ እና እውነተኛ፡፡ ሲናገር አስቦና አስልቶ፤ ከፉና በጎውን መዝኖ የሚናገር፡፡ ለተጎዳ ሁሉ ራሱን አሳልፎ የሚሰጥ፡፡ ራሱን መውደድን እንደ ነውር የሚቆጥር፤ እኩልነት የሚለውን ብሂል በእምነት፣ በሀሳብ፣ በስራ እና በኑሮ የሚተገብር፡፡ ታላቁን አክባሪ፤ የማይቅለበለብና በአደባባይ ሁሉ ኩሩ የሆነ፤ ለራሱ ያለውን ክብር በመብልም ሆነ በመጠጥ የማይሸጥ፤ ክብርን ከመጣል ራስን መጉዳት የሚመርጥ፡፡ ቢማርም ባይማርም አርቆ የሚያስብ፡፡ ከጫፍ እስከጫፍ ከአንድነቱ የተነሳ በአይን ጥቅሻ ብቻ የሚግባባ፡፡ ትእግስትን እንደ ሀብት የሚቆጥር እና የሚንከባከባት፤ ተበድሎ እንኳ ፍቅርን የሚያሳይ፤ ይቅርታን የሚያደርግ፤ ምህረትን የሚወድ፡፡ ስርቆትና ቅጥፈትን እንደ ነውር የሚቆጥር፤ ሀቅን ሀብቱ ያደረገ፤ ለልጆቹ ማታ ማታ ሰብስቦ መልካምነትን እና ጀግንነትን የሚያስተምር፡፡ ጭካኔና አረመኔነት በልቡ የሌለበት፤ ቆራጥ እና ገደቡን ሲያልፍ አትንኩኝ ባይ፡፡ መማርን እና ማወቅን እንዲሁም ማስተማርን የሚወድ፡፡ ላመነበት ነገር የማያመነታ፤ ብርቱ ወታደር እና ታማኝ አገር ጠባቂ፡፡ አድሎን የማይወድ፡፡ ታሪኩን ጠንቅቆ የሚያውቅ፡፡ በሆይ ሆይታ የማይመራ፡፡ አሸሙረኝነትን የሚጠላ እና እውነትን ፊት ለፊት የሚጋፈጥ፡፡ አገርና ወገኑን የሚወድ፤ ክብርን የሚወድ እና ሰውን የሚያከብር፡፡ የማይከዳ እና ሽፍጥ የሌለው፤ ቀልማዳነትን የሚጸየፍ ቀጥተኝነት ያለው ነው--አማራ ማለት፡፡

አማራ ሲናገር፤ ሲራመድ፤ ሲመገብ፤ ሲቆምና ሲቀመጥ አማራነቱን የሚያስታውቅ የስነ ስርዓት ማህተም የታተመበት ህዝብ ነው፡፡ አደራ ጠባቂ፤ ሁልጊዜም ከራሱ አልፎ ቀጣዩን ትውልድ የሚያስብ፤ ለቀጣዩ ትውልድ አገርና በጎ ታሪክ ለማስረከብ የሚታትር፤ ለልጆቹ ክፉውን እየተወ በጎ በጎውን ብቻ የሚያስተምር፤ ሰለራሱም ሆነ ስለሌላው ህዝብ ጥላቻን የማይሰብክ፤ ለልጆቹም ጥላቻን እና ቂምን የማያወርስ፤ ከፍተኛ የሆነ ራሱን የመቻልና የነጻነት መንፈስ ያለው፤ ከውስጥም ከውጭም የገጠሙትን ፈተናዎች አልፎ ለራሱ እዚህ የደረሰ እና ሌሎችን ማሰባሰብ የቻለ፤ ከጥንት እስከዛሬ ድረስ አንድ አይነት ፈተና እያጋጠመው ያለ፤ ሌሎችን እየወደደ እና ለሌሎች እየኖረ ክፉ የሚመለስለት ህዝብ ነው፡፡ ባህሉን ጠባቂ እና ከማንም ማነስን እንደ ነውር የሚቆጥር፤ በራሱ የሚያምን፡፡ በሁሉም አይነት ስነ ምግባር ምሳሌ የሚሆን እና በአንጻራዊነት ሲታይ ይህ ቀረው የማይባል ጨዋ፤ አርቆ አሳቢ፤ እንደግለሰብም እንደህዝብም ሁልጊዜም እያመነ ግን ያመናቸው የሚከዱት፡፡ ተስፋን የሚወድ እና ሁልጊዜም ነገን ብርሀናማ አድርጎ የሚያስብ፤ ጠብ አጫሪነትን እና ተንኳሽነትን ከደሙ የሚጠላ፤ ክፉ በደልን ባይረሳው እንኳ ይቅር የሚል፤ ፍትህን እና ፍርድን የሚወድ፤ ግፍ መስራትን በልጆቹ እንዳይደርስ በማለት አጥብቆ የሚፈራ፤ ከክፋት ሁሉ ለመራቅ የሚጥር፤ በወላጅነቱ ለልጆቹ ብቁ እና መልካም ምሳሌ የሚሆን ህዝብ ነው፡፡ ይህ የአማራ መንገድ ይባላል፡፡ አማራ የመጣበት መንገድ፡፡ አማራ የሚሄድበት መንገድ፡፡

አማራ በጠባቦች መካከል ሁሉን አቀፍ አንድነታዊ ስሜት ይዞ መኖሩ በጅምላ ወደ መጨፍጨፍ አድርሶታልና እየከበደንም ቢሆን፣ ማነስና መጥበብ ቢመስልብንም፤ ወደ አማራዊነት አስተሳሰብ መግባት ግድ ብሎናል። ለመሰንበት፣ ከተጠነሰሰልን የዘር

ማጥፋት እራሳችንን ለመታደግ፣ ለወገን መከታ ለመሆን፣ አማራ በአማራነቱ ይደራጅ ዘንድ፤ አማራዊ አስተሳሰብ እና አማራዊ ስነልቦና መላበስ ግድ ነው። በዙሪያችን ካሉ ሊውጡን ካሰፈሰፉ ግለሰቦች፤ ቡድኖችና ማህበረሰቦች ልናመልጥ የምንችለው በመለማመጥና የነሱን አፈታሪክ እንደ እውነት እየተቀበሉ፣ አንድነት እያሉ ጨፍጫፊዎችን በማሽሞንሞን ሳይሆን፣ በራስ ማንነት ኮርቶ፣ ለራስ ቆሞ፣ በራስ ለራስ በማሰብና በመስራት ነው፡፡

ለህዝባችን ህልውና ይህ የአማራዊነት እንቅስቃሴ ወደርየለሽ ቅዱስ ተግባር ነው፡፡ ይህ አማራዊነት ንቅናቄ ቀድሞ ለኢትዮጵያ ሲባል በአደራ መልክ ያስቀመጥነው የከት ማንነታችን ነው፡፡ አሁን ብንሰፋው ብንሰፋው ሊገናኝ ያልቻለውን የኢትዮጵያዊነት አይጨበጤ አደረጃጀት ትተን ወደ መደበኛውና ጥንተ ማንነት ተመልሰናል፡፡ ተመልሰንም ስንጎበኘው እጅግ ጣፋጭ፤ መሳጭ፤ ኃይል የታመቀበት፤ የሚያጉዋጉዋ ተስፋ ያለው፤ ከከስ የነጻ፤ እጅግ ሰላማዊ፤ እንደ ስሙ ነጻ ህዝብነት ሆኖ አግኝተነዋል፡፡ ይህንን ነጻነት ከነ ሙሉ ክብሩ ለመመለስና ለማጣጣም እንቸኩላለን፤ ለዛውም እንታገላለን፡፡ የአማራ አማራነት ንቅናቄ ትክክለኛ ፈውስ ነው፡፡

የአማራ ፖለቲካዊ ሰብእና፤

ግንባታ

የአማራን ፖለቲካዊ ተክለ-ሰብእና ለማስረዳት እንዲያመቸን አሁንም ስለ አማራ ማንነት የበለጠ አስረግጠን እንናገር፡፡ ከፖለቲካዊ አስተሳሰብ አንጻር አማራ በሁለት ይመደባል፡፡ አማራ ከጥንት የአማራ የዘር ሀረግ ያለው ህዝብ እና አማራ በመባል ሲጠራ የቆየው ህዝብ ማለት ነው፡፡ አማራ ስንል ሱዳን ያልሆነ፤ ጋምቤላ ወይም ጉምዝ ያልሆነ፤ ኦሮሞ ወይም ሱማሌ ያልሆነ፤ ትግሬ ወይም ኩናማ ያልሆነ ማለት ነው፡፡ ከእነዚህ እና ከሌሎች አጎራባች ነገዶች አንጻር ሲታይ አማራ የራሱ ማንነት እንዳለው በቀላሉ እንገነዘባለን፡፡ በኢትዮጵያ 86 ብሄረሰቦች (ነገዶች) አሉ፡፡ 85ቱ ብሮችና ህዳጣን ብሄረሰቦች አማራ አይደሉም፡፡ አማራም 85ቱን አይደለም፡፡ እነሱ አማራ አይደሉም፤ አማራም እነሱን አይደለም፡፡ ስለዚህ አማራ የብቻው የሆነ ህዝባዊ ማንነት አለው፡፡

ይህ ዘር ሀረጋዊ አማራነት "እኔ አማራ ነኝ" የሚል ገጽ ሲኖረው የዚህ "እኔ አማራ ነኝ" ሌላኛው ጎን ደግሞ "እሱ አማራ አይደለም" የሚል ገጽ ይፈጥራል፡፡ ይህም አማራ ከራሱ አንጻር የአማራን ማንነት ሲያመለክት፤ ከሌሎች አንጻርም እንደዛው አማራነቱን ያመለክታል፡፡ ለምሳሌ ሀጎስ "እኔ ትግሬ" ነኝ ሲል በሌላ ገጹ "እኔ አማራ አይደለሁም" ወይም "እነ በላቸው ትግሬ አይደሉም" ማለቱ ነው፡፡ ከትግሬ አንጻር ትግሬ ያልሆነ ሁሉ አማራ ነው፡፡ በእነሱ ዓለም፤ ዓለም የትግሬ እና የአማራ ተብላ በሁለት ትከፈላለች፡፡ ሌላውም ዘወር ዘወር ብሎ ሌሎችን እስካላየ ድረስ እንደዛ ነው የሚለው፡፡ ባጭሩ ትግሬ ያልሆነ ሁሉ አማራ ነው--ከትግሬ አንጻር፡፡ አማራ ደግሞ ትግሬዎችን ትግሬ እንጅ አማራ ናቸው ብሎ አይቆጥርም፡፡ ለአማራ ኦሮሞም ኦሮሞ ነው፡፡ ሱማሌም ሱማሌ

ነው፡፡ ስለዚህ አማራ ራሱን አረጋግጦ የሚያቆምበት ነገዳዊ ቦታው አማራ ነው፡፡ ሌላው ትግሬ የሆነውን ያህል አማራም አማራ ነው፡፡ ይህ የዘር ሀረጋዊ አማራነት የስሜት ትስስርን አዳብሎ የያዘ ነው፡፡ "እኔ አማራ ነኝ" ሲል አንድ ሰው በአእምሮው የሚሳለው አማራ የተባለ አካል ነው፡፡ ያ አማራ የተባለ አካል አማራ የሆነበት እና ከሌሎች የሚለይበት ባህርያትን የያዘ ነው፡፡ አማራነቱን ሲያመለክት ወደ አእምሮው የሚመጣ ቀድሞ የተሳለ ምስለ አማራ አለ፡፡ እኔ አማራ ነኝ ሲል ያንን ምስለ አማራ ማመልከቱ ነው፡፡ ይህም የዘር ሀረጋዊ እና የስሜት አማራነት ሌሎች ባህላዊ፣ ስነልቡናዊ፣ ስነልሳናዊ፣ ገጸ መሬታዊ እና ታሪካዊ እንዲሁም አኗኗራዊ መገለጫዎችን በውስጡ እንዳዘለ እንረዳለን፡፡

አማራነትን በሳንሳዊ መስፈርት መመዘን ይቻላልን? አወ፡፡ አንድን ብሄር ብሄር የሚያደርገው ታዲያ ምንድነው ብለን ስንጠይቅ የሚከተለውን መስፈርት እናገኛለን፡፡ በታሪክ ረገድ አማራ በአማራነቱ እንደ ህዝብ የሚወክለው ታሪክ አለው፡፡ አማራ ለብቻው የሰራቸው እና ሌሎች ብሄሮች የማይጋሩት ታሪካዊ ሂደቶችና ስኬቶች አሉት፡፡ አማራ ራሱ ብቻውን በተዋናይነት የነበረበት ታሪክ ለረዥም ጊዜ ነበረ፡፡ ያ ታሪክ አማራን አንድ አይነት ምስል ይፈጥርለታል፡፡ ስለታሪክ ባወሳን እና ባሰብን ቁጥር የሆነ ምስለ-አማራ በእዝነ ልቡናችን ይመጣል፡፡ ታሪክን ብቻውን ነጥለን ስንወስድ የሆነ የአማራ ምስል እናገኛለን ማለት ነው፡፡ ይህም በስነሰብ የሳይንስ ዘርፍ አንድን ብሄር በብሄርነት ከሚገልጹት ነገሮች አንዱ የጋራ የሆነ ታሪካዊ ሁነት ሲኖር ነው የሚለውን መስፈርት ያሟላል፡፡ የአማራን ታሪካዊ ሂደቶች፣ ድል እና ውድቀትም ጭምር ጨምቀን በመውሰድ አንዳች የአማራ ምስል እንፈጥራለን፡፡ ያ ታሪካዊ ሂደትም አማራን እንደ ህዝብ በአንድ አሃድ ይገልጸዋል ማለት ነው፡፡

በስነልቡናዊ-ማህበረሰባዊ ባህርይ ረገድ አማራ የራሱ የሆነ የጋራ ስነልቡናዊ ባህርይ አለው፡፡ ከሸዋ ሮቢት እስከ ገላባት፣ ከወልቃይት እስከ ባሌ ድረስ ብንሄድ አማራ አንድ አይነት ስነልቡናዊ ባህርይ ተላብሶ እናገኘዋለን፡፡ ይህም አንድ አይነት ስነልቡናዊ ባህርይ ከአማራነት የተወረሰ እና በትውልዶች መካከል ሲቀጥል የቆየ እና የሚቀጥል ነው፡፡ በርካታ ስነልቡናዊ ባህርያትን በመዘርዘር የአንዱ አካባቢ አማራ ከሌላው አካባቢ አማራ ፈጽሞ አንድ እንደሆነ እንደርስበታለን፡፡ ይህም በስነሰብ የሳይንስ ዘርፍ አንድን ብሄር አንድ ከሚያደርጉት እና በብሄርነት ከሚገልጹት ነገሮች አንዱ የጋራ የሆነ ስነልቡናዊ-ማኅበራዊ ባህርይ ነው የሚለውን ያሟላል፡፡ ይህም ያ አንድ አይነት ስነልቡና የሚያንናጽፈው አንድ አይነት ማኅበራዊ ባህርይን የሚያመለክት ነው ማለት ነው፡፡ ከተመሳሳይ ስነልቡናዊ ባህርይ ተመሳሳይ ማኅበራዊ ባህርይ ይፈጠርና ሁለቱ ተዳብለው አንድን ህዝብ ገላጭ አሀዶች ይሆናሉ ማለት ነው፡፡ ስለዚህ አማራ አንድ አይነት ስነልቡናዊ-ማህበረሰባዊ ህልውና አለው ማለት ነው፡፡ ይህንን አሀድ ነጥለን በመውሰድ ብቻ የአማራን አንጻራዊ ምስል መከሰት እንችላለን፡፡

በቋንቋ (ስነልሳን) ረገድ አማራ የራሱ የሆነ አንድ ቋንቋ አለው፡፡ እርሱም አማርኛ ነው፡፡ ስለዚህ በሳይንሱ አንድ አይነት ቋንቋ የሚናገር ህዝብ የራሱ የሆነ የብሄርነት ወይም የህዝብነት ህልውና አለው የሚለውን ይህ አማርኛ ቋንቋ ይገልጸዋል፡፡

እዚህ ላይ በአማራ ውስጥ ታዲያ ሌላ ቋንቋዎች አሉ እና እንዴት ነው ማብራራት የሚቻለው ተብሎ ሊጠየቅ ይችላል፡፡ አወ፡፡ ሌላ ቋንቋ የሚናገሩ ማህበረሰቦች አሉ፡፡ ነገር ግን ተደራቢ ባህል አላቸው እንላቸው ካልሆነ በቀር በአጠቃላይ አማራነት ላይ ተጽእኖ አያመጡም፡፡ በሳይንሱ Dominant Culture and Subculture የሚባል ነገር አለ፡፡ ይህም ጽንሰ ሀሳብ የሚገልጸው በአንድ ግንድ ባህል ውስጥ ተጨማሪ ባህላዊ እሴቶችም ሊኖሩ መቻላቸውን ነው፡፡ በእኛ ጉዳይ ግንዱ አማርኛ ቋንቋ ሲሆን ንኡስ ቋንቋዎች ደግሞ አማርኛ ያልሆኑቱ ናቸው፡፡ አማርኛ ለምን ግንድ ባህል ሆነ ተብሎ ቢጠየቅ ሁሉም ከአማርኛ ውጭ የሚናገሩ ሰዎች አማርኛን ይናገሩታል ማለት ነው፡፡ ይህም ማለት በአማራ ውስጥ የሚኖር ህዝብ አንድ አይነት የጋራ ቋንቋ አለው ማለት ነው፡ ፡ በዚህም አንድ ህዝብ የጋራ የሆነ አንድ ቋንቋ ካለው የብሄርነት ህልውናው የተረጋገጠ ነው ማለት ነው፡፡ ስለዚህ በአማራ አገር ውስጥ ያለን ህዝብ በሞላ አማርኛ በጋራ ቋንቋነት ይገልጸዋል ማለት ነው፡፡

ይሄ ምናልባት በአማራ ምድር ውስጥ ላሉ ንኡስ ቀበልኛ ፖለቲከኞች ላይዋጥ ይችላል፡፡ ነገር ግን አንድ ሰው ከአማራ ወጥቶ ወደ ኦሮሞ ወይም ወደ ትግሬ ወይም ወደ ሱማሌ ቢሄድ ያለ አንዳች ጥርጥር አማራ መሆኑ በእነዛ እንግዳ ሰዎች ይታወቃል፡፡ አንድ አማራ ወደ እነዚህ ቦታዎች ሄዶ “እኔ እኮ አማራ አይደለሁም… እንትን ቋንቋ ተናጋሪ ነኝ” ቢል የሚያምነው የለም፡፡ “አንተ አማራ ነህ” ነው የሚባለው፡፡ ንኡስ ባህል ወይም ቋንቋ እዛው አማራ ውስጥ ልዩነት ለመፍጠር ያገለግላል እንጅ ከአማራ ሲወጣ ዜሮ ምስል ነው ያለው፡፡ ያ ሰው ከአማራ ሲወጣ አጠቃላዩን የአማራ ምስል ይዞ ነው የሚወጣው፡፡ ስለዚህ የአማራ ህዝብ አንድ የሆነ ቋንቋዊ ማንነት አለው ማለት ነው፡፡

በምጣኔ ሀብታዊ ሁኔታና መንግስታዊ አመራር ረገድ አማራ እንደ ህዝብ በግብርና ላይ የተመሰረተ ኑሮ የሚኖር ህዝብ ነው፡፡ በአማራ ውስጥ ትላልቅ ቦታ ያላቸው ትምህርት: ግብርናና መንግስታዊ አመራር ናቸው፡፡ በአማራ እዝነልቡና ከእያንዳንዱ ሰው በላይ መንግስት አለ፡፡ ህዝብን ያለመንግስት ማሰብ አይቻልም፡፡ ህግና ስርዓት ከመንግስት ይመነጫል ብሎ ያምናል፡፡ በመሬት ላይ የተመሰረተውን ኑሮውን የሚቆጣጠርለትም ይሄው መንግስት ነው፡፡ አማራን ከመንግስትነት እና መሬት ጋር ካለው ልዩ ቁርኝት ተነስተን አንድ አይነት ምስለ አማራ ልንከስትለት እችላለን፡፡

ለአማራነት መጠናከር፤ ባለሚናዎች

አማራ በአስተሳሰቡ ሁለንተናዊ፤ ለጠባብ ብሄረተኛ አስተሳሰብ ሩቅ ነው፡፡ ነገር ግን ጠባብ ብሄረተኞች ሊያጠፉት እየሰሩ ስለሆነ አማራ በሁለንተናዊ አመለካከቱ ሊቋቋመው አይችልም፡፡ ስለሆነም አማራዊ ስሜት ማምጣት የግድ አስፈላጊ ሆነ፡፡ በተሳሰረ አማራዊ ስሜት እና በተባበረ አማራዊ ሀያል ክንድ ብቻ ነው ህልውናችንን ማስቀጠል የምንችለው የሚለው አስተሳሰብ አሁን በብዙ ወጣቶች ተቀባይነት አግኝቷል፡

፡ ስለሆነም የአማራ አማራነት መነሻው የአማራ ህዝብ የህልውና አደጋ ውስጥ መገኘት ነው፡፡ ህልውናውን አደጋ ላይ የጣለው ደግሞ ህወሀት ነው፡፡ ይህ አማራን የማጥፋት ወይም የማይጠቅም አናሳ ብሄር የማድረግ ህልም የአማራ አማራነትን በአጻፋዊ መልስነት ፈጥሯል፡፡ ከህወሀት አማራን የማጥፋት ፖሊሲ በተጨማሪ የአማራን አማራነት ለማጠናከር እና ለማፋፋም የረዱን የትግራይ እና የኦሮሞ ጠባብ ብሄረተኞች አማራና የአማራ ላይ የሆነው ሁሉ ላይ ያደረጉት የማያበራ ዘለፋ፤ ስድብ እና ነቀፌታ አንዱ ነው፡፡

ጎታች ሀይሉ በበኩሉ የአማራ አማራነት እንዳይፈጠር በጣም ከፉ ማነቆ ሆኖ ቆይቷል፡፡ አሁንም እያገረሸበት የአማራን አማራነት ሲውጥ ሲውተረተር ይታያል፡፡ ይህ የጎታችነት አስተሳሰብ እና አራማጆቹ የአማራን አማራነት በማደናቀፍ ህዝባችን በአማራነት እንዳይሰባሰብ በማድረጋቸው ከህወሀት ቀጥለው በሁለተኛ ደረጃ የአማራ ጠላትነት የሚታዩ ናቸው፡፡ የጎታች ሀይሉ ከዛሬ 25 ዓመት ጀምሮ እንቅፋት ባይሆን ኖረ አሁን ባልተደራጀ መልኩ ተነስተን እየከፈልነው ያለው መስዋእት ባልበዛም ነበር፡፡ ደማችን በእጃቸው ላይ ነው፡፡ ከዛ በተረፈ ግን የአማራን አማራነት አምጦ የወለደው ራሱ የህወሀት ዘር አጥፊ ስርዓት ነው፡፡

ስለሆነም የአማራ አማራነት አይደለም የኢትዮጵያ ሀይሎችን ገና የምስራቅ አፍሪካ ሀይሎችን በተጽእኖው ስር ያደርጋል፡፡ ምክንያቱም አማራ በመሬት አቀማመጥ ስትራቴጅ፤ በፖለቲካዊ ባህል ስትራቴጅ፤ በባህላዊ ቦታው ስትራቴጅ፤ እና በወታደራዊ ባህሪው ስትራቴጅ ወሳኝ ቦታ ላይ የነበረ እና ያለ ስለሆነ፡፡ ይህም ዘርፈ ብዙ ስትራቴጂካዊ አቀማመጡ በመላው የምስራቅ አፍሪካ ሀይላት ላይ ከባድ ተጽእኖ ማሳረፍ ያስችለዋል፡፡

እስካሁን እንዳየነው አማራ በአማራነት፣ በአማሬነት፣ በአማርኛ ቋንቋ ባለቤትነት፣ በታወቀ ግዛት ባለቤትነት፣ በአማራነት ስነልቡናና አስተሳሰብ፣ በጋራ ታሪካዊነት፣ በጋራ አኗኗር፣ እና በጋራ ባህርያዊነት ህያው ሆኖ የኖረ የአማራ ህዝብ ነው፡ እስከ ጥንት መርከበኛ የሴም ህዝብነት እና እጸዋትና እንስሳት አልማጅ ህዝብነት የሚመዘዝ የዘር ሀረግ፣ የባህል ማንነት እና የመንግስትና ፖለቲካ ታሪክ እንዲሁም የእምነት ባህል ያለው ህዝብ ነው፡፡ አማራ፡፡ ባለፉት ምእራፎች እንደተገለጸው አማራ ከራሱ ማንነት እና አንድነት በመነጨ አኳኋን ኢትዮጵያን በእርሱ ማእከላዊነት እንደ አንዲት ጥቁር አፍሪካዊት አገር ገንብቷል፤ እጅግ አስደናቂ አንጸባራቂ አለማቀፍ ገድልም ፈጽሟል፡፡ የአማራ መኖር የኢትዮጵያ መኖር መሆኑን፣ የአማራ ባለታሪክ መሆን ለአፍሪካና ለጥቁር የሰው ዘር ሁሉ እንደተረፈ አውስተናል፡፡ አማራ እንደ ህዝብ ባይኖር እና አማራ እንደ ማንነት ባይከሰት ኖሮ እነዚህ የተጠቀሱት እና ያልተጠቀሱት ነገሮች ሁሉ ባልተከናወኑም ነበር፡፡ ነገር ግን የአማራ መኖር ለእነዚህ ነገሮች እውን መሆን እድል ፈጠረ፡፡ ከአማራ ህልውና የኢትዮጵያ አገርነት ህልውና መነጨ፣ ለአፍሪካና ለዓለምም ተረፈ፡፡

ሀቁ ይህ ሆኖ ሳለ ግን አንዳንድ መሰሪዎች ይሄንን ህዝብ ህልውናውን የሚፈታተን ድፍረት ንግግር በመናገርና በመጻፍ በአማራነት አስተሳሰብ እና ህልውና ላይ

ከባድ ችግር ፈጥረው ቆዩ፡፡ በሚያስገርም ሁኔታ የአማራን እንደ ህዝብ መኖር ለኢትዮጵያ ብሄሮች እና ህዳጣን ብሄሮች ጭቆና መንስኤ ነው ብሎ በእነ ዋለልኝ መኮንን ፊታውራሪነት የተፋፋመው ጸረ አማራ ዘመቻ፤ ከ20 አመታት በኋላ መልኩን ቀይሮ በእነ ፕሮፍ. መስፍን አማካኝነት “አማራ የለም” በሚል እንቅስቃሴ ሌላ የክህደት አዙሪት ይዞ መጣ፡፡ ከ20 ዓመት በፊት የአማራ መኖር ለሌላው ችግር ሆኗል ብሎ አደባባይ የወጣው ትውልድ ከ20 ዓመት በኋላ አማራ የለም ብሎ እንደገና አደባባይ ወጣ፡፡ እንደገና በአሁኑ ሰአት ከ20 ዓመት በኋላ በአማራነት መነሳሳት ተደናግጦ ይንኑ አማራነት ለማዳፈን እላይ እታይች ይላል፡፡ የዚህ አስተሳሰብ ደቀ መዛሙርት መጀመሪያ አማራ ጨቆነኝ፣ ቀጥለው “አማራ የለም”፤ በመጨረሻም “አማራ መጣብን” ብሎ ለማጥፋት መረባረብ ሶስት ዙር መገለባበጥ ሆኖ ይገኛል፡፡ ጨቆነኝ፣ የለም፣ መጣብኝ የሚሉ… ሁሉም የፍርሀትና የጭንቀት እንዲሁም የጥላቻ ድምጾች ናቸው፡፡

ከዚህም የተነሳ ብዙ ሰዎቸ አማራ የሚባል የለም፤ ያለው አማርኛ ተናጋሪ ነው ሲሉ ላለፉት 25 አመታት ተከራክረዋል፡፡ በዚህ አይነት ቅስም ሰባሪ አስተሳሰብም አማራው ወጣት በአማራነቱ እንዳይቆም ተደርጓል፡፡ በእርግጥ አማራ እና አማርኛ ተናጋሪ የተለያዩ ናቸው፡፡ በአማራ እና “አማርኛ ተናጋሪ” በሚለው መካከል ልዩነቱ ግልጥ ቢሆንም ዳሩ፤ አማራ ማለት አማራ ዘር ያለው፤ ውልደተ ዝርያው ከጎጃም፣ ጎንደር፣ ሳይንት፣ ሸዋና የተበተነው አማራ የሆነ ማለት ነው፡፡ አማርኛ ተናጋሪ ደግሞ ዝርያው ከተጠቀሱት ግዛቶች ያልሆነ (መጤም ሊሆን ይችላል በእርግጥ)፤ ነገር ግን ወላይታም ይሁን ጉራጌ፣ ኦሮሞ ይሁን ትግሬ፣ ከንባታ ይሁን ሀድያ በአማርኛ ቋንቋ መናገር የሚችል ማለት ነው። አማርኛ ተናጋሪ ማለት ለተግባሩ በመግባቢያነት የሚጠቀም ውልዱ ግን ከአማራ ያልሆነ ማለት ነው። የሚገርመው ጉዳይ ደግሞ በአማራነት ለአማራነት ተደራጅተን ቆመናል የሚሉ ወገኖች ሁሉ አማራን እና አማርኛ ተናጋሪን በማወቅም ይሁን ባለማወቅ እያምታቱ ያልተቦካውን ሊጋግሩ ሲያጭናብሩ መኖራቸው ነው፡፡

ስለ አማራ ዘለግ ያለ ነገር በመጻፍና በመናገር አንዳርጋቸው ጽጌ እና መስፍን ወ/ማርያም በግንባር ቀደምትነት ይጠቀሳሉ፡፡ በተለይ ፕሮፍ. መስፍን ያተኮሩት አማራ የለም የሚለውን ድምጽ በማጉላት የአማራ ብሔረተኝነት እንዳይፈጠር መከላከል ነው፡፡ ለመሆኑ አማራ የለም የሚሉት እነማን ናቸው ብለን ስንነሳ አማሮችም አማርኛ ተናጋሪዎችም ይሆናሉ፡፡ አማራ ሆነው አማራ የለም የሚሉት አማራ የለም ካልን ህወሀት አማራን ማጥፋት ያቆማል ብለው የሚያምኑ የፖለቲካ ባህታዊያን ናቸው፡፡ አማራ ያልሆኑ እና አማራ የለም የሚሉት መንገዳቸው ሁለት ነው፤ አማራ አለ እና አማራ የለም የሚል፡፡ ውጤቱም አማራ እንዳይኖር ማድረግ የሆነ፡፡

በአንድ ወገን አማራ የለም በማለት በአማራ መቃብር ላይ የራሳቸውን ብሄር ህልውና ለመገንባት የሚጣጣሩ ናቸው፡፡ አማራ የለም ሲሉ አላማቸው አማራን ማጥፋትና ማዳከም የሚል አጀንዳ ያላቸው ናቸው፡፡ ምክንያቱ ግልጽ ነው፡፡ አማራ የለም ብለህ ከተነሳህ ሌላውን አማራ የማንነት ብዥታ ውስጥ ትከተዋለህ፡፡ ከዚያም አማራውን ስታጠፋ የሚከላከልህ ኃይል የለም፡፡ አማራ ለአማራ እንዳይደርስለትና አለሁልህ

እንዳይል አማራ የለም በማለት የአማራነት ስሜቱን አጥፍተኸዋል፡፡ እናም ያለከልካይ አማራውን ትፈጀለህ፡፡ ለእነዚህ ወገኖች አማራ የለም ማለት ውጤቱ አማራን ማዳከም ወይም ማጥፋት እና በምትኩ የራሳቸውን ብሄር መገንባት ነው፡፡ ወደ ዚህ ግብ የሚደርሱበትም መንገድ የሚከተለው ነው፡፡ አንዱ ዘዴ አማራን በውስጡ ባሉት ታሪካዊ ክፍሎች መሰነጣጠቅ ነው፡፡ ሁለተኛው ሳይንትና መሰል እስልምና የሚበዛባቸውን አካባቢዎች በእስልምና ስም ከአማራነት አስተሳሰብ መነጠል ነው፡፡ ለዚህም አማራን ከኦርቶዶክስ እምነት ጋር በማያያዝ አማራው ሙስሊም አማራነቱን የራሱ ጠላት አድርጎ እንዲያይ ማድረግ ነው፡፡ በከተሞች አካባቢ በተለይ አዲስ አበባ ውስጥ የሚኖሩትን አማሮች ደግሞ በስልጣኔና በዘመናዊነት ሰበብ ከአማራነት አስተሳሰብ፤ ከትውልድ ግንዳቸው መነጠልና ስሜት አልባ ፍጡራን ማድረግ ነው፡፡ ለዚህ የከተማ አማራዎች አጉል ስልጡን ነን ባይነት አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡ ብዙዎች ራሳቸውን ብሄር አልባ አድርገው ያስባሉ፡፡ ይህ አስተሳሰብ በራሱ ትክክል ቢሆንም ቅሉ ስቃይ ለሚደርስበት እና እንዲጠፋ ለተወሰነበት አማራ ወገናቸው አለኝታ እንዳይሆኑ አድርጓቸዋል፡፡ የአማራ ችግር የክፍለ ሀገር መሆኑ ቀርቶ በአሁኑ ሰአት መላውን የአማራ ዝርያ ያለው ሁሉ ከአዲስ አበባ ለመጥረግ ሽር ጉድ እየተባለ ነው፡፡ ሌላው ከክልላቸው ውጭ የሚኖሩ አማሮችን በማሳደድ፤ በማክሰር፤ በማፈናቀል፤ በመፍጀት ማዳከም የሚለው ሲሆን ሳይቀነስ ሳይጨመር ሙሉ ለሙሉ ተግባራዊ ሆኗል፡፡

እነዚሁ ወገኖች አማራ የለም ሲሉ አማራው በሀገሩም ሆነ በሚኖርበት ክልል ውክልናና የጥቅም ተጋሪነቱን ለመንፈግ የታለመ ነው፡፡ ይህም አንዱ አማራን አደህይቶ የማዳከም ዘዴ ነው፡፡ አብዛኛው የተማረ ህዝብ አማራ በመሆኑ ትምህርትን አማራን በማዳከም ሰበብ ጭራሽ አገሪቱን የሚያዳክም ፖሊሲ ነድፈዋል፡፡ እርሱም በመላው ዩኒቨርሲቲዎች መምህራን አማራዎች ናቸው፡፡ እነርሱንም ሆነ ብለው ቦታና መሬት እንዳያገኙ በማድረግ የተማረውን አማራ ማረፊያ አልባ፣ ከርታታ ማድረግ ነው፡፡ በዋናነት ትምህርትን በማዳከም ይህ ቀድሞ የተማረውን የአማራ ልጅ አለማቀፍና አገራዊ ብቁ ተወዳዳሪነቱን መገደብ ነው፡፡ ሁሉንም የጎዳ ቢሆንም አማሮችን ግን በተለይ ጎድቷል፡፡ ይሄውም ሌሎች ብሄሮች ማንነታቸው ብቻ ስራ ሊያስቀጥራቸውና ቢዝነስ ሊያስራቸው የሚችል እድል ሲኖራቸው በተቃራኒው አማሮች በአማራነታቸው ሳቢያ አንዳይቀጠሩና ተወዳዳሪ እንዳይሆኑ እገዳ ይጣልባቸዋል፡፡ የዚህ ሁሉ ድምር ውጤት አማራው ትምህርት ምንም እንደማፈይድለት በመረዳት ትምህርትን እርግፍ አድርጎ እንዲተወውና ወደ ስደትና አልባሌ ስራዎች እዲያዘነብል ማድረግ ነው፡፡

እና ይህንን ሁሉ ለማድረግ መጀመሪያ አማራን የለህም ማለት አለብህ፡፡ እያለ እንደሌለ አድርገህ ስሜት አልባ፤ ራሱን የማይከላከል ወፍ ዘራሽ ፍጥረት እንደሆነ እንዲሰማው ታደርገዋለህ፡፡ አማራ የለም የሚሉት ወገኖች አማራ የለም ማለታቸው አማራን ከታሪኩ መነጠልና አገራችንን ያለ የእኔ ባይ አስቀርቶ እንደልብ ያለከልካይ መፈንጨት ነው፡፡ አብዛኛው የአማራ ታሪክ ነው ብለው ስለሚያምኑና ይህም ታሪክ መረሳት ስላለበት ቀላሉ ዘዴ አማራ የለም ማለት ነው፡፡ ምክንያቱም ታሪክን እንዳልተፈጠረ ማድረግ አትችልም፡፡ የታሪኩን ባለቤት አንተ እኮ የለህም በማለት ግን ታሪክን እንዲረሳ ማድረግ ትችላለህ፡፡ በምትኩ አማራን ከትናንት ማንነቱ ጋር

በማቆራረጥ አዲስ የራሳቸውን ነገድ ተረት ታሪክ ነው ብለው አዲስ ማንነት ይገነባሉ፡፡ ልብ ያለው እንግዲህ የቱ ተፈጽሞ የቱ እንደቀረ አንሰላስሎ መድረስ ነው፡፡

እነዚህ ወገኖች በተቃራኒው በሌላ አጋጣሚና ሁኔታ አማራ አለ ሲሉ ይገኛሉ፡፡ አማራ የለም ያሉበት ሁኔታና አጋጣሚ አላሙች ሲል እና አማራ አለ ማለታቸው አማራን የሚጎዳ እና የእነሱን አስተሳሰብ የሚያራምድ መስሎ ሲታያቸው አማራ አለ ለማለት አያመነቱም፡፡ አማራ አለ ሲሉ ግን አማራ የለም የሚለውን ተረታቸውንና እኩይ አላማቸውን እንዲያጠናክርላቸው ነው፡፡ አማራ አለ ማለት አማራ የለም ወደ ሚሉት መደምደሚያ የሚያመራቸው ሂደት ነው፡፡ ውጤቱ አማራን ማጥፋት (የለም ማድረግ) ሲሆን ለዚህ የሚረዳቸው ዋናው ግብአት አማራ አለ የሚለው ነው፡፡ ምክንያቱም አማራ አለ ካላሉ የአማራ "ብሄር ጨቋኝነት" ታሪክ ዋጋ ያጣል፡፡ ስለዚህ አማራ አለ ይላሉ፡፡ ይህ አማራም በአገሪቱ የተፈጸሙትን በደሎች ሁሉ-ሰው ሰራሽም ሆነ የተፈጥሮ ችግሮችን- እንዳደረሰ በመውቀስ ቅጣት እንዲቀበል ያደርጉታል፡፡ ለሚያደርሱበት የቅጣትና የማጥፋት ዘመቻቸው የሁሉም አይነቶች በደሎች ተጠያቂ ያደርጉታል፡፡ በአንድ ወገን አማራ አይደለህም ወይም የለህም የተባለው አማራ በሌላ ወገን ትናንት "በአማራነት ሸፋን" እንዲህ አድርገሃልና ልትቀጣ ይገባሃል ሲሉት እውነትም በደለኛ እንደሆነ በመቁጠር የሚፈረድበትን ጥፋት አሜን ብሎ እንዲቀበልና በገዛ ፈቃዱ እንዲጠፋ ያመቻቹታል፡፡

በአጭር አገላለጽ አማራ አለ የሚሉት እንደ እነ መለስ ዜናዊ አይነቶቹ አማራን ለማጥፋት ፕሮግራም ነድፈው የሚንቀሳቀሱ ነበሩ፤ ናቸው፡፡ አማራ አለ ሲሉ መጥፋት አለበት ከሚለው አቋማቸው ጋር ነው፡፡ አማራ የለም የሚለውን አስተሳሰብ ሊቀበሉ አይችሉም፡፡ ምክንያቱም የሌለን ነገር መክሰስና ማጥፋት ስለማይችሉ፡፡ የእነዚህ ሌላኛው ገጽታ የሆኑት እነ መስፍን ደግሞ አማራ የለም በማለት ህወሀት ለሚገድለው አማራ የወንጀል ሸፋን ሰጭ ሆነው ያገለግላሉ፡፡ አንዱ አለ እያለ ሲገድል፣ ሌላው የለም እያለ ገዳይን ከተጠያቂነት ያድናል፤ ለሚችም ፍትህን ይነፍጋል፤ የገዳይንም ወንጀል ይደብቃል፡፡ አማራ በአለና የለም መካከል ይጠፋል፤ በአማራነት መገደሉ እንኳን እውቅና አያገኝም፡፡ እንደ ኢትዮጵያዊ ታስሮ እንደ አማራ ይሰቃያል፡፡ እንደ አማራ ተገድሎ እንደ ኢትዮጵያዊ ይቀበራል፡፡

አማራ ዓለም የለም በሚል ፈሊጥ ወገናችን የሚደርስበትን የተቀነባበረ ጥፋት ከላይ ተመለከትን፡፡ ግን አማራ በአሁኑ ሰአት ከተከዜ እስከ አዋሽ በተንጣለለው ፕላቶማ አገር ሰፍሮ ይኖራል፡፡ ከአፋር እስከ ሱዳን በተዘረጋው ጥንታዊ የአቢሲኒያ ምድር ሁሉ ይኖራል፡፡ ለመሆኑ አንድ ብሄር ብሄር ለመሆን ምን ምን ያስፈልገዋል? አማራስ አማራ ለመሆን ምን ጎደለው? አንድን ብሄር ብሄር የሚያሰኘው ታሪካዊ ማንነቱ፤ በአንድ ቦታ ለረጅም ዘመናት መስፈሩ፤ ተመሳሳይ ቋንቋ መናገሩ፤ ተመሳሳይ ስነልቡናና ባህርይ ሲኖረው፤ የጋራ የሆነ ታሪካዊ፡ ወታደራዊ፡ ባህላዊ፡ ቁሳዊና ፖለቲካዊ ማንነት ሲኖረው ነው፡፡ አማራ ከእነዚህ ሁሉ አንዳችም ሳይጎድልበት ሁሉም ተሟልተውለት በአንድ ወጥ ማንነት የሚታወቅ ህዝብ ነው፡፡ እንዲያውም እነዚህ የአማራነት መስፈርቶቹ እጅግ የተያያዙና በጠንካራ ሁኔታ የተሳሰሩ፤ እጅግ የዳበሩ ናቸው፡፡ ለመሆኑ አንድ ብሄር ብሄር

ለመሆን ስንት ዓመት ያስፈልገዋል? መልሱ አምስትም ዓመት፤ አምሰት ሽህም ዓመት ለሆን ይችላል፡፡ ለምሳሌ ስልጤ የሚባል ብሄር ከአስራ አንድ ዓመት በፊት ተፈጥሯል፡፡ ከብዙዎች የጉራጌ ንኡሳን ክፍሎች አንዱን በመገንጠል ብሄር አድርገውታል፡፡ አማራ ግን ከጥንትም ጀምሮ የኖረ ነው፡፡ እንግዲህ የትናንቱ አይናችን እያየ የተፈጠረው ስልጤ የብሄር ካባ ተደርቦለት ቸበርቻቻ ሲል አማራ ከጥንት ጀምሮ በአማራነት የኖረ ህዝብ እንዴት ነው የለም የሚባለው?

ወገኖች! አማራ አለ ሲሉም አማራ እንዳይኖር እናደርገዋለን ማለታቸው ነው፡ ፡ አማራ የለም ሲሉም ሳጠፋህ አማራ በመሆንህ አይደለም የማጠፋህ ዝም ብለህ ጥፋ ማለታቸው ነው፡፡ አማራ ዓለም አማራ የለምም ሁለቱም በምኞትም ሆነ በተግባር የአማራን የወደፊት አለመኖር የሚያመለክቱ አካሄዶች ናቸው፡፡ አማራ የማትሆንበት ምንም ምክንያት የለም፡፡ አንተ አማራ የሚባል ብሄር/ህዝብ አባል ካልሆንክ በምድር ላይ ምንም አይነት ብሄር የለም ማለት ነው የሚሆነው፡፡ ማንም ብሄር ሀረጉን ከአዳምና ከሄዋን የሚስብ የለም፡፡ አንድ ብሄር ብሄር ለመሆን በህግም ሆነ በተፈጥሮ የተወሰነለት የጊዜ ገደብ የለውም፡፡ ብትፈልግ ዛሬውኑ አማራ መሆን ትችላለህ፡፡ ብትፈልግ ከዛሬ አምስት ሽህ አመታት በፊት ጀምረህ አማራ መሆን ትችላለህ፡፡ አማራ አይደለህም ብለው ለጥፋት ስላዘጋጁህ የእነሱን እኩይ አላማ ተቀብለህ አማራ ያልሆነ ፍጥረት መሆን የለብህም፡፡

የአደንዛዦቹ "ምሁራን"፤

ተጽእኖ

አማራ ምናልባት እንደ ችግር ከተቆጠረበት የተማሩ የተባሉ ሰዎችን እንደቁም ነገር በመቁጠር የሚወዳደረው ያለመኖሩ ነው፡፡ በእርግጥ አማራ ለእውቀት ከፍተኛ ግምት የሚሰጥ ህዝብ ነው፡፡ የጥንቱ አማራ ለእውቀት ትልቅ ግምት ከሚሰጥ ምንጭ መቀዳቱን ባለፉት ምእራፎች አይተናል፡፡ የአሁኑም ጊዜ አማራ የሰው ልጅ የተፈጠረው ተምሮ ትልቅ ደረጃ ለመድረስ ነው ብሎ ያምናል፡፡ ስለሆነም ዘመናዊ ትምህረት ሲመጣ የጥንት የተማረ አክባሪ ባህሉ ጨመረ እንጅ አልቀነሰም፡፡ ገና ለገና ተምረዋል በሚል ብሂል ብቻ ደናቁርትን ተሸክሞ መኖሩም አሊ አይባልም፡፡ የአማራ ህዝብ ፊደል የቆጠረ ሁሉ ምሁር ይመስለዋል፡፡ ይሄ አንድም ቅንነት፤ ሁለትም አለማስተዋል ሊመስል ይችላል፡፡ ግን የተማረን ማክበር ከጥሩ ህዝብ የሚጠበቅ ተግባር ነው፡፡ ተማረ በተባለው መጠን ሆኖ መገኘት እና ህዝብን አለማሳዘን ደግሞ ከተማረ ሰው ይጠበቃል፡፡ ሆኖም ሀሳዊ ምሁራን ለአማራ ምንም ጠብ ባያደርጉለት ግርምት ባልነበረም፡፡ ሀሳዊ ምሁራን ግን ለአማራ የህልውና ጠንቅ ሆነዋል፡፡

ከእነዚሁ አንዱ ፕሮፍ. መስፍን ናቸው፡፡ ባሮን ፕሮቻዝካን እና ፕሮፍ. መስፍን ወልደማርያምን የሚያመሳስላቸው አንድ ነገር አለ፡፡ አማራን የውጭ ጎብኝዎች እና ጸሀፍት አመስግነው፣ አወድሰው፣ አንድነቀው በመጻፋቸው እጅግ በጣም ይናደዳሉ፡

፡ ጣልያናዊው ባሮን አውሮፓዊያን ስለአማራ በጎ ነገር በመጻፋቸው በጣም እንደሚበሳጭ በዛው መጽሀፉ ይገልጣል፡፡ ጣልያን አማራን ኋላቀርና ያልሰለጠነ ነው ብላ ልታደርግ የምትሞክረውን ክርክር ቀደምት የአውሮፓዊያን ጸሀፍት አድንቀው፣ አወድሰው ጽፈዋል፡ ፡ በዚህም እርር ድብን ይላል፡፡ በተመሳሳይ መስፍን ስቬን ሩቤንሰን፣ ዶናልድ ሌቪን የመሳሰሉትን ጥልቅ ምርምር አድርገው ስለአማራ በአድናቆት የጻፉ ምሁራንን “መክሸፍ እንደ ኢትዮጵያ ታሪክ”[326] በተባለው ጥራዛቸው ውስጥ ይሰድቧቸዋል፣ ያማርሯቸዋል፡ ፡ አማራ የለም ብለው ስለሚሰብኩ እነዚህ ደግሞ በአማራ አስደናቂ ታሪክና ጀግንነት ላይ በግርምት የጻፉ በመሆናቸው ይሰድቧቸዋል፤ ይጠሏቸዋል፡፡

በመጀመሪያ መስፍን አማራ መስለው ነበር አማራ የለም ይሉ የነበረው፡፡ በኋላ አዲሱ የአማራ ትውልድ ተነስቶ በአደባባይ ሲረታቸው በቪኦኤ[327] ቀርበው የአድዋ-እንቲጮ ሰው መሆናቸውን አረጋገጡ፡፡ ትግሬነታቸው ሳይታወቅ በአማራ ስም ለረዥም ዘመናት መቆየታቸው ምክንያቱ ይህ ነው፡፡ በዘልማድ ፕሮፍ. መስፍን “ማነው?” ተብሎ ተጠይቆ አያውቅም፡፡ ፕሮፍ. መስፍን “ምን አሉ?” ተብሎ እንጅ፡፡ ምን ባዩ ማን እንደሆነ አልተመረመረም፡፡ መስፍን በእድሜና ሽበት እንዲሁም በህዝብ ተላላነት በመታከክ አማራው ላይ ከባድ ክህደት የፈጸሙ ግለሰብ ናቸው፡፡ አማራው በ1983 ዓ.ም የሽግግር ወቅት ተወካይ እንዳይኖረው፣ በሽግግር መንግስቱ እንዳይሳተፍ ትልቅ ሚና ከተጫወቱት “ምሁራን” ግንባር ቀደም ናቸው፡፡ አንድ የቀድሞ የደህንነት ተቋም አባል[328] ስለ ፕሮፍ መስፍን እንዲህ ይናገራል፡፡ “የመስፍን አባቱም እናቱም ትግሬ ናቸው፤ የእንጀራ አባቱ ግን ከጎጃም ነው፡፡ ከትግሬ እናት እና አባት ተወልዶ በአማራ እንጀራ አባት ነው ያደገው፡ ፡ መስፍን በብሄራዊ ማንነቱ፣ ከህወሀት ጋር ባለው ጥብቅ ትስስር፣ አማራውን ገዥ መደብ በማለት ሲጠላ በመኖሩ የኖረ ነው፡፡ በህወሀት የደህንነት ግምገማም አገዛዙን የማይጎዱ፣ ጠቃሚ ተብለው የተመዘገቡ ሰው ናቸው፡፡” ይህም ማለት መስፍ ለስርአቱ አደጋነት የላቸውም ማለት ነው፡፡ ያ ደግሞ ባለፉት 26 አመታት ታቷል፡፡ ህወሀት በመስፍን አስተሳሰብም ሆነ ድርጊት ከባድ ጉዳት ደርሶበት አያውቅም፡፡

በሌላ ጎኑ መስፍንን አማራን በተመለከተ ለሚያንጸባርቁት አስተሳሰብ በሀሳብ ሙግት ማቅረብ አይቻልም፡፡ ምክንያቱም አለበቂ ማስረጃ የህዝብን ህልውና ስለካዱ ለእሳቸው የሚሰጠውን መልስም በበቂ አመክንዮ የተሰደረ ለማድረግ አስቸጋሪ ስለሆነ፡፡ ስለ አማራ ጉዳይ ሞያዊ ዝግጅቱ ሳይኖራቸው እድሜና ተሰሚነታቸውን ብቻ በመጠቀም የተሳሳተ ነገር ያሰራጫሉ፡፡ ስለ አማራ የተናገሩትን ነገር የፕሮፌሰር የጥናት ውጤት ብለን ለመውሰድ የተቸገርንበት ምክንያት በዚህ ጉዳይ ምንም አይነት ስልጠናም ሆነ የትምህርት ዝግጅት ስለሌላቸው ነው፡፡ ስለሆነም የተናገሩት ነገር መሰረተ ቢስ ወሬ ነው፡፡ ሳያጠና

---

[326] መስፍን ወልደ ማርያም፡ 2005 ዓ.ም፤ መክሸፍ እንደ ኢትዮጵያ ታሪክ፡፡

[327] https://www.youtube.com/watch?v=55s5fxIdvDk

[328] ከአቶ አያሌው መንገሻ፤ የቀድሞ የህወሀት-ብአዴን ደህንነት መስሪያ ቤት ባልደረባ፤ ጋር በ7/24/2017 እ.ኤ.አ በስልክ የተደረገ ቃለ ምልልስ፡፡

የሚደመድም ፕሮፌሰር በዓለም ላይ ተከስቶ አያውቅም፡፡ እርሳቸው የመጀመሪያ መሆናቸው ነው፡፡

በክህደት ቁልቁለት[329] ውስጥ ያተቱት የአማራ አለመኖር መላምታቸው ደግሞ አስገራሚ ነው፡፡ አማራ ማለት ሀይማኖት ነው አሉ፡፡ አማራ ማለት ክርስቲያን ከሆነ አገው ለምን አማራ እንዳልተባለ ግን መልስ የላቸውም፡፡ ቢያንስ አሁን በአማራና አገው መካከል ያለው ድንበር ቢጠፋም ድሮ አገው የሚባል እና አማራ የሚባል ለየራሱ ክርስቲያን የሆነ ወንድማማች ህዝብ እንደነበር ግልጽ ነው፡፡ ሁለቱም "ቅዱስ ላሊበላ የምትሄዱ አልጋ ባልጋ ነው መንገዱ" እያሉ ለዘመናት በአንድ የክርስትና ማእድ ሲሳተፉ ኖረዋል፡፡ በአጠራር ደረጃ አንዱ አገው አንዱ አማራ ሆነው፡፡ አማራ ታዲያ ለምን ሁለት የክርስትና ስም አስፈለገው--አማራ እና ክርስቲያን የሚል? አማራ ማለት ነጻ የወጣ ህዝብ (ከአረማዊነት የተመለሰ) ማለት ነውም ይላሉ፡፡ ታዲያ አገው ነጻ አልወጣም ማለት ነው? ትግሬ ነጻ አልወጣም ማለት ነው? ወይስ የተለያየ አይነት ክርስትና ነው ያለው--አንዱን ነጻ የሚያወጣ ሌውን ነጻ የማያወጣ?

መስፍን አማራ የለም ለማለት የጠቃቀሷቸው መጽሃፍት ሀይማኖታዊነት የሚያይልባቸው እና አማራን በቀጥታ ጉዳያቸው ያላደረጉ ናቸው፡፡ በዛም ምክንያት ብዙዎቹ አማራን ከሀይማኖት ጋር ያቆራኙታል፡፡ ይሁንና "አማራ ነጻ ህዝብ ማለት ነው" የሚለው ሀይማኖታዊ ትርጓሜ ራሱ መስፍን ከጠቀሷቸው ጽሁፎች መረዳት እንደሚቻለው ሀይማኖታዊ ይዘት ብቻ አይደለም ያለው፡፡ ሁለት አንድምታ ነው ያለው፡፡ ወደ ክርስትና የገባ እና ጦረኛ ሆኖ በነጻነት የሚኖር የሚል፡፡ እርሳቸው ግን ጦረኛነቱን ሊያተኩሩበት አልፈለጉም፡፡ ለምን ቢባል ጦረኛነት ክርስትና ከሚለው ትርክታቸው ሊያስወጣቸው ስለሚችል፡፡ እንደሚታወቀው ሰው ወደ ክርስትና ሲገባ የጎሳ ጦረኝነቱ ይቀንሳል፡፡ እርሳቸው የጠቀሷቸው ምንጮች የሚሉት ግን ጦረኛ የሆነና ራሱን ከሌላ ነገድ ይሁን ከምንም ነገር አስከብሮ የሚኖር ማለት ነው፡፡ እዚህ ላይ ጥያቄው ታዲያ ይህ ህዝብ እርሳቸው እንደጠቀሱት ከየነገዱ ጦረኛው ተሰብስቦ አማራ ተባለ ወይስ መጀመሪያውንም አማራ የተባለ ጦረኛ ነገድ ነበር የሚለው ነው፡፡ የእርሳቸውን ትርክት ብንቀበል እንኳ ቤተ አምሐራ፣ አማራ፣ አማራ ሳንት… የሚባሉት የአማራ ህዝብ መኖሪያ ስፍራዎች ያፈርሱታል፡፡ ለምን ላስቴዎች ናቸው ይህን የተሰባሰበ ህዝብ አምሐራ ያሉት ብለው ስለሚያምኑ፡፡ እናም ይህንን አምሐራ ላስታ በቤተ መንግስታቸው ዙሪያ አሰፈሩት ወይስ ራቅ አድርገው ቤተ አምሐራ የተባለ ቦታ ውስጥ ወስደው አሰፈሩት የሚለውን ጥያቄ በግድ መመለስ አለባቸው፡፡ ለምን ቢሉ ሁለቱ የሰማይና የምድር ያህል የሚራራቁ ተቃራኒ አስተሳሰቦች ስለሆኑ፡፡

መስፍን ከአለቃ አስሜ የጠቀሱት "ያልተማረ ጨካኝ ጭፍራ" የሚለው አረፍተ ነገር መላ አማራን ክርስቲያን የማድረግ ክርክራቸውን ራሱን አፈር የሚያበላ ነው፡፡ ለምን ቢሉ ከክርስትና አስተምህሮ አንጻር እንረዳው ከተባለ ክርስቲያን ሆነ ማለት ጭካኔው አበቃ ማለት ነው፡፡ ክርስቲያን ሆነ ማለት ተማረ ማለት ነው፡፡ የዛ ጊዜ

[329] መስፍን ወልደ ማርያም፡ 1996፤ የክህደት ቁልቁለት፡፡ አዲስ አበባ፡፡

ትምህርት ሀይማኖትን ከማወቅ የዘለለ ሚና ስለሌለው በተለምዶ ክርስትያን ሆነ ማለት የተማረ ማለት ነው፡፡ የሚማረውም የክርስትና ስነምግባርን ነው፡፡ እርሱም ዋናው ትምህርት የአረማዊ ጸባይ የሆነውን ጭካኔን ማስወገድ ነው፡፡ እና እዚህ ላይ መስፍን ከሽፉ፡፡

መስፍን ቀጥለውም አንድ የትግርኛ መዝገበ ቃላት አምሐራ የሚለውን የኢትዮጵያ ህዝብ ብሎ ቅልብጭ አድርጎ አስቀምጠዋል፡፡ ይህ ደራሲ ከራሱ ያመነጨውን ሀሳብ ነው የጻፈው ወይስ ከሌላ ምንጭ ያገኘውን ነው ብለው መጠየቅ ግን አልደፈሩም፡፡ ፀኃፊው እንዳለው አማራ ማለት የኢትዮጵያ ህዝብ ማለት ከሆነ ለምን የትግራይ ሰዎች አማራ አልተባሉም? ወይስ የትግራይ ሰዎች ኢትዮጵያዊ አይደሉም ማለቱ ነው? ቀጥለውም የንቡረ እድን አምሐራ ማለት ከየነገዱ ተሰበሰቦ ክርስቲያን የሆነው የእግዚአብሔር ህዝብ እና ፍጹም ሙሉ አንድ አይነት ለሆነው ለኢትዮጵያ ዘር የተሰጠ የሚል የባህታዊ ሀተታ ተቀብለዋል፡፡ እንግዲህ አማራ ማለት የኢትዮጵያ ከእግዜር በጥምቀት የተሰጠ መለኮታዊ ዘር ሆነ ማለት ከባድ ነገር ነው፡፡ አንድ፡ ሌላውን እንደ ኦሮሞ ያለውን ህዝብ ከኢትዮጵያዊነት የሚሰርዝ ነው፡፡ ሁለት፡ ኢትዮጵያዊ ማለት ክርስቲያን ማለት ስለሆነ እስላሞች ኢትዮጵያዊ አይደሉም ማለት ሊሆን ነው፡፡ በዚህም ኢትዮጵያዊ ፍጹም አንድ ዘር የሚለው ሙግት ኢትዮጵያዊነት የማይመለከታቸውን የህብረተሰብ ክፍሎች ስለፈጠረ እዛው ላይ አፈር በላ ማለት ነው፡፡ የሆነ ሆኖ አምሐራ ማለት ፍጹም ኢትዮጵያዊ ዘር የሚለው ራሱ መስፍን ስለዘርና ብሄር/ነገድ ያላቸውን አረዳድ ፈተና ላይ የሚጥል ነው፡፡ በዘርማ ከሄዱ ብዙ ጣጣ ሊመጣ ነው፡፡ የሰው ዘር ሁሉ አንድ ስለሆነ፡፡ በዚህ መንገድማ ኢትዮጵያዊ ዘር የሚባል ራሱ የለም፡፡ የአማራን አለማዊ ህልውና ለመጻፍ ተነስተው ስለሰማያዊ ህልውናው የሚያትቱ ጽሁፎችን ዋቢ ማድረግ በራሱ መልካም አይደለም፡፡

መስፍን አማራን ከክርስትና ጋር ለማስተሳሰር “ማህተብ” የሚል ሃሳብም ተውሰዋል፡፡ ማህተብ ማሰር ክርስትና ነው ከተባለ ማህተብ ማሰር የተለየ ክስተትን ተከትሎ እንደመጣ መጠርጠር ያሻል፡፡ ከማህተብ የማይነጠለው “ቶ” ፊደል ከመጀመሪያው የክርስትና ደንብ እንዳልሆነ ይታወቃል፡፡ ስለዚህ ክርስትናና አማራ ከማተብ ጋር ተያይዘው መገለጽ የጀመሩት ከማህተቡ ክስተት በፊት ነው ወይስ በኋላ የሚል ጥያቄ ያስነሳል፡፡ ይህ ጥያቄ ደግሞ ከማህተብ በፊት ይህ ህዝብ ማን ይባል ነበር የሚል ሌላ ተቀጣይ ጥያቄ ይወልዳል፡፡ አማራ የለም ብሎ ለመደምደም ይህንን ሁሉ መመለስ ያስፈልጋል፡፡ የሆነ ሆኖ አማራ ማህተብ ማሰሩ ምናልባት ከኋለኛው ዘመን ክስተቶች በኋላ ክርስትናን ሊያመለክት ቢችልም፤ ጥንት ግን የራሱ የ“ቶ”[330] ምስጢራዊ ቅርጽ ውርስ ነው፡፡ አማራ ከቶ ጋር ያለው ትስስር ጥንታዊነቱን የሚያመለክት እንጅ በቀጥታ ከአሁን ዘመን ማህተብ ጋር ብቻ የሚያያዝ አይደለም፡፡ ቶ የመንቃት ወይም ህይወት የማግኘት እና የሚስጢራዊ እውቀት ምልክት ነው፡፡ ቃሉ ራሱ በጥንት ግብጽም በአማርኛም በግእዝም መንቃት ወይም ማንቃት የሚል ትርጓሜ ነው የሚሰጠው፡፡

[330] Sparavigna, Amelia Carolina 2009. Ancient Egyptian Seals and Scarabs. Torino, Italy.

እናም “ቶ” በጥንት ግብጽ ፒራሚድ ላይ እና በኑቢያ ፒራሚዶች ላይ ተስሎ እንደሚታየው ትርጉሙም በጥንት ግብጽ “አንቅህ” ወይም በግእዝ በቀጥታ “አንቅህ” እና በአማርኛ “ማንቃት” የሚል ነው፡፡ አንቅህ ማለት አማልክት በፍጥረት ላይ እስትንፋሳቸውን እፍ ብለው ህይወት የሚዘሩበት ምልክት ነው፡፡ በግብጽ ፒራሚድ ምስሎች ላይ እንደሚታየው አማልክት በዚህ በቶ ወይም አንቅህ ምልክት ነው ወደ ፊታቸው በማቅረብና አፍንጫቸውን በዚህ አንቅህ በመዳበስ የህይወት እስትንፋስ የሚዘሩባቸው፡፡ ይሄ አንቅህ ዘላለማዊ ህልውናን ያመለክታል፡፡ በዚህ ረገድ የትንሳኤ ምልክት ነው፤ የትንሳኤ ምልክት ሲሆን “አንቅሁ” ይባላል፡፡ ማንቃት፣ ማስነሳት፣ ህይወትን መዝራት፣ ካለመኖር ወደ መኖር ማምጣት ማለት ነው፡፡ ይሄ በአንቅህ እየዳበሱ ህይወት መዝራት ዛሬ በክርስትና ውስጥ በመስቀል ከመባረክ ጋር የሚመስል ነገር ነው፡፡ ይሄ ሀይለኛ የጥንት ምልክት ዋና ዋና ትርጉሞች ከህይወት መዝራት ባለፈ ሁለተኛ የምስጢራዊ እውቀት ሁሉ መክፈቻ ቁልፍ ማለት ነው፡፡ ሶስተኛ የሴት እና የወንድ ጥምረት ማለት ነው፡፡ አናት ላይ የግማሽ ክብ ምልክት ማህጸንን ሲያመለክት፣ ከአግዳሚው በታች ያለው ቋሚው ወንድን ያመለክታል፤ ጎንና ጎን ያሉት ዘንጎች ደግሞ ልጆችን ያመለክታሉ፡፡ በጥቅሉ ዘላለማዊ ህይወትን ያመለክታል፡፡ አራተኛ እላይ ያለው ክቡ የጸሀይ ምልክት ሲሆን የጸሀይን አምላክን ያመለክታል፡፡ አግድም ያለው መስቀልኛ መስመር አድማስን ያመለክታል፡፡ ቋሚው ዘንግ ደግሞ የጸሀይን መመላለሻ አምድ ያመለክታል፡፡ አማራ ደግሞ የጸሀይ አምላክን ያመልክ ነበር፤ ማህረም የተባለው አምላክ ራሱ የጨረቃና ጸሀይ እንዲሁም የከዋክብት አምላክነት ጥምር ባህርይ አለው፡፡

ቶን የእኔ ነው ለማለት ከአማራ በላይ የቀረበ ህዝብ የለም፡፡ ይሄንን ቶ ይዞ የሚገኘው አማራ ነው፡፡ ፊደሉ የግእዝ ነው የሚል ክርክር ቢነሳ እንኳ ግእዝ ራሱ የአማራ መሆኑ የታወቀ ነው፡፡ ለምሳሌ ከግእዝ ውርስ አለኝ የሚለው ትግርኛ ቶን መጥራት ይከብደዋል፡፡ እንደገናም በአማራ ሴቶች ይህ ምልክት በአንገት ማተብ ማጌጫነት እስካሁን ተጠብቆ ቀጥሏል፡፡ በውቅራት (ጥቁራት) መልክም እየተላለፈ ነው፡፡ እና አማራ ከፊደሉ፣ ከትርጉሙ፣ እስከ መልእክቱ ድረስ ይሄንን የጥንት ምልክት እስከዛሬ ድረስ ጠብቆ ይዞ ይገኛል፡፡ ቶ በፊደልነት እና በማህተብነት በአማራ ህይወት ውስጥ የአማራን ጥንታዊ ህዝብነት ለመመስከር ዛሬም አሉ፡፡ የቶን ጉዳይ አንዳንዱ እንዲሁ ግጥምጥሞሽ አድርጎ ሊወስደው ይችላል፡፡ ግን አይደለም፡፡ ቀደም ብለን አማሮች ግብጽን እንደገዙ፣ ስልጣኔውም የአማራ እንደሆነ ደጋግመን አውስተናል፡፡ ለአብነት አለቃ ታየ[331] ሄሮዶተስ 18 የኢትዮጵያ ነገስታት ምስርን ወይም ግብጽን መግዛታቸውን መጻፉን ጠቅሰዋል፡፡ በዚህም የአስተሳሰብ መስመር ቶ ከአማራ ወደግብጽ ሄደ ማለት ነው፤ ወይም በግብጽ በስእልነት በአማራ ደግሞ በህያውነት ይገኛል ማለት ነው--በፊደልነትና በማህተብነት፡፡ ለዚህም አብነት ዛሬ ለኮምፒዩተር ስሌት መሰረት ሆኖ የሚያገለግለው የቁጥር ብዜት አሰላል (ቤትና ጠጠር) ጥንት በኢትዮጵያ ጥቅም ላይ የዋለ እንደነበር ቢቢሲ[332] በሚገርም ሁኔታ ዘግቦታል፡፡ ይህም ስልጣኔ ከኢትዮጵያ ማለትም ከግዮን ተራሮች

[331] አለቃ ታየ ገብረማርያም፡ 1914 ዓ.ም.

[332] https://youtu.be/OOKp9_sSkZg

ወደግብጽም ወደተቀረውም ዓለም እንደተሸጋገረ ማሳያ ነው፡፡ ይህንን የሚያረጋግጥልን ደግሞ ሬኔ ፓውል[333] ነው-- የግብጽ የሂሳብ ቀመር ከኢትዮጵያ እንደተወረሰ በማተት፡፡ እናም ማህተብ ወይም ቶ ይሄንን የመሰለ ጥልቅና የጥንት የአማራ ምስጢራዊ ምልክት ሲሆን መስፍን ግን የአማራ ክርስቲያንነት ማረጋገጫ ለማድረግ ሞከሩ፡፡ በዚህም ከባድ ስህተት ፈጸሙ፡፡ ይህ ማለት ግን ክርስቲያኑ አማራ ቶን እንደማህተብ መጠቀሙ ስህተት ነው ማለት አይደለም፡፡ ያ ከክርስትና ጋር ተያይዞ የዳበረ መንፈሳዊ አኗኗር ስለሆነ የዚህ መጽሃፍ አላማ አይደለም፡፡ ምልክትነቱ ግን ከክርስትና በፊትም ሆነ በኋላ የአማራነቱ ታሪካዊ ሀቅ ነው፡፡

ሌላው ትልቁ ስህተት አማራ ማለት ሰፊ ነው፤ ማጥበብ አያስፈልግም፤ ጎሳዎች ዝግ ናቸው፤ ማንም ሰው ወደነሱ ገብቶ የነሱን ማንነት ሊያገኝ አይችልም ያሉት ነው፡፡ ይህም ማለት አማራ ብሄር ስላልሆነ ማንም ቋንቋውን የቻለና ባህሉን የተቀበለ አማራ መሆን ይችላል፤ በተጻራሪው ግን ጎሳዎች ዝግ ናቸው ብለዋል፡፡ መቸም ከአይሁድ በላይ ዝግ ነገድ የለም፡፡ ነገር ግን መጽሃፍ ቅዱስ ወደ ይሁዲነት የገባ እያለ የሚጠቅሳቸው አይሁዳዊያን ያልሆኑ ህዝቦች የትየለሌ ናቸው፡፡ በዚህ ብቻ ሳይሆን አማራ በደረሰበት የማኅበረሰብ የእድገት ደረጃ ያሉ ህዝቦች የእነሱን ባህል ለተቀበለ ሁሉ በራቸው ክፍት መሆኑ ያለና የነበረ ነው፡፡ እዚህ ላይ የአማራ ብቻ ተለይቶ እንደ ተአምር የሚቆጠርበት ምክንያት አይታየኝም፡፡

መስፍን በከህደት ቁልቁለት መጽሃፍ መጨረሻ ላይ የአማራ ወደ ጎሳዊ ማንነት መለወጥ የወያኔ ሴራ እንደሆነ፤ አንዳንድ አማሮች እንዳስተጋቡት እና ኢትዮጵያዊነትን አደጋ ላይ ይላሉ፡፡ እርግጥ ነው ጠባብ ብሄረተኛነት የአገር አንድነትን ይጎዳል፡፡ ይሁንና ሁሉም ወደየብሄሩ ከረጢት ሲገባ እያዩት፤ ሁሉም የየራሱን ማንነት የሚቀርጸው አማራን በመጥላት እንደሆነ እያወቁ፤ ኢትዮጵያዊነት በብሄር ተመንዝሮ የሁሉም ጠላት በተባለ ነገር ግን እርሳቸው የለም በሚሉት ብሄር ላይ ቢላ እየሳለ፤ እያረደም እያዩ፤ ሸንጣቸውን ገትረው አማራ የለም ማለታቸው አስተዛዛቢ ነው፡፡ እውን ይህ ህዝብ አውላላ ሜዳ ላይ የማንም ጥቃት ሰለባ መሆኑ እንዴት ሳይታያቸው ቀረ? አማራ ለኢትዮጵያዊነት ሲባል አፈር ደቾ ይብላ የሚል ፍልስፍና የሚያራምዱ ነው የሚመስሉት፡፡ ይህ ማለት ደግሞ አማራ የሚጠፋባት ኢትዮጵያ ለሌሎች ብሄሮች አገር እንድትሆን አንጅ ለአማራ እንዳትበጀው ያውቃሉ፡፡ እና ጠፍቶ በጥፋቱ ላይ አገር የሚገነባበት እንዴት ያለ ህዝብ ነው? እና በጠቅላላው በዚህ ጽሁፋቸው አማራን አንዴ ከሀይማኖት፤ ሌላ ጊዜ ከዜግነት፤ አለፍ ሲልም ከጦረኝነት ሲቀጥልም ከኢትዮጵያዊነት ጋር እያምታቱ ጻፉ-- መስፍን ወልደ ማርያም፡፡ በዚህ አጋጣሚ መስፍን እና ጭፍሮቻቸው "የጎሳ ፖለቲካ" የሚሉትም ሀረግ በጣም ስህተት ነው፡፡ ጎሳ ማለት የኦሮምኛ ቃል ሲሆን የአንድ የሩቅ ቤተሰብ ዝርያ ማለት ነው፡፡ እርሱም ከአስር እስከ አስራ አምስት ትውልድ ድረስ ያለው የኦሮሞ ባህላዊ ቡድን

---

[333] *Renne, Paul J. (n.d).* Ancient Numerals and Arithmetic; Ancient math of Ethiopia amazing method of Mathematics calculation

ነው ጎሳ የሚባለው፡፡ ስለዚህ ኢትዮጵያ ውስጥ ፖለቲካዊ ንቃት እና አደረጃጀት ያለው ጎሳ የለም፡፡ ቃሉ አላግባብ ነው የባከነው፡፡

መስፍን በዚህ መጽሀፋቸው የጠቀሷቸው ጽሁፎች ሁሉ ሀይማኖታዊ ይዘት ያላቸውና በይሆናል የተባሉ፤ ሀቅነት የጎደላቸው የግለሰብ አስተያየቶች ናቸው፡፡ የእምነት ሰዎችን መጥቀስ ተገቢ ቢሆን እንኳ እርሳቸው ከጠቀሷቸው በእጅጉ የሚልቀውን የነገረ ሀይማኖት አዋቂ ፈላስፋ ወርቄ (ዘርአ ያዕቆብን)[334] ይጠቅሱ ነበር፡፡ ከአራት መቶ አመታት በፊት ጀምሮ የኖረው ይህ ሰው ከአክሱም ወጥቶ ተከዜን ተሻግሯል፡፡ ከተከዜ ተሻግሮም የኖረባቸውን ሰዎች “የአማራ ሰዎች” እያለ ነበር የጠቀሳቸው፡፡ ከዚህ ሰው የሀይማኖት እውቀት አንጻር እና ከጊዜውም ርቀት ዋጋ የተነሳ የእርሱን ዘገባ መቀበል የግድ ነው፡፡

በጣም የሚገርመው መስፍን በዚሁ መጽሀፋቸው የአማራን አለመኖር ለማረጋገጥ አንድ የጎጃም ሰው ነገረኝ ያሉትን ቃል ነው እንደ መደምደሚያ ተጠቀሙበት፡፡ ከዛም የሳይንት ሰፋሪዎች ክርስቲያን ነን አሉኝ ብለው አከሉበት፡፡ በእውነቱ ይህ ትልቅ ጉድለት ነው፡፡ ሳይንሳዊ የጥናት ዘዴ ቢያንስ መረጃው ሞልቶ ድግግሞሽ ደረጃ ላይ እስኪደርስ ድረስ አዋቂ ሰዎችን እየፈለገ ማናገር እንዳለበት ያሰምርበታል፡፡ መጀመሪያ ብዙ አዋቂ ሰዎችን አፈላልጎ ማግኘት፤ እነሱን በተለያየ አንግል እያመሳከሩ መጠየቅ፤ የታሪክ ድርሳናትን ማገላበጥ፤ እና ያንን የተገኘውን መረጃ በጥንቃቄ አመሳክሮ መተርጎም፤ መተንተንና ድመዳሜ ላይ የሚያደርስ ነገር ከሆነ መደምደም፤ ካልሆነ ግን ጥያቀውን ለሌላ ሰው ክፍት አድርጎ መተው የሚሉት ናቸው ዋነኛ ሳይንሳዊ የጥናት ሂደቶች፡፡ እርሳቸው ግን ወደጥናት የገቡት መጀመሪያ ደምድመው ነው፡፡ የለም ብሎ ድምዳሜ ለመድረስ ብዙ ድካም የሚጠይቅ ነው፡፡ የለም የሚል ውጤት ላይ ቢደርሱ እንኳ ከእርሳቸው የተለዩ በርካታ አጥኝዎች እስኪያረጋግጡት እና ተመሳሳይ ግኝት ላይ እስኪደርሱ ከመናገር መቆጠብ ተገቢ ነበር፡፡ ምናልባት እንደ ደንቡ ይመስለኛል ቢሉ ትንሽ የሚመስል ነገር ይሆን ነበር፡፡ ግን ከስሁት ዘዴ ተነስተው የደረሱበት ስሁት ድምዳሜ ነው፡፡ በመሰረቱ አንድ ህዝ ዓለም የለምም የሚል ጥናት በመጀመሪያ ደረጃ ተገቢ አይደለም፤ የጥናት አጀንዳም አይደለም፡፡

መስፍን መቸም የአማራ ጉዳይ ምሁር አይደሉም፡፡ ራሳቸው እንደሚሉትም የፖለቲካ ፍልስፍናቸው ሁለንተናዊ ሰውነት፤ ዝቅ ሲልም አንድ ኢትዮጵያዊነት ነው፡፡ ይህ በራሱ ክፋት የለውም፡፡ ችግሩ በዚህ ሚዛን እየለኩ አማራን አለና የለም ማለታቸው ነው፡፡ በእርግጥ የእርሳቸው አማራ የለም ድምዳሜ ተቀባይነት ያገኘው በአማራ ላይ ባደረጉት ልዩና ረጅም ጊዜ የወሰደ ምርምር ሳይሆን ሽበትና ዝናቸውን ተጠቅመው ነው፡፡ ይህም አማራ የለም የሚለው ትርክት በአንድ ወገን አማራው በአማራ ዙሪያ መሰባሰብን እንደነውር እንዲቆጥር አደረገ፡፡ በሌላ ወገን አማራ አለ በማለት ጉዳት የሚያደርሱብት ቡድኖችና ድርጂቶች የእርሳቸውን ቃል እንደ ይለፍ ይጠቀሙበታል፡፡ ህዝቡ አማርኛ ተናጋሪ በሚል ድንግርግርም የሚናገርለትና ብሶቱን የሚረዳለት አጣ፡፡ የእርሳቸው ሀሳብ

[334] በጌታቸው ኃይሌ (ትርጉም)፡ 2006 ዓ.ም፤ ሐተታ ዘዘርአ ያዕቆብ በሚባል ስም የሚታወቀው የወርቄ የሕይወት ታሪክ፡፡ ኮሌጅቪል (ሚኒሶታ)፡፡

ተከታይ የሆኑትም ለአማራ መመቻ እንጅ መመከቻ ሊሆኑ አልቻሉም፡፡ ወያኔ በእነርሱ ንዴት አማራን ይመታል፡፡ እነሱ ግን አማራ የለም የሚሉ ናቸውና ይህ አማራ ላይ የሚያርፍ ዱላ አይሰማቸውም፡፡

ፕሮፍ. መስፍን ህወሀት ስልጣን እንደተቆጣጠረ ከመለስ ዜናዊ ጋር አስገራሚ ንግግር[335] አድርገዋል፡፡ ውይይቱ ላይ ጠያቂው ሌላው ብሄር ሁሉ ተወካይ ሲኖረው አማራው የለውም የሚሉ አሉ ካለ በኋላ ስለዚህ ጉዳይ የሚሉትን ይጠይቃቸዋል፡፡ እርሳቸውም "እኔ አማራ ሚባል ነገር፡ ነገር... መነገርና መነጋገር ያለብን... መነጋገር ያለብን ጉዳይ ይመስለኛል፡፡ ውክልና፡ ለውክልና አስቸጋሪ ነው፡፡ የሌለ ነገር መወከል አይቻልም፡፡ የለም አማራ እሚባል ነገር (በንዴት ከንፈራቸውና ድምጻቸው ይንቀጠቀጣል)፡፡ እኔ እንደማውቀው ጎጃሜ አለ፣ ዳሞቴ አለ... ጎንደሬ አለ... ሰሜን አለ... አርማጭሆ፣ ወልቃይት ጸገዴ አለ... ሸዋም እንኳ ትንሽዋ ጋ ስንመጣ መንዝ፣ ቡልጋ፣ ተጉለት፣ ምንጃር... ምናምን ተብሎ ይበጣጠሳል፡፡" መስፍን ይቀጥላሉ-- "አማራ ሚባል ነገር እወክላለሁ ብሎ እዛ ኮንፈረንስ ላይ ቢኖር ኖሮ እኔ ወይ አብዷል ያ ሰውየ፡ ወይ አንድ ችግር ያለበት ሰውየ መስሎ ነው የሚታየኝ፡፡ በምንም አይነት መንገድ የሌለን ነገር አንድ ሰው መወከል አይችልም! የለም፡፡" እውን ነፍስ በስጋው ውስጥ የምትንቀሳቀስበት፣ መቆምና መራመድ የሚችል ህጻንም ሆነ ትልቅ አማራ ሰው ይሄንን ታሪካዊ ክህደት ይቅር ሊለው ይቻለዋልን!?

የዚህ ስብሰባ አላማ ዋና መልእክት የአማራ መኖር አለመኖር አይመስልም፡፡ ዋናው መልእክት አማራ የለም በሚለው ሰም ውስጥ የታሸገ ነገር መኖሩ ነው፡፡ አማራ ውክልና እንዳያገኝ ርዕዮት አለማዊ ድጋፍ ለመስጠት የታለመ ድብቅ አላማ ማለት ነው፡፡ እነ መለስ አማራ እንዲወከል አይፈልጉም፡፡ ለምን አማራ አልተወከለም ተብለው ለሚጠየቁት ጥያቄ መልስ፤ ማለትም ማደናገሪያ ደግሞ ያስፈልጋቸዋል፡፡ ለዛም ፕሮፍ. መስፍንን አቅርበው አማራ ስለሌለ መወከል የለበትም እንዲባል አደረጉ፡፡ ስለዚህ የአማራ አለመወከል ትክክል ነው-- ለሰሚው፤ መለስ መስፍንን በመጠቀም እቅዱን አሳካ፤ አማራ የሚባል ህዝብ በሽግግር መንግስቱ እንዳይወከል በማድረግ፡፡

ዋናው ቁም ነገር ግን አማራ ተብሎ ይወከል አይወከል የሚለው ብቻ አይደለም፡፡ በወያኔ ትርጓሜ አማራ የተባሉ ሳይንት፣ ጎጃም፣ ሸዋና ጎንደር ውክልና አልነበራቸውም፡፡ በመላ አገሪቱ የተበተነው አማራም ውክልና አልነበረውም፡፡ ወይም እነሱን የሚወክል ኃይል አልነበረም፡፡ ኦሮሞ፣ ትግሬ፣ ሲዳሞና ሌላው ተወካይ ነበረው፡፡ በእነዚህ የአማራ ግዛቶች የነበረው ህዝብ ግን ተወካይ አልነበረውም፡፡ ስለዚህ አማራ የሚባል ስለሌለ ወኪል አያስፈልገውም ማለት አራቱ የአማራ ግዛቶች በወያኔ የሞግዚት ስር እንዲተዳሩ፤ እንዲሁም የተበተነው አማራ አለሰብሳቢ እንዲቀር ያመቻቸ ውይይት ነበር፡፡ በዚህ ውይይት ላይ መለስ አማራ አለ ይላል፡፡ ያንን የሚልበት ምክንያት የአማራ ወኪል ብሎ የራሱን ሰዎች በብአዴንነት ስላዋቀረ ያ ድርጊት ተቀባይነት እንዳያጣ ነው፡፡

[335] https://youtu.be/Jkh6jg0ree4

በተጨማሪም አማራ አለ በማለት የይስሙላ የአማራ ጉዳይ የሚያሳስበው ለመምሰል ይጥራል፡፡ መለስ አያይዞ የሚፈራውን ነገርም ይገልጻል፡፡ መስፍን አሁን አማራ ውጭ አገር እየተፈጠረ ነው… ያ እንዳይጋባብን ያሰጋል ሲል፤ መለስ ቀበል አድርጎ እሱንም እንደሚያስፈራው ይናገራል፡፡ ሁለቱም በአንድ ነገር ላይ ሲስማሙ ይታያሉ፡፡ ትክክለኛ የአማራነት ጥያቄ እንዳይነሳ፡፡ በዚህ ሁኔታ ያች ውይይት እልል ያለች ጸረ አማራ ቅንብር መሆኗ እርግጥ ሆኗል፡፡

ባጭሩ የውይይቱ አላማ በእንደዚህ አይነት የማደናገሪያ ጭምብል የተለወሰ አማራን አግላይ ፖሊሲ ለማራመድ ታስቦ የተዘጋጀ ነው፡፡ ሲጀመር ውይይቱ ስለውክልና ሁኔታ ሆኖ ሳለ ወደ አለና የለም ክርክር መገባት አልነበረበትም፡፡ አማራም ተባለ ወይም ጎንደሬ፣ ወይም ሳይንቴ፣ ወይም ጎጃሜ፣ ወይም ሸዌ… የሆነ ህዝብ በአገሪቱ ፖለቲካዊ ስርዓት መወከል ነበረበት፡፡ ይሄ የአራት ክፍለ ሀገር ህዝብ፤ እንዲሁም በመላ አገሪቷ የተበተነውን አማራ ውክልና አያስፈልገውም ብሎ ያለ ተከራካሪ እና ተቆርቋሪ እንዲቀር ማድረግ ያው ዋናውን የህወሀት ጸረ አማራ ፖሊሲ ከማጠናከር የዘለለ ትርጓሜ አይሰጠውም፡፡ በዚህ ንግግር ላይ መለስ አማራን እወክላለሁ ብሎ የመጣ የአማራ ድርጅት የለም ይላል፡፡ ድርጅት ስለሌለው አይወከልም የሚባል ነገር አይሰራም፡፡ በዛ ጊዜ በአራቱ ግዛቶችና በመላ ኢትዮጵያ ተበትኖ የሚኖር ህዝብ አለመወከል ማለት ትልቅ ክህደትና ጉድለት ነበር፡፡ የአገሪቱን ለግማሽ አይነፈሪ ህዝብ አውላላ ሜዳ ላይ የሚጥል ስርዓት ትክክለኛ ስርዓት አልነበረም፡፡ በዛ ጊዜ ተወካይ ባይኖር እንኳ ወዲያው ተወካይ እንዲኖር የሚደረግበት አግባብ መሰራት ነበረበት፡፡ ነገር ግን ያ እንዲሆን አልተፈለገም፡፡ የዚህ ውይይት አላማም ከዚህ በፊት የአማራ ተወካይ አለመኖሩ ብቻ ሳይሆን ለወደፊቱ እንዳይኖር ርዕዮት አለማዊ ገደብ መጣል ነበር፡፡ የሌለ ነገር በምንም ተአምር አይወከልም የሚለው የመስፍን ንግግር ለወደፊቱ ማሰሪያ ነበር፡፡

እንኪያስ ፕሮፍ. አንድ ጥያቄ መጠየቅ ነበረባቸው፡፡ ይህ የአራት ክፍለ ሀገር ህዝብ እርሳቸው እንደሚሉት አማራ በሚል የወል መገለጫ መጠራት የለበትም ማለታቸውን ብንቀበል እና እንዲህ ብንጠይቃቸው፡- በአራቱ ክፍለ ሀገር ውስጥ የሚኖረው ህዝብስ እንደ ህዝብ፣ እንደ ሰው… በህይወት አልነበረም? መብት፡ ውክልና፡ ጥብቅና አያስፈልገውም? ለምንድነው የሳይንት፣ የጎጃም፣ የጎንደርና የሸዋ ህዝብም መወከል አለበት ብለው ያልተከራከሩት? አማራ የለም ብለዋል፤ መልካም ሰማናቸው፡፡ ነገር ግን ይህ በአራቱ ክፍለ ሀገራትና በተቀረው ኢትዮጵያ ይኖር የነበረ ህዝብ እንደ ህዝብነቱ መወከል አልነበረበትም!? ብቻ አስገራሚ ነው ከማለት ውጭ ምን ይባላል!

መስፍን ስልጣን ባህልና አገዛዝ፤ ፖለቲካና ምርጫ[336] በሚለው መጽሀፋቸው ላይ እኔ አማራ የለም ስለዚህ ዜሮ ነው እላለሁ፡፡ ሌላው ደግሞ አማራ አለ ይላል፡፡ ስለዚህ አለ የሚል አንድ ነው ብሎ ያሳምነኝ፡፡ እኔ ግን አማራ ዜሮ ነው እላለሁ፣ ስለዚህ የለም፣ ስለዚህ ትክክል ነኝ ይላሉ፡፡ ለዚህም ጥናት ማድረጋቸውን ይገልጣሉ፡፡ ጥናት አድርጌ ስለሚሉም ጽሁፋቸው ከተራ ወግ በዘለለ መልኩ እንዲታይ ግድ ይሆናል ማለት ነው፡፡

[336] መስፍን ወልደ ማርያም፡ 2002 ዓ.ም፤ ስልጣን ባህልና አገዛዝ፤ ፖለቲካና ምርጫ፡፡

እንግዲህ አንድ “ምሁር” ጥናት ሲያደርግ ጥናት የሚያደርግበት ምክንያቶች ይኖሩታል፡ ፡ ለእውቀት ማለትም ለግል ስሜት እርካታ እና ለችግር መፍትሄ ብሎ ሊያጠና ይችላል፡ ፡ እርሳቸው ደጋግመው እንደሚናገሩት አማራን አጠናሁ የሚሉት ለእውቀት ወይም የአማራ መኖር እና አለመኖር ጉዳይ ልዩ ፍላጎት አሳድሮባቸው አይመስልም፡፡ ከመለስ ጋር ስለአማራ ሲነጋገሩ ጥናታቸው ለተጨባጭ ችግር ተግባራዊ መፍትሄ የሚሻ ነው የሚሆነው እንጅ እንዲሁ ለእውቀት ተብሎ አይደለም፡፡ ስለሆነም የእርሳቸው ጥናት የአማራ መኖር ወይም አለመኖር የጥናት አጀንዳ ሆኖ ስላገኙት ጥናት አካሄዱ ብለን እንድናስብ እንገደዳለን፡፡ የዚያ ጥናት ውጤትም መሰረት በማድረግ ለእነ መለስ የመፍትሄ ሀሳብ አቀረቡ ማለት ነው፡፡ መፍትሄውም አማራ የሚባል ስለሌለ፣ አለመኖሩን በጥናቴ ስላረጋገጥኩ፣ ባትወክሉትም ችግር የለውም እያሉ ማረጋገጫ እየሰጡ ነው፡፡

ከዚህ ተነስተን ነው እንግዲህ ወደ ዋናው ጥያቄ የምንሄደው፡፡ እርሳቸው የአንድን ህዝብ መኖር እና አለመኖር ለማረጋገጥ ጥናት ያካሄዱ የመጀመሪያው ሰው ሊሆኑ ነው፡፡ የለም ለማለት በመድፈርም የመጀመሪያው፡፡ የሆነ ሆኖ በማንኛውም የብሄር ማንነት መለኪያ በአራቱ ክፍለ ሀገራት የሚኖረው ህዝብ አማራ እንደሆነ ሀቅ ነው፡፡ በመላው ኢትዮጵያ ተበትነው የሚኖሩትም ከእነዚህ ክፍለ ሀገሮች ስለሚመነጩ አማራነታቸው ሀቅ ነው፡፡ ስለሆነም አማራ አለና የለም ብለው ጥናት ለማድረግ ሲነሱ የጥናታቸው አላማ ስህተት ነበር ማለት ነው፡፡ የህዝብን መኖር እና አለመኖር የማኅበራዊ ሳይንስ የጥናት ዘዴን ተከትሎ ስለማይደረግ፡፡ ስለዚህ የጥናት አጀንዳቸው ከመጀመሪያው ውድቅ እና አላስፈላጊ ነበር ማለት ነው፡፡ በዛ ላይ ህዝብ በአለና የለም (0 እና 1) ባይናሪ አመክንዮ አይገለጽም፡፡ ህዝብ አለ ወይም የለም ተብሎ ጥያቄም አይቀርብም፡፡ ከቀረበም ከፕሮፌሰር አይደለም፡፡

ነገሩ ግን ስለማያውቁ ነው ማለት ያስቸግራል፡፡ ቢያንስ ይሄ የአማራ ጉዳይ ቀላል ጥያቄ ስለሆነ ለእርሳቸው አይከብድም፡፡ ራሳቸው ከህወሀት መምጣት በፊት በጻፏቸው ጽሁፎች አማራ እያሉ ሲጽፉ የኖሩ ሰው በመሆናቸው አማራ አለና የለም የሚል አጀንዳ ላይ መዘፈቃቸው የሆነ ተንኮል ካላሰቡ በቀር ከባድ ሆኖባቸው ነው ለማለት ያስቸግራል፡፡ ወያኔ ሲገባ እግር ጠብቀው ስሙን እየጠሩ ሲጽፉለት የነበረውን አማራ ጭራሽ የለም ሲሉት ለሚያይ ብዙ ጥርጣሬዎችን በእርሳቸው ላይ እንዲያነሳ ይገደዳል፡፡ እነ መለስ ለምን እርሳቸውን ማናገር አስፈለጋቸው የሚለውም ከዚህ ጋር ተያይዞ የሚነሳ ትልቅ ጥያቄ ነው፡፡ ያ ንግግር ለሚዲያ ፍጆታ መዋሉም መቸም የወያኔን ስውር ሴራ የሚያራምድ ስለመሆኑ እንድንጠረጥር ያደርጋል፡፡ ስለዚህ መስፍን ወደውም ሆነ ተሸውደው የህወሀት ጸረ አማራ ፖለሲን ድጋፍ አድርገውለታል ማለት ነው፡፡

የአማርኛ ተናጋሪው፤
ተጽእኖ

የአማራ ማንነትን መደፈቅ መንስኤዎች ብዙ ቢሆኑም ዋናው አማርኛ ተናጋሪው የፈጠረው ውዥንብር ነው፡፡ አማርኛ ተናጋሪዎች በታሪክ አጋጣሚ የአማርኛን

መስፋፋት በመጠቀም ራሳቸውን የቋንቋው ተናጋሪዎች አድርገዋል፡፡ አንዱ የአንዱን ቋንቋ መናገሩ የነበረ፡ ያለና የሚኖር ነው፡፡ ብዙዎቻችን የዚህን ወይም የዚያን ቋንቋ እንናገራለን፡፡ ይህ በራሱ ችግር አይደለም፡፡ ይህ ችግር የሚሆነው ግን ማንኛውም የቋንቋው ተናጋሪ የቋንቋውን ባለቤት አንተ አይመለከትህም ብሎ ራሱን በሰው ቦታ ያለ አግባብ ሲያስቀምጥ ነው፡፡ በአማራ ላይ የሆነውና እየሆነ ያለውም ይሄው ነው፡፡ እስከዛሬ ድረስ አማራ በራሱ ስለራሱ ተናግሮ ነበር ማለት ይከብዳል፡፡ ፕሮፍ. አስራት ወልደየስ እና ጓደኞቻቸው ናቸው ለመጀመሪያ ጊዜ አማራነትን ይዘው የተነሱ አማሮች፡፡ ከዛ በመለስ ያለው ግን አማርኛ ተናጋሪው ነው በአማራ አፍ እየተናገረ የኖረው፡፡ አማርኛ ተናጋሪው በተፈጥሮው ከተለያዩ ብሄረሰቦች የተወለደ ወይም በስሱ የአማራ ትውልድ ሀረግ ያለበት ሊሆን ይችላል፡፡ በገጠር ከሚኖረው አማራ እና ከሚገጥመው ስቃይ ጋር የስሜት ትስስር የለውም፡፡ የአማራ አጀንዳም በአመዛኙ የአማርኛ ተናጋሪው አጀንዳ አይደለም፡፡ አማርኛ ተናጋሪው በአማርኛ ስለተናገረ ብቻ ራሱ አማራ የሚመስልበት አጋጣሚ በመፈጠሩ አማራው ስለራሱ በደልና ስቃይ መናገር የማይችልበት ደረጃ ደርሶ ቆይቷል፡፡ ለዛም ነው በአማራው ላይ ሲደርሱ የኖሩ ጉዳቶች እየተድበሰበሱ ትኩረትና ፍትህ ሳያገኙ እስካሁኑ ሰአት ድረስ የቀጠሉት፡፡

አማራው ስለራሱ የመናገር እድል ከማጣቱም የተነሳ በአደባባይ የለም ተብሎ በአማራነቱ ተገድሎ እንኳ የሞተበትን የአማራነት የመቃብር ላይ ጽሁፍ እንዲነፈግ ተደረገ፡፡ በአማራነቱ የሞተ ሰው መቃብሩ ላይ በአማራነቱ በግፍ የተገደለ ተብሎ ሊጻፍለት ይገባ ነበር፡፡ ተከታይ ትውልድም የማስታዎሻ ምልክቱን እያስቀመጠ ያስታውሰው ነበር፡፡ የሆነው ግን አማራ ነህ ተብሎ የተገደለን ሰው ሲቀበር አማራ አይደለህም ተብሎ ስም አልባ እንዲሆን ነው የተደረገው፡፡ ስሙ ለመገደሉ ምክንያት ሲሆን መቃብሩ ላይ ግን ወፍ ዘራሽ እንደሆነ ተደረገ፡፡ ይህን ያመጣው የአማራው ውክልና ባለማግኘቱ ነው፡፡ ውክልና ያላገኘው ደግሞ አማርኛ ተናጋሪዎች እድሉን ስለነጠቁት እና በማንነቱ የከፈለውን መስዋእትነት ለራሳቸው አጀንዳ ብቻ እንዲገጥም አንሸዋርረው ስለወሰዱት ነው፡፡ ለምሳሌ ከአማርኛ ተናጋሪ ሰዎች አንዱ ፕሮፍ. መስፍን ከመለስ ጋር በሽግግሩ ወቅት ንግግር ሲያደርጉ "አማራ የሚባል የለም፤ የሌለ ነገር ሊወከል አይችልም" ነበር ያሉት፡፡ አወ፡፡ መለስ የልብ ልብ አገኘ፡፡ "የለም" ማለት እና "የሌለ ነገር ሊወከል አይችልም" ማለት በወቅቱ የነበረውን ተጽእኖ ማሰብ ነው እንግዲህ፡፡ የለም ብሎ መከራከር አንድ ችግር ነው፤ ውክልና አያስፈልገውም ብሎ ሽንጥን ገትሮ መከራከር ደግሞ የባሰ ነው!

የዚህም ችግር አማራው ማንነቱን በመካዱ ውክልና እንዳይሰጠው ተደረገ ወይም ውክልና እንዳይሰጠው ሲደረግ የነበረውን ሽፍጥ አገዘው፤ በደረሰበት ጭፍጨፋም አቤት ብሎ ትንሽም ቢሆን ጫና እንዳያደርግ የበኩሉን ተጫወተ፡፡ ፕሮፍ. አስራት እና ጓዶቻቸው ለአማራ በሚታገሉበት ጊዜ አማራ የለም ውክልናም ምንም አስፈልገውም የሚለው ጣእረ ሞት ንግግርና እርሱን ተያይዞ የተከሰተው አፍራሽ ዘመቻ ከፉኛ ይፈታተናቸው ደነበር፡፡ አማራ የለም ከተባለ ያ ሁሉ ህዝብ መላእክት ነበር ማለት ነው? ውክልና የማያስፈልገው ለምንድነው? ያለጥርጥር አማራ በወቅቱ ውክልና

እንዲኖረው ርብርብ ተደረጎ ቢሆን የደረሰውን ሁሉ ማስቀረት እንኳ ባይቻል መቀነስ ይቻል ነበር፡፡

በአማርኛ ተናጋሪው መዘዝ አማራ ላይ የሚደርሰው ችግር በዚህ ብቻ የሚያበቃ አይደለም፡፡ አማርኛ ተናጋሪው በሚያነሳው የተቃውሞ አጀንዳ ህወሀት "እሰይ ስለቴ ሰመረ" በማለት አማራ ላይ ዱላውን ያሳርፋል፡፡ ልባቸው እያወቀውም ቢሆን ሁሉንም አማርኛ ተናጋሪ አማራ ነው ብለው ስለሚያስቡ የአማራ ጥላቻቸውና አጥፊ ዱላቸው አማራው ላይ ያርፋል፡፡ በእርግጥ ወያኔ አማርኛ ተናጋሪውን አጠቃም አላጠቃም አማራውን ጠላቴ ብሎ ከደመደመ ከራረመ፡፡ ቢሆንም አማርኛ ተናጋሪው ህወሀት አማራ ላይ ያለውን ጠላትነት አላባባሰም ማለት አይቻልም፡፡ ይልቅም በአማርኛ ተናጋሪው ሲበሳጭ ብዙ ጊዜ ዱላውን የሚያሳርፈው አማራው ላይ ነው፡፡

አሁንም ለአማራ ከዘር ጥፋት ለመትረፍ ዋናው መፍትሄ የአማራ ብሔረተኝነት መነቃቃት ነው ብለን በተነሳንበት ወቅት ዋናው ተቃዋሚ ሆኖ ብቅ ያለው ይሄው አማርኛ ተናጋሪው ነው፡፡ የአማራው ጉዳይ ላለፉት 26 አመታት የከፋ እንደነበርና አሁን በተለይ ተባብሶ እንደቀጠለ የሚታወቅ ነው፡፡ አማርኛ ተናጋሪው በተለየ ሁኔታ የአማራን ጉዳይ የውይይት አጀንዳም ሆነ ምላሽ የሚያስፈልገው ጥያቄ አድርጎ አንስቶት አያውቅም፡፡ ለምን ቢባል ገንዘብህ ባለበት ልብህ በዚያው አለ ነው፡፡ የአማራን ልሳን እና ባህል እንጅ ደሙን እና የሲቃ ስሜቱን ስለማይጋሩ፡፡ ህዝባቸው ስላልሆነ ሊያስቡለት አይችሉም፡፡ በዚህም ሳቢያ ለአማራ እውነተኛ ወኪል በስሜትም፣ በደምም፣ በባህልም አብራኩ የሆኑት ልጆቹ ብቻ መሆናቸው እሙን ነው፡፡ ለአማራ ልጆች አማራ ገንዘባቸው ነው፤ አማራነት ሀብታቸው ነው፡፡ ስለ ህዝባቸውም እውነተኛውን ተጋድሎ ያደርጋሉ፡፡ ችግሩንም ይካፈሉታል፡፡ ስለዚህ በምንም መንገድ የአማራ ጉዳይ ከአማርኛ ተናጋሪዎች እጅ ወጥቶ በራሱ በአማራ ልጆች እጅ መግባት አለበት፡፡

በአማርኛ ተናጋሪዎች ሴራም የተነሳ አማራ ድምጹን ተቀምቶ ኖረ፡፡ በስሙ ቅልጥ ያለ የፖለቲካ ንግድ ሲጧጧፍበት ከረመ፡፡ አማርኛ ተናጋሪዎች በከተማ አካባቢዎች መስፈራቸው የፈጠረላቸውን እድል ተጠቅመው "የተማሩ" እና በማህረሰቡ "ተቀባይ" ሆኑ፡፡ የአማራውን ቋንቋ በመናገራቸው ብቻ እንደ አማራ ይቆጠሩ ጀመር፡፡ ቀስ በቀስ እውነተኛ አማሮች ከፖለቲካው መድረክ ባንድም በሌላም መንገድ እየተገፉ በአማርኛ ተናጋሪዎች ተተኩ፡፡ አማርኛ ተናጋሪ የሆኑት የመድረክ ሰዎች ታዲያ ለአማራው ምንም አይነት የስሜት ትስስርና ፍቅር የሌላቸው ናቸው፡፡ አማራ ስላልሆኑ ወይም ከፊል ኢአማራነታቸውን በማጉላት ለአማራው ደንታ ቢስ ሆኑ፡፡ ራሳቸው አማራ ባለመሆናቸውም አማራውን ማንነት አሳጥተው ወደራሳቸው መንተቱን ስራየን ብለው ተያያዙት፡፡ የእነሱን አማራ አለመሆን ለመደበቅ አማራውን እንደነሱ ማድረግ መረጡ፡፡

ተሳክቶላቸውም የአማራን ሊቅ አደንዝዘው አስቀመጡት፤ ያልደነዘዘላቸውን ደግሞ እያሴሩ ጠልፈው ጣሉት፡፡ ለምሳሌ አማሮች የመሰረቱት የመላው አማራ ህዝብ ድርጅት በኋላ በእነዚሁ አማርኛ ተናጋሪዎች ሴራ ፈርሶ መኢአድ የተባለ ድርጅት ተፈጠረ፡፡ እና እነዚህ አማራውን ሲያመች "የለም"፤ ሳያመች "ከተደራጀ አገር ያፈርሳል"

የሚሉ መሰረተ ቢስ ሰበቦችን በመደርደር የስነልቡና ጦርነት ከፍተው ሲፈታተኑት ቆዩ፡፡ አማራ የለም እያሉ የአማራውን ሊቅ ግራ በማጋባት የተቃጣበትን የዘር ፍጅት በአንድነት ቆሞ እንዳይመክት አደረጉ፡፡ በመሰረቱ እንዲህ አይነት አስተሳሰብ ዝም ብሎ ሲታይ ረብ የለሽ ነው፡፡ እንዲህ ብሎ መከራከር የእውቀት ምልክትም አይደለም፤ ለኢትዮጵያም ሆነ ለአማራው ፋይዳም የለው፡፡ ነገር ግን ለህወሀት ትልቅ ሚና ተጫውቷል፡፡ አማራውን የተበታተነ እና በራሱ ያልተሰባሰበ በማድረግ ለጥቃት አጋልጦት ቆይቷል፡፡ የእነዚህ ሰዎች የአመታት ስራ ዛሬ ላይ ሲገመገም ትልቁን ሚና የተጫወተው ለህወሀት ነው፡፡ በአማራ ላይ ያደረሰው ጉዳት በጣም ግልጽ ሆኖ ታይቷል፡፡ በዚህ አማራው ላይ ለአመታት ባደረጉት የስነልቡና ጦርነት ተጠቃሚውን ስናየው ህወሀት፤ ተጎጅው ደግሞ አማራው በመሆኑ እነዚህን ሰዎች መሰሪ የጸረ አማራ ዘመቻ ግንባር ቀደም መሪ ያደርጋቸዋል፡፡

ሌላው የእነዚህ ሰዎች ጸረ አማራነት ማሳያ ለአማራ የዋሉለት ምንም መሆኑን ስናይ ነው፡፡ አማራ አለ የለም፤ አማርኛ ተናጋሪ እንጅ አማራ የለም፤ አማራ ከተደራጀ አገር ያፈርሳል ከሚል የመንደር ወሬ ያለፈ ምንም አላደረጉም፡፡ በተቃራኒው የዚህ ስራቸው ውጤት አማራን ለጥቃት ዳርጎታል፡፡ እነሱ ቢክዱትም በጠላቶቹ አማራ ተብሎ ተፈርጆ ለሚጠፋው ሰው ምንም ነገር አላደረጉም፡፡ በእነሱ አስተሳሰብ በደል የሚፈጸምባቸው አማሮች አማሮች ሳይሆኑ ሰው ናቸው በሚለው ብናምን እንኳ አማራ እንደሰው የሚደርስበትን በደል ለመቀነስ መንገድ አልቀየሱም፡፡ ይልቁንም አማራን ያልበላውን ያካሉ፡፡ ይባስ ብለውም በተከታታይነት የአማራውን አንድነት በአውራጃ ለመከፋፈል ከመጣራቸውም በላይ በሀይማኖት ስም ለመከፋፈል የሄዱበት ርቀት ረዥም ሆኖ ተገኘ፡፡ አማራ ማለት ክርስቲያን ማለት ነው በማለት ስለ ሙስሊም አማሮች ደንታቢስ የሆኑ አንድነት ሸርሻሪዎች ናቸው፡፡ በእውነቱ ሀይማኖት የዘር ሀረግ ወይ ብሄር ይሆናል ብለው የሚከራከሩ ፕሮፌሰሮች ኢትዮጵያ ብቻ የሚገኙ መሆን አለባቸው፡፡ ሀይማኖት ነገድ ይሆናል የሚል ፕሮፌሰር ማግኘት በእውነቱ ብርቅ ነው፡፡ ግን በዚህ የሞኝ የሚመስል የመንደር ወሬ ውስጥ አማራን በሀይማኖትም ከፋፍሎ የማዳከም ተንኮል እንዳለ እንረዳለን፡፡ ሙስሊም አማራን ምን እንደሚሉት ሲታሰብ ይደንቃል፡፡ በዚህም አያቆሙም፡፡ አማራ ሸዌ፤ ጎንደሬ፤ ሳይንቴ፤ ጎጃሜ ነው እንጅ አማራ አይደለም የሚል የተወለጋገደ አስተሳሰብ ያራምዳሉ፡፡ ጎንደር የሚባል ነገድ አለን? ሸዋ የሚባል ነገር አለን? ጎጃም የሚባልን ነገድ አለን? ሳይንት የሚባል ነገድ አለን? ተብለው ሲጠየቁ ፤ ጭጭ፡፡ ጎጃም ለምሳሌ አማራ ካልሆነ ምንድነው የሚሆነው ሲባሉ ጭጭ፡፡ ጎንደር አማራ ካልሆነ ምንድነው ሚሆነው ሲባሉ ጭጭ፡፡ ሸዋ አማራ ካልሆነ ምንድን ነው የሚባለው ሲባል ጭጭ፡፡ ሳይንት አማራ ካልሆነ ምንድነው ሚሆነው ሲባሉ ጭጭ፡፡ የተበተነው አማራ ሁሉ አማራ ካልሆነ ምንድነው ሲባሉ ጭጭ፡፡ እንዲያ ሲል ይህ በሳይንት፣ በጎንደር፣ በሸዋና በጎጃም እንዲሁም ተበትኖ የሚኖር ህዝብ ምንድነው ሲባሉ "ሰው" ይላሉ፡፡ ታዲያ በዚህ ሰው እና በኦሮሞ ወይም በሰውና በትገሬ መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው ሲባሉ፡ ጭጭ፡፡ ኦሮሞ ወይም ትገሬ ወይም ሌላው ሰው አይደለም እያሉ መሆኑን አያውቁም፡፡

የአማራ የማንነት ትግል፤
ለምን?

በአማራነት መደራጀት የማንነት ትግል ነው፡፡ የተወሰነ የፖለቲካዊ ፍልስፍናን ተከትሎ በአገር ደረጃ የሚደረግ ትግል አይደለም፡፡ በዋናነት የአማራን ማንነት ማስከበር እና በማንነቱ ሳቢያ ከተጋረጠበት የደህንነት ችግር ማላቀቅ ማለት ነው፡፡ እንደሚታወሰው አማራ በማንነቱ መቆም ያስፈለገው በማንነቱ ሳቢያ መጠነ ሰፊ ጥቃት ሲፈጸምበት ስለቆየ ነው፡፡ በፓውስዋንግ ሲግፍሬድ ሀተታ በ1960ዎቹ ተማሪዎች የኢትዮጵያ አንድነትን በእጅጉ ኮነኑት፡፡ በኢትዮጵያ ብሄረተኝነት ተቀጥቅጠናል ብለው በማቄምም የዚህን ማእከላዊ አካል አማራውን ቀጥተኛ ጠላት አድርገው በአያሌው ተዋጉት፡፡ በእርግጥ ማርካኪስ እንደሚለው ኢትዮጵያን የማዋሃዱ ሂደት "አማራይዜሽን" የተባለ የአማራና የኢትዮጵያ ማንነቶችን የማዳቀል ተግባር የነበረው የፖለቲካ አዝማሚያ ነበር፡፡ ከወረራና ብዝበዛ ቀጥሎ የመጣው ከባድ ጫና አማራይዜሽን ነበር፤ ሂደቱ ተደናቅፏል፤ ግን አልተቀለበሰም፤ ምክንያቱም ቅልበሳው በተጀመረበት ጊዜ ከተለያየ ባህልና ብሄር የተወለዱትን በማዳቀል ጠቃሚ ይዘት ይዞ ነበርና፡፡[337] ባለፉት ክፍሎች ተደጋግሞ እንደተገለጸው አማራው በጠላትነት ተፈርጆ ህወሀት ስልጣን እንደያዘ የዘር ማጥፋቱ ሲፋፋም በአማራነት መደራጀት የግድ አስፈላጊ ሆነ፡፡ ነገር ግን ፓውስዋንግ እንደሚለው አማሮች በመጀመሪያ አማራ ለመባል ፈቃደኛ አልነበሩም፡፡ በኋላ ግን የግድ ፖለቲካዊ እንቅስቃሴ ለማድረግ በአማራ ስም መመዝገብ ነበረባቸው፡፡ በመጨረሻም አማራ የሚለውን ስም ተቀበሉ፡፡ ነገር ግን ራሳቸውን ከብሄርና አካባቢ ለማራቅ በማሰብ "መላው አማራ" ማለት ጀመሩ፡፡ ከዛም መአሕድን ፈጠሩ፡፡ ለትክክለኛው ኢትዮጵያ እምብርት እንደሆኑ ያውቃሉ፤ ለዛም ከአማራ ብሄር በላይ የሆነውን ህብረብሄራዊነትን ያራምዳሉ፡፡[338]

በኋላ በ1992-1993 እ.ኤ.አ አዲስ አበባ ውስጥ "አማራ ብሄር ነው፡ አይደለም" የሚል የጋለ ክርክር ተጀመረ፡፡ እንደ መለስና እንድሪያስ እሸቴ አማራ የራሱ ግዛትና ባህል ያለው ብሄር ነው፡ ልክ እንደማንኛውም ብሄር ሁሉ፤ እናም በእነዚህ መሀል የራሱን ተገቢ ቦታ ማግኘት አለበት አሉ፡፡ ይህ ትንተና ለገጠሩ አካባቢ ትክክለኛ ነበር፡፡ ሌላው ወገን በፕሮፍ. መስፍን፣ ጌታቸው ሀይሌና መሰሎች የሚመራው የከተማውን አማራ በመመልከት አማራ ሁሉንም ኢትዮጵያ የሚወክል የተባበረች ኢትዮጵያ የወደፊት ተስፋ ነው በሚል ተከራከሩ፡፡ ሁለቱን የአማራ ክፍሎች ማለትም የገጠሩንና የከተማውን ማጤን ተችሎ ቢሆን ኖሮ ያ ክርክር ወዲያውኑ በተረሳ ነበር፡፡ ነገር ግን በተለያዩ ምክንያቶች አንዱም ቡድን እንዲህ ያለው ፍላጎት አልነበረውም፡፡ በ1994 እ.ኤ.አ በሚቺጋን የኢትዮጵያ ጥናት ጉባኤ ላይ ተክሌ ታደሰ አማራ "ብሄር ዘለል ንቃተ ህሊና

---

[337] Pausewang, Siegfried 2009, p. 557. Political Conflicts in Ethiopia – in View of the Two-Faced Amhara Identity. *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies,* ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim
[338] Pausewang, Siegfried 2009.

ያለው በብሄሩ ኢትዮጵያ ሆኖ ሌሎች ብሄሮች የሚቀልጡበት ነው'' አለ፡፡ አክሎም አማሮች የሚሰማቸውና የሚያስቡት እንደ ኢትዮጵያ ነው፤ ሌሎችን ብሄሮች አይለያዩም፤ ነገር ግን ሁሉንም አንድ ሊያደርጉ ይሞክራሉ አለ፡፡ በዚህ ስሌት የከተማው አማራ የተለየ ክፍል እንደሆነ ተለየ፤ ለሌላው አማራ የመናገር ሚና የሌለው፡፡ የራሳቸውን የከተማውን የአማራነት ትርጓሜ በመያዝ የገጠሩን አሰመጡት፣ የበላይም ሆኑበት፡፡ በከተማና ገጠር አማራ መካከል ያለው ድንበር የሚዋዥቅ ድንበር ነው በእውነቱ፡፡ ብዙ የገጠር አማሮች ፓን-ኢትዮያዊ ስሜት አላቸው፤ አማራ የኢትዮጵያ ገዥ ዘር ነው ኢትዮጵያን ለማስተዳደር የተፈጠረ ብለው ያስባሉ፡፡ ኢትዮጵያ የአማራ መንግስት ብትሆን ተቃውሞ የላቸውም፡፡ በሌላ በኩል ብዙ የከተማ አማሮች ስራቸውን ከገጠር አማራነት ይመዛሉ፤ የገጠሮቹንም ወገኖቻቸውን እንደ አብራኮቻቸው ይቆጥራሉ፣ ይደግፏቸዋል፣ ምን እንደሚፈልጉም እናውቃለን ብለው ያስባሉ፡፡[339] ፓውስዋንግ ሲደመድም በእርግጥ አማራ ከሌሎች ብሄሮች ተለይቶ ማደጉና ወደተለየ ከፍ ያለ እድገት መሄዱ አዲስ አይደለም፤ በፈረንሳይ ፈረንሳይኛ ቋንቋ መጀመሪያ የውስን አካባቢ ነበር፤ ልክ አማርኛ እንደሆነው ሁሉ በተመሳሳይ መንገድ ብሄራዊ ልሳን ሆነ፤ ፈረንሳይኛ ብሄራዊ ልሳን ሲሆን ከሌሎች ባህሎችና ልሳኖች ጋር ከባድ ፉክክር አድርጎ ካሸነፈ በኋላ ነው[340] ይላል፡፡

ከላይ የተገለጸው ውዥንብር ለአማራ ሊቃን ምን አይነት ፈተና ደቅኖ እንደነበር ያሳያል፡፡ ፈተናውም በህብረ ብሄራዊነት እና በአማራነት ስለመደራጀት የሚመለከት ነበር፡፡ ምርጫ ያጡት የወቅቱ አማሮችም ወደ አማራነቱ ትግል ተገደው ገቡበት፡፡ ይሄም የሆነበት ምክንያት አማራው ካሁን ቀደም የአማራ የማንነት ትግልን ከአጼ ቴዎድሮስ ወዲህ ረስቶት ወደ ኢትዮጵያዊነት ትግል ቀይሮታል፡፡ ለዛም ነው ከኢትዮጵያዊነት የትግል አውድ ወጥቶ በአማራነት መታገል ፈተና ሆኖበት የቆየው፡፡ እስካሁንም በዚህ የስነልቡና ጫና የተነሳ የአማራን የህልውና ትግል ሆነ ብለው ላለረመዳት ሲጥሩ ይታያል፡፡ ይሄንን ጠቅላላ ግራ መጋባት እዚህ ላይ እንዝጋውና ወደ አማራ ትግል ባህርይና ምንነት እንመለስ፡፡

በአሁኑ ወቅት የአማራ ህዝብ ትግል ሶስት መሰረታዊ ቁሶች ሊኖሩት ይገባል፡፡ እነርሱም የትግሉ ማጠንጠኛ እና ለወደፊት ሁሉን አቀፍ ድል በእጅጉ የሚጠቅሙ ናቸው፡፡ ማለትም የአማራ ትግል የማንነት ትግል፣ የህልውና ትግል እና የጠንካራ አደረጃጀት ትግል ናቸው፡፡ በዚህም አንቀጽ አማራ እያካሄደ ያለውን የሶስት ዘርፍ ጥምር ትግል ማለትም የማንነት ትግል፣ ማንነቱን መሰረት ያደረገው የህልውና ትግል እና ይህንን ትግሉን ዳር ለማድረስ የሚያግዘውን የጠንካራ ድርጅት አስፈላጊነት እንዳስሳለን፡፡

ከሁሉ አስቀድሞ ትግላችን መላውን አማራ በአንድ ጥላ ስር ማሰለፍ ይጠበቅበታል፡፡ በአንድ ጥላ ስር አሰባስቦም ለአንድ አላማ ማለትም ለአማራ ህልውና መከበር ማታገል ይጠበቅበታል፡፡ የአማራ አለማቀፍ ትግል በጠንካራ የአማራ ማንነት ላይ የተገነባ መሆን ይጠበቅበታል፡፡ ጠንካራ ማንነት ሳይኖር የህልውና ትግልን ዳር የሚያደርሰውን ጠንካራ አደረጃጀት መፍጠር አስቸጋሪ ነው፡፡ ስለሆነም ጠንካራ ማንነት

339 Pausewang, Siegfried 2009, p. 551.
340 Pausewang, Siegfried 2009.

ግንባታ፣ እና በጣም የተደራጀ ጠንካራ ትግል የአማራን ህልውና ያስከብራሉ፡፡ ለዚህም እነዚህ ሶስቱ በተመጋጋቢነት ይሰራሉ፡፡

የአማራ ህዝብ አጠቃላይ ብሄራዊ አንድነት ማንነትን በተመለከተ አማራ ብሄር ወይም ህዝብ ነው፡፡ የምናካሂደው እንቅስቃሴም የአማራ ብሄራዊ እንቅስቃሴ፣ የአማራ ብሄራዊ ትግል ወዘተ ተብሎ ሊገለጽ ይችላል፡፡ የአማራ ብሄር ማለትም አማራ እንደ ህዝብ በአንድ ወጥነት ማረጋገጫ ሳይንሳዊ መስፈርቶች በአማራነት ሊገልጹት የሚችሉ የማንነት አህዶችን ያሟላል፡፡ እንደገናም በራሱ በአማራው ምልከታ-ዓለም አማራው ከጥንት ጀምሮ አማራነቱን ጠብቆ የኖረ ህዝብ እንደሆነ ለመረዳት አዳጋች አይደለም፡፡ የአማራን ማንነት ከእነዚህ ሁለት አውዶች አንጻር እንመልከት፡፡ የአማራ ህዝብ በራሱ ምልከታ-ዓለም ራሱን ከሌሎች ለይቶ የሚያይበት የማንነት መነጽር አለው፡፡ አማራው ስለራሱ ማንነት ያለው አመለካከት ከትውልድ ሀረግ ማንነት የሚመነጭ ነው፡፡ እኔ አማራ ነኝ ሲል በትውልድ ሀረጌ ወይም በዘሬ አማራ ነኝ ማለቱ ነው፡፡ አንዳንድ ሰዎች አማራው ለራሱ ያለውን የአማራነት አመለካከት ለመጋፋት በሚል ብቻ አማራ መገለጫው ኢትዮጵያ ብቻ ነው በማለት ኢትዮጵያ የሚባል ዘር ያለ ለማስመሰል ይጥራሉ፡፡ ነገር ግን ኢትዮጵያ የአማራው አገሩ፣ የዜግነቱ መገለጫ እንጅ ዘሩ አይደለችም፡፡ በእርግጥ በጥንት ጊዜ ኢትዮጵያ ከአማራ የዘር ግንድ የተገኘ ስያሜ እንደነበር እንደሚታመን ባለፉት ምእራፎች አይተናል፡፡ ይሁንና የጥንቱ የአማራ ኢትዮጵያዊ ዘርነት እና የአሁኑ ፖሊቲካል ኢትዮጵያ አንድ አይደሉም፡፡

ይሄ አማራ ዘሩ ኢትዮጵያዊ ነው የሚለው አባባል የብሄር ማንነታቸው ላይ ጠንካራ ትኩረት ለሚያደርጉ የህብረተሰብ ክፍሎች እንደተጻጻሪ እሳቤ ፈጣሪነት ሲያገለግል ቆይቷል፡፡ አማራው ዘሩ ኢትዮጵያዊ ከሆነ እኔ ዘሬ ሌላ በመሆኑ ምክንያት አማራ/ኢትዮጵያዊ መሆን አልፈልግም የሚል አይነት አካሄድ እንዲሄዱ አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡ በዚህም መነሻ አማራውን እንደ ጨፍላቂ ሲያስቆጥረው ቆይቷል፡፡ ምክንያቱም ኢትየጵያዊ መሆንን በቀጥታ አማራ መሆን አድርገው እንዲቆጥሩት እና እንዲቃወሙት ስላደረገ፡፡ የሌሎች ብሄር ሊቃን ኢትዮጵያ ማለት ሌላው የአማራ ስም እንጅ እነሱን የሚያካትት አገር ወይም ዜግነት እንዳልሆነ እንዲያስቡ አድርጎአቸዋል፡፡ ይሄ በጨፍላቂነት ሲከሰስ የቆየው አካሄድ አማራን ብቸኛ የአገሪቱ ባለቤት እና ልዩ ተጠቃሚ ሆኖ እንዲቆጠር አድርጓል፡፡ በዚህም የተነሳ የራስዋ የአገሪቷ ሁኔታ አደጋ ውስጥ እንዲወድቅ ሆኗል፡፡ ይሄ አስመሳይነት የተሞላበት እና ከእውነታው ጋር የማይገናኝ አካሄድ በመሰረቱ የጥቂት ሊቃን አላማ እና ትርክት እንጅ የመላው አማራ ህዝብ አጀንዳ አይደለም፡፡ አማራ ዘሩ ኢትዮጵያዊ ነው የሚለው የተምታታ አካሄድ የአናሳ ሊቃን (አማራ የሆኑም በአማራ ሽፋን ሲንቀሳቀሱ የቆዩም) ፍላጎት እንጅ ህዝቡስ አማራነቱን ቀድሞ የሚያውቅ እና በልዩ ልዩ መንገድ የሚገልጽ እና ፖለቲካዊቷን ኢትዮጵያን እንደሀገሩ የሚቆጥር ነው፡፡

የአማራ ዘሩ ኢትዮጵያዊ ነው የሚለው አባባል ሌሎች ብሄሮችን ችላ እንደማለት የሚቆጠር ነው፡፡ ይሄም አማራ ባልዋለበት በጨፍላቂነት እንዲከሰስ አድርጎታል፡፡ ኢትዮጵያን መቃረን አማራን እንደ መቃረን እየተቆጠረ የአገሪቷ ደህንነት

አደጋ ላይ የወደቀውም በዚህ ምክንያት ነው፡፡ እውነተኛው አነጋገር ግን ኢትዮጵያ የአማራ አገሩ መሆንዋ ነው፤ ከሌሎች ወንድምና እህቶቹ ጋር ሆኖ የሚጋራት አገር ናት፡፡ ከዛ በዘለለ የአማራ ዘር ልትሆን አትችልም፡፡ የአማራ ዘሩ አማራ ነው፡፡ በራሱ በአማራው አመለካከት እንዲህ ነው የሚገለጸው፡፡ ከዚህ ጋር በተያያዘ የአማራ ህዝብ አማራነቱ ከጎረቤት ብሄሮች አንጻር ይገለጻል፡፡ ለምሳሌ አማራ ማለት ኦሮሞ ያልሆነ ህዝብ፣ ትግሬ ያልሆነ ህዝብ፣ ሱማሌ ያልሆነ ህዝብ… ወዘተርፈ ነው፡፡ እነዚህና ሌሎች ብሄሮች አማራን ከራሳቸው አንጻር በመመልከት አማራ ይሉታል፡፡ አማራም ከራሱ አንጻር በመመልከት በየብሄር ስማቸው ይጠራቸዋል፡፡ እነዚህን አንድ የሚያደርግ የጋራ ነገር ከተገኘ ኢትዮጵያ አገራቸው መሆንዋ ናቸው፡፡

የአማራ ማንነት በሳይንሳዊ መንገድ ሲተነተን አብዛኛው የአማራ ብሄር የአማርኛ ቋንቋ ይናገራል፡፡ ስለዚህ አማርኛ ቋንቋ የአማራን ብሄር ማንነት ገላጭ ነው ማለት ነው፡፡ የአማራ ብሄር አንድ ወጥ ታሪካዊ ዳራዎች አሉት፡፡ ከጥንት እስካሁን ድረስ በጋራ ሲሳተፍበት እና ሲሰራው የቆየ አንድ አይነት ታሪካዊ ሁኔታ አለ፡፡ ይህም ማለት ታሪካዊ ሁኔታ የአማራን ብሄር አጠቃላይ ማንነት ይገልጻል ማለት ነው፡፡ የአማራ ብሄር አንድ አይነት አጠቃላይ የስነልቡና ሁኔታ አለው፡፡ ማለትም አማራ የሚያንጸባርቀው ስነልቡናዊ ባህርይ አንድ አይነት ነው፡፡ ይሄም የአማራ ብሄር አንድ አይነት ስነልቡናዊ መገለጫ አለው ማለት ነው፡፡ የአማራ ህዝብ ወይም ብሄር አንድ አይነት አጠቃላይ ማኅበራዊ ክንዋኔዎችን የሚያደርግ እና በአንድ አይነት ማኅበራዊ ክንዋኔዎች የሚገለጽ ህዝብ ነው፡፡ ስለዚህ የአማራን ብሄር አንድ አይነት ማኅበራዊ ክንዋኔዎች ይገልጹታል፡፡ የአማራ ብሄር ከሞላ ጎደል ተመሳሳይ የሆነ የመሬት አሰፋፈር አለው፡፡ ይህም የመሬት አሰፋፈር ተመሳሳይ የሆነ መተዳደሪያ ሁኔታ እንዲኖር አድርጓል፡፡ ስለዚህ የመሬት አሰፋፈርና የአኗኗር ሁኔታ የአማራን ብሄር ማንነት ይገልጻሉ ማለት ነው፡፡

አማራን አንድ አይነት ተጠቂነት እንደ አንድ ብሄር ወይም ህዝብ ቆሞ ማንነቱን እንዲያጠናክርና እንዲታገል ያስገድደዋል፡፡ ይህም ማለት ከላይ የተዘረዘሩት ሳይንሳዊ የአማራን ብሄራዊ ማንነት ገላጭ ወይም የአማራ ብሄራዊ ማንነት መገለጫዎች ሲሆኑ፤ በአማራ ህዝብ ልዩ ተጨባጭ ሁኔታ የጥቃት ኢላማ መሆን የአማራን ብሄር ገላጭ ተርጓሚ ነው፡፡ ህወሀት አማራ ጠላቴ ነው ወይም አማራ የትግራይ ህዝብ ደመኛ ጠላት ነው ብሎ ሲነሳ በጠቅላላ የአማራን ብሄር ነው ኢላማው ያደረገው፡፡ አሁንም ዓለምንም ልዩነት በአንድ አማራነት ብቻ ነው እያጠቃ ያለው፡፡ ስለሆነም ጠላት ወይም አጥቂ አማራ ብሎ መስፈርት ሰርቶ ባስቀመጠው መሰረት እያጠፋ እስከሆነ ድረስ ያ የአማራነት ተጠቂነት ልዩ አማራውን አንድ ላይ እንዲቆም ያደርገዋል፡፡ ሌሎች የአማራ ጥላቻ የሚያጠቃቸው ቡድኖችም በተመሳሳይ መልኩ የአማራን ብሄራዊ ተጠቂነት ማንነት የመተርጎም አቅም ስላላቸው ከትግራዩ ድርጅት ጋር በአንድነት የሚታዩ ናቸው፡፡ አማራነትን በመግለጽ ሂደት ውስጣዊ ሁኔታዎች ብቻ ሳይሆኑ ውጫዊ ሀይሎችም አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፡፡

የአማራ የማንነት ትግል ያለፉትን አማሮች (የነገስታት ማንነት) እና በአሁኑ ጊዜ ሊኖራቸው የሚገባውን ቦታ አስምሮበት መጓዝ አለበት፡፡ የአማራ ብሄራዊ ትግል

በህይወት ያሉትን ህልውናና ጥቅም ማስከበር እና ያለፉትን ክብር ማስጠበቅን ሁሉ ያጠቃልላል፡፡ በአማራ ትግል ውስጥ በህይወት ያለ ብቻ ሳይሆን በህይወት የሌለም ዋጋ አለው፡፡ ህዝባችን በህይወት ዘመኑ የሰራው ስራ ካለፈ በኋላ እንዲታወስ የሚፈልግ ጥልቅ ታሪክ-ወዳድ ህዝብ ነው፡፡ ታላላቅ ሰዎችን ሲያስታውስ እንኳ "ስሙ እንደ ድንጋይ የተጎለተው" የሚለው ይሄንን ነገር በደምብ ያሳያል፡፡ ስለሆነም አዲሱ የአማራነት እንቅስቃሴ በጸረ አማሮች የሚዘለፉትን እና ያለ ሀጢአታቸው ስም የሚሰጣቸውን ያለፉትን ወገኖቻችን ስምና ዝና ማደስና ማስከበርን ያጠቃልላል፡፡ ነገስታት አማራ አይደሉም፣ ወይም ቅልቅል ነበሩ የሚለው አያስኬድም፡፡ እንደዛ የሚለው አስተሳሰብ የመነጨው የ60ዎቹ ትውልድ እየተባለ በተለምዶ የሚጠራው ትውልድ አማራው ጥፋተኛ ነው ብሎ ስላመነ እና ነገስታቶቹን ጥፋተኞች ናቸው ብሎ ስለሚከራከር ነው፡፡ ነገስታት አማራ አይደሉም ሲሉ ከጥፋተኛ ገዥዎች ራሳቸውን እንደማሸሽ ስለሚቆጥሩት ነው፡፡ ይህም ከእውነታው የራቀ፣ የድሮውን ዘመን ስርዓት በአሁን ፖለቲካዊ ፍልስፍና እና የታሪክ አተያይ ረገድ ከማየት የመነጨ ነው፡፡ ነገስታት ዘመናቸው በፈቀደው፣ በዘመናቸው በሚታወቀው መንገድ ነው የኖሩት፡፡ አሁን ላለው የኢትዮጵያ ብሄር ሁሉ ቋንቋና ማንነት ተጠብቆ መቆየት ትልቁን ሚና የተጫወቱት እነሱ ናቸው፡፡ ስላለፉት ገዥዎች የምንነጋገረው ጸረ አማራ የሆኑ ቡድኖች በከፈቱት የመከራከሪያ ነጥብ ሳይሆን በራሱ በሁኔታው አውድ መሰረት ብቻ ነው፡፡ እኛ በጸረ አማራዎች መነጽር ልናይ አንችልም፡፡ ያለፈውንም ሆነ የአሁኑን ሁኔታ ማየት የምንችለው በትክክለኛ መነጽር ብቻ ነው፡፡ ከዚህ አኳያ የአማራ ገዥዎች አቅደውና አስበው ህዝብ ለማጥፋት ወይም ለመጉዳት አልተንቀሳቀሱም፡፡ ባልዋሉበት እንዲከሰሱ የሚያደርጋቸው የጸረ አማራ ቡድኖች መነጽር ነው፡፡ ያንን ሀሳዊ መነጽር ተውሰው የሚንሸዋረሩ የገዛ ወገኖቻችንም በጊዜ እውነተኛ መነጽር ቢገዙ ነው የሚሻላቸው፡፡

የአማራ ትግል ከአማራ ብሄር እና ሌላ ብሄር የሚወለዱትን በተመለከተ ግልጽ የሆነ አቋም ሊኖረው ይገባል፡፡ የአማራ ብሄራዊ ትግል ማንኛውንም አማራነቱን አምኖ የሚቀበል እንዲሁም የአማራነት ስሜት ያለውና በአማራነቱ ለጥቃት የተጋለጠውን ሁሉ ያጠቃልላል፡፡ በውስጣዊ ሁኔታዎች አማራ ሆኖ የተገኘው ብቻ ሳይሆን ውጫዊ ሀይሎችም በአማራነት ማእቀፍ ውስጥ ሊያስገቡት የሚችሉት ወገን በአማራነት ይታቀፋል፡፡ ስለሆነም ከአማራና ከሌላ ብሄር የሚወለዱ ወገኖች አማራነታቸውን እስከፈለጉት ድረስ መገለጫቸውና ማንነታቸው ሆኖ ይቀጥላል፡፡

የአማራ ህዝብ የአማራ ብሄራዊ ትግል ብቸኛው መፍትሄ መሆኑን በውዴታ ግዴታ ማመን አለበት፡፡ ከላይ የተዘረዘሩትን ተደራቢ ማንቶችን በአንድ ወጥ የአማራ ብሄራዊ ትግልነት ማእቀፍ ስር አይተናቸዋል፡፡ ያ የሆነበትም ምክንያት በአማራ ምድር እና ለተበተነው አማራ ሁሉ ብቸኛው መፍትሄ የአማራነት እንቅስቃሴ ስለሆነ ነው፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት ለመላው የአማራ ህዝብ በቂ መልስ ነው፡፡ እስከድል ድረስ ሁሉም እኩል ትግልና መስዋእትነት እንዲከፍሉ ያደርጋል፤ ከድል በኋላም አንድ አይነት እጣ ፋንታቸውን በአንድነት እንዲጎነጩ ያደርጋል፡፡ ከአማራ ብሄረተኝነት ውጭ የተሻለ መልስ እንደሌለም ራሱ ሁኔታው አስረጅ ነው፡፡ ይሁንና ትግሉ ተደራቢ ማንነቶችን እውቅና መስጠት እና መንከባከብ እንዲሁም ማበልጸግ ይጠበቅበታል፡፡ በዚህ መንገድ

የተባበረ አንድ አማራ በአንድ ብሄራዊ ትግል ማእቀፍ ትግል ስር ተሰልፎ ቶሎ ድልን ያመጣል፡፡ ያም የሚሆንበት ምክንያት ይህ መንገድ የጠላትን መግቢያ ቀዳዳ ስለሚደፍነው እና ህዝቡ በሙሉ የራስ መተማመን እና በስነልቡና የበላይነት ትግሉን እንዲያካሂድ ስለሚያግዘው ነው፡፡

የአማራ ብሄራዊ ትግል ሀይማኖትን በተመለከተ ሴኩላር አቋም ማራመድ አለበት፡፡ አማራ ብሄር ነው ስንል ያለምንም የሀይማኖት ልዩነት ነው፡፡ እስካሁን እንደሚታወቀው አማራ ኦሮቶዶክስ ክርስቲያን ብቻ ነው ብሎ ነጥሎ የመውሰድ ነገር ይታይ ነበር፡፡ ያ ግን ፈጽሞ ስህተት እና የጠላት ፕሮፓጋንዳ ነው፡፡ አማራ ክርስቲያን፣ ይሁዲ፣ እስላም እንዲሁም እምነት አልባውን ሁሉ ያጠቃልላል፡፡ በሌላ አነጋገር ሀይማኖት ለአማራ ማንነት መገለጫ ሆኖ አያገለግልም፡፡ ማለትም አንድ የተወሰነ ሀይማኖት አማራን አማራ አያደርገውም፡፡ ስለዚህ አማራ ስንል ከሀይማኖታዊ እሳቤ በጸዳ ሁኔታ መሆን ይገባዋል፡፡ አማራን በሀይማኖት ለመግለጽ ሲደረግ የቆየው የአማራን ማንነት አለመቀበል አንዱ ሀሳዊ ትርክት ነው፡፡ የተሳሳተ ስለሆነ ህዝባችን በተሳሳተ መንገድ ሊገለጽ አይገባም፡፡ አማራ ማንነቱ አማራ ነው፡፡ እንደ ማንኛውም ህዝብ ደግሞ ሀይማኖቶች አሉት፡፡ አማራን አማራ ያደረገው አማራነቱ እንጅ ሀይማኖቱ አይደለም፡፡

በዋነኝነት ሊሰመርበት የሚገባው ጉዳይ የአማራ ህዝብ ትግል የህልውና ትግል መሆኑ ነው፡፡ የህልውና ትግል ማለትም አማራው ራሱን እንደ ህዝብ ለማስቀጠል የሚያደርገው ትግል ነው፡፡ አማራው ዘሩ እንዳይጠፋ ለማድረግ የሚያደርገው ትግል ነው፡፡ ነጻነት፣ ዲሞክራሲ፣ የመንግስት አወቃቀር አይነት፣ ህዝባዊ ውክልና፣ ስነ ብእል፣ ወይም ማኅበራዊ እድገት የመሳሰሉት ጉዳዮች በሁለተኛ ደረጃ የሚታዩ ጉዳዮች ናቸው፡፡ እነዚህም ጥያቄዎች የሚመለሱት ዋናው የህልውና ጥያቄ ሲመለስ ብቻ ነው፡፡ ከህልውና መከበር በፊት እነዚህ ጥያቄዎች እንደቀዳሚ አጀንዳ ሊወሰዱ አይገባም፡፡ ተከታይ አጀንዳዎች ናቸው፡፡ በዚህም ማእቀፍ ውስጥ የብሄረተኝነትና ፖለቲካዊ እንቅስቃሴ አስፈላጊነቱን ሳያወላውሉ ማራመድ አለበት፡፡ ጠንካራ ብሄረተኝነት የሚመጣው ከላይ በተዘረዘረውና በሌላ መንገድ የህዝቡን ስነልቡናዊ እና የስሜት ትስስር በማዳበር ነው፡፡ እንዲህ ሲሆን ለአሁን ብቻ ሳይሆን ለሚመጣውም ዘመን በሁሉም ረገድ የተዘጋጀ ህዝብ እንዲሆን ያስችለዋል፡፡ አንድ አይነት አስተሳሰብ፣ አካሄድ እና ጠንካራ ትስስር ያለው ህዝብ የአሁኖቹን ጠላቶቹን ማሸነፍ ብቻ ሳይሆን ለመጭዎቹ ዘመናትም የተዘጋጀ እና ራሱን በብቁ ሁኔታ የሚከላከል እንዲሆን ያስችለዋል፡፡ ስለዚህ የአማራነት እንቅስቃሴን እንመራለን፣ እናግዛለን የምንል ሰዎች ብሄረተኝነቱ ላይ ጠንካራ ስራ መስራት፣ አደረጃጀቱ ላይ ቁርጥ ያለ አቋም መያዝ እና ተጨባጭ አላማ ማስነገብን አስፈላጊነቱን አምነንበት መስራት አለብን፡፡

ይህንንም ለማገዝ እና አጠቃላዩን ትግል ለማፋጠን ፖለቲካዊ ፍላጎት ያለው ትግል ጠቃሚ ነው፡፡ ማለትም የነጠረ አላማ ያለው ጠንካራ ድርጅት ያስፈልጋል፡፡ ሰውን ማደራጀት የሚቻለው ደግሞ በአንድ አላማ ስር ለዛው አላማ እስከ መስዋእትነት የሚያደርስ የአላማ ጽናት አንግቦ ነው፡፡ ይሄ መንገድ በተጓዳኝም አጋር አገርና ድርጅቶችን ለማግኘት ይረዳል፡፡ ጠንካራ ብሄረተኝነት እና ጥብቅ ድርጅታዊ ስነስርዓት ያለው

አደረጃጀት በቀላሉ ለድል ይበቃል፡፡ ከላይ በተዘረዘረው አስተሳሰብ ተቃኝቶ የሚደረገው ትግል የድል ቀናችንን ያፋጥናል፡፡

ከላይ ያሉትን ማስጠበቅ የሚቻለው የተደራጀ ትግል በማድረግ ነው፡፡ ያልተደራጀ ህዝብ እንደሌለ ይቆጠራል፡፡ በአንድ አላማ ዙሪያ ያልተደራጀ ህዝብ ለውጥ ሊያመጣ አይችልም፡፡ ድርጅት ወሳኝ ነገር ነው፡፡ ህዝብን የምንታደገው በጠንካራ ድርጅት ውስጥ ተሰባስበን ነው፡፡ "የተደራጀ አስር ሰው ያልተደራጀ ሽህ ሰው ያባርራል" የሚለውን የመለስ ዜናዊን ንግግር የማይናቅ አስተማሪ ነው፡፡ ከአውግቸው ተረፈ ወይ አዲስ አበባና ሌሎችም አጫጭር ልቦዶች የሰፈረችዋ የዘጠኝ ሰዎች በአንድ ሽፍታ መጨረስ ታሪክም ይሄንኑ ነው የምታሳየን፡፡ አንድ የተዘጋጀ (የተደራጀ) ሽፍታ ዘጠኝ ያልተዘጋጁ (ያልተደራጁ) ሰዎችን አንድ በአንድ ጨረሳቸው፡፡ አንዱ ተራፊ ለሚስቱ አፋፍ ላይ ሆኖ ሲናገር "ዘጠኛችንን አንድ ሽፍታ ጨረሰን" ሲላት "ዘጠኛችንን ዘጠኝ ሽፍታ ጨረሰን ነው ያልከው?" ስትለው "ዘጠኝ ቢሆኑማ አንድ በአንድ ገጥመን እንጨርሳቸው ነበር፣ አንድ ሆኖ ዘጠኛችንን ጨረሰን እንጅ" አለ፡፡ አማራ እስካሁን ሲጠቃ የቆየው የአማራን ደህንነት ለማስከበር የተደራጀ ኃይል ስላልነበረ ነው፡፡ ይሄንን ጉዳይ አጽንኦት እድንሰጠው በአባታችን ግርማዊ አጼ ቴዎድሮስ የመጨረሻ መልእክት እንዝጋው፡፡ ለጀኔራል ናፒየር ከላከው ደብቤ በመጥቀስ፡፡ "የአገሬ ህዝብ ስራት ግባ ብየ ብለው እምቢ ብሎ ተጣላኝ፤" አንተ ግን ስራት ባለው ጦር አቸነፍከኝ፡፡

በመጨረሻም የአማራ መንገድ ትክክል ነበር፡፡ ሰው መሆን፣ ሰላማዊ መሆን፣ ጥበበኛነት፣ እውቀትን መሻት፣ ሌላውን እንደራስ መቁጠር፣ ርህራሄ፣ ትህትናና ታማኝነት የዘመናዊ ሰውነት ባህርያት ናቸው፡፡ አማራ ትልቅ አገር ለመመስረት ራሱን መስዋእት ማድረጉ ስህተት አልነበረም፡፡ አማራ ኩራት እና ሞገስ ያላት አገር ለመፍጠር መጣሩ ትክክል ነበር፡፡ አማራ ለኢትዮጵያ ዲዛይን ያደረገው መንገድ ትክክል ነበር፡፡ በእርግጥ ፍጹም አልነበረም፡፡ ግን ትክክል ነበር፡፡ ያንን ትክክል መንገድ ፍጹም ማድረግ ይቻል ነበር፡፡ አማራ በዘመናዊት ኢትዮጵያ የቀየሰው መንገድ ረዥም ርቀት የሚወስድ ነበር፡፡ ነገር ግን ተጨናግፏል፡፡ ነገር ግን ተሰናክሏል፡፡ ሌላ መንገድ ዲዛይን ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ ሌላ የአማራ መንገድ መስራት ያስፈልጋል፡፡ የመንገዱን ርዝመት፣ ስፋትና መዳረሻ ጊዜና ሁኔታ ይወስነዋል፡፡ መንገዱን ግን መስራት ያስፈልጋል፡፡ ይሄው የመንገዱ የመጀመሪያ መግቢያ ላይ እንገኛለን፡፡ ከእንግዲህ በአማራ መንገድ እንኄዳለን፡፡ በአማራ መንገድ አብሮ የሚሄድ አብሮ ይደርሳል፡፡ እስካሁን በዚህ መጽሃፍ ውስጥ ያነበብነው የአማራን መንገድ ጅማሮ ነው፡፡

ምዕራፍ ስድስት

አንድ አማራነት

የአማራ ህዝብ ከጥንት ጀምሮ የመንግስት አወቃቀር ያለው ህዝብ ስለሆነ በብዙ ረገድ አንድ ወጥ ህዝብ ነው፡፡ መንግስታዊ ህዝብ መሆኑ በፖለቲካዊ እሳቤው አንድ አይነት እንዲሆን አድርጎታል፡፡ ለአንድ አገር መኖር፣ ለአንድ አገር ህዝብ በእኩልነት ማገልገል፣ ለአንድ አገር ህዝብ በእኩልነት መስዋእት መክፈል፣ በአገሪቷ ውስጥ ያለን ህዝብ ሁሉ ወገኔ ነው በሚል እይታ የእኔ ነው ብሎ መቀበል፣ በባህሉ ሁሉን አሳታፊ መሆን፣ የእምነት ልዩነትን ሙሉ በሙሉ በመቀበል ከአስተሳሰብ ልዩነት በዘለለ መልኩ አለማየት እና የመሳሰሉት ባህርያቱ ከዚሁ መንግስታዊ ህዝብነቱ የሚቀዱ ናቸው፡፡ የዚህ የአማራ ህዝብ አማራዊ አንድነትም በዚህ መንግስታዊ ባህርይው የሚገለጽ ነው፡፡ በእነዚህም የአንድነት መለኪዎች ሲተነተን ፍጹማዊ አንድ ህዘብነትን እናይበታለን፡፡ የአማራ ህዝብ አንድነት መገለጫዎች እምነት፣ ቋንቋ፣ ባህርይ፣ አኗኗር፣ ታሪክ፣ ሰምናወርቅና ስነቃል፣ የፖለቲካ አመለካከት፣ ሞራልና ስነምግባር፣ ስነልቡናዊ ባህርይ እና የመሳሰሉት ናቸው፡፡ለዚህም ነው እንግዲህ ችግሩ ለምን ነው፡ ሁሉም ያገር ልጅ ነው ሲል በመቀኘት የኑሮ ፍልስፍናውን አሃዱ ብሎ የሚጀምረው፡፡

እስልምና፤
በአማራ ህይወት ውስጥ

ከ1960ዎቹ ቀደም ብሎና ከዛ ወዲህ የመጡ "ምሁራን" እና አንዳንድ ቡድኖች በአማራ ሙስሊምና ክርስቲያኖች መካከል ቀላል የማይባል ከፋፋይ ፕሮፓጋንዳ መስራታቸው አሊ አይባልም፡፡ እነዚህ ወገኖች ሀላፊነት በጎደለው ሁኔታ ታሪክን በመደምሰስ ቂምና መቃቃርን ለመትከል ብዙ ርቀት ተጉዘዋል፡፡ እነዚህ ወገኖች ሀላፊነት በጎደለው መልኩ አማራ ማለት ክርስቲያን ነው በማለት ከፍተኛ ቁጥር ያለውን ሙስሊም አማራ ማንነት ክደውታል፡፡ በተግባር ያልነበረን የፈጠራ ተረት በመንተራስ ይህ ነው የማይባል አሳባዊ መለያየት ፈጥረዋል፡፡ በእርግጥ ይሄ አስተሳሰብ አማራ የለም ይሉት ከነበረው ዝልባዶሽ ተለይቶ የሚታይ አይደለም፡፡ ይሁንና የክርስቲያን አማራና የሙስሊም አማራ አንድነት እጅግ አስደናቂ እና እንከን የለሽ ነበር፡፡ በአማራ ነገስታት እና ህዝብ ታሪክ ውስጥ የሁለቱ እምነቶች አንድነት የሚደነቅ ይሆንና የአማራውን ብሄራዊ አንድነት እውነትም ከጥንት የነበረ ጥብቅ ማንነት እደነበር ያስገነዝበናል፡፡ የሙስሊም አማራና የክርስቲያን አማራ ግንኙነት በአማራ ውስጥ አንተ ትብስ አንች ትብሽ በሚል ፍቅር ላይ የተመሰረተ እንጅ እንደሚባለው በመበዳደል ላይ ያልተመሰረተ እንደሆነም እናያለን፡፡

በቅድሚያ ግራውፈርድ የተባለው ጎብኝ በ1868 እ.ኤ.አ ባሳተመው መጽሃፍ ውስጥ የሚለንን እንመልከት፡፡ እንደግራውፈርድ አባባል በአቢሲኒያ ብዙ ሙስሊሞች

ይኖራሉ፡፡ በሁሉም ትልልቅ ከተሞች የየራሳቸው መስጊዶችና የህዝብ ጸሎት ቦታ የያዙ የተለየ ክፍለ ከተሞች አሏቸው፡፡ የባርያ ነጋዴ መሆናቸው በሚፈጥርላቸው ከክርስቲያን ተወዳዳሪዎቻቸው የንግድ የበላይንት የተነሳ በአገሪቷ እጅግ ሀብታሞች እነሱ ናቸው፤ ለዛም በአጠቃላይ የነጋዴ ራስ ተብለው ይሾማሉ፤ ወይ ቀረጥ ሰብሳቢ ተደርገው ይሾማሉ፡፡ ይሄንን ስራቸውን ለማከናወንም ብዛት ያለው የየራሳቸው ጦር ሰራዊት አላቸው፡፡ በግልጽ የነብዩ ሞሐመድ ሀይማኖት በአቢሲኒያ አብዝቶ እንደሚሰፋ በእርግጠኝነት ይተነብያሉ፡፡[341] እንግዲህ ከዚህ ከግራውፈርድ ትዝብት ብዙ ነገር እናያለን፡፡ በመጀመሪያ የግል ይዞታቸው የተከበረላቸው ሙስሊሞች በአንድ አይደለም በብዙ ቦታዎች ይኖሩ ነበር፤ የባርያ ነጋዴ በመሆናቸው በሀብት ከክርስቲያኑ ነጋዴ የበለጡ ነበሩ፡፡ እዚህ ላይ ክርስቲያን ነጋዴዎች ባርያ ንግድ አይፈቅድላቸውም ነበር ወይ ብለን ልንጠይቅ እንችላለን፡፡ ይሄንን ለሌላ ታሪካዊ ምርምር ትተን እዚሁ የግራውፈርድ ሌላኛው ቁም ነገር ላይ እናተኩራለን፡፡ እርሱም ምንድነው ሙስሊሞች በጣም ሀብታሞች ነጋዴዎች በመሆናቸው የነጋድራስነት ማእረግ የእነሱ ነበር፡፡ ነጋድራስነት ሹመትም ብቻ ሳይሆን የራሳቸው ታጣቂ ሁሉ ነበራቸው፡፡ ታዲያ ሙስሊሙን የድሮ አማራ ነገስታት በደሉት የሚለውን ነገር እዚህ ላይ እናገኛለን? አናገኝም፡፡

እንግዲህ ጥላሁን በጅቷል እንደሚከራከረው እስልምና ወደ ሌሎች አለማት በኃይል ቢስፋፋም በኢትዮጵያ ግን በሰላም ነበር የተስፋፋው፤ በኋላ አልፎ አልፎ ቅራኔዎች ከመፈጠራቸው በቀር፤ በዚያም ቢሆን በመሰረቱ ኢትዮጵያ የማቻቻል እርምጃዎችን ነበር የወሰደችው፡፡[342] አወ፡፡ ጥላሁን እንዳለው እስልምና ወደ ኢትዮጵያ ሲገባ በሰላም ነበር፡፡ በኋላ የተፈጠሩትም ቅራኔዎች አብዛኛዎቹ ከቱርክ ጣልቃ ገብነትና ከአረብ ስትራቴጅክ አጀንዳ የተነሳ ነው፡፡ በእርግጥ እስልምና አገባቡ ሰላማዊ በመሆኑ በኋለኞቹ ዘመናት ይሄንን የሰላማዊ ግንኙነት ሁኔታ መቀጠሉ አልቀረም፡፡ ስለሆነም የእስላምና የክርስቲያን ግንኙነት ሰላማዊነት የሚጀምረው ገና ከአገባቡ ነው፡፡

እዚህ ላይ አንድ በአንክሮ መታየት ያለበት ጉዳይ ግን አለ፡፡ በዚህ መጽሃፍ ውስጥ ግራኝ በወራሪነቱ ነው የሚገለጸው፡፡ ምክንያቱም ከአማራ አንጻር ግራኝ ወራሪ ነው፡፡ ከአሁኗ ኢትዮጵያ አንጻር ግራኝም ኢትዮጵያዊ ስለሆነ መገለጽ ያለበት አንድ የኢትዮጵያን ስልጣን ለመቆጣጠር እንደተነሳ ተቀናቃኝ ሰው ነው የሚሉ አሉ፡፡ ያ ግን አይደለም፡፡ የግራኝ እርምጃ የስልጣን ሳይሆን የሀይማኖት ጦርነት ነው፡፡ በወቅቱ የነበሩት ጸሀፍትም ሆነ ከዛ በኋላ የመጡት ተመራማሪዎች ግራኝን ጅሀዲስት እያሉ ነው የሚገልጹት፡፡ ግራኝ ያደረጋቸው ነገሮች አገሪቷን በጠቅላላ ማውደም እና ቀደም ተብሎ እንደተገለጠው ህዝቡን ማስለም ከሆነ አላማው ጅሀድ ነው ማለት፡፡ የዚህ የጅሀዲስትነት ማረጋገጫ ደግሞ ከቱርክ የወቅቱ ሀያል ኢምፓየር ጋር የተገናኘ ነው፡፡ ቀደም ብሎም

---

[341] Crawfurd, J. 1868, p. 299. On the Ethnology of Abyssinia and Adjacent Countries. *Transactions of the Ethnological Society of London,* 6 (1868), 282-310. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.

[342] Tilahun Bejitual Zellelew 2015. The Semiotics of the "Christian/Muslim Knife": Meat and Knife as Markers of Religious Identity in Ethiopia. *Signs and Society*,3,1, 44-70. The University of Chicago Press on behalf of the Semiosis Research Center

ግራኝ ያዘመተው አካባቢ በአማራው መንግስት በቁጥጥር ስር የነበረበት ጊዜም አለ፣ ያልነበረበትም ጊዜ አለ፡፡ በተለይ እስልምና በአሁኑ ምስራቅና ሰሜን ምስራቅ ኢትዮጵያ ከተስፋፋ ወዲህ የነበረው ሁኔታ የሙስሊም ሱልጣኔቶች ከአማራው ግዛት ለማፈንገጥ ጦርት ሲያደርጉበት የነበረው ነው፡፡ ስለሆነም ከኢትዮጵያ አንጻር ከታየም በወቅቱ የማስገበር እና አልገብርም ባይነት ሁኔታ ነው የነበረው፡፡ አሁን ያለውና በወቅቱ የነበረው ግዛት ከሞላ ጎደል በአማራነት አውድ በዚህ መልኩ የሚታይ ስለሆነ ግራኝ በሁሉም አይነት መመዘኛዎች ለአማራው ወራሪ ነው የነበረው፡፡ በዚህ ወራሪነቱ የአማራውን ስልጣኔ ሙሉ ለሙሉ አውድሞ ለአሮሞ ወረራ በር እንደከፈተ እርግጥ ነው፡፡ ስለዚህ ገና ለገና በምን ይሉኛል የግራኝ መሀመሀድን አድራጎት ሽፋፍነን ልናልፈው አንችልም፡፡

ወደ አማራ ሙስሊሞች ስንመጣ ግን ነገሩ ለየቅል ነው፡፡ እስልምና በሰላም እንደገባ ታሪክ ምስክር ነው፡፡ እርስ በእርስ የመቃቃርም ሁኔታ አልነበረም፡፡ ያም እድሜ ጠገብ የሁለቱ እምነቶች ፍቅርና አንድነት እስካሁኗ ሰአት ድረስ አልተለየንም፡፡ በእርግጥ ከጥላሁን ማስታወሻ ለመዋስ በ16ኛው ክፍለ ዘመን የተደረገው የአዳል ሱልጣኔቶችና ክርስቲያኖች ጦርነት የእስልምናና ክርስትናን ግንኙነት ችግር ላይ ጥሎታል፡፡ ከጦርነቱ በኋላ ቤተ ክርስቲያን ጥብቅነትን ተከተለች፣ የምግብ ክልከላንም እንደ አንድ ጥብቅነት ማስጠበቂያ ወሰደች፡፡ የምግብ ክልከላን ራስዋን ለማጥበቅና በሁለቱ መካከል ያለውን ግንኙነት ድንበር ለማስከበር ተጠቀመችበት፡፡[343] ይሄ አይነት የቤተ ክርስቲያን እርምጃ የተፈጠረው ግን እዛው አማራ መሀል በተፈጠረ ችግር ሳይሆን በቱርክ ታግዞ በግራኝ አጋፋሪነት በተደረገው ጂሀድ ምክንያት ነው፡፡ ስለዚህ የአማራ ሙስሊሞች እንዲያው ከግራኝ ወረራ በኋላ በክርስቲያን ወንድሞቻቸው ልብ ውስጥ ጥርጣሬ እንዲፈጠር አደረገ፣ በዚህም በአጠቃላይ አማራው ላይ ጉዳት አመጣ እንጅ የሙስሊም ወንድማማችነትን የማጥፋት ስራ አልሰራም፡፡ ስለሆነም እንደዛ አይነቱ ችግር የተፈጠረው በውጫዊ ኃይል እንጅ ከውስጥ አልበቀለም እንላለን፡፡

ነገሩን ይበልጥ ፈር ለማስያዝ የኢትዮጵያ እስልምና በታሪኩ በአመጣጡ እና ከክርስቲያኑ ባህል ጋር ይዞት የቆየው ዝሙዳዊነት ቀልብን የሚገዛ ነው፡፡ እስልምና ወደ አማራ ምድር በሰላማዊ መንገድ ማለትም በትምህርትና ንግድ ሰበብ ነው የተስፋፋው፤ የአጼዎቹ በጎ አመለካከትም ሳይለየው፡፡ ለዚህም የኢትዮጵያ ሙስሊሞች ዝርያቸው አገር በቀል ነው፤ ከውጭ የመጡ አይደለም፤ ከአንዳንድ ነጋዴዎችና መምህራን በቀር በገፍ ወደ ኢትዮጵያ የገባ የሙስሊም/አረብ ህዝብ የለም፡፡ አልፎ አልፎ ግጭቶች ቢኖሩም በአመዛኙ ሰላማዊ ዝሙዳዊነት ነው የነበራቸው፡፡ በተለይ ባለፉት ሶስት መቶ አመታት ሙስሊሞች በንግድ ለኢትዮጵያ የውጭ ምርቶችን በማቀባልና ኢትዮጵያ ከተቀረው ዓለም ጋር በማስተሳሰር አያሌ ሚና ተጫውተዋል፤ በኢትዮጵያ መሰረታዊ ባህላዊ እሴትም ላይ የራሳቸውን አስተዋጽኦ አሳድረዋል፡፡ በእርግጥ የሶሎሞናዊው ስርዎ መንግስት አስተሳሰብ ዋና የመንግስት ርዕዮት ዓለም በመሆኑ እና ያም መሰረቱ ክርስትና በመሆኑ እስልምና እንደ መንግስት ርዕዮት አለማዊ አስተሳሰብ የክርስትናን ያህል እድል አልነበረውም፡፡ አብዛኛው ህዝብ የክርስትና እምነት ተከታይ መሆኑም ለክርስትናው

[343] Tilahun Bejitual Zellelew 2015.

ርዕዮተ አለማዊነት የራሱን ድርሻ ተጫውቷል፡፡ ምንም እንኳ አፋርን፣ የቀይ ባርህን ተከትሎ እስልምና ከ7ኛው መቶ ክፍለዘመን ጀምሮ ቢስፋፋና ሱልጣኔቶችን ቢመሰርትም ወደ መሀል ኢትዮጵያ የገባው ከ12ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ ነው፡፡ አገባቡም እጅግ ሰላማዊ በሆነ መንገድ እና ቀስ በቀስ ነበር፡፡ ሱልጣኔቶች የተመሰረቱበትም አካባቢ ጥንት የኢትዮጵያ መንግስት ይዞታ ስለነበረ ግብር መክፈል ይጠበቅባቸዋል፡፡[344]

በተለይ በ15ኛው እና 16ኛው መቶ ክፍላተ ዘመናት ግን ግብር አንከፍልም በሚሉበት ጊዜ ግጭቶች ይከሰቱ ነበር፡፡ ከሐረር የተነሳው የግራኝ መሀመድ ጅሀድ አላማው የሶሎሞናዊውን ስርዓት ነቅሎ ለመጣል እና አካባቢውን እስላም ለማድረግ ነበር፤ ዋና ረዳቶቹም ቅጥረኛ አረቦች እና ቱርኮች ነበሩ፡፡ ለ14 ዓመት በደረሰው የደም መፋሰስና የስልጣኔ ውድመት የክርስቲያኑን አመለካከት በመቀየር እስልምናን በራስ ቤት ውስጥ አደጋ እንደሆነ እንዲቆጥር አድርገታል፡፡[345] ይሁን እንጅ በአማራ ሙስሊሞችና ክርስቲያኖች ዘንድ እምነትን መሰረት ያደረገ ችግር አልነበረም፡፡ ለምሳሌ ኤጅ ስቬይን[346] እንደሚነግረን በአርጎባና አካባቢው ሙስሊምና ክርስቲያን ግጭት አድርገው አያውቁም፡፡ ጦርነቱ የነበረው በሙስሊም ዘላኖችና በሙስሊምና ክርስቲያን ገበሬዎች መካከል ነበር፡፡ ግጭቶች ባጭሩ የእምነት ሳይሆኑ ኢኮኖሚያዊና የአኗኗር ዘዴ ናቸው፡፡ እንግዲህ ስለ ክርስቲያን አማራና ሙስሊም አማራ ግንኙነት በታሪካችን ውስጥ ይሄ ነው ተብሎ ለቁርሾ የሚያበቃ ግጭት ወይም መጠላላት አልነበረም ብሎ ማጠቃለል ይቻላል፤ ትናንሽ ጉዳዮች ቢኖሩ እንኳ ሁለት እግርም ይጋጫል ከሚለው ብሂል የዘለለ አይደለም፡፡

በጎንደር ዘመነ መንግስት ሙስሊሞች በውስጥ ጉዳያቸው የበላይነታቸው ተጠብቆላቸው እና ከነገስታትና ክርስቲያኑ ጋር በመከባበር ኖረዋል፡፡ አልፎ አልፎ በመንግስት ሹመት ላይ ቁጥብነት እንደነበር ግን አይዘነጋም፡፡ በተቃራኒው ከዚህ ጋር የሚታወሰው ጣልያን የዳር አገርና ኦሮሞ ሙስሊሞችን በአማራው ላይ አነሳስቶ የነበር መሆኑ ነው፡፡ በአርበኝነቱም ጊዜ አማራውን በየቦታው አፈናቅሏል፤ እስላሞችን በመጠቀም፡፡ ለእስላሞች ትምህርት ከአረብ አገር አምጥቷል፣ ከአማራው/ክርስቲያኑ ነጻ አውጫቸው እንደሆነ ሰብኳቸዋል፤ አስታጥቋቸዋል፤ ወደ 50 የሚሆኑ መስጊዶችንም ገንብቶላቸዋል፡፡ ይሄም ከድል በኋላ የመሀል አገር ክርስቲያኖች በዳር አገርና ኦሮሞ ሙስሊሞች ላይ ቅሬታ እንዲያሳድሩ እና እንዲጠራጠሩ አድርጓል፡፡[347]

እላይ ባለው አንቀጽ የተገለጸው ጣልያን በአማራው ላይ ያስነሳቸው ሙስሊሞች በአብዛኛው ኦሮሞዎች እንደነበሩ አጽንኦት ሰጥተን ሙስሊምና ክርስቲያን

---

344 Abbink, Jon 1998. An Historical-Anthropological Approach to Islam in Ethiopia: Issues of Identity and Politics. *Journal of African Cultural Studies*,11,2, 109-124. Taylor & Francis, Ltd

345 Abbink, Jon 1998.

346 Edge, Svein 1996. *Class, State and Power in Africa: A Case Study of the Kingdom of Shawa (Ethiopia) about 1840.*

347 Abbink, Jon 1998.

አማራ እንዴት ባለ ፍቅር እንደኖሩ ከጎብኚዎች ማህደር እንይ፡፡ ግራውፈርድ ቃል በቃል “ሙስሊምና ክርስቲያን በእኩልነት፣ እየተቀላለዱ፣ በጓደኝነት ይኖራሉ፤ በአደባባይ ለየራሳቸው እምነት ይከራከራሉ፤ እምነቱን ቀይሮ የሚገባላቸውን ይቀበላሉ፤ ቁራን የሚከለክለውን ጠንካራ መጠጥ እንኳ አብረው ይጠጣሉ፡፡ ሙስሊምና ክርስቲያኖች አይጋቡም፡፡ የእነዚህን ግንኙነት አይቶ አለማድነቅ አይቻልም፤ በሌሎች ክርስቲያኖች አገሮች የለምና፤ ማንም ስለ እምነት አስተሳሰቡ ጥቃት አይደርስበትም፤ ኩርፊያ ቢፈጠር እንኳ ጥቂት ይቅር ለእግዜር ይፈታዋል፡፡ ሁለቱም የአለባበስ ልዩነት የላቸውም፤ በተመሳሳይ ህግም ይተዳደራሉ”[348] ነው ሚለው፡፡ ይህ እንግዲህ በአቅራብ ከሁለት መቶ ዓመት በፊት የተመሰከረለት ትዝብት ነው፡፡ ታዛቢውም በአመዛኙ በአማራ ምድር ነው ሲዘዋወር የነበረው፡፡ ግራውፈርድ በተጨማሪነት ሙስሊሞቹ እንደ ክርስቲያኖቹ ሁሉ ሴቶችን አያገሉም፤ የሀራም ልማድ አሁን አሁን ነው በከተሞች እየተለመደ እየመጣ ያለው እንጅ፤ ዓለምንም ልዩነት ሁሉም ሴት አገልጋዮች አሏቸው[349] በማለት ሴት ሙስሊም የነበራትን ሁኔታ ያብራራል፡፡

ከፍ ብሎ በተጠቀሱት አንቀጾች እንዳየነው ሁሉ ሙስሊሞች ንግዱን በበላይነት ይቆጣጠሩታል[350] የሚለን ደግሞ ከግራውፈርድ 100 ዓመት ገደማ ቀድሞ የጻፈው ኢዮብ ሉዶልፍ ነው፡፡ አቢር ሞርደቻይ ታሪክን ወኋላ 700 አመታት ይስብና የሙስሊሞች ሁኔታ በአጼ ይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግስት እንዴት እንደነበር ያትትልናል፡፡ አቢር እንደሚያትተው አጼ ይኩኖ አምላክ በ1272 እ.ኤ.አ ለግብጽ ሱልጣን ጳጳስ እንዲላክለት በጻፈው ደብዳቤ በግዛቱ ውስጥ ለሚኖሩ ሙስሊሞች፤ እንዲሁም ለየመንና ግብጽ ነጋዴ ሙስሊሞች ከለላና ጥበቃ እንደሚያደርግ ገልጽዋል፡፡ የይኩኖ አምላክ ዋነኛ የመንግስት ፖሊሲው ሙስሊሞችን መጠበቅ እንደነበርም የተረጋገጠ ነው፡፡[351] እንግዲህ ይህ ደብዳቤ ከአክሱም ውደቀት ቀጥሎ የመጣው የመጀመሪያው የአማራ ንጉስ የአጼ ይኩኖ አምላክ ነው፡፡ አቢር ከአጼ ይኩኖ አምላክ ዘመን በኋላም ስለነበረው ሁኔታ ያስረዳል፤ በአጼ አምደጽዮን ጊዜ ለውጭውም ለውስጡም ንግድ የንጉሱ እና የአጠቃላይ የንግድ ስርአቱ ወኪሎች ሙስሊሞች ነበሩ፡፡ ምንም እንኳ የግብጽ ሱልጣን ክርስቲያኖችን የማይጠብቅ ከሆነ የግብጽን የንግድ መስመር ሁሉ ድራሹን እንደሚያጠፋውና አባይን እንደሚገድብ እና በዙሪያው ባሉ ሙስሊም ሱልጣኔቶች ላይ የበቀል እርምጃ እንደሚወስድ ማስፈራሪያ ቢልክም የተቆጣጠራቸውን የምስራቅና ደቡብ ኢትዮጵያ

---

[348] Crawfurd, J. 1868, p. 300.
[349] Crawfurd, J. 1868, p. 300.
[350] Ludolf, Hiob 1682, p. 74, J. P., Gent (trans.). *A new history of Ethiopia being a full and accurate description of the kingdom of Abessinia, vulgarly, though erroneously called the empire of Prester John: in four books ...: illustrated with copper plates.* LONDON: Prince's Arms in St. Pauls Church-yard.
[351] Abir, Mordechai 1980, p. 20-21. *Ethiopia and the Red Sea: The rise and decline of the Solomonic Dynasty and Muslim-European rivarky in the region.* FRANK KAS.

ሙስሊም ሱልጣኔቶች የበላይነቱን እንዲቀበሉለት ከማድረግ የዘለለ የከፋ ነገር አላደረገም፡፡[352]

በእርግጥ አልፎ አልፎ በአማራ ነገስታት እና በግብጽ ሱልጣኖች መካከል ሀይማኖትን ለፖለቲካ መጠቀም የተለመደ ነበር፡፡[353] ከዛ ባለፈ ግን ማንም የአማራ መሪ በሙስሊሞች ላይ ይሄ ነው የሚባል ጫና አላደረገም፡፡ ምክንያቱ ግልጽ ነው፡፡ ነገስታቱ በንግድ ከፍተኛ ግልጋሎት የሚሰጧቸውን እና ከውጭው ዓለም ጋር የሚያገናኟቸውን ሙስሊም አማሮች ይንከባከቡ ግድ ነው እንጅ ጫና ሊያደርጉ አይችሉም ነበርና፡፡ ሲቀጥልም የራሳቸው አብራኮች እንደሆኑ ያውቃሉ፡፡ በአማራ ህዝብ ታሪክ ውስጥ የእምነት ነጻነት መቸም ከጥንትም እንደነበር አይካድም፡፡ ለዚሁም ማረጋገጫ ቁራንን ወደአማርኛ የመለሱት የቤተ ክርስቲያን ሰው መሆናቸው ነው፡፡ ደስታ ተክለ ወልድ እንደመዘገቡት ዘመኑ ባይታወቅም በ1925 ዓ.ም ባረጋገጡት መሰረት ቁርአን በእጨ እንባቆም ከአረብኛ ወደ አማርኛ ተመልሷል፤ እንደገናም ዙራምቤ እንግዳ ከአማርኛ ወደ ግእዝ መልሰውታል፡፡[354]

ለማጠቃለልም እስልምና በኃይል በተስፋፋባቸው ቦታዎች ሁሉ እስልምና እምነት ብቻ ሳይሆን ነገድ ወይም ዘር ነው፡፡ እስልምናና አረብነት የማይነጣጠሉ ማንነቶች በመሆናቸው፡፡ ወደ ኢትዮጵያ ስንመጣ ግን ልክ ክርስትናው እንደሆነው ሁሉ እስልምናም ሀይማኖት ነው፡፡ በአማራ ውስጥ እስልምና የሀይማኖት አይነት እንጅ የዘር ወይም የብሄር አልያም የነገድ አይነት አይደለም፡፡ ክርስትናም ሀይማኖት እንጅ የብሄር ወይም የዘር ማንነት መለያ አይደለም፡፡ አንድ አማራ፤ አንዱ አማራ የተለያዩ እምነቶችን ይከተላል የምንለው ለዚህ ነው፡፡ ስለሆነም እስልምና የሙስሊም አማሮች እምነት እንጅ ዘር አይደለም፡፡ ከዚህም ተነስተን አማራ በእምነት ረገድ ፍጹማዊ አንድ ህዝብ ነው እንላለን፡፡ ይሄንንም የሚያጠናክርልን የህዝቡ ባህል አንድነትን እንጅ ሁለትነትን የማያሳይ መሆኑ ነው፡፡ በአጭር አነጋገር እስልምና በአማራ አንድነት ላይ ሳንካ የሌለው፤ ይልቅም አስደናቂ እሴት ነው፡፡ ይሄንን በሌላ ክፍል እንመለስበታለን፡፡

ከላይ እንተገለጸው አማራ በሀይማኖት የተነሳ የግጭት ታሪክ የሌለው መሆኑ አንዱ የአማራ ህዝብ መኩሪያና መመኪያ ነው፡፡ በተለይ ደግሞ በክርስትናና በእስልምና ቤተ እምነቶች የፍቅር፣ የመተሳሰብና የመተሳሰር ታሪክ እንጅ የመጠላላት ታሪክ ስለሌለው ያኮራል፡፡ በእውነት በአማራ ውስጥ በሙስሊምና ክርስቲያን ውስጥ ልዩነት ለማግኘት ከባድ ነው፡፡ አንዳንድ ሰዎች በስህተት የአጼ ቴዎድሮስን የሳይንት ዘመቻ የሀይማኖት ሽፋን ሊሰጡት ሲዳዳቸው ይስተዋላል፡፡ ነገር ግን ንጉሱ ወደ ሳይንት ባደረጓቸው ዘመቻዎች የፖለቲካ እርምጃ እንጅ ምንም አይነት ሀይማኖታዊ እርምጃ አልወሰዱም፡፡ ሳይንት ላይ ያደረጉት የትም ካደረጉት ቢተካከል እንጅ አይበልጥም፡፡ ንጉሱ የጎንደርን አብያተ ክርስቲያትና ንዋየ ቅዱሳት ሁሉ አቃጥለዋል፡፡ ነገር ግን በወቅቱ ሀይማኖቷ ፖለቲካዊ ጠርዝ በመያዝዋ የተፈጠረ ግጭት እንጅ ሀይማኖቱን የማጥፋት

---

352 Abir, Mordechai 1980, 24.

353 Abir, Mordechai 1980.

354 ደስታ ተክለ ወልድ፡ 1962 ዓ.ም፡፡ *አዲስ ያማርኛ መዝገበ ቃላት፡፡*

አጀንዳ አልነበረም፡፡ ንጉሱ ጎጃምም፣ ጎንደርም ሸዋም ላይ ተመሳሳይ ነገር ነው ያደረጉት፡፡ የሳይንቱ ለየት ያለ ማብራሪያ ካስፈለገው እንኳ ስርዎ መንግስታዊ እንጅ ሀይማኖታዊ አይሆንም፡፡ እንደሚታወቀው የየጁ መሳፍንት በጎንደር አድራጊ ፈጣሪ ሆነው ለ71 አመታት ስልጣን ላይ ቆይተዋል፡፡ አፄ ቴዎድሮስ ደግሞ የቋረኞችን ቡድን ይዘው ነው የመንግስትን ስልጣን ከየእጁ መሳፍንት የተረከቡት፡፡ በዚህም የተነሳ ፖለቲካዊ ቁርሾው እስከ ንጉሱ እለተ ሞት ድረስ ሲያገረሽ ቆየ፡፡ ይህ ያለና የሚጠበቅ ጉዳይ ነው፡፡ በምንም መንገድ ግን ከእስልምና ጋር አይገናኝም፡፡ ሸህ ሁሴን ጅብሪል ራሳቸው በቅኔያቸው ቴዎድሮስ እስላም እንደሚወድ ተናግረውለታል፡፡ ብሎም ራቅ ይላል እንጅ የእስላም ዘር አያጣውም ብለውታል፡፡ ያው ዘር የሚሉት በዘይቤ አጼ ቴዎድሮስ ከአማራ ሳይንት የዘር ሀረግ ሰለሚመዙ ምናልባት ሙስሊምነት ሊኖራቸው ይችላል ከሚል እሳቤ ነው፡፡ እውነት ይሁን አይሁን አልተረጋገጠም፤ ነገር ግን ቴዎድሮስ በሙስሊም አማሮች የተወደደ እንደነበር ያሳያል፡፡

በአሁኑ ወቅት ሙስሊም አማሮች ለአማራነታቸው ቆመው ትልቅ አስተዋጽኦ እያደረጉ ይገኛሉ፡፡ ክርስቲያን እና ሙስሊም አማሮች ልክ በታሪክ እንደነበረው ሁሉ በአንድነት ቆመው አማራነታቸውን እያስረገጡ፣ እያንቀሳቀሱ፣ እየታገሉ ይገኛሉ፡፡ “ኢትዮጵያ የእስላምናና ክርስትና መቻቻል ተምሳሌት አገር ናት” የሚለው አባባል መሰረቱ አማራ መሆኑ አይካድም፡፡ በአይናችን እያየን ያለነውም ይሄንኑ እውነታ ነው፡፡ የትግሬው ፋሽስት በአማራ መካከል ሀይማኖትን አሳቦ ሊፈጥር ላሰበው ግጭት የገጠመው ነገር በጋራ የቆመ አንድ ህዝብ ተቃውሞ ነበር፡፡ ከአመታት በፊት ደሴ ላይ በተሞከረው በዚህ ሴራ ውስጥ አማራው የህወሀትን ሴራ በማክሸፍ አንድ ላይ መቆሙን አሳይቷል፡፡ የሁለቱ ቤተ እምነቶች የጥንት አንድነትም ሳይሰበር፣ እንዲያውም በአሁኑ ሰአት በአንድ አማራነት በጽኑ እየታነጸ ይገኛል፡፡ በአማራ ህዝብ ውስጥ ክርስቲያኑ ለእስላሙ ችግር ሆኖ አያውቅም፡፡ በአማራ ህዝብ ውስጥ ሙስሊሙ ለክርስቲያኑ ችግር ሆኖ አያውቅም፡፡ ከዛ ይልቅም የሁለቱ ቤተ እምነቶች ድንበር በውል አልታወቅ እስኪል ድረስ በፍቅርና በአንድነት ኖሯል፡፡ አሁንም ይኖራሉ፡፡ ከምንም በላይ አማራነት ተጨማሪ ቅመም ሆኖ ይሄንን አኩሪ ታሪክ እያጠናከረው ይገኛል፡፡

የአማራ ህዝብ አንድነት መመለስና፤ ለኢትዮጵያም መትረፍ

እናንተ አንድ ልብ ከሆናችሁ በምቀኝነት እርስበርሳችሁ ተዋግታችሁ ካላለቃችሁ በቀር ኢትዮጵያን አገራችንን ለሌላ ለባእድ አትሰጧትም፤ ክፉም ነገር አገራችንን አያገኛትም። ነፋስ እንዳይገባባችሁ አገራችሁን በያላችሁበት በርትታችሁ ጠብቁ፤ ወንድሜ ወንድሜ እየተባባላችሁ ተደጋገፉ፤ የኢትዮጵያን ጠላት ተጋግዛችሁ ተደንበር መልሱ። የኢትዮጵያ ጠላት ባንዱ ወገን ትቶ ባንድ ወገን ቢሄድና ደንበር ቢገፋ፤ በኔ ወገን ታልመጣ ምን ቸገረኝ ብላችሁ ዝም አትበሉ፤ ያ ጠላት በመጣበት በኩል ጉላችሁም

ሄዳችሁ አንድነት ተጋግዛችሁ ጠላታችሁን መልሱ እስከ
እየቤታችሁ እስኪመጣ ዝም ብላችሁ አትቆዩ፡፡

---ዳግማዊ ዓፄ ምኒልክ የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት፡፡

ይህ የአማራው አንድነት የወለዳቸው የኢትዮጵያ መልሶ አንድ አድራጊ ንጉስ ዳማዊ ምኒልክ የመጨረሻ አደራ ነው፡፡ የተነገረው ለኢትዮጵያ ነበር፡፡ ይህም የአንድነት አደራ ስንብት ከአማራው መንጭቶ ለተቀረው ኢትዮጵያ ሁሉ የተረፈው አንድነት ማሳረጊያ ነበር፡፡ ይህ መልእክት ከምንም በላይ ለዛሬው አማራ ትርጉም ሰጭነቱ የጎላ እንደሆነም መታሰብ አለበት፡፡ በዚህ መልእክት ተንደርድረን ወደ ኢትዮጵያ አንድነት ጉዳይ እና በውስጡ ስላለው የአማራ ሚና ትንተና እንገባለን፡፡

እንደ አቢር ሞርዳቻይ አቢሲኒያዊያን ከ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ወዲህ ክርስቲያን ሆነዋል፡፡ ኦሮሞ በ16ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ወደ ማእከላዊ ኢትዮጵያ ከስምጥ ሸለቆ ምስራቅ ተነስቶ ገባ፡፡ ከዛ ወዲህ እስከ 19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የሴማዊያንን መከፋፈልና አንድነት ማጣት በመጠቀም መስፋፋቱን አጠናክሮ ቀጠለ፡፡ ኦሮሞው የወረራቸውን አካባቢ ነገዶች ሁሉ እየቀየራቸው ወደመሀል ገሰገሰ፡፡[355] በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋማሽ አማሮቹ የመኖር ህልውናቸው አደጋ ላይ መውደቁን ሲያዩ በሞገሳሙ አጼ ቴዎድሮስ መሪነት አንድነታቸውን እንደገና በመፍጠር የኦሮሞን ወረራ ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ ገቱት፡፡ ይሁንና በዚህ ጊዜ ከወዲሁ ኦሮሞ በመካለኛው ኢትዮጵያ ሰፍሮ፤ ተንሰራፍቶ ነበር፡፡[356] ከዚህ እንደምንረዳው ኦሮሞና አዳል ሲወራቸው፤ ሲሸሹ፣ አሁንም ኦሮሞ እየተከተለ ሲያሳድዳቸው መጨረሻ ላይ የመኖራቸው ነገር ራሱ አደጋ ላይ መውደቁን እና በዚህም ምክንያት ህልውናን የማስጠበቅ ትግል ማድረጋቸውን ነው፡፡ ከዛም ተነስተው አማራን በሞላ አንድ አድርገው የአማራውን ህልውና አስከበሩ፡፡ በአለን ገለጻ ደግሞ "በመጨረሻም አጼ ቴዎድሮስና አጼ ምኒልክን የመሳሰሉት ነገስታት በመጀመሪያ አማራውን በከፍተኛ ቦታዎች እንደገና አሰባሰቡ፤ የአማራውን መንግስታዊ ስርዓት መልሰው አጸኑ፡፡"[357] ከዛ ወዲህ አማራ በተቀረው ኢትዮጵያ ላይ ፖለቲካዊ እና ባህላዊ የበላይነት ወስዷል፡፡ ይሁንና በራሱ የበላይነት ኢትዮጵያን ገንብቶ በውስጧ የሚገኙትን ባህሎችና ቋንቋዎችን በአውሮፓዊያን የቅኝ ግዛት ወረራ ከመጥፋት ታድጓል፡፡[358] አማራው ቀኙ በበረታ እና ድልን በተቀዳጀ ጊዜ ግን የተደረገብኝን ላድርግ አላለም፡፡

ከላይ የተባለውን ታሪካዊ ሁነት የሚያስረግጠው ደግሞ የሚከተለው የሳንፎርድ ሀተታ ነው፡፡ እንደ ሳንፎርድ እይታ አማራው ምንም እንኳ ገዥ ቢሆንም በአኗኗርና መደብ ከተቀረው ህዝብ የተለየ አይደለም፤ ከሌላው ጋር በአንድት፤ በጓደኝነት

---

[355] Abir, Mordechai 1970, p. 45.
[356] Abir, Mordechai 1970, p. 44.
[357] Allen, W. E. D. 1943, p. 11. Ethiopian Highlands. *The Geographical Journal*,101,1, 1-1. Geographicalj
[358] Levine, Donald N. 1965, p. 2-3. *Wax and Gold: Tradition and Innovation in Ethiopian Culture*. The University pf Chicago Press. Chicago and London.

አንድ አይነት ኑሮ የሚኖር ህዝብ ነው፡፡ ገዥውና ተገዥው ተደባልቆም በመኖሩ ግልጽ የሆነ የመደብ ልዩነት ማግኘት አይቻልም፡፡ አማራው እንኳን እርስ በእርሱ በመኳንንትና በመደበኛው ዜጋ መካከል የመደብ ልዩነት የለውም፡፡ ማንም አማራም ሆነ ሌላ የተናቀ ጎሳ ለንጉሱ ቀርቦ አቤት ይላል፤ የሚንቀውና የሚያሳድደው የለም፡፡[359] እንግዲህ አማራ በስልጣን የበላይም ሆነ የበታች በእኩልነት የሚኖር ህዝብ ነው፡፡ ጸረ አማሮች ባለፈው ግማሽ ምእተ ዓመት ሁሉ የውሸት መአት ቢያወሩም እውነታው አይቀየርም፡፡ በአማራ ውስጥ በማንነቱ ሳቢያ ወይም በመደብ ሁኔታው የሚገለል ህዝብ ኖሮ አያውቅም፡፡ ያ የሆነው ደግሞ በህዝቡ መሰረታዊ ማኅበራዊ አወቃቀር የተነሳ ነው፡፡ የአንድ ወይም የሁለት ሰዎች በጎ አስተዋጽኦ ሳይሆን የአጠቃላይ ማኅበራዊ መዋቅሩ ውጤት ነው፡፡ ለዚህም ምሁራን እንዳስረዱት በአቢሲኒያ የካስት (caste) ስርዓት ባለመኖሩ እንደዛ አይነት ጽዩፋዊ ክፍፍል የለም፡፡ ይልቅም ጦር ክፍል፣ አራሽ ክፍል፣ ነጋዴ ክፍል፣ የባለሞያዎች ክፍል (ብዙ ዘርፎች አሉት) እና ስራፈቶች ክፍል ተብሎ በሞያ ክፍፍል የተዋቀረ ህዝብ ነው እንጅ፡፡[360] ከዚህ የምንረዳው የአማራ ህዝብ ማኅበራዊ አወቃቀር በስራ ክፍፍል እንጅ በሰው እና በሰው ዝርያ ተዋረዳዊ ደረጃ አይደለም፡፡

እንግዲህ ኢትዮጵያ በትግሬ መሳፍንት አማካኝነት አንድነቷ ጠፍቶ ከቆየ በኋላ ከብዙ ድካም በኋላ የአማራውን ህዝብ አንድ ማድረግ ተቻለ፡፡ ኢትዮጵያ ነፍስ እንዲዘራባት የአማራ ህዝብ አንድ መሆን ነበረበት፡፡ ከትንሸዋ የቋራ ቆላ የተነሳው የልጅ ካሳ ሀይሉ ጦር በሀያል ክንድ የዘመኑን ጉልበተኛ መሳፍንት ክንዳቸውን እያደቀቀ ወደ አንድነት አመጣቸው፡፡ በአጤ ቴወድሮስ የተጀመረው ይህ የአማራ አንድነትም ለትንሽ ጊዜ እክል ቢገጥመውም በሸዋው ልኡል አጼ ምኒልክ ተጠናክሮ ቀጠለ፡፡ በአጼ ቴዎድሮስ ከባድ ምት የተንኮታኮተው የአማራ መሳፍንት አቅም መልሶ አንሰራርቶ ለአጼ ምኒልክ ስጋት መሆን ሳይችል ቀርቶ፤ በምትኩ ለአጼ ምኒልክ ወደ ሌላ አቅጣጫ አለስጋት መዝመት እድል ፈጠረ፡፡ በዚህም ሂደት የአማራው አንድነት የኢትዮጵያን አንድነት ወለደ፡፡ ለአማራው ህልውና የተከፈለው ከባድ መስዋእትነት ለኢትዮጵያ አንድነት ትልቅ ሚና በመጫወት ተደመደመ፡፡ በአሌክሳንደር ቡላቶቪች ገለጻ በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋመሽ ኢትዮጵያን ነፍስ ዘራባት፡፡ አጼ ቴዎድሮስ፣ አጼ ዮሐንስ፣ በመጨረሻም አጼ ምኒልክ አንድ አደረጓት፡፡ አጼ ምኒልክ ወዲያው ከጣልያን ጋር የህልውና፣ የነጻነትና፣ የሉአላዊነት ትግል ገጠማቸውና በአልሞት ባይ ተጋዳይነት ገቡበት፤ ተከታታይ አስደናቂ ድሎችንም አስመዘገቡ፤ በዚህ አድራጎታቸውም አፍሪካ ውስጥ ራሱን ለመከላከል አቅም ያለው እና ለሉአላዊ ህልውናው ሁሉን ማድረግ የሚችል ጥቁር አገር እንዲኖርና እንዲቀጥል አስቻሉ፡፡[361] የአማራ አንድነት የኢትዮጵን አንድነት ወልዶ፣ ኢትዮጵያ በወራሪው ጣልያን ላይ አሸናፊነትን እንድትቀዳጅ አደረገ፡፡ ይሄም የኢትዮጵያ ድል

---

[359] Sandford, D. A. 1936, p. 189-90. Ethiopia: Reforms from within versus Foreign Control. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs* 1931-1939), 15,2,183-201
[360] Crawfurd, J. 1868, p. 293.
[361] Bulatovich, Alexander 1990. With the Armies of Menelik II, (trans., by Richard Seltzer 1993). *Journal of an expedition from Ethiopia to Lake Rudolf, an eye-witness account of the end of an era.*

በተራው የመላው ጥቁር የሰው ዘር ድል ሆኖ በታሪክ ምዕራፍ ተመዘገበ፡፡ በወቅቱ አማራ አንድ ባይሆን ኖሮ ይሄ በመንስኤና ውጤት የተጨበጠው አለማቀፍ የጥቁር ድል ባልተገኘም ነበር፡፡

ይሄ በአማራው ፊታውራሪነት የተከናወነው የኢትዮጵያ አንድነትም ኢትዮጵያን አንድ ከማድረግ አልፎ አለማቀፍ ድል እንድትቀዳጅ አድርጓል፡፡ ይሄ ሁኔታ ለልዩ ልዩ ብሄሮችም ደህንነት ዣንጥላ ለመሆን በቅቷል፡፡ አሌክሳንደር ቡላቶቪችን በዋቢነት ለመጥቀስ አጼ ምኒልክ ይዞታቸውን በሚያሰፉበት ጊዜ የኢትዮጵያን የጥንት ባህል አስፋፊና በተራራማው መሀል አገርና በዳር በዳር ያሉትን ነገዶች በአጠቃላይ ህዝብዋን አንድ አድራጊነት ተልእኮ ብቻ ይዘው ነበር፣ እግረ መንገዳቸውንም ሀያል የጥቁር ግዛተ-አገር መሰረቱ፡፡[362] በተቃራኒው "አውሮፓዊያን በአሜሪካ፣ ህንድና በተቀረው አፍሪካ ካደረጉት በተቃራኒ አቢሲኒያ የተቆጣጠረቻቸውን አንድም ብሄር አላጠፋችም፣ ባህላቸውንም አልነካችም፤ ይልቅም የየራሳቸውን ባህል እንዲጠብቁ እድል ከፈተች፡፡ እናም ክርስቲያን አቢሰኒያ ስልጣኔን ላልሰለጠኑት በማዳረስ ከአውሮፓ ጋር በእድገት መስመር የተካከለች ሆነች፡፡"[363]

በአንድ በኩል የአጼ ቴዎድሮስ መነሳት አሁን መጨረሻው ደረጃ ላይ የደረሰው የንጉሳዊ ግዛተ-አገር ትንሳኤ መጀመሪያው ነበር፡፡[364] በሌላ በኩል አጼ ቴዎድሮስ አማራዊ የብሄር ንቃት የነበረው የመጀመሪያው የዘመናዊት ኢትዮጵያ መሪ ነበር፤ በግዛት ግንባታው ወቅት የብሄርን ጉዳይ እውቅና ሰጥቶ በአቢሲኒያ ሁሉ የኦሮሞ መሳፍንትን የበላይነት ለማስወገድ የታገለ ነበር፡፡[365] ለዚህም ነው የአማራ አንድነት የኢትዮጵያን አንድነት ከማስመለስ ባሻገር የአማራ ፖለቲካዊ ተክለ ሰብእና ምለሳ ታሪካዊ ሂደት ነበር ለማለት የምንደፍረው፡፡ አጼ ቴዎድሮስ በግልጽ አማራ ዙፋኑን እንደተነጠቀና እንደተዳከመ ተረድተው ነው አማራውን አንድ በማድረግ የሚገባውን የመሪነት ሚና እንዲወስድ ያስቻሉት፡፡ ይሄ ጉዳይ ለሁልጊዜው በሰላም እየተቀያየሩ ዙፋን የሚረከቡት የአገውና አማራ ስርዎ መንግስታት ጋር ሌላ ታሪካዊ ምዕራፍ ላይ ተገናኝቷል፡፡ እንደሚታወሰው ዙፋን ከዛገዌ ወደ ሶሎሞን ሲሸጋገር በሰላም፣ በይገባኛል ክርክር ነበር፡፡ የአማራው አንድነት ተመልሶ መንግስት እንደገና ከቆመ በኋላ የአጼ ቴዎድሮስን እግር ተክቶ ዙፋን የተረከበው የዛጉዌው ዘር አጼ ተክለ ጊዮርጊስ ነበር፡፡ ይሄ ብዙ ሊያስገርም የሚችል ታሪካዊ ድግግሞሽ ክስተት ነው፡፡ በእርግጥ ይሄ አይነት ተግባር ቀደም ብሎም የነበረ ነው፡፡ እንደ አጁሞቢ ሳሂድ ትውስታ በ1135 እ.ኤ.አ የጥንቱ መንግስት ወደ ደቡብና ምዕራብ ተገፋ፤ ተዳከሞም ቢሆን እንኳ የድሮ ይዞታውን እንደጠበቀ ነበር፡፡ በመጀመሪያዎቹ 13ኛው ክፍለ ዘመን አመታት እና በ15ኛው ሙቶ ክፍለ ዘመን መካከል ግን እንደገና በጣም ተጠናክሮ ፖለቲካዊና በህላዊ መስፋፋት አደረገ፡፡ በዚህ ጊዜ በአማራ

---

[362] Bulatovich, Alexander 1990.
[363] Bulatovich, Alexander 1897.
[364] Bulatovich, Alexander 1897.
[365] By Merera Gudina 2009, p. 3. The Ethiopian State and the Future of the Oromos: 'Self-Rule vs. Shared-Rule'. https://www.opride.com/2009/05/11/the-ethiopian-state-and-the-future-of-the-oromos-self-rule-vs-shared-rule/

ነገስታት የበላይነት በመመራት የአማራ-ክርስቲያን ባህል ወደ መንግስት ወደ ተጠቃለሉት አካባቢዎች ተስፋፋ፤ አማራነትም ተካሄደ፤ ብሎም ባህላዊ እምነታቸውን አስትቶ ክርስቲያን አደረጋቸው፡፡[366]

በአጼ ቴዎድሮስ ጀምሮ በአጼ ምኒልክ ከፍ ወዳለ ሁኔታ የተሸጋገረው ዘመናዊው የኢትዮጵያ ግንባታ ሂደት በተመሳሳይ መልኩ ነበር የተካሄደው ለማለት ያስደፍራል፡፡ በእርግጥ የፊተኞቹ ዘመቻዎች ክርስቲያን ማድረግን እንደ ማእከላዊ ጉዳይ ይቆጥሩ ነበር፡፡ ያም በጊዜው ለነበረው የእስልምና ሱልጣኔቶች ኃይል እንደመከላከያ እንደተወሰደ ለመገመት አይከብድም፡፡ በዚሁ ዘመን የተካሄደው ግን እምነታቸውንም ሆነ ሌላ ማንነታቸውን የማስቀየር አጀንዳ አልነበረውም፡፡ ነገር ግን አንዳንድ ምሁራን እውነታውን በማጣመም በተንሸዋረረ መልኩ ማየታቸው አልቀረም፡፡ ቀደም ብለን እንዳየነው እነ አሌክሳንደር ቡላቶቪች ከንጉሱ ጦር ጋር አብረው ሆነው በእማኝነት በጻፉት መጽሃፍ እንደተገለጸው የምኒልክ ጦር የመንግስትን ስልጣን አሜን ብለው እንዲቀበሉና እንዲገብሩ ከማድረግ ባሻገር ማንነትን የማስቀየር ስራ ውስጥ አልገባም፡፡ ነገር ግን እንደ ፓውስዋንግ ያሉት የውጭ ዜጎች ይሄንን ተግባር በተዛባ መነጽር ማየታቸው አልቀረም፡፡ ይሄም የፖለቲካ አየሩ በጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ከተሞላ ወዲህ የተሰነዘረ አስተያየት በመሆኑ ብዙም አያስደንቅም፡፡ ታውስዋንግ ከግራ ዘመም ፀረ አማራ አብዮተኞች የተዋሰውን አስተሳሰብ እንዲህ ያስቀምጣል፡፡ በዘመናዊት ኢትዮጵያ አማርኛ የማቀላቀያ ልሳን ሆነ፡፡ ድሮም የቤተ መንግስትና የዳኝነት ሊቃን ልሳን ነበር፤ በተናጋሪ ውስጥም የበላይነት ስሜት አይነት ነገር አስርጽዋል፡፡ አማርኛ ባህል ሌሎች ነገዶችን የመጨቆኛ መሳሪያ ሆነ፡፡ እንዲያውም የገዥው ሊቃን ይሄንን ባህል የበላይነታቸውን የሚያረጋግጡበት እና የአሰልጣኝነት ሚናቸውን የሚወጡበት አድርገው ወሰዱት፡፡ በሂደትም አማርኛ የትምህርት እና የተማሩት ባህል እየሆነ መጣ፤ በተመሳሳይም የህዳጣን ብሄረሰቦችና የከተማ ሊቃን ልሳን እየሆነ መጣ፡፡ ይሄም የአማራ ባህርይ ክልኤ አፉ (ባለ ሁለት ገጽታ) ሊባል የሚችል ነው፡፡ ይሄም ሁለት ባህርይነቱ ታውቆም ሆነ ሳይታወቅ አሁን ላለው የፖለቲካ ባህል መሰረት የሆነ ነው፡፡[367]

አምስቱ የአማራ ግዛቶች፤
አንድም አምስትም፡
አምስትም አንድም

አማራ በመካከለኛው ዘመን የነበረው ይዞታ በአሁኑ ሰአት የለም፡፡ ቀደም ብሎ እንደተጠቀሰው አማራው በኦሮሞ ተጨፍጭፎ፣ የተረፈውም ህዝብ ማንነቱ ተለውጦ አማራ-ኦሮሞ ሆኖ ይገኛል፡፡ አማራው በታሪክ የኖረበትም ምድር ተኮርምሞ ተኮርምሞ የፍየል ግንባር የምታክል መሬት ቀርታዋለች፡፡ እሷንም ለመሰልቀጥ የትግሬና የኦሮሞ

---

[366] Adejumobi, Saheed A 2007, p. 14. *The History of Ethiopia.* Greenwood Press
[367] Pausewang, Siegfried 2009, p. 550.

አውዳሚ ብሄረተኞች ሲያፋሹት ይውላሉ፣ ያድራሉ፡፡ ከዚህች ከቀረችውም ምን ያህል እንደሚቦጭቁ የየራሳቸውን ካርታ ሲስሉ ያድራሉ፡፡ በዚህ ፈተና ውስጥ ሆኖም እንግዲህ አማራ አንድነቱን ጠብቆ ይገኛል፡፡ እስካሁን ባየነው ሀተታ መሰረትም አንድ ህዝብነቱን በዘመናት ወጀብ ሁሉ ይዞ ይገኛል፡፡ ይህ ህዝብ በአራት ክፍላተ ሀገራት ገቢራዊ-መሬታዊ ግዛቶች (Actual territory) እና በአምስተኛ ሀሳባዊ-ታሪካዊ ግዛት (Potential and imaginary territories) ውስጥ ይገኛል፡፡ አምስተኛው ሀሳባዊ ግዛት ማለትም ኢትዮጵያ ውስጥ የአማራው ነባር ይዞታዎች በነበሩት፤ ነገር ግን አሁን በተወረሩት መሬቶች ተበታትኖ እና በመላው ዓለም ተበትኖ የሚኖረውን ህዝብ ያጠቃልላል፡፡ አማራ በአራት ገቢራዊ ግዛቶች እና በአምስተኛው ሀሳባዊ ግዛት ተበትኖ ቢኖርም ቅሉ አስደናቂ አንድነት ያለው ህዝብ ነው፡፡ ለዚህም ነው አማራ አምስትም አንድም፡ አንድ አምስትም ነው ለማለት የቻልነው፡፡ ይህንን አረዳድ ይዘን እስኪ የአማራውን ውስጣዊ አንድነት ምንጭ እያጣቀስን እንመልከት፡፡

የአቢሲኒያ ቤት አሰራር በጣም ቀላል እና በሁሉም መደቦች እኩል የሆኑ ናቸው፤ ወደ ሰሜን በድንጋይ፡ በሸዋ ደግሞ በእንጨት ከመሰራታቸው በቀር[368] በሚለው የቡላቶቪች ምልከታ የአማራን ውስጣዊ ብሄራዊ አንድነት እንመለከታለን፡፡ በሰሜን አማራ አካባቢ ውድሞ፣ ደርብና ምድር ወይም በዘመኑ አጠራር underground, ground and upstairs (towers) የተባሉ የቤት አሰራር ክፍሎች ነበሩ፡፡ ይሄ አይነት አሰራር ድንጋይ እንደልብ በሚገኝባቸው አካባቢዎች ይዘወተር የነበረ ነው፡፡ ይህ ህዝብ በዚህ በቤት አሰራር ብቻ ሳይሆን በሁለንተናዊ አኗኗሩ ረገድ አንድ ወጥ ማንነት ያለው ህዝብ ነው፡፡

አማራ ከጥንት ከሞላ ጎደል ክበባዊ በሆነ ምድር የሚኖር ህዝብ ነበር፡፡ በኋለኛው ዘመናት በወራሪነት የገቡ ህዝቦች መሬቱን ሳይወስዱበት የነበረው መሬታዊ ቅርጽ ክበባዊ (Compact) ነበር፡፡ ዳር ዳር አካባቢ ከሚገኙ ቆላማ የአየር ንብረቶቹ በቀር የምድር ገነት የሚባል አይነት ቦታ ላይ ሰፍሮ የኖረና የሚኖር ህዝብ ነው፡፡ በድሮው ጊዜ በተለያዩ ምክንያቶች ከቦታ ቦታ ሲዘዋወር የኖረ ከብሄርነት አልፎ ዘመድ የሆነ ህዝብ ነው፡፡ ዘመድ እስከ ሰባት ቤት በሚለው ብሂል የሚሰላው አይነት፡፡ አሁን በአራት ትላልቅ ግዛቶች ማለትም በጎንደር፤ በሸዋ፣ በሳይንትና በጎጃም፤ እንዲሁም በአምስተኛው ሀሳባዊ ግዛት ከመወሰኑ በፊት ብዛት ባላቸው ግዛቶች እና ንኡሳን ግዛቶች ይኖር ነበር፡፡ ከአንዱ አካባቢ ወደ ሌላው በተደረገው ያልቋዋረጠ የህዝብ ዝውውር የተነሳ አማራ በጠቅላላው ዝምድናው ወደ ቤተሰብነት ያደገ ብሄር ነው፡፡ ለምሳሌ የአማራ ሳይንት ሰዎች ገዥዎች ቢሆኑ ወታደርና መኳንንት በሞላው ወደ ሌሎች አካባቢዎች ይላካል፡፡ የሌላው አካባቢም ወታደርና መኳንንት በሹመትና በግዞት ወደ ተለያዩ አካባቢዎች ይላካል፡፡ የአማራ ሳይንት መኳንንትም አስተዳደራቸውን ለማደላደል ሲሉ ከመላው አማራ አካባቢዎች ጋር መንግስታዊ ጋብቻ ያደርጋሉ፡፡ የጎዝመን (ጎዛመን) እና የጎንጅ አካባቢ ገዥዎች በሚሆኑበትም ጊዜ እንደዛው ያደርጋሉ፡፡ የጌራ ምድር እና ተጉለት

[368] Bulatovich, Alexander 1897. *From Entotto to the River Baro,* (trans., by by Richard Seltzer). An account of a trip to the southwestern regions of the Ethiopian Empire 1896-97

ገዥዎች በሚነሱበት ጊዜም እንደዛው ያደርጋሉ፡፡ የደምቢያና ስሜን ገዥዎች በሚነሱበት ጊዜም ያንኑ ያደርጋሉ፡፡ ባጭሩ የአማራ የህዝብ ለህዝብ ትስስር እንደሸረሪት ድር የተሳሰረ፤ እንደሸማኔ ዝሀና ፈትል የተዳወረ ነው፡፡ ይህ ወደጥንቱ ዘለግ ተደርጎ ሲወሰድ እስከባሌና ደዋሮ፤ ግራርያ እና እናርያ አማሮች (ዛሬ የተዋጡና የጠፉ) ድረስ የሚዘረጋ ነው፡፡

ይህ የህዝብ ትስስርና ቤተሰባዊነት በፖለቲካውና በወታደራዊው መስክ ብቻ የተገደበ አይደለም፡፡ በሀይማኖታዊውም ዘርፍ እንደዛው ነው፡፡ ተማሪዎች ከሸዋ፡ ከሳይንትና፡ ከጎጃም አቋቋምና ዜማ ለመማር ወደጎንደር ይሄዳሉ፡፡ በአብዛኛውም በዛው መሪጌታና ደብተራ ሆነው ተጋብተው ተዋልደው ይቀራሉ፡፡ ቅኔ እንዲሁም ዜማ ለመማር ወደጎጃም ይሄዳሉ፡፡ በዛውም እንደዛው ይሆናል፡፡ በሸዋም፤ በሳይንትም እንዲሁ፡፡ ከአንዱ አካባቢ ወደሌላው ገዳማትና አብያተክርስቲናትን ለመሳለም ይንቀሳቀሳሉ፤ የህዝቡ መተሳሰርም እንደዛው ይሆናል፡፡ ሙስሊም አማሮች በተለይ በንግድ ትስስሩን ሲያጠብቁት ቆይተዋል፡፡ በትምህርትም ከቦታ ቦታ ይንቀሳቀሳሉ፡፡ ለምሳሌ ከሳይንትና ጎንደር እንዲሁም ጎጃም ወደሰሜን ሸሆች እንቅስቃሴ ይደረጋል፡፡ ምነናም ከዚሁ የሚመደብ ነው፡፡ ከአንዱ ግዛት ወደሌላው ግዛት ገዳማት ይንቀሳቀሳሉ፡፡

አማራ ከሁሉም ግዛቶች ርስትን-ህግን በተመለከተ በሚያደርገው እንቅስቃሴ ይተሳሰር ነበር፡፡ ለምሳሌ ከጎንደር፡ ጎጃም እና ሳይንት አዲስ አበባ ድረስ ለክርክር (ለእሰጥ አገባ ክርክር) ይሄዱ ነበር፡፡ ያም ሂደት በእግር የሚደረገውን እንቅስቃሴ ሁኔታ ስንደምርበት የህዝብ ቅልቅሉን ያሰፋዋል፡፡ የመንግስት መቀመጫዎች በጎንደርና ሳይንት እዲሁም በጎጃም በነበሩበት ጊዜም እንዲሁ፡፡ በተለይ በተለይ ወታደርነትና ሽፍትነት አማራን አንድ ወጥ ህዝብ በማድረግ ወደር የለሽ ሚና ተጫውተዋል፡፡ ከአንዱ ግዛት ወደሌላው የመንግስት መቀመጫ ግዛት ህዝብ ለወታደርነት፤ ለጭቃነት፤ ለምስለኔነት፤ እና ለሌላ አገልግሎት ይገባል፡፡ ለወዶ ዘማችነት እና በዛውም ወታደር ሆኖ ለመቅረት ይገባል፡፡ ሽፍትነትም እንዲሁ፡፡ ከአንዱ ግዛት ሸፍቶ ወደሌላው ይሄዳል፡፡ በዛውም ትውልዱን መስርቶ ይኖራል፡፡ ንግድ በበኩሉ አማራን ቤተሰባዊ በማድረግ ትልቅ ሚና ተጫውቷል፡፡ ከላይ የተጠቀሰው የሙስሊም አማሮች ሚና እንደተጠበቀ ሆኖ የተቀረውም ህዝብ ለንግድ ከቦታ ቦታ ሲንቀሳቀስ ነው የኖረው፡፡ ጦርነትም አማራን ትስስሩን ቤተሰባዊ አድርጎታል፡፡ በራሱ በአማራው መካከል በሚነሳ ሆነ በውጫዊ አካል በሚሰነዘር ጥቃት የአንዱ አካባቢ አማራ ወደሌላው በመሸሽ ክፉ ቀንን ያሳልፋል፡፡ ለምሳሌ ጎንደር በደርቡሽ በጠፋችበት ዘመን የጎንደር አማሮች ሳይንት፤ ጎጃምና ሸዋ ሄደው ክፉ ቀንን አሳልፈዋል፡፡

አንድ አማራነት፤
በመሳፍንታዊ ዝውውር ታሪክ

በድሮው ጊዜ መኳንንታዊ ዝውውርና ትስስር የአማራ አንድነት ምልክት ነበር፡ ፡ ያ እርሾ የዛሬው የአማራ ፍጹማዊ አንድነት ምንጭ ነው፡፡ የአማራ መሳፍንት እና

መኳንንት ክፍለ ግዛታዊ ውሱንነት የላቸውም፡፡ ነገስታት እና መሳፍንት ወይም መኳንንት የዘር ሀረጋቸው በአንድ የተወሰነ የአማራ ግዛት ብቻ አይወሰንም፡፡ በአጼያዊ የፖለቲካ ስርዓት ውስጥ ገዥዎች ቋሚ የሆነ አካባቢያዊ ህልውና የላቸውም፡፡ ለምሳሌ የሸዋ ገዥ የበጌድምድርን፤ የሳይንትን፤ የጎጃምን፤ የዳሞትን አካባቢ ህዝብ ለመያዝ ልጆቹን ከእነዚሁ አካባቢዎች ገዥዎች ጋር ያጋባል፡፡ ወይም የራሱን ገዥዎች ከሸዋ ይልካል፡፡ ያ ቀደምቱ የሸዋ ገዥ ራሱም ጥንት በዚህ መሰል መኳንንታዊ ዝውውር የተገኘ በመሆኑ ቋሚ የሆነ የሸዋነት ማንነት የለውም፡፡ ገዡው ከጎንደርም፤ ከጎጃምም ወይም ከአማራ ሳይንት ወይም ከላስታ ቢሆን እንዲሁ ነው፡፡ በዚህ ላይ መሳፍንት እና መኳንንት (ከውስን ክስተቶች በቀር) ከሶሎሞናዊው ስርዎ መንግስት ሀረግ የሚመዘዙ መሆኑ ከአካባቢያዊ ማንነታቸው ይልቅ የትውልድ ሀረጋቸው የበለጠ ጠቃሚ እንዲሆን አድርጎታል፡፡ ይህም ማለት የእነ እገሌ ትውልድ ነኝ የሚለው ነው እንጅ ዋና ጠቃሚ ነገር የተወለዱበት አካባቢ አይደለም፡፡ ነገስታት ለመሆን የሚቀርበው ክርክር የመኳንንት ዘርነት እንጅ የአንድ የተወሰነ የግዛት አካባቢ ተወላጅነት አይደለም፡፡ እናቴ ከሸዋ፤ አባቴ ከጎጃም፤ አያቴ ከአንጎት፤ ቅድመአያቴ ከጎንደር ስለሚወለዱ የንጉሰነት ወይም የንጉሰ ነገስትነት ቅባት ይገባኛል የሚባል ክርክር አልነበረም፡፡

ይህም የሚያስረዳው አማራነት ወይም የዘር ሀረግ እንጅ የውስን ቦታ ተወላጅነት ጠቀሜታነት የሌለው መሆኑን ነው፡፡ ስለዚህ በሁሉም ክፍለ ግዛቶች የነበሩ ገዥዎች የውስን ቤተሰባዊ ትስስር ትውልዶች እንጅ የውስን አካባቢያዊ ስብስቦች አይደሉም፡፡ ለምሳሌ በላይ ዘለቀን እንውሰድ፡፡ አንዳንዶቹ በላይ ጎጃሜ ነው ይላሉ፡፡ ትክክል ናቸው፡፡ አንዳንዶቹ በላይ ሳይንቴ ነው ይላሉ፡፡ ትክክል ናቸው፡፡ አንዳንዶቹ በላይ ጎንደሬ ነው አይሉም፡፡ ስለማያውቁ፡፡ በላይ ዘለቀ የዘር ሀረጉ ከአጼ ፋሲለደስ ይመዘዛል፡፡ አንዳንዶቹ በላይ ዘለቀ ሸዌ ነው አይሉም፡፡ ስለማያውቁ፡፡ ፋሲለደስ የዘር ሀረጉ ከሸዋ ነገስታት መሆኑ በላይን ሸዌ ያደርገዋል፡፡ ይህ አይነት መኳንንታዊ ትስስርና ያለፈው ፖለቲካዊ ባህላችን አምድ ስለሆነ ቀዳሚ አንድ አድራጊ ውርሳችን ነው፡፡ አጼ ምኒልክ ሸዌ የሆኑትን ያህል ጎንደሬ፤ ጎጃሜ፤ እና አንጎቴ ናቸው፡፡ እቴጌ ጣይቱ ጎንደሬ የሆነችውን ያህል ጎጃሜ፤ ሳይንቴ፤ እና ሸዌ ናት፡፡

ከሞላ ጎደል የሚታወቁት ገዥዎች በዚህ መስመር ሲወርድ ሲዋረድ ከመጣው ፖለቲካዊ ልማድ የተገኙ መሆናቸው እሙን ነው፡፡ ስለዚህ ገዥዎች ጎጃሜ፣ ሸዌ፣ ላስቴ ወይም ጎንደሬ ሳይሆኑ አማራ ብቻ ናቸው፡፡ በየ ክፍለግዛቶቹ እየተዘዋወረ ሲገዛም ሆነ ሲያስተዳድር የነበረው መኳንንታዊ ቤተሰብ አማራዊ ዘር እንጅ አካባቢያዊ ቡቃያ አልነበረም፡፡ ትልቁ ስህተትም የሚመነጨው ይህንን ታሪካዊ እውነታ በመዘንጋት አንድን ገዥ ለበጎም ለክፋም ከአንድ ውስን ክፍለግዛት ጋር ብቻ ለማቆራኘት ሲሞከር ነው፡፡ አማራዊ የዘር ሀረግን ወደ አካባቢያዊ ማንነት ለማውረድ መንደፋደፍ የስህተት ስህተት ነው፡፡

እነዚህ ነገስታት አማራ አልነበሩም የሚሉም አሉ፡፡ ይሄን የሚሉት ወገኖች አማራው ብቻ ሳይሆን ሌላውም ማኅበረሰብ ገዝቷል ብሎ ለመሸንገል ነው፡፡ የዚህ ሽንገላ ምንጩ ከመጀመሪያው አማራ በደለኛ ነው ብለው ከማመናቸው የተነሳ ነው፡፡

የእውነታቸውን ሳይሆን የህይማኖታቸውን አላማ ለመፈጸምም የአማራን ነገስታት ማንነት ለርካሽ ፖለቲካቸው ይቀይራሉ፡፡ ባጭሩ ነገስታት አማራ አልነበሩም ማለት ልምምጥ ነው፣ ከፍ ሲልም ክህደት፡፡ ምክንያታቸው ገዥዎች አማራ አልነበሩም ብንል የሌሎች ብሄረተኛ ሊቃን "ለካ አማራ አልጨቆነንም፣ ቅኝ አልገዛንም" ብለው ይቀበሉናል የሚል ነው፡፡ ለዚህ የሚያቀርቡት መከራከሪያ አንዳንድ ነገስታት ከሌላ ነገድ ጋር ዝምድና ስላላቸው ነው የሚል ነው፡፡

ነገሩ ግን መሰረታዊ ስህተት አለበት፡፡ አወ፡ ነገስታት እና መኳንንት ከሌሎች ነገዶች ጋር የፖለቲካ ጋብቻ ያደርጉ ነበር፡፡ ከዛ ፖለቲካ ጋብቻ የሚወለዱ ልጆችም እንደገና ገዥዎች ይሆናሉ፡፡ ይህን መሰሉ የፖለቲካ ጋብቻ አማራውን ወደ ሌላው ነገድ ባህል የመሸኘት ሳይሆን ሌላውን ነገድ ወደ አማራው የማቅረብ ስልት ነበር፡፡ ስለዚህ የፖለቲካ ጋብቻው በራሱ አማራዊነትን ያነገበ ነበር ማለት ነው፡፡ በመሆኑም ከፖለቲካ ጋብቻ የሚገኙት ገዥዎች በዝርያቸው አማራ እንደሆኑ ግልጽ ሆኖ፤ በተጨማሪነት በባህል፣ በስነልቡና፣ በአመለካከትና ባህርይ አማራ ናቸው ማለት ነው፡፡ የሚያራምዱትም የአማራውን ማህበረ-ፖለቲካዊ ፍልስፍና ነው፡፡ ጠበቃ የሚሆኑትም ለዚሁ ፍልስፍና ነው ማለት ነው፡፡ ከዚህም ተነስተን ገዥዎቹ ከአማራ የተለየ ማንነት ኖሮአቸው አያውቅም እንላለን፡፡

ሆኖም እነ እገሌ ነገስታት እኮ አማራ አይደሉም የሚባለው ነገር ስህተት ነው፡ ፡ ሲጀመር በአንድ ወይም በሁለት ወገን ከአማራ የሚወለዱትን ነገስታት አማራ አልነበሩም ማለት ራስን መካድ ነው፡፡ ነገርየው በእርግጥ ገዥዎችን ከአማራው ህዝብ ነጥሎ ለመስዋእት በማቅረብ ሌሎችን የማቆላመጥ ፖለቲካ ነው፡፡ ጎረቤትን ለማስደሰት ራስን መካድ ደግሞ የመናኝ እንጅ የፖለቲከኛ ስራ አይደለም፡፡ እነዚህ ወገኖች ያልተገነዘቡት ነገር አማራውን ከታሪኩ መነጠል በራሱ ከባድ ስህተት መሆኑን ነው፡፡ አማራ ባለታሪክ ህዝብ ነው ካልን ያ ታሪክ ደግሞ በእነሱ አነጋገር "የጭቁኑ" አማራ ብቻ ሳይሆን የመላው አማራ ነው፡፡ መላው አማራ ሲባል ደግሞ ከሊቅ እስከ ደቂቅ፣ ከንጉስ እስከ እረኛ ያለውን ጠቅላላ የአማራ ህዝብ ያካትታል፡፡ የአማራ ታሪክ የሚባል ነገር ከነበረ ያ ታሪክ የተሰራው በህዝቡ እና ህዝቡን በሚያስተባብሩና በሚመሩ ገዥዎች አማካኝነት ነው፡፡ ስለዚህ እነዚህ ሰዎች ወይ አማራ ታሪክ አልባ ወፍዘራሽ ህዝብ ነው ማለት አለባቸው፤ ወይም ከዚህ እስከዚህ የአማራው ህዝብ ታሪክ፣ ከዚህ እስከዚህ ደግሞ የነገስታቱ ብቻ ታሪክ ብለው ነጣጥለው ማስቀመጥ አለባቸው፡፡ ይሄ ደግሞ የማይሆን ነገር ነው፡፡ ምክንያቱም የአማራ ህዝብ ከንጉሰ ነገስቱ እስከ እረኛው ድረስ በተዋረድ የተዋቀረ ስለሆነ፡፡ በዛ መዋቅር ውስጥ ነው እንግዲህ የአማራው ታሪክ የተሰራው፡፡ አንዱ መዋቅር ለብቻው የራሱ ታሪክ ሊኖረው አይችልም፡፡

ታዲያ እነዚህ ወገኖቻችን ነገስታቱ አማራ አልነበሩም፣ ስለዚህ አማራ አልጨቆነም የሚሉት በውስጣቸው አማራ ጨቋኝ እና ቅኝ ገዥ ነው የሚለውን የሌሎች ብሄረተኛ ሊቃንን ክስ አምነው መቀበላቸውን የሚያመለክት ነው፡፡ በራሳቸው ድክመት የሌላውን የፈጠራ ወሬ አምነው ተቀብለው ሲያበቁ ራሳቸውን፣ ታሪካቸውን ይክዳሉ፡፡ ቁምነገሩ ግን የሌላው የፈጠራ ወሬ ትክክል አለመሆኑን ተከራክሮ ማሳመኑ ላይ ነበር

መሆን የነበረበት፡፡ በዚህ መልኩ የአማራውን ታሪክ አሳልፎ በመሸጥ የሚገነባው አንድነትም የውሸት አንድነት ነው፡፡

ገዡዎች ግን በእርግጥ አማራ ነበሩ፡፡ ማንንም አልጨቆኑም፣ ቅኝ አልገዙም፡፡ ያደረጉት ነገር ቢኖር የሚያውቁትን እና ዘመናቸው የፈቀደውን ስርዓት መትከልና ማራመድ ነው፡፡ በዚያ ስርዓት ውስጥ የአማራውም ሆነ የሌላው ነገድ እኩል አልፈውበታል፡፡ መጠነኛ ልዩነት ነበር፣ እኩል አልነበረም ቢባል እንኳ ለክርክር የሚበቃ ዋጋ አልነበረውም፡፡ እነዚህ አማራ ነገስታት ያራምዱት የነበረው ስርዓት ደግሞ ብዙ የዓለም ህዝቦች ያለፉበት ስርዓት ነው፡፡ ያ ስርዓት የሰው ልጆች የደረሱበት የስርዓት ደረጃ እንጅ ከብሄር ጭቆና ጋር የሚያገናኘው ነገር የለም፡፡ በመሆኑም ዓለም ያለፈበት ስርዓት አማራ ላይ ሲደርስ የብሄር ጭቆና ተብሎ የሚመነዘርበት አግባብ ተቀባይነት አይኖረውም፡፡

ይህ ነገስታተቱ አማራ አልነበሩም የሚለው የልምምጥና ራስን የመካድ አስተሳሰብ የመነጨው ከተማሪዎች እንቅስቃሴ ወዲህ ነው-- ማርክሲስዝም ሌኒንዝም ፖለቲካ-ኢኮኖሚያዊ ፍልስፍና ከመጣ ወዲህ፡፡ ይሄ የተወናገረ አማራን እንደጨቁዋኝ የሚያይ መነጽር ደግሞ ከራሳችን ያልበቀለ የተውሶ መነጽር ስለሆነ ተቀባይነት የሌለው ነው፡፡ ኢትዮጵያዊ የሆነ ማናቸውም ብሄር ያሳለፈው ታሪክ መተንተን ካለበት በራሱ ነባራዊ ሁኔታ ላይ ተመስርቶ እንጅ በባእድ እሳቤ፣ የባእድን ፍልስፍና በመከተል አይደለም፡፡ ስለዚህ አማራውን ጨቋኝ ያደረገው ሳይላመጥ የተዋጠው የባእድ ፍልስፍና እንጅ ተጨባጭ እውነታው አይደለም፡፡ መወቀስ እና መተቸት ካለበት ስርአቱ እንደ ስርዓትነቱ እንጅ በስርአቱ ቦታ አማራውን በመተካት ሽፍጥ በመጠቀም እና በክህደት አይደለም፡፡ ስለዚህ የአማራ ጉዞ አንዱን ጥሎ አንዱን አንጠልጥሎ ሳይሆን ሁሉን አዝሎ ነው፡፡

ለመሆኑ ነገስታቶቻችንን ከአማራነት መነጠል ምን ጉዳት ያመጣል? ለኢትዮጵያ ሲባል የአማራን ታሪክ ለማይፈልጉት ሁሉ መወርወር እና አማራን ታሪክ አልባ አድርጎ የማስቀረቱ ዘመን ያስቆጠረ ልማድ ቀጣይ ክፍል አራማጅ መሆኑ ነው፡፡ ሌሎች ብሄሮችን ታሪክ እንዲሰሩ እና ከአማራ ጋር እንዲስተካከሉ ማድረግ ሲገባ የአማራን ዘርፎ፤ አማራን ባዶ አድርጎ እነዛን ያልሰሩቱኑ ባለታሪክ ማድረግ!

እንግዲህ አማራ ላለፈው ግማሽ ክፍለ ዘመን በማንነት አጠባ ሂደት ውስጥ የቆየ ህዝብ ነው፡፡ አማራን በዚህ ኢ-አማራ ማድረግ ሂደት ውስጥ የተሳተፉት በሚያሳዝን ሁኔታ አማራ ያልሆኑቱ ብቻ አይደሉም፡፡ አማሮቹ ራሳቸው በስፋት ተሳትፈውበታል፤ አሁንም እየተሳተፉበት ነው፡፡

ኢትዮጵያዊያንን በስሜትም በግብርም እንደ አንድ ሰው አሳቢ እንደ አንድ ልብ መካሪ ለማድረግ የእያንዳንዱን ብሄራዊ ማንነት ማጥፋት መልካም ሊመስል ወይም ሊሆን ይችላል፡፡ አጼ ምኒልክም ኢትዮጵያን እንደገና ሲያዋህዱ እያንዳንዱን ብሄርና ህዳጣን ብሄረሰብ በኢትዮጵያዊነት ገንቦ ውስጥ ማቅለጥ ነበረባቸው፡፡ በሚያሳዝን ሁኔታ ግን ኢትዮጵያን ለመፍጠር ሁሉም ቀልጠዋል ማለት አይቻልም፡፡ ሌሎች እንዳሉ ሆነው

አማራ ብቻ ቀልጦ በቅላጩ ሌሎችን እንዲያጣብቅ ነው የተደረገው፡፡ አማራ ቀልጦ ሌላው ሳይቀልጥ የተሰራውም አገር ዛሬ በሌሎች አለመቅለጥ ህልውናው እየተላወሰ እያየን ነው፡፡ የእነሱ ህልውናም አማራውን ጨርሶ ለማጥፋት ደርሷል፡፡ አሁን የተያያዝነው ሌሎችን እስከ ህይወታቸው ለማቆየት የቀለጠውን አማራ እንደገና መጠገን እና በብዙ ድካም ወደ ነበረበት መመለስ ነው፡፡ ኢትዮጵያን እንደ አገር እንደገና ለማቆም አማራ ብዙ ጊዜ ሲጨፈለቅ እና ሲሰባበር ነው የቆየው፡፡ በኋላም አማራ ማንነቱን ረስቶ ለኢትዮጵያዊነት ሲለውጥ ሌሎች ግን ስላልተሰባበሩ በነበሩበት ቆዩ፡፡ ስለዚህ የኢትዮጵያዊነት ፕሮጀክት ሲጀመርም ሁሉንም ማንነቱን አሳጥቶ አንድ የማድረግ ሂደትን ያልተከተለ ነበር፡፡ ውጤቱንም አሁን እያየነው ነው፡፡ ያለፉት መሪዎቻችን፤ ሊቃን እና አሁን ያለው ሊቅ አማራን ብቻ ማጥፋት ኢትዮጵያን ይገነባል ወይም አጣብቆ ያቆያል ብለው ያስባሉ፡፡ በጣም ስህተት፡፡ ይህ ግን በአማራ ሞት ላይ ለሌሎች ያልቀለጡ ብሄርና ህዳጣን ብሄረሰቦች ህይወት መስጠት ነው፡፡ አማራ እንደ እንቁላል እየተሰባበረ ሌላው ግን ሲፈለፈል ቆይቷል፡፡ ስለሆነም አንዲት ኢትዮጵያን ለመፍጠር የተደረገው ሂደት እና አሁንም እየቀጠለ ያለው ጥረት በአማራ ኪሳራ ላይ የተሰመረተ በመሆኑ ተቀባይነት የለውም፡፡ ለአማራ ጎጅ ነው፡፡ አማራ ብቻውን ለምን ይሰበር!?

ስለዚህ ሚዛናዊ ባልሆነው ቀለጣ የተዳከመውን የአማራነት ስሜት ለማጠናከር እየጣርን ባለንበት በአሁኑ ሰአት የተዘረፈብን እና እየተዘረፍብን ያለውን ታሪክ ዓለምንም መታለል እና መዘናጋት ማስመለስ ወይም መመለስ አለብን፡፡ አማራነታችን ለሌሎች የመስዋእት በግ ሆኖ በነጻ እንደ ታደለው ሁሉ የአማራ የሆነው ነገር ሁሉ እንዲሁ በገፍ ተዘርፏል፡፡ ከላይ የአቦ አዲሱ ለገሰ ምሳሌነት እንደሚያስረዳው አይነት ነገር ነው አማራ እና አማራነት እንዲሁም የአማራ የሆነው ሁሉ ላይ እየተካሄደ ያለው፡፡ በጣም በሚያናድድ መልኩ እኛም ራሳችን ሳናውቅ ወይም በግብዝነት ይህንን የአማራ የሆነውን ሁሉ ፍቆ የማጥፋት እና ለሌሎች የመሸለሙ ስራ ላይ በኢጋዥነት ስንሰራ እንታያለን፡፡

ነገስታቶቻችንን ኢ-አማራ ማድረግ ምን ጉዳት ያመጣል የሚለውን እንመልከት፡፡ አማራ የሆኑትን ነገስታቶቻችን አማራ አይደሉም ስንል ብዙ ነገር እናጣለን፡ ፡ ዋና ዋናዎቹም አምሐራ ነጻ ህዝብ ነው ስንል አማራ ከጥንት ጀምሮ እስከ ዘመነ ቅኝ ግዛት ድረስ በማንም ተገዝቶ አያውቅም ማለታችን ነው፡፡ በዓለም ደረጃ ቅኝ ያልተገዛች ኢትዮጵያ ናት ሲባል የዚህ ድል ዋናው ተዋናይ አማራ ነው፡፡ የማእከሉ ማዕከል ላይ ደግሞ አማራ ነገስታት ይገኛሉ፡፡ አጼ ቴዎድሮስ አማራን በማሰባሰባቸው በኋላ የመጡትን ወራሪዎች በአንድነት እንዲመክት እድል አመቻቹ፡፡ ይህንን አጼ ቴዎድሮስ የሰበሰቡትን እና በሀይለኛ ክንድ ደቁሰው አንድ ያደረጉትን አማራ በመጠቀም ዳግማዊ ምኒልክ የበለጠ በማጠናከር የመከላከያ ወረዳቸውን አስፋፉበት፤ የተወሰደውንም መሬት መለሱበት፡፡

የነገስታቶቻችን አማራነት ከጣልን አምሐራ ነጻ ህዝብ ነው የምንለውን አብረን መጣል አለብን፤ ኢትዮጵያ ወይም አማራ ቅኝ አልተገዙም የሚለውን መወርወር አለብን፤ የጥቁር ዘር አንጸባራቂ የሆነ አለማቀፍ ድል ሲያደርግ ዋነኛው ህዝብ አማራ እና መሪዎቹ

አማራ ነገስታት መሆናቸውንም መጣል አለብን፤ እንደ አማራነታችን የወረስነውን አኩሪ ገድል ሁሉ አብረን መጣል አለብን ማለት ነው፡፡ አንዱን የአማራነት አሻራ ስንጥል ሁሉንም እየጣልን እንደሆነ ማወቅ አለብን፡፡ በራሳችን ነገስታት ላይ ስንዘምት በራሳችን ላይ እየዘመትን መሆናችንን እንገንዘብ፡፡ አማራነታችንን ሌሎች የሚሸራርፉት እና የሚያጠፉት ይበቃል፡፡

ይሄ የአማራውን ነገስታት ማንነት መግፈፍ እንግዲህ ለዘመናዊ የፖለቲካ ንግድ የተቀመረ ሀይማኖት ነው ብለናል፡፡ ነገር ግን ለአማራዊነት እንቅስቃሴ ነባራዊ ሁኔታ ፋይዳው የጎላ ነውና በጥንቃቄ መመርር አለብን፡፡ ታሪካዊ እሴቶቻችን አሁን ለያዝነው አማራነት እጅግ ጠቃሚ ናቸው፡፡ ጠንካራ የማንነት እንቅስቃሴዎች የሚመሰረቱት ከታሪክ ድክመትና ጥንካሬ ላይ በመነሳት ነው፡፡ ትናንት የሌለው ነገ አይኖረውም፡፡ ነገን የምንሰራው ዛሬ ላይ ሆነን ነው፡፡ ዛሬ ላይ ሆነን ነገን ለመስራት ደግሞ ትናንት የግድ ያስፈልገናል፡፡ ከትናንት ጋር የተቆራረጠ ከነገም ጋር የተቆራረጠ ነው፡፡ ወደፊት በረጅሙ ለመዝለል ወደኋላ በረጅሙ መንደርደር ያስፈልጋል፡፡ ወደፊት ለመሮጥ ወደኋላ ሄደን የወደቀብንን እናነሳለን፤ ለምን እንደወደቀብንም እንመረምራለን፤ ይህም ወደፊት ስንሮጥ ጥንት የጣለን እንቅፋት ደግሞ እንዳይጥለን ያደርጋል፡፡

በዛም ላይ የማንነት ንቅናቄዎች የግድ ከታሪክ የሚወስዱት ነገር አለ፡፡ ወርቃማ ታሪክን እንደ ወደፊት መድረሻ ይወስዳሉ፤ ማለትም ያለፈውን ታላቅነት ለመመለስ እንደ መስፈንጠሪያ ይገለገሉበታል፡፡ ውድቀትን ደግሞ ተመሳሳይ ውድቀት እንዳያመጣ እንደ መማሪያ ይጠቀሙበታል፡፡ ሲቀጥል አማራን ያህል ባለ ታሪክ ህዝብ ከታሪኩ ጋር የተቆራረጠ ትግል አድርግ ማለት አይቻልም፡፡ አማራ ሲባል የትናንቱ ሀያል አማራ፤ የዛሬው በወረራ ስር ያለ አማራ፤ እና የነገው ሀያል አማራ ማለት ነው፡፡ ያለፈውን በደፈናው እና በጅምላ እንርሳው ማለት ሲሶውን አማራነት መጣል ማለት ነው፡፡ አካለ ጎደሎ አማራነት ነው እንዴ የምንፈልገው ታዲያ? ከሶስቱ እጅ አንዱን ጥሎ አማራነት የለም፡፡ አማራ ሲባል የአያት ቅድመ አያቶቻችን አጽም፤ መንፈስ፤ አሻራ፤ የፈሰሰ ደም፤ ስነቃል፤ ተረት፤ ጀግንነት፤ ታሪክ እና ገድል ወዘተ ነው፡፡ የቅድመ አያቶቻችንን አሻራ ጥለን የትም አንደርስም፡፡ ከቆምንበት መነሳት አንችልም፡፡ ከትናንት ነው የምንነሳው፡፡ ከቆምንበት ብንነሳ እዛው የቆምንበት ላይ ነው የምንወድቀው፤ ወይም በጣም ትንሽ ርቀት ነው ፈቅ የምንለው፡፡

ዋናው ቁም ነገር መሆን ያለበት ያለፈውን ታሪክ ለአሁኑ በሚጠቅም ሁኔታ እንዴት እንጠቀምበት የሚለው ነው፡፡ የአማራ ታሪክ ሁሉ ከፋም ለማም የራሳችን ነው፡፡ ከውድቀታችንም ከከፍታችንም የምንማርበት ነው፡፡ ደግሞ ታሪክን መልሶ እዳልተደረገ ማድረግ አይቻልም፡፡ ማድረግ የሚቻለው ከታሪክ መማር ብቻ ነው፡፡ ከፉም ሆነ በጎ ታሪክ ትምህርት ቤት ነው፡፡ ነገን የምንቀርጸው ከዚህ ያለፈው ታሪካችን ደካማ እና ጠንካራ ጎኖች ላይ ተመስርተን ነው፡፡ ታሪክ አያስፈልግም ምናምን የሚል ህወሀታዊ ደካማ አስተሳሰብ አለ፡፡ ህወሀት ያን የሚያደርገው ክፋትና ጥፋቱን ለመሸፈን ነው፡፡ ለምን ቢባል ህወሀት ከታሪክ ጋር ተጣልቶ ነው የተነሳው፡፡ ከታሪክ ጋር ተጣልቶ የተነሳ መቸም መታረቂያ የለውም፡፡ እኛ ግን ከታሪክ ተጣልተን የምንነሳበት ምክንያት የለንም፡

፡ ይልቅም አሁን ያለንበት ሁኔታ ውድቀት ስለሆነ አማራን ማንቀሳቀስ የምንችለው "ኑ ወደጥንቱ ታላቅ ታሪካችን እንመለስ" ብለን ነው፤ እንጅ "ኑ ከምንም ተነስተን ወደ ምንም እንሂድ" ብለን አይደለም፡፡ ከታሪክ ጋር ተቆራርጠን መንገድ ብንጀምር እንደ 60ዎቹ ትውልድ ብኩን ሆነን ህዝባችንንም አባክነን ነው የምንቀረው፡፡

የ60ዎቹ ትውልድ ከአባቶቹ ልማድ፤ እምነትና ፍልስፍና አፈንግጦ በባእድ ፖለቲካዊ ባህል ውቅያኖስ ሰምጦ ቀረ፡፡ አገራችንንም አስምጦ፤ አማራንም ዛሬ ለወደቀበት መንገድ በር ከፍቶ አለፈ፡፡ ለራሱም ሳይሆን፤ ለማንም ሳይጠቅም የትውልድ ሰንሰለቱን በጥሶት አለፈ፡፡ ይህንን ሁኔታ በመጠኑ ለመረዳት የተሻለ ጥበቡን[369] ትንታኔ፣ የዶናልድ ሌቪንን[370]፣ የጆን ማርካኪስን[371]፣ የጆን ማርካኪስ እና የነጋ አየለን[372] ጥናቶች ስንመለከት በደንብ እንገነዘበዋለን፡፡ እነዚህ ጥናቶች የሚጠቁሙት ነገር የ60ዎቹ ትውልድ እንዴት ከዋናው የጥንቱ የኢትዮጵያ ባህል (በብዛት የአማራ መሆኑ ይሰመርበት) እንደተቆራረጠ ነው፡፡

እንኳን የማንነት እንቅስቃሴ የሚያደርግ ህዝብ ይቅርና መጠነኛ የባህልና ኢኮኖሚ መሻሻል እርምጃ ለሚያደርግ ህዝብ ያለፈውን እና የወቅቱን ሁኔታ የግድ ማጋመድ ወይም መዋጀት ወይም ማላመድ አለበት፡፡ የአማራን ጉዳይ ከታሪካዊው አውድ ነጥሎ ማየት አማራውን ከባህር የወጣ አሳ እንደ ማድረግ ነው፡፡ ያለፈውን ሁኔታም ሆነ የውጭ ባህልን ከነባራዊው እውነታ ጋር ማዋሃድ አስፈላጊነቱን ለማጠንከር መጽሃፍ ቅዱስን እንጠቅሳለን፡፡ "አባታችን ሆይ የእለት እንጀራችንን ስጠን" ተብሎ የተተረጎመው በጣም ስሜት የሚሰጥ ቃል ነው፡፡ እንጀራ ስንል ለዛሬ የሚበላውን ብቻ ሳይሆን አጠቃላይ ኑሮአችንን የሚገልጽ ስሜት ይሰጣል፡፡ ይህ እንጀራ ተብሎ የተተረጎመው ግን በእብራይስጥም ሆነ በግርክ ወይም በእንግሊዝኛ መጽሃፍ ቅዱስ ውስጥ ዳቦ ነው የሚለው፡፡ አባቶች ይህንን መጽሃፍ ወደአማርኛ ሲተረጉሙ "አባታችን ሆይ የእለት ዳቧችንን ስጠን" ብለው በቀላሉ መተርጎም ይችሉ ነበር፡፡ ነገር ግን ዳቦ በአማራ ህይወት ውስጥ ከዓመት በአል የቡና ቁርስነት እና የላም ጠባቂ ስንቅነት የዘለለ ሚና የለውም፡፡ ህዝቡ በቀላሉ ከህይወቱ ጋር እንዲያዋህደው በማለት ግን ዳቦ የሚለውን እንጀራ ብለው ተረጎሙት፡፡ ነገሮችን ከነባራዊው ሁኔታ ጋር ማዋሃድ ማለትም ይህ ነው፡፡ እና ያለፈውንም፤ የአሁኑንም፤ የውጭውንም፤ የዛሬውንም፤ የእኛውንም፤ የሌላውንም ወደራሳችን ተጨባጭ ወቅታዊ ነባራዊ ሁኔታ መለወጥ እና ማዛመድ እንዲሁም ማዋሃድ ግድ ይለናል፡፡

---

369 Teshale Tibebu (2008). Modernity, Eurocentrism, and radical politics in Ethiopia, 1961–1991. *African Identities,* 6, 4, 345–371.
370 Levine, Donald N. (2007). *Ethiopia's Missed Chances–1960, 1974, 1991, 1998, 2005–And Now: II: An Ethiopian Dilemma: Deep Structures, Wrenching Processes.*
371 Markakis, John 2006 [1974]. *Ethiopia: Anatomy of a Traditional Polity.*
372 Markakis, John and Nega Ayele (1977). Class and Revolution in Ethiopia. *Review of African Political Economy,* 8, 99-108. Capitalism in Africa.

በተደጋጋሚ ከፋም ለማም የአማራ ታሪክ የአማራ ነው፤ ከሁለቱም በኩል ትምህርት ብቻ ነው መውሰድ ያለብን፡፡ አንድ ነገር በግድ መታወቅ አለበት፡፡ ታሪክን ለጥልና መለያየት መጠቀም ካሰብን ዘለዓለም ስንጨቃጨቅ መኖር እንችላለን፡፡ ማለትም ላለመስማማት ከፈለግን መቸም አንስማማም፡፡ ይህም የሚሆነው በሶስት ምክንያቶች ነው፡፡ አንደኛ ያለፈውን ታሪክ ሙሉ ስእል ማግኘት ስለማንችል እና የምንመረኮዝባቸው ሀቆች በሙሉ ሊደርሱን ስለማይችሉ፡፡ ሁለተኛ የአለፈን ጊዜ በአሁን ጊዜ መመንዘርና መፍረድ በአመዛኙ ስህተት በመሆኑ እና ብዙዎቻችን ለዚህ ሰለባ ስለምንሆን፡፡ ሶስተኛ በታሪክ ውስጥ ሆነ ተብሎም ይሁን ሳይተሳብባቸው የተሰሩ ስህተቶች የግድ አይቀሬ ስለሆኑ፤ ማለትም ታሪክን የሚሰሩት የሰው ልጆች በመሆናቸው ሰውን የሚያጋጥመው ውስንነትና ስህተት ታሪክ ላይም የግድ ስለሚንጸባረቅ፡፡ ስለሆነም ስለታሪክ ስንነጋር እነዚህን ነገሮች በቅድሚያ ግምት ውስጥ ማስገባት ይጠበቅብናል፡፡ ይህም የአማራን ታሪክ እና አሁን ከጀመርነው የአማራነት እንቅስቃሴ ጋር አዋህደን ለማራመድ ይጠቅመናል፡፡

የአማራ ታሪክ ተዋናዮች የሆነው ህዝብ በተለይም በታሪክ ላይ ሰፍረው የሚገኙት መሪዎችም ማንነታቸው ከዚሁ ከተጠቀሰው ሳይንሳዊ እሳቤ የሚወጡ አይደሉም፡፡ የአማራን ማንነት በቅጡ ካለመረዳታችን የተነሳ ይሄ ንጉስ አማራ አይደለም፤ ያ ንጉስ እትን ነው እያልን የራሳችንን ታሪክ ስንሸረሽር እንታያለን፡፡ መጀመሪያ አንድን ንጉስ ወይም ገዥ አማራ ነው ወይስ አይደለም ከማለታችን በፊት ስለአማራ ማንነት በጥቂቱም ቢሆን ማወቅ አለብን፡፡ የአማራነት እንቅስቃሴን እደግፋለሁ ወይም ቅርጽ እሰጠዋለሁ የሚል ሰው በመጠኑም ቢሆን ስለማንነት እንቅስቃሴዎችና መሰረቶች ማወቅ አለበት፡፡ አማራነትን ለመቅረጽ መጀመሪያ ራስን ሰፋ አድርጎ መቅረጽ ያስፈልጋል፡፡ ይህ የተባለበት ምክንያት የብዙዎቹ ሰዎች ጽሁፎች ስህተት ወይም እውነት ናቸው ለማለት ሳይሆን የምንናገረው እውነትስ ሆነ ስህተት የተያያዝነውን የማንነት ፖለቲካ እንዴት ባለ መንገድ እና ሁኔታ እንደሚጠቅመው እና እንደሚጎዳው በደምብ እንዲታሰብበት ለማመላከት ነው፡፡

የአማራነት እንቅስቃሴ የወደፊት እቅድን የሚቀርጽ ሂደት ስለሆነ የወደፊቱን ለመቅረጽ የኋላ መነሻ ያስፈልገዋል፡፡ የማንነት እንቅስቃሴዎች እንኳን ያለውን ታሪክ የሌለ አዲስ ነገር ይፈጥራሉ፡፡ የሰውን ቀልብ ማሰባሰብ እና ለአንድ አላማ አሰልፎ ግብን መጨበጥ የሚቻለው በሆነ አንኳር ወይም በሆኑ አንኳር ታሪካዊ ክስተቶች ዙሪያ ነው፡፡ ታሪክ በአማራነት እንቅስቀሴ ውስጥ እንደ ንብ አውራ (ንግስት) ነው፡፡ አውራው ወይም ንግስቲቷ የሌለችበት ንብ ይበተናል፡፡ ምክንያቱም አብሮ የሚያኖር ምክንያት ስለሌለው፡፡ እንደዚሁም የአማራነት እንቅስቃሴ አንድ ላይ አያይዞ ለአንድ ግብ የሚያሰልፍ ታሪክ ያስፈልገዋል፡፡ ከዚሁም በላይ የተጋጋለ አማራነት ለማካሄድ የህዝቡን ያለፈ ታላቅነት መንገር የግድ ያስፈልጋል፡፡ ዛሬ ያለበት ቦታ ላይ ሊወድቅ እንደማይገባው ደጋግሞ መንገር እና ያለፈው ትልቅነቱ እንዲናፍቀው ማድረግ ያሻል፡፡ አማራነት የዛሬው ያለንበት ሁኔታ ውድቀት ነው ብሎ ነው የሚነሳው፡፡ ወደፊት ታላቅ ለመሆን መጀመሪያ ከታላቅነት መውደቅን ማመን ያስፈልጋል፡፡ በዛ ላይ ታሪክን ለመናቆሪያ መጠቀም የአማራነት ሌላው

ተቃራኒ ጫፍ እንጅ ደጋፊ አይደለም፡፡ ከታሪክ ልንወስድ የሚገባው አንድነትን የሚያጎለብቱ እና የሚጠቅሙንን ብቻ ነው፡፡ ሌላውን በትምህርትነቱ እንይዘዋለን፡፡

ከላይ እንዳየነው አንዳንዶች እንደሚሉት ነገስታት ከሌላ ብሄር ጋር በመዋለዳቸው ሳቢያ ትንሽ ጠብታ ደም አማራነትን ታጠፋለ፡፡ በአሜሪካ ደቡብ ክፍል ድሮ ድሮ በባርያ ስርዓት ጊዜ የጥቁር ጠብታ ደም ያለበት ማንኛውም ሰው ጥቁር ነው ተብሎ ይወሰድ ነበር፡፡ ለባርነትም ስለሚፈለግ ሰውን በዛ መልኩ ጥቁር ብሎ መተርጎም ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ነበረው፡፡ ወደ እኛ ስንመጣ አንድን ሰው አማራ አይደለም ለማለት እስከ ስንትና ስንት ቅድመ አያት ድረስ ሄዶ ያልተጨበጠ አፈታሪክ በመምዘዝ አማራነትን ለማጥፋት ሲሞከር ይታያል፡፡ ይሄንን ዘዴ ከአማራ ደም ውጭ ትንሽ ጠብታ ያለችበትን ወይም አለበት ተብሎ የሚታሰበውን ሰው አማራነቱን ለመንሳት ይጠቀሙበታል፡፡ በነጮችና በጥቁሮች መካከል ትንሽ ጠብታ ደም ነጩን ጥቁር ታደርገዋለች ብለው እንደሚያምኑት ሁሉ አማራው ጋር የተቀላቀለች ትንሽ ጠብታ ደም አንድን አማራ ሌላ ዘር ታደርገዋለች ብለው ያስባሉ፡፡

ከዚህ አስተሳሰብ ሁለት ቁም ነገሮች እንማራለን፡፡ አንደኛው አማራ-ጠል ሰዎች አማራን ከነገድም፣ ከብሄርም በላይ ዘር ነው ብለው ያምናሉ፡፡ በሌላ በኩል እኛ ላይ አማራን ለምን ብሄር ትላላችሁ ብለው ይወበራሉ፡፡ እነሱ ግን እኛ ብሄር ከምንለው በላይ ዘር ነው ብለው ያምናሉ፡፡ ይሄ በጣም ጥሩ ነው፡፡ ሳያስቡት ቢሆንም እንኳ የሚያንጸባርቁት፡፡ ስለዚህም ነው የሌላ ዘር መቀላቀል የአማራውን ዘር ወደሌላ ዘር ይቀይረዋል ብለው የሚያስቡት፡፡ ሁለተኛ አንድን ሰው እስከቅድመ አያቱ ተጉዘው ትንሽ ጠብታ ደም አገኘን ብለው አማራ አይደለም በማለት ለሌላው ነገድ ያለክርክር ይሸልሙታል፡፡ ለምሳሌ አንድን አያቱ ኦሮሞ የሆነን ሰው በቀጥታ ኦሮሞ ነው ለማለት አያመነቱም፡፡ በተቃራኒው ይሄንን አያቱ ኦሮሞ የሆነን አማራ አማራ አይደለም ለማለት ወፍ አትቀድማቸውም፡፡ በመሰረቱ ግን ይሄ ሰው አማራ ካልሆነ ኦሮሞም አይሆንም፡፡ ቢያንስ በእነሱ አስተሳሰብ፡፡ እውነታው ግን አንድ ሰው ወይ በእናት ወይ በአባቱ አማራ ከሆነ አማራ ነው፡፡ በአያቱ ከሆነ ደግሞ ሙሉ በሙሉ አማራ ይሆናል፡፡ በተለይ በአያቱ ኦሮሞነት ኖሮበት በአማራ ባህል ካደገ (ማደጉም አይቀር) ሙሉ በሙሉ አማራ ነው፡፡ ስለዚህ ይሄ አያቱ ኦሮሞ የሆነ አማራ አማራ ሆኖ ሳለ አማራ-ጠል የሆኑት ወገኖች ግን አማራ አይደለም ወይም ኦሮሞ ነው ይሉታል፡፡

ይሄ እንግዲህ ደምበኛው የአማራ ጥላቻ በሽታ መገለጫ ባህርይ ነው፡፡ ለምሳሌ ጀግናውን አማራ በላይ ዘለቀን ኦሮሞ ለማድረግ እስከ ምንዝላቱ ድረስ ተረት ፍለጋ ይኳትናሉ፡፡ ይሄ ሂደት የአማራነት ፍቀት ሂደት ነው፡፡ አንድን ሰው እስከ ምንዝላቱ ድረስ ሄደው አማራነቱን ፍቀው ኦሮሞ ነው ማለታቸው ቅልጥ ያለ ጸረ አማራነትን ብቻ ነው የሚያሳየው፡፡ በላይ ዘለቀ ከአማራ ቤተሰብ የተገኘ፣ በአማራ ባህል ያደገ፣ በአማራኛ እና በአማርኛ የኖረ፣ የአማራን ውርስና ቅርስ በደሙ ያስጠበቀ ከአማራም አማራ ነው፡፡ ግን በተረት አማራነቱን ሊፍቁ ሲኳትኑ ሳያውቁት የሚያድበሰብሱትን የአማራ ህልውና ትክክለኛ የደም ማንነት እየመሰከሩ መሆኑን ልብ አይሉትም፡፡ በላይ ኦሮሞ የሚባልበት ከሳይንት አካባቢ የዘር ሀረጉ መመዙ ነው እንግዲህ፡፡ መልካም፡፡ እውነታው እንግዲህ

ሳይንት ውስጥ ራሱ የኦሮምኛ ቋንቋና አንዳንድ ተረፈ ባህሉ እንጅ ኦሮሞ የሚባል ህዝብ በደም ማንነቱ የለም፡፡ በአማራ ማንነት ተውጦ ኦሮሞነቱ ከከሰመ ቆየ፡፡

ባጭሩ እነዚህ ወገኖች የአማራን የደም ዘርነት እጅግ አብልጠው ያምናሉ፡፡ አማራነት የደም ህልውና ነው ብለው ስለሚያምኑም አማራነት-ፍቀት በተባለ ሂደት ይባዝናሉ- አማራነትን ለማጥፋት፡፡ እነዚህ ወገኖች አማራ ነው እና አማራ አይደለም የተባለ ጉንጭ አልፋ ክርክር ውስጥ መግባታቸው የኢትዮጵያንም የአማራንም መሰረታዊ ችግር አለመረዳታቸውን ያሳያል፡፡ ዘረኝነት ወይም የዘር ማንነት ጥያቄ የኢትዮጵያ ዋናው ችግር ሳይሆን የዋናው ችግር ፍንጭ ነው፡፡ ዋናው ችግር የዘር አንድነት ወይም መለያየት ወይም የዘር መቀላቀልና አለመቀላቀል አይደለም፡፡ ዋናው ችግር ፖለቲካዊ ችግር ነው፡፡ ፖለቲካዊ ችግሩ በእርግጥ እነዚህን ማንነቶች እንደ ቅርብ ግብአት ይጠቀማል፡፡ ግን የፖለቲካ ልዩነቶች የመነጩት ከዘር ልዩነት ነው ብሎ ማመን ልክ አይደለም፡፡ ስለሆነም ነው እነዚህ ወገኖች ስለዘር ቆጠራ ሲባዝኑ ዋናውን ችግር ሳቱት የምንለው፡፡ ዋናውን ችግር ስለሳቱትም ነው መፍትሄ ማምጣት ተስኗቸው የቀረው፡፡ በዚህ አግባብ የአማራነት እንቅስቃሴ የዘር እንቅስቃሴ አለመሆኑን ማስረዳት እንሻለን፡፡ የዘር አባዜ ኖሮት ወደ አማራነት እንቅስቃሴ የሚገባ ሰው የለም፡፡ ዋናው ችግር አማራው በዘሩ ምክንያት እየተጠቃ ነው፤ ስለዚህ ያንን የዘር ጥቃት በዘር እንመክት ነው የምንለው፡፡ ለዚህም ነው እገሌ አማራ አይደለም፣ እገሌ ኦሮሞ ነው ወይም እገሌ እንትን ነው የሚለው የዘር ቆጠራ ለጊዜው ከማበሳጨት የዘለለ ፋይዳ የለውም የምንለው፡፡ በአጭር አገላለጽ የእኛ እንቅስቃሴ የዘር ጥራትን መሰረት ያደረገ ሳይሆን በማንነት ላይ የተቃጣን አደጋ ፖለቲካዊ መፍትሄ ለመስጠት የሚሰራ ነው፡፡ አማራ-ጠሎቹ ናቸው የዘር ጥራት ተረት ውስጥ ገብተው እየዳከሩ ያሉት፡፡ ልክ የባርያ ቁጥር እንዲጨምር ትንሽ ጠብታ ደም ያለበትን ነጭ ሁሉ ጥቁር ይሉ እንደነበሩት አማራነትን ለማዳካም አማራውን ሁሉ በተጨበጠም ባልተጨበጠም ተረት አማራ አይደለም ይላሉ፡፡ የባርያ ባለቤቶች ጉዳይ ኢኮኖሚያዊ ሲሆን የእኛዎቹ አማራ-ጠሎች ደግሞ ፖለቲካዊ ነው፡፡ አማራውን ደካማ ፖለቲካዊ ተክለ ሰብእና እንዲኖረው የዘር ንጽህናን እንደ መስፈርት መጠቀም ማለት ነው፡፡

አንድነቱ፤
ከመልካም ግብሩና ድሉ የሚመነጭ ህዝብ

አማሮች ቱርኮች ቀይ ባህርን ተቆጣጥረው ሀይላቸውን ባዳካሙባቸው ጊዜ መንበረ ንግስናቸውን ከአክሱም ነቅለው ወደ ላስታ፣ ቤተ አማራ፣ አንጎት፣ አማራ ሳይንት፣ ላይ ኮመንዛ፣ አማራ እና ሸዋ መጡ፡፡ ከዛም አልፎ እስከ ሸዋ (ሰዋ) ይኖሩ የነበሩ ቀደምት አማሮች ዓለም የመሰከረለት ስልጡን እና ትሁታን ህዝብ ሆነው ኖረዋል፡፡ በዚህ ምድርም እጅግ ስልጡን፤ ጥበበኛ፤ አዋቂ፤ ሀይማኖተኛ፤ እና የበለጸገ ሰብእና የተላበሱ ሆነው ኖሩ፡፡ የመሬትን ልቦች ሰንጥቀው የላሊበላን አብያተ ክርስቲያናት በመገንባት ዓለምን አስደማሚ አሻራን ትተው ሄዱ፡፡ መላው ዓለም ቤትን ከመሰረት ጀምሮ ወደ

ጣሪያ ቢገነባ ጊዜ እነሱ ከጣሪያው ጀምረው ወደ መሰረቱ ገነቡ፡፡ ከቁስ አካላዊነትም በላቀ ሁኔታ ምናባዊ ስልጡን ህዝብ ሆኑ፡፡ የምናባቸውም ፍሬ ባቲ፤ አንች ሆየ፤ አምባሰልና ትዝታ የተባሉ ነባሪ ዜማዎችን ፈጠሩልን፡፡ ጥኡመ ዜማ፤ ተመስጦና ልባዊና ስሜታዊ መስረቅረቅን መለያው ያደረገ ጥበብ አዳበሩ፡፡ በወራሪዎች ከመጥፋቱም በፊት አገሪቷ ያማሩ የወይን አትክልት፤ እጹብ ድንቅ ቤተ አምነቶች፤ እንዲሁም ምጡቅ ስነፍልስምና የተላበሰ ነበር፡፡ ለዛሬ ሁሉ ኩራት የሆነ የስልጣኔ አሻራ አበረከቱ፡፡ ከዚህ ቦታ ድንቅነትም የተነሳ የጥንት የግብጽ፣ የግሪክ፣ የሮማዊያን እና በኋላ የመካከለኛው ዘመን አውሮፓዊያን አማራ የገነት ተምሳሌት ነው፣ የጥንቱ ገነት-አማራ ተራራ ላይ ይገኝ ነበር ብለው አስከማሰብና መቀኘት ደረሱ፡፡

አማሮች በሸዋ ሲኖሩ ብዙ ድንቅ ነገር ሰሩ፡፡ በተለያየ ጊዜ ያጋጠማቸወን ወረራ በመመከት እስከዛሬ ድረስ በየተራራዎቻቸው እስከ አማራዊ ደምና ክብራቸው አሉ፡፡ ሀያላን አውሮፓዊያንን ለማሸነፍ ከፊት ሆነው መላውን አማራ አስተባበሩ፡፡ ግንባር ቀደም ሆነውም አለማቀፍ አንጸባራቂ ድል እንድንጎናጸፍ አደረጉ፡፡ ወደጎጃም፣ ጎንደርና ሳይንት እንሂድ አገራችንን ሊቀማ፤ ክብራችን ሊያጎድፍ፤ ታሪካችንን ሊያጠፋ የመጣውን ጠላት እንግጠመው፤ እዚህ ቦታ እንገናኝ ብለው ቀን ቆርጠው ለሁሉም መልእክት ላኩ፡ ፡ መላው አማራም እንደተርብ እየተናደፈ የተባለው ቦታ በተባለው እለት እየተመመ ደረሰ- “ንጉሳችን ከሸዋ ደብዳቤ ሰደውልናል እንደፍልፈል አገራችንን እየቆፈረ የመጣብንን እንውጋው ብለው” እየተባባለ እየተጠራራ ሄደ፡፡ መነኩሴ፤ አይነስውር፤ አንካሳ ሁሉ አልቀረም፡፡ በዚህ ጊዜ በሀበሻ ጀብዱ መጽሃፍ እንደታየው ከዘድንግል በኋላ መለክ ሐራነት ለሁለተኛ ጊዜ ተደገመ፡፡ የንጉሳቸውን የምኒልክ ሀይለመለኮት ሳህለስላሴን ቃል እንደፈጣሪ ቃል በመቀበል አንድ ላይ ቆሙ፡፡ አንድ ላይ ተዋደቁ፡፡ አንድ ላይ ገራሚ ታሪክ ሰሩ፡፡ አንድ ላይ ድልን ተጎናጽፉ፤ ታሪከን በደማቸው ጻፉ፡፡ ዛሬ ብላሽ ቢሆንም መላውን አማራ በማስተባበር ከቅኝ ገዥ ሀይላት ጋር በመፋለም ኢትዮጵያ የተባለ አገር እንደገና እንዲሰባሰብ አስተባበሩ፡፡ የሰውን ልጅ የማድረግ አቅም የሚገዳደረውን ነገር ሁሉ አደረጉ፡፡ በጥንቱ ከተማችን ፍራሽ በረራ እምብርት ላይ እንኳን አብራካቸው አማራው ሌላውም ሳይሳቀቅ የሚኖርበት አዲስ አበባ የተባለ ከተማ መሰረቱ፡፡ በዛም ቦታ ሆነው ብዙ ስልጣኔና ዘመናዊነት ለማምጣት ተጉ፡፡ አማራ በዛ ዘመን አገራችን ሸዋ ባበቀለችልን ንጉሥ ዙሪያ ሆኖ ወደር የለሽ ድንቅ ስራ ተሰራ፡፡

ሸዋ በተዳከመችበት ወቅት እና ወራሪ በበረታበት ወቅት መንበረ መንግስት ወደ ጎንደር ተዛወረ፡፡ አማራነትም በጎንደር አብቦ ኖረ፡፡ አማራነት በጎንደር በሰፈረው የጥንቱ ትውልድ በባህል፤ በንግድና ስነጥበብ እንዲሁም ኪጥበብና ነገረ መለኮት እጅግ አደገ፡፡ የዘመመውን መንግስት በጎንደር ካቆሙ በኋላ እስከ ላእላይ ግብጽ ድረስ ሄዱ፡፡ ከአክሱም ጊዜ በኋላ ጎላ ብሎ በሚታወስ መልኩ በአጼ አድያም ሰገድ ኢያሱ ዘመን ይህ ታሪክ ተሰራ፡፡ የጥንቱ ስሜን፣ በጌምድርና ደምብያ መሀል መጋጠሚያ ላይ ያበበው አማራነት በስልጣኔ የአፍሪካ ሻኛ የሚል ስምን አተረፈ፡፡ በጎንደርም ከሸዋ፣ ከሳይንት፣ ከጎጃም እና ሌሎች ክፍሎች ህዝብ ተሰባሰበ፡፡ ከዳር አገር ወደ ቤተመንግስት፤ ከቤተ መንግስት ወደ ዳር አገር ግንኙነትና አስተዳደር ተስፋፋ፡፡ ከበባዊው አማራም በአንድ መንበር ስር በአንድነት ኖረ፡፡ ነገር ግን ከዘመናት በኋላ መንግስት በጎንደር ወደቀ፡፡

ግዛቶችም የተበታተኑ እና እቅም አልባ ሆኑ፡፡ አንዱ አማራ ተከፋፍሎ በአውራጃ አለቃነት ይቆራቆስ ያዘ፡፡ ነገር ግን ዳግመኛ አማራነትን ያሰባሰበው ኃይል እዛው አማራ ተነስቶ የወደቀበት ጎንደር ላይ ሆነ፡፡ ጎንደር ላይ ብርቱ ሆነው የተነሱት አማሮች መልሰው አማራን አሰባሰቡ፡፡ እነሆ ከዛ ዘመን ወዲህ የአራቱ ግዛት አማራ ተበታትኖ አያውቅም፡፡ ከፋም ለማም፤ የግዛት ክፍሉ እየተቀነሰበት እየተቆረጠበትም ቢሆን አንድ ላይ አለ፡፡ ጎንደር ላይ የተሰባሰበው አማራነት ወደ ሸዋ ተዛውሮ አለማቀፍ ገድል አስመዝግቦ እና አማራን ታዳጊ ሆኖ አለፈ፡፡

በታላቁ ወንዝ በግዮን ወለል ላይ ተዘልሎ የኖረው አማራነት በታሪክ በሚታወቅ የ16ኛ መቶ ክፍለ ዘመን ወረራ ስጋት የተጋለጠ ቢሆንም በሚያመዝነው ዘመን ሁሉ ረግቶ ኖረ፡፡ በጥንት ቅዱሳት መጽሃፍት በመዘገቡት ምድር ላይ የኖረው አማራነት በስነጥበብ፤ በነገረ መለኮት፤ እጹብ ድንቅ በተባለ ጀግንነት አሸብርቆ ኖረ፡፡ በዚህ ምድር የሚገኙት ወንዝና ሀይቅ በጥንት ግብጾችና ግሪኮች የአምላክ ምድር የሚባሉት ናቸው፡፡ ለአብነትም ጣና በጥንት ግሪክ ሴቦ በመባል ይታወቃል፡፡ በጥንት ግብጾች ደግሞ ቢኮሎ፡፡ ከዛም የወንዝ ውበት የተነሳ የቅንድቡ ጸጉር በዛ ቸርፈፍ ያለ አማራ ቢኮሎ አይን እየተባለ በውብነቱ እየተሞካሸ፤ ቃሉም የውበት ምልክት መግለጫ ሆኖ ቆይቷል፡፡ በዛሬው ባህርዳር ገደማ ጥንት አፈረ ዋናት የሚባል ታላቅ ንጉሳዊ ከተማ እንደነበረ ይነገራል፡፡ እኛ ግሽ፣ ግሽን፣ ግሽ አባይ የምንለው ስምም በጥንት ግሪክ መጽሃፍ ቅዱስ ተርጓሚዎች ግዮን ተብሎ እንደተተረጎመ ይገመታል፡፡

ሸዋ ላይ የተሰባሰበው አማራዊ ኃይል ለሁለተኛ ጊዜ ተዳክሞ ጭራሽ በጣልያን እጅ ወደቀ፡፡ በዛ ጊዜም በሞላው አማራ አርበኞች ዱር ቤቴን ብለው ሸፈቱ፡፡ በአርበኝነት ከተሰለፈው ህዝብ ሁሉ የሚበዛው ጎጃም ላይ እንደነበረ ታሪክ ዘክሮታል፡፡ አማራ በሸዋ መዳከሙን ያዩት፤ በጎንደርም ክንዱ እንደዛለ የተገነዘቡት፤ በሳይንትም ከፉኛ እንደተመታ ልብ ያሉት አማሮች ጎጃም ላይ የመልሶ መሰባሰብ አድርገው ለአምስት አመታት ተዋደቁ፡ ፡ ጦርነትን እንደየእለት ምግባቸው ቆጥረው ብርቱ መዋደቅን ሲዋደቁ ኖሩ፡፡ በሌሎች ክፍለ ግዛቶች ከነበረው ኃይል ጋር ተደማምሮ ይህ ግዮናዊ ኃይል አማራን ብቻ ሳይሆን ኢትዮጵያም በቅኝ ግዛት ስር ያልወደቀች አገር ሆና እንድትቀር አደረገ፡፡ ኢትዮጵያ ቅኝ አልተገዛችም የሚባልበት ምክንያት ንጉስዋ ቀኃሥ በስደት በሕይወት መኖሩ እና በአገር ውስጥ እነዚህ አርበኞች የሚያደርጉት ትግል ስላልቆመ የኢትዮጵያ መንግስት ወድቋል ብሎ ለመናገር የማይቻል ስለነበረ ነው፡፡ ይህ ግዮናዊ አርበኛ ኃይል ድህረ ቅኝ ግዛት ታሪክን በማራኪ ገድል አጠናቀነው በጣፋጭ ትውስታ እንድንነጨው እርጎናል፤ እስከ ለዘለዓለም ድረስ፡፡ ይህ ቦታ ጥንትም የእነ እቴጌ ሰብለ ወንጌል የትውልድ ስፍራ ነው፡፡ እቴጌ ሰብለ ወንጌልም የመጀመሪያውን ከባድ ምጽአተ-አማራ የአማራን ህዝብ በድል ያሻገረች ብርቱ ሴት አማራ ናት፡፡ ታሪኳን ቀደም ብለን አይተናል፡፡

ምናባዊው አምስተኛው ግዛተ አማራ ከመሰረቱ ከእነዚህ አራት ክፍለ ግዛቶች ስር የሚሳብ ሆኖ በጥንት ባድማው የሚኖር (እና በአሁኑ ሰአት በመላው ዓለም ተበትኖ የሚኖር) ህዝብ ነው፡፡ በመላው ኢትዮጵያ ተበትኖ የሚኖረው አማራ ኢትዮጵያ የራሱ ባድማና ቀየ ብትሆን ቅሉ በወረራ ተይዞበታል፡፡ በየኖረባቸው የኢትዮጵያ ግዛቶች ሁሉ

ለኢትዮጵያ ታላቅ መሰረትን የጣለ ነው፡፡ በኋላ መልካም ስራው ሁሉ እንደከፉ ቢቆጠርም ቅሉ፤ በኋላ እንደወራሪ ተቆጥሮ በሰው ልጅ ላይ ሊደረግ ይችላል ተብሎ የማይታሰብ ዘግናኝ ግፍ ቢፈጸምበትም ቅሉ፡፡ በአማራነት ብርታቱ አገር የሰራው ይህ አምስተኛው ምናባዊ ግዛተ አማራ ኢትዮጵያ አለማቀፍ ገድል እንዲኖራት ካደረጉት ዋነኛው ነው፡፡ በስነጽሁፍና ሙዚቃም ላቅ ያለ ደረጃ የደረሰ ነው፡፡ የኢትዮጵያ ብሄሮችና ህዳጣን ብሄረሰቦች ማንነት የተጠበቀው፣ የእርስ በእርስ ጦርነታቸው ቆሞ በሰላም እንዲኖሩ የተደረገው፣ እና ስልጣኔ የተዘረጋው በዚህ በአምስተኛው ግዛተ-አማራ ጉልበት፣ እውቀትና መስዋእትነት ነበር፡፡ ይህ ክፍል አማራ ለተቀረው ኢትዮጵያዊ ሁሉ መንገድ ጠራጊ መጥምቁ ዮሐንስ ነበር፡፡ የተወደደና የተከበረም ነበር፡፡ የዛሬን አያድርገውና፡፡

ከላይ የተገለጸው ነገር የሚያመለክተን በድል ረገድ አማራ አንድ ድንኳን ስር እንደሚኖር ቤተሰብ መሆኑን ነው፡፡ ድንኳኑ በሸዋ በኩል ዘመም ሲል ከወደጎንደር የሚነሳ አማራዊ ኃይል ያቃናዋል፡፡ ድንኳኑ ከወደጎንደር ዘመመ ሲል ከወደሸዋ በኩል ቀና አድርጎ ያቆመዋል፡፡ ድንኳኑ ከወደ ሳይንት በኩል ዘመም በሚልበት ጊዜ ከወደጎጃም የሚነሳው አማራዊ ኃይል ቀና ቀጥ አድርጎ ያቆመዋል፡፡ ኃይል እና ብርታት በአራቱ ግዛት በጠፋ ጊዜ አምስተኛው ግዛት ፊታውራሪ ሆኖ ይገኝ ነበር፡፡ ይህ ዙሪያ ጥምጥም ክበባዊ የድል አንድነት ለዘመናት ቀጥሏል፡፡ ከዚህ የተነሳ አንድ አማራ ይባላል፡፡ በዚህ ሄዶ በዚያ የሚመጣው እሱ ራሱ ነው፡፡ በዚያ ለመምጣት በዚህ የሚሄደው ራሱ አንድ አማራ ነው፡፡ በዚያ ያለ እሱ ነው፤ በዚህ የቆመው እሱ ነው፡፡ ይህም አሀዳዊ ቤተሰብ ያደርገዋል፡፡ በዛ የሚመጣው በዚህ liሄድ ነው፡፡ በዚህ የሚሄደው በዛ ሊመጣ ነው፡፡ ይህ አንድ አማራነት በዘፈኖቻችን ውስጥ እንደምሳሌነት ይጠቀስ እስኪ፡፡ በጎንደር ገጠር ሰርግ ሲዘፈን

ኧረ ገዳሙ ገዳሙ….
አበባ ማለት፡
ጎንደርን ያዩ እለት፡፡
አበባ አበባ፡
የጎንደር ቀዘባ፡፡
ሆዴ አያል ዓለም፡
ተሸላለም ተሸላለም፡፡
ጎንደር አባጃሌ ከግንቡ ደርሸ፡
ያለእድል አይሆንም መጣሁ ተመልሸ፡፡
አያል ሊገለኝ፡
ሽጉጣለም ገላገለኝ፡፡
ያያል ጠበንጃ፡
ጥርሷን እንጅ ስሟን እንጃ፡፡

በመሀል አቀንቃኝ…
እሲ እንደ ጎጃሞች አንደዜ ምችና፤
ማተቤን ውሰጅው ታንገቴ ፍችና፤
ይላል ለከበሮ መችዋ፡፡

ከዛ ከበሮው ወደጎጃም ምት ይቀየራል፡፡ ኧረ ገዳሙ ገዳሙ… የሚለው የዘፈን መሟሻ ወደ አሸበል ገዳው፡ አይናማው ገዳው… ይቀየራል፡፡

ገዳይ እወዳለሁ መራኸም አልጠላ፤
ገዳይ እወዳለሁ ተኳሽም አልጠላ፤
ሲደክመኝ አርፋለሁ ከጎፈሬው ጥላ፡፡

ወዲያው ምድር መንቀጥቀጥ… የዳስ ጎጆ ቅጠሎች መራገፍ… በሚያረግደው ሀይለኛ ምት… ከዛ ወደሸዋ…

እሽም እምቧ፤
እሽም እምቧ፤
አዲስ አበባ ላይ ወድቄ ብነሳ፤
የሰራ አካላቴ ወርቅ ይዞ ተነሳ፡፡

ከዛ ወደ ሳይንት…

ካልተቀጠቀጠ አይበላም ቋንጣ፡
የጎበዞች አገር እንዴት ነሽ ሰቆጣ፤
ከሰቆጣ በታች ደሞ አለ ሰቆጣ፡
ልቤን ወሰደችው ያች አይናማ መጣ፡፡

ከበባዊው አማራ እንደሌላው ህይወቱ ሁሉ በዘፈኑም ክብ ይሰራል…

ባለ ፳ ታዛ፤
አንድ አማራ

፩) አንደኛው ክፍል አማራ በሸዋ ይኖራል፡፡ ሸዋም የአማራ ጥንተ ርስት ናት፡፡ የአማራ የመካከለኛው ዘመን አበባ ከተማ ነበረች፡፡ በዋናነት በረራ ትባል ነበር፡፡ በዙሪያዋ የረር፣ ባደቄ፣ ሲኢሬ፣ እና እንደጥና የመሳሰሉ ከተሞች ነበሯት፡፡ የአማራ ሀያልነት የወደቀው በአጼ ልብነ ድንግል ጊዜ በረራ ላይ ነበር፡፡ በኋላ አጼ እቴጌ ጣይቱ እና አጼ ምኒልክ ትቢያዋን አራግፈው መልሰው አዲስ አበባ አሏት፡፡ በዛን ጊዜ፤ ዋሊስ ባጅ[373] እንዳሰፈረው በአጼ ምልክ ዘመን ሸዋ ሰሜን ሸዋ፣ ደቡብ ሸዋ እና ኦጋዴን ተብሎ በሶስት ይከፈል ነበር፡፡ በጣም ትልቅ ግዛት ነበር በእውነቱ፡፡

ነገር ግን ሸዋ በየዘመናቱ ብርቱ ጠላቶች ሲነሱባት ኖረዋል፡፡ ሁሉም ሊሰለቅጣት ሲቋምጥ እርስዋ ግን ድል ታደርግ ነበር፡፡ አሁንም በጠላት እጅ ከወደቀች ከራረመች፡፡ እስኪ አንዳንድ ታሪካዊ ሁነቶችን እንመልከት፡፡ ሸዋን ቀደም ሲል የግራኝ ወረራ፣ በኋላ የኦሮሞ ወረራ ዶግ አመድ አድርጎ ወደ ፍርስራሽነት ቀየራት፡፡ ባለፉት

[373] Budge, Wallis 1928. *A History of Ethiopia፡ Nubia and Abyssinia*. (According to The Hieroglyphic Inscriptions of Egypt and Nubia, and the Ethiopian Chronicles, Vol. 1. London.

ምእራፎች እንዳየነውም የአማራ ስልጣኔ ሸዋ ላይ ነበር መንኮታኮት የጀመረው፡፡ ሶተኛው የሸዋ ጠላት ጣልያን ነበር፡፡ አሌን ጋስኮን[374] ሸዋን ከጀርመንዋ ፕሩሻ ጋር በማመሳሰል ለሁለቱም ህዝቦች የነበራቸውን የብሔረተኝነት ማዕከልነት እና ያንን ተከትሎ የገጠማቸውን አሳዛኝ እጣ ፋንታ ይገልጻል፡፡ በሸዋ ላይ የቅርብ ጊዜውን ጠላትነት የጀመረው ጣልያን ነው፡፡ ጣልያን ከ1928-30 አጠፋት፡፡ ቀጥሎም ከ1983 የመንግስቱ ውድቀት በኋላ ሸዋ የሚባል ግዛት እንዳይኖር ተደረገ፡፡ በፊት በጣም ብዙ ህዝብ ነበራት፡፡ ጥንት ከነበራት ስፋት ወደ ሰሜን የአባይ ወዝ ዳርቻ እንድትገፋ ያደረጋት የግራኝ ወረራና የኦሮሞ ወረራ ነበር፡፡ ለረጅም ጊዜ አውሮፓዊያን ኢትዮጵያ ለማለት ሸዋ የሚለውን ስም ይጠቀሙ ነበር፡፡ ልክ ሆላንድ የሚለው ኔዘርላንድን በተለዋጭነት እንደሚገልጸው፡፡ ጣልያኖች አድዋ ላይ የደረሰባቸውን ሽንፈት ላለማስታወስ ከ1928 ጀምሮ ምንም አይነት ሸዋ የሚባል መጠሪያ ስም ጥቅም ላይ እንዳይውል ከለከሉ፡፡ አድዋ ላይ ያበራያቸው ንጉስ ምኒልክ የዚች ሸዋ ንጉስና ተወላጅ በመሆኑ፡፡ ለከፋፍልና ግዛው እቅዳቸውም የምትመች ባለመሆንዋ፡፡ የአላይድ ሀይሎች በ2ኛው የዓለም ጦርነት ማብቂያ ጀርመንን ከተቆጣጠሩ በኋላ ፕሩሻን ከካርታ እንዳጠፏት፡፡ ምክንያቱም ፕሩሻ የጀርመን ብሔረተኝነት ማዕከል ነበረችና፡፡ ሸዋም የአማራው ኢትዮጵያናይዝድ ብሄረተኝነት ማዕከል ስለነበረች ተመሳሳይ ከካርታ የመጥፋትና ስሟ እንኳ የመከልከል እጣ ገጠማት፡፡ ደርግም በ1979 አንድነቷን ለማዳከም በሚል ሰበብ በአራት ክልሎች ከፋፈላት፡፡ መለስ ዜናዊ በ1983 ዓ.ም አንድ ዞን ብቻ በአማራነት ስም በመከለል የተቀረውን በጫጭቆ ድራሸዋን አጠፋት፡፡ ድሮ ከወላይታ ጋር፤ ከከፋ ጋር በመዋሰን፤ና ባኮና ጊቤ ወንዞችን በመታከክ ሜጫ ተራሮችን በማካለል ሰፍታና ተዘልላ ትኖር የነበረችው ሸዋ ዛሬ ተኮርምማ ተኮርምማ የፍየል ግንባር ብቻ የምታክል ሆና ቀርታለች፡፡

ልክ አውሮፓዊያን ኢትዮጵያ ለማለት ሸዋ ይሉ እንደነበረው ህወሀት ከአነሳሱ ጀምሮ አማራ ለማለት ሸዋ ይላል፡፡ ህወሀት መላውን አማራ የማጥፋት እቅዱን ተግቶ እንደሚሰራበት ይታወቃል፡፡ አማራ ካልጠፋ ትግራይ የምትባል ነጻ መንግስት መፍጠር ስለማይችሉ ስለዚህ አማራ መጥፋት እንዳለበት ከወሰኑ አርባ ዓመት አለፋቸው፡፡ እንደ ስልት የሚጠቀሙበትም ሸዋ በሚል ሰበብ አማራን ማጥቃት ነው፡፡ ጫና ሲበዛባቸው እኛ የምናጠፋው ሸዋን ብቻ ነው ይላሉ፡፡ ሲመቻቸው ደግሞ ሁሉም አማራ ጠላት ነው ይላሉ፡፡ ከዚህም በመነሳት ህወሀት ሸዋም አለ ጎንደር ወይም ጎጃም ወይም ሳይንት በጠቅላላው የሚያጠቃው መላውን አማራ ነው፡፡ ሲመቸው አማራ የተባለ አውድማ ላይ ያበራየዋል፤ ሳይመቸው ሸዋ የተባለች ከረጢት ውስጥ በማጨቅ ይፈትገዋል፡፡ አውድማም ላይ ሆነ ከረጢት ውስጥ መረገጥ ያው መረገጥ ነው፡፡

ሸዋ በግራኝ ወረራ ሳትጠፋ እና በኦሮሞ ወረራ ስር ሳትወድቅ የአማራ ዋና ከተማ ሆና በረራ፣ የረር፣ ስእሬ፣ ባደቄ ወዘተ ትባል እንደነበር ከዚህ ቀደም አይተናል፡፡

[374] Gascon, Alain 2009. Shäwa, Ethiopia's Prussia: Its Expansion, Disappearance and Partition. *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies*, ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim.

በዚህች ሸዋ በኋለኛው ዘመን የአማራነትን ፍቅርና አንድነት ያጸና አንድ ታሪካዊ ክስተት ተፈጽሞ አልፏል፡፡ ይሄውም ዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ በመጀመሪያው ዙር ዘመቻቸው ሸዋን ወደተቀረው አማራ የሰበሰቡ ጊዜ ለህጻኑ (በኋላ ታላቁ ንጉሰ ነገስት ዳግማዊ ምኒልክ) የቀረበ የምርኮኝነት ጥያቄ ምርጫ ነበር፡፡ ምርጫውም በአጼ ቴዎድሮስ እጅ በመውደቅ እና በኦሮሞ እጅ በመውደቅ መካከል ነበር፡፡

ያንን ታሪክ መዝግበውት ያለፉት የአጼ ምኒልክ ታሪክ ፀኃፊ ገብረ ሥላሴ[375] ናቸው፡፡ በ1848 ዓ.ም አጼ ቴዎድሮስ ወደ ሸዋ በዘመቱ ጊዜ ንጉስ ኃይለ መለኮት አርፈው ልጅ ምኒልክ ቴዎድሮስን ለማምለጥ ከሰዎቻው ጋር እየተሳደዱ ነበር፡፡ ታዲያ እነ ምኒልክ በቴዎድሮስ ጦር መዳከማቸውን አይቶ ኦሮሞ ወረራ ፈጸመባቸው፡፡ የምኒልክ አሽከሮችም ይሄ ስናስገብረው የኖርነው ኦሮሞ ቀን ሲጥለን አይቶ እንዴት ይዘምትብናል ብለው ተዋጉት እና ዘርፏቸው የነበረውን ምርኮ ሁሉ በሀይለኛ ጀብዱ አስጣሉት፡፡ ያንን የምኒልክ አሽከሮችና ኦሮሞ ያደረገውን ጦርነትም አጼ ቴዎድሮስ በመነጽር አይተው በሸዋ አማሮች ጀግንነት ተገረሙ፡፡ ወዲያው አቶ በድሉን "ጀግናው ሁሉ እዚህ ነው አልከኝ፣ ጅግኖች እዛ ማዶ ነው ያሉት" ብለው ገሰጹት፡፡ በዛን ጊዜ አቶ በድሉ ከሸዋ ለቴዎድሮስ የገቡ ሰው ነበሩ፤ እሳቸውም ሁሉም የሸዋ ሰው ወደ ቴዎድሮስ ገብቷል ብለው ተናግረው ነበርና ነው ንጉሱ ይሄን ማለታቸው፡፡ ወዲያው እነ ምኒልክ ለቴዎድሮስ እጃችን እንስጥ ወይስ ለኦሮሞ ብለው ተመካከሩ፡፡ አንዱ እጃችን ለኦሮሞ እንስጥ የሚል ምክር በተናገረም ጊዜ ብላቴናው ምኒልክ ስቅስቅ ብሎ አለቀሰ፡፡ ወዲያውም እነምኒልክ ተላልከው ወደ አዲሱ ንጉሳቸው ቴዎድሮስ ገቡ፡፡ ከቅርቡ የኦሮሞ ጠላት የሩቁን አማራ ማራኪያቸውን መርጠው ወደ ጎንደር ለመሄድ አማራውን ንጉሳቸውን መርጠው ወደ እርሱ ገቡ፡፡ አጼ ቴዎድሮስም ምኒልክን የሸዋ መኳንንት በሌሊት እንዳይወስዱብኝ ብለው ሰግተው ነበርና ማታ በተኙበት እጃቸው በሰንሰለት እንዲታሰር አደረጉ፡፡ ብላቴናው ምኒልክ ይሄንን ሲያይ አለቀሰ፡፡ በማግስቱ ንጉሱ ቴዎድሮስ "ያ ልጅ እንዴት አድሯል" ብለው ጠየቁ፡፡ ጠባቂዎችም ሰንሰለቱን ባየ ጊዜ አለቀሰ አሏቸው፡፡ "አጼ ቴዎድሮስም "ልጄን ልጄን" ብለው አዝነው "ሰንሰለቱን ቶሎ አውጡለት" ብለው አዘዙ"፡፡ እንግዲህ እነ ምኒልክ ከኦሮሞ ጎረቤታቸው ይልቅ አብራካቸውን የጎንደርን ጦር መርጠውና አምነው እጃቸውን ሰጥተው ወደ መቅደላ ሄዱ፡፡

እጅግ ድንቅ የሆነ የምኒልክ ታሪክ ደግሞ ከጎጃም አማሮች ጋር ሆነ፡፡ ከጳውሎስ ኞኞ[376] መጽሃፍ እንደምናነበው ከፋን ቀድመው የያዙት ጎጃሞች ማለትም ንጉስ ተክለ ኃይማኖት እና ጀኔራላቸው ራስ ደረሶ ነበሩ፡፡ በኋላ በአጼ ዮሀንስ ተንኮል ጠንሳሽነት ሁለቱም ተዋጉ እና ንጉስ ተክለ ኃይማኖት እና ራስ ደረሶ ተማረኩ፡፡ ንጉስ ምኒልክም የንጉስ ተክለ ኃይማትን እና የራስ ደረሶን ቁስል ራሳቸው እያጠቡ ከፈረንጅ አገር የመጣላቸውን መድኃኒት በመጠቀም ያክሟቸው ነበር፡፡ በዚህም ጊዜ ንጉስ ምኒልክ አንድ ጥያቄ ለንጉስ ተክለ ኃይማኖት እና ለራስ ደረሶ አቀረቡላቸው፡- እንዲህ ብለው

[375] ጸሓፌ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴ 2008 ዓ.ም፤ ገ. 35-37፤ *ታሪክ ዘመ ዘዳግማዊ ምኒልክ ንጉሥ ነገሥት ዘኢትዮጵያ፡፡*
[376] ጳውሎ ኞኞ፡ 1984 ዓ.ም፤ *አጤ ምኒልክ፡፡*

“እናንተ እኔን ማርካችሁኝ ቢሆን ምን ታደርጉኝ ነበር?” ንጉስ ተክለ ኃማኖትና ራስ ደረሶም መለሱ “እኛ ማርከንህ ቢሆን ኖሮ እናርድህ ነበር”፡፡ እዚህ ላይ ሁለት ነገር እንማራለን፡፡ የአባቶቻችንን ልበ ሙሉነት እና ምህረታዊ ፍቅር፡፡ በሰው እጅ ተይዞ እንገድልህ ነበር ማለት እና በያዙት ሰው እጅ እገድልህ ነበር ሲባሉ ሳቅ ብለው ማከም እና መንከባከባቸውን የቀጠሉ የአማራ ነገስታት እጅግ አስደናቂ ናቸው፡፡ ተማራኪ ንጉስ ማራኪውን ንጉስ እገድልህ ነበር ሲል ማራኪ ንጉስ እየሳቀ ተማራኪውን የሚያክምበት ድንቅ ታሪክ፡፡

በጣም የሚያስቅ የታሪክ ክፍልም አለ፡፡ ንጉስ ተክለ ኃይማኖት ጥቅምት ላይ ወደ ሸዋ ምመጣ ነኝ ብለው ለምኒልክ ይልኩባቸዋል፡፡ ንጉስ ምኒልክም “እህ በትሳስ ና እንጅ አባይ ሲጎድልልህ አሁን ወንዙ አያሻግርህም” ይሏቸዋል፡፡ እንዴው ነገረ ስራቸው እና ፍቅራቸው ሁሉ በሳቅ የሚገድሉ ነገስታት ናቸው እኮ የነበሩን፡፡ በነገራችን ላይ ሌላም አስቂኝ ታሪክ አለ በሸዋና በጎጃም ነገስታት መካከል የተደረገ፡፡ ንጉስ ተክለ ኃይማኖት ለንጉስ ምኒልክ “ጃንሆዬ የሠጡኝ ከፈረንጅ አገር የመጣልዎት መድኃኒት አለቀብኝ፡፡ ይስደዱልኝማ፡፡ እኔ እንኳ የአገሬን ዘር ጎመን ዘርን ያህል አበድሬዎት የለ፡፡” እጅግ ግሩም ጀግንነት፤ እጅግ ግሩም አንድነት እና እጅግ ግሩም ፍቅር…የአባቶቻችን ውርስ ይህ ነው… ከኒን እና ጎመንዘር የሚበዳደሩ ነገስታት፡፡ *(ለተጨማሪ፦የጳውሎስ ኞኞን አጤ ምኒልክ በአገር ውስጥ የተጻጻፏቸው ደብዳዎች አንብቢ፡፡)*

፪) ሁለተኛው ክፍል አማራ ጎጃም ነው፡፡ ሸዋብ ፒተር ለምለሙ የጎጃም ምድር በሞላው የአማራ መኖሪያነቱን ከገለጠ በኋላ የጎጃም አማራም ሁልጊዜ ነፍጠኛ እንደነበር[377] በማያሻማ ቃል ይጠቅሳል፡፡ ስለ ጎጃም አማራነት ታሪክ ማጣቀስ አስፈላጊ ሆኖ አይደለም፡፡ ነገር ግን ቅይጥ ኢትዮጵያዊያን እና የኦሮሞ ተስፋፊዎች ጎጃም ላይ የተለየ ትኩረት በማድረጋቸው ነገሩን አስረግጦ ማለፉ አስፈላጊ ስለሆነ ነው፡፡ የኦሮሞ ተስፋፊዎች ጎጃምን በተለየ ለም ነው ብለው ስለሚያስቡ መዋጥ ይፈልጋሉ፡፡ ቅይጦችም የኦሮሞን ተስፋፊዎች ያስደሰቱ እየመሰላቸው እና አማራን ያዳከሙ እየመሰላቸው የጎጃምን አማራ ሲፈታተኑ ይስተዋላሉ፡፡ የእነዚህ ወገኖቸ መከራከሪያም ጎጃም ውስጥ የኦሮሞ ወረራ ስለነበር የኦሮሞ ተጽእኖ አለ የሚል ነው፡፡ ይሄ ግን መሰረታዊ ስህተት ነው፡፡ ወደ ጎጃም የተሳካ የኦሮሞ ወረራ አልተደረገም፤ ሙከራዎችም በወቅቱ በነበሩት ጽኑአን አማሮች ክንድ ተደቁሰው ተመልሰዋል፡፡ ጎጃም ውስጥ እርግጥ ነው የትም ቦታ እንደነበረው አናሳ የኦሮሞ ሰዎች የኖሩ መሆናቸው አይካድም፡፡ እነዛ ግን ጎጃምን በወረራ የያዙ አልነበሩም፡፡ ከዛ ይልቅ ወደጎጃም በአማራ ነገስታት ወታደርነት የመጡ ናቸው፡፡ ልክ ደምቢያ ላይም አማራ ነገስታት የኦሮሞ ወታደሮችን ወስደው በራሱ በኦሮሞ ላይ ያዘምቱ እንደነበረው፡፡ የአጼ ሱስንዮስ ዜና መዋእል የሚያትተው ጎጃምን ለመውረር ኦሮሞ ብርቱ ትግል እንዳደረገ፤ ነገር ግን ንጉሱ ሱስንዮሰ አለ የተባውን የጦር አዛዦቻቸውን

[377] Schwab, Peter 1970. Rebellion in Gojam Province, Ethiopia. *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne des Études Africaines,* 4,2, 249-256. Taylor & Francis, Ltd. on behalf of the Canadian Association of African Studies

ጎጃምን እንዲጠብቅ ከማድረጋቸውም አልፎው ራሳቸው ንጉሱ በብዙ ፍልሚያ ያስከበሩት ግዛት ነበር፡፡ ኤድመንድ ኬለርም ይሄን ሀሳብ በሚያጠናክር መልኩ ኦሮሞዎች ወደ ጎጃምና በጌምድር መግባታቸውን ሲገልጽ በወረራ ሳይሆን በጦር ምርኮኛነት እና አልፎ አልፎም በጠባቂ ቅጥረኛ ወታደርነት እንደሆነ አስምሮበታል፡፡[378]

ሐምሌ ማርያም ድረስ ይታያል ከምኑ፡
ጎጃምን የሚያህል እስኪ አገር መርምሩ፡፡

ስለጎጃምና ቅኔ መቸም ሳንናገር አናልፍ፡፡ የአማርኛ ቋንቋ በስነ ጽሁፍ ረገድ በጣም ያደገ ነው፡፡ ይህም የአማራ አስተዋጽኦ ነው፡፡ በራሳቸው ፊደልና ቋንቋ ከሚጠቀሙ ጥቂት አገራት አንዷ ኢትዮጵያ እንድትሆን ያስቻለ ነው፡፡ በዚህ ዘመን የአማርኛ ስነጽሁፍ የጎጃም አማሮች ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል፡፡ በጠቅላላው አማራ በተለይ ደግሞ በጎጃም ሀሳብን በጽሁፍ መግለጽ ትልቅ ልማድ ነው፡፡ የዚህም ማኅበራዊ ልማድ አማርኛ የጽሁፍ ቋንቋነቱ እንዲዳብር አድርጓል፡፡ ቅኔ ትልቁ የአማራነት ጸጋ ነው፡ ፡ ሰምና ወርቅ የሆነው አማራ ትክክለኛ መገለጫው ቅኔ ነው፡፡ ቅኔ ለረጅም አመታት መማርን እና ልዩ የመረዳት ጸጋን የሚጠይቅ ነው፡፡ በቅኔ ረቂቅ የሆነ እሳቤን የምንኖርበት ነው፡፡ ቅኔ የምናብ እድገትን የሚያመለክት ነው፡፡ በቅኔ ነገራትን እያመሰጠሩና እየተራቀቁ ለጥበብ መኖርና በጥበብ መኖር የአማራ ባህል ነው፡፡ ከዚህም የተነሳ አማርኛ በጣም ጥልቅ ቋንቋ እንዲሆን አስችሎታል፡፡ አሁን አሁን እየተረሳ በተራ ንግግር እየተተካ መጣ እንጅ በድሮ ጊዜ ንግግርን በቀጥታ መናገር ብዙም ጥሩ አልነበረም ይባላል፡፡ የንግግር ብስለት የሚለካው ነገርን በምስጢር በመነጋገር ነበር፡፡ ይህንን የድሮ ንግግር ዘዴ ሰለመን ብለው ይጠሩታል፡፡

በዘመናዊ ሙዚቃም ጎጃም ትልቅ አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡ በእርግጥ ጎንደር በዚህ በጣም የታወቀ ይመስላል፡፡ አንዲት እውቅ አሜሪካዊት ፕሮፌሰር[379] ያጠናችውን ጥናት እንጥቀስ፡፡ እንደ ፕሮፍ. ሸለማይ ገለጻ ወጣቶች የሚማሩት አንዱና ትልቁ እውቀት የዜማ እውቀት ነው፡፡ ከሶስቱ በአንዱ ዜማ ቤቶች ይማራሉ፡፡ ዋናውና በጣም የታወቀው ዜማ ቤት በደቡባዊ ጎንደር፤ ከደብረታቦር 40 ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ የሚገኘው ቤተልሄም የዜማ ትምህርት ቤት ነው፡፡ ከጥንት ጀምሮ ታዋቂነት የነበረውና በግራኝ ጦርነት ጊዜ የያሬዳዊ ዜማን ከመጥፋት ያዳነ ዜማ ቤት ነው፡፡ ሁለተኛውም ዜማ ቤት እዚሁ ደቡባዊ ጎንደር የሚገኘው ቆማ ፋሲለደስ ገዳም ነው፡፡ ይህም በ17ኛው መቶ ክፍለዘመን መጀመሪያ ማለትም፤ በአጼ ፋሲለደስ እርዳታ መሆኑ ነው፤ እንደተመሰረተ ይነገራል፡፡ ሶስተኛው ደግሞ አቻበር የሚባለው ሲሆን ከብሩር ማርያም ገዳም ጋር የተያያዘ ነው፡፡ መገኛውም በሰሜናዊ ጎጃም ነው፡፡ የዜማ ስልቱም ከቆማ ፋሲለደስ ጋር ተቀራራቢ ነው፡፡

[378] Keller, Edmond J. 1981. Ethiopia: Revolution, Class, and the National Question. *African Affairs,* 80,321, 519-549. Oxford University Press on behalf of The Royal African Societ
[379] Shelemay, Kaufman Kay. 1992. *The Musician and Transmission of Religions Tradition: The Multiple Roles of the Ethiopian Dabtara.*

፫) ሶስተኛው ክፍል አማራ ሳይንት ነው፡፡ የጥንቱና ታላቁ የአማራ አገር ሳይንት፡፡ ሰማያዊ እና ምድራዊ ሰላም የተጋጠመበት፡፡ እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ ማለትም የከተማው ድምጽ ማጉያ (ሳይረን) እስከተነሳበት ጊዜ ድረስ ጥዋት በወያኔ ዘመን "የኢትዮጵያ ህዝብ ብሄራዊ መዝሙር" ሲዘመር ፍጥረት ሁሉ ቀጥ የሚልበት ደሴ ብቻ ነበር፡፡ አንድ የአዲስ አበባ ልጅ ያጋጠመውን እንዲህ ተናግሮ ነበር፡፡ "አንድ ጠዋት ሰው ሁሉ ለሰንደቅ ክብር ቆሞ ሳለ እኔ ባለማወቄ ፈጠን ፈጠን እያልኩ እራመድ ነበር፡፡ ከዛ ከየት መጣ ሳልል አንዱ ኮሌታየን አንቆ እያጣደፈ "አንተ እንግሊዛዊ ነህ ወይስ ምንድነህ ለሰንደቅ ክብር የማትቆመው?" አለኝ አለ፡፡ ደሴ በማይጨው ጦርነት ጊዜ የንጉሱ ጦር ጠቅላይ ሰፈር ነበር፡፡ ጣልያን በኤፐሪት ጋዝ ያሳረራቸውን ወገኖቸን የሚያሳይ ቪዲዮ ዩቱብ ላይ እናስታውሳለን፡፡ ንጉሱ እዛ ከትመው ተዋግተዋል፤ በአየር መቃወሚያ ሲተኩሱም ይታያል፤ አውሮፐላን መትተው ሲጥሉ ባርኔጣቸውን ከራሳቸው ከፍ፣ አንገታቸውን ሰበር አድርገው ለፈጣሪ ክብር ሲሰጡ ይታያሉ፡፡ የወይዘሮ ስህን ትምህርት ቤትም አብዮት በማቀጣጠል ግንባር ቀደም እንደሆነ የሚታወቅ ነው፡፡ የደሴ አማራ በህወሀት ወረራ ስር ከወደቀ ወዲህ ለረዥም ጊዜ ሲጋፈጥና ሲቃወም፤ ህወሀትን ረፍት ሲነሳ የኖረ ህዝብ ነው፡፡ ህወሀትና ደሴ ተስማምተውም ተግባብተውም አያውቁም፡፡ ልክ በየትም የአማራ ክፍል እንደሆነው ሁሉ በደሴም ተመሳሳይ ውግዘትና ተቃውሞ ነው ሲገጥመው የቆየው-- ህወሀት፡፡

የጦሳን ተራራ ዝንጀሮ አይወጣውም፡
ሰው ከተዋደደ እንከን አያጣውም፤

ሀይቅ እስጢፋኖስ፤ የአማራነት ዘውድ ታሪክ የተሰራበት፣ የእነ አባ ኢየሱስ ሞዐ እና ተክለ ሀይማኖት በአት፣ በአጼ ይኩኖ አምላክ እና በመጨረሻው የዛግዌ ንጉስ መካከል በሰላምና በፍቅር የዙፋን ሽግግር የተደረገበት፡፡

ከደሴ ተነስቶ ወደ ላሊበላ ስሄዱ አጼ ምኒልክ የውጫሌን ውል የተዋዋሉባት ትንሽ የድንጋይ ግድግዳ ያላት ቤት እናያለን፡፡ የክፉም የበጎም ታሪክ ምስክር የሆነችውን ውጫሌን፡፡ እቴጌ ጣይቱ፤ እምየ ምኒልክ፤ ግራዝማች የሴፍ፤ አንቶኔሊ እና እልፍ የንግስትና የንጉስ ባለሟሎች የተከራከሩበት፣ የታሪክ ቋጠሮ ውሉ የተፈታበት ወይም የተቋጨበት… ታሪካዊ ምድር… በኋላ የተከተሉ አፍሪካዊና ኢትዮጵያዊ ጉዳዮችን ተቆጣጥሮ የሚኖር የመንስኤ ምስክር ቦታ፡፡

ተራራማው አገር ታልፎ፣ ሜዳማና ቀዝቃዛ ቦታ ሲደረስ ዋድላ ደላንታ፤ ጋሸና ይገኛል፡፡ የአማራ የጥንት ምድር፡፡ ከጋሸና አርባ ኪሎ ሜትር የጠጠር መንገድ ጉዞ በኋላ ላሊበላ…

ቅዱስ ላሊበላ የምትሄዱ፡
አልጋ ባልጋ ነው መንገዱ፤

ወደ ላሊበላ የሚሄድን ሁሉም ሰው ስለሚያስተናግደው ነው አልጋ ባልጋ ነው መንገዱ የተባለው፡፡ በርግጥ ለተሳላሚው ስንቅ አቀባይ ህዝብ የሚኖርበት አገር ነው፡፡ እነዛ ትንንሽ መንደሮች የደከመውን ተሳላሚ ከመለኮት ቤት ጋር ሲያገናኙ ይኖራሉ፡፡ ላሊበላ አንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤትን ያየ መቸም ሳያደንቅ አያልፍም፡፡ በጣም ንጹህ፤ ግድግዳዎች በሙሉ በተለያዩ ስእሎች ያሸበረቁ፤ ከዚህ በፊት እዛ ትምህርት ቤት ተምረው ትልቅ ደረጃ የደረሱ ሰዎች ስም ዝርዝር፡ የትምህርት ደረጃ፡ ምን እንደሚሰሩና የት እንደሚኖሩ የሚገልጽ ዝርዝር ግድግዳ ላይ በደማቁ ተጽፎ ያለበት፡፡ አላማውም ተማሪዎች ትልቅነት በውስጣቸው እንዲያድር ለማድረግ ነው፡፡

ስለ ላሊበላ መቸም ለማድነቅ ቃላት አይበቁም፡፡ የሰው ልጅ ያንን በዛ ዘመን ስለመስራቱ ራሱ ጥርጥር ውስጥ የሚከት ነው፡፡ ለወትሮው ቤት ሲሰራ ከታች መሰረት ተጥሎ ወደ ላይ ነበር፡፡ ይህ ግን በተቃራኒው መሰረቱን ጣሪያ በማድረግ ወደ ምድር ልብ ውስጥ ገብቶ ወለሉን ማንጠፍ ነው፡፡ ላሊበላ የአድናቆት ስሜትን የሚፈታተን እጹብ ድንቅ ስራ ነው፡፡ አንድ ነገር ስታደንቅ በግሩም ቃላት ትገልጸዋለህ፡፡ ቃላት ሲያጥርህ ደግሞ በስሜትህ ትገልጸዋለህ፡፡ ስለላሊበላ ግን ቃላት ብቻ አይደለም የምታጣው፡፡ ስሜትም እንጅ፡፡ ስሜትህ ራሱ ሌላ ገላጭ ስሜት ይፈልጋል፡፡ ስለዚህ ላሊበላን ለማድነቅ አቅም እንኳ ታጣለህ ማለት ነው፡፡ ምን ማለት ነው ይሄ ታዲያ፡- ላሊበላ ከመደነቅም በላይ ነው፡፡ ከመደነቅ በላይ ግን ምንድ ነው? ግርምት አትለው ነገር ለመገረም ከቃላት በላይ የሆነውን ስሜት ማሳየት አለብህ፡፡ ላሊበላን ለማስረዳት ግን ስሜትህ ራሱ ይሰወራል፡፡ ብቻ ላሊበላ ግሩም… እጹብ… ድንቅ… ነው፡፡ ላሊበላ…. ውህው እንኳ ፈውስ የሆነ ምድር…

፬) አራተኛው ክፍል አማራ ጎንደር ነው፡፡ ጎንደር ሀይማኖተኛ፣ እንግዳ አክባሪ አገር፡፡ ቁስቋም፣ ፋሲል ግቢ የሚገኙ አብያተ መንግስታት፤ ቆብ አስጥል፤ አዘዞ ተክለ ሀይማኖት፣ ደብረ ገነት ኢየሱስ፤ የሰመመኑ አቤል ከተማ፤ ራስ ግምብ፤ ደብረ ብርሀን ስላሴ፤ እንቁላል ግንቦች፡፡ የዘንተራ አገር ጎንደር ማለትም በቱርክ የታገዘው የግራኝ ጦርነት የተገታበት ወይና ደጋ በጎንደር ይገኛል… አበቁለሽ ጎንደር… መዋኛ ገንዳው… የታንጉት ምስጢርዋ ደበክ ደበክ ባይ… ደጋግማ “ኧረ ባባጃሌው” የምትለው ሴት…. የኢትዮጵያ (የአማራ) ገናና መንግስት በተከዜ ማዶው ወጭት ሰባሪ ስሁል ሚካኤል የወደቀበት ቦታ…. አንገረብ ወንዝ…. በደርቡሽ ጦርነት መአት የደረሰባት….. በ1704 ዓ.ም የመሬት መንቀጥቀጥ የመታት…. ጠጭዎች አሁንም ድረስ የአበቁለሽን ወንበር እየተወለጋገዱ እንኳ ለጥ ብለው እጅ ነስተው “እሜቴ ይማሩኝ” ብለው የሚሄዱበት… ቤተ መንግስቱ ሶስተኛ ፎቅ ላይ በቀጥታ ከጣና ነፋስ የሚገባባት መስኮት… ንጉስ ፋሲለደስ ከቤተ መንግስታቸው በምስራቅ በኩል ካለው ተክለ ሀይማኖት ቤተ ክርስቲያን በቀስተ ደመና ድልድይ ይመላለሱበት የነበረ… በቀስተ ዳመናው ስር ያለው መንገድ ቆብ አስጥል መንገድ…

አስራ ሁለቱ የፋሲል ግቢ በሮች:- እጨጌ በር፣ አደናግር በር፣ እርግብ በር፣ ዣንጥራር በር፣ አዛዥ ጠቋሬ በር፣ ኳሊ በር፣ ፈረስ ባልደራስ በር፣ አደናግር በር… የቋረኞች መግቢያ፤ የሸዋ ማረፊያ፤ የትግሬ ማረፊያ፤ የስሜን በር ወዘተ… አጼ ቴዎድሮስ ጋር ተዋግታ አመድ ሆና የተሸነፈቻው ጎንደር፡፡ በአንድ ለእናቱና በታንጉት ምስጢር በሰው አእምሮ ታትማ የቀረቻው ጎንደር…. ጀምስ ብሩስ የኢትዮጵያን ጥንታዊነት የሚያበስረውን እና በመላው ዓለም ጠፍቶ የነበረውን የሄኖክ መጽሃፍ ያገኘበትና ለዓለም ያስተዋወቀበት፡፡ ከ"ባላገር" ጋር ሰንበቴ ማህበር ይጠጡ የነበሩት ንጉስ ዮሐንስ ሶስተኛ…. ሙዚቃ የሚወደውና የመጽሃፍት ቤት ግቢው ውስጥ ያሰራ ንጉስ… ዞብለው የተባለው የፋሲል የፈረስ ቤት…. የንጉስ ፋሲል የእንቁላል ወይም ዶሮ ርቢ ዘመናዊ ቤት…. ማስተር ወልደ ጊዮርጊስ የተባለ የፖርቱጋሎችን ጥበብ ወርሶ ጎንደርን የገነባ አማራ መሀንዲስ ታሪክ… የፈረንሳዩ ጀምስ ፖንሴት በመጣበት ዘመን በመስታዎት ስራ ጥበብ የተካኑ አማሮች የነበሯት… ጎንደር… ታላቅ የአርበኝነት ገድል የፈጸመችው ጎንደር….

ያች ቦታ የአማራ ዘር ከጥፋት የዳነባት፤ የአማራ ታሪክና ክብር ከወደቀበት እንደገና ከፍ ያለባት ናት፡፡ ከዚህም የተነሳ ጎንደር በተለምዶ የአፍሪካ ሻኛ ተብላ ትጠራለች፡፡ እንደገናም አማራ የወደቀባት፤ እንደገናም የተነሳባት፣ እንደገናም እየተነሳባት ያለ የአማራ ትንሳኤ ከተማ ጎንደር…. ሰክሮ በጨለማ የንጉሱን ኢያሱን በቅሎ ካልገዛሁ ብሎ የተገለገለ ሰው ታሪክ ጎንደር ላይ የሆነ ነው፡፡ ንጉሱም "ሂዱና መግቢያውን እዩት" ብለው በሰላም ሸኝተው በማግስቱ ስካሩ ሲለቀው አስጠርተው "እንካ ግዛት ይችን በቅሎ" ቢሉት እርሱም "ከጓደኞቼ ልማከር…" አለ፤ ንጉሱም "ማታ ስናይህ ብቻህን ነበርክ" ሲሉት "አይ አይደለም! ብቅልና ጌሾ አብረውኝ ነበሩ" ብሎ መልሶ በሳቅ ታለፈ፡ ፡ ጎንደር ሀብታም አገር ነው፤ በተለይም እጣን፣ ጥጥ፣ ሰሊጥ እና እህል በያይነቱ አምራች ነው፡፡ ከዘፋኞችዋ ብዛት የተነሳ የኢትዮጵያን የሙዚቃ ኢንዱስትሪ የመሩት ምድር… የይርጋ ዱባለ፣ አስቴር አወቀ፣ ፍቅርአዲስ ነቃጥበብ፣ ፋሲል ደሞዝ፣ አበበ ተካ፣ እንደልቤ ማንደፍሮ፣ ማናልሞሽ ዲቦ፣ ገነት ማስረሻ፣ አምሳል ምትኬና ሌሎች በርካታ ዘፋኞች መብቀያ….

በ1997 ዓ.ም በጎንደር ዩኒቨርሲቲ ውስጥ አመጽ ተነሳ፡፡ ከዩኒቨርሲቲ ጥርግ ተደርጎ ተባረረ ተማሪ--ለሰባት ቀን ያህል፡፡ ዩኒቨርሲቲው በቤተ ክርስቲያን ለተሳላሚው ተማሪ እንዳያስጠጉ ለፈፈ፡፡ የጎንደር ሰው ግን ሸሽጎ እቤቱ እያሳደረ እያበላ እያጠጣ ክፉ ቀንን አሳለፈላቸው፡፡ በደርግ የጎንደር ወጣቶች በኢህአፓነት እየተለቀሙ ሲረሸኑ ወላጆች የሌላ ክፍለ ሀገር ተማሪዎችን እቤታቸው ደብቀው ልጆቻቸውን "አንተ አገር ታውቃለህ ሂድና ተደበቅ፤ ይሄ ግን የሰው አገር ሰው ነው" ብለው ልከው እንግዳዎችን ደብቀው እንዳተረፉ አንድ የዚህ ታሪክ ተሳታፊ የደቡብ ሰው ተናግረዋል፡፡ "በሞቴ አፈር ስሆንልህ፤ በአንድ እጨት ስሄድ" እየተባሉ ጉርሻና ዳረጎት የሚሰጥበት አገር፡፡ የድሮ ግንብ ፍርስራሾች በብዙ ቦታ ዛሬም ድረስ ይታያሉ፡፡ የደርቡሽ፤ ጣልያን፤ የእንግሊዝ

ድብደባ እና የመሬት መንቀጥቀጥ እንዲሁም የዘመነ መሳፍንት ስርአተ አልበኝነት ባያጠፏት ኖሮ ጎንደር የጥንቷ ትልቅ አበባ ከተማ ነበረች፡፡

ብርቧክሶች የባህል ምሽት ቤት፤ ቋራ ሆቴል፤ ሰርክል ሆቴል፤ ተራራ ሆቴል፤ ሀበሻ የባህል ምግብ ቤት፤ ጃን ተከል ዋርካና መናፈሻው፤ ጉዛራ መናፈሻ፤ ሳሙና በር ያሉ መዝናኛዎች፤ ብሪጅ እስራኤል መዝናኛ፤ ወዘተ ጎንደር ለሰነበተ ትውስታዎች ናቸው-- ውል ውል እያሉ የሚያስቸግሩ፡፡ ድግስ ሲደገስ ክርስቲያኑ ሙስሊሞችን ይጠራል፡፡ ከዛ የሚመጡትን ሙስሊሞች ቁጥር ገምቶ የሚበቃቸውን የእርድ እንስሳ ያዘጋጃል፡፡ እንደ ቁጥራቸው በግ ወይም ወይፈን ይዘጋጅላቸዋል፡፡ ከዛም ሙስሊም እንዲባርክላቸው ይደረጋል፡፡ ሙስሊሞችም ሲድሩ ወይም ሲደግሱ እንዲሁ ያደርጋሉ፡፡ የጎንደር አማራ አንዱን ዳስ በመጋረጃ ወይም በሸበባ ቅጠል ይከፍልና አንድ ላይ ደግሶ ይዳዳራል፡፡ ሙስሊሞች በዛ በኩል፤ ክርስቲያኖች በዚህ በኩል ጉድ ጉድ እያሉ ስርጋቸውን ያደርጋሉ፡ ፡

ጎንደር ከዘመናት በኋላ ወርቅ አበድሮ ጠጠር የተመለሰለት የአማራ አገር ነው፡ ፡ በአጠቃላይ የአማራ ህዝብ ለትግሬ የችግሩ ቀን መጠጊያ ሆኖ ሲቤዠው ነው የኖረው፡ ፡ በጎንደር በኩል ያለውን ለመዳሰስ ያህል፡- ጎንደርና ትግሬ በጉርብትና ኖረዋል፡፡ ትግሬ በተፈጥሮ የተጎዳ ስለሆነ ጎንደር ከጥንት እስከ 1983 ዓ.ም ድረስ ከትግሬ የሚመጡ ሰዎችን ወገቧን ታጥቃ ስታስተናግድ ነው የኖረችው፡፡ የጎንደር ህዝብ ለትግሬ አንድ ቀን በሩን ዘግቶበት አያውቅም፡፡ ለዘመናት ከትግሬ የሚመጡ ሰዎች የቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ይሰጡ ነበር፡፡ ማነጽና ካብ መካብ የመሳሰሉ ሞያዎችን ይሰሩ ነበር፡፡ በማሳ እየተቀጠሩ ይሰሩ ነበር፡፡ ስራ እንኳን ባይሰሩም በየድግሱ ተጠርተውም ሳይጠሩም ይስተናገዱ ነበር፡፡ ከእያዳንዱ የጎንደር ሰው ቤት አጠገብ ግባዛ ወይም ጎጆ ወይም በረንዳ ላይ ቆጥ መሳይ አልጋ ይሰራላቸውና እዛ ይኖራሉ፡፡ ስራ ሲኖር ይሰራሉ፡፡ ስራ ሳይኖር እንደቤተሰብ አብረው ይኖራሉ፡፡ ለሽያጭ የሚሆን ነገር ሲፈልጉም ቃርሚያ ይለቅማሉ፡ ፡ አማሮችም "ቃርሚያ" ተውላቸው ይላሉ፡፡ ከደግነታቸው ብዛት አማሮች አውድማ እንኳ ጨርሰው አይጠርጉም፡፡ ለትግሬዎች ተውላቸው እያሉ ትርፍራፊ እህል ይተውላቸዋል፡፡ ያንን ጠርገው ለራሳቸው ይወስዳሉ፡፡ በየመንደሩ እየሄዱ ደግሞ ሰባራ ማድጋ፤ ወንፊት፤ ምጣድ ወዘተ ይጠግናሉ፡፡ ለስራቸው ክፍያም ቤት ያፈራውን ይመገባሉ፤ ገንዘብ ይሰጣቸዋል፤ እንደገናም እህል ይሰፈርላቸዋል፡፡ ዘወትር የጎንደር ህዝብ ትግሬዎችን በቤቱ አስጠግቶ ያኖራል፤ ስራ ያሰራል፤ ከማኅበራዊ ህይዎቱ ደህ ናቸው፡ መጤ ናቸው ሳይል ያስተናግዳቸዋል፡፡ አንድም ጎንደሬ ለትግሬ ክፉ አይን አሳይቶ አያውቅም፡፡ የትግራይ መጻተኞች የጎንደር እንግዳ፤ ግን ቤተሰብ ሆነው ነው የኖሩት፡፡ ስንቶቹ ክፉ ቀን ያለፈላቸው በጎንደር ደግነት ነው፡፡

ህወሀት ወደ ስልጣን ሲመጣ ደርግ የጎንደርን ወጣቶች ስለጨፈጨፈ ከጎንደር ጋር ጠላትነትን አፍርቶ ነበር፡፡ የደርግ ወታደሮች ክብሩን ወዳድ የሆነውን አማራ በብዙ መልኩ ተፈታትነውት ነበር፡፡ ባለትዳሮችን ሁሉ ይደፍሩ ነበር፡፡ ደርግን አምርረው በመጥላትም የጎንደር አማሮች ለወያኔ ስንቅ እያቀበሉ፡ የደከመውን እያሳረፉ፡ እየተንከባከቡ፡ መረጃ እየሰጡ፡ እያገዙ፡ አሳልፈው ወደ ጎጃም እና ሸዋ ላኩት፡፡ ደርግን

የተዋጉላቸውም አሉ፡፡ ወያኔዎችን ከተወሰኑ ቦታዎች ማለትም ከጋይንትና ደብረ ታቦር በቀር የጎንደር ሰው በሰላም ነበር አሳልፎ የሸኛቸው፡፡ ምግብ እያበላ፤ ዉሃ አያጠጣ፤ ደርግን ራሱ እየተዋጋ አመጣቸው፡፡ በዚህ መልክ ጎንደር የኋላ ገዳዮቹን ለጎጃም አሳልፎ ላከ፡፡ ጎጃምም ጎንደር አምኖ ከላከው ምን አደርጋለሁ እንግዲህ ብሎ ወደሸዋ አሳልፎ ላከ፡፡

ግን አገር እንደተቆጣጠሩ ያደረጉት የመጀመሪያ ስራ ጎንደር ውስጥ የነበረን ንብረት ሁሉ ወደ ትግሬ ማጋዝ ነበር፡፡ የአርበኞች ገጀራ አልቀራቸውም፡፡ ፋሲለደስ ግቢ ውስጥ ገብተው ሰፈሩበት፡፡ ውስጡ ኖሩበት፡፡ ልብስ ሁሉ አስጥተውበት ይዉሉ ነበር---ለረጅም ጊዜ፡፡ በመቀጠል ተሰሚነት ያላቸውን ሰዎች እያደኑ እያፈኑ ጨረሷቸው፡፡ ከፊሎችን በመጠጥ ቤት ግርግር እያስመሰሉ ገደሏቸው፡፡ እስካሁን የት እንደደረሱ ያልታወቁ ብዙ ናቸው፡፡ የመብራት ማመንጫ አልቀረም ሲያግዙት፡፡ እንደ አጀማመራቸው ጎንደርን ራስዋን የሆነ ትልቅ የጭነት ማሽን ቢያገኙ የሚወስዷት ነበር የሚመስለው፡፡ በእርግጥ በኋላ በተለያየ ጊዜ ቦታውን እየሸራረፉ መውሰዳቸው አልቀረም፡፡ አሁንም እየወሰዱ ናቸው፡፡ ከመሬት ኩርመማው የተነሳ ትግራይ በየእለቱ እያበጠች፤ ጎንደር በእየለቱ እየከሳች ትሄዳለች፡፡

እያበላ እያጠጣ፣ መንገድ እየመራ ያመጣቸው የወልቃይትና ጠገዴ አማራ የመጀመሪያው ገፈት ቀማሽ ሆነ፡፡ መሬቱን የትግራይን ምልስ ጦር በነዋሪነት አሰፈሩበት፡፡ ወንዶችን እያደኑ ገደሉ፡፡ ሴቶችን እያስገደዱ ልጅ ወለዱባቸው፡፡ በግፍ እየጨፈጨፉ ጨረሷቸው፡፡ ሁሉንም ያበላቸውን ያጠጣቸውን፤ ከፉ ቀን ያሳለፋቸውን የጎንደር ህዝብ አጎሳቆሉት፤ ገደሉት፤ በእድገት የዓለም ጭራ እንዲሆን አደረጉት፤ መሬቱን ወሰዱበት፡ ወደትግራይ ለመውሰድ ያልተመቻቸውን ቦታ ሁሉ ለሱዳን ሰጡበት፡፡ ሰሊጥ አምራቹን ህዝብ የዋጋ ተመን እየጣሉ ምርቱን ራሳቸው ይረከቡታል፤ የአገራችን የአማራ ህዝብም ሲያለማ ከርሞ እርሱ እርቃኑን ይቀራል---እስከ ዛሬ ድረስ፡፡ ምንም አይነት የመሰረተ ልማት እንዳይደረግለት አደረጉት፡፡ ብዙ የጎንደር ህዝብ እስካሁን ድረስ በበቅሎ፤ ግመል እና በእግር ነው ረጃጅም ርቀት የሚጓዘው፡፡ ጎንደር ላይ የተመረተ ምርት ቀድሞ ሱዳን ገበያ ላይ ነው የሚውለው፡፡ ስሜን ወገራ የተመረተ ገብስና ስንዴ ጎንደር ሳይቀምሰው ካርቱም ገበያ ይውላል፡፡ የአማራ የሀብት ምንጭ መሬትና ከብት በመሆኑ ከብቶችን በመኪና እየጫኑ ወደሱዳን ለአመታት ሲያጓጉዙ ከረሙ--አሁንም ቀጥለውበታል፡፡ የዚህ ዋና አላማው ለራሳቸው ገቢ ማግኘት እና በሂደት አማራውን ከብት አልባ አድርጎ ስደተኛ ማድረግ ነው፡፡ ይህም ለህወሀቶች ጎንደርን እና ሳይንትን በግዛታቸው ስር የመጠቅለል አላማ ትልቅ አስተዋጽኦ ያደርጋል፡፡ አማራ ከብት ከሌለው መሬቱን ማረስ አይችልም፡፡ መሬቱን ካላረሰ ደግሞ ጥሎት ይሰደዳል፡፡ ያን ጊዜም ህወሀት ይረከበዋል፡፡

የህወሀት ታላቋ ሪፐብሊክ ህልም ትግራይ ብቻ ናት ብሎ የሚያስብ ይኖራል፡፡ ስህተት ነው፡፡ የህወሀት የህልም ድንበር አባይ ወንዝ ነው፡፡ እርሱም ጎጃምን እና አብዛኛውን ሳይንትን ይጨምራል፡፡ ታላቋን ትግራይ ሲመሰርቱም ህዝቡን በማጥፋት ነው፡፡ ህዝቡ ካልጠፋ ከተቀረው የአማራ ወገኑ ጋር ሊነጠልና እሺ ብሎ ስለማይሄድላቸው ብቸኛው አማራጭ ህዝቡን ማጥፋት ነው፡፡ በሀያ አምስት ዓመት

ውስጥ የጎንደርን ሲሶ መሬት ሲወስዱ ማንም ምንም አላላቸውም፡፡ በዚህ ሲሶ ምድር ውስጥ የሚኖርም ህዝብ በአብዛኛው ጠፍቷል፡፡ በዚህ ስሌት ከሄድን ከአስራ አምስት ዓመት በኋላ ሙሉ ጎንደር በእጃቸው ትሆናለች፡፡ ካሁኑ እንኳ ጃኖራን፤ ራስ ደጀንን እና ደባርቅና አምባጊዮርጊስን ለማካለል እየተንቀሳቀሱ ነው፡፡ በመማሪያ መጽሃፍቶቻቸውም የትግራይ ግዛት እንደሆኑ ለአዲሱ ትውልድ እያስተማሩ መቆየታቸው የሚታወስ ነው፡፡ ምንም እንኳ ትምህርት ሚኒስቴር እነዛን መጽሀፎች ሰበሰበ ቢባልም የህወሀት መሰረታዊ እቅድ ጊዜ ለመግዛት ካልሆነ በቀር አይለወጥም፡፡ እነሱ ልጆቻውን ሲያሳድጉ “ይሄ ይሄ ምድር ያንተ አገር ነው፤ ትግራይ ነው” እያሉ እንጅ “ኢትዮጵያ ነው” እያሉ አይደለም፡፡ እናም በስሌቱ መሰረት ከ50 ዓመት በኋላ ጎጃምና ሳይንት የተባሉ አገሮች አይኖሩም፡፡ እዛ የሚኖር አማራ የተባለ ህዝብም አይኖርም፡፡ ለዚህም ነው እቅዳችን 60 ወይም 70 ዓመት ነው የሚሉት፡፡ ይህ ጊዜ አማራን ለማጥፋትና የአማራን አገር ትግራይ ለማድረግ በቂ እንደሆነ አስልተውት ነው፡፡ በአሁኑ ጊዜ ደግሞ ህዝብን ማጥፋት ቀላል ሆነላቸው፡፡ በቴክኖሎጅ በመታገዝ ማንም ሳይሰማ ህዝብን መጨረስ ያስችላቸዋል፡፡ እያደረጉትም ነው፡፡ በአንድ ጊዜ አይደለም የሚጨርሱት፡፡ በዚህ ሰፊ የጊዜ እቅድ በዘዴ ነው፡፡ ቀስ በቀስ አማራን ተረት ለማድረግ ነው እየሰሩ ያሉት፡፡

ይህንን ሁሉ ሴራ የሚሰሩት ገና የትግራይን መንግስት መመስረት ብዙ ስለሚቀረው እንጅ ቀድሞ ይዘውት የተነሱት ሀሳባቸው ስላልቀረ ነው፡፡ ለዚህም ማረጋገጫው የነጻ አውጭ ስማቸውን አለመቀየራቸው እና የጥላቻ ዘመቻቸው እየባሰበት መምጣቱ ነው፡፡ ለምን የትግራይ ህዝብ ነጻ አውጭ የሚለው ስማቸው አልተቀየረም ለሚለው መልሱ የትግራይ አስተማማኝ ነጻነት የሚታወጀው አማራ ሲያልቅ ወይም ተጽእኖ ማምጣት ወደማይችልበት አናሳ ብሄርነት ሲቀየር ብቻ ነው፡፡ አማራ እስከሚያልቅ ድረስ የትግራይ ነጻ አውጭነት ስምና ስራቸው ይቀጥላል፡፡ እነሱ ሞኞች አይደሉም፡፡ ለጊዜው የያዙት ስልጣን እና ያገኙት ድል አስተማማኝ እና ዘለቄታዊ እንዳልሆነ ያውቃሉ፡፡ ለዚህም ትግራይን ነጻ ማውጣት ገና ሂደት እንጅ ግብ ላይ አልደረሰም ይላሉ፡፡ የትግራይ ነጻነት ግቡን የሚመታው አማራ ጠፍቶ የአማራ ለም መሬቶች የትግራይ ሲሆኑ እና ተው ብሎ የሚገዳደራቸው አማራ ሲጠፋ ብቻ ነው፡፡ ይህም ማለት በእነሱ ስሌት ትግራይ የወታደራዊ ነጻነት እንጅ ያገኘቸው ገና የኢኮኖሚ ነጻነት አላገኘችም፤ በወደፊት ታላቅ ሪፐብሊክነት ደህንነትዋም ከአማራ ተጽእኖ ነጻ በምትወጣበት ቅርጽ አይደለም ያለችው፡፡ ስለዚህም የትግራይ ህዝብ ገና ነጻ አልወጣም ብለው ስለሚያስቡ እስከቀደመ ስምና ግብራቸው እንደቀጠሉ ናቸው፡፡ ያለ ምንም ጥርጥር ትግራይ ነጻ ሆነች የሚባለው አማራ ጨርሶ ሲጠፋ ብቻ ወይም ተመናምኖ አናሳ ሲሆን ብቻ ነው፡፡ እስከዛ ድረስ አማራን ማጥፋት እና የትግራይን የመሬት፤ የህብትና መሰል ስፋትና ግንባታ መስራት ተጠናክሮ ይቀጥላል፡፡ የያዙት ድል ጊዜያዊ መሆኑን ይገነዘባሉ፡፡ ስለዚህም ይህንን ጊዜያዊ ድል መሰረት ለማስያዝ ተግተው ይሰራሉ፡፡ ትግራይ ነጻ ለመውጣት ገና ማድረግ ያለባት ብዙ ነገር አለ የተባለውን ሰፋ አድርገን እንመልከት፡፡

በመጀመሪያ የህወሀት መሰረታዊ ባህርይና አላማ የመለወጥ አዝማሚያ አላሳየም፡፡ ይሄውም ህወሀት የትግራይን ህዝብ ነጻ ለማውጣት የተመሰረተ ድርጅት

መሆኑ ይታወቃል፡፡ ገና ከጅምሩ የትግራይ ህዝብ ነጻ እንዲወጣ የተፈለገው ከኢትዮጵያ ኢምፔሪያሊስት መንግስት (አሁን የሌለ)፤ ከትግራይ ኢትዮጵያኒስት መሳፍንት (አሁን የሌሉ)፤ ከጨቋኟ የአማራ ብሄር እና የአማራው ነው ተብሎ ከታሰበው ኦሮቶዶክስ ሀይማኖት ነው፡፡ ህወሀት የትግራይን ህዝብ ከእነዚህ ወገኖች ነጻ ለማውጣት ሲያቅድ ዋና አላማው አድርጎት የተነሳው የትግራይን ሪፑብሊክ መመስረት ነበር፡፡ በጊዜው የኢትዮጵያኒስት ትግሬዎች ተጽእኖ በማየሉ እና ዋና አጋዥቸው የነበረው ሻዕብያ እናንተ ቅኝ ስላልተገዛችሁ ከቅኝ ግዛት ነጻ ለመውጣት የምትታገሉበት ምክንያት የለም፤ የእናንተ ብሄራዊ ጭቆና ስለሆነ ከብሄራዊ ጭቆና ነው ነጻ መውጣት ያለባችሁ፤ አለበለዛ የኤርትራን[380] የቅኝ ተገዥነት ጥያቄና ትግል ታደበዝዛላችሁ የሚል አቋም ስለተያዘባቸው አቋማቸውን ለጊዜውም ቢሆን በሰነድ ደረጃ ለውጠዋል፡፡

ሆኖም አቋማቸውን በሰነድ ደረጃ ቢቀይሩም የትግራይ ነጻ መንግስትነት አስተሳሰብ በአመራርና ታጋዮቹ ዘንድ ያልተጻፈ ህግ ሆኖ ቆይቷል፡፡ ያ ያልተጻፈ ህግም እስከአሁን ድረስ በልዩ ልዩ መንገዶች እየተንጸባረቀ ነው፡፡ በተለያዩ አለማቀፍ መስሪያ ቤቶችና ድረገጾች እውቅና እንዲያገኝ የተደረገው ካርታ፣ የአማራን ተፈጥሯዊና ታሪካዊ ሀብቶች በትግራይ ሀብትነት ማስተዋወቅ የመሳሰሉት የ1967/8ቱ የተጻፈ ሰነድ ነገር ግን በኋላ የተቀየረ ሰነድ ሌላኛ ይፋዊ የወረቀት ስራ መገለጫዎች ናቸው፡፡ ዞሮ ዞሮ ህወሀት ኢትዮጵያኒስት ትግሬዎችንና መሳፍንቶቻቸውን አጥፍቷል፤ በምትኩም ከትግሬነት እና ትግራዊነት ውጭ ሌላ ዓለም ያለ የማይመስለው ህዝብ መፍጠር ችሏል፡፡ የኢትዮጵያ ኢምፔሪያስት መንግስት ብሎ የከሰሰውን መንግስት ራሱ ተቆጣጥሮ ለትግራይ አጎብዳጅ አገዛዝ አድርጓል፤ የኦሮቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንን ቅርስ በመዝረፍ፣ ደህና አባቶችን በማጥፋት የአገዛዙ ጭካኔ ባራኪ በሆኑ ካድሬዎች ሞልቷል፤ በዚህም የቤተ ክርስቲያኒቷን ህዝባዊ ጫና ፈጣሪነት ባዶ አድርጓል፡፡ ይሄም ሁሉ ሆኖ ህወሀት የትግራይ ነጻ አውጭነት ስምና ግብሩን አልለወጠም፡፡ በኢትዮጵያ ውስጥ ተጨባጭ ፖለቲካዊ ለውጥ እንዲመጣም ፍላጎት አላሳየም፡፡ አማራና የአማራ የሆነው ነገር ሁሉ ላይ ይዞት ከተነሳው እኩይ አላማ አንድ መስመር እንኳ ፈቀቅ የማለት አዝማሚያ አላሳየም፡፡

"ታዲያ ምን ቀረ?" ከተባለ የትግራይ ህዝብ ገና ሙሉ በሙሉ ነጻ አልወጣም፡፡ የትግራይ ህዝብ ነጻ አልወጣም ማለትም ለመጨረሻው ነጻነት የሚያስፈልጉት ነገሮች ገና አልተሟሉም ማለት ነው፡፡ የትግራይ ህዝብ ሙሉ በሙሉ ነጻ ወጣ የሚባለው ምን ምን ነገሮች ሲሟሉ ነው?

---

[380] Medhane Tadesse 1999. *The Eritrean-Ethiopian War: Retrospect and Prospects: Reflections on the Making of Conflicts in the Horn of Africa, 1991-1998.* Mega Printing. See Tronvoll, Kjetil and Tekeste, Negash 2000. *Brothers at War: Making Sense of the Eritrean-Ethiopian War.*

1) አማራ በስነህዝብ ብዛት አናሳ ቁጥር ሆኖ ለተስፋፊዋ ትግራይ ምንም አይነት የፖለቲካና ኢኮኖሚ ስጋት የማይሆንበት፤

2) ለኢትዮጵያ መልሶ አንድነት ግንባታ ሌላውን ህብረተሰብ ማስተባበር እንዳይችል ማኅበራዊ መሰረቱ ተንዶና ሳስቶ ማለቁ ሲረጋገጥ፤

3) አማራ አናሳ ቁጥር መሆኑ ሲረጋገጥ፤ አማራን ለመቀነስም የሚከተሉት ስልቶች በተግባር ውለው ፍሬያማ መሆናቸው ሲረጋገጥ፤ ከእነዚህም፡- ሀ) የስነህዝብ ቅነሳ ፖሊሲ በአማራ "ክልል" በገፍ መተግበር፤ ለ) የጤና ጥበቃ ማሽቆልቆልና ቀላል ህመሞች ገዳይ ሆነው ህዝቡን እንዲቀንሱት ማድረግ፤ ሐ) በልዩ ልዩ ሰበቦች መግደል፤ መ) አማራን ከኢኮኖሚውና ፖለቲካዊ መድረክ ገለል በማድረግ ለድህነትና ስራ አጥነት ማጋለጥ እና በዚህም ሳቢያ በገፍ እንዲሰደድና የህዝብ ቁጥሩ እንዲመናመን ማድረግ፤ ሠ) ሌላ ክልሎች በሚል ማፈናቀልና መጨፍጨፍ-- በዛውም የህዝቡን ቁጥር መቀነስ፤ ረ) የዚህ ጥቅል ውጤትም (በተለይ በከተማው) የትዳር አጋር ምስረታን እድሜ በማራዘም የህዝቡ ቁጥር ላይ ቅነሳ እንዲያሳይ ማድረግ፤ ሰ) አማራ የሚኖርባቸውን ነባር ቦታዎች ወደ ትግራይ እና ሌላ ክልሎች ቀምቶ በመከለል በቀጥታ የህዝቡን ቁጥር የሚቀንስበትን ሁኔታ ማመቻቸት እና የመሳሰሉት ናቸው፡፡

4) አማራውን በሁሉም ብሄሮች የተጠላና ሁሉም ጦር የሚመዘበት ማድረግ በዚህም አማራ ለነጻቱም ሆነ ለምንም አይነት ለውጥ እንደልቡ መንቀሳቀስ የማይችልበት ደረጃ እንዲደርስ ማድረግ፤

5) ትግራይ በኃይልና ኢንዱስትሪ ራሷን የቻለች መሆን፡፡ ትግራይ ከራሷ የሐይል ምንጭ አመንጭታ የኢንዱስትሪ ምርትን ለማምረት የሚያስችል እድል የላትም፡ ፡ ስለሆነም አንድ ዘዴ መዘየድ አለበት፡፡ እርሱም ቤኒሻንጉል ጉምዝን (የጎጃም ክፍል መተከልን) ለብቻው በመከለል የአባይ ግድብን መገንባት እና ያንን አካባቢ የትግራይ አካል በማድረግ ለወደፊቷ ትግራይ ጠቃሚ ግብአት ማግኘት፤ ይሄውም፡- ሀ) ከግድቡ የሚገኘን ኃይል ለትግራይ ኢንዱስትሪዎች አገልግሎት ማዋል፤ ለ) ግድቡን ለጅኦ-ፖለቲካዊ አገልግሎት በማዋል ትግራይን በግብጽ፣ ሱዳን እና ኤርትራ ሞገስ ያላት አገር ማድረግ፤ ሐ) በዚህ ግድብ ሰበብ ከሰሜን ሱዳን ጋር አማራን ድንበሩን መቁረጥ፡፡ የመተማን፣ የአርማጭሆን፣ የሁመራን መሬት ወደትግሬ መወሰድና የተቀረውም ለሱዳን መስጠት እንዲሁም ቅማንትን እንደመተላለፊያ ኮሪዶር ለመጠቀም እየተሰራ ያለው ወደዚህ የሚያመራ ነው፡፡ መ) በዚህ ኮሪዶርና በግድቡ ሳቢያ ትግራይን ከደቡብ ሱዳን ጋር አጋር አገር ማድረግ፡፡ በዚህም የአማራን ብቻ ሳይሆን የወደፊቱን የኦሮሞና የደቡብ ኢትዮጵያ ሁኔታዎች በቀላሉ መቆጣጠር ይቻላል፡፡ በደቡብ ሱዳን ውስጥ ትግል የሚደረግበትንም በር ይዘጋል፡፡

ከአንድ እስከ አምስት የተዘረዘሩትን ነገሮች ህወሀት አሁንም እየሰራ ነው፡፡ በእነዚህ አቋሞቹ ላይ ለውጥ አላሳየም፡፡ በእነዚህ አቋሞች ላይ ለውጥ አለማሳየቱ ደግሞ ህወሀት እቅዱን ለማሳካት ሌላ አካሄድ እየተከተለ ነው ማለት ነው፡፡ ዋና አቋሞቹን

በተለያዩ ዘዴዎች ማስቀጠል፡፡ ህወሀት ላለመለወጡ ተጨማሪ ማስረጃዎችም አሉ፡- ሀ) የትግራይ ህዝብ በአማራ ላይ ለአርባ ዓመት የተጋተውን ጥላቻ በማጠናከር ላይ መሆኑ፤ ለ) በብሄሮች መካከል ግጭት የመፍጠር አዝማሚያው ጊዜውን እየጠበቀ የሚፈነዳ ለመሆኑ ከበቂ በላይ ማረጋገጫ ያለ መሆኑ፤ ሐ) ለፖለቲካዊ መድረክ ሙሉ በሙሉ ዝግ ሆኖ የግላጭ ጠብመንጃ አገዛዝ ማስፈኑ፤ መ) የትግራይ ህዝብ ከተቀረው የኢትዮጵያ ህዝብ ጋር የተገነባለት የጥላቻ ግድግዳ በመፍረስ ፈንታ የበለጠ እንዲጠብቅ እየተደረገ መሆኑ፤ ሠ) የአማራን መሬቶች የወሰደውን አለተጠያቂነት ይዞ ለመቅረት እና ሌላም ለመውሰድ የሞት ሽረት ትግል እያደረገ መሆኑ፤ ረ) የአማራን ወጣት ያሰራቸውን በመፍታት ፋንታ በገፍ እያሰረና እየገደለ መሆኑ ዋና ዋናዎቹ ናቸው፡፡

እንግዲህ ከላይ የተገለጸውን የህወሀት እቅድ ለማስፈጸም የኢትዮጵያን መንግስት ስልጣን ለረዥም ጊዜ በመቆጣጠር የትግራይን ወደ አገርነት የሚያመራ መሰረተ ልማት መዘርጋት፣ አማራውን በተዘረዘረው መሰረት አናሳ ህዝብ ማድረግ፣ እና ትግራይ በዓለም አቀፍ መድረክ እውቅና የምታገኝበትን መንገድ በኢትዮጵያ ትከሻ ላይ ማካሄድ ዋና ዋና መሳሪያዎች ናቸው፡፡ ይሄ እንዲሆንም የኢትዮጵያን መንግስታዊ ስልጣን ለረዥም ጊዜ መቆጣጠር አለባቸው (በእነሱ ቋንቋ መቶ ዓመት የሚሉት)፡፡ ኢትዮጵያን ረዥም ጊዜ መግዛት እና የወደፊቷ ትግራይ ሪፑብሊክ ማብቀያ መደብ ማድረግ፡፡ የዚህ ሁሉ ሂደት እንግዲህ ቀድሞ ሸዋ፣ በኋላ ሁሉም አካባቢ አማሮች ገፈት ቀማሽ ሆነዋል፡፡ በተለይ ጎንደር ግን የዚህ ሁሉ የትግራይ ብሄራዊ ጥቅም መፈጸሚያ በር ስለሆነ እግሩ እጅግ ሰፊ ነው፡፡ እናም ወርቅ አበድሮ ጠጠር የተመለሰለት ጎንደር፡፡

፭) አምስተኛው ክፍል አማራ ወደ በመላው ኢትዮጵያ እና በመላው ዓለም ተበትኖ ይኖራል፡፡ ታሪካዊ ቦታውን የተቀማ እና የተሰደደ እንዲሁም አሁንም ርስቱን በመቀማት እና ወደ ተለያዩ ክልሎች ወደመቀላቀል እና መሰደድ ላይ ያለ አማራ ነው፡፡ በጥንት ባድማው ማለትም ከአራቱ ግዛቶች ውጭ ያለው አማራ የዘር መጥፋት ሰለባ፣ በቁሙ የታረደ፣ የተገደለ፣ ወደገል የተጣለ፣ በሰቀቀን የሚኖር ነው፡፡ አራቱ ክፍሎች ይሄንን አስተባብረው ታሪካዊ ይዞታውን ማረጋገጥ እና አምስተኛው ምናባዊ ብቻ ሳይሆን መሬታዊ ህዝብ እንዲሆን የትውልድ አደራ አለባቸው፡፡

ሰክረህ ስታየው፤
አንዱ ዛፍ ብዙ ነው

በአሜሪካ አገር አንድ ፈረንጅ አንትሮፖሎጅስት "አማራ በውስጡ ስንት ጎሳዎች አሉት? ማን ማንስ ይባላሉ?" ብሎ ይጠይቃል፡፡ ኬንያና ታንዛኒያ ውስጥ ስለሚያጠና አማራም እንደሌሎቹ የምስራቅ አፍሪካ ነገዶች (ትራይቦች) ሁሉ በውስጡ ንኡሳን ጎሳዎች እንዳሉት ገምቶ ነው፡፡ "አይ እንደዛ አይደለም፤ አማራ አማራ ብቻ ነው፤ በውስጡ ንኡሳን ጎሳዎች የሉትም፡፡ አማራ አንድ ብሄር ወይም አንድ ህዝብ ወይም አንድ ኢትኒክ ግሩፕ (ዘውጌ ማኅበረሰብ) ነው" የሚል መልስ ተሰጠው፡፡ ኢትዮጵያ ውስጥ

በውስጣቸው ጎሳዎች ከሌሏቸው ህዝቦች አንዱ አማራ መሆኑን፤ ሌላው ሁሉ አንድ ብሄር ቢሆን እንኳ በውስጡ ጎሳዎች እንዳሉት፡፡ ለምሳሌ ኦሮሞን፣ ሲዳማን፣ ወላይታን፣ ሱማሌን፣ ጉራጌን ወዘተርፈ መውሰድ እንደሚችል ተጨመረለት፡፡

አማራ በውስጡ ሌላ ንኡሳን ጎሳዎች ስለሌሉት እገሌ ጎሳ፣ እገሌ ጎሳ እየተባባለ መጠራራት አይችልም፡፡ ከዛ ይልቅ ለመጠራራት የሚጠቀመው ባድማውን ወይም ቀየውን ነው፡፡ ለምሳሌ ተጉለቴ፣ ዳሞቴ፣ ጋይንቴ፣ ደምቤ፣ ስሜነኛ፣ ሳይንቴ፣ ላስቴ፣ እና ወዘተ እየተባባለ ነው የሚጠራራው፡፡ የብዙ ሰዎች መሰረታዊ ስህተት የሚመነጨው ይሄንን ካለመረዳት ነው፡፡ ሰው ጎጃሜ ነኝ፣ ጎንደሬ ነኝ ሲል አማራነቱን አለመጥራቱን እንደሌላ ነገር ይገነዘቡታል፡፡ እውነታው ግን የእነዚህ አጠራሮች ቁምነገር የማጣቀሻ ጉዳይ እንጅ የማንነት ጉዳይ አይደለም፡፡ ለምሳሌ በሱማሌ ውስጥ ዱባንቴ፣ ኢሳቅ፣ ሀዊየ፣ ዳሮድ ወዘተ የሚባሉ ንኡሳን ጎሳዎች አሉ፡፡ አንድን ሱማሌ ንኡስ ማንነቱን ለመጠየቅ ዱባንቴ ነህ ወይስ ዳሮድ እንላለን፡፡ ኦሮሞም በዚህ መልክ ተዋረዳዊ ንኡሳን ማንነቶች አሉት፡፡ ሲዳሞም እንደዛው፡፡ የትግሬ ትንሽ ለየት ይላል፡፡ በአንድ ወገን እንደ አማራው ባድማዊ ባህርይ አለው፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ የንኡሳን ጎሳ ባህርይ አለው፡፡ ቀደም ባሉት ጊዜያት ትግሬ ባድማውን እና ከባድማው ጋር የተያያዘ ተዋረዳዊ ትግሬነት ማንነትን አጣምሮ ነው የሚያጣቅሰው፡፡ ጉራጌም በውስጡ ተዋረዳዊ ንኡሳን ማንነቶች አሉት፡፡ ጋሞጎፋም፣ ኮንሶም እንደዛው፡፡

ከዚህ አንጻር አንድ ህዝብ በመሆን አማራን የሚወዳደር የለም፡፡ የትውልድ ቀየዎችን ወይም የጥንት አስተዳደር ክልሎችን ለማጣቀሻ ይጠቀማል፡፡ ጎንደር ተወልዶ ሸዋ ለተወለደው "እኔ አማራ ነኝ" ቢለው ትርጉም የለውም፡፡ "አማራማ እኔም አማራ ነኝ፤ `የወዴት አማራ ነህ?` ነው ያልኩህ" ነው የሚለው--ሸዌው፡፡ ሳይንቴውና ላስቴው ወይም ላይ ኮመንዜው ለዳሞቴውና ለጎጃሜው "አማራ ነኝ" ቢለው ከት ብሎ ስቆ "አማራ እንደሆንክማ አወቅኩ፤ እኔስ እንዳንተው አማራ አይደለሁ! 'ከወዴት ነህ?' አልኩ እንጅ" ነው የሚለው፡፡ ስለዚህ አማራ ሆነህ ለሌላው አማራ "አማራ ነኝ" በማለት ራስህን ማጣቀስ አትችልም፡፡ ሁሉም አንድ አማራ ከሆነ እንግዲህ አድራሻ እና የአስተዳደር ክልሉን ለመጠየቅ ሌላ ዘዴ መፍጠር አለብህ፡፡ የትውልድ ቦታ፡፡ እና አማራን በጎጥ ለመከፋፈል የሚጥሩት የሚያቀርቡት ምክንያት የቦታ ስሙን ይጠቀማል በሚል ደካማ አስተያየት ነው፡፡ ታዲያ አንድ ከሆነ ዘንዳ ምን ብሎ ራሱን ይግለጽ!!! ስለዚህ አማራው ፍጹም አንድ ነው፡፡ የሚከፋፍለው ግን የተመልካቹ አይን ነው፡፡ ሰክሮ አንዱን ግንድ ብዙ ሰዎች መስለውት "ግማሻችሁ ወደዚህ፣ ግማሻችሁ ወደዚያ ሁኑና ግጠሙኝ" እንዳለው ሰውየ እኛም ከተመልካቾቻችን በሚመጣ የእይታ ግርዶሽ ነው የተቸገርነው፡፡ አማራማ አንድ ነው፡፡ የሰከሩ አይኖች ችግር ፈጠሩበት እንጅ፡፡

ከወንዛዊነት የማይስማማው፤
የአማራ አንድነት

ከ2007 ዓ.ም የአማራው መነሳሳት ጋር እኩል ከበቀሉት ችግሮች አንዱ ጎታቾቹ የተበተቡት የወንዛዊነት አስተሳሰብ ነው፡፡ ይሄ የወንዛዊነት አስተሳሰብ ዘመነ መሳፍንታዊ ባህርያትም አሉት፡፡ ጎታቾቹ ይሄን የወንዛዊነትና ዘመነ መሳፍንታዊ ከፋፋይ ሀሳብ ያመጡት ገና ቤተ አማራ ብለን መጻፍና ህዝብን መቀስቀስ በጀመርን በጥቂት ወራት ውስጥ ነው፡፡ አማራውን በዘመነ መሳፍንታዊ ክልሎች በመከፋፈል እና የወንዛዊነት አስተሳሰብ በማስፋፋት እንቅስቃሴውን እናዳክመዋለን ብለው በማሰብ የጎጥ "ህብረቶችን" መፈልፈል ዋና ስራቸው ሆነ፡፡ በእነዚህ ስብስቦች ውስጥ አማራነትን ያልተቀበሉ እና ከመጀመሪያውም የወንዛዊነት ስሜት ተጠቂዎች ተሳትፈውበታል፡፡ በተለይ ከሀምሌ ወር 2008 ዓ.ም ጀምሮ ጎታቾች ጎንደርና ጎጃም ላይ ትልቅ ትኩረት አድርገው ተረባርበዋል፡፡ የጎንደር ህዝብ ብቻውን ኢትዮጵያን ነጻ እንደሚያወጣ እና የሌላው አማራ አብራኩ ትብብር እንደማያስፈልገው የሚለፍፉ ሰዎችን ማየት አዲስ አልሆን አለ፡፡ በእርግጥ በእነዚህ ማህበራት ውስጥ አማራ ያልሆኑ ሰዎች ስለበዙ አማራ የሚባል ነገር ሲሰሙ ባይሰነፍጣቸው ነበር የሚገርመው፡፡

ከአሁን ቀደም "አማራ የለም" እያለ ሲያንቃርር የነበረው ሁሉ አማራነት ሲፋፋም በአንድ ጀምበር መንደሬ፣ ማጀቴ፣ እትብቴ ማለት ጀመረ፡፡ የዛሬ አርባ ዓመትም አማራ የመደብ ጠላት ነው ተብሎ ሲዘመትበት አብረው የነበሩ መሆናቸው መዘንጋት የለበትም፡፡ በፊት አማራን ለመጉዳት "አማራ አለ፣ እንዲያውም ጨቋኛ ነው፣ እንዲያውም ኢትዮጵያ ራሷ የብሄር ብሄረሰቦች እስር ቤት ናት" ብሎ እንደዘመተበትእና እንዳጠፋው ይታወቃል፡፡ በእነሱ ቤት ብሄር ብሄረሰቦችን በከረጢት ቋጥሮ ወይም በዘምቢል አንጠልጥሎ የነበረው አማራ ነው ማለታቸው ነው፡፡ እንደገና ደግሞ አማራ በማንነቱ መታረድ ሲጀምር "አማራ የለም፣ የሚታረደው ሰው ሳይሆን አየር ወይ ነፋስ ነው" እያለ በመዘበት እና ጭራ በመቁላት ቢላ ሲያቀብል ከርሟል፡፡ አሁን እንደገና ንስሩ የአማራ ትውልድ ተነስቶ መሬት ማንቀጥቀጥ ሲጀምር "ጎጤን፣ መንደሬን" ማለት ጀምረዋል፡፡ ያው ድሮ ያቆሰሉትን አማራነት ለመዋጋት ነው፡፡ የገጠሙት የማያሸንፉትን ንስር የአማራ ትውልድ ቢሆንም ቅሉ፡፡

ጊዜ ትናንት፣ ዛሬና ነገ ተብሎ በሶስት ሊከፈል ይችላል፡፡ እነዚህ ግን አማራን በተመለከተ ትናንት እና ነገ የሚባለው የጊዜ መገንዘቢያ ስሜታቸው በድኗል፡፡ የአማራ አማራነት ስንልም ቃሉን ብቻ አንጠልጥሎ መሮጥ ሳይሆን የአማራነት መሰረታዊ እሳቤና ባህርያትን ጠንቅቆ ማወቅ እና በዛው እውቀት መጠን መራመድ የግድ ያስፈልጋል፡፡ የአማራነት ትግል በህዝብ መካከል ፍጹም የሆነ የስሜት፣ የመተሳሰብና የፍቅር አንድነትት እና ትስስር መፍጠር እና መላውን ህዝብ ለአንድ አላማ አንድ ላይ አሰልፎ በአንድ ፉጨት ማሰማራት ማለት ነው፡፡ ስለዚህ በአማራ አማራነት ውስጥ ፈጽሞ እስከጫማችን ልንገባበት ያልተገባ የሆነው ቤተ መቅደስ የአማራ ህዝብ አንድነት ጉዳይ ነው፡፡

በምንናገረው፣ በምንጽፈውና በምንስለው ነገር ሁሉ የህዝባችን ስሜታዊ አንድነት፣ ቤተሰባዊ ትስስር፣ ፍጹማዊ ፍቅርና አንድነት የማይደፈር ክልል ነው፡፡

እና እነዚህ ጎታቾች እኛ "ሰው ነን፤ ዝቅ ሲልም ኢትዮጵያዊ ነን፤ ከዚህ ወርደን አማራ ነን ልንል አንችልም" ይላሉ፡፡ ይሄን ባሉበት ቅጽበት ጎንደሬ፣ ጎጃሜ፣ ሳይንቴ እና ሸዌ ነን ሲሉ እና አማራው ለህልውናው የሚያደርገውን ትግል ሲቦረቡሩ ይገኛሉ፡፡ አማራነትን ለመፈታተን ጎጃሜነት፣ ሸዋነት፣ ሳይንቴነት እና ጎንደሬነት ላይ የሚንጠላጠሉ ሰዎች የሚስቱት ሀቅ አለ፡፡ እነዚህን ክፍለ ግዛቶች አዳም ሲፈጠር ጀምሮ የነበሩ ያስመስሏቸዋል፡፡ ከመቸ ጀምሮ አሁን የያዙትን ቅርጽ እንደያዙ አያውቁም፡፡ ጎጃም ምድር፣ አገው ምድር፣ ዳሞት እና ወዘተ የሚባሉት ተጠቃለው ነው አሁን ጎጃም የሚባለውን የፈጠሩት፡፡ በጌምድር፣ ስሜን፣ ደምቢያ፣ አርማጭሆ እና ቋራ የሚባሉት ናቸው አሁን ጎንደር እየተባሉ ያሉት፡፡ የእጁ፣ አማራ ሳይንት፤ ቤተ አማራ፣ ላይ ኮመንዛ፣ ላስታ የሚባሉት ናቸው አሁን ሳይንት የተባሉት፡፡ የጥንቱ ትልቅ ግዛት ጋሳይ ለሁለት ተከፍሎ ግማሹ ወደ ሳይንት የተቀረው ወደጎንደር ተጠቃሏል፡፡ ዛሬ ከጥንቱ ሸዋ ላይ ምስራቅ ሸዋ፤ ምዕራብ ሸዋ እና ሌላው ተጎምዶ የተወሰደበት የፍየል ግንባር የሚያህል አንድ "ዞን" ነው ያለው፡፡ ሰሜን ሸዋ ተብሎ የሚጠራ፡፡ ያም ቢሆን በከፊል ወደ ኦሮሞ የተከለለ ነው፡፡ በአጭር አማርኛ እነዚህ ክፍለ ሀገሮች በየጊዜው ሲጠቡ እና ሲሰፉ ነው የኖሩት፡፡ መሪዎች አንዱ ተሹዋሚ ሲያስቀይም ግዛቱን ይከፍሉና ለሌላው ጎረቤት ግዛት አስተዳደር ሲሰጡት ነው የኖሩት፡፡ አሁንም በአጭር አማርኛ ዛሬ ጎንደሬ፣ ጎጃሜ፣ ሳይንቴ፣ ሸዋየ ነን የሚሉ ሰዎች ወይም በዚህ ውህ የማይቋጥር ሀሳብ አማራን አንድነት እንዳይኖረው የሚጥሩ ሰዎች ማወቅ ያለባቸው፡- እነዚህ ግዛቶች ቋሚ የሆነ ድንበር ኖሮአቸው አያውቅም፡፡ ድንበሩ በየዘመናቱ ሲለዋወጥ የነበረ ህዝብ፤ ከዛም አልፎ እነዚህ ግዛቶች አሁን የያዙትን ቅርጽ የያዙት አሁን ቅርብ ጊዜ መሆኑ እየታወቀ ብዙው ጎታች ኃይል እንደቋሚ ግዛት፤ ከአዳም ጀምሮ እንደነበሩ ግዛቶች፤ ይባስ ብሎም እንደማንነት ሊቆጥራቸው ይዳዳዋል፡፡

አማራ በዛሬው የአማራ ምድር እና በተወሰዱብን ግዛቶች ሁሉ ከአሁኖቹ ጎጃም፣ ጎንደር፣ ሸዋና ሳይንት ቀድሞ ይኖር ነበር፡፡ አማራ በባሊ፤ በዛሬው አርሲ፤ በከፋ፤ በደዋሮ እና በዛሬው ሀረር-ድሬዳዋ ይኖር ነበር፡፡ በቱርክ የታገዘው ሶማሌ እና ኦሮሞ ከአማራ ሳይዘርፋቸው፡፡ ሰነድ ለማጣቀስ ያህል "በ1563 [ኦሮሞ] ሲሶውን ግዛት ወረረ"[381]፡፡ የአማራነት ስልጣኔ ጫፍ ላይ ደረሰበት በተባለው የጎንደር ዘመን ግዛት እስከ ካርቱም እና ላእላይ ግብጽ ድረስ ይዘልቅ ነበር፡፡[382] ስለዚህ የዛሬው ጎንደር የጥንቱ ሙሉ የአማራ ግዛትን አያካትትም ማለት ነው፡፡ እና ከጎንደር፤ ጎጃም፤ ሳይንትና ሸዋ በፊት አማራ ነበር፡፡ ከእነዚህ ግዛቶች አማራ ይቀድማል፡፡ እነዚህ ግዛቶች ከአማራ ተመሰረቱ እንጅ አማራ ከእነዚህ ግዛቶች አልተመሰረተም፡፡ እነዚህ ግዛቶች የአማራ መኖሪያ እንጅ ራሳቸው ግኡዝ አካላት ናቸው፡፡ አማራ በእነዚህ ግዛቶች ላይ ሰፍሮ እነዚህን ግዛቶች

---

[381] Donald Levine 1965:20; Wax and Gold: *Tradition and Innovation in Ethiopian Culture.*
[382] Plowden 1868፡16; *Travels in Abyssinia and the Galla country: with an account of a mission to Ras Ali in 1848*

ሲካፈል፤ ሲያሰፋ፤ ሲያጠብ፤ ስም ሲያወጣላቸው ወዘተ ኖረ፡፡ ጎጃሜ የሚባል ማንነት የለም፤ ጎንደሬ የሚባል ማንነት የለም፤ ሸዌ የሚባል ማንነት የለም፤ ሳይንቴ የሚባል ማንነት የለም፡፡ ለምሳሌ አንድ ጎጃሜ ለብቻው ቋንቋ አለው? አንድ ጎንደሬ ለብቻው ባህል አለው? አንድ ሸዋየ ሌላው አማራ የማያውቀው ስነቃልና ተረት አለው? አንድ ሳይንቴ የማይዘፍነው የሌላ አማራ ዘፈን አለ? የለም፡፡

ይሄም አንድ አማራነት ለአማራ ህዝብ ክፍሎች ማለትም ለአገውና ለቅማንት በቂ ምላሽ ነው፡፡ በአማራ፣ በአገውና በቅማንት መካከል አንዳች ልዩነት እንደሌለ ቀደም ብለን አይተናል፡፡ በሌሎችም እንዲሁ፡፡ ለምሳሌ በአገውና በአማራ መካከል ልዩነት የለም፡፡ አንድ ልዩነት አለ ቢባል እንኳ አገው ከአማርኛ ተጨማሪ የራሱ የሆነ ቋንቋ መናገሩ ብቻ ነው፡፡ ከዛ ውጭ ግን ታሪክ፣ ስነልቡና፣ ማህበረ ፖለቲካዊ ስሪት፣ አሰፋፈር እና አኗኗር፣ ጸባይ እና ወዘተርፈ ስንወስድ ፍጹም አንድ ነው፡፡ አገውም ሆነ አማራ በታሪክ በአንድ አውድ ውስጥ አልፈዋል፡፡ በጦርነት ለአንድ አላማ ሲዋደቁ ኖረዋል፡፡ ለአንድ አይነት ህልውና ሲታገሉ ኖረዋል፡፡ አንዱ ለአንዱ ክንድ ሆኖ ኖሯል፡፡ አገውም ሆነ አማራ በትግሬ ገዥዎች እኩል ሲከዳ የቆየ ነው፡፡ ለምን ቢባል አንድ ስለሆነ፤ የትግሬ ገዥዎችም በአንድነት አንድ አይነት ጥቃት ነው ሲያደርሱበት የኖሩት፡፡ ለምሳሌ በዝባዝ ካሳ በአገው-አማራው ንጉሰ ነገስት አጼ ተክለ ጊዮርጊስ ላይ ያደረገውን ጭካኔ ማስታወስ በቂ ነው፡፡ በዝባዝ ካሳ ቀደም ብሎ አማራውን ንጉስ አጼ ቴዎድሮስን ለእንግሊዝ አሳልፎ መስጠቱም የሚታወስ ነው፡፡ አሁንም አገው ሆነ አማራ በየክልሉ ሲፈናቀል፤ ሲዘረፍ እና ሲገደል በአንድነት ነው፤ በአማራነት ነው፡፡ ስለዚህ አገውም ሆነ አማራ በደስታም ሆነ በመከራ አንድ ነው፡፡ ስለዚህ የአገውና አማራ አንድነት እኛ የምንፈጥረው ፖለቲካዊ አንድነት ሳይሆን እዛው ከጥንቱ ከጠዋቱ የነበረና ያለ የሚኖርም ነው፡፡ በታሪክ ኸገት፤ ጋፋት፤ ዳሞት፤ ጋሳይ፤ እና ቋረኞች የተባሉት የአማራ ክፍሎችም አካባቢያዊ ዲያሌክት የሚናገሩ አማሮች እንደነበሩ የሚታወቅ ነው፡፡ የቅማንትም ሁኔታ ከዚህ የተለየ አይደለም፡፡ የአርጎባውም ይሄው እንደሆነ ቀደም ብለን ታሪክ ጠቅሰን አይተናል፡፡

እናም አማራነት በአማራ ታሪካዊ ግዛት ውስጥ የሚኖር ነባር ህዝብን አንድ አይነት ህልውና የሚያረጋግጥ ነው፡፡ አንድ እጣ ፋንታ ብቻ አለው፤ ወይም በአማራነቱ እንደ አንድ ታላቅ የወደፊት ብሄር አንድ እድል ብቻ ይኖረዋል፡፡ የአማራነት እንቅስቃሴም ከዚህ የተነሳ አሀዳዊ ከመሆኑ ባሻገር ከፍ ወዳለው ፖለቲካዊ ህልውናው ስንመጣ አንድ አይነት ብቻ እጣ ፋንታ እና የወደፊት እድል ያለው ህዝባዊ አጀንዳ ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ ስለዚህ አማራ ስንል ወይም ስለአማራነት ስንናገር ከላይ በተዘረዘረው ማእቀፍ መሰረት ነው የሚሆነው፡፡ የአማራነት እንቅስቃሴ እነዚህን ማህበረሰባት እውቅና የሚሰጥ እና የሚንከባከብ በሚሆንበት መስመር ሊጓዝ ይገባዋል፡፡ አማራነት በአማራ ምድር ውስጥም ሆነ ከባህር ማዶ የሚገኙት እነዚህ የአማራ ክፍሎች ያለፈው ታሪካችን ብርቅየ አካላት እና የወደፊት አንጡራ ሀብታችን መሆናቸውን አስምሮበት ሊንቀሳቀስና ሙሉ እንክብካቤ እንደሚያደርግላቸው ማስተማመኛነቱን ሊያረጋግጥ ይገባዋል፡፡

እነዚህ የተዘረዘሩት ክፍሎች የየራሳቸው የተናጠል እንቅስቃሴ ሊያደርጉ አይገባም፤ እናድርግ ቢሉም ተጨባጩ ሁኔታ አይፈቅድምም፤ አያመችምም፡፡

ምክንያቱም አማራ ከታሪካዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ባህላዊ፣ ኢኮኖሚያ እና ስነልቡናዊ ነባራዊ ሁኔታዎች አንጻር በፍጹም በማያሻማ መልኩ አንድ እና አንድ ብቻ እጣ ያለው ስለሆነ፡፡ ምናልባት አማራነትን በበጎ የማይመለከቱት ጠላቶች ከእነዚህ ክፍሎች አንዱን ወይም ሁለቱን ተጠቅመው እንቅፋት ለመፍጠር መጣራቸው የማይቀር ነው፡፡ ይሁንና የአማራነት መጠንከር በራሱ ለእንደዚህ ያለው ሴራ በቂ ምላሽ ስለሆነ እምብዛም አሳሳቢ አይደለም፡፡ ያ ማለት ግን አማራነት ማንም በምድሩም ሆነ ከባህር ማዶ የሚኖር አማራን በምንም መልኩ በማያስከፋበት መንገድ እንዲጓዝ መጣር ግድ ነው፡፡ የአማራነት አቀንቃኞችም ለዚህ አይነት እንቅፋት-አልቦ መስመር ስኬት የየበኩላቸውን ፈጠራ የታከለበት አስተዋጽኦ ማድረግ ይጠበቅባቸዋል፡፡

አማራነት ከአጠቃላይ ነባራዊ ሁኔታዎች ላይ ተነስተን ስንገመግመው የተጠቀሱትን ክፍሎች መሰረት አድርጎ ሌላ ንኡስ አማራነትን በሚያስተናግድበት ቅርጽ ላይ አይደለም ያለው፡፡ ይሁንና ይህንን አልፎ ቢፈጠር እንኳ ከወዲሁ ከእንቅፋትነት የዘለለ ሚና እንደሌለው እና መጨረሻውም መድረሻ-ቢስ እንደሆነ ግንዛቤ ሊወሰድ ይገባል፡፡ ይህም የተባለበት ምክንያት የአማራነት እንቅስቃሴ ህዝባዊ ወይም ሰፊ-ብሄራዊ እንቅስቃሴ እንጅ ንኡስ ጎሳዊ እንቅስቃሴ ስላልሆነ ነው፡፡ አማራነት ለአንድ ንኡስ አካል ህልውና ብቻ የሚደረግ እንቅስቃሴ ስላልሆነ፡፡ ትግራይ ውስጥ ከትግሬ ውጭ የሆኑ ነገዶች አሉ፡፡ የትግራይ ማንነት የተገነባው ግን እነዚህን በማቀፍ ነው፡፡ አንድ አይነት ብሄራዊ እንቀስቃሴ እንደተደረገ እና እየተደረገ እንዳለ የሚታወቅ ነው፡፡ በእርግጥ ለሁሉም ነገዶቻቸው ወይም ክፍሎቻቸው በቂ ዋስትና ሰጥተዋል ወይ የሚለው ሊያነጋግር ይችላል፡፡ ነገር ግን አማራነት በውስጡ ጠንካራ የሆነ ነገዳዊ ማንነት ያላቸው አካላት ስለሌሉት ከእዚህ ብሄረተኝነት በእጅጉ የተሻለ ወጥነት አለው፡፡ እንደመታደልም ሊቆጠር የሚገባው ነው፡፡

በአማራነት ለሚንቀሳቀሱ እና አማራነት ለአማራ ችግር መፍትሄ ነው ብለው የሚያምኑ ወገኖች እንዲህ ያለውን ወንዛዊ አስተሳሰብ ከልባቸው ፍቀው ማጥፋት አለባቸው፡፡ ሌሎችም ላይ እንዳይንጸባረቅ መታገል አለባቸው፡፡ አንድ ሰው የአማራ አማራነትን እደግፋለሁ ብሎ ሲያበቃ እንደገና ራሱን ከመላው አማራ ነጥሎ የተወሰነ አካባቢ ጠበቃ ካደረገ ጨዋታ ፈረሰ ማለት ነው፡፡ አንድ የአማራ ተሚጋች ስለራሱ ትውልድ ቦታ ብቻ የተለየ ስሜት ካለው እና ያንኑ ስሜቱን ሌሎቹም እንዲጋሩለት ከጠየቀ ይህ ሰው ትክክለኛ የአማራ ጠበቃ ነው ማለት አይቻልም፡፡ የሆነ አካባቢ ሰው ስለሆንኩ ብቻ ለአካባቢየ የተለየ ስሜት የሚሰማኝ ከሆነማ ሙሉ ኪሳራ ውስጥ ወደቅኩ ማለት ነው፡፡ አንድ የአማራ ብሄረተኛ የትም ይወለድ የትም አጀንዳው የግድ መላው አማራ ነው መሆን ያለበት፡፡ በአራቱ ግዛቶች፤ በአምስተኛው ምናባዊ ግዛት ማለትም በተቀረው ዓለም ተበትኖ የሚገኝ አማራ ሁሉ የየለት ህይወቱ ሊያሳስበን እና በፍጹም አንድ እይታ ልንመለከተው ይገባል፡፡ አማራ ነኝ ስል የሳይንትም ሆነ የጎጃም ወይ የሸዋ አልያም የጎንደር ወይም የግዛት አምስት ወይም በመላው ዓለም የተበተነው አማራ ህመም በእኩል ይሰማኛል ማለቴ ነው፡፡ በአማራ አማራነት ውስጥ ሌላ ጭብጦ ይዞ መገኘት የብሄረተኝነቱ ነገር ያልገባው መሆንን ያመለክታል፡፡ በነገራችን ላይ እንዲህ አይነት ክፍለ ሀገራዊ ስሜት ራሳቸውን ከየትኛውም ክፍለ ሀገር ጋር ማያያዝ የማይችሉትን የተበተኑ

አማሮች ያገላል፡፡ ታዲያ አንዱን አማራ የበለጠ እያሰብኩለት ሌላውን ሆነ ብየ ከረሳሁት ምን ዋጋ አለው!

እንዲህ አይነት የአማራን አማራነት ለራስ ትውልድ ቦታ እንዲያጎበድድ መጣር በንኡስ አማራነት እንጅ በአማራ አማራነት መነጽር ሊታይ የማይገባው ነው፡፡ እንዲህ አይነት ንኡስ ብሄረተኛነት ሌላ ንኡስ ብሄረተኛነትን ሊፈጥር እንደሚችል መገንዘብ ያስፈልጋል፡፡ እጅግ አጥብቄ የእኔ መንደር ባልኩ ቁጥር ሌላ የእኔስ መንደር የሚል ቡድን እየፈጠርኩ መሆኔን መረዳት ይገባኛል፡፡ እንዲህ አይነቱ ንኡስ አማራነት ጎጅ ነው፡፡ ምክንያቱም የአማራነት ዋና አላማው በማናቸውም ሰበብ ህዝቡን አንድ ላይ ማሰባሰብ እና አንድ አይነት ስሜት እንዲኖረው ማድረግ ነው፡፡ እንዲህ አይነት የንኡስ አማራነት አዝማሚያ ግን ህዝብን በአንድነት እንዳይቆም የመጋፋት አይነት ነገር ነው፡፡

እንዲህ አይነቱ ዝንባሌ በእርግጥ የመጀመሪያ ሰሞን አማራነት ገቢዎች ላይ የሚንጸባረቅ ነው፡፡ በየእለቱ ወደ አማራነት አስተሳሰብ ስለሚገቡ በሂደት ይተውታል፡፡ ከዚህም የተነሳ አማራነት አስተሳሰብ ነው እንላለን፡፡ በዚህም አስተሳሰብ ውስጥ እየሰመጠ፣ አማራነቱን እየወደደ፣ ወንዛዊነትን እየተወው ይሄዳል፡፡ በአማራነት ሂደት ውስጥ ቆይቶ ወንዛዊነት የማይለቀው ከሆነ ግን ይህ ሰው ወይ አማራነት አልገባውም፣ አልያም ሙሉ አማራ አይደለም፡፡ ማለትም የአማራን አጀንዳ ሙሉ በሙሉ አይቀበልም ማለት ነው፡፡ ምክንያቱም እንዲህ ያለው ሰው የሚጣላው ከራሱ ከአማራነት መሰረታዊ አስተሳሰብ ጋር ስለሆነ፡፡

ነገሩን የበለጠ በትኩረት ለማየት፡- አማራነት አስተሳሰብም ስሜትም ነው፡፡ የአማራነት አስተሳሰብ ለአማራ አማራነት እንቅስቃሴ ጉልበት ዋናው ምሰሶው ነው፡፡ የአማራ አማራነት በአስተሳሰብ ጭምር እንጅ በስሜት ላይ ብቻ የተመሰረተ አይደለም፡፡ በስሜት ብቻ የሚተሳሰሩ ነገዳዊ እንቅስቃሴዎች የተበዳይነት ወይም ሌላውን የመጥላት ስሜት ያዳብራሉ፡፡ ቅርጽና ቁመናቸውም በዛ ስሜት ዙሪያ ይቀነበባል፡፡ ስለዛም ተሰማኝ እንጅ አሰብኩ የሚባል ነገር ያጣሉ፡፡ ብዙ ጊዜ የሚያስቡት ነገር አይኖራቸውም፡፡ ስለዛም ቅርጽ ያለው ተጨባጭ አስተሳሰብ ላይ ለመመስረት ይከብዳቸዋል፡፡ በተቃራኒውም ራሳቸውን የሚውጥ ስሜት ይፈጥራሉ፡፡ ወደ አማራነት ስንመጣ አማራ ነኝ ስንል፤ በአማራነት ዙሪያ ተሰባስበን ስናስብ የምንጠላው፤ ወይም በቋሚነት በስሜት ደረጃ የምንጠላው ህዝብም ሆነ ምንም ነገር የለም፡፡ አማራ አይጠላም፤ ይቀየማል እንጅ፡፡ የተቀየምናቸው አሉ፡፡ የተቀየምነውን ደግሞ በስሜት አናጠቃውም ወይም በስሜት አንታረቀውም፡፡ ይልቅም በአስተሳሰብ ወይም በምክንያት እንጣላዋለን ወይም እንታረቀዋለን፡፡ ለጠብም ሆነ ለፍቅር የስሜት ሳይሆን የአስተሳሰብ ቁርኝት ወይም ቅራኔ ነው የሚኖረን፡፡ ይህ በአንድ ወገን እንደህዝብ ስነልቡናዊ ቅርጽና ይዘታችን ነው፡፡ በሌላ ወገን ከስሜት በላይ የሚሆን ሊያሰባስበን የሚችል የሚታሰብ እንደሰማይ ከዋክብት የበዛ ታሪክ፣ ስነጽሁፍ፣ ተጋድሎ፣ ጀግንነት፣ ጀብዱ፣ ስነቃል፣ ተረት፣ ሙዚቃ፣ ስነጥበብ፣ እምነታዊ አኗኗር….. አለን፡፡ ስለሆነም አማራነት የምናስበውና አስበነው የሚሰማን እንጅ እንዲሁ በነጠላው የሚሰማን ብቻ አይደለም፡፡ አማራነት በስሜት ሊመራ አይችልም፡፡ ከሆነ እንኳ ከአስተሳሰብ ቀጥሎ በሁለተኛ ደረጃ እንጅ በቀዳሚነት የሚገኝ

አይደለም፡፡ አማራ ስሜትን ያሸነፈና በምክንያት ባህር ውስጥ መኖር ከጀመረ ዘመናት ያስቆጠረ ህዝብ ነው፡፡ ስሜትን ተቆጣጥሮ በምክንያትና ተጠየቃዊ አስተሳሰብ መተካት ደግሞ የአንድ ህብረተሰብ የእድገት ደረጃ ነው፡፡ ስለሆነም አማራነት አስተሳሰብ ነው፡፡ አማራነት ይታሰባል፡፡ አማራነት ይንሰላሰላል፡፡ በአማራነት ውስጥ በተመስጦ ጭልጥ ተብሎ ይገባል፡፡ በዚህም ሂደት በአማራዊነት ፍቅር ስሜት ይታጀባል፡፡

ነገር ግን ይሄ ሙሉ አማራዊ አስተሳሰብ የሚጎድላቸው ሰዎች ሙሉ የትግሉ ደጋፊና አቀጣጣይ ናቸው ማለት አይቻልም፡፡ በስሜት ብቻ ዘው ብለው ገብተው በኋላ የቀበሌያቸውን ልጅ ፍለጋ ይኳትናሉ፡፡ በሂደትም መጀመሪያም ጠልቆ ያልገባቸው አማራነት ላይ እንደገና ይዘምቱበታል፡፡ በብዙም መልኩ ጎታች ይሆኑበታል፡፡ ስለሆነም የአማራነት እንቅስቃሴ አማራ ነኝ ብሎ የሚመጣን ሁሉ በዚህ መሰረት መረዳት ይገባዋል፡፡

አንዳንድ ሰዎች የአማራ ክፍለ ሀገራዊ የዘፈን ስልቶች ከወንዛዊነት ጋር እንደሚያያዙ ያስባሉ፡፡ ነገር ግን የአንድን ህዝብ ህልውና ለማወቅ ዘፈን ብቻ አይደለም ግብአቱ፡፡ እንዲሁ በነጠላው አማራ ብሎ መዝፈን ልማድ አልነበረም ማለት ከአማራ ህልውና ጋር አይገናኝም፡፡ ጎንደር፣ ጎጃም፣ ሳይንትና ሸዋ የአዘፋፈን ስልቶች ናቸው፡፡ አንድ የአማራ ዘፋኝ የዘፈነውን ባህላዊ ዘፈን ካሴት ስለ አራቱ አዘፋፈኖች የሚነግረን ቁም ነገር አለ፡፡ እያንዳንዱ ካሴት አራቱን የአማራ ምቶች ይዞ ነው የሚወጣው፡፡ ማንም አማራ በአራቱም አይነት ምቶች ይዝናናል፡፡ አራቱም በተለያየ መንገድ የሚዘፍንባቸው እንደሆኑ ያውቃል፡፡ ሙዚቃ አንድን ህዝብ አንድነቱን ካመለከተ እንኳ እነዚህን በተለያየ ክፍለ ሀገሮች የሚዘፈኑትን የውስጥ ዘየዎች ወይም የአማራነት ቅኔዎች ለሚረዳ አንድነቱ ይገባው ነበር፡፡ ለማንኛውም አማራን ለመገንዘብ የጋራ ታሪክ፤ አንድ አይነት ስነልቡና፤ አንድ አይነት ቋንቋ፤ አንድ አይነት መልክ፤ አንድ አይነት አሰፋፈር፤ አንድ አይነት ባህላዊ እሴት፤ አንድ አይነት ምጣኔ ሀብታዊ ስምሪት (በተለይ ለአማራ የሚሰራ)፤ አንድ አይነት ኪነ ህንጻ፤ ስነ ጥበብ፤ ስነቃል፤ ስነ ጽሁፍና ስነ ግጥም፤ በተለያየ ጊዜ የተከሰተ የእርስ በእርስ መስተጋብር፤ አንድ አይነት አመለካከት፤ እና ወዘተርፈ ናቸው፡፡ ሙዚቃ ታዲያ ከነዚህ መለኪያዎች በአንዱ ውስጥ የሚካተት ንኡስ መስፈርት እንጅ ዋና አይደለም፡፡ ያም ከሆነ የአማራ ዘፈን አንድ አይነት የአማራነት ቅኔ ነው ያለው፡፡ አንድን ነጠላ አሀድ ማለትም ሙዚቃው ላይ በግልጽ አማራ የሚል ቃል አልተጠራም በሚል የአማራን በአራት ለመሰነጣጠቅ የሚጥሩ ሰዎች በጣም ስህተት ናቸው፡፡ ስህተታቸውም ማሰብ ለምኔ መሆናቸው ነው፡፡

ስለ አማራ አንድነት እንቀጥል፡፡ የግዮንን ትውልድ ስነጽሁፍ አንድ ላይ እንዲነሳ አደረገው፡፡ በራሱ ድምጽ ስለራሱ በመነጋገሩ ተሰማማ፣ ተደማመጠ፣ አንድም ላይ ቆመ፡፡ ይሄ የውስጥ፣ የልብ አንድነት ምልክት ነው፡፡ ታሪክ ሰሪው አማራ እስከ ታሪክ መከተቢያው ፊደልና ስነጽሁፍ ለልጁ አውርሷልና ግዮናዊው ትውልድም ያንን የአባት ውርስ በሚገባ ተጠቀመበት፡፡ አማራ ለዓለም እንኳ የተረፈ ህዝብ ነው፡፡ በዚህም አማራ ለታሪክ ለራሱ የሰማይ ስባሪ የሚያክል ህዝብ ነው፡፡ በታሪክ ተዳክሞ ያውቃል፤ ግን ወድቆ ቀርቶ አያውቅም፡፡ እንዴት እንደወደቀ ከታሪክ በመማር እንዴት መነሳት

እንዳለበት ያውቃል፤ እናም ይነሳል፡፡ የታሪክ ሰሪና የታሪክ ወዳጅ ህዝብ ልዩ ባህርይ ይህ ነውና፡፡ ጠላቶች የአማራን ህልውና ሊያጨልሙት ጫፍ በደረሱበት ጊዜ ያንኑ ታሪክ መጻፊያ ስልጣኔውን ተጠቅመን ስለትንሳኤ ሰበክን፡፡ አባት ያበጀው በጀን፡፡ የጽሁፍ ህብቱን ባያስቀምጥልን በምን እንዲህ ተጠራርተን፣ ተነጋግረን አንድ ላይ እንቆም ነበር! እናም የምናውቀው፣ የተማርነውና የምናስተምረው ታሪክ የስማ በለው ሳይሆን በሰነድ የተደገፈ ነው፡፡ ከዚህም የተነሳ ትክክለኛ ነገር እንናገራለን፡፡ ከእንግዲህ ታሪክን ለመድገም መንገድ ላይ ነን፡፡ በመሆኑም የማንንም ተረትና ህዝባዊ ስም ማጥፋት የማንቀበል መሆናችንን እናስታውቃለን፡፡ ምንም ከማንም አንለምንም፡፡ ለራሳችን የሚሆነውን እኛው ራሳችን በትግላችን እናገኘዋለን፡፡ ይሉኝታ አስሮ ዝም የሚያሰኘውና ስለይሉኝታ ሁሉን አሜን ብሎ የሚቀበል አማራ ከእንግዲህ የለም፤ በጽሁፍ ብቃት ተሰብሯል፡፡ ዳኝነትም ካስፈለገ በትክክለኛው መንገድ፣ በሀቀኛው ታሪክ ላይ ተመስርተን ይሆናል የምንዳኘው፡፡ በዛም እውነት አትራፊዎች ነን፡፡ ይሄንን እሳታዊ የግዮን ትውልድ አንድነት ያነቃቃው ግን ስነጽሁፍ ነው፡፡ ይሄም ስነጽሁፍ የጥንት የአማራ ስልጣኔ ውርስ ነው፡፡ አማራ ቢበታተን እንኳ እንዲህ ያለው ውርስ በቅጽበታዊ የፉጨት ጥሪ አንድ ላይ ያቆመዋል፡፡ አንድ አማራ!

የሳይንት ዛፍ ለምልማ ምናያት፡
ለወዳጅ ጥላ ለጠላት ምታት፡
ያች አማራነት የግዮን እሳት፡፡

ወደ ፖለቲካዊ አደረጃጀት ስንመጣም የተዋጽኦ ፖለቲካ በአማራ ዘንድ መወገዝ እና መወገድ እንዳለበት አስረግጠን ማለፍ አለብን፡፡ ለአንድ ግዮናዊ የአማራ ህዝብ አንድ አማራዊነት ብቻ ነው የሚያስፈልገው፡፡ ማንም ግለሰብ ወይም ቡድን ከየትኛውም ቦታ ይነሳ ብቻ ለአማራ ይታገል እንጅ በተዋጽኦ ፖለቲካ ልንጠልፈው አይገባም፡፡ ለምሳሌ ወስከምቢት ቀበሌ ብቻዋን ለአማራ ልትታገል ትችላለች፡፡ ከቻለች ብቻዋን፣ አልያም የተቀረውን አማራ አስተባብራ ታግላ አታግላ ለድል የምታበቃ ከሆነ ሁላችንም ከወስከምቢት ጎን መቆም ግድ ይለናል፡፡ ሁላችንም በወስከምቢት አመራር ስር ልንሰምር ግድ ይለናል፡፡ አይ የእኛ ሰፈር ሰዎች ስለሌሉበት ትግሉ አሸናፊ የመሆን እድል ቢኖረው እንኳ አያረካንም፣ እንጥለፈው የሚባል አስተሳሰብ ከመጣ ግን አደገኛ ነው፡፡ ታሪካችንም የሚያሳየን መላው ህዝብ በአንድ አካባቢ መሪዎች ስር ተሰልፎ ተአምር ሲሰራ ነው፡፡ ለምሳሌ አጼ ቴዎድሮስ ከቋራ አካባቢ በሰበሰቧቸው ሰዎች ነው ያን ታሪክ የሰሩት፡፡ አጼ ምኒልክ ተጉለት፣ አንጎለላና ቡልጋ አካባቢ በሰበሰቧቸው መሪዎች ነው መላውን ህዝብ ማስመር እና ድል ማስመስገብ የቻሉት፡፡ ደጃች በላይ ዘለቀ የቢቸና ሸበል በረንታ ሰዎችን አሰባስበው ነው ያንን ሁሉ የአርበኛነት ገድል የሰሩት፡፡ የዛን ጊዜ በቴዎድሮስ የመጣው አንድነት የእኛ አካባቢ ስላልተሳተፈበት መፍረስ አለበት አላሉም፡ ፡ በምኒልክ የተደረገው የእኛን ተሳትፎ ስላላካተተ መፍረስ አለበት አላሉም፡፡ ሁሉም የተጀመረላቸውን መስመር እነሱም አጠናክረው እየቀጠሉበት ለድል በቁ፣ ባለታሪክ ህዝብም ሆነው ታሪክ አወረሱ፡፡

የተዋጽኦ ፖለቲካ እጅግ በጣም መጥፎ አስተሳሰብ ነው፡፡ ትግልን ሊከፋፍል፣ ሞራል ሊሰብርና ሊያዳክም ይችላል፡፡ የተዋጽኦ ፖለቲካ በአማራ መካከል ፈጽሞ የማይሰራ፣ ጎጅ እና ኋላቀር ነው፡፡ አንዲት ቀበሌ ብቻዋን ለመላው አማራ መታገል ትችላለች፡፡ አንዲት ወረዳ ብቻዋን ለመላው አማራ መታገል ትችላለች፡፡ የምታመጣውን ድልም አማራው በጸጋ ተቀብሎ ማጣጣም አለበት፡፡ ያች ወረዳ የምታተርፈው መስዋእትነት እና ያንን ተከትሎ የሚመጣውን ታሪክና ክብር ነው፡፡ ስልጣን እና ጥቅም ብታገኝ እንኳ ከብዙ መስዋእት በሁዋላ ነው፡፡ ያች ወረዳ ለአማራ መታገል መብትዋና ግዴታዋ ይሁን እንጅ ማለፍ የሌለባት ቀይ መስመር አለ፡፡ ለአማራ እታገላለሁ ብላ በጀርባ የወረዳ አጀንዳ ማራመድ የለባትም፡፡ ይህ ፈጽሞ የተከለከለ እና በአማራዊ ትግል ውስጥ ውጉዝ ነው፡፡ እንደሌብነትና ክህደትም ይቆጠራል፡፡ ለራስዋ ወንዛዊ አጀንዳ መላውን አማራ እንደሽፋን ተጠቅማለችና ሌባ፣ ከፋፋይ፣ አስመሳይ፣ ወስላታ ናት፡፡ ስለዚህ የውሸት ትግል ናት፡፡ ለጎጥ አጀንዳዋ አማራነትን ከለላ የምታደርግ ከሆነች አደገኛ ናት፡፡ አምሳያዋን የመፍጠር አቅም ይኖራታልና፡፡ ያም መከፋልን ያመጣና ትግላችንን የዘመነ መሳፍንት አይነት ያደርግብናል፡፡

እናም በአማራ ትግል ውስጥ ሊኖር የሚገባው እንዲህ ያለው ቀና፣ ህዝባዊ፣ አርቆ አላሚ መስመር ብቻ ነው፡፡ ለመሆኑ የተዋጽኦ ፖለቲካ የማን አስተሳሰብ ነው? የተዋጽኦ ፖለቲካ በእኛ ልዩ ሁኔታ የህወሀት ውልድ ነው፡፡ ህወሀት በብሄር ተዋጽኦ ስም ቁጥር ላይ ብቻ በመመስረት ብቃት የሌላቸውን ሎሌዎች የሚመለምልበት ስርዓት ነው፡፡ የተዋጽኦ ፖለቲካ ብቃትን ሳይሆን ቁጥርን ብቻ የሚመለከት የሰነፎች ማህበር ለመፍጠር የሚያገለግል ምቹ ነው፡፡ በተዋጽኦ ፖለቲካ ብቃት ዋጋ የለውም፡፡ ይህ አስተሳሰብ እየሰራ ያለው በአገዛዝ ደረጃ ነው፡፡ እንደ አማራ ባለው የህልውና ትግል ውስጥ እንዲህ አይነቱ አስተሳሰብ ፈጽሞ ቦታ ሊኖረው አይገባም፡፡ ትግል በተዋጽኦ የሚመራ ከሆነ ትግሉ ከመታገል ወደአለመታደል ይሸጋገራል፡፡ የተዋጽኦ ፖለቲካ አይደለም በትግል በስልጣን ላይ ሆኖ ኢትዮጵያ ላይ ያደረሰውን ያየ ሰው ትግል ላይ ቢተገበር ምን ሊመጣ እንደሚችል መገመት ይገባዋል፡፡

የአማራ ትግል ሰዎች በችሎታቸው፣ በወኔአቸው፣ በአስተዋጽኦአቸው፣ በአቅማቸው፣ በቆራጥነታቸውና በቀና አስተሳሰባቸው እየተሰፈሩ የሚሳተፉበት መሆን ይገባዋል፡፡ አማራ አንድ ህዝብ ነው፡፡ ከዛ ቀበሌ ተወለደ ከዚህ ለክርክርም መቅረብ የለበትም፡፡ አንድ አማራ በቃ ያው አማራ ነው፡፡ አማራ እንደ ኢትዮጵያ ብሄር ብሄረሰባዊ ሳይሆን አንድ ግዮናዊ ህዝብ ነው፡፡ ስለዚህ ከወልቃይት ሰሜን ጫፍ ያለው ሐረር ላለው በአንድ አማራዊ ፍቅር ይታገላል፡፡ ባሌ ሮቤ ያለው ካማሽ ጉመዝ ላለው አማራ በፍቅር ይታገላል፡፡ አስተሳሰባችንም እኔ ለሁሉ እታገላለሁ፣ ሁሉም ለእኔ ይታገላል የሚል መሆን አለበት፡፡ አንዳንድ ጊዜ ሳናስበው የተዋጽኦ አስተሳሰብ እናራምዳለን፡፡ አይፈረድብንም፡፡ በህወሀት ብሄር ብሄረሰባዊ የአስተሳሰብ ሞድ ውስጥ ለ26 ዓመት ስለቆየን በልማድ እንደጤነኛ አስተሳሰብ ወስደነው ነው፡፡ የተዋጽኦ ፖለቲካ በዋነኝነት የስልጣን እና የጥቅም አደላደል ዘዴ መሆኑ ታምኖበት በትግል ላይ ደግሞ እንዲህ ያለው አካሄድ የትም ስለማያደርስ በየጊዜው እየታረመና እየተወገዘ ተነቅሎ መጣል አለበት፡፡ እኔ ሁሉ አማራ ነኝ፣ ሁሉ አማራ እኔ ነው ማለት አለብን፡፡

ምዕራፍ ሰባት

አማራን የገጠሙት ወቅታዊ ፈተናዎች

ባለፉት ምእራፎች በታሪክ አማራ ብዙ ችግሮች እንደገጠሙት በስፋት ተመልክተናል፡፡ ከዚህ ቀደም አማራ በተደጋጋሚ የህልውና ችግር ገጥሞት የህልውና ትግል አድርጓል፡፡ አማራ እንደ ህዝብ የመጥፋት እና የመቀጠል አደጋዎች ተጋርጠውበት፤ ብዙ ተፈትኖ ነበር፡፡ ነገር ግን በየጊዜው የተነሱ ጀግኖች ጠላቶቻቸውን ዶግ አመድ በማድረግ የአማራን ጥፋት ወደ ትንሳኤ ቀይረዋል፡፡ አማራ ለተነሱበት የህልውና አደጋዎች በየወቅቱ አደጋን ቀልብሰው በአማራዊ ጀግንነት ጥለው እየወደቁ ህልውናውን አስከብረው ከጥፋት ያዳኑት የቁርጥ ቀን ልጆች አጥቶ አያውቅም፡፡ በዛውም ልክ ይሄ የህልውና አደጋ በተደጋጋሚ መከሰቱ ወደፊት እንዳይደገም መሰራት የነበረበት የመከላከል ስራ እንዳለ ማመላከቱ አልቀረም፤ በተለይ ለእኛ በዚህ ዘመን ላለነው የአማራ ትውልድ፡፡ በመሆኑም የአሁኑ ጊዜ የህልውና ትግል ወደፊት ለሚነሱት ተመሳሳይ ችግሮች ቀድሞ መፍትሄ ማበጀት ይኖርበታል፡፡ ይህንን በማድረግ አማራን ከዳግም ጥፋት መታደግ ይቻላልና ነው፡፡ ከመፍትሄዎቹና መተግበር ካለባቸው ግንባር ቀደም ስራወች አንዱ ጠንካራ የአማራ ብሄራዊ ማንነት መገንባት እና ህዝቡ መቸም ቢሆን ከዚህ ቀደም እንደተፈጠሩት ስህተቶች ተበታትኖና ተዘናግቶ እንዳይቀመጥ ማድረግ ነው፡፡ ከዚህ ቀደም የገጠሙት የህልውና አደጋዎች ጠንካራ የአማራ ብሄረተኝነት በአስታማማኝ እና ቀጣይነት ባለው መልኩ ባለመገንባታቸው ነው፡፡ አማሮቹ በየዘመናቱ ከህልውና አደጋ ወጥተው ድል ባደረጉ ማግስት ትናንት ሊያጠፉቸው የተዋጋቸውን ጠላታቸውን በይቅርታ ወንድሜ ብለው አብረውት መቆማቸው ነው ዛሬ ላለንበት ችግር የዳረገን፡፡ የወጋ ቢረሳ የተወጋ አይረሳ የሚለው የአማራ ስነቃል ለዚህ ዘመኑ የአማራ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ ወሳኝ ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ ይቅርታ ለአማራ ህዝብ ትልቁ መገለጫው ቢሆንም ጠላቶቹ ይህንን እንደ ድክመት እየወሰዱ ሲጨፈጭፉት ኖረዋል፡፡ ይሄው ባህል ነው በተደጋጋሚ በተመሳሳይ የታሪክ ጠላቶቹ እጅ እንዲወድቅ ያደረገው፡፡ እናም ስህተቱ በዚህ ትውልድ መደገም የለበትም፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ የመጀመሪያው ጥንቃቄ ይህንን ጎጅ ባህል አሸቀንጥሮ በመጣል ይጀምራል፡፡ አማራን እንደሚያስበላው ካረጋገጥን መልካም ባህልም ቢሆን ለኛ የጥፋት መንስዔ ነውና ልንጥለው ይገባል፡፡ ጠላትን የምናነጋግረው በሚገባን ብቻ ሳይሆን በሚገባውም ባህል እና ቋንቋ ጭምር ነው መሆን ያለበት፡፡ በአዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት ንቅናቄ ይቅር ባይነት የሚሰራው አማራ ከአማራ ጋር በሚኖረው ግንኙነት ውስጥ ብቻ ነው፡፡ ለአብነት ከቅርቡ ጊዜ የህልውና ፈተና ስንነሳ የሚከተለውን አንጥረን መመልከት እንችላለን፡፡

፩) አንደኛው የህልውና አደጋ የግራኝ ወረራ ወቅት ሲሆን አማራ ከባድ የመጥፋት አደጋ ተደቅኖበት ነበር፡፡ ስልጣኔው ሁሉ ወድሞ እና እጅግ በርካታ አማራ ተጨፍጭፎ የነበረው ሁሉ እንዳልነበረ ሆኗል፡፡ አማራው ተግዞና ተሳዶ ዙፋኑን በትግራይ ውስጥ የደብረ ዳሞ ኮረብታ ጫፍ ላይ በፈጣሪና በግራኝ መካከል የምትታይ ተራራ ላይ እስከ ማስቀመጥ ደርሶ ለጥፋት ተዳርጓል፡፡ ጀግናው አጼ ገላውዴዎስ በእናቱ

ንግስት ሰብለወንጌል በመታገዝ አማራን ሊያጠፋው ምንም ያልቀረውን የግራኝ ወረራ በመመከት ለአማራ ህልውና መቀጠል ዋስትና ሆኗል፡፡ እዚህ ላይ በግራኝ ወረራ ምክንያት አማራው ሙሉ በሙሉ ሙስሊም ይሆን ነበር እንጅ እንደ ዘሩ ሊጠፋ አይችልም ነበር የሚል መከራከሪያ ሊነሳ ይችላል፡፡ ይሄ መከራከሪያ ግን በግምት እንጅ በእውነት ላይ የተመሰረተ አይደለም፡፡ ምክንያቱም ወረራው በዋናነት በወቅቱ ሀያል የሙስሊም መንግስት ማለትም በኦቶማን ቱርክ የተቀነባበረና የታገዘ ስለነበር ተከታዩ እርምጃ *አረባይዜሽን* ነበር ሊሆን የሚችለው፡፡ ለናሙና ያክል ብንመለከት በሰሜንና ሰሜን ምስራቅ አፍሪካ አረቦቹና ቱርኮች በኃይል በገቡበት ቦታ ሁሉ ነባሩን ህዝብ አጥፍተው ወይም ቁጥሩን አመናምነው የአረብ ህዝብ መናኸሪያ እንዳደረጉት መገንዘብ እንችላለን፡፡ የአንድ ህዝብ የባህል መጥፋት የራሱ የህዝቡ ዘር ጥፋት ነው ተብሎ ይወሰዳል፡፡ ለምሳሌ የአማራው አሻራ የሆነው ስልጣኔ እና ቀደምት ሃይማኖታዊ፣ ባህላዊና ስነልቡናዊ እሴቱ መጥፋቱ በራሱ የባህል ሞት ስለሆነ ዛሬ አማራ የሚባል ማንነት አይኖርም ነበር፡፡ ስለሆነም የግራኝ ወረራ በባህል ገደላ እና በአካል ህዝብ ገደላ ሳቢያ አማራውን ሊያጠፋው ጫፍ ደርሶ እንደነበር እንረዳለን፡፡ ስለዚህም በዛ ጊዜ ከባድ የህልውና አደጋ ተደቅኖበት በወቅቱ በነበሩት ጀግኖች ጀግንነትና ጥበብ እንዲሁም ዲፕሎማሲ አማካኝነት ራሱን እንደ ህዝብ ማስቀጠል ችሏል፡፡ ለህልውናችን መረጋገጥ የተከፈለው መስዋዕትነትም ከባድ ነበር፡፡

፪) *ሁለተኛው አማራ ላይ የተደቀነው የህልውና አደጋ የግራኝን አውዳሚ ወረራ ተከትሎ የመጣው የኦሮሞ ወረራ ነው፡፡ ግራኝ ያዳከመውን አማራ ገና መልሶ ሳያነሰራራ እግር በእግር ተከትሎ መስፈር የጀመረው ኦሮሞ አማራን እና ሌሎች ነባር ነገዶችን አጠፋ፤ ከሞት የተረፉትን የባህል ግድያ በመፈጸም የኦሮሞ ማንነት ጫነባቸው፡፡ ቀደም ብሎ እንደተጠቀሰው በታሪክ ታይቶ የማይታወቅ የፖለቲካ፣ የስነ ህዝብ እና የኢኮኖሚ ችግር የአማራው ማህበረሰባዊ ህይወት ውስጥ ተከሰተ፡፡ የተከሰተው ችግር በቀጥታ በኦሮሞ ወረራ ምክንያት አማራው ህዝብ ላይ የተፈጠረ ውስብስብና እስከዛሬ ድረስ ላለንበት ውድቀት መንስኤ የሆነ ስርሰደድ ችግር ነው፡፡ ይሄም ችግር በመጀመሪያዎቹ ሁለት ሶስት ምእት አመታት በአማራው ላይ የህልውና አደጋ አስከትሎ የማህበረሰቡን ስረአተ አኗኗር ምስቅልቅሉን አወጥቶታል፡፡ ከግራኝ ወረራ የተረፉትንም የስልጣኔ አሻራዎች ጨርሶ አውድሞአቸዋል፡፡ በሂደቱም ማእከላዊ መንግስትም ደካማና ለጥቃት የተጋለጠ ሆነ፡፡ በዚህም የተነሳ ማኅበራዊ፣ ባህላዊ እና ምጣኔ ሀብታዊ ዝቅጠት ተከተለ፡፡ ከግራኝ ወረራ ወዲህ የአማራ ወርቃማው ዘመን በጨለማው ዘመን ተተካ፡፡ በዚህ የጨለማው ዘመን መባቻ ጀምሮ ዋና ተዋናኝ የነበሩትም ኦሮሞዎች ናቸው፡፡ አማራም ሆነ አገሪቷ አሁን ለደረሱበት አጠቃላይ ድንቁርና፣ ኋላቀርነት እና ደካማነት እነዚህ በተከታታይ የመጡ ሁለት ክስተቶች ዋና ተጠያቂ ናቸው፡፡ ኦሮሞ በወረራ ቀምቶ የአማራን፣የሃድያን፣ የጋሞን እና የሌሎች ነባር ነገዶችን መሬት በጉልበት ከተቆጣጠረ ጀምሮ በወረራ የያዘውን መሬት ነጥቆ በመሮጥ የራሱን ሃገር ለመመስረት እንጅ ለኢትዮጵ አንድነት አለመቆሙ ማዕከላዊ መንግስቱን እጅግ አዳከሞት ቆይቶአል፡፡ በተለይም ፊደል የቆጠሩት የኦሮሞ ልጆች ታሪክን ሆነ ብለው በማጣመም እና ልቦለዳዊ ታሪክ በመፍጠር በወጣቱ ኦሮሞ አስተሳሰብ ላይ የተከሉት ነቀርሳ አማራንም ኢትዮጵያንም በደሎአል፡፡*

በርግጥ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የዚህ ስህተት ፈጣሪ ቀደምት የኦሮሞ ምሁራን በንሰሃ መታጠብ በሚመስል መልኩ የኑዛዜ ቃል ሲሰጡ እየተሰሙ ነው፡፡ የተከሉት መርዝ ግን በብዙ ወጣት የኦሮሞ ልጆች ጭንቅላት ውስጥ ጎምርቶ ለአማራው ጥፋት መንስኤ ሆኖ እንደቀጠለ እስከዛሬ እያየነው ነው፡፡

ሁኔታዎችን መለስ ብለን ስናይ፡ የአማራውን መሬት ወርሮ የያዘው ኦሮሞ በህገወጥ መንገድ በወረራ ስለሰፈረበት መሬት አልተጠየቀም፣ በጅምላ ስለጨፈጨፈው ነባር ህዝብም አልተጠየቀም፡፡ አማሮቹ አንሰራርተው በአጼ ምኒልክ ጊዜ ኦሮሞ የወረረውን አካባቢ መልሰው መቆጣጠር ቢችሉም ኦሮሞ በአማራው ላይ ያደረገውን አላደረጉም፤ ለበቀልም ሀሳብ አልነበራቸውም፡፡ እንደ ህዝብነት ተቀብለውት፣ ወደ መንግስት መዋቅር አስገብተውት፤ የአገሪቱ ባለቤት እንዲሆን አደረጉት እንጅ፡፡ የኦሮሞ ሊቃን ለዚህ የአማራ ውለታ ግን ተቃራኒውን እየመለሱ ይገኛሉ፡፡ አማራውን ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ ኦሮሞ ለማድረግም በርትተው ይሰራሉ፡፡ ከተከዜ ማዶው ወራሪ ጋር በማበርም በአማራ ላይ የአሁኑ ወቅት የህልውና ችግር ሆነዋል፡፡ ይህ የኦሮሞ ለአማራ የህልውና ችግርነት በመጀመሪያው ዙር እስከ አጼ ቴዎድሮስ መነሳት ቀጥሎ ነበር፡፡ በሌላ ምዕራፍ አጼ ቴዎድሮስ ያደረገው ትግል ለአማራ የህልውና ትግል እንደነበር መጻፋችን የሚታወስ ነው፡፡ የህልውና አደጋ ሆኖ የነበረውም ኦሮሞ ነው፡፡

፫) ሶስተኛው አማራን የገጠመው ታሪካዊ የህልውና ችግር የኢጣልያ ወረራ ነው፡፡ ኢጣልያ አማራን ለማጥፋት ተንቀሳቅሷል፤ በግራኝ ወረራ፣ በኦሮሞ ወረራና በዘመነ መሳፍንት ተዳክሞ የነበረውን የመንግስት መዋቅር ጨርሶ አፈራርሷል፡፡ ጣልያን የናደው መልሶ አንሰራርቶ የነበረው በኢትዮጵያ ሉአላዊነት ዙሪያ የተመሰረተው ሁሉንም ነገዶች አሳታፊ የሆነው የአማራ መንግስታዊ መዋቅርም ተመልሶ በቦታው ቢተካም ረዥም ጊዜ ሊቆይ አልቻለም፡፡ በ1966 ዓ.ም የተማሪዎች እንቅስቃሴ በቀላሉ ነቅሎ እንዲጥለው ሆኗል፡፡ ከዛም አልፎ ጣልያን በወረራ ኢትዮጵያን በያዘበት ወቅት አማራውን በመርዝ ጋዝ ጨፍጭፏል፡፡ ሌሎች ብሄሮችን አነሳስቶ አስጠቅቶታል፤ አስጨፍጭፎታልም፡፡ ሙስሊሙን የኦሮሞና ሱማሌ ክፍል በክርስቲያኑ ላይ በማነሳሳት በአማራው ህዝብ ላይ ብዙ ግፍ ፈጽሟል፡፡ ይሄንን የህልውና አደጋ ግን ጀግኖቹ የአማራ የቁርጥ ቀን ልጆች በህይወታቸው መስዋእትነት ቀልብሰውታል፡፡ ጣልያን አማራን ጨርሶ ማጥፋት ያልቻለው ጊዜ ስለቀደመውና ከኢትዮጵያ ምድር በአስቸኳይ ተነቅሎ ስለወደቀ ብቻ ነው፡፡ እንደ አያያዙ ሊያጠፋው ይችል እንደነበር፣ ፍላጎቱም እንደነበረው የታወቀ ነው፡፡

፬) አራተኛው አማራው ላይ ከግራኝ አህመድ ወረራ፣ ከኦሮሞ ወረራና ከኢጣልያ ወረራ ጋር የሚወዳደረው እና እልባት ካልተበጀለትም ምናልባት ከሁሉ የከፋው የህወሀት ወረራ ነው፡፡ ህወሀት የትግሬን ህዝብ በጸረ አማራ ብሄረተኝነት በማጥመቅ፣ አማራው መጥፋት ያለበት የትግሬ ህዝብ ታሪካዊና ደመኛ ጠላት እንዲሁም ጨቋኝ ብሄር መሆኑን ለ40 አመታት በማስተማር በአማራ ላይ ከባድ የህልውና ስጋት ደቅኗል፡፡ ይህ የትግራይ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት መላውን ትግሬ በሚባል ሁኔታ

በአንድ መስመር በማሰለፍ ለአማራው ከባድ የህልውና ስጋት ሆኗል፡፡ በልዩ ልዩ ስፍራዎችም እስካሁኗ ሰአት ድረስ በዘር ማጥፋት ስራ ተሰማርቶ ይገኛል፡፡ ይህ ድርጅት በምን መንገድ አማራውን የህልውና አደጋ ቀለበት ውስጥ እንደከተተው ወደኋላ እንመለስበታለን፡፡ ከአላማ አንጻር ከሁሉም የባሰው የህወሀት ነው፡፡ በግልጽ አማራን ለማጥፋት እቅድ ይዞ የተነሳ በመሆኑ ለአማራው ህልውና ቀዳሚው ነቀርሳ ሆኖአል፡፡ ይህ ቡድን የፈጠረው የትግሬነት ስሜት ራሱን የትግሬን ህልውና አማራን በማጥፋት ላይ እንዲመሰረት አድርጎታል፡፡ አማራ ካልጠፋ ትግራይ ሪፑብሊክ መሆን አትችልም ከሚል የህልውና ጥያቄ ላይ በመነሳቱም ለአማራ አደገኛነቱን የበለጠ አጉልቶታል፡፡ እስካሁን ድረሰም ህወሃት በበርካታ ሚሊዮን የሚቆጠሩ አማሮችን ጨፍጭፏል፡፡ ይህም በመረጃ ተረጋግጦአል፡፡ ጭፍጨፋውም በስውር ሳይሆን በግልጽ የጥፋት ፖሊሲ ተቀርጾለት የተፈጸመና እየተፈጸመ ይገኛል፡፡ ቢያንስ ቢያንስ ራሱ የህወሃት ፓርላማ በሪፖርቱ እንደአረጋገጠው ቁጥራቸው ከ 2. 4 በላይ የሆኑ አማሮች ከምድረ ገጽ ጠፍተዋል፡፡[383]

፭) አጠቃላይ ግንዛቤ ለመውሰድ ግን እስካሁን ድረስ በቅርብ ጊዜ ብቻ አማራ ላይ የታወቁ አራት የህልውና አደጋ ቀለበቶች ውስጥ ገብቷል፡፡ አሁን አማራ ያለበት አራተኛው የህልውና አደጋ ቀለበት ውስጥ ነው፡፡ የአማራው ትግልም ሁለት መሰረታዊ ግቦችን ያነገበ መሆን ይጠበቅበታል፡፡ የመጀመሪያው አራተኛውን የህልውና አደጋ ቀለበት ሰብሮ አማራውን በህይወት እንዲኖር ማስቀጠል ነው፡፡ ሁለተኛው ደግሞ የህልውና አደጋ አራትን ቀለበት ከሰበረ በኋላ አማራው መቸም ቢሆን ወደ አምስተኛው የህልውና አደጋ ውስጥ እንዳይገባ ዘላቂና አስተማማኝ የህልውና ማረጋገጫ መሰረት ማስቀመጥ ነው፡፡ ለዚህም የአማራ ጠንካራ ብሄራዊ ማንነት በአስተማማኝ ሁኔታ መገንባት ዋነኛው መፍትሄ እንደሆነ ቀደም ብለን አስገንዝበናል፡፡ ባጭሩ የአማራ ትግል አራተኛውን የህልውና ትግል አሸንፎ አምስተኛ የህልውና ስጋት እንዳይከሰት ማድረግ ነው፡፡ አራተኛውን ማሸነፍ፤ አምስተኛው እንዳይመጣ ጠንክሮ እና ጸንቶ መቆም የአማራ ትግል ቀዳሚ መርህ መሆን አለበት፡፡ አራትን መቀልበስ፤ አምስትን ማምከን፡፡ በአሁኑ ወቅት ዋናው የአማራ ህልውና ስጋት በህወሀት የተጠናከረውና የሚመራው የትግሬ ብሄረተኝነት ሆኖ እርሱ የሚፈጥራቸው ሌሎችም ተዛማጅና ተዛማች ችግሮች ናቸው፡፡ ባለፈው ግማሽ ምእተ ዓመት ውስጥ በአማራው ህይወት ውስጥ የተከሰቱትን ዋና ዋና ችግሮች እስኪ አንድ በአንድ እንመልከት፡፡

ውንጀላ አማራ፤
ከባሮን ፕሮቻዝካ እስከ የደቡብ ጎታች ሊቃን

አማራ ከባድ መስዋእትነት በመክፈል አገር ጠብቆ፣ ብሄሮችን እስከማንነታቸው ለአሁኑ ዘመን ያደረሰ ህዝብ ነው፡፡ ዳሩ ግን ይህንን ውለታ በመካድ

[383] የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የ1999 እና 2000 ዓ.ም የህዝብ ቆጠራ ውጤት አፈጻጸም ሪፖርት ለፓርላማ የቀረበ፡ ፡

አማራን መወንጀል ያለፈው ግማሽ ክፍለ ዘመን መታወቂያ ሆኖ ቆይቷል፡፡ አማራን ውንጀላና ውግዘቱም አድጎ ወደ ዘር ማጥፋት ድርጊት አደገ፡፡ እስኪ ይህንን የአማራ ውንጀላ ዘርዘር አድርገን እንየው፡፡

ላለፈው ግማሽ ክፍለ ዘመን የብሄር ፖለቲካ ትንተናዎች ያጠነጥኑ የነበሩት በአማራውና በተቀረው ብሄር መካከል ነበር፤ ማለትም አማራው በአንድ ወገን ሌላው በሌላ ወገን፡፡ በሄክተር ብላክረስት ትንተና በኢትዮጵያ የብሄሮች ግንኙነት ትንታኔ በአማራና በሌሎች መካከል የሚያጠነጥን ነው፡፡ ይሄም ኢትዮጵያ ውስጥ ያሉ የዘውጌ ጥናትና ትንተናዎች መሰረታዊ ችግር ያለበት እንደሆነ ያሳያል፡፡ የዘውጌ ማህበረሰባት ትንተና በአማራና በሌላው መካከል ብቻ የሚያጠነጥን በመሆኑ ሌሎች ማህበረሰባት እርስ በእርሳቸው ያላቸው ግንኙነት እንዲዘነጋ አድርጎታል፡፡ በአጠቃላይ የኢትዮጵያ ዘውጌ ማህበረሰባት ትንተና አካባቢያዊ ሁኔታዎችን ያላገናዘበ አማራና በሌላው ብቻ የተቸከለ አጠቃላይ ሁኔታ ነው፡፡[384] ይሄ ማለት በአጭር አማርኛ የኢትዮጵያ የብሄር ትንተና በአማራና በተቀረው 85 ብሄር/ህዝቦች መካከል ነው፡፡ ይህም መላው የኢትዮጵያ ብሄሮች አማራውን በቀጥታ ተጠያቂ አድርገውታል፣ ወንጅለውታል፣ እየወነጀሉትና እየጠየቁት ነውም ማለት ነው፡፡ አማራ በአንድ ወገን ብቻውን፤ ሌላው በአማራ ውንጀላ ዙሪያ አንድ ረድፍ ተሰልፎ እንዲገጥመው ሆነ ማለት ነው፡፡

የትግሬ ሊቃን ዘመን ተሻጋሪ የአማራ ጥላቻ እንዳለ ሆኖ የቅርብ ጊዜው ጸረ አማራ ስሜት የበቀለበት አለማቀፋዊ አውድም አለው፡፡ በአማራው ላይ የቅርብ ዘመኑ ግፍ የተጀመረው በጣልያን ነው፡፡ አማራን በማንነቱ መሰረት ማጥቃት በጣልያን የተጀመረበትም ምክንያት ለኢትዮጵያ አንድነት ባለው የማይናወጥ አቋሙ እና ባደረገው ተጋድሎ ነው፡፡ አልቤርቶ ስባኪ እንደሚለው ጣልያን ወደ ደናኔ ሶማልያ ያጋዛቸው የራስ ደስታ ዳምጠው ሰራዊት ክፍል የነበሩ የአማራ ወታደሮች ናቸው፤ ቁጥራቸው እስከ 65 000 ይደርስ ነበር፡፡ ግራዚያኒ በተለይ አማራዎችን ጨርሶ ለማጥፋት ቆርጦ ተነስቶ ነበርና ወደ ሶማልያ (እና ኢጣልያ) ያግዛቸው ነበር፡፡[385] የዚህም ምክንያቱ በአማራ ኢጣልያ ከባድ ተቃውሞ ስለገጠማት የረባ ተጽእኖ ማሳደር አለመቻል ነው፡፡[386] ጣልያን ሌላውን ብሄር አማራው ላይ በማስነሳት ብዙ ግፍ ፈጽማለች፡፡ ለምሳሌ በ1936 እ.ኤ.አ. አማራን ከኦሮሞና ኡጋዴን ለመንቀል በተለይ የወለጋ ኦሮሞን በመጠቀም ሰፊ የማፈናቀል ስራ ሰርታ ነበር፡፡ የዛ ቅሪት የሆነውም ድርጊት ቀጥሎ አጼ ኃይለ ሥላሴ ከተመለሱ በኋላም እንኳ አማራን ማፈናቀል ቀጥሎ ነበር፡፡[387] በታሪክ እንደሚታወሰውም ጣልያን

---

[384] Blackhurst, Hector 1980, p. 55. Ethnicity in Southern Ethiopia: The General and the Particular. Journal of the International African Institute, 50,1, 55-65

[385] Sbacchi, Alberto. 1977, 216. Italy and the Treatment of the Ethiopian Aristocracy, 1937-1940. The International Journal of African Historical Studies, 10, 2,209-241. Boston University African Studies Center

[386] Sbacchi, Alberto. 1977, p. 222.

[387] Wood, Adrian P. 1983. Rural Development and National Integration in Ethiopa. African Affairs, 82,329, 509-539. Oxford University Press on behalf of The Royal African Society

አማራን ጨቋኝ ብሄር ነው በማለት ለሌላው በመስበክ ታነሳሳ ነበር፡፡ ራስዋንም ከዚህ ጨቋኝ የአማራ ቅኝ ግዛት ነጻ አውጭ አድርጋ ፕሮፓጋንዳ ትሰራ እንደነበር የሚታወስ ነው፡፡ ይህ የኢጣልያ ውርስ በኋላ በተማሪዎቹ እንቅስቃሴ ጎልቶ እንዲወጣና ከማርክሲስዝም ርዕዮት ዓለም ጋር ተዳብሎ ብዙ የራሱ የሆነ ጸረ አማራ ቅርጽ እንደያዘ እንገነዘባለን፡፡

ጆንሰን ሚካኤል እንዳስቀመጠው በተለይ የኤርትራ የነጻነት ጥያቄና የሌሎች እንደ ኦነግ፣ ህወሀትና መሰል እንቅስቃሴዎች በአጠቃላይ ጸረ አማራ የበላይነት፣ ጸረ ጨቋኝ አማራ ስርዓት፣ ጸረ የአማራ ስርዓት እንደነበሩ አብራርቷል፡፡[388] ፓትሪክ ጊልኬስ በበኩሉ በተማሪዎች እንቅስቃሴ ወቅት የኤርትራን የቅኝ ግዛትነት ጥያቄ የማይደግፍ የአማራ የበላይነት ወይም የአማራ ቅኝ ገዥነት ጠበቃ ተደርጎ ይቆጠር ነበር፤ ምንም እንኳ አማርኛ መናገርን ከአማራ ቅኝ ገዥነትና የበላይት ጋር አስልተው ወስደው ስህተት ቢፈጽሙም [389] በማለት ያብራራዋል፡፡

ሌሎች ብሄሮችም የኢጣልያ መሰሪ እና ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ሰለባ እንደነበሩ ተመዝግቧል፡፡ እንደ አለን ሎቪሴ አስተያየት ወላይታና ሲዳማ በመጀመሪያ በ1936 እኤአ የጣልያንን መምጣት በደስታ ነበር የተቀበሉት፡፡ የገባርን ስርዓት ስላስወገዱ እና መሬታቸውን እንዲጠቀሙ ስላደረጉ ጣልያኖቹ ከአማራ ጭቆና ነጻ አውጭዎች ተደርገው ተወሰዱ፡፡ አማሮቹ ጣልያንን መቋቋም አለመቻላቸውን ያዩት ሲዳማዎች ከጣልያን ጋር በመተባበር በአማራ ባላባቶች ላይ ዘመቱባቸው፡፡ በ1941 እኤአ ጣልያኖች ሲባረሩ ሲዳማዎች አማራን ለመከላከል ወታደራዊ ጥቃት ሞክረው ነበር፡፡[390] አማሮች ጣልያንን አባረው ሲመለሱ ሲዳማዎች ተዋጓቸው፤ በተቃራኒው ወላይታዎች በዝምታ ተቀበሏቸው፡፡ በደርግም ሲዳማ ውስጥ ወታደራዊ ተቃውሞ ተደርጓል፤ በወላይታ ግን እንደዛ ያለ እንቅስቃሴ አልተደረገም፡፡[391]

ጣልያን ጠፍጥፋ ለሰራችው ጸረ አማራ ርዕዮት ዓለም ተዋናይ የሆነው የኢትዮጵያ ተማሪዎች እንቅስቃሴ አሁን ላይ ሆነው ሲያስቡት ምን ያህል ደካሞች ወይንም የአማራ ጠላቶች እንደነበሩ ያሳያል፡፡ ባሮን ፕሮቻዝካ የተባለው የኢጣልያ ፕሮፓጋንዲስት የጻፈው መጽሃፍ በእውነቱ ያንን ጸረ አማራ የተማሪዎች እንቅስቃሴ እንደብቅል ረግጦ ማብቀሉ ያስገርማል፡፡ ይባስ ብሎ ደግሞ ይሄንን የባሮን ፕሮቻዝካን የቅኝ ገዥ ፕሮፓጋንዳ የሚደግፍ የማርክሲስት የብሄር ትግል አስተሳሰብ ወዲያው አለማቀፍ የፖለቲካ ብሂል ሆነ፡፡ የሁለቱም ጥምረት ቅልጥ ያለ ጸረ አማራ ርዕዮት ዓለም ወጣው፡፡ ያም ጸረ አማራ ርዕዮት ዓለም አሁን ላለንበት የከፋ ሁኔታ የአንበሳውን ድርሻ

[388] Johnson, Michael and Johnson, Trish 1981. Eritrea: The National Question and the Logic of Protracted Struggle. African Affairs, 80,319, 181-195. Oxford University Press on behalf of The Royal African Society
[389] Gilkes, Patrick 1991. Eritrea: Historiography and Mythology. African Affairs,90, 361, 623-628. Oxford University Press on behalf of The Royal African Society
[390] Aalen, Lovise 2011, p. 75. The Politics of Ethnicity in Ethiopia: Actors, Power and Mobilisation under Ethnic Federalism
[391] Aalen, Lovise 2011, p. 90.

ይወስዳል፡፡ ባሮን አማራውን ጸረ አውሮፓ፣ ጸረ ነጭ አድርጎ ነው የሚያቀርበው፡፡ አማራ ቁጥጥር ካልተደረገበት በቀር ለነጭ ዘር ስጋት እንደሚሆን ይወተውታል፡፡ አንድ ቦታ ላይ ለምሳሌ የአቢሲኒያ ወጣቶች ንቅናቄ በጃፓን እና በኢትዮጵያ መንግስት እየተረዳ ጸረ ነጭ ፕሮፓጋንዳ ያካሂዳል፡፡ በነጮች ቁጥጥር ያልወደቀ ህዝብ ለነጮች አደጋ ነው፡፡ ስለዚህ የነጭ ዘር ጉዳዩን ጸረ ኢጣልያ እንቅስቃሴ ብቻ አድርጎ እንዳይመለከተው አደራ ይላል፡፡[392]

በተመሳሳይ ኦሮሞው ጸረ አማራ አሰፋ ጃለታ[393] የባሮንን ፈለግ በመከተል አማሮች ላይ መላውን አፍሪካ ያነሳሳል፡፡ ብዙዎቹም ኦሮሞዎች እንደዛው ያደርጋሉ፡፡ እንደ ባሮን ፕሮቻዝካ ሁሉ አሰፋ ጃለታ አማራውን አቢሲኒያዊያን የአፍሪካ ጸር እንደሆኑ እና ሁሉም አፍሪካዊያን እንዲነሱባቸው ይቀሰቅሳል፡፡ አሰፋ ጃለታ የአማራ መሪዎች ለራሳቸው ፍላጎት አፍሪካዊያን እና የአፍሪካን *ዲያስፖራ* (ከትውልድ አገሩ ውጭተሰዶ የሚኖር ህዝብ) ለማነቃነቅ እና ከጎናቸው ለማሰለፍ ሲሉ አፍሪካዊ መስለው እንደሚቀርቡ፤ አፍሪካዊያን ላይ የዘር ማጥፋት ለመፈጸም እና ለመበዝበዝ እንዲሁም ለመጨቆን ሲፈልጉ ከአውሮፓዊያን ጋር እንደሚተባበሩ፤ በዚሁም መንታ ማንነት እንዳላቸው ይዘልፍና እነዚህን "የአፍሪካ ነቀርሳዎች" ለማስወገድ መላው አፍሪካዊያን መተባበር እንዳለባቸው ጥሪ ያደርጋል፡፡ በአማራ ጥላቻ የሰከረው ጣልያኑ የነጭ ዘር በሙሉ አማራውን ከኢትዮጵያ ምድር እንዲያጠፋው አጥብቆ ሲሰብክ፣ ቀደም ያለው ፊደል ቆጠር ኦሮሞው ጸረ አማራ በበኩሉ አማራውን መላው አፍሪካዊያን ተባብረው እንዲያጠፉት ይሰብካል፡፡

ባሮን ፕሮቻዝካ ለነጮች የጻፈው ማሳሰቢያ ማለትም የኢትዮጵያ ገዥ የሆነው አማራው ቀስ በቀስ ለነጮች ስር የሰደደ ጥላቻ እያዳበረ ነው፤ ይሄ ደግሞ ለሁላችንም ማለትም ለአውሮፓዊያን ግንኙነት ትልቅ አደጋ አለው[394] የሚለው ከአሰፋ ጃለታ አሳብ ጋር የመገናኘቱ አጋጣሚ ሳይሆን በተናበበና በተጠና ሴራ አማራን ለማጥፋት የተሰራበት ለመሆኑ መጠራጠር ትልቅ የዋህነት ነው፡፡ የጥፋት ድግሱ ከውጭም ከውስጥም በተጠናከረ መልኩ ተሰርቶበታል፡፡ አሰፋ ጃለታን ለምሳሌ ጠቀስን እንጅ የኦሮሞ ብሄረተኞች በዚህ መሰል እኩይ አስተሳሰብ የተጠመዱ መሆናቸው የአደባባይ ሚስጥር ነው፡፡ የኦሮሞ ነጻነት ግንባር እና ድርጅቱ በአማራ ላይ ያደረሰው ጭፍጨፋ ለዚህ ጉልህ ምስክር ነው፡፡

ባሮን ፕሮቻዝካ አቢሲኒያዎች ከዚህም አልፈው ከጃፓን ጋር በማበር የመላው ጥቁር ህዝብ መሪ መሆን ይፈልጋሉ[395] ሲል ያስፈራራል፡፡ ባሮን ፕሮቻዝካ ቁጭቱን ሲገልጽ ሌሎች ብሄሮች የራስን እድል በራስ መወሰን የሚባለው እድል ተፈጥሮላቸው ቢሆን ኖሮ አሁን ኢትዮጵያ የምትባል አገር ባልኖረችም፤ ያም ባለመደረጉ ህዳጣን

---

[392] Prochazka, Baron Roman 1936, p. 3-5. Abyssinia: The Power Barrel. British International News agency.
[393] Asafa Jalata 2009. Being in and out of Africa: The Impact of Duality of Ethiopianism. Journal of Black Studies, 40, 2, 189-214. Sage Publications, Inc.
[394] Prochazka, Baron Roman 1936, p. 7.
[395] Prochazka, Baron Roman 1936, p. 7-8.

ብሄሮች ለእድገት ጠቃሚ ከሆነው የአውሮፓ ቅኝነት ተገልለው ይኖራሉ[396] ሲል እሮሮውን ያስተጋባል፡፡ ይሄንን መርዘኛ ፕሮፓጋዳ ነው እንግዲህ የዋለልኝ[397] ትውልድ የቀዳውና ከማርክሲዝም ጋር አዳብሎ አማራው ላይ የተገበረው፡፡ ዋለልኝ መኮንን አማራውን ለጉርምስናው የሸጠ ከአማራ አብራክ የበቀለ መርገምት ነበር፡፡ ይሄ መጣጥፉ ለኢትዮጵያ ችግሮች መፍትሄው የብሄሮችን የራስ እድል በራስ የመወሰን ርዕዮት አለማዊ መሰረት ያስቀመጠ እና የዚህ ርዕዮት ዓለም የትግል መስመርም ጸረ ጨቋኝ ብሄር ትግል እንደሆነ መሰረት ያስቀመጠ ነው፡፡ ይሄ ጸረ ብሄር ጭቆና ትግልም ዋና አላማው በወቅቱ ጨቋኝ ተብሎ ከተፈረጀው የአማራ ህዝብ አናት ላይ የሚሸከረከር ነበር፡፡ ባጭሩ የዚህ አስተሳሰብ መሰረታዊ ግብ ብሄሮች ከአማራ እስር ቤት መውጣት አለባቸው የሚል ነው፡፡ ዋለልኝ እንደሚለው "የኢትዮጵያ ህዝቦች" እንጅ "የኢትዮጵያ ሕዝብ" የሚባል ነገር የለም፡፡

ይሄም ኢትዮጵያን የህዝብ አገር ሳትሆን የህዝቦች ጥርቅምነት የሚመሰክረው የህወሀት ህገ መንግስት በቀጥታ የዚህ የእነዋለልኝ አስተሳሰብ ነጸብራቅ ነው፡፡ በህወሀት ህገ መንግስት ኢትዮጵያ አንድ ህዝብ የላትም፣ በምትኩ ህዝቦች ናቸው ያሏት፡፡ ይሄም የአንድ አገርነት ጽንሰ ሀሳብን ከመሰረቱ የናደ ነው፡፡ ዋለልኝ በመቀጠል ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነት የውሸት ብሄረተኝነት እና በገዥው መደብ የሚራመድ አስተሳሰብ እንጅ እውነት እንዳልሆነ ያትታል፡፡ በምትኩ የተለያዩ ብሄረተኝነቶች ለምሳሌ የኦሮሞ፣ የትግሬ፣ የአማራ ብሄሮች ወዘተ ናቸው ያሉት፡፡ ብሄረ ኢትዮጵያ የሚባል ነገር የለም፡፡ ለዋለልኝ ይሄ የሌለ ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነት የአማራ እና በተወሰነ መልኩ የአማራ-ትግሬ የበላይነት ማለት ነው፡፡ ለዋለልኝ ይሄ የአማራ-ትግሬ የባህል የበላይነት በማርክሳዊ ቀኖና የኢኮኖሚ የበላይነት ሽፋን ነው፡፡ በብሄራዊ ጭቆና ስር ከመኖር መገንጠል ይሻላል ሲልም አስረግጦ ይናገራል፡፡ ተማሪዎቹም የዚህ አሳብ ደጋፊዎች ሆነው ታሪክና አማራ ይቅር የማይሉት ጥፋት አድርሰዋል፡፡ የተጀመረው ጸረ አማራ ቁርሾ እግርና እጅ አውጥቶ ለበርካታ ሚሊዮን አማሮች መጨፍጨፍ ቀዳሚው ምክንያት መሆኑን አዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ አጥብቆ ሊገነዘበው የሚገባ በሃቅ ላይ የተመሰረተ ታሪክ ነው።

የእነ ዋለልኝ አስተሳሰብ የተቀዳበት የባሮን ፕሮቻዝካ መጽሃፍ መሰረት የለሽና በአማራ ጥላቻ ላይ የተመሰረተ የፕሮፓጋንዳ ስራ ነው፡፡ ተማሪዎቹ በዚህ ነቀርሳ የጋዜጠኛ ፕሮፓጋንዳ ተነድተው አገሪቷን ገደል መከተታቸው አማራንም ሆነ ኢትዮጵያን ለገጠማቸው መከራ ድርሻው ላቅ ያለ ነው፡፡ ራንዲ ባልስቪክ ታዝቦ እንደ መዘገበው ተማሪዎቹ የኃይለ ሥላሴ አገዛዝ እንዲወድቅ ትልቅ ሚና ተጫውተዋል፡፡ ማህበር ፈጥረው በሂደቱ ታገል የተባለ ጋዜጣ እያሳተሙ እንዲያሰራጩ ተፈቅዶላቸዋል፡፡ መስከረም ወር 1974 እ.ኤ.አ ስልጣን ለህዝቦች የሚል ርእሰ አንቀጽ አሰራጩ፡፡

[396] Prochazka, Baron Roman 1936, p. 17.
[397] Walleligne Mekonnen. On the Question of Nationalities in Ethiopia. Struggle: Arts IV, HSIU– Nov. 17, 1969

የሚገርመው ስልጣን ለህዝብ ሳይሆን ለህዝቦች ነበር ብለው ያወጡት፡፡[398] ይሄ የተማሪዎች አስተሳሰብ በዋለልኝ መኮንን "የብሄሮች ጥያቄ በኢትዮጵያ" በሚል መጣጥፍ ርዕዮት አለማዊ ሽፋን ተሰጥቶት አማራውን ወደ ማጥቃትና ኢትዮጵያን ወደ ማፈራረሱ ሂደት አሀዱ ብሎ ገባ፡፡ የነዋለልኝን መሰረታዊ ስህተት በሬ ሆይ ሳሩን እንጅ ገደሉን መቸ አየህ በተሰኘው አባባል ተረድቶ ማለፍ አደገኛ ስህተት ነው፡፡ በአንጻሩ ሆነ ተብሎ አማራን በመኮነን ኢትዮጵያን የማፈራረስ ተልዕኮ መሆኑን መረዳት ያሻል፡፡ በመሆኑም ለምሳሌ ህወሃት አማራውን ዋለለኝ መኮነንን በመጥቀስ አማራን በማጥፋት ኢትዮጵያን ለመበተኑ ስራ እንደ ትልቅ ግባት ተጠቅሞበታል፡፡ የዋለልኝን ውለታ ለመመለስ በሚመስል መልኩም በስሙ ክፍለጦር እስከመሰየም ደርሷል፡፡ ዋለልኝ በስሜት ተነድቶ የ50 ሚሊዮን አማራ ህይወት ላይ አደጋ የጣለ ሰው ነው፡፡

ጥፋቱ በዋለልኝ አልቆመም፡፡ የዚህ አስተሳሰብ ግርፍ የሆነው አንዳርጋቸው ጽጌም የኢጣልያውን ባሮን ፕሮቻዝካ ፕሮፓጋንዳ እና የእነ ዋለልኝን የማርክሲስት የመርዝ ቅመመ "የአማራው ሕዝብ ከየት ወዴት" ብሎ ሲጽፍ በስፋት ተጠቀመበት፡፡ እንደ ቀደምት የአስተሳሰብ አምሳያዎቹ ሁሉ አንዳርጋቸው አማራ ጨቋኝ ነው፣ ሌሎች ብሄረተኝነቶች ያቆጠቆጡት ስለተጨቆኑ ነው ይላል፡፡ ጭቆና ብሎ የሚዘረዝራቸውም መናኛ የሆኑ የባህልና የቋንቋ አሽሙሮችን እና ሽሙጦችን ነው፡፡ ለመሆኑ ሁሉም ብሄሮች ትግሬና ጉራጌን ጨምሮ የዚህ ጥቅል ገለጻ ይገባቸዋልን! አይደለም፡፡ በተቃራኒው አማራ ብሄረተኛ መሆን ያልቻለው እንደ ሌሎቹ ስላልተጨቆነ ነው ይላል፡፡[399] የአንዳርጋቸው የትንተና ስልት እና መሰረታዊ አረዳድ የዋለልኝ መኮንን ግልባጭ እንጅ የተለየ አይደለም፡፡ የተለየ ነው ከተባለ አማራው በብሄር መደራጀት እና ብሄረተኝነትን መገንባት አለበት ብሎ መንቀሳቀሱ ብቻ ነው፡፡ አንዳርጋቸው የኢትዮጵያ ብሄሮች የራስን እድል በራስ የመወሰን ትግል ትክክል እንደሆነ ያምናል፡፡ በዚህም ከትግሬው ሊቅ ዓለምሰገድ ጋር በአስተሳሰብ ይስማማል፡፡ ዓለምሰገድ በ1966 የተቀጣጠለው ለኢትዮጵያ ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ያለመ አብዮት በ1983 ዓ.ም የአማራን የበላይነት መቀመቅ ውስጥ በመክተት ተጠናቀቀ[400] ሲል አላንዳች ማቅማማት ነው፡፡ ከዚህም የምንረዳው የአማራው ልጆች ሳይቀሩ በንቃት የተሳተፉበት አብዮት ማእከላዊ ባህርይው ጸረ አማራ አብዮት እንደነበር ነው፡፡ በርግጥ አንዳርጋቸው ጽጌም ከኢሳት ቴሌቪዥን ጋር በ2011 ዓ.ም ባደረገው ቃለ ምልልስ ህወሃት በረሃ ከነበረበት ጊዜ ጀምሮ ሎንደን ከተማ ውስጥ በከፈተው ጽህፈት ቤት ውስጥ የጸሃፊነት ስራ ይሰራ እንደነበር እራሱ ነግሮናል፡፡ አማራን ከምድረ ገጽ ለማጥፋት በረሃ ለወረደው ህወሃት በትግሉ ለአበረከተው አስተዋጾም ከድላቸው ማግስት ከፍ ያለ የመንግስት ስልጣን ተሸልሞ እንደነበር አይተን ታዝበናል፡፡

---

[398] Balsvik, Randi Rønning 2009. Addis Ababa University in the Shadow of the Derg, 1974-1991. Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies, ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim 2009

[399] አንዳርጋቸው ጽጌ 1985. የአማራው ሕዝብ ከየት ወዴት፡ አዲስ አበባ፡፡

[400] Alemseged Abbay 1998, p.12. Identity Jilted or Re-Imagining Identity? The Divergent Paths of the Eritrean and Tigrayan Nationalist Struggles. The Red Sea Pres, Inc.

ይሄንን ያደረገበትን ምክንያት አያይዞ ሲገልጽም የብሄር ጭቆና እንደነበር በማመን ነው፡ ፡[401] ያው ያ ጨቋኝ ብኄር ደግሞ አማራ ነው፡፡

የተማሪዎች እንቅስቃሴ ኢትዮጵያን ቀውስ ውስጥ የከተታትን ማርክሲስት ርዕዮት ዓለም ሲቀበል ሃገር በቀሉን ርዕዮት ዓለም በማውገዝና በማራከስ ነበር፡፡ ይሄም ማለት ተማሪዎች የራሳቸውን ርዕዮት ዓለም አልፈጠሩም፡፡ የኢትዮጵያን ጥለው የውጭ የሆነውን ከኢትዮጵያ የማይገጥመውን መረጡ እንጅ፡፡ ሚስጥሩ ያለው እዚህ ላይ ነው፡ ፡ ተማሪዎቹ ይሄ አስተሳሰብ (ማርክሲዝም-ስታሊኒዝም-ሊኒኒዝም) እንዲሰራ ጨቋኝ ብሄር ማግኘት ነበረባቸው፡፡ ፈልገውም አማራን አገኙ፡፡ አማራ ጨቋኝ የሚለው ትረካ ግን ሆነ ተብሎ የተፈጠረ ለተቀበሉት ንድፈ ሃሳብ ሊተውን የሚችል ገጸ ባህሪ ፈለጋ ላይ የተመሰረተ ድርጊት ወይም የተሳሳተ የታሪክ ንባብ ነበር፡፡ ይህም ማለት የተማሪዎች አማራን ወንጃይ እንቅስቃሴ አማራው ብሄሮችን ከአውሮፓ ጠብቆ ማቆየቱን የዘነጋ፣ አማራው የስልጣኔ ጮራ ሳይደርሰው አማራ የማይኖርባቸው አካባቢዎች መልማታቸውን የዘነጋ፣ አማራው ከሌላው የተለየ ኑሮ አለመኖሩን፣ እንዲያውም በባሰ ሁኔታ መኖሩን የዘነጋ፣ አማራው አገር በመገንባት የዋለውን ውለታ የዘነጋ፣ ከሁሉም በላይ በአመዛኙ በራሱ ማኅበራዊ አውድ ያደገውን የአማርኛ ቋንቋ የአማራ ጭቆና ብሎ የወሰደ እጅግ የወረደ ብቻ ሳይሆን በመርዝ የደለበ አስተሳሰብ ነው፡፡[402]

ስለሆነም ተማሪዎቹ አካሄድነው ያሉት "ኢትዮጵያዊ አብዮት" ጸረ አማራ አብዮት ነበር፤ የዚህንም አብዮት ውጤት የምንለካው አሁን ባስከተለው የመጨረሻ ሁኔታ ብቻ ሳይሆን ከጥንስሱም ጸረ አማራ እንደነበር በማየት ነው፡፡ የዛ አብዮት አራጋቢ የነበሩት ተማሪዎች ወደየብሄራቸው ሲወሽቁ እና ብሄራዊ ትግል ሲያደርጉ ለአማራው አይደለም የሚታገል የሚናገር ማንም አለመኖሩ ይሄንን ነባራዊ ሀቅ ትክክል ያደርገዋል፡ ፡ የሚያሳዝነው ለዚህ ጸረ አማራ አብዮት ግንባር ቀደሞቹ አማራ ተማሪዎች መሆናቸው ነው፡፡ ጆን ማርካኪስ ቃል በቃል እንዲህ ይገልጸዋል፡-"አማሮች የንጉሱን መንግስት እና ተተኪውን የወታደራዊውን አገዛዝ በመቃወም በተለያዩ የፖለቲካ ድርጅቶች ከአባልነት እስከ አመራርነት በመሳተፍ ጉልህ ሚና ተጫውተዋል፡፡ የአማራውን ግዛተ-አጼ በመገርሰስ አማሮች በወሳኝነት ተሳትፈውበታል… ከዛም አልፎ በጣም አክራሪዎቹ አብዮተኛ አማሮች ኢትዮጵያን "አማራዊ" የማድረጉን ሂደት በጽኑእ አውግዘዋል፡፡ አማራው ዋለልኝ ነበር እኮ ለመጀመሪያ ጊዜ ኢትዮጵያ "የብሄሮች እስር ቤት" መሆኗን ያጋለጠው፡፡"[403]

በእርግጥ ለዛሬዎቹ የኦሮሞ ብሄረተኞች ሊቃን እና ለኢጣልያዊ ባሮን ፕሮቻዝካ ያልተገለጠላቸው ነገር ነበር፡፡ የኦሮሞውን ሊቅ መረራ ጉዲናን በመጥቀስ እንዲህ በቀላሉ መገንዘብ እንችላለን፡፡ ዶ/ር መረራ እንደሚለው ስፍር ቁጥር የሌለው

---

[401] ESATtv Ethiopia, Oct 19, 2011. https://www.youtube.com/watch?v=zBqPOTs4YYA
[402] Levine, Donald 1974 (2000 ed). Greater Ethiopia: The Evolution of a Multiethnic Society. The University of Chicago Press.
[403] Markakis, John (___). *Amhara: What's in a Name?*

የታሪክ ማስረጃኦሮሞዎች በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሁለተኛ አጋማሽ ላይ ወደመሀል ኢትዮጵያ ዘልቀው ገብተዋል ብሎ እንደሚያስገነዝብ አስቀምጠዋል፡፡ በእርግጥ የአጼ ቴዎድሮስ ዋና ግብ የኦሮሞን የበላይነት እንዲያከትም ማድረግና የሁሉም የሆነች ኢትዮጵያን መልሶ መገንባት ነበር፡፡ በኋላ በአገር መልሶ ግንባታው ሂደት ላይ ኦሮሞ ተሳፈል፡፡[404] ማርክሲዝምም ተባለ ሌላ ትንተና ይሄንን መሰል ታሪካዊ ሀቅ ግምት ውስጥ ማስገባት ነበረበት፡፡ ነገር ግን የኢትዮጵያ ተማሪዎች እንቅስቃሴ ዋናው ችግሩ ከታሪክ ጋር ተጣልቶ መነሳቱ ነው፡፡

እንደ ጆን ያንግ ያሉት ምሁራን በ1960ዎቹ የተማሪዎች ንቅናቄ ፓን-ኢትዮጵያን ባህርይ እንደነበረው፤ ነገር ግን በኤርትራ አማጺዎች በመበረታታት እና የአማራውን የባህል፣ የፖለቲካና የቅጥር ተጠቃሚነት በመቃወም ብሄሮች የራሳቸውን እድል በራሳቸው እንዲወስኑ የሚለው አዝማሚያ እያየለ መሄዱን[405] ያትታል፡፡ ነገር ግን፤ እንደ አለን ሎቪሴ ትንተና፤ ከ1960ዎቹ መጨረሻ ወዲህ የተማሪዎች እንቅስቃሴ የመሬት ይዞታ ለውጥን አነገበ፣ በአማራው የበላይነትና የባህል አቅላጭነትም ላይ አነጣጠረ፡፡ የሌኒንን ስራዎች በመኮረጅ የብሄረሰቦች እኩልነትና ከጨቋኙ የአማራ ባህል ነጻ መውጣት ዋና አጀንዳው ሆነ፡፡[406] የስታሊንን የብሄር ትንተና በመጠቀም ህወሀት በበኩሉ ዋናው የብሄር ቅራኔ በጨቋኙ አማራ እና በተጨቋኝ ሌሎች ብሄሮች መካከል ነው ብሎ አመነ፡፡ ደርግን ለመጣልና ማእከላዊውን መንግስት ለማፍረስ ብሎም የብሄር ፌደራሊዝም ለመትከል ብሄርን መሰረት ያደረገ ትግል ነው ቶሎ ለድል የሚያበቃው ብሎም ደመደመ፡፡ ይሄውም ገበሬውን በማነቃነቅ ተሳካ፡፡ በተቃራኒው የመደብ ትንተና ተከታይ የነበሩት አብዛኛዎቹ ተማሪዎች የሚደግፉት ትግል ለፍሬ ሳይበቃ ቀረ፡፡[407] በጣም የሚገርመው አሃዳዊ አስተዳደር ይከተል ነበር ተብሎ የሚታማው የደርግ መንግስት ወደ ብሄር አጀንዳ መግባቱ ነው፡፡ እንደ ጆን ያንግ አባባል ደርግ የብሄረሰቦችን ኢንስቲቱት በ1983 እኤአ ፈጠረ፤ በተወሰነ መልኩ የፌደራል አወቃቀርም አስቦ ነበር፡፡ [408]

እርግጥ ነው አማራ በኢትዮጵያ ፖለቲካዊ እና ባህላዊ ህይወት ውስጥ ጉልህ ድርሻ ነበረው፡፡ ያም ከአገር መልሶ ግንባታ ሂደቱ ታሪካዊ ጊዜ ጋር የተገጣጠመ በመሆኑ እና ባህሉ በብዙዎች ዘንድ በቀላሉ በመወረሱ ነበር፡፡ ይሁንና አማራን በጨቋኝነትም ሆነ በቅኝ ገዥነት ለመክሰስ የሚያደርስ የፈጠራ ክስ እንጅ መረጃ የለም፡፡ ከዚህ አንጻር አንዳንድ ምሁራን የአሁኑን የአማራ ሁኔታ ሲገልጹ ከቀደመው ሁኔታ ጋር በማነጻጸር ለመተንተን ይሞክራሉ፡፡ ለምሳሌ ቶማስ ዛይና አማራ ሃገር ለማስከበርም ሆነ ለማልማት

---

[404] By Merera Gudina 2009, p.2-3. The Ethiopian State and the Future of the Oromos: 'Self-Rule vs. Shared-Rule'. https://www.opride.com/2009/05/11/the-ethiopian-state-and-the-future-of-the-oromos-self-rule-vs-shared-rule/

[405] Young, John 1998, p. 192. Regionalism and democracy in Ethiopia. Third World Quarterly, 19, 2,191-204

[406] Aalen, Lovise 2011, p. 29.

[407] Young, John 1998, p. 193.

[408] Young, John 1998.

ግንባር ቀደም ህዝብ እንደነበር፤ ነገር ግን በድሮው የፖለቲካ ሀይላቸውና የአሁን ፖለቲካዊ ድክመታቸው ትልቅ አለመጣጣም እንደሚሰማቸው፤ ከኃይል በመወገዳቸው እንደተከፉ፣ በአሁኑ አገዛዝ ጥርጣሬ እንዳላቸው፣ እናም ከምንም ነገር ለመሳተፍ ተጠራጣሪ እንደሆኑ፤ ኢትዮጵያን የመምራት መብት በትውፊታቸው የእነሱ እንደሆነም እንደሚያምኑ፤ ይሄም በመሆኑ በነቂስ ወጥተው ብሄር ተኮር ፖለቲካዊ እንቅስቃሴ ለማድረግ ሁሌም ዝግጁ እንደሆኑ፤ ድንገት አማራውን ከጨዋታ ውጭ ያደረገው የፖለቲካ መስክ ከተከሰተ ወዲህ ሁሌም ተማራሪ፣ ጠርጣራ እና ሰበብ ፈላጊ እንደሆኑ[409] ያትታል፡፡ የዚህ ሁሉ መገፋት መንስኤው እንግዲህ ይሄው የጸረ አማራ ትግል ውጤት ነው፡፡ ማለትም አማራ የሚታገሉት አካል ተደርጎ በመወሰዱ ለዛሬው መገለልና ከኢትዮጵያ ህይወት ተግፍቶ መነጠል እንደማረጋገጫ እና ማመካኛ ይወሰዳል፡፡

ነገሩን በራሳችን መንገድ ለመረዳት ያህል የብሔር ጭቆና ነበር ከተባለ ጨቋኝ ብሄር እና ተጨቋኝ ብሄር ነበር ማለት ነው፡፡ እንዲህ ያለው ጭቆና በእርግጥ ከነበረ መገለጫዎቹ የቋንቋ ጭቆና፤ የፖለቲካ ጭቆና፤ የኢኮኖሚ ጭቆና፤ የስነልቡና ጭቆና ተብለው ሊከፋፈሉ ይችላሉ፡፡ የዚህ አማራ ጨቋኝ ነበር የሚለው ርዕዮት ዓለም መሰረቱም አማራዊ ኢትዮጵያዊነት እንጅ ብዝሀዊ ኢትዮጵያዊነት አልነበረም የሚል ነው፡፡ የዚህ አማራን ጨቋኝ አድርጎ ማቅረብ አካሄድ ግንባር ላይ የሚሰለፉት ሻእብያና ወያኔ-ትግሬ በአንደኛ ደረጃ፤ ኦነግ ደግሞ በሁለተኛ ደረጃ ናቸው፡፡ በርግጥ የሻእቢያው መሪና የኤርትራው ፕረዚዳንት አቶ ኢሳያስ አፈወርቂ አማራን ጨቋኝ ብሄር ማለታቸው ትልቅ ስህተት እንደነበር በማመን በቅርቡ የፖለቲካ ንስሃ ገብተዋል፤ ለኦሮሞ ሚዲያ ኔትወርክ[410] በ2017 እ.ኤ.አ እንደተናገሩት፡፡ ኢህአፓም የሻእብያ መናኻሪያ እንደነበር አይዘነጋም፡፡ ውስጡ በነበሩ የኤርትራ ብሔረተኞች አማካኝነት ነው የአማራ ጨቋኝ ብሔርነት መርህ የወጣው፡፡ ያ ማለት ዋለልኝ መኮንን የሻእበያ ተልእኮ አስፈጻሚ ነበር ማለት ነው፡፡ ከዚህም ተነስተን ዋለልኝ ማንነቱን ያወገዘበት የፖለቲካ ዝሙት ከመፈጸሙ በተጨማሪ ሳይሞቅ በፈላበት ማርክሲስትነት ስሜት አማራን በመወንጀል የሻእብያ ጉዳይ አስፈጻሚ ነበር ማለት ነው፡፡ አጠቃለን ስንመለከተው የተማሪዎች እንቅስቃሴ በሻእብያ ተጠልፎም ሆነ በራሱ አማራን ጨቋኝ ብሄር ብሎ የፈረጀው እና ሌሎች ብሔሮችን በተጨቋኝነት የፈረጀው፤ ቀደም ብሎ እንደተቀመጠው በቃላቸው ያነበነቡትን የማርክሲስዝም ሌኒንዝም አስተሳሰብ ወደ ኢትዮጵያ አምጥቶ ስራ ላይ ለማዋል የግድ ጨቋኝና ተጨቋኝ ብሔር መፍጠር ስለነበረባቸው ነው፡፡ ስለዚህም የተማሪውም እንቅስቃሴ የአማርኛን ወይም የአማራን የባህል የበላይነት ነው በቀጥታ ፖለቲካዊ፣ ስነልቡናዊ፣ ኢኮኖሚያዊ ጭቆና ብለው አሳስተው ሌላ ትርጉም የሰጡት፡፡ በዛ ወቅት ጨቋኝ እና ተጨቋኝ ብሄር ከሌለ የሌኒንን የብሄሮች የራስን እድል በራስ የመወሰን ፖለቲካዊ አስተሳሰብ ተግባር ላይ ማዋል አይቻልም ነበር፡፡ በመሆኑም ለእነሱ ርካሽ የፖለቲካ ፍላጎት ሲሉ ነው አማራን በጨቋኝነት ፈርጀው፤ እጁን አስረው ለመከራ

---

[409] Szayna, Thomas S. (Editor), 2000, p. 208."The Ethiopian Prospective Case." In *Identifying Potential Ethnic Conflict: Application of a Process Model*, 193-237. Santa Monica: RAND.

[410] OMN, Apr 13, 2017. https://www.youtube.com/watch?v=xOivoyLbjn8

አሳልፈው የሰጡት፡፡ ይህ በአዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ ውስጥ ተደራርቦ ሊሰመረበት የሚገባው እውነታ ነው::

ይህም ማለት የአማራ ጨቋኝ ብሔርነት ብልጣብልጦች እና የሚያደርጉትን ያላወቁ የፖለቲካ ጾመኛ ሌኒኒስቶች የፈጠሩት የአእምሮአቸው የስራ ውጤት እንጅ በተጨባጭ አማራ ብሄራዊ ጨቋኝ ሆኖ አልነበረም፡፡ የነበረው የአማራ የባህል የበላይነት ነው፡፡ አሁንም ያ የባህል የበላይነት አለ፡፡ የባህል የበላይነቱ ግን አማራ ሌሎችን ልጨቁን ብሎ የፈጠረው ሳይሆን በታሪክ አጋጣሚ የኢትዮጵያን ጥንታዊ ግዛት መልሶ ለማስከበር በተካሄደው የመንግስት ግንባታ ሂደት ንቁ ተሳታፊ ስለነበር እና ከባህልና ቋንቋዋውም ባህርይ አንጻር ነው፡፡ የአማርኛ ቋንቋ መስፋፋት በስነጽሁፍ መታገዙ፤ የአማራው ስነልቡናም ግለሰባዊ ደረጃ ላይ ስለደረሰ የቋንቋውን ተናጋሪዎች በአማራነት መቀበሉ ወይም እንደራሱ መቁጠሩ ነው፡፡ ይህም ባህሉ በቀላሉ እንዲስፋፋ ረድቶታል፡፡ አሁንም ቢሆን ኢትዮጵያ ካልተበተነች በቀር ከዚህ የባህል የበላይነት ማምለጥ አይቻልም፡፡ ህወሀቶችም ተዋጋንለት ያሉትን ቋንቋ ተኮር "ብሄራዊ ጭቆና" ረስተውት ራሳቸውን አማራዊ ትግሬ በማድረግ ላይ ናቸው፡፡ ለምሳሌ አሁንም ድረስ ጎንደር ዩኒቨርሲቲ አማርኛ ትምህርት ክፍል አልነበረም፡፡ አክሱም ዩኒቨርሲቲ ሲከፈት ግን ከህንጻ ብረታብረት እና ሲሚንቶ ጋር አብሮ የቆመው የአማርኛ ትምህርት ክፍል ነው፡፡ ይህም ወያኔዎች ከአማራ የባህል የበላይነት ነጻ መውጣት እንደማይችሉ ስለተረዱ ነው፡፡ በምትኩም አማርኛን በማቀላጠፍ እና የአማራዊ ጭንብልን በማጥለቅ የኢኮኖሚ የበላይነታቸውን ማረጋገጥ በሚል አካሄድ ተኩት፡፡ ዛሬ አማርኛን እስከተረትና ቅኔው ይዘርፉታል፡፡ ታዲያ እዚህ ላይ መነሳት ያለበት አማራው አሁንም ጨቋኝ ብሄር ነው ወይ የሚለው ነው፡፡ ህወሀት ኢትዮጵያን እየገዛና እየፈለጠ (አማራን እያጠፋ) ያለው በትግርኛ ወይም በትግሬ ባህል ሳይሆን በአማርኛ፤ በአማራ ባህል ነው፡፡ ከዚህ አስረጅነት በመነሳት በድሮው ጊዜም ሆነ በአሁኑ ጊዜ ልንረዳው የሚገባው እውነታ የአማራ የባህል ሁለንተናዊነት እንጅ የአማራ ብሄር ጨቋኝነት የሚባል ነገር ያልነበረ መሆኑን እና አሁንም የሌለ መሆኑን ነው፡፡

በመሰረቱ ታሪክን ከፖለቲካ ፍጆታ በጸዳ መልኩ መረዳት ከቻልን ኢትዮጵያ ወስጥ የጭቆና ታሪክ አልነበረም፡፡ እንኳን የብሔር ጭቆና የመንግስት ጭቆና አልነበረም፡፡ የአማራ ጨቋኝ ገዥ መደቦች እየተባለ የሚነዛው ፕሮፓጋንዳም ስህተት ነው፡፡ የነበረው ሁኔታ ለጭቆና የተፈጠሩ መንግስታት ሳይሆኑ ጊዜው የወለዳቸው የፖለቲካ ስርአቶች ናቸው፡፡ በጊዜው የነበረው የፖለቲካ ስርዓት፤ የመንግስት አወቃቀር እና አሰራር የጊዜውን ነባራዊ ሁኔታ ብቻ ነው ሊያንጸባርቅ የሚችለው፡፡ የፊውዳል ስርዓትም ሆነ የሌላው የተፈጠረው ህዝቦችን ለመጨቆን ሳይሆን የሰው ልጅ የደረሰበት ፖለቲካዊ የአደረጃጀት ደረጃ ብቻ ነው፡፡ ነገር ግን የየስርአቶች አስከፊ ጎን አልነበረውም ማለት አይደለም፡፡ የስርአቶቹን ደካማ ጎን ወስዶ የጭቆና ታሪክ መፍጠር ግን ስህተት ነው፡፡ ይህ ሙሉ ለሙሉ ለኢትዮጵያ ይሰራል፡፡ በነገስታቱ ጊዜ የነበረው አገዛዝ መጥፎ ጎን አለው ማለት ስርአቱ ጨቋኝ ነበር ማለት አይደለም፡፡ ሰፊውን ህዝብ ረግጦ በመጨቆን የአንድን አናሳ ብሄረሰብ የበላይነት ለማስፈን ብሎ የተነሳ አገዛዝ ከህወሀት በቀር በአገራችን የቅርብ ጊዜ ታሪክ አይተን አናውቅም፡፡ ህወሀት ከጽንሱ እስከእርጅናው አንድን ህዝብ መጨቆን ብቻ

አይደለም ማጥፋት አለብኝ ብሎ የተቋቋመ አገዛዝ ነው፡፡ በትግል ሰነዶቹ ላይ "ብሔረ አማራን ማኅበራዊ ረፍት መንሳት" የሚል ሀረግ ይገኛል፡፡ ይህ ሰነድ እና የ26 አመቱ ስራ የሚያሳየው ትክክለኛው ጨቋኝ ስርዓት ምን እንደሚመስል ነው፡፡ ህወሀት ህዝብን ከመጨቆን አልፎ ህዝብን በማጥፋት ጥሩ ምሳሌ ነው፡፡ የአማራ ነገስታት የሚባሉትን ካየን ግን ማስገበር እንጅ ህዝብን ማጥፋትም ሆነ መጨቆን የሚል የቃልም ሆነ የገቢር አላማ እንዳልነበራቸው እንረዳለን፡፡ በዜና መዋእሎቻቸውም ሆነ በስነቃል እንደምናውቀው፤ እዲሁም ታሪክ እደሚያረጋግጠው፤ ህዝብ ለመጨቆንና ለማጥፋት ራሱን የሾመ የአማራ ንጉስ አልነበረም፡፡ ጨቋኝ የሚባሉት የነገስታት ጊዜ ጨቋዋኝ ሳይሆን ደካማም ጠንካራም ጎኖች የነበሩት የስርዓት አይነት ብቻ ነው፡፡

ከዚህ ጋር በተያያዘ የኦሮሞ ሊቃን ኦሮምኛን በመላው ኢትዮጵያ ላይ በፖለቲካ ውሳኔ ለመጫን አጀንዳ ነድፈው ይንቀሳቀሳሉ፡፡ ይህንንም የሚመኙት መሰረታዊ የቋንቋ እድገት ተፈጥሮን በመድፈቅ ነው፡፡ ቋንቋ መስፋፋት ካለበት የራሱን የቋንቋ መስፋፊያ ተፈጥሮአዊ ህግጋት ተከትሎ ብቻ ነው፡፡ በፖለቲካዊ ውሳኔ በግድ ህዝብ ላይ ለመጫን የሚደረግ ጥረት ግን ራስን አለማየት ነው፡፡ አማርኛ የተስፋፋው በመሪዎች ትእዛዝ ወይም በፖለቲካዊ ግፊት አልነበረም፡፡ የራሱን ተፈጥሮአዊ የቋንቋ አሰፋፍ ተከትሎ ነው፡ ፡ በተጨማሪ የሃገሪቱ ነባር ህዝብ ቋንቋ (Native language) በመሆኑ የተነሳ ቀደመው የነበሩት በቁጥር አናሳ ነገዶችም ሆኑ በወረራ የሰፈረው የኦሮሞ ህዝብ ከነባሩ ባህል እና ትውፊት ተላምዶ ለመኖር ከቻለ የነበረውን እያወደመ ያልቻለውን ደግሞ እየተቀበለ መኖር ሰለነበረበት ነው። አማርኛንም ተቀብሎ የኖረው ማጥፋት ሰላልቻለ ብቻ ነው። የአማርኛ መስፋፋት በቀጥታ ከአማራ ፖለቲካዊ ጫና አድራጊነት ጋር ቢገናኝ ኖሮ በ1966 ዓ.ም ማቆም ነበረበት፡፡ ነገር ግን አማራ በተጠላበት እና እስከመበላት በደረሰበት በአሁኑ ሰአት እንኳ ቋንቋው እየተስፋፋ ነው፡፡ ይህም የሚያመለክተው ማንም ቋንቋ ራሱን ከቋንቋዎች ጋር አወዳድሮ በውድድሩ በማሸነፍ ብቻ ሊስፋፋ ወይም ሊጠፋ እንደሚችል ነው፡፡ ያንን ማድረግ ከቻለ እንኳን የኢትዮጵያ የዓለም መግባቢያም ቢሆን ተቀባይነት ይኖረዋል፡፡ አሁን እንደምናየው ለፖለቲካዊ ትርፍ ሲባል እና የኦሮሞ ብሄር ሊቃንን ለማደሰት ኦሮምኛን ከስነ ቋንቋ ህግ ውጭ በህዝብ ላይ የመጫን እርምጃ ማካሄድ ግን ስህተት ነው፡፡ ይህ ማለት ኦሮሞን ሌላው ብሄር ላይ በፖለቲካዊ ውሳኔ መጫን ማለት ነው፡፡ እኩልነት ማለት አማራን ወንጅሎ ኦሮሞን በሌላው ላይ መጫን ማለት ሳይሆን የምር እኩልነትን ተቀብሎ መራመድ ማለት ነው፡፡

ተሻለ ጥበቡ በግልጽ እንዳስቀመጠው ኢትዮጵያ ውስጥ የብሄር ጭቆና አልነበረም፣ ጨቋኝ ብሄርም አልነበረም፡፡ እንደ ጭቆና ተደርጎ የተወሰደው የአማርኛ መስፋፋት እና የአማራ የባህል የበላይነት ነው፡፡ ይሄም የሆነው፤ ከዚህ የተሻለ ሀሳብ ላይ ለመጨመር፤ አማርኛ ተቀባይነት በማግኘቱ እና የራሱ የሆነ የጽህፈት ቃላት ስላሉት ጭምር ነው። የኦሮሞ ፖለቲከኞች እንዳደረጉት ከላቲን ከማያውቁት ሃገር ሄዶ ቁርበት አንጥፉለኝ አላለም። አማራም አማርኛን ለአፍሪካዊያን የራሳቸውን የአፍሪካ ምድር-በቀል ቋንቋና ባህል ከማስተማር የዘለለ በደል የለበትም፡፡ ከዛ በተረፈ አማራው ጨቋኝነቱን አያውቅም፣ ከሌላው የተለየ ህይወትም አልነበረውም፡፡ ነገር ግን፤ ተሻለ ይቀጥላል፤

የነበረውን የአማርኛ ቋንቋ የበላይነት እንደ ብሄራዊ ጭቆና የወሰደው *የሌኒን-ስታሊን* ግርፍ ተማሪ እጅግ ከባድ ስህተት እንደሰራ ይተቻል፡፡ የራሱን ድምዳሜ ሲያስቀምጥም ኢትዮጵያ ውስጥ መካሄድ የነበረበት የቋንቋ ጥያቄ እንጅ የብሄር ጥያቄ አልነበረም በማለት ነው፡፡[411] ይህ የተሻለ ክርክር ቀደም ብለን በጠቀስነው የሌኒንና መሰሎች የተደገፈ ነው፡፡ አማራ ወንጀል ስለሰራ ሳይሆን የወቅቱ እንጭጭ እና ዘረኛ ተማሪዎች የግድ ወንጀለኛ ህዝብ ማግኘት ስለነበረባቸው ለራሳቸው አፋአዊ *ማርክሲዝም-ሌኒኒዝም* ቀኖና የለጠፉበት ስም ነው፡፡ የቋንቋ ስርጭት አድማስ ብሄራዊ ጭቆና ተደርጎ የተወሰደው እነዚህ የ60ዎቹ ተማሪዎች በበቀሉበት አገር ኢትዮጵያ ነው፡፡

ለማጠቃለል፡- 1) ጣልያናዊው ባሮን ነጮች በአማራ ላይ እንዲነሱ ከባድ ቅስቀሳ አደረገ፡፡ 2) አማራው ዋለልኝ መኮንንና በሱ ይመራ የነበረው ተማሪ የባሮንን ሀሳብና የማርክሲዝምን-ሌኒኒዝምን ሀሳብ በማዳቀል ሁሉም ብሄሮችና ህዳጣን ብሄረሰቦች እንዲሁም የወቅቱ ፊደላዊ (ተማሪ) አማሮች በአማራ ህዝብ ላይ እንዲነሱ ከባድ ቅስቀሳ አደረገ፤ ያደርጋልም፡፡ 3) እንደነ አሰፋ ጃለታ አይነቱ ኦሮሞና ቡድኑ አፍሪካዊያን በአማራ ላይ ተነሳስተው እንዲያጠፉት ከባድ ቅስቀሳ አደረገ፤ ያደርጋልም፡፡ 4) ህወሀት መላው ትግሬ እና መላው የኢትዮጵያ ብሄሮችና ህዳጣን ብሄረሰቦች እንዲሁም ወዳጅ አገሮቻቸውና ደጋፊዎቻቸው በአማራ ላይ እንዲነሳሱበት ከባድ ቅስቀሳ ያደርጋል፡፡ 5) የእነ ፕሮፍ. መስፍን አማራ የለም ባይ ቡድን ይህ ሁሉ ቢላ እየተሳለለት ያለውን አማራ እንዳይነሳ የለህም እኮ እያለ ያደነዝዛል፡፡ 6) እንደእነ አቶ ተክሌ የሻው ያሉት ይህ ሁሉ ቢላ እየተሳለለት ያለውን የአማራ ስጋት በመደፍጠጥ "የአማራ ህልውና ለኢትዮጵያ አንድነት" መረጋገጥ ዋስትና እንደሆነ በመስበክ ሁሉም ብሄሮችና ህዳጣን ብሄረሰቦች የበለጠ እንዲጨክኑና አማራን በሞላ እንዲገጥሙት ቅስቀሳ ከማድረጉም በተጨማሪ "አማራ ማለት አማርኛን የሚናገር እና አማራ ነኝ በሎ የተቀበለ" ነው ሲሉ የአማራን ህልውና በመካድ ተባብሮ እንዳይቆም በነበሩበት ስታሊናዊ ፍልስፍና የአማራን ህልውና ጠቃሚ መስለው በመታየት ይክዳሉ። 7) የጎጥ፡ የወንዝና የክፍላተ-ሀገራት ማህበራት ከህወሀትና ሌላው ጎታች ኃይል ጋር በማበር አማራው አንድ ላይ እንዳይቆም በርትተው ይሰራሉ፡፡ 8) በደቡብ ሊቃን እየተመራ የሚገኘው ጎታች ኃይል አማራን በተራየ ሳልጨቁነው ራሱን ችሎ ሊቆምብኝ ነው ብሎ በመርበትበት ያለ የሌለ ሀይሉን ተጠቅሞ አማራውን በማፈን ላይ ይገኛል፡፡ 9) የትግራይ ወኪል በአማራ ወይም የትናንቱ ኢህዴን የዛሬው ብአዴን "ዴሞክራሲያዊ ብሄረተኝነት" በሚል የሎሌነት ፈሊጥ አማራን ለትግራይ አንበርክኮ ለማስገዛትና ዘሩን ከምድረ ገጽ ለማጥፋት ጉድጓድ ሲጭር ያድራል፡፡ ይህ ሁሉ እንግዲህ ከጣልያን ጀምሮ ሲቆጠር ላለፈው 50 እና 60 አመታት በአማራው ላይ የተደረተው ውንጀላ ውጤት ነው፡፡ አዲሱ የአማራ ትውልድ እንግዲህ ዳግም ላይቀለበስ በጀመረው የህልውና እና የማንነት ትግል ይህንን ሁሉ ተገንዝቦ ለዚህ

[411] Teshale Tibebu 1995, p. 176-180.The Making of Modern Ethiopia: 1896-1974. The Red Sea Press.

የስጋት ቀለበት እልባት መስጠት ይጠበቅበታል፡፡ የትግሉ ሙሉ ተቆጣጣሪም ሆነ መሪ እራሱ ወጣቱና ወጣቲቱ መሆን መቻላቸው ለድርድር የሚቀርብ ጉዳይ መሆን የለበትም።

የትግሬ ሊቃን፤
ለአማራ እንደ ችግርነት

አማራ እንደ ህዝብ በተደጋጋሚ ሲያስጠቃው ቢኖርም ሊያሻሽለው ያልቻለ አንድ በጣም ትልቅ ደካማ ጎን አለው፡፡ ይሄውም ሌሎችን ነገዶች ሁሉ እንደራሱ ብቻ ሳይሆን ከራሱም አስበልጦ ማየቱ ነው። ሌሎቹን ነገዶች በሚያይበት አድማስ ሌሎቹም እርሱን በተመሳሳይ አድማስ የሚያዩት ይመስለዋል፡፡ አማራ በመልካምነት ለራሱ ትክክል የሆነው ሁሉ ለሌላውም ትክክል ይሆናል ብሎ ያስባል፡፡ አማራ ለራሱ ነውር የሆነውን ነገር ለሌሎችም ነውር ነው ብሎ እንዳይጎዱ ይጠነቀቃል፡፡ በአንጻሩ አማራ ሌሎችን በሰውነት ደረጃ ሲያስብ እነሱ በሌላ መንገድ በክፋት እንደሚያስቡት ልብ አይልም፡፡ ልብ ብሎ የታዘባቸውም ነገንና የሃገሪቱን አንድነት በማየትና በማስቀደም፤ አውቆ እንዳላወቀ፤ አይቶ እንዳላየ በመሆን የራሱን ህልውና አሳልፎ እስከ መስጠት በመድረስ በአባቶቹ አገር እንደ በሬ ለመታረድ በቅቷል። አማራ በባህርይው የሰው ልጆች በሙሉ እንደሱ በምክንያትና ውጤት ይመራሉ ብሎ ያስባል፡፡ ለዚህም የምክንያት መለኪያው አንድ አይነት ሚዛን ስለሆነ ራሱንም ሌሎችንም በዚያው ሚዛን ይለካል፡፡ ነገር ግን ሌሎች ለአማራ እና ለሌላው የተለያየ ሚዛን ይዘው እንደሚዞሩ አያውቅም፡፡ ይህ አመለካከቱ በራሱ ክፉ አልነበረም፡፡ ነገር ግን ይህ አስተሳሰብ የሚሰራው ይህ አስተሳሰብ በሚሰራበት አገር ብቻ ነው፡፡ ይህ አስተሳሰብ በማይሰራበት አገር እየተኖረ ሌላውም በዚህ መልካም አስተሳሰብ ይመራል ብሎ ማሰብ የዋህነት ነው፡፡ ራስንም ለጥቃት አጋልጦ መስጠት ነው፡ ፡ አማራ ሌላውን በራሱ አምሳል የሚመለከት ህዝብ መሆኑ ዙሪያውን ከከበቡት ጠባብ ብሄረተኞች አንጻር ትልቅ ስህተት ነው፡፡ አማራው ባጭሩ በሌሎች አይን ውስጥ የራሱን ምስል ነው የሚያየው፡፡ የተለየ ምስል ቢከሰትለት እንኳ ማመን አይፈልግም፡፡ ከዚህ ራስን በሰው አይን አይቶ ራስን ያገኙ ከሚመስል ስህተተኛ ሀሳብ ነው እንግዲህ የአማራ ጠላቶች ተደብቀው የጎለመሱትና ሊያጠፉት ቋፍ ላይ የደረሱት፡፡ የወደፊቱ የአማራ ትውልድ ዓለም የተለያየች፣ ነዋሪዎቿም የተለያየ አመለካከት እንዳላቸው መገንዘብ እንዳለበት እያሳሰብን የትግሬና የአማራን ግንኙነት ወደ መዳሰስ እናምራ፡፡

ብዙ አማሮች እንደሚያስቡት የትግሬ ብሄረተኞች አማራውን መጥላት የጀመሩት ከህወሀት ቅስቀሳ የተነሳ ነው፡፡ ይሄ ግን እጅግ በጣም ትልቅ ስህተት ነው፡፡ የትግሬ ብሄረተኞች ወይም ቀደምት ሊቃን በአማራው ላይ የማይበርድና ስር የሰደደ ጥላቻ ነበራቸው፡፡ አማራው ግን እንደሚጠሉት አያውቅም ነበር፤ ቢያውቅም ችላ ይል ነበር፡፡ አማራው የትግሬን ሊቃን እና ህዝብ ይወዳል፡፡ ራሱ ለትግሬ ያለው ፍቅርም በትግሬ በኩል ለአማራም ያለ ይመስለዋል፡፡ ስህተቱ የመነጨው እዚህ ላይ ነው፡፡ በተለይ ፊደል የቀመሱት ትግሬዎች (ዘመናዊውንም ሆነ የቤተ-እምነቱን ፊደል) አማራው ላይ ያላቸው ጥላቻ በቃላት ሊገለጽ አይችልም፡፡ አማራም እነዚህን ትግሬዎች በጠላትነት

ከማየት ይልቅ በአላዋቂነት ፈርጀ አጥብቆ ይጠየፋቸዋል። በጥላቻ ላይ የተመሰረተውንም ባህሪያቸውን አባቶቻቸው በባንድነት ለጣሊያን ባደሩበት ወቅት ከፋሽሽት ጣሊያን ወርሰው እንደ መልካቸው ሁሉ በግብርም ያስተላለፉባቸው በሽታ ነው ብሎ ያምናል። በአጠቃላይ የበታችነት ስሜት የፈጠረባቸው ስንኩል ባህሪም ነው ሲል ተገቢውን ትኩረት ባለመሰጠቱ እንደ ህዝብ ሲጠቃ እና ሲበደል ኖሮአል።

ለመሆኑ የትግሬ ሊቃን የአማራ ጥላቻ እና ያንን ተከትሎ የመጣው አማራን በጨቋኝነትና ቅኝ ገዥነት ወንጀይ አስተሳሰብ እንዴት ተጸነሰ? በእነማንስ አዋላጅነት ለልደት በቃ? በእነ ማንስ አሳዳጊነት ለጉልምስና በቅቶ አማራን ተዋጊ ቀንዳም ወይፈን ሆነ? ቅኝ ገዥ ሀይላት አላማቸውን ለማሳካት በአማራው ላይ ረዘም ላሉ አመታት በአሳሾቻቸው አማካኝነት ጥናት አድርገው እንቅፋቱን ለይተው አውቀውት ነበር፡፡ ጠንካራ አማራ ለአላማቸው መሳካት እንቅፋት መሆኑን፡፡ ጠንካራ አማራ ሌላውንም በማስተባበር አላማቸውን የሚያከሽፍ መሆኑን ስላወቁት አማራውን በሌሎች ብሄሮች ማስጠቃት ነበረባቸው፡፡ ለዛም አማራውን የሚያጥላላ፣ የሚዘልፍ ዘመቻ ያካሂዱ ነበር፡፡ በተለይም ኢጣልያ የትግራይ ሰዎችን በመጠቀም ይህንን መሰል አጥፊ ፕሮፓጋንዳ በግንባር ቀደምትነት ስታሰራጭ ነበር፡፡

ደብተራ ፍስሀ አብየዝጊ የተባለ ሰው ከአድዋ ጦርነት በፊት ሮም ውስጥ ሁለት መጽሃፍትን አሳትሟል፡፡ አንደኛው በትግርኛ የተጻፈ “ጦብላሕታ” ሲሆን በዚህ መጽሃፍ ላይ ራሱን ጨምሮ ሶስት የትግራይ ሰዎች በኢጣልያ ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ስራ ላይ መጠመዳቸውን ያትታል፡፡ ለምሳሌ ዘካሪያስ የተባለው ጓደኛው በኢጣልያ የፕሮፓጋንዳ ትምህርት ቤት እንደተማረ ይገልጻል፡፡ ራሱ ደብተራ ፍስሀ አብየዝጊ የኢጣልያ የውጭ ጉዳይ መስሪያቤት ቅጥር መስሪቤት ተቀጣሪ ነበር፡፡ ከጦብላሕታ ቀጥሎ “ታሪኽ ኢትዮጵያ” የሚል መጽሃፍ እዛው ሮም በትግርኛ አሳትሟል፡፡ በውስጡ ከባድ የሆነ የአማራ ጥላቻ እና ማጠልሸት የሚንጸባረቅበት የኢጣልያ የፕሮፓጋንዳ ማሽን ውጤት ነው፡፡ ይህ ሰው ታሪኽ ኢትዮጵያ በሚለው መጽሀፉ ውስጥ ከአጼ ዮሐንስ ረፍት በኋላ አጼ ምኒልክ ወደትግራይ በዘመቱ ጊዜ እንዲህ ሆነ ብሎ ጽፎአል፡-“የተወሰኑት ወታደሮች ደስተኞች አልነበሩም፡፡ ለዛም ልክ ለዝርፊያ መጥቶ እንዳልተሳካላቸው ሁሉ ትግራይን መርገም ያዙ፡፡ ምንም እንኳ የአማራ ወታደሮች በመጀመሪያ አጋሜን፣ ቀጥሎ አክሱምን ህዝቡን ለማጥፋት የመጡ ቢሆንም በአስደናቂ ሁኔታ አጋሜን ራሱ ሊያልፉ አልቻሉም፡፡ ከዛም አማሮቹ ትግራይን መርገም ጀመሩ፡፡ ትግርኛ ቋንቋ ለመስማት እንኳ ፈቃደኛ አልነበሩም፡፡” አሁንም እነ ገብረኪዳን ደስታን የመሳሰሉ ደቂቀ ደብተራ ፍስሀ አብየዝጊዎች አማራውን በማጥላላት ስራ ተጠምደዋል፡፡ እነዚህ የጥላቻ አባቶች ራሱን አማራውን እንደሚጠቀሙም የታወቀ ነው፡፡ እነዚህን ናኦድ አምሀ “ከዋለልኝ መኮንን እስከ ዓለምነው መኮንን ድረስ የሚጋልቧቸው ፈረሶች አላጡም” ይለናል፡፡

ከላይ የተዘረዘረውን በኢጣልያ አማካኝነት በትግራይ ሊቃን ሲቀነባበር የቆየውን ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ሌላ መልክ የሚሰጥ ሌላ አዲስ አለማቀፍ ክስተትም ተፈጠረ፡፡ በተለምዶ የ60ዎቹ ትውልድ የሚባለው በተለይም የተማሪዎች እንቅስቃሴ

እየተባለ የሚገለጸው ክስተት ለአማራ ከባድ መከራን ያመጣውን ያንን ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ በአዲስ መልክ እንዲቀጥል አድርጎታል፡፡ የማርክሲስም-ሌኒኒዝም ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ፍልስፍና በሌላው ዓለም ላይ እየተሸነፈ በነበረበት ጊዜ የመጨረሻ ቀብሩን ያደረገው ኢትዮጵያን ነበር፡፡ በተለይ የዚህ ርዕዮት ዓለም አካል የሆነው የብሄሮች እጣ ፋንታን የሚተነትነው ጉዳይ ቀድሞውንም በአማራ ጥላቻ ተኮትኩተው ያደጉ ሊቃንን በማገዝ ለአማራ በአይነቱ አዲስ የሆነ ትልቅ መከራን ወልዷል፡፡ እነዚህ የአማራ ጥላቻ እርሾ ባለቤት የሆኑት ተማሪዎች የብሄር ጭቆናን እና የመደብ ትግልን ሁኔታ ለመተንተን ወዲያው ያንን ቀድሞ የሚያውቁትን የፈጠራ ፕሮፓጋንዳ ጠቃሚ ሆኖ አገኙት፡፡ አማራ ጨቋኝ ብሄር ነው ለማለት ጊዜ አልወሰደባቸውም፡፡ ቀድሞ ከነበራቸው እርሾ ላይ ይሄንን መጤ ርዕዮት ዓለም ተግባራዊ ለማድረግ ለአማራው አላበሱት፡፡

በተማሪዎች እንቅስቃሴ ወቅት ጉልህ እንቅስቃሴ ያደረገው ዋለልኝ መኮንን ስለኢትዮጵያ ብሄሮች ሁኔታ ባተተበት መጣጥፉ የአማራን ሞት ርዕዮት አለማዊ ሽፋን ሰጥቶ መጥፎ አሻራውን አሳርፎ አልፏል፡፡ የዋለልኝን ጽሁፍ ስናነብ የምናገኘው ነገር በአማራ ጥላቻ ተጀምሮ በጸረ አማራ ትንታኔ የሚደመደም ነው፡፡ በእርግጥ የጽሁፉ መሰረታዊ ጭብጥ ያልበሰለ እና ዋጋ የሌለው ቢሆንም በወቅቱ ቀደም ብሎ የነበረውን ጸረ አማራ ስሜት ለማጋጋል እና አማራውን በጨቋኝነት ለመወንጀል እንደ መስፈንጠሪያ እርካብ ሆኖ አገልግሏል፡፡ በዋለልኝ ጽሁፍ ላይ አማራ-ወቀስ የሆነ ትርክት በስፋት ይስተዋላል፡፡ ይህም የሚያመለክተው በወቅቱ የነበረው የተማሪዎች እንቅስቃሴ ውስጥ ውስጡን ለአማራው ጉድጓድ በሚምሱ ጸረ አማራዎች መጠለፉን እና የእንቅስቃሴው አካል የነበሩት አማራ ተማሪዎችም ሳያውቁት ለሌላ ስውር ኃይል የጥፋት መሳሪያ መሆናቸውን ነው፡፡ ለምሳሌ ራሱ ዋለልኝ ለኤርትራዊያን እንቅስቃሴ ትልቅ ድጋፍ ያደርግ ነበር– እዛው ጽሁፍ ላይ እንደምንረዳው፡፡ እንዲያውም የጎጃም ገበሬዎችን አመጽ እና የኤርትራዎችን ትግል ለማነጻጸር በሞከረበት ቦታ የጎጃም ገበሬዎች አመጽ የአማራዎች ስለሆነ እንደሚኮራበት የኤርትራው ግን የአማራ ስላልሆነ በስፋት እንደሚወገዝ እየተንገበገበ ጽፏል፡፡ የሚገርመው ለዚህ ድምዳሜው ናሙና የወሰደው የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችን ብቻ መሆኑን ስናይ ጸረ አማራነት ከጨቅላነት ጋር ተደማምሮ ያደረሰብንን ጥፋት እንገነዘባለን፡፡ የዛን ጊዜ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የነበረው የተማሪ ቁጥርና አመለካከቱ በምንም መልኩ የኢትዮጵያን ወቅታዊ ሁኔታ ለመገመት እንደ ግብአት ሊውል የማይገባው ነበር፡፡

የሆነ ሆኖ ያ ከአድዋ ጦርነት ቀደም ብሎ የተሰራበት አማራ ጠል ዘመቻ በአዲሱ የተማሪዎች እንቅስቃሴ ፍሬ አፍርቶ የትግራይን ሽፍቶች አማራን ለማጥፋት ተማምለው ጫካ እንዲገቡ እስከማድረግ ደረሰ፡፡ ዛሬ የአማራን ዘር ወደ ማጥፋት የተሸጋገረው ጸረ አማራ ዘመቻ የአገር ቤት ወኪሎችን በመጠቀም በውጭ ሀይላት የተቀነባበረ እና እግረ መንገዱንም የራሳችንን ልጆች ድጋፍ ያላጣ ነው፡፡ እነ ዋለልኝ መኮንን ሲያራምዱት የነበረው አማራ ኮናኝ ዘመቻ በአብዮቱ ማግስት አማራውን በሁለት ዘርፍ ጠላትነት አጠቃው፡፡ በአንድ ወገን የመደብ ጠላት ተብሎ በደርግና ሌሎች ፓርቲዎች የጥፋት ዘመቻ ተካሄደበት፡፡ የመደብ ጠላት በወቅቱ አነጋገር አማራውን

ለማጥቃት እንደ መሳሪያ ያገለገለ ዘዴ ነበር፡፡ በሌላ ወገን አማራውን ጨቋኝ ብሄር አድርጎ በጠላትነት ስለፈረጀው ከዛ በኋላ የትግራይ፣ የኤርትራና የኦሮሞ ጽንፈኛ ድርጅቶች አማራውን ለማጥቃት ርዕዮት አለማዊ ድጋፍ አጎናጸፋቸው፡፡ ባጭሩ አማራ የመደብ ጠላት እና ጨቋኝ ብሄር ተብሎ ተመታ፡፡ አሁንም ይህ አማራውን የማጥፋት ዘመቻ ከመቸውም ጊዜ በበለጠ ሁኔታ ተባብሶ ቀጥሏል፡፡

የትግሬ ሊቃን ጉዳይ ዘርዘር ተደርጎ መታየት የሚገባው ነው፡፡ ከቅርቡ እንጀምር፡፡ ዓለም ሰገድ አባይ (ትግሬ ፀኃፊ) ራስ አሉላ በግብጾች፣ ድርቡሾች እና ጣልያኖች ላይ የተቀዳጁትን ድል "የመረብ ዘለል ፊውዳሎች በአማራ ተቀናቃኞቻቸው ላይ ያስመዘገቡት የበላይነት" በማለት ለኢትዮጵያ የተከፈለውን መስዋእትነት ራሱን የብሄር የበላይነት ማረጋገጫ አድርጎ ያቀርበዋል፡፡[412] በዓለምሰገድ እይታ የኩአቲት፣ የጉንደት፣ የጉራ፣ የመተማና የዶጋሊ ጦርነቶች ኢትዮጵያ ከውጭ ወራሪ ጋር ያደረገቻቸው ሳይሆን የመረብ ዘለል ትግሬዎች ከተከዜ ደቡብ ባለው ታሪካዊ ተቀናቃኛቸው ላይ የተቀዳጁት ድል ነው፡፡ ይህ እንግዲህ ታሪክ በትግሬ ብሄረተኛ መነጽር ሲታይ ነው፡፡ ለአማራ ደግሞ እነዚህ ቦታዎች ኢትዮጵያ አኩሪ ብሄራዊ ድል የተቀዳጀችባቸው የጦር አውድማዎች ናቸው፡፡ ዓለምሰገድ ይሄንን አስተሳሰቡን የብሄር ካባ ለማልበስም በ19ኛው መቶ ክፍለዘመን መገባደጃ ላይ እነ አጼ ዮሐንስ ድርቡሽን እና ጣልያንን ሲዋጉ ጣልያኖች የአማራውን ንጉሥ ምኒልክን በአጼ ዮሐንስ ላይ ለማስነሳት ያስታጥቁት እንደነበር ያስታውሳል፡፡[413]

ዓለምሰገድ አባይ በቅርብ ጊዜ ማለትም በ1998 እኤአ ገደማ በተሰራ ጥናት የትግሬ ብሄረተኞች (ህዝቡም ጭምር) ለአማራ ስር የሰደደና የመረረ ጥላቻ እንዳለው ያረጋገጠ ሰው ነው፡፡ ዓለምሰገድ የዚህን ጥናቱን ምንነት ገና ሀ ብሎ ሲገልጽ የኤርትራና ትግሬ ብሄረተኛ ትግሎች የተደረጉት በጨቋኙ የአማራ ብሄር መንግስት ላይ እንደሆነ አጽንኦት በመስጠት ነው፡፡[414] በዓለምሰገድ ጥናት መሰረት ኤርትራዊያን ለአማራ ያላቸው ጥላቻ ትግሬ ለአማራ ካለው ጥላቻ በእጅጉ ያነሰ ነው፡፡ ለምሳሌ ቀቤሳ ኤርትራዊያን ከዛ ሁሉ 30 ዓመት የጸረ አማራ መንግስት ትግል በኋላ እንኳ ትግሬዎች ለአማራ ያላቸውን ጥላቻ ያህል የላቸውም፤ ወይም እንደ ትግሬዎች ገደብ የለሽ ጥላቻ ለአማራ አያራግቡም[415] ይላል፡፡ እንደ ዓለምሰገድ የጥናት ውጤት 86 በመቶ የሚሆኑ ኤርትራዊያን የጥናት ተሳታፊዎች ዋና ጠላታቸውን በቅደም ተከተል ሲያስቀምጡ ቱርክ፣ ግብጽ፣ ጣልያን፣ እንግሊዝ ብለው፤ በመጨረሻም የሀይለስላሴን እና የደርግን ኢትዮጵያ ነው፡፡ ወደ 7 ፐርሰንት የሚሆኑት አረብን እንደ ታሪካዊ ጠላታቸው ሲቆጥሩ፡ ሌላ 7 ፐርሰንት የሚሆኑት ደግሞ አጼ ምኒልክን ታሪካዊ ጠላት ብለዋል፤ ምክንያታቸውን

---

412 Alemseged Abbay. 1997, p. 322. The Trans-Mareb past in the Present. The Journal of Modern African Studies, 35, 2, 321-334. Cambridge University Press

413 Alemseged Abbay 1998. Identity Jilted or Re-Imagining Identity? The Divergent Paths of the Eritrean and Tigrayan Nationalist Struggles. The Red Sea Pres, Inc.

414 Alemseged Abbay 1998.

415 Alemseged Abbay 1998, p. 153.

ሲገልጹም በአድዋ ጦርነት ጊዜ የአገር ከሀዲዎችን እግርና እጅ ስለቆረጡ ነው የሚል ነው፡ ፡ ባጠቃላይ የኤርትራ ህዝብ ጸረ አማራ ስሜት ከትግሬዎች ጸረ አማራ ስሜት የቀዘቀዘ ነው፡፡[416]

በተቃራኒው 80 በመቶው ትግሬዎች አማራን በተለይም የሸዋን አማራ በጠላትነት ያሰቀምጣሉ፡፡ ወደ 10 ፐርሰንት የሚሆኑት ቱርክን እና ጣልያንን ጠላት ይላሉ፡፡[417] ቃል በቃልም "ከአማራ ጋር ታሪካዊ ጠላትነት አለን፤ [አማሮች] ትግሬን ሳያንበረክኩ አይተኙም" ይላሉ፡፡[418] ዓለምሰገድ ለአንድ ትግሬ አዛውንት "ታሪካዊ ጠላትዎ ማነው?" ሲላቸው በምሬት እንዲህ ያሉትን አስፍሯል፡፡[419]

> "ሸዋ! ሸዋ! ሸዋ! ጨካኝ፣ ባለጌ፣ ሰይጣን! ሸዋ? ኧረ ባክህ ተወኝ! ባለጌ፤ እግዚአብሔርን የማያምኑ ጨካኞች፡፡ ጨካኞች! ጨካኞች! ጨካኞች! ... ለምሳሌ በ1970ዎቹ ጎሬ በነበርኩበት ጊዜ የማውቃቸው የሸዋ አማራዎች ነበሩ፡፡ ትግሬ መሆንህን ሲያውቁ ይሸሹሀል፡፡ ልክ እንደማያውቁህ ይሆናሉ፡፡ የሸዋ ጭካኔ! በፈጣሪ! ለማሰብ እንኳ ይከብዳል!"[420]

ትግሬዎች ጣልያንን፣ ቱርክን፣ ድርቡሽን፣ ግብጽን በጠላትነት አልመረጡም፡፡ በአማራ ጀምረው በአማራ ይጨርሳሉ፡፡ ጠላታቸው አማራ ብቻ ነው፡፡ ጥላቻቸውም ከአያት ቅድመ አያት የተወረሰ ነው፡፡ ታሪካዊ ጠላታቸው አማራ መሆኑን ሲገልጹ፡- "አማራ.... ሁሌ አማራ ነው፡፡ የሸዋ አማራ እኛን ለመጉዳት የማይፈነቅለው ድንጋይ የለም፡፡ ሁልጊዜም ሊጎዱን ይፈልጋሉ፡፡ ትምክህተኝነታቸው አሁን ላለንበት ሁኔታ ደርጎናል"[421] ይላሉ፡፡ አማራን አምኖ መታከምን በተመለከተ ውጤቱ ተመሳሳይ ነው፡፡ ወደ 7 ፐርሰንት ኤርትራዊያን በአማራ ዶክተር መታከምን እንደሚፈሩ ሲገልጹ 64 ፐርሰንት ትግሬዎች ግን በአማራ ሀኪም መታከምን እንደሚፈሩ ተናግረዋል፡፡ እንዲያውም አንድ ኤርትራዊ የእድሜ ባለጸጋ ዶክተሮች በመላው ዓለም የሞያ ቃለ መሀላ ስለሚገቡ የአማራ ዶክተሮችም እንደዚያው ናቸው ብሏል፡፡ በተቃራኒ የትግሬ የእድሜ ባለጸጋ ግን አማራዎችን ሀኪሞች በማውገዝ የነጭ ሀኪም ቢያክመው እንደሚመርጥ ተናግሯል፡፡[422] ሌሎቹም አማራ ሀኪምን እጅግ እንደሚጠሉ ተናግረዋል፡፡[423]

በዚህ ጥናት ውስጥ ሁለቱም ማለትም ትግሬዎችና ኤርትራዊያን ከአማራው ወገን ታሪካዊ ጀግኖች እንደሌላቸው ይስማማሉ፡፡ በርግጥ ይህ አይነቱ አስተሳሰብ

---

416 Alemseged Abbay 1998, p. 154.
417 Alemseged Abbay 1998, p. 154.
418 Alemseged Abbay 1998, p. 154.
419 Alemseged Abbay 1998.
420 Alemseged Abbay 1998, p. 154.
421 Alemseged Abbay 1998, p. 155.
422 Alemseged Abbay 1998, p. 155.
423 Alemseged Abbay 1998, p. 156.

የሚመነጨው ወደር ከማይገኝለት የበታችነት ስሜት በመነጨ ጭንቀላት መሆኑን መረዳት ቢቻልም፡ ይህንኑ ጠንቅቆ የሚረዳው አማራ ግን በተራው እነ አሉላን የእኔ ጀግና ይላል፡፡[424] ዓለምሰገድ ትግሬዎች ለምን ከኤርትራዎች የመረረ ጥላቻ በአማራ ላይ እንዳላቸው ሲያስረዳ ትግሬዎች በኢትዮጵያ ውስጥ ስለቆዩ አማራ መከራ ስላደረሰባቸው እንደሆነ ይናገራል፡፡ ተሻለ ጥበቡ[425] ደግሞ የሚለው ነገር ሌላ ነው፡፡ እንደ ተሻለ ጥበቡ ሙግት ትግሬዎች እንዲያውም የግዛት ሙብታቸው ተከብሮላቸው የኖሩ እና ማእከላዊ መንግስት ጣልቃ ያልገባባቸው ናቸው፡፡ ለዛም ነው የውስጥ አስተዳደራዊ ነጻነታቸውን ተጠቅመው ወያኔ ሀርነት ትግራይ በሚል የትጥቅ አመጽ ማካሄድ የቻሉት፡፡ ማእከላዊ መንግስት ጥብቅ ቁጥጥር ባለማድረጉ እንጅ በመጨቆናቸው አልነበረም የአመጽ ጥያቄ በተደራጀ መልኩ ማንሳት የቻሉት-- እንደ ተሻለ ጥበቡ ክርክር፡፡ ተሻለ ትግሬዎች አማራውን በጨቋኝነት የመከሰሳቸውን መሰረተ ቢስነት ሲያጋልጥም ምን አልባት አማራ ከሐጢአት ዛፍ ብዙ በልቶ ካልሆነ በቀር ትግሬም አማራም በልተዋታል ይላል፡፡ ያው ተሻለ ራሱ አማራን በሚወቅሰው የ60ዎቹ ትውልድ ውስጥ ያለፈ በመሆኑ አገር አንድ ማድረግን እደበደል ይቆጥረዋል፤ በዛም ላይ የመደብ ጭቆና እንዳለና እንደነበረ እውቅና ይሰጣል፡፡[426] ሆኖም አንድ እርምጃ ወደፊት ተራምዶ ትግሬም ተጠያቂ ነው ብሏል፡፡ በዓለምሰገድ ጥናት ግን ብዙ ትግሬዎች የግዛታቸውን ማሽቆልቆል በቀጥታ አማራ የፈጠረው ችግር፡ በተለይም ከሚኒልክ ስልጣን መውጣት ጋር በቀጥታ የተያያዘ እንደሆነ ያምናሉ፡፡ በተጨማሪም በሸዋ ሊቃን እና በሌሎች አማራ ባልሆኑ ብሄሮች መካከል ከባድ ቅራኔ እንደነበር[427] አስምሮበታል፡፡

የትግሬ ሊቃን ለአማራው ያላቸው ጥላቻ ከህወሀት ቀድሞ እንደነበረ እማኝ የሚሆኑ ሌላም ተጨማሪ ታሪካዊ ሀቆች አሉ፡፡ በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ለምሳሌ አጼ ሰርጸ ድንግል (መለክ ሰገድ) ቱርኮችን ከትግሬ ምድር አስወጣ፤ ከአርቂቆ ጨርሶ ሊያስወጣቸው ሲል መሀል አገሩን ኦሮሞ ወረረበትና ተመልሶ ሄደ፤ የአበሻ ንጉሶች በየአቅጣጫው በጦርነት ተወጥረው በነበረበት ጊዜ ሁሉ ኦሮሞዎች በጎን እየገቡ አገራቸውን ይወሩ ነበር[428] የሚል ማስረጃ እናገኛለን፡፡ በዛ ወቅት ቱርኮች በትግሬ ውስጥ ገብተው ነበር፡፡ ትግሬዎች ቱርኮችን መከላከል ሲገባቸው ዝም ብለው እንዳስገቧቸው መገመት ከባድ አይሆንም፡፡ ከጎንደር ተነስቶ ንጉሱ ሄዶ ቱርኮችን እስኪዋጋ ድረስ የትግሬ ሰዎች ዝም ብለው ነበር ብሎ መገመት ይቻላል፡፡ ይሄ ግምት በእርግጥ ሚዛን የማይደፋ ሊሆን ይችላል፡፡ ነገር ግን በአጼ ሱስንዮስ ዘመን ትግሬዎች በጠቅላላ ማመጻቸውን ስናይ ሁኔታዊ ቀደምትነቱ ወደእውነት ያደላል፡፡ የሆነ ሆኖ በመለክ ሰገድ ዘመን በደቡብ እና በመሀል የኦሮሞ ወራሪ ከባድ ችግር ሲፈጥር በሰሜን በኩል የቱርክ ግዛተ-ኦቶማን በትግሬ ምድር ተንሰራፍቶ ነበር፡፡

---

[424] Alemseged Abbay 1998.
[425] Teshale Tibebu 1995.
[426] Teshale Tibebu 1995, p. 176.
[427] Young, John 1998.
[428] Ludolf, Hiob 1682, p. 175-176.

በአጼ ሱስንዮስ ዘመን በትግሬ ሊቃን ወደተፈጸመ ሌላም ብሄራዊ ክህደት እንመለስ፡፡ አጼ ሱስንዮስ በነገሰበት ዘመን በትግሬ “ንጉስ ያእቆብ ነኝ” የሚል ስሙ፣ የአባቱ ስም፣ አገሩ የማይታወቅ ወሬኛ[429] ፍሬፈርስኪ ሐሳዊ መሲህ ተነሳ የሚል ወሬ መጣ፡፡ ይህም ወሬኛ ማለት እነግሳለሁ ባይ ነው፡፡ የሱስንዮስ ፀኃፊ ትእዛዝ ይህንን ወሬኛ የተከተሉትን የትግሬ ሰዎች በታላቅ ብስጭት ይገልጻቸዋል፡፡ ቃል በቃልም እንዲህ ይላል፡- “ከጆሮ በስተቀር ልብ የሌላቸውን የትግሬ ሰዎችን ሁሉ “ንጉሥ ያዕቆብ እኔ ነኝ” እያለ አሳመነ፡፡[430] እንደርሱ ያሉትን ሰነፎች ሁሉ አሰባስቦም ብዙ ራሱን ሆነ፡፡ ያን ጊዜ ራስ ሥዕለ ክርስቶስ የትግሬ መኮንን እና የባሕረ ነጋሽ ሆኖ እስከ ኤርትራ ባሕር ጠረፍ ድረስ ይገዛ ነበር፡፡ የትግሬ ሰዎችም ሁላቸው ራስ ሥዕለ ክርስቶስን ትተው ከወረኛ ጋር ተባበሩ፡፡ ከጥቂት ሰዎች እና፤ እንደ እነ አስበሮም፣ እንደ እነ ገብረማርያምና እንደ እነ ዐቅባ ሚካኤል እና እነርሱን ከመሳሰሉት በስተቀር ከራስ ሥዕለ ክርስቶስ ጋር የቀሩ አልነበሩም፡፡ ከነዚህ በስተቀር በትግሬ የነበሩት ሠራዊትና ባለ ጋሻዎች ሁሉ ለወረኛ ሄደው ገቡ፡፡”[431] እንዲሁም አጼ ሱስንዮስም ትግሬን ወጋ፤ ራሱን በመለክ ሰገድ ልጅ ንጉስ ያእቆብ የሰየመውን ወረኛ ተከትለዋልና፡፡ ንጉስ ያእቆብ ከሱስንዮስ ጋር ተዋግቶ ተገድሎ በብዙ ሸህ ህዝብ ፊት መቀበሩ ይታወቃል፡፡ ነገር ግን በዚህ በሟች ንጉስ ስም ወሬኛ “እኔ ያእቆብ ነኝ” ብሎ ሲመጣ የትግሬ ሰዎች መከተላቸው ከባድ ክህደት ሆኖ ተገኘ፡፡ የንጉሱ ታሪክ ፀኃፊም በዚህ የተነሳ “የትግሬ ሰዎች ሁሉ ስሁታን ከልቦና ልብስ የተራቆቱ ከአእምሮ የራቁ ናቸውና”[432] በማለት በብስጭት ጻፈ፡፡ ምክንያቱም በጎንደር የነበረውን የአማራ መንግስት ለመጋፋት ሲሉ ብቻ መሞቱ የታወቀን ንጉስ በህይወት እንዳለ በሚያስመስል ወሬኛ ቀይረው ክህደት ፈጽመዋልና፡፡ ይህ በትግሬና በአማራ ሊቃን መካከል ቀድሞም ልዩነት መኖሩን ያመለክታል፡፡ የሚገርመው የታሪክ አገጣጣሚ ደግሞ ንጉሱ ወደትግሬ ለመሄድ ሲነሱ በታች በኩል ኦሮሞ በጌምድርን ለማጥፋት ወረራ ጀመረ፤ ንጉሱም ኦሮሞን ተዋግቶ ተሸነፈ፣ ብዙ ሰራዊትም አለቀበት፤ የጦር አዛዡ መለክሐራ ዕንቆም ተገደለ፡፡[433]

ከአጼ ሱስንዮስ ቀደም ብሎ ራሱ በዘመነ ሚናስም ተመሳሳይ የትግሬ ሊቃን ክዳት ታሪክ እናገኛለን፡፡ ታሪኩም እንዲህ ይላል፡፡ ሚናስ ለሰሜኑ ሹም ለይስሃቅ ጦርነት እንዳለ እና እንዲመጣ ነገረው፤ እሱ ግን አሻፈረኝ አለ፡፡ ድጋሜ ሲላክበት ግን መጣ፤ መልክተኛውን በአንድ መንገድ ላከ፤ እሱም በሌላ መንገድ መጣ፤ ሚናስም ወልደ ዮሃንስን ቀድመህ ሄድ አለው፡፡ ይሳቅም ወልደ ዮሃንስ ብቻውን ስለመሰለው ጦርነት ጀመረ፡፡ ከኋላ ንጉሱ መኖሩን ሲያይ ግን ሸሽቶ አመለጠ፡፡ እነሚናስም ወደ በጌምድር ተመለሱ፡፡ ነገር ግን ብዙ የውስጥ ጠላቶች ከፈረንጅ ጋር ተመሳጥረው ጠበቋቸው፡፡ ጦርነት የተደረገ ቢሆንም እነ ሚናስም አሸነፉ፡፡ ይሳቅ ግን ካመለጠ በኋላ ከወንድሙ ገዳይ ከባሻ አስሙዲር ጋር ሚናስን ለመዋጋት ስምምነት ላይ ደረሰ፡፡ የሟች ወንድሙን

[429] ወሬኛ በዘመኑ ቋንቋ ንጉስ ነን ብሎ የሚያስወራ ነገር ግን ሀሰተኛ ወሬኛ የሆነ ሰው ማለት ነው፡፡
[430] ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 84፡፡
[431] ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 85-86፡፡
[432] ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 95፡፡
[433] ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 86-88፡፡

ልጅ ማርቆስንም ሾሙት፡፡ ሚናስም ከአማራ ምድር ላሞቹን እና ስንቁን ሰብስቦ ወደ ትግራይ አመራ፡፡ ይሳቅ እና አስሙዲርም መጡ፡፡ በእንደርታም ተገናኝተው ተዋጉ፡፡ ነገር ግን ለድጋሜ ጦር በመቅጠር ተመልሰው በአትሮንሰ ማርያም ከረሙ፡፡ ወታደሮችም ፈረስ ጉግስ፣ ነፍጥ አና ሰይፍ ሲማሩ ከረሙ፡፡፡ ለድጋሚ ጦር ግን የሸዋዎች እነ ሐመልማል እና ዘርዓ ዮሐንስ ወዘተ በዋግ ሂደው እንዲከቡ፤ እነ ንጉስ ሚናስ ደግሞ ከበጌምድር ቀጥታ ወደትግራይ እንዲሄዱ ተወሰነ፡፡ ነገር ግን በጉዞ ላይ ምድረ ኮል እንደደረሱም ንጉሱ መጠነኛ የሆነ ህመም ታመው በድንገት አረፉ፡፡[434] ንጉስ ሚናስ እንግዲህ ከቱርክ ጋር አብሮ የከዳቸውን የትግሬውን ገዥ ይስሀቅን ለመዋጋት ሲሰናዱ ነበር ያረፉት፡፡ ይሄ እንግዲህ የትግሬ ሊቃን ዛሬ በህወሀት ብቻ ሳይሆን ቀድሞም የከዳት ስራ ይሰሩ እንደነበረ ነው፡፡ ህወሀት አማራ ላይ የሚያንጸባርቀው ባህርይ ከማርክሲዝም-ሌኒኒዝም አሳስቶ የተማረውን ብቻ ሳይሆን ከአያት ቅድመ አያትም ምድጃ ስር ተረት የወረሰውንም ነው፡፡

ትግሬ በሰሜን፤ ኦሮሞ በመሀልና በደቡብ፤ በተመሳሳይ ሰአት ጥቃት እየሰነዘሩ የአማራውን ኑሮ የእሳት ቀለበት አድርገውበት ኖረዋል፡፡ እዚህ ላይ መቸም ታሪክ ራሱን ይደግማል ብንል በዛሬው ጊዜ ራሱ እየተደገመ እንዳለ ምስክር ነውና አናብልም፡፡ የቅርቡ ታሪካችን እንደሚያስተምረን ደግሞ የትግሬው ንጉስ አጼ ዮሐንስ በአማራ ላይ ከባድ ክህደት ፈጽሟል፡፡ በመጀመሪያ አጼ ቴዎድሮስን አሳልፎ ለእንግሊዝ ወራሪ ጦር ሰጠ፤ በመቀጠል የአጼ ቴዎድሮ ተተኪ የሆነውን የአገው-አማራ ንጉስ አጼ ተክለ ጊዮርጊስን አይኑን መንቅሮ አውጥቶ አሳውሮ ገደለው፡፡ እስካሁን በይሉኝታ እና አብሮ ለመኖር በሚል ብሂል በአማራ ላይ የተካሄዱ ክህደቶችን ሳይቀር በቸልታ ሲታለፉ ኖረዋል፡፡ በተቃራኒው ሁለቱም የኦሮሞና የትግሬ ወራሪዎች የልጅ ልጆች የአማራ የሆነውን ሁሉ ከማጥላላትና ከመርገም ወደኋላ ብለው አያውቁም፡፡ ስለዚህ የአማራ ልጆች ይሉኝታን መስበር፤ አካፋን አካፋ ካላሉት የወርቅ ማንኪያ ነኝ ይላልና በቀጥታ መናገር ይኖረባቸዋል፡፡ ከዘመነ መሳፍንት ማብቃት ወዲህ አጼ ዮሐንስ በአማራ ላይ ያደረሰውን በደል ማንም አላደረሰውም--በዚህ ዘመን በወያኔ የበለጠ ከመደረጉ በቀር፡፡ ከአነሳሱ እስካወዳደቁ የአማራ ጠላት ሆኖ ነው የኖረው፡፡

በመጀመሪያ አጼ ቴዎድሮስን አሳልፎ እንደይሁዳ ሰጠ፡፡ በኋላም የንጉሱን ልጅ ልኡል አለማየሁን ለምን ትወስዳላችሁ እኔ ላሳድገው እንኳ አላለም፡፡ የድሮ መሳፍንት ግን የተሸናፊዎችን ቤተሰቦች ራሳቸው ነበር የሚንከባከቧቸው፡፡ እሱ ግን በምንግዴሸነት የንጉስ ሚስት (እቴጌ) እና ልኡል አልጋ ወራሽ ልጅ አለማየሁ እንደከብት በጠላት ተነድተው ሲሄዱ ዝም አለ፡፡ በዚህም ለአማራ አንዳች ፍቅር እንደሌለው አስመሰከረ፡፡ የአጼ ቴዎድሮስ ልጅና ሚስት በውጭ አገር ሰው ሲጋዙ አጨብጭቦ ሸኘ፡፡ ለዚህም ውለታው አማራን የሚወጋበት መሳሪያ ከእንግሊዞች ተቀበለ፡፡ በጊዜው የተጻፈው የሄንሪ ብላንክ[435] መጽሃፍ እንደሚያትተው እንግሊዞች አጼ ዮሀንስን በመጠቀም ጸረ አማራ ስራ ነው የሰሩት፡፡ በጽሁፉም ቴዎድሮስን በአማራነቱ ብዙ ቦታ ላይ ሰድቦታል፡፡ ሳይንትና

---

[434] ዜና ሚናስ፡ በግእዝ (ወደአማርኛ ለዚህ ጽሁፍ ሲባል የተመለሰ)

[435] Blanc, Henry 1868. A Narrative of Captivity in Abyssinia With Some Account of the Late Emperor Theodore, His Country and People. London

ሸዋንም ሊያነሳሱበት ሞክረው ሳይሳካላቸው ቀርቷል፡፡ እናም አጼ ዮሐንስ ከአጼ ተክለ ጊዮርጊስ ጋር ተዋግቶ ንጉሱን ሲያሸንፍ ከኢትዮጵያ ነገስታት ልማድ የማይጠበቅ የአረመኔ ተግባር ፈጸመበት፡፡ ከማረከው በኋላ በጭካኔ ሁለቱን አይኖቹን መንቅሮ አውጥቶ ጣላቸው፡፡ ንጉስን ያህል ነገር እንደዛ ማድረግ ታይቶ አይታወቅም፡፡ ያን ያደረገውም ንጉሱ አገው-አማራ ስለሆነ እና በአገው-አማራ ላይ ከፍተኛ ጥላቻ ስለነበረው ነው፡፡

ሳይንት ላይ የሀይማኖት ጦርነት በማድረግ አማራ ሙስሊሞችን እጅ እና እግራቸውን በመቁረጥ አጠፋ፡፡ ብዙዎችም አገር ጥለው ተሰደዱ፡፡ ሳይንትን አጠፋት፡፡ የትግራይ ሙስሊሞች ላይ ግን ይህንን የመሰለ አሰቃቂ በደል አልፈጸመም። በዚህም ጠቡ ከአማራ እንጅ ሙሉ በሙሉ ከእስልምና ነው በሎ መደምደም አይቻልም። ጎጃምን ገና ለገና ከንጉሱ እምነት የተለየ ቀኖና ይቀበላል በሚል ዘር አጠፋ፡፡ ይህ እንግዲህ በሀይማኖት ሰበብ አማራ ላይ ያደረሰው ጥፋት ነው፡፡ የሸዋን ንጉስ ምኒልክን እና የጎጃምን ንጉስ ተክለ ኃይማኖትን ነገር ሰርቶ በተንኮል አጣልቶ አዋጋቸው፡፡ የተንኮሉ ስሌትም አማራን ከአማራ አዋግቶ ሁለቱም ሲሸነፉ አማራን እንደፈለገ አዳክሞ ቀጥቅጦ ለመግዛት ነበር፡፡ ይሁን እና እርስ በእርስ የተዋጉት የአማራ ጦረኞች አጼ ዮሀንስን በመተው እርስ በእርሳቸው አንድ ሆኑ፡፡ በዛ ጊዜ ጎጃም እና ሸዋ በመተባበራቸው አማራ ከባሰ ጥፋት ዳነ፡፡ የዚያን ዘመኑን የአጼ ዮሃንስ ተንኮልና ሴራ ዛሬም ህወሃት አማራን አዳክማ ከምድረገጽ ለማጥፋት አጠናክራና አሻሽሎ እየተጠቀመበት ይገኛል፡፡

ታሪክ ራሱን ይደግማል እንዲሉ ዛሬ ህወሀት የዚህን ንጉስ ስራ ነው እየሰራ ያለው፡፡ ንጉሱ ሸዋና ጎጃም ብሎ በሴራ ከፋፍሎ እንዳዋጋው ሁሉ ዛሬ ህወሀት አማራን በብዙ ነገር ይከፋፍለዋል፤ ያጠፋዋል፡፡ ንጉሱ ጎጃምን አጥፍቷል፡፡ የቤኒሻንጉል እልቂትና መፈናቀል፤ የጉራፈርዳ እልቂት እና መፈናቀል፤ በ1980ቹ አጋማሽ የተከሰተ ወረርሽኝ ያለ ህክምና ያጠፋው ህዝብ፤ እና አሁን የሚደረገው የዘር ማጥፋት ሂደት የንጉሱ የግብር ልጅ የህወሀት ስራ መሆኑን ስናይ ልጅ በእርግጥም አባቱን እንደሚመስል እናያለን፡፡ ሳይንትን በሙስሊምነቱ ከማጥቃት በተጨማሪ ግዛቶቹን ነጥቆ መውሰዱ የህወሀትን ዮሐንሳዊ የተግባር ልጅነት ያመለክታል፡፡ ንጉሱ በነገስታቱ ላይ ያደረገውን አይነት ጭካኔ ህወሀትም ይደግመዋል---ለምሳሌ የፕሮፍ. አስራት የጭካኔ አያያዝ፤ በልዩ ልዩ ቦታ የተጨፈጨፈው አማራ፤ በእስር ቤቶች የሚደረገው ዘግናኝ ስቃይ፤ እና በአደባባይ የሚፈጸመው ግድያ ለዛሬው ህወሀት የንጉሱን የግብር አባትነት የሚያሳይ ነው፡፡ ይህ ሁሉ ታሪክ ራሱን የሚደግም መሆኑን እና የንጉሱን እና አሁንም ከዛው የበቀሉትን ወያኔዎች የጭካኔ ምስስሎሽ ያሳያል፡፡

ከአጼ ዮሐንስ እኩይ ድርጊት ባሻገር ወደ አውሮፓ የተጓዙ የትግሬ ደብተራዎች የጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ስራ ተጠምደው የትግሬን ብሄረተኝነት አጎልብተዋል፡፡ ከእነዚሁም አንዱ ደብተራ ፍስሀ አብየዝጊ ነው፡፡ ደብተራ ፍስሀ አብየዝጊ ጣልያን አገር በኢጣልያ ውጭ ጉዳይ መ/ቤት ተቀጥሮ ይሰራ የነበረ እና “ታሪኽ ኢትዮጵያ” ብሎ በ19ኛው መቶ ክፍ ዘመን ሁለተኛ አጋማሽ አካባቢ በትግርኛ የኢጣልያንን ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ለማስረጽ የጻፈ ሰው ነው፡፡ ከመጀመሪያዎቹ የጸረ አማራ ጥላቻ ጠንሳሾችም

አንዱ ነው፡፡ ደብተራው በአማራ አገር በቆሎ ተማሪነት እና በደብተራነት ሲዞር የቆየ እና ሮም ሄዶ በጣልያን ዳረጎት ስለምኒልክ እና አማራ ጥላቻ እንዲጽፍ የተደረገ ነው፡፡ ሆን ብሎ አማራን ለማጥላላት እና ኢጣልያን ለማስደሰት እንዲሁም ኢጣልያ ወደፊት ለምታደርገው ህዝብን ከህዝብ የማጋጨት ስትራቴጅ ሰነድ አዘጋጅ ነበር፡፡ በኋላ የዛን ቀጣይ ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ጣልያኖች በወረራ ጊዜ ተጠቅመውበታል፡፡ እንዲያውም መጽሀፉን የጻፈበትን ምክንያት ሲገልጽ "የኢትዮጵያን ታሪክ ሌላው ሌላው ሲጽፈው ሳይ ከጉሮሮየ አልወርድልህ አለኝ" በማለት ነው፡፡ ይሄንን ያለበት ምክንያት ከ17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ የአውሮፓ ምሁራን ለምሳሌ እንደ ጀርመናዊው እዮብ ሉዶልፍ የመሳሰሉት በሳይንሳዊ መንገድ የኢትዮጵያን ሁኔታ በመጻፋቸው ነው፡፡ የእንግሊዝ እስረኞች እና አሳሾች እነ ሄንሪ ስተርን እና ሌሎች፤ ቀደም ብሎም እነ ጀምስ ብሩስ እና አባ ጀሮሜ አማራን በኢትዮጵያ ታላቅ ቦታ እንዳለው አስረግጠው ስለጻፉ ነው፡፡ በጣልያኖች ትእዛዝ ሰጭነት እና በደብተራው አለቆቹን የማስደሰት ልባዊ ሎሌነት ተነሳስቶ የአውሮፓ ፀኃፊዎችን በማጣጣል አማራን አዲስ ጥላሸት መቀባት ነበር አላማው፡፡ ራሱን አገር በቀል ምሁር አድርጎ በመቁጠር እኔን ብቻ ስሙኝ፤ አውሮፓዊያን ምሁራን ተሳስተዋል ነው የመጽሀፉ ጭብጥ እና የደብተራው አላማ፡፡ ያ ማለት ቀለብ የምትሰፍርለት ጣልያን ፍላጎት ማለት ነው፡፡ በጣም በሚገርም ምስስሎሽ ጣልያናዊው ባሮን እና ፐሮፍ. መስፍን አማራን አወድሰው በጻፉ የአውሮፓ ጸሀፍት ላይ የስድብ ውርጅብኝ ማውረዳቸውን ቀደም ብለን አይተናል፡፡

ብዙ ሰው በአሁኑ ሰአት ትግሬን በተመለከተ መሰረታዊ ስህተቶች ይሰራል፡፡ ከእነዚህ ስህተቶች አንዱ የትግሬን ብሄረተኛነት እና ህወሀትነትን መለየት አለመቻል ነው፡፡ ብዙ ሰው ትግሬ ሲል በሁለት ነው የሚከፍለው፡ ወያኔ የሆነና ያልሆነ ብሎ፡፡ አንዳንዶች ሁሉንም ወያኔ የሚሉ እንዳሉ ሆነው፡፡ ነገር ግን ሁሉም ትግሬ ወያኔ ነው ማለት ልክ አይደለም፡፡ ሁሉም ህዝብ ወያኔ ሊሆን አይችልም፡፡ እና ንግግራችንን ወደ ሊቃን ደረጃ እንውሰደው፡፡ ህዝቡ ባለበት ይቀመጥ፣ ስለህዝብ ማጠቃለያ መስጠት ስህተት ስለሆነ፡፡ ሁሉም የትግሬ ሊቃን ወያኔ አይደሉም፡፡ ነገር ግን ሁሉም የትግሬ ሊቃን የትግራይ ብሔረተኛ ናቸው፡፡ ስህተቱ እንግዲህ ይሄን አለመገንዘብ ላይ ነው፡፡ ሁሉም ሊቃን የትግሬ ብሄረተኛ የሆኑት ደግሞ ሁሉም አንድ የብሄረተኛ ባህር ውስጥ ስለተጠመቁ ነው፡፡ ስለዚህ ህወሀት በራሱ መንገድ፣ በተደራጀ መንገድ፣ አማራውን ኢላማ ባደረገበት መንገድ ይራመዳል፡፡ ተሸክሞት የሚዞረው የትግራይ ብሄረተኝነትን ነው፡፡ ከህወሀት ውጭ ያሉት የትግሬ ብሄረተኞች ደግሞ ምንም እንኳ ህወሀት ባይዋጥላቸው የሚያራምደው የትግሬ ብሄረተኝነት አላማ ተጋሪዎች ናቸው፡፡

የትግሬ ብሄረተኝነት ዋና ዋና መገለጫዎች ምን ምን ናቸው? አንደኛው በምንም መንገድ በትግሬ ጥቅም አለመደራደር፡፡ እንግዲህ አንድ ሰው የትግሬ ብሄረተኛ ካልሆነ በቀር ኢትዮጵያዊ ነኝ ብሎ ሲያበቃ የክልል ወይም የአንድ ብሄር ጥቅምን አጀንዳው ሊያደርግ አይገባም፡፡ እንዲያ ካደረገ በስሱ ኢትዮጵያዊ፣ በወፍራሙ ትግራዋይ ነው ማለት ነው (በራሳቸው አዲስ አጠራር)፡፡ ሁለተኛው በአማራ ህዝብ እና በአማራ ታሪካዊ እሴቶች ላይ የማይናወጥ የጋራ አቋዋም ማራመድ ነው፡፡ ሁሉም የትግሬ ሊቃን

በአማራና ታሪኩ ላይ አንድ አይነት አቁዋም ያራምዳሉ፡፡ በትግሬ ላይ ለደረሰው (ደረሰ ብለው ለሚስቡት ችግር ሁሉ፤ የዝናብ አለመዝነብንም ይጨምራል) ሁሉ አማራን ተጠያቂ ያደርጋሉ፡፡ ሶስተኛው ታሪክን የሚጀምሩት አጼ ምኒልክ ዳግማዊ ላይ ነው፡፡ አማራን ለመውቀስና ተጠያቂ ለማድረግ የግድ የምኒልክን ታሪክ ሆን ብለው አንሻፈው እና አዛብተው በመጻፍ እና በመናገር ይጀምራሉ፡፡ ምኒልክ ከባርነት አድነው ሰለአወጧቸው አምርረው ይጠሏቸዋል። “ምኒልክ ታግሎ ነጻ ባያወጣን ኑሮ ለበርካታ አመታት ተገዝተን ቢያንስ ቢያንስ እንደ ኤርትራዊያኖቹ በአሰተሳሰብ እንሰለጥን ነበር፤ ዳቦ በልቶ በማደርም ከዚሁ የተሻለ ደረጃ ላይ እንገኝ ነበር፤ ነጻ አውጥቶ ለረሃብ እና ርዛት የዳረገን ታሪካዊ ጠላታችን ምኒልክ ነው” ሲሉ ድርቅ እና ረሃብ በመጣባቸው ዘመን ሁሉ ምኒልክን ይወነጅላሉ። የትግሬ ብሄረተኝነት ጽንሱ ምንጭ የተዛባው የምኒሊክ ታሪክ ነው፡፡ ከምኒልክ በፊት ያለው ታሪክ ወይም አያስኬዳቸውም ወይም እነሱ ላይ መልሶ ይባርቃል፡፡ ከምኒልክ አለፍ ብለው ቢጀምሩ ገና ምዕራፍ አንድ ላይ በአማራ ላይ የተፈጸመ ክህደት ስለሚያጋጥማቸው ሆነ ብለው ይዘሉታል፡፡ ይሄም የብሄረተኛ ልዩ ባህርይ ነው፡፡ የትግሬ ብሄረተኝነት ምን ያህል ስር እንደሰደደ ማሳያው ፕሮፍ. መስፍን ናቸው፡፡ መስፍን በመጨረሻዎቹ ዘመናቸው የአድዋ-እንትጨው ትግሬ መሆናቸውን መናገራቸውን ቀደም ብለን ጠቅሰናል፡፡ የሚራምዱት አቋምም ከዚህ ከትግሬ መሰረታዊ የብሄረተኝነት መስመር ተገጣጣሚ ነው፡፡ ለምሳሌ፡- ህዳር 8 ቀን 2017 እኤአ በኢሳት ቴሌቪዥን ቀርበው አጼ ቴዎድሮስ ላይ እና ቀኃሥ ላይ የበደለኛነት ውርጅብኝ ሲያወርዱ አጼ ዮሐንስን በመዝለል ነው፡፡ በ2010 ዓመት በጻፉት ጥራዝ[436] እንኳ አጼ ቴዎድሮስን የኢትዮጵያን ልማት፤ ጋፋት የቴክኖልጅ ማዕከልን በማፍረስ ኢትዮጵያን እንደበደሉ ይከሷቸዋል፡፡ ይህም ክስ መሰረተ-ቢስ፣ የተዛባ የታሪክ ንባብ እና ተጨባጩን እውነታ ለማየት ሽባነት ያጠቃው ነው፡፡

አራተኛ የአማራን ታሪክ በመበራረዝ የትግሬ ታሪክ የበላይ የሆነበት አውድ ለመፍጠር መጣር፡፡ ይሄ ከጥንትም የነበረ ነው፡፡ ለምሳሌ ደብተራ ፍስሀ አብየእዝጊ እና ነጋድራስ ገብረሕይወት ባይከዳኝን ማንሳት ይቻላል፡፡ ለምሳሌ አማራ ተረት ይወዳል ምናምን የሚሉት ህወሀቶች ከየትም አላገኙትም፣ ከቀዳሚ ብሄረተኞቻቸው የወረሱት እንጅ፡፡ ደብተራ ፍስሀ “ታሪኽ ኢትዮጵያ” በሚለው መጽሀፉ አማራ ጀግና ጦረኛ ህዝብ ነው ይልና በወግና ተረት ከአረብ ጋር አመሳስሎ ጽፏል፡፡ ነጋድራስ ገብረህይወት ባይከዳኝ አጤ ምኒልክና ኢትዮጵያ በሚለው መጽሀፉ አጼ ምኒልክን ደጋግሞ ይከሳል፡፡ ትግሬ ጀግና ጦረኛ ህዝብ ነው የሚሉ እና የመሳሰሉ አገላለጾችን በመጠቀም የትግሬ ብሄረተኝነትን ያንጸባርቃል፡፡ የምኒልክን አስተዳደርም በኋላቀርነት ይከሳል፡፡ አዳዲሶቹ የትግሬ ብሄረተኞች ደግሞ ከቀዳሚዎቻቸው የወረሱትን አስፋፍተው ይጠቀሙበታል፡፡ ለምሳሌ መለስ አጼ ቴዎድሮስን “የቴዎድሮስ ድክመቱ ብዝሀነትን ያልተቀበለ መሆኑ ነው” ብሎ ይከሰዋል፡፡ ዛሬ በተቃዋሚነት የሚንቀሳቀሱ የትግሬ ብሄረተኞችም አማሮችን

[436] መስፍን ወልደ ማርያም፤ 2010፡፡ *እንዘጭ!-እንቦጭ! የኢትዮጵያ ጉዞ፡፡*

“ምኒሊካዊ” በሚል የዳቦ ስም በመጥራት ጸረ አማራ አጀንዳ ያራምዳሉ፤ ለትግሬ ብሄራዊ ጥቅምም ከህወሀት ባላነሰ መልኩ ይሟገታሉ፡፡

እና አንድን ሰው ህወሀት ነው አይደለም የሚል ክፍልፋይ ልናበጅለት አይገባም፡፡ ማንም የትግሬ ሊቅ የትግሬ ብሄረተኝነት አቀንቃኝ ነው፡፡ ጉዳዩ ህወሀት ከመሆን እና ካለመሆን ያለፈ ነው፡፡ ወያኔነት የትግሬ ብሄረተኝነት አንድ ንኡስ ክፍል ብቻ ነው፡፡ ወያኔነት ሁሉን የትግራይ ሊቃን አያጠቃልልም፡፡ የትግራይ ብሄረተኝነት ግን ወያኔንም፣ ወያኔ ያልሆነውንም ያጠቃልላል፡፡ ወያኔ የትግራይ ብሄረተኝነት ንኡስ ክፍል ወይም ቅርንጫፍ ነው፡፡ ብሄረተኝነቱ ከህወሀት ይሰፋል፣ መላውን የትግራይ ሊቅ ያጠቃልላል፡፡ ለዛም የትግሬ ብሄረተኝነት በእድሜ ከህወሀት ይቀድማል፡፡ የትግሬ ብሄረተኝነት ሁሉንም ሊቃን ያካትታል--ከቀድሞው ታጋይ ገብረ መድኅን ኣርኣያ በስተቀር፡፡ ህወሀት ስንል ድርጅቱን ማለታችን ነው፡፡ የትግሬ ሊቃን የህወሀት አባል ሊሆኑም ላይሆኑም ይችላሉ፤ የድርጅቱ ደጋፊ ወይም የማይደግፉ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ግን ሄደው ሄደው የሚገናኙበት አንድ ነጥብ አለ፡፡ ሁለቱም የትግሬ ብሄረተኝነት የበላይ ጠባቂ ናቸው፡፡ ሁሉም የትግሬ ብሄረተኝነት ደጋፊ ናቸው፡፡ በሌላ አገላለጽ የትግሬ ስርዎ መንግስትን ጀሮአቸውን አንቅተው፣ አይናቸውን ከፍተው ይጠብቃሉ፡፡ በትግሬ የመጣ በአይናቸው የመጣ ነው፤ ዘር እስከማጥፋት ይደርሳሉ፣ ደርሰዋልም፡፡ ስለዚህ የትግሬ ብሄረተኝነት የአማራ ጠላት ነው፡፡ ሲነሳ አማራን ጠላት ብሎ ፈርጆ ነው፡፡ ያ ብሄረተኝነት አማራን በጠላትነት ከሳሸ ከሆነ የዛ ብሄረተኝነት አራማጅ ሁሉ አማራን በመጥላት አንድ ይሆናል ማለት ነው፤ በአማራ ጥላቻ ላይ ይስማማል ማለት ነው፡፡ ይህ ማለትም ህወሀት ሊጠፋ፣ ሊከስም ይችላል፡፡ ድርጅታዊ መዋቅር እስከሆነ ድረስ ይፈራርሳል፡፡ ነገር ግን የማይፈራርስ የአማራ ጠላት አለ፤ ቋሚ ጠላት፡፡ ያ አማራን በጠላትነት የፈረጀው የትግሬ ብሄረተኝነት ነው፡፡ ለዛም ነውእኮ የአማራ ትግል ህወሀትን እንደድርጅት መታገል ብቻ ሳይሆን ህወሀት አካል የሆነበትን የትግራይ ብሄረተኝነትን የሚገድብ እና የሚቋቋም ሌላ ጠንካራ ግዮናዊ ብሄረተኛ መሆን አለበት የምንለው፡፡ ይህ ለኦሮሞ ብሄረተኝነትም መልስ ነው፡፡ በአንድ ድንጋይ ሁለት ወፍ፡፡

የትግሬ ብሄረተኘኝነት እስካለ ድረስ ይሄ ህወሀት ቢጠፋ ሌላ ህወሀት ይፈለፈላል፡፡ ስለዚህ ወያኔን እንደ ድርጅት መታገል አንድ ነገር ነው፡፡ የትግሬ ብሄረተኝነት ውስጥ ተመልሶ ሌላ ወያኔ ባይወለድ እንኳ አማራን እንዳያጠፋ ለማድረግ ተከላካይ የአማራ ብሄረተኝነት መገንባት ደግሞ ዘላቂ ግብ መሆን አለበት፡፡ መፍትሄው አማራነትን ማጎልበት ነው፡፡ የአማራነት መንፈስ ሲጎለብት የትግሬ ብሄረተኝነት ተገዶ ጸባይና ግብሩን ይቀይራል፡፡ ለትግራይ ብሄረተኝነት መድህኒቱ የግዮናዊ አማራነት መነቃነቅ ነው፡፡ ለሌሎችም ብሄረተኛ እንቅስቀቃሴዎች ይሄው ተመሳሳይ ግዮናዊ አማራነት መነሳሳት ህግ ይሰራል፡፡

ከዚህ የትግሬ ሊቃን ጸረ አማራ ቅኝት ጋር የማይነጣጠለው ትርክት ትግሬ አማራን አሸንፎታል የሚለው ነው፡፡ እውን ግን አማራና ትግሬ ተዋግቶ ያውቃልን? የትግሬ ብሄረተኞች ደርግን እንደ አማራ በመቁጠር አማራን እንዳሸነፉት ይለፍፋሉ፡፡ እንኳን ደርግ በመሳፍንት መካከል የነበረው የስልጣን ሽሚያ የብሄር ጦርነት አልነበረም፡

፡ ደርግን አሸነፍን ቢሉም ደርግ አማራ አልነበረም፡፡ በዘውጌ ብሄርነት ከተመዘነ የደርግ መንግስት አማርኛ ቋንቋን የሃገሪቱ የስራ ቋንቋ ያደረገ የኦሮሞ መንግስት ነበር። ብዙዎቹና ዋና ዋናዎቹ ባለስልጣናት ኦሮሞዎች ነበሩ፡፡ ደርግ ከጅምሩም እነ ሻለቃ አጥናፉ አባተን የመሰሉትን ደርግን ፈጣሪ አማሮች በጊዜ ያስወገደ የኦሮሞ ስብስብ ነበር፡፡ ደርግ እንዲያውም አማራን በተለያዩ ምክንያቶች በጭካኔ ይጨፈጭፍ የነበረ አገዛዝ ነው፡፡ ደርግ በዋናነት የአማራውን ባህልና ወግ በማርክሲዘዝም እና አብዮት ስም የተዋጋ አገዛዝ ነበር፡፡ ለዛም በአማራ በጣም የተጠላ ነበር፡፡ ለዚህም ደርግን ፊት ለፊት በመግጠምም ሆነ ውስጡን ቦርቡረው በመጣል የአማራ ልጆች ቀዳሚውን ሚና ይወስዳሉ፡፡ ወታደሩም ከሁሉም የኢትዮጵያ ህዝብ የተውጣጣ እንጅ አማራ ብቻ አልነበረም፡፡ ህወሀቶች ግን ደርግን አማራ ነው፤ አማራውን አሸነፍን ብለው ራሳቸውን ያታልላሉ፡፡ እንኳን አማራን ሊያሸንፉ ይቅርና ሻዕቢያ በባድመው ጦርነት (1990-1992 ዓ.ም) ሊውጣቸው በነበረ ጊዜ እንኳ አማራ ነው ሄዶ ተረባርቦ ያተረፋቸው፡፡ በዛን ጊዜ ትግሬ ውስጥ ውትድርና የሚሄድ ጠፍቶ አልፎ አልፎ በግዴታ ነበር እየታነቀ የሚወሰደው፡፡ አማሮች ግን አገር ተደፈረ ሲባሉ እውነት መስሏቸው የምዝገባ ጣብያውን ሁሉ አጨናንቀውት ነበር፡፡ በፈቃደኝነት ሄደው ነበር እንደ ተርብ ያለቁት፡፡

በታሪክ ትግሬ አማራን አሸነፈ የሚሉት ተረትም ከመመጻደቅ አያልፍም፡፡ እውነት ለመናገር ትግሬ የኃይል የበላይነት ወስዶ የመንግስትን ስልጣን መያዝ የቻለው እንኳ ሁለት ጊዜ ብቻ ነው፡፡ አጼ ዮሐንስ 4ኛ እና አሁን ህወሀት፡፡ ከአክሱም ውድቀት በፊት የነበረው መንግስትም የአማራ ነበር፡፡ ዛሬ እዛ አካባቢ ትግሬ መኖሩ ጥንት ገዥ መደቡ ወይም ነገስታቱ ትግሬ ነበሩ ማለት ሊሆን አይችልም፡፡ ከአክሱም ውድቀት በፊት የነበረው መንግስት የአማራ ወይም በአማራ የበላይነት የተያዘ እንደነበር የታወቀ ነው፤ ከዛ በሁዋላ ባለው 1300 አመታት ገደማም ውስጥ ትግሬ የመንግስት ስልጣን የያዘው እንደተጠቀሰው ሁለት ጊዜ ብቻ ነው፡፡ የአገውና የአማራን የግዛት ዘመን አንድ ላይ እንደምረዋለን፡፡ እርሱም የአማራ የስልጣን ዘመን ስለሆነ አንድ ላይ ነው የሚቆጠረው፡ ፡ ከዚህ 1300 የአማራ ዘመን ላይ 17 ዓመት የአጼ ዮሐንስ 4ኛ እና 26 ዓመት የወያኔን ዓመት ደምረን እንቀንሳለን፡፡ 1300-42 = 1258 ዓመት ልዩነት ያመጣል፡፡ ስለዚህ 42/1258 = 0.03 ንጽጽር ያመጣል፡፡ ይህ ቁጥር ከትልቁ 1258 ዓመት አንጻር ምንም ዋጋ የሌለው አቅራቢያ-ዜሮ ነው፡፡ ስለዚህ የወያኔ ካድሬዎች ኩራት ከንቱ ቅዠት ነው፡ ፡ የማይወዳደር ነገር ይዘው ነው የሚፎገሉት፡፡

ምንም እንኳ አማራና ትግሬ በታሪኩ ተዋግቶ ባያውቅም አሁን ግን ህወሀቶች ሆነ ብለው እየቆሰቆሱት እንደሆነ እያስተዋልን ነው፡፡ አማራ በአስተሳሰቡም ግለሰቦችን እንጅ ቡድኖችን ተጣልቶ አያውቅም፡፡ የዳበረ ባህላዊ የፍትህ ስርዓት የታደለ በመሆኑ በደል የፈጸሙበትን ነጥሎ ለፍርድ ያስቀምጣል እንጅ እንደሌላው ሁሉ ቡድናዊ ጠላት አለኝ ብሎ አስቦ አያውቅም፡፡ ግን ህወሀቶች አማራን አሸነፍነው ከማለትም አልፈው አከርካሪውን ሰብረነዋል ይላሉ፡፡ አማራን አከርካሪውን ሰብረነዋል ሲሉም አማራን አጥፍቶ ትግራይን መገንባት ማለታቸው ሲሆን ይሄው መርህ አርባ አመታትን ያለምንም ለውጥ ተሻግሮ እዚህ ደርሷል፡፡ የወያኔ ዋና ዋና ጸረ አማራ ቃላትም ማዳከም፤

አከርካሪውን መስበር፤ እንዳያንሰራራ አድርጎ መቅበር፤ ቅስሙን መስበር፤ ማሽመድመድ፤ ማሽማቀቅ… ናቸው፡፡ የአማራን አከርካሪ መስበር ብዙ ዘርፎች አሉት፡፡ የመጀመሪያው ወታደራዊ እርምጃ ነው፡፡ ወያኔ አማራ ብሎ የሚጠራውን ደርግን በወታደራዊ ጦርነት አሸንፎአል፡፡ በደርግ ሰበብም አማራ ደህና ወታደር እንዳይኖረው አደረገ፡፡ ከደርግ የተረፉትን በሰበብ አስባቡ አዳከሞ ጨረሳቸው፡፡ በራሱ ሰራዊት ውስጥ መልምሎ ያስገባቸውን አማሮች ወደላይ እንዳያድጉ የአፓርታይድ ጣሪያ ደፋባቸው፡፡ በዚህም አማራ በአገሩ ወታደራዊ መስክ የተገለለ ብሎም አከርካሪው የተሰበረ ሆነ፡፡ በፖሊስና ደህንነት ክፍልም እንዲሁ፡፡ አማራ ፖለቲካዊ ደህንነት ውስጥ ድርሽ እንደማይል ይታወቃል፡፡ የማይጠቅሙም የማይጎዱም የኢኮኖሚና መሰል ደህንነት ስራዎች ብቻ ውስጥ ይሳተፋሉ--ለዛውም በጆሮ ጠቢነት ደረጃ፡፡ በዚህም አማራ ለአገሩ ጥቅም የማያበረክት እና ከአገሩም የማይጠቀም ሆነ፡፡ ወያኔ በወታደራዊ፡ ፖሊስና ደህንነት ዘርፎች ውስጥ በዚህ መልክ አማራን ከጨዋታ ውጭ አድርጎ ሁሉንም ኢጋፍሮ ያዘ፡፡ ይህንንም አከርካሪ ሰበራ ይሉታል፡፡

በመቀጠልም ፖለቲካዊ አከርካሪ ሰበራ ውስጥ ተገባ፡፡ እንደሚታወቀው ከአማራ መካከል ተፈልገው ወደቡችልነት የሚመጡት ማሰብም ሆነ መናገር የማይችሉት ተረፈ ህዝብ ናቸው፡፡ አንድ ነገር ከወያኔ የሚደነቅለት ሆድ ተኮርና አይሞቄ አይበርዴ ሰዎችን የማግኘት ጥበቡ ነው፡፡ ወያኔዎች የሆነ ከንቱ አነፍናፊ መሳሪያ ሁሉ ያላቸው ይመስላል፡፡ እስኪ በቡችልነት የሚያገለግሉትን ሰዎች ልብ ብላችሁ እዩአቸው፡፡ አንድ እናት የወለደቻቸው ነውኮ የሚመስሉት፡፡ እና ወያኔ ለህዝባቸው የሚቆረቆሩትን፤ ችግርን በፍጥነት ተገንዝበው መፍትሔ የሚያበጁትን፤ የወገናቸው ፍቅር የሚያንገበግባቸውን፤ ከሆድ በላይ ህሊናና ክብር አለ ብለው የሚያስቡትን፤ እውቀትን የሚወዱትን፤ ለራሳቸው ሳይሆን ለህዝባቸው የሚኖሩትን ብርቅየ የአማራ ልጆች ወደ አመራርነትም ሆነ ወደፖለቲካው መስክ ድርሽ እንዳይሉ ሌት ተቀን ይሰራል፡፡ በምትኩ በእነዚህ ድኩማን ፍጥረቶች እነዛን ብርቅየዎችን ይደቁሳቸዋል፡፡ በሌላ በኩል በተቃዋሚነት የሚንቀሳቀሱትን አማሮች የተለያየ የሽብር ክስ በመጠምጠም ያስራል፤ ያሰቃያል፤ ይገድላል፤ ያሰድዳል፤ ያሳድዳል… በዛም አለ በዚህ አማራ ከአገሪቱ ፖለቲካዊ ህይወት ውስጥ ሰባራ አስተዋጽኦ በማያደርግበት ሁኔታ አከርካሪው ተሰብሯል፡፡ ይህም ማለት የኢትዮጵያ ፖለቲካ አማራን እዲያገል ወይም ድርሽ እንዳያደርግ ሆኖ ነው የተሰራው ማለት ነው፡፡ ወያኔ ይህንን አማራን የማግለል እና ፖለቲካዊ አከርካሪውን የመስበሩን ጥረት ቀጥሎበት ይገኛል፡፡ ባጭር ቃልም ወያኔ ፖለቲካዊ አከርካሪ ሰበራ ጦርነት ላይ ነው ያለው ማለት ነው፡፡

ወያኔ የሁሉም መሰረት የሆነውን የአማራውን የኢኮኖሚ አከርካሪ በተሳካ ሁኔታ መስበር ችሏል፤ አሁንም ይህንን ኢኮኖሚያዊ አከርካሪ ሰበራ በኃይል ተያይዞት ይገኛል፡፡ አማራን ሊጠቅሙ ይችላሉ፤ ሀብት እንዲኖረው ያስችላሉ የተባሉ ነገሮች በሙሉ ተዘመተባቸው እና በአማራ ምትክ የትግሬ ከበርቴዎች እንዲወለዱበት ሆነ፡፡ የመጀመሪያው ከሳይንት እና ጎንደር ለም መሬቶችን መውሰድ ነው፡፡ እነዛ መሬቶች ለወያኔ ሁለት ጥቅም አላቸው፡፡ የትግሬን የቆዳ ስፋት በመጨመር እና ሀብቷን ማደርጀት፤ በተቃራኒው አማራውን መሬቱን መሸብሸብ እና የኢኮኖሚ አቅሙን ማዳከም

ናቸው፡፡ ትግራይ እየሰፋች እና እየጎለበተች በሄደች ቁጥር አማራ እያነሰና እየተዳከመ ይሄዳል፡፡ ይህም በትክክል ተግባር ላይ ውሏል፡፡ ገናም ወደፊት ተጠናክሮ ይቀጥላል፡፡ አማራን ፈጽሞ ማጥፋት እውን እስኪሆን ድረስ... ቀስ በቀስ አማራን እያዳከሙ፤ መሬቱን ደረጃ በደረጃ እየወረሩ፤ ህዝቡን በልዩ ልዩ ሰበብ እያሰደዱና እየገደሉ መላ አማራን ይውጧታል፡፡ በዚህም ስኬት የድንበር ይገባኛል ጥያቄ ተደመደመ ማለት ነው፡፡ በዚህ ከቀጠለ አማራን ማጥፋቱ የጥቂት አመታት ብቻ ጥረት ስለሚሆን እንኳን ድንበሩን መሀሉን የሚጠይቃቸው የለም፡፡ እናም የሰው መሬት በየጊዜው ሲወስዱ በመጨረሻ ጠያቂ እንደማይኖራቸው እርግጠኞች ስለሆኑ ነው፡፡ የአምናው መሀል የዘንድሮው ድንበር፤ የዘንድሮው መሀል የከርሞው ድንበር እያለ እያለ ይቀጥልና አንድ ቀን የአሁኑ ኦሮሞ ድንበር ይደርሳሉ፡፡ ያኔ ደግሞ ምን እንደሚገጥማቸው ወይም ምን መላ እንደሚዘይዱ አናውቅም፡፡

የዚህ አማራን በኢኮኖሚ የመስበር እርምጃ በመሬት ዘረፋ ብቻ አያቆምም፡፡ አማራን ፈጽሞ ማደህየት የሚለው ቀጣይ እርምጃ አለ፡፡ አማራ እንደሚታወቀው ምድር ላይ ካሉ ህዝቦች ቁጥር አንዱ ደሀ ነው፡፡ ይህ የተደረገው ደግሞ በወያኔ አማራን የማዳከም መርህ መሰረት ሆነ ተብሎ ስለተሰራበት ነው፡፡ የአማራ ነጋዴዎች በሰበብ አስባቡ ከውድድር ውጭ ይደረጋሉ፡፡ የተጋነነ ታክስ ይጣልባቸዋል፡፡ ገደብ የለሽ እገዛ ከሚደረግላቸው የወያኔ ነጋዴ ተብየዎች ጋር እዲወዳደሩ ይደረጋሉ፡፡ ያ ራሱ ብቻውን ድኩማን ያደርጋቸውና በመጨረሻም ከገበያ ያስወጣቸዋል፡፡ በአማራ ምድር ውስጥም ሆነ በሌላ አካባቢዎች አማራን ከጨዋታ ውጭ በማድረግ በትግሬ ባለሀብቶች እንዲያዙ አድርገዋል፤ እያደረጉም ናቸው፡፡ ዛሬ በአብዛኛው የአማራ ከተሞች እንኳን ትልልቆቹ የንግድ እንቅስቃሴዎች ትንንሾቹም በትግሬ የተያዙ ናቸው፡፡ በዚህም አማራው አከርካሪው መሰበር ብቻ ሳይሆን እግር ከወርች እደታሰረ እንገነዘባለን፡፡ በአማራ ምድር የሚበቅሉ የአዝርእት አይነቶች እና እንስሳት ወደመሀል አገር ሲገቡም ሆነ ወደ ውጭ ሲላኩ በትግሬ ተማኝነት ነው እንጅ በትክክለኛ ዋጋቸው አምራቹን አማራ በሚጠቅም መንገድ አይደለም፡፡ በዚህም ስውር የሆነ የእዝ ኢኮኖሚ በአማራው ላይ እየተተገበረ እንደሆነ እንገነዘባለን፡፡ እንደሰሊጥና ጥጥ የመሳሰሉ ምርቶች በተለይ አምራቹን አማራ ሳይጠቅሙ በተመን በትግሬ ከበርቴዎች ይጋዛሉ፡፡

አማራን በእንስሳት ሀብት ማራቆት ዋናና እጅግ አደገኛው እርምጃ ነው፡፡ ይህ በተለይ ይዋል ይደር የማይባል ችግር ነው፡፡ እንደሚታወቀው የአማራ የህይወት ምሰሶዎች መሬትና ከብት ናቸው፡፡ ይሁንና ወያኔ ገበሬውን በቀላሉ ለማስደድ እና አማራን የማጥፋት ህልሙን እንዲያፋጥንለት በሚል መነሻ ዛሬ ማንም ከሁለት ወይም ሶስት ከብቶች በላይ እንዳይኖሩት ደንግጓል፡፡ የወል የግጦሽ ቦታውችንም በመከልከል ማንኛውም ገበሬ ከብቶቹን እቤቱ አስሮ እንዲያስቀምጥ አድርገዋል፡፡ የከብቶች ቁጥር እንዲያንስ መደረግ በሚሞቱት ምትክ ያለማዋለድን ያመጣል፡፡ ያ ማለት ደግሞ ጥገቶች እና በሬዎች አይኖሩም ማለት ነው፡፡ የአማራ መሬት ደግሞ ያለበሬ በእንጨት ጫር ጫር ተደርጎ የሚታረስ ባለመሆኑ ገበሬው በቀጥታ ስደተኛ ነው የሚሆነው፡፡ ይህ በእውነቱ የአማራን አከርካሪ ከመስበርም ያለፈ ከባድ ችግር ነው፡፡

እንደሚታወቀው በአገሪቱ አብዛኛው ሲቪል ሰርቪስ ሰራተኛ አገልጋይ አማራ ነው፡፡ እስካሁን ሰው ሁሉ ያልተገነዘበው የሲቪል ሰርቪስ ፖሊሲ አማራን ለማደህየት ሆነ ተብሎ የታቀደ መሆኑን ነው፡፡ ሲቪል ሰርቪሱን ማሽመድመድ በቀጥታ አማራን ማሽመድመድ ማለት ነው፡፡ የሌላ ብሔረሰብ ሲቪል ሰርቪስ ሰራተኞች በጎንዮሽ መሬትም፤ ሌላም ጥቅማጥቅም እንዲያገኙ ይደረጋል፡፡ ላላደጉ ክልሎች ተብሎ የሚደረገው ማበረታቻ እና የብሔረሰብ ተዋጽኦ የሚሉት ፈሊጦች የዚህ ከአማራ ጋር ሊወቀጥ ለነበረ ሲቪል ሰርቪስ ሰራተኛ የጎንዮሽ ካሳዎች ናቸው፡፡ በብሄረሰብ ተዋጽኦ ሰበብ ብዙ የፖለቲካ ስብስብም ለሌሎች ብሔረሰቦች ስለሚሰጥ በተዘዋዋሪ የዚህ እድል ተጠቃሚዎች ናቸው፡፡ አማራ ግን እንዳይኖርም እንዳይሞትም በሚያደርግ ስውር ደባ ውስጥ እንዲኖር ይደረጋል፡፡ ለዛውም ሲቀጠር በስንት አድሎ፤ በስራው ላይ ለመቆየትም ስንት መከራ እየጠበቀው፤ እየተባባረና እድገት እየተከለከለ ወዘተ ነው የሚኖረው፡፡ ዛሬ በዚህ ስውር ደባ የተነሳ ሲቪል ሰርቪስ አገልጋይ የሆነው አብዛኛው አማራ ከባርነት በማይሻል ኑሮ ውስጥ ይኖራል፡፡ ሀብት፤ መሬት፤ ቤትና ሰላም የለውም፡፡ ይህም የረቀቀ አማራን አከርካሪውን የመስበር ዘመቻ ነው፡፡ በዚህም አማራ እየሰራ የሚራብ የ"መንግስት" አገልጋይ ሆነ፡፡

ከዚህም ጋር ተያይዞ የሚነሳው ትምህርት የሚያስገኘው ጥቅም እና ከአማራ ጋር ያለው ግንኙነት ነው፡፡ በታሪክ አጋጣሚም ይሁን በሌላ አማራው ትምህርትን የሙጥኝ ይላል፡፡ በትምህርት ዝግጅት ልክ የስራ እድልና የገቢ ከፍ ማለት የተባለው ልማዳዊ አሰራር ታዲያ አማራን ተጠቃሚ የሚያደርግ ነበር፡፡ ይሁን እንጅ አማራን ለማዳከም ባለው መሰሪ ተንኮል የተነሳ ወያኔ የትምህርትን ዋጋ ከስኳር ቸርቻሪ ባለሱቅ አሳነሰው፡፡ ይህም በረጅም ጊዜ የትምህርትን ዋጋ አፈር በማብላት ትምህርት ጠል አማራ መፍጠር እና የመጨረሻውን አማራን አደህይቶ ብቻ ሳይሆን አደንቆሮ መግዛትና ማጥፋት ለሚለው እቅዱ ማመቻቸት ነው፡፡

የወልቃይት-ጠገዴ ችግር

የወልቃይት ችግር ከላይ የተገለጸው የትግሬ ሊቃን ችግር የቅርብ ጊዜው መገለጫ ነው፡፡ ህወሀት የአማራን ህልውና ወጥመድ ውስጥ ካስገባባቸው መጥምዶች አንዱ ወልቃይት ጠገዴ ነው፡፡ ዛሬ ህወሀት ወልቃይት ትግሬ ነው ሲል የታሪክ ክህደት በመፈጸምም ነው፡፡ በታሪክ ከትግሬ በፊት ወልቃይት በተለየ ሁኔታ እና አማራ በአጠቃላይ ይታወቃሉ፡፡ ከ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት ግን ትግሬ የሚባል ስምም ሆነ ህዝብ እንደነበር ምንም ማስረጃ የለም፡፡ ኤማኑኤል በራዳስ የተባለው የአላሜዳን የፖርቱጋል ልኡክን የታሪክ ማስታወሻ የመዘገበው ሰው እንደጠቀሰው ደግሞ በአክሱም ሀውልቶች ውስጥ ድንጋይ ላይ በጥንት አማርኛ ፊደላት የተጻፈ እንዳየ ለታሪክ ማስታወሻ አስቀምጧል፡፡ ይህም ማለት አማራ በአክሱም እንደነበር፣ ቋንቋውም እንደነበር በማሳየት የአማራን የአክሱም ስልጣኔ ባለቤትነት ያስረግጣል፡፡ በተቃራኒ አክሱም ውስጥ በትግርኛ

የተጻፈ ምንም ነገር የለም፡፡ ይሄም ሀቅ ስቱዋርት ሙንሮ-ሄይ[437] የኢማኑኤል በራዳስን የጉብኝት ማስታወሻ ጠቅሶ ያረጋገጠው ነው፡፡ ይህ ፀኃፊ ዴቪድ ፊሊፐሰንን በመጥቀስም ኢዛና ከወልቃይት አማሮች ጋር እንደተዋጋና እንደዘረፋቸው በአክሱም ሀውልት-ድንጋይ ላይ መጻፉን አስቀምጧል፡፡ ኢዛናም ስለሚገዛቸው ሰዎች ሲዘረዝር በዝርዝሩ ውስጥ ትግሬ የለም፡፡ ወልቃይት/አማራ ግን አለ፡፡

ስለሆነም ትግሬ እንደ ህዝብ በአክሱም ጊዜ ምንም ምልክት የለውም፡፡ ወልቃይት ብሎም አማራ ግን የተመዘገበ ምልክት፣ አሻራ አለው፡፡ አሁን ፋሽስት ህወሀት አማራው የትግሬን ታሪክ እንደሚሰርቅ፣ ትግሬ ግን ቀደምት እና የስልጣኔ ሁሉ ባለቤት እንደሆነ የሚለፍፈው ታሪካዊ መሰረት የሌለው፤ ይልቅም አዲስ የውሸት ታላቅነት ግንባታ ሂደት ነው፡፡ ምክንያቱም አሁን ትግሬ ቀደምት ስልጣኔዎች በነበሩበት ቦታ መኖሩ በቀጥታ የዛ የጥንት ታሪክ ባለቤት አያደርገውም፡፡ እንዲያውም ቀይ ባህር በሩ በአረብና ቱርክ ሲታነቅ እና አክሱም በ7ኛው መቶ ክፍ ዘመን የፖለቲካ ከተማነቷ አቁሞ ወደ ላስታ- አማራ ሲዛወር ነገስታት፣ ልኡላን፣ ወታደሮችና አጠቃላይ የንጉሱ ዋና ህዝብ ነቅሎ ነው የሚወጣው፡፡ ይህም የገዥው ዘር አማራ በአክሱም እንዳልቀረ፣ ይልቅም ወደላስታ- አማራ ተዛውሮ ይዞታውን እንዳጠናከረ ያሳያል፡፡ የቤተ መንግስቱ ህዝብ እና ልኡላዊያን ሲሰደዱ፤ ለመሰደድ ምክንያት የሌላቸው ማለትም መንግስቱ የእነሱ ያልሆኑት ናቸው በቀድሞው ከተማ ዙሪያ የሚቀሩት፡፡ ከአሁኑ ሁኔታ ተነስተን የአማራውን ነገር ስናይ የመንግስት ሰውነት ባህርይ ከጥንት ጀምሮ እስካሁን ድረስ አብሮት እናያለን፡፡

ይህንን ነገር ለማብራራት የመንግስታዊ ህዝብ ባህርይ በእጁ የወደቀውን ጠላቱን ወይም ተቀናቃኙን አይጫወትበትም፤ ይልቅም ምህረት በማድረግ የራሱን ታላቅነት እና ለህግ ተገዥነት ያሳይበታል፡፡ የመንግስታዊ ባህርይ ያለው ህዝብ በስሩ ለወደቁት ተገዥዎችም ሆነ እስረኞች ንቀ የመተውና የመታገስ፣ የመራራት ባህርይ ያሳያል፡፡ ህወሀት ግን ይህ ባህርይ የለውም፡፡ ምን ያህል የታናሽነት ስራ እንደሚሰራ መቸም ተዘርዝሮ የሚጨረስ አይደለም፡፡ ህወሀት የሚያሳየው ባህርይ የበቅሎ ባህርይ ነው፡፡ በቅሎ ጌታዋ ሲወድቅ መሬት ላይ ረጋግጣው፣ ጨፍራበት ነው የምትሄደው፡፡ ትበቀለዋለች፡፡ ፈረስ ግን ጌታው ሲወድቅበት እያዘነ ዙሪያውን ይዞረዋል እንጅ አይረጋግጠውም፡፡ ህወሀት እጁ ላይ የወደቁ ዜጎች ላይ ሶዶማዊነት ይፈጽማል፣ እርቃናቸውን ያቆማል፣ በአካላቸው ላይ ይጫወታል፣ በመርዝ ይገድላል፣ ውሸትና ስርቆት እንዲሁም ክህደት ባህርይው ነው፤ እንደ መንግስት ሰውነት ምህረትና ትእግስት የለውም፡፡ ምናልባትም የቤተሰብ አባላቸው ራሱ ምንም ነገር የማያውቁትን ሁሉ ይቀጣል፣ ይበቀላል፡፡ ይህም የፍትህ ስርዓት በጋርዮሽ ዘመን የነበረ፤ ኋላቀር እና አስጸያፊ ነው፡፡ በመንግስት ደረጃ ቤተሰብ ላይ ብቀላ ሲፈጸም በዚህ በህወሀት ነው በስፋት የሚታየው፡፡

የሆኖ ሆኖ ወደ ዋና ጉዳያችን ስንመለስ በታሪክ ከትግሬ በፊት የወልቃይት አማራ እና የአማራ ህልውና የተረጋገጠ ሲሆን የትግሬ ህልውና ግን ከ7ኛው መቶ ክፍ

---

[437] Munro-Hay, Stuart 1947. *Aksum: An African Civilisation of Late Antiquity.*

ዘመን በፊት አልነበረም፡፡ ስለዚህ የዛሬዎቹ ፋሽስት ህወሀቶች የሚደነፉት ዘረኝነት ባወረው አእምሮ እንጅ በጤነኛ እውቀትና ምክንያት ላይ ተመርኩዘው አይደለም፡፡ እናም ወደ ወልቃይት ጉዳይ እንምጣ፡፡ ወልቃይት ጠገዴ ለአማራና ለትግሬ የህልውና ጥያቄን ያዘለች ድንበር ናት፡፡ ወልቃይት ጥንት የአማራ የነበረ፣ መቸም በትግሬ ስር ተዳድሮ የማያውቅ ነው፡፡ ወልቃይት የአማራ ህዝብ መኖሪያ ነው፡፡ ሆኖም የትግሬ ነጻ አውጭ ድርጅት ከአማራ በጉልበት ቀምቷል፡፡ ስለ ወልቃይት አማራነት እና የአማራ ምድርነት መቸም ታሪክ መጠቃቀስ እምብዛም አስፈላጊ አይደለም፡፡ እንዲያው ለነገሩ ያህል ነው እንጅ፡፡

ዛሬ የወልቃይት ጠገዴ አማሮች የመጀመሪያ ወይም የእናታቸው ቋንቋ አማርኛ ሲሆን፤ አረብኛ እና ትግርኛን በሁለተኛ ቋንቋነት ይጠቀማሉ፡፡ ይህ ማለትም ለማናቸውም ተግባር ዋና ቋንቋቸው አማርኛ ብቻ አገልግሎት ይውላል ማለት ነው፡፡ በሌላ በኩል አረብኛ እና ትግርኛ ለአንዳንድ የስራ ጉዳዮች ከትግሬዎች እና ሱዳኖች ጋር ለመግባባት ይጠቀማሉ፡፡ አረብኛ እና ትግርኛ ቋንቋዎች ለውስን ተግባራት ግልጋሎት ላይ የሚውሉ እና በወልቃይት ጠገዴዎች ፖለቲካዊ፤ ኢኮኖሚያዊ፤ ማኅበራዊ እና ሀይማኖታዊ ህይወት ውስጥ ምንም አስተዋጽኦ የሌላቸው ናቸው፡፡ ማኅበራዊ፤ ባህላዊ፤ ፖለቲካዊ፤ ኢኮኖሚያዊ እና ስነልቡናዊ ህይወታቸው የተመሰረተው አማርኛ ቋንቋ ላይ ነው፡፡ ህወሀት ግን ትግርኛ ለወልቃይት ጠገዴ ህዝብ እንደ ዋና ቋንቋ ሊቆጠር ይችላል ብሎ ሊያወናብድ ይሞክራል፡፡ ሆኖም የወልቃይት ጠገዴ የእናቱ ቋንቋ አማርኛ ብቻ ነው፡፡ ስለዚህ አማራ ህዝብ ነው እንግዲህ ለወጉ ያህል አንዳንድ ታሪካዊ ሰነዶችን መጠቃቀስ ያስፈለገው፡፡

አቶ አጽመ ርስት[438] እንደሚሉት የኢትዮጲስ ልጆች ላክንዱን፣ ሳባ፣ በለው፣ ከለውና ኖባ ናቸው፡፡ ከለው የወልቃይት የአማራ ህዝብ አባት ሲሆን፤ ኖባ የኑብያ አባት፤ እንዲሁም በለው የኤርትራዎች ነው፡፡ በእርሳቸው አስተያየት ትግሬ ማለት ነጋዴ ማለት ነው፡፡ ከየመን መጥተው ለኩሳ መንግስት ንግድ ይነግዱ ስለነበር፡፡ እናም የአቶ አጽመ ርስት አስተያየት ትክክል ከሆነ ትግሬ የሞያ ስም እንጅ የማንነት መጠሪያ አልነበረም ማለት ነው፡፡ አቶ አጽመ ርስት በተቃራኒው የኢትዮጵያ "መንግስቱ ያማራ ስለሆነ አማርኛ ሰለጠነ" በማለት ጽፈዋል፡፡ ቀጥለውም አማራ ህዝብ ማለት ነው፤ አማራ አራሽ ማለት ነው፤ አማራ ከየትም አልመጣ፤ አገር በቀል ነው እንጅ ካሉ በኋላ ህምያር የሚባል ንጉስ እንደነበረው ይጠቅሳሉ፡፡ ህምያር እንግዲህ በአረቦች የቋንቋ ቅላጼ የተለወጠው የአማራ ስም ነው፡፡ ስለሆነም አማሮች የኢትዮጲስ ልጅ መሆናቸው እንዳለ ሆኖ አማራ የተባለ ንጉስም ነበራቸው ማለት ነው፡፡ ዞሮ ዞሮ ወልቃይት የከለው አማራ ዘር ነው፡፡ በዛ ጊዜ እንኳን ወልቃይት ትግሬ ሊሆን ይቅርና ትግሬ ራሱ አይታወቅም ነበር፡፡ ደስታ ተክለ ወልድ በበኩላቸው ወልቃይት ያገር ስም፡ የአማራ አገር ብለው ተርጉመውታል፡፡ ያም አለ ይህ፤ ሰማይ ዝቅ ቢል ከፍ፤ ወልቃይት አማራ ነው፡፡

[438] የተገኘው፡- ከአለቃ ታየ ገብረማርያም፡ 1914 ዓ.ም. *የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ፡ ባጭር ቃል የወጣ፡፡ ሚሲኦንግ ሱኤድዋ ሕተሚያ አሥመራ፡፡*

በአጼ ሱስንዮስ ዘመን የንጉሱ ታሪክ ፀኃፊ የነበረው አዛዥ ጢኖ ተከዜ የትግሬ ወሰን መሆኑን ይጠቅሳል፡፡[439] የአማራ ድንበር በሰሜን በኩል ተከዜ መሆኑን ሌሎች የታሪክ ድርሳናትም ያስረዳሉ፡፡ ሄንሬ ስተርን የአማራና ትግሬ ድንበር ተከዜ መሆኑን ይጠቅስና ደም ለመመላለስ እንኳ ከአንዱ ግዛት ወደሌላው መጥፎ ፍላጎት አንግቦ መሻገር አይቻልም ይላል፡፡[440] ሄንሬ ስተርን አማራው በዚህ ቦታ ነባር መሆኑን እና ከክርስትና ጋር በጥብቅ የተቆራኘ መሆኑን መዝግቧል፡፡[441] ጀምስ ብሩስ የትግሬ እና የአማራ ድንበር ተከዜ መሆኑን ገልጦ ከትግሬ በታች ተከዜን አልፎ የላስታና አማራ አውራጃ ሀይለኛ የእግረኛና ፈረሰኛ ጦር አገር መሆኑን እግረ መንገዱን ገልጾ አልፏል፡፡ አንጎትን ኦሮሞ እንደወረራትም ጠቅሷል፡፡[442] ጆሴፍ-ኢማይል ኮልቤክስ ከተከዜ በታች ከትግሬ ጋር ኩታገጠም የሆኑት የአማራ ግዛቶች ወልቃይት፣ እንሰያ እና አዴት ፐላቶ እና ጠለምት ናቸው ይላል፡፡[443] ከሁሉም (የአቢሲኒያ) ግዛቶች የአማራው አገር ሀይለኛውና ትልቁ ነው፡፡ አሁን ከስናር እስከ ተከዜ እስከ አባይ ድረስ የተንጣለለ ነው[444] በማለት አስፍሯል፡፡ የሰሜኑ የራስ ውቤ ግዛት ትግሬን ጨምሮ ወገራን፣ ቆላወገራን፣ ወልቃይትንና ስሜንን እንደሚያጠቃልል ይገልጻል፡፡ ትግሬ በወቅቱ በወረራ ተይዞ ነበር በራስ ውቤ፡፡[445] ይሄንንም የአጼ ምኒልክ ታሪክ ፀኃፊ-- ጸሀፌ ትእዛዝ ገብረ ስላሴ[446] እንዲህ አስፍረውታል፡፡ ከደጃች ኃይለ ማርያም የተወለደ ውቤ የሚባል ወልቃይትን የሚገዛ ነበር፡፡ እናቱም የጃናሞራ ሴት ናት፡፡ ሰውም ተማክሮ ደጃች መርሶን አባሮ ውቤን ሾመ፡፡ ደጃች መርሶና ደጃች ብጡልም እህታቸው የውብዳር ወዳለችበት ወደትግሬ አገር ሄዱ፡፡ ደጃች ውቤም ትግሬን ጨምሮ እስከ ምጥዋ ገዛ፡፡ "ይሄውም ደጃች ውቤ ትልቅ ገናና ጌታ ታፈረ፤ ከትግሬም ባላባቶችና መኳንንቶች ሁሉ 12 ዓመት ሙሉ ተዋግቶ ሁሉንም አስገብሮ አንድ አድርጎ ጠቅሎ ገዛ፡፡ ግዛቱም 34 ዓመት ነው፡፡ እንግዲህ አማራው ራስ ውቤ ትግሬን ተዋቶ አሸንፎና አስገብሮ ለ34 አመታት ገዝቷል፡፡ ዛሬ የዚህን አማራ ልኡል የትውልድ ቦታ ሳይቀር ነው እንግዲህ ህወሀት ወደ ትግሬ እየወሰደ የሚገኘው፡፡

የወልቃይት ጠገዴን የአማራ ባለቤትነት ብቻ ሳይሆን የትግሬና አማራ ድንበር ተከዜ መሆኑን እንኳን ታሪካዊ ድርሳናት ቀርቶ በህይወት ካሉ ነፍስ ያላቸው ትግሬዎች መስማትም ተችሏል፡፡ ለምሳሌ በአጼ ኃይለ ሥላሴ ጊዜ የትግራይ አስተዳዳሪ የነበሩት፤ ይህ መጽሃፍ እየተጻፈ ባለበትም ጊዜ በህይወት ያሉ፤ የአጼ ዮሐንስ የልጅ ልጅ የሆኑት

---

439 ዓለሙ ኃይሌ (ተርጓሚ) 2005 ዓ.ም፡ ገ. 111፡፡

440 STERN, Henry Aaron (1820-1885). *Wanderings Among the Falashas in Abyssinia: Together with a Description of the Country and its Various Inhabitants.* London: Wertheim, Macintosh, and Hunt, 1862, p. 131.

441 STERN, Henry Aaron (1820-1885), 1862, p. 271.

442 Bruce, James 1892. Travels and Discoveries in Abyssinia. W P Nimmo & Mitchell

443 Coulbeaux, J. B. 1929, p.11. *Histoire politique et religieuse d'Abyssinie: depuis les temps les plus recules jusqu'a l'avenement de Menelick* II, Vol. 1

444 Parkyns, Mansfield 1853, p. 106. Llife in Abyssinia.

445 Plowden, Trevor Chichele (Editor) 1868, p.39. *Travels in Abyssinia and the Galla country with an account of a mission to Ras Ali in 1848 from the MSS. of the late Walter Chichele Plowden.* London: Longmans, Green, Co.

446 ጸሀፌ ትእዛዝ ገብረ ስላሴ 2008 ዓ.ም፡ ገ. 88፤ *ታሪክ ዘመን ዘዳግማዊ ምኒልክ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ፡፡*

ልዑል ራስ መንገሻ ስዩም “የትግራይ ወሰን ተከዜ ነው” ሲሉ ለአሜሪካ ድምጽ ራዲዮ በየካቲት 27, 2016 እኤአ ቃለመጠይቅ አደረጉ፡፡ ይሄም በአዲስ ታሪክ ፈጠራና መሬት ወረራ ክፉኛ ተጠምዶ በነበረው ህወሀት ዘንድ ከፍተኛ መደናበርን ፈጠረ፡፡ እኛም ይሄንን የህይወት ምስክር ለእማኝነት አስቀምጠናል፡፡ በዚሁ ወደ ወልቃይት የህልውና ወጥመድነት እንለፍ፡፡

አማራን ለማጥፋት፤ ወልቃይትን የመቆጣጠር ሚና

ወልቃይት ለም ነው፡፡ ብዙዎች እንደሚስማሙበት በመላው አማራ ምድር ዋናው ምርታማ አካባቢ ወልቃይት ጠገዴ እና አካባቢው ነው፡፡ የትግራይ ሪፐብሊክ ሲታሰብ ከሳይንት እና ጎንደር የሚወሰዱ መሬቶችን ተማምኖ ነው፡፡ ከእነዚህ ሁለት አካባቢዎች ውጭ ትግራይ በራሱ ሪፑብሊክ ሊሆን ከቶ አይችልም፡፡ መሬቱ የተራቆተና ለምነቱ የጠፋ ነው፡፡ ትግራይን በደን ለመሸፈን ያልተደረገ ጥረት አልነበረም፡፡ የሚተከለው ችግኝ ግን አንዱም አይጸድቅም፡፡ በመጨረሻ ተራራዎችን ከልሎ ማስቀመጥ እና የሚለሙ ከሆነ ዝም ብሎ ማየት የሚል ስልት ቀየሱ፡፡ ከዚህ በፊት የተወሰዱትን የአማራ መሬቶች ይዞ የትግራይን ኃይል መገንባት እና ሌላ አቅም ሲገኝ በሶስተኛ ዙር ከፊል ጎንደርን፤ በሳይንት በኩል ደግሞ ወልድያ ድረስ መውሰድ የሚል እቅድ ነበራቸው፡ ፡ ከዛ ቀጥሎ እስከ ታላቁ አባይ መድረስ ለመዘርጋት ያስባሉ፡፡ ይህ ሁሉ የሚፈጸመው ግን በሰላም እንዳልሆነ ያውቁታል፡፡ ለዚህም ብዙ እርምጃ መጓዝ ነበረባቸው፡፡ ሁሉም እርምጃቸው ጸረ አማራ ነው፡፡

እርምጃ አንድ፡ ኢትዮጵያን መቆጣጠርና የትግሬ ከበርቴ መደብ መፍጠር፡፡ የገንዘብ አቅማቸውን በመገንባት የፖለቲካ ስልጣናቸውን በዚሁ ገንዘብ በመታገዝ ማራዘም፡፡ የፖለቲካ ስልጣናቸው መራዘሙ በሚያመጣላቸው እድል የገንዘብ አቅማቸውን የበለጠ ማዳበር፡፡ በዚህም መሀል በተቻለው መጠን ሁሉ እያንዳንዱን ትግሬ ማብቃት፡፡ ማብቃት ማለትም በኢኮኖሚና በማናቸውም በሌላው ረገድ ነው፡፡ እርምጃ ሁለት የመላውን ኢትዮጵያ ገንዘብ በመቆጣጠር የትግሬ ከበርቴ መፍጠሩ ትግራይን ከማልማት ጋር በቀጥታ ይያያዛል፡፡ በዚህም ትግራይን የማበልጸግ ሂደት ጠቃሚው አስተሳሰብ የወራሪነት መንፈስ ነው፡፡ ወራሪ ወይም ቅኝ ገዥ ጥሬ እቃ ወደራሱ አገር በማጋዝ ወደ ፋብሪካ ምርትነት ለውጦ መልሶ በውድ መሸጥ ነው፡፡ በዚህም ስሌት ትግራይ ውስጥ ፋብሪካዎችን በማስፋፋት ለትግሬ የስራ እድል መስጠት እና ከሌላው ኢትዮጵያ ጥሬ ሀብትን በነጻም ሆነ በርካሽ በማጋዝ ፈብርኮ መልሶ በውድ መሸጥ ነው፡፡ እየተደረገ ያለውም ይሄው ነው፡፡ እርምጃ ሶስት አማራውን ማደህየት፡፡ በንግድም፤ በትምህርትም፤ በሌላ ዘርፍ የአማራን ህዝብ ማፈን እና በተለያዩ ዘዴዎች ማደህየት፡፡

እርምጃ አራት አማራውን ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ በመንዛት በታሪክ ጥፋተኛ እንደነበረ እና ጥፋተኝነት እንዲሰማው እና አማራነቱን እንዲሸሸው ማድረግ፡፡ ይህም

የሚደረግበትን የዘር ማጥፋት ወንጀል አማራ ነኝ ብሎ በጋራ እንዳይከላከል ያደርገዋል፤ አድርጎታልም፡፡ በረቀቀ ዘዴ ትግሬ እና ሌሎች ብሄሮች ከየራሳቸው ብሄር ጋር ፍቅር ውስጥ ሲወድቁ አማራው ግን አማራነቱን እንዲሸሽ እና ተበታትኖ እንዲቀር ሆኗል፡፡ አማራው እንደ አማራ ቢመክት ያሰቡትን መስራት እንደማይችሉ የተረዱት ወያኔዎች ይህንን የአማራነት ስሜት ማጥፋት እና በአማራነት መሰብሰብ እና ስለአማራነት መናገር እንደጥፋትና ነውር ነገር እንዲቆጠር ማድረግ ዋና ስራቸው ሆነ፡፡ የዚህ ስውር አላማቸው ደጋፊም አላጡም፡፡ በተለምዶ ራሳቸውን የአንድነት ኃይል ብለው የሚቆጥሩ፤ ከፊሎች በስህተት፤ ሌሎች ደግሞ በመሰሪነት ይህንን የወያኔ ጸረ አማራ ስሜት ቅስቀሳ ሲያካሂዱ ቆይተዋል፡፡ ከእነዚሁም አንዱ አማራ በብሄሩ ከተደራጀ ኢትዮጵያ አለቀላት የሚለው ጎደሎ አስተሳሰብ ነው፡፡ የአማራ አንድ ላይ መሆን በምን ሂሳብ ኢትዮጵያን ከማፍረስ ጋር እንደተገናኘ ሊያስረዱ አይችሉም፡፡ "አማራ መደራጀት የለበትም፤ ከተደራጀ አገር ይበትናል" የሚለው ስንኩል አስተሳሰብ አማራ ላይ ያደረሰው ተጽእኖ ወያኔ በግልጽ ከሚያካሂደው ጸረ አማራ ቅስቀሳ ጋር ቢተካከል እንጅ አያንስም፡፡ የእነዚህን ስሁታን ጸረ አማራ ቅስቀሳም ወያኔ በራሱ መንገድ አማራውን ለመበታተን እና እንዳይሰባሰብ ለማድረግ ይጠቀምበታል፡፡ "አማራ መጣባችሁ እንደ ድሮው ሊጨቁናችሁ ነው፤ የድሮውን ስርዓት ሊመልስ ነው" እያለ እየዞረ የሚቀሰቅሰው ቅስቀሳ የዚሁ ጎደሎ ሀሳብ ተቀጥላ ወይም ደሚራ ውጤት ነው፡፡ ስሁታኑ ምሁራንና ፖለቲከኞች ምሁራን የሚያስተጋቡት ይህ "አማራ ከተደራጀ አገር ያፈርሳል" የሚል ቅስቀሳ ለወያኔ ጉልበት ፈጥሮለታል፤ አማራ ላይ ለሚያደርገው የሀሰት ክስም ምክንያት ሆኖለታል፡፡ በታሪክ የምናውቀው ግን የዚህን ተቃራኒ ነው፡፡ አማራ ተሰባስቦ ኃይል ባገኘባቸው ጊዜያት ሁሉ አይደለም ኢትዮጵያዊ ዓለም አቀፋዊ አንጸባራቂ ድሎችን ነው ያስመዘገበው፡፡ ይሁንና በዚህ ጎደሎ አስተሳሰብ የተነሳ አማራ በዛ በኩል በወያኔ፤ በዚህ በኩል በአንድነት አቀንቃኝ ተብየዎች እግር ተወርች ታስሮ ቆየ፡፡ አእምሮ ያለው ሁሉ አማራው በአማራነቱ አለመሰባሰቡ የወያኔን እድሜ እዳራዘመው እና ያልጠበቀውን ጉልበት እንዳጎናጸፈው ይረዳል፡፡

እርምጃ አምስት አማራን መሸበብ ሲሆን አማራን መሸበብ አማራን የማጥፋት እና የትግሬን መንግስት እውን የማድረግ ሂደት ዋናው ዘዴ ነው፡፡ የአማራ መሸበቢያ ሆነው ያገለገሉትም ወልቃይት ጠገዴ እና የድሮው ራስ ገዝ ሳይንት ምስራቃዊ እና ሰሜናዊ ክፍሎች ናቸው፡፡ እንደሚታወቀው ትግራይ አለማቀፍ ድንበር የላትም፡፡ ምናልባት አሁን በትግሬና ኤርትራ መካከል ያለው ያልተከለለ ድንበር ካልተቆጠረ በቀር፡፡ ትግራይ በምስራቅ በኩል ከቀይ ባህር ወደ ውስጥ ገባ ብላ በመገኘቷ የባህር በር ችግር አለባት፡፡ ይህንንም ለመፍታት አሰብን በሻእብያ እጅ በይደር በአደራ መልክ አስቀምጠውት እንደነበር ይጠረጠራል፡፡ ምክንያቱም ሸዋን ወይም መሀል አገርን ከቀይ ባህር መነጠል እና መልሶ እዳያንሰራራ ማድረግ የሚለው ቀዳሚ የወያኔ አጀንዳ ስለነበር ከአሰብ ሆነ ብለው ነጥለውታል፡፡ ስለሆነም ከሳይንት ቆርሶ አፋር ብሎ ሌላ ክልል መፍጠርና ያንን ክልል በሂደት የትግራይ ክፍል አድርጎ የባህር በር ማግኘት አንዱ ድብቅ አጀንዳ ነው፡፡ ምናልባት ከኤርትራ ጋር አሁን ስለተጣሉ የአሰብን ጉዳይ አስቸጋሪ ያደርገዋል የሚሉ ይኖራሉ፡፡ ነገሩ ትክክል ሊመስል ይችላል፡፡ ዞሮ ዞሮ ትግራይን ከላይ

በተጠቀሰው መንገድ ሀያል መንግስት ማድረግ ማለት ከኤርትራ ጋር የሚኖራቸውን የጥቅም ድርድር አቅም ያሰፋዋል ማለት ነው፡፡ በዚህም ስሌት በቀላሉ የባህር በር ማግኘት ይችላሉ፡፡ ወይም ታላቋን ትግራይ ከፈጠሩ በኋላ ከኤርትራ ጋር በመቀላቀል የጥንቱን የትግራይ ትግርኝ ሪፐብሊክ ህልም ያሳኩ ይሆናል፡፡ ማን ያውቃል? ዓለም እንደሆነ ተለዋዋጭ ናት!

ወደ ሁለተኛው እና ዋናው የአማራ መሸበቢያ ወልቃይት ስንመጣ ለትግራይ መንግስት ወልቃይት ጠገዴን፤ ሁመራን፤ ዳንሻን፤ እና ወዘተ መቆጣጠር ብዙ እድል ይፈጥርለታል፤ ፈጥሮለታል፡፡ ከሱዳን ጋር በመገናኘት ዓለም አቀፍ ድንበር ማግኘት አስችሎታል፡፡ ይህ አሁን በግድ ወደ ትግራይ የተቀላቀለው ምድር አማራ በጎንደር በኩል ሱዳንን ወደ ምዕራብ በመታከክ ከኤርትራ ጋር የሚገናኝበት ነው፡፡ ይህንን በመቁረጥም ምናልባትም አማራ ከኤርትራ ጋር የሚኖረውን ግንኙነት ማቋረጥ ያስችላቸዋል፡፡ ወልቃይትን መቆጣጠር በሌላ ጎኑ የአማራን ዘር የማጥፋቱ አንዱ አካል ነው፤ የቻለውን ያህልም አጥፍቷል፡፡ በተጨማሪም መሬቱ ለም በመሆኑ የኢኮኖሚ ጡንቻውን ያዳብርለታል፤ አዳብሮለታል፡፡ በተዘዋዋሪም የአማራን ኢኮኖሚያዊ አቅም ያዳክማል፤ አዳክሟል፡፡ አማራ በወልቃይት በኩል ከኤርትራም ሆነ ከሱዳን ጋር የሚኖረውን ግንኙነት በማቋረጥ፤ ቀስ በቀስም መተማን እስከ ቤኒሻንጉል ድረስ በመውሰድ የአግዳሚ ወንበር ቅርጽ ያላትን ትግራይ መፍጠር አማራን አኮስምኖ፤ አዳክሞ ያስቀረዋል፡፡ በመጨረሻ ለሚደረገው የዘር ማጥፋት ሂደትም ያመቻቸዋል፡፡ ምክንያቱም አማራው መሀል ላይ ታፍኖ በየትም መላወሻ እንዳያገኝ ስለሚደረግ አቅም አልባ ሆኖ ከመጥፋት በቀር ሌላው እድሉ የመነመነ እንዲሆን ያደርገዋል፡፡ ከዚህም ሸበባ በተጨማሪ ከማንኛውም ብሄር ጋር እንዳይተባበር እና መውጫ ቀዳዳ እንዳያገኝ ከሌሎች ብሔሮች ጋር ቁርሾ ውስጥ እንዲገባ ተደርጓል፡፡ አማራ ላይ ለሚደረገው የመጨረሻ ጥፋት ይረዳ ዘንድም በየቦታው እየዞሩ የጥላቻ፤ የበቀልና ቂም ሀውልት ይተክላሉ፡፡ እንግዲህ ማንኛውም አማራዊ ኃይል ወያኔን ለመፋለም ከመነሳቱ በፊት ይህንን ሸበባ ወይም ከበባ እንዴት መስበር እንደሚችል በጥልቀት ማሰብ አለበት፡፡

አገራችን አማራ ወንዛችን ተከዜ፤
ማን ያስገድደናል እምቢ ያልነ ግዜ፡፡

የወልቃይት ጉዳይ፤ ለትግራይና ለአማራ

ለትግራይ

ትግራይ አለማቀፍ ድንበር የላትም፡፡ እንደምንገነዘበው የትግራይ እና የኤርትራ ድንበር ያልተፈታ ችግር ያለበት ስለሆነ ለትግራይ የተረጋጋ እና ጠቃሚ አለማቀፍ ድንበር ነው ተብሎ አይወሰድም፡፡ ቢያንስ ለአሁኑ ጊዜ፡፡ ብቸኛው የውጭ መገናኛዋ ሊሆን የሚችለው የሱዳን ድንበር ነው፡፡ በሱዳን እና በትግራይ በኩል ደግሞ አማራ አለ፡፡ ያ

የአማራ አገር ደግሞ ከኤርትራ ጋር ይገናኛል፡፡ ያ የአማራ አገር ክፍል ደግሞ ወልቃይት ነው፡፡ ስለዚህ ወልቃይት ለትግራይ ከውጭው ዓለም ጋር መገናኛ ድልድይ ነው፡፡ ይህም ማለት ወልቃይት ለትግራይ የሕይወት መስመር ናት ማለት ነው፡፡ ወልቃይት ለትግራይ የሀብት ምንጭ ነው፡፡ አማራ ሁልጊዜ ፊቱን ወደ አዲስ አበባ አዙሮ ስለሚኖር ከጀርባው ማለትም ወልቃይት ላይ ያለውን የሀብት መጠን ብዙ ጊዜ ልብ አይለውም፡፡ ግን ትልቅ የሀብት ምንጭ ነው፡፡ ስለዚህ ወልቃይትን ከትግራይ መቀነስ ማለት ለትግራይ በጣም ከባድ የኢኮኖሚ ቀውስ ያስከትላል፡፡ ስለዚህ ወልቃይት ለትግራይ የምግብ ጥያቄን አጭቃ የያዘች ከረጢት ናት፡፡ ይሄም ማለት ወልቃይት ለትግራይ የህይወት ጥያቄ ናት ማለት ነው፡፡ ወልቃይት ለትግራይ አማራን መቆጣጠሪያ ማማ ናት፡፡ ወልቃይትን መቆጣጠር ወደመሀል ጎንደር ለሚደረገው ዝግመታዊ የትግራይ ተስፋፊነት ቁልፍነት አለው፡፡ ወልቃይትን መቆጣጠር፣ ከዛ እየተሳቡ የመሀል ጎንደርን ምድር መውሰድ፤ የቅማንት ንኡስ ብሄረተኝነትን በመፍጠር አማራውን ለሁለት ከፍሎ ማጫረስ፣ እግረ መንገዱንም አማራን ሙሉ በሙሉ ከውጭ መገናኛው የሱዳን መስመር በመቁረጥ ጎንደርን በትግራይ ተስፋፊነት መቀየር ያስችላቸዋል፡፡ ወልቃይትን እና አጎራባች የመሀል ጎንደር ወረዳዎችን መቆጣጠር በራሱ አማራውን በኢኮኖሚ ለማዳከም አይነተኛ መሳሪያ ነው፡፡

ለአማራ

ወልቃይት ለአማራ ሁሉም ነገር ናት፡፡ ወልቃይት ለአማራ የአማራ የማንነት ጥያቄ ናት፡፡ ወልቃይት የአማራ ምድር፣ የአማራ መኖሪያ ናት፡፡ ወልቃይት ለአማራ የታሪክ ጥያቄ ናት፡፡ በታሪክ አማራ ሆና ዝንተ ዓለም ኖራለች፡፡ ወልቃይት ለአማራ የመሬት ጥያቄ ናት፡፡ ዝንተ ዓለም የአማራ ርስት ሆና ቆይታለች፡፡ ወልቃይት ለአማራ የክብር ጥያቄ ናት፡፡ ታሪኩን፣ ማንነቱን፣ መሬቱን፣ ወገኑን አስዘርፎ ቁጭ ብሎ የሚያይ አማራ አይኖርም፣ የለምም፡፡ ከሁሉም በላይ ወልቃይት ለአማራ ከላይ ከትግራይ አንጻር በተጠቀሱት ምክንያቶች የህልውና አምድ ናት፡፡ በህወሀት መዝገበ ቃላት ትግራይ ሰፍታ ተንሰራፍታ እንድትኖር አማራ መጥፋት አለበት፡፡ አማራን የማጥፊያ መሰላሉ ደግሞ ወልቃይት ላይ ነው የሚጀምረው፡፡ ስለዚህ የወልቃይት ጉዳይ ለትግራይ አማራን ማጥፊያ ወጥመድ ከሆነች ለአማራ ሕይወቱን የማስቀጠያ ጥርኝ ውሀ ትሆናለች ማለት ነው፡፡

የወልቃይት ጉዳይ መፍትሄው ቀላል ነውን? አይደለም፡፡ የወልቃይት ጉዳይ መፍትሄ የሚያገኘው አንድ ወጥ የሆነ ብሄራዊ ጥቅም የሚያስተሳስረው ኢትዮጵያ የተባለ አገር ሲፈጠር ብቻ ነው፡፡ አንድ ወጥ የሆነ ብሄራዊ ጥቅም ያለው አገር ሲመሰረት ብቻ ነው መፍትሄ የሚያገኘው፡፡ አሁን ግን የአንድ አገር ብሄራዊ ጥቅም የሚባል ነገር የለም፡፡ አሁን ያለው በአንድ አገር ብሄራዊ ጥቅሞች ውስጥ ከአገራዊ ብሄራዊ ጥቅሞች ይልቅ የገነኑ የክልላዊ (ለወደፊት አገር የሚሆኑ) ጥቅሞች ናቸው፡፡ ህወሀት የሚሰራው ለትግራይ ክልላዊ (የወደፊት "ብሄራዊ") ጥቅም መከበር ነው፡፡ የትግራይ ብሄራዊ ጥቅም የሚሳካው የአማራን ክልላዊ ("ብሄራዊ") ጥቅም ወደ ትግራይ ብሄራዊ ጥቅም በመቀየር ነው፡፡ ከዛም አልፎ የትግራይ ብሄራዊ ጥቅም በኢትዮጵያ ብሄራዊ ጥቅም ላይ

ይደራደራል፡፡ የኦሮሞ ፖለቲከኞችም ትግል ከዚህ ባልተለየ መልኩ የኦሮሞን ክልላዊ ("ብሄራዊ") ጥቅም ለማስከበር የሚጥር እርምጃ ነው የሚያደርጉት፡፡ ስለዚህ እስካሁን በዋነኝነት የኢትዮጵያ የፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ሜዳ ላይ ሲደባደቡ የቆዩት የትግራይ ብሄራዊ ጥቅምና የኦሮሞ ብሄራዊ ጥቅም አስከባሪ ሀይሎች ናቸው፡፡ ሁለቱ በኢትዮጵያም ሆነ በአማራ ብሄራዊ ጥቅም ላይ የየራሳቸውን ጥቅም ለማረጋገጥ ነው ሲንደፋደፉ የቆዩት፡፡ አሁን መሀል ላይ የራሱን ድርሻ የሚያነሳው የአማራ ጥያቄ ወደመድረክ ብቅ ብሏል፡፡ ይሄ ኃይል ደግሞ በእነዚሁ በአማራና በኢትዮጵያ ሜዳ ላይ በብቸኝነት እየተዘባነኑ ሲፎካከሩ በቆዩት የትግራይና የኦሮሞ ብሄረተኝነቶች ላይ የራሱን ተጽእኖ ማሳረፍ ጀምሮአል፡፡ ስለሆነም የወልቃይት ጉዳይ በትግራይ ብሄራዊ ጥቅምና በአማራ ብሄራዊ ጥቅም መካከል ወሳኝ የትግል መስክ ይሆናል ማለት ነው፡፡ እነዚህ ሁለት ብሄራዊ ጥቅሞች ደግሞ ወይ ይሸናነፋሉ ወይ መሰረታዊ ለውጥ ተደርጎ እርስ በእርስ ወደማያፎካክር ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነት ይቀየራሉ፡፡

የትግሉን ሁኔታ ስንገመግመው ግን ህወሀት የትግራይን ብሄራዊ ጥቅም ለኢትዮጵያ ብሄራዊ ጥቅም አሳልፎ በመስጠት እውነተኛ ለውጥ እንዲመጣ ይተባበራል ተብሎ አይጠረጠርም፡፡ ያም ማለት የትግራይን ተስፋፊነት እና ብሄራዊ ጥቅም ፉክክር አስቁሞ ወደ ኢትዮጵያዊ ብሄራዊ ጥቅም መረጋገጥ ለማስቀየር የሚያስችለን እድል የለም ማለት ነው፡፡ ይህም ወደመደምደሚያው የግድ መሸናነፍ ወደተባለው የመጀመሪያው የጨዋታ ህግ ይወስደናል ማለት ነው፡፡ ትግራይ ወልቃይትን በሰላም ለአማራ አትመልስም፡፡ አማራ ደግሞ በማንኛውም ዘዴ የተወሰደበትን ታሪክ፣ ክብር፣ ማንነት፣ መሬት መልሶ መረከብ አለበት፡፡ ይሄም የሚጠብቀን ትግል ከባድ እንደሆነ ያመላክታል፡ ፡ ስለሆነም መላው አማራ ራሱን ከወዲሁ በሁሉም ረገድ ማዘጋጀት እና ለማሸነፍ መቆም ይጠበቅበታል ማለት ነው፡፡

የወልቃይት ጠገዴ የአማራ ማንነት ጥያቄ መነሳት እና፤ ለአማራ ትግል የሰጠው ቅርጽ

ወልቃይት ጠገዴ የመጀመሪያው የጸረ አማራው የትግሬ ነጻ አውጭ ድርጅት የማንነት ዘር ማጽዳትና ማጥፋት ወንጀል ሰለባ ነው፡፡ በ1972 ዓ.ም ነው ወልቃይት ውስጥ አማራ እየታደነ መገደልና መታሰር የጀመረው፡፡ ህወሀት ገና ስልጣን ሳይቆጣጠር ጀምሮ ነው ወልቃይትን ከአማራ ጽዱ አድርጎ ወደ ትግሬነት መቀየር የጀመረው፡፡ ከ1972 ዓ.ም ጀምሮ ወልቃይት ላይ ለተፈጸመው ጅምላ ግድያ፣ ዝርፊያ፣ እስር እና እንግልት አማራው በቂ እውቀት አልነበረውም፡፡ የወልቃይት አማሮች ግን በበረሀ እንደምትሳደድ ሚዳቋ ሲሳደዱ ነበር፡፡ እድል የቀናቸው ከበረሃና ባህር አራዊት ተርፈው በየአለማቱ ተሰደው ህይወታቸውን ማስቀጠል ቻሉ፡፡ ያልቀናቸው የትም ባክነው ቀሩ፡፡ ህወሀትም ይህንን ስፍራ አማራውን አመናምኖ የትግሬ ምልስ ሰራዊት አባላትን አሰፈረበት፡፡ አሁን ወልቃይት ጠገዴ በትግሬ ህዝብ ተወርሮ፣ ነባሩ አማራ ተመናምኖ ይገኛል፡፡

ከአርባ ዓመት ጨኸት በኋላ ግን ታሪክ ተለወጠ፡፡ የተቀረው አማራ እየጠፉ ያሉ ወገኖቹን ድምጽ መስማት ጀመረ፡፡ ከዛ ቀደም መላው አማራ ሲብከነከንበት የቆየው ጉዳይ በኦሮሞ፣ አዲስ አበባ፣ ደቡብ፣ ቤኒሻንጉል ጉምዝ፣ እና ጋምቤላ ስለተፈጸሙ ጅምላ ጭፍጨፋዎች፣ ማፈናቀሎች እና መሰል በደሎች እንጅ ስለወልቃይት ጠገዴው ሁኔታ እምብዛም ነበር የነበረው መረጃ፡፡ ከ2007 እና 2008 ጀምሮ ግን የአማራነት ንቅናቄ በደሉን ላልሰማው ሁሉ ማሰማት ተጀመረ፡፡ የወልቃይት ኮሚቴም ተቋቋሞ ህጋዊ ጥያቄ ጠየቀ፡፡ ህወሀት ግን ከለከለ፡፡ ወጣቶችም በማኅበራዊ ሚዲያው ለወልቃይት ጉዳይ የተቻለውን ያህል ሽፋን ሰጡ፡፡ በእርግጥ ህወሀት ወያኔ ተገንጣይ እና ወራሪ አጀንዳውን በራሱ ጊዜ ካልተወ በቀር የወልቃይትን ጉዳይ በሰላም ይፈታል ብለን አናምንም፡፡ የትግሬ ብሄረተኝነት፣ የትግሬ የበላይነት፣ የትግሬ ሪፑብሊክ የተባሉ አስተሳሰቦች በህይወት እያሉ ወልቃይትን በሰላም ወደ ቀድሞ ይዞታው ሊያስረክብ ፈጽሞ አይችልም፡፡

የትግሬው ነጻ አውጭ ድርጅት ይህንን ህዝባዊ ጥያቄ ለመደፍጠጥ ሲል ሀምሌ አምስት ቀን 2008 ዓ.ም ከትግሬ ሰራዊቱን ጎንደር ላይ አዝምቶ ኮሎኔል ደመቀ ዘውዱን ለመያዝ ሙከራ አደረገ፡፡ የወቅቱ የወልቃይት የአማራ ማንነት ብሄረተኝነት ኮሚቴ መሪ የነበረው ኮሎኔል ደመቀ ዘውዱም ያቀረበው ጥያቄ የማንነት ጥያቄ እንጅ ወንጀል ስላልፈጸመ በጨለማ ቤቴን አላስወርርም፣ እጀን አልሰጥም ብሎ ተታኮሰ፡፡ በግጭቱም የሰው ህይወት ጠፋ፡፡ የጎንደር አማራም እንዴት እኛን አምነው የተጠጉንን ከመከራ የተረፉ የወልቃይት ወገኖቻችንን በከተማችን መጥቶ ልያዝ ይላል በሚል ከባድ አማራዊ ቁጣ መሬትን አንቀጠቀጠ፡፡ ነገር ግን ይህንን የህዝብ ሰላማዊ ቁጣ ህወሀት በተኩስ እሩምታ ወደ ለየለት ብጥብጥ ቀየረው፡፡ በጎንደር የተጀመረው ይህ አማራዊነት ተቃውሞም በጥቂት ቀናት ውስጥ ወደ ባህርዳር ብሎም ወደመላው ጎጃም ተሸጋግሮ ብዙ እልቂት ተፈጠረ፡፡ ጎንደርና ጎጃም በተለይ፣ መላው አማራ ደግሞ በአጠቃላይ ከዳር እዳር ተነስቶ ተቃወመ፡፡ ከዛም ወዲህ የአማራ ህዝብ አዲሱ ትውልድ አማራዊ ትግል አህዱ ብሎ ጀመረ፡፡ ሐምሌ አምስት ቀን ሁለት ሽህ ስምንት አመተ ምህረት አማራ በአዲስ መልክ ታሪካዊውን የአማራነት ትግል የጀመረበት እለት ሆነ፡፡ ይህም እለት አማራው ከመገደል አልፎ ጠላቱን ፊት ለፊት መቃወም የጀመረበት በመሆኑ ታሪካዊ ነው፡፡

ከጎንደሩ ተቃውሞ በኋላ አማራው በአንድ ድምጽ ለትግሬ ነጻ አውጭ ድርጅት የሰጠውን የ25 ዓመት የመለወጥ እድል በይፋ አነሳ፡፡ ከጎንደሩ ተቃውሞ በኋላ ወልቃይቶች "ከእንግዲህ ትግሬ-ወያኔ ቢገዛን የወገኖቻችን አጥንት እሾህ ሆኖ ይውጋን" ብለው ተማምለው ወደ በረሀ ወረዱ፡፡ በዚህ ሰሞን የጎንደር አማራ "ትግሬ እንጅ ትግራይ ተከዜን ተሻግራ አታውቅም" በማለት አስተጋባ፡፡ የአማራ ምድር የአማራ ብቻ መሆኑንም በዚሁ አስረግጦ ተናገረ፡፡ የባህርዳር አማራም "የትግራይ ነጻ አውጭ ኢትዮጵያ ውስጥ ምን ይሰራል?" ሲል ከባድ ጥያቄ አንስቶ ህወሀትን ወራሪነቱን በአደባባይ ነገረው፡፡ የደብረ ማርቆስ አማራም "እንኳን ለወልቃይት ለባድመ ምሽግ ሰብረናል" ብሎ ከታሪክ ምዕራፍ አስታውሶ ህወሀት ቀኑን እንዲጠብቅ ቁርጥ አድርጎ ነገረው፡፡ የሳይንት አማራም "ጎንደርና ባህር ዳር የፈሰሰው ደም የእኛ ነው" ብሎ ወልድያ ላይ ለወራሪው ቡድን መርዶ ነገረው፡፡ ከሶስት አመታት በፊት የሸዋ ተወላጁ አማራ "ወልቃይት ጠገዴ በነጻነት

የምንኖርበት ምድራችን መሆን ካልቻለ በክብር የምናርፍበት መቃብራችን ይሆናል" ያለችው ትንቢታዊ ቃል በዚህ መልኩ የመላው አማራ ድምጽ ሆነ፡፡

ቀደም ብሎ እንደተጠቀሰው ህወሀት ትግሬ አማራን በጦር እንዳሸነፈው ወሬ ሲነዛ እናውቀዋለን፡፡ በጎንደሩ አመጽ ወቅት ግን የትግሬ ሱሪና ታቦት አንድ ላይ ተገናኙ፡፡ ህወሀት "ዋ ታውቁናላችሁ"፤ "ዋ ሱሪያችን ታውቁታላችሁ" እያሉ እምቧ ከረዩ ሲሉ እናውቃለን፡፡ ጀግና ነን ማለታቸው ነው፡፡ ስለ ጀግንነታቸው እና ሱሪያቸው ሲያወሩ ግን በዳሮ በር አማራውን ታቦት ተሸክመው "መሀረነ አምሓራ" እያሉ እየተማጸኑ ነበር፡፡ ታቦት አሸክሞ ያስወጣቸውን ህዝብ ለመዝለፍ ዘወር ብለው "ጀጋኑ ትግራዋይ " ይላሉ፡፡ ህወሀቶች በአንድ በኩል ጠብ መንጃ፣ በሌላ በኩል ታቦት ይዘው እንዲዘምቱ ያደረጋቸው እንግዲህ የኮሎኔል ደመቀ እጅ አልሰጥም ባይነት ነው፡፡

የአማራው ህዝባዊ ቁጣ ከመገንፈሉ በፊት አማራው ኮሎኔል ደመቀ ዘውዱ ከጥቂት ወራት በፊት የወልቃይት ኮሚቴ አመራሩ ኮ/ል ደመቀ ከአሜሪካ ድምጽ ራዲዮ[447] የትግርኛው ክፍል ጋር ቆይታ አድርጎ ነበር፡፡ ዛሬ አሸባሪ የሚል የቅዠት ስም ቢለጠፍበትም፣ ቃለ ምልልሱ ሰላማዊነቱን ይመሰክራል፡፡ ወራሪ ህወሀቶቹ በጋዜጠኛው በኩል የፈጠራ መከራከሪያ እያቀረቡ ለማደናገር ቢሞክሩም፣ ጀግናው ደመቀ የሚቀመስ አልነበረም፡፡ በተለይ አስቂኙ የገላውዴዎስ አርአያ ቅጥፈት እንደማስረጃ ተቆጥሮ ጀግናውን ለመሞገት የተደረገው ሙከራ ያስተዛዝባል፡፡ ገላውዴዎስ፣ "ማኑዌል ባራዳ የተባለው ሚስዮናዊ ወልቃይት ትግራይ ውስጥ ነች ብሏል" በማለት አሳፋሪ የትርጉም "ስህተት" መስራቱን እናስታውሳለን፡፡

ኮ/ል ደመቀ ከህወሓት ጎን ተሰልፎ ደርግን መውጋቱም እንደ መከራከሪያ ቀርቧል፡፡ ይህ ኮሎኔሉን ትግሬ ሊያደርገው እንደማይችል አሳምረው ያውቁታል፡፡ ትግሬ ሳይሆኑ አፋኙን ስርዓት ለመውጋት ህወሓትን የተቀላቀሉ ብዙዎች ናቸውና፡፡ እንዲያውም የህወሓትን የትጥቅ ትግል በየካቲት 11- 1967 ዓ.ም ደደቢት ላይ ከጀመሩት 11 ታጋዮች ውስጥ አንዱ አብተው ታከለ የተባለ የዛሬማ (ጎንደር) አማራ ነው፡፡ ይህንን ሃቅ አባይ ጸሃየና ስዩም እንደማይክዱ እናውቃለን፡፡ ሌላው ቀርቶ ገና ጫካ እያለ ከታማኝ በየነ ጋር በራዲዮ ብሽሽቅ ይገጥም የነበረው ሴኩቱሬ ጌታቸውስ ትግሬ ሆኖ ነው እንዴ ህወሓትን የተቀላቀለው? ከአማራ፣ ኩናማ፣ ሳሆ፣ አፋርና ሓማሴን ወዘተ ደርግን ለመውጋት ህወሓትን የተቀላቀሉ ብዙዎች ነበሩ፡፡ ራሳቸው ገድለው የጀግና ፊልም የሰሩለት ሙሴ/መሓሪ ተክሌስ ኤርትራዊ ወይስ ትግሬ? እስኪ አስመራ ያለችውን እህቱን ይጠይቁ? ወይም ከህወሓት የትጥቅ ትግል ጀማሪዎች አንዱ የሆኑትን የአስገደ ገ/ሳላሴን መፅሃፍ ያንብቡ፡፡ ባጭሩ፡ የኮ/ል ደመቀ ከህወሓት ጎን መታገል ቼጎቬራ እንጂ ትግሬ አያስብለውም! እሱም እቅጩን ነግሯቸዋል፡፡

[447] https://tigrigna.voanews.com/a/colonel-demeke-zewdu-on-welkite-and-tsegedie-question-of-identity-part-2/3258444.html

ሌላው ደካማ መከራከሪያቸው “በወልቃይት የወንዝ፣ የተራራና የቦታ ስሞች ትግርኛ ናቸው” ያሉት ነው፡፡ በመጀመርያ ደረጃ ወልቃይት ውስጥ የትግርኛ ስም ያለው አንድም ወንዝና ተራራ የለም! የተቀየረ ካልሆነ በስተቀር፡፡ ነገር ግን በጦርነት አልያም በሌላ የጉርብትና ንክኪዎች ምክንያት እንደ ዓዲ ረመፅ ያሉ አንዳንድ ቦታዎች በጊዜ ሂደት ትግርኛ ስያሜ ወርሰዋል፡፡ እንዲህ ያለው የስያሜ መወራረስ ደግሞ ብርቅ አይደለም፡፡ ትግራይ ውስጥም የአማርኛ ስም የየዙ ቦታዎች አሉ፡፡ ለምሳሌ፡ በዘመነ አፄ ዮሃንስ 4ኛ እንደርታ (ትግራይ) ውስጥ “የት-ነበርሽ” የምትባል ከተማ እንደነበረች ደብተራ ፍሰሃ አብየዝጊ ከ117 ዓመት በፊት በትግርኛ ባዘጋጁት “ታሪኽ ኢትዮጵያ” መፅሃፍ ላይ ጠቅሰዋል፡፡ ከዚህ በተጨማሪም እስካሁን ድረስ አማርኛ ስማቸውን እንደያዙ የቀጠሉ እጅግ ብዙ የትግራይ ቦታዎች አሉ፡፡ ስንቃጣ፣ አባ ጉና፣ አይናለም፣ ሽሬ፣ ላጬ… ወዘተ እንግዲህ በወያኔ ፍልስፍና ከሄድን እነኝህ አካባቢዎች ወደ አማራ “ክልል” መግባት ነበረባቸው፡፡ እንደ ዶባ (የዛሬው አዘቦ)፣ ቦራ፣ ሰለዋ፣ ተንቤን፣ ጣንቋ አበርገለ፣ ሳምረ፣ ሰሃርቲ… ወዘተ ያሉ እጅግ በርካታ የአገውኛ ስም የያዙ አካባቢዎች፣ ወንዞችና ተራሮች ወደ ጎረቤታቸው ዋግ/አማራ “ክልል” መግባት ነበረባቸው፡፡ በዚህ ሂሳብ ከቀጠልን አክሱምም አይተርፍም! ለዚህ ነው እንዲህ ዓይነቱን ነገር እንደመከራከሪያ መጠቀማቸው አሳፋሪ ነው የምንለው፡፡ በነገራችን ላይ ዓዲ ረመጽ የሚለውን ስም ያወጣው፣ የጎንደር ነገስታት አቅም በተዳከመበት ወቅት ወልቃይትን ለመውረር የዘመተ የትግራይ ደጃዝማች ነው፡፡ ደጃዝማቹ የወልቃይት ጀግኖች እንደሳማ ሲያቃጥሉት አገሩን በምሬት “ዓዲ ረመፅ” ወይም “የረመጥ አገር” አለው፡፡ ይህ ሀይለ-ቃል በአካባቢውም ሰው ተለምዶ፣ ጦርነቱ የተካሄደበት ቦታ ስያሜ ሆኖ ለመቅረት በቅቷል፡፡ ጀግናው ይህንን ለማብራራት በጋዜጠኛው እድል አልተሰጠውም እንጂ፣ እንደተለመደው አፍ የሚያስይዙ ተያያዥ ታሪኮችን ያብራራ ነበር፡፡ ለማንኛውም፣ በተንሸዋረሩ መረጃዎች ኮሎኔሉን ነጥብ ለማስጣል ያደረጉትን ሙከራና የጀግናውን መልሶች አይታችሁ ትፈርዱ ዘንድ የትግርኛውን ቃለ-ምልልስ እንደሚከተለው ወደ አማርኛ ተመልሷል፡፡

ጋዜጠኛ፡- ኮ/ል የወልቃይት “የአማራ ማንነት” ጥያቄ ህጋዊ ነው እንበል… ጥያቄው ደግሞ ህጋዊና ሰላማዊ መፍትሄ ይሻል፡፡ እናንተስ ጉዳዩ ህጋዊና ሰላማዊ ፍጻሜ እንዲያገኝ እየሞከራችሁ ነው?

ኮ/ል፡- በዚህ ጉዳይ ከወረዳና ከዞን (አመራሮች) ጋር መግባባት አልተቻለም… ህዝቡ ተሰብስቦ “ስለማንነታችን እንወያይ” ማለቱ እንደወንጀል ተቆጥሮ ሰዎች እየታደኑ ነው፡፡ የማንነት ጥያቄ ማንሳት ወንጀል አይደለም… መብት ነው…ህገመንግስታዊ ጥያቄ ነው፡፡ በትግራይና በምዕራባዊው ዞን ያለው የፖለቲካ ሲስተም ግን (ይለያል)… ሰውን የማስፈራራት፣ ህጋዊውን ህገወጥ የማስመሰል እንዲሁም አዋቂ (ንቁ) የሚባሉ ሰዎችን በተለያዩ ሰበቦች የማጥፋት እቅድ ነው እየተከተሉ ያሉት፡፡ ይህ ፀረ ህገ-መንግስት ነው… መንግስት የታገለው፣ ወንድሞቻችን የታገሉት የተሻለ ዴሞክራሲ ለማምጣት ነበር ብለን እናስባለን፡፡ ስለዚህ ይህ ህገወጥ ድርጊት መወገዝ አለበት… ከፍተኛ የመንግስት ባለስልጣናት ጉዳዩን መርምረውና የህዝቡን ትክክለኛ ጥያቄ አይተው ውሳኔ መስጠት አለባቸው…

ጋዜጠኛ፡- ልክ ነው፡፡ ትክክለኛ መልስ መስጠት አለበት፡፡ ነገር ግን ስለመንግስት አይደለም እየተነጋገርን ያለነው፡፡ የማንነት ጥያቄ ስላነሳችሁት ሰዎች ነው እየተነጋገርን ያለነው፡፡ ኮሎኔል፡ ደጋግመው "ህጋዊ ነው ህገ-መንግስታዊ ነው" የሚል ቃል ይጠቀማሉ፤ ጥያቄው ህጋዊ እልባት ማግኘት የሚችለው ህጋዊ አሰራርን በመጠቀም ነው፡፡ በህገ መንግስቱ መሰረት ደግሞ ከወረዳ ምክር ቤት ወደ ዞን ም/ቤት፣ ከዚያ ወደክልል እያለ ነው ጉዳዩ ፌደራል መንግስት ጋ መድረስ ያለበት፡፡ እናንተስ በዚህ አግባብ ጥያቄውን ለማቅረብ ምን ያህል ዝግጁ ናችሁ ነው እያልኩ ያለሁት?

ኮ/ል፡- ካሁን በፊት በወረዳም በዞንም ደረጃ ተከራክረናል እኮነው የምልህ… "በፍጹም አንቀበላችሁም!" ተብለናል፡፡ እንዲያውም አንዳንድ ወረዳዎች ላይ ማመልከቻም ሊቀበሉን አልቻሉም (ምሳሌ፡ ጀጃው ደሞዝ የተባለው ወረዳ አስተዳዳሪ…)፡፡ የዞን አስተዳደሩ ደግሞ ማመልከቻውን ቢቀበለንም "የማንነት ጥያቄ የምትሉት ተቀባይነት የለውም" ብሎናል፡፡ ከዛም ይግባኝ ጠይቀን ወደ ክልል ሄድን፡፡ ክልል ላይ ደግሞ "ወረዳና ዞን ላይ የተሰጣችሁ መልስ የክልሉ አቋም ነው" የሚል ምላሽ ተሰጠን፡፡ ከዚህ በኋላ ነው ወደ ፌደራል የተሄደው እያልኩህ ነው፡፡

ጋዜጠኛ፡- እሺ… "ላለፉት 24 ዓመታት የወልቃይት ህዝብ በአስተዳደርና በሌሎች ነገሮች ተጠቃሚ አይደለም" ብለውኝ ነበር፡፡ ስለዚህ ህዝቡ በመልካም አስተዳደርና በፖለቲካው ስርዓት ተጠቃሚና ተሳታፊ ቢሆን ኖሮ ዛሬ ይህ ጥያቄ አይነሳም ነበር ማለት እንችላለን?

ኮ/ል፡- እርግጥ ይህንን መመለስ ያለበት ህዝቡ ነው፡፡ የመልካም አስተዳደርም የማንነት ጥያቄውም አለ- ሁሉም የየራሱ ተፅእኖ አለው፡፡ ምናልባት ህዝቡ እስካሁን ቢመቸው፣ በእኩል ዓይን ቢታይና ጥሩ አያያዝ ቢኖር ኖሮ ጥያቄውን ሊያነሳም ላያነሳም ይችላል- እሱን አላውቅም፡፡ አሁን ግን ህዝቡ በተጨባጭ እንዲህ ይላል፡- "የመልካም አስተዳደር ችግር በሁለተኛ ደረጃ የሚታይ ጉዳይ ነው፤ ቅድሚያ የማንነት ጥያቄው መመለስ አለበት፡፡"

ጋዜጠኛ፡- አቶ አባይ ወልዱ በወልቃይት-ጠገዴ በመሩት ኮንፈረንስ ላይ ተሰብሳቢዎች ያሰሙት ንግግር ግን እርስዎ ከሚሉት ጋር ይቃረናል፡፡ በዚህ ላይ ምን ይላሉ?

ኮ/ል፡- እንዲያውም እንኳን አነሳህው፡፡ እኛኮ 100% የወልቃይት ተወላጆች የትግራይን አስተዳደር ጨርሶ አይደግፉም አንልም፡፡ አንዳንድ ካድሬዎችና የስርዓቱ አባሎች ህወሃት ከአድዋ እና አክሱም እያመጣ ያሰፈራቸው ሰፋሪ ትግሬዎች የግል ጥቅማቸውን ለማስጠበቅ ሲሉ ያወሩትን ሰምተናል፡፡ አብዛኛው ተሰብሳቢና ተናጋሪ ግን የወልቃይት ተወላጅ አይደለም- የመሃል ትግራይ ሰው ነው፡፡ "እኛ ትግሬ ነን" ነው የሚሉት፡፡ እኛም በትግሬዎች ማንነት ላይ ተቃውሞ የለንም፡፡ ሰላማዊ ሰልፎችንም ብናይ ወልቃይቴዎቹ አይወጡም፡፡ ትግሬዎቹ ናቸው ከተለያየ ቦታ በመኪና እየተጓጓዙ በጠገዴና በወልቃይት ሰልፍ የሚወጡት፡፡

ጋዜጠኛ፡- አንዳንድ ያነጋገርኳቸው ሰዎች "የማንነት ጥያቄው ህዝባዊ አይደለም፤ ለምሳሌ እንደ ኮ/ል ደመቀ ያሉት ይህንን ስርዓት ለማረጋገጥ ከህወሓት ጎን ታግለዋል፡፡ ይህንን ጥያቄ ያነሱት ስላኮረፉ፣ ጥቅማቸው ስለተነካ ወይም በሌላ ምክንያት ነው" ይላሉ፡፡ እርስዎ ምን ይላሉ?

ኮ/ል፡- እርግጥ የህወሓት ታጋይ ነበርኩ፡፡ የታገልኩት ግን ደርግን ለመደምሰስ እንጂ የወልቃይትን ማንነት በግድ ትግሬ ለማድረግ አይደለም፡፡ እኔ ብቻ አይደለሁም አማራ ሁኘ ከህዋሃት ጋር የታገልኩት። ህወሃት የአማራን ታሪክ በአንድም በሌላም ለማጥፋት ስለሚንቀሳቀስ አይናገረዉም እንጅ ህወሃትን ከመሰረቱት ቀደምት ታጋዮች መካከል አማሮችም ነበሩበት እኮ። ተገድጀ ትግሬ ለመሆን አልነበረም፡፡ ሌላው "ጥቅሙ ስለተነካበት ነው…" ለሚሉት፣ የተነካብኝ ጥቅም የለም፡፡ የጡረታ መብቴ ተጠብቆ በክብር ነው የተሰናበትኩት፡፡ ‹ከመከላከያ› ከተሰናበትኩ በኋላ እንደማንኛውም ዜጋ የመብት ጥያቄዎችን ማንሳት ደግሞ ህገ መንግስታዊ መብቴ ነው፡፡ ነገር ግን አንድ ሰው የመብት ጥያቄ ሲያነሳ በትግራይ መንግስት ስም ይለጠፍበታል፡፡ "አኩሩፎ ነው፣ ወይም የድሮ ስርዓት አባል ስለነበረ ነው" ወዘተ ይባላል…. እኔንም "አኩርፎ/ጥቅሙ ስለተነካ ነው" የሚሉኝ እስካሁን ሌላ ስም ስላልሰጡኝ ነው፡፡ ይህ ተገቢ አይደለም፡፡ የትግራይና መላው የኢትዮጵያ ህዝቦች ታግለው ያመጡት ስርዓት፣ ጥያቄዎች ሲነሱበት በፍቅር በሰላምና በመግባባት መፍታት መቻል አለበት… በፍረጃ መሰረታዊ ለውጥ አይመጣም፡ ፡

ጋዜጠኛ፡- አንዳንድ የኮንፈረንሱ ተሳታፊዎች (አባይ ወልዱ በመራው) "በወልቃይት የተራራና የወንዝ ስሞች ትግርኛ ናቸው፡፡ ይህንን ቦታ እንዴት ወደአማራ ማካለል ይቻላል?" ብለው ይጠይቃሉ፡፡ እርሶ በዚህ ላይ ምን ይላሉ?

ኮ/ል፡- መልካም፡፡ የተወሰኑ ቦታዎች ላይ ትግርኛ አለ፡፡ ነገር ግን አማርኛ ስሞች እየጠፉ በትግርኛ እንዲተኩም ተደርገዋል፡፡ የኛም አንዱ ጥያቄ "ቅርሶቻችን ለምን ይጠፋሉ" የሚል ነው፡፡ ነባር የአካባቢ፣ የተራራና የጅረት ስሞች እየተቀየሩ ነው፡፡ ይህንን እንቃወማለን፡፡ ቅርስ የማጥፋቱን ስራ ተያይዘውታል…

ጋዜጠኛ፡- (ጣልቃ በመግባት) ኮ/ል የወልቃይት ዋና ከተማ ማን ይባላል?

ኮ/ል፡- ዓዲ ረመፅ ይባላል!

ጋዜጠኛ፡- ዓዲ ረመፅ የቆየ ነው ወይስ አዲስ ስም ነው?

ኮ/ል፡- ይሄኛው የቆየ ስም ነው አዲስ አይደለም…

ጋዜጠኛ፡- እሺ እርስዎ ካሉት…የአካባቢውን ቅርስና ታሪክ ከማበላሸት አንጻር የተቀየሩ ስሞችን መጥቀስ ይችላሉ?

ኮ/ል፡- ለጊዜው ዝርዝሩን አልያዝኩትም እንጂ ብዙ ነው፡፡ ለምሳሌ፡ "አንዳይ-ቀዳሽ" የነበረውን፣ "ፍረ-ወይኒ" …ብለውታል… ሓድነት ብለው ስሙን የቀየሩት ቦታም አለ… ብቻ ስንቱን ብየ ልዘርዝርልህ! ይህ ልክ አይደለም፡፡ የህብረተሰቡ ፈቃድ መጠየቅ አለበት….

የሀምሌ 2008ቱ ለአገዛዙ ከቁጥጥር ውጭ የሆነ አማራዊ ማእበል ጎንደርን እና ጎጃምን እየናጣቸው በነበረበት ወቅት አገዛዙ ህዝብን እየሰበሰበ ለማሳመን መሞከሩ አልቀረም፡፡ በአንድ ስብሰባ በስብሰባው ላይ ከቀረቡት ሀሳቦች መካከል… የወልቃይት ማንነት አጠያያቂ ኮሚቴዎች የታሰሩትም ታፍነው የተወሰዱትም በአስቸኳይ እንዲፈቱ እና ወደ ህዝባቸው እንዲመለሱ… ይህ የትምክህተኛነት ጉዳይ አይደለም … ጥያቂያችን

የስልጣን አይደለም፤ የእኛ ጥያቄ የማንነት ጥያቄ ነው። ሳንወድ በግድ እንድንጠብ የምታደርጉን እናንተ… መልሳችሁ በዘረኝነት የምትከሱን እናንተ … አማራ የሚባል ህዝብ የት ይወደቅላችሁ ወዘተ የሚሉ ነበሩ…

ጥያቄዎች ቀጠሉ ለእነ አቶ በረከት ስምኦን፡፡ አንድ ተሳታፊ እንዲህ አለ፡፡ "በመጀመሪያ ዕድሉ ስለተሰጠኝ አመሰግናለሁ። እኔ መጠየቅ የምፈልገው የአማራ ህዝብ ምን እንዳደረጋችሁ ነው… ምን አድርገናችሁ ነው ግን? እውነት ይሔ ሆደ ሰፊ ህዝብ እናንተን ያሰከፋ ሁኖ ነው? የዳሩ አልበቃ ብሏቹህ መሀሏን ጎንደር የምትበጠብጧት? ልጆቻችን በስንት ጭንቅ ለፈተና በተቀመጡበት ሰዐት ያን ሁሉ ጦርነት የከፈታችሁብን? እንዴው ምን አድርገን ነው… እናንተ ዙራችሁ የማታዩትን ድንበር በጠበቅን? ስለ ሀገር ደህንነት እያልን እየቆሰለን በቻልን… እየሞትን ዝም ባልን? እውነት በጣም ያሳዝናል… በጣም! አሁን ዝምታው ተሰብሯል፤ የሚሰራብን ደባ ቁልጭ እና ፍንትው ብሉ እየታየን ነው። ህውሃት ይህችን ሀገር እንደሚያፈራርሳት ግልፅ ነው። እንደ ኢትየጵያዊ መሬቱን አብረን አርሰን እንብላ ስንል አይይ እንኳን መሬቱ እናንተ እራሳችሁ የእኛ ናችሁ በማለት ብዙ ችግር እየተፈጠረብን ነው። እና እንደ ኢትየጵያዊ ያልቻልነውን እንደ አማራነታችን ማንነታችንም መሬታችንንም እናስመልሳለን።"

ስብሰባው ቀጥሏል፡፡ ህዝቡ ባንድነት ስለ አማራነት ማንነቱ እንደማይደራደርና የወልቃይትን ጥያቄ ፍፃሜ ላይ ለማድረስ ቆርጦ መነሳቱን አሳውቋል። ብሶቱን ያለምንም ፍርሀት ገልጽዋል። ብናልፍ አንዱዓለም የተባለው ካድሬ ሲናገር ህዝቡ እርስ በራሱ እያወራ ያሾፍበታል፡፡ በረከት ያልሆነ ነገር ሲናገር በጩኸት ያስቆመዋል፡፡ አንዱ ወጣት በረከትን "የጎንደር ህዝብ እምባ፤ የአማራ ህዝብ እምባ አንድ ቀን ይፋረድሃል" ብሎታል፡፡ ህዝቡ የታፈኑት የኮሚቴ አባላትና ኮሎኔል ደመቀ ባስቸኳይ ይፈቱ፤ ኢቢሲና ጌታቸው ረዳ ማስተባብያ ይስጡ፡ ይቅርታ ይጠይቁ፡፡ ለወልቃይት ህዝብ ተገቢዉን ክብር ስጡ፡፡ ህገመንግስቱ ባንዱ ክልል ተግባራዊ ሲሆን በህዋሃት ላይ ተባራዊ ማይሆንበት ምክንያት ለምንድነው? የሚሉ በርከት ያሉ ጥያቄዎች ቀርቦላቸው የህዝቡ እውቀትና ቆራጥነት ካቅም በላይ ሲሆንባቸው "እኛ ስሜታችሁን ልንረዳ እንጂ መልስ ልንሰጥ አልመጣንም" በማለት ሰብሰባውን በትነዋል። ምንም መፍትሔ የሌለው ቢሆንም የህዝቡ ብሶት ያለምንም ፍርሃት የተንፀበረቀበት እና ግልፅ አቋም የተቀመጠበት ነበር፡፡ የድንበሩ ጉዳይ ያው ተከዜ መሆኑን ህዝቡ በጋለ ስሜት ነበር አስረግጦ የተናገረው፡፡ በረከት ስለ ወልቃይት ጉዳይ ምንም አለመናገሩ እና ነገሮችን አድበስብሶ ማለፉ በብዙዎች ላይ ቅሬታ አሳድሯል። ይህም ባብዛኛው ተሰብሳቢ ላይ ተስፋ የሚያስቆርጥ እና መልሱ አፈሙዝ ብቻ እንደሆነ ግንዛቤ የተወሰደበት ነበር፡፡

በዛ ወቅት ወያኔ "ጎንደርን ትጥቅ ሊያስፈታ ይችላልን" ተብሎ የተጠየቀ አንድ የአርማጭሆ ጎበዝ "እንኳን እነዚህ ጣልያንና ደርግም አላስፈቱት" ብሏል፡፡ በአካባቢው አንድ ሰው ሙሉ ሰው ነው የሚባለው ጠብመንጃ ሲኖረው ነው፡፡ ጠብ መንጃ ሲቀነስ ሰው እኩል ይሆናል ምንም! ስለዚህ ትጥቅን ከመፍታት ሞት ይሻላል ብለው ያምናሉ፡፡

ያለ ትጥቁ ሰው ሰው አይደለም፡፡ ስለዚህ ትጥቅ ሰው የመሆን እና ያለመሆን ጉዳይ እንጅ የጠብ መንጃ ጉዳይ ብቻ አይደለም፡፡

በዛ ሰሞን ህዝቡ ሲናገራቸው ከነበሩት መካከል፡ "የአማራ ህዝብ በራሱ ጥረት፤ ያውም ወያኔን በቀኝ እጁ፤ ድህነትን በግራ እጁ፤ ሁለት ጦርነት እየተዋጋ ነው ለዚህ ደረጃ የደረሰው።" "ስለ ኢትዮጵያ ስትጠየቁ ስለኬንያ ትመልሳላችሁ፡ ጥያቄው የማንነት ነው፤ ስለኤርትራ፡ ስለአልሸባብ ወይም ስለአሸባሪ አይደለም፡ የማንነት ጉዳይ፡፡" "የአማራ ህዝብ ጥያቄ 1ኛ መሬታችን ይመለስ፤ 2ኛ አማራ በአማራ ልጆች ይተዳደር፤ 3ኛ አማራን ማፈናቀል እና ማሰር ይቁም፤ 4ኛ አማራ ለምን ትምክህተኛ፡ ነፍጠኛ ይባላል?.......ወልቃይት አማራ ነው" የሚሉ ነበሩ፡፡

የወልቃይት አማሮች ሲያስተጋቡት የነበረው፡ መገበያያ እና መገናኛ ቋንቋችን አማርኛ ነው እንጅ ትግርኛ አይደለም፡፡

በአማርኛ እንጅ ሰርግ ለቅሷችን፡
የምን ትግርኛ ካላባታችን፡
የምን ቀልድ ነው ካለቋንቋችን፡
ማነው ሚያዝባት በአገራችን፡
ማነው ሚነፍገን ፍላጎታችን፡፡

ይሄንን ሁሉ የህዝብ ጥያቄ በመናቅ ህወሀት የወልቃይትን ጥያቄ በሌላ ደም መፋሰስ ለማዳፈን ሞከረ፡፡ ሙከራውም ከዚህ ቀደም ብሎ ለአመታት ሲሰራበት የነበረውን አማራና ቅማንትን የማጋጨት እና የእርስ በእርስ ጦርነት በመቀስቀስ የወልቃይትን ጥያቄ ለማዳፈን ሞከረ፡፡ ለዚህም ቅማንቶች በአማራ በደል እንደ ደረሰባቸው አድርጎ መስበክ ነበር፡፡ ነገር ግን ቀደም ብለን እንዳየነው ቅማንት ጭቆና ውስጥ የኖረ ህዝብ አይደለም፡፡ ቅማንቶች በጎንደር ለዘመናት ባህልና እምነታቸው ተጠብቆላቸው፤ የጎንደር ነገስታት ምንም ጫና ሳያደርጉባቸው ቆይተዋል፡፡ በ19ኛው መቶ ክፍለዘመን መገባደጃ ላይ ዘውድ የጫኑት አጼ ዮሀንስ ከትግራይ አባ ዮሀንስ የሚባል መነኩሴ ይዘው በመምጣት ቅማንት አማሮችን በግድ ክርስቲያን አደረጓቸው፡፡ እምቢ ያሉትን ጨፈጨፏቸው፡፡ የባህል እምነታቸውና ምዝግና የሚባለው አምላካቸው በአገልግሎት እንዳይቀጥሉ የተደረገው በዚህ የትግሬ ንጉስ አማካኝነት ነው፡፡ ለምስክርነትም ዛሬ በሰቀልት ምዕራብ ጫፍ ላይ ጋና ዮሀንስ የሚባል ቤተ ክርስቲያን ይገኛል፡፡ አጼ ዮሀንስ በአጥማቂነት ያመጡት መነኩሴ መታሰቢያ ነው፡፡ ችግሩ ታዲያ የቅማንት አማሮች ነባር እምነታቸውን በግድ እንዲቀይሩ ተደርገው ባህላቸው የጠፋው በዚህ የትግሬ ንጉስ አማካኝነት መሆኑ እና እምቢ ያሉት መጨፍጨፋቸው ነው፡፡ ታሪክ ራሱን ይደግማል እንዲሉ ዛሬም የዮሀንስ ልጆች ለቅማንት ፈጽሞ አደገኛ የሆነ ጥፋት እየደገሱላቸው ነው፡፡ የወልቃይትን ትኩሳት ለማዳፈን ቅማንትን እና አማራን ማጋጨት ግን ለማንም አይጠቅምም፡፡ እንኳን ለቅማንት ለራሱ ለትግሬ አይጠቅመውም፡፡ ለቅማንቶችም ማሰብ የነበረባቸው ነገር አለ፡፡ በእውኑ አማራ ተብሎ ከሚጠራው ህዝብ ልዩነታቸው የመልክ ነው፡ የባህል ነው፡ የቋነቋ ነው፡ የአኗኗር ነው፡ የጸባይ ነው፡

የአሰፋፈር ነው፡ የአመጋገብ ነው፡ የአዘፋፈን ነው፡ የጀግንነት ነው፡ የደግነት ነው፡ የታሪክ ነው፡ የቁርሾ ነው? ሆምሳም ነገር ብንደረድር ምንም ልዩነት የለም፡፡

የዚህ እኩይ ስራ አላማው እንግዲህ ጎንደርን ከአማራና ቅማንት የጸዳች አድርጎ የትግራይ አካል ማድረግ ነው፡፡ የወያኔ-ትግሬ ልጆች አማራ በትግራይ ሰማይ ላይ ከፈጣሪ ጋር በመስማማት ዝናብ እንዳይዘንብ አድርጓል ብለው ተማምለው ተነስተው ተዋጉ፡፡ በታሪክ አጋጣሚ አማራውን ያለጠባቂ፤ ያለጎበዝ አለቃ እጃቸው ላይ ወድቆ አገኙት፡፡ ከሰማይ በታች ያለውን ግፍ ሁሉ ፈጸሙበት፡፡ ሲሶውን ጎንደርን እና ሩቡን ሳይንትን ወሰዱ፡፡ የተረፈውን የጎንደር ክፍል ለሱዳን ሰጡ፡፡ ሩብ የሚሆነውን የጎጃም ክፍል ጉምዝ ብለው ቆርጠው ከለሉ፡፡ ሸዋን ከአራት እጅ አንዱን ብቻ አስቀሯት፡፡ በአገር ውስጥ ተንኮል የማያውቀውን ብሄር ሁሉ በማነሳሳት የአማራውን ህይወት ሲኦል አደረጉት፡፡ ተንቀሳቅሶ እንኳ ራሱን እዳያተርፍ በጎንደር በኩል ያለውን የአማራ መሬት ለሱዳን ሰጡ፡ ፡ ዋና አላማቸው አማራን በውሥጥ እቶን ምጣድ ላይ መጣድ፤ በውጭ በመከራ እሾህ ማጠር ነው፡፡ ይህንንም በማድረግ መፈናፈኛ በማሳጣት አፍኖ ማጥፋት ነው ዋናው ግብ፡ ፡

ይህንን ሁሉ ያደረጉት አማራ ስለበደላቸው አልነበረም፡፡ በጎ ነገርን ግን አድርጎላቸዋል፡፡ አማራን ለማጥፋት የተነሱት አማራ ክፉ ሆኖ ስለበደላቸው ሳይሆን በቅናት እና በምቀኝነት ተነሳስተው ነው፡፡ የቅናታቸው እና የምቀኝነታቸው ምንጭም “እኛ ተርበን አማራ ምግብ ይበላ ነበር” የሚል ነው፡፡ ያ ግን አማራ ሆነ ብሎ የፈጠረው አልነበረም፡፡ ቢመገብ እንኳ የትግራይን እህል ሳይሆን በራሱ ምድር ላይ ላቡን ጠብ አድርጎ ያዘመረውን ነው፡፡ ከዛም ምግብ አካፈላቸው እንጅ ብቻውን አልበላም፡፡ “ጎረቤቴ የራሱን ምግብ ስለበላ ጠላቴ ነው፤ አጠፋዋለሁ” ያለ ብቸኛው ቡድን ወያኔ ብቻ ሳይሆን አይቀርም፡፡ ቢሆን ቢሆን እንኳ “ከምግብህ አካፍለኝ” ነበር የሚባለው፡፡ ያም አለ ይህ ለፈጣሪ መቅረብ የነበረበት ክስና ጥያቄ ነው ከወደትግራይ በኩል ለአማራ የቀረበው፡፡ ይህም አማራን በፈጣሪ ፋንታ የተከሰሰ የመጀመሪያው ህዝብ ሳያደርገው አይቀርም፡፡ በእርግጥ እዚህ ነገሩ ከቅናት እና ምቀኝነት አልፎ የወደፊት የትግራይ መንግስት መመስረት የሚለው ጉዳይ የሚሰመርበት ነው፡፡ ተደጋግሞ እንደተገለጸው የትግራይ መንግስት ያለ አማራ መሬት የማትታሰብ ናት፡፡

ወልቃይት ጠገዴ ላይ የተጫረው እሳት በሌላው የቅማንት ትርኳሽ ተፋፍሞ ጎንደር ላይ የአማራን ይፋዊ ብሄራዊ እንቅስቃሴ አጣድፎ ወለደ፡፡ አንዱን ዓመትም ህወሀት አይቶት የማያውቀው ድንጋጤ ውስጥ ገብቶ ሲርበተበት ከረመ፡፡ በዚህ ጊዜ የአስር ወር የአስቸኳይ ጊዜ አዋጅ አሰፈነ፡፡ በዚህ መሀል እንደ አማራ የአንድ ዓመት ስኬትና ድካማችንን እየፈተሸን እንገኛለን፡፡ ለዚህ መልስ ይሆን ዘንድ በሲአትል ዋሽንግተን ሐምሌ 7 ቀን 2017 እኤአ የአማራን ይፋዊ ትግል አንደኛ ዓመት በማስመልከት ያቀረብኩትን ጽሁፍ መጠነኛ ማሻሻያ አድርጌበት እንደሚከተለው አስፍሬያለሁ፡፡ በዚሁ ወደ ቅማንት ችግር እንዝለቅ፡፡

የቅማንት ችግር

የቅማንት ፖለቲካ የአማራን ብሄረተኝነት ካጋጋሉት ግብአቶች አንዱ ነው፡፡ አማራው እስካሁን ድረስ እራሱን ረስቶ ስለ ኢትዮጵያ የደማ ህዝብ ነበር። ራሱ እያለቀ እማማ ኢትዮጵያ ትኑርልኝ የሚል የአንድነቱ ኃይል መሰረት ነበር። ነገር ግን ስለ አንድነት ብቻ ማሰቡ ያስገኘለት ነገር ቢኖር ትምክህተኛ የሚል ስድብ ነበር። አማራ በመሆኑ ብቻ ከየክልሉ ሲባረርና ሲታረድ አንድነቱ እንዳይፈርስ በማሰብ ዝም አለ። ይህንን ዝምታ እና ትዕግስት ግን ባለግዜ ብሄረተኞች በፍርሀት ተረጎሙት፡፡ "ራሴን ለመከላከል በአማራነት ብደራጅ ኢትዮጵያን ማን ይጠብቃት? ሁሉም ስለ ብሄሩ ብቻ በሚያስብበት አገር ውስጥ፣ አማራንም ብሄረተኛ ማድረግ ሀገሪቱን መናድ ነው" በሚል አርቆ አስተዋይነት አማራው ብሔርተኝነትን ሲቃወም፤ እነ አጅሬ "አማራ የሚባል ብሔር ስለሌለ እኮነው አማራው ብሄረተኛ ያልሆነው" እያሉ መቀለድ ጀመሩ፡፡

ይህ ሁሉ ንቀትና ድፍረት ከክልሉ ውጪ ብቻ ሳይሆን በራሱ ክልልም እንዲገነግን ህወሓት የቤት ስራውን አጧጡፎ ቀጠለ… አማራ ምሁራን እና ጀግኖች እንደሌለው በመቁጠር በማንነቱ ላይ መቀለድ፣ ታሪኩን እና መሬቱን መንጠቅ፣ ህዝቡን እርስ በርስ ለማባላት ቀን ከሌት መስራት ጀመሩ… ህወሓት የትግራይ ሪፐብሊክን ለመመስረት አማራን ጨርሶ ማጥፋት አልያም አናሳ አድርጎ ማስቀመጥ ይፈልጋል። ከዚህም ባሻገር ተጨማሪ ለም መሬቶችን እንዲሁም ትግራይን ከህዳሴው ግድብ ጋር የሚያገናኝ ኮሪዶር ማግኘት አለበት። ይህንንም ማድረግ የሚችለው፥ አንድ ቋንቋና ባህል የሚጋራውን ጎንደሬ ቅማንትና አማራ ብሎ ከሁለት መሰንጠቅና ደም ማቃባት ሲችል ነው። አማራና ቅማንት እየተባባለ የሚጠፋፋ ከሆነ፥ ቅማንት ነኝ የሚለው አካል በሰፊው የአማራ ህዝብ ላለመዋጥ ወደ ትግራይ ይሄዳል። ወደ ትግራይ ሲሄድ ደግሞ ሰሜን ምዕራብ ጎንደርን ይዞ እንዲጓዝ፤ ቋራን ጨምሮ፡፡ ለሙ የቋራ ግዛት ደግሞ ከህዳሴው ግድብ መገኛ ከቤኒሻንጉል (የድሮው መተከል/ጎጃም) ጋር ይዋሰናል። ስለዚህ በዚህ ዘዴ ትግራይ ሪፐብሊክ ስትመሰረት በቅማንት ስም የሚወስደውን መሬት በኮሪደርነት በመጠቀም እና ከአባይ መልስ ያለውን የቤኒሻንጉልን ግዛት ጠቅልሎ የታላቋ ትግራይ ህልሙን ያሳካል ማለት ነው። ልብ በሉ! ከቤኒሻንጉል ብዙ አማራ የሚያፈናቅለው እና በእጅ አዙር አማራን በጉምዝ እሚያስገድለው ለዚህ አላማው ሲል ነው። በሚፈናቀሉት አማሮች እግር ትግሬ እያሰፈረ። በአማራ እና በጉምዝ መካከል ፀብ እንዲነሳ እያደረገ፤ ጉምዞች አገሪቱ ስትፈርስ (ብትፈርስ) አማራው እንዳይበቀላቸው መጠግያ ፍለጋ በትግራይ ስር መተዳደርን እንዲመርጡ ቀድሞ ሁኔታዎቹን እያመቻቸ ነው፡፡

እዚህ ላይ፥ የወያኔ ስውር ደባ ያልገባቸው የቅማንት ተወካይ ነን ባዮችና ጉምዞች በአማራው ላይ በሚያደርጉት ትንኮሳ፣ አማራው በኢትዮጵያዊነት ተስፋ እንዲቆርጥና ስለራሱ ማሰብ እንዲጀምር አድርገውታል። ባጭር አገላለፅ ብሔርተኛ እንዲሆን ገፊ ምክንያት በመሆን አገልግለዋል። ወያኔን ከሌሎች ወንድሞቹ ጋር ሆኖ መጣልና ዴሞክራሲ ማስፈን እንደማይችል፣ ወንድሞቹ ያላቸው ማህበረሰቦችም የወያኔ መሳርያ በመሆን እየገዘገዙት እንደሆነ ተረዳ። ያለው አማራጭም ራሱን ለመከላከል

የአማራ ብሔርተኝነትን ማንሳት እና መታገል እንደሆነ እንዲወስን የመሰሪዎች ትንኮሳ ግልፅ አደረገለት። የደቡቡ አማራ፣ በጉምዝ ድርጊት ተበሳጭቶ አማራዊ ማተቡን እንዲያጠብቅ እንደተገደደው ሁሉ፤ የሰሜኑ አማራም ቅማንት ነን በሚሉ ተላላኪዎች ትንኮሳ አማራነቱን ከመቼውም በበለጠ ጊዜ እንዲያጠብቅ ገፋፍቶታል። በቅማንት ስም የሚንቀሳቀሱ ምስጦች በአማራው ላይ በሚያዘንቡት ስድብና ለወያኔ አድረው ጎንደርን ለመሰንጠቅ በሚሸርቡት ሴራ የጎንደር አማራ ብቻ ሳይሆን፤ መላው አማራ አንጀቱ እንዲያር አደረገው።

በአሁኑ ሰዓት ከኦሮሞ ብሄርተኝነት በላይ በአጭር ጊዜ ሀገሪቱን እየወረረ ያለው የአማራ ብሔርተኝነት ነው። ለዚህም የወያኔ ፈረሶች ትንኮሳ ትልቅ ሚና አለው። ይህ የአማራ ብሔርተኝነት ደግሞ ፈረሶቹን ብቻ ሳይሆን ጋላቢውን ወያኔንም ከሙብላት አይመለስም! ለዚህም ነው ከምንም እንቅስቃሴ በላይ ወያኔን የአማራ ብሔርተኝነት እንቅልፍ እየነሳው ያለው፡፡ ባጭሩ አማራውን በመቆስቆስ የለየለት ብሄርተኛ እንዲሆን በማድረግ በኩል የቅማንት ፖለቲካ ሚና የሚናቅ አይደለም። ይህ ደግሞ፥ አማራው ከ700 ዓመታት በኋላ ለመጀመርያ ጊዜ በአማራነት ተደራጅቶ ጠላቶቹን እንዲደመስስ ምክንያት እየሆነ ነው። ዛሬ ከጎንደር እስከ ሳይንት፤ ከጎጃም እስከ ሸዋ አማራው በአንድ ልብ እንዲሰባሰብ እና ብሔርተኝነቱን ከአንድነት ፖለቲካ በላይ እንዲያይ ተገዷል።

ጎንደር፤
ቅማንትና "ጭቆና"

በደርግ ከባድ ጭፍጨፋ የተካሄደበት ጎንደር ህወሀት ሲገባ ገና ከማለዳው ጀምሮ ታመሰ፡፡ ጎንደር በወያኔ ወረራ ስር ከወደቀች በኋላ የሆነውን ሁሉም የሚያውቀው ነው፡፡ በአደባባይ በጥይት ከመጨፍጨፍ፤ በገላጣ እስከመረሸን እንዲሁም ሰዎችን እስከመሰወር፤ መሬቱን በመዝረፍ፡ ወዘተርፈ… አሁንም የጎንደር ስቃይ አልበረደም፡፡ ጭራሽ እየባሰበት መጣ፡፡ አንዱን ህዝብ እንደ ግራምጣ በመሰንጠቅ የጠብና የውዝግብ ምድር አደረጉት፡፡ ዛሬ አማራ ቅማንትን ጨቁኖታል የሚለው የወያኔ ከፋፋይ ሴራ የዘመኑ ጸረ ህዝብ ቀልድ ነው፡፡ በህዝብ የዛሬ ማንነት እና በወደፊት ህልውና የተቀለደ የጠላት ቀልድ፡፡ አማራን ማዳከም በሚለው የወያኔ ስትራቴጅ ስሌት ውስጥ የተገኘው አጋጣሚ ቅማንት ነው፡፡ ወያኔ እንኳን ቅማንትን ሊያፈቅር በራስዋ በትግራይ ለሚኖሩ ለኤሮብ እና ለኩናማ አንዳች እድል ያልሰጠ ረጋጭ ነው፡፡ በራሱ ቤት ያሉትን ኤሮብና ኩናማን ሙብት የነሳው ወያኔ ተከዜን ተሻግሮ የቅማንትን ወዳጅነት ፈለገ ማለት ዘበት ነው፡፡

አማራ ቅማንትን ጨቁኗል በሚለው ቀልድ የቅማንት ልጆች አሁን እየተፈጠረላቸው ባለው የጭቆና ተረት ለወደፊቱ የዝቅተኝነት ስሜት እንዳያዳብሩ ያስፈራል፡፡ የኩሩ ህዝብም ልብ ቢሆን አንዴ የሀሰት የጭቆና ተረት ከተፈጠረለትና ልቡ ከተሰበረ ለመመለስ አስቸጋሪ ነው፡፡ ቅማንት ይባሉ እንጅ በመሰረታዊ ነገር ከአማራ ጋር ምንም ልዩነት የላቸውም፡፡ አንድ ሽህ አንድ መለያ ነጥቦች ቢደረደሩ በአንድ ሽህ ነገሮች

አንድ ናቸው፡፡ ምናልባት ቅማንት እና አማራ የሚል ተለምዷዊ አጠራር ከመኖሩ ውጭ፡
፡

በእርግጥ እስከ አጼ ዮሐንስ 4ኛ ድረስ እምነትና ባህላቸው ተጠብቆ ነው የኖሩት፡፡ ጎንደር ውስጥና በዙሪያዋም ሲኖሩ ምንም ጫና አልተደረገባቸውም፡፡ እንደ ወያኔ ህልም አማራ ጨርሶ ቢጠፋም ቅማንት መጥፋቱ አይቀርም፡፡ አማራ ጨርሶ ካልጠፋ እንኳ ትርፉ ለቅማንት ቂምና ቁርሾ ነው፡፡ አሁን ወያኔ እየተጠቀመበት ያለው ዘዴ አማራ የራሱን እጣቶች በራሱ እጣቶች እየቀረጠፈ እንዲበላ ማድረግ ነው፡፡ ቅማንት እየተባለ የሚራገበውን የሀሰት ማንነት በመጠቀም ህዝቡን መከፋፈልና ማጥፋት ነው፡፡ ይህ አሁን የሚራገብ የውሸት ማንነት ለወያኔ በመሳሪያነት ብቻ የሚያገለግል ነው፡፡ ከዚህ በተቀረ ቅማንት በጎንደር ነገስታት በደል ሳይደርስበት እንደተከበረ ኖሯል፡፡ የዚህም ምስከሩ ህዝቡ ምንም አይነት ቅራኔ የሌለው መሆኑ ነው፡፡ የተጨቆነ ህዝብ ድፍረትና ወኔ እንዲሁም የበላይነት ወይም የእኩልነት ስሜት አይኖረውም፡፡ ልበ ሰባራ ነው የሚሆነው፡፡ ቅማንት ግን ያ ዝቅተኛ ባህርይ አልነበረውም፡፡

የመጀመሪያው የቅማንት ጥፋት ዘመቻ የተከፈተው በአጼ ዮሐንስ እንደሆነ አይተናል፡፡ ሁለተኛው ደግሞ በወያኔ ነው፡፡ የወያኔው ለየት የሚለው የማበጣበጥ እና ለወደፊቱ በሰላም የመኖርን እድል ፈተና ላይ የጣለ መሆኑ ነው፡፡ ማንም አእምሮ ያለው ሰው የአሁኑ አጀንዳ ለማንም እንደማይበጅ ያውቀዋል፡፡ ለዚህም የሚያሳዝነው ፊደል-ቀመስ የቅማንት ወጣቶች ከወያኔ ጋር አስረሽ ምችው ማለታቸው ነው፡፡ በውሸት ፕሮፓጋንዳ ተነድተው ከወያኔ ጎን ተሰልፈዋል፡፡ በጥፋት እጅነትም የራሳቸውን ወገን እየበደሉ ናቸው፡፡ ይህ ያሳዝናል፡፡ በተለይ የጥንቱን ታሪክ ለሚያውቀው ሰው ትልቅ በደል ነው እየተፈጸመ ያለው፡፡ የቅማንት ወጣቶችም የአሁኑ እቅስቃሴ አማራን ማለትም ራሳቸውን ለመከፋፈል እና ለማዳከም እንጅ ለእነሱ ታስቦላቸው እንዳልሆነ ይገንዘቡ፡፡

በአጼ ቴዎድሮስ ዘመን እጅግ የታወቁት የቴዎድሮስ የጦር አለቆች በከፊል ቅማንቶች ነበሩ፡፡ ይሁን እንጅ የወያኔ አላማ ቅማንት ብሎ የሚያስበውን ወገን መጥቀም አይደለም፡፡ ከፋፍሎ ማጥፋት ነው፡፡ የቅማንትን የማንነት ጥያቄ፣ ከዛ ደግሞ ራስን በራስ የማስተዳደር ጥያቄ፣ እንደገና አሁን የግዛት መስፋፋት ጥያቄ ምንጩ ህወሐት እንደ ሆነ እናውቃለን። ለምን አላማ እንደሆነም እንዲሁ፡፡ የቅማንት አጀንዳ ከራሱ አልፎ ከሌላ ጸረ አማራ ጉዳይም ጋር ይገናኛል፡፡ ዋናው እቅዳቸው አማራን አገውና አማራ ብሎ ሁለት የተለያየ ክልል እንዲኖረው በማድረግ አዋግቶ መጨረስ ነው፡፡ የዛ የአገው እና አማራ ክልል የመፍጠር መጀመሪያዋ ቅማንት የሚሏት ካርድ ነበረች፡፡ ቅማንት አገው ነው የሚል ሴራ በመፍጠር ልክ አገው ከአማራ የተለየ በማስመሰል ሁሉ በቅማንት እና አገው ወንድማማችነት ሰበብ ህዝቡን ረፍት ነሱት፡፡ በግልጽ የዚህ ከፋ ሴራ አላማው አማራውን በሁለት ጎራ ከፍሎ አጫርሶ ሲያበቃ ትግራይ አሸናፊ ሆና እንድትወጣ ነው፡፡

አማራ እና ቅማንት፤
በታሪክ ውስጥ

አማራና ቅማንት ከአንድ ህዝብነት፤ ከፍቅርና ከደስታ ውጭ የመጠፋፋት ባህል ኖሯቸው አያውቅም፡፡ በጀምስ ቁሪኝ አስተያየት እንጀምር፡፡ በእርግጥ ስለ ቅማንት በተለይ ከ18ኛው ክፍለ ዘመን በፊት ያን ያህል የጠረቃ የጽሁፍ ማስረጃ የለም፤ እናም ቀደምት ታሪካቸው ከቤተ እስራኤል በባሰ ብዥታ የተጠቃ ነው፡፡ ቅማንቶች በ14ኛው መቶ ክፍለዘመን ወደ ኢትዮጵያ መንግስት እንደተካተቱ ይገመታል፡፡ በስነልሳን ደረጃ በአማርኛ ቋርኛ፣ ፈላሽኛ እና ቃየንኛ ተቀራራቢ ናቸው፡፡ ቅማንትና ቋረኞች በልሳን ተቀራራቢ ናቸው፡፡ ቤተ እስራኤሎችም በ19ኛው ክፍለ ዘመን ቅማንትኛን የእኛ ልሳን ዘይቤ ነው ብለዋል፡፡ በባህላዊ ክንዋኔዎችም አገውና ቅማንት ተመሳሳይነት አላቸው፡፡[448] ግን በቁሪኝ የተጠቀሱት ባህላዊ ክንዋኔዎችም የአማራው መገለጫ ስለሆኑ እነዚህን ቡድኖች ለብቻቸው እንደማብራሪያ መሳሪያ መጠቀሙ ስህተት ያለው ይመስላል፡፡[449] ከቁሪኝ አስተያየት የምንረዳው አማራን እና ቅማንትን ነጣጥሎ ማየት አስቸጋሪ መሆኑን ነው፡፡

ጀምስ ቁሪኝ አሁን የትግሬ ነጻ አውጭ ድርጅት የሚነዛውን እና አንዳንድ ማስተዋል የጎደላቸው ቅማንቶች በትግሬዎች ተገፋፍተው የሚያራግቡትን የጭቆና ታሪክ ውሀ ይቸልስበታል፡፡ እንደ ቁሪኝ አባባል ቅማንት ከመንግስት ጋር የነበራቸው ግንኙነት ሰላማዊ ነበር፡፡ ግብር በመክፈል የመንግስትን ጥበቃ ያገኙ ነበር፡፡ በቤተ እስራኤሎች ጥቃት ይፈጸምባቸው ስለነበርም የመንግስትን ከለላ ያገኙ ነበር፡፡[450] በዚህ አውድ ቅማንት የመንግስት ጥበቃና ከለላ ያልተለያቸው መሆኑን ነው እናያለን፡፡ ታዲያ መንግስት ጥበቃ ያደርግለት የነበረ ህዝብ በራሱ በጠባቂው መንግስትና ህዝብ ተጨቆነ ሲባል አይደንቅምን! ቁሪኝ ልክ እንደማኛውም አማራ ሁሉ ቅማንቶችም በግንበኝነት፣ በአገልጋይነትና በወታደርነትና በቤተ መንግስት ጠባቂነት መሰማራታቸውን፤ በከርከር የመሬት ርስት ባለቤቶች እንደነበሩ፤ አዛዥ እና ውስጥ አዛዥ የተሰኙ ወታደራዊ ማእረጎች ይሰጣቸው እንደነበር[451] ይነግረናል፡፡

ቅማንቶች እንኳን ጭቆና ሊደርስባቸው ይቅርና የሱዳን በር በእጃቸው እንደነበርም ቁሪኝ ያትታል፡፡ ቅማንቶች በሱዳን በኩል ለነበረው ንግድ ዋና ጠበቃዎች እና የመንግስት ታማኞች ነበሩ፤ አለነሱ ፈቃድ መሬታቸውን አቋርጦ መጓዝ አይቻልም ነበር፡፡[452] በዚህ በር ቦታ ማለትም በጭልጋና ቋራ በባለ ሙሉ መብትነት በመኖራቸውም አጼ ቴዎድሮስ ወደ ስልጣን ሲወጣ ትልቅ ድጋፍ አድርገውለታል፡፡ ቴዎድሮስ ከእነሱ ጋር

---

[448] Quirin, James. 1998, p. 203. Caste and Class in Historical North-West Ethiopia: The Beta Israel (Falasha) and Kemant, 1300-1900. The Journal of African History, 39, 2, 195-220. Published by: Cambridge University Press
[449] Quirin, James. 1998, p. 204.
[450] Quirin, James. 1998, p. 204.
[451] Quirin, James. 1998, p. 206.
[452] Quirin, James. 1998, p. 213.

ስላደገ እና ልሳናቸውንም ስለሚችል፡፡ ከእነዚሁ አንዱ ባላምባራስ ገልሞ ሲሆን የቴዎድሮስ እጅግ ታማኝ የነበረ እና የጭልጋ እና አካባቢ ወይም የምዕራብ አቢሲኒያ ገዥ የነበረ ነው፡፡ ቅማንቶችም በዚህ ዘመን የታወቁና የተከበሩ ወታደሮች ሆነው ነበር፡፡[453] ለዚህም እንጨት አምባ እና ሳር አምባ የተባሉት የመንግስት ወህኒ ቤቶች በጭልጋ ውስጥ ነበሩ፡፡ ወህኒ አምባም በ1650ዎች ሙቶ ክፍለ ዘመን የፈላሾች ማሰሪያ አምባ እንደነበር ይታወሳል፡፡[454] ቅማንቶች እስከ ቴዎድሮስ መጨረሻ ድረስ ታማኝ ወታደሮችና ትላልቅ ቦታዎች ላይ ነበሩ፡፡ የእንግሊዝ ቆንስላ ወኪልም በጭልጋ በኩል ነበር ታጅቦ የገባው፤ ምክንያቱም ጭልጋ አካባቢ የተሻለ ደህንነቱ የተጠበቀ አካባቢ ስለነበር፡፡ እንዲያውም ለቆንስላ ወኪሉ አጃቢዎች ከተመደቡት ሁለቱ ቅማንቶች ነበሩ፡፡ ልጅ ጣሹ እና ጀኔራል ወልደ ገብረ ማርያም ይባላሉ፡፡ ይሄ ጀኔራል አጼ ቴዎድሮስ ራሱን እስከሰዋበት ድረስ ታማኝ ሆኖ መቅደላ ላይ የቆየ እና በኋላ ለቴዎድሮስ ራእይ በታማኝነት ቆሞ የቆየ፣ የንጉሱን እስር ቤት ወህኒ አምባን ከጢሶ ጎበዜ ደጋፊ ያስለቀቀ ነበር፡፡ የጣሹ አባት ባላምባራስ ዋሴ በመጨረሻዎቹ የቴዎድሮስ ጊዜያት መቅደላ ላይ የእስረኞችን ጉዳይ ከያዙ አምስት ሰዎች የህግ ጉባኤ አንዱ ነበር፡፡[455]

በአጠቃላይ ቅማንት እንደ አማራ ሁሉ የሁሉም ነገር አድራጊ ፈጣሪ ነበር፤ ቴዎድሮስን ብዙው ቦታ ሲከዳው እስከመጨረሻ ከጎኑ በታማኝነት ቆመው የቆዩት ቅማንቶች ነበሩ፤ በአቢሲኒያ ታሪክም ማንም ህዝብ ቅማንቶች ለቴዎድሮስ ያሳዩትን ታማኝነት አግኝቶ አያውቅም ይባላል፡፡[456] ይሄም የቤተ እስራኤልና ቅማንት ከአማራው ጋር የነበረ መስተጋብር የቋንቋና የእምነት መወራረስን በማስከተል ክፍፍልን እያጠፋ አንድ ህዝብነትን እያጎለበተ መጣ፡፡[457] የቅማንት ሴቶች በአዛዥ ጨውሳ ጊዜ ከአማራው ለመለየትና ልማዳቸውን ለመጠበቅ ለመንግስት ባመለከቱበት ጊዜ ያደርጉት የነበረውን ትልቅ የእንጨት ጉትቻ እየተውት መጡ፡፡ ይሄ ትልቅ የእንጨት ጉትቻ በራሳቸው ፍላጎት ከአማራው ጋር ላለመጋባት ያደረጉት ነበር፤ በኋላ ግን ትተውት መቀላቀል ጀመሩ፡፡ ይሄ ባህል ለመጨረሻ ጊዜ ሙሉ በሙሉ የተወገደው በአጼ ምኒልክ ጊዜ በቅማንቱ መሪ ደጃዝማች ቢተዋ ነው፡፡[458] በተጨማሪም ቅማንቶች እምነታቸውን መቀየር ለራሳቸው ፈቃድ የተተወ ነበር፡፡ እስከ አጼ ቴዎድሮስ መጨረሻ ድረስ፡፡ ችግር መፈጠር የጀመረው በአጼ ዮሐንስ ጊዜ ነው፡፡ አጼ ዮሀንስ አስገድዶ እምነታቸውን መለወጥ ጀመረ፡፡ እምነታቸውን ወደክርስትና ካልቀየሩ ርስታቸውን እንደሚቀሙ አዋጅ አወጣባቸው፡፡ በዚህ አዋጅ የተነሳ ብዙ ቅማንቶች እምነታቸውን ቀየሩ፡፡[459] በቴዎድሮስ ጊዜ ስለነበረው ሁኔታ የጀምስ ቁሪኝን ትዝብት ቃል በቃል ለመግለጽ፡-

[453] Quirin, James. 1998, p. 213.
[454] Quirin, James. 1998, p. 214.
[455] Quirin, James. 1998, p. 214.
[456] Quirin, James. 1998, p. 214.
[457] Quirin, James. 1998, p. 214-215.
[458] Quirin, James. 1998, p. 215.
[459] Quirin, James. 1998, p. 217.

> By the mid-nineteenth century, particularly during the reign of Tewodros (I855-68), it may well have appeared that Kemant had been the more successful of the two [Falasha and Kemant]. They still controlled their own land, social institutions and unique religion, while a new elite had advanced to the highest positions of the Ethiopian political-military hierarch… The reign of Tewodros, indeed, epitomized the differences in the two groups' actions and results. The more accommodationist Kemant were losing their cultural distinctiveness and blending into the Ethiopian [Amhara] class system as a *rest*-holding peasantry, while a Kemant elite was rising to high political-military position (Quirin 1998:218).[460]

ባጭሩ በቴዎድሮ ጊዜ ቅማንቶች በውዴታ እምነታቸውን ወደ ክርስትና ሲለውጡ ከአማራው ጋር ከፍተኛ የሆነ ጋብቻ እንዲፈጸም አደረገ፤ በዛውም ማኅበራዊ ልዩነቱ ጠፋ፡፡[461]

ከላይ የተጠቀሰው ሀቅ እንዳለ ሆኖ ጸረ አማራው ህወሀት እና ጀሌዎቹ ቅማንትን በማስታከክ አፄ ቴዎድሮስ ዳግማዊ ላይ የማንነት ነጠቃ ዘመቻ በማካሄድ የአማራን አሻራ የማሳጣት ስራ ተሰማርተው ቆይተዋል፡፡ ይሄም "ካሳ ቅማንት ነው" የሚል ለረዥም ጊዜ የቆየ ለፈፋ ነው፡፡ ወራሪዎችና ጥቂት ማስተዋል የተሳናቸው ቅማንቶች መጀመርያ "ቅማንት አማራ እንዳልሆነ ይታወቅልን!" አሉ፡፡ "አፄ ቴዎድሮስ ቅማንት እንጂ፣ አማራ አይደለም" የሚለው ቅጥፈት ግን ገራሚ ነበር፡፡ እርግጥ ወያኔዎች፥ ቀደም ሲል፣ የአማራን ስነልቦና ለማቁሰል፤ ካሳን የመዝረፍ ሙከራ ያደረጉት በቀጥታ "አፄ ቴዎድሮስ ትግሬ ነው" በማለት ነበር። ነገር ግን፥ ይህ እንቶፈንቶ ህወሓትን መሳቂያና መሳለቂያ ከማድረግ ውጭ አንዳች ነገር አልፈየደም! መቼም ሰዎቹ ለአማራ አይተኙምና በሌላ በር፤ በቅማንት በኩል መጡ፡፡

የሆነ ሆኖ አፄ ቴዎድሮስ[462]፣ ከአፄ ልብነ ድንግል ጀምረን ስንቆጥር፤ 11ኛው ትውልድ ላይ በክብር ተቀምጠው እናገኛቸዋለን። ይህም ሀረግ በአባታቸው በኩል ያለው

---

[460] Quirin, James. 1998.
[461] Quirin, James. 1998, p. 219.
[462] 1) ኢንጂነር ታደሰ ብጡል፡ 2007 ዓ.ም. ገፅ 9፤ *አፄ ቴዎድሮስ እና ልዑል አለማየሁ፡፡*
2) እርቅይሁን በላይነህ፡ 2006 ዓ.ም፡ ገ. 44፤ *የኢትዮጵያ ታሪክ፡ ከኢማም አሕመድ እስከ ዐጤ ቴዎድሮስ፡፡*
3) ጳውሎስ ኞኞ፡ 1988 ዓ.ም፤ *አጤ ቴዎድሮስ፡፡* አዲስ አበባ፡፡
4) *ገሪማ ታፈረ፡ አባ ታጠቅ ካሳ የቋራው አንበሳ፡፡*
5) Rassam, Hormuzd 1869. *Narrative of the British mission to Theodore, king of Abyssinia; with notices of the countries traversed from Massowah, through the Soodân, the Amhâra, and back to Annesley Bay, from Mágdala 1826-1910.*

ሲሆን፣ ከአፄ ልብነ ድንግል ጀምሮ የተዘረጋው የዘር ሰንሰለት የሚከተለው ነው፡- አፄ ልብነ ድንግል፣ አቤቶ ያዕቆብ፣ ገራም ፋሲል፣ አፄ ሱስንዮስ፣ አፄ ፋሲል፣ እመቤት ሰብለ ወንጌል፣ ደጃዝማች አንስጤ፣ ደጃዝማች ኤልፍዮስ፣ ደጃዝማች ወልደ ጊዮርጊስ፣ ጌታው አቶ ኃይሉ፣ አፄ ቴዎድሮስ፡፡ ይህንን የአባት ሀረግ፣ ኢ/ር ታደሰ ብጡል እና ሌሎች ምሁራን ምንጭ እያጣቀሱ ከመፃፋቸውም በላይ፤ አፄው ራሳቸው "የኮሶ ሻጭ ልጅ እንጂ የነገስታት ዘር አይደለም" የሚለውን አሉባልታ ለማረም፤ ራሳም ለተባለው የእንግሊዝ ልዑክ የነጋሲ ዘር-ሀረጋቸውን መዘውለታል። ጳውሎስ ኞኞም፣ ካሳ የኮሶ ሻጭ ልጅ የተባሉት በእናቱ ጠላቶች የፈጠራ ወሬ እንደነበር በመፅሀፉ አስፍሯል። የአቶ ገሪማ ታፈረ መፅሐፍም የካሳ እናት (ወ/ሮ አትጠገብ) እንኳን ከድሀ ቤተሰብ ልትወለድ ጭራሽ የገዢ መደብ ልጅ መሆኗን ጠቁመዋል። ባጭሩ ካሳ በእናቱ በኩልም የራስ ወዳጆ (የአትጠገብ አያት) ዘር ነው። ስለዚህ፥ ካሳ በናቱም ባባቱም የመኳንንት ዘር ሐረግ እንጂ፣ ዛሬ የህወሓት ቡችሎች እንደሚሉት "የጭቁኑ የኮሶጌ ቅማንት" ዘር አልነበረም! ይህንን የሚያጠናክር ያህል ሆርሙዝ ራሳም የተባሉ የአፄው እስረኛ በመፅሀፋቸው እንዲህ ይላሉ፡- "አስተርን እንደፃፈው እናትየዋ ኮሶ ሻጭ መሆናቸውን ለማጣራት ሞክሬ ነበር። አንድም ሰው ኮሶ ሲሸጡ አይቻለሁ የሚል ምስክር አላገኘሁም። ያነጋገርኳቸው ሁሉ የሚነግሩኝ የባላባት ዘር መሆናቸውን፡ አባቶቻቸውም የአማራ ሳይንት ራስ መሆናቸውን ነው… በአበሻ ውስጥ ታላላቅ ከሚባሉት ሰዎች ዘር መወለዳቸውን ነው ያጣራሁት" ብሎ አስፍሯል፡፡ እዚህ ላይ ግን የፕሮፖጋንዳው መስመር ጻረ አማራ መሆኑን ለማሳየት እንጅ የቴዎድሮስ ቅማንት ወይም አማራ መባል ትልቅ ቁምነገር ሆኖ አይደለም፡፡ ዞሮ ዞሮ ቅማንት የአማራ ህዝብ አካል ስለሆነ አማራው ቴዎድሮስም የራሱ ነውና፡፡

ለማጠቃለል ያህል ቅማንት ከአማራ የተለየ የራሱ፣ የቅማንት የተባለ ስነልቡናም፣ ታሪክም ወይም ሌላ ማንነት የለውም፡፡ የቅማንት ማንነት ራሱ የአማራው ማንነት ነው፡፡ ለምሳሌ የቅማንት ዘፈኖች ተብለው የሚወጡትንም ብናይ የአማራው ባህል የጎንደር ዘየ ነው፡፡ ሌላ ነገር የለውም፡፡ በታሪክም አማራና ቅማንት ተብሎ የተፈጸመ በደል የለም፡፡ ነበር ተብሎ በትግሬ ፋሽስቶች እና በአንዳንድ ህሊናቢስ ቅማንት ቅጥረኞች የሚራገበው በደል የእውነተኛው ታሪካዊ ገጽታ ግልባጩ ነው፡፡ ቅማንት በአማራ ተበደለ የሚለው የትግሬ ፋሽስቶች የፈጠሩት ነጭ ወሬ ነው፡፡

እንግዲህ አማራ እንደ ህዝብ ከባድ የሆነ ጊዜ ውስጥ፣ ህልውናው ፈተና ውስጥ የወደቀ ህዝብ፤ እናም ይሄንን ለመቀልበስ ትግል እያካሄደ ያለ ህዝብ ነው፡፡ በዚህ ትግሉ ውስጥም ዋና ጠላት፣ የጠላት ቅጥረኛ እና እንቅፋት የሆኑ አካላት ኢጋጥመውታል፣ ገናም ያጋጥሙታል፡፡ ህወሀት ደመኛ ጠላቴ ነው ብሎ አስምሮበት እየተንቀሳቀሰ ባለበት በዚህ ሰአት ከህወሀት ጎን የሚሰለፍ ማናቸውም አካል ወዲያውኑ የአማራ ጠላት፣ የጠላት ቅጥረኛ እና እንቅፋት ይሆናል፡፡ ከህወሀት ጋር የቆመ አካል በአማራ ትግል መዝገበ ቃላት ውስጥ ደመኛ እና የደመኛ ቅጥረኛ ተብሎ ይመዘገባል፡፡ አማራ በዚህ በተከፋበት ሰአት የሚደረግበትን ክህደት መቸም ቢሆን በበጎ ያስታውሰዋል ብሎ የሚጠብቅ ካለ የዋህ ነው፡፡ ቅማንትም ሆነ ማንም በዚህ ለአማራ ፈተና በሆነበት ወቅት ከአማራ ጠላት ጋር መሰለፉ ለወደፊቱ ትውልድ የሚተርፍ መቃቃርን ይፈጥራል፡፡ በዚህም በቅማንት ስም

የሚንቀሳቀሱ ወገኖች አማራውን ቀን ጣለው ብለው እንደከዱት ከወዲሁ በብዙ ወገኖች ላይ ቅሬታ ፈጥሮ ያለ ነገር ነው፡፡ አማራን አጠፋለሁ ብሎ ከሚንቀሳቀሰው ህወሀት ጋር ተሰልፎ የአማራ ጓደኛ ሊኮን አይቻልም፡፡ አጥፊውን ያገዘ ራሱም አጥፊ ነውና፡፡ ስለዚህ በቅማንት ስም ልባቸውን አሳውረው የሚንቀሳቀሱ በጥባጮች ህዝባችን ለዘለአለሙ በሁለት ተከፍሎ ቀየሜታ ውስጥ እንዲቀር መተባበራቸውን ማቆም አለባቸው፡፡ አማራ ፋሽስት ህወሀትን ማሸነፉ እና የነጻነት ጮራን በቤቱ በርና መስኮቶች ፍስስ ብላ ማየቱ አይቀርም፡፡ ከዚህ አጥፊ ቡድን ጋር የተሰለፈ ማናቸውም አካልም በከፉ ቀን ከህዲ ተብሎ መወሰዱ ስለማይቀር በኋላ ቀየሜታ ነው ትርፉ፡፡ ህወሀት አማራ በሚያሸንፍበት ጊዜ ዛሬ በል በል እያለ ህዝብ እንዲያምሱ ለሚልካቸው በጥባጮች ሊደርስላቸው አይችልም፡፡ ስለሆነም በቅማንት ስም ከራስ ወገን ጋር ደም መቃባት እና የከህደት፣ የባንዳነት ስራ መስራት ለኋላው አለማሰብ ነው፡፡ ከዚህ አንጻር በቅማንት ነን ባዮች በኩል ቢታሰብበት እጅግ ጠቃሚ ነው፡፡

ከዚህ ውጭ ግን የቅማንትን ማንነት የማበልጸግ እና የማሳደግ እንዲሁም የመንከባከብ ስራ የአዲሱ የአማራ ትውልድ እንቅስቃሴ አንዱ አካል ነው፡፡ በአማራ ምድር ውስጥ ያሉት ነባር ማህበረሰቦች (የአማራ ክፍሎች) የአማራ ሀብትና በረከት እንደሆኑ ሊሰመርበት ይገባል፡፡ ከዚህ አንጻር ለመጭው ጊዜ መልካምነት ሁሉም አንድ ላይ ቆሞ የጋራ አጥፊ የሆነውን የትግሬ ፋሽስት ቡድን ከፉ ሴራ ማጥፋት አለበት፡፡ ነገር ግን በአሁኑ ሰአት አማራ የቅማንትንም ሆነ የማንንም ልዩ ማንነቴ ይከበርልኝ ለሚል ጥያቄ መልስ የሚሰጥበት ጊዜ አለመሆኑ ሊሰመርበት ይገባል፡፡ አማራ ለራሱ ችግር ላይ ወድቆ፣ የራሱን ጥያቄ መልስ እንዲያገኝ እየታገለ ባለበት ሰአት እዚያው ውስጥ ሌላ የጎንዮሽ ጥያቄን ሊመልስ አይችልም፡፡ ስለሆነም አማራ አሁን መልስልኝ ተብሎ የሚጠየቅበት ሳይሆን ከጎኑ ሆነው ሊያግዙት የሚገባበት ምዕራፍ ላይ ነው፡፡ ማናቸውም ጥያቄ ከነጻነት በኋላ ይደረስበታል፡፡ ለራሱ ችግር ላይ ያለ ህዝብ ላይ ሌላ ተጨማሪ ችግር ቢፈጥሩበት እንደከዱት ይቆጠራል፡፡

የኦሮሞ ችግር

ኦሮሞ (አሁን በተከለከለው የጥንት ስያሜውም ጭምር) ማለት በራሱ በቋንቋው መጻተኛ፣ ስደተኛ፣ እንግዳ፣ ባዳ ማለት ነው፡፡ ኦሮሞ የሚለው ቃል መነጨበት የተባለውም ኦርማ የተባለ ቃል ትርጉሙ በተመሳሳይ ስደተኝነትን የሚያመለክት ነው፡፡ ከከብት አርቢነታቸው ጋር የተገናኘ ነው፡፡[463] ቀደም ብለን እንዳየነው የዛሬው ኦሮሞ በእርግጥ ኦሮሞ ሳይሆን በባህላዊ ግንኙነት እና ማኅበራዊ አሰፋፈር ወደ ኦሮሞአዊነት የተቀየረ አማራና ሌላ ነባር ህዝብ ነው፡፡ ማለትም ኦሮሞ ባህላዊ ስብስብ እንጅ ሙሉ በሙሉ የዘር ስብስብ አይደለም፡፡ በሌላ አገላለጽ ኦሮሞ ባህልን እንጅ ደማዊ ማንነትን እምብዛም አያመለክትም፡፡ ለዚህ ማረጋገጫው ጃይኔን ቆርኔሌስ እንደተመለከተው

[463] Jaenen, Cornelius J. 1956, 172. The Galla or Oromo of East Africa. Southwestern Journal of Anthropology, 12, 2, 171-190. The University of Chicago Press.

ኦሮሞዎች በቁመና ሶማሊዎችን ይመስላሉ የሚሉ እንዳሉት ሁሉ ሴማዊያንንም የሚመስሉ አሉ የሚሉ አሉ፡፡[464] ይህም አባባል የሚመራን ኦሮሞ ከዘር ማንነት ይልቅ ባህላዊ ስብስብነትን የሚያንጸባርቅ ነው ወደሚለው አቅጣጫ ነው፡፡ ይህም ማለት ጥንት አማራ የነበሩና ሌላ ነባር ህዝብ የነበሩት ናቸው በኦሮሞ *ሞጋሳ* ባህል የኦሮሞ ማንነት ተጭኖባቸው ዛሬ ኦሮሞ ነን እያሉ ያሉት፡፡ ጃይኔን ቆርኔሌስ አክሎም ኦሮሞዎቹ ራሳቸው ከእስያ ወደማዳጋስካር ከዛም ወደምስራቅ አፍሪካ እንደገቡ ይናገራል፡፡ ለዚህም መላምታቸው ደርባን ማለት አሁን በዚህ አለፉ ማለት ነው፣ ኬንያ ማለት የእኛ ማለት ነው፣ ሞምባሳ ማለት የግጦሽ መሬት ማለት ነው እንደሚሉ፤ ቁርጥራጭ ሰነዶችም ይህን መላምት እንደሚደግፉ፤ ማለትም ኦሮሞዎቹ በኤደን ባህረ ሰላጤ ከገቡ በኋላ ነባሮቹን የባንቱ ህዝቦች በማባረር ወይም በመዋጥ ተቀላቅለዋል፤ የኤጅ-ግሬድ ስርዓትንም ከባንቱ ነው የወረሱት፤ ወደ ኢትዮጵያ የገቡት በ1537 እ.ኤ.አ ነው፡፡[465]

ኦሮሞዎቹ የራሳቸውን ባህል በሌላው ላይ መጫን ብቻ ሳይሆን ራሳቸው የአማራው ባህል የተቀበሉበትም ሁኔታ ተስተውሏል፡፡ የአማራን ብሄረተኝነት ለመቋቋም ገሚሶቹ እስላም ሆኑ፤ የተቀሩት ክርስቲያን ሆኑ፤ በአጠቃላይ የአማራውን አኗኗር ተማሩ፡፡[466] ይህ ግን በተወሰነ መልኩ ትክክል ቢሆንም የኦሮሞን ህዝብ ቀደምት አማራነት እና ነባር ሌላ ህዝብነት አይለውጠውም፡፡ ምክንያቱም አማራው በአስተማማኝ ተጽእኖ መፍጠር በሚችልባቸው ቦታዎች ብቻ ስለሆነ ኦሮሞውን አማራ ያደረገው፡፡ ለዚህ ማሳያው የብላክረስት ሄክተር እይታ ነው፡፡ እንደ ሄክተር እይታ በአርሲ ኦሮሞና በሸዋ ቱለማ ኦሮሞ መካከል ልዩነት አለ፡፡ የሸዋ ቱለማ ኦሮሞ ከአማራው ጋር ባዳበረው የቆየ ግንኙነት የተነሳ የአማራውን ፖለቲካዊ፣ ወታደራዊ እና መሰል ባህል ወርሷል፡፡ በ19ኛው መቶ ክፍለዘመን መገባደጃ ላይ በተደረገው አገር የማጠቃለል ስራም ተሳትፎው የጎላ ነው፡፡ ስለሆነም በ Haberland (1963:776) ገለጻ "ኪቃኛ ተናጋሪ አማራ" ይባላል፡፡ በተቃራኒው የአርሲ ኦሮሞ በቀላሉ ስላልገበረና ብዙ ስለተዋጋ የልዩነት መስመር ይዞ ቆይቷል፤ ይሄንም የልዩነት መስመር ይዞ በመቆየቱ የሰሜንና የደቡብ ለሚባለው ፖለቲካዊ አሰላለፍ ሚና ተጫውቷል፡፡[467]

ሁሉም ኦሮምኛ ተናጋሪዎች በዘር ኦሮሞዎች አይደሉም፡፡ ለምሳሌ ሳይንት ላይ በወረራ መጥተው ሰፍረው የነበሩት ኦሮሞች ተብለው የሚጠሩት የሀማቲክ ገጽታ እንጅ ልክ እንደ ቦረናና ደቡብ ኦሮሞዎች የኔግሮ ደም አይታይባቸውም፡፡ ስለሆነም የኦሮሞ የአካላዊ ገጽታና ቁመና የተለያየ መሆን ከ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት የነበረውን ምንጫቸውን ምስጢራዊ ያደርገዋል፡፡ በምስራቅ በኩል የመጡት ከባህር ማዶ እንደመጡ ይታመናል፡፡ ለምሳሌ ሀረር የአረብ ተጽእኖ ያለበት ነው፡፡ እንዲያውም ጣልያኖች ያተሙት የሀረር የጽሁፍ ቋንቋ አለ፡፡ ይሄም ቋንቋ የአማርኛና አረብኛ ድቅል

---

[464] Jaenen, Cornelius J. 1956, 176.
[465] Jaenen, Cornelius J. 1956, 176.
[466] Jaenen, Cornelius J. 1956, 177.
[467] Blackhurst, Hector 1980, p.55-56.

ውጤት ነው፡፡[468] የገዳ ስርዓት ራሱ የባንቱ የግዝረት ስርዓት እንጅ ከጅምሩ የኦሮሞዎች አይደለም፡፡[469]

የሸዋ ከፍተኛ ቦታዎች የአማራ ምድር መሆናቸውን፣ አማሮቹ ኦሮሞ ቆላማና ረባዳማውን አገር ሲወርባቸው ወደላይ ወጥተው ተሰባስበው የቀሩበት መሆኑን፣ በኋላም ኦሮሞ ራሱን ከፍተኛ ቦታዎችን እንደወረረባቸው እና በ18ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በእነ ሳህለ ስላሴ ዘመን የማስመለስ ስራዎች እንደተሰሩ ይጠቅሳል፡፡[470] የአማራው ፊውዳል ስርዓት እየተለወጠ አማራው ከዛ እየወጣ ነበር፡፡ ንጉሱ ይሄንን የአማራውን ስርዓት በመናድ ላይ ነበሩ፡፡ በቆየው የአማራ ስርዓት ገዥና ተገዥ እጅግ የተሰናሰሉ ናቸው፡፡ ተከታዮች ለገዥዎቻቸው ይዋጋሉ፣ ይሞታሉ፤ ገዥዎችም ከተከታዮቻቸው የላቀ ህይወት የላቸውም፡፡ ለምሳሌ ራስ ሀይሉ በዚህ ሳቢያ አምጸው ተሸነፉ፤ ራስ አያሌው ብሩም ከህዝብ ፊት እንዲርቁ ተደረገ፤ መንስኤው የንጉሱን የለውጥ እርምጃዎች መቃወም ነው፡፡ በዚህ የአማራው ስርዓት መፍረስ ግን ግላዊ ነጻነት ያለው ወጣት እየተፈጠረ ነው፡፡ የወደፊቱ የአገራቸው ሁኔታ በእነዚህ አዲስ ባህል እያሳዩ ባሉ ወጣቶች ላይ ስለሆነ “የተለየ ክትትል” ያስፈልጋቸዋል፡፡[471] ወዲያው ግን ኢትዮጵያ በኢጣልያ እጅ ስትወድቅ የኦሮሞ ወጣቶች ሌላ አጀንዳ ያዙ፡፡ “በ1941 እ.ኤ.አ [ኦሮሞዎች] የንጉሱን አርበኛ ኃይል ለመቀላቀል እምቢ ብለው ለመገንጠል ተንቀሳቀሱ፤ ለዚህም የእንግሊዝ ድጋፍ ነበራቸው፡፡”[472]

የኦሮሞ ችግር ኢትዮጵያን በአገርነት ከሌላው ህዝብ ጋር አብሮ ለመኖር ካለመቀበል፤ በወረራ የተያዘውን መሬት አጠቃሎ ኦሮሞ የሆነች ኢትዮጵያን ከመመኘት ይጀምራል፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኞች ኢትዮጵያን ኦሮሞ ካላደረጉ ምንም ነገር ቢደረግላቸው የሚረኩ አይመስልም፡፡ የኦሮሞ ሊቃን “ኢትዮጵያዊነትን ከተቀበልን ሁልጊዜም ሰፋሪነታችን እየተወሳ ሰላምና መረጋጋት አናገኝም” ብለው ማሰባቸው ኦሮሞንም ኢትዮጵያንም ጎድቶአል። በዚህም ባህርይው የኦሮሞ ፖለቲካ ለሌሎች ኢትዮጵያን ማስተማመኛ የማይሰጥ ይልቅም የስጋት ምንጭ ሆኖ ይታያል፡፡

አንድ ምሳሌ[473] ብንጠቅስ በአማራ ምድር ሳይንት “ኦሮምያ ዞን” በሚል በተፈጠረው አስተዳደር ውስጥ የሚኖሩ የሳይንት ነዋሪዎች ሁሉም አማርኛን አቀላጥፈው ይናገራሉ፡፡ ነገር ግን አማሮች ኦሮምኛ አይችሉም በሚል ፈሊጥ በመንግስት የሲቪል ሰርቪስ መስሪያ ቤቶች አይቀጠሩም፡፡ በዚህም የተነሳ የሲቪል ሰርቪስ ሰራተኞች የሚመጡት ከ“ኦሮምያ ክልል” ነው፡፡ ከ“ኦሮምያ ክልል” መምጣታቸው ብቻ አይደለም

---

[468] Allen, W. E. D. 1943, p. 111-12. Ethiopian Highlands. The Geographical Journal,101,1, 1-1. Geographicalj
[469] Jaenen, Cornelius J. 1956, 178.
[470] Buxton, D. R. 1949. The Shoan Plateau and Its People: An Essay in Local Geography. The Geographical Journal, 114,4/6, 157-172. Published by: geographicalj
[471] Sandford, D. A. 1936, p. 190. Ethiopia: Reforms from within versus Foreign Control. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1931-1939), 15,2,183-201
[472] Jaenen, Cornelius J. 1956, 177.
[473] በ2008 ዓ.ም. ከአቶ ሙሉቀን ተስፋው ጋር የተደረገ ቃለምልልስ፡፡

ችግሩ፡፡ እነዚህ ሰራተኛ ተብየ ኦሮሞዎች የትምህርት ማስረጃቸው የሀሰት መሆኑም ጭምር እንጅ፡፡ ከኦሮምያ ክልል በሀሰት የትምህርት ማስረጃ አማራን ለመውረር የሚላኩ አማራን ኦሮሞ የማድረግ እንቅስቃሴ ልኡካን ናቸው፡፡ በ2008 ዓ.ም ሶስት ወረዳዎች ላይ በተደረገ ማጣራት የሚገርም የሀሰት የትምህርት ማስረጃ ተገኝቷል፡፡ ባቲ ወረዳ 76፤ ዳዋ ጨፋ ወረዳ 90፤ ሰንበቴ ወረዳ 70 የሀሰት የትምህርት ማስረጃ ያቀረቡ ኦሮሞዎች ተቀጥረው ተገኝተዋል፡፡ ለአብነት ያህል ዳዋ ጨፋ ወረዳ ውስጥ በነቀምቴ መምህራን ኮሌጅ ስም ተሰርቶ ከመጣ የትምህርት ማስረጃ ውስጥ 42ቱ ሲጣራ ትክክለኛው 3 ብቻ ሆኖ ተገኝቷል፡፡ በዚህ ስሌት መሰረት በኦሮሞነት ተመልምለው ወደ አማራ ምድር ከሚላኩ ኦሮሞዎች 93% የሚሆኑት በሀሰት የትምህርት ማስረጃ ይቀጠራሉ ማለት ነው፡፡ ይህ እንግዲህ አማራው በራሱ አገር የትምህርት ማስረጃውን ይዞ በስራአጥነት ሲንገላታ የኦሮሞ ተወላጆች ኦሮሞ በመሆናቸው ብቻ በሀሰት የትምህርት ማስረጃ ይቀጠራሉ፡፡ ሌላው አስገራሚ ነገር የትምህርት ካሪኩለም ራሱ በኦሮምኛ ሆኖ ተማሪዎች የሚማሩት ስለኦሮምያ ነው፡፡ ስለአማራ አገር ምንም አያውቁም፡፡ ከላሊበላ ይልቅ ስለሶፍ ኡመር ዋሻ ነው የሚማሩት እና የሚያውቁት፡፡ ታሪክም ሆነ ምንም ነገር ሲማሩ የኖሩት ስለኦሮምያ ብቻ እንጅ ስለ "ሳይንት" አይደለም፡፡ አንድ "ሳይንቴ" ልጅ ከ"ሳይንት" ይልቅ ኦሮምያን እንዲያውቅ ተደርጎ ነው የሚያድገውና የሚማረው፡፡ የአማራን አንድ "ዞን" ህዝብም ከአማራነቱ ነጥሎ ሙሉ በሙሉ ኦሮሞ የማድረጉ ሂደት በዚህ መልክ በተጠናከረ ሁኔታ መቀጠሉን እናያለን፡፡ ይሄም አማራን አዳክሞ የማጥፋቱ አጀንዳ አንዱ ክፍል ነው፡፡

የኦሮሞ ብሄረተኞች ከትግሬ ብሄረተኝነት ጋር በመጣመር የአማራ ህልውና ስጋት ሆነው ቆይተዋል፡፡ ኦሮሞው ብሄረተኛ በተለይ ለአማራው የተለየ ችግር ነው፡፡ ቀደም ባሉት ምእራፎች እንዳየነው ኦሮሞ አሁን የሰፈረበት መሬት የአማራ እና ሌሎች ነባር የኢትዮጵያ ግዛት አካል የነበሩ ናቸው፡፡ በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጥቶ በወረራ የያዘውን መሬት እንደራሱ አድርጎ ከመቀጠሩ በሻገር አሁን የተረፈችውን የአማራ ግዛት እንኳ ለመዋጥ ይመኛል፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኞች ይህንን በወረራ የያዙትን መሬት እንደራሳቸው ቅድመ ባድማ በመቁጠር አማራውን የማፈናቀል እና የመጨፍጨፍ ስራ ሰርተዋል፡፡ አሁንም የበለጠ እየተዘጋጁ ነው፡፡ እነሱ የሚያዩት ሽፋፋ የታሪክ መነጽር እስካሁን በአማራ መነጽር ታይቶ ከሹፍ መሆኑ ተነግሯቸው ስለማያውቅ ያዩትን ቦታ ሁሉ የሚያገኙ እየመሰላቸው ብዙ ችግር ሲፈጥሩ ቆይተዋል፡፡ ኦሮሞ አሁን የያዘውን የመገንጠል አጀንዳ የማያነሳ ከሆነ ምናልባት የምስራቅ አፍሪካው ትልቁ ችግር በአማራና ኦሮሞ መካከል ነው የሚሆነው፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኞች በግፍ የተወረረውን የአማራ አንጡራና ታሪካዊ ሀብት የራሳቸው ነጻ መንግስት የማድረግ አስተሳሰብ ካልቆመ አማራውም የአባቶቹን ይዞታ ወደ ማስከበር ተገዶ ይገባል፡፡

እናም በዚህ ረገድ አማራ ከእስራኤል ይማራል፡፡ እስራኤላዊያን ከ2000 አመታት በኋላ በግፍ የተያዘባቸውን ቦታ አስመልሰው የአይሁድ (እስራኤል) መንግስት መመስረት ችለዋል፡፡ አማራው ደግሞ እስራኤላዊያን ከ2000 ዓመት በኋላ ማስመለስ ከቻሉ የዛሬ 300 ዓመትና 400 ዓመት በግፍ የተያዘበትን ቦታ የማስመለስ ሙብት አለው፡

፡ አራት መቶ ዓመት ከሁለት ሽህ አመታት ጋር ስትወዳደር ትናንት ናት፡፡ ስለሆነም የኦሮሞ ብሄረተኞች ራሳቸውን እንደማንኛውም ኢትዮጵያ በህግ አስገዝተው ለመኖር ፍላጎት እስካላሳዩ ድረስ አማራው ታሪኩን ወደማስከበር ይገባል ማለት ነው፡፡ አማራው ታሪኩን ሲያስከብርም ኦሮሞ በወረራ የአማራ መሬት ላይ እንደሚኖር በሁለቱም ወገን እውቅና ተሰጥቶት፤ ነገር ግን በአማራ ፈቃድ እንደሚኖር መታወቅ አለበት፡፡ መብቱ ተጠብቆለት ይኖራል፤ ግን ሰፋሪነቱ ግምት ውስጥ ይገባል፡፡

የዘር ጭፍጨፋ

የአማራውን ነባር ይዞታ ቀደም ባሉት ምእራፎች አይተናል፡፡ በዛ ቦታ ያልዳሰስነው እና የቅርብ ጊዜ መነሻ የሚሆነው ደግሞ ከጣልያን ወዲህ ያለው ነው፡፡ ጣልያን ኢትዮጵያን በወረረበት ወቅት የነበረው የአማራ መሬት ስፋትና የህዝብ ብዛት ታቴ በተባለ ሰው እንዲህ ተመዝግቧል፡፡ በጣልያን ጊዜ በ1939 እ.ኤ.አ. ህዝብ ቆጠራ ግምት አማራ የመሬት ስፋት 76 000 ስኩዌር ማይልስ፡ ህዝብ 2 ሚሊዮን፤ ኤርትራ የመሬት ስፋት 89 000 ስኩዌር ማይልስ፡ ህዝብ 1.5 ሚሊዮን፤ ሸዋ የመሬት ስፋት 25 000 ስኩዌር ማይልስ፡ ህዝብ 1,850,000፤ ጋላ-ሲዳማ የመሬት ስፋት 123 000 ስኩዌር ማይልስ፡ ህዝብ 4 ሚሊዮን፤ ሶማሊላንድ የመሬት ስፋት 271 000 ስኩዌር ማይልስ፡ ህዝብ 1 150 000፤ ሀረር የመሬት ስፋት 80 000 ስኩዌር ማይልስ፡ ህዝብ 1 600 000 ነበር፡፡[474] እዚህ ላይ የአማራውን መሬትና ህዝብ ሸዋን እና አማራን በመደመር የሚመጣ ነው፡፡ ማለትም አማራ በዛ ወቅት 3.9 ሚሊዮን ይሆን ነበር ማለት ነው፡፡ ሸዋ ውስጥ አማራ ያልሆኑ ህዝቦች ስላሉ ቁጥሩ ይሄን ያህል አይሆንም የሚል ክርክር ቢነሳ ይሄንን ሀቅ አይለውጠውም፡፡ ምክንያቱም የአማራ ህዝብ በዛ ወቅት በሌሎች ክልሎች ይኖር ስለነበር ያ ሁሉ የህዝብ ቁጥር ኢጣልያ የአማራ መንግስት ብላ በከለለችው ቦታ ቁጥር አልተካተተም፡፡ ስለሆነም የህዝቡ ቁጥር ከ3.9 ሚሊዮንም ሊበልጥ እንደሚችል መገመት ይቻላል፡፡ በሌላ በኩል ኦሮሞና ሲዳሞ አንድ ላይ ተደምሮ 4 ሚሊዮን ብቻ ነበር፡፡ ከዚህ አራት ሚሊዮን ላይ ተቀናንሶ የኦሮሞ ስንት እንደሚቀር እንግዲህ መገመት ነው፡፡ ያም አለ ይህ የአማራ ህዝብ ቁር በወቅቱ አንደኛ ደረጃ ላይ የሚቀመጥ ነበር፡፡ እንግዲህ 70 ዓመት ባልሞላ ጊዜ ውስጥ አሁን የምናየው ግን አማራ ቁጥሩ እጅግ እንዳሽቆለቆለ ነው፡፡ ወደ ትግራይ ስንመጣ ደግሞ በኢጣልያ የምስራቅ አፍሪካ አስተዳደር ክልል ውስጥ ትግሬ ወይም ትግራይ የሚባል ቦታ የለም፡፡ ትግሬ ከኤርትራ ጋር ተደምሮ በኤርትራ የኢጣልያ ክፍለ ሀገር ስር ነው የነበረው፡፡

የአማራ ህዝብ ቁጥር እንዴት እንዲህ ሊያሽቆለቁል ቻለ? መልሱ መጠነ ሰፊ የዘር ማጥፋት፣ ማፈናቀል፣ ማሰደድ እና ማደህየት ስለተካሄደበት ነው፡፡ በ70 ዓመት ውስጥ አሁን ላለበት የቁጥር መዛባት ከደረሰ በሚቀጥሉት 70 አመታት እዚህ ግባ

---

[474] Tate, H. R. 1941, 158. The Italian Colonial Empire. *Journal of the Royal African Society,* 40,159, 146-158. Oxford University Press on behalf of The Royal African Society

የማይባል ደካማ ህዝብ የመሆኑ እድል ሰፊ ነው፡፡ ጨርሶም ሊጠፋ ይችላል፡፡ ምክንያቱም በህዝብ ስብጥር በጎረቤት ህዝቦች ቁጥር መበለጥ እያነሰ ለሚሄደው ህዝብ ቀጥተኛ ጫና ስለሚፈጥር የበለጠ እያነሰና እየጠፋ ነው የሚሄደው፡፡ እና አማራው ለዚህ ለደረሰበት የህዝብ ቁጥር መዛባት ከባድ የሆነ የዘር ማጥፋት ወንጀል ተፈጽሞበታል፡፡ ጥቂቶቹን እንመልከት፡፡

በ1979 ዓ.ም Gambella People's Democratic Movement (GPDM) ተመስርቶ ደርግ ላይ ጥቂት ዘመቻዎች ቢያደርግም ነጻ መሬት መቆጣጠር ከበደው፡፡ በዚህም ከኦነግ እርዳታ ጠየቀ፡፡ ኦነግም የኦነግን አላማ ተቀብሎ "ጥቁር ኦሮሞ" ለመሆን ከተስማማ ብቻ እርዳታ እንደሚሰጠው ይጠይቀዋል፡፡ በዚህ ያልተስማማው የጋምቤላ ህዝብ ዴሞክራሲያዊ ንቅናቄም በሰሜን በኩል ትግራይን ተቆጣጥሮ ሀይሉን እያጠናከረ ለመጣው ህወሀት የእርዳታ ጥያቄ ያቀርባል፡፡ በ1989 እ.ኤ.አ ከ500-600 የሚደርሱ የጋህዴን አባላትም በህወሀት ወታደራዊ ስልጠና ተሰጣቸው፤ በዚሁ ዓመት የተደረገውን የኢህአዴግ ድርጅታዊ ጉባኤም ተካፈሉ፡፡ ይሁንና ጋህዴን በኢህአዴግ ሙሉ የድርጅትነት አጋርነት እውቅና ሳይሰጠው ይቀራል፡፡ በሌላ በኩል ጋህዴን ከተዳከመ በኋላ በሱዳን መንግስት ኢጋዥነት የቤኒሻንጉል ህዝብ ነጻነት ንቅናቄ ተመሰረተ፡፡ ይሄም ድርጅት ለኦነግ የእርዳታ ጥያቄ አቀረበ፡፡ ኦነግም ለጋህዴን የጠየቀውን ቤኒሻንጉሎች ጥቁር ኦሮሞነትን መቀበል አለባቸው የሚለውን ጥያቄ ሳይስማማበት ቀረ፡፡ አሁንም ትንሽ እንቅስቃሴ ካደረገ በኋላ ለህወሀት ጥያቄ አቀረበ፡፡ ነገር ግን ጥያቄው ተቀባይነት አላገኘም፡፡ በሌላ ወገን ሻእብያ የጦርነት አድማሱን ለማስፋት እና ደርግን ለማዳከም በሚል ባልተለመደ መልኩ ወደ ቤንሻንጉል ተንቀሳቅሶ አካባቢውን ተቆጣጠረ፡፡ የተቆጣጠረውንም ቦታ ለኦነግ አስረከበው፡፡ ኦነግ ግን ቦታውን እንደገና በደርግ እስኪቀማ ድረስ ለሁለት ወራት ብቻ ነበር የተቆጣጠረው፡፡ ኦነግ በዚህ ሶስት ወር ውስጥ ግን ንብረት ከመዝረፉና ሆስፒታል ከማቃጠሉ በሻጋር ከአሶሳ ወጣ ብሎ 300 አማሮችን በጅምላ ጨፈጨፈ፡፡[475]

ሀረር ውስጥ ትልቁ እና በጭካኔው አሰቃቂ የዘር ማጥፋት በአማራው ላይ በ1991 እኤአ ተደረገ፡፡ ግማሾቹ በጦር ተወግተው፣ ግማሾቹ ታስረውና አይናቸውን ተሸፍነው በጥይት ተጨፍጭፈው፣ ግማሾቹ ወደገደል እስከነ ህይወታቸው ተወርውረው ተገደሉ፡፡ ሌሎቹን ሰውነታቸውን በመቆራረጥ በህይወት ያሉት ዘመዶቻቸው ስጋቸውን እንዲበሉ ተደረጉ፡፡ ነፍስ ጡር እናቶች ሆዳቸው በጦር ተቀዶ ጽንሱ እንዲወጣ ተደርገው ተገደሉ፤ እናት ልጇን እንድታይ ተደረገ-- ሆዷ ተቀዶ፡፡ ወንዶች ታስረው ብልታቸው ተቆርጦ በአፋቸው ውስጥ እንዲገባ ተደረጉ፡፡ ተደፍረው በእንጨት ጦር ተሰቅዘው የተገደሉ እናቶች አሉ፡፡ መነኮሳት አይናቸው ተሸፍኖ እንዲሮጡ እና እንዲያመልጡ ተደርገው ከጀርባ በጥይት ተጨፍጭፈው ተገደሉ፡፡ ልጆቻቸው በጭካኔ የተገደሉባቸው እናቶች አብደዋል፡፡ አርሲ ውስጥ እስከቤታቸው በእሳት ተቃጥለው አለቁ፤ በጅምላ

[475] Young, John 1999. Along Ethiopia's western frontier: Gambella and Benishangul in transition. The Journal of Modern African Studies, 37, 02, 321 – 346

ተጨፈጨፉ፣ ንብረታቸው ተዘረፈ፣ ልጃገረዶች ተደፈሩ፤ የተወሰኑት ተዋግተው ወደቁ፣ የቻሉት ተበታትነው አገር ለቀቁ፤ እምነታቸውን በግድ ሙስሊም እንዲሆኑ የተደረጉ አሉ፡፡ የብሄር ማንታቸውን በግድ የቀየሩ አሉ፡፡ ጅማ በ1999 ዓ.ም ቤተ ክርስቲያን ውስጥ በጅምላ ተጨፈጨፉ፤ በ2004 እና 2005 እስከ 20 000 የሚደርሱ ተፈናቀሉ፡፡ በጉራፈርዳ እስከ 2007 ዓ.ም ድረስ በአስር ሽህዎች የሚቆጠሩ ተፈናቀሉ፡፡ ወለጋ እስከ 25 000 የሚደርሱ አማሮች ተዘርፈው፣ ተጨፍጭፈው ተባረሩ፤ ሴት ልጆች ተደፈሩ፡፡ በአፋር ተጨፈጨፉ፡፡ በመተከል 10 000 አማሮች ተጨፈጨፉ፡፡ ከ6 000 በላይ ቤቶች ተቃጠሉ፤ 60 000 በላይ ተሰደዱ፡፡ በቤኒሻንጉል ከ10 000 በላይ ተፈናቀሉ፤ ከ10 000 በላይ ተገደሉ፡፡ በምእራብ ሸዋ ቤታቸው ተቃጠለ፤ ተዘረፉ፤ ተገደሉ፡፡[476]

በአማራ ህዝብ ላይ የደረሰው ጭፍጨፋ ከአደጋው ተራፊ ወገኖች፣ ከተለያዩ ሚዲያዎች ሁሉ ስንሰማውና ስናየው የኖርነው ሀቅ ነው፡፡ ምናልባት ተጨማሪ ማስረጃ ለማግኘት በሞረሽ ወገኔ የአማራ ድርጅት አስተባባሪነት በውጭ አገር በሚኖሩ አማሮች አማካኝነት ገንዘብ ተሰብስቦ አቶ ሙሉቀን ተስፋውን በመቅጠር የምናውቀው መረጃ አንድ ላይ እንዲጠናቀር ተደርጓል፡፡ ያም የሞረሽ የመረጃና ማስረጃ ስብሰባ ውጤት በአቶ ሙሉቀን ተስፋው በ2008 ዓ.ም "የጥፋት ዘመን፡ ከ1983 እስከ 2007 ዓ.ም. በዐማራ ሕዝብ ላይ የተፈጸመ የዘር ማጽዳት" በሚል ርእስ እና በሞረሽ ወገኔ የዐማራ ድርጅት "ምጽአተ ዐማራ፡ ተገድሎና ተገዳድሎ የማያልቅ፡ ተነቅሎ የማይደርቅ" በሚል ርእስ የተለያየ ስም ተሰጥቶት በይዘት ግን አንድ ሆኖ ታትሟል፡፡ ታዲያ በጣም የሚያሳዝነው ይሄ ሁሉ ግፍ ሲፈጸም የአማራ ሊቃን በአማራነት ቆሞ ጥቃት መመከትን እንደ ነውር ቆጥረው የጥፋት ተባባሪ መሆናቸው ነው፡፡ ያው ከህልውና ጉዳይ አንጻር ዝምታ ከጠላት ጋር ትብብር ስለሆነ፡፡ ይሄው ግፍ ቀጥሎ አሁን ይሄ በሚጻፍበት ሰአት እንኳ ከቀናት በፊት በ2009 ዓ.ም አማሮች በጉራጌ-ቀቤና እየተገደሉና እየተሳደዱ ነበር፡፡ በኤሊባቦር እና በመተከል አሁንም በጅምላ እየተጨፈጨፉ ነው፡፡ በሸዋ መራቤቴ ከስምንት በላይ አማሮች ተገድለዋል፡፡

ከላይ የተዘረዘረው አማራውን እንደ ህዝብ ከማጥፋት ዘመቻ በተጨማሪ እየተካሄደ ያለው አማራን ባህሉንም ራሱንም የማጥፋት ዘመቻ ነው፡፡ አማራን ማጥፋት የወያኔ መርህ ነው---ተደጋግሞ እንደተባለውና በሰፊው እንደሚታወቀው፡፡ ህወሀት ሲነሳ አንደኛ እቅዱ አማራን ማጥፋት ሲሆን ሁለተኛ እቅዱ ትግራይን ማልማት ወይም ነጻ አገር ማድረግ ነበር፡፡ ትግራይ የምትመሰረተው በአማራ መቃብር እንጅ አማራ ሳይቀበር ትግራይን ማሳደግ ይቻላል አላሉም፡፡ ስለዚህ እቅዳቸው ሲጨመቅ መጀመሪያ አማራን ማጥፋት፤ ቀጥሎ ትግራይን መገንባት ነው፡፡ እናም በስነልቡና ረገድ አማራ ላለፉት አርባ አመታት ከፍተኛ ዘመቻ ሲካሄድበት ነው የቆየው፡፡ የአማራን ስነልቡናዊ ዋጋ ለማጥፋት ያልተደረገ ሙከራ የለም፡፡ የበታችነት እንዲሰማው፤ በታሪክ በተደረጉ ነገሮች ጥፋተኝነት እንዲሰማው፤ አማራ ነኝ ብሎ መናገርን አሳፋሪ ነገር አድርጎ እንዲያይ

[476] Moresh Wegenie Amhara Organization (MWAO), April 05, 2016. A Study Summary on the Crime of Ethnic Cleansing Perpetrated on the Amhara of Ethiopia, 1991-2016.

ማድረግ፤ በአማራነቱ የሚደርስበትን ግፍ እንዳያይና እንዲደነዝዝ ማድረግ፤ እና የመሳሰሉት ሲፈጸሙበት ቆይተዋል፤ አሁንም ተባብሶ ቀጥሏል፡፡ ይህም ሁሉ የሚደረገው በአማራ የስነልቡና መቃብር ላይ የትግሬን የስነልቡና የበላይነት ለመገንባት ታልሞ ነው፡ ፡

ይህ ሁሉ የሚሆነው አማራው ባላቸው ጥላቻና ቅናት መንፈስ ነው፡፡ አማራ ባለታሪክ ህዝብ እንደሆነ ዓለም ራስዋ ምስክር ናት፡፡ አማራ በግንባር ቀደምትነት የጥቁርን ህዝብ ታሪክ የቀየረ ነው፡፡ ጥቁር ሰው መሆኑን በጊዜው የበላይ ነን ለሚሉ ነጮች በተረገጥ ያሳየ ህዝብ ነው፡፡ ራሱን ለማስከበር ባደረገው ተጋድሎ የዓለምን ድንቅ ታሪክ በጉልህ ቀለም የጻፈ ነው፡፡ ከሞላ ጎደል የግድፈት ታሪክ የሌለው ታማኝ ህዝብ ነው፡፡ ይህ ግን አማራን ከደሙ ለሚጠላው ወያኔ የሚዋጥ አልሆነም፡፡ የአማራ የሆነን ታሪክ ሁሉ በአደባባይ ለስኳር መጠቅለያ ከማደል እስከ ቅርስ መዝረፍና ማቃጠል የዘለቀ ዘመቻ ከፍቶ ቆይቷል፡፡ የአማራን ታሪክ ማጥላላት፤ የአማራን ታሪክ ሰሪ ሰዎች ማጥላላትና መስደብ እንዲሁም ሰድቦ ለሰዳቢ መስጠት እና የተለያየ ጥላሸት መቀባት የመሳሰሉት ዋና የወያኔ ስራዎች ናቸው፡፡ ታሪኩን ምታ ጥንካሬው ይሟሽሻል የሚል ብሂል በመከተል ይህ ነው የማይባል ጉዳት አደረሱበት፡፡ የሚጨበጡና የማይጨበጡ የአማራ ታሪክ ፈርጦችን ሆነ ብለው በማጥፋት ስራ ተጠምደው መቆየታቸው የሚታወቅ ነው፡፡ አማራ የሀይማኖት ህዝብ መሆኑ በራሱ ጠላትነትን ነው ያተረፈለት፡፡ በሀይማኖት ጉዳይ ጣልቃ በመግባት ቅዱስ ቦታዎችን ከማራከስ ጀምሮ በአደባባይ በእምነት ቦታዎች ላይ መረሸን በአገራችን በጣልያን ጊዜ ብቻ የታየ ክስተት ነው፡፡ ከአረመኔም የአረመኔ ስራ ተሰራበት በአማራው ላይ፡፡ ደጀ ሰላም ላይ በጥይት ብዙ ጊዜ ተረፈረፈ፡፡ የጎንደርን እና የቅርቡን የባህርዳርን ጭፍጨፋ ዋቢ ማድረግ ይቻላል፡፡ በአጠቃላይ አማራ ላለፉት አርባ አመታት ከፍተኛ የጥፋት ዘመቻ ታውጆበት ይገኛል፡፡ ጥፋቱም እንደ ህዝብ እና እንደ ባህል ነው፡፡ አማራን ራሱን ማጥፋት እና የአማራን ባህል እንዲሁም ታሪክና ስነልቡና ማጥፋት ዋነኛ አጀንዳወች ናቸው፡፡

ህወሀት ይህንን ሲያደርግ ስናይ ጨፍ የሚያክል ሰው ከጨፍ እስከታንስ ይረግጥሀል የሚለው አባባል ትክክልነት ይሰማናል፡፡ በደርግ ጊዜ አንዱን ሰውን በስንት ትከፍለዋለህ ቢሉት የሰው ሰው፤ ሰው እና ጎርደንዲኖስ ብየ በሶስት እከፍለዋለሁ አለ፡፡ ጎርደንዲኖስ ከሰው በታች የሆነ ማለት ነው፡፡ በዚህ ምደባ ወያኔ ጎርደንዲኖስ ነው፡፡ ወያኔ ለህዝባችን ጨፍ ነው፡፡ በስንት ነገሩ ስንኩልና ጥቃቅኔ ነው! እንደቡድንም ከሰው ያንሳል፡ ፡ በተናጠልም ከሰው ያንሳል፡፡ በሁሉም ነገር ከምንም ነገር ያንሳል፡፡ ሰው ወይም በሰዎች የተዋቀሩ ድርጅቶች ያሏቸው ነገሮች ሁሉ ወያኔ የለውም፡፡ ሰውን ሰው የሚያስብል ነገር ሁሉ ወያኔ ጋር የለም፡፡ በጣም የወረደ፡ ከሰው ያነሱ ጎርደንዲኖሶች ስብስብ ነው፡፡ ከጎርደንዲኖስም ያንሳል፡፡ ጎርደንዲኖስ ወያኔ ምን ምን ይጎድለዋል ቢሉ ሞራል የለውም፡ ፡ ዘርፎ አይጠግብ፡ በቃኝን አያውቅ ሲኦል ሆድ ነው፡፡ ትልቅ ማክበር የማይነካካው ወራዳ ፍጥረት ነው፡፡ መንግስት ነኝ ይላል ግን ስራው የመደዴ፡፡ እውቀት የሚባል የለውም፡፡ ወይም የእውቀት ቀንደኛ ጠላት ነው፡፡ እስካሁን የሰወራቸው፡ የገደላቸውና ያሳደዳቸው በአመዛኙ በእውቀት የሚበልጡትን ነው፡፡ 26 ዓመት ለሚማርበት ስንት ነገር ይታወቅበታል፡፡ ጎርደንዲኖስ ግን ይኸው እንደ ድንጋይ ተጎልቶ አለ፡፡ የወደፊት

የሚባል ነገር የማይገባው፤ ያለፈ የሚባል ነገር የማያውቅ፡፡ በእንብላው ቋንቋ ስለሚመራ ዛሬ እንጅ ትናንትና እና ነገ የሌለው፡፡ የዛሬን ይኑር እንጅ ትናንት ቢደመሰስ ነገ ቢደፋ ግድ የሌለው፡፡ ክብር አያውቅ፡፡ ህዝብ አይወድ፡፡ አገር የሚጠላ እና ምቀኛ ነው፡፡ መንግስት ነኝ ይላል ግን እንደተቋም ሳይሆን እንደግለሰብ ነው የሚንቀሳቀሰው፡፡ ታማኝነት የሚባል ቃሉ ራሱ በአካባቢው የለውም፡፡ ስርቆት ህጉ ነው፡፡ እውነት እንኳን ህሊናው ውስጥ ከንፈሩ ላይ አርፋ አታውቅም፡፡ ህሊና፡ ክብር፡ የአገር ትልቅነት፡ የወደፊት የወገን እጣ ፋንታ የሚባሉ ነገሮች ሊረዳቸው የማይችላቸው ረቂቅ ጽንሰ ሀሳቦች ናቸው፡፡ የሰው አይኑ ተነቅሎ በጎሳ አይን የተተካ የጋርዮሽ ዘመን እይታ ባለቤት ነው፡፡ አንተ እንደሰው አየኝ ብለህ ታስብ ይሆናል፡፡ እሱ ግን እንደሰው አያይህም፡፡ አንተ ለሱ የሆነ ብሄር እንጅ ሰው አይደለህም፡፡ ይህ ጸባዩ ከሰው ብቻ ሳሆን ከዝንጀሮም ያሳንሰዋል፡፡ ለሚናገረውም ሆነ ለሚያደርገው ሀላፊነት የለውም፡፡ የሚሞት አይመስለውም፡፡ ጀንበር የምትጠልቅበትም አይመስለውም፡፡ ህወሀት በሁሉም መለኪያ ከሰው ያነሰ ፍጥረት ነው፡፡ ይህ ከመጤፍ ታዲያ አውርዶ አውርዶ ከራሱ ጋር እኩል አድርጎ ብቻ አልተወንም፡፡ ከራሱም አሳነሰን እንጅ፡፡ ወያኔ እስካለ ድረስ ውርደትን በብሔራዊ መልኩ፡ በብሄር ማንነት መልኩ፡ በማህበር መልኩና በግለሰብ መልኩ መከናነብ ይቀጥላል፡፡ ወያኔ ወራዳ በመሆኑ ከመጤፍ ነው፡፡ እኛንም ዘወትር ከጤፍ ሊያሳንሰን ይታገላል፡፡

በ"ህገመንግስት"[477] ሰነድ፤ ህልውናው የተካደው አማራ

የአማራ ህዝብ ጥያቄ አሁን በስራ ላይ ካለው የኢትዮጵያ "ፌደራላዊ ስርዓት" "ህገመንግስት" ተብየ ሰነድ በላይ መሆኑ ግልጽ ነው፡፡ ማለትም ህወሀት ሳይነቀል የአማራ ችግር ሊፈታ እንደማይችል የተረጋገጠ ነው፡፡ እናም ህወሀት ስለተከለው የተናጠል ተቋም መጻፍ ትርጉም የለውም፡፡ ይሁንና የዚህን እኩይ ድርጅት (አገዛዝ) ተንኮል ከራሱ "ህገመንግስት" አንጻር ማየት ይቻላል፡፡ ይህ የህወሀት ሰነድ እንዴት ባለ ሁኔታ አማራን ለጥፋት አመቻችቶ እንዳስቀመጠው መተንተን ያስፈልጋል፡፡ ይህም መሰረታዊ የህልውና ክህደት ለአማራ ከስር ነቀል ለውጥ ያነሰ ጥያቄ እንዳይጠይቅ ለማሳያነት ይጠቅማል፡፡ ህወሀት ከበረሃ ጀምሮ አማራን ለማጥፋት ሰነድ ጽፎ እየተንቀሳቀሰ እና ያንንም ሰነድ እየፈጸመ መቆየቱ ከማንም የተደበቀ አይደለም፡፡ በተለይም አገሪቷን ከተቆጣጠረ በኋላ አማራን "ህገመንግስት" ብሎ በጻፈው ሰነድ ህልውናውን ክዶታል፡፡[478]

---

[477] ይህ አንቀጽ በደራሲው ጠያቂነት በካሳሁን ገብረማርያም፤ በካሊፎርኒያ ዴቪስ የህግ ሊቅ፤ ከተዘጋጀ ጽሁፍ የተጨመቀ ነው፡፡

ይህ ከ1983 ዓ.ም የመንግስት ለውጥ በኋላ በ1987 ዓ. ም ስራ ላይ የዋለው "ህገመንግስት" አማራን አገር አልባ፤ ማንነቱም እንደ ህዝብ የማይታወቅ አድርጎታል፡፡ በዚህ ሰነድ በቋንቋ እና ምንነታቸው ባልታወቁ የብሔር ብሔርሰብነት መስፈርቶች ላይ የተመሰረቱ ክልሎች የብሔር ብሔረሰቦች እስከ የራስን እድል በራስ የመወሰን መብት ለመተግበር ተከለሉ። በሕወሃትና ጥገኞቹ አስተሳሰብ የሃገሪቱ ጨቋኝ ብሔር ተብሎ የተፈረጀው የአማራ ሕዝብ እንዲገለል ተደረገ። በመሆኑም በታሪኩ ለመጀመርያ ጊዜ የአማራ ሕዝብ በኢትዮጵያ የመንግስትነት ሕልውና ላይ የነበረውን ተሳትፎ በሕወሃት ተነጠቀ። ይህ "ህገመንግስት" ከሌላው የኢትዮጵያ ሕዝብ በተለየ መልኩ አማራ እንዳይሳተፍ አድርጓል፡፡ ኢትዮጵያ የምትባለው ሃገር በምትዋቀርበትና እንደ አዲስ አገር በምትሰራበት ሂደት አማራ ምንም ዓይነት ሚና አልነበረውም። በመሆኑም በዚህ "ሕገመንግስት" በቆመችው ኢትዮጵያ የአማራ ሕዝብ ማንነቱ፣ ሃሳቡ፣ እጣው እና የሕዝብነት ራዕዩ አልተወከሉባትም። "ሕገመንግስቱ" በይዘቱ እና በአሰራሩ የአማራን ሕዝብ በተለይ የገፋ ነው። ይህም ስርዓት አማራን ከመሰረታዊ የሕዝብነት ማንነቱ ነጥሎ ሃገር አልባ አድርጓል፡፡ በዚህም መነሾ በአማራ ህዝብ ላይ ልዩ ጥቃት እንዲፈጸም በር ከፍቷል፡፡

አማራ በተለይም መሰረታዊ የሆነው እንደ ሕዝብ የመታወቅ እና ሕገመንግስታዊ ቁመና የማግኘት መብቱ እንዲገፈፍ ተደርጓል። "የፌዴራሉ መንግስት" "ብሔር"፣ `ብሄረሰቦች"ና `ሕዝቦች" ባለቤት የሆኑባቸው ክልሎች ወይም የክልሎች ባለቤቶች የሆኑት ብሔር ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች የሚመሰርቱት መንግስት ነው ተብሎ ተቀምጧል። የሕገመንግስቱም መግቢያ "እኛ የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች…." ብሎ በመጀመር የሉዓላዊነት ባለቤቶች መሆናቸውን ያውጃል። የአማራ ሕዝብ ግን በፌዴራል መንግስቱም ሆነ የፌዴራል መንግስቱ አባላት በሆኑት የክልል መንግስታት እንደ ሕዝብ እውቅና አልተሰጠውም። በመሆኑም "እኛ የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች" በሚለው ገላጭ ሀረግ ውስጥ አማራ አልተካተተም። አማራ የሚባል ሕዝብም በዚህ "ሕገመንግስታዊ ስርዓት" ውስጥ የለም። አማራ ማንነቱ ተክዶ፤ "የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዴሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ" የምትባለው ሀገር አባልነቱንና ባለድርሻነቱን በትግሬ ፋሽዝም አማካኝነት የነጠቀችው ህዝብ ነው፡፡

"የፌዴራል ስርዓቱ" በ"ሉአላዊ ክልሎች" አባልነት የተዋቀረ ሲሆን ብሔር ብሔረሰቦች እና ሕዝቦችም የስልጣን ባለቤትነታቸውን የሚያረጋግጡትና የሚተገብሩት በክልል ባለቤትነታቸው ነው። የራሳቸውን እድል በራስ የመወሰን "እስከ መገንጠል" መብታቸውንም የሚተገብሩት በዚሁ የክልል ባለቤትነት አማካኝነት ነው። በተጨማሪም በየክልሎች ውስጥ የሚኖሩ ከሉዓላዊው የቋንቋ ቡድን ወይም ብሔር ውጭ ያሉ ሌሎች ነዋሪዎች በየክልሎቹ ውስጥ ካላቸው "ሕገመንግስታዊ" ቁመና አንጻር አገር አልባ ናቸው፡፡ የአማራ ተወላጆች ለምሳሌ በዚህ "ፌደራላዊ ስርዓት" "ክልል 3" ወይም የአማራ ሕዝቦች ክልል ከተባለው የስፍራ ክልል ውጭ ይኖራሉ። እነዚህ አማሮች በየሚገኙባቸው ክልሎች ውስጥ ያላቸው የባለቤትነት መብት ምንም ወይም "የመጤነት" ደረጃ ነው፡፡

በዚህ ስርዓት አማራ ብቸኛው ክልል አልባ ሕዝብ ነው፡፡ የ"ሕገመንግስቱ" መግቢያ (Preamble) የፌዴራል ሕገመንግስቱ በሃገሪቱ "ብሔሮች"፣ "ብሔረሰቦች"እና "ሕዝቦች" አባልነት ላይ የተመሰረተ ሲሆን፤ የእነዚህም ቡድኖች ማንነትና ምንነት በየክልል ሕገመንግስታት ላይ ትርጉም እና ፍቺ ተሰጥቷቸዋል። በመሆኑም የኢትዮጵያ "ብሔር"፣ "ብሔረሰብ" እና "ሕዝብ" ተብለው የፌዴራሉ መንግስት መስራች፣ የሉዓላዊ ስልጣን ባለቤትና በአንቀጽ 39 የተጠቀሰው የራስን እድል በራስ የመወሰን መብት ባለቤቶች የሆኑት ቡድኖች ሕልውና በየክልሎቹ ሕገመንግስት በተሰጣቸው እውቅና ላይ ይመሰረታል።

ከዚህ አንጻር የ""ኦሮሚያ" ሕገመንግስት" መግቢያ "እኛ የኦሮሞ ሕዝብ"፤ የትግራይ "ሕገመንግስት""እኛ የትግራይ ሕዝብ"፤ የአፋር ሕገመንግስት "እኛ የአፋር ሕዝብ"፣ የሶማሌ ሕገመንግስትም "እኛ የሶማሌ ሕዝብ" በሚል የክልሎቹን እና የሕገመንግስታቸውን ባለቤቶች ማንነት ያስቀምጣሉ። ቀሪዎቹ ግልጽ ሕገመንግስታዊ እውቅና በተሰጣቸው ከአንድ በላይ ቁጥር ባላቸው ብሔረሰቦች ስብስብ የተቋቋሙት ክልሎች ደግሞ ይህንኑ የሚያንጸባርቅ ባለቤትነትን አመላካች ቋንቋ በየሕገመግስቶቻቸው በብዙ ወይም በተቧደኑ ሕዝቦች ቃላት ተገልጸዋል። የሐረሪ፣ የደቡብ እና የቤኔሻንጉል ክልሎች ደግሞ "እኛ… ክልል ብሄር፣ ብሄረሰቦችና ሕዝቦች" የሚል ሃረግ ይጠቀማሉ። በተቃራኒው፣ በአስገራሚ እና በአሳፋሪ ሁኔታ የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ሕገ መንግስት መግቢያ፥ "እኛ የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝቦች" ብሎ ይጀምራል፡፡

የፌዴራል መንግስቱ አባልነት በክልል ሕገመንግስቶች እውቅና ላይ የተመሰረተ እንደ መሆኑ ከብዛት እና ሎጂስቲክ አንጻር አባላቱን ሙሉ ለሙሉ በዝርዝር መያዝ ካልቻለው ከደቡብ ክልል ሕገመንግስት በስተቀር ሶስቱ ባለብዙ ብሔረሰብ ክልሎች ማለትም ጋምቤላ፣ ቤኒሻንጉል እና ሃረሪ ክልሎች አባሎቻቸውን ብሔር ብሔረሰቦች በዝርዝር ለይተው እና ወስነው አስቀምጠዋል። ጋምቤላ የሚባለው ክልል (ጋምቤላ የሚባል ብሔር ወይም ብሔረሰብ የለም) የአምስት ብሔረሰቦች ማለትም አኙዋክ፣ ኑዌር፣ መዠንገር፣ አፖና ኮሞ ተብለው ተለይተዋል። የቤኒሻንጉል ክልል ደግሞ በርታ፣ ጉሙዝ፣ ሺናሻ፣ ማኦ እና ኮሞ ብሔረሰቦች በአባልነት እንደሚገኙበት ተገልጿል። ይህም ማለት "እኛ የጋምቤላ ሕዝቦች" ሲባል አምስቱን ብሔረሰቦች ማለት ሲሆን፣ "እኛ የቤኒሻንጉል ክልል ብሔረሰቦች" የሚለው ሃረግ በክልሉ ሕገመንግስት ተለይተው የተጠቀሱትን አምስት ብሔረሰቦች የሚመለከት ነው።

ከዚህ ዝርዝር እንደምናየው የአንድ ብሔር ክልል ተደርገው የተቀረጹት የኦሮሚያ፣ የትግራይ፣ የአፋር እና የሶማሌ ክልሎች ባለቤትነታቸው እያንዳንዳቸው ክልሉ የሚጠራባቸው ብሔር እንደሆነ ግልጽ ነው። ይኸውም ኦሮሚያ የኦሮሞ ሕዝብ፣ አፋር የአፋር ሕዝብ፣ ትግራይ የትግራይ ሕዝብ እና ሶማሌ የሶማሌ ሕዝብ ንብረቶች እንደሆነ በግልጽ ተቀምጧል። በመሆኑም በነዚህ ክልሎች በቀጥታ እና በክልሎቹ አማካኝነት

በፌዴራል መንግስቱ ሕገመንግስቶች ተድንግገው የምናያቸው የብሔር፡ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች መብቶች ባለቤቶች የኦሮሞ፣ የአፋር፣ የትግራይ እና የሶማሌ ሕዝቦች ናቸው ማለት ነው። ከዚህ በተጨማሪ የኦሮሞ ሕዝብ፣ የአፋር ሕዝብ፣ የትግራይ ሕዝብ እና የሶማሌ ሕዝብ ምን ማለት እንደሆኑ በየሕገመንግስቶቹ አንቀጽ 39 (6) ላይ ተደንግገዋል። ከዚህ በተነጻጻሪ መልኩ ከአንድ በላይ ብሔረሰቦች የሚገኙባቸው ክልሎች ደግሞ ከደቡብ ሕዝቦች በስተቀር የአባል ብሔረሰቦቻቸውን ማንነት በግልጽ ለይተው በማስቀመጥ የየክልሎቹ ባለቤቶች እና በክልሎቹም አማካኝነት በተዋቀረው ፌዴራል መንግስት የሉዓላዊነት ባለቤቶች የሆኑት ብሔረሰቦች በግልጽ ሰፍረዋል።

ከነዚህ ሁሉ የተለየ ሁኔታ ያለው የአማራ ብሔራዊ ክልል ብቻ ነው። ስያሜው የአማራ ክልል ይሁን እንጂ በክልሉ "ሕገመንግስት" መግቢያ ላይ "የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝቦች" ተብሎ የተቀመጠ ሀረግ እናገኛለን። ከዚህ በላይ እንዳየነው የአንድ ብሔር መጠሪያ እና ባለቤትነት ያላቸው የኦሮሞ፣ የአፋር፣ የትግራይ እና ሶማሌ ክልሎች ሕገመንግስቶች የየክልላቸውን "ሕዝብ" በባለቤትነት ሲያመለክቱ፥ የአማራ ክልል ግን "የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝቦች" በሚል ተገልጿል። ይህ አገላለጽ በክልሉ የሉዓላዊነት ስልጣን ባለቤት የአማራ ሕዝብ ሳይሆን የአማራ ክልል ሕዝቦች ናቸው ማለት ነው። በተጨማሪም በዚሁ መግቢያ ላይ "እኛ በአማራ ብሔራዊ ክልል የምንገኝ ሕዝቦች" የሚል አገላለጽ እናገኛለን። ይህ አገላለጽ በሌላ በየትኛውም የክልል ሕገመንግስት ላይ አይገኝም። የክልል ሕገመንግስቶቹ ከባለቤቶቹ ብሔሮች እና ብሔረሰቦች ውጭ ለማንም እውቅና አይሰጡም፣ ሕልውናቸውንም አያሳዩም። የአማራ ክልል ሕገመንግስት ግን ከዚህ በላይ የተቀመጡትን አገላለጾች በመጠቀም የክልሉ ባለቤት የሆነ የተለየ አማራ የሚባል ሕዝብ እንደሌለ እንዲያመላክት ታስቦ የተቀመጠ ነው። ይህ ተለይቶ የተቀመጠበት ምክንያት የአማራ ሕዝብ በስሙ የሚጠራው ክልል ባለቤት አለመሆኑን በግልጽ ለማረጋገጥ የሕወሃት መሪዎችና የብአዴን አጋሮቻቸው ያስቀመጡት ሕገመንግስታዊ ማነቆ ነው።

የዚህ ተጨማሪ ማስረጃ በሌሎች የአንድ ብሔር ክልሎች ሕገመንግስቶች አንቀጽ 39(6) ላይ የየህዝቦቹ ትርጓሜ ተለይቶ ተገልጿል። ምሳሌ፥ በኦሮሚያ ክልል ሕገመንግስት አንቀጽ 39(6) ላይ "የኦሮሞ ሕዝብ ማለት.... ሰፋ ያለ የጋራ ጸባይ የሚያንጸባርቅ ባህል ወይም ተመሳሳይ ልምዶች ያለው የኦሮምኛ ቋንቋ የሚናገር፣ የጋራ ወይም የተዛመደ ሕልውና አለኝ ብሎ የሚያምንና በአብዛኛው በተያያዘ መልክዓምድር የሚኖር ሕዝብ ነው" የሚል ድንጋጌ እናገኛለን። ተመሳሳይ ፍቺዎችን በአፋር፣ ትግራይ እና ሶማሌ ሕገመንግስቶች ላይ እናገኛለን። ወደ አማራ ክልል ሕገመንግስት ስንመጣ ግን በአንቀጽ 39 (7) ላይ "ብሄረሰብ ወይም ሕዝብ ማለት ቀጥሎ የተገለጹትን ባህርያት የሚያሳይ ማኅበረሰብ ነው..." በማለት የአማራን ሕዝብ ሳይጠቅስ ያልፈዋል።

ይህ ነጥብ እጅግ መሰረታዊ ነው። የአማራ ሕዝብ በራሱ ስም በሚጠራው ክልል ሕገመንግስት ውስጥ እንደ ሕዝብ አልታወቀም፣ አልተገለጸም። የኦሮሞ፣ አፋር፣ ሶማሌ እና ሃረሪ ሕዝቦች በተለይ እና ሌሎቹ በጋራ ተለይተው በስም እውቅና ሲሰጣቸው

የአማራ ሕዝብ ግን የራሱን ስም በያዘው ሕገመንግስት በፍጹም በስም አልተጠቀሰም። የክልሉ ሕገመንግስት አንድም ጊዜ "የአማራ ሕዝብ" ወይም "የአማራ ብሔር" ብሎ አይጠቅስም፣ አይገልጽም፣ እውቅና አይሰጥም፣ ሉዓላዊነትና የክልል ባለቤትነት መብት አይሰጥም። በመሆኑም የፌዴሬሽኑ አባል ብሔር ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች የፌዴሬሽኑ አባልነት መብት በየክልላቸው በተሰጣቸው እውቅና የክልል ሉዓላዊነት ላይ የተመሰረተ በመሆኑ፣ ይህ እውቅና በየትኛውም የክልል ሕገመንግስት ያልተሰጠው እና በራሱ በሚጠራው ክልል ህገመንግስት እንኳን በስም ተለይቶ የማይታወቀው የአማራ ሕዝብ የፌዴሬሽኑ አባል አይደለም። በዚህ የሕወሃት ተንኮል የአማራ ሕዝብ የራሱን ሕገመንግስታዊ ማንነት እና የኢትዮጵያዊነቱን ህገመንግስታዊ መሰረት የተነጠቀ የአሁኒቷ ኢትዮጵያ ሃገር እና ማንነት አልባ ሕዝብ ሁኗል።

ከዚህ ባሻገር በአማራ ክልል የሚገኙት የአገው እና "ኦሮሞ" ተብለው የተከለሉ ማህበረሰቦች በስም ተለይተው እውቅና እና የተለየ መብት ተሰጧቸዋል። የክልሉ ባለቤት ተደርጎ በብዙዎች አሚታሰበው የአማራ ሕዝብ ግን ሆነ ተብሎ ስሙ እንኳን እንዳይጠቀስና እውቅና እንዲነሳ ተድርጓል። የአማራ ክልል ባለቤቶችም በስም የተጠቀሱት የኦሮሞ፣ አዊ እና ኽምራ ማህበረሰቦች እና ተለይተው ያልታወቁ ሌሎች "የአማራ ክልል ሕዝቦች" ናቸው ማለት ነው። ከዚህ አንጻር ክልሉ የአማራ ብሄራዊ ክልል ይባል እንጂ በክልሉ የሚኖር ማናቸውም ማሕበረሰብ፣ ስብስብ፣ ሕዝብ ወይም ግለሰብ ባለቤት የሆነበት ክልል ነው። ከዚህ አንጻር ሌሎቹ የኢትዮጵያ ብሔሮች እና ብሔረሰቦች የየራሳቸው ሉዓላዊ ክልል ሲኖራቸው፣ የአማራ ክልል ደግሞ የጋራቸው ማናቸውም የሕዝብ ወይም የግለሰብ ስብስብ ንብረት የሆነ ልዩ ባለቤት አልባ ክልል ነው። ሶስቱ ማሕበረሰቦች በክልሉ ውስጥ የተሻለ ባለቤትነት አላቸው። ከዚያ ውጭ ያለው የክልሉ ክፍል የማንም ነው ማለት ነው። ይህ ሁኔታ መሰረታዊ የሕልውና ክህደት ነው። አማራ ማንነት እና የራሱ ክልልም ሆነ አገር የሌለው ሕዝብ ነው።

የየክልሎች ህገመንግስቶችም ለየራሳቸው ህዝብ የክልል ባለቤትነትን ሲያውጁ አማራን ግን እውቅና ነስተውታል፡፡ ለምሳሌ፡- "የኦሮሞ ሕዝብ የክልሉ የበላይ የስልጣን ባለቤት ነው፤" "የአፋር ሕዝብ የክልሉ የበላይ ስልጣን ባለቤት ነው፤" "የሃረሪ ሕዝብ የክልሉ የበላይ ስልጣን ባለቤት" ነው፤ "የሶማሌ ሕዝብ የክልሉ የበላይ የስልጣን ባለቤት ነው" ወዘተ በሚል ተደንግጓል። የጋምቤላ፣ የቤኒሻንጉል እና የደቡብ ክልል ሕገ መንግስቶችም ከላይ በተብራራው መልኩ የተለዩት ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የየክልሎቹ የበላይ ስልጣን ባለቤቶች እንደሆኑ ተደንግጓል። የአማራ ክልል ሕገመንግስት ግን በበኩሉ "የአማራ ክልል ሕዝቦች የክልሉ የበላይ ስልጣን ባለቤቶች ናቸው" በሚል ይደንግጋል። "የአማራ ክልል ሕዝቦች" ማለት ምን ማለት ነው? የአማራ ሕዝብ ማነው? ምንድን ነው ለሚለው ጥያቄ የክልሉ ሕገመንግስት ምላሽ የለውም። በመሆኑም በአማራ ብሔራዊ ክልል የበላይ ስልጣን ባለቤቶች ሕገመንግስታዊ ማንነታቸው በማይታወቅ "የአማራ ክልል ሕዝቦች" የተያዘ መሆኑ ግልጽ ነው።

ሌላው የአማራ ሕዝብ መገፋት ማረጋገጫ የሆነው የክልል ሕገመንግስቶች ይዘት ከቋንቋ ጋር የተያያዘው መድልዎ ነው። ይህን በሚመለከት የአማራ ክልል ሕገመንግስት አንቀጽ 5 (1) ላይ "በክልሉ የሚገኙ ቋንቋዎች እኩል እውቅና ይኖራቸዋል" በሚል የተቀመጠ ድንጋጌ ሲኖር ለማነጻጸር የኦሮሚያ ሕገመንግስትን ብንወስድ "ኦሮሚኛ የክልሉ መንግስት የስራ ቋንቋ ይሆናል" ብሎ ከመደንገግ ውጭ በክልሉ ስለሚነገሩ ቋንቋዎች መብት የሚደነግገው ነገር የለም። በሕገመንግስት ፍልስፍና መርሆች መሰረት በሕገመንግስት በግልጽ ያልተሰጡ መብቶች እንደተከለከሉ ይቆጠራሉ። ይህም ማለት የኦሮሚያ ሕገመንግስት በክልሉ ለሚነገሩ ሌሎች የሰጠው እውቅና ባለመኖሩ ቋንቋዎቹ በኦሮሚያ ሕገመንግስት እውቅና ተነስቷቸዋል ማለት ነው። በኦሮሚያ ክልል ውስጥ የሚገኙ በሚሊዮኖች የሚቆጠሩ አማሮች እና ሌላ ቋንቋ ተናጋሪ ሕዝቦች ለቋንቋዎቻቸው ሕገመንግስታዊ እውቅና አልተሰጠም።

የአማራ ሕዝብ ከሌሎቹ ኢትዮጵያዊያን በተለየ መልኩ የራሱን እድል በራሱ የመወሰን መብቱን የተገፈፈ ህዝብ ነው። የአማራ ሕዝብ ማንነቱን በሕወሃት የብሔር ፌዴራሊዝም የተንሻፈፈ መስፈርት እንኳን ከሌሎቹ ሕዝቦች እኩል እንዳያገኝ ከመገፋቱ ባሻገር ለራሱ ያልተሰጠው መብት በስሙ በሚጠራው ክልል ኗሪ ናቸው ለተባሉ ሌሎች ማሕበረሰቦች እንዲሰጥ ተደርጎ ክልሉም በሌሎች ማሕበረሰቦች ጠያቂነት ሙሉ ለሙሉ ሊፈራርስ የሚችልበት ሕገመንግስታዊ መርዝ እንዲቀመጥበት የተደረገ ነው። ይህንን ክፍተት ሆነ ብሎ በክልሉ ሕገመንግስት እንዲቀመጥ ያደረገው ሕወሃት ባፈቀደው ጊዜ እየተነሳ ከክልሉ ግዛት እየቆረሰ ለመውሰድ እና በውስጡ የሌሉ ልዩነቶችን በተላላኪዎቹ አማካኝነት በመፍጠር እና በማጋጋል ክልሉ ተበጣጥሶ የአማራ ሕዝብ በቋሚነት መሬት አልባ ስደተኛ ሕዝብ እንዲሆን ተጠንቶ በታቀደ ሴራ ነው።

በትግራይ ክልል የሚገኙ ከትግሬ ሕዝብ ፍጹም የተለየ ማንነት ያላቸው የኩናማ፣ ሳሆ እና ኢሮብ ብሔረሰቦች ምንም ዓይነት እውቅናና መብት ሳይሰጣቸው፣ በኦሮሚያ ክልል በሚሊዮን የሚቆጠሩ የአማራ ወገኖች እስከ መኖራቸው እንኳን ምንም ዓይነት ሕጋዊ እውቅናና የሕልውና ዋስትና ባልተሰጠበት ሁኔታ በአማራ ክልል ይገኛሉ እና ወደፊትም ይፈጠራሉ ለተባሉት ማሕበረሰቦች የተለየ መብት መሰጠቱ ሕወሃት በአማራ ሕዝብ ላይ ላቀደው የዘር ማጥፋት ስራ ሕገመንግስታዊ መሰረት ያስቀመጠበት የጥፋት ሰነድ ነው። የአማራ ሕዝብ ልክ እንደ እናት ሃገሩ ኢትዮጵያ ተበጣጥሶ እንዲያልቅ በሚልሆነ ተብሎ የተሰራ የውድመት መሰናዶ ነው። *(የካሳሁን ገብረማርያም ህግ ነክ አንቀጽ እዚህ ላይ ያበቃል፡፡)*

ለአማራ ትምህርት ሰጭ ምሳሌ፤
ካርቴጅ እንዴት ጠፋች?
ሀኒባል ሀሚል ባርካስ እንዴት ተሸነፈ? [479]

በዛሬው ቱኒዚያ የፊንቃዊያን ታላቅ ስልጣኔ ነበር፡፡ ስሙም ካርቴጅ የሚባል፡፡ ካርቴጅ የሴማዊያን ፊንቃዎች ስልጣኔ ሲሆን ካርት ሀዳሽት ነበር ዋና ስሙ፤ በራሳቸው ቋንቋ አዲስ ከተማ ማለት ነው (ካርት ከተማ ሲሆን ሀዳሽት ማለት አዲስ ማለት ነው)፡፡ ከቀይ ባህር አካባቢ ተነስተው ወደ ካርቴጅ እንደሄዱ እና የአማራ ክፍል እንደሆኑ ቀደም ብለን አይተናል፡፡ እንደ ምሁራን እይታ እነዚህ ፊንቃዊያን ለመጀመሪያ ጊዜ አልፋቤት ወይም የፊደል ገበታ የፈጠሩ ናቸው፡፡ ይህም ፊደል ከግብጽ ጋር እንደሚገናኝ እና የዛም ፊደል ፈጣሪ አማራ መሆኑን ከዚህ ቀደም በዝርዝር ማየታችን ይታወሳል፡፡ የሆነ ሆኖ ፊንቄዎች (አማሮች) ፊደል ከመፍጠራቸው በፊት በሄሮግሊፊክ ነበር ጽሁፍ የሚጻፈው፡፡ እነሱ ግን አሁን የምንጠቀምበትን የግእዝ/አማርኛ ፊደል ገበታ ፈጠሩ፡፡ ፎነቲክ ወይም አልፋቤት ከፊንቄዎች ወደ አውሮፓ እንደሄደም ሄሮዶቱስ ጽፏል፡፡ ይህንን የጽሁፍ ቴክኖሎጅ ወደ ግሪክ የወሰደውም ሰው ስም ካዳሙስ ይባላል፡፡ ከዛ ነው እንግዲህ ግሪኮችና ሮሞች ፊደል የወሰዱት እና እያሻሻሉ መጻፍ የጀመሩት፡፡ ፊንቃዊያን የእስራኤላዊያን ታላቅ ወይም ቀደምት ህዝብ እንደነበሩም ይገመታል፡፡ እነዚህ ቀደምት ባህረተኛ ህዝብ ሁለት አምላክም ነበራቸው፡፡ በአል እና ሞት የሚባሉ፡፡ ሞት ማለት የሞት አምላክ ማለት ነው፡፡ ዛሬ በአማርኛ የሞት ትርጉም በቀጥታ ከመሞት ጋር የተገናኘ ሆኖ ይገኛል፡፡ በአማራ ባህልም ሰውን የሚጠብቁት ሁለት መላእክት ናቸው፤ አንዱ መልአከ ሞት ነው ተብሎ ይታመናል፡፡ ፊንቃዎች ልክ እንደ ዛሬው አማራ ሁሉ አዲስ ቃል የሚል ይወዱ ነበር፡፡ ይሄ ጠቅላላ የሴማዊያን ባህልም ነው፡፡ አዲስ አበባ፣ አዲስ ከተማ፣ አዲስ ዘመን.... ወዘተ፡፡ ፊንቄዎች ከርት ሀዳሽት ያሉትን ስያሜ ልብ ይሏል፡፡

ከክርስቶስ ልደት በፊት በ3ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ማለቂያ ገደማ በሜዲትራኒያን ባህር አካባቢ ታላቁ የካርቴጅ ስልጣኔ ሮም የተባለ አዲስ ኃይል ተነሳበት፡፡ በጊዜው በስልጣኔ ካርቴጅ ከሮም ትበልጥ ነበር፡፡ ሆኖም ሮም አካባቢዋን ሁሉ እያስገበረች ታላቅ ኢምፓየር እየገነባች ነበር፡፡ ልቧ እያበጠ ሲመጣም የካርቴጅን ይዞታ መጋፋት ጀመረች፡፡ በተለይ በወቅቱ ካርቴጅ አዲሲቱ ካርቴጅ ብላ የሰየመችው የዛሬው

---

479 Mark, Joshua J. 2009. Phoenicia. Ancient History Encyclopedia. Kiernan, Ben 2004.The First Genocide: Carthage, 146 BC. Diogenes 203: 27-39. ICPHS; Pilkington, Nathan 2013. An Archaeological History of Carthaginian Imperialism. PhD Thesis, Columbia University; http://www.historynet.com/why-hannibal-lost.htm; Mark, Joshua J. Hannibal. Ancient History Encyclopedia.

የስፔንና አካባቢው ግዛት ላይ መተናኮስ ጀመረች፡፡ ተደጋጋሚ ጦርነትም ይደረግ ነበር፡፡ ሮም ለካርቴጅ ፈተና እየሆነች መጣች፡፡

በዚህ መሀል ሀሚልካር ባርካ የተባለ የካርቴጅ (ካርት ሀዳሽት ወይም አዲስ ከተማ) መሪ ሀኒባል የተባለ ልጅ ይወልዳል፡፡ ይህ ልጅ በኋላ በታሪክ ውስጥ እጅግ የታወቀው ጀግናው ጀኔራል ሀኒባል ነው፡፡ አባትየው ባርካም ልጁን ሀኒባልን በ9 ዓመት እድሜው "እድሜ ልኬን የሮም ጠላት ሆኘ አልፋለሁ" ብሎ በመሰዊያ ደም ቃል ኪዳን እንዲገባ አደረገው፡፡ ሀኒባል በ9 አመቱ ወደ ኢዲሲቱ ካርቴጅ (ስፔንና አካባቢው) ሄደ፡፡ ሀኒባል ሮም ካልጠፋች ካርቴጅ እንደምትጠፋ እርግጠኛ ሆኖ ነበር፡፡ "በሚዲትራኒያን አካባቢ ሁለት ሀያላን አንድ ላይ ሊኖሩ አይችሉም፤ አንዱ የግድ ይጠፋል" እያለ ያስብ ነበር፡፡ እዚህ ድምዳሜ ላይ የደረሰውም የሁለቱ ሀያላን ስልጣኔዎች የጥቅም ፍላጎት አብሮ በመኖር ሳይሆን በመጠፋፋት ብቻ የሚፈታ መሆኑን ስላወቀ ነበር፡፡ በዚህም መሰረት ሮምን ለማጥፋት ዘመቻ ጀመረ፡፡

ሮሞች ሀኒባልን በሲሲሊ በኩል በባህር ይመጣል ብለው ሲጠብቁት 50 000 የአፍሪካ ሰራዊቱን ይዞ በአልፕስ ተራሮች በኩል ተጓዘ፡፡ በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ በበረዶው የክረምት ወራት ሰራዊት ይዞ አልፕስን ያቋረጠ ብርቱ ሰው ከሀኒባል ባርካ በቀር ተከስቶ አያውቅም፡፡ ሮማዊያን ያንን መንገድ ሀኒባል ባርካ ይመጣበታል ብለው አስበውት አያውቁም፡፡ ሀኒባል ባርካ ግን አደረገው፡፡ በበረዶና በረሀብ ግማሹ ሰራዊቱ በአልፕስ ተራሮች ስር መንገድ ላይ ሞተው ቀሩ፡፡ ግማሽ ሰራዊቱን ይዞ ሰሜን ግዛተ-ሮም ገባ፡፡ ወዲያው ሮሞች ገጠሙት፡፡ ደጋግሞ አሸነፋቸው፡፡ በተለይም በሶስተኛው የፑኒክ ጦርነት ላይ ሮም ካሰለፈችው 85 ሽህ ሰራዊት ውስጥ ሀኒባል ባርካ በጥቂት ሰራዊት 50 ሽህውን አንድ ሜዳ ላይ ረፈረፈው፡፡ ሮም ከዛ ወዲህ ለረዥም ጊዜ ሀኒባል ባርካ የሚባል የቁም ቅዠት ይዟት ቀረ ይባላል፡፡

የሀኒባል አሳብ ሮም ጠንካራ የሆነችው በሪፑብሊክነት የምትገዛው አገር ሁሉ አብሯት ስለሚሰለፍ ነው፤ ስለዚህ ሮምን ከመታሁ ተባባሪ ግዛቶቿ ይበተናሉ፤ ሮምም ትጠፋለች፤ አገሬ ካርት ሀዳሽትም ያለ ስጋት ሀያል ሆና ትቀጥላለች የሚል ነበር፡፡ ነገር ግን ሮምን እጅ እንድትሰጥ ለማድረግ የኋላ ደጀን የሚሆን ሰራዊት ያስፈልገው ነበር፡፡ ለዚህም ሲል ወንድሙን ወደ እናት አገሩ ካርት ሀዳሽት ላከው፡፡ "ሮምን ልናጠፋት የድል ጫፍ ላይ ደርሰናል፤ ተጨማሪ ሰራዊት ላኩልን" ከሚል መልእክት ጋር፡፡ የካርቴጅ (ካርት ሀዳሽት) ሴኔት ግን አስገራሚ ምላሽ ሰጠ፡፡ "እኛ የሀኒባል ባርካን ጦርነት እውቅና አንሰጥም፤ የካርቴጅን ጦርነት ሳይሆን የራሱን ጦርነት ነው የሚዋጋው፤ ስለዚህ ሰራዊት አንልክም" ብለው፡፡ ይሄንን ሲወስኑ የካርቴጅን ኢምፔሪያሊስት ጥቅም ዘንግተው፤ ሀኒባል ባርካ የሚዋደቀው ለታላቅ አላማ መሆኑን ወደጎን ትተው፣ በሀኒባል ባርካ ጀግንነትና ድል ቅናትና ምቀኝነት አድሮባቸው ነበር፡፡

ወንድሙም እያዘነ ባዶ እጁን ወደ ስፔን ሄደ፡፡ ቢያንስ ስፔን ውስጥ የካርቴጅ ሴኔት ሳያውቅ የተወሰነ ሰራዊት ይዤ እደርስለታለሁ ብሎ፡፡ ነገር ግን ሳይሳካለት ቀረ፡፡

እስከመጨረሻውም ድረስ ከሀኒባል ጋር ለአይነ ስጋ አልበቁም፡፡ ሀኒባል ባርካም ዘጠኝ ዓመት ሙሉ ሮምን ሲያምሳት ቆየ፤ በቂ ሰራዊት ስላልነበረው ማጥፋት ወይም እጇን እንድትሰጥ ማድረግ አልቻልም፡፡ በዚህ መሀል አባቱ በሀኒባል የተገደለበት ሮማዊ ጀኔራል ትንሹ ስኩፒዮ የሀኒባል ባርካን የጦር ታክቲክ በመቅዳት ተጠቀመበት፡፡ ሀኒባል ባርካ ሮም በነበረበት ጊዜ ከካርቴጆች በቀዱት የዘመናዊ መርከብ ቴክሎጅ በመጠቀም በባህር አልፎ አዲሲቷ ካርቴጅን (ስፔንን) ወረረ፡፡ ስፔንን ወርሮም አልቀረ፤ ወደራሷ ወደ ካርቴጅም ዘመተ እንጅ፡፡ ይሄንን የሰሙ ምቀኛ የካርቴጅ ሴነት አባላትም ወደ ሀኒባል ሀሚል ባርካ መልእክት ላኩበት፡፡ “ካርቴጅ ሳትዋጋ ወደቀች ከሚል የውርደት ሞት ታደገን፣ ተዋግተህ የክብር ሞት እንድንሞት አድርገን” ብለው፡፡

ሀኒባል ባርካም ከዘጠኝ አመቱ ጀምሮ ያልኖረባትን ነገር ግን እድሜ ልኩን የተዋጋላትን አፍሪካዊት እናት አገሩን ካርቴጅን የክብር ሞት እንድትሞት ሊዋጋላት ከሮም ተነስቶ መጣላት፡፡ ሴኔቱ በምቀኝነት ክህደት ቢፈጽምበትም እሱ ግን የልቡን ሀዘን በልቡ ይዞ እንደሚሸነፍበት በሚያውቀው ጦርነት ተዋጋ፡፡ ከዛ በፊት ግን ለሴኔቱ “የሮም ሴኔት ለሰራዊቱ ድጋፍ ያደርጋል፣ ይደርስለታል፤ እናንተ ግን እኔን በመክዳት ካርቴጅን እንድትሸነፍ አደረጋችኋት” አላቸው፡፡

ሀኒባል ባርካ ካርቴጅ ውስጥ ከሮማዊው ስኩፒዮ ጋር ተዋግቶ ተሸነፈ፡፡ ሲሸነፍም ሴኔቱ አሳልፈው ለሮም ሊሰጡትና ማምለጫ ሊያደርጉት ሲዋዋሉ ደርሶባቸው ለሁለተኛ ጊዜ በመክዳቱ እያዘነ ሸሽቶ ሄደ፡፡ የሮማን ኢምፔሪሊያዝም ይዋጉ የነበሩ ህዝቦች ጎን ሆኖ ሲዋጋ ኖረ፡፡ ለሮም ልክ እንደቃል ኪዳኑ የእድሜ ልክ ጠላት ሆኖባት ኖረ፡፡ በኋላ የዛሬው ቱርክ ውስጥ ሮሞች ፈለጉን ተከትለው ሊገድሉት ሲሉ “ሮም እኔን በመግደሏ እንድትደሰት አላደርጋትም” ብሎ መርዝ ጠጥቶ ራሱን ሰዋ፡፡

ምቀኝነቷ አይኗን አውሮት የሀኒባልን ራእይ መረዳትና መርዳት ያቃታት ካርቴጅም ፈጽማ ከምድር ጠፋች፡፡ ፊንቄ የተባለ ህዝብም ሙሉ በሙሉ በሮም ወደመ፡ ፡ ጀኔራል ስኩፒዮ ካርቴጅን ሲያጠፋት “በአንድ ድንጋይ ላይ ሌላ ድንጋይ እስከማይኖር” ድረስ አድርጎ አሻራዋን ሁሉ ነው፡፡ የጊዜው ልእለ ሀያል ካርት ሀዳሽትም በዚህ መንገድ ጠፋች፡፡ በታውን ሌላ አዲስ ልእለ ሀያል ተረከበ፡፡ የዓለም ታሪክም በዚህ ሁኔታ ተቀየረ፡ ፡

ታዲያ ካርቴጅ እንዴት ጠፋች? በምቀኝነት፡፡ ሀኒባል ባርካ ሮም ውስጥ እያሸነፈ በሄደ ቁጥር ካርቴጅ ውስጥ የምቀኝነትና ቅናት ተራራ በእየለቱ ያብጥ ነበር፡፡ ካርቴጅ ቅናትና ምቀኝነቷን አስወግዳ ቢሆን ሮም አታስወግዳትም ነበር፡፡ ፊንቄዎች እንዴት ጠፉ? ከቅናት የተነሳ፡፡ ካርት ሀዳሽት (ካርቴጅ) ሀኒባል ባርካን ባለመረዳትና መርዳት በራስዋ ምቀኝነት ተጠልፋ ጠፋች፡፡ ያ ውስጣዊ ችግራቸው ነበር፡፡

ሌላው ውጫዊ ምክንያት ደግሞ ይሄው፡፡ ፊንቄዎች የሀይማኖት ፈጣሪዎች፣ የመጽሃፍት አባቶች፣ ፊደልን የፈጠሩ፣ ጥበበኞች፣ ዓለም የሚደመምባቸው ባህረተኞች፣ ስኬታማ ነጋዴዎች እና በዘመናቸው ተወዳዳሪ አልባ ስልጡን ህዝብ ነበሩ፡፡ በዚህም

ስኬታቸው ሁሉም ይቀናባቸው ነበር፡፡ ግሪኮች ይቀኑባቸው ነበር፡፡ ሮሞች ይቀኑባቸው ነበር፡፡ እስራኤሎች ይቀኑባቸው ነበር፡፡ ሌሎችም እንደዛው፡፡ ነገር ግን ፊደልን ለአውሮፓ የሰጡ እነሱ ናቸው፡፡ ፊንቄዎች የጠርሙስና መሰል ስራዎችን የፈለሰፉ፣ ለባህር ቀዘፋ የጸሀይን፣ የጨረቃን እና የከዋክብትን ባህርያት የተረዱ ስልጡን ህዝብ ነበሩ፡፡ ይሄ ግን ሁሉም እንዲቀናባቸው አደረገ፡፡ ከቅናትም የተነሳ እንዲነሳሳባቸው አደረገ፡፡ ጥበባቸው የምቀኞችን አይን ስቦ ዓለም በቅናት ያጠፋቸው ህዝብ ናቸው፡፡ ፊንቄዎች፡፡ ዓለም በቅናት ተነሳስቶ ያጠፋቸው ህዝብ… ፊንቄዎች!

ፊንቄዎችንና አማራን ምን አገናኛቸው? ለማሳጠር ፊንቄና አማራ ቤተሰብ ናቸው፡፡ በዝርያ (በአማራ ሴማዊ ጎን)፣ በባህል፣ በስልጣኔ፣ በጦረኝነትና በነጻ ህዝብነት፣ በጥበበኛነት፣ በሀይማኖተኛነት፣ በቅኔ እና ስነ ጽሁፍ ህዝብነት፣ በባህረተኛነት፣ በፊደል ገበታ ፈጣሪነት፣ በስነ ህዋ ምርምር ጠበብትነት እና በብዙ ነገር አንድ ናቸው፡፡ ከሁሉም አንድ የሚያደርጋቸው ደግሞ የሚጠላቸው ከቅናትና ምቀኝነት የተነሳ መሆኑ ነው፡፡ ሌላው እነሱ ያላቸውን ስለሌለው ብቻ ሊያጠፋቸው ይፈልጋል፡፡ ምነው የጠፋ ስልጣኔ እና ህዝብ ምሳሌ ማድረግ ተገቢ ነውን የሚል ይኖራል፡፡ ያልጠፋው የዛ የጥንት ሀያል ህዝብ ትውልድ ዛሬም አለ፤ በተጋድሎው ራሱን ያስከብራል ለማለት ነው፡፡ ከዚህ ጥፋት ትምህርት እንዲማርም ነው፡፡ ከዚህም በተጨማሪ የአማራ ሀኒባሎችንም መደገፍ ያስፈልጋል፡፡

አማራው ራሱን በሚጎዱ ተግባራት መሳተፉ

ናኦድ[480] እንደሚለው እነ አብተው ባይኖሩ፤ እነሐጎስ ባልረገጡን፡፡ አማራው በስቃይ ኖሮ በስቃይ እንዲጠፋ የተፈረደበት፥ በነሐጎስ ተአምራዊ ጀግንነት ሳይሆን፤ በነ አብተው ተአምራዊ የዋህነት ነው! አብተው ታከለ ከአስራ አንዱ የህወሐት የትጥቅ ትግል ጀማሪዎች አንዱ ነበር። የፀረ አማራው ትግል መጀመሩን "ያበሰሩ" ቀዳሚ ጥይቶችን ከተኮሱት አንዱ ነው፡፡ ታድያ ይሄ ምን ይገርማል? የሚገርመውማ፥ አብተው አማራ መሆኑ ነዋ፡፡ አዎ! በትግል ሥሙ ሚካኤል ተብሎ የሚታወቀው ይህ አማራ፥ “ጨቋኟ የአማራ ብሄር ህብረተሰባዊ እረፍት እንዳታገኝ” የካቲት 11 ቀን 1967 ዓ.ም ህወሐትን ከነስዩም መስፍን ጋር መስርቷል፡፡ ተረት የሚመስል ግን መራራ እውነት፡፡

ይሄ የዋህ ሰው የስሁል አማች ነበር። ስሁል ጭቆናን እንደሚታገል ነግሮት፡ ቁሳዊ እርዳታ ይጠይቀዋል፤ አጅሬም "የተጨቆነ ካለማ አብሬ እታገላለሁ" ብሎ ወደ ደደቢት እብስ፡፡ ሰውየው እርግጥ ከደርግ ውድቀት በኋላ ለምን እንደሆነ ባናውቅም ዋልድባ ገብቷል... ሰዎቹም ከድል በኋላ አማራው የትግሬ ነፃ አውጭ ስሙ እንዲገን አልፈለጉም። የአስሩን ትግል ጀማሪዎች ፎቶ በመቀሌው "ሰማእታት ሀውልት" ሲለጥፉ የ11ኛውን አማራ ግን ዳሽ አድርገውታል.... አማራ "የጀግንነታቸው" ተካፋይ በመሆኑ

---

[480] የብእር ስም ጸሀፊ፤ በአዲሱ የአማራነት እንቅስቃሴ መጀመሪያ አካባቢ እጅግ ጠቃሚ አስተሳሰቦችን ያበረከተ፡፡

ሳይቆጫቸው አልቀረም፡፡ እሱም ይህንን ጉድ ሳይሰማ በምንኩስና ሞቷል። ዛሬ ሚካኤል ወይም አብተው አማራ መሆኑን ብዙ ሰው አያውቅም።

አስደናቂው ነገር፥ እሱ ቢሞትም ከአብራኩ የወጣው ልጁ፥ የአባይ ፀሀየ ጆሮ በመሆን የቅንጅት ደጋፊ አማሮችን ማስፈጀቱን ስንሰማ ነው፡፡ ያባቱ ልጅ፡፡ የሚያሳዝነው የስጋ ልጁ ብቻ ሳይሆን፤ ብዙ የመንፈስ ልጆቹ ዛሬም ለወያኔ ምሳር፡ ቆልማማ እጀታ በመሆን ያገለግላሉ፡፡ አማራውን በትጋት ያስቆርጣሉ፡፡ አዎ! የአብተው ልጆች በርክተዋል፡፡ ከትግሬ በላይ ትግሬ፤ ከወያኔ በላይ ወያኔ ሆነዋል፡፡ እነሱ ባይኖሩ ወያኔ ጀግናውን የአማራ ህዝብ መጫወቻ ማድረግ ይችል ነበር? በፍፁም፡፡ አዎ! ዛሬ የአብተው ልጆች አማራን በማስበላት ብቻ ሳይሆን በቀጥታ በመብላት ሪከርድ እየሰበሩ ነው፡፡ ፈጣሪ ልቦናቸውን ይመልሰው.... ሌላ ምን ይባላል፡፡

የአማራውን ህይወት መራራ ያደረጉት እንዲህ ያሉት በሌላ ድርጅት የሚያገለግሉት ብቻ ሳይሆኑ የተሰራውንም የሚያፈርሱት ናቸው፡፡ ለምሳሌ በአማራ ላይ ትልቅ በደል ተብለው ከሚመዘገቡት የመላው አማራ ህዝብ ድርጅት ፈርሶ ወደመላው ኢትዮጵያ አንድነት ድርጅት መለወጡ ነው፡፡ ይህንን ካደረጉት ሰዎች በግንባር ቀደምትነት ኢንጅነር ኃይሉ ሻውል ይጠቀሳል፡፡ እንጂኔሩ በኋላ ለምን እዳፈረሰው ቃለመጠይቅ ሲደረግለት በአንድ ወገን ከኦሮሞ ስለሚወለድ እና ንጹህ አማራ ነን በሚሉት ቀየሚታ ስነበረው ነው፡፡ ሀይሉ ሻውልም "ግማሽ መንዜ አማራ ግማሽ ኦሮሞ ነኝ፥ ከሁለቱ አንዱን መምረጥ አልችልም... ሁለቱንም እኩል እወዳለሁ" ብሎ አፈዘዘን... ወደድነውም። ነገር ግን ከልጅነቱ ጀምሮ የተጣባው የበታችነት ስሜት እና የአማራ ጥላቻ በኦነግ ሸንቋሪነት ወደ ውጭ ፈሰሰ ... የሸዋውን ኮከብ የአማራውን ተስፋ ፕሮፌሰር አስራትንም ጠምዶ ያዘ... አማራውን ለማዳን የፈጠሩትን መአህድን ገዝግዞ በማፍረስ ቂሙን ተወጣ... የሳቸውን ሞት ተከትሎ በገዛ ቢሯቸው መኢአድን መሰረተ፡፡

ቃለመጠይቁን ያደረገላቸው ጋዜጠኛ አሰግድ መኮንን ሲሆን "ነፀብራቅ"[481] ባላት ትንሽዬ መፅሀፍ ስር አጠቃሎታል፡፡ ፀኃፊው ኃሉን ስለአስተዳደሩ ሁኔታ ሲጠይቀው "አስተዳደጌ የስነ ልቦና ተፅእኖ ነበረበት..." ብሎ ይመልስለታል፡፡ በወቅቱ የመዐህድ አባል በነበረበት ወቅት ስለገጠመው ችግር ሲናገርም "በመአህድ ውሥጥ ብዙ የአመለካከት ችግር የነበረባቸው ሰዎች ገጥመውኛል። አብዛኛዎቹ አጥንትና ደማቸውን እየቆጠሩ የሚኖሩ እና አማራ ነው ሰው ብለው የሚያምኑ አይነት ምሁራኖች ነበሩ" ብሎ አማሮ ይናገራል። መአህድን ወደ መኢአድ ለመለወጥ ሲነሱ የገጠማቸውን ችግር ተጠይቀው ሲመልሱ "የለውጡን ስራ ስሰራ ካማከርኳቸው አብዛኞቹ የአማራ ብሄር ተወላጆች የአምባገነንነት ስሜት የተጠናወታቸውና ባጠቃላይ አማራ አማራ የሚሸቱ ነበሩ። ስለሆነም መአህድን አታፈርስም ብለው ሊታገሉኝ ሞክረው ነበር... እነኝህ ሰዎች ትናንትም አውቃቸው ስለነበር ትግላቸው አላስደነገጠኝም። ለምን ብትለኝ ከስር መሰረት አመጣጣቸው "አማራ ብቻ ነው ሰው" ብለው ከሚያስቡት ወገን ነበሩ። ነገር ግን

[481] አሰግድ መኮንን 2002 ዓ.ም፤ ነጸብራቅ፡፡

የመከላከል አቅሙ አልነበራቸውም። ስለሆነም የነበራቸው ምርጫ ሁለት ሆነ። ከኛ ጋር መቀጠል አልያም ለቆ መውጣት። ስለሆነም ያልፈለጉት ተገልለዋል… አማራነቱን የወደደ አማራነቱን ይዞ ወጣ። ኢትዮጵያዊነቱን የወደደ ደግሞ ከኛ ጋር ቀረ" ብለው በኩራት ተናግረዋል፡፡ "አማራ ነኝ ያለው ሁሉ ኢትዮጵያዊነቱን ክዷል ማለት ነው?" ተብሎ ለቀረበላቸው ጥያቄ "… ከምንም በላይ አማራነቱን የሚያስቀድሙ ሠዎች ሥለነበሩ፤ እነዚህ ደግሞ ዲሞክራሢን ለማምጣት አይችሉምና ይወገዱ" ማለት መሆኑን ያስረዳል፡ ፡

እንጂኔሩ ""'መአህድ የተመሰረተው የአማራን የበላይነት ለማረጋገጥ ሳይሆን፣ አማራን ከሚደርሥበትና እየደረሠበት ከነበረው ጥቃት ለመከላከል ነበር። አሁን ግን አማራውን ሆን ተብሎ ተከራካሪና አስታዋሽ እንዳይኖረው ለማድረግ ድርጅቱን አፍርሰው መጠለያ አሳጡት። እኛም የመከላከሉ አቅም ስላልነበረን ትተን ወጣን" የሚሉ አሉ። እርስዎስ ይህንን ምን ይላሉ?" ተብሎ ለቀረበላቸው ጥያቄ "አማራውን የጥቃት ሰለባ አድርጎት የነበረው እራሱ መአህድ ነበር" ብለው መልሰውለታል፡፡ መዐህድን አፍርሶ መኢአድ ሲያደርግ እንዴት በአጭር ጊዜ እንደተሳካለት ሲጠየቅ "በጎንደር፣ በሳይንትና በጎጃም እኔ ራሤ በገበሬው ቤት እያደርኩ መአህድ ወደ ህብረብሄር መለወጥ እንዳለበት አሣምኘ ነበር… በየክልል ከተማው የነበሩትን አመራሮች በግል አሣምኛቸው ሥለነበር፣ የአዲሥ አበባዎቹ ደገፉም ነቀፉም ፋይዳ አልነበራቸውም" በማለት መልሷል።

ኢንጂኔሩ መዐሕድን ወደመኢአድ ለውጠዋል፡፡ በዚህም መዐሕድን አፍርሰዋል፡፡ ሌላ ክርክር የለውም፡፡ እንደ ኢንጂኔሩና አብተውም ዛሬ በአማራው እንቅስቃሴ አማራ እየመሰሉ ብዙ ጉዳት ያደረሱ እና እያደረሱ የሚገኙ አሉ፡፡ ለዛም ነው የአማራ ትግል እጅግ ከባድ የሆነው፡፡ የሚሰራ እንጅ የማያሰራ በጸጉር ልክ እየሆነ፡፡ ሰሪው ጥቂት አፍራሹ መአት እየሆነ፡፡

አጠቃላይ አገራዊ ማኅበራዊ ችግሮች

በአጠቃላይ አገሪቱ ላይ የሚንጸባረቀው አገራዊ ብስባሴ (National decadence) ለአማራው ከተጋረጠበት የህልውና አደጋ ተጫማሪ ችግር ነው፡፡ ይህ አገራዊ ብስባሴ በአሁኑ ሰአት ነባሩን የህዝብ ባህርይ ቀይሮ ወዳልተለመደ አቅጣጫ እያመራው ይገኛል፡፡ ውሸት፣ ማጭበርበር፣ ጭካኔ፣ ሌብነት፣ ተንኮል የወቅቱ የኢትዮጵያ ህዝብ ዋና ባህርያት ሆነዋል፡፡ የእምነት ተቋማት ራሳቸው ዋናው የዚህ ጠንቀኛ ባህርይ ምንጭ ሆነዋል፡፡ የኢትዮጵያ የሚባል ባህርይ (National Character) ጠፍቶ ሌላ አይነት አልባሌ ባህርይ ምድሪቷን ወሯታል፡፡ ከ1953ቱ መፈንቅለ መንግስት ማለትም በኢትዮጵያ ከ1950ዎቹ በፊት የኖረው ህዝብ ከዛ ወዲህ የተተካውን ትውልድ ከሞት ተነስቶ ቢያየው ኢትዮጵያዊ ነው ብሎ ለመቀበል እንደሚቸግረው ግልጽ ነው፡፡ የጥንቱ

አብኖርማል ባህርይ በአሁን ጊዜ ኖርማል ሆኖ ነገር ሁሉ ተገለባብጧልና፡፡ ከ1950ቹ በፊት ቅንነት፣ ታማኝነት፣ እውነተኛነት እና ባለ አላማነት ዛሬ ነውር ተደርገው የእነዚህ ተቃራኒ በሆኑ አዲስ ማንነቶች ተቀይረዋል፡፡ የአማራ ህዝብ አንድ አገር ውስጥ በእንደዚህ ያለው ሁኔታ ውስጥ በመኖሩ የዚህ ችግር ሰለባ ነው፡፡ አሁን የጥንት ማንቱን በማስጠበቅና ሙሉ በሙሉ የተለወጠ ባህርይ በመውረስ መካከል ፈተና ውስጥ ወድቆ ይገኛል፡፡ ቅንነቱ፣ የዋህነቱ፣ አገር ወዳድነቱ፣ ሰው አክባሪነቱ እና ጨዋነቱ እንደ ነውር ተቆጥረውበት ራሱን ለማጥፋት እያገለገሉ ይገኛሉ፡፡ ከጥንት ያልለመደበትን ባህርይ ማለትም ይሄንን መጤውን አልባሌ ባህርይ ለመውረስ ደግሞ ከባድ ሆነበት፡፡ ስለሆነም በአሁኑ ሰአት አማራ በማኅበራዊ ውዥንብር ውስጥ ይገኛል፡፡ በጥንቱ ባህርይውና በአሁኑ ባህርይው መካከል ተቃርኖ ሰቅዞ ይዞት ወደፊትም ወደኋላ ለመሄድ አስቸጋሪ ሁኔታ ውስጥ ገብቶ ይገኛል፡፡ ስለሆነም የአማራ ህዝብ ብሄራዊ ትግል አማራውን ከዚህ አይነት ማኅበራዊ ውዥንበር የሚወጣበትን ዘዴ መሻትንም ይጨምራል፡፡ እስኪ ዋና ዋና አገራዊ ማህበራዊ ብስባሴዎችን እንይ፡-

የሀሳብ ልዩነት አፈታት ማሽቆልቆል

አጼ ዮሐንስ አራተኛ ቦሩ ሜዳ ላይ በነበረው ጉባኤ ላይ ሶስት ልደቶችን እና ዳግም ልደቶችን ካከራከሩ በኋላ የተረታውን የሶስት ልደት ተከራካሪ ተነስተው በጥፊ እንዳዳፈኑት አቶ ተክለ ጻድቅ መኩሪያ ጽፈዋል፡፡ ንጉስ ሆኖ ሊዳኝ ከተቀመጠ በኋላ ተፈራጁን በጥፊ አዳፈነው፡፡ በርግጥ የሀሳብ ልዩነት በሰይፍም፣ በቡጢም፣ በዘመቻም ይፈታል፡፡ ይህ የአሁኑ ወቅት የኢትዮጵያ ሀቅ ነው፡፡ ከዚህ ቀደም በብዙ ረገድ የተሻለ እንደነበረ ጥርጥር የለውም፡፡ የተከዜ ማዶ ሰዎች የሌባ አገዛዝ ከሰፈነ ወዲህ ግን ሁሉም ነገር ተቀያይሯል፡፡ ይሄንን ስናይ የድሮው ትዝ ይለን እና "ኧረ በላ ልበልህ ከወዴት አለህ ከቶ!" ብለን እንሰያለን፡፡

አማራ ለየት ያለ የሀሳብ ልዩነት አፈታት ባህል ነበረው፡፡ ለምሳሌ የአማራው ንጉስ አጼ ዮሐንስ ሳልሳዊ በጎንደር ከገበሬዎች ጋር ነበር ጽዋ ማህበር የሚጠጡት፡፡ አንድ ቀን አንዱ ገበሬ ሰክሮ በጥፊ አነደዳቸው፡፡ ልክ እንደ አጼ ዮሐንስ አራተኛ የገበሬው አንገት ይቀንጠስልኝ አላሉም፡፡ "እኔ ነኝ ድሮም ጥፋተኛው ከጅንጀሮ ጋር መጠጣቴ" ብለው እየተነጫነጩ ወጥተው ሄዱ እንጅ፡፡ በዚሁ በጎንደር አድያም ሰገድ ኢያሱን አንድ የከተማዋ ነዋሪ ጥንብዝ ብሎ ሰክሮ የንጉሱ ምን እንዳላቸውና እንዴት እንደታለፈ ቀደም ብለን አይተናል፡፡ አጼ ቴዎድሮስን እየተከተለች፤

> አንድ እግር በርበሬ መንቀል አቅቷችሁ፡
> አንድዶ ለብልቦ ኢቃጥሎ ይፍጃችሁ፡
> ሽህ ፈረስ ከኋላው ሽህ ፈረስ ከፊቱ፡
> ይህን ሳታይ ሞተች ኮሶ ሻጭ እናቱ፡
> ይህንን ሲሰማ ያጎራል ላመሉ፡
> ማናት ቢላችሁ ምንትዋብ ናት በሉ፤

እያለች ትሰድበው የነበረችን ሴት ተከሳ ስትቀርብለት "ታዲያ አባቷንና ወንድሟን ገድየባት ታመስግነኝ ብላችሁን ነው?" ብሎ በመቆጣት የእልፍኙ ታማኝ ባለሟል እንዳደረጋት ከተከለ ጻድቅ መኩሪያ ታሪክ መጻህፍት አንብበናል፡፡ ሄንሪ ብላንክም ይሄን ጽፏል፡፡ ወደመቅደላ ሲሄዱ አንዱ ወታደር አህያው ወድቆ አልነሳለት ሲል ወደ ሰማይ አንጋጦ ይራገም ያዘ፡፡ ንጉሱም "ምን እያልክ ታሳጣኛለህ?" ሲለው ወታደሩ ወደንጉሱ ዞሮ "አምላክ ወይ እኔን ወይ ይሄን ንጉስ ግደል እያልኩ" አለው፡፡ ንጉሱም "እውነት አልክ" ብሎ አልፎት ሄደ፡፡ የአጼ ምኒልክ ደግነትም ከዚህ ቀደም ዘርዝረናል፡፡

አማራ እንደ ህዝብ በላ ልበልህ እና እሰጥ አገባ የሀሳብ ልዩነት አፈታት ዘዴ የነበረው ህዝብ ነው፡፡ የአማራ ሀሳብ አፈታት ሙግት፣ ክርክር በሚሉ ዘይቤዎች የመረታታት ባህል እንጅ በጥፊ የመጫጫልና በጎራዴ የመቀናጠስ ባህል አልነበረም፡፡ ያንን ባህል ያጠፋው በተለምዶ የማርክሲስቱ ወይም የ60ቹ ትውልድ ነው፡፡ የመጠፋፋትን ባህል ከባእዳን ሀይላት በመዋስ የሀሳብ ልዩነትን በነጭ ሽብርና በቀይ ሽብር የመጨራረስ ክፉ ልማድ የተካው፡፡ የ60ዎቹ ትውልድ ከአባቶቹ ልማድ፤ እምነትና ፍልስፍና አፈንግጦ በባእድ ፖለቲካዊ ባህል ውቅያኖስ ሰምጦ ቀረ፡፡ አገራችንንም አስምጦ፤ አማራንም ዛሬ ለወደቀበት መንገድ በር ከፍቶ አለፈ፡፡ ለራሱም ሳይሆን፤ ለማንም ሳይጠቅም የትውልድ ሰንሰለቱን በጥሶት አለፈ፡፡ ይህንን ክስተት የተለያዩ ምሁራን ትንተና አድርገውበታል፡፡ ሁኔታውን በመጠኑ ለመረዳትም የተሻለ ጥበቡን[482]፣ የዶናልድ ሌቪንን፣[483] የጆን ማርካኪስን፣[484] የጆን ማርካኪስ እና የነጋ አየለን[485] ማየት ትንሽ ግንዛቤ ይሰጣል፡፡

እነዚህ ጥናቶች የሚጠቁሙት ነገር የ60ዎቹ ትውልድ እንዴት ከዋናው የጥንቱ የኢትዮጵያ ባህል (በብዛት የአማራ መሆኑ ይሰመርበት) እንደተቆራረጠ ነው፡፡ እነዚህ ምሁራን እደተመለከቱት ያ ትውልድ እርስ በእርስ መዘላለፍን፣ ጭካኔን እና ሸፍጥን ፈጥሮ አልፏል፤ ለራሱ ጠፍቶም እያጠፋበት ይገኛል፡፡ በተለይ በአብዮቱ ወቅትና ከዛ በኋላ ገረፍ ገረፍ አድርገው ባነበቡት ማርክሲዝም አማካኝነት በጦር መፈላለግ እና ስም መለጣጠፍ አዲሱ ኖርማል ፖለቲካዊ ባህርይ ሆነ፡፡ እንደተሻለ ጥበቡ ገለጻ በወቅቱ እርስ በእርስ እንደሽልማት የተለጣጠፉ ስሞች አናርኪስት ተገንጣይ፣ ፋሽስት፣ ትምክህተኛ፣ ጠባብ ብሄረተኛ፣ አናራኪስት-ፋሽስት፣ በራዥ፣ አድር ባይ፣ ተገንጣይ፣ እንጭጭ ግራ ዘመም፣ መሀል ሰፋሪ፣ ባንዳ፣ አሸባሪ እና የመሳሰሉት ናቸው፡፡ ከዚህ የምንረዳው ነገር ያ ትውልድ ማለት እነዚህን ተቀጥላዎች እርስ በእርሱ እየተለጣጠፈ ነባሩን የአገሪቱን ባህል ወደገደል ከቶ የተጨፋጨፈ ትውልድ ነው፡፡ ያ ትውልድ ዛሬ ትራፊዎቹ እንደሚመጻደቁበት ሳይሆን የማህበረሰቡን ነባር አስተሳሰብ ከዘመናዊው ጋር እንዳይገናኝ

[482] Teshale Tibebu (2008) Modernity, Eurocentrism, and radical politics in Ethiopia, 1961–199
[483] Levine, Donald (2007). Ethiopia's Missed Chances–1960, 1974, 1991, 1998, 2005–And Now: II: An Ethiopian Dilemma: Deep Structures, Wrenching Processes
[484] Markakis, John 2006 [1974] Ethiopia: Anatomy of a Traditional Polity"
[485] Markakis John and Nega Ayele (1977) Class and Revolution in Ethiopia

ቆርጦ በመጣል የትውልድ ቅጥልጥዬሹን ፈተና ውስጥ የከተተ ትውልድ ነው፡፡ ያ ትውልድ የራሱን ችግር በባእዳን አስተሳሰብ ለመፍታት ሞክሮ ተጨማሪ ችግሮችን የፈጠረ ትውልድ ነው፡፡ ያ ትውልድ ለራሱ ውርስ ንቀት የነበረውና በባእዳን አስተሳሰብ ይኩራራ የነበረ እና አገሪቷን ከራስዋም ከውጭውም ሳትሆን ግራ ገብቷት እንድትቀር ያደረገ ትውልድ ነው፡፡

ተሻለ ከ1977-1978 እኤአ የተካሄደውን የኢሀአፓ ነጭ ሽብር እና የደርግ ቀይ ሽብር መጠፋፋት "የብዙሀን አብዮት ለብዙሀን መቃብር የሆነበት የሀያኛው መቶ ክፍለ ዘመን የኢትዮጵያ ክፉ ቀን" ይለዋል፡፡[486] ተሻለ የዚህን ችግር ምንጭ ሲያብራራ የማርክሲስት አስተሳሰብ መሰረቱ የማይታረቅ ቅራኔ ስለሆነ የማይታረቅን ተቃራኒ ደግሞ በማጥፋት ብቻ ነው መፍትሄ የሚመጣው ብሎ ያምናል፡፡ የጥንቱ የኢትዮጵያ ባህል ግን ምህረትና ይቅርታን ማድረግ የሚያስችል የሞራል ዓለም ወይም ፈጣሪን የመፍራት ባህል ነበረው በማለት አወዳድሮ ያስቀምጠዋል፡፡ በተሻለ አስተያየት ይሄ እርስ በእርሱ ተጠፋፊ ትውልድ የጥንቱን ባለ ይቅርታ ባህል በአዲስ መጤ የመጠፋፋት ባህል ስለቀየረው ያ ሁሉ ኪሳራ ሊደርስ ችሏል፡፡[487]

አሁን ያለው ስርዓት የሀሳብ ልዩነትን የሚፈታው፡ በተለይ ጠላቴ ያለውን ብሄር አማራን በተመለከተ፡ በመስቀል፣ በመስለብ፣ አይንን በማጥፋት፣ አስገድዶ በመድፈር፣ በመመረዝ እና በሽታ አምጭ ተህዋሲያንን በመከተብ ነው፡፡ አጠቃላይ የሀሳብ ልዩነት አፈታቱ ዘዴም ጸረ ሽብር የሚል እጅግ አፋኝና ኋላቀር ባህል ነው፡፡ ይሄ እንግዲህ ከባህልም የተወረሰ ነው፡፡ ወያኔ በበረሀ እያለም የሀሳብ ልዩነትን የሚፈታው በቴስታ እና የጠላ ጣሳ በመወራወር ነው፡፡ ተከራክሮ መረታታት እምብዛም ነው፡፡ ከ60ዎቹ ወዲህ የመጣው ባህል እንግዲህ የሀሳብ ልዩነትን የሚፈታው ከላይ በተዘረዘረው መንገድ ነው፡፡ ይሄ ደግሞ የህዝብ ቋሚ ባህል ወደመሆኑ ያደገ ይመስላል፡፡ ስለሆነም የህብረተሰቡ አስተሳሰብ ሽብርና ጸረ ሽብር በሚል ቅኘት የተገመደ ይመስላል፡፡ በዚህ አካሄዳችን መቸም ሲቪል ማኅበረሰብ እና ዲሞክራሲያዊ ተቋማትን ለመገንባት እንደማንችል ነው፡፡

የሀሳብ ልዩነት እንደ አጼ ዮሐንስ በጥፊ፣ እንደ ወያኔ በቴስታና በጣሳ፣ እንደ ደርግ በርሸና፣ እንደ ኢህአፓ በአድፋጭ ገዳይ፣ እንደወያኔ በናዚያዊ ጭካኔ፣ እንደዘመኑ ተቃዋሚ በዘመቻ በማፈን ሆነ የሚፈታው፡፡ በተቃውሞ ጎራ ያሉት ለምሳሌ በሀሳብ ሲያቅታቸው ስም በመለጠፍ፣ በማውገዝ እና በመራገም ነው የሀሳብ ልዩነትን የሚፈቱት፡፡ እንግዲህ አፋኙን እየተቃወምን ራሳችን የምናፍን ከሆነ ጥያቄያችን የነጻነት ሳይሆን ማን ጨቋኝ የሚለው ነው ማለት ነው፡፡ የጭቆና ቀንበሩን ባለቤት ለመቀያየር ከሆነ የምንለፋው ይህ ህዝብ መሀለኛ ቦታ ላያገኝ፣ በጭቆናና አፈና አዙሪት ውስጥ ወድቆ ሊቀር ነው ማለት ነው፡፡

---

[486] Teshale Tibebu 2008, p. 355.
[487] Teshale Tibebu (2008)

እንግዲህ የሀሳብ ልዩነትን በጦር መፍታት የፈሪነት ምልክት ነው፡፡ ሀሳብን በሀሳብ መሞገት ሲቻል ጦር መማዘዝ እንግዲህ አዲስ ክስተት ነው የ60ዎቹ ትውልድ ያተረፈልን፡፡ ወያኔንም ማውገዝ መቆም ሊኖርበት ነው በዚህ አኳኋን፡፡ ከወያኔ ካልተሻልን ያው እንደኛው የሆነውን ወያኔን ማውገዝም ከንቱ ድካም ሊሆን ነው፡፡ ሲተቹት ተኩሰው የገደሉት የሚመስለው ህዝብ ይዘን ስለወደፊቱ ማሰብ ድካም እንዲሰማን ያደርጋል፡፡ ዛሬ በሀሳብ ከወያኔ አለመሻላችንን ስናይ የአማራው የጥንት ባህል በላ ልበልሀ ኧረ ወዴት ነህ እንድንል ያደርጋል፡፡ አሁንም እዛው ሰይፍ ላይ ነን፡፡ አሁንም እዛው ጎራዴ ላይ ነን፡፡ አሁን እዛው በለው በጥፊ ላይ ነን፡፡ አሁንም እዛው አፍነው፣ ደብዛውን አጥፋው ላይ ነን፡፡ አሁንም እዛው ረሽነው ላይ ነን፡፡ አሁንም እዛው ስቀለው ላይ ነን፡፡ አሁንም እዛው በቴስታ አውልቀው ላይ ነን፡፡ አሁንም እዛው በእርግጫ አላጋው ላይ ነን፡፡

ለዚህ መፍትሄው አሁን የያዝነው የአማራ አብርሆታዊነት እንቅስቃሴ ነው፡፡ ኢንላይትመንት ወይም አብርሆት በአውሮፓ የጨለማውን ዘመን የገፈፈ አስተሳሰብና ድርጊት እንደነበር ይታወቃል፡፡ የቆዩ ልማዳዊ አስተሳሰቦችን በአዲስ አስተሳሰብ መፈተን፤ በሌላ አነጋገር በልማድ ተቀባይነት የነበራቸውን አስተሳሰቦች በምክንያትና ተጠየቅ መፈተን እና መፈተሽ ማለት ነው፡፡ ወይም ነባራዊውን ልማዳዊ አረዳድ በሳይንሳዊ መንገድ መረዳት ማለት ነው፡፡ አብርሆት አስተሳሰቦችን ነው የሚፈታተነው፡፡ የቆዩ አስተሳሰቦችን በአዲስ አስተሳሰብ መተካት፤ ወይም ለመተካት መከራከር፡፡ የአብርሆት መሰረታዊ ሀሳብ ማኅበረሰብን መጥቀም ነው፡፡ ማለትም የህዝብን አኗኗር በተሻለ አስተሳሰብ መቀየር፡፡ የአብርሆታዊያን ግብግብ ከህዝብ ጋር ሳይሆን ከሀሳብ ጋር ነው፡፡ የቆየን ሀሳብ በአዲስ ሀሳብ መገዳደር፡፡ ዋና ዋና ችግሮች የማኅበረሰብ አስተሳሰቦች ናቸው ብለው በማመናቸው ነው በተሻሉ አስተሳሰቦች ለመቀየር የተነሱት… በአውሮፓ የተከሰቱ አብርሆታዊያን፡፡ ለህዝብ ጥቅም ወይም ለጥበብ ፋይዳ ነው የሚኖሩት… አብርሆታዊያን፡፡ አብርሆታዊ ራስ ተኮር ሳይሆን አስተሳሰብ ወይም ህዝብ ተኮር ነው፡፡ ለእኔ ምን ላትርፍ ሳይሆን ለህዝብ ምን ላበርክት ነው የሚለው!

አብርሆታዊያን ላመኑበት አስተሳሰብ ህይወታቸውን ይገብራሉ፡፡ ገብረዋልም፡፡ ምክንያቱም ብዙ ደጋፊ ባለው ስሁት አስተሳሰብ ላይ አንድ ወይም ውስን ደጋፊ ያለው አዲስ አስተሳሰብ ይዘው ስለሚነሱ ሰለባ ይሆናሉ፡፡ ዞሮ ዞሮ የአብርሆት መሰረታዊ አስተሳሰብ እውነታን መቀየር ሳይሆን የተዛባ አስተሳሰብን መቀየር ነው፡፡ ለምሳሌ የአንድ ህዝብ ያለፉ ታሪኮች አሉ፡፡ እነዛ ታሪኮች በጎም ሆኑ ክፉ ሀቅ ናቸው፡፡ እነዛን ለመለወጥ ጥረት አያደርግም--አብርሆታዊ፡፡ የአንድ ህዝብ እሴቶች አሉት፡፡ ከእሴቶቹም ለምሳሌ የሚመካባቸውና የሚኮራባቸው ባህልና ጀግኖች ይገኙባቸዋል፡፡ እነዚህ በማኅበራዊ ሳይንስ ህግ አይነኬ ይባላሉ፡፡ አይነኬ እሴቶችን መንካት ለአብርሆት የሚያበረክተው ፋይዳ የለም፡፡ አይነኬ እሴቶችን መንካት ውግዝ የሆነበት ምክንያት ከአንድ ህዝብ ህሊናዊ ደህንነት ጋር በቀጥታ የተገናኙ በመሆናቸው ነው፡፡ ማህበረሰቡ ዋጋ ሰጥቶ የሚያከብራቸውን ነገሮች መንካት በቀጥታ በማህበረሰቡ አባላት አእምሮ ላይ ጉዳት ማድረስ ማለት ነው፡፡ ለምሳሌ አንድን አሮጌ አስተሳሰብ በአዲስ አስተሳሰብ መቀየር

ይቻላል፡፡ የእሮጌን የጦር ሜዳ ቀይሮ አሰላ ማድረግ ግን አይቻልም፡፡ የእሮጌ ጦርነት የተደረገው እሮጌ ላይ ነው፡፡ አለቀ፡፡ አይቀየርም፡፡ ስለሆንም አብርሆት ከሀቅ ጋር አይጋፋም፡፡ ምናልባት ሀቅን ሊተረጉም ይችል ይሆናል፡፡ ለዛውም በሳይንሳዊ መንገድ ሲሆን ብቻ፡፡ የአንድን ህዝብ አይነኬ ነገሮች መንካት ታዲያ ጥበብን ሳይሆን ድንቁርናን፤ ስነምግባርን ሳይሆን ብልግናን ነው የሚያመለክተው፡፡ "ማህበረሰቡ ተሳስቷል፤ ይህ ስህተት አስተሳሰብም ጉዳት አምጥቶበታል፤ ስለዚህ በዚህ በሳይንሳዊ ተቀባይ አስተሳሰብ ቢቀየር ከጉዳት ይድናል፤ ተጠቃሚም ይሆናል" ብሎ የሚነሳ ሰው አብርሆታዊ ነው፡፡ ሀቆችን ማንሻፈፍ፤ በማህበረሰቡ ዋጋዊ እሴቶች ላይ መሳለቅ ግን በአስተሳሰብ ተሽሎ መገኘት ሳይሆን ወርዶ መገኘት ማለት ነው፡፡ አብርሆታዊ ሰው ሲጀመር ከህብረተሰቡ መሻል አለበት፤ የራሱን አስተሳሰብ በሌላው ተቀባይነት እንዲያገኝለት ለማድረግ፡፡

የተቃዋሚው ችግር

የብዙዎቹ የኢትዮጵያ ችግሮች መንስኤዎች ሌላኛው ደካማ የትምህርት ስርዓት ነው፡፡ በመሰረቱ ሰውን ሰው፤ አገርን አገር ወይም ሰውን አይረቤ፤ አገርን ምድረበዳ የሚያደርገው ትምህርት ነው፡፡ ሰውን ሰው ያደረገው ትምህርት ነው፡፡ ትምህርት ሰው ያደረጋቸው ሰዎች አገራቸውን አገር ያደርጋሉ፡፡ የእውነት ትምህርት የማይማር ህዝብ ለራሱም አይሆን፤ ለምንም አይጠቅም፤ አገሩም አገር አትሆን፡፡ ከ170 አመታት በፊት አጼ ቴዎድሮስ ድንቁርና አጠቃን ብሎ ሰውን ለማስተማር ታተረ፡፡ ድንቁርናችን እናጠፋ ዘንድ እርዱን እያለ ብዙ ደከመ፡፡ ከቴዎድሮስ ህልፈት በኋላ አጼ ምኒልክ ህዝቡን ለማስተማር ጣረ፡፡ ግን መምህራኑ ለራሳቸውም ያልተማሩ የእስክንድርያ ደብተራዎች ሆኑና ሳይጠቅሙን ቀሩ፡፡ አጼ ዮሀንስ እንኳን ሊያስተምር በውሃ የሚሰራ ማሽን ወፍጮ ከውጭ ቢመጣ ጊዜ "በሴቶቻችን ክንድ ምን ልንሰራበት" ብሎ እንዲፈርስ አደረገ፡፡[488] ቴዎድሮስ ካለፈ 50 ዓመት በኋላ ገብረህይወት ባይከዳኝ ድንቁርናችን እንደሚያጠፋን ለንጉሱ ጻፈ፡፡ቴዎድሮስ ካለፈ 90 ዓመት ገደማ በኋላ አጼ ሀይለስላሴ ሂዱና ተማሩ ብለው ወጣቶችን ላኩ፡፡ የሚረባ ነገር ሳይማሩ ተመለሱ፡፡ ይልቅም መጥፎ ፖለቲካዊ ባህል የተከለና አገር እስከመበታተን የደረሰ የወደቀ የማርክስ ቴዎሪ ተምረው መጡና ሁሉንም ነገር አፈር አበሉት፡፡ ይሄው አሁንም ቀኝና ግራ ቆመው እነሱ የሚወናጨፉት ጠጠር ነው እየፈነከተ የሚያደማን፡፡ አሁንም የትምህርት እጥረት ይሄው ነግሶ አለ፡፡ መቸም በትምህርት ሁሉን አያሳውቅም፡፡ ግን አንድ የተማረ የተባለ ሰው ሊያውቀው የሚገባውን ማወቅ አለበት፡፡ ችግሩ በዋናነት የስርአቱ ሲሆን የግለሰቦች አለመነሳሳትም የበኩሉን ተጫውቷል፡፡ ታዲያ ለአማራ ምን ይሻለዋል? ተቃዋሚ ምን እንደሚቃወም

---

488 Taddese, Beyene, Pankhurst, Richard, Shiferaw, Bekele 1990. Kasa and Kasa: Papers on the Lives, Times and Images of Téwodros II and Yohannes IV (1855-1889). Institute of Ethiopian Studies, Addis Ababa University.

የመገንዘብ ችግር ያለበት መሆኑ እደተጠበቀ ሆኖ በሰብእና ገደላም የተካነ በመሆኑ መሪዎቹን እየበላ አሁን ለተገባበት ትርምስ ትልቅ ሚና ተጫውቷል፡፡

የተቃዋሚ ዋና መሳሪያ የሆነው ሰብእና ገደላ በዚህ የአማራነት እንቅስቃሴ ውስጥ ሳይጠቀስ መታለፍ የሌለበት ነው፡፡ ብዙዎችን ደህና ሰዎች ደጋግሞ እያደናቀፈ አላሰራ ያለ፡፡ ሰብእና ገደላ፤ ወይም ገጽታ ገደላ፡፡ ሰብእና (ገጽታ) ገደላ በተለይ በፖለቲካው ዓለም የፖለቲካ ተቋማትን እድሜ የሚተካከል ነው፡፡ ይሄ ዘዴ ሰውን ከስራው ለማደናቀፍ፣ በሰዎች ዘንድ ተቀባይነቱ እንዲሳሳ፣ ትግሉን ተስፋ ቆርጦ እንዲተው፣ ሞራሉ እንዲነካ እና ሁለተኛ አያሳየኝ ብሎ ከሚወደው ስራው ወይም ህዝብ እንዲነጠል ማድረጊያ ስልት ነው፡፡

ገጽታ ገደላ የደካሞች መሳሪያ ነው፡፡ በአካል የማይገድሉትን በምላሳቸው ይገድሉታል፡፡ በተግባርና በሀሳብ የላቃቸውን በአሉባልታና ሀሜት ሊያወርዱት ይሞክራሉ፡፡ ጀግናውን ፈሪ ያደርጉታል፡፡ ሰውን አውሬ ያስመስሉታል፡፡ በታሪካችን ከሚታወቁት ገጽታ ገደላዎች አንዱ አጼ ቴዎድሮስ ላይ የደረሰው ነው፡፡ አጼ ቴዎድሮስን በምላስ ለማሸማቀቅ “የኮሶ ሻጭ ልጅ” አሏቸው፡፡ እስካሁን የካሳ እናት ኮሶ ስለመሸጣቸው በአራት ነጥብ የደመደመ የታሪክ ምስክር የለም፡፡ ቢሆን እንኳ የእናቱ ኮሶ መሸጥ በምንም መልኩ ካሳን ሊገድለው አይችልም ነበር፡፡ አይሻል፣ ጉራምባና ሌሎችም የጦር አውድማዎች ላይ ያንበረከካቸው በኮሶ ማውራ (ዋንጫ/ቅል) ሳይሆን በጦርና በጎራዴ ነበር፡፡ ደካሞች ጦርና ጎራዴን በክንዳቸው መግጠም ሲያቅታቸው በምላሳቸው የኮሶ ማውራን ገጠሙት፡፡

አጼ ፋሲል ሰውነቱ ሁሉ ጸጉር ነው፣ ሴት አብሮ አሳድሮ ያንን እንዳትናገርበት ወደውሀ ይጥል ነበር፣ ለዛ ነስሀ ነው ሰባት ድልድይ እና 44 አብያተ ክርስቲያናት ያሰራው ይሉት ነበር፡፡ ይህ ገጽታ ገደላ ነው፡፡ ንጉሱ ሰው አልነበሩም ወይም የተለዩ ፍጥረት ነበሩ ለማለት ነው፡፡ ያሰሩት ያ ሁሉ የስልጣኔ አሻራ ከንጉሱ ረቂቅ አእምሮ የመነጨ እቅድ እና ፍላጎት እንዳልሆነ በመናገር ስራውን ሲያዳፍኑት ነው፡፡ የጎንደርን ስልጣኔ የዝሙት ንስሀ ፍሬ ሲያደርጉት ነው፡፡ የፋሲል አባት አጼ ሱስንዮስ ብርቱው ጦረኛ ዜና መዋእሉ እንደሚያስረዳው ለ28 አመታት ያለረፍት የተዋጋ ሰው ነው፡፡ ሰበቡ ምንም ሀይማኖት ቢሆንም ቅሉ ምላሱ ተጎልጉሎ ሞተ እየተባለ ነው አሙሟቱ እንኳ የሰው እንዳልሆነ ሲነገር የቆየው፡፡ ያ ሁሉ የዋለው ውለታ በሀይማኖት ባለመስማማቱ ብቻ በምላስ መጎልጎል መሞት ብቻ ነው የተዘጋው፡፡ አጼ ምኒልክን የተፈጥሮ ጥበባቸውንና የመሪነት “ካሪዝማቸውን” ለመካድ ስንት እና ስንት ነገር ይሏቸው ነበር፡፡ አሉላ አባ ነጋን በአጼ ዮሐንስ ዙሪያ የተሰባሰቡ ምላሰኞች “ወዲ ቁቢ” ወይም የደሀ/ገበሬ ልጅ እያሉ እስከማሳሰርና ማሻርም ደርሰው ነበር፡፡ አጼ ሀይለ ስላሴን የንጉሱን ጥበብና ማስተዋል ለመካድ ሲባል ቆሪጥ ምናምን እያሉ ስሙን የሚያጠፉበትም ምክንያት ያው የገጽታ ገደላ ስራ ነው፡፡ ልጅ ኢያሱ ያ ሁሉ ያደረገውንም ያላደረገውም ተጠቅሞ ስሙን በማጉደፍ ከጨዋታ ውጭ የተደረገው በዚሁ በገጽታ ገደላ ስራ ነው፡፡ ልጅ ኢያሱ በወቅቱ ከጀርመንና ቱርክ ጋር ወዳጅነት መመስረቱ ያንገበገባቸው እንግሊዝና ፈረንሳዮች ሴራ ሸረቡበት የሚሉም አሉ፡፡ እንግሊዞች በተለይ ከሱማሌ ሴቶች ጋር ሆኖ የሚያሳይ የሀሰት

የፎቶ ቅንብር ግብጽ ውስጥ በ20 ሽህ ኮፒ አባዝተው አምጥተው በተኑ የሚሉ አሉ፡፡ ወግ አጥባቂው የወቅቱ ህዝብም ልጅ ኢያሱን ተቀየመ፡፡ የተባለውን ነገር ልጅ ኢያሱ አድርጎ ሊሆን ይችላል፡፡ ግን ለዛ የሚያበቃው አልነበረም፡፡ ያው ገጽታ ገዳዮች ከባዶ ነገር ገጽታ መግደያ ንጥረ ነገር የሚቀምሙትን ያህል ከትንሽ እውነት ላይ ተራራ የሚያክል ገጽታ ገዳይ ቁልል ይፈጥራሉ ለማለት ነው፡፡

ገጽታ ገደላ የነፍስያ ገደላ ምዕራፍ አንድ ነው፡፡ ገጽታውን ሲገድሉ አልሞትላቸው ያለውን በአካል ለመግደል ይሞክራሉ፡፡ ብርቱዎች ግን ያንን ገጽታ ገደላ ተቋቁመው ያልፉታል፡፡ ወደ እውነተኛ እና ታሪክ አይሽሬ ሰብእናም ይቀይሩታል፡፡ ቴዎድሮስ ኮሶ ሻጭ ለተባለው ሰብእና ገደላ ተነበርክኮ በቋራ በረሀዎች ቀርቶ ቢሆን ዛሬ የማይሞተውን ዋናውን ሰብእና ለታሪክ አያስተላልፍም ነበር፡፡ አጼ ምኒልክ ለተነሳባቸው ሰብእና ገደላ ተንበርክከው ቢሆን ኖሮ ዛሬ "ያለምጣም" አይሆኑም ነበር፡፡ ይሄ የጥንት በሽታ አሁንም አለ፡፡ ሲሻው በግላጭ፣ እንዲያ ሲል ከሀሳዊ ማንነት ጀርባ ሆኖ፡፡ ለዚህ በሽታ ዘመናዊ ቴክኖሎጅው የበለጠ ጥንካሬ ሰጥቶታል፡፡ የዛሬ መቶ አመታት ገደማ ግብጽ ድረስ የውሸት ፎቶ በማቀናበር የተጀመረው የገጽታ ገደላ ዛሬ ቴክኖሎጂውን ተጠቅሞ የት እንደደረሰ በየእለቱ የምናየው ነው፡፡ ነገር ግን ገጽታ ገደላን ያላለፈ እውነተኛውን ሰብእና ለታሪክ አያወርስም፡፡

የኮሶ ሻጭ ልጅ እየተባለ ስሙ የጠፋው ቴዎድሮስ ግን በዘመኑ ከነበሩት መሳፍንት ሁሉ የላቀ የፖለቲካ ራእይ የነበረው ሰው ነው፡፡ ለምሳሌ ለ21 ወራት የንጉሱ እስረኛ የነበረው እንግሊዛዊ ሄንሪ ብላንክ ስለሀበሻ አገር የእስራት ዘመኑ ሲያትት እንዲህ ይላል፡ - በሚቀጥለው የዘመቻ እለት ንጉሱ አስተርጓሚ የነበረውን ሳሙኤልን አሁንም አሁንም ጥያቄ እያስያዘ ይልከው ነበር፡፡ ከጥያቄዎቹም፡- የአሜሪካ ጦርነት አበቃ እንዴ? ምን ያህሉ ሞቱ? ምን ያህል ወታደሮች ነበሯቸው? እንግሊዞች ከአሻንቴዎች ጋር ተዋግተዋል እንዴ? ተዋግተው ወረሯቸውን? አገራቸው ችግር አለበት? እንደዚህ እንደኛ አገር ነው? የዳሆሜ ንጉስ ለምንድነው የራሱን ዜጎች እንደዛ የጨፈጨፋቸው? ምን ነበር ሀይማኖቱ?

ቴዎድሮስ በዚሁ በሄንሪ ማስታወሻ እንደምናነበው በቆራጣ በኩል ጣና ላይ ጀልባዎች እንዲሰሩለት ብዙ ደከመ፡፡ ፈረንጆቹም ችሎታ አልነበራቸውም፡፡ "ማንም የሚረዳው እንደሌለ ሲያውቅ ራሱ ግሩም የሆነ ከወደመደቡ ጠፍጣፋ በጣም ወፍራም የደንገል ታንኳ ሰራ፡፡ በሁለት ሰዎች እጆች የሚሽከረከሩ እንደ ኃይል መስጫ መርገጫ አይነት እጀታዎች ከጎንና ጎን ሰራለት፡፡ በእርግጥ የጋዝ መቅዘፊያ ፈልስፎ ሰራ-- የማሽከርከሪያው ክፍል ብቻ ችግር ቢኖርበትም፡፡ ውሀው ላይ ለረጅም ጊዜ አየነው፡፡ ይሁንና በደንብ ተሽከርካሪ እጀታዎቹ በደንብ እንዲቀዝፉ ወደ መቶ ሰዎች ያስፈልጉት ነበር፡፡ በሚያሳዝን ሁኔታ ግን ይህንን ብዙም ጥቅም ሊሰጠው የማይችለው ስራ ላይ ጊዜውን ሲያጠፋ ከሰፈረበት ካምፕ አራት ማይሎች በማይርቅ ቅርበት በአመጸኛ ሽፍቶች መከበቡን ዘንግቶት ነበር" ይላል ሄንሪ፡፡ ስለመቅደላው መንገድ ሲጽፍም "ቀስ በቀስ መንገዱን ሰራው፡፡ መንገዱ በአውሮፓዊ መሀንዲስ አይን እንኳ ትልቅ ግምት የሚሰጠው

ነበር፡፡ በዛም መንገድ ሞርታሮቹን እና መድፎቹን አጓጓዘበት'' ብሏል፡፡ ይሄንን ባለ ራእይ ግን በኮሶ ሻጭ ልጅነት ከመንገዱ ለማሰናከል ብዙ ተብሎበት ነበር፡፡

ገጽታ ገደላ የመጀመሪያውን የአማራ ድርጅት መስራችና መሪ እንዲሁም መስዋእት ፕ. አስራት ወልደየስንም አልለቀቃቸው፡፡ ፕ. አስራት ዘለፋ፣ ስድብና አድማ የገጠማቸው ከራሳቸው ወገን እንደሆነ ዛሬ ብዙዎቹ በቁጭት ይናገሩታል፡፡ አማራ እየታደነ በገደል እየተጣለ በነበረበት ወቅት አማራ ለምን ይነካል በማለታቸው ብቻ በህብረ-ብሄር ኢትዮጵያዊያን እና አማራ-ጠል የ60ው ትውልድ አባላት "አክራሪ፣ ዘረኛ'' እየተባሉ ይወነጀሉ ነበር፡፡ አስራት ግን ከትምህርትም እጅግ የተማሩ፣ ከዝናም ዝና የነበራቸው ሰው ነበሩ፡፡ በእርሳቸው ዘመን "እኔ አማራ አይደለሁም፤ ኢትዮጵያዊ ነኝ'' እያሉ ይኮፈሱ የነበሩት ሁሉ ሲያሳብቡ የነበሩት ተማርኩ ባይነትን እና ሁለንተናዊ ሰውነትን ነው፡፡ ነገር ግን ከአስራት አይደርሱም ነበር፡፡ አስራት እውነተኛ ትምህርት ስለነበራቸው እውነተኛ የህዝብ ፍቅር ነበራቸው፡፡ ከእውነተኛ እውቀትና ትምህርት የህዝብ ፍቅር፣ የሰው ፍቅር ይመነጫል፡፡ ከይስሙላ እውቀትና ትምህርት ግን ሌብነት፣ ሀሜተኝነት፣ ጨካኝነት፣ አሉባልተኝነትና ግብዝነት ይወጣሉ፡፡

የሀበሻ ትምህርት በእውነት ወይም ሀሰት ሞዴል መስራቱ ራሱ ሌላው ችግር ነው፡፡ መሀል አልባ የኢትዮጵያዊያን ህይወት እንግዲህ መቸም ከ66ቱ አብዮት ፍንዳታ ጊዜ የበለጠ የተንጸባረቀበት ጊዜ የለም፡፡ ጤዛ ፊልም ላይ ፕሮፍ. ኃይሌ ገሪማ የጭብጥ መሪም አድርገውታል፡፡ ተስፍሽ "ወይ ከእኛ ነህ ወይ ከዛኛው ነህ፣ መሀል ላይ መሆን አትችልም፤ መሀል ሰፋሪ በሁለት ጥይት ይመታል ይሉሃል'' ብሎ ለአንበርብር የሚያስረዳበት ቦታ ማለት ነው፡፡ ይህ ምን ያመለክታል? በኢትዮጵያ ውስጥ የሰው ልጅ መሀል ላይ መኖር አይችልም፡፡ ዳር እና ዳር ሆነህ ትጓተታለህ፡፡ ኃይል ያገኘው ጎትቶ ወደመሀል ያመጣህና ይከሰክስሀል፡፡ መሀሉ የምትከሰከስበት እንጅ በሰላም የምታርፍበት አይደለም፡፡

ይህን በሽታ የምናድግበት ሽፋፋ የትምህርት ስርዓት ያባባሰው ይመስላል፡፡ ለተማሪዎች ከመዋእለ ህጻናት እስከ ዩኒቨርሲቲ ድረስ "እውነት/ሀሰት'' የሚል ፈተና ብቻ ነው የሚቀርበው፡፡ ይህም ማለት ለኢትዮያዊ ሁሉም ነገር እውነት ነው ወይም ሀሰት ነው ማለት ነው፡፡ መሀል ላይ ለአከራካሪ ሀሳብ ቦታ የለም፡፡ አከራካሪ ሀሳብ በኢትዮጵያዊያን አእምሮ የለም፡፡ ሁሉም ነገር እውነት ወይ ውሸት ከሆነ ለምን ክርክር ያስፈልጋል!! እውነትነቱን የሚጠራጠር የግድ እውነት ወይ ሀሰት ማለት ስላለበት አንዱን ይመርጣል፡፡ አንተ እውነት እንዲል ፈልገህ እሱ ውሸት ካለ በዱላ ብለህ እውነት እንዲል ታስገድደዋለህ፡፡

በዚህ እውነት/ሀሰት የአእምሮ ስሪት ላደገ ማኅበረሰብ መከራከር አዲስ፣ መፈረጅ ግን ልማድ ("ኖርማል") ነው፡፡ አእምሮአችን በጥንዳዊ አስተሳሰብ የሚሰራ ነው፡፡ ሌቪ ስትራውስ የተባለ ፈረንሳዊ አንትሮፖሎጅስት/ሶሲዮሎጅስት "ባይናሪ ኦፖዚሽን'' ይለዋል፡፡ ምን ማለት ነው? የሰው ልጅ አእምሮ የአሰራር ስርዓት ጥንትም

አሁንም በሁሉም ቦታ ተመሳሳይ ነው፡፡ ማለትም በጥንድ ተቃራኒ ዘዴ ነው የሚያስበው ይላል፡፡ ለምሳሌ የሰው ልጅ አእምሮ ጨለማ ካለ ብርሀን አለ ብሎ ያምናል፡፡ ሞት ካለ ህይወት አለ ብሎ ያምናል፡፡ መሄድ ካለ መምጣት አለ፤ ጥሬ ካለ የተቀቀለ አለ ብሎ ያስባል፡፡ ነገር ግን ይሄንን ጥንዳዊ የአእምሮ ስሪት ባህል (ስልጣኔ) ከጥንዳዊነት ወደ ተተንታኝ አሳብነት ቀይሮታል፡፡ በብርሀን እና በጨለማ መካከል ጸሀይ ግባት፣ ምሽት፣ ውድቅት፣ ወጋገን፣ ንጋት፣ ጠዋት፣ ቀን እየተባለ የሚተነተን ብዙ አሀድ አለ፡፡ በሌላውም ሁሉ አስተሳሰብ እንደዛው፡፡

የኢትዮጵያ የትምህርት ስርዓት ግን ያው የጥንቱ የአእምሮ ስሪት ውስጥ እንደተወሸቀ ነው፡፡ እውነት ወይ ውሸት በሚል አስተሳሰብ፣ ወይም ነው ወይም አይደለም በሚል አስተሳሰብ የተቃኘ ነው፡፡ በእውነት እና በውሸት መካከል ገና እውነት እና ውሸትነቱ ያልለየ፣ ያልተጠና፣ ያልተረጋገጠ አስተሳሰብ መኖሩን አይረዳም፡፡ አንዳንድ በማህረሰቡ እንደ እውነት የተወሰደ ነገር ግን ቆይቶ ውሸት የሚሆን፤ አንዳንድ በማህበረሰቡ እንደውሸት የተወሰደ ግን እውነት የመሆን እድል ያለው አስተሳሰብ መኖሩን አያውቅም፡፡ ለምሳሌ የዚህ ጥንዳዊ አስተሳሰብ ውጤቶችን እንይ፡፡ ምኒልክ ጨቋኝ ነው ወይ አይደለም፡፡ ከነው እና አይደለም ውጭ ሌላ ምርጫ የለህም፡፡ ነው ብለህ ትስማማለህ ወይም አይደለም ብለህ ትጣላለህ፡፡ አማራ አለ ወይም የለም ይልሀል፡፡ ለምን ብለህ ብትጠይቅ መልስ አታገኝም፡፡ አለ ብለህ ትወገዛለህ (አሁን መፈራት ነው በእርግጥ)፤ ወይም የለም ብለህ ገልፍጠህ ይገለፈጥልሀል፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት አለ ወይም የለም ተብለህ ትጠየቃለህ፡፡ አእምሮህ በተሰራበት የእውነት/ሀሰት ጥንዳዊ አሰራር መሰረት የለም ወይ አለ ብለህ ትመልሳለህ፡፡ ለምን ብሎ የሚጠይቅህ የለም፡፡ ቢጠይቅህም የምትመልስለትን ሊረዳው አይችልም፡፡ ምክንያቱም አእምሮው ለጥንዳዊ ድምዳሜ እንጅ ለመካከለኛው ትንተና ስላልሰለጠነ፡፡ አማራ ጨቋኝ ነው ወይስ አይደለም ተብለህ ትጠየቃለህ፡፡ አይደለም ብለህ ትጣላለህ ወይም ነው ብለህ ይጨበጨብልሀል፡፡

በአሮጌ ስልት፤ አዲስ ትግል ማድረግ አማራን እንዳስበላ

ከ432 ዓመት በፊት አማራን ያስበላ አኗኗርና አስተሳሰብ ስልት ባለመለወጡ ዛሬም እያስበላው ይገኛል፡፡ አባ ባህርይ[489] ከ432 ዓመት በፊት ኦሮሞ በወረራ አገር ሲያጠፋ በአይናቸው ያዩትን እና ጠይቀው የተረዱትን የጻፉ ታላቅ ሰው ናቸው፡፡ በእርግጥ ታሪክ ደጋግሞ ራሱን የመድገሙ ምስጢር ድንቅ ነው፡፡ ከ480 ዓመት በፊት አገራችን በኦሮሞ ወረራ ዶግ አመድ ስትሆን ያሸነፈን የወራሪው ኃይል ጥንካሬ ብቻ አልነበረም፡፡ የራሳችን ሁኔታ ነበር እድንሸነፍ፤ ሥልጣኔያችን እንዲወድም፤ ዘራችን እንዲመናመንና አገራችን በመጤ ህዝብ ቁጥጥር ስር እንድትወድቅ ያደረገን፡፡ ይህም

[489] ጌታቸው ኃይሌ 2002 ዓ.ም፡ ገጽ 89-90፡፡ የአባ ባህርይ ድርሰቶች፡ ኦሮሞዎቹን ከሚመለከቱ ሌሎች ሰነዶች ጋራ፡፡

በዚህ መጽሃፍ በምዕራፍ አንድ ተጠቅሷል፡፡ በዛ ጊዜ የነበረውን ሁኔታ አባ ባህርይ ሲገልጹት ኦሮሞ ያሸነፈን ሲያጠቃ ሴት፣ ወንድ፣ ትንሽ ትልቅ ሳይል አንድ ላይ ሆ ብሎ ስለሚዋጋ ነበር፡፡ በተቃራኒው የአማራው ወገን በአስር የተከፈለ ነበር፡፡ አንደኛው ወገን የመነኩሴ ወገን ሲሆን የሚመነኩሰው ጦርነት ፈርቶ ወይም በመነኮሳት ተታሎ ነው፡፡ ሁለተኛው የደብተራ ወገን ሲሆን ማረብረብና ማሽብሸብ እንጅ ጦርነት አይዋጋም፡፡ ሶስተኛው ወገን የፍርድ አዋቂዎች ክፍል ሲሆን ከጦርነት ይጠበቃል፡፡ አራተኛው ወገን የመኳንንት ሚስቶች ጠባቂ ወንዶች ሲሆኑ "የሴቶች ሎሌዎች" ነን በማለት ወደጦርነት አይዘምቱም፡፡ አምስተኛው ወገን ባለርስት ሲሆን መሬቱን ለገበሬ አካፍለው የሚያዙ እና "በፍርሀታቸው የማያፍሩ" ናቸው፡፡ ስድስተኛው ወገን ገበሬዎች ሲሆኑ ከእርሻ በቀር ስለውጊያ ምንም ሀሳብ የላቸውም፡፡ ሰባተኛው ወገን ነጋዴው ክፍል ሲሆን ለራሱ ትርፍ ብቻ ይኖራል እንጅ አይዋጋም፡፡ ስምንተኛው ክፍል አንጥረኛ፣ ፀኃፊ፣ ልብስ ወይም ቆዳ ሰፊ እና አናጢዎች ሲሆኑ ውጊያ አያውቁም፡፡ በዘጠነኛ ደረጃ ላይ የተቀመጠው የአውደልዳይ ወይም በአሁኑ ዘመን አጠራር የስነጥበብ ቡድን ተብየው ነው፡፡ ይህንን ዘጠነኛውን አውደልዳይ ቡድን አባ ባህርይ ቃል በቃል እንዲህ ብለውታል "ልመናን ስራ ያደረጉ አዝማሪዎች፣ ባለከበሮዎች፣ ባለበገናዎች ናቸው፡፡ የሰጣቸውን ይባርኩታል፣ ብጡል ምስጋናና ውዳሴ ከንቱ ይሰጡታል፡፡ ያልሰጣቸውን ሲራገሙት እዳ አይሆንባቸውም፣ ህጋችን ነው ይላሉ፡፡ ከውጊያ በረጅሙ ይርቃሉ፡፡" በዚህ የተነሳ ውጊያን የሚዋት የንጉሱ ሰራዊት ግን ቁጥራቸው ጥቂት በመሆኑ አማራ ተሸነፈ፡፡ አባ ባህርይ በጸጸት ቃል በቃል "በእነዚህ ጥቂትነት አገራችን ጠፋች" ብለው አስፍረዋል፡፡

ከዚህም የተነሳ ለአማራ መጥፋት የአማራ ድርሻ አለ እንላለን፡፡ አማራ ዛሬ ለተጋረጠበት የጥፋት እና የሰቆቃ ህይወት እስካሁን ድረስ ውጫዊ ምክንያቶች ላይ አተኩረን አይተናል፡፡ አማራ በአጼ ቴዎድሮስ የተጀመረውን የኢንዱስተሪያላይዜሽን እና ዘመናዊነት አብዮት ከሙሉ ልቡ ደግፎት ቢሆን ኖሮ ዛሬ የት ነበርን! አሉላ ፓንክረስት[490] እደገለጸው እንግሊዝ የኢትዮጵያን የኢንዱስትሪ አብዮት አክሽፋለች፡፡ በዛ ጊዜ ሞርታሮች፣ መድፎች እና የመሳሰሉት መሳሪያዎች መመረት ጀምረው ነበርና፡፡ የአጠቃቀም መገልገያዎቻቸውም በአማርኛ በግልጽ እንደተጻፉ አሉላ ጽፎታል፡፡ በተቃራኒው ህዝቡ ግራውፈርድ እንደታዘበው አማርኛን በጽሁፍነት መጠቀምን ራሱ ያወግዝ ነበር፡፡ ለምሳሌ የእንግሊዝ ልኡካን አዲስ ኪዳንን ወደአማርኛ መተርጎም እና በአማራ ቋንቋ ማስተማር ሲጀምሩ ከባድ ተቃውሞ ተነሳ፣ በተለይ ቄሶች በጣም ተበሳጩ፡፡[491] ስለሆነም አለፍ ገደም በሆነ ሁኔታ ነካክተነው ይሆናል እንጅ ዋናውን ችግር አልገለጥነውም፡፡ አማራን አማራ እንጅ ማንም አቅም አግኝቶ ሊያሸንፈው አይችልም፡፡

ከዘመኑ ጋር አለመለወጥ እንግዲህ ዋናው ፈተና ሆኖ እንደቀጠለ ነው፡፡ ለአዲስ ችግር አሮጌ መፍትሄ አያዋጣም፡፡ ሆኖም ብዙው ወገን እስካሁን በዚህ አይነት ስልት ውስጥ እየዳከረ ፍሬ አልባ ልፋት እየለፋ ይኖራል፡፡ ጦር በጋሻ እንጅ በሻሽ አይመከትም!

[490] Taddese Beyene, Richard Pankhurst, Shiferaw Bekele 1990.
[491] Crawfurd, J. 1868, 289.

በግራኝ ወረራ ጊዜ በጦርና ጎራዴ ሲዋጋ የኖረው አማራ ጦርነቱ አይቶት በማያውቀው ጠብመንጃ ሲቀየርበት ታሪካዊ ሽንፈት ቀመሰ፡፡ አገሩም ተወረረበት፡፡ ከዛ ስህተት በመማር ጠብመንጃ ታጠቀ፣ በቴዎድሮስም ራሱ መድፍና ሞርታር መስራት ጀመረ፡፡ በጠብመንጃና ሞርታር መዋጋት የለመደው አማራ በማይጨው ጦርነት ጊዜ ጦርነቱ አይቶት በማያውቀው አውሮፕላን ሲቀየርበት ታሪካዊ ሽንፈት ተሸነፈ፡፡ አገሩም ተወረረበት፤ እንዲህም ብሎ ፎከረ፤

በማይጨው በአድዋ በመቀሌ መች ይደፍረን ነበር፡
በሰማይ ገባ እንጅ በማናውቀው አገር፡፡

ከዛ ስህተት በመማርም እኔ ነኝ ያለ የአየር ላይ ተዋጊ ሆነ፡፡ ጥቂት ጊዜም ባለድል ሆኖ ቆየ፡፡ ነገር ግን ብሄር-ዘለል ሆኖ ሲዋጋ የኖረው አማራ በረሳው የብሄር ትግል ያለማት አገሩ ስትወረር አየ፡፡ ለአምሳና ስልሳ ዓመትም አካሄድ ሳይለውጥ በኢትዮጵያዊ አውድ ተችክሎ ቀረ፤ ከባድ ፍዳንም ቀመሰ፡፡ አሁን ግን ከመሸም ቢሆን ጨዋታ ቀየረ፡፡ እንደ ቡድን የመጣብህን እንደ ግለሰባዊ ሰው አስበህ አትመልሰውም ብሎ በአማራነት ለመነሳት በቃ፡፡ በተለወጠ አካባቢ ያልተለወጠ አኗኗር ለጥፋት ይዳርጋልና መፍትሄው በብሄረተኝነት መቆም ብቻ ነው፡፡ የኦሮሞና የትግሬ ብሄረተኝነቶችን ማንበርከክ የሚችለው አዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት ብቻ ነው፡፡ ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነት ተሸርሽሯልና እነዚህን ብሄረተኝነቶች ለማሸነፍ አይችልም፡፡ አማራነት ግን አዲስ ኃይል እና በራሱ ስሌት ስለሚጫወት ድል ማድረጉ እና ሁለቱን የተወጣጠሩ ብሄረተኝነቶች ማርገቡ አይቀርም፡፡

የትግሬና የኦሮሞ ጸረ አማራ ፖለቲከኞችን፤ አዝሎ አሻጋሪነት

ከትናንት ተነስተን ዛሬን እናሰላለን፡፡ በትናንት እና በዛሬ ሁኔታ ተመርኩዘን ነገን እንገምታለን፡፡ ዛሬ የሆነው ነገር ሁሉ የትናንትና መነሻ አለው፡፡ የትናንትና ደግሞ የራሱ ትናንትና አለው፡፡ በቀደም የትናንትናውን ሁኔታ ወሰነ፡፡ ትናንትና ደግሞ በተራው የዛሬውን ሁኔታ ወሰነ፡፡ ስለዚህ ነገ በራሱ ይወሰናል ወይስ በዛሬ ይወሰናል የሚል ጥያቄ ልናነሳ እንገደዳለን፡፡ ትናንት ለዛሬ መሰረት እንደሆነው ሁሉ ዛሬ ለነገ መሰረት ይሆናል፡ ፡ በተለይ በማኅበራዊ መስተጋብር እና በፖለቲካዊ ሁኔታዎች ዘንድ በቀደም፤ ትናንት፤ ዛሬ እና ነገ እጅግ የተሳሰሩ ናቸው፡፡ የአንድ ህዝብ የዛሬው ሁኔታ በአለፈው ሁኔታ የተወሰነ ነው፡፡ ዛሬን የወሰነው ትናንትና ዛሬ ያለንበት ቦታ ላይ እንድንቆም አድርጓል፡፡ ዛሬ ደግሞ ለነገ ትናንት ስለሆነ ነገን ይወስናል፡፡ በዚህም ሳቢያ የሰው ልጅ እውቀት ስለትናንትና እና ዛሬ ብቻ አይደለም፡፡ የሰው ልጅ እውቀት ነገንም ይጨምራል፡፡ ያለፈውን እና አሁን የሆነውን ያህል በእርግጠኝነት ባያውቅም እንኳ ነገን መገመት አያዳግተውም፡፡ ከትናንቱና ከዛሬው መረጃ በመነሳት የነገን ሁኔታ መተንተን እና መገመት ይቻላል፡፡ ትናንትናየ ዛሬ ይህንን እድመሰል ካደረገኝ እና በዚህ ሁኔታና ቦታ ካዋለኝ፤ ዛሬ ነገየን ምን ያስመስልብኛል፡ በምን ሁኔታ ውስጥስ እንድወድቅ ያደርገኛል ብለን

እንድንገምት ያደርገናል፡፡ መጭውን ሁኔታ በጥሞና አስልቶ ሊመጣ ካለው ኪሳራ ራስን መጠበቅ የአንድ ብልህ ግለሰብም ሆነ ህዝብ አስገዳጅ ሁኔታ ሊሆን ይገባል፡፡ ስለሆነም ካለፈው ተነስተን ዛሬ እዚህ ደርሰናል፤ ከዛሬ ተነስተን ደግሞ ነገ የት እንደምንደርስ ስንገነዘብ የአካሄዳችንን አቅጣጫ ለመቀየር ወይም ለማስተካከል እንገደዳለን ማለት ነው፡፡

ይህን ተጠየቅ ወደ አማራነታችን እና ቀጣይ እጣ ፋንታችን እናምጣው፡፡ የአማራ ችግር ዘልቆ የገባን ሰዎች እንደምንስማማበት ህዝባችን በአሁኑ ሰአት አደገኛ ሁኔታ ውስጥ ነው ያለው፡፡ ዛሬ በዚህ አደገኛ ሁኔታ ውስጥ እንዲወድቅ ያደረገው ደግሞ ትናንት የተሰራ ነገር ነው፡፡ ጥያቄው ወደዛሬ የተሸጋገርንበትን አጥፊ የትናንትና መንገድ ዛሬም ያለምንም ማሻሻያ እና ለውጥ እንሂድበትና ወደባሰ ነገ እንግባ ወይ ነው፡፡ የትናንትናው ችግር ወደዛሬ ተጋብቶ ለዚህ አድርሶናል፡፡ ሀይ ካልተባለ በቀር ዛሬ ደግሞ ወደነገ ይጋባና ተመሳሳይ ወይም የባሰ ችግር ውስጥ እንገባለን፡፡ ድፍረት ያለው ሰው እንግዲህ የትናንትናው ችግር እዚህ ላይ በቃው፤ ይቁም ሊል ይገደዳል፡፡

ሻዕብያ ኤርትራን ለመገንጠል ሲንቀሳቀስ ዓለም ተባበረው፡፡ ምክንያቱ በዓለም መድረኮች እንደ አንድ ኤርትራዊ ህዝብ ተሰባስበው ስላሳወቁ እና ስለታገሉ ነው፡፡ በኤርትራዊነታቸው እንዲታወቁ እና ችግራቸውም በዛው ልክ እንዲታወቅ ስላደረጉ የዓለምን ህብረተሰብ ድጋፍ አገኙ፡፡ ዛሬ ጠቀማቸውም አልጠቀማቸውም እጣ ፋንታቸውን ራሳቸው በፈለጉት መንገድ ወሰኑ፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ ወያኔ በትግሬነቱ ተንቀሳቀሰ፡፡ ልክ ኤርትራዊያን እንዳደረጉት ሁሉ ትግሬዎችም ተመሳሳይ ነገር አደረጉ፡፡ እንደትግሬነት ተንቀሳቅሰው ራሳቸውን እና ችግራቸውን ለዓለም ህብረተሰብ በማሳወቃቸው ድጋፍ አገኙ፡፡ የኢትዮጵያን መንግስት እንዲቆጣጠሩ ዓለም ደገፋቸው፡፡ አሁንም በተመሳሳይ ሁኔታ ዓለም ኦሮሞዎችን ከፍተኛ እውቅና ሰጥቷል፡፡ ችግራቸውን ተገንዝቧል፡፡ ዓለም አቀፍ ተቋማት እና የተለያዩ ምሁራን የኦሮሞን ጉዳይ አጀንዳቸው ካደረጉ ከራረሙ፡፡ ይህም የሆነበት ምክንያት አንድ ላይ ሆነው የኦሮሞነትን ድምጽ ስላሰሙ እና ችግራቸውን እንደኦሮሞ መሰረታዊ ችግርነት ስላሳወቁ ነው፡፡ ዓለም በአሁኑ ሰአት ለኦሮሞ አጀንዳ ጆሮ ይሰጣል፡፡ ይህ ማለት ደግሞ በማናቸውም በማናውቀው ጊዜ ኦሮሞ ድጋፍ ተደርጎለት ልክ ሻዕብያና ወያኔ ያገኙትን እድል እንዲያገኝ ሊደረግ ይችላል ወደሚል ጥርጣሬ ያመራናል፡፡

ቁምነገሩ እንግዲህ እዚህ ላይ ነው፡፡ የኢትዮጵያን ሁኔታ የሚያውቅ ያውቀዋል፡፡ የተሰፋችበት ክር ሁሉ ተበጣጥሶ የመበታተን አደጋ የሚጠብቃት አገር ናት፡፡ እያንዳንዱ ብሔረሰብ የመሬት ግዛት አለመከፋፈሉ ነው እንጅ ከተለያየ እና ኢትዮጵያም እንደአገር የመቀጠሏ ጉዳይ ጥያቄ ውስጥ ከወደቀ ቆየ፡፡ ለምሳሌ ኢትዮጵያ በኦሮሞ ፖለቲከኞች ልብ ውስጥ የለችም፡፡ በኦሮሞ ፖለቲከኞች ልብ ውስጥ ያለችው "ለምለሚቱ ኦሮሚያ" ናት፡፡ ነጻ "ኦሮሚያ"ን ባያገኙ እንኳ በሁለተኛው እቅዳቸው መሰረት ኢትዮጵያን ተቆጣጥሮ ፈላጭ ቆራጭ መሆን፤ በተለይ በአማራው ላይ ለአመታት ሲያስቡት የነበረውን ክፉ ነገር ሁሉ ማድረግ ነው፡፡ ወያኔዎች በበኩላቸው ኢትዮጵያዊ ሆነው የሚቀጥሉት ኢትዮጵያ በራሳቸው እጅ እስካለች ብቻ ነው፡፡ እነሱ

የማይቆጣጠሯትን ኢትዮጵያ እንደሚያጧት ባወቁበት በማንኛውም ጊዜ እንዳትኖር አድርገዋት ነው የሚሄዱት፡፡ በተለይ በአስተማማኝ ሁኔታ እንዳይኖር የሚደረገው አማራው ነው፡፡ የታወቀ ነው፡፡ ኢትዮጵያን ሲጥሏት አማራን ይዛው መቀመቅ እንድትወርድ የሚያደርገውን ማንኛውንም ቅድመ ዝግጅት ሰርተው ጨርሰዋል፡፡ የዛሬዋ ኢትዮጵያ አማራ ላይ ተፈጥፍጣበት እንድታጠፋው ተደርጋ ተሰርታለች፡፡ ይህም ዓለም ያወቀው፤ ጸሀይ የሞቀው እውነታ ነው፡፡ ስለዚህ ለወያኔ ኢትዮጵያ ማለት እስከተበላችልህ ድረስ የምትይዛት ፍሬ ናት፡፡ እንደማትበላት ባወቅበት ጊዜ ወርውረህ የአማራ ግንባር ላይ የምታፈርጣት፡፡ ኢትዮጵያ ለሱማሌ ምን ማለት እንደሆነች መናገር ለቀባሪው ማርዳት ነው፡፡ በደቡብ ኢትዮጵያም የከፋ እንኳ ባይሆንም የኢትዮጵያዊነት ስሜት በነገድ ስሜት ከተመነዘረ ቆየ፡፡ እያንዳንዱ ብሔረሰብ አማራ ላይ ያለውን ቂምና ጥላቻ የሚያውቅ ያውቀዋል፡፡ እንግዲህ ኢትዮጵያ የአማራ እና የተወሰኑ የመሀል ኢትዮጵያ ብሔረሰቦች ጉዳይ ብቻ ናት ማለት ነው፡፡ በተለይም ኢትዮጵያ አሁን ያለችው በአማራ ሀይማኖትነት ነው፡፡

ኢትዮጵያ የአማራ ሀይማኖት መሆንዋ ችግር የለውም፡፡ ችግሩ ገነት ሳይሆን ሲኦል የምታስገባ ሀይማኖት መሆንዋ ላይ ነው፡፡ አሁን ለአማራ ሲኦል የሆነችበትን ያህል ሆና ብትቆይ አንድ ነገር ነበር፡፡ አሳሳቢው ጉዳይ ሌላ የከፋ ሲኦል ሊወጣት እንደሚችል ስንገምት ነው፡፡ እህሳ ቢሉ፡- ወያኔ ኢትዮጵያን ማጣቱን ቢያውቅ በቀጥታ ኦሮሞን አማራ ላይ አዝምቶ የራሱን ትግራይ ይዞ ይሄዳል፡፡ ኦሮሞ ከወያኔ ብቻ አይደለም ድጋፍ የሚቸረው፡፡ ከላይ እንደተባለው አለማቀፍ ድጋፍ አግኝቷል፡፡ የአለማቀፍ ድጋፍ ደግሞ የኦሮሞም ሆነ የቀሪው አገር እጣ ፋንታ በኦሮሞ ወሳኝነት፤ በኦሮሞ ህግ አውጭነት፤ በኦሮሞ ጥቅምነት ይደመደማል ማለት ነው፡፡ ይህም ለአማራው ፈጽሞ ጥፋት ግብአተ መሬት ይሆናል ማለት ነው፡፡ የኦሮሞ ፖለቲከኞች ካርታ ሸዋን፤ ሳይንትን እና አብዛኛውን ጎጃምን ያጠቃልላል፡፡ አሁን ያለውን አለማቀፍ ድጋፍ ይዞ ኦሮሞ እነዚህን ሶስት የአማራ ግዛቶች ይዞ "ታላቋን ኦሮሚያ" ይመሰርታል፡፡ ጎንደርና የተወሰነው የጎጃም ክፍል ደግሞ በትግራይ መንግስት ስር ይጠቃለላል፡፡ አሁንም ከሳይንት የወሰዱትን ወስደዋል፤ ትንሽ የሚቀራቸውን ይወስዳሉ፤ ጎንደርን መሰልቀጥ ከጀመሩ ሰነባበቱ፡፡ ህዝቡን ከራሳቸው ህዝብ ጋር በአዲሱ መንግስታቸው አብረው ያኖሩታል ብሎ በእርግጠኝነት መናገር ቢቻል እንኳ አንድ ነገር ነበር፡፡ ግን ያለፈው እና የአሁኑ ሁኔታ የሚያሳየን ይህንን አይደለም፡፡

ዛሬ እንደአማራ መደራጀትን አማራው ቢደግፈው ምናልባት ነገ ከሚመጣው አደጋ ህዝቡን ለመታደግ ይቻላል፡፡ የአማራን ችግር ለአለማቀፍ ህዝብ ማሳወቅ እና በቀጣይ ኢትዮጵያ ወይም በራሱ እጣ ፋንታ የወሳኝነት እድል እንዲኖረው ማድረግ በተቻለ ነበር፡፡ የአማራ መጠናከር እና የብሔረተኝነቱ ማደግ የኦሮሞና የትግሬ ፖለቲከኞችን ጉልበት የሚሰብር ፍቱን መድሀኒት ነው፡፡ ሌላው ሌላው ቢቀር እነዚህን ጽንፈኛ ጸረ አማራ ቡድኖች ወደመሀል መስመር አስገብቶ ለድርድር ለማስቀመጥ የሚችል ብቸኛው መስመር ነበር፡፡ የአማራ መደራጀት እና ብርቱ ብሔረተኛ ቁመና መያዝ በቀጥታ በእነዚህ ጸረ አማራ ቡድኖች ላይ ከባድ ኃይል ያሳርፋል፡፡ ያም ለአማራ የራሱን ጥቅም ለማስከበር አቅም ይፈጥርለታል፡፡ ይህ እንዳይሆን ግን አማራው ራሱ እንደጅብራ መንገድ ላይ ተገትሮ አላራምድ አለ፡፡ የኦሮሞና የትግሬ ጸረ አማራ

ፖለቲከኞች ከሚያደርሱት የእንቅፋትነት መጠን ጋር ሲወዳደር የአማራውን የሚደርስበት የለም፡፡ በአማራ ላይ አሁን ለሚደርሰውና ነገ ከነገ ወዲያ ለሚደርሰው ክፉ ነገር ተጠያቂዎች መሀል ላይ እየቆሙ የሚያደናቅፉት አማሮች ናቸው፡፡ አማራው በአማራነት እስካልተሰባሰበ ድረስ የአማራ መከራ አያቆምም፡፡

አማራ ትናንት፤
የጭቆና፣ የተጠቃሚነትና ውክልና ሁኔታ

አማራ እንደ ህዝብ የሰው ልጅ የደረሰበት የመንግስት አወቃቀርና አስተዳደር ስልጣኔ ላይ ከሽህ አመታት በፊት የደረሰ ህዝብ ነው፡፡ በፖለቲካዊ አወቃቀር የመጨረሻው ወይም አሁን የምንገኝበት የእድገት ደረጃ መንግስት ይባላል፡፡ ከመንግስት በፊት ባንድ (ጥቂት ቡድን)፣ ትራይብ (ወይም ነገዳዊ አድረጃጀት)፣ ቺፍደም ወይም ከፊል መንግስታዊ አደረጃጀት እና በመጨረሻም ስቴት ወይም መንግስታዊ አደረጃጀት እንደሆነ የአንትሮፖሎጅካዊ ሊቃውንት ያስረዳሉ፡፡ በዚህም ረገድ አማራ እንደ ሴሜቲክና ኩሽቲክ የስልጣኔ ባለቤትነቱ ቀደም ባሉት ሽህ ዘመናት እዚህ የሰው ልጅ የደረሰበት የመጨረሻው አደረጃጀት ላይ እንደደረሰ የሚታወቅ ነው፡፡ ከአክሱም ግዛት መውደቅ ወዲህ ያለውን በጉልህ የሚታወቅ ታሪኩን ስንመረምር እንኳ የአማራ ህዝብ በዳበረ የፖለቲካ አደረጃጀት በመንግስትነት እንደቀጠለ እንረዳለን፡፡

ታዲያ የአማራ ህዝብ ብልጽግናም ሆነ መከራ ከዚሁ የእድገት ደረጃው ጋር የተቆራኘ ሆኖ እናገኘዋለን፡፡ ይህ የማህበረ ፖለቲካ የእድገት ደረጃው ለድልም ለውድቀትም ሲያበቃው ቆይቷል፡፡ በአንድ በኩል የመንግስትነት ባህርይ ያለው ህዝብ በመሆኑ ከላይ ከንጉሰ ነገስቱ ጀምሮ እስከታች ጭቃሹምና ምስለኔ ደረሰ በተዋረድ የተዋቀረ በመሆኑ ስርአቱ በቀላሉ የማይፈርስ ጠንካራ ህዝብ ሆኖ ቆይቷል፡፡ በሌላ በኩል ይህ አይነት ማህበረ ፖለቲካዊ አደረጃጀት ህዝቡን በተለያዩ የሙያና ውክልና ዘርፎች ሸንሽኖ ስላስቀመጠው ማለትም በንግድ፣ በውትድርና፣ በህግ አስከባሪነት፣ በጥበብ ሰውነት፣ በእምነት አካልነት፣ እና በልዩ ልዩ አንቀጾች ስለከፋፈለው ከገረቤቶቹ የሚነሱበትን ትራይባሊስት ወይም ነገዳዊ ጦርነቶች መቋቋም ሲከብደው ቆይቷል፡፡ ከዚህ አይነት የማህበረ ፖለቲካ አደረጃጀት እና ለረዥም ጊዜ ከቆየው የአይሁዳዊነት እና ክርስትና ምልከታ-ዓለም የሚመነጨው የአማራ ልዩ መታወቂያ የሆነው ሁለንተናዊ ወይም ሁሉን አቀፋዊ ወይም ሁሉ-ልሙዳዊ ባህርይም ለከፋ ጉዳት ሲያጋልጠው ቆይቷል፡፡ ምክንያቱም አማራዊ ንቃተ-ማንነቱን በኢትዮጵያዊ ንቃተ-ማንነት በመቀየሩ እና በእነዚህ በተጠቀሱት ምክንያቶች የተነሳ የጋርዮሻዊ ባህርይውን ለቆ ግለሰባዊ ወይም በራስ-ብቋአዊ ባህርይ ላይ ከደረሰ ቆይቷል፡፡ እንዲህ አይነቱ የማኅበረሰብ እድገት በራሱ መልካም ቢሆንም፣ እንዲህ አይነት ማህበረ-ፖለቲካዊ እድገት የሰው ልጅ የመጨረሻ የስልጣኔ ደረጃ መሆኑ አይቀሬ ቢሆንም እና አማራም በዚህ መንገድ እዚህ ላይ መድረሱ እርግጥ ቢሆንም ሁልጊዜ ጥቅም ሲያመጣለት አልታየም፡፡ ምክንያቱም ዙሪያውን አማራው የደረሰበት ማህበረ ፖለቲካዊ እና ምልከታ-አለማዊ ባህርይ ላይ ባልደረሱ

ሀይላት በመከበቡ ወይም ዙሪያውን ገና የነገድነት አደረጃጀት ባህርይ ባላቸው ሀይላት በመከበቡ በተደጋጋሚ ለጥቃት ሲጋለጥ ቆይቷል፡፡

በዚህ ረገድ ለምሳሌ በአስራ ስድስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተከሰተውን የኦሮሞ ወረራ እና ሰፊ የሆነ የዘር ማጥፋት እና የዘር መዋጥ እርምጃ ስንመለከት ለአማራው በኦሮሞ መወረር፣ መጥፋት እና መዋጥ ምክንያት ከላይ የተገለጸው የአደረጃጀቱ ባህርይ ጉልህ ሚና እንደሚወስድ አይተናል፡፡ ለዚህ ጉዳይ የአይን ምስክር ሆነው ያዩትን ነገር ከትበውት ያለፉትን አባ ባህርይን እንጠቅሳለን፡፡ በነገራችን ላይ አባ ባህርይ የአንትሮፖሎጅ ሳይንስ ከመጀመሩ በፊት በአገራችን የተከሰቱ ብርቅየ አንትሮፖሎጅስት ናቸው ማለት ይቻላል፡፡ የዛን ጊዜውን ሁኔታ የአዘጋገብ እና የአጠናን እንዲሁም የአጻጻፍና ትንተና ዘዴና ብቃታቸው በአሁኑ ሰአት አንትሮፖሎጅ ከደረሰበት ደረጃ ያልራቀ እና ምጡቅ ነው፡፡ ስለሆነም የአባ ባህርይ መጽሃፍ ተራ ድርሰት ሳይሆን አማራው እንዴት እንደጠፋ እና ኦሮሞ እንዴት አገራችንን እንደቀማ የሚያሳይ ከአራት መቶ አመታት በላይ ያስቆጠረ ጥናታዊ ዘገባ ወይም ሪፖርት ነው፡፡

ወደዚህ ጽሁፍ ቅድመ ነገር ስንገባ አባ ባህርይ አማራው እንዴት እንደተሸነፈ የራሳቸውን ድምዳሜ አስቀምጠዋል፡፡ ይሄውም አማራ በአስር አንቀጽ የተከፈለ እና አጥቂው ክፍል አንዱ አንቀጽ ብቻ መሆኑን ነገር ግን ኦሮሞ እንደዛ አይነት በአንቀጽ የተከፋፈለ ማህበረ-ፖለቲካዊ አደረጃጀት ስላልነበረው ሁሉም አንድ ላይ ያጠቃ ነበር፡፡ ባጭሩ በዚያ ዘመን በአማራና በኦሮሞ መካከል የተካሄደው ጦርነት አንድ ለአስር በሆነ ረድፍ ነው፡፡ አማራው ከዘጠኙ አንቀጾች ለውጊያ ሙያ የተመደቡትን የንጉሱን ወታደሮች ሲያሰልፍ እና ሌላው ዘጠኙ የጦርነቱ ተሳታፊ ሳይሆን ሲቀር በተጻራሪው ኦሮሞው አስር አይነት ክፍልፋይ ሳይኖረው ከአስር አንድ የሆነውን የንጉሱን ጦር እየገጠመ ሲያሸንፈው ቆይቷል፡፡ ይሄ ነገር እንደምን ነው ቢሉ አማራ የደረሰበት የመንግስታዊ ማህበረ-ፖለቲካዊ አደረጃጀት ላይ የደረሰ ማንኛውም ህዝብ አባ ባህርይ እንዳስቀመጡት በአስርና ከዛ በላይ አንቀጾች የመከፋፈሉ ነገር ማኅበራዊ ሀቅ ስለሆነ ነው፡፡ ለምሳሌ የአባ ባህርይን ቃል ለመጥቀስ እና ብዙዎች ሆነን እና የጦር መሳሪችንም ብዙ ሆኖ ሳለ እንዴት በኦሮሞ ተሸነፍን ተብሎ ለሚጠየቀው ጥያቄ "ቁጥራችን ብዙ ይሁን እንጅ ውጊያ የሚችሉ ጥቂቶቹ፤ ወደውጊያ የማይቀርቡ ብዙዎች ናቸው" ይላሉ፡፡

ስለሆነም ከላይ በተዘረዘረው ምክንያት የተነሳ አማራ ጠፋ፣ ተዋጠ፣ ተሰለቀጠ፣ አገርና ርስቱን ተቀማ፡፡ ምክንያቱም ኦሮሞዎችም ሆኑ ሌሎች ጎረቤት ነገዶች እንደ ቡድን ሆ ብለው አንድ ላይ ሲያጠቁ አማራ ግን በተናጠል እየተገኘ ሲያልቅ ቆየ፡፡ የዛ የጥንት ልማዳችን ተቀጥላ የሆነው ዛሬ "እኔ ኢትዮጵያዊ ነኝ፣ በዘሬ አልጠራም፣ በአማራነት አልደራጅም" የሚለው ፍልስፍናም ለሴላ ዙር ጥፋት ሲያጋልጠው ቆይቷል፡፡ አሁንም እያጠፋው ነው፡፡ በድሮው ጊዜ አስሩም ወገን ምንም አይነት ልዩነት ሳይኖረው በአንድነት ተዋግቶ ቢሆን ኖሮ ዘሩ አይጠፋም ነበር፤ አገሩ አይወረርም ነበር፣ ዛሬ በራሱ አገር እንደመጻተኛ እየተቆጠረ አይታረድም፣ ወደገደል አይጣልም ነበር፡፡ አሁንም በተለይም ላለፉት አርባ አንድ አመታት አማራውን ለማጥፋት በማሰብ ወደበረሀ የወረዱትን ሰዎች ሁኔታ በማየት ተመሳሳይ አጸፋ ግብረ ኃይል መመለስ ሲኖርብን ጥንት

እድንጠፋ ባደረገን አካሄድ ስንጓዝ ቆየን፡፡ ብዙው ወገናችን በኢትዮጵያዊነት ማንነት ስር ተሰልፎ በአማራነቱ የሚደርስበትን በደል አላይም ብሎ አይኑን ጨፍኖ ቆይቷል፡፡ እኔ ሰው ብቻ ነኝ፣ እኔ ኢትዮጵያዊ ነኝ፣ እኔ ስልጡን ነኝ፣ እኔ ምሁር ነኝ፣ እኔ ሀይማኖተኛ ነኝ፣ እኔ ፖለቲካ አልወድም፣ እኔ በራሴ ፍልስፍና ነው የምመራው ወዘተርፈ የሚሉት ባህርያት እንደ አማራ አንድ ላይ ቆሞ በአማራነት የገጠመውን ፈተና አማራዊ መልስ ሰጥቶ ነጻ እንዳይወጣ አድርጎት ቆይቷል፡፡ ይህ አይነት ባህርይ በአባ ባህርይ ዘመን የነበረው ባህርይ ውርስ መሆኑን ለመገንዘብ ከባድ አይደለም፡፡

ካለፈው ታሪካችን ስህተት በመማርም ዛሬ አማራነትን በመገንባት ላይ እንገኛለን፡፡ አማራን በአማራነት ማሰባሰብ አስፈላጊ የሆነውም ልክ እንደ ትናንቱ ሁሉ ከአስር በተከፋፈለ ሁኔታ በተናጠል እንዳይጠፋ ሁሉም በጋራ እንዲነሳ ነው፡፡ ይህ ሲባል ለአንዳንድ ሰዎች ሁለንተናዊ ባህርያችንን ለውጦ ወደነገዳዊነት መውረድ ይመስላቸዋል፡ ፡ ነገር ግን ስህተት ነው፡፡ በመጀመሪያ ደረጃ የአማራ የወቅቱ ችግር የመውረድ የመውጣት፣ ወይም የመስፋት የመጥበብ ጉዳይ አይደለም፡፡ የወቅቱ የአማራ ችግር የመኖርና ያለመኖር ጥያቄ ነው፡፡ አማራ አሁን የሚያደርገው ትግል ለመኖር የሚደረግ ትግል ነው፡፡ መስፋትም ሆነ መጥበብ፣ መውረድም ሆነ ከፍ ማለት አንድ ህዝብ መኖሩን ካረጋገጠ በኋላ በሁለተኛ ደረጃ የሚገባባቸው የቅንጦት ጥያቄዎች ናቸው፡፡ ለቅንጦት ጥያቄዎች መልስ የምንሰጠው ቅንጦት ላይ ስንሆን ብቻ ነው፡፡ አሁን መልስ የምንሰጠው ባለንበት የህልውና ትግል አንጻር ህልውናን እንዴት ማስጠበቅ አለብን በሚለው ማእቀፍ ነው፡፡ በዛ ላይ እኛ እያካሄድን ያለው ነገዳዊ ወይም ትራይባሊስት ፖለቲካ አይደለም፡፡ እኛ እያካሄድን ያለነው የአማራ ብሄራዊ ፖለቲካ ነው፡፡ ማለትም ጥያቄያችን የነገድ ጉዳይ ሳይሆን ቀድሞም የነበረውን አማራዊ ብሄራዊ ማንነት እንደገና እንዲያብብ በማድረግ በአማራነታችን ለገጠመን ችግር አማራዊ መልስ መስጠት ነው፡፡

የአማራነት እንቅስቃሴያችን ከነገዳዊ ስሜት ከፍ ያለ መሆኑን ለማረጋገጥም በአማራ ውስጥ ያሉ ልዩ ልዩ የባህል ክፍሎች የሚካተቱበት እና እውቅና የሚያገኙበት መሆኑን ማየት እንችላለን፡፡ ስለሆነም የአማራ ብሄራዊ እንቅስቃሴ ግቡ ምሁርና ማይምናኑ፣ ነዳያን እና ባለጸጎቹ፣ አራሾችና ጠቢባን፣ ፈላስፎችና ነጋዴዎች ሁሉም ዓለምንም ውስጣዊ ክፍልፋይ ተረባርበው ለወቅታዊው ችግር ወቅታዊ ምላሽ ሰጥቶ በቀጣይነትም አማራው አሁን በገጠመው አይነት የጥፋት ጎዳና እንዳይገባ በአማራነቱ ጸንቶ እስከዘመናት ድረስ እንዲቆም ማድረግ ነው፡፡ አሁን የምናደርገው ትናንት አስር ቦታ ተከፋፍለን የተጠቃንበት ታሪክ እንዲስተካከል አንድ ላይ ለመቆም የምናደርገው እንቅስቃሴ ነው፡፡

የአማራ ህዝብ፤ ጨቋኝ ነውን?

የአማራ ህዝብ ጨቋኝ አይደለም፤ ሆኖም አያውቅም፡፡ ከላይ እንደተገለጸው የአማራ ህዝብ የሰው ልጅ በደረሰበት የመጨረሻው ማህበረ-ፖለቲካዊ አደረጃጀት ውስጥ

ያለፈ ህዝብ ነው፡፡ በንጉሳዊ መንግስታዊ ስርዓት ስር እንደማለፉ ህዝቡ የመንግስታዊ ባህርይ አዳብሯል፡፡ ከዚህ መንግስታዊ ልማድ የሚመነጨው የህዝቡ ባህልም ያለመንግስት ስርዓት መኖር የማይችል ሆኖ እንዲቀይ አድርጎታል፡፡ ይህ የአማራው ዋና ባህል የሆነው ማህበረ-ፖለቲካዊ አደረጃጀት ታዲያ የአማራው ብቻ ሆኖ አልቀረም፡፡ በሂደት የሁሉም ኢትዮጵያዊ ህዝብ ልማድ ለመሆን ሲጣጣር ቆየ እንጅ፡፡

በተለይም ትኩረት ልናደርግበት የሚገባው ጉዳይ የኢትዮጵያ መንግስት እንደገና መቆም ከጀመረበት ከዳግማዊ አጼ ቴዎድሮስ ጊዜ ወዲህ ያለውን ነው፡፡ በዚህ ንጉስ አማካኝነት ተዳክሞ የነበረው የአማራ ውስጣዊ አንድነት ተመልሶ ጥንት ወደነበረበት የመንግስትነት አስተዳደር ተመለሰ፡፡ ወዲያውም በዳግማዊ አጼ ምኒልክ አማካኝነት ይህ ከአማራው ውስጣዊ አንድነት የመነጨው ኃይል ጥንት የኢትዮጵያ ግዛት የነበሩትን ትናንሽ ከፊል ግዛታዊ (ችፍደም) እና ነገዳዊ (ትራይባሊስት) ህዝቦች እንደገና ወደአንድነት መሰብሰብ አስቻለ፡፡ በዚህም ሂደት አማራው ራሱ ለሽህ ዘመናት የኖረበትን እና ቀደም ብሎም የመላው ኢትዮጵያዊያን ዣንጥላ ስር የነበረውን የመንግስት መዋቅር መልሶ ዘረጋ፡፡ ይሄ ከአማራው ውስጣዊ አንድነት መንጭቶ ለሌሎች የተዳረሰው የመንግስታዊ አወቃቀር እና ስርዓት ከአማራው ለሌሎች የተሰጠ ወይም በግድ የተጫነ ሳይሆን አማራው ራሱ በራሱ የሚኖርበት ስርዓት ነበር፡፡

ይህ እርምጃ በኋላ እንደገና ለተሰባሰቡት ከፊል መንግስታዊ እና ነገዳዊ ቡድኖች በርካታ ጥቅም አስገኝቷል፡፡ አንደኛውም አማራው በተንቀሳቀሳባቸው ቦታዎች ሁሉ ጎሳ ከጎሳ ጋር የነበሩትን ጦርነቶች አስቁሞ ሰላም አውርዷል፡፡ ይህም አማራ የድሮ ስርዓትን ወይም የጋርዮሽ ዘመንን አስቀርቷል ማለት ነው፡፡ እንደ ኦሮሞ ያሉትን መቸም በራሳቸው ሊሰባሰቡ የማይችሉትን ህዝቦች አንድ ላይ አሰባስቧል፡፡ ዛሬ ከ80 በላይ የሆኑትን ነገዶች ከቅኝ ግዛት በመከላከል ዛሬ ለሚኩራሩበት እና መልሰው አማራውን ለሚወጉበት ማንነታቸው መጠበቅ ጉልህ አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡ ዛሬ አማራን እንደጨቋኝ ህዝብ የሚቆጥሩት እና የሚዋጉት የየብሄረሰቦች ወይም ነገዶች ሊቃን የዘነጉት ነገር እነሱ ሊያሳምኑን እንደሚሞክሩት በ1983 ዓ.ም የተፈጠሩ ሳይሆኑ አማራው በደምና አጥንቱ ጠብቆ ያቆያቸው ናቸው፡፡ ይህ ሲባል ግን አማራውን ያገዙ ከየብሄረሰቡ የተውጣጡ ሀይላት መኖራቸው ሳይዘነጋ ነው፡፡

ይሁንና እነዚህ የየብሄረሰብ ሊቃን በትግራይ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት አጋፋሪነት አማራውን የድሮ ስርዓት ለማምጣት እንደሚጥር አድርጎ ለማሳየት ሲጥሩ ይታያሉ፡፡ ነገር ግን አማራው የራሱ የነበረውን የድሮ ስርዓት አጥፍቶ ዘመናዊ ስርዓት የገነባ ህዝብ እንጅ የድሮ ስርዓት ናፋቂ በሚል ውሀ የማይቋጥር ዘለፋ እንደሚከሰሰው አይደለም፡፡ እውነቱ አማራው የድሮ ስርዓት ከተባለ እንኳ የራሱ የነበረውን ዘውዳዊ አገዛዝ በራሱ ልጆች ደም ያስወገደ እና ከዛ የተሻለ ዘመናዊ አስተዳደር ለመገንባት በአያሌው ሲታትር የቆየ ነው፡፡ በ1953 አ.ም ለምሳሌ ንጉሳዊውን ስርዓት ለመቀየር እና በህዝብ የሚመረጥ መሪና ስርዓት ለመፍጠር እስከመፈንቅለ መንግስት እርምጃ የደረሱት ራሳቸው የአማራ ልጆች ናቸው፡፡ ከዛም ወዲህ የራሱ የአማራው ልጆች ባደረጉት ብርቱ ትግል የዘውዳዊ ስርዓት ተገርስሶ ነበር፡፡ ይሁንና የአማራ ልጆች በፈለጉት እና ባቀዱት

አቅጣጫ ሊሄድ እድል ያልቀናው አብዮት በወታደሮች ተጠልፎ ለራሱ ለአማራው መጥፊያ ወጥመድነት ውሏል፡፡ ሆኖም ቀድመው የንጉሳዊ ስርዓትን አፍርሰው ከዛ የተሻለ ስርዓት ለማምጣት ውድ መስዋእትነት የከፈሉት የአማራ ልጆች ጥረት መና አልቀረም ነበር፡፡ ነገር ግን የድሮ ስርዓት ልክፍተኛ የሆኑት ድርጅቶች እና ግለሰቦች በመቧደን አማራው ባመቻቸው ሁለንተናዊነትነትን በሚያስተናግደው መደብ ላይ መልሰው የትራይባሊስት ስርዓትን ተኩበት፡፡ ስለሆነም በትክክለኛው መስፈርት አገሪቷን ወደድሮ ነገዳዊ ወይም ጎሳዊ ስርዓት የዘፈቋት አማሮች ሳይሆኑ እነዚህ የድሮ ስርዓት ልክፈተኛ ጎሰኞች ናቸው፡፡

ነገር ግን አይናቸውን በጨው አጥበው አማራው ከመጀመሪያ ጀምሮ ራሱ ሲዋጋው የነበረውን የራሳቸው የሆነውን የድሮ ስርዓት ለመመለስ ጥረት እንደሚያደርግ ያስተጋባሉ፡፡ ሆኖም አማራው ያልነበረበትን እና የማያውቀውን የድሮ ስርዓት ሊመልስ አይችልም፡፡ ይልቅም ለድሮ ስርዓት ቅርብ የሆኑት ራሳቸው በተግባር መልሰውት አገር አያፈራረሱበት ይገኛሉ፡፡

እነዚህ የየብሄረሰቡ ሊቃን አማራውን በድሮ ስርዓት ወኪልነት የሚከሱት ዓለምክንያት አይደለም፡፡ ራሳቸው የፈጠሩትን የአማራ ብሄራዊ ጨቋኝነት ርዕዮት አለማዊ ድጋፍ ለመስጠት የሚያደርጉት ነው፡፡ የድሮ ስርዓትን የአማራ ስርዓት አስመስሎ በማቅረብ መልሶ ወደጨቋኝነት ባህሪው ተመልሶ እኛን ሊጨቁነን ነው የሚለውን የበሬ ወለደ ሀሳዊ ርዕዮት አለማዊ እርምጃ እውነት ለማስመሰል ነው፡፡

አማራ እንደህዝብ ሌላን ህዝብ ለመጨቆን ሀሳቡም ምክንያትም ኖሮት አያውቅም፡፡ ከራሱ የበቀሉት መሪዎችም አንድም ጊዜ ሌላውን ለመጨቆን እና ለማጥፋት ስልት ነድፈው አልተንቀሳቀሱም፡፡ በአገራችን አንድን ህዝብ ለማጥፋት ሰነድ አዘጋጅቶ ወደትግል የገባ አካል ቢኖር የትግራይ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት ህወሀት ነው፡፡ ሌሎቹም ለምሳሌ እንደ ኦነግ አይነቶቹ አማራውን ለማንኛውም ችግር ተጠያቂ የሚያደርጉ ናቸው፡፡ ራሳቸው በፈጠሩት የውሸት ተረት ላይ በመመስረት አማራውን ሲወነጅሉት እና ለማንኛውም ሰው ሰራሽም ሆነ የተፈጥሮ አደጋ ተጠያቂ ሲያደርጉት ቆይተዋል፡፡ ሙብረቅ ለገነጠለው ዛፍ ሳይቀር አማራን ተጠያቂ የሚያደርጉ አካላት ለመሆናቸው ለአራትና አምስት አስርት አመታት የቆየው ስራቸው ምስክር ነው፡፡ አማራውን እንደጨቋኝ እና ቅኝ ገዥ ኃይል አድርገው የሚያቀርቡት የራሳቸውን ህልም ለማሳካት ህልቆ መሳፍርት የሌለው የውሸት ክምር ስለሚያስፈልጋቸው ብቻ ነው፡፡

አማራ አደረገ የሚባለው ነገር መገለጽ ቢኖርበት እንኳ የባህል መስፋፋት በሚለው አውድ መሆን አለበት፡፡ የአማራው ባህል በታሪክ አጋጣሚ የሌሎች ባህል ሆኗል፡፡ ይህ የባህል መስፋፋት በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ውስን ለሆኑት የስርአቱ ቁንጮዎች የኢኮኖሚና ፖለቲካ ተጠቃሚነትን ሊያረጋግጥ ይችላል፡፡ ከዛ በተረፈ ግን መላው አማራ የባህል መስፋፋቱ ምንም ያተረፈለት የለም፡፡ የአማራው የባህል መስፋፋት ቀጥተኛ ጥቅም ያስገኘላቸው ከራሱ ይልቅ ለሌሎች ነው፡፡ አማርኛ ቋንቋን በመናገር በየግዛቱ ሁሉ የንግድ ስራ ላይ የተሰማሩት በአብዛኛው ከአማራው ውጭ የሆኑት የህብረተሰብ ክፍሎች ናቸው፡፡ በፖለቲካዊ ስልጣኑም ቢሆን የአማራ መሪዎች የሚባሉት

አካላት ሌላውን ለማስደሰት፣ አገሪቷን የበለጠ ለማስተሳሰር እና አንድነቷን ለማጠናከር በሚል መርህ አማራውን እየገፉ ሌሎችን የስልጣን እና የኢኮኖሚ ባለጸግነትን ሲያጎናጽፉ ነው የቆዩት፡፡ የመሰረተ ልማት ዝርጋታዎችን ብንመለከት እንኳ ገዥዎቹ ለበቀሉበት አካባቢ ያደረጉት የተለየ ነገር የለም፡፡ ከዛ ይልቅም ለሌሎች አካባቢዎች የተሻለ ነገር እንዲፈጠር አድርገዋል፡፡ ስለሆነም በአማራ መሪነት የሚከሰሱት የስርአቱ ቁንጮዎች እንኳን ሌላውን ለመጨቆን የተለየ ስልት ሊነድፉ ይቅርና የራሳቸውን ወገን ተጠቃሚ የሚያደርጉበት አሰራር አልዘረጉም፡፡ የስርአቱ ቁንጮዎች ራሳቸው አማራውን እንደወታደር መመልመያ ክልል ከመቁጠር የዘለለ እይታ አላደረጉበትም፡፡ ከህዝቡ መሀል እየተወሰደ ለአገር ዳር ድንበር መከበር እና ለውስጣዊ የኢትዮጵያ መንግስት መጠናከር ማገዶ ከመሆን የዘለለ እድል አላገኘም፡፡ የአማራ ህዝብ በገፍ በወታደርነት መሰማራት የአማራን ህዝብ ጨቋኝነት የሚያሳይ ከሆነማ አሁንም በወያኔ የወረራ አገዛዝ ውስጥ ከፍተኛውን ቁጥር የሚይዘው የአማራ ወታደር ነው፡፡

ዞሮ ዞሮ የአማራውን የባህል መስፋፋት የአማራ ጨቋኝነት እና ቅኝ ገዥነት ማሳያ አድርጎ መውሰድ በጣም ስህተተ እና የሌላው ብሄረሰብ ሊቃን ባስቸኳይ ማረም ያለባቸው ነገር ነው፡፡ የአማራ ባህል መስፋፋት የአማራን ጨቋኝነት ማሳያ ከሆነማ አሁን በዚህ በምንናገርበት ሰአት አማራው ዘሩ እየጠፋ ነው፡፡ ነገር ግን አገሪቷ የምትተነፍሰው አሁንም በአማራው ባህል ነው፡፡ በሌላ አነጋገር ኢትዮጵያ አሁንም በአማራው ባህል ተጽእኖ ስር ናት ማለት ነው፡፡ ከዚህም ተነስተን አማራ አሁንም ጨቋኝ ነው ልንል ነው ማለት ነው፡፡ ነገር ግን ያ አይደለም፡፡ የባህል መስፋፋት ጨቋኝነትን ወይም ቅኝ ገዥነትን ያመለክታል ብለው የሚከራከሩ ሰዎች ቆም ብለው የኢትዮጵያን ልዩ ሁኔታ ማጤን ይኖርባቸዋል፡፡ የአማራ ባህል በኃይልም አልተስፋፋም፡፡ የአማራ ባህል በቀላሉ ሊስፋፋ የቻለው ሁሉን አስተናጋጅ መሆኑ እና ቋንቋው በስነጽሁፍ በመታገዙ ነው፡፡ ይሄ ደግሞ በኢትዮጵያ ብቻ ሳይሆን በማንኛውም ማኅበራዊ መስተጋብር ውስጥ የሚከሰት ነባራዊ ሀቅ ነው፡፡ እናም የባህል መስፋፋት ከጭቆና ጋር ወይም ከቅኝ ገዥነት ጋር አይያያዝም፡፡

ይልቅ ይህ የባህል መስፋፋት ራሱ ባህር ማዶ ለኢትዮጵያ ኩራት እና ለጸረ ዘረኝነት ምሽግነት ያገለግላል፡፡ በዚህም የተነሳ አማራ ውለታው ብዙ ነው ማለት እንችላለን፡፡ በርካታ ጥናቶች[492] ያረጋገጡት አንድ ሀቅ አለ፡፡ የአማራ ውርስ በውጭ

[492] 1. Chacko, Elizabeth 2012. Chap., 10. "Translocality in Washington, D.C. and Addis Ababa: Spaces and linkages of the Ethiopian Diaspora in two capital cities." George Washington University.
2. Chacko, Elizabeth & Cheung, Evan 2010. Chap., 4: "The formation of a contemporary ethnic enclave: The case of "Little Ethiopia" in Los Angeles."
3. Kebede, Kassahun Haile 2012. "Double Engagements: The Transnational Experiences of Ethiopian Immigrants in the Washington, D.C., Metropolitan Area" Anthropology - Dissertations. Paper 97.
4. Alemu, Leulekal Akalu 2012."A study of socio-cultural identity and adjustment of Ethiopian immigrants in Atlanta." ETD Collection for AUC Robert W. Woodruff Library. Paper 307.

ለሚኖሩ ኢትዮጵያዊያን ኩራት መሆኑ፡፡ በውጭ የሚኖሩ ኢትዮጵያዊያን በአሜሪካ ዘረኝነትን ቶሎ እንደማይረዱት፤ ቢረዱትም ከእቁብ እንደማይቆጥሩት በበርካታ ጥናቶች የተረጋገጠ ጉዳይ ነው፡፡ ነጭ በዘረኝነት ስሜት ቢመለከታቸው ወደውስጣቸው እንደማያስተባቁት እነዚሁ ጥናቶች ያመለክታሉ፡፡ ብዙዎቹ እንዲያውም ዘረኛ ዘረኛ ቢሆን ከራሱ አእምሮ ጋር ይቀራል እንጅ ለእኛ ምንተዳችን የሚል አስተሳሰብ ያራምዳሉ፡፡ ከዛም አልፎ የኢትዮጵያን ልዩ ታሪክ፣ ቁንጅና፣ በቅኝ አለመገዛትንና የጽሁፍ ስልጣኔ ባለቤትነትን በኩራት የሚናገሩ እና በየተገኘው አጋጣሚ ሁሉ ለነጮች የሚያስተምሩ፣ የሚከራከሩና ራሳቸውን በዚህ ሁሉ ውርስና ቅርስ አስከብረው የሚኖሩ ናቸው፡፡ ጥናቶቹ እንደሚያመለክቱት ነጭም ጥቁርም ያልሆነ የራሳቸውን ማንነት አስጠብቀው ይኖራሉ፡፡ የሀበሻ ማንነት ይሉታል፡፡ በዚህ ታሪክ ደጀንነት ማናቸውንም ዘረኛ የሆነ ድርጊት ይከላከላሉ፡፡ የራሳቸውን መንደሮችም ይመሰርታሉ፡፡ ለምሳሌ እንደ ሎስ አንጀለስ ሊትል ኢትዮጵያ እና ኧርሊንግተን ሜሪላንድ ባሉት አካባቢዎች፡፡ በእርግጥ የኧርሊንግተኑን ከጥቁር አሜሪካዊያን ጋር በነበረ ጭቅጭቅ ምክንያት በህግ የእነሱ መንደር ማድረግ አልቻሉም፡፡ ሆኖም በስፋት ይጠቀሙበታል፡፡ አጥኚዎቹ እነዚህን ስፍራዎች የማንነት ዋሻዎች ይሏቸዋል፡፡ ከዘረኝነትም ሆነ በሰው አገር ቋንቋ ግራ መጋባትና የማንነት ቀውስ ማምለጫ የማንነት ዋሻዎች ናቸው፡፡ በውጭ የሚኖሩ ኢትዮጵያዊያን ከዚህ ታሪካዊ ውርስ የተነሳ "የክብር ነጮች" የሚል ስያሜ እንደተሰጣቸው እነዚሁ ጥናቶች ይጠቁማሉ፡፡ ይህም ሁሉ በአመዛኙ የአማራ ውለታ ነው፡፡

---

5. Guglielminoti Valeta, Barbara 2012."I Came to America Crying:" Rebuilding a Life, Redefning the Self. Ethiopian Women Refugees in Denver (Colorado) (2012-2013)". Electronic Teses and Dissertations. Paper 252.
6. Chacko, Elizabeth 2003. Identity and Assimilation among Young Ethiopian Immigrants in Metropolitan Washington. Geographical Review, 93, 4, 491-506. American Geographical Society.
7. Chernela, Janet; Carattini, Amy; Applebaum, Bethany 2009. Ideologies of Heritage: Language, Community, and Identity among Ethiopian Immigrants in Prince George's County, Maryland. Practicing Anthropology, 31, 3.
8. Habecker, Shelly 2012. Not black, but Habasha: Ethiopian and Eritrean immigrants in American society. Ethnic and Racial Studies, 35, 7, 1200-1219.
9. Heldman, Marilyn E. 2006. Creating Sacred Space: Orthodox Churches of the Ethiopian American Diaspora. Diaspora, 15. 2/3, 285-302. 2011 Diaspora: A Journal of Transnational Studies.
10. Brinkerhoff, Jennifer A. 2011. Being a Good Ethiopian Woman: Participation in the ―Buna‖ (Coffee) Ceremony and Identity. A Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy. Arizona State University.

ምዕራፍ ስምንት

አንድ ያልሆነ አንድነት

"አንድነት! አንድነት!" ብሎ ከሩቅ ይጠራዋል ጓደኛውን፡፡

"ኧረ ቀስ በል! እንዳይሰሙና "ህንድነት" እንዳይሉኝ"" ይላል ያነኛው፡፡

(በጸረ አንድነቱ ህወሀት ዘመን የተነገረ መራራ ቀልድ፡፡)

በህይወት ውስጥ ሁለት ነገሮች ማእከላዊ ቦታ ይይዛሉ፡ አብዝተው የሚወዱት እና አብዝተው የሚጠሉት ነገር፡፡ የምትወደው ሁልጊዜ ትዝ ይልሀል፡፡ የምትጠላው ሁልጊዜ ይመጣብሀል፡፡ በአማራ ህይወት ውስጥ እንደዚህ አይነት አያሌ ሁለት-መደቤ ነገሮች አሉ፡፡ በአንድ ጊዜ የሚወደዱና የሚጠሉ፡፡ እንደ "*አንድነት*" የሚሆን ግን አለ ለማለት አይቻልም፡፡ እስካሁን ያለው የአማራ ታሪክ ይህን ያሳያል፡- አማራ ከኖረ ለአንድነት ነው፤ የሚጠፋም ከሆነ ለአንድነት ነው፡፡ አንድነት ህይወታችንን የተቆጣጠረ፣ አይረሴ ትውስታችን እና የአሁን ጊዜ ህልውናችን እንዲሁም የወደፊት ስጋት እና ተስፋችን ነው፡፡ እንደ አማራ አንድ ስንል አንድን ነገር እንወዳለን፡፡ እንደ አማራ አንድ ስንል አንድን ነገር በጣም እንፈራለን፡፡ ይሄን አንድነትን አለቅጥ እንወደዋለን፡ የዛን ያህልም አለቅጥ እንፈራዋለን፡፡ ይሄ አንድነት በፍቅርም በስጋትም እስረኛው አድርጎናል፡፡

ለአንድነት ስንል የሰው ልጅ የማይሆነውን ሁሉ ሆነናል፡፡ ለአንድነት ስንል በሰው ሊደርስ የማይገባ ደርሶብናል፡፡ ለአንድነት ስንል ራሳችን ሸጠናል፡፡ ለአንድነት ተዋግተናል፡፡ ለአንድነት ተዋደናል፡፡ ለአንድነት ጨክነናል፡፡ ለአንድነት ስስ ልብ ሆነናል፡፡ ለአንድነት ጀግነናል፡፡ ለአንድነት ፈሪ ሆነናል፡፡ ለአንድነት መጫወቻ ሆነናል፡፡ ለአንድነት ጅል ሆነናል፡፡ ለአንድነት ተጎሳቁለናል፡፡ ለአንድነት ተዘባብተውብናል፡፡ ለአንድነት የህዝባችንን ህልውና አደጋ ውስጥ ጥለናል፡፡ አንድነት በህይወታችን ውስጥ ትልቅና ማእከላዊ ቦታ በመያዙ እስረኛም ምርኮም አድርጎናል፡፡ አንድነት በህይወታችን ውስጥ ተወዳዳሪ የሌለው አስተሳሰብ በመሆኑ ታሪክ ይቅር ለማይለው ውድቀት ዳርጎናል፡፡ በአንድነት አስተሳሰብ የተነሳ እንደ አንበሳ ተነስተን እንደዝሆን ወድቀናል፡፡ ለአንድነት በመኖራችን ዋናውን ህይወታችንን ህይወት ነስተነዋል፡፡ ለአንድነት ወደን ፈሪ፣ ወደን ተማራኪ፣ ወደን ትሁት ሆነናል፡፡ የአንድነት ጽንሰ ሀሳብ ሀይላችንን ሁሉ ቀፍድዶ ደካማ አድርጎናል፡፡

አማራ የአንድነት እስረኛ ህዝብ ነው፡፡ እጅና እግሩ በአንድነት ሰንሰለት ስለታሰረ የማንም መጫወቻ የሆነ ህዝብ፡፡ ለአንድነት ያለንን ፍቅርና ስስት በመጠቀም የአንድነት ጠላቶች ነገር ግን ተጠቃሚዎች እስረኛ አደረጉን፡፡ አንድ አለመሆንን እጅግ እንደምንፈራ በማወቃቸው አቆላማጭ አደረጉን፡፡ አርቆ አሳቢነታችን እያሸነፈን ስለ አንድነት የምንከፍለው መስዋትነት የቃየልን እየሆነ አንድነት ለአማራ ኑሮውን ከሰማይ

የከበደ ከገደልም የተናደ አድርጎበታል። አማራ ስለ አንደነት ደሙን በአፈሰሰ አጥንቱን በከሰከሰ ቤተክርስቲያን እንደገባ ውሻ ማንም እየተነሳ ይቀጠቅጠዋል።

ይህ እጅግ የምንወደውና እጅግ የምንፈራው አንድነት ማነው? የኢትዮጵያ አንድነት፡፡ የኢትዮጵያ የታፈረች ትልቅ እና አንድ አገርነት አስተሳሰብ፡፡ አማራ በአጭር አገላለጽ የኢትዮጵያ አንድነት እስረኛ ህዝብ ነው፡፡ አለቅጥ አፍቅሯት፣ አለቅጥ ፈርቷት የሚኖርላት አስተሳሰብ የኢትዮጵያ አንድነት ናት፡፡ ስለኢትዮጵያ ሲወራ ከምንም ነገር ቀድሞ የሚመጣው አንድ አገር ወይም የኢትዮጵያ አንድነት የሚለው ሀሳብ ነው፡፡ በንግግራችን፣ በጽሁፋችን እና በኑሯችን አንድ ወይም አንድነት የማንልበት አጋጣሚ የለም፡፡ አንድነት ይሄንን ያህል በህይወታችን ውስጥ ጠቃሚ ሚና የሚጫወትበት ምክንያት ብዙ ነው፡፡ ዋና ዋናዎቹን ለመጥቀስ ያህል፡ አማራ ፈጣሪ ገነትን ሲሰራ ከአምላኩ በመማር ኢትዮጵያን የሰራ ህዝብ ነው፡፡ ኢትዮጵያን ሲሰራ ህልቆ መሳፍርት የሌለው ህዝብ መስዋእት ሆኗል፡፡ አገር በመጠበቅ እንቅልፍ አልባ ሆኖ የቀረ ህዝብ ስለሆን ለዚህ እንቅልፍ አጥቶ ለኖረባት አገር ልዩ ፍቅር አለው፡፡ ሲዋጋላት፣ ሲደማላት፣ ሲሞትላት የኖረች አገር ናት፡፡ ከደሙ አፍስሶ፣ ከአጥንቱ ከስክሶ በላብና እምባው ለውሶ የሰራት አገር ናት፡፡ አጥንቱ አጥር፣ ደሙ ምልክት ነው፡፡ በየዘመናቱ ሊጠብቃትና ሊዋጋላት ግድ ስለነበር ራሱን ረስቶ ህይወቱን በፍቅሩ ለውጧል፡፡ ለሰው መኖርን ረስቶ፣ እንደ ሰው መኖርን ዘንግቶ ለዚህች አንድነት ለተባለች አስተሳሰብ ብቻ መኖር ከጀመረ ሽህ አመታት አለፉ፡፡ የኢትዮጵያ አንድነት የተባለውን ሀሳብ አለቅጥ ከማፍቀሩ የተነሳ ወደ ሀይማኖትነት የተቀየረበት ህዝብ ነው፡፡ ስለሆነም የኢትዮጵያን አንድነት አጥብቆ ይሻል፡፡

አማራ የኢትዮጵያ አንድነት ጽንሰ ሀሳብን የትልቅነት ምኞቱን የቋጠረባት ከረጢት ናት፡፡ ለዘመናት ትልቅ፣ ሀያል አገር ለመሆን ብዙ ተመኝቷል፡፡ በየዘመናቱ የከፈለው መስዋእትነት ለሀያልነት እና ታላቅነት እንደሆነ ሲያስብ ኖሯል፡፡ ይሄንን ምኞቱን እውን የሚያደርግለትም አንድነት እንደሆነ ያምናል፣ ያውቃልም፡፡ አንድ አገር፣ አንድ ህዝብ፣ የተባበረ ህዝብ፣ ሰፊ መሬት ለሀያልነት መሰረት እንደሆኑ ያስባል፡፡ ስለዚህ ምኞቱ ይሳካ ዘንድ አንድ አገር የግድ አስፈላጊ ነው፡፡ ስለዚህም አንድነትን አጥብቆ ከነፍሱ ይወዳል፡፡

አማራ ስለኢትዮጵያ አንድነት ድንጉጥ ሆኗል፡፡ የሚወዳት እና የሚሳሳላትን ኢትዮጵያ ላለማጣት ይባትታል፡፡ ገንጣዮችን ያቆላምጣል፣ አኩራፊዎችን ይለማመናል፣ የበደሉትን ካሳ ይከፍላል፡፡ ኢዮብን የሚያስንቅ ትግስት ያሳያል፡፡ እያበላ ይራባል፡፡ እያጠጣ ይጠማል፡፡ የሚጠሉትን ጎጆ በብርሀን እየሞላ የእሱን ቤት በጨለማ ያስውጣል፡፡ ወደፊት መሄድ ትቶ እኩል ለመሆን ወደኋላ ይጓዛል፡፡ ሲረግሙት ይመርቃል፡፡ ሲጠሉት ይወዳል፡፡ ተበድሎ ይክሳል፡፡ አስቀይመውት ይቅርታ ይጠይቃል፡፡ ዛሬን እየቀሙት ነገን ተስፋ ያደርጋል፡፡ ሁሉ እያለው ምንም የሌለው ሆኗል፡፡ ይሄ ሁሉ ለአንድነት፣ ለአንዷት ኢትዮጵያ የሚከፍለው ዘላለማዊ ክፍያ ነው፡፡ ከፍሎ አይጨርስም፡፡ ተከፋዮችም አይረኩም፡፡ አማራ በትክክል ይገለጽ ከተባለ አመድ አፋሽ በደንብ

ይገልጠዋል፡፡ ወርቅ ያበድራል፤ ጠጠር ይመለስለታል፡፡ ወርቅ ለማበደር አልታከተም፣ እፉኝ አመድ ለመቀበልም ደከመኝ አላለም፡፡

አማራ የኢትዮጵያ አንድነት ለሚላት ጽንሰ ሀሳብ ወይም ሀይማኖት ቢገዛላት የሚደንቅ አይደለም፡፡ አንድነት መልካም ነው፡፡ በአንድ አገር እንደ ሰው እያሰቡ መኖር በጎ ነው፡፡ ትልቅ አገር መመኘትም አይከፋም፡፡ አንድነት አስፈላጊ ነው፡፡ ገንዘብ ባለበት በዚያ ልብ አለና አማራ ዋጋ የከፈለላት አገር ስለሆነች ሊወዳትና ሊንሰፈሰፍላት ግድ ነው፡፡ አማራ በኢትዮጵያ አንድነት ልቡ አለመጨከኑ ተፈጥሯዊ ነው፡፡ ጠቢቡ ሶሎሞን የሁለቱን ሴቶች ልጅ ለማካፈል ቢላ ሲያነሳ ያልወለደችው ልጁ ተከፍሎ ይሰጠኝ አለች፡፡ የወለደችው ግን ልጀ ከሚሞት እሷ ትውሰደው አለች፡፡ አማራና ኢትዮጵያም እንዲህ ናቸው፡፡ ስለበሉባት እንጅ ስላልሞቱላት፣ ደማቸውን ስላልገበሩላት የኦሮሞና ትግሬ ብሄረተኞች እንደ ዶሮ ሊገነጣጥሏት ቢላ ይዘው ይዞራሉ፡፡ አማራም ከምትገነጣጥሏትስ እኔ ይቅርብኝ፣ ብሏት ጠጧት፣ እኔንም ከፈለጋች አጥፉኝ፣ ብቻ አገሪቷ ትኑር፤ ያለእኔም ቢሆን ትኑር ይላል፡፡ በተለይ የትግሬ ሊቃን አገርን ለማጥፋትና ለመበተን ጽናት በታሪክ ውስጥ ሳይቋረጥ ይልቅም ተባብሶ መቀጠሉን በገሀድ እያየን ነው፡፡

አማራ አንድነትን ማፍቀሩ እና ለአንድነት መሞቱ ተገቢ ሆኖ እያለ ችግሮችም አሉበት፡፡ ለኢትዮጵያዊነት ጽንሰ ሀሳብ ገደቡን ያለፈ ፍቅር በመስጠቱ ለአማራው ህዝብ ሊኖር የሚገባውን ፍቅር ተሻምቶበታል፡፡ ዞሮ ዞሮ አንድ አገር ለህዝቡ ካልበጀ፣ ለህዝቡ ካልሆነ ዋጋ የለውም፡፡ አገር ብሎ የሚሞትለት ለህዝቡ ዋስትና ካልሆነ ስህተት ነው ማለት ነው፡፡ ኢትዮጵያ በአካል፤ በስጋ የምንኖርባት አገር እንጅ ስንሞት በሰማይ ቤት ነፍሳችን የሚያርፍባት አይደለችም፡፡ ቅድስት አገር በሚባለው አስተሳሰብ ብንሄድ እንኳ ወንዝ ከግዮናዊት ኢትዮጵያ ወጥቶ ገነትን ያጠጣል እንጅ ኢትዮጵያ ገነት እንደሆነች አይገልጽም፡፡ ኢትዮጵያ የሚባል ገነት የለም፡፡ ከኢትዮጵያ የሚወጣ ወንዝ ገነትን ያጠጣል ይላል እንጅ ኢትዮጵያ የምትባል ገነት አለች አይልም፡፡ ኢትዮጵያ ገነት አይደለችም፡፡ አማራ ታርዶ ከተበላ በኋላ ነፍሱ ኢትዮጵያ የተባለች ገነት ውስጥ ታርፋለች የሚል መጽሃፍ ቅዱሳዊም ሆነ ተረታዊ ቃል የትም የለም፡፡ በቃ፤ ኢትዮጵያ ምድር ናት፡፡ በስጋ የምንኖርባት ምድር ብቻ ናት፡፡ በነፍስ የምንኖርባት ገነት አይደለችም፡፡ የኢትዮጵያን አገርነት አምኖ መቀበል ያስፈልጋል፡፡ በስጋ የምንኖርባት አገር ናት፡፡ ስለዚህ የሚደርስብንን በደል ሁሉ በመንፈሳዊ ተስፋነት እያሰብን እና በቅድስት አገርነት ስም ለፈጣሪ እየሰጠን መቀመጥ የለብንም፡፡ የዚህች አገር ድርሻ ያስፈልገናል፡፡ መኖር አለብን፡፡ የድርሻችንን ይዘን ቅድስት ናት ብንል ችግር የለውም፡፡ ግን ቅድስትነቷ እስከመጥፋት አድርሶናል፡፡ ስለዚህም እዚህ ላይ ቆም ብለን ማሰብ ይገባናል፡፡ ፈጣሪ በቅዱሳት መጽሃፍት ሰውን ሲባርክ የሚኖርባትን ምድር ሁሉ ፍሬዋን እንዲባላ እንጅ አለት ስር እየተራበ ዝንተ ዓለም እያንጋጠጠ እንዲኖር አይደለም፡፡ የኢትዮጵያን አንድነት መውደድ አንድ ነገር ነው፤ በአገር ፍቅር ሰበብ ህዝብ ሲያልቅ ራስን አደንዝዞ መኖር ግን ሞኝነት ነው፡፡ አማራ መኖሪያ ምድር ያስፈልገዋል፡፡ የአምላክ ማረፊያ ቦታ እንኳ ባማረ ግንብና ጌጥ ነው የሚሰራው፤ አጸዶቹም ያምራሉ፡፡ ሰውም የሚኖርበት፣ የሚበላበት፣ የሚጠጣበት፣ ረፍት የሚያገኝበት ምድር፣ ማረፊያ አገር ያስፈልገዋል፡፡ እስከኖረ ድረስ በሰላምና በብልጽግና መኖር አለበት፡፡ የምድርን ፍሬ እየተቀሙ በሰማይ በተስፋ መኖር

አያስፈልግም፡፡ ይህንን የህልም ኑሮ ካርል ማርክስ ዩቶፒያ ይለዋል፡፡ የእውነትህን ኑሮ ሌሎች ቀምተውህ አንተ በህልም ዓለም በሚመጣው ዓለም ማርና ወተት በሚያፈስ ገነት ለመኖር መመኘት ማለት ነው፡፡

ይህም ማለት ወደ አሁኑ ተጨባጭ እውነታ ስናመጣው በወያኔ ገነት እኛ በህልም እሱ በእውነት አለማችን እንቀጫለን ማለት ነው፡፡ ወያኔ በትግሬ ብሄረተኝነት ላይ የተገነባ ጠንካራ አደረጃጀት አለው፡፡ ድርጅቱን ህዝቡ ከምክንያት ውጭ በሆነ ደማዊ ስሜት እንዲደግፈውና እንዲንከባከበው ማድረግ ችሏል፡፡ ህዝቡን እና ድርጅቱን በማይነጣጠል ገመድ ያቆራኘ ስኬታማ ድርጅት ነው፡፡ ትግራይ ወይም ሞት በሚል ጠንካራ ሰንሰለት የተሳሰረ ህዝብ ለማድረግ ችሏል፡፡ ይህም የተደረገው ማንኛውንም ነገር ለትግራይ ብሄራዊ ጥቅም በቁጥጥር ስር በማዋል ነው፡፡ ወያኔ አዲሲቷ ኢትዮጵያ በሚል የሚጠራት ነባሯን ኢትዮጵያ አፈራርሶ የራሱን ኢትዮጵያ ገንብቷል፡፡ ይህች አዲስ ኢትዮጵያ ለትግራይ አፋሽ አጎንባሽ፣ ለትግራይ ጥቅም ተንበርካኪ ናት፡፡ ይህች አዲስ ኢትዮጵያ የትግራይን ብሄራዊ ጥቅም በአስተማማኝ ሁኔታ በምታስከብርበት ቅርጽ የተሰራች አፓርታይድ ቅኝ ናት፡፡

ወያኔ ይህችን አዲስ ኢትዮጵያ ራሱ ብቻ በሚጠብቃት መንገድ አይደለም ያዋቀራት፡፡ ራሳቸው ተገዥዎች እንዲጠብቋት አድርጎ እንጅ፡፡ ሰላማዊ ትግል፣ መድብለ ፓርቲ፣ ብዝሀነት፣ የታሰረ ጥንታዊ ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነት የመሳሰሉትን የወያኔ አዲሲቷ ኢትዮጵያ መጠበቂያ አምዶች በመጠቀም፡፡ የታሰረ ጥንታዊ ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነት ማለት የጥንቱን ታላቅ ኢትዮጵያዊነት መመኘት፣ መናፈቅ ባልተጨበጠው በዛ ህልም መዋለል፣ እየዋለሉ በተግባር የሚጨበጥ ስራ አለመስራት ማለት ነው፡፡ የሚገለጸውም በመዝሙር፣ በሙዚቃ፣ በተረት ነው፡፡ ይሄን ምኞታዊ ኢትዮጵያ ከምኞት አልፎ በተግባር ማምጣት አይቻልም፡፡ ቢያንስ አሁን ባለው የኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ሁኔታ፡፡ በእውነት ለውጥ ካላመጣ ደግሞ ከምኞትነት የዘለለ ሚና አይኖረውም፡፡ ምኞትን ደግሞ ወያኔ ለራሱ አጃቢ ማድረጉ የሚጠበቅ ነው፡፡

ወያኔ የራሱን አዲስ ኢትዮጵያ እየገነባ በጎን ኢትዮጵያን እንደሚያፈርስ ያስመስላል፡፡ እነዛ የጥንቲቷ ኢትዮጵያ ናፋቂዎችም ወያኔን ኢትዮጵያን እንዳያፈርስባቸው ሲለማመጡ ይኖራሉ፡፡ በኢዲሲቷ በወያኔ ኢተዮጵያ ላይ ሆነው የጥንቲቷን ኢትዮጵያ መናፈቅ፣ መሻት ወያኔ በጥብቅ የሚፈልጋቸው ነገሮች ናቸው፡፡ በተግባር አዲሲቷን ኢትዮጵያ አፍርሰህ የምትመኛትን የጥንቲቷን ኢትዮጵያ ለመገንባት እስካልተንቀሳቀስክ ድረስ ለወያኔ ተጨባጭ ስጋት አይደለህም፡፡ ይልቅም ህዝቡ በአዲሲቷ የወያኔ ኢትዮጵያ ላይ ተንቀሳቅሶ ወያኔን እንዳያባርር የሚያደነዝዝ አረጋጊ ነህ፡፡ አንተ በምኞት ደንዝዘህ የጥንቲቷን ኢትዮጵያ በህልም ዓለም ስትቀጭ ወያኔ ለራሱ ገነት ለአንተ ሲኦል ባደረጋት አዲሲቷ ኢትዮጵያ ውስጥ አለሙን ይቀጫል፡፡ እና አንተ አጃቢ- በህልሙ ነህ፡፡ የእውነቱን የሚኖረውን ወያኔ በህልምህ የምታጅብ ህልመኛ፡፡ የህልምህ እስረኛ፡፡

አንተን እያጠፋህ ራስህን ደግሞ በፈቃድህ የእርሱ ጠባቂ ያደረገህ ወያኔ አያስገርምንም! ወያኔ ግን ዘዴኛ ብቻ አይደለም፡፡ እድለኛም ጭምር እንጅ፡፡ በጠብመንጃ

ብቻ ነው እምወርደው ብሎ እየተናገረ አይ በሰላም ትወርዳለህ ብለው ሲያጅቡት የኖሩ ህልመኞች "ሰላማዊ ታጋዮችን" ፈጠረለት፡፡ ህዝቡ፤ በተለይ አማራው በአማራነቱ እንዳይነሳ የሚያደርጉ ሊቃንንም አላጣም፡፡ እንደ ሳይንቲፊክ ፊክሽን ፊልም የሌለ ነገር በምናብ የሚያስጨብጡ ሰባኪያነ-አንድነት፣ ዘማሪያነ-ሀሳዊ ልእልና አላጣም፡፡ እና ይሄን ወያኔ እድል እና ዘዴው እንዲህ ይጠብቁታል፡፡

አዲሲቷ ኢትዮጵያ በሁለት መሰረታዊ ተቃርኖዎች መካከል የቆመች ናት፡፡ በቀጥታ ለትግራይ በመንበርከክ እና በቀጥታ አማራን በማጥፋት፡፡ የወያኔ ኢትዮጵያ ለአማራ ጥፋት ናት፡፡ የወያኔ ኢትዮጵያ አማራውን በማደህየት፣ ቁጥሩን በመቀነስ፣ እንዳይማር በማድረግ፣ በማሸማቀቅ፣ በማሳደድ የተመሰረተች ናት፡፡ ይህች የወያኔ ኢትዮጵያ ለወያኔና ለበቀለበት ህዝብ እንዲሁም ለአጋሮቻቸው ገነት ናት፡፡ የወያኔ ኢትዮጵያ ስትጎለብት አማራ እየኮሰመነ ነው የሚሄደው፡፡ የወያኔ ኢትዮጵያ እድሜዋ በረዘመ ቁጥር የአማራ እድል እየከበደ ነው የሚሄደው፡፡ በዛ መልኩ እንድትፈስ ሆና ስለተሰራች፡፡ በጣም አሳሳቢ የሚሆነው ደግሞ ራሱ እንዲጠፋ የተፈረደበት ህዝብ ልጆች ይህችን አዲሲቷን ኢትዮጵያ በልዩ ልዩ ሴራ ተጠልፈው ጠባቂዎች በመሆን የወያኔን እድሜ በማራዘም የወገናቸውን ስቃይ ሲያበዙ ማየት ነው፡፡ ሰው ሳይገደድ እንዴት ጠንቅቆ ባለማሰብ ብቻ መሰቀያውን ግንድ ተሸክሞ ወደመሰቃያ ተራራ ያጉዛል! ብቻ ከባድ የሆነ ነገሮችን የመገንዘብ ችግር አለ! ለወያኔ እድሜን እያረዘመለት ያለው የእሱ ጥበብ ብቻ ሳይሆን የእኛ የመገንዘብ ችግር ነው! ሰው መጥፊያውን ሲያጅብ ስታይ ከባድ የመገንዘብ ችግር እንዳለ አስተውል!

በሌላ በኩል ኢትዮጵያን መውደዳችን እንዳለ ሆኖ ራሳችንንም መውደድ አለብን፡፡ ማንንም አንጠላም፡፡ ለማንም አናጎበድድም፡፡ አምሓራ ነጻ ህዝብ እንባላለን፡፡ ነጻ ህዝብ ነጻ ነው፡፡ ነጻ ነው በሀሉም መንገድ፣ በሁሉም ሁኔታ፡፡ ነጻ ህዝብ ሰውን አይጠላም፡፡ ነጻ ህዝብ ህዝብ አይንቅም፣ አይሸሽም፣ አይዋሽም... ግን ደመላሽ ነው፡፡ ግን ለክብሩ ሟች ነው፡፡ ነጻ ህዝብ እውነት አለው፡፡ ለእውነቱ ይኖራል፡፡ ዋሾችን እንደ አረም ይቆጥራል፤ የእንግዴ ልጅ ይላቸዋል፡፡ ለኢትዮጵያ ቆመናል ብለን ስናበቃ አንድን የተለየ ህብረተሰብ በጅምላ አናወግዝም፡፡ በጅምላም አንከስም፡፡ ነጻ ህዝብ ንስር ነው፡፡ ያያል፣ ያስተውላል፡፡ አሁን ደግሞ በጋራ በመነጋገር፣ አንድ ላይ በመቆም፣ በመማማር የበለጠ እያበራን፣ እያየን፣ እያደግን ነው፡፡

ለኢትዮጵያ የነበረን ገደብ አልባ ፍቅር የአገሪቱን ትክክለኛ ሁኔታ በተገቢው መንገድ እንዳንረዳት አድርጎናል፡፡ ስለአገሪቱ የምናስበውን ነገር ተከተልን እንጅ አገሪቱ በትክክል ያለችበትን እውነታ አጢነን አልተራመድንም፡፡ እየሆነ የቆየው ነገር እንደ ደርግ አፈቀርናት ብሎ ነክሶ ማፍረስ አይነት ነገር ነው፡፡ እናም የአማራ አገሩ ኢትዮጵያ ናት በማለት የአማራውን ትግል ላለመቀበል ግትር አቋም የሚያንጸባርቁ ወገኖች እስከመቸ ነው የትግልን ስልት እና ዜግነትን እያደባለቁ ደንቃራ የሚሆኑት? አወ፡ የአማራ አገሩ ኢትዮጵያ ናት፡፡ ቢያንስ ወረቀት ላይ የተጻፈው እንደዛ ነው፡፡ በአማራነት መታገልን ከዚህ የወረቀት ዜግነት ጋር ምን ያገናኘዋል? አማራ አገሩ ኢትዮጵያ ናት፤ ስለሆነም አማራነት አያስፈልገውም፤ ይልቅም ኢትዮጵያዊነት እንደመታገያ አጀንዳ ብቻ በቂው ነው

ብለው የሚያስቡ ሰዎች ከባድ ህጸጽ ይሰራሉ፡፡ ለመሆኑ እነዚህ ሰዎች በሌላ ክልሎች የሚኖሩ አማሮች ከተወሰኑ አስርት አመታት በኋላ ተቀላቅለው ወይ ተፈናቅለው እንደሚጠፉ አያውቁም? በ2008 ዓ.ም እንኳ ሐረርጌ ውስጥ መፈናቀልን በመፍራት 80 000 አማራ አማራነትን ጥሎ ኦሮሞነትን ተቀብሏል (ቦታው ላይ ቀጥታ መረጃ ያለው ሰው እንደተናገረው)፡፡ አማሮች አሁን በብዙ ክልሎች ላለመገለል እና ላለመፈናቀል አማራነታቸውን እየደበቁ፤ እየተለወጡ ነው እኮ፡፡

ዛሬ የኦሮሞ ማንነትን አምኖ ተቀብሎ የምናየው አብዛኛው ህዝብም በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በእንዲህ ያለ ሂደት ያለፈ አማራና ሌሎች ነባር ህዝብ ነው፡፡ አሁንም ከጥቂት አመታት በኋላ ማለትም አማራው በአስቸኳይ ተንቀሳቅሶ ለውጥ ካላመጣ በሌላ ክልል ያለው አማራ ወገናችን የአማራ ማንነቱን ይዞ የማይቀጥልበት ደረጃ ይደርሳል፡፡ አሁንም በየጊዜው ከባድ የለውጥ ሂደት ላይ ነው፡፡ በግልጽ ከሚታየው ማፈናቀልና ማሳደድ ውጭ ከባድ የማንነት ቅየራ (Ethnocide) ስራ እየተሰራ ነው፡፡ ይሄ ደግሞ በረዥም ርቀት የኋላ የኋላ አማራው ድልን በሚቀዳጅበት ጊዜ የአማራውን ስርጭት እና የፖለቲካና ኢኮኖሚ ተወዳዳሪነት ያሳንሰዋል፡፡ በዚህ እሳቤ በአማራነት ማንነት ሊቆይ የሚችለው የአማራው "ክልል" እና አዲስ አበባ ብቻ እንደሚሆን አያጠራጥርም፡፡ ለዛውም አዲስ አበባ ላይ በህግ ሽፋን ከባድ የአማራ ጠረጋ ዘመቻ ታቅዶ ቀን እየጠበቀ መሆኑን በአይናችን እያየን ነው፡፡ ቶሎ ካልታገልን አዲስ አበባ ራስዋ የአማራ አሻራ የሌላት ከተማ መሆኗ የማይቀር ነው፡፡

ከላይ በኩል የትግሬ ማንነት ከባድ ወረራ እያካሄደ ነው፡፡ የትግሬ ተስፋፊነት የፖለቲካ የበላይነትና የኢኮኖሚ የበላይነት ብቻ ሳይሆን የትግሬ ማንነትም ጭምር ነው፡፡ ከታች በኩል የኦሮሞ የማንነት ወረራ በአደገኛ ሁኔታ እየተስፋፋ ነው፡፡ ሌሎች ብሄሮች የየራሳቸውን ብሄር ማንነት በማጠናከር በውስጣቸው ያለውን ብሄር ሁሉ እየዋጡ ነው፡፡ ይሄ ሁሉ የሚያመለክተው በተለይ አማራውን በተመለከተ ማንነት ቅየራ እጅግ አሳሳቢ በሆነ ሁኔታ እየተሰራበት እና እየሰራ መሆኑን ነው፡፡ አማራው ለግለሰባዊ ህልውናው ሲል አማራነቱን እየደበቀ በየአካባቢው በእርሱ ላይ የበላይነት ያላቸውን ማንነት እየተቀበለ ማንነቱን እየቀየረ ማኅበራዊ ህልውናውን እያጠፋ ነው፡፡ እና ኢትዮጵያን እንደማታገያ ርዕዮት ዓለም ስንወስድ አማራውና ኢትዮጵያ ዘላለማዊ የማይለወጥ ቁርኝት እንዳላቸው አናስመስል ለማለት ነው፡፡ ይሄ አክቲቭ የሆነ ኢትኖሳይድ እየተካሄደ ባለበት ሰአት አማራው አገሩ ኢትዮጵያ ናት የሚለው ፍልስፍና ወደባዶ ቅዠትነት ይለወጣል፡፡ ስለዚህ በፍጥነት እየተለወጠ ያለውን የአማራ የስነ-ህዝብ ማሽቆልቆል ከነባራዊ ሁኔታው ጋር በማገናዘብ አዋጭ ማታገያ ርዕዮት መከተል ይገባል፡፡

በዛ ላይ በአሁኑ ሰአት አማራ በምን ቅልጥሙ ነው ኢትዮጵያን የሚያድነው? ህዝቡን አቅም ለማሳጣት ሳይሆን ቅድሚያ ራሱን ያላዳነ ህዝብ እንዴት ሌላውን ሊያድን ይችላል በማለት የማያወላዳ ጥያቄ ለመጠየቅ ነው፡፡ ይህም እውነታ የረጅም እና የአጭር ጊዜ እቅድ መንደፍ እንዳለብን ያስገነዝበናል፡፡ በአጭር ጊዜ የቱን አስመዝግበን በረጅም ጊዜ ምን እናስመዘግባለን ብሎ አቅምን ከነባራዊው ሁኔታ ጋር አሰናስሎ መራመድ ብልህነት ነው፡፡ ዝም ብሎ ቃሉ ለምላሳችን ስለቀለለ ብቻ እንደልባችን እየተናገርን

በተግባር ጠቀሜታ የሌለው አባባል በመሰንዘር አማራውን ለባሰ መከራ ባንዳርገው መልካም ነው፡፡

በዚያውስ አማራን ብቸኛ የኢትዮጵያ ሉዓኝና ባለቤት እንደሆነ ማስመሰሉ ለሌላ ብሄሮች የእይታ ክፍተት ወይም ልዩነት የፈጠረ መሆኑ እና ያንን ተከትሎም ከባድ ጸረ አማራ ፕሮፓጋንዳ ሲሰራበት መቆየቱ ለምን አይታሰብበትም? ይሄ ከመጠን በላይ ኢትዮጵያን እናድን አካሄድ ሌላውን “ይሄው እንደ ድሮው ሊጨቁኑን መጡ አላልናችሁም ወይ? ስልጣን ፈልገው ነው እንጅ ችግር አልገጠማቸውም” ለሚለው ፕሮፓጋንዳ አያጋልጠንም ወይ? አማራ ለኢትዮጵያ አንድነት ከታገለም ከሌሎች ብሄሮች ጋር እየተመካከረ የጋራ አጀንዳ እየቀረጸ፣ ስትራቴጅክ አሊያንስና ታክቲካል ትብብር እየነደፈ መታገል ይገባዋል እንጅ በብቸኛነት የኢትዮጵያ አንድነት ትግል ሻምፒዮን ሆኖ መቅረቡ በውስጡ የወራሪነትና የአገር አቅኝነት ይዘት አለው ተብሎ ውግዘት ሊያደርስ ይችላል፡፡ ለዛስ ምን መልስ ልናዘጋጅ ነው? ታዲያ ሌላው ለየራሱ ሲሮጥ አማራው ምን ቤት ነው ለኢትዮጵያ እሮጣለሁ የሚለው? ችሎ እንኳ የሚሮጥ ቢሆን ይበጅ ነበር፡፡ እንዲህ ያለው ብስለት የጎደለውና ሀላፊነት የራቀው አስተሳሰብ 50 ዓመት ሙሉ “ከአማራ ለማምለጥ” ሲታገሉ ለኖሩት ብሄሮች ሊቃን የበለጠ የብሶታቸው ትክክለኛነት ማረጋገጫ አይሰጥም ወይ? አማራ ለኢትዮጵያ ብቻውን ይታገላል ብሎ በአደባባይ ማወጅ ሌላው ብሄር አማራው እንዲታገለው በር የሚከፍት መሆኑን መገንዘብ ይከብዳልን? በአሁኑ ሰአት በአማራ ጥላቻ የተገነቡ የየብሄር ድርጅቶች አማራው ኢትዮጵያ ብሎ ሲነሳ “መጣብን ሳይቀድመን እናጥፋው” ወደሚል እሽቅድድም እንዲገቡ ያደርጋል፡፡ ይሄም የአማራን መከራ ያፋጥናል፡፡ ሌሎች አገዛዙን ተቃዋሚ የብሄር ድርጅቶችም የአማራው ካሁን ቀደሙ የከፉ ደንቃራዎች እንዲሆኑ እድል ይሰጣል፡፡

የየብሄር ድርጅቶች የተቀረጹት ከአማራ ወይም ከኢትዮጵያ በማምለጥ አስተምህሮት ነው ብለናል፡፡ በየቦታው የሚታገሉት እኮ ከዚህ በአንድ ጊዜ አማራና ኢትዮጵያ፤ ኢትዮጵያና አማራ ከሚመስላቸው አስተሳሰብ ነው፡፡ ታዲያ ለማምለጥ እየታገሉ ያሉት አስተሳሰብ እንደገና አማራው አንግቦት ሲያዩ የቀደመ ንድፈ-ሀሳባቸው እውነታዊ ሆኖ ለበለጠ ጸረ-ኢትዮጵያና ጸረ-አማራ ትግል ያነሳሳቸዋል፡፡ አሁን ኢትዮጵያ የሚለው ከመጠን ያለፈ ጩኸት እንደማታገያ አጀንዳ ሲወሰድ በራሳችን ምላጭ መቆረጣችን ነው፡፡ ማለትም አማራ የኢትዮጵያ ባለቤት አልነበረም፤ የሚከሰሰው ክስ ሁሉ ሀሰት ነው ስንል ቆይተናል፡፡ ታዲያ አሁን ይሄን አጀንዳ ከፊት ማሰለፍ ውሸት ያልነውን አፍርሰን ለምንከሰስበት ነገር እውነትነት እየመሰከርን መሆኑ ለምን አይታሰብበትም? ኢትዮጵያን የአማራ በጎ ፈቃድ ውጤት አስመስሎ ምንም በሌለበት መንቧቸር የተከመረብንን የሀሰት ክምር እውነት ነው ብሎ የሀሰት ምስክር ከመስጠት የዘለለ ሚና የለውም፡፡ ያ አይነት ነገር ደግሞ አገር አፍርሷል፡፡ አደብ ካልገዛን አሁንም ያፈርሳል፡፡

በዋናነት ይሄ አለቅጥ የተለጠጠ ኢትዮጵያ ኢትዮጲያ መዝሙር አማራው ላይ ጠላት ያበዛል፤ አማራውን እንደወራሪ ያሳያል፤ አማራውን በድሮ ስርዓት ናፋቂነት ሁሉም

ጦር እንዲሰብቅበት በር ይከፍታል፤ አማራው በአገሪቱ ላይ ከሌላው የተለየ ድርሻ ያለው ያስመስላል፤ አማራ ላይ የሚደርሰውን በደል ሌላው ወገን እንዳይገነዘበው ግርዶሽ ይጋርዳል፤ የአማራ አጀንዳ ከራሱ አልፎ ስለሌላ ጉዳይ መሆኑን ያስገምታል፤ ይሄም የህልውና ትግል እያልን የምንጮኸው የአጭበርባሪ ቋንቋ እንደሆነ ያሳብቃል፤ ሌላው ብሄር ኢትዮጵያን የአማራ ጉዳይ ብቻ አድርጎ በማየት ለኢትዮጵያ በጋራ እንዳይታገል ምክንያት ይሰጠዋል፤ ሌላው ብሄር ስለወደፊቱ ኢትዮጵያ እኩላዊ ስሜት እንዳይኖረው ያደርጋል፤ ይሄም ሰበብ ሆኖ አገሪቱን እንድትበታተን ያግዛል፡፡

አሁን አማራው በሚገኝበት አስቸጋሪ የሆነ ወቅት አማራውን ሌላው እንዲፈራው ማድረግ በእውነት የወዳጅ ስራ አይደለም፡፡ አሁን ማድረግ ያለብን ሌላው አማራውን እንዳይፈራው፣ እንዳይጠራጠረው ማድረግ እና ከዚህ ቀደም የተሰራበትን ማጠልሸት ሀሰትነት በማስረዳት ስሙን ማደስ ነው፡፡ ለአማራው ጓደኛ የሚያበዛ አካሄድ ብቻ ነው የሚጠቅመን፡፡ “ደርግ ኤርትራን ከመጠን በላይ ከማፍቀሩ የተነሳ ሳምኩ ብሎ ነከሳት” ይል ነበር አንዱ፡፡ ደርግ ኢትዮጵያን የጅል ፍቅር አፍቅሮ ሳምኩ ብሎ ነከሳት የሚሉም አሉ፡፡ አሁንም ያ ሁኔታ ገና አልተቀረፈም፡፡ ሳምኩ ብሎ መንከስ፡፡

የኢትዮጵያን አንድነት ከአማራው ፍቅር እና ከሌላው አቀባበል አንጻር ስናየው አንድ እና አላንድ ነው፡፡ አማራው የበለጠ አንድ እያለ በሄደ ቁጥር ሌላው ባለ ብሄር አጀንዳ የበለጠ አላንድ እያለ ሄደ፡፡ አንድን ነገር በጣም የኔ ነው ስል በጣም ያንተ አይደለም እያልኩህ ነው፡፡ አማራው ለኢትዮጵያ ክንፍ ያለ ፍቅር ሲያሳይ ሌላው ለኢትዮጵያ ያለውን ፍቅር በአማራ ሚዛን ይለካውና ስለማይስተካከል ጭራሽ እንዲርቃት፣ እንዲሸሻት ይሆናል፡፡ አማራው ለኢትዮጵያ ልሙትላት ብሎ ሲንደፋደፍ አይመለከተኝም ብሎ የሚመለከት አካል ፈጠረ፡፡ ኢትዮጵ ወይም ሞት ሲል ሌላው በቃ ኢትዮጵያ የአማራ ናት ብሎ ደመደመ፡፡ በጣም አንድ ነን ስንል ሌላው በጣም አላንድ ነን ወይም አንድ አይደለንም የሚል እርምጃ ውስጥ ገባ፡፡ የአማራ ለኢትዮጵያ ያለው ፍቅር ሌላው ኢትዮጵያን የአማራ የግል ሀብት ብቻ አድርጎ እንዲመለከታት አደረገው፡፡ ስለዚህም ከዚህች የአማራ ኢትዮጵያ ድርሻውን ቦጭቆ የራሱ ኢትዮጵያ መፍጠር ፈለገ፡ ፡ አማራ ሙሉዋን ኢትዮጵያ ያበደላትን ያህል ሊያብድላት ባለመቻሉ ራሱ የሚያብድባትን የየራሱን ብሄር አገር መመኘት ጀመረ፡፡

አንዲት ኢትዮጵያን ሁሉም እንደራሱ አድርጎ ቢቆጥራት ኖሮ ምናልባት አሁን የምናየው ችግር ሊቀንስ ወይም ላይከሰት ይችል ነበር፡፡ ለወደፊቱም ትክክለኛ እና ሁሉም በአንድ ላይ ተስማምቶ የሚወዳት አገር መፍጠር የሚቻለው ይሄንን ቁልፍ በመፍታት ነው፡፡ እያንዳንዱ በራሱ ሚዛን ለክቶ እንዲያያት እና ፍቅሯን እንዲቋደስ መከራዋን ደግሞ እኩል እንዲካፈል መሰራት አለበት፡፡ ያ ካልሆነ ግን አንድነትን እንደተመኘነው እንቀራለን እንጅ በተግባር አናየውም፡፡ አንድ ቤት ውስጥ ስንኖር አንዱ የበለጠ ባለቤትነት ካሳየ ሌላው ወይ ቤቱን ይጠላዋል ወይም የራሱን ክፍል መለየት ይፈልጋል፡፡ በተመሳሳይ አንዱ የበለጠ እየጠላው ሲሄድ ሌላው የበለጠ ባለቤትነት እየተሰማው ይሄዳል፡፡ ይሄ ሁለቱም ክስተት ግን ቤቱን በማፍረስ ነው የሚደመደመው፡፡ ስለዚህ አንድ ባልኩ ቁጥር አላንድ የሚል ድምጽ እንዳልፈጥር መጠንቀቅ ሊኖርብኝ ነው፡፡

ለመሆኑ የኢትዮጵያ አንድነት በተግባር አለን? "ኢትዮጵያ ያለ አማራ" ወይስ አማራን ይዞ ኢትዮጵያ?

ለዚህ ንኡስ ርእስ ምላሽ ከመስጠታችን በፊት አንዳንድ እውነቶችን እንዳስስ፡ ፡ ለኢትዮጵያ አንድነት እንግዲህ ትልልቆቹ ፈተናዎች የኦሮሞ እና የትግሬ ብሄረተኞች ናቸው፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኞች እንዴት የኢትዮጵያ አንድነት ፈተና ሆኑ ለሚለው መቸም ረዥም ነገር መጻፍ አያስፈልግም፡፡ እንዲሁ አጠር አጠር አድርጎ ማየቱ በቂ ነው፡፡ የጆን ያንግን ድምዳሜ ለመዋስ የኦሮሞ ልሃቅ አሁንም ተስፋፊነቱ ያልለቀቀው መሆኑን አነግ ጋምቤላና ቤኒሻንጉሎችን "ጥቁር ኦሮሞ" እንዲሆኑለት መጠየቁን ማየት ይቻላል፡፡[493] አሁንም የኦሮሞ ብሄረተኞች ዋና አላማ ከቻሉ ነጻ ሀገር መመስረት፣ ካልቻሉ ደግሞ ኦሮሞ ኢትዮጵያ መፍጠር ነው፡፡ ይሄ ነው እንግዲህ ለኢትዮጵያ አንድነት ቋሚ ስጋት የሆነው፡፡ እስካሁኗ ሰአት ድረስ አማራ የኦሮሞ ብሄረተኞች በሚቆጣጠሩት ክልል አማራ ስቃዩን ያያል፡፡ ይሄ መስመር በሚጻፍበት በአሁኒቷ ደቂቃ እንኳ መቱ የኒቨርሲቲ (ነቀምት) ከ2500 በላይ አማሮች ለአራት ቀን ያለምግብና መጠለያ አንቻቻ ሜዳ ላይ እንደወደቁ ናቸው፡፡ በአጠቃላይ አማራን በተመለከተ የኢትዮጵያ አንድነት ከጠፉባቸው አካባቢዎች ዋናው የኦሮሞ ብሄረተኞች በሚቆጣጠሯቸው አካባቢዎች ነው፡፡

አማራው በገፍ ከተፈናቀለባቸው እና በአንድም በሌላም መንገድ የኢትዮጵያ አንድነት በተግባር ሙት ከሆነባቸው ቦታዎች ሌላው ቤኒሻንጉል ነው፡፡ ቤኒሻንጉሎች ዛሬ በህወሀት አደፋፋሪነት አማራን መድረሻ ሲያሳጡት ምክንያታቸው እነሱ ነባር፣ አማራው መጤ በሚል የታሪክ መሰረት የሌለው ምክንያት ነው፡፡ እውነታው ግን ቤኒሻንጉል ጉመዝ ነው በስደት አካባቢውን የተቆጣጠረው፡፡ ሀርበርት በሉንዴል እንደገለጸው ቤኒሻንጉል የሚል ቃል በጥንት ተጓዦች ማስታወሻ ውስጥ አይገኝም፡፡ ሰፊ ይዞታ ላይ ሰፍሮ የነበረው በርታ እና ሌሎች በ1504 ኑብያ ዶንጎላ ላይ ሀይላቸው ከወደመ በኋላ ወደ አቢሲኒያ በመምጣት የሰፈሩ ፉንግ የተባለው ዘሮች እንደሆኑ ይታመናል፡፡ ከዛ በኋላ ከኦሮሞች፣ አረቦችና አቢሲኒያዎች ጋር በመቀላቀል አሁን የያዙትን መልክ ይዘዋል፡፡ ጥንት ሲበዛ ጥቁሮች ነበሩ፡፡ [494] ይህ ምሳሌ የሚያሳየን የኢትዮጵያ አንድነት በጽኑ መሰረት እንዲቆም ትክክለኛው የብሄሮች ታሪክ አለመነገሩን ነው፡፡ ተድበስብሶ ያለፈውም ሀቅ ዛሬ አማራውን ዋጋ እያስከፈለ ይገኛል፡፡ አንድ አገር ሁሉም ዜጎች በሁሉም የአገሪቷ አካባቢዎች ተንቀሳቅሰው መስራትና መኖር ካልቻሉ የዛች አገር አንድነት እዛ ላይ ያበቃል፡ ፡ ከኦሮሞ፣ ከቢኒሻንጉልና ትግራይ በተጨማሪ በደቡብ፣ በሱማሌ እና በአፋርም ሁኔታው ያው ነው፡፡ ስለዚህ የኢትዮጵያ አንድነት የለም፡፡ የኢትዮጵያ አንድት ብዙ ጊዜ

---

493 Young, John 1999. Along Ethiopia's western frontier: Gambella and Benishangul in transition. The Journal of Modern African Studies, 37, 02, 321 – 346

494 Blundell, Herbert Weld. 1900., p. 116. A Journey through Abyssinia to the Nile. The Geographical Journal, 15, 2, 97-118. Blackwell Publishing on behalf of The Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers).

በተዋልደናልና በታግበተናል ተረት ብቻ እንዲገነባ ከመፈለጉ አንጻር በእንዲህ ያለ መሰረታዊ አኳኋን መፍረሱን ለመገንዘብ አስቸጋሪ ሆኖ ቆይቷል፡፡

"ተዋልደናል ተጋብተናል፤ ታሪካችን እና ባህላችን አንድ ነው" የሚለው ብሂል ለኤርትራዊያን የተነገረውን ያህል ለማንም አልተነገረም፡፡ በአንድ በኩል የኢትዮጵያን አንድነት በደም ትስስር እና በታሪክ አንድነት ለማጣበቅ ሲሞከር ቆይቷል፡፡ ይሄም ዋጋ አግኝቶ አያውቅም፡፡ የኢትዮጵያን አንድነት እንደሚፈለገው መጠን ለማስጠበቅ እንዲህ አይነት የውልደትና ታሪክ ትርክቶች ሳይሆኑ እውነተኛ ፖለቲካዊ መፍትሄዎች ነበር የሚያስፈልጉት፡፡ የትውልድና የደም ጉዳይ ግን አንድም ፋይዳ አላመጣም፡፡ የኤርትራና የኢትዮጵያ ወቅታዊ ተጨባጭ ፖለቲካዊ እድገቶች ግምት ውስጥ ገብተው በተጣጣመ መንገድ ተበይነው ቢሆን ኖሮ ያ ሁሉ መከራ ባልመጣም ነበር፡፡ ለምሳሌ የሚካኤል ቸጌ ትንተና ትክክለኛነት አለው፡፡ የኤርትራው ትግል መንስኤ ቀደም ብሎ የተወገደው ፊውዳሊዝም ካልተወገደው የኢትዮጵያ ፊውዳሊዝም ጋር አብሮ መሄድ ስላልቻለ ነበር፤ በኤርትራ መሬት አልባ፣ ፊውዳል ያልሆነ ንኡስ ከበርቴ መደብ አቆጥቁጦ የነበረ ሲሆን ወደኢትዮጵያ ስትጠቃለል በፊውዳሊዝም ተጠፍሮ ተያዘች፡፡ በዚህም ንኡስ ከበርቴው (የኤርትራ ነጻነት ግንባር) ህዝቡን ለሽምቅ ውጊያ አነሳሳው፡፡[495] ኤርትራዎች ከኢጣልያ ቅኝ ግዛት የተነሳ የኢትዮጵያን አይነት ስርዓት ለ50 ዓመት ረስተውት ነበር፤ በምትኩ ሌላ አይነት የአውሮፓዊ (ዘመናዊ) ስርዓት ቢጤ ተዋውቀዋል፡፡ እነሱን ወደ ፊውዳል ወይ አጼያዊ ኢትዮጵያ ማጠቃለል በወቅቱ በቀላሉ የፕሮፓጋንዳ ጥቃት ሊያስደርግ የሚችል ሁኔታ ነበር፡፡ የሆነውም ያ ነው፡፡ ለዚህም ይመስላል ደርግ ምንም አይነት የብሄር ጥያቄን ማስተናገድ ባልፈቀደበት ወቅት ኢህአፓ እና ህወሀት ግን ተገንጣይ ንቅናቄዎችን ይደግፉ የነበረው፡፡[496] ምክንያቱም እንደ መስፍን አርአያ ገለጻ በኢጣልያ ለግማሽ መቶ ክፍለዘመን በመያዟ ኢርትራ የራስዋ ብሄራዊ ማንነት አዳብራ ነበር ይላል፡፡ ኢትዮጵያ መንግስት ፌደሬሽኑን በኢምፔሪያሊስት ሀይሎች የተጫነ አላስፈላጊ ነገር ብሎም የነጻነት ጥያቄ አራማጆች ህዝቡን የማይወክሉ አናሳዎች አድርጎ ሲወስደው፣ የኤርትራ ነጻነት አራማጆች በበኩላቸው ፌዴሬሽኑን በአሜሪካ አማካኝነት በሀይለስላሴ የተፈጸመ አለማቀፍ ሴራ አድርገው ይወስዱት ነበር፡፡ ለዛም ሁለቱም ሊያፈርሱት ይሹ ነበር፡፡ በእርግጥ መስፍን አርአያ ይሄ አስተሳሰብ ግን በሀመል የአብዛኛውን ህዝብ አስተሳሰብ የማያንጸባርቅ ነበር ብሎ ይከራከራል፡፡[497]

ዛሬም ከዚህ ከኤርትራው ሁኔታ ባለመማር ተገንጣይ እና ዋጭ ብሄረተኛ ቡድኖችን የማቆላመጥ ፖለቲካ እንደ አንድ የአንድነት ማስጠበቂያ ዘዴ ተደርጎ ሲወሰድ ይታያል፡፡ የፖለቲካ ጥቅምና ጉዳት ተመርምሮ መሰረታዊ ለውጥ ማምጣት ካልተቻለ በቀር በዘር አንድነት እና በታሪክ አንድነት ላይ ብቻ የተመሰረተ ትርክትም ሆነ ውሳኔ

---

[495] Chege, Michael 1979, p. 375-376. The Revolution Betrayed: Ethiopia, 1974-9. The Journal of Modern African Studies, 17, 3, 359-380. Cambridge University Press
[496] Chege, Michael 1979, p. 375-376.
[497] Mesfin Araya. 1990. The Eritrean Question: An Alternative Explanation. The Journal of Modern African Studies, 28, 1, 79-100. Cambridge University Press

ዘላቂ አይደለም፡፡ ኤርትራዊያን ራሳቸውን ለነጻነት ትግል ሲያዘጋጁ እነዚህን የዝምድና ትርከቶች ቁብም አልሰጧቸው፡፡ ከዛ ይልቅ በተረዱበት መጠን የወደፊት ጥቅማቸውን አስልተው የራሳቸውን እድል ከፖለቲካ እና ዘላቂ ጠቀሜታ አንጻር ወሰኑ፡፡ ዛሬም አማራና ትግሬ አንድ ህዝብ ነው የሚሉ ብዙ ናቸው፡፡ "ተዋልዷል፣ ተጋብቷል፣ ታሪኩ ተመሳሳይ ነው" ይላሉ፡፡ ይሄንን ህወሀትም፣ የትግሬ ህዝብም ያውቃል፡፡ ከህዝብ ባህል ቅርርቦሽ እና የጋራ ታሪካዊ አንድነት ይልቅ ትግሬያዊ ጥቅማቸው በልጦባቸው በአማራው ላይ ለሚደርሰው የግፍ ጽዋ የርህራሄ ልብ አሳይተው አያውቁም፡፡ እነሱ የሚመሩት በትግሬ ዘላቂ ጥቅም፣ በትግሬ ብሄረተኝነት ቀጣይነት ዙሪያ እንጅ በስጋና ደም እንዲሁም የባህል ምስስሎሽ አይደለም፡፡ የትግሬ ህዝብ መሪ ህወሀት ትግሬን በአማራው ላይ በጠላትነት አነሳስቶ ለመናገር እንኳ የሚዘገንን ግፍ ሲፈጽም "ተው" ያለ አንድም ትግሬ የለም፡፡ መወለድና የታሪክ ትስስር እዚህ ላይ ዋጋ የላቸውም፡፡ ገዳዩ እንደ ወንድም የማያየው የአማራ ሊቅ ገዳዩን ወንድሜ ይላል፡፡ ይሄ መስተከካል አለበት፡፡ የትግሬን ወንድምነት ምናልባት መልሶ ወደቦታው የሚተክለው ተመጣጣኝ የአማራ ብሄረተኝነት፣ እንደ አማራ ቆሞ የራስን ጥቅም ማስከበር ሲቻል ብቻ ነው፡፡ የትግሬ ህዝብ ኢትዮጵያን በገቢር እየኖረባት፣ ፍሬዋንም አለከልካይ እየሸመጠጠ ነው፡፡ የአማራው ወንድምነት በትግሬ ውስጥ ዋጋ አላገኘም ፡፡ ከዛ ይልቅ አማራውን በማሰቃየታቸውና በመጨፍጨፋቸው ራሳቸውን እንደ ጀግና የሚቆጥሩ ናቸው፡፡ የስጋ ዝምድና በተግባር ካልተገለጠ ምኑን ዝምድና ሆነው!

የኦሮሞን ችግር ለመፍታት እስካሁን የተኬደበት መንገድም የተጋብተናል፣ ተዋልደናል፣ አንድ ነን የሚል ትርክት ነው፡፡ እንደሚታወቀው የኦሮሞ ብሄረተኞች ችግር የዘር ጉዳይ አይደለም፡፡ የራሳቸው የሆነ ፖለቲካዊ ፍላጎት ነው፡፡ የፖለቲካዊ ፍላጎታቸውም የተቀመመው አጣመው ከሚጠቅሱት የታሪክ ምዕራፍ ነው፡፡ ትንሽ ታሪክ ብዙ ውሸት በመደረት የራሳቸውን ፖለቲካዊ አስተሳሰብ ገንብተዋል፣ ብሄረተኝነታቸውን በአማራ ጥላቻ ላይ ዓለምልመዋል፡፡ ይሄን ተዋልደናል፣ ተጋብተናል የሚል ተረት ሊፈታው አይችልም፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኞች በሌላ ብሄረተኛነት ሊገደቡ ይገባል፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት የኦሮሞን ብሄረተኛነት በመገዳደር ሊያጠፋው ይችላል፡፡ ምክንያቱም የአማራ ብሄረተኛነት ሀቀኛ የታሪክ፣ የህግ፣ የፖለቲካ እና የባህል መሰረቶች ስላሉት በሀሰት ላይ የተመሰረተውን የኦሮሞ ብሄረተኛነት ወደአመድነት የመለወጥ ኃይል አለው፡፡

ባላጋራህ የማይሰማውን ቋንቋ እየተናገርክ ለምን አልተሰማማንም፣ ለምን አልተግባባንም ማለት አትችልም፡፡ በፖለቲካ ውስጥ የባላጋራህን ፍላጎት እና የአንተን ፍላጎት አብጠርጥረህ መለየት እና በዛ መሰረት መነጋገር ግድ ይልሀል፡፡ ከዛ ውጭ መጫጫህ ነው ትርፉ፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኛ ብሄረተኛነቱን የገነባበት አስተሳሰብ እና የሚያልመው የራሱ ግብ አለው፡፡ የትግሬውም ብሄረተኛ እንደዛው፡፡ እነዚህ ብሄረተኞች ኢትዮጵያን የሚያዩበት የየራሳቸው እይታ አላቸው፡፡ አማራን የሚያዩበትም የየራሳቸው እይታ አላቸው፡፡ የእነዚህን እይታ ግምት ውስጥ ያስገባ አካሄድ ብቻ ነው ትርፋማ ሊያደርግ የሚችለው፡፡

የትግሬ ብሄረተኞች ለምሳሌ የኢትዮጵያ ተብሎ ስለሚወራለት አክሱም እንኳ ያላቸው አመለካከት ብዙ ሊያስተምረን ይገባል፡፡ ለዚህ የምንጠቅሰው የቀድሞ የትግሬ ዘመናዊ ብሄረተኝነት ወላጆች ከሆኑት አንዱ እና የአሁኑ "ምሁር" ዶ/ር አረጋዊ በርሀን ነው፡፡ ገና ጽሁፉን ሲጀምር የዛሬው ትግሬ በአክሱም ስልጣኔ ይኮራበታል በማለት ነው፡ ፡ አጼ ምኒልክም ሆኑ ሀይለ ስላሴ የትግሬን ችግር አይደለም ለመፍታት መሞከር ይቅርና አስበውትም አያውቁ ብሎ ይወነጅላል፡፡ ለትግሬዎች መነሳሳት በኤርትራም ሆነ በኢትዮጵያ የሽሙጥ ስም ስለወጣላቸው ነው ይላል፤ ለምሳሌ "ትግሬና ላንድሮቨር የማይገባበት የለም" የሚል፡፡ ሀይለስላሴ የትግራይን ክልላዊ ኃይል በማእከላዊነት ሰበብ ገፎ ለሸዋ ታማኞች በመስጠቱ ትግሬዎች ጸረ ሸዋ-አማራ ስሜት አሳደጉ ይላል፡፡ የኤርትራ ሞግዚት የነበሩት እንግሊዞች በነበራቸው ስትራቴጅካዊ ፍላጎት ትግሬ በራሱ ባህላዊ መሪዎች መመራት አለበት የሚል የብሄረተኛ አጀንዳ ያሰርጽ ነበር፤ ጣልያንም ይሄንን ፖሊሲ "የትግሬ ፖለቲካ" በሚል ያራምድ ነበር፡፡ አረጋዊ አሁንም የሀይለስላሴን መንግስት የሸዋ-አማራ የበላይነት የነበረው እያለ ይገልጸዋል፡፡ የትግሬ ተማሪዎች ማህበራት በአዲስ አበባ እንደልብ ይንቀሳቀሱ እንደነበርም ይጠቅሳል፡፡ "እጠቅ" (ታጠቅ) እና "ድምጺ ብሄረ ትግራይ" የተባሉ ጋዜጦችንም በነጻ ያሰራጩ ነበር፡፡ አዲስ አበባ የነበሩ የትግሬ ምሁራን አለገደብ ይረዷቸው ነበር-ተማሪዎቹን፡፡[498]

ከዚህ የአረጋዊ ጽሁፍ ብዙ ቁም ነገር እንማራለን፡፡ ተራ የሆኑ የባህል ሽሙጦች ሳይቀሩ የትግሬን ብሄረተኝነት ለማጎልመስ እንደ ፖለቲካዊ ጉዳይ ተወስደዋል፡፡ በንጉሱ አስተዳደር የትግሬ የበላይነት ተገፎ ነበር በማለት ነጭ ውሸት ያቀርባል፡፡ ብዙዎች እንደሚስማሙበት (በተለይ ተሻለ ጥበቡ በተገቢው መንገድ እንደገለጸው ቀደም ብለን ጠቅሰነዋል) ትግሬ ለማመጽ እና ትግል ለማድረግ እድል ያገኘው የማእከላዊው መንግስት ስለለቀቀው ወይም ትገሬ ራስ ገዝ ግዛት ስለነበረች እና የማእከላዊው መንግስት ጣልቃ ገብነት አናሳ ስነበር ነው፡፡ የትግሬ ብሄረተኛው አረጋዊ ግን ይህንን እውነታ ገልብጦ ነው የሚረዳው፡፡ በዚህም ጣልያን የጀመረው የትግሬ ፖለቲካ አሁንም በህይወት መኖሩን እናያለን፡፡ ለምሳሌ ዓለምሰገድ አምባየ መረብ-ዘለል ህዝቦች በሚል አንድምታ አሁንም ለዚህ የኢጣልያ የትግሬ ፖለቲካ ርዕዮት ዓለም ጥብቅና ቆሞ ይታያል፡፡ ከሁሉ ከሁሉ የሚገርመው ደግሞ የትግሬ ግዛት ከጣልቃ ገብነት ከመራቁ በተጨማሪ የትግሬ ተማሪዎች በአዲስ አበባ በግላጭ ጸረ መንግስት እንቅስቃሴ ሲያደርጉ እንደነበር ማወቃችን ነው፡፡

ተደጋግሞ እንደተገለጸው የተማሪዎች እንቅስቃሴ የኢትዮጵያን ፖለቲካ ለመዘወር ያሰበው አማራውን ሰለባ በማድረግ ነበር፡፡ ያም የአንድነት ፖለቲካ ለሁሉም ህዝብ እኩል ግብ የሌለው፣ በምትኩም አማራውን በመወንጀል በአማራው ኪሳራ ላይ ለመገንባት የታሰበ ያደርገዋል፡፡ ይሄ አማራውን ተጠያቂ ያደረገ እንቅስቃሴ በተቃራኒው የኤርትራን ጉዳይ በተለየ ሁኔታ ነበር የሚመለከተው፡፡ ለምሳሌ አረጋዊ በርሀ

[498] Aregawi Berhe 2004. The Origins of the Tigray People's Liberation Front. African Affairs, 103, 413, 569-592. Oxford University Press on behalf of The Royal African Society

እንደሚለው በደርግ የመጀመሪያዎቹ አመታት የአማራ እና የክርስቲያን የበላይነት ያከትማል የሚሉ አቋሞች ተንጸባረቁ፡፡ ዘማች ተማሪዎች ደርግን በኤርትራ ላይ ስላለው አቋም ያወግዙ ነበር፣ ለራስ እድል በራስ መወሰን ይወተውቱ ነበር፡፡[499] የዛኔው የአንድነት ፖለቲካ በአንድ በኩል መገንጠልን እየደገፈ በሌላ በኩል ደግሞ "ተጨቋኝ" ያላቸውን ብሄሮች እኩል ለማድረግ "ጨቋኝ" ያለውን አማራ መጣል ነበረበት፡፡ ዛሬም አልተለወጠም፡፡ በአማራ ኪሳራ ኢትዮጵያን መገንባት ነው የተያዘው ነገር፡፡ ከሁለት ዓመት በፊት ህወሀት መጽሃፍትን ከቤተ መዛግብት ወመዘክር አውጥቶ የአማራ በማለት ለቲማቲም ቸርቻሪዎች አከፋፈለ፣ የተረፈውን አቃጠለ፡፡ የኢትዮጵያ ታሪክ በትክክል አልተጻፈም፣ የተጻፈው የአማራ ታሪክ ነው በሚል ብሂል ማለት ነው፡፡ የብሄሮችን ታሪክ ለመጻፍ የአማራን ማጥፋት፡፡ የሚገርመው ነገር ባልስቪክ ራንዲ እንደታዘበው ደርግ ከቻይና በተማረው መሰረት የኦሮሞን ጥያቄ ለመመለስ በሚል በሺህ የሚቆጠሩ መጽሃፍትን የፊውዳል መጽሃፍት ብሎ ለማቃጠል እቅድ አውጥቶ ነበር፡፡ በኢትዮጵያ ጥናትና ምርምር ተቋም ጣልቃ ገብነት እንዲቆም ተደረገ እንጅ፡፡[500] ይህ ሁሉ የሚያመለክተው የኢትዮጵያን አንድነት ማምጣት የተፈለገው እውነትን መሰረት አድርጎ በመነጋገር ሳይሆን ራሱ እውነት ላይ በመዝመት ነው፡፡ አገር እያፈረሱ አገር መገንባት ይሏል እንዲህ ነው፡፡ የሆነው ሆኖ የኢትዮጵያ አንድነት ሲባል "ኢትዮጵያ ያለ አማራ" የሚል አጀንዳ ነበር፤ አሁንም ያው ልማደኛ አጀንዳ ምንም ለውጥ ሳያሳይ ቀጥሏል፡፡

ደጋግመን እንዳወሳነው የኢትዮጵያ አንድነት የተናጋውና በተለይም የአማራ ስልጣኔ የወደመው በግራኝ ወረራ እና በኦሮሞ ወረራ ነው፡፡ በተለይ የኦሮሞ ወደ ኢትዮጵያ መግባት ትልቅ የፖለቲካ ህመም ሆኖ ነው የቆየው፡፡ ዛሬ የኦሮሞ ብሄረተኞች አማራውን ተጠያቂ ሲያደርጉ እውነተኛው የአገሪቱ ችግር እነሱ መሆናቸውን ለመገንዘብ ፍላጎት የላቸውም፡፡ ታሪክ እንደሚያሳየን ግራኝ አዳልን እና አክራሪ ኦሮሞ ሙስሊሞችን ጨምሮ በመዝመት አቢሲኒያን ዶግ አመድ አደረጋት፡፡ በዛ ወቅት ደቡባዊ የኢትዮጵያ ክልል በኦሮሞ ወረራ እየተካሄደበት ነበር፤ ኦሮሞችም ሊገፉ በማይችል የህዝብ ጎርፍ በመትመም ምርጥ ምርጥ መሬቶችን በጊቤ፣ ዴዴሳ፣ አባይ እና አዋሽ ተቆጣጠሩ፡፡ የኢትዮጵያ ግዛት ለሁለት ተከፈለ፤ ከፋ በደቡብ ከሰሜኑ ተከፍሎ ተነጥሎ ቀረ፡፡ ይሄም ጦርነት የንጉሳዊውን ኃይል አዳክሞ አቢሲኒያን ወደ ፍርስራሽነት ቀየራት፡፡[501] ስለዚህ ታሪክ ሳንነጋገር በምን ልንግባባ እንችላለን? ይሄንን እውነታ እንደሌለ በመቁጠርስ መፍትሄ ይገኛልን! እንዲህ ያለው ጉዳይ ለአገር አንድነት በሚል ሰበብ ሲሸፋፈን እንደቆየ እሙን ነው፡፡ ነገር ግን ችግሩን ከማባባስ ጠብ ያደረገው አንዳች ነገር የለም፡፡ ከእንግዲህ በኋላ አማራው በራሱ አማራዊ አስተሳሰብ በመቃኘት የራሱን ሀቀኛ ጥያቄዎች ይዞ ወደ

---

[499] Balsvik, Randi Rønning 2009. Addis Ababa University in the Shadow of the Derg, 1974-1991. *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies,* ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim 2009

[500] Balsvik, Randi Rønning 2009.

[501] Bulatovich, Alexander 1990.

መድረክ ስለመጣ ጊዜው እንደከዚህ ቀደሙ ቀላል አይሆንም፡፡ በተለይ ታሪክን በማደፋፈን በጩኸት የሰው አገር ለመቀማት ለሚከጅሉት የኦሮሞ ብሄረተኞች፡፡

ያ ሁሉ አልፎ የኢትዮጵያ አንድነት እና የመንግስቱ ተቋማት ከደረሰባቸው ውድመት ማገገም ጀምረው ነበር፡፡ ከ1635 እስከ 1769 እኤአ ድረስ ያለው ጊዜ ማለትም አጼ ኢዮአስ እስከተገደለበት ጊዜ በኦሮሞ የፈራረሰው አገር እየተጠገነ፤ የፊውዳል ስርዓት የተተከለበት ጊዜ ነበር፡፡ በዚህ ጊዜ የተጀመረውን ነው አጼ ቴዎድሮስ ያጠናቀቀው፤ አጼ ቴዎድሮስ ያጠናቀቀው ይሄ ዘመንም ለአሁኑ ጊዜ መሰረት ሆነ፡፡[502] ነገር ግን አሁንም መልሶ በማፈራረሱ ሂደት የኦሮሞና የትግሬ ብሄረተኞች ግንባር ቀደም ሆነው ተሰልፈዋል፡፡ በአጼ ምኒልክ እንደገና የተመለሰው የአማራና ሌላ ነባር ህዝብ ታሪካዊ ይዞታ ኦሮሞን ባለ አገር አደረገው እንጅ አንዳች በደል አልፈጸመበትም፡፡ ተፈጸመ የተባለው በደል የህዝብ ወይም የስርዓት በደል ሳይሆን አገር መልሶ በመገንባት ሂደት የሚፈጠር ግጭት ነው፡፡ በግጭቱ ከሁሉም ወገን የሰው ህይወት መጥፋቱ እና ንብረት መውደሙ አይቀሬ ነው፡፡ ያም ሆኖ ሳንፎርድ እንደታዘበው አማሮች በአፋርና በረናዎች እንዲሁም ሌሎች ላይ የራሳቸውን ስርዓት አልዘረጉም፤ የወሰዱት እርምጃ እንደ ጠባቂነት ብቻ ነው፡፡[503] ነገር ግን በጎን በክፉ በመለወጥ እና በዛ ወቅት የተደረጉትን ግጭቶች የተለየ አላማ ያላቸው አስመስሎ በማራገብ አማራውን ጥላሸት መቀባት እንደ አንድ አዲስ ስልት ተወስዶ ቆይቷል፡፡ ሁኔታው ግን መሰረተ ቢስ ነው፡፡ መሰረተ ቢስነቱም የሚጋለጠው እንዲህ ባለው ታሪካዊ ማስረጃ ነው፡፡

ህወሀት በ1983 ዓ.ም. ኢትዮጵያን ሲቆጣጠር የኢትዮጵያ አንድነት ብሄራዊ አጀንዳን በብሄር አጀንዳዎች በመሰነጣጠቅ የተማሪዎችን ጥያቄ መለሰ፡፡ ይህም አንድ የነበረው የኢትዮጵያ ህዝብ ብሄራዊ አጀንዳና ጥቅም እንደ ነውር ተቆጥሮና ውድቅ ተደርጎ በምትኩ ከባድ ቅራኔን የፈጠሩ እና ምናልባትም አገሪቷን ወደማፍረስ እያመሩ ያሉ ተፎካካሪ ብሄረተኛ ድርጅቶችንና አስተሳሰቦችን ፈለፈለ፡፡ ሰው ቅድሚያ ለብሄሩ ፍላጎት ማለትም ለተወለደበት ብሄር ብሄራዊ ጥቅም መሯሯጥ እንጅ ለኢትዮጵያ ብሄራዊ ጥቅም የተባለ ነገር ማሰብ ጭራሽ ከመዝገበ ቃላት ተሰረዘ፡፡ ተፎካካሪ የየብሄር ፍላጎቶች እርስ በእርሳቸው የሚቀራመቱበት፣ እና እንቅፋት ያሉትን ህዝብም ነጥለው የሚያጠፉበት እድል ተመቻቸ፡፡ የእነዚህ የብሄር ጥቅሞችም እውቀትን፣ ክህሎትን እና አገልግሎትን ሳይሆን የብሄር ማንነትን መሰረት በማድረጋቸው አገሪቷን በደንቆሮ ህብረት የምትመራ የዝንጀሮ ክምር አደረጋት፡፡ በዚህ ሁሉ ሂደት ግን ራሱን ሆኖ ሳይቆም፣ የራሱ ፍላጎት እንደሌለው ሁሉ በሌሎች ብሄሮች ፍላጎት ወዲያና ወዲህ ሲቦጫጨቅ የቆየው አማራ ነው፡፡ ለአገር አንድነት ፍቅርና ለአንድነቷ ፍርሀት እስረኛ የሆነው አማራ ራሱን ፈልጎ ለማግኘትና ራሱን ለማቆም ፍላጎት ሳያሳይ እስካሁን ቆየ፡፡ በሌላ የኢትዮጵያ ብሄራዊ ጥቅም አስተሳሰብም ሲባክን ቆየ፡፡ ባጭሩ አማራን የሚገባውን ጥቅም እና ቦታ ሳያስይዝ በምትኩ ለወረራና መከራ አጋልጦት ቆየ፡፡

---

502 Bulatovich, Alexander 1990.

503 Sandford, D. A. 1936, p. 186. Ethiopia: Reforms from within versus Foreign Control. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1931-1939), 15,2,183-201

በወቅቱ የኢህዴን (በኋላ ብአዴን) ካድሬ የነበረው አቶ አንዳርጋቸው ጽጌ በ1985 ዓ.ም በጻፈው መጽሃፍ ውስጥ የችግሩን አሳሳቢነት አመልክቶ ነበር፡፡ አንዳርጋቸው ካስቀመጣቸው ማሳሰቢያዎች እነዚህ ይገኙበታል፡፡ የተለያዩ ብሄሮች በጣም የተደራጁ ሆነው የየራሳቸው ብሄራዊ ጥቅሞችን ለማስከበር ይሰራሉ፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት የግድ አስፈላጊ ነው፤ እንዲያውም ወደኋላ በመቅረቱ ተበታትኖ ለአደጋ ተጋልጧል፡፡ ሌላው በብሄር ተደራጅቶ አማራው አለመደራጀቱ እርስ በእርስ መዳተት ነው እንጅ በእኩል እንድንራመድ አያስችልም፡፡ ግሎባላይዜሽንን በማሳበብ አማራው እንዳይደራጅ እና ማንነቱን እንዳያሳድግ ማለት ተልካሻ ሰበብ ነው፡፡ አማራው ጠንካራ የሆነ ብሄራዊ የማንነት ስሜት ያስፈልገዋል፡፡ እውነተኛውን ተጨባጭ ነገር መገንዘብ ትተን በህልም ዓለም ብንዳክር በአማራውም በሌላውም ላይ የከፋ መዘዝ እናስከትላለን፡፡ የኢትዮጵያ ፖለቲካ የብሄር ብሄረሰቦች ስለሆነ አማራው ከዛ ውጭ መውጣት አይችልም፡፡[504] ነገር ግን ሰው በወቅቱ ይህንን ሊረዳ አልቻለም፡፡ ከዛ ይልቅ በወቅቱ ሲንቀሳቀሱ የነበሩት ፕሮፍ. አስራት እና የመላው አማራ ሕዝብ ድርጅት ላይ ግልጽም ስውርም ደባ ይፈጽም ነበር፡፡ የደባው መጨረሻም ድርጅቱን አፍርሶ የመላው ኢትዮጵያ አንድነት ድርጅት ብሎ መሰየም ነበር፡፡ አማራው የራሱን ችግር ሳይፈታ ገና የኢትዮጵያን ችግር እፈታለሁ ወደሚል አሰናካይ አስተሳሰብ አመራ፡፡ ይልቅም አማራው በህወሀት-ኢህአዴግ "ዴሞክራሲያዊ ብሄረተኝነት" ጽንሰ ሀሳብ ተቀይዶ እንዲኖር ተመቻቶ ተገኘ፡፡ "ዴሞክራሲያዊ ብሄረተኝነት" መሰረታዊ አስተሳሰቡ አማራው ከሌላው ጋር ተኮራርፎ፣ ለእሱም የተለየ አማራዊ አጀንዳ ሳያነሳ ዝም ብሎ በአማራነት ብቻ እንዲቀመጥ ማድረግ ነው፡፡ በብአዴንነት የተሳተፈው አማራ በዚህ መስመር ውስጥ ተሰልፎ የህወሀት ጉዳይ አስፈጻሚ ሆነ፡፡ በሌላ በኩል የተቀረው አማራ በኢትዮጵያ ብሄረተኝነት ስም ታገልኩ በሚል ፍሬ አልባ መስዋእትነት ሲከፍል ቆየ፡፡ መጨረሻውም ለራሱም ለኢትዮጵያም ሳይተርፍ ብኩን 26 አመታትን አሳለፈ፡፡

ይህንን ክፍተት አስመልክቶ አንዳርጋቸው ጽጌ ጥሪ አቅርቦ ነበር፡፡ ጥሪውም "የአማራው ሕዝብ ጠንካራ ብሄራዊ ማንነቱን አዳብሮ በዚህ ብሄረተኝነት ዙሪያ ተሰባስቦ ለታላላቅ ፖለቲካዊ ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ክንዋኔዎች ራሱን በፍጥነት ማዘጋጀት ካልቻለ፡ ይህ ሕዝብ በሚሊዮኖች በረሀብ የሚረግፍበት፡ በሚሊዮኖች የሚሰደድበት፡ እንደ ሕዝብ ክብሩ ነጻነቱና ህልውናው ከማይጠበቅበት ሁኔታ ውስጥ እንደሚገባ መጠራጠር አይኖርብንም"[505] የሚል ነበር፡፡ ነገር ግን ይህ ጥሬ ሀቅ ለመገንዘብ ከባድ ባይሆንም ሰሚ አልተገኘም፡፡ ግማሹ በህወሀት ብአዴን ጉዳይ አስፈጻሚነት የተቀረው ደግሞ በቀቢጸ ተስፋ የኢትዮጵያ ብሄረተኝነት ሰበብ ሲሳነፍ ነበር፤ ወይም ግራ መጋባት ውስጥ ነበር፡፡ አንዳርጋቸው ይህንን ጥሪ ሲያቀርብ ግን የኢትዮጵያ ብሄረተኝነት የሚባል ነገር አክትሞለት እንደነበር ድምዳሜ ውስጥ ገብቶ ነበር፡፡ እንዲህም በማለት ይገልጸዋል፡ በኢትዮጵያ ውስጥ "አንድ ወጥ ብሄረተኝነት አለ ብሎ ለመናገር ከብዙ ብሄር ብሄረሰቦች አገርነቷ ጋር ይጋጫል፡፡ በመሆኑም እንደ ብሄር ብሄረሰቦች ብዛትና ዓይነት የተለያዩ

[504] አንዳርጋቸው ጽጌ 1985. የአማራው ሕዝብ ከየት ወዴት፡ አዲስ አበባ፡፡
[505] አንዳርጋቸው ጽጌ 1985፡ ገጽ 5.

ብሄረተኝነት ያቀፈች ሃገር ናት ማለት ነው፡፡ ኦሮሞ የሚባል ብሄር፡ ትግሬ የሚባል ብሄር፡ አፋር የሚባል ብሄር. ወዘተ በመኖሩ ከተስማማን የእነዚህ ብሔር ሕዝቦች የማንነት መግለጫ የኦሮሞ ብሄረተኝነት፡ የትግራይ ብሄረተኝነት፡ የአፋር ብሄረተኝነት ከመሆን ሊያመልጥ አይችልም፡፡ .... በመሆኑም የዛሬይቱ ኢትዮጵያ የብዙ ብሄር ብሄረሰቦች አገር መሆኗን የሚቀበል ግለሰብ፡ የተለያዩ ብሄሮችን ብሄረተኛነት መኖርን አልቀበልም ካለ ከራሱ ጋር ይጣላል፡፡" [506]

እንደ አንዳርጋቸው አባባል ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነት የለም፣ ያሉት የተለያዩ ብሄረተኝነቶች ናቸው፡፡ እነዚህ ብሄረተኝነቶችም ከትክክለኛ ታሪካዊ በደል የተመሰረቱ ናቸው፡፡ የአንዳርጋቸው ትንተና የዋለልኝ መጣጥፍ በአማርኛ ተተርጉሞ እንደ ማለት ነው፡፡[507] አንዳርጋቸው ኢትዮጵያ የብሄረተኝነቶች መገፋፊያ በረት መሆኗን አምኖ ሲያበቃ የእነዚህ ብሄረተኝነት መሰረቱ ትክክለኛ በደል ነው ይለናል፡፡ የተማሪዎች እንቅስቃሴ ተሳታፊ ስለሆነ ይሄ በደለኛው ህዝብ ማነው ተብሎ ቢጠየቅ ራሱ አማራ አለማለቱን እርግጠኛ መሆን አይቻልም፡፡ ዞሮ ዞሮ አንዳርጋቸው አማራውን እየወነጀለ እና የብሄረተኛ እንቅስቃሴዎች አብዛኛዎቹ የውሸት ክስ ላይ መመስረታቸውንም ልብ ሳይለው ቢያልፍም በጻፈው ነገር ላይ እውነታ አለው፡፡ አንዳርጋቸው ብሄሬ ኢትዮጵያዊ ነው የሚሉትን አጥብቆ ይኮንናል፡፡ ብሄሬ ኦሮሞና ትግሬ የሚሉትን እንዴት ሊያዩአቸው እንደሆነም ይገረማል፡፡ የዚህ አስተሳሰብ አራማጆችም ራሳቸውን በየትኛውም ብሄረተኝነት መመልከት የማይችሉ ቅይጦች እንደሆኑ ያሰምርበትና ተዋልደናል ተጋብተናል የሚሉት ነገር መሰረተ ቢስ እንደሆነ ይከራከራል፡፡ የተዋለደው ሰው ጥቂት ስለሆነ መላዋን ኢትዮጵያ ተጋብታና ተዋልዳ አንድ ወጥ ብሄር መሆን አለመቻሏን ያስረግጣል፡፡ መዋለድና መጋባት የጥቂት እውነትን ማስተዋል የማይችሉ ሰነፍ ሀሳብ እንጅ የኢትዮጵያ ነባራዊ መገለጫ አይደለምም ይላል፡፡[508] አንዳርጋቸው በጥሩ ሁኔታ ገልጦታል፡፡ እንዲህ ያለው አካሄድ ነው ኢትዮጵያን አላንድ ያደረጋት፡፡ በተለይ አማራው ለምን እውነታዎችን መጋፈጥ እንዳልቻለ ዝቅ ብለን እንይ፡፡

ዛይና ቶማስ ባልተለመደ መልኩ አማራው ከሁኔታዎች መለወጥ ጋር ለምን በፍጥነት ራሱን ለውጦ እርምጃ እንዳልወሰደ ትክክለኛ ድምዳሜ አስቀምጧል፡፡ እንደ ዛይና አገላለጽ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ አማራ ለረዥም ጊዜ በመምራቱ ሁለት የተሳሳቱ ጎጅ ሀሳቦች በአማራ መካከል እንዲንሰራፉ አድርጓል፡፡ አንደኛው ኢትዮጵያን የተወሰነ የአማራ መገለጫ አድርጎ መተርጎም ሲሆን በዚህ እይታ ኢትዮጵያ ማለት ቀለል ያለ፣ ቀላ ያለ ቀለም፣ ክርስቲያን እና አማርኛ የሚናገር ገበሬ አድርጎ ማሰብ፡፡ ሁለተኛው ግልጽ የሆነ የእጣ ፋንታ ሁኔታን ይመለከታል፤ ይሄም አማራ ኢትዮጵያን ለመምራት የተፈጠረ ዘር ነው የሚለው እምነት ነው፡፡ እነዚህ አስተሳሰቦች አፍራሽ ናቸው፤ ምክንያቱም ይሄን

---

[506] አንዳርጋቸው ጽጌ 1985፡ ገጽ 7.
[507] አንዳርጋቸው ጽጌ 1985.
[508] አንዳርጋቸው ጽጌ 1985.

መስፈርት ለማያሟሉ ሌሎች እምነቶች፣ ልሳኖችና ብሄሮች ቁብ አይሰጡም፡፡[509] ይሄ አስተያየት በእርግጥ ላይ ላዩን ሲመለከቱት አማራውን የሚወነጅል ይመስላል፡፡ ነገር ግን ጠለቅ አድርገን ስናየው የተለየ ትርጉም ይሰጣል፡፡ በአንድ ወገን ኢትዮጵያን ሲያይ አማራው የራሱን ምስል የሚያይ ህዝብ ነው፡፡ ኢትዮጵያ ብቻ ሳትሆን የዓለም የሰው ዘርም ራሱን መስሎ ነው የሚታየው፡፡ ይሄ ህዝቡ ያዳበረው የረዥም ዘመናት አመለካከት ስለሆነ ልንዋጋው አንችልም፡፡ በሌላ በኩል አማራ ኢትዮጵያን ለመግዛት የተፈጠረ ህዝብ ይመስለዋል ወይም እንደዛ ያስባል የሚለው ነው፡፡ እዚህ ላይ ነው ቁም ነገሩ ያለው፡፡ በጥንት ዘመን ወይም እስከ 1960ዎቹ ድረስ እንደዛ ቢያስብ አይገርምም፡፡ የሚገርመው ከዚህ በተለየ ሁኔታ ቢያስብ ነበር፡፡ አገሪቷን ከመፍጠር፣ እስከመጠበቅና እስከ ማስቀጠል ድረስ ቀድሞ የተገኘ ህዝብ ነው፡፡ በዚህም እውታ የተነሳ የኢትዮጵያ ገዥ ነኝ ብሎ ቢያስብ ህዝቡ ያፈለቀው ስሁት አስተሳሰብ ሳይሆን ነባራዊ እውነታዎች የወለዱት አስተሳሰብ አድርጎ መረዳት ያስፈልጋል፡፡ ችግሩ የመጣው ግን በ1960ዎቹ ሁኔታዎች ሲለዋወጡ በዚሁ ቀድሞ ይሰራ በነበረው አስተሳሰብ እና አኗኗር ለመቀጠል መወሰናቸው ወይም ራሳቸውን እየተለወጠ ካለው ፖለቲካዊ አየር ጋር ቶሎ ብለው መለወጥ አለመቻላቸው ነው፡፡ የነገሮች አቅጣጫ ጸረ አማራ መሆን ሲጀምር ወዲያው ለዛ አጸፋ የሚሆን አማራዊ እንቅስቃሴ ማካሄድ የግድ ነበር፡፡ በዚህም ክፍተት የተነሳ በጥንት እውነት ዛሬ እየተለካ ችግር ተፈጠረ፡፡

አማራ ትግሬን በአንድነት ስሜት እንደሚያይ ግልጽ ነው፡፡ አድዋ ላይ ሄዶ ከኢጣልያ እንዳስጣላቸውም የታወቀ ሀቅ ነው፡፡ ግን የትግሬ ሊቃን ለአማራው ደርሰውለት ያውቃሉ? ምናልባት በግራኝ ወረራ ጊዜ አብረው ቆመዋል፡፡ በአድዋም የተወሰነ አብረው ቆመዋል፡፡ በማይጨውም አብረው ቆመዋል፡፡ በተቃራኒው አማራው ከጥንትም የትግሬ ነገር ሆኖለት አያውቅም፡፡ አጼ ሱስንዮስ ትግሬ በከረዩ ኦሮሞ መጥፋቷን በሰማ ጊዜ ምርር፣ ስቅስቅ ብሎ እንዳለቀሰ ተመዝግቧል ለትውልድ ተቀምጧል፡፡ ዛይና ቶማስ የአሁኑን ሁኔታ እንዲህ ቃል በቃ ያስቀምጠዋል፡፡ "አማሮች ትግሬዎችን እንደ ስጋ ዘመዶቻቸው ይቆጥሯቸው ነበር፤ ግን የፖለቲካ ልዩነቶች የብሄር ልዩነቶች እንዲያድጉ አድርጓል፡፡ ትግሬዎች ሌላ ቋንቋ ይናገሩ ነበር፤ ነገር ግን ለአማሮች ለመረዳት አይከብዳቸውም ነበር፤ ባህሎቻቸውም ለመለያየት የሚከብዱ ነበሩ፡፡ በሁለቱ መካከል ያለው ልዩነት እየሰፋ የመጣው በ1980ዎቹ አጋማሽ ነው፤ ህወሀት ለመንግስቱ መንግስት የጎን ውጋት ሲሆን፡፡ ህወሀት ወደመሀል ኢትዮጵያ ገብቶ ዋና ከተማዋን ሲቆጣጠር ትግሬዎች በአክራሪ አማሮች እይታ ወንድምነታቸው አክትሞ የውጭ አካላት ሆኑ፡፡"[510] ዛይና ትግሬዎች ስልጣን በመያዛቸው አማሮች ወንድምነታቸውን የሰረዙት የሚያስመስል አረፍተ ነገር ሰንዝሯል፡፡ ይህ ግን የእውነታው ግልባጭ ነው፡፡ አማራው ነው የተከዳው፡፡ አማራው ነው ወንድሜ ብሎ ሲስማቸው የተነከሰው፡፡ አማራው ነው ወርቅ አበድሮ አፈር ተመልሶለት ማላገጫ የሆነው፡፡ የጎንደር አማራ ደርግን በአንድ እጁ

---

[509] Szayna, Thomas S. (Editor) 2000, p. 204. "The Ethiopian Prospective Case." In *Identifying Potential Ethnic Conflict: Application of a Process Model*, 193-237. Santa Monica: RAND.
[510] Szayna, Thomas S. (Editor) 2000, p. 205.

እየተዋጋ፣ ህወሀትን እያበላና እያጠጣ እንዲሁም እየደበቀ ወደአዲ አበባ እንደሸኘ የቅርብ ጊዜ ትዝታ ነው፡፡ አማራው የትግሬን ነጻ አውጭ ድርጅት መሪዎች የአገሩ መሪ አድርጎ ተቀበለ እንጅ አላውቃችሁም አላለም፡፡ ስልጣናቸው ከተደላደለ በኋላ እንኳ አልፈልጋችሁም ብሎ አልተቃወማቸውም፣ ለአማራ ይሄ ይገባዋል ብሎ አልጠየቃቸውም፣ አልተዋጋቸውም፡፡ ሁን ያሉትን ሆነ፣ አድርግ ያሉትን አደረገ፣ ሲቀሙት ዝም ብሎ አየ፣ ሲዘርፉት ታዘበ፣ ሲሰድቡት ታገሰ እንጅ፡፡ የትግሬ ልጆች አዲስ አበባ ሲገቡ ወንድምነታቸውን ሰርዘው አማራን እንደማያውቁት ሆኑ፡፡ ለዚህም ማረጋገጫው ትግሬዎች የራሳቸውን ክልል በማልማት ተጠመዱ፡፡[511] እውነታው ይኸው ነው፡፡

ወደ ኦሮሞ ብሄረተኞች ስንመለስ አሁንም ቂምና ጥላቻ እንዳረገዙ ናቸው፡፡ ከሚኒልክ የጦር ዘመቻ ስሜት አልወጡም፤ ለእነሱ ኢትዮጵያ አፍሪካን በመቀራመት ከቅኝ ገዥዎች ጎን በመሰለፍ ተሳትፋለች፤ እንደ ሁለተኛ ደረጃ ዜጋ ተቆጥረናል ብለው ያስባሉ፡፡[512] አሁንም ድረስ በሰሜን አስተዳዳሪዎች በኢኮኖሚ እንደተበዘበዙ፣ በባህል ጫና እንደተደረገባቸው፣ ዝቅ ተደርገው እንደሚታዩ ያስባሉ፡፡ ለእነሱ ሁሉም ከሚኒልክ ጋር የመጣ እና አስተዳደሩ ራሱ አማራ ነው፤ ከሌላ አናሳ ብሄር መጥቶ ኦሮሞ አካባቢ መሬት ቢይዝ ራሱ አማራ ነው ብለው ያስባሉ፡፡[513] ከዚህ የተዛባ እይታ ተነስተን ስናየው ደርግ ጠንካራ ማእከላዊ መንግስት እንዲኖር ተዋግቷል፤ የፖለቲካ ንቃት ላለው መካከለኛ መደብ ወይም እያቆጠቆጡ ለነበሩት ብሄረተኛ ሊቃን ስልጣን ማጋራትን ከለከለ፤ በምትኩም በአመዛኙ የአማራ ባህርይ ያለውን መንግስት ለመጠበቅ ሞከረ[514] የሚለው አስተያየት ለኦሮሞና መሰል ብሄረተኞች አሁንም እንደ ትክክል ሊቆጠር የሚችል ነው፡፡ ምክንያቱም ማመን የሚፈልጉት የሚፊልጉትን እንጅ እውነታውን ስላልሆነ፡፡ እንደ ብዙዎች እይታ ደርግ በምንም መስፈርት የአማራ መንግስት አይደለም፡፡ ነገር ግን ትግሬዎቹ ደርግን ማሸነፋውን ለመግለጽ አማራውን አሸነፍነው ይላሉ፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኞችም የገነቡት የአማራ ጥላቻ ፖለቲካ እንዳይፈርስ በሚል ደርግን አማራ አድርገው መሳላቸው አልቀረም፡፡ ምንም እንኳ የእነሱ አስተዋጽኦ በደርግ ውስጥ ከፍተኛ የነበረ ቢሆንም፡፡

እንግዲህ የአሁኑ ዘመን አማሮች ይሄንን የትግሬና የኦሮሞ ብሄረተኛ እንቅስቃሴ በተመሳሳይ የአማራ ብሄረተኛ እንቅስቃሴ መቃወም ይጠበቅባቸዋል፡፡ ከዚህ ውጭ ሌላ መንገድ የለውም፡፡ ትክክለኛው አንድነት የሚመጣውም በዚህ መልኩ ነው፡፡ አማራን ጥሎ አንድነት ያለፈበት ስህተት አሳብ መሆኑ ታውቆ፣ አማራን ይዞ ወደ ኢትዮጵያ አንድነት በሚል አስተሳሰብ መቀየር አለበት፡፡ አማራን ይዞ አንድነት ይቻላል፡ ፡ አማራን ሳይይዙ አንድነት ግን አንድነት ሳይሆን አላንድነት ነው፡፡ አማሮች ኢትዮጵያን

---

[511] Aalen, Lovise 2011, p. 101. Te Politics of Ethnicity in Ethiopia: Actors, Power and Mobilisation under Ethnic Federalism

[512] Szayna, Thomas S. (Editor) 2000, p. 205.

[513] Szayna, Thomas S. (Editor) 2000, p. 552.

[514] Young, John 1998. Regionalism and democracy in Ethiopia. *Third World Quarterly*, 19, 2,191-204

እንደራሳቸው አካል ሲያዩ መቆየታቸው ስህተት አይደለም፤ አሁንም ይቀጥላል፡፡ ነጥቡ ያለው አማራን አቅፎ ኢትዮጵያ ወይስ አማራን ጥሎ ኢትዮጵያ በሚለው ላይ ነው፡፡ ከዚህ ጋር ተያይዞም በአንዳንድ የውጭ ምሁራን እንደተባለው የከተማው አማራ አማራ ብሎ የሚጠራው የከተማውን ህዝብ በመሆኑ ያ ደግሞ የኢትዮጵያ ሞዴል እንደሆነ አድርጎ ይወስደዋል፡፡ ነገር ግን አማራ ሲባል የገጠሩንም አማራ መያዝ ያስፈልጋል፡፡ አማራ ጠል ብሄረተኞች የገጠሩን እና የከተማውን አማራ በምን አይነት አኳኋን ያዩታል የሚለውንም ማየት ይገባል፡፡ የከተማው አማራ ዓለምንም ጥርጥር ከእንግዲህ ለገጠሩ ወገኑ ነው መቆም ያለበት፡፡ የከተማው አማራ፣ የተማረው አማራ ለገጠሩ ወገኑ አለኝታ መሆን ይጠበቅበታል፡፡ ስረ መሰረት የሆነው የገጠር አማራ ውለታው ተመልሶለት የሚዘለቅ አይደለም፡፡ ሆኖም ይሞከር፡፡ የፓውስዋንግ ሲግፈሬድን ቃል እንዋስ እና "The rural Amhara… may feel attracted to the urban Amhara, whom they feel their kin. They may also feel attracted to Ethiopian nationalism, in which they might expect to belong to the "higher culture"[515] ወደ ቀጣዩ ንኡስ ምዕራፍ እንሸጋገር፡፡

የኢትዮጵያ አንድነት ፖለቲካዊ ትግል ከአማራ አንጻር፤ በቻርለስ ዳርዊን መነጽር ስንመለከተው

የኢትዮጵያን ፖለቲካዊ ሁኔታ ከአማራ አንጻር ለተመለከተው የማያከራክር ቆሞቀርነት ተንጸባርቆበታል፡፡ ለአምሳና ስድሳ አመታት ቆሞ ቆይቷል፡፡ በመሀል ፕሮፍ. አስራት ሊለውጡት ቢሞክሩም ተመልሶ የነበረበት ቦታ ላይ ተቸክሎ ቆይቷል፡፡ ይሄንን እሳቤያዊ ቁሞ ቀርነት በቻርለስ ዳርዊን ቲዎሪ አንጻር መቃኘት የበለጠ ግልጽ ያደርገው ይሆናል፡፡ እንደ ዳርዊን ሙግት ለውጥ ምንጊዜም አለ፡፡ የዳርዊን ለውጥ ስነህይወታዊ ወይም ፍጥረታዊ ነበር፡፡ በኋላ የመጡ ሊቃውንት እነ ሀርበርት ስፔንሰር ግን የቁሳካላዊ ወይም ባህላዊ ወይም ማኅበራዊ ለውጥን በቻርለስ ስነህይወታዊ ለውጥ ላይ ተመርኩዘው ፈለሰፉ ወይም ቀመሩ፡፡ ስለዚህ ለውጥ ስነህይወታዊ ወይም ቁስ አካላዊ (ባህላዊ) ሊሆን ይችላል፡፡ ለምሳሌ የተፈጥሮ ሁኔታ፣ አካባቢያዊ ለውጥ እና የአየር ንብረት ለውጥ በፍጥረታት ላይ ተጽእኖን ያሳድራሉ፡፡ አካባቢያዊ ለውጥ በሚከሰትበት ጊዜ በፍጥረታት ላይ አደጋን ይደቅናል፡፡ ለወትሮው ተላምደውት ይኖሩበት የነበረው አካባቢ ለውጥ ሲያጋጥመው ችግር ላይ ይወድቃሉ፡፡ ፍጥረታት ታዲያ የራሳቸውን ባህርይ ወይም ሁኔታ ይለውጣሉ፤ አልያም ባሉበት ቆመው ይቀሩና ይጠፋሉ፡፡ ራሳቸውን ለውጠው ከአዲሱ አካባያዊ ሁኔታ ጋር መላመድ የቻሉት ግን ይተርፋሉ፤ ዘራቸውንም ለቀጣዩ ትውልድ ያስተላልፋሉ፡፡ ሰው ከእነዚህ ፍጥረታት አንዱ በመሆኑ

[515] Pausewang, Siegfried 2009, p.556. Political Conflicts in Ethiopia – in View of the Two-Faced Amhara Identity. *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies*, ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim

ብዙ አካባቢያዊ ለውጦችን የራሱን ባህርይ በመለወጥ እና ቁሳዊ ኢጋዥ ለውጦችንም በመጨመር ሲቋቋምና ራሱን ሲያስቀጥል እስካሁን ቆይቷል፡፡ አካባቢ ሲቀዘቅዝ ለቅዝቃዜ በሚመጥን ልሙዳዊነት ባህርይ እና በቁሳዊ ነገር ራሱን እና አካባቢውን በማሞቅ ብርዱን ይቋቋማል፡፡ ሲሞቅም ሙቀትን የሚቋቋሙ ባህርያዊ እና ባህላዊ ለውጦችን በማካሄድ ነው፡፡

ይህ እሳቤ የሚያመለክተው ሁልጊዜ ለውጥ መኖሩን እና ፍጥረታት የለውጡን ተጽኖ ለመቋቋም አዲስ የአኗኗር ስልት እንደሚቀይሱ ነው፡፡ ለውጡን የሚያስተናግድ ባህርያዊም ሆነ ባህላዊ ለውጥ ማካሄድ የግድ አስፈላጊ የሆነ የመትረፊያ መንገድ ነው፡፡ ከለውጥ ጋር የማይለወጥ ግን ሊጠፋ ይችላል፡፡ ይህም ተወዳጁን የአማርኛ ተረት ያስታውሰናል፡፡ በሬው ሲሞት ያልለቀቀ መዥገር ቆዳው ጋር ተጣብቆ ይደርቃል ይባላል፡፡ መዥገሩ በሬው ሲሞት ያንን ሙት ነገር ለቆ ሌላ በሬ ፍለጋ መሄድ ነበረበት፡፡ ነገር ግን ቆዳውን ብቻ ተማምኖ ተጣብቆ በመቅረቱ ቆዳው ሲደርቅ አብሮ ይደርቃል፡፡ ሞኙ መዥገር በሬው ሞቶ ቆዳው ያተርፈኛል ብሎ ይሞኝና አብሮ ይደርቃል፡፡

ሌላም የምስራቁ ዓለም የሚያዘወትረው አንድ አባባል አለ፡፡ ሰውየው ጊንጥ ውሀ ውስጥ በስህተት ገብቶ ለመውጣት አቅቶት ሲንደፋደፍ ያገኘዋል፡፡ ሊያወጣውም ይሞክራል፡፡ ነገር ግን ጊንጡ ይነድፈዋል፡፡ ሰውየውም መልሶ ወደውሀው ይለቀዋል፡፡ በዚህ ሁኔታ ድርጊቱ ተደጋገመ፡፡ በኋላ ሰውየው ማሰላሰል ጀመረና ስለጊንጥ ባህርይ ተረዳ፡፡ ጊንጥ ያገኘውን ሁሉ መንደፍ ተፈጥሮው ነው፡፡ ሳይናደፍ መኖር አይችልም፡፡ ስለዚህ የጊንጡ ባህርይ ሊቀየር አይችልም፡፡ የጊንጡ ባህርይ ካልተቀየረ ደግሞ ከውሃ ማውጣት አይቻልም፡፡ በሌላ በኩል ጊንጡ መትረፍ አለበት፡፡ ስለዚህ ሰውየው “ጊንጡ የማይቀየር ከሆነ ለምን እኔ አልቀየርም?” አለ፡፡ ሰውየው ራሱን ቀየረ፡፡ ቅጠል ቆርጦ እጁን ጠቀለለና ጊንጡን አውጥቶ ወደመሬት ጣለው----ሳይነደፍ፡፡ ሰውየው ባህርዩን በመለወጡ ጊንጡም ተረፈ፤ ሰውየውም ሳይነደፍ በጎ ስራ ሰርቶ ሄደ፡፡

እነዚህን አባባሎች የሚያጠናክር የአረቦች አባባልም አለ፡፡ ተራራው ወደ ሞሀመድ የማይመጣ ከሆነ ሞሀመድ ወደተራራው ይሄዳል የሚል፡፡ ዋናው ቁም ነገር የሞሀመድ ተራራው ላይ መውጣት ብቻ ነው፡፡ ተራራ ላይ ለመውጣት መንገዱ አንድ ብቻ አይደለም፡፡ እንዲመጣልህ ትሞክራለህ፤ ካልሆነ ራስህ ሄደህ ትወጣበታለህ፡፡

አዲስን ማር በአሮጌ አቁማዳ አይቋጥሩም የሚለው አባባልም ለዚህ ገላጭ ነው፡፡ መልእክቱ ግልጽ ነው፡፡ ከለውጥ ጋር መራመድ የግድ መሆኑን ያመለክታል፡፡ ከለውጥ ጋር ተለውጠህ የማትራመድ ከሆነ አንተም አያምርብህም፤ ስራህም አይሳካም፡፡ ልክ አዲስ ማር በአሮጌ አቁማዳ ስታስቀምጥ አቁማዳህን ቀድደህ ማርህንም እንደምትደፋው፡፡ መጨረሻ ላይ ማርህም አቁማዳህም አንተ ጋር የሉም፡፡ ኸረ ምረር ምረር ምረር አልመር ብሎ ነው ዱባ እሚቀቀል የሚለው የአማርኛ ብሂልም ተጠቃሽ ነው፡፡ ይህ ብሂል እንደሚያስረዳን እንደየአካባቢያችን ተጨባጭ ሁኔታ ራሳችንን በመቀያየር የገጠመንን አደጋ መቋቋም የግድ ያስፈልገናል፡፡ ነገሮች የማይለወጡ እና አደጋ ላይ የሚጥሉን ከሆነ የራሳችን ባህርይ እና አካሄድ በመለወጥ ከአደጋ ማምለጥ ይገባናል፡፡ ወርቅ ጨለማ ውስጥ ጠፍቶበት እስኪነጋለት ወደጨረቃ ብርሀን ሄዶ ሲፈልግ

ያደረውን ሰው ተረትም ማስታወስ ተገቢ ነው፡፡ ይህ ተረት በተለይ አማራ በኢትዮጵያ አንድነት ፖለቲካ ስም ድካም ማብዛቱ ራስን የማታለል እንደሆነ ሊገነዘብ ይገባል፡፡

የዳርዊንን ቲዎሪና ከላይ የተጠቀሱትን አባባሎች አዳቅለን ወደአማራው የአንድነት ፖለቲካ ሁናቴ እናምጣቸው፡፡ በኢትዮጵያ አያሌ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ስነህዝባዊ፣ ወታደራዊ፣ ክፍለአህጉራዊ፣ እና አለማቀፋዊ ለውጦች ተከስተዋል፡፡ ከ27 ዓመት በፊት የነበሩት ነገሮች ዛሬ የሉም፤ አብዛኛዎቹ ተለውጠዋል፡፡ አንዳንዶቹ ለውጦች መቸም ሊመለሱ ወደማይችሉበት አቅጣጫ ሄደዋል፡፡ በዚህ ብዙ ለውጦችን ባስተናገደው የኢትዮጵያ ፖለቲካዊ አየር በተራማጅነት ለማለፍ እና ስኬትን ለመጎናጸፍ የግድ ራስን መለወጥ ያስፈልጋል፡፡ የተለወጡትን ነገሮች እንያቸው፡፡ የኢትዮጵያ ብሄራዊ ስሜት የሚባለው ነገር በብሄሮች ብሔረተኝነት ተተክቶአል፡፡ ይህንን ኢትዮጵያዊ ብሔረተኝነት ስሜት እስካሁን በተሄደበት መንገድ ማምጣት አይቻልም፡፡ ስለዚህ አንድ አማራ ቆም ብሎ መርምሮ አካሄዱን ማስተካከል ነበረበት፡፡ በተለወጠ አካባቢ ያልተለወጠ አካሄድ እንደማያዋጣ መገንዘብ አለበት፡፡ ይሄን እንዳልሆነ አድርጎ ማሰብ እና ራስን ማታለል ግን ከለውጥ ጋር ለመለወጥ አለመፍቀድን ነው የሚያመለክተው፡፡ ልብ ላለው ግን ለውጡ ከባድ መሆኑን መረዳት ቀላል ነው፡፡ ኢትዮጵያ ፖለቲካዊ አንድነቷ ተቃውሷል፤ ኢኮኖሚያዊ አንድነቷ ተበጣጥሷል፤ ማኅበራዊ አንድነቷ ተናግቷል፤ ስነልቡናዊ አንድነቷ ኮስምኗል፤ ታሪካዊ አንድነቷ ተንዷል፤ መሬታዊ አንድነቷ አደጋ ውስጥ ወድቁል--ይልቅም በይስሙላው አንድ ግዛት ውስጥ የተለያዩ መንግስታት ተፈጥረው ጎልመሰዋል፡፡ ከዚህም የተነሳ የአንድ አገርነት ስሜት የሚባለው ነገር ጠፍቷል፤ ወታደራዊ አንድነቷ ተወግዶ በትግራይ ኃይል ግዞት ስር እንድትወድቅ ሆናለች፤ ብቻ ሁሉም አንድ የነበረ ነገርዋ ሁሉ በነበረበት የለም፡፡

ታዲያ ይህንን ያህል ለውጥ ባልተለወጠ መንገድ እቀለብሳለሁ ብሎ ማሰብ የመኸገርና ቆዳውን ተረት ከማስታወስ የዘለለ ፋይዳ የለውም፤ ወይም እንደቻርለስ ቲዎሪ ፈጽሞ መጥፋትን የሚያመጣ ነው የሚሆነው፡፡ አማራ መሆንህ ሁሉ የምትናገረውን እና የምትሰራውን ነገር ሁሉ በመጥፎ የሚያሳይ እና እንደሀጢአት የሚያስቆጥር ኃይል ሆኗል፡ ፡ ምንም ተናገር ምንም ስራ ሚዛን ላይ የሚቀመጠው አማራነትህ ነው፡፡ አማራነትህ በግልጽ እንቅፋትህ እንዲሆን ተደርጓል፡፡ ማንም አያምንህም፡፡ አንተ ግን እመኑኝ ትላለህ፡፡ ግን ይህ ምን ያህል ከባድ ለውጥ እንደሆነ አልተገነዘብክም፡፡ እንግዲህ ከዚህ ከዚህ አኳያ ስናየው ከለውጥ ጋር ባለመለወጡ የአንድነት ፖለቲካው ቁሞ ቀር እና ጠፊ ነው ብለን እንከራከራለን፡፡ ከወዲሁም ላይ ላዩን የአንድነት ጠበቃ ነኝ በማለት በገቢር ግን ለብሄረተኛ ፖለቲከኞች ተንበርክኮ ይገኛል፡፡ እናም ዛሬ የአንድነት ፖለቲካ የለም፡፡ ያለው በአንድነት ስም የብሄር ፖለቲካ ውስጣዊ ሽኩቻ ነው፡፡

እንደ ዳርዊን እይታ እንግዲህ አካባቢውን የማይመስል ወይም ከለውጥ ጋር መጓዝ የማይችል ይጠፋል፡፡ የኢትዮጵያ ሁኔታ በብሄር ፖለቲካ መታመስ ከጀመረ ወዲህ የአንድነት ጎራው አባላት ደጋግመው ሲሸነፉ ነው የቆዩት፡፡ በአጭር አነጋገር የብሄር ፖለቲካ ከአንድነት ፖለቲካ የበለጠ ጉልበት አግኝቷል፡፡ የአንድነት ቡድኖችም ለብሄር ፖለቲካ ተንበርክከዋል፡፡ ዛሬ ምን ያህል አስተሳሰቤ ልክ ነኝ ማለት ትተው የእነ እገሌን

ብሄር ፖለቲከኞች ያስከፋብን ይሆን በሚል የፍራቻ እስርቤት ውስጥ ተቆፍነዋል፡፡ ተያይዞም ብሄሮች ለኢትዮጵያዊ አማራነት ከመታመን ይልቅ ለየበቀሉበት ብሄር እና የብሄር ፖለቲካ ታማኝ በመሆን የኢትዮጵያን አንድነት አደጋ ላይ ከጣሉት ቆይተዋል፡፡ በዚህ ውስጥ አማራው እና ጥቂት ብሄሮች ብቻ ለኢትዮጵያዊ አማራነት በታማኝነት ቆመው ራሳቸውን ሲሰው ቆይተዋል፡፡ ነገር ግን ምንም ጠብ ያለ ነገር የለም፡፡ ይባስ ብሎ የአማራን ህዝብ የሚወክል ለአማራ ህዝብ ታማኝ የሆነ እና የአማራን ህዝብ የሚጠቅም ፖለቲካ የሚቀምር በመጥፋቱ ህዝባችን በተለወጠ የፖለቲካ ሜዳ ውስጥ መጫወቻ ሆኖ ቆየ፡፡ የአማራ ሊቃን የፖለቲካውን አየር አገናዝበው የአካሄድ ለውጥ ባለማድረጋቸውም ሳቢያ ህዝባችን ላይ ከባድ የጥፋት ዳመና እንዲያንዣብበት ሆነ፡፡ የአማራው ሊቅ የፖለቲካ መስመሩን ባለመቀየሩ ምክንያት የሌሎች ብሄሮች የብሄር ፖለቲካ እዚሁ የአማራ ምቹ ሜዳ ላይ ጎልምሶ አማራን ለማጥፋት እስከማዘንበል ደረሰ፡፡ በጊዜው አማራውም የራሱ የብሄር ፖለቲካ ላይ ሰርቶ ቢሆን ኖሮ እነዚህን ሊያጠፉን የደረሱ ጠንቀኛ ብሄረተኛ ቡድኖችን በቀላሉ መቆጣጠር ይቻል ነበር፡፡ አሁንም የሌሎች አማራ-ጠል ፖለቲካ ሀይሎችን መቆጣጠር እና አማራን መታደግ የሚቻለው ራሱን በማደራጀት እና ብሄራዊ ትስስር እና አንድነቱ ላይ በአያሌው በመስራት ነው፡፡

ቀኝ ስትሄድ ግራው ከቀናህ ግራ ኋላ ዞር ማለት ይገባሀል፡፡ የቀኙ ካልወሰደ ወደግራ መዞር ያተርፍሀና ግብህ ያደርስሀል፡፡ ማንም ለኢትዮጵያ ጥላቻ የለውም፡፡ ዝም ብሎ አንድ፤ አንድ አይደለም፡፡ አንድም ራሱ በውስን ጉዳዮች ላይ አንድ አይደለም፡፡ አማራ፤ አማራ እና አገሌ አንድ ናቸው ብሎ ሊናገር አይገባም፡፡ አንድነት እንግዲህ ብዙ ነው፡፡ በተለይም አማራ ከኦሮሞና ትግሬ ጋር አንድ ነው ስንል አገራዊ እና ታሪካዊ ጉዳዮችም መዳሰሳቸው አይቀርም፡፡ በሀሳብ አንድነት አለ፡፡ በፖለቲካዊ አመለካከት አንድነት አለ፡፡ በገጸ መሬታዊ አንድነት አለ፡፡ አንድ ወይም ተቀራራቢ የሆነ የታሪክ መነሻ እና ሂደት አንድነት አለ፡፡ የሀይማኖት አንድነት አለ፡፡ የምርት እና ግብይት እንዲሁም ፍጆታ አንድነት አለ፡፡ የጸባይ አንድነት አለ፡፡ የሞራል እና ስነምግባራዊ እሳቤ አንድነት አለ፡፡ የወደፊት ራእይ አንድነት አለ፡፡ የመፈቃቀድ እና የመስማማት አንድነት አለ፡፡ የአገራዊ አስተዋጽኦ አንድነት አለ፡፡ የታሪካዊ ዳራዎች አንድነት አለ፡፡ የስነልቡና አንድነት አለ፡፡ የስነጽሁፍ አንድነት አለ፡፡ በስነቃል አንድነት አለ፡፡ የቋንቋ አንድነት አለ፡፡ የተረት እና ስነቃል አንድነት አለ፡፡ የቅኔና ሰለመንኛ አንድነት አለ፡፡ የቤተሰብ አደረጃጀት እና አቀራረጽ አንድነት አለ፡፡ የአሰፋፈር እና የማኅበራዊ መስተጋብር አንድነት አለ፡፡ በስነስእል አንድነት አለ፡፡ በኪነህንጻ አንድት አለ፡፡ የፖለቲካ ሊቃን አንድነት አለ፡፡ እና ሌላም ሌላም ነገር አለ፡፡

ታዲያ አማራ፤ ከኦሮሞና ትግሬ ጋር አንድ ነው ስንል እነዚህን እና መሰል አውዶችን ሁሉ ግንዛቤ ውስጥ አስገብተን ነው ወይስ እንዲሁ የቁልምጫ አንድነት ሰለባ ሆነን ነው? አንድ መረሳት የሌለበት ሀቅ አለ፡፡ የተበታተነችው ኢትዮጵያ አንድ የሆነችው በቁልምጫ ሳይሆን በሀይለኛ እርግጫ ነው፡፡ በእርግጫ የተገነባች አገር በቁልምጫ አትጸናም፡፡ መፍትሄው ወይ እንደ አባቶቻችን ባለእርግጫ መሆን እና የተወላገደውን መጨፍለቅ ወይም ቁልምጫ የተባለውን የማይሰምር ጸሎት አቁሞ የገዛ ወገንን መርዳት፡ ፡ በነገራችን ላይ አማራን መርዳት በቁልምጫ ልታመጡት ለምትፈልጉት አንድነት

ሊጠቅም እንደሚችል መገመት አለባችሁ፡፡ አንድነት በአንድ መንገድ አልሆን ካለ በሌላ መንገድ ሊሆን ይችላል፡፡ ዘዴ ቀያይሮ አንድነትን ማምጣት የሚባለውም ነገር ሊሰራ ይችላል፡፡ በዛም አለ በዚህ ግን ትልቁ ቁም ነገር ቁልምጫን አቁሞ ወደእውነተኛው የአማራ ፍቅር መመለስ ነው፡፡ በቅርብ የምታየውን ጎስቋላ አማራ ሳትወድ ልበ-እውራን በያቅጣጫው የሚዘነጣጥሏትን ኢትዮጵያን ልትወድ አትችልም፡፡ ብትወዳትም አታተርፋትም፡፡ ካላተረፍካት ታዲያ ምን አደከመህ? የገዛ ወገንህ፤ ለዘመናት የተረሳው አይሻልህም? የአማራን ባላ ያላጸና የኢትዮጵያን ምሰሶ ሊተከል አይችልም፡፡ አትችሉም እንጅ ችላችሁ የኢትዮጵያን ምሰሶ ብታቆሙም አማራ ላይ ነው የሚወድቀው፡፡ ምክንያቱም በአማራ በኩል ያለውን ባላ ስላልተከላችሁ፡፡

ከእንግዲህ በኢትዮጵያ አንድነት ስም አማራው ፍዳውን ሙብላት ማቆም አለበት፡፡ ፈፅሞ፡፡ አማራ ለዚህች አገር ያለውን ሁሉ ከፍሎ ጨርሷል፡፡ ሁሉንም ያለውን ነገር ከፍሎ በመጨረሱም ራሱ መጥፋት ጀምሯል፡፡ ከአሁን በኋላ አማራ መድማትና መሞት ካለበት ለራሱ ህልውና ይሆንና ለኢትዮጵያ ደግሞ ከሌሎች ባለድርሻ ኢትዮጵያዊያን ጋር እኩል ይደማል፡፡ ኢትዮጵያ የአማራ ብቻ ሸክምነቷ አብቅቷል፡፡ ወያኔ ኢትዮጵያን 100 ዓመት እንገዛለን ሲል ማመን ያለብን ነገር እስካሁን በነበረው ጊዜ ወያኔ ሌሎችን የኢትዮጵያ ፖለቲካ ሊቃንን ስነልቡና አውቆት በልጧቸዋል ማለት ነው፡፡ ማለትም ሊቃን በወያኔ ተበልጠዋል፡፡ ገና አሁንም ያልነቃ አለ--ወጣትም ጭምር፡፡ አንቀጽ 39 ለወያኔ መጥፊያው እንደሆነች ያልነቃ ብዙ ነው፡፡ ወያኔ ግን የሊቃንን የዋህነት ተጠቅሞ የራሱን መጥፊያ አንቀጽ ማስፈራሪያ አደረጋት፡፡ በሌላ አገላለጽ ወያኔ "ራሴን ላጠፋ ነው" ብሎ ቢላ አንገቱ ላይ ሲቃጣ ሊቃን "በሞቴ ራስክን አትረድ፤ አንተ ራስህን ስታርድ እኛ ነን የምንሞተው" ይላሉ፡፡ በተግባር ኢትዮጵያ የወያኔ ጥገት ሆና ሳለ ሊቃን "ወያኔ እባክህን ጥገትህን አትግደል" እያሉ ይማጸናሉ፡፡ በዚህ የሊቃን የዋህነትም ወያኔ ይችን የራሱን ጥገት ኢትዮጵያ የሚወዳትና የሚከራከርላት አማራ ሁሉ ወንጀለኛ እንደሆነ አወጀ፡፡

በዚህ መንገድ የኢትዮጵያ አንድነትን አጥብቀው ከመውደድ የተነሳ አላንድ እስከማድረግ የሚደርሱ ወገኖችን እምቧያቸው አናታቸው ላይ እየፈረጠባቸው ብለን እንገልጻቸዋለን፡፡ እኔ ይቅርብኝ፤ እኛ ይቅርብን፤ ለአገር የሚጠቅመውን እንስራ በማለት አማራ ያልሆኑ ጀግኖችን በመፍጠር እና አናታቸው ላይ በማውጣት ሲባዝኑ ከረሙ፡፡ ምን ዋጋ አለው፡ አናታቸው ላይ ያወጡት ጀግና ሁሉ መጎልመሱን ሲያውቅ አናታቸው ላይ እንደእምቧይ እየፈረጠባቸው ተቸገሩ እንጅ፡፡ ይሄው እነሱ ጀግና ሲሰሩ፤ የሰሩት ጀግና እነሱን መልሶ ሲያፈርሳቸው ውሉ አልጨበጥላቸው ብሎ ይዋትታሉ፡፡ አንድም እንኳ አማራ ጀግና አልሰሩም፡፡ የእነሱ አባቶች ነበሩ አጥብቀህ ጎርሰህ ወደዘመድህ ተመለስ ብለው ያስተማሯቸው፡፡ ይህች ትምህርት አልገባቸው ብላ ሌላው ከእነሱ ጋር አጥብቆ ጎርሶ ወደወገኖቹ ላጥ በማለት በተገላቢጦሽ እያስተማራቸው ነው፡፡

የወቅቱ የኢትዮጵያ አንድነት ጉዳይ በባቢሎን ይመሰላል፡፡ ለምርቃንም ጭብጨባ፡ ለእርግማንም ጭብጨባ መርሁ ሆኗልና፡፡ በባቢሎን ምስማር አምጣ ሲሉት

መጥረቢያ፣ መዶሻ ሲሉት አንካሴ፣ አርማታ ሲሉት ሊጥ እያመጣ የሰራውን አፈረሰ፡፡ ባቢሎን ራስዋ ሳትግባባ እንዴት ሌላውን በስራ ማሰለፍ ትችላለች! ባቢሎን ቋንቋዋ ተደበላልቆ ሰራሁ ስትል እየፈረሰባት መጨረሻዋ ሳያምር ቀረ፡፡ የዚህ ማዶ ባቢሎን ደግሞ ጎታች ትባላለች፡፡ አንዱን ስትጎትት ሌላው ሲያመልጣት፣ አንዱን ስትደግፍ አንዱን ስትገፋ፤ አንዱን ስትጠግን አንዱን ስትሰብር፣ አንዱን ስታነሳ አንዱን ስትጥል ስራዋ ገመድ ጉተታ ሆኖ ቀረላት፡፡ ይህች ጎታች ባቢሎን በሀሳብም፣ በመንገድም አትግባባ፡፡ እዚህች ባቢሎን ውስጥ አንዱ ማገር ያለውን አንዱ ጋሬጣ ይለዋል፤ አንዱ ዋልታ ያለውን አንዱ ገደል ይለዋል፡፡ አንዱ ቴዎድሮስ አንበሳየ ሲል አንዱ ቴዎድሮስ አበሳየ ይላል፡፡ ቴዎድሮስ አንበሳየ ነው አበሳየ በሚል ይወዛገባሉ፡፡ እስካሁን አልተግባቡም፡፡ ግን ሁለት ጊዜም ያጨበጭባሉ፡፡ የጎታችዋ ባቢሎን ቋንቋ መደባለቁን የምታውቁት ሲመርቁትም ሲያጨበጭብ፣ ሲረግሙትም ሲያጨበጭብ ያየችሁ እንደሆነ ነው፡፡ በዚያን ጊዜ እነሆ የአማራ ቀን እንደቀረበች እወቁ እንበል ይሆን!

የአንድነት ትግልና ኪሳራው፤
ከጅቦች መንገድ የጭላዳዎችን መንገድ ምረጥ!

የኢትዮጵያ ነባራዊ ሁኔታ በአንድነት ለመታገል በፍጹም አያስችልም፡፡ በድርጅትነት አማራው ለብቻው ነው መታገል ያለበት፡፡ ከሌሎች ጋር የሚኖረው ድርጅታዊ ትብብር ነው፤ ያም እንዳስፈላጊነቱ፡፡ አማራ፤ ሁሉም እንዲጠራጠረው 50 ዓመት ቅስቀሳ የተደረገበት ህዝብ ተቀላቅየ እታገላለሁ ቢል ራሱን አጉል መስዋእት ያደርጋል እንጅ ለውጥ አያመጣም፡፡ አሁን አንድነት ተብየ ፖለቲካ ውስጥ በቀቢጸ ተስፋ የሚሳተፉት ወገኖቻችን አስተሳሰባቸውን ከመቀየሩ ጎን ለጎን ሊታዘንላቸው ይገባል፡፡ አማራ ከሌላው ጋር በአንድነት መሰለፍ የለበትም የሚባልበት ምክንያት በተጨባጭ እና አሳማኝ ምክንያቶች የተነሳ ነው፡፡ አማራ ሆነው ለኢትዮጵያ አንድነት እንታገላለን ብለው ከሌሎች ጋር የተሰለፉት ሀሳብ በንድፈ ሀሳብ ደረጃ አንዲት የተባበረች ታላቅ አገር መመስረት እና ለሁሉም እኩልነት ተረጋግጦ ማየት ነው፡፡ ሌሎቹ ደግሞ ይሄን የአማራ ሀሳብ በበጎ አይመለከቱትም፡፡ በውስጣቸው "ሊጨቁነን"፣ "ድሮ የጨቆነን"… የሚሉ ሀሳቦችን ይዘው ነው አብረውት የሚሰለፉት፡፡ ሁለቱ ወገኖች እንኳን በትግል አንድነት በጥያቄና አላማም አይመሳሰሉም፡፡ ብዙ የሌላ ብሄር ሊቃን የተቃውሞ ምንጭ የታላቅ እና እኩላዊት ኢትዮጵያ አጀንዳ እንዳልሆነ ይታወቃል፡፡

ለምሳሌ ከደቡብ ኢትዮጵያ የሚበቅሉ "ተቃዋሚዎች" ተቃዋሚ የሚሆኑት በዚህ በዋናው ኢትዮጵያዊ አጀንዳ ተማርከውበት ወይም ተመስጠውበት ሳይሆን አጠገባቸው ያለ ሌላ ብሄር የተሻለ ስልጣን አገኘ፣ ሀብት አገኘ ከሚል የቅርብ ፉክክር የመነጨ ነው፡፡ ሲቃወሙም ሲደግፉም የጎረቤታቸውን ብሄር ሁኔታ እያስተያዩ እና እያወዳደሩ ነው፡፡ ኢትዮጵያዊ አጀንዳ ከመጣ እንኳ በሁለተኛ ደረጃ ነው፡፡ ስለዚህ የደቡብ ፖለቲከኞች የየራሳቸውን ቅርባዊ ጎረቤት ብሄር ውድድር ማለትም የየራሳቸውን ብሄር አጀንዳ ይዘው ነው ወደተቃውሞ የሚገቡት፡፡ እናም የብሄራቸው ጥያቄ የተመለሰ

በመሰላቸው እና ወይም ሊመለስ ይችላል ባሉበት በማናቸውም ጊዜና ሁኔታ ተቃውሚቸውን ትተው ወደሌላ አቅጣጫ ይቀለበሳሉ፡፡ ይባስ ብለውም አብረውት በተቃዋሚነት ተሰልፈውት ከነበሩት አማራ በተቃራኒ ሊቆሙ ይችላሉ፡፡ ይሄም መረጃ እስከመሸጥ እና በራሱ በአማራው ደህንነት ላይ ንግድ እስከማጧጧፍ ሊደርስ ይችላል፡፡

የትግራይ ተቃዋሚዎች ከደቡቦቹ በተመሳሰለ ነገር ግን በባሰ ሁኔታ ነው ወደተቃውሞ የሚገቡት፡፡ የትግራይን ብሄራዊ ኢንተረስት (ፍላጎት) ከፊት አስቀድመው ነው የሚሰለፉት፡፡ ኢትዮጵያዊ አጀንዳ ሁለተኛ ወይም ወዲያ ማዶ ነው፡፡ ቀዳሚው አጀንዳቸው ትግራይ ነው፡፡ የእነዚህ "ተቃዋሚዎች" ችግር የሚመነጨው ቅድሚያ ትግራይ የሚል አጀንዳ ማራመዳቸው ላይ ነው፡፡ ቅድሚያ ትግራይ ብለው ከሌላውም ከአማራውም ጋር ለአጭር ጊዜ ሊቆሙ ይችላሉ፡፡ ነገር ግን የቆሙበት መስመር ለትግራይ ብሄራዊ ጥቅም ቅድሚያ የማይሰጥ ከሆነ ወዲያው ይሸሻሉ፡፡ ዋና መለኪያቸው የትግራይ ብሄራዊ ጥቅም እስከሆነ ድረስ የቆሙበትን መስመር በዚሁ መለኪያ እየሰፈሩ ነው የሚንቀሳቀሱት፡፡ ወደተቃውሞ የሚገቡባቸው ምክንያቶችም ባብዛኛው ኢትዮጵያዊ ወይም እኩላዊ አጀንዳዎች ሳይሆኑ ወያኔን "ለትግራይ የጠበቅነውን ያህል አልሰራም" ብለው በመቃወም ወይም እንዲሁ ተኳርፈው ነው፡፡ ታዲያ አማራው ቀዳሚ አጀንዳውን ኢትዮጵያዊ አድርጎ ከእነዚህ ኢትዮጵያን ሁለተኛ፡ ትግራይን አንደኛ ካደረጉ ሀይሎች ጋር አንድ ላይ በተቃውሞ ስም ሲቆም ሁሉም ከጀርባው አማራነቱ እየተጠናለት፣ እየተበለተለት ነው፡፡ አማራው በኢትዮጵያዊነት ቆሞ በትግራይ የጥቅም መነጽር ነው የሚታየው፡፡ ከዛም የተነሳ እነዚህ "ተቃዋሚዎች" ባልመሰላቸው ጊዜ ገሸሽ ይላሉ፣ ወይም ይሄንን አማራ አሳልፈው ሊሰጡት ይችላሉ፡፡ መጀመሪያ አማራው ላይ ነው ችግሩ፡፡ በኢትዮጵያ የመጣ በአይኔ መጣ እያለ በትግራይ የመጣ በአይኔ መጣ ከሚል ኃይል ጋር "አንድ ላይ" ይሰለፍ ገና መቆሙ ሳይታይ ሸቤ ይገኛል፡፡

የኦሮሞ ተቃዋሚዎች መቸም ብዙ ማብራሪያ የሚያስፈልጋቸው አይደሉም፡፡ በመጀመሪያ ሲፈጠሩ አማራውን በመቃወም ነውና፡፡ ማንኛውም ኦሮሞን የሚጠቅም ነገር እና አማራን የሚጎዳ ነገርን ሁሉ ይቀበላሉ፡፡ ኢትዮጵያ ወይም እኩልነት አጀንዳቸው ሆኖም አያውቅም፡፡ አማራውን መቃወም ነው ዋና አጀንዳቸው፡፡ ሲፈጠሩም የአማራ ጥላቻ ድቡሽት ላይ ስለሆነ የበቀሉት ከበቀሉበት ቦታ ውጭ ህይወት የላቸውም፡፡ ስለዚህ "ቆይ አገኝሀለሁ" በሚል ቀን የሚጠብቁለትን አማራ በአንዲት ኢትዮጵያ አጀንዳ ወይም እኩላዊነት መርህ አብረውት ሊቆሙ አይችሉም፡፡ እንደሚታወቀው አላማቸው የኦሮሞ ኢምፔሪያሊዝም ነው፡፡ የዚህ ኢምፔሪያሊዝም ግብ ደግሞ መላውን ኢትዮጵያ ኦሮሞ ማድረግ ነው፡፡ እዚህ ላይ በኢትዮጵያ የኦሮሞን መብት አስከብሮ በመኖርና መላውን ኢትዮጵያ ኦሮሞ በማድረግ መካከል ትልቅ ገደል አለ፡፡ ለምሳሌ ሰሞኑን አዲስ አበባን ከአማራ ለማጽዳት ታስቦ የወጣውን ረቂቅ አዋጅ በመቀበልና በማራገብ የኦሮሞን "ተቃዋሚዎች" የቀደመ የለም፡፡ እንግዲህ ከእነዚህ ጋር ነው አንድ እንሁን፣ አንድ ላይ እንታገል ሲባል የነበረው፡፡ ለኢትዮጵያ ጥቅም ብሎ የተሰለፈ አማራ ከእነዚህ ለኦሮሞ

ጥቅም ከቆሙ ሀይላት ጋር ለአጭር "ጊዜ አንድ ነኝ" ቢል እንኳ በእንዲህ ያለ የኦሮሞን ጥቅም የሚመልስ እና አማራን የሚጎዳ በሚመስል ወቅት ብቻውን ነው የሚቀረው፡፡

የኦሮሞ ብሄረተኞች፤ በተለይ በኢትዮጵያ ማእቀፍ ውስጥ መቀጠል የሚፈልጉት (እንገንጠል የሚሉትም እንደሁኔታው ይደግፉታል)፤ ቋንቋን እንደ መሰረታዊ ጥያቄ ያነሳሉ፡፡ የቋንቋ ጥያቄው ሊከበር የሚገባው ነገር ነው፡፡ ነገር ግን ቋንቋው እንዲከበር ብቻ ሳይሆን በአሁኑ ሰአት የቋንቋ ጥያቄ የሌላቸው ላይ ሁሉ በግዴታ እንዲጫን ነው የሚፈለገው፡፡ ትክክለኛው ነገር ይህ ነው፡፡ ለኢትዮጵያ አንድነት ሲባል ኦሮምኛን በመንግስት የጸደቀ "ብሄራዊ" ወይም "የስራ/ኦፊሻል" ቋንቋ ማድረግ አንድ ነገር ነው፡፡ አንድ ጊዜ እንዲሁ ከተደረገ ወዲያ የተቀረው ህዝብ ኦሮምኛን መናገር ወይም አለመናገር፤ አቀላጥፎ ወይም አንሻፎ መናገር ይችላል፤ መብቱ ስለሆነ፡፡ ኦሮምኛን ኢትዮጵያ በሞላው እንድትናገር መፈለግ ግን የጤና አይደለም፡፡ የኦሮምኛ ቋንቋ የስራ/ብሄራዊ ቋንቋ እንዲሆን መብት የሚሆነውን ያህል የተቀረው ኢትዮጵያዊም መናገርም አለመናገርም መብቱ እንዲሆንለት ያስፈልጋል፡፡ ይህ ሲባል ግን አንዳንድ ህጋዊ አፈጻጸሞች ሳይዘነጉ ማለት ነው፡፡ ከዛ በተረፈ ኢትዮጵያ በመላው ኦሮምኛ እንድትናገር ወይም እንዳትናገር ለማድረግ ግን ቋንቋው በራሱ ከሌሎች ቋንቋዎች ጋር ተወዳድሮ በሚደርስበት ሽፋን ይወሰናል፡፡ ኦሮምኛን በፖለቲካዊ አጀንዳ እያገዙ ሌላውን ለማኮስመን መመኘት አግባብ አይደለም፡፡ በነገራችን ላይ የኦሮምኛ ቋንቋ ከኦሮሞ በቀር የሌላ የማንም ጥያቄ አይደለም፡፡ የዚህ ጥያቄም ለኦሮሞ መልስ ይሆናል ከሚል እሳቤ አኳያ እንጅ ለሌላው ኦሮምኛን ላልጠየቀው ወገን ሁሉ በግድ መጫን ከሚል እሳቤ አኳያ መሆን የለበትም፡፡ ከዛ ውጭ ግን መላውን ኢትዮጵያዊ በደምሳሳው ኦሮምኛ ተናጋሪ ለማድረግ ማሰብ የጤና ሳይሆን ኢትዮጵያን "የኦሮሞ ኮሚኒቲ" የማድረግ ኢምፔሪያሊስት አጀንዳ ነው፡፡

እና ዋናው ነገር ኢትዮጵያ በዚህ ሰአት የማታገያ ዐላማ አይደለችም፡፡ በኢትዮጵያዊነት ስር ተሰባስቦ ለውጥ ለማምጣት ሁሉም ተሰላፊዎች እኩል እስትንፋሳቸውን የሚሰጡላት መሆን ይጠበቅባታል፡፡ እንደዛ ካልሆነ አብሮ መሰለፍ የይስሙላ ነው፡፡ ወይም የጅብ መንገድ ነው፡፡ ጅቦች ፊትና ኋላ ሆነው አይሄዱም ይባላል፡፡ ከኋላ ያለው የፊተኛውን መቀመጫውን ጎንትሎ ሊበላው ስለሚችል፡፡ ስለዚህም ጎን ለጎን ይሄዳሉ፡፡ በአሁኑ የኢትዮጵያ ወቅታዊ ሁኔታም አንዱ የኋላ ደጀን፣ ሌላው ፊታውራሪ ሆኖ መታገል አይቻልም፡፡ መተማመን ስለሌለ ልክ እንደጅቦች መንገድ ጎን ለጎን እየተጠባበቁ መጓዝ ነው፡፡ ጎን ለጎን መጠባበቁ ደግሞ ከመሰረቱ የእርስ በእርስ፣ የጎንዮሽ ትግል ስለሆነ የትም ሳይደርሱ ጉልበት ይጨርሳል፡፡ ወደግብም አይደረስም፡፡ ባጭሩ ሌላው የብሄር አጀንዳውን ከደረት ኪሱ፣ ኢትዮጵያን ከኋላ ኪሱ አድርጎ በሚሰለፍበት ጊዜ አማራው ያችኑ ያለቻውን አንዷት ካርድ ደረቱ ላይ አድርጎ በአንድነት ስም መሰለፉ አክሳሪ ነው፡፡ አማራው መከተል ያለበት የጅቦችን መንገድ ሳይሆን የጭላዳ ጅንጀሮዎችን መንገድ ነው፡፡ ራስ ደጀን/ሰሜን ተራራ ላይ ጭላዳ ዝንጀሮዎች አደን ወይም ለማኅበራዊ ህይወት ወጣ ሲሉ አንዱ ተነጥሎ ጥበቃ ያካሂዳል፡፡ ቋጥኝ ወይም ዛፍ ላይ ይወጣል፡፡ አደጋ ሲመጣ ወዲያው ድምጽ ያሰማል፡፡ ጭላዳዎቹ ከብብ ብለው ራሳቸውን

ይከላከላሉ ወይም አስፈላጊ ቦታ ላይ ይጠለላሉ፡፡ ጭላዳዎች በወገናቸው ድምጽ ተማምነው ወዲያው የጋራ ድርጊት ያከናውናሉ፡፡

ከላይ የአንድነት ቡድኑ ቋንቋው የተደበላለቀ ነው ያልነውን እንመለስበት፡፡ በ2009 ዓ.ም የኢትዮጵያ ያረጁ ያፈጁ ፖለቲከኞች በኢትዮጵያ አንድነት ስም የብሄር አጀንዳዎችን አንግበው በሲአትል ዋሽንግተን ተሰባሰቡ፡፡ ስለኢትዮጵያ አንድነት ለማውራት ተሰብስበው ሲያበቁ "በላይ ዘለቀ ኦሮሞ ነው" የሚል የዘር ቆጠራ ውስጥ ገቡ፡፡ አማራው ደግሞ "አይ በላይ ዘለቀ አማራ ነው፤ ኦሮሞ አይደለም" ብሎ ሲመልስ፤ እነዚሁ አንድነት ተብየዎች "በላይ ዘለቀ አማራ ነኝም፣ ኦሮሞ ነኝም አላለም፤ ለኢትዮጵያ ነው የታገለው" ብለው መልሰው አማራውን በዘር ቆጣሪነት ይከሱታል፡፡ መጀመሪያ "ለኢትዮጵያ ነው የሞተው" ማለት ሲገባ "ኦሮሞ ነው" ብለው ከተናገሩ በኋላ፣ ባመጡት ክርክር ሲረቱ መልሰው የራሳቸውን ስህተት ሌላው ላይ ይለጥፋሉ፡፡ መጀመሪያ ማን ኦሮሞ ነው በሉ አላቸውና አማራ ነው ሲባል ኢትዮጵያ የተባለ ዋሻ ውስጥ የሚደበቁት? ጅራፍ ራሱ ገርፎ ራሱ ይጮህል የሚባለው እንዲህ ላለው ነገር እኮ ነው፡፡

በዚህ ወቅት የአማራው አብርሆታዊ ንቅናቄ እየተበራታ በመጣ መጠን የአማራ-ጠሎች ሶስት ዙር ክህደት ፍጻሜው እያላማረ መጣ፡፡ ድሮ አማራውን ጨቋኝ፣ በዝባዥ፣ ቅኝ ገዥ ለማድረግ ሁሉንም አማራ ያደርጉ ነበር፡፡ በላይ ዘለቀ፣ አጼ ምኒልክ፣ አጼ ሀይለ ሥላሴ… ሁሉም አማራ ነበሩ፡፡ አማራ ላይ ያላቸውን ክስ ቅቡል (ጀስቲፋይ) ለማድረግ እንኳን አማራውን አማራው የሚበላውን እንጀራና የሚለብሰውን ሸማ ሁሉ በአማራነት ይከሱት ነበር፡፡ አማራው ነው አማራ የተባለ እንጀራ አስገድዶ ያበላኝ፣ አማራው ነው አስገድዶ አማራ የተባለ ሸማ ያለበሰኝ አይነት ነገር ይሉ ነበር፡፡ እነዚህ ወገኖች በድሮና በዘንድሮ መካከል "አማራ አለ" እና "አማራ የለም" በሚሉ ሁለት ቡድኖች ተከፍለው አማራው ላይ ይዘምቱ ነበር፡፡ አማራ አለ ሲል የነበረው አማራውን ለማጥፋት፤ አማራ የለም የሚለው ደግሞ አማራ አለ ብሎ አማራውን ለሚያጠፋው ከለላ ለማድረግ እና ወንጀሉን ለመደበቅ፡፡ አማራ አለ ይል የነበረው አማራን ያጠፋል፣ አማራ የለም የሚለው አማራ አልተገደለም፤ ምክንያቱም ስለሌለ እያለ ሽፋን ይሰጣል፡፡ ስለዚህ በድሮና በዘንድሮ መካከል የነበሩት ሁለቱ ቡድኖች ውጫቸው የተለያየ ይምሰል እንጅ ውስጣቸው አንድ ነበር፡፡ ለዛም ነው በቅንጅት ሲያጠቁን የቆዩት፡፡ አሁን ግን አማራነት ሲጋጋል ቋንቋቸው እንደተባለው ይደበላለቅ ያዘ፡፡

ዘንድሮ አማራውን ምልክት ለማሳጣት የአማራ የሆነውን ሁሉ አማራ አይደለም ይላሉ፡፡ አማራው ከኋላ ታሪኩ ላይ ተመስርቶ ጠንካራ ማንነት እና ጠንካራ ፖለቲካዊ ኃይል መፍጠሩ የማይቀር መሆኑ ከወዲሁ ታይቷቸዋል፡፡ ስለዚህ አሁን አማራን የለም ብለው ሲሰሩት የነበረው የስነልቦና ጦርነት በአደባባይ ተፍረከርኮ አዩት፡፡ እና አማራ አለ፤ ነገር ግን የአማራው ቁንጮዎች አማራ አይደሉም ብሎ ደካማ የመሸበት ዘመቻ አውጀዋል፡፡ እነሱ እየተገለባበጡ ክህደት ይፈጽማሉ፤ እየጋመ የሚሄደው አማራነት እያገለባበጠ ይጠብሳቸዋል፡፡

እኝህን ሰዎች ጎንደር ሊሄዱ ጠዳ ተሸኙ በተባለው ታዋቂ አባባል እንገልጻቸዋለን፡፡ ይህ አባባል ጎንደርን ለማያውቅ ስሜት አይሰጥ ይሆናል፡፡ ለሚያውቀው ግን በሳቅ ፍርስ ነው የሚያደርገው፡፡ ባጭሩ ጎንደር ለመሄድ ከጎንደር ወደሚርቅ ቦታ ተሸኝቶ ማደር ማለት ነው፡፡ የደብረ ዘይት ሰው አዲስ አበባ ለመሄድ ናዝሬት ሄዶ ሲያድር ማለት ነው፡፡ አዲስ አበባ ለመሄድ ናዝሬት ተሸኙ እንለዋለን፡፡ ምን ለማለት ነው፤ አንዳንድ ጊዜ ቀኝ ሄድኩ ብለህ ግራ ትነጉዳለህ፤ ሌላውንም ቀኙን ትቶ ግራ እንዲነጉድ ታዋክባለህ፡፡

ይህ የተባለበት ምክንያት በተለምዶ የኢትዮጵያ የአንድነት ጎራ የሚባለው ክፍል ስም ብቻ ሆኖ በመገኘቱ ነው፡፡ ከዘመነ መሳፍንት ወዲህ ያለው የአንድነት ጎራ በአጼ ቴዎድሮስ ተጀምሮ፣ በአጼ ዮሐንስ ቀጥሎ፣ በአጼ ምኒልክ ተጠናክሮ በአጼ ኃይለ ሥላሴ ተጠናቀቀ፡፡ ልጅ ኢያሱ አጼ ካለመባሉ በቀር ትልቅ የአንድነት ሰው እንደነበር ይታወሳል፡፡ ይሄ ቀደምት የአንድነት ጎራ በጥንቱ የኢትዮጵያ ባህል መሰረት ላይ የተገነባ ነበር፡፡ ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ ትክክለኛ የአንድነት ጎራው ህልውና ያከተመው በደርግ ውድቀት ነበር፡፡ በፓርቲ ደንብና በኮሚኒስታዊ ፍልስፍና ላይ የተመሰረተው የደርግ ቡድን ከዘመነ መሳፍንት ማብቂያ ወዲህ የመጨረሻው የአንድነት ጎራ ወይም የአንድነት ጠበቃ ነበር፡፡ ከዛ በኋላም በፊትም የተመሰረቱ ድርጅቶች ስማቸው እንጅ ተግባራቸው የአንድነት ጎራ ሆኖ አያውቅም፡፡ በመጠኑም ቢሆን ቅንጅት የዛ ባህርይ ነበረው፤ ግን የሰባት ወር ፓርቲ ሆኖ ስላለፈ አሻራውን በዚህ መንገድ ለመግለጽ ያስቸግራል፡፡ እና አሁን ያለው የአንድነት ጎራ ሞዲፋይድ ኢትኒክ (የጎሳ-ብሄረተኛ) እንቅስቃሴ እንጅ በትክክል የኢትዮጵያ አንድነት ምልክት አይደለም፡፡ ስለዚህ የአንድነት ጎራ ወይም የአንድነት ሀይሎች ስንል በትክክል የአንድነት ሀይሎች ማለታችን ሳይሆን በአንድነት ስም የሚምሉ-የሚገዘቱ ነገር ግን በውስጣዊ አሰራራቸውና መሰረታዊ አወቃቀራቸው የብሄር ድርጅቶች ናቸው ማለታችን ነው፡፡ እናም በኢትዮጵያ አንድነት ስም የሚንቀሳቀሱ የተለያዩ ብሄር ቡድኖች እንጅ በትክክል በኢትዮጵያ አንድነት መሰረታዊ እሳቤዎች ላይ የተመሰረቱ የአንድነት ድርጅቶች የሉም፡፡

ከዚህ አንጻር ስናየው የአማራና የኢትዮጵያ ነገር ብዙ ያፈሰም አዘነ ትንሽ ያፈሰም አዘነ እንደተባለው ነው፡፡ የአማራ ትግል ኢትዮጵያን ከአማራ ማስጣል ሳይሆን አማራን ከወያኔ ማስጣል ነው፡፡ አማራ ኢትዮጵያዊ እንጅ ኢትዮጵያ አይደለም፡፡ ኢትዮጵያ የሁሉም ኢትዮጵያዊያን ስትሆን አማራ ከኢትዮጵያዊያን ብሄሮች አንዱ ነው፡፡ አማራ ለአማራ ይታገላል፡፡ ሁሉም ኢትዮጵያዊያን ለኢትዮጵያ ይታገሉ፣ አማራ በዛ ጊዜና ሁኔታ የበኩሉን ያደርጋል፡፡ የአማራን ትግል ጸረ ኢትዮጵያ ለማድረግ የሚሰራው ደባ መቆም አለበት፡፡ ለአማራ እታገላለሁ ማለት ቢያንስ ለግማሹ ኢትዮጵያ እታገላለሁ ማለት መሆኑ መዘንጋት የለበትም፡፡ የአማራ ትግል የህልውና ትግል ነው፡፡ አማራ የሚታገለው ለመኖር ነው፡፡ ለመኖር የሚታገልን ህዝብ ለመኖር መታገልክን ትተህ ለመሻሻል ታገል ብሎ ማደናቀፍ ከዘር አጥፊ ወንጀለኝነት ይቆጠራል፡፡ የምንታገለው ኢትዮጵያን አይደለም፡፡ ኢትዮጵያን የምንታገልበት አንዳች ምክንያት የለም፡፡ ኢትዮጵያ የሚያምርባትና የሚሰምርላት ግን አማራ ብቻውን ሲደክምላት ሳይሆን ሁሉም ኢትዮጵያዊያን በእኩል ሲያስቡላትና ሲደክሙላት ነው፡፡ ኢትዮጵያ ለአንዱ ድንጋይ

ለሌላው ትርጉን መሆን የለባትም። እንዲያውም የኢትዮጵያዊያን ቀጣይ ትግል ኢትዮጵያን ሁሉም በእኩል አይን እንዲያይዋት፣ እኩል እንዲያስቡላት ማድረግ ነው። አማራ ግን ለኢትዮጵያ የታገለላትን፣ ያህል የለፋላትን ያህል ማግኘት ነበረበት። ነገሩ በተገላቢጦሽ ያፈሰ አዘነ፤ ያላፈሰም አዘነ ሆነ እንጅ። በድሮ ጊዜ በዋሻ ውስጥ ለውስጥ የሚጓዙ የንጉስ ሰራዊት አባላት ዋሻ ውስጥ ይዘውት የገቡት ጧፍ በዛኛው አቅጣጫ ሲወጡ ወርቅ ሆነ አሉ። ትንሽ የያዘው ምነው እንደሱ ብዙ በያዝኩ አለ። ብዙ የያዘውም ምነው ጨምሬ በያዝኩ አለ። ሁሉም አዘኑ። ከዛም ያፈሰም አዘነ፤ ያላፈሰም አዘነ ተባለ። ምን ለማለት ነው፡ ለፍቶ የተከዳው አማራም አዘነ፣ ሳይለፋ የሚዘርፈውም አዘነ ለማለት ነው።

ኢትዮጵያ አንድነቷ ከሞራል ወይም ስነ ምግባር እሳቤ አንጻርም አንድ አይደለም። አንድ አይነት ኢትዮጵያዊ ስነ ምግባር የሚባለው ነገር መሬት ላይ የሌለ ምኞት ብቻ ነው። እውነታው የተለያዩ የስነ ምግባር አውዶች መኖራቸው ነው። ለአንዱ መልካም ለሌላው መጥፎ፤ ለአንዱ መጥፎ ለሌላው መልካም የሆኑ። አንድ አገር አንድ ነው ለመባል አንድ አይነት (ቢያንስ እጅግ ያልተራራቀ) የሞራል ዓለም ሊኖረው ይገባል። በመሰረቱ የኢትዮጵያዊ ስነ ምግባር፣ ኢትዮጵያዊ ጨዋነት የሚሉት አገላለጾች ዝም ብለው በዘልማድ የሚነገሩ፤ ሲናገሯቸው የሚያማምሩ አማላይ ቃላት ብቻ ናቸው። በእውነት ስንመረምረው የኢትዮጵያዊ ስነ ምግባር፣ የኢትዮጵያዊ ጨዋነት የሚባል ነገር የለም። ያለው የአማራ ስነምግባር፣ የትግሬ ስነምግባር እና ወዘተ ነው። ይሄ ደግሞ በግንዛቤ፣ በአተገባበር፣ በአይነቱና በይዘቱ የተለያየ ነው። የአማራ ስነምግባር ዓለም ሌላ፤ የትግሬ ስነምግባር ዓለም ሌላ፤ የሌላውም ስነምግባር ዓለም እንዲሁ ሌላ ነው። እንደትግሬ ስነምግባር ዓለም ተጠቅተን ስናበቃ በአማራ የስነምግባር ዓለም እናብራራዋለን፣ ወይ እንረዳዋለን፣ ወይም እንደዛ ነው ብለን እናምናለን። የኢትዮጵያ የስነምግባር ዓለም የሚባል ጥቅል ገላጭ ነገር የለም።እንደዛ ብሎ ማሰብና መናገርም ስህተት ነው። እና ሌላው ከራሱ ምልከታ ዓለም ወይም ስነምግባር ዓለም ተነስቶ አማራን ሲያጠቃ በአማራ ምልከታ ዓለምና ስነምግባር ዓለም መነጽር መመልከት ተገቢ አይደለም። ለምን ቢባል በአማራ ስነምግባር ዓለም በጣም አስጸያፊ፣ ነውረኛ የሆነው በትግሬ ወይም በሌላው ስነምግባር ዓለም ቅዱስ፣ ቅቡል ሊሆን ይችላል። ምን ለማለት ነው? ልዩነቱ ከመሰረቱ ነው። በምኞት አንድ ልናደርገውና በጥቅል አገላለጽ ራሳችንን ልናታልል አይገባም ነው።

ባህርና አማራ፤
እንደ ሊቃን አላንድነት ማሳያ

አማራ የተራራም የባህርም ህዝብ ነው። ፀኃፊ፣ አሳቢ፣ አሳሽ፣ ህይማኖተኛ፣ ምስጢራዊ፣ መድህኒት ቀማሚ፣ ንጉሳዊ እና ነጋዴ ህዝብ ነው። ይህ ባህርይ ከጥንት አሞራዊያን እና ፊንቃዊያን ስሮቹ ወይም ቤተሰቦቹ ወይም እሱነቱ የሚመዘዝ የጋራ ውርስ ነው። አማራ ባህረተኛ ነው። ለመጀመሪያ ጊዜ አፍሪካን ከክርስቶስ ልደት በፊት የዞሩት ፊንቄዎች ነበሩ። ፊንቄዎች ይጠቀሙበት የነበረ መርከብ ቅርጽ የዳከየ ሲሆን የዛ አምሳያ

ታንኳ ዛሬም ድረስ ጣና ላይ ከደንጓሃ ይሰራል፡፡ ደንጓሃ የግብጽ ሄሮግሊፊክስ መጻፊያ ሰሌዳ ነበር፡፡ ሄሮግሊፊክስ ግልገል ቆዳ[516] ማለት ነው፡፡ ደጋማው የግዮን ነዋሪ በግና ፍየል በገፍ ስለነበረው ብራና ከቆዳ ይሰራ ነበር፡፡ ግብጾች የዚህን "ኦሪጅናሌ ቴክኖሎጅ" ሊሆን ይችላል "ግልገል ቆዳ" ያሉት፡፡ የጽህፈት ሰሌዳ ከደንጓሃ ቅጠልም መሰራቱን ለማጠየቅ ይሆናል፡፡ ባጭሩ አማራ የባህር ህዝብ ነው፡፡ ይህ ከታሪኩ የወረሰው ባህሉ ነው፡፡ ከግብጽ ጋር የነበረው የስልጣኔ ባለቤትነት ደግሞ ተደጋግሞ ተገልጧል፡፡

ዛሬ አማራ የባህር ህልመኛ ነው፡፡ ይሄም የጥንት ልማዱን አለመተውን፣ የባህር ህዝብነቱን ያመለክታል፡፡ ሁልጊዜም ቀይ ባህርን የራሱ አድርጎ ከመኖሩ ባሻገር ዛሬም ድረስ እስከነፍስያው ዘልቆ ያልመዋል፡፡ አማራን በኢትዮጵያ ጠላቶች ካስጠመዱት አንዱ የባህር ፍቅር ነው፡፡ አማራ በአባይና ቀይ ባህር የተነሳ ነው የባርጤዛ አይን ሲተከልበት እና ሲወጋ የኖረው፡፡ አማራ እንደ አባይ ልጅነቱ የውሀ እናት ነው፤ እንደ ቀይ ባህር ቀዛፊነቱ የቀይ ባህር ጌታ ነው፡፡ ከዚህ ቀደም ቀይ ባህር የአማራ ባህር ይባል እንደነበር አውስተናል፡፡ ቀይ ባህር በዘመናዊው አረብኛ ራሱ "ባህር አም ሀምራ" ወይም ባህር "አልሀምራ" ነው የሚባለው፡፡ ይሄ ደግሞ በቋንቋቸው የአማራ መጠሪያ እንደሆነና፤ ከአማራ ስም በተጨማሪ ቃሉን ሀመር (መርከብ) ከሚል የአማርኛ (ግእዝ) ቃል እንደወሰዱት አውስተናል፡፡ ባህር አልሀመር ተብሎ፡፡ ታሪክ ይህንን ይመሰክራል፡፡ የውጭ ጸሀፍት ትግሬዎች ባህር አጠግብ እየኖሩ ስለባህር ያላቸው "ድንቁርና" ተአምር ነው ማለታቸውንም አውስተናል፡፡ በተቃራኒው አማራ ግን የባህር ህዝብ እንደነበር የታሪክ ድርሳናት ያስረዳሉ፡፡ ከቅርቡ ብንጀምር እንኳ ይህንን እናገኛለን፡፡

ሀበሻ በሞላው ምን ያጉመተምታል፡
ገና ባህር ማዶ ተሻግሮ ይዘምታል፡
የታጠቅ ፈረሶች እንዴት ያሽካካሉ፡
ባህር ማዶ ጮፌ መልቀም ያስባሉ፤

ተብሎ የተገጠመለት ለአማራው ንጉስ አጼ ቴዎድሮስ ነው፡፡ በባህር ተሻግሮ መዋጋት ያቅድ ነበርና፡፡

ባህር ተሻግሮ ገድል መስራትን በተመለከተ ቀደም ብለን እንዳነበብነው የካርቴጁ ሀሚል ባርካ የሜዲትራኒያንን ባህር ተሻግሮ አውሮፓን ወሯል፡፡ ከዛ ወዲህ አፍሪካዊ በአውሮፓዊ ላይ ወሳኝ ድል የተጎናጸፈው በ1888 ዓ.ም በዳግማዊ አጼ ምኒልክ መሪነት አድዋ ላይ ነው፡፡ ባህር ተሻግሮ የባህር ማዶን ኃይል ድል በማድረግ ደግሞ ከሀሚል ባርካ ቀጥሎ ለሁለተኛ ጊዜ ታሪክ የሰራው የቃኘው ሻለቃ ጦር ነው፡፡ ቃኘው ሻለቃ ጦር በአማራ መኮንኖች የተመራ የሁለተኛው አፍሪካዊ ሀሚል ባርካ ታሪክ ደጋሚ ነበር፡፡ ከአማራ መኮንኖችም አንዱ ሻምበል ወርቅነህ ገበየሁ (በኋላ ሌተናንት ኮሎኔል) በሁለተኛው ዙር የቃኘው ጦር ወደ ኮሪያ በሻምበልነት ተልኮ አኩሪውን ጀብዱ ፈጽሟል፡፡ ብርሀኑ አስረስ እንደመዘገበው ኮሎኔል ወርቅነህ አንድ ጊዜ ከእርሱ ጋር አቻ ስልጠና

[516] https://youtu.be/DCR8n7qS43w

ከነበራቸው የአሜሪካ መኮንኖች ጋር በአሜሪካዊው የ32ኛው የአሜሪካ ጦር አዛዥ በኮሪያ ምድር ግዳጅ ይሰጣቸዋል፡፡ በኋላ ያንን አስቸጋሪ ግዳጅ በብቃት የተወጣው ሻምበል ወርቅነህ ገበየሁ ብቻ ሆኖ ተገኘ፡፡ ወዲያውም አሜሪካዊው አዛዥ ወርቅነህን አመስግነው ሽልማት ከሰጡት በኋላ ወደ አሜሪካዊያን መኮንኖች ዞር ብለው "ታላቅ ከሚባለው የአሜሪካ የጦር አካዳሚ ተመርቃችሁ እንዴት አንድ አፍሪካዊ መኮንን ይብለጣችሁ?" በማለት ወቅሰዋል፡፡ ወርቅነህ የተሰለፈበትን የኢትዮጵያ ጦር "ሪከርድ መስበር አለብን" ብለው የሰሜን ኮርያና የቻይና ጦር በኢትዮጵያዊያን ላይ ቢዘምቱም የወርቅነህ የሀሚል ባርካ አፍሪካዊና ሴማዊ ውርስ አመራር ብቃት ድባቅ መትቶ መልሷቸዋል፡፡[517]

ብርሀኑ እንደሚያክለው በአጠቃላይ በዚህ በቃኘው ሻለቃ ጦር የኮሪያ ምድር ዘመቻ የኢትዮጵያ ጦር ጀግንነቱ ወደር አልነበረውም፡፡ አንድም አባሉ ተማርኮ፤ አንድም ጊዜ ተገዶ ተገፍቶ ቦታ ለቆ አያውቅም፡፡ ይህ የወርቅነህ ገድል ሲገርመን በሶስተኛው ዙር የቃኘው ሻለቃ ጦር የኮሪያ ዘመቻ ሌላው አዛዥ ተአምር ሰራ፡፡ ካፒቴን ማሞ ሀብተወልድ የይፋቱ ተወላጅ፤ የሶስተኛው ቃኘው ሻለቃ ጦር አዛዥ፡፡ ማሞ ለቢቢሲ[518] እንደተናገረው በሶስቱም ዙር የቃኘው ሻለቃ ጦር ዘመቻዎች 253 ጊዜ ተሰልፈው ተዋግተዋል፡፡ ግን አንድም ወታደር አልተማረከባቸውም፡፡ ማሞ እንደሚለው ከሁሉም ተሳታፊ አገራት ወታደሮች ሁሉ የኢትዮጵያ ወታደሮች እጅግ ብርቱዎቹ ነበሩ፡፡ ማሞ ራሱ በመራው የሶስተኛው ሻለቃ ጦር ዘመቻ በግንቦት 1953 እኤአ በቻይና ጦር ተከበበ፡፡ አንድ አሜሪካዊ እና 14 ኢትዮጵያዊያን ቃኝዎችን ብቻ ይዞ በ300 ቻይናዎች ተከበቡ፡፡ ማሞ 1 ለ 20 ተከበበ፡፡ አሜሪካዊውን ጨምሮ አራቱ ወታደሮቹ ሲገደሉ ቀሪዎቹ ሁሉም ቆስለዋል፡፡ ነገር ግን ማሞ ባስደማሚ ጀግንነት ያንን ከበባ ሰብሮ ቀሪዎቹን ቁስለኛ ወታደሮቹን ይዞ ወጣ፡፡ ለዚህም ገድል ኢትዮጵያም አሜሪካም እያንዳንዳቸው ከፍተኛውን የጀብዱ ሽልማት አበረከቱለት፡፡

ወደ ኦሮሞ እና ደቡብ ብሄረተኞች ስንመጣ ባህር በመዝገበ ቃላታቸውም የለ፡፡ ለምሳሌ የኦሮሞ ብሄረተኞች ስለ ባህር ምንም ሀሳብ የላቸውም፡፡ ሲጽፉም ሆነ ሲናገሩ ቀይ ባህርን የሚጠቀሙት "ሀበሻ ቀይ ባህርን ተሻግሮ መጣ" የሚለውን ተረት ተረት የላም በረታቸውን ለመሰለቅ ሲፈልጉ ብቻ ነው፡፡ ከዛ ውጭ እንመሰርተዋለን የሚሉትን የኦሮሞ መንግስት ከውጭው ዓለም ጋር በምን እንደሚያገናኙት ሀሳቡ ራሱ የላቸውም፡፡ የደቡብ ብሄረተኞችም እንደዛው፡፡ ይህ ደቡብነት ግን ጉራጌና ሀድያን አይጨምርም፡፡ ፖለቲካዊ ደቡብ እንጅ መሬታዊና ባህላዊ ደቡብ ስላልሆኑ፡፡ የሲዳማም ሆነ የወላይታ ወይም የዳውሮ ሊቃን ባህር ወይም የባህር ባለቤትነት ለጆሮአቸው እንግዳ ለሀሳባቸው ባዳ ነው፡፡ ለትግሬ ብሄረተኞች የባህር ጠላትነት ስሜት ለአማራ ካላቸው ጠላትነት

---

[517] ብርሃኑ አስረስ፡ 2005 ዓ.ም፡ ገ. 66፡፡ ማን ይናገር የነበረ… የታኅሣሡ ግርግርና መዘዙ፡፡ አዲስ አበባ የኒቨርሲቲ ፕሬስ፡፡

[518] Last, Alex 25, September 2012, BBC World Service. http://www.bbc.com/news/magazine-19639459

ስሜት ቢስተካከል እንጅ አያንስም፡፡ ለምሳሌ የህወሀት አንበሎች ቀይ ባህር ለኤርትራ ከግመል ማጠጫነት የዘለለ ሚና እንደማይኖረው በመደስኮር አሳልፈው ሲሰጡ አፋርና ሱማሌ ከኤርትራ ያላነሰ ግመል እንዳላቸው እንኳ ለአፍታ ማሰብ አልፈለጉም፡፡ ቀይ ባህር የግመል ማጠጫ ከሆነ የኢትዮጵያ ግመሎችም ከቀይ ባህር መጠጣት ነበረባቸው፡፡

ይሄ ሁሉ የሚያመለክተው አንድ ነገር አለ፡፡ አማራ የጥንት ቀይ ባህር ማዶና ማዶ ባህረተኛ ህዝብ ዘር ነው፡፡ የግዮን ልጅነቱ እንደተጠበቀ ሆኖ ማለት ነው፡፡ ስለሆነም በባህልና ትውፊቱ ውስጥ ውሀ ትልቅ ቦታ ይይዛል፡፡ የውሀን ኢኮኖሚያዊ፣ ስትራቴጅካዊ እና ወታደራዊ ጥቅም ይረዳል፡፡ ለዛም ነው ከኤርትራ ገንጣዮች ጋር 30 ዓመት ሙሉ የተዋደቀው፡፡ ለዛም ነው ከሰላሳ አመቱ ጦርነት በፊት ከባድ ዲፕሎማሲያዊ ትግል ያደረገው፡፡ ይሁንና የኢትዮጵያ ብሄረሰቦች ባህርን በተመለከተ በታሪክም በአስተሳሰብም አንድነት የላቸውም፡፡ የባህርን ጥቅም የሚረዳው የባህር ባለቤት የነበረው የጥንት ቀዛፊ አማራ ነው፡፡ ለዛም አማራ ቀይ ባህርን በሚፈልጉ አካላት እንደጠላት ተቆጥሮ እድሜ ልኩን ሲዋጋ ኖሯል፡፡ እንዲያውም የአማራ የህልውና ፈተና የሚመነጨው ከውሀ ህዝብነቱ ነው፡፡ እስካሁን የተደረጉት ከባባድ ጦርነቶች ቀይ ባህርን እና አባይን የተመለከቱ ናቸው፡፡ ጊዜ ጥሎት ቀይ ባህርን አጥቷል፡፡ አባይን ይዟል፡፡ ግዮናዊው አማራ፡፡ ነገር ግን ባህርን ለራሱ ብቻ ሳይሆን ለመላው ኢትዮጵያ መመኘቱ እንደጠላት አስቆጥሮታል፤ በመላው ኢትዮጵያዊያን ዘንድ፡፡ አለመገጣጠም፤ አመድ አፋሽነት፡፡

ከአማራ ይቅደምና ኢትዮጵያ ትቅደም፤ ህልውና ይቅደም

የኢትዮጵያ ብሄሮችና ህዳጣን ብሄሮች ሊቃን ጉዳይ ወይም በጥቅሉ የኢትዮጵያ አንድነት ጉዳይ አማራን በተመሳሳይ ሰአት ሁለት ጊዜ የሚበሉበት የፖለቲካ መስክ ነው፡፡ ይሄንንም ባለውለታዋን፣ ባሏን በምትበላ ማንቲስ ተባይ ልንመስለው እንችላለን፡፡ ይሄም ምሳሌ፡- በሪቻርድ ዳውኪንስ[519] መጽሃፍ አንዲት በራስ ወዳድነትና ለራስ ስሜት ባሏን የምትበላ ስነፍጥረታዊ ምሳሌ የምትሆን ማንቲስ የተባለች ነፍስ (ተባይ) ተጠቅሳ ትገኛለች፡፡ ማንቲስ ስጋ በል የተባይ ዝርያ ናት፡፡ ያገኘችውን ማንኛውንም ተንቀሳቃሽ ነፍሳት ትበላለች፡፡ ማንቲስ አስገራሚነቷ ሌሎችን ነፍሳት መብላቷ አይደለም፡፡ ባልዋን በሩካቤስጋ ወቅት መብላቷ እንጅ፡፡ ባሏ በሩካቤ ስጋ ወቅት ሳያስበው ጭንቅላቱን ትበላዋለች፡፡ ጭንቅላቱን ስትበላው የሩካቤ ስጋ ነርቭ ህዋሱ ጭንቅላቱ ውስጥ ስላለ እየተንፈራፈረ በደንብ ያደርጋታል፡፡ በዚህም ሁለት ጥቅም ታገኛለች፡፡ አንደኛ ጭንቅላቱን ሲያዝ እየተንፈራፈረ በደንብ ሩካቤስጋውን ስለሚፈጽም ያረካታል፤ ሁለተኛ በተመሳሳይ ሰአት እሱ ሩካቤ እያደረገ እርሷ እርሱን በመብላቷ ጣፋጭ ምግብ ታገኛለች፡፡ ይህም ማለት ምንድነው፡ ኢትዮጵያ ውስጥ ጽንፈኛ

[519] Dawkins, Richard 1989, p. 5. *The Selfish Genene.* Oxford University Press.

ብሄረተኞች አማራውን በመጥላት ብሄረተኝነታቸውን ይገነባሉ፤ በዛም ወሳኝ ኃይል ያገኛሉ፡፡ እንደገና ደግሞ አማራውን ሀገር አልባ በማድረግ የአማራውን የስራ ፍሬ ሁሉ ለራሳቸው ይቀራመታሉ፡፡ በምግብ እንኳ የአገሪቷን ከግማሽ በላይ እህል አምራች አማራ ምንም እንደሌለው በመቁጠር ነገር ግን ያመረተውን ይዘርፋሉ፡፡ ቀጥሎም አማራን በመጨፍጨፍ የየራሳቸውን ኢኮኖሚና ፖለቲካ ይገነባሉ፡፡ አገልግሎትን እና ለአገር መሞትን በመሳሰሉ ተግባራት አማራው ቀዳሚ ተሰላፊ ሆኖ ይገኛል፡፡ በዚህም ኢትዮጵያ አማራ ለእርስዋ እየኖረላት የምትበላው ማንቲስ ተባይ ሆናበታለች፡፡

ሆኖም አማራና ኢትዮጵያ የምርጫ ጉዳይ አይደሉም፡፡ በምርጫ ዲስኩር ውስጥ ሁለት አይነት ምርጫ አለ፡፡ አንዱን ስትመርጥ ሌላውን ትጥላለህ፡፡ ወይም አንዱን በአንደኝነት ስትመርጥ ሌላውን በሁለተኛነት አልያም በተደራቢነት ትመርጣለህ፡፡ አንዱ በጣም ያስፈልገኛል፣ ሌላው ደግሞ በትንሹ እንደማለት ነው፡፡ አማራ እያካሄደ ያለው የምርጫ ፖለቲካ አይደለም፡፡ ይሄን ከዚያኛው ለመምረጥ አይደለም፡፡ አማራ በኢትዮጵያዊነት ወይም በአማራነት ላይ የቅደም ተከተል ስሌት ለመከተል አይደለም እየታገለ ያለው፡፡ አማራ የሚያደርገው ትግል አማራ ይቅደም ወይም ኢትዮጵያ ትቅደም የሚል የፉክክር ትግል አይደለም፡፡ በአማራነት መታገል እና በኢትዮጵያዊነት መታገል የሁለት ተወዳዳሪ ማንነቶች ወይም ርዕዮት አለሞች ትግልም አይደለም፡፡ የአማራን ትግል በአማራ ይቅደም እና በኢትዮጵያ ትቅደም አጥሮች ለመሸበብ የሚከጅሉ ሰዎች መሰረታዊ ስህተት ይሰራሉ፡፡ ይሄውም የአማራን ትግል ባህርይ አለመረዳት እና አማራው በአማራነቱ እንዲነሳ ያደረጉትን ዋና ዋና ምክንያቶች በበቂ ሁኔታ ካለመገንዘብ የመነጨ ነው፡፡

የአማራ ትግል መነሻው የአማራ ህልውና አደጋ ላይ መውደቁ ነው፡፡ ዋናው መሰረቱ የህልውና አደጋ ላይ መውደቅ ከሆነ የትግሉ ምንጭ ህልውናን ማስከበር ይሆናል ማለት ነው፡፡ ህልውናን ለማስከበር የሚደረግ ትግል ደግሞ የተደላደለ እና በአማራጮች የተንበሸበሸ ባለመሆኑ ህልውናን ከማስከበር በመለስ ላሉ ጥቃቅን ወይም ሁለተኛና ሶስተኛ ጉዳዮች ትኩረት አይሰጥም፡፡ ከሁሉም በላይ ህልውናው በብሄር ማንነቱ ምክንያት አደጋ ላይ ስለወደቀ በዋናነት በብሄር ማንነቱ ዙሪያ በመሰባሰብ ራሱን ይከላከላል፡፡ በሰውነት ብቻ እየኖረ በቡድንተኞች ሲጠቃ የኖረ ህዝብ ሌላ መጠጊያ የለውም፡፡ እርስ በራሱ በመሰባሰብ ከመታገል በቀር፡፡ በአንድ መንደር ጠላት ቢገባ መጀመሪያ የሚያደርጉት የመንደሪቷ ነዋሪዎች ተጠራርተው መሰባሰብ እና መንደራቸውን መከላከል ነው፡፡ ራሳቸውን ከተከላከሉ በኋላ ስለሌሎች መንደሮች መነጋገር እና ከነማን ጋር ማበር እንዳለባቸው ይመክራሉ፡፡ አሁን አማራ ያለበት ሁኔታ እንዲሁ ነው፡፡ በመጀመሪያ ራስን ማዳን በሚለው ህግ አንድ ላይ ይገኛል፡፡ ከዚህ አንጻር ራስን ከማዳን በኋላ የሚመጡትን ሁለተኛና ተደራቢ ጥያቄዎች ማለትም አማራ ይቅደምና ኢትዮጵያ ትቅደም ከዋናው ቀዳሚ ጥያቄ ማለትም ቅድሚያ ህልውና ጋር ማደባለቅ ስህተት ነው፡፡

አማራ ይቅደም ማለት አማራ ራሱን ካስከበረ በኋላ፣ ህልውናውን ካረጋገጠ በኋላ ሊነጋገርበት የሚችል ድህረ ድል ወሬ ነው፡፡ በትግል ወቅት አማራን ከኢትዮጵያ ለማስቀደም ወይም ኢትዮጵያን ለማሳነስ የሚደረግ እንቅስቃሴ አድርጎ መውሰድ ተገቢ

አይደለም፡፡ እነዚህን በትግል ወቅት እና ከድል በኋላ የሚነገሩ ወሬዎች ብለን መከፋፈል ይኖርብናል፡፡ አማራን ህልውናውን በማንኛውም ዘዴ ማስከበር ከአማራ ይቅደም ወይም ከኢትዮጵያ ትቅደም ጋር የሚያገናኘው ቀጥተኛ ነገር የለም፡፡ ድል ከተገኘ በኋላ ከሌላው ጋር ተባብረን ኢትዮጵያ ትቅደም እንበል ወይስ አማራ ይቅደም እንበል ወደሚል ንግግር ምናልባት ሊገባ ይቻል ይሆናል፡፡ ይሄ ይቅደም ወይስ ያ ይቅደም ብሎ መከራከር ግን አሁን በትግል ጊዜ የሌለ እና ሊኖር የማይችል አጀንዳ ነው፡፡

አማራ ይቅደም ብሎ መታገል ከኢትዮጵያ ትቅደም ጋር በተጻራሪነት የሚያቆመው ነገር የለም፡፡ ሲጀመር አማራ አማራነቱን ያነሳው ከኢትዮጵያዊነት ለመሸፈት አስቦ አይደለም፡፡ በሌላ አነጋገር አማራነት ጸረ ኢትዮጵያዊነት ሸፍትነት አይደለም፡፡ ኢትዮጵያን ለማጥፋት ወይም ኢትዮጵያን በመቃረን አይደለም አማራነት እየተካሄደ ያለው፡፡ የትግሬና ኦሮሞ ብሄረተኞች እንዳደረጉት አማራው ከኢትዮጵያ ታሪክ ጋር አልተጣላም፣ የኢትዮጵያን ህልውና ጠላቱ አላደረገም፣ ኢትዮጵያ ውስጥ ያሉ ብሄሮችን በጠላትነት ፈርጆ አልተነሳም፣ ጠላቴ ኢትዮጵያ ናት አላለም፡፡ አማራ እያለ ያለው ኢትዮጵያ በምትባል አገር ውስጥ መኖር አለብኝ፡፡ ቅድሚያ ህልውናየ ይከበር ነው፡፡ ስለሆነም የአማራ ትግል ቅድሚያ ህልውና ነው፡፡ ቅድሚያ ህልውናን ግን በአማራ ይቅደምነት በመፈረጅ በኢትዮጵያ ትቅደምነት ላይ የተነሳ አውዳሚ ኃይል አድርጎ ማሳየት የአማራውን መሰባሰብ ለመፈታተን የሚሸረብ ሴራ ከመሆኑ ውጭ ሌላ እውነታ የሌለው ነው፡፡ ቅድሚያ ህልውናየ ማለት ቅድሚያ አማራ ማለት አይደለም፡፡ የአማራ ትግልም ይሄው ቅድሚያ ህልውና የተባለው አንድ ምርጫ ብቻ ነው ያለው፡፡ አማራ ይቅደምና ኢትዮጵያ ትቅደም የተባሉ የምርጫ ፉክክሮች የአማራን ትግል አይገልጹም፡፡ ምናልባት አማራ ይቅደም የሚባል ትግል ቢኖር መገለጫው ይሄ ነው፡፡ አማራ ከኢትዮጵያ ጥቅም አብላጫውን ይውሰድ፣ በሁሉም ነገር አማራ ፈራጅ ቀዳጅ ይሁን፣ ኢትዮጵያ ለአማራው ጥቅም ታጎብድድ የሚሉ የጥጋበኛ ጥያቄዎች ናቸው፡፡ እስካሁን እያልን የቆየነው ይሄንን ቢሆን ኖሮ ምናልባትም አማራ ይቅደም የሚለው ገለጻ ለወሬ ይበቃ ነበር፡፡

በተመሳሳይ ኢትዮጵያ ትቅደምም የአማራ ትግል አጀንዳው አይደለም፡፡ የእኛ አላማ ኢትዮጵያ እንድትቀድም ወይም እንዳትቀድም አይደለም፡፡ ይሄ አጀንዳ ራሱ ድህረ ትግል ጊዜ ላይ የሚነሳ ነው፡፡ አሁን ዋና ትኩረት አይደለም፡፡ ኢትዮጵያ ትቅደም በሚል መስመር ነው የምታገለው ማለት የአማራ ትግል አይደለም፡፡ የኢትዮጵያ ትግል ነው፡፡ የአንድ ብሄር አጀንዳ ይዞ ኢትዮጵያ ትቅደም ማለት የማያስኬድ ነገር ነው፡፡ ኢትዮጵያ ትቅደም ማለት በትግል ወቅት ሁሉንም ብሄሮች እና ፍላጎቶቻቸውን ያማከለ የትግል አቅጣጫ ያስፈልገዋል፡፡ ኢትዮጵያ ትቅደም ብሎ በጎን የብሄር ጥያቄ ማንሳት አብረው አይሄዱም፡፡ መንታ ልብ ይዘን ልንታገል አንችልም፡፡ ለኢትዮጵያ ነው የምታገለው፣ ትግሌንም የማደርገው በአማራ ማእቀፍ ውስጥ ነው የሚለው አካሄድ የአማራን ትግል የህልውና መሆኑን ዘንግቶ ወደነጻነት ጥያቄ እንደማውረድ ይቆጠራል፡፡ አማራ ለራሱ ፈተና በገባበት በዚህ አስቸጋሪ ወቅት በኢትዮጵያ ትቅደምነት ነው የምታገለው ማለት ራስ ሳይጠና ጉተና አይነት ነገር ነው፡፡ የአማራነት ትግል ቅድሚያ ህልውና ትግል ነው፡፡

አማራ ይቅደም ወይም ኢትዮጵያ ትቅደም ከአማራ ህልውና ትግል ጋር የማይገናኙ እና በትግል ወቅት ሊነገሩ የማይገባቸው የድህረ ድል ዲስኩሮች ናቸው፡፡

ታሪክ፤
እንደ ችግርም እንደ መፍትሄም

ታሪክ ካጣላህ ታሪክ ያስታርቅሀል፡፡ ከትክክለኛው ታሪካዊ ሀቅ ተነስተህ ብትጣላ ትክክለኛ መፍትሄ ይገኛል፡፡ ታሪክን ለጠብ እንዲያመችህ አጣመህ ብትጣላ ግን እርቅም ፍትህም አታገኝም፡፡ ተቃራኒህ ካንተ ጋር ከመታረቁ በፊት መጀመሪያ ታሪክ ራሱ ፍትህ እንዲያገኝ ይታገላልና፡፡ ታሪክን በድለህ ብትነሳ ተቃራኒህ መጀመሪያ ታሪክ ፍትህ እንዲያገኝ ይታገላል፡፡ ታሪክ ላይ በደል ፈጽመህ ለራስህ ፍትህ ልታገኝ አትችልም፡፡ ታሪክ ላይ ያደረስከውን በደል ስታነሳ እና ሸፍጠኝነትን ስታቆም ያን ጊዜ ከተቃራኒህ ጋር እኩል ትነጋገራለህ፡፡ ከእኩል ታሪካዊ መደብ ላይ ተነስተህ መነጋገር ቀላል ነው፤ ከተዛነፈ የታሪክ መደብ ላይ ግን እኩል ቆሞ መነጋገር አይቻልም፡፡ መጀመሪያ መቆሚያ መደቡ እስኪስተካካል ድረስ ሌላ ትግል ያስፈልጋል፡፡ ታሪክ ላይ ሸፍጥ በመስራትህ ትግሉን ሁለት እርከን ታደርገዋለህ ማለት ነው፡፡ አንድ እርከን መሆን ሲገባው፡፡

ለማስታወስ ያህል የኢትዮጵያ ዋነኛው ችግር ታሪክ ላይ የሚመሰረተው የተዛባ የፖለቲካ አስተሳሰብ መሆኑን ነው፡፡ ላለፈው አንድ ምእት ዓመት ሊሞላ ትንሽ በቀረው ዘመን ሁሉ ታሪክ የኢትዮጵያን እጣ ፋንታ ሲወስን፤ ብሎም እንደ አማራ ላለው ህዝብ ከባድ ችግር ፈጥሮ ቆይቷል፡፡ በእርግጥ የብዙዎች ችግሮች መነሻ ታሪክ ራሱ አይደለም፡፡ የብዙ ፖለቲካዊ አስተሳሰቦችና ድርጊቶች መነሻቸው ታሪክ ይሁን እንጅ ታሪክ እጁን ተጠምዝዞ ለፖለቲካዊ ግብ ሲውል ይስተዋላል፡፡ እያንዳንዱ የፖለቲካ አስተሳሰብም ሆነ ቡድን ታሪክ ላይ በመመስረት ነገር ግን የተለያየ ትርጉም በመስጠትና እውነተኛውን የታሪክ ይዘት በማዛባት ብዙ ውዥንብር ሲፈጥር ቆይቷል፡፡ የኢትዮጵያ የመከራ ምንጭ ታሪክ ላይ የሚደረገው ሸፍጥ እንደሆነው ሁሉ መፍትሄውም እሱ ነው የሚሆነው፡፡ በታሪክ ስም የሚሰራውን ፖለቲካዊ ሸፍጥ ማክሸፍ የተቻለ እንደሆነ ትክክለኛው አንድነት ሊመጣ ይችላል፡፡ አሁን ባለው ነባራዊ ሁኔታ ግን እያንዳንዱ ድርጅትም ሆነ ቡድን ታሪክን እያዛባና እያጣመመ የሚጠቀምበት የየራሱን አጀንዳ እስካገዘለት ብቻ ነው፡፡ ስለሆነም የተለያዩት ቡድኖች ታሪክን እንደምንጭ ይጥቀሱ እንጅ ለታሪክ ትክክለኛ ምልከታ የላቸውም፡፡ ሁሉም የጥቅም አጀንዳየን ያስከብርልኛል የሚለውን የታሪክ ክፍል ብቻ ነው እየቀነጣጠበ ይዞ የሚሮጠው፡፡ እነዚህ በኢትዮጵያ ውስጥ ችግር ፈጣሪ ጠባብ የብሄር ልቃንን ከህዝብ መነጠል የሚቻለው እውነተኛውን ታሪክ በአደባባይ ዓለምንም ፍርሀት በማስተማር ነው፡፡ ህዝብ ታሪኩን ባለማወቁ መጠን እነዚህ ጠባብ ብሄረተኛ ሊቃን የህዝቡን አለማወቅ እንደ መልካም አጋጣሚ በመቁጠር ለጠባብ አላማቸው ሊያሰልፉት ይችላሉ፤ አሰልፈውትማል፡፡ በተለይም በአማራው ወገን ያሉ ታሪክን እየመረመሩ በተገኘው አጋጣሚ ሁሉ ለህዝብ ማሰራጨት አለባቸው፡፡ አባቶቻችን ለአገር አንድነት አይበጅም በሚል ብሂል ብዙ ታሪኮችን ደብቀው በመያዛቸው ነው ከታሪክ መማር አቅቶን ትናንት ደጋግመው የህልውና ስጋት ሆነውብን በነበሩ አካላት

ተመልሰን የወደቅነው፡፡ ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ግን አማራው ትክክለኛው ታሪኩ ላይ በማተኮር በአንድ ወገን የጠባብ ብሄረተኛ ሊቃንን አጀንዳ ማክሸፍ ይጠበቅበታል፤ በሌላ ወገን ደግሞ ከእንግዲህ የሚመጣው ትውልድ እኛ የገጠመንን ፈተና እንዳይጋፈጥ የታሪክ አዙሪቱ በደንብ ተነግሮት ራሱን መቻም ቢሆን አዘጋጅቶ እንዲቀመጥ ማድረግ ያሻል፡፡

ታሪክን ጠቅሰን ችግር የምንፈጥር ወይም መፍትሄ የምንሻ ከሆነ ራሱ ታሪክ የጀመረበት ቦታና ጊዜ ላይ መጀመር ግዴታ ይሆናል፡፡ ማንም የሚመቸውን መቸት (መቸና የት) ብቻ መነሻ ሊያደርግ አይችልም፡፡ ታሪክን እንደ አመችነቱ ለየራሳችን ፍላጎት ማዋል አንችልም፡፡ እንደዛ ከሆነ ዘላቂ ሰላም ሳይሆን የአሸናፊ ህግ ብቻ ነው የሚገዛን፡፡ ላለመሸናነፍና ዘላቂ ስምምነት ለመፍጠር ታሪክን ራሱ የጀመረበትን መቸት መነሻ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ ታሪክን የፊጥኝ አስሮ ለራስ ጥቅም ብቻ ማዋል እና ሌላውን ለመጉዳት መሞከር አይቻልም፡፡ እና አማራውን በታሪክ መክሰስ ይሉሽን ባልሰማሽ ገበያ ባልወጣሽ ነው፡፡ ስለታሪክ ስንነጋገር ራሱ ታሪክ የጀመረበት መቸት ላይ ሆነን ነው፡፡ ለምሳሌ አንዱ ለራሱ ጥቅም ሲል አጼ ምኒልክን ብቻ መነሻ አድርጎ ከዛ በፊት የነበረው ሁሉ እንዲሰረዝለት ይፈልጋል፡፡ አንዱ ደግሞ ከልብነ ድንግል ጀምሮ እንዲታይለት ይፈልጋል፡፡ ሌላው አጼ ቴዎድሮስ ላይ እንዲጀመርለት ይፈልጋል፡፡ እዚህ ላይ የዚህም፣ የዛም፣ የእኔም ፍላጎት ወደዛ መጣል ይገባቸዋል፡፡ ምኞቶቻችንን ወደሁዋላ ብለን እውነተኛው ታሪካዊ ክስተት ወደ ጀመረበት መቸት እንሄድና በዛ እንዳኛለን፡፡ እውነተኛው ፍትህ ያን ጊዜ ይመጣል፡፡ ያም እውነተኛ ፍትህ ለዘላለም የጸና እና ዳግም ብጥብጥ የማይፈጥር ይሆናል፡፡ የአዙሪት መውጫውም መንገድ ይሄ ብቻ ነው፡፡

አሁን እንደሚታየው ግን የኦሮሞ ብሄረተኞችና መሰሎቻቸው ወደ ኢትዮጵያ የገቡበትን፣ ሲገቡ የፈጸሙትን የዘር ማጥፋትና ነገድ መዋጥ ታሪካዊ ጥፋት እንዲነሳባቸው አይፈልጉም፡፡ ሁልጊዜም በአጼ ምኒልክ መወረርን የታሪካቸው መነሻ ስለሚያደርጉ ከምኒልክ በፊት ያለውን ታሪክ እንደ ነበረ እንኳ እውቅና መስጠት አይፈልጉም፡፡ መብትና ፍላጎታቸውን ማሳካት የሚሹትም በዚሁ እነሱ በተለሙት የታሪክ መቸት ብቻ ነው፡፡ ከአጼ ምኒልክ በፊት ወደነበረው ታሪክ መለስ ብንል እነሱ እንደሚከስሩበት እና ሸፍጠኛ ፖለቲካዊ አጀንዳቸው ውድቅ እንደሚሆን ያውቃሉ፡፡ ስለሆነም በጩኸት የራሳቸውን መነሻ ሁሉም እንዲቀበል ይወተውታሉ፡፡ በዚህም ሸፍጠኛ አካሄድ አጼ ምኒልክን መነሻ በማድረግ አማራውን ይከሳሉ፡፡ አማራ በድሎናል ብለው የሚሰብኩት መሰረተ ቢስ ስብከትም በተወሰነ ደረጃ መልክ ሊይዝላቸው የሚችለው በዚህ መንገድ ብቻ ስለሆነ ነው፡፡

በማያሻማ መልኩ የኢትዮጵያ ችግር የሚፈታው የኦሮሞ ታሪክ ኦሮሞ ወደ መሀል ኢትዮጵያ አገሩን ሁሉ እያወደመ ከገባበት 16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ ተቆጥሮ ያደረሰው ጥፋት ሁሉ ተዘርዝሮ ታውቆ ነው፡፡ የአማራውም ሁኔታ መታየት ያለበት ኦሮሞ ወደ አማራ ግዛት ገብቶ ከተገናኙበት ጊዜ ጀምሮ ያለው ሁኔታ ተጠንቶ እና ተገምግሞ ነው፡፡ እነሱ በአጼ ምኒልክ ተደረገ የሚሉትን በሀቀኛ ማስረጃ አስደግፈው ማቅረብ ይጠበቅባቸዋል፡፡ አማራውም ከ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ በኦሮሞ ወረራ የደረሰበትን ሁሉ በሀቀኛ ታሪካዊ ማስረጃ ዘርዝሮ አስደግፎ ማቅረብ ይኖርበታል፡

፡ በዚህ ሀቀኛ ታሪካዊ ንግግር ላይ ሁለቱ ወገኖች የሚወክሏቸው ምሁራን ወይም ድርጅቶች በጋራ ሊያጠኑ እና ውጤቱን ሊመረምሩ ይችላሉ፡፡ በሀቀኛ ታሪካዊ ማስረጃ ላይ ተመስርቶ የሚደረገው ይህ ድርጊት የኢትዮጵያን የወደፊት እጣ ፋንታ የሚወስን ይሆናል፡፡ የዚህ ስራ ውጤት በህዝብ ዘንድ ተቀባይነት አግኝቶ ሁሉም ወደ እውነተኛው ነገር መጥቶ መነጋገር የሚቻል ከሆነ የኢትዮጵያ ፍጹማዊ አንድነት እውን ይሆናል፡፡ እንደ ከዚህ ቀደሙ መወነጃጀል የበዛበትም መንገድ ይቆምና በሀቀኛ ነገር ላይ ተመስርቶ ያለፈውን ለታሪክ ትቶ የወደፊቱን የጋራ ታሪክ በአንድነት ለመስራት ስምምነት ላይ ያደርሳል፡፡ ያም ስምምነት መፈራራትን፣ መወነጃጀልን፣ እና መጠራጠርን አስወግዶ መተማመንን ያመጣል፡፡ በዚህ የታሪክ ምርመራ ታዲያ አላማው አንዱን አሸናፊ ሌላውን ተሸናፊ ለማድረግ እና የታሪክ ጥፋተኝነት እንዲሰማው ለማድረግ ያለመ መሆን አይጠበቅበትም፡፡ በእርግጥ የደረሰው ጉዳት ሁሉ ተመርምሮ በሰነድ መልክ ይቀርባል፡፡ ያ ግን ለመማሪያ እና የወደፊቱን ለማቀድ እንጅ ለመነታረኪያ እና ሌላ ዙር የበደሎች ሰንሰለት ለመፍጠር መሆን የለበትም፡፡ ይሄው ሀቅ አብሮ የማያኗኑርም ከሆነ በሀቀኛው ሰነድ ላይ ተመስርቶ የሚሆነውን ማድረግ ይመጣል፡፡ ከዛ ውጭ ግን እንደበፊቱ ታሪክን እየሸፋፈኑ በቁልምጫና በማባበል አገር እንደማይገነባ ታይቷል፡፡ ማባበልና ማለባበስ ጥፋተኛ የሆነውን እንደ ኦሮሞ ያለውን ሊቅ ሁሉ ትክክለኛ በደል እንደተፈጸመበት እንዲቆጥር አደረገው እንጅ ሌላ የፈየደው ነገር የለም፡፡

እስካሁን በምናውቀው ታሪካዊ ማስረጃ እጅግ ዘግናኝ በደል የደረሰበት አማራው ሆኖ ሳለ ለአንድ አገር በሚል ብቻ በመታገሱ፣ በማባበሉ እና የደረሰበትን በደል ሁሉ በማለባበሱ ራሱ እንደበደለኛ ተቆጠረ እንጅ የተናገረውን ያዳመጠ አንድስ እንኳ የለም፡፡ ይሄን መሰል ሁኔታ በአማራና በኦሮሞ ብቻ ሳይሆን በአማራና በትግሬ መካከልም የነበረ ነው፡፡ አማራ በትግሬ ላይ ያደረሰው በደል የለም፣ ነገር ግን ተፈጥሮ ያመጣባቸውን ችግር ሁሉ አማራ ላይ ከማላከክ ወደኋላ አላሉም፡፡ እንደገና በታሪክ አማራው በትግሬ ተደጋጋሚ በደል እና ክህደት ቢፈጸምበትም ቅሉ ያንን በደል ለልጆቹ አላስተማረም፡፡ ይልቅም ከታሪክ በጎ በጎውን ብቻ ነው ያስተማረው፡፡ ትግሬዎች ግን የአማራን ጥላቻ ከድሮ ጀምሮ ለልጆቻቸው ሲያስጠኑ ነው የኖሩት፡፡

ከላይ የተቀመጠው ሀተታ እንዳለ ሆኖ አማራው ታሪክ ላይ ግልጽ አቋም መውሰድ ይጠበቅበታል፡፡ ታሪካችን ክፉም በጎም የኛ ከሆነ የኛ ነው፤ አንድነትን ለመጠጋገን ሲባል ታሪክን ማካፈልም መርሳትም ሆነ እምቢ ያለውን ወገን ለማስደሰት በሚል ሂሳብ ማቆላመጫ ማድረግ ተገቢ አይደለም፡፡ በታሪክ ያደረግነው፣ የሆነብን እና ያመለጠን አጋጣሚ ሁሉ የእኛ ነው፡፡ ለምሳሌ አማራ ለኢትዮጵያ ወታደር ህዝብ ነው፡፡ በዚህም ባህርይው ለዓለም ጥቁር ህዝብ አንጸባራቂ ድል አስመዝግቧል፡፡ ነጭን በማሸነፍ የጥቁርን እኩል ሰውነት አስመስክሯል፡፡ ታሪኩን በመጠበቅ ኢትዮጵያን ታሪክ ያላት አገር አድርጓል፡፡ የጽህፈት ስልጣኔን በማስፋፋት ኢትዮጵያ ዓለም ላይ በራሳቸው ፊደል ከሚጽፉ ውስን አገሮች አንዷ እንድትሆን አድርጓል፡፡ የአማራ የሆነን ሁሉ በግልጽ ደፍረን የአማራ ነው እንበል፡፡ ያልሆነውንም እንዲሁ፡፡ ለመወደድ ብለን ክፉውንም ሆነ በጎውን "የእናንተም እኮ ነው" ማለት እናቁም፡፡ ክፉም ነገር ካለን የራሳችን ነው፡፡ በጎም ነገራችን የራሳችን ብቻ ነው፡፡ ታሪክ እውነት ስለሆነ በውሸት ማናቸውንም ታሪካችንን

ለማንም ማካፈል የለብንም፡፡ በዋጋ የገዛነውን ታሪክ በነጻ አናድል፡፡ ሊያውም "ያንተም ድርሻ አለበት" ስንለው ለሚያላግጥብን ሁሉ፡፡ በታሪክ ያልነበረውን ሁላ "ነበርክ እኮ" እያልን ስናቆላምጥ ነው የኖርነው፡፡ ያልነበረ፤ አልነበረም፡፡ የኛ የሆነ ሁሉ የኛ ብቻ ነው፡ ፡ ማንም ተገለልኩ ብሎ ቢከፋው የእኛ ጉዳይ ሊሆን አይገባውም፡፡ የአማራ ታሪክ የሌላው የሚሆነው በዜግነታችን በምንጋራበት የአንዲት አገር ዜጎች የጋራ ታሪክ መሆን ሲኖርበት ብቻ ነው፡፡ ከዛ ውጭ ግን የአማራ የሆነው ሁሉ የአማራ መሆኑ ነውር የለውም፡ ፡

ምዕራፍ ዘጠኝ

የአማራነት እንቅስቃሴ ውዴታ ወይንስ ግዴታ?

የተማረ አእምሮ ነገሮችን አገናኝቶ በትክክለኛ መነጽር ገምግሞ እውነታውን ማስቀመጥ ይችላል፡፡ የበሰለ አእምሮ የነገሮችን የአሁንነት ቀርጽና ይዘታቸውን ተንትኖ ዝንባሌያቸውን ሳይቀር ይረዳል፡፡ ዛይና ቶማስ በ2000 እ.ኤ.አ የወቅቱን አዝማሚያ አይቶ የአማራውን ዝንባሌ ያስቀመጠበት መንገድ ለዚህ ምሳሌ ነው፡፡ እንደ ዛይና ትንበያ በተግባር ሲታይ አማራው ዳር እስከ ዳር በመንቀሳቀስ አንድ ላይ መቆም ከቻለ አሁን በትግሬ የበላይነት የምትመራዋን ኢትዮጵያ የራሱን መብትና ጥቅም የምታስከብር አገር ሊያደርጋት ይችላል፡፡[520] ሃይሉም፣ አቅሙም፣ ክህሎቱም፣ መክሊቱም፣ ከብዛቱ ጋር ተደማምረው ከዚህም በላይ ለማድረግ ያስችሉታልና ነው። ዛይና ቶማስ ጉዳዩን በጥልቀት መርምሮ እና አጥንቶ ይህንን ትንበያ ያዘጋጀው በ1997-1998 እ.ኤ.አ በተሰበሰበ መረጃ ነው፡፡ ይሄም ጥናት የአማራው መከፋትና መገፋት ህዝባዊ ማእበል አስነስቶ ወደየት አቅጣጫ ሊሄድ እንደሚችል ለመገመት ነበር፡፡[521] አማራውን ለዚህ የኢትዮጵያ መጻኢ ፖለቲካዊ ሁኔታ የመረጠበትንም ሁኔታ ሲያስረዳ አማራው በታሪክ የነበረውን ተጽእኖ ግምት ውስጥ በማስገባት፣ አሁን ያለውን የህዝብ ብዛት እና ጀግንነት በተጨማሪም በተለያዩ አካባቢዎች የታዘባቸውን አማራዊ የእንቅስቃሴዎች ሙከራዎችን በማጤን ነበር፡፡[522] ድንገተኛ ወይም በመጠኑ የሚጠበቁ ለውጦች፤ ማለትም በሌላ ክልሎች የመገፋት አጋጣሚ አማራውን በቀላሉ ወደ ንቅናቄ ሊከተው ይችላል፡፡ ሌላ ክልሎች ላይ የሚካድ የመገንጠልና ራስገዝነት አጀንዳ አማራውን ወዲያው አበሳጭቶ ሊያነቃንቅ የሚችል ወላፈን ነው፡፡[523] በርግጥ የዛይና ቶማስ ጥናት እውነትነቱ ብዙም ሳይቆይ ተረጋግጦአል። የጎንደርና የጎጃም አማራ በቃኝ ብሎ ባዶ እጁን በተነሳ ማግስት ህወሃት የሚይዘውን የሚጨብጠውን አጥቶ ለአደጋ ጊዜ አዋጅ ተዳርጓል። በጠቅላላው ከጥር 2007 ዓ. ም ወዲህ አማራ በአጭር ጊዜ ተነሳስቶ አሥጨናቂ ማእበል መፍጠሩ በእርግጥም የአማራ መገፋት እውነት፣ አነሳሱም ጫና ፈጣሪ ነበር--እንደ ዛይና ትንበያዊ ትንተና፡፡

በመሆኑም የአማራነት እንቅስቃሴና ትግል ወሳኝ ሆኖ እናገኘዋለን። የጨዋታ ቀያሪነት (game changer) ሃይል አለውና። ይህንንም በተግባር አይተነዋል። ከወልቃይት የተነሳው እሳት የምኒልክ ቤተ መንግስት ውስጥ የሰፈረውን ህወሃት ባያቃጥለውም ሲለበልበው እያየን ነውና። ይህ ጨዋታ ቀያሪ እንቅስቃሴ በማንነት ላይ ተጸንሶ በማንነት ላይ የተወለደ እንቅስቃሴ ነው። አባቱም እናቱም አማራነት ነው።

---

[520] Szayna, Thomas S.(Editor), 2000. "The Ethiopian Prospective Case." *Identifying Potential Ethnic Conflict: Application of a Process Model, 193-237.* Santa Monica: RAND.
[521] Szayna, Thomas S.(Editor), 2000, p. 193.
[522] Szayna, Thomas S.(Editor), 2000, p.194.
[523] Szayna, Thomas S.(Editor), 2000, p. 209.

የማንነት ማለት ደግሞ አማራነትን የማስከበር፣ በአማራነት የመሰባሰብ፣ በአማራነት እንደ አንድ ቤተሰብ ተሰባስቦ በግራም በቀኝም ከተደገሰለት የጥፋት ድግስ ለመዳን መታገል ማለት ሲሆን የአማራነትን የስሜት ትስስር በስጋም በነፍስም ያመለክታል፡፡ የአማራነት እንቅስቃሴ በአማራ መካከል ፍቅር፣ መከባበር እና አንዱ ለአንዱ ዘብ መቆምን ያመጣል፡ ፡ አዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ አንዱ አማራ ለሁሉም አማራ፡ ሁሉም አማራ ለአንዱ አማራ የተባለውን የአላማ ትስስር ማምጣት እና በዛው መመራት ማለት ነው፡፡ የአማራነት እንቅስቃሴ ከማይጨበጠው የአንድነት ፍቅር ወጥቶ ለሚጨበጠውና ለሚዳሰሰው የአማራ ህዝብ መኖር ማለት ነው፡፡ አማራነት አማራን መውደድ፣ ለአማራ መኖር፣ ለአማራ ማሰብ፣ እንደ አማራ ማሰብና መኖር፣ ለአማራ መታገል፣ ለአማራ መሞት ማለት ነው፡፡ ይህንን ነው እንግዲህ ንጹህ አማራዊ-- ያልተበረዘና ያልተከለሰ ብሄረተኝነት የምንለው። አንድ አማራ ለሁሉም አማራ፤ ሁሉም አማራ ለአንዱ አማራ።

ስለ ማንነትና ብሄረተኝነት ሲነሳ በአምሮአችን ከመቅጽበት የሚመላለሰው ሃሳብ አክራሪነት እና አስከፊ ግጭት ነው፡፡ ምንም እንኳ ሁኔታው ሰላማዊ ቢሆንም ብዙ ሰው የማንነት ወይም የብሄረተኝነት ፖለቲካን ከአለመረጋጋት፣ ከኢ-ተተንባይነት እና ክርር ያለ የማንነት ልክፍት ጋር ያያይዙታል፡፡ በርግጥ እንደዚህ ቢታሰብ አይፈረድም። እስከዛሬ ድረስ በሃገራችን የናኙት ጠባብና ትምክህተኛ የትግሬና የኦሮሞ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴዎች መገለጫቸው እጅግ አደገኛ የሆነ ጥላቻና ዘር ጭፍጨፋ እንደሆነ ታይቷል። በአማራ ላይ የደረሰው ጉዳትም ምንጩ ይሄው የጥላቻ ብሄረተኝነት ነው። እራስን ማዳን በሚል መሬ ሃሳብ ላይ የተወለደው የአማራ ብሄረተኝነት ምክንያቱም ይሄው የትግሬና የኦሮሞ የጥላቻው ብሄረተኝነት ነው። እነርሱ አማራን ለማጥፋት፡ አማራ ደግሞ ተሰባስቦ ጥቃቱን በመመከት ላለመጥፋት። የነሱ የማጥፋት፤ የኛ የማዳን።

አንቶኒ ስሚዝ እንደተናረው ብሄረተኛነትን የሚያወግዙት የሚረሱት አንድ ሀቅ አለ፤ እሱም፡- ዛሬ የምናያቸው ብዙ ዘመናዊ አገራት የተፈጠሩት ቀደም ብለው ከነበሩ ብሄሮች መሰረት ላይ መሆኑን፡፡ እናም ብዙ ብሄረተኛ እንቅስቃሴዎች ቀደም ብሎ ከነበረው ብሄር የሚጋሩት ትዝታዊ ትውፊት፣ የእኔነት ስሜት፣ ታሪክና ትውፊት፣ እሴትና ምልክት እና ሀብተ-ብሄር (ቫልዩስ) አሏቸው፡፡ የአማራንም በዚህ መነጽር ስናየው አቢሲኒያ የሚባለው አገር ቀደም ብሎ ከነበረው የአማራ ብሄር ሀብተ-ብሄርና ወዘተ ላይ የተመሰረተ በመሆኑ በትክክል ይገልጸዋል፡፡ ብሄረተኛነት እንዲሁ የባህል ፍጥረት ማለትም ኢንጂኔሮች ወይም ሸፎች የሚፈጥሩት አድርጎ ማሰብ በራሱ መሰረታዊ ስህተት አለው፡፡ ይሄ እይታ የሊቃንን አቅም በማጋነን የተጠመደ ነገር ግን ብሄሮች እንዴት ለአንድ የባህል ቅርሳቸው ራሳቸውን እስከሞት ድረስ አሳልፈው እንደሚሰጡ አያብራራም፤ ስለሆነም ተቀባይነት የለውም፡፡[524] አንቶኒ ስሚዝ ብሄረተኛነትን እንዲህ ቃል በቃ ይተረጉመዋል፡፡

---

[524] Smith, Anthony D. 1996, p. 446-447. Culture, Community and Territory: The Politics of Ethnicity and Nationalism. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), 72,3, *Ethnicity and International Relations,* 445-458

> በዚህ ትርጉም ውስጥ የብሄረተኝነት መነሻው ዘውጌ ሲሆን ዘውጌ ስም ያለው የሰዎች ስብስብ፣ ያ ስብስብ ደግሞ አንድ ቅድመ ትውልድ ያለው፣ የጋራ ትውስታ ያለው፣ የጋራ ባህል ያለው፣ ይሄም የጋራ የሆነ ነገር ሁሉ ውስን ከሆነ ቦታ ጋር የተያያዘ እና ህዝቡም ትስስር ያለው ነው፡፡ ብሄር ማለት ደግሞ ይሄ ስም ያለው ህዝብ የጋራ መሬት ሲኖረው፣ አንድ አይነት ታሪክና ትውፊት ትውስታ ሲኖረው፣ ህዝቡ ብዛት ሲኖረው፣ የህዝብ ባህል ሲኖረው፣ የጋራ ኢኮኖሚ እና የጋራ ህግ፡ መብትና ግዴታ ሲኖረው ነው፡፡ ብሄረተኝነት ማለት ደግሞ ርዕዮት አለማዊ እንቅስቃሴ ሲሆን አላማውም ራስ ገዝነትን ለማግኘትና ለመጠበቅ፣ አንድነትንና ማንነትን ለማጠናከር የሚደረግ ሂደት ነው፡፡ ይሄን ርዕዮት አለማዊ እርምጃ የሚያካሂዱትም ያለ ወይም ሊኖር የሚችል ገቢራዊ ግዛት አካላት ናቸው፡፡[525]

በአንቶኒ ስሚዝ እይታ የአማራን ሁኔታ እንመልከት፡፡ አማራ ዘውጌነት አለው፡፡ እንደ ዘውጌነቱ አማራ የጋራ ትውስታ አለው፣ አንድ ቅድመ-ትውልድ ሀረግ አለው፣ የጋራ ባህልና የጋራ ግዛት አለው፣ እንደሁም እርስ በእርስ ትስስር አለው፡፡ ከዚህ የአማራ ዘውጌነት የሚመነጨው ብሄር የሚለው ነው፡፡ በብሄርነቱም የጋራ ቦታ፣ የጋራ ታሪክና ትውፊት፣ የጋራ ኢኮኖሚ፣ ብዙ ህዝብ፣ የህዝብ ባህል፣ አንድ አይነት አስተዳደራዊና የህግ ልማድ አለው፡፡ የአማራ ብሄር በአጠቃላይ በአማራ ምድር የሚኖር እና ከምድሩ ውጭ የሚኖር ህዝብን ያጠቃልላል፡፡ ስለዚህ ከዚህ አስተሳሰብ የሚመነጨው የአማራ ብሄረተኝነት ይከተላል፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት አላማው ይሄንን የራሱ አንድ የሆነ ታሪክ፣ መኖሪያ፣ ባህልና ልማድ ያለው ህዝብ ለአንድ አላማ በርዕዮት ዓለም አቅጣጫ ማስማራት ነው፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት ርዕዮት ዓለም አቅጣጫም አላማው የአማራን ህዝብ አንድ ላይ አሰባስቦ የራሱ ፖለቲካዊ ተክለ ሰብእና እንዲኖረው በማድረግ፣ ራሱን በነጻነት የሚስተዳድርበትን እድል ለመፍጠር በጠንካራ ማንነቱ እና አንድነቱ ዙሪያ የሚገነባ ነው፡፡

አንቶኒ ከላይ ካስቀመጠው ትርጉም በመነሳት እነዚህ ቁም ነገሮች ይሰደራሉ፡፡ ይሄውም 1) ብዙ ብሄሮች ዘመናዊ ናቸው፤ ስለሆነም ብሄረተኝነት ርዕዮት ዓለምም ንቅናቄም ነው፤ 2) ብሄሮች በየትኛውም ታሪክ ነበሩ፤ ስለሆነም ዘመን ተሻጋሪ ናቸው፤ 3) ብዙ ብሄሮች የተፈጠሩት ቀድሞ ይኖር በነበረ ጠንካራ ብሄር ዙሪያ ነው፤ ስለሆነም ይሄው ሞዴል (ምሳሌ) አሁንም ተጽእኖ ፈጣሪ ሆኖ ቀጥሏል፡፡ 4) ወደ ብሄርነት ለማደግ እየሞከሩ ያሉ ዘውጌዎች ጠንካራ ማእከላዊ ብሄር በማይኖራቸው ሰአት ብሄራዊ ንቃትን የማምጣትና ትስስርን የመፍጠር ፈተና ይገጥማቸዋል፡፡[526] ይሄ *ፍሬምወርክ (ንድፈ-መጠቆም)* የአማራውን ጉዳይ በትክክል ይገልጸዋል፡፡ አማራው አማራ የተባለ ጠንካራ ብሄር አለው፤ ጥንትም ነበረው፣ በዚህ ብሄር ማንነት፡ አንድነትና ጥንካሬ ዙሪያ ነው ራሱ

[525] Smith, Anthony D. 1996, p. 447.
[526] Smith, Anthony D. 1996, p. 447.

የኢትዮጵያ ብሄረተኝነት ተፈጥሮ የነበረው፤ አሁንም መልሶ እንዲያቆጠቁጥ ለማድረግ ይሄው ጠንካራ ማንነት እና አንድነት ያለው ዘውጌ አማራ በቦታው አለ፡፡ ስለዚህ ከርዕዮት አለማዊ አካሄድ አንጻር በትክክል የሚሰራ መሰመር ላይ ነን ማለት ነው፡፡ አላማችን እራሰን በመከላከልና በወረራ የተነጠቅነውን እርስት እንዲሁም ባህላዊ ማንነት ተሰባሰበን በመታገል ማሰመለስ እንጅ ሌሎችን ለመደፈጠጥ ወይንም የሌሎችን ለመቀማት እስካልሆነ ድረስ መሰመራችን የወጼታ መስመር ብቻ ሳይሆን የግጼታም ጭምር ነው። ካልሆነ ህልውናችንም ደብዛችንም ለምልክት እንዳይገኝ ሆኖ ይጠፋልና። አባቶቻችን የዛሬ ስድስት መቶ ዓመት የመንግስታቸው መናገሻ አድረገው በሰየሚት የረር (አዲስ አበባ) እርስታችን ጭምር ትላንትና በወረራ መጥተው በሰፈሩ ህዝቦች ሳይቀር "ውጡ! ልቀቁ"! ሲባል ከመሰማት ውጭ ምን የከፋ አጋጣሚ ይኖር ይሆን? ስለማይኖርም ነው፤ አማራነት ላይ መሰረቱን የጣለ የብሄረተኝነት ቁርጠኛ ትግል ላለመጥፋታችን ዋስተና ነው ብለን መቀበል ያለብን።

አንዳንድ ሰዎች (እንደ ፕሮፍ. መስፍን ያሉት እና ተከታዮቻቸው) የአማራነትን ህልውና ሲክዱ ቆተዋል፤ ምክንያታቸውም አማራ በኢትዮጵያዊነት እንጅ በአማራነት መሰባሰብ አይችልም የሚል ነው፡፡ የዚህም ውስጠ ወይራ አማራ ብሄረተኝነትን ሊገነባ አይችልም የሚል ነው፡፡ በዚህም ደንቋራ አስተሳሰብ ለተወሰነ ጊዜ ወገናችንን አዘናግተዋል፡፡ ይሁንና እውነታው ከእነሱ አስተሳሰብ በተቃራኒው ነው፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት ቀድሞም የነበረ፣ አሁንም ያለ ነው፡፡ በታሪክም አሁን ከመኖር አልፎ ብሄረተኛነት ለመገንባት እንደ አማራ ምቹ ታሪካዊ. መሬታዊ፣ ባህላዊ እና ማንነታዊ ህዝብ የለም፡፡ ቀድሞም የራሱን ማንነት ወይም ብሄረተኛነት ገንብቶ ሲያበቃ ነው ያንን የራሱን ብሄረተኛ ማንነት ኢትዮጵያን ለመፍጠር የተጠቀመበት፡፡ ባጭሩ ከራሱ ተርፎት ለኢትዮጵያ ያበደረ ህዝብ ነው፡፡ በርግጥ በሂደቱ በኢትዮጵያ ብሄረተኛነት ላይ በመተማመን የአማራ ብሄረተኝነቱን ጥላ ጥሎበት እንደነበር ሳናስታውስ የምናልፈው ጉዳይ አይደለም።

አንቶኒ ስሚዝ ይህንን ሀሳብ በእጅጉ የሚያጠናክር አስተያየት ይሰነዝራል፡፡ እንደ አንቶኒ አባባል የምርጥ ህዝብነት ትውፊት ብሄረተኝነትን ከሚፈጥሩና ከሚያጠናክሩ ነገሮች አንዱ እንደሆነ ይገልጻል፡፡ ይሄ ምርጥ ህዝብነት ለሌሎች የመድረስ ቅዱስ ልእኩነት ስሜትም አለው፡፡ የምርጥ ዘውግነት ትውፊትና አስተሳሰብ በጥንት ሱመራዊያንና ባቢሎናዊያን፣ ግብጻዊያን እና አሲሪያዊያን፣ እስራኤላዊያን እና ፐርሻዊያዊን፤ ግሪካዊያንና ሮማዊያን እንዲሁም በቻይና የሀን ስርዎ መንግስት ውስጥ ይገኛል፡፡ እነዚህ አስተሳሰቦች የራሳቸውን ዘውግና ግዛታቸውን እንዲሁም ሀብተ ብሄራቸውን የስልጣኔ እምብርት አድርጎ ማሰብ ብቻ ሳይሆን የእነሱን ባህልና ህግ ለሌላው ዝቅተኛ ጎረቤታቸው ማስተማር ይፈልጋሉ፡፡ ስለሆነም የምርጥነት አስተሳሰብ መስፋፋትን እና ማግለልን ያመለክታል፡፡ በዚህ የቃልኪዳናዊ ምርጥ ህዝብነት ውስጥ የሚገኙት አርመናዊያን፣ ጆርጇዊያን፣ አማራ፣ ግሪኮች፣ ራሽያና የአየርላንድ ካቶሊኮች፣ አፍሪካነር ካልቪኒስትስ፣ ስኮትላንዳዊያን ፐሬስባይቴሪያንስ፣ ፕሮቴስታንት አየርላንድና አሜሪካዊያን ይገኙበታል፡፡ እነዚህ ራሳቸውን እንደ አምላክ ህዝብነት የሚቆጥሩ ናቸው፡

፡ ይሄ ጥንታዊ መለኮታዊ ህዝብነት በዘመናዊው ዓለም አለማቀፋዊ እንዲሆን ሆኗል፡፡ ዋና ዋና ባህርያቱም የተወሰነ የብሄረተኝነት ርዕዮት ዓለም ሲሆን ይሄም እውነተኛ ማንነትን ማለትም ልዩ የሆነ እና ተፈጥሮአዊ የዘውጌ ባህልን የሚይዝ ነው፡፡ አገሪቷም ይሄንን ውርስ እንድትይዝ ይደረጋል፤ ወይም ተደርጓል፡፡[527]

አማራ የምርጥ ህዝብነት ወይም የአምላክ ህዝብነት ባህርይና ትውፊት ካላቸው የዓለም ህዝቦች አንዱ መሆኑን ከዚህ የአንቶኒ ትንተና እንረዳለን፡፡ ይሄም ብሄረተኛነትን ለመገንባት ምቹ ከሆኑት አጋጣሚዎች አንዱ ነው፡፡ እንዲያውም አፍሪካ ውስጥ የምርጥ ህዝብነት አስተሳሰብ እና ይሄም አስተሳሰብ በመላው ዓለም የሚታወቅለት አማራ ብቻ ነው፡፡ በዚህም ምክንያት አማራ በመላው ዓለም በሚኖሩ ጥቁር ህዝቦች ዘንድ የነጻነትና የፍትህ አርአያና ተምሳሌት ተደርጎ ይወሰዳል። በዚህም አማራ በወስጥም በውጭም ካለው ግንዛቤ አንጻር ከምድራዊው ብሄረተኝነትም አልፎ ወደ መለኮታዊ ህዝብነት ያደገ አስተሳሰብ ነው፡፡ አማራ ምድራዊ የአንድ ህዝብነት አስተሳሰብ ብቻ ሳይሆን በመለኮታዊም ዓለም የምርጥ ህዝብነት ባህልና አስተሳሰብ ያለው ህዝብ ነው፡፡ ይሄ በአሁኑ ዓለም እንኳ እስከ ሰባት ቤት ትውልድ ቆጥሮ የሚጋባ ህዝብ ኑባሬው ከብሄረተኝነትም በላይ ነው፡፡ እናም አማራን አማራ የሚያደርገው እንዲህ አይነቱ ሁለት ገጽ ማለትም መሬታዊ እና መለኮታዊ ህዝብነት አስተሳሰብና ትውፊት ነው፡፡ በዚህም አማራን ምልኡና የብቻው የሆነ ማንነት የተላበሰ፤ ሳናየው ልንመለከተው ሳንሰማው ልናዳምጠው የምንችለው ተፈጥሮአዊም ማኅበራዊም አማራዊ ማንነት ያለው ህዝብ ሆኖ እናገኘዋለን። ይህ የማይታያቸው ካሉ ችግሩ ከሚያዩበት መነጽር እንጅ ከሚታየው ግዙፍ አማራ አለመሆኑን ተረድተው አተያየታቸውን ማስተካከል ይኖርባቸዋል ማለት ነው። በአማራ ደምና አጥንት ብቻ እየጠፋች ያለችን ሃገር ለመታደግ ይቻል ይሆን? በሚል ቀቢጸ ተስፋ የአማራን ህልውና መካድ ኢትዮጵያንም መካድ ጭምር መሆኑን አለመገንዘብ የአስተሳሰባችን ዝቅጠት እና ብክለት፣ ለከተ ቢስነቱን ያሳየናል።

አንቶኒ ይቀጥላል፡፡ "የጋራ ትውስታዎች ብሄርን ለመገንባት እና የራሱን ብሄረተኝነት ለመረዳት ምንጊዜም ወሳኝ ግብአቶች ናቸው፡፡"[528] ይሄም በአንድ ወገኑ ነባራዊውን መሬት ሲመለከት፤ በሌላ ወገኑ ታሪካዊ ባድማውን ይመለከታል፡፡ ይሄም የጋራ ትዝታዊ ትውፊት ባድማዊ ይገባኛልነትን ያመለክታል፡፡ ነገሩን ወደ አማራ ስናመጣውም በትክክል ይሰራል፡፡ አንቶኒ እንደሚያስረግጠው እንዲህ ያለው የብሄረተኝነት ሂደት በብዙ አገሮች በተለያዩ ጊዜያት ተንጸባርቋል፡፡ ብዙ ጊዜ ተአምራዊና ቅዱስ ቦታዎች ጋር ይያያዛል፡፡ የአምላክ ተራሮች ተብለው የሚወሰዱትን፣ ወንዞችን ይመለከታል፡፡ ቅዱስ ስፍራዎችንም ያጠቃልላል፡፡ ከዚህም በተጨማሪ የታሪክ ምልክቶች ጀግኖች፣ ጠቢባን፣ መሪዎች፣ ሁሉ ጠቃሚ የብሄተኝነት ግብአት ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ እንዲሁም የህዝቡን ታሪክ በወሳኝነት የለወጡት የጦርነት ቦታዎችም ለዚህ

---

[527] Smith, Anthony D. 1996, p. 452-453.
[528] Smith, Anthony D. 1996, p. 453.

ጥቅም ይውላሉ፡፡ እነዚህ የጦር አውድማዎች አንድ ህዝብ ያሸነፈባቸውን ብቻ ሳይሆን የተሸነፈባቸውንም ያመለክታሉ፡፡[529]

በአንቶኒ መነጽር የአማራውን ሁኔታ ስንቃኝ የአማራን ማንነት ቅርጽ ሰጥተውት የኖሩ እና በህዝቡ ልብ ውስጥ ዘላለማዊ ህልውና ያላቸው ብዙ ግብአቶች አሉ፡፡ አባይን ከግብጽና ኢትዮጵያ አንጻር ራሱ አንቶኒ አስታውሶታል፡፡ እኛም ደግመን እናስረግጠው፡፡ ከአማራ የጋራ ትዝታ ውስጥ በረራ-ረርን (አዲስ አበባን)፣ ናዝሬትን፣ የዝዋይ ገዳማትን፣ የደብረዘይት አድባራትን፣ የሳይንት መስጊዶችን፡ አባይን (ግዮንን)፣ ጣናንና ሀይቅን (የሳይንቱን ሀይቅ) መነጠል አይቻልም፡፡ አባይ፣ ጣናና ሀይቅ የአማራ ማንነት፣ ትውፊት፣ ታሪክ እና ቅዱስነት የታወደባቸው ቦታዎች ናቸው፡፡ ስለዚህ አማራነት በእነዚህ ዙሪያ ተገንብቶ ቆይቷል፡፡ አዲሱም ትውልድ ይሄንኑ እያነሳ ነው፡፡ አማራ ያሸነፈባቸውን የወይና ደጋ ጦር ግንባር፣ አድዋን እና ወዘተን ከልቡ አይፍቅም፡፡ እነዚህ ድል በማድረግ ህልውናውን ያስቀጠለባቸው ቦታዎች ከአማራ እዝነ ህሊና የሚፋቁ አይደሉም፡፡ አማራ የሰሜን ተራራን ታሪካዊነት እና የተፈጥሮ ምልክትነት አይረሳም፡፡ ከአማራው ትውስታ አልፈው በምእራባዊን ሳይቀር የአባይ ምንጭ የጨረቃ ተራሮች እንደተባሉ ቀደም ብለን አይተናል፡፡ አማራ ግሸንን አይረሳም፡፡ በግሸን የዘውድ ስርዓትና ታሪኩ እንዲሁም ቅድስናው ታትመውበታልና፡፡ አማራ እንደዝቋላ ያሉትን ቅዱሳን ተራሮቹን አይረሳም፡፡ አማራ እንደ እነ ሸክ ሁሴን ጅብሪል፣ ቅዱስ ያሬድ፣ ሀዲስ አለማየሁ፣ እጅጋየሁ ሽባባው የመሳሰሉትን የጥበብ ቀንዲሎች ሊረሳ አይችልም፡፡ አማራ እንደ እነ ቴዎድሮስ፣ ምኒልክ፣ ጣይቱ ወደ ኋላም የመካከለኛው ዘመን ነገስታትን አይረሳም፡፡ ይህ ሁሉ ግብአት የአማራን ብሄረተኝነት ጥንት ይዞ እንደኖረው ወደ ፊትም በጋለ ሁኔታ ከአብርሆታዊነት ጋር አጣምሮ የሚቀጥልበት ነው፡፡ ስለሆነም አማራ ብሄራዊ እንቅስቃሴ ለማድረግ ከተራራ የገዘፈ መነሻ ያለው ህዝብ ነው፡፡ ለዛም ነው ለብሄረተኝነት ቅርብ ነው የምንለው፡፡

አንቶኒ በዚህ ትንታኔው አንድ መታወስ ያለበትን ነገር ሳያስቀምጥ አላለፈውም፡፡ አንቶኒ እንደሚያስገነዝበው ቅዱስ ተራራዎችና ወንዞች፣ ቤተ መቅደሶች፣ መካነ መቃሮች፣ ቅርሶችና የጦር አውድማዎች በእርግጠኝነት ታሪካዊ ባድማን፡ ድንበሩን በትክክል አያመለክቱም፡፡ እነዚህ ቦታዎች በድሮ ዘመን ድንበራቸው ይለዋወጥ ነበር፡፡ ለምሳሌ አርመንያ፣ ሩሲያ፣ ስፔን፣ ጀርመን ለዚህ ተጠቃሽ ናቸው፡፡ እንደ ጃፓን ያሉት እና አይስላንድ እንዲሁም የመጽሃፍ ኪዳን ያላቸው አይሁዶች ጥቂት ዘውጎች አገሮች ብቻ ታሪካዊ ባድማዊ ድንበራቸውን ጠብቀው ቆይተዋል፡፡[530] ዋናው ነጥብ እነዚህ ግብአት ነገሮች ብሄረተኝነትን ለማቀጣጠል እጅግ ጠቃሚ መሆናቸው ነው፡፡ በእርግጠኝነት ከዚህ እስከዚህ ብለው ድንበርን ሊያመለክቱ አይችሉም፡፡ ለምሳሌ አማራ አለማቀፍ ድል የሰራበት የአድዋ ተራራ በአማራ ምድር ውስጥ ሳይሆን በትግሬ ምድር ነው የሚገኘው፡፡ ይሁንና ከአማራ ዘላለማዊ ትውስታነቱ ሊነጠል አይችልም፡፡ የአማራ የጋራ ታሪክ ማስታወሻ ሆኖ ይቀጥላል፤ የህዝቡን ስነልቡናም በአንድ ለማስተሳሰር

[529] Smith, Anthony D. 1996, p. 452-454.
[530]Smith, Anthony D. 1996, p. 452-454.

ይጠቅማል፤ ድሮ አስተሳስሮ ድል እንዳበቃው ሁሉ በቀጣይ ለሌላ ድል ለማዘጋጀትም ይጠቅማል፡፡

በካዛኖቭ አባባል ለመደምደምም ሁሉም ብሄሮች በማንነታቸውና በአፈጣጠር ሂደት ዋና መሳሪያ በነበረው በዋናው ብሄር ስር ላይ የተመሰረተ የባህላዊ-ልሳናዊ እምብርት አላቸው ወይም ነበራቸው፡፡ አሜሪካ እንኳ አንግሎ-ሳክሶን የተባለ የበላይ ብሄር እምብርት ነበራት፡፡[531] ስለሆነም በራሱ ዙሪያ ኢትዮጵያዊ ብሄረተኝነትን መገንባት ችሎ የነበረ (ሙሉ በሙሉ ባይሳካም) ህዝብ እንዴት ራሱን ቀጥ አድርጎ አይገነባ! በተጨማሪም ብሄረተኝነት ሲባል ከአማራ አንጻር ህዝብን የሚያስተሳስር ማለት ነው፤ ከተጋረጠበት አደጋ የሚያድን ኃይል መፍጠር የሚያስችል ማለት ነው፤ የነቃና ምን እየተካሄደ እንዳለ ማወቅ የሚችል ትውልድ መፍጠር ማለት ነው፤ ለአማራ በኢትዮጵያ የሚገባውን የሚያገኝበት እና የሚጠበቅበትን የሚወጣበት ፖለቲካዊና ምጣኔ ሀብታዊ ግብ ሰንቆ መቆም ማለት ነው፤ ያጣቸውንና የተነጠቃቸውን ተዳሳሽና ምናባዊ ሀብቶቹን የሚያስመልስበት ማለት ነው፡፡ ከሁሉም በላይ ለአማራ ህልውና ራሱ ህዝቡ ዘብ እንዲቆምና ራሱን እንዲጠብቅ ማድረግ ነው፡፡

የአማራ ፖለቲካ፤ ለህብረብሄራዊያን መልስ ስለመሆኑ

የአማራውን አለማቀፍ ብሔራዊ ትግል ለመፈታተን በርካታ ወገኖች ያለ የሌለ አቅማቸውን ሲጠቀሙ ቆይተዋል፡፡ የአማራው ነጻ መውጣት የእነሱ ፖለቲካዊ አጀንዳ አዘቅት መውረድ መስሎ የሚታያቸው ወገኖች አማራው ትከሻ ላይ መውረድ ተስኗቸው፤ ይልቁንም የትግሉን አቅጣጫ ለማሳት ብዙ እየደከሙ ብቻ ሳይሆን እያዳከሙንም ይገኛሉ፡፡ "የአማራው ትግል የማንነት አይደለም፣ ይልቅም ፖለቲካዊ ነው" በማለትም የማንነት ቅልበሳ ውስጥ ይሰማራሉ፡፡ ደግሞ ብቻ ሳይሆን ተደጋግሞ መታወቅ ያለበት ሀቅ ግን የአማራ ህዝብ ትግል ጥፋቱ በማንነት ላይ የተቃጣ እንደ መሆኑ መጠን ድህነቱ የተመሰረተውም በማንነት ላይ የተመሰረተ ህልውናን በማስጠበቅ ትግል ላይ መሆኑ ነው፡፡ ይህ የህልውና ትግል የሚያጠነጥነው ደግሞ በአማራ ማንነት ዙሪያ ነው፡፡ የአማራ የማንነት ትግል ደግሞ በሂደቱ ደጋፊና አጋር ታጋይ ዘውጌ ማህበረሰባት እንደየሁኔታው ሊያስፈልጉት ይችሉ ይሆናል፡፡ እንደ ቁመት እና ወርዱም ለሌሎች በቁጥር አናሳ ለሆኑ ነገዶች ዋስትና የሚሰጥ ትግል መሆን ይጠበቅበታል። በርግጥ የአማራ ህዝብ ትግል ውስብስብ ከመሆኑ የተነሳ በአደረጃጀት ዝግ መስመርን ነው መከተል ያለበት የሚለው ጥያቄ ውስጥ መግባት የለበትም፡፡ የአማራ ህዝብ በተለዋጭ የአማራ ቤተሰብ ተብሎ ስለሚጠራ ትግሉ የአማራ ቤተሰብ ትግል ነው መሆን ያለበት፡፡ የአንድ ቤተሰብ አባላት ደግሞ በሌላው ቤተሰብ አባላት ውስጣዊ ጉዳይ ውስጥ የመሳተፍና ተጽእኖ የማሳደር መብት የላቸውም፡፡ ለምን ቢባል የአማራ ቤተሰብ ከተቀሩት ዘውጌ ማህበረሰባት ጋር

---

[531] Khazanov, Anatoly M. 1997, p. 125.

ተዳብሎ "ሲታገል" በቆየባቸው ጊዜያት በምስጢር መዝረክረክ (በሚስጢር ሽያጭም) የተነሳ ለአዳኙ ወያኔ ተላልፎ ሲሰጥ ነው የቆየው፡፡ የአማራ ቤተሰብ ከሌሎች ቤተሰቦች ጋር አብሮ ስለ አንድ አገር ፖለቲካዊና ምጣኔ ሀብታዊ አካልነትና ህልውና መምከር ያለበት ካሸነፈ በኋላ ነው እንጅ በትግል መንገድ ላይ ሆኖ አይደለም፡፡ ይህም ማለት አማራ ታግሎ ካሸነፈ በኋላም ሆነ በሂደቱ ለሌሎች ዘውጌ ማህበረሰባት ጥያቄዎች መልስ የመስጠት ወይም መልስ የማስገኘት እድል ይኖረዋል፡፡ ያ የሚሆነው ግን አማራው በዝግ ቤተሰባዊ ትግል ተሰልፎ፣ ሌላውም በየራሱ ትግል ተሰልፎ ድል ሲገኝ ብቻ ነው፡፡ በሂደቱ ውጫዊ የትግል ትብብር ማድረግ ግን እንደየሁኔታው ጠቃሚ ሊሆን ይችላል፡፡ ትብብሩ ግን የአማራን ውስጣዊ ቤተሰባዊ ትግል በማይፈታተንበት መንገድ ሲሆን ብቻ ነው፡፡ በዚህ መንፈስ ከተኬደ የአማራ ቤተሰባዊ ትግል ለሌሎች ዘውጌ ማህበረሰባትም ሊተርፍ ይችላል፡፡

ኢትዮጵያን በመገንባቱ ሂደት ሁሉም ብሄር፤ ብሄርነቱን ለኢትዮጵያዊነት አላስረከበም፤ አማራ ብቻ ነበር ራሱን በኢትዮጵያ ገንቦ ውስጥ ሲያቀልጥ የቆየው፡፡ ሌሎች የብሄር ማንነታቸው ከኢትዮጵያዊ ማንነታቸው በልጦ ወደ ዛች ኢትዮጵያዊት ገንቦ ሊገቡ አልቻሉም፡፡ እንዲያውም በአማራ ደም እና አጥንት የቆመችውን ገንቦ አይናችን እያየ ሰባብረው እየጨረሷት ነው። በ1960ዎቹ የብሄር ፖለቲካ እንደ አዲስ የፖለቲካ ፍልስፍና ፋሽን ሆኖ ብቅ ካለበት ጊዜ ጀምሮ እነዚህ ከአማራ ውጭ የሆኑት ብሄሮች ቀድሞውን ወዳልጣሉት የብሄር ማንነታቸው በፍጥነት ኮበለሉ፡፡ ከመኮብለልም አልፈው የጋራ እድትሆን፣ ሁሉም እየገባ እንዲቀልጥባት የታሰበቸው ኢትዮጵያ የተባለችን ገንቦ በጠላትነት ፈርጀው ሊሰባብሯት ተንቀሳቀሱ፡፡ ከፊሉ ፈነካከታት፣ የቻለውም ቦደሳት፡፡ እዛች ገንቦ ውስጥ ገብቶ ራሱን በማቅለጥ ላይ የነበረውን አማራውንም ብቸኛ የገንቦዋ ባለቤት አድርጎ በመውሰድ እንደጠላት ቆጠሩት፡፡ በሌላ አገላለጽ ለአርባና አምሳ አመታት ከግራና ከቀኝ በብሄረተኛ ቡድኖች እየተናጠ ባለበት ጸንቶ የቆየው አማራው ብቻ ነው፡፡ ያን ያህል ዘመን ጠብቆ ነው እንግዲህ ገንቦዋ ራሱ ላይ ልትሰባበርበት ስትሆን ቀልጦ ሊጠፋ የነበረውን ማንነቱን ያነሳውና የአማራ ፖለቲካዊ ተክለ ሰብእናን ተጎናጽፎ ወደመድረክ ብቅ ያለው፡፡

ይሄው ገንቦዋ ውስጥ የነበረው (ያለው) የአማራው ቅላጭ ግን ለሌላ አካላት መጠጊያ ሆኖ ነበር፡፡ ከተለያዩ ብሄሮች ለሚወለዱ (በማንነታቸውና በፖለቲካ አመለካከታቸው ህብረብሄራዊያን ብለን ልንገልጻቸው ለምንችላቸው) ወገኖች ጥላ ከለላ ሆኖ የቆየላቸው የአማራው ማንነት ነበር፡፡ ራሳቸውን በአማራው ባህልና ማንነት እንዲሁም ባህርይና ስነልቡና ሲገልጹ እና ሲገለጹ ቆይተዋል፡፡ እነዚህ ወገኖች ለኢትዮጵያ አንድነት ያደረጉት ተጋድሎ እና በአገሪቱ ሁለንተናዊ ህይወት ላይ ያሳረፉት አሻራ አሊ ሊባል የማይችል ነው፡፡ ለኢትዮጵያ አንድነት ተዋድቀዋል፡፡ በብዙ ረገድ ለፍተዋል፡፡ በዚህ ሁሉ ጉዟቸው ታዲያ እንደአማራ እየተገለጹ፣ በአማራነት እየታወቁ በኢትዮጵያ ጠበቃነት ሲታዩ ቆዩ እንጅ ከሁለት ወይም ከዛ በላይ ከሆኑ ብሄሮች መወለዳቸው ችግር ሲጋርጥባቸው አልታየም፡፡

ከላይ እንደተገለጸው የኢትዮጵያ ፖለቲካ ከጉልታዊ-ባላባታዊ ፖለቲካ ወደ ብሄር ፖለቲካ ከተሸጋገረበት ጊዜ ወዲህ ነው እንግዲህ የእነሱ ችግር የጀመረው፡፡ በ1960ዎቹ ዋናው ቋንቋ የብሄር ቅራኔ (በብሄሮች መካከል ሊታረቅ የማይችል ቅራኔ) አለ የሚለው አስተሳሰብ ነበር፡፡ በማርክሳዊ ቀኖና ደግሞ የማይታረቅ ቅራኔ የሚፈታው ተቃራኒን በማጥፋት ነው፡፡ የ60ዎቹ የብሄር ቅራኔ ደግሞ ወደ አማራ ብቻ ያተኮረ ነበር፡፡ የኦሮሞና ሲዳሞ ብሄረተኞች ትግሬን ጭምር ከአማራ ጋር ተጠያቂ አድርገው ነበር፡፡ ወዲያው ግን ራሱ ከትግሬ የበቀለው ቡድን በአማራና በትግሬ መካከል ሊታረቅ የማይችል ቅራኔ ስላለ አማራን ለማጥፋት በረሀ መውረዱ ነው ብሎ አዋጅ አስነግሮ ደደቢት በመግባቱ አማራው ብቻውን የቅራኔ ምንጭ እንደሆነ ተደርጎ ተወሰደ፡፡ በዚህ መካከል እነዚህ ህብረብሄራዊያኑ የተወሰኑ የአማራ ሊቃንን ከጎናቸው በማሰለፍ እና ራሳቸውን እንደአማራ በማጉላት በኢትዮጵያ አንድነት ስም ሲታገሉ ቆዩ፡፡ ትግሉ ግን ቀላል አልሆነላቸውም፡፡ ያም ሆኖ እስካሁኑ ሰአት ድረስ በዚሁ በኢትዮጵያ አንድነት ስም እንደጸኑ ናቸው፡፡ ከዛም ከዚህም የሚወረወርባቸውን ፍላጻ ተቋቁመው አሁንም አሉ፡፡

ከአርባ ዓመት ዝምታ በኋላ ግን አማራ ድንገት የአማራነት ሰንደቅ አላማን አነሳ፡፡ እነዚህ ህብረብሄራዊያን ብቸኛ መጠጊያ ዋሻችን ይሉት የነበረው አማራ የራሱን መስመር አስምሮ ወደብሄረተኛ ፖለቲካዊ አካልነት ሲገባ ግን ህብረብሄራዊያኑ ጫካዋ የተመነጠረባት ጥንቸል አይነት ነገር ነው የሆነባቸው፡፡ አማራው በአማራነቱ ከቆመ የእነሱ መጠጊያ እጣ ፋንታ ከባድ ጥያቄን ማጫሩ ነው የዚህ ሁሉ መደነጋገር ምንጭ፡፡ በእርግጥም ስጋታቸውን ማቃለል አይቻልም፡፡ ግልጽ ስጋት አለባቸው፡፡ ያላወቁት መፍትሄውን ብቻ ነው፡፡ መፍትሄ ብለው የያዙት አማራውን ጨምድዶ ይዞ "የት ትሄዳለህ ጥለኸኝ!" ብሎ መታገልን ነው፡፡ ያ ደግሞ ትክክለኛ መፍትሄ አይደለም፡፡ ከጀመረበት ጊዜ ጀምሮ እየበረታ የመጣው ከእውነተኛ በደል ላይ የተመሰረተው የአማራነት እንቅስቃሴ ጭራሽ የሚበገር አልሆነም፡፡ የአጸፋ ምላሽ ወደመስጠቱ በማዘንበሉም ከዛና ከዚህ ተቧድኖ መቁዋሰል የወቅቱ ክስተት ለመሆን በቃ፡፡

በዚህ ወቅት የአማራው እንቅስቃሴ እየተጠናከረ በሄደ ቁጥር የህብረብሄራዊያኑ ስጋት እየጨመረ ነው የመጣው፡፡ በአማራ ማንነት ተሸፍኖ የቆየው ይሄ የህብረተሰብ (የፖለቲካ ኃይል) ክፍል አሁን አማራውን ሲያጣ እርቃኑን እንደመቆም ነው የቆጠረው፡፡ ስጋቱ ተገቢ ቢሆንም ቅሉ መፍትሄ አልባ አይደለም፡፡ ችግሩን እያባባሰው የመጣው አማራው እያደረገው ያለውን እንቅስቃሴ መንቀፋቸውና ለማደናቀፍ መሞከራቸው በብሄረተኛ አማራ ልሂቃኑ በኩል የህዝባቸውን መከራ እንደአለመረዳት መወሰዱ ነው፡፡ ብሄረተኛ የአማራው ሊቃን እንደሚሉት ህብረብሄራዊያኑ አማራውን ለአርባ ዓመት እግር ተወርች አስረው እንዳስደበደቡት ሁሉ አሁንም በዛው መንገድ እንዲቀጥል ይፈልጋሉ ነው፡፡ ህብረብሄራዊያኑ የአማራውን ማንነት ጭራሽ አክስሞ ወደራሳቸው ማንነት ለመውሰድ "አማራ የለም" የሚል ርዕዮት ዓለም ሲያራምዱ መቆየታቸውም ጥርስ እንዲነከስባቸው አድርጎ ቆይቷል፡፡ ወደኋላ ሲኬድም ህብረብሄራዊያኑ በአማራ ጭምብል ሲነግዱ የቆዩ ነበሩ እስከመባል አድርሷቸዋል፡፡ ይሄውም የህብረብሄራዊያኑ እና የአማራ ግንኙነት አንድ ጎንዮሽ ነበር፤

ማለትም ህብረብራዊያኑ በአማራው ላይ ተጠቃሚ፣ አማራው በእነሱ የተነሳ ተጎጅ ነበር (ነው) ማለት ነው፡፡ ህብረብሄራዊያኑ ስርአቱን ለራሳቸው ጥቅም በመቀየር በአማራው ስም ነገዱበት እየተባሉ ይከሰሳሉ፡፡ ማስረጃ ሆኖ የሚቀርበውም የኢትዮጵያ አንድነት ፖለቲካ ለአማራው ቤሳ ቢስቲን አለማትረፉ ነው፡፡ ይሄ ሁሉ ተደማምሮ በአማራ ብሄረተኛ ሊቃን ዘንድ ህብረብሄራዊያኑ አማራን በተመለከተ ልበ-ደንዳና እንደሆኑ ተደርጎ ተወሰደ፡፡

የአማራው ፖለቲካዊ ኃይልነት ለህብረብሄራዊያኑ መልስ መሆኑን ማጤን ያሻል፡፡ ከመነሻው የአማራ ፖለቲካዊ ኃይልነት መጀመር ምንጩ ብሄሮችን ጠልቶ ወይም በብሄሮች መካከል የማይታረቅ ቅራኔ አለ ብሎ ወይም ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊያንን ጠልቶ አይደለም፡፡ የዘር መጥፋት አደጋ ስለገጠመው ይሄንን የሚመክትበት ከአማራነት ውጭ ሌላ መፍትሄ ስላልተገኘ ወደአማራዊ ፖለቲካዊ ኃይልነት ዘወር አለ እንጅ፡፡ ህብረብሄራዊያኑ ይህንን ከአማራው በኩል የሚደመጠውን የህልውና ቋንቋ በሚገባ መገንዘብ አለባቸው፡፡ ቢያንስ ለአማራው ይሄንን ችግር እንደሚገነዘቡ ማሳወቅ አለባቸው፡፡ ይህንን ማድረግ ተስኗቸው በተለምዶ ይዘውት የቆዩትን የአማራም ችግር ልክ ሌላው ላይ እንደሚደረገው ጭቆና ነው የሚል ብሂል ይዘው የሚቀጥሉ ከሆነ ግን በእነሱና በአማራው መካከል ቅራኔውን ከማስፋት የዘለለ ሚና አይኖራቸውም፡፡ ስለዚህ ለአፍታ ቆም ብለው አማራው የህልውና እና የማንነት ትግል ሲል ምን ማለቱ ነው ብለው መመርመርና መደገፍ አለባቸው፡፡ ይህንን ቢያደርጉ ከአማራው ወንድማማችነትን ያተርፉበታል እንጅ ጥላቻን አይገበዩበትም፡፡

እንደገናም አማራ ህልውናውን ካስከበረ በኋላ ለህብረብራዊያኑ ለራሳቸው መከታ እንደሚሆን ግምት መወሰድ አለበት፡፡ አማራ በባህሉ ገፊ ወይም አግላይ አይደለም፡፡ እንቅስቀሴው ህልውናን የማስከበር እንጅ ሌላውን የመጥላት ስላልሆነ ከድል በኋላ ለህብረብሄራዊያኑ መከታ መሆኑ ጥርጥር የለውም፡፡ በሌላ በኩል በመጨረሻው መጨረሻ ህብረብሄራዊያኑ በአስተማማኝነት ሊጠጉበት የሚችሉበት የአማራ ቤት ብቻ መሆኑን ማወቅ አለባቸው፡፡ የአማራው ማንነቱ ማንነታቸው፣ ቋንቋው ቋንቋቸው ነው፡፡ ስለሆነም ይሄንን በመጨረሻው ሊጠጉበት የሚችሉበትን ክፍል አሁን በችግሩ ዘመን ማገዝ ይገባቸዋል፡፡ ለራሳቸውም አደራ እንደማስቀመጥ ይቆጠራል፡፡

እንደገናም አማራውን መደገፍ የአማራውን ኃይል አበርትቶ እነሱ የሚሹትን ነጻነት በአጭር ጊዜ የሚያመጣ መሆኑን አውቀው ከአማራው ጎን መሰለፍ አለባቸው፡፡ የአማራ መነሳት ጠንካራ ኃይል ስለሆነ እሱን ማገዝ ይጠቅማቸዋል እንጅ አይጎዳቸውም፡ ፡ ይህ ሁሉ ሳይሆን ቀርቶ የአማራውን እንቅስቃሴ በሙሉ ልባቸው መቀበል የማይችሉ ከሆነ በመርህ ደረጃ መደገፍ አለባቸው፡፡ በመርህ ደረጃ ሲባልም የአማራ እቅስቃሴ ራሱን የማዳን እንጅ እነሱን የማጥፋት አለመሆኑን አውቀው ድል በሚያደርግበት ጊዜ ተስማምቶ ለመኖር ነገሮችን አገናዝቦ መራመድ ማለት ነው፡፡

የአማራ አማራነት ትግል መቸም በአገራችን ከምናውቃቸው የብሄርተኝነት ትግሎች በጣም የተለየ ነው፡፡ የአማራ ትግል መነሻው ጭቆና አይደለም፤ ብዝበዛ አይደለም፤ መከራ አይደለም፤ ነጻነት እጦት አይደለም፤ ስለዲሞክራሲ እና ሰብአዊ መብት

መከበር አይደለም፡፡ አማራ ይሄ ሁሉ ደርሶበታል፤ ችግሩ ከዚህም አልፎ መኖሩን ራሱን ፈተና ላይ ጥሏል፡፡ ስለሆነም የአማራ ትግል የመኖር እና ያለ መኖር ጉዳይ ነው፡፡ የአማራ ትግል የህልውና ነው፡፡ ምንም እንኳ የህልውና ትግል ቢሆንም ቅሉ፤ የአማራ ብሄረተኝነት መጠናከር በአጭር ጊዜ ውስጥ ድልን የማጎናጸፍ ኃይል አለው፡፡ ምክንያቱም ወያኔ ከተከዜ ደቡብ ማኅበራዊ መሰረት ስለሌለው፡፡ በምትኩ ማኅበራዊ መሰረትነቱ ለአማራ ያደላል፡፡ ስለዚህ ማኅበራዊ መሰረቱ የሚያግዘው ኃይል ያሸንፋል፡፡ ማኅበራዊ መሰረቱ ለአማራ ስለሚያግዝ አማራ ጸንቶ ሲታገል በአጭር ጊዜ የበላይነቱን ይወስዳል፡፡

የአማራ እንደ አማራ መነሳት ሌሎችንም ያንቀሳቅሳል፡፡ ለምሳሌ ከተለያዩ ማህበረሰቦች የሚወለዱ ዜጎች የአማራ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ ጥላና ከለላ ሆኖአቸው የእንቅስቃሴው ደጋፊ መሆን ይችላሉ፡፡ ምክንያቱም ሁለንተናዊ የሆነውን አመለካከታቸውን ሊያስተናግድ የሚችለው የሁለንተናዊ አመለካከት ባለቤት የሆነው አማራ ስለሆነ፡፡ አጠገባቸው የኖረው፤ ያለው እና በታሪክ የሚያውቁት እንዲሁም ስለ ህልውናቸው የተሰዋው አማራውን እንጅ የተከዜ ማዶን ወራሪ ወይንም አደገኛ እና በፈጠራ ታሪክ ላይ የተመሰረተውን የኦሮሞ ብሄረተኝነት ስላልሆነ ከአማራ ጎን መቆማቸው እና የኢትዮጵያን የወደፊት ሁኔታ የመወሰናቸው እድል ሰፊ ነው፡፡ ይሄም ምክንያት አማራ ቆርጦ ከሚታገልባቸው ምክንያቶች አንዱ ነው፡፡ ይሄውም ወንድም ባለው ትግሬ ሊቃን ከመከዳት ጀምሮ እስከ ዘር መጥፋት እና ባድማ መወረስ የሚዘልቀው በደል ነው፡፡ የኢትዮጵያ ዋናው የጦር ኃይል አማራ ነው፡፡ የትግሬም ሆነ የትግራይ ሙሉ ህልውና አማራ ላይ የተንጠለጠለ በመሆኑ የአማራ እምቢታ በቀጥታ የትግራይን መቆራቆዝ ያመጣል፡፡ ለምሳሌ ትግራይ ላሏት ፋብሪካዎች የምታውለው ኃይል ከአማራ ወንዞችና ሀይቆች ነው የሚመነጨው፡፡ ከዚህ በፊት አማራው ትግራይን አንድ አገር እንሁን እባካችሁ እያለ ሲለምን መኖሩ ይታወቃል፡፡ አሁን ግን ትግራይ ብትገነጠል አብዛኛው አማራ ደስተኛ ስለሆነ በሚወስደው እርምጃ ስለሚመጣው ውጤት ብዙም አይጨነቅም፡፡ ማለትም ይሄን ባደርግ ትግራይ ትገነጠልብኛለች ብሎ ሲፈራ የነበረው ፍርሀት አሁን ስለሌለ ሙሉ የትግል እርምጃ ለመውሰድ የሚያስችል የስነልቡና ዝግጁነት ሰጥቶታል፡፡ ትግራይ ብትገነጠል አማራው ከካንሰር በሽታ ታሞ እንደመዳን ይቆጥረዋል። ለትግራይ ግን የመጨረሻው መጨረሻ ይሆናል። ከሚበላና እሚጠጣ መሰረታዊ ነገር ጀምሮ አማራ ለትግሬ መተንፈስ ወሳኝ ነው። ከትግራይ ተመርቶ ወደ አማራ ጉረሮ የሚወርድ ነገር የለም። ይህንን አጥብቀው የተረዱት የትግራይ ሊቃን በአማራው ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ ከወዲሁ ከመደናገጣቸው የተነሳ “የትግራይ እና የአማራ ህዝብ አንድ ህዝብ ነው። ተባብረን ሃገራችን በጠባብ ኦሮሞዎች ከመፍረሷ በፊት እናድናት” በተሰኘ የውስጥም የውጭም ቅስቀሳ ላይ ተጠምደዋል። በርግጥ አማራው አሁን ለኢትዮጵያ የሚጨነቅበት አንጀት የለውም። ለህልውናው እንጅ። አማራ ለኢትዮጵያ መጨነቅ ካለበት የሚጨነቀው እንደማንኛውም ህዳጣን ብሄረሰብና ብሄር እንጅ ከዚያ ያለፈ መሆን የለበትም። አንድ ስለማይችል፡ ሁለት ለሃገር ህልውናና አንድነት የፈሰሰው የአባቶቹ ደም ክብር ሳይሆን መርገምት ሆኖ ስለአሰጨፈጨፈው። ይህ የአዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት መሰረተ-ሃሳብ ዋልታና ማገር ነው።

መዘንጋት የሌለበት ነገር ቢኖ አማራ በራሱ ከቆመ ከከሳሾቹ ጋር በአቻ ሁኔታ ተነጋግሮ ብዙ ጥያቄዎችን ለመመለስ የሚችልበት እድል ይፈጠራል፡፡ በአንድነት ስም አማራው ተጠያቂ የሚሆንበትም ሁኔታ ያበቃል፡፡ ለምሳሌ የኦሮሞ ብሄርተኞች የአንድነት ጎራ ተብየውን የአማራ ወኪል አድርገው ይቆጥሩታል። ይሄ ደግሞ በከንቱ ጊዜያቸውን እና ጉልበታቸውን እያጠፋባቸው ይገኛል፡፡ በአማራው በኩል ያለውን ትክክለኛ ስሜትና ፖለቲካዊ ስዕል እንዳያገኙ አይነርግብ የሆነባቸው የአንድነት ሃይል ተብዬው ጎራ ነው። ይህ ጎራ ባብዛኛው የበታችነት ስሜት በተጠናወታቸውና ነገዳቸው እንዲታወቅባቸው በማይፈልጉ ሰዎች የተጥለቀለቀ ነው። አብዛኞቹ አማርኛ ተናጋሪ እንጂ አማራ አይደሉም። ጥቂቶቹ ደግሞ ግማሽ የአማራ ደም ያላቸውና ከወቅቱ ፖለቲካ ጋር መራመድ ያልቻሉ የአብዮቱ ዘመን አልሞት ባይ ተጋዳዮች ናቸው። እንግዲህ ኦሮሞው ከአማራ ጋር ያገሪቱን ሁኔታ በተመለከተ ልወያይ ብሎ ጊዜውን ሲያጠፋ የኖረው ከነኝህ ምንም አይነት ህዝባዊ መሰረት ከሌላቸው አካላት ጋር ነው፡፡ በርግጥ ጠንካራ የሆነ የአማራ ብሄራዊ እንስቃሴ ለኦሮሞው ብሄረተኝነት ስጋት ይሆናል በሚል ጭንቀት የተጠመዱ የኦሮሞ ሊቃን ሁኔታ ከወዲሁ መገንዘብ መቻል ጠቃሚ ነው።

አማራ ለአማራ እንደአማራ የአሰተሳሰባችን መጀመሪያ ነው። እንዲህ ታስቦ አሁን እውነተኛው የአማራ ችግኝ ተተክሏል፡፡ ይህ ችግኝ ብሄርተኛ ዛፍ ሆኖ ሲያድግ ለአማራውም ለሌላውም ጥሩ የመፍትሄ ፍሬ ያንዠረግጋል፡፡ በተለይ የወደፊቷንና ለሁላችንም የምትሆነውን ኢትዮጵያን የሚመኙ ከሆነ የኦሮሞ ብሄርተኞች የአማራውን እንቅስቃሴ የጎሪጥ ከማየት አልፈው ሊንከባከቡት ይገባል። የአማራና ኦሮሞ መቀራረብ ለትግራይ ሊቃን የእግር እሳት እንደሆነባቸው አደባባይ የወጣ ሃቅ ነው። እሳት እና ጭድ ተስማሙ የተሰኘ ምጸት በሚኒስትሮች ደረጃ ተነግሮ ስናዳምጥ እነርሱም አላፈሩ እኛም ጆሮአችን ከመሰማት አልተጠየፈም። በርግጥ ስጋታቸው ግልጽ ነው። በተለይ አማራና ኦሮሞ ተግባብተው ሀቀኛ ፌደራሊዝም መስርተው መኖር ከቻሉ የትግራይ ሊቃን ህልም ከንቱ እንደሚሆን ጠንቅቀው ያውቃሉና፡፡ ለዚህም ነው አማራና ኦሮሞ እንዳይገናኙ፤ ቢገናኙም እንዲጋጩ ቀን ከሌት እሚሰሩት፡፡ የፈጠራ ታሪክ የወለደው የኦሮሞው እንቅስቃሴ የወደፊት ራእይ አልባነትና ከግምት ምናብ ውጭ መሆን የወደፊቱን አጠቃላይ ሁኔታ እንዳወሳሰበው መረዳት አያዳግትም። ሊስተካከል ይችል ይሆናል የሚለው ተስፋ ግን ጨርሶ የጠፋ አይመስልም። ከተሰተካከለ መስተካከል ያለበት ከስር መሰረቱ ከቆመበት የፈጠራ ታሪክ ጀምሮ መሆን ይገባዋል። መተማመንን ለመፍጠር ትልቁ መድሃኒት ያለው የመሰረቱ መሰተካከል ላይ ነውና።

በቁጥር አናሳ የሆኑ ነገዶች እየፈጠሩ ያለው ችግርም እንዲህ በቀላሉ የሚታይ አደለም። የህዳጣን ብሄረሰቦች ሊቃን ፖለቲካዊ እስስትነት ይስተዋልባቸዋል አሳሳች ናቸው። ኦሮሞን ይፈራሉ። በእንዋጣለን ስጋት። አማራን ደግሞ ከኦሮሞ ትናጋ ጎትቶ ያወጣናል በሚል መጠጊያ ፍለጋ በኢትዮጵያዊነት ስም ያሞኙታል። አረንጓዴ ቢጫ እና ቀይ ባንዲራ እያሳዩ በየአዳራሹ እየሰበሰቡ ያሰጨበጭቡታል፤ ገንዘቡንም የፖለቲካ ሸፍጥ እየፈጠሩ ይዘርፉታል። በእርግጥ የኦሮሞ ፖለቲካ ሙሉ በሙሉ በሚባል ደረጃ ከህዳጣን ብሄረሰቦች ተጽዕኖ ነጻ ወጥቷል፡፡ ፈተናነታቸው ለአማራው ትግል ነው። ዋስትና ተሰጥቶአቸው የአማራውን ትግል ከእንቅፋትነት ወደ አጋዥነት ሚና ሊኖራቸው

እንደሚገባ ተደርጎ ትክክለኛ ቦታቸውን ሊይዙ ይገባል። ይህ አዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት እንቅስቃሴ ስልታዊ ጎዳና አካል ይሆናል።

አማራ እስካሁን ከኦሮሞም ሆነ ከሌሎች ብሄረተኛ ሊቃን ጋር ስለ አማራ ተነጋግሮ፣ የአማራን ጥቅም ለማስከበር አልሞከረም፡፡ ለምን ቢባል፡ እንደ አማራ መሰባሰብ ባለመቻሉ፡፡ ነገር ግን የአገሪቱ የፖለቲካ አየር ተቀይሮ በብሄር ፖለቲካ ሲመነዘር አማራ በኢትዮጵያዊነት ብቻ ነው መሰለፍ ያለበት የሚለው አጉል እና ስህተት ከመሆን አልፎ ብዙ ዋጋ አስከፍሏል፡፡ እናም አማራ ለክፉውም ለበጎውም እንደ መንደር የመጣብህን ሁልጊዜም እንደ ሀገር አትመልሰውም የሚል መርህ ሊከተል ይገባዋል፡፡ ይህም ማለት ጠላትህን እንደ አመጣጡ ነው የምትመልሰው ማለት ነው፡፡ እናም አማራ የሚጠቃው እንደ አማራነቱ ነው፡፡ አማራነት ሞቱ ከሆነ አማራነት ትንሳኤው ይሆናል፡፡ በአማራነትህ ከወደቅክ እንደ አማራነትህ ትነሳለህ፡፡ አንድ ቀላል አመክንዮ፡፡ እናማ አንተ አማራ አይደለሁም፤ ሞራላዊ ፍጥረት ነኝ፤ ስለሰው እንጅ ስለትውልድ ሀረግ አልጨነቅም ትላለህ፡፡ ወደረኛህ ግን ሰው ነህ፤ ምክንያታዊ ነህ ብሎ አልተወህም፡፡ ለስነምግባር ያለህን ዋጋም መዘባበቻ እና አንተን ማጥቂያ አደረገው እንጅ አልተወህም፡፡ ሰው ነኝ ስትል ሰው ነኝ ብሎ ከመጣብህ እንደ ሰው ትታገለዋለህ፡፡ አጥንት እና ደም ቆጥሮ ሊታገልህ ወይንም ሊያጠፋህ ከመጣ ተጋጥመህ ማሸነፍ፣ ከጥፋትም መትረፍ የምትችለው አጥንትና ደምህን ቆጥረህ እራስህ፤ እንደ ራስህ ከራስህ ጋር በጽናት በመቆም እንደ አመጣጡ ልታስተናግደው ስትችል ብቻ ነው። ይህ ለአዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት ትግል ወሳኝ መመሪያ ነው። ይህንን የሚቃወሙ አማራ ዘሩ እንዳይተርፍ የሚፈልጉ የአማራ ጠላቶችና ግብረአበሮቻቸው ብቻ ናቸው።

ባመጣው ወጨፎ በሰራው እርሳስ፡
ተፈጠመ ጥልያን አበሻ እንዳይደርስ፤

የሚለው ግጥም እና "ለሆድ ቁርጠት ብላበት"፣ "እሾህን በእሾህ" የተባሉት አባባሎች ለዚህ አስተሳሰብ ጥልቅ መልእክት ያስተላልፋሉ፡፡ ለአማራ በዚህ ዘመን ስራ ላይ መዋል አለባቸው፡፡ በብሄረተኝነት በጠባብ ስሜት ታውሮ የመጣው ወያኔ ሊገፈተር የሚችለው በመጣበት መንገድ ግጥሚያ ሲደረግበት ብቻ ነው፡፡ ለአማራ በሰራው የመርዝ አልጋ ላይ ራሱን ማጋደም ነው መፍትሄው፡፡ ስለሆነም ባመጣው የዘረኝነት ጣጣ ራሱ እንዲነድ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ ለወያኔዎች ዘረኝነት ለውስን አመታት መበዝበዝ፣ መግደልና ማሳደድ አስችሏቸዋል፡፡ ዘለዓለም ግን እንደማይቀጥሉበትና ሌላ ተቃራኒ ኃይል እንደሚፈጥርባቸው አያያዛቸው ከመጀመሪያው ይመሰክር ነበር፡፡ አማራ በዘሩ አንድ ላይ ተሰባስቦ የቆመ እለት የወያኔ ፍጻሜ መሆኑን ከወያኔ በላይ ጠንቅቆ የሚረዳው የለም። የአማራነት ትግል በአጭር ጊዜ ምን እንዳደረጋቸው ከሐምሌ ወር 2008 ዓ.ም ጀምሮ የገቡበትን ማጥ ማየቱ ብቻ በቂ ነው፡፡ መመለስ እንዳይችሉ ሆነው የጥፋት አዘቅት ውስጥ ተዘፍቀዋል። እነሱ መመለስ ቢችሉ እንኳ አማራ በአማራነት ተደራጅቶ ከመታገል ውጭ ሌላ መስመር ሊከተል አይገባም። ከታሪክ የተማርነው ይህንኑ ነው። እራሳችንም ኢትዮጵያንም ማዳን የምንችለው በዚሁ መንገድ ብቻ ነው። በኢትዮጵያዊነት ላይ የተመረኮዘ የቁልምጫ ፖለቲካ ከዚህ በኋላ አማራን ጨርሶ ያጠፋዋል። አማራ

በየትኛውም መለኪያ ኢትዮጵያ ውስጥ ካሉ ብሄሮች በቁጥር ትልቁና በሰው ኃይልም ወሳኙ ብሄር ስለሆነ እንደ አማራነቱ ጸንቶ መታገል ከቻለ እራሱን ከመታደግ አልፎ ለሁላችንም የምትሆነውን ኢትዮጵያን የመገንባት አቅም አለው።

የቁልምጫ ፖለቲካዊ ፍልስፍና እና ተላላነት

የቁልምጫ ፖለቲካ ኢትዮጵያ ውስጥ ተንሰራፍቶ የቆየና ያለ የፖለቲካ ፍልስፍና ሲሆን "ብሄሬን ብሄሬን" የሚሉትን እና "እንገንጠል" የሚሉትን ቡድኖች ማለቂያ በሌለው ተማጽኖ ታከተኝ ሳይሉ የማቆላመጥ ሂደት ነው፡፡ ቁልምጫን ስራየ ብሎ ያካሄደው ታዲያ የአንድነት ጎራው ነው፡፡ ይህ የቁልምጫ ፖለቲካ ዋና ፍልስፍናው "ኢትዮጵያን በልመናና ቁልምጫ ብዛት አንድ አድርጌ አቆያታለሁ" የሚል ነው፡፡ አቆላማጩ ጎራ ራሱ እየተጎዳ፤ በተቃራኒው ተቆላማጩ ቡድን ራሱ እየተጠቀመ ባለበት ሁኔታ እንኳ አቆላማጩ ነው ስለ አንድነት ሲጨነቅ እና ከአንድነት በተግባር ተጠቃሚውን ስለ አንድነት ጥቅም ለማስረዳት ሲዳክር የሚውለው፡፡ ዋና መከራከሪያውም "አባቶቻችን ጠብቀው ያቆዩልን አገር አትበተንም" የሚል ነው፡፡ አባቶቻቸው የገነቧት ግን በቁልምጫ ሳይሆን በርግጫ እና ጡጫ እንደሆነ ይዘነጋሉ፡፡ በርግጫና ጡጫ የተገነባን አገር በቁልምጫ አስቀራለሁ ብለው የሚደክሙት ድካምም አጉል እንደሆነ አይገነዘቡም፡፡

ወያኔም የአገሪቷን ሳይሆን የራሱን ጥቅም እያስጠበቀ አንድነትዋን ቆይቶ በሚፈራርስ ቅርጽና ይዘት አስቀመጣት፡፡ አቆላማጮቹ የአንድነት ቡድኖችም ምናልባት እርግጫችንን ብንነጠቅም በቁልምጫ እናተርፋት ይሆናል ብለው ተራጋጩን ወያኔን እና አፈንጋጩን አነግን ይለማመጣሉ፡፡ ያልፈጠሩት የቁልምጫ ቃላት፣ ያልሞከሩት የአለማመን ስርዓት፣ ያልፈጸሙት ራስን አኮስምኖ ተለማኙን የማስኮፈስ ሙከራ የለም፡፡ ሆኖም አፈንጋጭና ረጋጭ የሆኑት ቡድኖች እየባሰባቸው መጣ እንጅ አልተሻላቸውም፡፡ በአፈንጋጮች ባህርይ አቆላማጩ ቡድን ሲታለል፣ መጫወቻ፣ መሳቂያ፡ መሳለቂያ ሲሆን ቆየ፡፡ ይሁን እንጅ ተላላውና ተስፈኛው የአንድነት ጎራ አንድ ቀን መታለሉ ገብቶት አያውቅም ለማለት በሚያስደፍር ሁኔታ አሁንም እየተሸነፈ ግን ሽንፈቱን ላለመቀበል እየተግደረደረ ይገኛል፡፡

ይህንን የመበታተን አደጋ ለማስቀረትም እነዚህ ተላላ የአንድነት ጎራው አባላት ቁልምጫን እንደ አንድና ዋና የትግል ስልት ቀይሰው ይንቀሳቀሳሉ፡፡ ይሁንና ደጋግመው ሲሸነፉ እንጅ ሲሳካላቸው አልታየም፡፡ እነዚህ የአንድት ጎራው አባላት በየዋህነት አንድ እንሁን እያሉ አንድ የማይሆንን ነገር ሲያቆላምጡ በርካታ ዘመን ዓለምንም ለውጥ አለፈ፡፡ በእርግጥ አንድነት መልካም ነው፡፡ መልካምነቱ ግን ሁሉም የአንድነትን ጥቅም ሲረዳ ብቻ ነው፡፡ በአንዱ አፈርሳለሁ፤ አንዱ አላስፈርስም ንትርክ መሀል አንድነት አይጸናም። ለጊዜው የምናየው በምራቅ የተጣበቀው አንድነት የዝብሪት ቤት እንጅ እውነተኛ አንድነት ሊሆን አይችልም፡፡ ነገ ሳይሆን በየተኛውም ዛሬ፤ ከዛሬም አሁን ምራቁ ሲደርቅ

አንደነቱ ይበጠስና ኢትዮጵያም (ካለች፤ እስካሁንም አለች የሚሉ ስላሉ ነው) ትፈርሳለች።

ተቀበልነውም አልተቀበልነውም ሌሎች ብሄሮች ከአማራ ጋር ሊቆሙ የሚችሉት አማራ ድል ሲያድርግ እና ጠንክሮ ሲገኝ ብቻ ነው፡፡ እኛ በተዳከምንበት ሰአት ለምን አብረውን አይቆሙም ብሎ መባዘን የተፈጥሮን ህግ አለመረዳት ነው፡፡ ብረት እንኳ በማግኔት ዙሪያ ነው የሚሰባሰበው፡፡ ኃይል ሲኖር ደጋፊ እና ተባባሪ ይበዛል። ኃይል ከሌለ ሁሉም ይከዳል፡፡ ይህ የሆነው ሁሉም ብሔሮች ጸረ አማራ ሆነው ሳይሆን በእኛ ዙሪያ ሲቆሙ የሚያገኙትን ጥቅም እና የሚደርስባቸውን ኪሳራ ስለሚያሰሉ ነው፡፡ ኃይል በነበረን ጊዜ አማራ ነኝ ሲል የነበረው ሁሉ ሃይል ከኛ ስትርቅ ነው አማራ አይደለሁም ከማለት አልፎ የሉም እስከማለት የደረሰው! ስለዚህ የአማራ ልጆች ወደራሳችን ህብረት ብንመለስ እና ራሳችንን ብናጠናክር ከገባንበት ውጥንቅጥ በአጭር ጊዜ ውስጥ እንደምንወጣ ጥርጥር የለውም። ኃይልን ራሳችን መፍጠር የግድ ይለናል፡፡ አሁን ግን ሌሎችን ብሄሮች አብራችሁን ቁሙ ማለት የእኛን መከራ ተቀበሉልን ማለት ነው፡፡ ከጥቅም አንጻር ለእነርሱ ከአማራ ጋር አለመቆም የተሻለ ነው፡፡ እያደረጉ ያሉትም ይህንኑ ነው። አይፈረድባቸውም። በአሁኑ ሰአት ከአማራ ጋር መሆን ትርፉ በደል እና ጭቆና አልፎ ተርፎም ዘርን አለመተካት ነው። በተወሰነ ደረጃ ጉራጌ የደረሰበት ይሄው ነው። ከአማራ ጋር በወንድምነት ጸንቶ በመቆየቱ። ከአማራ ጋር በመሆን ጉዳት ነው የሚገኘው፡፡ አማራን ከመደገፍ መንቀፍ የተሻለ ጥቅም ያስገኛል፡፡ ለዚህም ነው ሲዳማ አማራን የጨፈጨፈው። በሸፈራው ሽጉጤ ትዛዝ። ወላይታ አማራን ያረደው። በሃይለማሪያም ደሳለኝ ትዛዝ። ጉምዝ እና ሽናሻ አማራው እምብርት ላይ ተቀምጦ አማራን አርዶ ጉበትና ኩላሊቱን የበላው። ስለዚህ ለአማራ ስትሉ ክርስቶስ ሁኑልን ብንላቸው ስህተቱ የራሳችን ነው፡፡ እንዴያውም ሰውን ክርስቶስ ሁንልን ብለን የሞኝ ጥያቄ በመጠየቃችን ጥፋተኞች ነን፡፡ ሞኞች ነን፡፡ አንደኛ የፈለገ ብንለምናቸው አይተባበሩንም፡፡ ሁለተኛ ወደውም ተገደውም እዲጠሉን ተደርገዋልና የዚህን ስነልቡናዊ ጫና መረዳት የግድ ያስፈልጋል፡፡ በመሆኑም ልንድን የምንችለው በሃይላችን ብቻ ነው። ሃይሉም አለ፤ አልተባበረም እንጅ። የተባበረ ጊዜ አማራ ይድናል። ምልክቱንም አይተናል።

የህብረብሄራዊ ድርጅቶች ኪሳራ እና የብሄረተኛ ድርጅቶች ስኬት፤ ምክንያቶች እና መፍትሄው

በኢትዮጵያ ህብረብሔራዊ ፖለቲካ ትግል ውስጥ ጎልቶ ሲስተዋል የቆየ ችግር አለ። እርሱም የኢትዮጵያን አንድነት ለማስጠበቅ “ህብረ ብሄራዊ አደረጃጀቶች የግድ ያስፈልጋሉ” የሚለው ልማዳዊ አስተሳሰብና አሰራር ነው። ነገር ግን ህብረብሄራዊ ድርጅቶች የውድቀት ምልክት ብቻ ሆነው ቆይተዋል፡፡ በአንጻሩ ብሄረተኛ ድርጅቶች ስኬታማ ሆነው በተጨባጭ አይተናቸዋል፤ አሁንም በየራሳቸው መስመሮች ስኬታማ ናቸው፡፡

ባለፉት 40 አመታት የተካሄዱ ትግሎችን ስንገመግም የብሄረተኛ ድርጅቶች በተደጋጋሚ ስኬት ሲጎናጸፉ ህብረብሄራዊ ድርጅቶች በተደጋጋሚ ሲሰናከሉና ሲፈርሱ ታይቶአል። አንዱም ህብረብሄራዊ ድርጅት ስኬት ላይ አልደረሰም። በተቃራኒው ብሄረተኛ ድርጅቶች ተሳክቶላቸዋል፤ ያልተሳካላቸውም ቢሆኑ ምንም እንኳ ከስኬት ቢርቁ ጨርሰው አልጠፉም። የተሸነፉ ህብረብሄራዊ ድርጅቶች በተጻራሪው ዱካቸው እንኳ እንዳይገኝ ሆነው ነው ሲጠፉ የቆዩት። ለአብነት ያህል ከህብረብሄራዊ ደርጅቶች ኢህአፓን፣ ደርግን፣ መኢሶንን፣ ኢዲዩን፣ ቅንጅትን፣ አንድነት ለፍትህና ዴሞክራሴን፣ ሰማያዊ ፓርቲን እና በዘመኑ ከነበሩት ብሄረተኛ ድርጅቶች ህውሀትን፣ ሻእብያ እና ኦነግን እንውሰድ።

ኢዲዩ (የኢትዮጵያ ዴሞክራቲክ ዩኒዮን) ለሽንፈት የተዳረገው ገና በደርግ የመጀመሪያዎቹ አመታት ነው፡፡ በትግራይ መሳፍንት ይደገፍ የነበረው ይሄ ድርጅት በህወሀትም፣ በደርግም ተወግቶ ለሽንፈት ተዳርጓል፡፡

ኢህአፓ (የኢትዮጵያ ሕዝብ አብዮታዊ ፓርቲ) ሰፊ አደረጃት እንደነበረው እና የተቀባይነት አድማሱም ሰፊ እንደነበር ይታወቃል። በውስጡም የተለያየ ብሄር ተወላጆች እንደነበሩበት ይታወቃል። ይሁን እንጅ ይህ ድርጅት በከተማ በደርግ እና በመኢሶን በደረሰበት መሳደድ ወደበርሀ ገብቶ ነበር። ይሁንና በበረሀ በብሄረተኛው ድርጅት ህወሀት ተሸነፈ። ለሽንፈት የዳረገው ምክንያት ብዙ ሊሆን ይችላል። ህብረብሄራዊነቱ ለውድቀት እንደዳረገው ግን በዚህ መጽሃፍም ቀደም ብሎ ተጠቅሷል፡፡ በውስጡ የነበሩት ህብረብሄራዊ አባላት ብሄረተኛ ስሜታቸው ስላመዘነባቸው ለየብሄራቸው ድርጅቶች ምስጢር እያሾለኩ አዳከሙት ብሎ መከራከር ይቻላል። ብሄረተኛ ድርጅቶች በተቃራኒው በብሄር ስሜት ስለሚጫወቱ በተጻራሪነት የቆመባቸውን እንኳ በስሜት ማሸፈት ይችላሉ። ያው የዘር ጉዳይ ከባድ ነው። እናም የኢህአፓ አባላት ከሻእብያ፣ ህወሀት እና ሌሎች ድርጅቶች ጋር በመተባበር ለኢህአፓ ሙሉ ትግል ባለማድረጋቸው፤ ይልቅም ወደየብሄራቸው ድርጅቶች በማድላታቸው ኢህአፓ ሊንኮታኮት ችሏል። ለዚህ ማረጋገጫው ከኢህአፓ የተራረፉት አባላት ኢህድን ተብለው ቢቋቋሙም የኋላ የኋላ ትግሬያዊ ስሜትና እምነታቸው አሸንፏቸው በአንድ ጀንበር ህብረብሄራዊ ካባቸውን አውልቀው ብሄረተኛ ድርጅት ሆነዋል። ያም ማለት ህወሀት ህብረብሄራዊ አስተሳሰባቸውን በብሄረተኛ አስተሳሰብ ቀይሮ በብአዴን ጭንብል የራሱን ቅርንጫፍ ድርጅት መሰረተ ማለት ነው። ለዚህም ነው ብአዴንን ቁጥር ሁለት ህወሀት ብለን የምንገልጸው። ከትግሬዎች አባላት በተጨማሪ እንደህድያ፤ ሲዳማ፣ ኦሮሞ የመሳሰሉ አባላትም ነበሩበት። እነዚህም ህብረብሄራዊ እምነታቸውን (ጭራሽ ኖሮአቸው ከሆነ) አውልቀው በጸረ አማራው ብአዴንነት ተጠፍጥፈው ሲሰሩ ያላንገራገሩት ከተማሪነታቸው ጀምሮ በተጠናወታቸው የአማራ ጥላቻ የተነሳ ነው። ፊውዳል ወይም ከበርቴው መደብ በሚሉ የሽፋን ቃላት ሲወገዝ የነበረው አማራ እንደነበር እናውቃለን። ስለዚህ ገሚሶቹን የትግሬ ብሄረተኝነት ስሜት አሸንፎአቸው የተቀሩትን ደግሞ የአማራ ጥላቻ ገፋፍቶአቸው በብሄረተኛው ህወሀት ጸረ አማራ ብሄረተኛ ድርጅት ሆነው ተጠፍጥፈው ተሰርተዋል። ያለማንገራገር።

ደርግ በ120 አባላት ተመስርቶ መጨረሻ 40 አባላት ብቻ ይዞ ቀርቷል። ያም የሆነው ምንም እንኳ ደርግ ህብረብሄራዊ ድርጅት ቢሆንም ውስጡ የነበሩት አባላት ለየብሄራቸው ይሰሩ ስለነበረ ያንን ተከትሎ በየጊዜው በተፈጠረው ችግር ይገዳደሉ ስለነበር ነው። ደርግ ውስጥ የህወሀት፣ የሻእብያ እና የኦነግ ፍትጊያ ነበር። አባላቱ ለየብሄራቸው ድርጅቶች በነበራቸው አዝማሚያ ደርግ የቆመለት ህብረብሄራዊ አላማ ችግር ላይ ወደቀ። በተለይ የትግሬና ሀማሴን ተወላጆች ደርግን በመሸርሸር ወደር አልነበራቸውም። ያም ከደርግ ማእኮላዊ ኮሚቴ ወርዶ እስከታችኛው የሰራዊት እርከን ድረስ የተንሰራፋ ችግር ነበር። በዚህ በኩል ሰራዊት እና አቅርቦት ሲላክ በተጓዳኝ መረጃ ለጠላት ይላካል። ደርግ እንደ ፖለቲካዊ ፓርቲ እና ሰራዊቱ እንደሀገራዊ ጦር ሆኖ በህብረ ብሄራዊ አደረጃጀት ስለተዋቀረ እነዚህን ለየብሄራቸው የሚያደሉ ችግሮች መከላከል አልተቻለም። በዚህ ሳቢያ የደርግ ቤት የባቢሎን ግንብ ሰራተኞች መስሎ አረፈውና በመጨረሻ ሳይግባባ የህብረብሄራዊው አላማም አደጋ ላይ ወደቀ። ደርግም ከአመሰራረቱ ህብረብሄራዊ በመሆኑ ዱካው እንኳ እንዳይገኝ ሆኖ ወደቀ። በውስጡ ተሰግስገው ሲቦረቡሩት የነበሩትም ሰርጎገቦች በአዳዲሶቹ አሸናፊ ብሄረተኛ ድርጅቶች ውስጥ የአገልግሎታቸው እየተከፈላቸው ተቀላቀሉ።

ኦሮሞ ቢበዛበትም ህብረብሄራዊ ባህርይ የነበረው መኢሶንም (የመላው ኢትዮጵያ ሶሻሊስት ንቅናቄ) ተመሳሳይ እጣ ገጥሞት ድራሹ ጠፋ። በውስጡ ለኦነግ በተለይ እና ለሌሎች ድርጅቶች የሚሰሩ ሰዎች የነበሩበት በመሆኑ ወደቀ። ከወደቀ በኋላ ለስሙ ማስታወሻ እንኳ አልተገኘለትም።

ቅንጅት በአጭር ጊዜ እንደማእበል ህዝብ አንቀሳቅሶ ወዲያው ሲከስም የአገዛዙ ጫና ዋናውን ድርሻ ቢወስድም ለታሪክ እንኳ ሊቀር አልቻለም። ለየብሄራቸው ማንነት የሚያደሉ ሰዎች በውስጡ ስለሚኖሩ እና ምስጢር አጠባበቅና ታማኝነት ስለሚላላ እንዲሁም ከዚህ የተነሳ ለሰርጎ ገቦች ስለሚጋለጥ ነበር ያ ሁሉ የሆነው። አንድነት ፓርቲም እንዲሁ። ሰማያዊም ፓርቲም እንዲሁ በመኖርና ባለመኖር ውስጥ ነው የሚገኘው። መኢአድም ከዚህ ችግር አላመለጠም። በእርግጥ እነዚህ ሰላማዊ ታጋዮች ስለሆኑ ለዚህ ጽሁፍ የሚረዳ ክርክር ለማቅረብ አይመቹ ይሆናል። ህብረብሄራዊነታቸው በውስጣቸው በሚካተቱት አባላት ብሄረተኛ አዝማሚያ ችግር ሲፈጠርባቸው እንደቆየና ለወደፊቱም እንደሚፈጠርባቸው ግን ግልጽ ነው።

ከህብረብሄራዊ ድርጅቶች በተቃራኒ ብሄረተኛ ድርጅቶች ስኬታማ ሆነዋል። ሻእብያና ወያኔ ለድል የበቁት ብሄረተኛ አስተሳሰባቸው ስለረዳቸው ነው። ኦነግም ተሳክቶለት የመንግስት ስልጣን እስከመጋራት የደረሰው ከጥንስስ እስከፍጻሜው የነበረው ትግል በብሄረተኛ ማንነትና ስሜት ላይ የተገነባ ስለነበረ ነው። አሁን ተሸንፎ እንኳ ስምና አስተሳሰቡ ሊጠፋ ያልቻለው በዚሁ አፈጣጠርና አቀራረጽ መነሾነት ነው። ወያኔ በተለይ የመንግስት ስልጣኑንም በአስተማማኝ ይዞ የቀጠለው የብሄረተኛ አደረጃጀትና ስሜቱን በፖለቲካው፣ በደህንነቱ፣ በሰራዊቱ ውስጥ ስላሰረጸ እና በትግሬ ብሄረተኝነት ማንነት ዙሪያ ስላዋቀረ ነው። ሁሉም ነገር በትግሬ ብሄረተኛ አባላት ቁጥጥር ስር ስለወደቀ እስካሁን አገዛዙ ይህ ነው የተባለ ስጋት ሳያጋጥመው 25 ዓመት ቆይቷል። ለመጀመሪያ

ጊዜ በሀምሌ ወር 2008 ዓ.መ አቅሉን ያሳተው የአማራ ብሄረተኝነት ነው፡፡ በእርግጥ የአማራ ብሄረተኝነት ህወሀትን ሊጥለው እንደሚችል ፍንጭ አሳይቷል፡፡ ከአማራ ትግል አውድ ውጭ አድርገን ስናየው ህወሀት ሊወድቅ የሚችለው ይህንን ብሄረተኛ አደረጃጀቱን ትቶ ህብረብሄራዊ የሆነ እለት ነው። ያችን ደግሞ አይሞክራትም። በዚህ መንገድ የማይወድቅ ከሆነ ደግሞ ሌላ መንገድ መንደፍ ያስፈልጋል። ራሱ በመጣበት መንገድ መጓዝ የሚችል ጥብቅ የብሄረተኝነት አቋም ያለው ሌላ ድርጅት ብቻ ሊጥለው ይችላል። ያ ድርጅትም በትግሬ ብሄረተኝነት ዙሪያ የገተነባውን ስርዓት መገዳደር የሚያስችል ተቃራኒ ኃይል ሲኖረው ብቻ ያሸንፋል። ከዚህ ውጭ በህብረብሄራዊ ድርጅቶች ሊሸነፍ ይችላል ብሎ ማሰብ ይከብዳል። ህብረብሄራዊ ድርጅቶች እንኳን የተሸነፈውን የኢትዮጵያ አንድነት የትግል ማእቀፍ ሊያመጡ ደርግ ራሱ ተከላክሎ ሊያድነው አልቻለም። በሌላ አነጋገር ህብረብሄራዊ ድርጅቶች ከደርግ በላይ አቅምና አደረጃጀት ያስፈልጋቸዋል ማለት ነው—ብሄረተኛውን አገዛዝ አሸንፎ በህብረብሄራዊ አገዛዝ ለመቀየር። ባጭሩ ህወሀትን ለመገዳደር እና ለማንበርከክ የሚቻለው ሌላ ብሄረተኛ ኃይል በመፍጠር ነው። ከዚህ ውጭ ይወድቃል ከተባለ እንግዲህ በፈጣሪ ቁጣ ነው የሚሆነው።

ለምንድነው ህብረብሄራዊ ድርጅቶች እየተሸነፉ ብሄረተኛ ድርጅቶች የሚያሸንፉት? ከላይ ለመጠቋቆም ተሞክሯል። ሰፋ አድርገን እንየው። ህብረብሄራዊ ድርጅቶች ሲዳከሙ ብሄረተኛ ድርጅቶች የሚጎለምሱበት ምክንያት ድርጅቶች የሰዎች ድርጅት በመሆናቸው ውድቀትና ስኬታቸውም የሚመነጨው ከሰው መሰረታዊ ስነፍጥረታዊ ባህርይ የተነሳ በመሆኑ ነው። ትንሽ ስጋ እንደመርፌ ትወጋ፤ አጥብቀህ ጎርሰህ ወደዘመዶችህ ተመለስ፤ የዘሬን ነገር ብረሳ ያንዘርዝረኝ የሚሉት እድሜ ጠገብ ፍልፍስፍናዎች ለዚህ ትልቅ ትምህርት የሚሰጡ ናቸው። እነዚህ አባባሎች በዘመናት መሀል ተፈትነው እውነት ሆነው የተገኙ የማህበረሰባዊ ጥናት ውጤቶች ናቸው። ሰዎች አፈጣጠራችን ለየራሳችን የዘር ሀረግ ወይም ቀበሌ እንድናደላ ያደርገናል። ይህ የሆነው የተፈጠሮ ግዴታ በመሆኑ እንጅ የተረገምን ስለሆነ አይደለም። በእርግጥ በኢትዮጵያ ልዩ ሁኔታ ብሄረተኛ ስሜትን በህብረብሄራዊ ወይም ሁሉን አቀፍ ሰብአዊነት አስተሳሰብና እምነት የቀየረ ህዝብ አለ። እሱም አማራ ነው። እንዳለመታደል ግን ይህ ህዝብ ዙሪያውን የተከበበው ብሄረተኛ ስሜትና እምነት ባልለቀቃቸው ሊቃን ነው። ስለዚህ ይህንን ህዝብ ሁሉን አቀፍ ሰብአዊ ስሜትና እምነቱ እደተጠበቀ ሆኖ ወደራሱ ተመልሶ በብሄራዊ አወቃቀር እንዲደራጅ ማድረግ የግድ አስፈላጊ የሆነ የድል መንገድ ሆኖ ተገኝቷል። ስለሆነም የአማራን የሰውነት ተፈጥሮአዊ ስሜት ወደራሱ አማራዊነት እንዲቀየር ማድረግ የግድ አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል። ይህም የሆነበት ምክንያት እስካሁን ያደረጋቸው ህብረብሄራዊ አደረጃቶች በብሄረተኛ ሰርጎ ገብ ሰዎች እየተጠለፈበት ለሽንፈት ሲዳረግ ስለቆየ አዲስ የትግል ስልት መንደፉ የማያከራክር ሆኖ በመገኘቱ ነው።

ከዚህ መሰረታዊ እሳቤ ተነስተን አንዳንድ ምሳሌዎችን እንይ። ብሄረተኛ ድርጅቶች ውስጥ የሚታገሉ ሰዎች ምስጢር አሳልፎ የመስጠት እድላቸው አናሳ ነው። ምክንያቱም የገዛ ዘመድ አዝማዳቸውን ለሌላ ወገን በአብዛኛው ጠላት ተብሎ ለሚታሰብ ህዝብ ወይም ድርጅት ታጋዮች መስጠት ራስን እንደመካድ መስሎ ስለሚሰማቸው ነው።

አባትን ወይም እናትን ለአክስት ልጆት ፍላጎት አሳልፎ መስጠት ከባድ እንደሆነው አይነት አድርጎ መረዳት ይቻላል። ባጭሩ የገዛ ዘርን እንደመክዳት ስለሚቆጥሩት ድርጅታቸው ላይ ክህደት አይፈጽሙም። በዚህም ምክንያት ያ ድርጅት ደህንነቱ ተጋላጭ የመሆኑ እድል ያንሳል ማለት ነው። በተቃራኒው ህብረብሄራዊ ድርጅቶች ውስጥ የሚሰሩ ሰዎች ለየብሄራቸው የድርጅታቸውን ምስጢር የማካፈል እድላቸው ሰፊ ነው። ይህም አንድ አባል በራሱ ዘሮች እና በሌሎች ዘሮች መካከል እንዲመርጥ ጥያቄ ስለሚቀርብለት የዘር ነገር ያሸንፈዋል ማለት ነው። ለምሳሌ መዐሕድ የብሄረተኛ አደረጃጀት አዝማሚያ ስለነበረው ወደመጀመሪያዎቹ አካባቢ ለውጦችን ማስመዝገብ ችሎ ነበር፡ በኋላ ግን በሌሎች ብሄሮች በተለይ ቅይጦች ሆነው ሳለ ራሳቸውን በአማራዊ ማንነት ይገልጡ በነበሩ ሰዎች ምክንያት እየተዳከመ ሄደ። በኋላም ወደህብረብሄራዊ ድርጅትነት ተቀየረና ከነአካቴው ጠፋ። ከጅምሩ እንደታየው በአማራ ብሄር ብቻ ተዋቅሮ ቢሆን ኖሮ ታሪክ ባይሰራ እንኳ የራሱ ታሪክና ህልውና ጨርሶ እስከመጥፋት ባልደረሰም ነበር። በተመሳሳይ አነጋገር ህብረብሄራዊ ድርጅቶች ውስጥ የሚታገሉ ሰዎች ለአማራ ባላቸው ጥላቻ ወይም ጥርጣሬ የተነሳ የየድርጅቶቻቸውን ምስጢሮች ሲያሾልኩ መቆየታቸውን መገመት ይቻላል።

ለአማራ መፍትሄው ምንድነው ታዲያ? ከላይ የተዘረዘረው እንግዲህ በቂ ትምህርት ነው ብየ አስባለሁ። አማራው በተለወጠ የፖለቲካና ማኅበራዊ ሁኔታ ውስጥ ባልተለወጠ ዘዴ መታገል የለበትም። ትግል ብቻውን እንደግብ መታየት አለበት ካልተባለ በቀር ህብረብሄራዊ አደረጃጀት ውስጥ ገብቶ መታገል ለድል እንዳላበቃ ተደጋግሞ ታይቷል። ስለዚህ ራስን ከተለዋዋጭ ሁኔታዎች ጋር በማላመድ ለአዳዲስ ችግሮች አዳዲስ ዘዴዎች መቀየስ የግድ ያስፈልጋል። የተዘጋ በር ስንደበድብ ከምንውል ሌላ ያልተዘጋ በር መፈለግ ወይም ስስ የሆነውን የግድዳ ክፍል ፈልጎ መደርመስ ይሻላል። እንደምናሸንፍበት እርግጠኛ ያልሆንበትን ትግል መጀመርም የለብንም። ሩቅ የሚያደርስ ግብ መተለም ያስፈልጋል። የአላማ ግልጽነት፣ የግብ ተጨባጭነት እና የመስመር ጥራት ዋና ዋና ሊተኮርባቸው የሚገቡ ጉዳዮች ናቸው። እንግዲህ በእነዚህ እሳቤዎች በመመርኮዝ የአማራን ብሄረተኝነት መስርተናል። በዚህ አስተሳሰብ እና በዚሁ ዙሪያ በሚፈጠር አደረጃጀት ብቻ በመጓዝ ሙሉ በሙሉ አማራዊ የሆነ አደረጃጀት በመከተል ለድርጅት ታማኝነትን ማጎልበት እንችላለን፤ ምስጢር ለሌላ ወገን ተላልፎ የመሰጠቱን እድል እንቀንሳለን። ከዚህ ውጭ ያለው ህብረብሄራዊ መንገድ ግን ራስን ለጠለፋ ማጋለጥ ነው የሚሆነው።

ህብረብሄራዊ ድርጅቶች፤
የህወሀት አጃቢ ሆነው እንደቀሩ

በአሁኑ ብሄረተኝነትን በመገንባት ሂደት ላይ ባለንበት ጊዜ ውስጥ የአማራው ብሄረተኛነት ጥንካሬ እንቅፋት የነበረውን የስመ-አንድነት ፖለቲካ እየሰባበረው ይገኛል፡ ፡ ወያኔ አጫፋሪ ወይም አጃቢ ወይም አማላጅ ሀይሎች ነበሩት፡፡ እዚህ ላይ ዲሞክራሲ እና የመድብለ ፓርቲ ስርዓት እንዳለ እያስመሰሉ በየአምስት አመቱ እንደ መሸታቤት ወደ

ምርጫ ጣቢያ የሚመላልሱትን መኢአድን፤ ሰማያዊን ልብ ይሏል። ይህ የተለመደ ህወሃትን የማጀብ ድራማ ነበር ቢያንስ እስከባለፈው ዓመት ሀምሌ ወር 2008 ዓ.ም አማራው በቃኝ ብሎ እስከተነሳበት ጊዜ ድረስ፡፡ ከሀምሌ ወር 2008 ዓ.ም ወዲህ ግን አጃቢው እየኮሰመነ መጣ፡፡ በአማራ ፖለቲካዊ ህይወት ውስጥም ትልቅ የታሪክ ምዕራፍ ተዘጋ፡፡ ይህ ወያኔን አጃቢ የአንድት ፖለቲካ (ጎታች ኃይል) የተባለው ነው፡፡ ባለፈው ሀምሌ ወር ውስጥ የወያኔ አጃቢ ሆኖ አማራን ሲያስበላ የከረመው የአንድነት ትግል የተባለው የትም አይደርሴ መስር አከተመ፡፡ ደንቆሮ የሰማለት ያብዳል እንዲሉ ሰዎቹም "አማራ በአስቸኳይ ይደራጅ" ሲሉ ድምጻቸውን ማሰማት ጀምረዋል። መቸስ እንደ ደነቆሩ ከመሞት እንዲህ ነቅቶ ወይም የነቁ መስሎ መታየትም በራሱ ትልቅ ነገር ነው። ችግሩ ከእንቅልፋቸው ዘግይተው ስለነቁ አዲሱ የአማራ ብሄረተኝነት ትግል የሚጠይቀውን የተጠና ስትራቴጂ በቀላሉ መቀበል ባለመቻላቸው ትግላችን ላይ የፈጠሩት አቧራ እንዲህ በዋዛ ሊጠራ አለመቻሉ ነው። በማያውቁት ውቅያኖስ ውስጥ ገብቶ ለመዋኘት ጥበብንና ስልትን ይጠይቃልና በአማራው የህልውና ትግል ውስጥም ዘሎ እየገቡ ከመዳፈቅ ተገቢውን ትኩረት ሰጥቶ የተያዘውን ስልትና አካሄድ መርምሮ መረዳት ያስፈልጋል።

እንደምንገነዘበው የህወሀት አገዛዝ የትግሬ ስርዎ መንግስት ነው፡፡ ህወሀት የመጨረሻው ዘመን የትግሬ ስርዎ መንግስት ወኪል ነው፡፡ የድሮው ስርዎ መንግስታት አጋፋሪዎች ካባ፣ ቀሚስ ይለብሳሉ፣ ጥሩር ያጠልቃሉ፣ ጋሻና ጎራዴ ያነግባሉ፣ ባተሁለት (ተነፋነፍ) ይለብሳሉ፡፡ ይሄው ለትግሬውም ለአማራውም ስርዎ መንግስታት መገለጫ ልባሰ-ጌጥ ነበር፡፡ የአሁኖቹ የትግሬ ስርዎ መንግስት አጋፋሪዎች እነዚህን ልብሶች ቀይረዋል፡፡ ሙሉ ልብስ ይለብሳሉ፡፡ ጃኬትና ኮት ይደርባሉ፡፡ በጎራዴና ጋሻ ፋንታ ታንክና መትረየስ ታጥቀዋል፡፡ በፈረስና ኮቴ ፋንታ መኪናና አውሮፕላን ይጠቀማሉ፡፡ ባጭሩ በድሮው የስርዎ መንግስታት እና በአሁኑ የትግሬ ስርዎ መንግስት መካከል ውጫዊ ማለትም የአለባበስና የአጊያጊያጥ እንዲሁም የውጊያ መሳሪያ ወዘተርፈ ለውጥ ብቻ ነው ያለው፡፡ መሰረታዊ አስተሳሰቡ ስርዎ መንግስት ሆኖ ግን ዘመናዊ ርዕዮት አለሞችና የከፋት አይነቶች ተጨምረውለት ዳብሯል፡፡ ከዛ በተረፈ ሌላ መሰረታዊ ለውጥ የለውም፡ ፡ መሰረታዊውን የትግሬ ስርዎ መንግስት ለመሸፈን ግን ያው ዘመናዊ ጭምብሎች ተገጥመውለታል፡፡ ሰላማዊ ትግል፣ ዲሞክራሲ ግንባታ፣ ሰብአዊ መብት ጥበቃ፣ የመድብለ ፓርቲ ትግል እና የመሳሰሉት፡፡ እነዚህ ቅባቶች ለተቀረው ዓለም የትግሬን ስርዎ መንግስት እውነተኛ መንግስት ለማስመሰል የሚጠቅሙ ናቸው፡፡

የትግሬው ስርዎ መንግስት ሰላማዊ ትግል የሚባል ነገር ባይኖር ምእራባዊያንን እያስመሰለ ከጎኑ ማሰለፍ እንዳይችል ያደርግበት ነበር፣ ቢችልም እንኳ እምብዛም ያደርግበት ነበር፡፡ ሰላማዊ ትግል ለዚህ ስርዎ መንግሥት አዳማቂ፣ አጭብጫቢ፣ አስተዋዋቂ፣ አጃቢ፣ አማላጅ፣ ህጋዊ አድራጊ ሆኖ አገልግሏል፡፡ በተለይ በተለይ የትግሬን ስርዎ መንግስት እድሜ በማራዘምና የስልጣን ኮርቻውን በማደላደል ሰላማዊ ትግል የተጫወተውን ሚና ያህል የተጫወተ ምንም ነገር የለም፡፡ ሰላማዊ ትግል አማራጭ አጥቶ ስርዎ መንግስቱን ወደመገልበጥ ሊሄድ የሚችለውን ህዝብ የእውነት ለውጥ የሚመጣ

በማስመሰል ደንዝዞ በአጉል ተስፋ ተሞልቶ እንዲቀመጥ አድርጎት ቆይቷል፡፡ ሰላማዊ ትግል የህዝብን የቁጣ እጆች ቀይዶ ቆይቷል፡፡

ለአማራ ትግል ጎታቹ ኃይል በሌለ አንድነት ስም በሰላምም በነፍጥም "የሚታገለው" ነው፡፡ በአማራና በወያኔ መካከል የሚገኝ ወያኔን ጠባቂ ወይ አማላጅ ወይም አጃቢ ነው፡፡ አማራው ጨርሶ ቁርጡን አውቆ በአማራነት እንዳይቆም በአጉል ተስፋ አንቆ ይዞት የቆየው ይህ አካል ነው፡፡ አሁን አሁን ይህ አካል በመዳከም፣ በመንኮታኮት ላይ ነው፡፡ በእርግጥ ከጊዜ ወደጊዜ እየኮሰመነም ቢሆን በአሁኑ ሰአት በአማራና በወያኔ መካከል የሞት ሞቱን ገላጋይ (Shield) ሆኖ የሚገኘው ይሄ አካል ነው፡፡ የአማራ በአማራነት መነሳት ከባድ ተጽእኖ እንደሚያመጣ ጸሀይ የሞቀው ዓለም ያወቀው ሀቅ ነው፡፡ በተለይ በነፍጥ እታገላለሁ ስመ-አንድነት ቡድን በዚህ ሶስት ዓመት ውስጥ የአማራውን የማንነት እንቅስቃሴ በአፋጣኝ ጫፍ ላይ እንዳይደርስ እንቅፋት ሆኖ የቆየው ክፍል ነው፡፡ አማራነትን ሲዋጋ፣ ስለአማራ የቆሙ እውነተኛ ልጆችን ወያኔ የሚል ታርጋ እየለጠፈ ሲያሸማቅቅ የቆየ ትልቅ እንቅፋት ነው፡፡ ከዛ አልፎ አማራነትን ለመፈታተን የጎጥና የወንዝ ህብረቶችን ለመፈልፈል መንስኤ የሆነ ነው፡፡ ይህ የትግሬን ስርዎ መንግስት አጃቢ በተቃራኒው አማራን ጎታች ኃይል ህዝቡን በማይጨበጥ ህልም ማደንዘዝ፣ ህዝቡ በትግሬ ስርዎ መንግሥት ላይ እንዳይቆጣ ማባበል እና አጉል ተስፋ መስጠት፤ ህዝቡ ሌላ አማራጭ እንዳይፈልግ ማገድ ናቸው፡፡

የአማራ የማንነት ትግል፤
ለአማራ ህልውና አስፈላጊነት

የአማራነት እንቅስቃሴ የማንነት፣ የታሪካዊ ድንበር ማስከበርና ከዛ በመለስ ያሉ የፖለቲካ ስልጣን ውክልና፣ ብልጽግናና ክብር መረጋገጥ ነው፡፡ ቀዳሚ ግቡም የአማራን ህልውናን ማስከበር ነው። ህልውናውን ካረጋገጠ በኋላ ሙሉ ጥቅሞቹን፣ መብቶቹን፣ ደህንነቱንና ህልውናውን የሚያስጠብቅለትን ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ተክለሰብእና መገንባት ዋና ስራው ይሆናል። አማራ በማንነቱ ባለመደራጀቱ አሁን ለደረሰበት ጥፋት መንስኤ ነው። በአማራ ማንነት መደራጀት ጥቅሞች፡- የህዝብ መሰባሰብን፣ መተሳሰብን፣ መረዳዳትንና ፍቅርን ያመጣል። አንዱ ለአንዱ ለጥቃቱ እንዲደርስለት ያደርጋል።

በኢትዮጵያዊነት ትግል እንዳየነው አማራው ለራሱ ሊደርስ አልቻለም። ምክንያቱም አንድ፡ አማራው በኢትዮጵያዊያን ድርጅቶች ውስጥ ስለሚታቀፍ ተነጥየ ለአማራው ልቁም ቢል ችግር ነው። ሁለት፡ ሌሎች ኢትዮጵያዊያን ሊደርሱለት አይችሉም። ምክንያቱም አንዳንዶቹ አማራን እንደጠላት የሚቆጥሩ በመሆናቸው፤ አንዳንዶቹ ደግሞ በአማራው ላይ የማንነት ጥቃት እየተፈጸመበት እንደሆነ መረዳት ስለማይፈልጉ ማለትም ልክ ሌላው ላይ እንደሚደርሰው የሙብት ጥሰትና የኢኮኖሚ ጥያቄ ስለሚወስዱት። እንደገናም በኢትዮጵያ ስም የተደራጁት ድርጅቶች ለአማራው የተለየ ከለላ ለማድረግ አደረጃጀታቸው ስለማይፈቅድላቸው።

በእርግጥ የሚያስጸጽት ነው፡፡ ምክንያቱም የአማራ የማንነት እንቅስቃሴ መጀመር የነበረበት በተማሪዎች እንቅስቃሴ ነበር። በዛ ጊዜ አማራውን አገሪቱ ላይ ለደረሰው ችግር ሁሉ ተጠያቂ ማድረግ ሲጀመር የአማራ ልጆች መዘዙን አስቀድመው መገንዘብ እና ያንን የሚሞግት፣ ለአማራው ወገን የሚቆም እንቅስቃሴ ማድረግ ነበረባቸው። አሁን እያደረግን ያለነው እጅግ ዘግይተን፡ ከ40 ዓመት በኋላ ነው። ብንዘገይም አልቀረንም የሚል የአርፋጅ እንቅስቃሴ ነው እያደረግን ያለነው። በ40 ዓመት የዘገየ ጥያቄ ለመመለስ፣ ወይም የአርባ ዓመት ችግር ልንፈታ ነው የተነሳነው።

በእርግጥ ይህ አዲሱ የአማራ እንቅስቃሴ ከአርባ ዓመት ወዲህ ያለውን አንገብጋቢ ችግር ከመፍታት ባሻገር በታሪክ ወደ ኋላ ሄዶ ካለፈው ታሪክ በመማር ለሚመጡት ዘመናት አማራው ዳግም ለጥቃት እንዳይጋለጥ ለማድረግ ሀላፊነት አለበት። ምክንያቱም የአማራ ችግር የተጀመረው ከአርባ ዓመት በፊት ሳይሆን ወደኋላ አራትና አምስት መቶ አመታት ቀደም ብሎ ስለሆነ። ስለሆነም አሁን በግልጽ ከ40 ዓመት በፊት መጀመር የነበረበትን እንቅስቃሴ ስንጀምር ለምን በአማራነት ትደራጃላችሁ ብለው አምባጓሮ የሚፈጥሩ አሉ። እነዚህ ለአማራ ፍቅር የሌላቸው፣ በደሉ የማይሰማቸው፣ ለአማራ ጥላቻ ያላቸው፣ አማራውን የገጠመውን ችግር ለመገንዘብ ውስን የማስተዋል አቅም ያላቸው፣ ግዴለሽና ሰብአዊ ርህራሄ የማይሰማቸው ናቸው።

የአገሪቷ ሲሶ ህዝብን ጥያቄ መመለስ የኢትዮጵያን ጥያቄ ቢያንስ በሲሶ እጅ መመለስ ስለሆነ የአማራውን ትግል ሁሉም አማራ በግንባር ቀደም ሊታገልለት፣ ሌሎች ኢትዮጵያዊያን በቁርጠኝነት እንዲደግፉት ያስፈልጋል። ለአማራ መታገል ማለት ሌላ ተአምር መፍጠር ሳይሆን ለአገሪቷ ሲሶ ህዝብ መታገል በመሆኑ በሁሉም ኢትዮጵያዊያን ዘንድ እንደቅዱስ ተግባር ሊቆጠር ይገባል። ምክንያቱም የአማራ በአማራነቱ አለመቆም ኢትዮጵያን ፈተና ላይ ጥሏል። ዛሬ ከባድ ችግር እየፈጠሩ የሚገኙት የብሄር ፖለቲካ ግንባሮች የአማራውን በኢትዮጵያዊነት መቆም ወይም የአማራውን በአማራነት አለመቆም እንደመልካም እድል በመጠቀም የጎለመሱ ናቸው። ስለየራሳቸው ብሄር መገንጠልም ሆነ የበላይነት በሚታገሉበት ጊዜ ዋናው የመጫወቻ ሜዳው በነጻ የተገኘው የአማራ ሜዳ ነው። የእኔ የሚሉት መሬትና ሀብት በአብዛኛው የአማራ ታሪካዊ ይዞታ ነው። አፈጣጠርና ጉልምስናቸው “አማራ በኢትዮጵያዊነት ሰበብ አሰረን” በማለት አማራውን በመወንጀል ነው። አማራው የራሱን ጥያቄ ባለማንሳቱም እነዚህ ወገኖች የሚመኙትን የአማራውን ይዞታ ሁሉ እንደራሳቸው እንዲቆጥሩት አደረገ። አማራው ላይ የደረቱት የሀሰት ክስ እንደእውነት እንዲቆጠርላቸው አደረገ። ይሄም ህዝቡን ማለትም በየፊናቸው ቆምንለት የሚሉትን ህዝብ በአንድነት ለማንቀሳቀስና አማራውን እና ከኢትዮጵያ ውጭ ሌላ መጠጊያ የሌላቸውን ባለብዙ ብሄር ማንነት ያላቸውን ወገኖችና በቁጥር አናሳ ነገዶችን ፈተና ላይ ጣለ።

ከዚህም ተነስተን እነዚህ ጽንፈኛ የብሄር እንቅስቃሴዎች የአማራውን ሜዳ ተጠቅመው በመፋፋት ራሱን አማራውን እና የተጠቀሱትን የህብረተሰብ ክፍሎች አደጋ ላይ ጣሉ እንላለን። ነገር ግን አማራው በአማራነቱ ተነስቶ ቢሆን ኖሮ የራሱን የፖለቲካ፣ የኢኮኖሚ እና የታሪካዊ ይዞታ ጥያቄዎች ስለሚያነሳ እነዛ ብሄረተኞች ያንን ያህል

እንዳይጎለብቱ ያደርግ ነበር። ምክንያቱም አማራው በአማራነቱ የሚገባውን ጥያቄዎች ሁሉ ካነሳ እነሱ የእኛ የሚሉት ነገር ስለማይኖር በቶሎ አቋማቸውን በቀየሩና ቀጭጨው በቀሩ ነበር። የአማራው በአማራነቱ መነሳት ሌላ የውድድር ትግል ስለሚፈጥርባቸው እስካሁን ተሸንፈው ከሜዳው ይወጡ ነበር። እስካሁን ግን ጎልብተው የቆዩት የአማራውን ሀብትና መብት ሁሉ ለራሳቸው በመቀራመት ነው። አማራው ጥያቄ እንደሌለው፣ ብሶት እንደሌለው ተቆጥሮ፣ እንደአማራ የሚናገርለት በመጥፋቱ እነዚህ የብሄር ቡድኖች እንደልባቸው በመፈንጨት የአማራውን ህልውና አደጋ ላይ ጥለዋል፣ የአገሪቷንም ህዝብ መልሶ ለማግባባት ከባድ ወደሆነ ማኅበራዊ ቅራኔና መለያየት ወስደዋል።

የአማራው የአማራነት ጥያቄዎች ግን ይሄንን እንደልብ ሲፈነጭ የቆየ የአክራሪ ብሄረተኞች አደጋ ሚዛን በመስጠት ያረገበው ነበር። አማራው ራሱን ችሎ እንደ አንድ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ ኃይል ብቅ ማለት የእነዚህ አክራሪ ብሄረተኞች ህልውና መክሰም መንስኤ ነው። ለዛ ነው ብንዘገይም እንኳ አሁንም በቶሎ አማራዊ እንቅስቃሴ በማድረግ ይሄንን ሁሉ ለአርባ ዓመት የተዛባ ሚዛን ማስተካከል ታሪካዊ ግዴታችን የሆነበት ጊዜ ላይ ነን የምንለው። የአማራ ማንነት እንቅስቃሴ የግድ አስፈላጊ የሆነባቸው ምክንያቶች እነዚህ ናቸው፡፡

አንደኛ፡ የአማራ ትግል የህልውና ትግል ነው። ህልውናው አደጋ ላይ ወድቋል። ስለዚህ ህልውናው አደጋ ውስጥ የወደቀ ህዝብ ማድረግ ያለበት ቅድሚያ ህልውናውን ማረጋገጥ ነው። ህልውናው አደጋ ላይ የወደቀባቸው ሁኔታዎች፡- የትግሬ ሪፑብሊክ ጽንሰ ሀሳብ የአማራን ህልውና አደጋ ላይ ጥሏል። እንደሚታወቀው ትግሬ በታሪክ አለማቀፍ ድንበር የለውም። ከቀይ ባህር ጋር አይገናኝም፤ ከሱዳን ጋር አይገናኝም። ለወደፊቱ ነጻ አገር መሆን ከፈለገ ከሱዳን እና ቀይ ባህር ጋር መገናኘት አለበት። በሱዳን በኩል አማራ ከኤርትራ ጋር ስለሚጎራበት ትግራይ መሀል ላይ ተገልሎ እንዲቀመጥ አድርጎታል። ስለዚህ ያንን በሱዳን እና በአማራ መካከል ያለውን መሬት ለራሳቸው በመውሰድ የትግራይ አካባቢ አድርጎ ከሱዳን ጋር ድንበርተኛ መሆን ያስፈልጋቸዋል። የወልቃይት እና ጠገዴ እንዲሁም የቅማንት ችግርም መነሻው ይሄ ነው። በቀይ ባህር በኩል ያለው በአሁኑ ስሌት እጅግ የተወሳሰበ ነው። ቢሆንም እነሱ እንቅስቃሴያቸውን አላቆሙም። የሳይንትን ታሪካዊ ግዛት ነጥለው አፋር በሚል ክልል ያቋቋሙበት ምክንያት አማራን በዛ በኩል እንዲሁ መሀል ላይ ቆርጦ ለማስቀረት እና ለትግራይ የተስፋፋ መንገድ ለመፍጠር ነው።

ይህ የትግራይ አገርነት ሀሳብ የአለማቀፍ ድንበር ብቻ ሳይሆን የሀብትም ጥያቄ አለበት። ብዙ ትግሬ የራሱን አገር ይመሰርታል ሲባል ቀድሞ የነበረውን ክፍለ ሀገር ብቻ ይዞ ይመስለዋል። ያ ግን ፈጽሞ ስህተት ነው። የትግሬ ነጻ መንግስት ማለት አብዛኛውን የአማራ ምድር ሁሉ ወርሮ በመያዝ የትግሬ አካል ማድረግ ነው። ዛሬ ጎንደር ውስጥ በቅማንት ስም የሚፈጥሩት ትርምስም ጎንደርን ለዛው አላማ የማመቻቸት አንዱ ሂደት ክፍል ስለሆነ ነው። በሳይንት በኩል የተወሰደው ግዛት የዚሁ ክፍል ነው። በጎንደርና ሳይንት ሳይገታ በጎጃም በኩልም የትግሬን ግዛት ለማስፋፋት ሴራ እንዳለ የሚታወቅ ነው።

የትግሬ የበላይነት በአማራ ላይ የህልውና አደጋ ደቅኗል። ከላይ የተዘረዘረው የትግሬ ነጻ መንግስትነት ህልም ከሀብትና ድንበር ጋር በተያያዘ አማራው ላይ የህልውና ችግር ደቅኗል። ነገር ግን ምናልባት ነጻ አገርነት ባይሳካ የትግሬ የበላይነት የሰፈነባት ኢትዮጵያ እንድትኖር ይሰራሉ። ይሄም አማራው ላይ ከባድ የህልውና ስጋት ፈጥሯል። የትግሬ የበላይነት እንዲረጋገጥ አማራ የበታች መሆን አለበት። ትግሬ ትልቅ እንዲሆን አማራ ማነስ አለበት። በስነተዋልዶ ሰበብ አማራው ላይ የሚደረገው ዘመቻ በሌሎች ክልሎች እንደሌለ የታወቀ ነው። ትግሬ እዲበለጽግ አማራ መደህየት አለበት። ትግሬ እንዲማር አማራ በማይምነት ጥላ ስር መውደቅ አለበት። የትግሬ የባህል የበላይነት እዲረጋገጥ የአማራው መንቋሸሽና መወገዝ አለበት። ትግሬ እደህዝብ ተቀባይነት እንዲኖረው አማራው መጥላላት ነበረበት። ትግሬ ሰላም እንዲያገኝ አማራው ሰላም ማጣት አለበት። የወያኔ ማፌስቶ አንዱ አላማ አማራን ማህበረሰባዊ ረፍት መንሳት መሆኑን እናስታውሳለን። ይህ ሁሉ በአማራው ኪሳራ ላይ ትግሬን የመገንባት ስራ ላለፈው ሩብ መቶ ክፍለዘመን ሲሰራበት የቆየ ነው። ስለዚህ ይህ ትግሬ የበላይ የሆነባት ኢትዮጵያ ለመመስረት የሚደረገው ጥረት በራሱ አማራን አደጋ ውስጥ ከቶታል።

አማራው በአማራነቱ መቆሙ እንግዲህ፡ በዋናነት የህልውና ማስጠበቅ ትግል ነው። አማራው በማንነቱ ካልቆመ በብርታትና በስፋት ለመታገል አይችልም። በኢትዮጵያ ስም የሚያደርገው ትግልም መልህቅ አልባ ሆኖ በታሪክ ተፈትኖ ወድቋል። ይህ አማራው ባለፈው ሩብ መቶ ክፍለዘመን የተበላበት ጨዋታ ነው። ስለአንድነት የሚደረግ ትግል ሁሉም የኢትዮጵያ የህብረተሰብ ክፍሎች ስለዚህ አላማ አንድ አይነት አስተሳሰብ ሊኖራቸው ይገባል። በተቃራኒው ግን አማራው ራሱ ከየብሄረሰብ ከሳሽ ሊቃን ጋር የሚያደርገው የመሳ ለመሳ ትግል የሞኝ መንገድ መሆኑ ተረጋግጧል። የአማራው ችግር በድርጅታዊ ስራ ብቻ የሚፈታ አይደለም። ዘላቂ መፍትሄ የሚሆነው የአማራነት አስተሳሰብ ሲሰፍን እና ሲጠነክር ነው። መአሕድ ሲፈርስ ሌላ ለአማራው የቆመ ድርጅት ለመተካት ይሄንን ያህል ረዥም ጊዜ የወሰደው የአማራነት ስሜት ስላልዳበረ ነው።

ጠንካራ ማንነት ሲኖር የድርጅት መጎልበት ይኖራል። ድርጅት ባይጎለብትም አሳሳቢ አይሆንም። ጠንካራ ማንነት ስሜት እስካለ ድረስ ወይ ሌላ ድርጅት ይፈጠራል፣ አልያም ያለው ይጠናከራል። ጠንካራ ማንነት ስሜት ከሌለ ግን አንድ ድርጅት ሲዳከም ተዳክሞ ይቀራል፣ ሲፈርስም ፈርሶ ይቀራል። የተጠቀሰው ታሪክም ይሄንን ያስረዳል። ስለዚህ የአማራ ማንነት አስተማማኝነቱ ለራሱ ለድርጅቶቹም ጭምር ስለሆነ የግድ አስፈላጊ ነው። የአማራው የማንነት መጠናከርም ከዚህ በኋላ ተመሳሳይ የህልውና አደጋ እንዳይከሰት ያደርጋል። ይሄ የማንነት ማደግ ህዝቡ ለራሱ ያለው ፍቅር እንዲጨምር ያደርገዋል። የህዝቡ ፍቅር ለራሱ መጨመሩ ደግሞ በጋራ ለመታገል ትልቅ እና አመች በር ይከፍታል። ማንኛውንም ህዝብ ላይ የሚደቀን አደጋም ተረባርቦ ለመቀልበስ ያስችላል። የማንነት ማደግ ለእያንዳንዱ አማራ ማንኛውም አማራ ጠበቃ የመቆምን እድል ይፈጥራል። ይህም የጥቅም፣ የደህንነት እና የህዝባዊ እንክብካቤ እድል ይፈጥራል። እስካሁን የተነፈግነውን እድል በዚህ መልኩ እናገኘዋለን ማለት ነው። ማንነቱ ጠንካራ ህዝብ የተከበረ፣ የታፈረና የተፈራ ይሆናል።

ይህ የአማራ በአማራነት መቆም የኢትዮጵያን ፖለቲካዊ ሁኔታ ለመወሰን ትልቅ አቅም ይፈጥራል። እስካሁን የመጣንበትን መንገድ ስናይ አማራው የራሱ ፖለቲካዊ ተክለ ሰብእና ኖሮት በፖለቲካዊ አውዱ አልተሳተፈም። ይሄም ትልቅ ጎደሎ ክፍተት ከመፍጠሩም በላይ የአማራውን ህልውና አደጋ ላይ ጥሎታል፣ የአገሪቱን ህልውና አደጋ ላይ ጥሎታል። አማራው የለውጥ ኃይል ሆኖ እንዳይሳተፍ አግዶታል፡፡

አማራው ሲከሰስበት የነበረውን የጎደፈ ፖለቲካዊ ውዥንብር ለማጥራት እና የአማራ ህዝብ ምንም አይነት ብሄራዊ በደል ያላደረሰ መሆኑን የምናረጋግጥበት አንዱ እና ዋናው መንገድም ይሄው ነው። እስካሁን ድረስ አማራው ለሚከሱት አክራሪ ብሄረተኞች አማራው እንደ አማራ በቆመ ፖለቲካዊ ተክለ ሰብእና ተመልሶ አያውቅም። ሲደረግ የነበረው ምንድነው ልክ እንደ ውጫሌ ውል አንቀጽ አስራ ሰባት ለአማራው በትክክል ያልቆሙ ምናልባትም አማራውን በመቀየም እና አማራው ላይ በማሴር ከአክራሪ ብሄረተኞች ያላነሰ ሚና ያላቸው አካላት በአንድነት ሰበብ ሲያድበሰብሱ ነው የቆዩት። እንደ አማራ ሆኖ የሚመጣውን ጥያቄ ለመመለስ፣ እና የህዝቡን ስም በአጉል መጥፋት ለመቀልበስ የአማራ በአማራነት መቆም ምርጫ ሳይሆን ግዴታ ነው። አማራ ላይ የሚሰነዘሩ ማናቸውንም ነገሮች እንደአማራ ሆኖ መከራከር ይገባል። የአንድነት ፖለቲካ ኢትዮጵያን ወክሎ ወይም በኢትዮጵያዊነት ስም እንጅ ለአማራው በእጅ አዙር ሊናገርለት አይችልም። የአንድነት ቡድኑ ለአማራው መናገር እና የአማራን ጥቅም ማስከበር አይችልም። አግባብ አይደለም። አደረጃጀቱና አሰላለፉም አይፈቅድም። በዚህም ምክንያት የአማራን ችግር በአንድነት ስም ማዳፈን ትልቅ ስህተት ነው። እንደውጫሌ ውል አንቀጽ አስራ ሰባት "ኢትዮጵያ በኢጣልያ በኩል (አማካኝነት) ከኤሮፓ መንግስታት ጋር መገናኘት ይቻላታል" የሚለው "አማራ በአንድነት ጎራው በኩል ከሌሎች ብሄረተኞች ጋር መነጋገር ይገባዋል እንጅ በራሱ ቆሞ ስለራሱ እንዲናገር አያስፈልግም" በሚል ፍርደ ገምድልነትና ሞግዚትነት ስር ወድቆ ቆይቷል፡፡ ያን መስበር እና አማራን እንደሚገባው መጠን የለውጥ ተሳታፊና ተጠቃሚ ማድረግ ነበር የአማራ የማንነት ትግል አስፈላጊነቱ፡፡

የአማራ በአማራነት መቆም አማራ ላይ የሚደርሰውን ክስ የሚያስቆምበት እና ህዝቡ ሳያፍር ሳይፈራ መብትና ጥቅሙን እንዲያስከብር የሚነሳሳበት ያደርገዋል። የኢትዮጵያ ፍሬዋ ብቻ ሳይሆን መከራዋ ለሁሉ መከፋፈል አለበት። ሁሉም የድርሻውን ጸጋ፣ የድርሻውን መከራ መካፈል አለበት። ሌሎች የህብረተሰብ ክፍሎች በአለሙም በደስታውም እኩል ተሳትፎ ሲኖራቸው ለሀገራቸው የሚኖረውን ዋጋ ይጨምረዋል። የአማራ አገር እያሉ ለጥቃት ማጋለጣቸውም ይቆማል። በዚህ ረገድ የአማራ የራሱን ድርሻ ብቻ መውሰድ ሌሎችም በጋራ እንዲተባበሩ ስለሚያደርግ ለወደፊት ገንቢ አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

እዚህ ላይ ግን መጠቀስ ያለበት አንድ ነገር አለ። በአማራነት እንቁም ሲባል የሚደነብሩ ብዙ አካላት አሉ። አክራሪ ብሄረተኞች በፍርሀትና በስጋት ይጠሉታል። አማራ የራሱን አጀንዳ ይዞ ከተነሳ የእኛ ስኬት ችግር ላይ ይወድቃል በሚል ይፈሩታል። እንደፈለጉ የሚፈነጩበት የኢትዮጵያ ወቅታዊ ፖለቲካዊ አውድም ይጠባቸውና

ወደእውነተኛው ንግግር እንዲመጡ ያስገድዳቸዋል። በኢትዮጵያ አንድነት ፖለቲካ ስም የሚንቀሳቀሱትም ይፈሩታል። የአማራው በአማራነት መነሳት የእነሱን ይዞታ ያሳሳዋል ብለው ስለሚሰጉ። በጣም የሚገርመው አማራ ሆነው አማራነቱን የሚፈሩት ሰዎች ጉዳይ ነው። “አማራ” ስትል “ኢትዮጵያስ?” ይላሉ። በእውነት በአማራነት መቆም የትግል መንገድ እንጅ የዜግነት ጉዳይ አይደለም። ኢትዮጵያዊነት ዜግነት እንጅ ከአማራነት ትግል ጋር የሚያገናኘው ነገር የለም። እነሱ ግን ዜግነትና ትግል በመቀላቀል ብዙ ውዥንብር ሲፈጥሩ ይስተዋላል። አማራነት በቀጥታ ኢትዮጵያዊነት ላይ የተሰነዘረ ጥቃት ይመስላቸዋል። የሚስቱት ነገር ግን አለ። አንደኛ የአማራን ትግል ለስልጣን የሚደረግ የፖለቲካ ትግል አድርገው ይረዱታል። ሁለተኛ አማራው ያለበትን ነባራዊ ችግር አይገነዘቡትም። ከዚህ የተነሳ ይፈሩታል። ይሄ ፍርሀት ግን መሰረተቢስ ነው።

በአማራነት መቆም አስፈላጊነቱ የህልውና፤ የሰብአዊነት ጉዳይ ነው። እንኳን የተወለድንበት ህዝብ ሌላ ማንኛውም ህዝብ አማራ የገባበትን አይነት መከራ ውስጥ ሲገባ አብረን መሰለፍ ይገባናል። ለአማራነት መታገል ለሰው ልጆች ደህንነት መታገል ነው። በአማራነት መቆም ተፈጥሮአዊ ግዴታ ነው። ጎሽ ለልጇ ስትል ተወጋች እንደሚባለው ማንም ከሰው ውጭ የሆነ ፍጥረት ሁሉ የገዛ ወገኑ ችግር ላይ ሲወድቅ ይከላከላል። ለአማራ መቆምም በዚህ አይነት የፍጥረት ማስቀጠል ህግ የተመሰረተ በመሆኑ ትክክለኛ ነው። እዚህ ላይ መወቀስ ያለበት በአማራነት የቆመው የተፈጥሮን ህግ እየፈጸመ ያለው ሳይሆን ከተፈጥሮ ህግ ውጭ ሆኖ ዳር ቆሞ የሚመለከተው ብቻ ነው። ከተፈጥሮ ህግ አንጻር የእነዚህ ራስ ወዳዶች እና ለሌላው የማይቆሙ ተደርገው ይወሰዳሉ።

ምዕራፍ አስር

ወቅታዊው ሁኔታና አካሄዳችን

እስካሁን የአማራን ማንነት፣ ታሪክ፣ በደልና እነቅስቃሴውን በሰፊው አይተናል፡፡ አሁን ደግሞ የተሳካ ትግል እንድናደርግ ምን ማድረግ አለብን በሚለው የሚቀጥለው መልእክት ላይ ያተኩራል፡፡ አማራ በተያያዘው የማንነት ትግል ውስጥ አሸናፊ ሆኖ እንዲወጣ ማድረግ የሚገባው ወሳኝ ሁኔታዎች አሉ፡፡ ከእነዚሁም አንዱ የአማራን ችግር በውል መረዳት የህልውና ትግል ምን እንደሆነ እንድንረዳ ያደርገናልና እሱ ላይ በደንብ መስራት አለብን፡፡ ችግሩን በጥልቀት መረዳት ማለትም ምን እንደምንፈልግ እና የምንፈልገውን እንዴት ማግኘት እንዳለብን ጥረታችንን ወደ ፍሬያማነት እንድንቀይር ያደርገናል፡፡

ውጫዊ ግፊት ያጠናከረው አማራነት፤ ግን በታሪክ የነበረ ጠንካራ አማራነት

ባለፉት ምእራፎች ውስጥ አማራን ከጥንት አመጣጡ ጀምረን በታሪክ ውስጥ ምን ይመስል እንደነበርና ማን እንደነበር አይተናል፤ መርምረናል። በእርግጥ አማራ የሚወደድ አላፊ ጊዜ፣ የሚያኮራ ታሪክ፣ የሚቀኑበት ባህርይ እና ልብ የሚመስጥ ቅኔያዊ ማንነት ያለው ህዝብ ነው፡፡ ይሄንን ህዝብ ልክ እንደጥንቱ ሁሉ በዚህ ዘመን ብዙዎች በሀሳብም በአካልም ተዋግተውታል፡፡ በሀሳብ የተዋጉት ማንነቱን ከደው በአካል ለሚገድሉት እንዳቀበሉት እርግጥ ነው፡፡ በዚህ መጽሃፍ ውስጥ በሚቻለው ሁሉ ወደ ኋላ ሄዶ በማጥናት ያለፈ ማንነቱን ለማሳየት የተሞከረበት ትልቅ ምክንያት የእነዚህ አማራ ጠል ወገኖች ዝባዝንኬ እውነት ተደርጎ እንዳይወሰድ ነው፡፡ እንጅማ ያለፈው የአማራ ማንነትም ሆነ ታሪክ አሁን ካለው ወቅታዊ ችግር ጋር ሲነጻጸር ብዙ ልንደክምበት የማይገባ ነበር፡፡ ነገር ግን በሀሳብ አማራን ማንነቱን የካዱት ህልውናውን በአካል ለማጥፋት ለሚሰሩት ወገኖች ድንጋይ ሲያቀብሉ መቆየታቸው የአማራ ታሪካዊ ሀላፊ ጊዜ ከኢትዮጵያ ታሪክ እና ማንነት ተለይቶ ለብቻው ባለመቀመጡ ምቹ አጋጣሚ ስለፈጠረላቸው ነው፡፡ በዚህም ምክንያት ወደ ኋላ ተጉዞ አስረግጦ ማለፍ አስፈላጊ ሆኖ ተገኘ፡፡ በቀርማ አማራን አሁን የገጠመው ችግር ብቻውን ሊያቆመው ይችል አልነበረምን?

አማራ በታሪክ ወጥ የሆነ ፖለቲካዊ፣ ባህላዊ እና ማኅበረ-ተክለ-ቁመና የነበረውና ያለው ህዝብ ነው፡፡ የአክሱም እውነተኛ መንፈስ፣ ባህርይና ታሪክ ወራሽ ህዝብ ነው፡፡ ከዛም አልፈን በታሪክ ስንጓዝ አስገራሚዎቹ የአሞራዊያን ስር መሰረት ያለው፣ ከዮቶር-ግዮን ምድር መንጭቶ አሻራው እስከ ግብጽ እና ባቢሎን ስልጣኔ ድረስ የሚዘረጋ ህዝብ ነው፡፡ አሁን የሚታወቅባቸውን ባህርያት ከየትም አላመጣቸውምና ቋሚ ምስክሮቹ ናቸው፡፡ ተደጋግሞ እንደተገለጸውም የጥንት አማራ በልዩ ልዩ የዓለም ክፍሎች

ተሰራጭቶ (በተለይም ከቀይ ባህር ምስራቅና ምዕራብ) በልጽጎ የኖረ ነው፡፡ ደጋግመን እንዳወሳነው በታሪክ ድርሳናት የሚገኘው ያ ባህል በአሁኑ የአማራ ባህርይ ውስጥ በቀጥታ ይነጸባረቃል፡፡

የዚህ አስተሳሰብ ሳይንሳዊ መሰረት አለው፡፡ ከቶሬ አማሊያ[532] ሳይንሳዊ ወረቀት መመልከት እንደሚቻለው መካነ-ቅርስ የጥንት ባህልን፤ ማለትም የሰውን አኗኗር በማጥናት እንዴት እንደነበር ትርጉም ያለው የባህል መልሶ ግንባታ ያደርጋል፡፡ የጽሁፍ ባህል ለሌላቸው ባህሎች ይሄ ዘዴ የቅድመ ታሪክ አኗኗራቸውን ለመረዳት ያስችላል፡፡ የዚህ አካል የሆነው Ethnoarchaeology የተባለው የጥናት ዘዴ ዛሬ በህይወት ያሉ ህዝቦችን ባህል በማጥናት የጥንት ባህላቸው ምን ይመስል እንደነበር ለመረዳት ያስችላል፡፡ በዚህም መሰረት ለወደፊቱ ይሄንን ዘዴ በመጠቀም የጥንት ታሪካዊ ሁኔታዎችን ከአሁኑ የአማራ ባህል ጋር በማስተያየት ትክክለኛ ምስል መከሰት ይቻላል፡፡ የአማራን የጥንት ባህል ለመገንባት የአሁኑ የአማራ ባህል *በኢትኖአርኬኦሎጅ* ጽንሰ ሀሳብ መታየት ይኖርበታል፡፡ በዚህም ምክንያት በአሁኑ የአማራ ባህላዊ ክንዋኔዎች እና በዚህ መጽሃፍ በተገለጹት የጥንት የአማራ ህዝብ (ወይም ቤተሰቦች) መካከል አስገራሚ የሆነ የባህል አንድነት እንዳለ እናያለን፡፡ ይሄም አጋጣሚ ሳይሆን ሪቻርድ ዳውንኪሰን ጠቅሰን ባለፉት ምእራፎች እንዳተተነው የማይሞት የአማራ ባህል ቅጥልጥልዮሽ (Immortal coils of the Amhara culture) ነው፡፡

የቅርቡን የአማራነት ንድፈ-ሀሳብ የሚደግፉት (ማለትም ከ13ኛው ሙቶ ክፍለ ዘመን ጀምሮ ያለውን አማራነት ደጋፊዎች) የሚያራምዱት የተሳሳተ አስተሳሰብም አለ፡፡ አማራ አንድ ወጥ ህዝብ አይደለም፣ ብዙ ሌሎች ነገዶችን አንድ ላይ በማድረግ የተፈጠረ ማንነት ነው የሚሉ አሉ፡፡ ይሄ አባባል ስህተት ነው፡፡ አማራ ባለፉት 800 አመታት ውስጥ አንድ ወጥ ማንነት የነበረውና ያለው፣ በውስጡ ነገዶችም ሆነ ንኡሳን ነገዶች ያልነበሩት ህዝብ ነው፡፡ አማራ ብሄር ወይም ህዝብ ከሆነ እንኳ ይሄን ያህል ዘመን በእርግጠኝነት መናገር ይቻላል፡፡ ምናልባት ከዛ ቀደም ብሎ በቋንቋ አንጻር አካባቢያዊ ዘየዎች ነበሩት፡፡ ጋፋት፣ ጋሳይ፣ ዳሞት፣ እናርያ፣ አርጎባ ወዘተርፈ የአማርኛ ዲያሌክቶች እንደሆኑ በዚህ መጽሃፍ የተጠቀሱት የታሪክ ድርሳናት ያወሳሉ፡፡ ወደ አንድ ወጥነት ቋንቋነት እያደገ መሄዱ ግን አሊ አይባልም፡፡ ነገር ግን እነዛ ዘየ ይናገሩ የነበሩት ህዝቦች የተለየ ማንነት ነበራቸው ለማለት አያስደፍርም፡፡ ስሆነም አማራ በብሄርነት ሂደት ውስጥ የቋንቋ ወጥነት አካሄደ ነው የሚባለው፤ ማለትም ሌሎችን ዘየዎች እየጠቀለለ ወይም እየጣለ አንድ ዘየ ብቻ ያለው መደበኛ መግባቢያ እየፈጠረ መጣ ብሎ ማለት ያስኬዳል፡፡

ከዚህ አንጻር የዶናልድ ሌቪንን እይታ መጋራት ይቻላል፡፡ ለታላቋ ኢትዮጵያ እንደገና ትንሳኤ ማግኘት አማራ የተባለው ህዝብ ሙገሳውን ይወስዳል፡፡ አማራ ግራኝ

[532]Amalia, Torre A. de la 2000. *Ethnoarchaeology*. Hukay, 2, 2

እስከ ወረረው ጊዜ ድረስ የአቢሲኒያ እምብርት ሆኖ ቆይቷል፡፡[533] ለዚህም አውሮፓዊያን በ1520 ወደ ኢትዮጵያ ሲመጡ ከራሳቸው ጋር እኩል የሆነ ስልጣኔ አገኙ፡፡ አልቫሬዝ የኢትዮጵያን ህንጻ፣ ስነስእል፣ የፍትህ ስርዓት አድንቆ ሰዓት አክባሪነታቸውንም አወድሶ ጽፏል፡፡ አላሜዳም አመዛዛኝና ፍትሀዊ፣ ባለ ብሩህ አእምሮ፣ ተፈጥሮ-መልካም፣ ቁጥብ፣ ርህሩህ፣ እና ምህረትን እና ይቅር ባይነትን የሚዎዱ ናቸው ብሏል፡፡[534] የኢትዮጵያ ፈጣሪ (መስራች) ተብሎ የሚወሰደው አጼ አምደ ጽዮን (1314-1344) እ.ኤ.አ ነው፡፡ የአረብ ፀኃፊዎች በ1340 እ.ኤ.አ 99 ንጉሶችን ይገዛ ነበር ብለውታል፡፡[535]

ከዚህ ታሪካዊ እይታ እኩል በሆነ መጠን አማራውን አሁን በአንድነት ሊያቆም የሚችል ነገር አለ፡፡ አማራ በአማራነቱ የሚደርስበት በደልና የተጋረጠበት ፈተና፡፡ አማራን አጠፋለሁ ብሎ እየሰራ የቆየው የትግሬ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት አማራ ሲል ማንን ነው፣ እነማንን ነው ብሎ ማየት ያስፈልጋል፡፡ እነዛ በህወሀት እይታ ጥፋት የተበየነባቸው አማሮች አንድ ላይ ከመቆም ውጭ ሌላ አማራጭ የላቸውም፡፡ ህወሀት አማራ ብሎ ሲያጠቃ በትውልድ አማራም ባይሆን እንኳ አስተሳሰቡ እንደ አማራ የሆነውን ሁሉ ነው፡፡ ገዳይህ አማራ ብሎ ከወሰነብህ አማራ አይደለሁም ብትል አታተርፍም፣ አትተርፍም፤ የምትተርፈው አማራ ከሆነ እና እንዳንተው ጥፋት ከሚያሳድደው ወገንህ ጋር በጋራ ቆመህ ራስህን ብትከላከል ነው፡፡

ህወሀት ከበረሀ ጀምሮ ይዞት የመጣው ህልም ራሱ ባስቀመጠው ትርጉም መሰረት አማራ ብሎ የፈረጀውን ህዝብ ማጥፋት ነው፡፡ አማራ ከህወሀት አንጻር ፖለቲካዊ አካል፣ ማኅበራዊ አካል እና የመሬት ባለቤት ነው፡፡ ከፖለቲካ አንጻር አማራ የፖለቲካ የበላይነት ያለው የህብረተሰብ ክፍል ነው፤ ትግሬን እና ሌሎችን ብሄሮች ጨቆኗል፤ በአጼ ምኒልክ ዳግማዊ አማካኝነት ከትግሬው ንጉስ ዮሐንስ አራተኛ ስልጣን ቀምቷል ብሎ ይከሰዋል፡፡ አማራ ከፖለቲካዊ እይታ አንጻር እዲህ ነው በህወሀት የሚታየው፡፡ ለዚህም ነፍጠኛ የሚል ስም ሸልሞታል፡፡ አማራ ከህወሀት አንጻር ትርጉም ያለው፣ ዳር ድንበር ያለው ማኅበራዊ አካል ነው፡፡ በዚህ ማኅበራዊ አካል ውስጥ ትግሬና ሌላ ብኄር ላይ የቋንቋ የበላይነቱን ጭኗል ብሎ ይፈርጀዋል፤ ትግሬና ሌላው ላይ የስነ ልቡና ጫና አሳድሯል ብሎ ይከሰዋል፡፡ ትግሬን ጨምሮ በሌሎች ብሄሮች ላይ ንቀት ያሳያል ብሎ ይከሰዋል፡፡ ለዛም ትምክህተኛ የሚል ስም ሸልሞታል፡፡ ከመሬት ባለቤትነት አንጻር ህወሀት መሬቱ ደረቅ ሲሆን ጎረቤቱ አማራ ደግሞ ባለ ለም መሬት ነው፡፡ ስለዚህ ትግሬ ለም መሬት እንዲኖራት ይህ አማራ በጠላትነት ተፈርጆ ድንበሩ መገፋት፣ ህዝቡ መጨፍጨፍ በመጨረሻም መሬቱ መወረስ አለበት፡፡ በእነዚህ መለኪያዎች አማራ ተብሎ ፖሊሲ ተቀርጾለት በጠላትነት የተፈረጀ ህዝብ ነው፡፡ ስለዚህ ይህ መስፈርት አማራ አድርጎህ በአንድነት ሊያቆምህ ይገባል፡፡ ከዚህ ማምለጫ መንገድ የለም፡፡ ስለዚህ አማራነትን በደል አንድ ላይ ሊያስተሳስረው ይገባል፡፡

---

[533] Levine, Donald 1974, p. 72. *Greater Ethiopia: The Evolution of a Multiethnic Society.* University of Chicago Press.

[534] Levine, Donald 1974, p. 10.

[535] Levine, Donald 1974.

ለመሆኑ የአማራ በደል ምንድነው?

አማራ የኢትዮጵያን ህዝብ በድሏል ተብሎ ነው እንግዲህ እንዲጠፋ የተፈረደበት፡፡ ነገር ግን አማራ ለኢትዮጵያ ባለውለታ ህዝብ፣ የበዝባዥነት እና የዘራፊነት ስሜት የሌለው ህዝብ ነው፡፡ ለራሱ በድህነት የኖረ፣ የሚበላውን ከመሬት ጋር ተጋፍቶ፣ ተፈጥሮን ታግሎ የሚኖር ህዝብ ነው፡፡ ድንበር ተደፈረ በተባለበት ሁሉ ለህይወቱ ሳይሳሳ መሪር መስዋእትነት ሲከፍል የኖረ፣ ለአገልግሎቱም ዋጋ ያልጠየቀ ህዝብ ነው፡፡ አማራ ካለው ባህላዊ አደረጃጀት እና መንግስታዊ ባህርይ ለሌላው ያካፈለ ህዝብ ነው፡፡

ነገር ግን የ1960ዎቹ አዙሪት አማራን እንደበደለኛ እንዲቆጠር አድርጎታል፡፡ ራሳቸው አማራ እና ሌሎች ሊቃንም አማራን በደል ፈጽሟል ብለው ከማመናቸው የተነሳ በይቅርታ ጠያቂና ተለማማጭ ፖለቲካዊ አዙሪት ውስጥ ሲዳክሩ ይታያሉ፡፡ ለምሳሌ በአማራነት የሚከሰሱ ነገስታትን አማራ እንዳልነበሩ ለማሳመን የሚሄዱበት ርቀት ህዝቡ ላይ የሚመጣውን ክስ እንደ እውነት ሊያስቆጥር የሚችል ነው፡፡ የአማራ ነገስታት በእርግጥ አማራ ነበሩ፡፡ አማራ ካልነበሩ ምንድናቸው ታዲያ? ይሄን መመለስ ይገባል፡፡

አማራ ነገስታት አማራ አይደሉም የሚለው ክርክር አማራ ጨቋኝ ነው የሚለው ክስ ማለዘቢያ የሚመስል እና የመጀመሪያው ሀረግ እውነት የሚመስላቸው ወገኖች በይቅርታ ፈላጊነት የሚናገሩት ነው፡፡ አማራ ጨቋኝ ከነበረ፣ ነገስታቱን አሳልፎ በመስጠት ነጻ እንወጣለን ብለው ያስባሉ፡፡ ነገር ግን ይሄ የክርክር አቅጣጫ ስህተት ነው፡ ፡ ትክክለኛው ክርክር መሆን ያለበት ግን አማራነታቸውን አለመካድ ነው፡፡ አማራ መሆናቸው እንዳለ ሆኖ ግን አማራ በመሆናቸው ሌላውን ነጥለው አላጠፉም፡፡ አልጨቆኑም፡፡ ይልቅ በዘመናቸው ዓለም የምታውቀውን ስርዓት አራመዱ እንጅ፡፡ የዛን ጊዜውን ስርዓት በአሁን መነጽር ማየት አይገባም፡፡ ድሮን በድሮ፤ አሁንን በአሁን መነጽር ማየት ግድ ይላል፡፡

እነዚህ ሰዎች በአንድ ወገን አማራ ባለታሪክ ህዝብ እንደሆነ ይናገራሉ፡፡ በሌላ ወገን የአማራ ህዝብ በአማሮች አልተመራም ይላሉ፡፡ ይህ ግን ማስተዋል የጎደለው አስተሳሰብ ነው፡፡ የአማራ ታሪክ የተሰራው በህዝቡ ነው፡፡ መሪዎቹ ደግሞ ከህዝቡ የወጡ ናቸው፡፡ መሪው ያስተባበረው የአማራን ህዝብ፣ ያንጸባረቀውም የህዝቡን አስተሳሰብ፣ አላማና ባህርይ ነው፡፡ ታሪክን ለመሪዎች ብቻ ነጥሎ ለመስጠት በመሞከር ህዝቡን ታሪክ አልባ ማድረግ እጅግ የላቀው ስህተት ነው፡፡ የአማራ ታሪክ የንጉሱም፣ የገበሬውም፣ የሁሉም ነው፡፡

ከዳግማዊ ምኒልክ ጦር ጋር አብሮ የነበረውን ሩሲያዊ አሌክሳንደር ቡላቶቪች የአይን እማኝነት ስናይ ጦረኝነትን የገዥ ብቻ ሳይሆን የህዝቡ ባህርይ መሆኑን ይመሰክራል፡፡ ይህ እማኝ የአጼ ምኒልክ ወታደሮች ሩዶልፎ አካባቢ የነበሩትን ጎሳዎች እጃቸውን እንዲሰጡ በጠየቋቸው ጊዜ ጎሳዎቹ "እናንተ እነማን ናችሁ?" ሲሏቸው፤ "እኛ አማሮች ነን፤ ንጉሳችንም ታላቁ ንጉስ ምኒልክ ነው" ነበር ያሏቸው፡፡ እናም ክርክራችን ባለፉት 60 አመታት በኢትዮጵያ ሰማይ ስር ነግሶ በቆየው የቁልምጫ ፖለቲካ መቃኘት የለበትም፡፡ ቁልምጫ ችግር እዳልፈታ የተረጋገጠ ጉዳይ አይደለምን? ይልቅ ገጥ ገጥን

ይዞ በእውነት መከራከር ይበጃል፡፡ ምኒልክ አጥፍተዋል የሚል ካለ ይናገር፡፡ አላጠፉም የሚል ደግሞ ከ1522 ዓ.ም ጀምሮ ይናገር፡፡ የእስካሁኑ ክርክር የመቸት አቀራረጹ ራሱ ከአማራው እውነታ የተቃረነ እና ስህተት ነው፡፡ አንዱ ወገን (የኦሮሞ ሊቃን) ከምኒልክ ዘመን ሲጀምሩ መጀመሪያውኑ "ተው ታሪክ ምኒልክ ላይ አልተጀመረም፤ ታሪክ ራሱ የተከሰተበትን ጊዜ መጀመሪያ እንስማማበት፤ እርሱም 1522 ዓ.ም ነው" መባል ነበረበት፡፡ እስካሁን ያን ያለ የለም፡፡ ከዚህ ይልቅ በማቆላመጥ አስተሳሰብ እና እስካሁን በተሰራው አማራን በደለኛ በሚያስመስል ፕሮፓጋንዳ የጥፋተኝነት ስሜት ተይዞ ነው ወደ ክርክር እየተገባ ያለው፡፡

አማራ በአጭሩ ያደረገው ለአይን የሚገባ በደል የለም፡፡ ማንንም ህዝብ ላጥፋ ብሎ እቅድ ይዞ አልሰራም፡፡ የቋንቋው ስርጭት በስህተት በጨቋኝነት እንደተወሰደበት አይተናል፡፡ ባጭሩ የአማራ ህዝብ ለኢትዮጵያ ትሩፋቶቹ ወደርየለሽ ናቸው፡፡

በአፍሪካ እንኳ የሚያስመካውን የጽሁፍ ባህላችንን ከመጠበቅ አልፎ በማሳደግ መኩሪያ እና ለብዙዎች እንጀራ መጋገሪያ የሆነ ቋንቋ ፈጥሯል፡፡ የሌላ ብሄር ተወላጆች ከአማራ ቅኔውን፣ ቲአትሩን፣ ሙዚቃውን፣ ስነግጥሙን፣ ስነጽሁፉን፣ ስነቃሉን፣ ፊልሙን እና የመሳሰለውን ሀብት እየተጠቀሙ ስም ገንብተውበታል፣ እንጀራ ጋግረውበታል፣ ወንዝ ተሻግረውበታል፡፡ በውኑ ይህች አገር ከአማራ ውጭ ነፍስ አላትን! ሁሉን ከአማራ ተቀብላ አማራን የምታጠፋ አገር የጉድ ገንፎ ናትኮ፡፡ በአማራ ቋንቋ እየተራቀቁበት የአገር መሪዎች የሆኑ አሉ፡፡ በዛም ቋንቋ አማራውን ለበደል ያጋለጡ፡፡ የአማራን ገዥዎች እና ባለታሪክ ምልክቶች ታሪክ በማጥናት እና በመተንተን የትምህርት ማእረጋቸውን ያደላደሉ እና ባለ ስም የሆኑትን ቤቱ ይቁጠራቸው፡፡ የአማራ ህዝብ ጥበበኛ ብቻ አይደለም፡፡ ጠቢባንንም አሳዳጊ እንጅ፡፡ ስብሀት ገብረ እግዚአብሄር በአማራ እቅፍ አደገ፡፤ በፈርንሳይኛ ካልጻፍኩ ብሎ ሁለት ምዕራፍ ሳይጨርስ በአማርኛ ፍቅርና በአማርኛ ወደ መጻፍ ዞረ፡፡ ከአድዋ ተወልዶ በአማራኛ ሰው ሆኖም ባለታሪክ ሆነ፡፡ ነጋድራስ ገብረ ህይወት ባይከዳኝ አድዋ ተወልዶ፣ አውሮፓ ተምሮ በአማራው አጼ ምኒልክ ቤት ባለስም ሆነ፡፡ ዛሬም አማርኛ እንጀራቸው የሆነ ደራስያን እና ከያኒያን አሉ፡፡ እንጀራቸው፣ ስማቸውና ዝናቸው በሆነው አማራ ላይ ግን መንጋጋቸውን ከማላቀቅ ወደኋላ የማይሉ፡፡ የአማራ ስም እና ውርስ ነው ለእነዚህ ሰዎች ዳቦና ስም የሆነው፡፡ አማራ ላይ የምትኖር፣ አማራ ህይወቷ የሆነ አገር ናት፡፡ ነገር ግን አማራን ታሳድዳለች፤ የአማራ ትሩፋቶች ለሌላው ስም፣ እንጀራ ሰውነት ሆኑት እንጅ ከቶም ከበደል የሚቆጠር አይደለም፡፡ ስለዚህ አማራ ተበደለ ብንል ይቀላል፡፡

አማራ በደሙ ማናቸውንም ብሄሮች ማንነት፣ ልማድና ቋንቋቸውን ጠብቆ አቆይቶላቸዋል፡፡ በሚያሳፍር መልኩ ግን አማራ ጠብቆ ያቆየውን ማንነታቸውን ልክ ዛሬ የፈጠሩት በማስመሰል መልሰው አማራውን ይከሱበታል፡፡ አማራ በርካታ ብሄሮችን በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ ማካተቱ በመካከላቸው የነበረውን በጦር የመጨራረስ ባህል አስወግዷል፡፡ በነገድ ሳቢያ የነበረውን የእርስ በእርስ ጦርነት ማስቆሙ እና በመካከላቸው ሰላም ማውረዱ አስደናቂ ስራ ነው፡፡ አማራ በእያንዳንዱ ብሄር ውስጥ የሚኖር ጭቁን ነገዶች እና ንኡሳን ነገዶች ከጭቆና ተላቀው ጸሀይ እንድትወጣላቸውና እንደ ሰው

እንዲኖሩ አድርጓል፡፡ ብዙ ብሄሮች በውስጣቸው ፉጋ እና አይነኬ በሚል ሲጨቁኗቸው፣ ሲበዘብዟቸው እና ዝቅ ዝቅ ሲያደርጓቸው የነበሩ እነዚህ ንኡሳን ነገዶች በአማራ ነው ነጻነታቸው የታወጀው፡፡ ለምሳሌ ጉራጌ፣ ጋሞጎፋ፣ ትግሬ፣ ወላይታ፣ ሲዳማ፤ ከፋ እና ወዘተ በየውስጣቸው ሲሸጧቸው፣ ሲለውጧቸውና ከሰውነት ተራ አውጥተው የሚጨቁኗቸው ንኡሳን ነገዶች ነበሯቸው፡፡ እነዚህን ነጻ ያወጣ አማራ ነው፡፡ ከዛ አልፎ አማራ በራሱ ትግል የባርያ ንግድን ያስቆመ ህዝብ ነው፡፡ አማራ የባርያ ንግድ ለማስቆም በሚታገልበት ወቅት ግን የጅማ እና ሌላው ኦሮሞ አልተውም ብሎ ብዙ ችግር ሲፈጥር ነበር፡፡ አማራ እንደ ጉራጌ ያሉት በአዲስ አበባ የአረብና አርመን የንግድ ተቋማትን በተቋም ደረጃ በማስረከብ ነጋዴ ማኅበረሰብ ያደረገ ህዝብ ነው፡፡

በተለይ ትግሬ በአማራ ተበደለ የሚለው ተረት መሆኑን ቀደም ብለን አይተናል፡፡ አማራ ለትግሬ ያልሆነው የለም፡፡ ውለታ ተገልብጦ እየተከፈለው እንደሆነ ግን ዓለም በጠራራ ጸሀይ እያየ ነው፡፡ እዚህ ላይ ግን አንድ ነገር በትኩረት እንዲታይ ያስፈልጋል፡፡ አማራው ትግሬን አሁንም እንደ ጥንቱ ትግሬ ያያል፡፡ በመሰረቱ ግን ከ40 ዓመት በፊት የነበረውና አሁን ያለው ትገሬ በስም ብቻ ነው የሚገናኘው፡፡ ከአርባ ዓመት በፊት የነበረው ትግሬ ከፋም ለማም ከአማራ ጋር በተወሰነ የሚጋራው ባህል ነበረው፡፡ ከ1960 ዓ.ም ጀምሮ ግን አዲስ ትግሬ ነው የመጣው፡፡ ይህም አዲስ ትውልድ አማራን እንደጠላቱ የሚቆጥር፣ ለአማራ ከጥላቻ በቀር ፍቅር የሌለው ትውልድ ነው፡፡ የድሮው ትግሬ ቢያንስ ከመካከሉ አንዳንድ ሽማግሌ መካሪ አይጠፋውም ነበር፡፡ አሁን ግን ሁሉም በህወሀት አስተምሮ የተቀረጸ፣ ከጥንቱ ትግሬ ጋር ከስም በቀር የሚጋራው አንዳች ነገር የሌለው ነው፡፡ ስለዚህ ትግሬን በተመለከተ ስንናገር ከአርባ ዓመት በፊት እና ከአርባ ዓመት በኋላ በሚለው አንቀጽ መረዳት ይኖርብናል፡፡ የአሁኑ ትግሬ በኢትዮጵያዊነትም ላይ ያለው አመለካከት ፈጽሞ የተለየ ነው፡፡ ከጥንቱ ትግሬም ከአሁኑ ኢትዮጵያዊያንም የተለየ ነው፡፡ ኢትዮጵያን እንደ ግል ንብረቱ የሚቆጥር፣ ለራሱ ጥቅም እንደተፈጠረች የሚወስድ እንጅ በዚህች ምድር ላይ በጋራ አንድ ላይ መኖር የተባሉትን ከልቡ ፍቆ ያጠፋ ነው፡፡

አንዳንድ ሰዎች ትግሬና ህወሀትን ለመለያየት መከራ ያያሉ፡፡ እነዚህ የዋህ ሰዎች ብሄረተኝነት ምን ማለት እንደሆነ ሊገነዘቡ የማይችሉ ሰዎች ናቸው፡፡ ህወሀት ማለት ድርጅት ማለት ሲሆን የትግሬ ብሄረተኝነት ህወሀትን በንኡስ ከፍልነት የሚያቅፍ ሰፊ እና ጠቅላይ የትግሬ ዓለም መሆኑን አያውቁም፡፡ ህወሀትነት ከድርጅት ባህርይ በስተቀር የትግሬ ብሄረተኝነት አንድ አካል ነው፡፡ ስለሆነም አንድ ትግሬ ከ40 ዓመት ወዲህ ትግሬ ብሄረተኛ ሳይሆን ሊኖር አይችልም፡፡ መነኮሳት እንኳ የትግሬ ብሄረተኛ ናቸው፡፡ ይህም ብሄረተኝነት ምን ማት እንደሆነ ባለፉት ምእራፎች አይተናል፡፡ ከዛ አልፎ ትግሬ ኢትዮጵያን ስሟን እንጅ ከአስተሳሰቧም ሆነ አገርነቷ ጉዳይ የለውም፡፡ በኢትዮጵያዊነት ቢያምን ኖሮ ለራሱ ክልል ባንዴራ እፍ ድብን ባላለም ነበር፡፡ ይልቅም ወደአገርነት የሚያመራውን የራሱን ብሄራዊ ምልክት እና ማንነት እንዲሁም አስተሳሰብ ገንብቶ የጨረሰ ህዝብ ነው፡፡ ወደ አገርነት እያመራ ያለን ህዝብ ለማባበልም ሆነ ለመምከር መሞከር የራስን ሞኝነት ብቻ ነው የሚያጋልጠው፡፡ ሲጀመር አንድ የተወሰነ

የህብረተሰብ ክፍል በጋራ በሚኖርበት አገር ራሱን እንደተለየ ህዝብ መቁጠር የጀመረ እለት ነው ነገሩ ያበቃው፡፡

አንዳንድ የዋሃን የአማራን የህልውና ጥያቄ "ትግሬ ተጠቀመ አልተጠቀመ" ወደ ሚል ክርክር ሲወስዱትም በትክክል ማሰብ እንደሚችሉ በርግጠኝነት መናገር ይከብዳል፡፡ ስለመኖርና አለመኖር እየተዋደቀ ላለ ህዝብ የጥቅም አነሰና በዛ ክርክር ማድረግ በእውነቱ አሳፋሪ ነው፡፡ አማራ ለመኖር፣ ትግሬ ብዙ ለማግኘት የሚያደርጉትን ጥረት በእኩል አይን ማየት ያሳፍራል፡፡ በመሰረቱ የትግሬ መጠቀም አለመጠቀም የአማራ ጉዳይ አይደለም፡፡ ትገሬ ከመጠቀም አልፎ ወኪሎቹ አማራን ህልውናውን አደጋ ላይ መጣላቸውን እያየን ነው፡፡ ስለሆነም የኢትዮጵያንም የአማራንም ጥቅም ለራሱ የሚያውል ስሜት እንጅ በጋራ አብሮ የመኖር ፍላጎት የለውም፡፡

ሌላው ኦሮሞ የሚከሰው ክስ ነው፡፡ እንደ እውነቱ ኦሮሞ ሀውልት ማቆም ካለበት ለአጼ ምኒልክ ነበር፡፡ ኦሮሞ በአንድ አገዛዝ ስር የሚሰበስብ ተዋረዳዊ ፖለቲካዊ አደረጃጀት አልነበረውም፤ የለውም፡፡ በአጭሩ ለመግለጽ የአባ ገዳዎች አባ ገዳ የለውም፡ ፡ ወደ አማራ ስንመጣ ግን የመንግስት ባህርይ ያለው ህዝብ ስለሆነ የንጉሶች ሁሉ የበላይ የሆነው ንጉሰ ነገስት አለ፡፡ ይህ ተዋረዳዊ አደረጃጀቱ ነው እንግዲህ ራሱን በታሪክ ውስጥ አንድ ላይ እያቆመ ለኢትዮጵያ አንድ ላይ መቆም የበጀው፡፡ ኦሮሞ ግን ወደጎን ወዳፈተተው የሚሄዱ አባ ገዳዎች እንጅ አበገዳዎችን አንድ ላይ ሰብስቦ በአንድ የአባ ገዳ አስተዳደር ስር በመሰብሰብ ህዝቡን አንድ የሆነ ፖለቲካዊ አሀድ ሊያደርግ አይችልም፡፡ ስለሆነም ለመጀመሪያ ጊዜ ይሄንን የተበታተነ ህዝብ የሰበሰቡት ዳግማዊ አጼ ምንሊክ ናቸው፡፡ ኦሮሞ አንድ ላይ የተሰበሰበው በአጼ ምኒልክ አማካኝነት እንጅ ከራሱ በመነጨ ፍላጎት ወይም ጥረት አይደለም፡፡ እንዲያውም አንድ ላይ የመሆንን ጥቅም ስለማያውቅ ልሰብስብህ ያሉትን ንጉስ ተዋግቷል፡፡ ያንንም ጦርነት ነው ዛሬ ምኒልክን ለመውቀስና ለማጠልሸት እንዲሁም አፍራሽ የሆነው ብሄረተኝነት ሊገነባበት የቻለው፡፡ አማራው ኦሮሞን አንድ ላይ ከመሰብሰቡ ባሻገር በመንግስት ስርዓት ስር ተካቶ ወሳኝ ሚና እንዲጫወት እና የአገሪቱን ገጸ በረከት እንዲያጣጥም አድርጎታል፡፡ በተቃራኒ በኬንያ ያሉት ኦሮሞዎች በማሳይ ጎሳ ክፉኛ ተመትተው ደካማ በሆነ ቁመና ይገኛሉ፡፡ በኢትዮጵያ ያለው ግን በአማራው እገዛና ደግነት እንዲሁም አሰባሳቢነት በልጽጎ፣ ሰፍቶና ተንሰራቶ ከመኖሩም በላይ የገነባው ብሄረተኝነት ከትግሬ ብሄረተኝነት ጋር ተዳብሎ በአማራው ላይ የህልውና ስጋት ለመደቀን በቅቷል፡፡

አማራ ብሄረተኝነቱን በቶሎ ካላጠናከረ የትግሬና የኦሮሞ ብሄረተኞች ራት ሆኖ መቅረቱ ሳይታለም የተፈታ ነው፡፡ የትግሬና የኦሮሞ ብሄረተኝነቶች አንድ ህልም አላቸው፤ እሱም የአማራን ህዝብ ክምንም ባለመቁጠር የሰፈረበትን መሬት መቀራመት ነው፡፡ ተቀራምተውትም ህዝቡን አያኖሩትም፤ ያጠፉታል እንጅ፡፡ የሁለቱ ብሄረተኝነት እውር ነው፣ ስሜታዊነት የሚጋልበው ነው፣ አውዳሚ ነው፣ አፈጣጠሩ ከጥላቻ ድቡሽት ላይ ነው፣ ኢላማው አማራ ነው፡፡ ስለሆነም እስካሁን በመዘናጋታችን እነዚህ አውዳሚ ብሄረተኝነቶች አድገውና ጎልምሰው የኢትዮጵያንም የአማራንም ህልውና አደጋ ላይ ጥለዋል፡፡ ለዚህ መፍትሄው ጸሎት፣ ልመናና ምኞት አይደለም፡፡ ለዚህ መፍትሄው

የአማራን ብሄረተኝነት ማበርታታት ነው፡፡ የአማራነት መበርታት ሁለቱን ብሄረተኝነቶች በራሱ ያከስማቸዋል፡፡ አማራ ብሄረተኛ እንቅስቃሴ ባለማድረጉ ነው እነዚህ ብሄረተኞች የተመቻቸውና እዚህ የደረሱት፡፡ ስለሆነም የአማራ ብሄረተኝነት ሚዛን አስጠባቂ ነው፡፡ የአማራ እንቅስቃሴ ለኢትዮጵያ የወደፊት እጣ ፋንታ እጅግ በጣም ወሳኝ ነው፡፡ ብሄረተኛነት የሚከስመው በብሄረተኛነት ነው፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት መፋፋም እነዚህን እንቅስቃሴዎች ወደቀልባቸው ተመልሰው እውነታውን እንዲያጤኑ ያደርጋቸዋል፡፡ እስካሁን የደረቱት የሀሰት ክስም የትም እንደማያደርሳቸው በተግባር ያሳያቸዋል፡፡

የትግሬ እና የኦሮሞ ብሄረተኝነቶች አሁን ባሉበት ሁኔታ ከሌላው ኢትዮጵያ ጋር በሰላም እንዲኖሩ አያስችላቸውም፡፡ አንዲት ኢትዮጵያ የምንላት አገር እውን ትሆን ዘንድ እነዚህ ሁለት ብሄረተኝነቶች መክሰም አለባቸው፡፡ ለመክሰም ደግሞ የአንድ ሰው እድሜ ይወስድባቸዋል፡፡ ይሄውም የአንድ ሰው እድሜ ከአሁኑ እለት ጀምረው ለማክሰም ቢሰሩ ነው፡፡ ከአሁን ጀምረው ለማክሰም ቢሰሩ ወይም የሚከስሙበት እድል ቢፈጠር ጤናማ እና አብሮ መኖር የሚችል ትውልድ ለማግኘት 70 ወይም 80 ዓመት ያስፈልጋል፡፡ ይሄ የተመረዘው ትውልድ ባለበት ሁኔታ ፍጹማዊ አንድነትና ዲሞክራሲ ይመጣል ተብሎ አይገመትም፡፡ አሁን ያሉት ብሄረተኞች የራሳቸው ማንነት የገነቡ፣ የራሳቸው ሰንደቅ አላማ ያላቸው፣ ሌላውን በተለይም አማራውን የሚጠሉ ናቸው፡፡ ይሄ የጥላቻ እና ራስን ግንባታ ሂደት ደግሞ ላለፉት 50 አመታት ተሰርቶበታል፡፡ አሁን እያየን ያለነው የ50 ዓመት ብሄረተኝነት ተጠማቂ ነው፡፡ ስለሆነም በእነዚህ መርዘኛ ብሄረተኝነቶች አሁን የተመረዘው ትውልድ በተፈጥሮ ሂደት እድሜውን ሲጨርስ እና አዲስ ትውልድ ሲወለድ ያንን አዲስ ትውልድ በማስተማር ነው ዲሞክራሲያዊ የሆነ ትውልድ መፍጠር የሚቻለው፡፡

ነገሩን ለማስረገጥ ያህል ሳይንሳዊ ጥናቶች እንዳረጋገጡት ህጻናት በሶስት እና አራት አመታቸው ጥላቻን መማር ይችላሉ፡፡ ለጥላቻ እና ዘረኝነት የተጋለጡ (እንዲማሩ የተደረጉ) ህጻናት በዚህ እድሜያቸው ስለሌላው ቡድን ጥላቻ እና ዘረኝነት ያንጸባርቃሉ፡ ፡ እድሜያቸው እየጨመረ ሲሄድም በህጻን አእምሮአቸው የቀረጹትን ጥላቻ ለመላቀቅ ከባድ እየሆነባቸው ይሄዳል፡፡[536] እንግዲህ አሁን ህጻናት ሆነው ነገር ግን የአማራ ጥላቻን እየተመገቡ የሚያድጉ የትግሬና የኦሮሞ ህጻናት መቸም ቢሆን እንደገና ለአማራው በጎ አስተሳሰብ ሊኖራቸው አይችልም፡፡ በትግሬና ኦሮሞ መርዘኛ ብሄረተኞች የሚዘራው የአማራ ጥላቻ በአሁኑ ሰአት የህዝቡ የእየለት የኑሮ ዘየ (Way of Life) ሆኗል፡፡ በተለይ

---

[536]http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.621.9728&rep=rep1&type=pdf
https://www.bostonglobe.com/business/2012/06/09/harvard-researcher-says-children-learn-racism-quickly/gWuN1ZG3M40WihER2kAfdK/story.html
http://hrc-assets.s3-website-us-east-1.amazonaws.com//welcoming-schools/documents/WS_Key_Insights_Research_Reducing_Bias_Children.pdf
https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/education-outreach/How-Do-Children-Learn-Prejudice.pdf

በትግሬ ውስጥ ስለአማራ ጥላቻ ማውራት ልክ እንደ ሰላምታ ነው፡፡ አውቀውትም ሆነ ሳያውቁት ይህ የአማራ ጥላቻ በህይወታቸው ውስጥ ጠልቆ ገብቷል፡፡ ይህም የሆነው ገና ከበረሀ ጀምሮ በነበረው የህወሀት የጥላቻ ግንባታ ምክንያት ነው፡፡ አንድ የአክሱም ተወላጅ ጓደኛየ በድምጸ ወያ ሬዲዮ ስለአማራ ይነገር የነበረውን እንዳንሰማ ወላጆቻችን "ይሄንስ ህጻን አይስማው" እያሉ ይዘጉብ ነበር ብሎ አጫውቶኛል፡፡ ጓደኛየ በዛ ራዲዮ ምን ምን አይነት የጥላቻ መርዝ እንደሚነዛ ሊነግረኝ አልቻለም፡፡ ግን ከዚህ ትምህርቴን ወስጃለሁ፡፡ እና አሁን ያለው የትግሬና የኦሮሞ ትውልድ አእምሮው ከያዘው የጥላቻ በሽታ ለመላቀቅ ከባድ ነው፡፡ ለዚህ መፍትሄው አማራውን በሞኝነት ተዘናግቶ እንዲቀመጥ በማድረግ አይደለም፡፡ እነዚህ በዘር ጥላቻ እያበዱ የሚሄዱ ሰዎች በሆነ አጋጣሚ የጅምላ ጭፍጨፋ ማድረጋቸው አይቀርም፡፡ ስለዛም አማራው በጥላቻ ላይ በተመሰረተ ሳይሆን ወደራሱ መመልከትን እና ራሱን መከላከልን መሰረት ባደረገ አስተሳሰብ መቀረጽ አለበት፡፡

ታዲያ በእኩልነት የሚያምን እና የሚኖር ዲሞክራሲያዊ ህዝብ ለመገንባት የአንድ ሰው እድሜ የሚጨርስ ከሆነ አማራው ምንድን ነው ማድረግ ያለበት? ይህ የአንድ ሰው እድሜ የተባለው ቢሰራ እንኳ ለአማራ ዋስትና አይደለም፡፡ ምክንያቱም አማራው የአንድ ሰው እድሜ አሁን በመጣበት የተበታተነ አካድ የሚሄድ ከሆነ ጨርሶ ወደመጥፋት ማምራቱ አይቀሬ ነው፡፡ እንዲሁም እነዚህ ብሄረተኝንቶች በራሳቸው ፈቃድ ብሄረተኝነትን ትተው ወይም አክስመው ወደ ኢትዮጵያዊ ወይ ህዝባዊ ማንነት ለመምጣት አይችሉም፡፡ ሁለቱም ገና ማድረግ የሚችሉትን ነገር እያሰላሰሉ፣ የበለጠ ማንነታቸውን እየገነቡ፣ ለአማራው የበለጠ አደጋ እየሆኑ ነው የሚሄዱበት፡፡ ስለዚህ አሁን ባለው ተጨባጭ ሁኔታ ብሄረተኝነታቸውን ሊያስቆም የሚችል ምንም አይነት ሁኔታ የለም፡፡ በመሆኑም ብሄረተኝነታቸውን አጠናክረው ይቀጥላሉ ብለን እንውሰደው፡፡ እነሱ ብሄረተኝነታውን አጠናክረው የሚቀጥሉ ከሆነ ታዲያ አማራው የብሄረተኛነት እንቅስቃሴን ከማፋፋም ውጭ ሌላ እድል አይኖርውም፡፡ ብቸኛው የእነዚህን አውዳሚ ብሄረተኝነቶች የማክሰሚያ ዘዴ ጠንካራ የአማራ ብሄረተኝነት ብቻ ነው፡፡

የአማራ ብሄረተኝነት ከህዝቡ ባህል፣ አሰፋፈር፣ ፖለቲካዊ ባህል እና የቋንቋ ስርጭት የተነሳ ብሄረተኝነቱን ኢጋግሎ ከሄደ የትግሬም ይሁን የኦሮሞ ብሄረተኝነቶች የማይቋቋሙት ኃይል ይሆናል፡፡ ለጠንካራ የአማራ ብሄረተኝነት ተፈጥሮአዊ መንበርከክን ይንበረከካሉ፡፡ በዛም እድል በመጠቀም ወደእውነተኛው ድርድርና አገሪቷን መልሶ ወደመገንባት የሚያስኬደውን ድልድይ መሰረት መጣል ይቻላል፡፡ ከዛ ውጭ አማራውን በተበታተነ ሁኔታ እንዲቀጥል ማድረግ በእነዚህ ምህረት የለሽ ብሄረተኝነቶች ከገጸ ምድር እንዲጠፋ መተባበር ነው የሚሆነው፡፡

ከሹፉ ትውልድ፤
ሊማርም ሊያስተምርም አልቻለም

በአማራ ውስጥ በታሪክ ታይቶ የማይታወቅ ከሹፍ ትውልድ ተከስቷል፡፡ አጥፍቶ የጠፋ እና እስካሁን እያጠፋ ያለ ትውልድ፡፡ ከአባቱ የተቆራረጠ፣ በራሱ ያልቆመ፣ ለልጁ አባት መሆን ያልቻለ ትውልድ፡፡ በጣት ዱካ የሚፈርሙ አባቶቻቸው አስተማሯቸው፣ ገና ትምህርታቸውን ሳይጨርሱ አባቶቻቸው ላይ መጮህና ድንጋይ መወርወር ጀመሩ፡፡ የአገር፣ የህዝብ ችግር ይፈታሉ የተባሉት ተማሪዎች ራሱን ህዝቡን የችግሩ ተጠያቂ አደረጉት፡፡ የችግሩ ተጠያቂ አድርገውትም አላበቁ፣ እነሱ የፈጠሩት አዲስ ችግርም ተጠቂ አደረጉት፡፡ ተማሪዎች ተብለው በህዝቡ በመከበራቸው ያገኑ ክብር ለመጥፎ አላማና ህዝቡን ለማጥፋት ተጠቀሙበት፡፡ ከአማራው ባህል በተለይ፣ ከኢትዮጵያ ባህል በጠቅላላው የማይገጥም፣ የአገሪቷን ችግር መነሻ ያላደረገ የምስራቅ አውሮፓ አስተምሮህት *በማርክሲስዝም-ሌኒንዝም* ሰበብ ይዘው ገብተው አገር አፈረሱ፡፡ እንደ ሽቀጥ ከውጭ በገባ አስተሳሰብ አገሪቱን ካፈረሱ በኋላም እነሱ ወጡ፡፡

የኤርትራ፣ የትግሬና የኦሮሞ ተማሪዎች የሚፈልጉትን ያውቁ ነበር፡፡ አማራውን በመወንጀል፣ ከአማራው ነጻ በመውጣት የየራሳቸው አገር መመስረት፡፡ የየራሳቸውን አገር ለመመስረትም ሲነሱ *ፕሮግራሞቻቸው* (በተለይ የህወሀት እና የኦነግ) በአማራው መቃብር ላይ ነበር፡፡ አማራን ተቀራምተው የየራሳቸውን አገር ለመፍጠር የተማሪዎች እንቅስቃሴን መጠቀሚያቸው አደረጉት፡፡ የእነዚህ አጫፋሪ የነበረው ደግሞ አሳፋሪው ይሄው የጠፋው የአማራ ትውልድ ነው፡፡ አባቶቹ ያለፉበትን መከራ በቅጡ ሳይረዱ፣ የተጠቀሱት ብሄረተኛ እንቅስቃሴዎች ግብ አማራን ማጥፋት መሆኑን እያወቁ በተራማጅነት ስም አጫፈሩ፣ አጀቡ፣ ደገፉ፡፡ ራሱን ሊያጠፉት ሲያደቡ የመጥፊያ ጉድጓዱን የቆፈረ ትውልድ ቢኖር ይሄ በተለምዶ የ1960ዎቹ ትውልድ የሚባለው ትውልድ ነው፡፡ በኤርትራ፣ ትግሬና ኦሮሞ ብሄረተኞች መጠቀሚያ በመሆንም የራሱ ወላጅ አማራ ላይ ዘመተበት፣ ምድሪቷንም የደም አበላ አደረጋት፡፡

ይሄ ትውልድ በተሳሳተ መንገድ ሄዶ አባቶችን የአውሬ ራት አድርጓል፡፡ በዚህም ስራው ኤርትራ እንድትገነጠል በተዘዋዋሪ ሚና ተጫውቷል፣ የትግሬ ብሄረተኞች ከኤርትራ የተረፈችውን ኢትዮጵያ እንዲቆጣጠሩ አስተዋጽኦ አድርጓል፣ የኦሮሞ ብሄረተኞች ጎልምሰው አሁንም ድረስ ከባድ ስጋት እንዲሆኑ አድርጓል፡፡ ከሁሉም በከፋ ሁኔታ የአማራ ህልውና አጣብቂኝ ሁኔታ ውስጥ እንዲገባ አድርጓል፡፡ በተለይ ህወሀት አማራን ለማጥፋት ሰነድ ማዘጋጀቱን እንኳ እያወቀ ለአማራ ህዝብ ቅንጣት ታክል አላሰበም፡፡ ከእነዚህ ይልቅ ደርግ ሲመጣ እና የነገሮችን አዝማሚያ ገምግመው "ይሄ ነገር አማራን ለማጥፋት ነው" ብለው ተቃውመው፤ ተታኩሰው፤ የተሰውት ደጃዝማች ፀኃዩ ዕንቁ ስላሴ በቅድሚያ ለአማራ የቆሙ ሰው ያደርጋቸዋል፡፡

ይህ ትውልድ አባቶችን ገደል በመክተት አገር ማፍረሱ ሳያንስ፣ አማራውን ለ50 አመታት የጠባብና አውዳሚ ብሄረተኞች መጫወቻ አድርጎ አገሪቷን መና ማስቀረቱ ሳይበቃው ዛሬም አማራው ጨርሶ ካልጠፋልኝ በሚል አቋሙ እንደጸና ነው፡፡ አዲሱን

የአማራነት እንቅስቃሴ በመቃወም የውግዘት ናዳ ለማውረድ ማንም አልቀደመው፡፡ በ60ዎቹ የለመደውን ጠልፎ የመከስከስ ፖለቲካ በተግባር ላይ ለማዋል ሲነሳም ወፍ አልቀደመችውም፡፡ ይሄ ትልድ እንደገና የአማራነት አብርሆታዊነት እንቅስቃሴ ውስጥ አንሰራርቶ በመግባት አላራምድ ብሎ መታየቱ አስገራሚ ሆኗል፡፡ ከስህተቱ የማይማር፣ ከአባቶቹ አምስት ሳንቲም ጸባይ ያልወረሰ ትውልድ ነው፡፡ ላደረጉት ሁሉ መጸጸትና ንስሀ መግባት ነበር የሚጠበቅባቸው፡፡ በተቃራኒው መሪ እና አስተማሪ አልባ የሆንነው የአማራ ወጣቶች በራሳችን እንዲሁ ተነሳስተን ራሳችን ለማትረፍ ለምናደርገው እንቅስቃሴ ዋናው እንቅፋት ሆኖ የተገኘው ይሄ ትውልድ ነው፡፡ የአማራውን ችግር በመረዳት ደርግ ውስጥ የነበሩት እና በተአምር የተረፉት አማሮች በብዙ እጥፍ ይሻላሉ፡፡ የተወሰኑት ጸጸትም አለባቸው፡፡ ለእነሱ ክብር አለን፡፡ ኢህአፓ ውስጥ ከነበሩት ግን የአማራውን ችግር ተረድተው ወጣቱን የመደገፍ አዝማሚያ ያሳዩት ውስን ናቸው፡፡ በጣት የሚቆጠሩ፡፡

ይህ ክሹፍ ትውልድ በተማሪነቱ እንቅስቃሴ ወቅት አማራውን እንደጨቋኝ ብሄር ስለፈረጀ በውስጡ አማራ ለሰራው በደል ይቅርታ መጠየቅ አለበት ብሎ ያምናል፡፡ በዚህ የዝቅተኛነት እና ራስን የመጥላት ባህርይውም “አማራ የለም” የሚለውን የከንቱዎች ልፍለፋ አንደኛ አራጋቢ ሆኖ አማራውን እጅና እግሩን አስሮ ያስደበደበ ነው፡፡ ራሱን ሲከስ የሚኖር ትውልድ በመሆኑ ለአማራ መናገርን እንደ ትልቅ በደል ይቆጥራል፡፡ አማራው አሁን የሚደርስበት ግፍ በታሪክ የሰራው ብድራት እየተመለሰለት ነው ብሎ ያምናል፡፡ አማራን መኖሩን የሚያምነው ደግሞ በድሏል እና መካስ አለበት ለማለት ነው፡፡ ከዛ ውጭ ግን አማራ ተበደለ ሲሉት “አማራ እኮ የለም” ነው የሚለው፡፡ አማራ ሌሎችን በድሏል ብሎ ስለሚያምን ለወጣቱም ያንን በሽታውን ለማሸከም ቀን ተሌት ደፋ ቀና ሲል ይውላል፡፡ እስካሁን በታዩት አመታት (ከፕሮፍ. አስራት ዘመን ጀምሮ) አማራነትን ከትግሬ፣ ኦሮሞ ብሄረተኞችና የደቡብ ሊቃን ባልተናነሰ መልኩ ተዋግቷል፡፡ እንደ አዲሱ ትውልድ አካል ሲታሰብ አውራሽ አልባ ሆኖ መገኘት ቅሬታን ይፈጥራል፡፡ ሆኖም አዲሱ የአማራ ትውልድ ራሱን በራሱ ቀርጾ የራሱን የወደፊት በራሱ እጆች መጨበጥ ይገባዋል፡፡

መስተካከል ያለባቸው ችግሮች

አንዳንድ ወገኖቻችን የብህትውና ፖለቲካ ማራመዳቸው ወይም መከተላቸው ትልቅ እንቅፋት ሆኖ ይታያል፡፡ እዚህም እዚያም አለመጠን የዋህነት የሚያንጸባርቁ ወገኖች ይታያሉ፡፡ ሌላው እየጠላቸው የሚጠላቸውን ጥሉ ባይባሉ እንኳ መጠላታቸውን የማያውቁ፡፡ ሁልጊዜም በማባበልና በማቆላመጥ ብሄረተኛን ሰው ማድረግ ይቻላል ብለው ያስባሉ፡፡ ብሄረተኛ በብሄረተኛ እንደሚረታ ያልገባቸው፡፡ አንድ ከአማራ ውጭ የሆነ ሰው ኢትዮጵያ ኢትዮጵያ ባለ ጊዜ እንደብርቅ ነገር በመቁጠር ለማጨብጨብ የሚሽቀዳደሙ፡፡ በሌላ ጊዜ ያ ያጨበጨቡለት ሰው ተመልሶ ሲወጋቸው የሚያዝኑ፡፡ እንዲህ እንዲህ አይነት ወገኖች ረግቶ ለመታገል ትልቅ እንቅፋት ይፈጥራሉ፡፡ አያቶቻችን በፖለቲካ ተላላ አይደሉም፤ ብልጥ እና አመዛዛኝ ናቸው፡፡ አሁን አልፎ አልፎ የምናያቸው

የዋሃን የፖለቲካ ባህታዊያን የሚያሳዩት የዋህነት ግን ያስደነግጣል፡፡ ለራሳቸው መቆም ሲገባቸው፣ የራሳቸውን ሰው ከፍ ከፍ ማድረግ ሲገባቸው በአደባባይ በጎ ተናግሮ በጓዳ ለሚሳለቅባቸው ሲያጨበጭቡ ይውላሉ፡፡ ከላይ ያየነው የ60ዎቹ ትውልድ በሽታ እነዚህ ላይ ይበረታል፡፡ አማራው በድሏልና ይቅርታ ይጠይቅ አይነት አዝማሚያም ያሳያሉ፡፡ አማራው በቶሎ ብሄረተኝነቱን ገንብቶ ነጻ እንዲወጣ እና ህልውናውን እንዲያስከብር እነዚህን የፖለቲካ ባህታዊያን ማስተማር ያስፈልጋል፡፡ ስለራሳቸው መቆም ማስተማር ያስፈልጋል፡፡ ይሄ ደግሞ የነቃው አማራ ግዴታ ነው፡፡

የወቅቱ አማራ ትልቁ ችግሩ ምንድነው ከተባለ ትግልን በተመለከተ ጽናት ማጣት ነው፡፡ አንድ ሰሞን ሆ ብሎ ተነስቶ ጠላትን ሲጥ ማድረግ ከጥንት የነበረ ባህላችን ነው፡፡ አንዳንዶች "የአድዋ ሲንድረም" ይሉታል፡፡ ጣልያንን የሚያህል ባላገራ በ9 ሰአታት ብቻ ሲጥ ማድረጉ እና የመሳሰሉት ድሎች ስነልቡናችን ላይ ጫና ሳያደርሱ አልቀሩም፡፡ በእርግጥ የአድዋን ድል የመሳሰሉትም ቢሆን እንደ ህዝብ በከፈልነው ጽናት ያለው ትግል ለዛ በቃ አንጅ የአድዋ እለት ተሰብስበን የፈጠርነው የአንድ ቀን ጀብዱ አይደለም፡፡ አማራው የአድዋውን ሁኔታ የተመቸ ለማድረግ ቴዎድሮስ 17 አመታት በጽናት ታግሏል፡፡ ቀደም ብሎም እነ ሱስንዮስ አማራውን ከኦሮሞ ለማትረፍ አንድም ቀን ሳያርፉ 28 ዓመት ሙሉ ታግለዋል፡፡ ስለዚህ የአሁኑ ትውልድ ጽናት ማጣት በአባቶችና በታሪካዊ ድሎች የሚመካኝ አይደለም፡፡ ይልቅም አሁን የመጣ አዲስ አይነት ችግር ነው፡፡ ይህንን ጽናት የማጣት አዝማሚያ ማስወገድ የአዲሱ አማራ ትውልድ ግዴታ ነው፡፡ የአማራ ትግል አምስትም ዓመት አስራ አምስትም ዓመት ሊወስድ ይችላል፡፡ የፈጀውን ጊዜ ፈጅቶ እንደምናሸንፍ ግን ማመን እና በጽናት መቆም ያስፈልጋል፡፡ የእኛ ጽናት ለወደረኞችን ድካምን ያመጣል፡፡ በተቃራኒው የእኛ ጽኑ አለመሆን ለጠላታችን የበለጠ ብርታትን ያመጣለታል፡፡ ቆራጥ አለመሆንም ዋነኛው ችግር ነው፡፡ ወይ እታገላለሁ ብሎ አለመጀመር፣ ከጀመሩ ግን ቆራጥ መሆን፡፡ የህልውና ትግል ግማሽ ካህን፣ ግማሽ ወታደር ሆኖ አይሆንም፡፡ ግማሽ ካህን ግማሽ ፖለቲከኛ ሆኖ ትግል የለም፡፡

ከላይ የተዘረዘሩትን ችግሮች ማሰሪያ የሚሆነው ደግሞ ታሪክ፣ ፍርሀትና ምኞት ነው፡፡ በታሪክ ትልቅ ነበርን፡፡ አወ፡፡ በታሪክ የነበረንን ትልቅነት አሁን በምኞት መጠበቅ እንሻለን፡፡ በጣም ስህተት፡፡ እንግሊዝ የዓለም ግማሽ በእጇ ነበር፤ አሁን ያን ማድረግ አትችልም፡፡ የጥንት መንደሯን ይዛ ቁጭ ብላለች፡፡ ሮም ግማሽ ዓለም በእጇ ነበር፡፡ አሁን ጣልያን ተብላ በትንሽ ወርድና ቁመት ተወስና ተቀምጣለች፡፡ ባቢሎን ወደሰማይ እንኳ ለመድረስ ቃጥቷት ነበር፡፡ አሁን የሌሎቸ ሀያላን መጫወቻ የሆነችን ኢራቅን እናገኛለን፡፡ ፈረንሳይ የዓለም ግማሽ በእጇ ነበር፡፡ አሁን የጥንት መንደሯን ይዛ ቁጭ ብላለች፡፡ ፖርቱጋል የዓለም ግማሽ በእጇ ነበር፡፡ አሁን ከአውሮፓ ትንሽ አገር ሆና ለመቅረት በቅታለች፡፡ ስፔን የዓለም ግማሽ በእጇ ነበር፡፡ አሁን ለራሷም እየተገነጣጠለች ያለች መናኛ አገር ሆናለች፡፡

አማራም አለማቀፍ አስደናቂ ገድል ሰርቷል፡፡ ጥቁር ሁሉ በአውሮፓዊያን እጅ ሲወድቅ አማራ የራሱን የጥቁር ኢምፓየር ገንብቷል፡፡ ገናና ህዝብ ሆኗል፡፡ አሁን ደግሞ

በአውዳሚ ብሄረተኞች እና በራሱ ልጆች ከህደት ጭራሽ ህልውናው ፈተና ውስጥ የወደቀ ህዝብ ሆኗል፡፡ ያለፈውን መመኘት፣ አገር ትፈርሳለች ብሎ ፈርቶ ተሸብቦ መቀመጥ መፍትሄ አይደለም፡፡ አማራ ላለመጥፋት የሚታገልበት ጊዜ እንዳጋጠመው ከዳር ዳር ማወቅና ማመን አለበት፡፡ ወደ ውስጡ ተመልክቶ የወደቀበትን አደጋ መወጣት እና ወደታሪካዊ ታላቅነቱ ለመመለስ መጣር አለበት፡፡ ያም ባይሆን ማንነቱ የተከበረ፣ ህልውናው የተጠበቀ፣ ሙብትና ጥቅሙ የተረጋገጠ ህዝብ ለመሆን መታገል አለበት፡፡ በምኞት የሚመጣ ነገር የለም፡፡

ራስን አለማወቅ ሌላኛው ከባድ ችግር ነው፡፡ አማራ 2/3ኛውን የኢትዮጵያ ምርት የሚያመርት ህዝብ ነው፡፡ ይህንን የሚያደርገው አሁን ያለውን መሬት ብቻ በመጠቀም ነው፡፡ የተወሰዱበት ለም የወልቃይት ጠገዴ፣ ራያ፣ መተከልና ሸዋ ግዛቶች ሲመለሱለት ደግሞ የሚያመርተው ምርት ከዚህ 2/3ኛ መጠን ይበልጣል፡፡ ስለዚህ አማራ በምርት ራሱን የቻለ፣ ከዛ አልፎ ሌላውን የሚመግብ ህዝብ ነው፡፡ የአማራ አዲሱ ትውልድ ኢትዮጵያን እየመገበ የአውዳሚ ብሄረተኞችን ከንድ እያፈረጠመ ያለው ራሱ መሆኑን ማወቅ አለበት፡፡ አማራ ከመሬቱ ምርታማነት በተጫማሪ ታታሪ፣ ትምህርት ወዳድ እና ስርዓት ያለው ህዝብ ነው፡፡ ይሄንን በመጠቀምም ለተጨማሪ እድገት ማብቃት ያስፈልጋል፡፡ ስለዚህ አማራው ሌሎችን ከማየት ይልቅ ወደራሱ በመመልከት ራሱ የያዘው ከሌሎች እንደሚበልጥ አውቆ መንቀሳቀስ ይጠበቅበታል፡፡

መጠላለፍና አቅምን አለማወቅ በአማራ ትግል ውስጥ በተለይም በውጭ አገር የሚስተዋል ትልቅ ችግር ነው፡፡ የድሮው ትውልድ እንደሚታወቀው በመጠላለፍ የተካነ ነው፡፡ ይህ የድሮ ትውልድ ደግሞ በብዛት የሚገኘውና ንቁ ተሳትፎ የሚያደርገው በውጭ አገር ነው፡፡ ከዚህም ትውልድ ወጣቶች ክፉ ልምድ መቅሰማቸው አልቀረም፡፡ አቅም ያለውን፣ ተከራክሮ የሚያሳምነውን፣ ተናግሮ የሚያደማውን ሰው እንደመሪ መከተል ያስፈልጋል፡፡ እስካሁን የሚታዩት ግን ለራሳቸውም ምን እንደሚናገሩ የማያውቁ፣ ምንኑም በቅጡ የማይረዱ ሰዎች "እኔ ልታይ"፣ "እኔ ልምራ" በሚል ሲያምሱ ነው የሚውሉት፤ የሚያድሩት፡፡ እንዴት አድርገውና ምን ብለው እንደሚመሩ፣ ምን ብለው ሰውን እንሚያሳምኑ የማያውቁ ሰዎች ራሳቸውን ለመሪነት ሲያጩ ግርም ይላል፡፡ ይሄ ችግር መቀረፍ አለበት፡፡ የአመራር ቦታ አቅም፣ እውቀት፣ ግንዛቤ፣ ቅንነትና ቁርጠኛነት ባለው ሰው መሆን ይጠበቅበታል፡፡ የአማራን የህልውና ትግል የፖለቲካ ጥሎ ማለፍ ውድድር የሚያደርጉትም ብዙዎች ናቸው፡፡ የህልውና ትግል ሲባል ፖለቲካን ያለፈ ጉዳይ ነው፡፡ ቅንነት፣ ታማኝነት እና ህዝብን በንጹህ ፍቅር መውደድ ዋና ዋና የትግሉ ባህርያት መሆን ይጠበቅባቸዋል፡፡ ነገር ግን ሰውን ጥሎ ማለፍ፣ ወንድምን ወይም እህትን ልቡን ሰብሮ ራስን ገናና ለማድረግ መሮጥ ዋና ዋና ችግሮች ሆነው ተስተውለዋል፡፡ እነዚህ መታረም አለባቸው፡፡

ቶሎ ሀሳብን አለመለወጥ፤ እውነት ቋሚ ናት ብሎ ማሰብ ሌላው ችግር ነው፡ ፡ ድሮ የተባለ ነገር አሁን ሊለወጥ እንደሚችል ማሰብ ያሻል፡፡ ድሮ ትክክል የነበረ አሁን ላይሆን ይችላል፡፡ ድሮ ስህተት የነበረ አሁን ትክክል ሊሆን ይችላል፡፡ ቀንና ሌሊት፣ ወራትና አመታት መለዋወጣቸው እስካልቀረ ድረስ በሕይወት ሁሉም ነገር በነበረበት

ሊቆም አይችልም፡፡ ለውጥ ምንጊዜም አለ፡፡ ከለውጥ በተቃራኒ የቆመ ግን ይጠፋል፡፡ ከለውጥ በተቃራኒ የቆመ በራሱ ላይ ችግር ያመጣል፡፡ ስለሆነም ለውጥ በግድ ያስፈልጋል፡፡ በእኛ መካከል የተወሰኑ ሰዎች ሁሉም ነገር ሁልጊዜ ትክክል ነው ብለው ያስባሉ፡፡ ለውጥን ተገንዝበ የተለወጠውን ምክንያቱን ከመመርመር ይልቅ ለማጥፋት እና ለማማረር ይቸኩላሉ፡፡ ድሮ በኢትዮጵያዊነት ስም መታገል ትክክል ነበር፡፡ አሁን አይደለም፡፡ ይልቅም ስህተት ነው፡፡ ድሮ ሰውን በብሄሩ ማሰብ ነውር ነበር፡፡ ሁሉም ሽረውት በየብሄራቸው ሲቆሙ ከሁኔታዎች ጋር መለወጥ ያልቻለው ወገን በነበረበት ቆመ፡፡ ከዛም የተነሳ በራሱ ቸልታ ለውጡን እያፋጠነ የሄደው አካባቢው የመጥፊያ ምሽግ ሆነበት፡፡ በብሄር ማሰብ እና መሰባሰብ ነውር መሆኑ ቀርቶ በተወሰኑ ሰዎች እንደ ትክክል ሲወሰድ ያን ጊዜ ቆም ብሎ አስቦ እርምጃ መውሰድ ያስፈልግ ነበር፡፡ ስለዚህ እንዲህ ያለው ችግር መስተካከል አለበት፡፡

ከዲያስፖራው (ከተሰዳጁ) አማራ ምን ይጠበቃል?

እስካሁን በነበረው ሁኔታ የአማራ ዲያስፖራ ከአማራ አንጻር ሲታይ ሊመሰገን የሚገባው አይደለም፡፡ ለአማራ ወገኑ አልቆመም፡፡ የቆሙትም በጣም ውስን ናቸው፡፡ ውስን ቁጥር ያላቸውን እነዚህን ለወገናቸው የሚንገበገቡትን ማመስገን ይገባል፡፡ አብዛኛው ግን ለአማራ ወገኑ አልደረሰም፣ ለመድረስም ፍላጎት የለውም፡፡ ብዙውን ጊዜ ለአማራ ቁም ሲባል ብዙ ሰበብ መደርደር ይቀናዋል፡፡ እንደተባለው የሚያመዝነው በ "ያ ትውልድ" የበላይነት የተያዘ በመሆኑ ስለአማራ ችግር ያለው ግንዛቤ የተዛባ ነው፡፡ አማራው የሚደርስበትን ችግርም ልክ እንደማኛውም የአገሪቱ ህዝብ ተራ ጭቆናና ብዝበዛ አድርጎ ይወስደዋል፡፡ ለአማራ ቆምኩ በሚለው ወገን ላይ እንኳ ቁርጠኝነት አይታይም፡፡

ዲያስፖራው አማራ የአማራን እቅስቃሴ ለማፈን ለሚሰሩ ሚዲያዎችና ድርጅቶች ገንዘቡን በማፍሰስ የሚያሳፍን የህብረተሰብ ክፍል ነው፡፡ ለምሳሌ ግንቦት ሰባት የተባለው ድርጅት በህወሀትና በተባበሩት የዓለም መንግስታት ጽ/ቤት የአማራ ሊቃን ስብስብ እንደሆነ መግለጫ ወጥቶበታል፡፡ ግንቦት ሰባት በአማራ ሽፋን የሚንቀሳቀስ የደቡብ ሊቃን ስብስብ እንጅ አማራ አለመሆኑን አብዛኛው ዲያስፖራ አማራ መቸም አያውቅም አይባልም፡፡ የተባበሩት መንግስታት የጽጥታው ምክር ቤት ኤርትራ ለግንቦት ሰባት ከለላ መስጠቷን አውስቶ ሲያበቃ ስለግንቦት ሰባት ማንነት ቃል በቃል "Ginbot Sebat is a banned opposition group formed in 2005 by Amhara political elites committed to regime change in Ethiopia through armed struggle"[537] ይላል፡፡ ትርጉሙም "ግንቦት ሰባት በ2005 እ.ኤ.አ

---

[537] United Nations Security Council. Letter dated 10 October 2014 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) concerning Somalia and Eritrea addressed to the President of the Security Council

በአማራ ሊቃን የተመሰረተ፤ የኢትዮጵያን ገዥ ቡድን በነፍጥ ለመጣል የሚታገል እና [በገዥው ቡድን] የታገደ ድርጅት ነው"፡፡ አማራ ዘሩ እየጠፋ ባለበት በዚህ ሰአት የዓለም መንግስታት እንዲህ ያለ የህወሀትን ክስ የሚያጠናክር፣ አማራው ላይ በትር የሚያበዛ፣ የህወሀት ወዳጅ አካላት አሁን አማራው ላይ ነገር እንዲቋጥሩ የሚያደርግ ሪፖርት ሲሰሙ አልተቃወሙም፡፡ የአማራ ዲያስፖራ በሌሉበት እናንተ ናችሁ ሲባሉ የለንበትም አላሉም፤ ዝም ጭጭ ነው ያሉት፡፡

በሚገርም ሁኔታ ይህ ድርጅት አማራ ነህ ሲባል እሽ ብሎ በደስታ ተቀብሎ ሲያበቃ ለምን "ነውጠኛ ነህ" አላችሁኝ ብሎ ለዚሁ ለተባበሩት መንግስታት የጸጥታው ምክር ቤት ምላሽ መስጠቱ ነው፡፡ እግረ መንገዱን እንደተባለው የአማራ ሊቃን ስብስብ ብቻ ሳይሆን ቢያንስ የኢትዮጵያዊያን ስብስብ ነኝ ለማለት ድፍረት አላገኘም፡፡[538] ከዚህም አልፎ በህወሀት በፓርላማ በአሸባሪነት የተከሰሰ አካል ነው፡፡ አማራው በአገር ቤት ያለቀው በዚህ አሸባሪ ተብሎ በተከሰሰ ድርጅት አማኝነት ነው፡፡ ይህ ድርጅት የአማራ ማሳነቂያ ሆኖ ሲያገለግል የርዕዮት ዓለም፣ ገንዘብና እውቀት እዲሁም ጉልበት ድጋፍ የሚያደርግለት የአማራው ዲያስፖራ ነው፡፡ በእርግጥ ይሄ ድርጅት ባይኖርም አማራውን ማጥፋቱ የህወሀት የዘወትር ስራው ነው፡፡ ነገር ግን አማራ የሚጠፋው በዚህ ድርጅት ሽፋን መሆኑ የአማራ ትግል የማንነት መሆኑ በዓለም አቀፍ ደረጃም ሆነ በህወሀት እውቅና እንዳያገኝ ሆነ፡፡ በአማራ ትግልነት እውቅና ማግኘት በጣም ትልቅ ጠቀሜታ ነበረው፡፡ ነገር ግን በዚህ ድርጅት ሰበብ ትግላችን ተሸፋፍኖ፣ ሊገኝ የሚገባውን አለማቀፍ ድጋፍ እንዳያገኝ ተደረገ፡፡ የዚህ ሁሉ ተጠያቂው ዲያስፖራው አማራ ነው፡፡ ይህ ወገን የህዝባቸውን ችግር ተገንዝበው በአማራነት የቆሙት ልጆች ላይ ስም በመለጠፍ እና ብዙ ሴራ በመስራት ተወዳዳሪ የለውም፡፡ የአማራነት ትግል ህወሀትን በአጭር ጊዜ አፈር እንደሚያገባው እየታወቀ የዲያስፖራው አማራ ከግንቦት ሰባት ጋር በመቆሙ ለህወሀት ትልቅ እገዛ አደረገለት፡፡

ይህ ዲስፖራው የአማራን ችግር በወጉ ሊረዳ የሚችል ስላልሆነ አገር ቤት ያለው አማራ ትግሉን በራሱ ማጧጧፍ እንጅ ምንም ነገር መጠበቅ የለበትም፡፡ ዲያስፖራውን መጠበቅ ራስን እንደማዘናጋት መቆጠር አለበት፡፡ ብዙው ከአገር ከወጣ የቆየ በመሆኑ አሁን አማራው ላይ የሚደርሰውን ችግር ለመገንዘብ አቅሙም ፍላጎቱም የለውም፡፡ ስለዚህ ዲያስፖራው በአማራ ትግል ላይ ወሳኝ ሚና የሚጫወት ስላልሆነ ሙሉ በሙሉ ተስፋ ሊደረግበት አይገባም፡፡ ነገር ግን ቁጥራቸው ውስን የሆኑ የአማራ ተወላጆች በዲያስፖራው ዘንድ ለአማራነታቸው መቆማቸው የሚካድ አይደለም፡፡ የእነዚህ እገዛ ለአገር ቤቱ ትግል መልካም ነው፡፡ ነገር ግን የእነዚህ ሚና እገዛ እንጅ ቀጥታ ትግሉን ማቀጣጠል አይደለም፡፡ ዋናው ትግል በአገር ቤት ሆኖ የውጭው በእገዛ መልክ መታየት አለበት፡፡

---

538 http://www.ginbot7.org/2014/10/28/7473/

በአማራነት መቆም፤
ለአገር ውስጥ ወራሪ

መቸም በአማራነት ለመቆም እንደመሞከር አስቸጋሪ ነገር የለም፡፡ በአሁኑ ወቅት ከአማራነት ውጭ ለአማራ ሌላ መፍትሄ እንደሌለው ይታወቃል፡፡ ነገር ግን በአማራነት ለመቆም መጀመሪያ በኢትዮጵያ ስም የተሰባሰበውን ባለራእይም፣ ነጋዴም፣ ራእይ አልባም ፖለቲከኛ ሁሉ ማሳመን ይገባል፡፡ ይሄ እጅግ ከባድ ነው፡፡

በአማራነት መሰባሰብን ሽንጣቸውን ገትረው የሚከራከሩ ወገኖች መቸም ቢሆን የሚቀበሉን አይመስልም፡፡ የብዙዎቹ ክርክርም የግንዛቤ እጥረት ያጠቃዋል፡፡ ከሚያቀርቧቸው ክርክሮች አንዱ "አድዋ ላይ ያሸነፍነው በአንድነት ነው፣ ስለዚህ ህወሀትንም በአንድነት ነው የምናሸንፈው፤ አማራ አማራ ማለት የለብንም" የሚለው ይገኝበታል፡፡ ይሄ ዘወትር የሚያቀርቡት የማይለወጥ ሀይማኖታቸው ነው፡፡ ይህ ውትወታቸው ግን ዋጋቢስ ነው፡፡ ምክንያቱም አንድን ህዝብ ለአንድ አላማ ለማታገል ያንን ህዝብ የምንሰበስብበት ቦታ (ማጣቀሻ) ያስፈልጋል፡፡ ጣልያን የውጭ ወራሪ ነው፡፡ ስለዚህ ሁሉም ህዝብ የቅርብ ቅራኔውን ለጊዜው ትቶ ወደሩቁ ጠላት ማነጣጠሩ ተፈጥሯዊ ነው፡፡ አዲስ ተአምር አይደለም፡፡ ህወሀት ግን ከዚህ ከአገር ውስጥ የተውጣጣ ጠላት ቡድን ነው፡፡ ጣልያን ላይ እንዳደረገው ሁሉም ሰው ሆ ብሎ ሊገጥመው አይችልም፡፡ ምክንያቱም በብዙዎች ዘንድ ህወሀት ጠላት አይደለም፤ ለአንዱ ጠላት ለአንዱ ወዳጅ ሊሆን ይችላል፡፡ እስካሁን እንደታየውም ሁሉም በጠላትነት ሊነሱበት አልቻሉም፡፡ ለምን? ሌሎች ብሄሮች ህወሀት ላይ ቂም ቢኖራቸው እንኳ ያንኑ ያህል ቂም ኦሮሞ ላይ ወይም አማራም ላይ ይኖራቸዋል፡፡ ስለዚህ ከህወሀት የበለጠ ለሁሉም ከባድ የሆነ ጠላት እስካልመጣ ድረስ የኢትዮጵያ ህዝብ አንድ ላይ ቆሞ ህወሀትን ሊገጥም አይችልም፡፡

እንዲሁም ህወሀት ከአማራ ጋር ቁርሾ አለን ባዮችን እያሰባሰበ ያለውን የገዥነት አቅም በመጠቀም አማራው ላይ ወይም እንደ አስፈላጊነቱ ሌላው ላይ ማነሳሳት ይችላል፡፡ ስለዚህ እሱ ቁንጮውን ይዞ የሚወዘውዘውን ጎጆ በራሱ ላይ በስር ነቀልነት ልናነሳሳበት አንችልም፡፡ ስለዚህ ህወሀት ለአማራ ብቻ እንጅ ለሌላው መራራ ጠላት አይደለም፡፡ ለሌላው ወዳጅ ወይም ጨቋኝ ነው፡፡ ለአማራ ግን አጥፊ ነው፡፡ ስለሆነም አማራ ብቻ ነው ምርር ብሎ ሊገጥመው የሚችለው፡፡ አማራን ህወሀት ላይ በአስተማማኝ ማስነሳት ይቻላል፡፡ ምክንያቱም ለአማራው መራራ ጠላት ስለሆነ፣ ሁሉንም አማራ የህወሀት ጠላትነት ስለሚያስማማው፡፡ ከድንዝዝ ካድሬ በቀር፡፡

ስለዚህ ለዚህ አገር በቀል ጠላት የትግል ስልት ለመቀየስ ከጣልያን እና ከኢትዮጵያ አንጻር ልናየው አይገባም፡፡ በጣም ስህተት ስለሆነ፡፡ ማነጻጸር ካለብን ከህወሀት፣ ኦነግና ወዘተ ጋር ነው፡፡ ለምሳሌ ህወሀት መላውን ትግሬ ከጎኑ ለማሰለፍ በአማራ ጥላቻ ዙሪያ ማደራጀትና ማንቀሳቀስ ነበረበት፡፡ ኦነግ የኦሮሞን ብሄረተኛነት ለመገንባት በአማራ ጥላቻ እና የፈጠራ በደል ላይ ማደራጀት እና ማንቀሳቀስ ነበረበት፡፡ ህወሀት አማራ ነው ጠላቴ ማለቱን ትቶ ጠላቴ የኢትዮጵያ ጠላቶች ናቸው ቢል የትግሬ

ህዝብ አይነሳለትም፤ ይልቅም "ታዲያ ከኢትዮጵያ መንግስት ጋር ችግርህ ምንድነው?" ተብሎ ይባረር ነበር፡፡ አነግም እንደዛው፡፡ ከዚህ የምንረዳው ለአገር በቀሉ ህወሀትን መሰል ቡድን የጣልያንና የአድዋ ተረት እየተረትን መደናቆር ሳይሆን በትክክል የተዘረዘረውን ሀሳብ ተገንዝቦ መንቀሳቀስ ነው፡፡

በተጨማሪም በአሁኑ ሰአት ሁሉም ብሄርና ህዳጣን ብሄሮች አንድ አይነት ጥያቄ፣ አንድ አይነት አላማ፣ አንድ አይነት ጠላት፣ አንድ አይነት አጀንዳ የላቸውም፡፡ ስለዚህም በምንም ነገር ላይ በአንድ ልብ ተባብረው ሊታገሉ አይችሉም፡፡ ለምሳሌ እንደ ትግሬ ያለው ትግል ጨርሶ ህይወት እያጣጣመ እና በመደበኛ ስራው አማራን እያጠፋ ያለ ብሄረተኛ አለ፡፡ እንደ ኦሮሞ ያለ አማራን የሚታገል ብሄረተኛ አለ፡፡ ምንም አይነት የትግል ህልምና ፍላጎት የሌለው ብዙ የብሄርና ህዳጣን ብሄር ሊቅ አለ፡፡ እርስ በእርሱ ከጎረቤት ብሄር ጋር የሚታገል ብሄር እና ህዳጣን ብሄር አለ፡፡ ለምሳሌ የዳውሮ ሊቅ እንዴት ሆኖ የወላይታ የበላይ እንደሚሆን ብትነግረው እንጅ ስለቀይ ባህር ወይም ኢትዮጵያዊ አጀንዳ ብትተርትለት አይሰማህም፡፡ ለእሱ የቅርብ ተቀናቃኙ ወላይታ ነው፡፡ ለሲዳማውም እንደዛው፡፡ የትግሬና ኦሮሞም ብሄረተኛ አማራን የሚጎዳ ነገር መጎንጎን ላይ እንጅ ስለ ኢትዮጵያ ጉዳይ ብትተርትለት መስሚያ የለውም፡፡

ስለዚህ የዚህች የተከፋፈለች አገር ህዝብ አንድ ጆሮ፣ አንድ አይነት እይታ፣ አንድ አይነት ስሜትና ፍላጎት የለውም፡፡ ፍላጎቱም፣ አላማውም፣ ጠላቱም ሁሉም የተከፋፈለ ነው፡፡ በዚህ መሀል አማራውን ብቻ እጅና እግሩን አስረን በአንድነት ታገል ማለት ለበለጠ ጥፋት ማዘጋጀት ነው የሚሆነው፡፡ ለአገር ውስጥ ጠላት የውጭ ወራሪ ተረት አያዋጣም፡፡

ለቅይጥ ማንነቶች መፍትሄ

በኢትዮጵያ ውስጥ የብሄር ፖለቲካ መንሰራፋት ከተለያየ ብሄር ለሚወለዱ ወገኖች ከባድ ተጽእኖ ማምጣቱ አሊ አይባልም፡፡ ወደየትኛውም ቡድን ለመጠጋት ከባድ ነው፡፡ የየትኛውም ቡድን ጥቃትም ለቡድኑ አባላት የሚሰማቸውን ያህል አይሰማቸውም፡፡ ስለሆነም እነሱን ሊያሰባስብ እና ረፍት ሊሰጣቸው የሚችለው አንድ አስተሳሰብ ነው፡፡ ያም አስተሳሰብ የእነሱን ፍላጎት የሚያሟላ መሆን ይኖርበታል፡፡ በመርህ ደረጃ ከተለያዩ ወገኖች የሚወለዱ ሰዎች አንዱን ጥግ ለመያዝ ይከብዳቸዋል፡፡ ስለሆነም ሁሉንም ጥግ ትተው መሀል ላይ ባለ አንድ አስተሳሰብ ወይም ፍልስፍና ላይ ይሰፍራሉ፡፡ በአስተሳሰብና ፍልስፍና በሚመራ አገር ውስጥ ችግር አይገጥማቸውም፡፡ ያ መሰረታዊ የፖለቲካ አስተሳሰብም ሆነ ማኅበራዊ አስተሳሰብ ወይም ፍልስፍና ሁሉንም የሰው ልጆች እስካገለገለ ድረስ ለእነሱ ምቹ ነው፡፡ ለማህበረሰቡም ጥሩ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፡፡

እንደ ኢትዮጵያ ባለው የብሄር ፖለቲካ ሽኩቻ በተመታ አገር ግን የብሄር-ዘለል ህዝብ ችግር በቀላሉ የሚፈታ አይደለም፡፡ ሁሉም የብሄር ወይም የቡድን ንቅናቄዎችና

ጥያቄዎች ለብሄር ዘለሎች ቦታ የላቸውም፡፡ ብሄር ዘለሎችም ራሳቸውን ከደው፣ አስተሳሰብን ወይም ፍልስፍናን ረስተው በአንዱ ጥግ እስካልያዙ ድረስ መካከለኛ ቦታ ለማግኘት ይቸገራሉ፡፡ ስለዚህ የኢትዮጵያ ፖለቲካ ለየቡድኖች ስቃይ የሆነውን ያህል ለእነዚህም ስቃይ ነው፡፡ ብሄር ዘለሎቹ የተሻለ እንዲሆንላቸው የኢትዮጵያ ህብረብሄራዊ ፖለቲካ ወይም ብሄር ዘለል እንቅስቃሴ የበላይ መሆን አለበት፡፡ አሁን ባለው ተጨባጭ ሁኔታ ደግሞ ያ የሚሆን አይደለም፡፡

ብቸኛው የብሄር-ዘለል ኢትዮጵያዊያን መጠጊያ ሆኖ የቆየው አማራው እና ፍልስፍናው ነው፡፡ ከአማራና ከሌላው የተወለዱ ብሄር ዘለሎች ብቻ ሳይሆኑ ከአማራ ውጭ ነገር ግን ከተለያዩ ብሄሮች የተወለዱ ኢትዮጵያዊያን በአማራው ባህልና ፍልስፍና ነው የሚኖሩት፡፡ ካሉት ሁሉ ለእነሱ የሚቀርባቸው ያ ብቻ ስለሆነ፡፡ ከፖለቲካዊ እንቅስቃሴም አንጻር በአማራው ስም ሲያደርጉት ለነበረው እርምጃ ሁሉ የአማራን ሊቅ ድጋፍ አላጡም፡፡ ስለሆነም በአማራና በእነሱ መካከል የነበረው ድንበር ቀጭን ነበር፡፡ እነሱም ሆነ ብለው ያጠፉት ነበር፡፡

ነገር ግን አማራ የራሱን መንገድ ሲይዝ ቀድመው ችግር ላይ የሚወድቁ መሰላቸው፡፡ አማራው በራሱ ከቆመ ለእነሱ መቆሚያ ቦታ የላቸውም፡፡ የራሳቸው የሆነ ነጻ ፍልስፍና እና አስተሳሰብም አላደበሩም፡፡ አማራው ላይ ተንጠላጥለው ወይም የአማራውን ፍልስፍና እየከላለሱ ነበር የኖሩት፡፡ ስለሆነም የአማራው በራሱ መቆም ለእነሱ መርዶ ነው የሆነባቸው፡፡ ከዚህም የተነሳ አማራው እንዳይደራጅ፣ አማራነቱ እንዳይጠናከር ከባድ ዘመቻ ያደርጋሉ፡፡ ለራሳቸው መሰባሰቢያ አስተሳሰብ ከመፍጠር እና ራሳቸውን በአዲስ መልክ በማዋቀር ፋንታ አማራውን የሙጥኝ ብለው ይዘው በማዳከም ስራ ላይ ተጠምደው ይገኛሉ፡፡

በእርግጥ ከእነሱ አንጻር ሲታይ አገሪቷ በዚህ አይነት መንገድ ውስጥ ባትገባ መልካም ነበር፡፡ አማራው በራሱ መቆም የጀመረው ከዚህ አገሪቷ ካጋጠማት መሰረታዊ ችግር በተነሳ ነው፡፡ ይሁንና አሁንም ቢሆን ብሄር ዘለሎች ከአማራው የተሻለ መጠጊያ የላቸውምና አማራውን ከመጥለፍ ይልቅ ቶሎ አበርትተውት እና አግዘውት፤ በአማራ ዙሪያ ሀይላቸውን አጠናክረው ቢታገሉ ነው የሚበጀው፡፡ ምክንያቱም የአማራ ታሪኩም፣ ባህሉም፣ ፍልስፍናውም ለእነሱ ዝግ የሚሆንበት እድል አናሳ ስለሆነ፡፡ ብሄር ዘለሎች ከአማራው ጋር መቆማቸው ለጊዜው ምርጫ የሌለው እና ብቸኛው ተመራጭ መንገድ ነው፡፡ እንደገናም ዴሞክራሲን እንደመልካም ጽንሰ ሀሳብ ከወሰድን በባህላዊ እና ባህርያዊ መሰረቶች አማራ ለዴሞክራሲ ጽንሰ ሀሳብ ቅርብ በመሆኑ አማራን መርዳት ዴሞክራሲን መርዳት ነው፡፡ እንደሚታወቀው የምእራባዊያን ዴሞክራሲ መሰረቱ የአይሁድ-ክርስትና አለማዊ አስተምሮው ክፍል ነው፡፡ ያንን ደግሞ አማራ ሙቶ በሙቶ ይጋራል፡፡ እንዲያውም ገና የካፒታሊስት አኗኗሩ እንደ አውሮፓዊያን ስላላደገ፤ የአማራ ባህል ከዴሞክራሲያዊነት በተጨማሪ ሰብአዊነት ወይም ማኅበራዊ ሊጋስነት ያለው ነው፡፡ ስለሆነም የአማራ ባህል ሁለንተናዊ እና ዴሞክራሲያዊ ነው፡፡ በመሆኑም ያንን ማገዝ ለህብረብሄራዊያን ኢትዮጵያዊያን አማራጭ የሌለው መፍትሄ ነው፡፡

የአማራ “ምሁራን”

የኦሮሞ ብሄረተኞች (“ምሁራን”) ስለ ኦሮሞ ህዝብ ይጽፋሉ፣ ይናገራሉ፣ ይከራከራሉ… ብዙ ስራ ይሰራሉ፡፡ የትግሬ ምሁራን የህወሀትን ፋሽስታዊ ስርዓት ርዕዮት አለማዊ ድጋፍ ያደርጉለታል፣ ላባቸው ጠብ እስኪል ድረስ ይከላከሉለታል፣ ለትግሬ ህዝብ ዓለምንም ድካም ይሰራሉ፡፡ በተቃራኒው የአማራ ምሁራን ብለን ስንፈልግ አስደንጋጭ ሁኔታ እናገኛለን፡፡ በእርግጥ ብዙ ሰው ምሁራን ሲል በተለምዶ እድሜ ጠገቦቹን የ60ውን ትውልድ ማለቱ ነው፡፡ ይሄንን የምሁራን ሁኔታ በዚህ የእድሜ ክልል ስንፈልገው ለአማራ የቆመ ሰው ማግኘት እጅግ በጣም ብርቅ ነው፡፡ የአማራ ምሁራን ብለን ጥሪ ማድረጋችንም ስህተት እንደሆነ የምንረዳው ይሄኔ ነው፡፡

የአማራ ምሁራን አሉ ለማለት መኖራቸው መታወቅ አለበት፡፡ ሳያዩ የሚያምኑ ብጹአን ናቸው የተባለው ለመንፈሳዊ ህይወት እንጅ እንደኛ ላለው ተጨባጭ ሁኔታ አይደለም፡፡ ስለዚህ ላም አለኝ በሰማይ ወተቷንም አላይ አይነት ነገር በሆነበት ሁኔታ ሳያዩ ማመን አግባብ አይደለም፡፡ እንዲደርሱልን ከመጥራታችን በፊት መጀመሪያ መኖራቸውን ማወቅ አለብን፡፡

እውነት ለመናገር የአማራ ምሁራን ብለን የምናስባቸው ሰዎች በአካል ያሉ አይመስልም፡፡ ደህና ደህና አማሮች በደርግና በኢህአፓ መካከል በነበረው የቀይ ሽብር እና ነጭ ሽብር ርስ በርስ ጦርነት፣ በኤርትራ ጦርነት፣ በሶማልያ ጦርነት፣ እና ከትግሬ ህዝብ ነጻ አውጭ ድርጅት ጋር ሲዋጉ አልቀዋል፡፡ ስለሆነም ከምሁራን አንጻር በአማራ ህዝብ ውስጥ የትውልድ ክፍተት ተፈጥሯል፡፡ የትውልድ ክፍተት መፈጠሩን ከሚያመለክቱት ነገሮች አንዱ የፐሮፍ. አስራት ድርጅት ፈርሶ፣ እርሳቸውም ተገድለው መልሶ በአማራነት ለመሰባሰብ 17 ዓመት መውሰዱን ስናይ ነው፡፡ አሁን በእርግጥ የአማራ ስም የያዙ ምሁራን አሉ፡፡ እነዚህ ግን እየቆየ ሲረጋገጥ ከሌላ ብሄር ጭምር የሚወለዱ እና አማራነትን ለማሰር ዋና ተራዋጭ ሆነው ተገኝተዋል፡፡ በዚህ ምሁራን ብለን በምናስበው የእድሜ ክልል ውስጥ ያሉት የአማራውን ችግር የተረዱ በጣት የሚቆጠሩ ናቸው፡፡

ምሁር ብለን ስናስብ መቀየር ያለበት አንኳር ነጥብ አለ፡፡ እድሜ ጠገብ ምሁር የሚለውን የአእምሮአችንን ስእል እንርሳውና ወደ ወጣቱ እንመልከት፡፡ አማራ ምሁራን አሉት፡፡ እነዚህም የአዲሱ ትውልድ አባላት ናቸው፡፡ የእድሜያቸውን ልጅነት ብቻ በማየት እንዲሁ ልናልፋቸው አይገባም፡፡ ከዚህ አንጻር ምሁር ማለት የአማራውን ችግር ተረድቶ ከአማራው ጎን የቆመው ነው፡፡ ከዛ ውጭ የሌለውን ከየትም ልናመጣው አንችልም፡፡ ምሁር ተብሎ የአማራን ችግር ተረድቶ ከወገኑ ጎን ካልቆመ አይጠቅመንም፡፡ ስለዚህ ከሩቅ መጠበቅ ሳይሆን ያሉንን ወጣት ምሁራን ማበረታታት ነው፡፡ ፊደላዊ ምሁር መሆኑ ብቻ በቂ መለኪያ አይደለም፡፡ የፈለገ ቢማር ለወገኑ ካልቆመ ዋጋ የለውም፡፡

ምሁር የሚለውንም ከሌላ አንጻር ማየት አለብን፡፡ ፊደላዊያን ምሁራን እና ሰብአዊያን ምሁራን ብለን ለሁለት ልንከፍላቸው እንችላለን፡፡ ፊደላዊያን የሚማሩት ትምህርት በቀጥታ ከትምህርት ቤት የተገኘ እና ከተጨባጩ የማበረሰብ ችግር ጋር ያልተሰናሰለ፣ ደረቅ ንድፈ-ሀሳብ ነው፡፡ እነዚህ ፊደላዊያን እውቀትና ክህሎታቸውን ከተጨባጭ ሁኔታዎች ጋር ስለማያገጣጥሙት ችግር ፈች አይደሉም፡፡ በሌላ በኩል ሰብአዊያን ምሁራን የተማሩትን የሰውን ችግር ለመፍታት የሚጠቀሙበት ናቸው፡፡ አማራ በ60ዎቹ የእድሜ ክልል ስናይ ሰብአዊያን ምሁራን የሉትም፡፡ ያሉት ፊደላዊያን ናቸው፡፡ እነሱም በኢትዮጵያዊነት የፍርሀት ጎጀ ውስጥ ተቆፍነው ከእነሱ ሀሳብ ውጭ ምን እየተካሄደ እንዳለ የመገንዘብ ችግር ያለባቸው ናቸው፡፡ ስለሆነም አማራ ማተኮር ያለበት ወደ ፊደላዊያን ሳይሆን ሰብአዊያን ምሁራን ነው፡፡ ወደነገው ተስፋ፤ ወደዛሬው አለኝታ ወጣት ምሁራን፡፡

ለህወሀት ኢትዮጵያ ጥብቅና መቆም

ተቃዋሚ ተብየዎች የህወሀት አጃቢ፣ አጫፋሪ፣ ጥላ ያዥ፣ እድሜ አራዛሚ እንደሆኑ በተለያየ አጋጣሚ አውስተናል፡፡ “ተቃዋሚው” አልገባው ብሎ የሚቸገረው በኢትዮጵያና በህወሀት ኢትዮጵያ መካከል ያለው ልዩነት ነው፡፡ በአሁኑ ወቅት ሁለት ኢትዮጵያዎች መኖራቸውን አያውቁም፡፡

ኢትዮጵያ አገር ናት፡፡ በአገር ስምነት ዓለም የሚያውቃት፣ ታሪክ ያላት አገር ናት፡፡ ኢትዮጵያ እንደ አገር ለመቀጠል የህልውና ችግር የተደቀነባት አገር ናት፡፡ የህልውና አደጋ ውስጥ የጣሏትም ህወሀት እና ኦነግ እንዲሁም ሌሎች የህዳጣን ብሄር አጫፋሪ ሊቃን ናቸው፡፡ ስለሆነም ኢትዮጵያ የቀጣይነት አደጋ የተጋረጠባት አገር ናት፡፡ በሌላ በኩል የህወሀት ኢትዮጵያ አለች፡፡ ይህች የህወሀት ኢትዮጵያ በታሪካዊቷ አገረ-ኢትዮጵያ ብልኮ ተሸፍና ነገር ግን የራስዋ ህልውና ኑሯት የምትላወስ ናት፡፡ ይህች በኢትዮጵያ ማህጸን ውስጥ የምትላወስ ነገር ግን ያልተዋሃደች፤ ከኢትዮጵያ ከስጋዋ ስጋ፣ ከነፍሷ ነፍስ ያልነሳች ሽል የትግሬ ብሄራዊ ጥቅም ናት፡፡ ስለሆነም አሁን በህይወት ያለችው ይህች የህወሀት ኢትዮጵያ ናት፡፡ የህወሀት ኢትዮጵያ የህወሀት የጥቅም መንግስት ናት፡፡ ህወሀት የማይጠቀም ከሆነ ለመፍረስ አንድ ጀምበር ብቻ የሚበቃት፡፡ ነገር ግን ዋናዋን ኢትዮጵያ ህወሀት እየበዘበዛት እስካለ ድረስ የምትቀጥል ናት፡፡

ይህች ኢትዮጵያ በኢትዮጵያ ውስጥ ኢትዮጵያ ትባላለች፡፡ ከታሪካዊቷ ኢትዮጵያ ጋር የደምም ሆነ የነፍስ ውህደት ስለሌላት የመበዝበዣ እምብርቷ ለመበጠስ ሁሌም ዝግጁ ነው፡፡ በሌላ አገላለጽ ይህች የህወሀት ኢትዮጵያ ዋናዋን ኢትዮጵያ አደጋ ላይ ከመጣሏ በቀር በራስዋ ያን ያህል ከባድ አይደለችም፡፡ ቢያንስ አሁን፤ እየቆየች ስትሄድ ግን ከፉ እሾህ ናት፡፡ ይህች የህወሀት ኢትዮጵያ የህወሀት ኢንዱስትሪ ወይም ካምፓኒ ማለት ናት፤ የሕወሀት ጥገት ማለት ናት፤ አሁን ዋናዋን ኢትዮጵያ እየበዘበዘች ያለችዋ ጊዜያዊት አስተዳደራዊት ኢትዮጵያ ማለት፤ የትግሬ ኢትዮጵያ በኢትዮጵያ ውስጥ ማለት ናት፡፡ ይህችን ማፍረስ ማለት ህወሀትን በቶሎ ማስናበት ማለት ነው፡፡ ነገር ግን

ማሰብ-ለምኔው ተቃዋሚ የዚህችን የህወሀት ኢትዮጵያ መፍረስ የዋናዋ ኢትዮጵያ መፍረስ አድርጎ ይቆጥረዋል፡፡ ስለሆነም ዋናዋን ኢትዮጵያ ጠበቅኩ፣ ተንከባከብኩ ብሎ በስህተት የህወሀትን ኢትዮጵያ ይጠብቃል፡፡ የህወሀትን ኢትዮጵያ በመጠበቁም ለዋናዋ ኢትዮጵያ የመጨረሻ ጥፋት እየተባበረ ነው፡፡

የህወሀት ኢትዮጵያ ማለትም የሱ የስልጣን ወስከምቢያ የሆነችው ኢትዮጵያ ከፈረሰችበት በዋናዋ ኢትዮጵያ ውስጥ ምን ይሰራል? ትቷት እኮ ነው ሚሄደው፡፡ ለኢትዮጵያ እስከሞት ድረስ ተፋልሞ ለመኖር ሳይሆን እስከ እብሪቱ መገልበጫ ድረስ ሊበላት የተሰበሰበ ወፈሰማይ እኮ ነው፡፡ ከደደቢት ጀምሮ ጠላት ናት ብሎ የወጋትን አገር እኮ ነው እጁ ላይ ወድቃለት እየተጫወተባት ያለው፡፡ ታዲያ ምንም አይነት ስነልቡናዊ ትስስር ስለሌለው፤ ይልቅም ትስስሩ የእንብላው ብቻ ስለሆነ፤ ትቷት ነው የሚሄደው፡፡ ትቷት ሲሄድም በመጠነኛ ጥገና ማቆም እና ማስተካከል ይቻላል፡፡

ልብ በሉ ተቃዋሚ ተብየዎች ህወሀትን ከሚፈሩበት ነገር አንዱ ኢትዮጵያን በትኖ ይሄዳል ነው፡፡ እንግዲህ ተቃዋሚው ሁለት ነገሮችን ማጤን ሊጠበቅበት ነው፡፡ አንደኛ፡ የህወሀት መሄድ ግዴታ መሆኑን፡፡ ሁለተኛ፡ ህወሀት ሲሄድ ኢትዮጵያን በትኖ እንጅ በሰላም አስረክቦ የማይሄድ መሆኑን፡፡ ምርጫው 1) ኢትዮጵያ እንዳትፈርስ በሚል ሰበብ አፍን ዘግቶ መቀመጥ ወይም ከህወሀት ጎን መሰለፍ፤ 2) ህወሀትን መጣልና ሊያፈርሳት የሚያስባትን አገር ጠግኖ መመለስ ናቸው፡፡ እንግዲህ ህወሀትን መጣል ግዴታ ከሆነ፤ ህወሀት ሲወድቅ ኢትዮጵያን ይዞ የሚወድቅ ከሆነ፤ አስቸጋሪ ነገር ነው፡፡ ተቃዋሚው ይሄንን በድፍረት መጋፈጥ ወይም አርፎ መቀመጥ ብቻ ነው ያለበት፡፡ እኛ የምናየው ተቃዋሚ ተብየ ግን ደፋር አይደለም፡፡ ከእነዚህ ሁለት ከባድ ምርጫዎች ውስጥ አንዱን አልወሰደም፡፡ ስለዚህ በተግባር ህወሀት ተቃዋሚ የለውም ማለት ነው፡፡ ተቃዋሚ ማለት በድፍረት፤ የመጣው ይምጣ ብሎ፤ የሚጥል ማለት ነው፡፡ እነዚህ ተቃዋሚ ተብየዎች ግን ህወሀት እንዳይወድቅ የሚታገሉ ተቃዋሚ መሳዮች ናቸው፡፡ በዚህም ስሌት ሁለቱም ቡድኖች ማለትም ህወሀት እና የህወሀት ተቃዋሚ ነን የሚሉት አንድ አይነት ስራ ብቻ ነው የሚሰሩት ማለት ነው፡፡ እሱም ህወሀትን እድሜውን ማስቀጠል፡፡

ነገሩን በሌላ ምሳሌ እንግለጸው፡፡ የአሁኗ ኢትዮጵያ የህወሀት ጥገት ናት፡፡ ይህች ጥገት ለህወሀት ወተት ታወርዳለች፡፡ ህወሀት ይሄንን ወተት ለብቻው ለዘለዓለም ማለብ ይፈልጋል፡፡ በህወሀት አያያዝ ግን ጥገቷን አለቅጥ እያዳፋ እንድትነጥፍ እያደረጋት ነው፡፡ ምክንያቱም ጡቷን ይነክሳታል፣ እጇን በኃይል ይጨምቃታል፣ ግቷን እግርና ጥፍሯን ይነቃቅላታል፤ ሾኮናዋን እና ቀንዷን ይነቃቅላል፡፡ በአጭሩ ያጎሳቁላታል፡ ፡ በአጭሩ "ላሚቷን እያለብኩ እያለሁ ገድየ እበላታለሁ" ነው እያለ ያለው፡፡ ተቃዋሚዎች ደግሞ "ህወሀት እባክህ ላሚቷ እንዳትጎዳ ቀስ አድርገህ እለባት፣ ላሚቷን አትረዳት" እያሉ ይለምኑታል፡፡ ህወሀት የራሱን ጥገት ካልገደልኩ ሲል፣ ተቃዋሚው ደግሞ ሲገላግል በመሀል ህወሀት ለዘለዓለም እያለበ ይኖራል፡፡ በዚህ ምሳሌም ህወሀት እንኳ በሆዳምነትና ድንቁርናው አፈራርሶ ሊጥለው የቀረበውን ስልጣኑን ተቃዋሚ

ተብየው ነው ኢትዮጵያ ትፈራሳለች በሚል የጅል ፍርሀት እያስቀጠለለት ያለው፡፡ ተቃዋሚው ነፍስ ቢኖረው ግን ህወሀትን የገዛ ላሙን (የህወሀት ኢትዮጵያን ወይም የፍትፍት ሙዳዩን) አርዶ እንዲበላት ማድረግ ነበር የሚገባው፡፡ ይህም ማለት ህወሀት ኢትዮጵያን ለአጭር ጊዜው ጥቅም ነው የሚፈልጋት፤ በዚህ ስግብግብነቱም የወደፊቱን የራሱን እጣ ፋንታ እያበላሸ ይገኛል፡፡ ስለዚህ መደረግ ያለበት ይህችን ለአጭር ጊዜ የሚያገኛትን ጥቅም አፈራርሶ መጣልና የሚዘርፈው ማሳጣት ነው፡፡ ህወሀት ኢትዮጵያን ሙጭጭ አድርጎ የያዛት ለጥቅሙ ስለሆነ ጥቅሙን ካጣ ምንም ጉዳይ አይኖረውም፡፡

እንግዲህ ተቃዋሚ ተብየው የህወሀትን ጥቅም አስጥሎ ማባረር ባለመቻሉ ምክንያት ለህወሀት የስልጣን መራዘም ተባባሪ ነው፡፡ ስልጣኑ በተራዘመ ቁጥር ዋናዋን ኢትዮጵያ የማፍረሱ እድል እየሰፋና የማፍረሻ አቅሙም እየጠነከረ ነው የሚሄደው፡፡ ህወሀት ረዥም ጊዜ በቆየ ቁጥር የትግሬ ብሄረተኝነት አሁን ካለበት የባሰ እየጠነከረና እየከፋ ይሄዳል፡፡ የኦሮሞ ብሄረተኝነት እየጠነከረና እየከፋ፤ ይበልጥ አደጋ እየሆነ ይሄዳል፡፡ በደቡብና ሌላውም አካባቢ እንዲሁ ብሄረተኝነቶች መጠናከራቸው አይቀርም፡፡ የእነዚህ ብሄረተኝነቶች መጠናከርም መጨረሻ ላይ ህወሀት ሲወድቅ አገሪቷን እንዲያፈርሷት፤ እናም ካፈረሷት በኋላ መልሶ የሚያዋቅራት ኃይል እንዳይኖራት ያደርጋል፡፡ አሁን የተከፈለው ተከፍሎ ህወሀት ቢወገድ ግን ኢትዮጵያን የማፍረስ አቅሙ አናሳ ነው፡፡

በሌላ አነጋገር ብዙ ሳንዘገይ ብናጣድፈው ዋናዋን ኢትዮጵያ ለማፍረስ ቢሞክር እንኳ ለማትረፍ እድል ይኖራል፡፡ ለዚህም መድህኒቱ የአማራ ብሄረተኝነት መቀጣጠል ነው፡፡ የአማራ ብሄረተኝነት መቀጣጠል ሌሎችን ብሄረተኝነቶች በተፈጥሮው የመቆጣጠር እድል ይኖረዋል፤ እንደገናም ህወሀት ሲባረር አገሪቷን ከሌላው ብሄር ጋር ሆኖ የማረጋጋት አቅም ይኖረዋል፡፡ ይህ የአማራ የማንነት ትግል ህወሀትን ከህይወት መስመሩ ትግሬ ስለሚነጥለው አቅመ ቢስ ያደርገዋል፡፡ በዛ ጊዜም ህወሀት አዲስ አበባ ላይ ቁጭ ብሎ ኢትዮጵያን በአስተማማኝ ደረጃ ለማፍረስ አይችልም፡፡ ከመሰረቱ ትግሬ ጋር በአማራ ስለሚቆረጥ ሸሽቶ ያመልጣል፡፡ ኢትዮጵያን ለማፍረስ ትግሬ ላይ ሆኖ ቢሞክር እንኳ ተጽእኖው አዲስ አበባ ላይ ቁጭ ብሎ ከሚሰራው እጅግ ያነሰ እና በቶሎ ለመከላከልም የማያዳግት ነው፡፡ አሁን እድሜ አግኝቶ አዲስ አበባ ላይ ቁጭ ብሎ ኢትዮጵያን አጥፍቶ የትግሬ መንደር ለማድረግ እየሰራ ነው፡፡ ጊዜ ባገኘ ቁጥር ይህንን አስተማማኝ መሰረት ያስይዛል፡፡ ለዚህ ደግሞ ተቃዋሚ ተብየው አማራን በመዋጋትና በማዳከም ለህወሀት ሚና እየተጫወተ ነው፡፡ ቶሎ ህወሀትን የሚያጠፋውን ኃይል፤ የአማራን ብሄረተኝነት፤ እየተዋጋ ለህወሀት እድሜ እየጨመረለት ነው፡፡ ስለዚህም በጊዜ ብዛት የህወሀት ኢትዮጵያ ዋናዋን ኢትዮጵያ ትውጣታለች፡፡ ያ እንዳይሆን ግን ከአማራው ጎን መቆም፣ የአማራን የማንነት ትግል ማበረታታት ያስፈልጋል፡፡

ግዮናዊነት ተፈጸመ፡፡